K. BŪGA

RINKTINIAI RAŠTAI

II

K. Būga

K. BŪGA

RINKTINIAI RAŠTAI

TRYS TOMAI

VALSTYBINĖ
POLITINĖS IR MOKSLINĖS LITERATŪROS LEIDYKLA
VILNIUS * 1959

K. BŪGA

RINKTINIAI RAŠTAI

II
TOMAS

VALSTYBINĖ
POLITINĖS IR MOKSLINĖS LITERATŪROS LEIDYKLA
VILNIUS * 1959

Sudarė Z. ZINKEVIČIUS

K. BUGA.

KALBA ir SENOVĖ

I dalis

Kaunas 1922.
Švietimo Ministerijos leidinys.

XXIV. KALBA IR SENOVĖ

[Švietimo darbas 1920 m. Nr. 11 p. 33—45, Nr. 12 p. 40—48, 1921 m. Nr. 1—2 p. 72—88, Nr. 3—4 p. 41—58, Nr. 5—6 p. 12—28, 141—152, Nr. 7—8 p. 16—43, 124—139, Nr. 9—10 p. 21—37, 122—139, Nr. 11—12 p. 65—84, 121—133, 1922 m. Nr. 1—2 p. 22—31, 72—91, Nr. 3—6 p. 285—295, 416—426, Nr. 6—9 p. 295—311 ir atskiras leidinys „Kalba ir senovė" Kaunas, 1922].

(III)

PRATARMĖ

Šių knygų pamatą sudaro mano straipsnių atspaudas iš 1920 (Nr. 11, 12), 1921 (Nr. 1—12) ir 1922 (Nr. 1—6) metų „Švietimo darbo". Kadangi atspaudas atliktas stereotipais, tai straipsnių nebuvo galima nei papildyti, nei pataisyti. Kur stereotipo neišėjo pilnas puslapis, tenai teko parašyti nauji straipsneliai puslapiui prikimšti. Kamšaliniai straipsniai mano knygose eina šiais numeriais: 1, 2, 13, 14, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 35, 59, 60, 66, 67, 72, 77, 78, 85, 86, 91, 95, 96 ir 99. Be šitų 29 straipsnelių, nėra perėjęs per „Švietimo darbą" ir Nr. 100 (Priedėlis etimologijos žodynui p. 268—302). Kad skaitytojui būtų lengviau naudotis surinktąja medžiaga, knygų gale pridėjau rodykles[1], kurios betgi nėra visai pilnos, nes daug kur teko trumpinti del vietos stokos.

Savo knygoms daviau „Kalbos ir senovės" vardą, nes man jis pasirodė esąs tinkamiausias.

---

[1] [Šiame tome rodyklės nespausdinamos, nes bus sudarytos bendros visiems trims K. Būgos „Rinktinių raštų" tomams.

Straipsnių tvarka nekeičiama, tik Nr.Nr. 20 ir 94, dėl techninių kliūčių buvę išskirstyti gabalais, sutraukiami į vieną vietą. — *Z. Z.*].

Kalba, būdama ne šios dienos žmonių kartõs padaras, turi savo praeitį. Kalba be žmogaus viena pati negyvuoja. Kalbos praeitį tirdami, tuo patim jau tiriame ir tąja kalba kalbančio žmogaus gyvenimo istoriją. Kalba prityrusiam kalbiniñkui — tikras istorijos šaltinis, nes šių dienų kalboje atspindi praeitasis žmogaus gyvenimas, visa jo senovė. Ir mes, áisčių vaikai, vadinasi, lietùviai, lãtviai ir prūsai, norėdami pažinti savąją senovę, turime šauktis liudytoju kalbõs, kuri viena tegali šiañdie savo šviesa pratìkti mūsų senovę uždengiančią miglą.

Kalbą galime pavadinti archyvu, senovės dokumentų rinkiniu. Kiekvienas kalbos žodis, kaipo pirma gyvenusių žmonių kartų padaras, yra mums istorijos dokumentas, šį tą pasãkąs apie žmogų, to žodžio darytoją, ir jo gyvenimą. Kalbėsime pavyzdžiais.

Visuose Lietuvos kraštuose šiandie pažįsta žodžius *árti*, *ekėti* ir *sėti*. Visų tų trijų žodžių esama ne šios kartõs lietuvių pãdaro, nes juos jau pažįsta pirmieji mūsų kalbos rãštai. Iš to sužinome, kad ir XVI amžiuje lietuvių jau árta, ekėta ir sėta. To dar negana. Visus tris žodžius vartoja ir latvių bei prūsų kalba: la. *arˆt*, *ecêt* ir *sẽt*. Prūsus turėjus kalbamuosius veiksmažodžius rodo jų išvestiniai: *artoys* „ar-
(IV) tójas", *aketes* „ekėčios" ir *semen* „grūdas". Taigi, kalba (jos žodynas) parodo, kad áisčių jau ãriama, ekėjama ir sėjama nuo nebeatmenamų laikų. Dar nebuvo buvę nei lietùvių, nei lãtvių, nei prūsų, kaipo atskirų tautų su atskiromis kalbomis, o jau jų vìsa tai mokėta. Kalba rodo dar daugiau. Žemė dirbti pirmųjų pradėta ne aisčių. Žemdirbių jau būta pačių indoeuropiečių, kurių vieną iš šakų sudaro ir aisčiai. Indoeuropiečius jau mokėjus žemę dirbti rodo irgi kalba: 1) lot. *aro*, gr. *ἀρόω*, got. *arja*, sl. *orję*, airiškai *airim* „ariu", 2) lot. *occa*, sen. vok. *egida* „Egge", kimr. *ocet* „ekėčios", 3) lot. *sēmen* „grūdas", vok. *Same*, rus. *семя*.

Kalbiniñkai, tyrinėdami lyginamuoju metodu indoeuropiečių giminės kalbas, rado, kad nėsama pasaulyje tokios kalbos, kurios žodyne nebūtų svetimos kilmės žodžių. Ir mūsų kalbos žodyne sukrauti ne vieni tik savieji žodžiai: jame esama didoko nuošimčio ir svetimos kilmės žodžių, atėjusių iš kaimynų kalbos. Kuris žodis yra savas, kuris — svetimas, parodo žodžio garsai.

Iš mūsų trijų žodžių — *skiẽtas* (pl. *skiẽtai*) „1. Eggenbalken, 2. Ortscheit, 3. Weberkamm", *skỹdas* „Schild" ir *čỹtas* „Giebel eines Daches" (R, SN, *czytai* wissû trobû pakrypo M I 40) arba (dusetiškių) *ščìtas* „plytinio žaidžio (pečiaus) augšta siena" — tėra kilimo savas tiktai pirmasis, o antruoju du yra svetimu: *skỹdas* — germa-

niškas, o *čỹtas* || *šč̀itas* — slaviškas, plg. sen. isl. *skīð* „Scheit“, rus. *щит*. Kad pastaruoju du žodžiu nėra kilimo lietuvišku, rodo jų garsai. Vokiečių žodis *Scheit* (s. isl. *skīð*), rusų *щит* ir lietuvių *skiẽtas* yra kilęs iš senesnės prolytės **sqeito-* (toks žodžio kamienas). Indoeuropiečių prokalbės žodis **sqe:īto-* (dvitaškis reiškia kirtį) „skila, skala, Scheit“ lietuvių kalboje turėjo pavirsti lytim *skiẽtas*, o latvių kalboje — *šķìets*. *Čỹtas* (*č-* iš *šč-* : *čỹras* < *щирый*, *čiẽpas* < l. *szczep*) lietuvių kalbos garsų atatikimo dėsniais nieku gyvu negalėjo išriedėti iš indoeuropiečių prokalbės lyties **sqeito-*. Jis turi būti slavėnų žodžio *щит* vaikas, nes tik slavėnų kalboje iš *sq* prieš *e*, *ē*, *i*, *ī* atsiranda *šč*, o iš *ei* — *i*. Vokiečių kalbos dėsniais iš ide. lyties *sqeīto:m* turėjo išriedėti šių dienų žodis *Scheit*.

Žodžių grutėse *slūžyti* || *slaugýti*, *kùila* (arba dusetiškių *kýla*) || *kūla*, *sylà* || *síela* pirmieji nariai kilimo yra slaviški, o antrieji — savi, vadinasi, lietuviški. Žodžio savumą ar svetimumą ir šitame atvejyje rodo garsai, jų atatikimo, atliepimo dėsniai. Kuriam mūsų kalbos garsui kuris garsas atliepia kitose indoeuropiečių giminės kalbose, gali kiekvienas lengvai surasti bet kuriame lyginamosios gramatikos vadovėlyje.

(V) Mūsų žodžiai *kùnigas*, *gãtvė* ir *pìnigas* kilimo yra germaniški (vidur. amžių vok. *kunig*, got. *gatwō* „Gasse“, vok. *pfennig*) del garsų, nes germanų kalbos garsams *k*, *t* (vok. *z*, *ss*), *p* (vok. *pf*) niekuomet lietuvių kalboje neatliepia *k*, *t*, *p*. Savuosiuose neskolytiniuose žodžiuose šitiems germanų kalbos garsams lietuvių kalboje visuomet atliepia *g* arba *ž*, *d*, *b*.

Ne tik savieji, bet ir skolytiniai žodžiai kalbiniñkui istórininkui lygiai yra brángūs kaipo senovės dokumentai. Skolytiniai žodžiai jam atskleidžia senovės gadynės tautų santykių ne vieną lakštą. Mūsų kalbos skolytiniai žodžiai, sujungti su rašytinės istorijos ir archeologijos liudijimu, daug ką pasãko apie lietuvių tautos santykius, turėtus žilojoje senovėje su suomiais bei mardviais, gotais, skandinavėnais ir vokiečiais, gudais ir lénkais.

Iš skolytinių žodžių sužinome, kad visupirma lietuvių (tikriau bus pasakius áisčių) susidurta su suomiais ir mardviais — dar prieš mūsų eros pradžią, kiek vėlėliau su gotais, bet vis delto dar prieš III m. e. amžių, dar vėliau su slavėnais (rusų bei lenkų protėviais) — VI m. e. amžiuje, paskui su skandinavėnais — VII—IX amžiuose. Visi tie santykiai plačiau ir aiškiau teks nušviesti antrojoje „Kalbos ir senovės“ dalyje.

Dar daugiau kaip skoliniaĩ duos mūsų senovei šviesos tikrinių vietų vardų, o labiausiai upių ir ežerų vardų, lyginamosios studijos,

kitaip sakant — lyginamoji potamologija. Ką gali kalbininkas istorininkas išpešti iš victų vardų mūsų senovei, galima šiek tiek numanyti ir iš vieno kito mano mažmožio, šiósna knỹgosna jau patekusio.

Upių vardai rodo, kad lietuvių ir latvių tautõs ateita dabartinėsna sodybosna iš rytų nuo šių dienų Lietuvos ne anksčiau kaip VI—VII m. e. amžiuje[1]. Iš upių vardų matyti, kad iki VI amžiui lietuvių ir latvių tautos protėvių gyventa šių dienų Gudo žemėje — šiaurinėje Minsko, Mogiliavo ir Smolensko gubernijos dalyje, kurioje teka upės aistiškais vardais *Лучоса* „Laukesà“ ir *Ноча* „Nočià“. Iš Gudo žemės lietuviùs su latviais VI amžiaus pradžioje bus išstūmę iš anapus Pripeties pasipylę pagal Dnicpro, Berezinos, Dauguvõs ir Nemuno áugštupį slavėnai. Bet visa tai gausiu aprašyti antrojoje mano knygų dalyje, iš kurios skaitytojas patirs, kad iš senosios tėvynės visupirma išsikraustyta prūsų tautos. Jau pirmiojo (Tacitus) ir antrojo (Ptolomaeus) amžiaus rašytojai randa prūsus prie Baltìjos jūros ir Výslos žióčių begyvenančius ir áisčių *(Aestiorum gentes)*, galìndų ir sūdų, arba sūdùvių (gr. Γαλίνδαι καὶ Σουδινοί), vardais besivadinančius.
(VI) Pavýslyje ir Sémboje (Samland, Sambia), toje latvių dainų „Gintãro žemėje“ *(Dziñtara zeme)*, o romėnų — „insula glesaria“ (Plinius), prūsai atėję randa įsikūrusius rytiečius germanus (gotus), ką rodo seniausiasis gintãro vardas *glīsis*, *glīse*, išlikusis latvių kalboje. *Gudo* vardas, kuriuo senovėje vadinta gotai, rodo, kad prūsų turėta susidurti su Gintãro žemės ir Pavyslio gotais dar bent už trijų, mažų mažiausia, ar keturių amžių prieš m. e.

Paskutinių iš senosios tėvynės išsidanginta lietuvių su latviais. Jie, rusų (kriẽvų) tautos protėvių stumiami, gavo iš rytų pasitraukti į vakarų kraštą, kuriame gyveno lietuvių ir latvių artimiausieji giminaičiai sẽliai, žiemgãliai ir kuršiai. Rusų įsibrovimas lietuvių bei latvių sodýbosna privertė visupirma lietuvius užimti sėlių žemę, o vėliau ir dalį Žiẽmgalos ir Kuršo. Lãtviai buvo priversti kur norints tarp Vitebsko ir Polocko perciti Daũguvą ir per tenai įsibrauti sómų — lýbių ir ẽstų (igáunių) protėvių — žẽmėn.

Iš rašytinės istorijos šaltinių žinome, kad iš lietuvių ir latvių tautos narių vėliausiai yra priėję Baltìjos jūrą lietuviai ir latviai. Skandinavijos rašytojai iš lietuvių latvių tautos narių IX—X amžiuje prie jūros teranda tiktai kuršiùs ir žiemgaliùs. XII—XIII amžiuje, kai vókiečiai įsikūrė Rygoje ir jos apylinkėje, rado jie čia visu

[1] [Dėl žemiau dėstomos baltų migracijos teorijos plg. „Rinktinius raštus“ I 86—87. — *Z. Z.*].

pajūriu gyvenant ne latvius, bet lýbius, žiemgalius ir kuršius. Vokiečių ateivių dokumentai rodo, kad XIII amžiuje (apie 1250 m.) Klaipėdos žemės ir beveik viso Žemaičių krašto dar priderėta kuršių tautai. Tam šaltinių liudijimui pritaria upių ir gyvenamųjų vietų vardai. Be to, pats *žemaičių* vardas rodo, kad jų įsigyta sau pavadinimas dar tebegyvenant *žemumoje*. Jei jie būtų gavę vardą jau gyvendami Telšių augštumoje, tai šiandie mes juos vadintumėm augštaičiais, bet nieku būdu ne žemaičiais.

Žemaičio (rus. *Жемойть*) vardas teatsiranda vos tik XIII amžiuje. Tuomet žemaičiai, vokiečių šaltinių liudijimu, dar nėra viešpataujanti tauta senojo pietinio Kuršo žemėje. Tuomet pati žemaičių tirštuma dar tebegyvena žemumoje, t. y. į vakarus [rytus? — *Z. Z.*] nuo Telšių augštumõs.

Iš aisčių giminės tautų pasirodė esą gajausi ir pličiausi rytiečiai aisčiai — lietuviai ir latviai. Lietuviai su latviais ne tik atlaikė rusų (krievų) tolimesnį brovimos į jų naujai įsigytąsias žemes, bet ir sulietuvino ir sulatvino kitas savõs ir svetimos giminės tauteles.

Šių dienų lietuvių tauta yra susidariusi iš senovės tikrųjų lietuvių ir iš sulietuvėjusių sėlių (Zarasų, Dusetų, Obelių, Rokiškio...
(VII) apyl.), žiemgalių (Linkuva, Joniškis), kuršių (Žemaičių ir Klaipėdos kraštas), skalvių (Tilžė, Ragainė) ir jotvingų, arba sūdų (Suvalkų žemė).

Latviams teko asimiluoti dalį sėlių, žiemgalių, kuršių ir bevėik visą lýbių tautą.

Senoji lietuvių ir latvių kalba daugiausia apkito ir nutolo nuo aistiškojo prototipo tose srityse, kuriose visumažiausią nuošimtį naujajame kalbos maišale sudaro senieji lietuviai arba latviai ir kuriose pagrindas nėra aistiškas. Visudaugiausia nuo prototipo yra nutolusi latvių kalba, nes jos tauta susidarė ne iš vienų aisčių. Jon įėjo žymus nuošimtis sómų tautos. Labai mãža liko nuo senojo aisčių kalbos prototipo latvių tómininkų (la. *tāmi, tāmnieki*) šnektose, kurios susidėjo iš sulatvėjusių lýbių su nedideliu tikrųjų latvių nuošimčiu.

Jau iš to, ką čia esmi pasakęs, akýlas skaitytojas gali įsitikinti, kad kalba iš tikrųjų yra senovės kultūrinio gyvenimo rodytojas.

* * *

Mūsų skaitančiajai visuomenei, kuri nėra ne tiktai mačiusi lyginamosios indoeuropiškųjų kalbų gramatikos, bet nėra net ir girdėjusi apie jos buvimą, gali pasirodyti keista, kodel aš čia nieko nesakąs

apie trakus, frigus (brugus) ir kitas Balkanų bei Mažosios Azijos tautas ir kalbas? Trakų su frigais ir pratarmėje būčiau visai nelietęs, kad jų giminumo klausymas su lietuviais nebūtų buvęs iškeltas visunaujausiame dr. J. Basanavičiaus[1] veikale ir P. Klimo[2] to veikalo recenzijoje.

Basanavičiaus veikalas, ir turėdamas „sistemingai dėstomojo tyrinėjimo išvaizdą", Klimui, nors jis ir nekalbininkas, sukelia abejojimų savotišku glosių aiškinimu: mat, jose B-s daugiausia ieškąs „skambėjimo panašumų be ypatingos dabartinių filologų metodės nei technikos".

Basanavičius šitame savo rašte skelbia mums, kad „visas žemės plotas, pradėjus nuo Medijos rytuose, beveik visa pietų Europa iki Atlanto vandenyno vakaruose, buvęs trakų tautų apgyventas" (p. 15). Viso šito Europos ir Azijos ploto gyventojai, būdami Basanavičiui kilimo trakai, vienu jau tuo turį būti ir áisčių giminės nariai. Štai tųjų tautų vardai, kurios Basanavičiui yra trakiškos, mūsiškai sakant — aistiškos: *ábantes* (vardus rašau šaltinių kalba), *agáthyrsoi, agriānes, akhaioí (achivi), albokénsioi, amazónes, ánartoi, anarto-*
(VIII) *phráktoi, arsiētai, ástai, athamānes, auarēnoi, bébrykes, bessoí, biēphoi, blessoi, bisáltai, bístōnes, bithynoí, bottiaīoi, burgíōnes, buridénsioi, dakoí (daci), danaoí, dárdanoi, denthēlētai, dolíones, drýopes, ēdōnoí, gétai, halizónes, henetoí (veneti), illyrioí, ístrioi, kabálioi, kappádokes, kāres, kaukoénsioi, kaúkōnes, kēteioi (Hethiter), kiagínsioi, kíkones, kílikes, kimmérioi, koistobōkai, korpīloi, koténsioi, krēstōnaīoi, krētes, krómyzoi, kýprioi, léleges, lydoí, lýkioi, maidoí, maidobithynoí, maíones (maeones), makedónes, mariandynoí, messápioi, milýai, mopsópioi, mýgdones, mysoí (moisoi, Moesi), nipsaīoi, obulénsioi, odómantoi, odrýsai (odrusae), oiténsioi, ómbrōnes, paíones (paeones), pamphýlioi, pannónioi, paphlagónes, pelasgoí, phrýges, piengītai, piéphigoi, pieres, pikénsioi, pisídai, póntioi, potylaténsioi, predanénsioi, rhatakénsioi, rhódioi, sabōkoi, saldénsioi, salentīnoi, sapaīoi, sarapárai, sátrai, sēnsioi (sínsioi), serdoí, sikeloí, síntoi, skordískoi, skyrmiádai, skýthai, teukroí, teutískoi, tilataīoi, Tímako* gyventojai, *thrāikes (thrēikes)* „trakai", *thynoí, trálloi, trausoí, tremílai (termílai), trēres (trāres), triballoí, trōes, tyregétai, tyrītai, tyrsēnoí (-ānoí)!*

Taigi, daugiau negu šimtas senosios pietinės Europos ir Azijos tautų kilimo esąs aistiškas! Maža dar to. Ir šiaurinėje senosios Euro-

[1] Apie trakų prygų tautystę ir jų atsikėlimą Lietuvon. Lietuvių tauta. Kn. III, dalis 1. Vilnius 1921, p. 1—168.

[2] Mūsų senovė. I tomas, p. 430—5. Tilžėje 1922.

pos pusėje Basanavičiui (139—144 ir Etnologiškos smulkmenos. Tilžėje 1893) irgi gyvenę áisčiai, prie kurių priderėjusios šios senovės taũtos: *agáthyrsoi* (rašau šaltinių kalba), *aórsoi, arimphaei, gelōnoí, gýthōnes, hirri, igyllíōnes, kárbōnes, kareōtai, kriẽvai (кривичи), lidwicingum, massagetae, neuroí, óssioi, ōstiaĩoi, pagyrĩtai, peucini, sáloi, sciri, stauãnoi, véltai, veneti (venédai).*

Ir Europoje (tiek pietinėje, tiek šiaurinėje), ir Azijoje (Mažojoje) mūsų Basanavičiui visur vaidinasi trakai frigai, kurių giminẽs tautelių skaičius, šykštai skaitant, sudaro skaitmenį 135! Iš tikrųjų tų tautelių skaičius gali lengvai pašokti net iki 150, pridėjus čia dar ir Vókios slavėnų tauteles (Lietuviszkai—trakiszkos studijos I 45—7)!

Taigi, senovės lietuviai, arba trakai, gyvena Basanavičiui visur: pietinėje ir šiaurinėje Europoje ir Mažojoje Azijoje! Tųjų Basanavičiaus lietuvių veikalus apgiedąs Homėras savo giesmėse! Paláima — tikintiesiems, o vargas (vae!) mums netikėliams, kurie, nepatrijotiškai elgdamies, išdrįstame ieškoti Lietuvos čia pat jos pašonėje, visai nedausiódami po Trakiją, Frigiją, Indiją ar Iraną!

Kasgi tokie bus buvę tiejei Basanavičiaus trakai ir frigai? Tam klausymui duoda atsakymą kalbiniñkai, nes tautystės klausymas tegali būti išspręstas tiktai kalbõs duomenimìs.

(IX) Trakų kalbos glosės, o frigų kalbos, be jų, dar ir ántrašai, duoda kalbininkams[1] šiek tiek mẽdžiagos, kuria remdamies jie ir spréndžia trakų frigų tautystės klausymą. Tie kalbiniñkai, kuriems tekę yra išnagrinėti ben keletą glosių ir antrašų, sutinka, kad trakai ir frigai, būdami tarp savęs artimi giminaičiai, pridera prie indoeuropėnų rytiečių grupės, šiandie vadinamos *satəm'ine*. Satəm'inėn, arba rytinėn, indoeuropiškųjų kalbų giminės grùpėn įeina šios kalbos: 1) arijų (sanskrito, avestos, persų...), 2) armenų, 3) albanų, 4) slavėnų ir 5) áisčių kalba. Rytinė indoeuropiškųjų kalbų grupė, prie kurios priderą ir trakai frigai, turi tarp savęs tai beñdra, kad prokalbės „palatalius" sprogstamuosius garsus *k̂, ĝ(h)* verčia pučiamaisiais (spirantes) *š* || *s*, *ž*[2] || *z*. Vakariečių grupės žodžiams **de:k̂m̥* (lot. *decem*, gr. δέκα), **ĝnōto:s* (lot. *i-gnōtus*, gr. ἄ-γνωτος „unbekannt"), **ĝhiįem-* || *ĝheĩm-* || *ĝhim-* (lot. *hiems*, gr. χεῖμα

[1] Tomaschek Die alten Thraken. SB. d. k. Ak. d. W. Wien 128, 130, 131 Bde, Kretschmer Einleit. 171—243, Hirt Indog. 128—136, 591—9, Hirt Handb. d. griech. Laut- und Formenlehre[2] 30, 31, Hoffmann Gesch. der griech. Spr. 1[2] 50 ir kt. Tomašeko ir Krečmerio veikalais negalėjau pasinaudoti, nes jų nėra Kaune.

[2] Sanskrito kalboje *ž* vietoje randame *dž* (rašo *j*) ir *h* (iš **džh*).

„Winter“) rytiečių grupės kalbose atliepia: *dešimtìs* || sl. *desętь* || skr. *dáça* || av. *dasa* || arm. *tasn; žénklas, pažìnti* || sl. *znati* || skr. *jānāmi* „žinau“ || av. *zānənti* „žino“, *žiemà* || sl. *zima* || skr. *héman* „žiemą“ || av. *zima-*.

Trakų ir frigų kalboje palatalius *ḱ* ir *ǵ(h)* atstoja pučiamieji *s* ir *z*, kas matyti iš šių žodžių: 1) trak.: *-dizos* „pilis“ greta su gr. τεῖχος, *-zenēs* = gr. -γένης KZ XXXIV 36, 70; 2) frig.: *semū* „šitam“ (sl. *semu*), *zélkia* „žãlesos, daržóvės“ (rus. *зелье, злак*), *ézis* „ežys“, *zeúmā* „šaltinis“ greta su gr. χέω „lieju“. Senovės rašytojų (Herodotas VII 73, Eudoksas pas Steponą Biz. s. v. *Armenía*) liudijimu, frigų giminės esą ir armenai, kam pritaria ir kalbõs ypatybės (Hirt Indog. II 600, Ed. Hermann KZ L 308).

Kad frigų kalba nėra lietuvių kalbos nei motyna, nei duktė, gali kiekvienas pamatyti, perskaitęs šiuodu ántrašu:

1. *materan arezastin bonok akenanolavos sos esait materez eveteksetiz ovevin onoman gapset lakegokez venavtun avtaz materes*;

2. *jos ni semun knumanei kakun addaket, etitetikmenos itu.*

Ne tiktai glosės, bet ir nesenai rastasis Bulgarijoje ántrašas (ant aukso žiedo) rodo, kad trakų kalba nėra lietuvių kalbos motyna. Štai tasai antrašas:

(X) ROLISTENEASN|ERENEATIL|TEANĖSKOA|RAZEADOM|EANTILEZY|PTAMIĖE|RAZ|ĖLTA, kurį Dečev'as (Glotta VII 1916 p. 86) skaito:

Rolisteneas Nerenea, Tiltean Ėskoa ra zea, domean Tilezypta, miē erazēlta „Nereneo (sūnus) Rolisteneas, tilatajietis iš Ėskoos upės srities, Tilezyptos gyventojas, mane pasidirbo“. Tą patį antrašą Krečmeris (Glotta VII 92) skaito heksametriškai šitaip:

Rolisteneas nerenea tiltean ēsko
Arazea domean Tilezypta miē erazēlta.

Ir iš šitų trumpyčių kalbos tekstų matyti, kad nei frigai, nei trakai nėra áisčių giminės nariai. Kad trakų frigų kalba būtų aistiška, tai jos skirtumas būtų nedidesnis už latvių arba prūsų kalbos skirtumą. Latvių arba prūsų kalbos tekstą šiaip netaip gali suprasti lietùvis inteligentas, o trakų ir frigų kalbos antrašų net ir patys didieji kalbininkai kaip reikiant dar nesupranta.

Žemiau dedamieji latvių ir prūsų kalbos tekstai, man rodos, bus lengvesni supràsti lietuviui inteligentui, nekaip Dečevui arba Krečmeriui trakų kalbos antrašas.

Štai tie mūsų tekstai:

1. *Padziêdam mẽs, mãsiñas,* | *vêl viênã vietiñã!* | *Dievs tùo zina, citu gadu* | *kur mẽs kuŕa dziêdâsim:* | *cita tâlu tàutiñâs,* | *cita smìlšu kalniñã* BW 269;

2. *Viêna saũle, viêna zeme,* | *neviênâda valuôdiña:* | *jàu citã maliñã* | *lùocît lùoka valuôdiñu* BW 21129;

3. *Neduôd manis, mãmuliña,* | *liẽla sila maliñã:* | *sila smìltis kãjas graûza,* | *skujas bira vaîñagã* BW 10408;

4. *Stai Dessimton Pallaipsai kãigi stans ains Butti Tãws swaiãsmu seimĩnan preigẽrbt turri.* | *Stas Pirmois Pallaips. Tou niturri kittans Deiwans pagãr mien turrĩtwei.* | *Stas Antars Pallaips. Tou turri stan Emnan twaisei Deiwas ni enbãndan westwei.* | *Stas Tĩrts Pallaips. Tou turri stan Lãnkinan Deinan Swintint.* | *Stas Kettwirts Pallaips. Tou turri twaian Tãwan bhe Mũtien ſmũnint kai tebbe labban ẽit bhe ilgi giwassi noſemien.* | *Stas Piẽncts Pallaips. Tou niturri gallintwei.* | *Stas Uschts Pallaips. Tou niturri Sallũban limtwei.* | *Stas Septmas Pallaips. Tou niturri Rãnctwei.* | *Stas Asmus Pallaips. Tou niturri reddewijdikausnan dãtwei prijki twaian tawischan.* | *Stas Newĩnts Pallaips. Tou ni turri Pallaipsĩtwei twaisei tawischas buttan.* | *Stas Dessĩmts Pallaips. Tou niturri pallapsitwei twaise Tawischas Gannan, Waikan, Mẽrgan, Peckan, adder ka tennẽison ast.* 1561 m. Kat.

(XI) Kiekvienas lietuvis inteligentas, paėmęs rañkosna prūsų ar latvių kalbos žodyną, visai nebūdamas kalbininkas, tuojau pamato, kad čia turima reikalo su giminaitėmis kalbomis. Kam yra tekę perskaityti kad ir šie žodžiai, kuriuos randame surašytus 172 puslapyje elbingiškio prūsų kalbos žodyno: *towis* „tėvas“, *mothe* „motyna“, *thetis* „senolis“, *ane* „senolė“, *brote* „brolis“, *swestro* „sesuo“, *sunaybis* „sūnėnas“, *thewis* „tėvo brolis“, *awis* „motynos brolis = avýnas“, *moazo* „teta“ *(móša,* la. *mãsa), patowelis* „patėvis“, *pomatrė* „pamotė“, *passons* „posūnis“, *poducre* „podukrė“, tas bus pastebėjęs, kad prūsų kalbos žodyno turima labai daug beñdra su lietuvių kalbos žodynu. Tą pat išvystų skaitytojas, išnagrinėjęs ben kelius puslapius ir latvių kalbos žodyno. Visai kitą įspūdį palieka trakų ar frigų kalbos žodynas. Skaitydami trakų kalbos žodžius *briã* „miestas“, *brílõn* „barzdaskutys“, *brũtos* „alus“, *génton* „mėsa“, *zalmós* „kailis“, *zeírã* „toks drabužis“, *zetraíã* „puodas“, *zeilá (zĩlá)* „vynas“, *skálmẽ* „tùtinas, kalavìjas“ arba frigų kalbos žodžius *azẽn* „barzda“, *valẽn* „karalius“ (tochar. *wäl* „König“ KZ L 307), *védũ* „vanduo“, *gélaros* „brolio žmona“, *glũrós* „auksas“, *dáos* „vilkas“, *zélkia* „daržovės“, *zeúmã* „šaltinis“, *kiklẽn* „ratai“,

kímeros „protas“, *nórikos* „ódos maišas“, *pikérion* „sviestas“, *pūr* „ugnis“, nejaučiame nė jokio bendrumo ir giminumo su lietuvių kalbos žodynu. Tas pat reikia pasakyti ir del trakų frigų asmens vardų, pvz.: *Abro-zélmēs, Abrú-polis; Aulú-poris* || *Raisku--poris, Dindí-poris; Aulú-zelmis, Aulu-zénēs, Auló-zanos; Ebrú-telmis, Dizá-telmis; Aulu-centus, Epta-centus* || *Eptai-tralis, Bithi-centus, Dini-kenthos; Milto-kuthēs, Dios-cuthes; Trai-bithus, Sua-vithus; Bur-kéntios, Bur-vista (Boirebistās)*, kurie savo sudėtiniais kamienais nė trūpučio nėra panašūs į lietuvių asmens vardus, plg. *But--ginas, But-vilas, Rad-vilas, Taut-ginas* || *Gin-tautas, Taut-vydas, Taut--gaila, Taut-girdas, Taut-vaišas, Taut-vilas, Rim-vydas, Rim-gaila, Rim--tautas, Dau(g)-kantas, Kan(t)-tautas, Vis-kantas, Bu(t)-kantas, Skir-gáila, Min-gáila, Dau(g)-gaila, Sun-gáila, Nor-gáila, Kant--rimas, But-rimas, Ged-rimas, Min-daugas, Min-tautas, Min-kantas* || *Kant-minas, Mant-minas, Vyd-minas* || *Min-vydas, Nor-vydas, Mant--vydas* || *Vyd-mantas*. Kad prūsai yra lietuvių giminaičiai, matyti ir iš asmens vardų, pvz.: *Girde-mante* || *Mante-girde* AM XV 579 „Man(t)-girdas“, *Kanti-girde* PU II 302 || lie. *Gir(d)-kantas, Narwais* „Norvaišas“ || *Waysnore* „Vaišnoras“, *Wisse-gaude, Wisse-kint, Wisse-wille, Wil-taute* „Viltautas“.

(XII) Taigi, ir bendrìniai, ir tikrìniai trakų frigų kalbos vardai rodo, kad trakai frigai nėra aisčių giminės nariai.

* * *

Mókytojas Jonas Kučas savo paskaitose, skaitomose Kaune, Šiauliuose ir kituose Lietuvos miestuose, tema „Lietuvių kalba labai sena ir artima hebrajų kalbos giminė“, stengiasi klausytojams įrodyti, remdamos sváičiojimais ir gyvais sapnais, kad senovės žydų kalba esanti artimesnė už visas kitas pasaulio kalbas lietuvių kalbai. Nors vienos tųjų paskaitų (19 $\frac{V}{25}$ 22 m.) atsidėjęs išklausiau iki pat galo, bet ji iš manęs dar nevaliojo padaryti prozėlito.

Vargšai tie mūsų kalbininkai semitologai, kurie tiek metų veltui darbavosi, lygindami hebrajų kalbą, kaipo semitų kalbą, su kitų semitų — akkadų (assyro-babiloniečių), aramajų, syrų, arabų, aitijopų — kalbomis!

Iki šiolei aš vis dar tikėjau, kad žydai yra semitai, o lietuviai — indoeuropiečiai. Kučo sváičiojimais įtikėjus išeitų, kad lietuviai yra semitų giminės tauta! Prie tokių nesąmonių prieina tiktai tie žmonės, kurie negirdomis nuleidžia visus lyginamojo kalbų mokslo dúomenis.

Šiandie, sukakus jau šimtui metų nuo lyginamosios indoeuropiškųjų kalbų gramatikos atsiradimo (1816 m.), rodos, nebepadorù būtų viešaĩ skelbtis su tokiomis, kaip kad Kučo, nesąmonėmis.

* * *

(XVI) Arklys ir keturiomis apsibrinda. Žmogui apsibristi — dar lengviau. Po „Aistiškų studijų" nelaimės (Bg[10] 58, 59) aš jau nebetariuosi esąs neklaidingas. Žinausi ir šiose knygose vienur kitur suklydęs. Būčiau skaitytojui labai dėkingas, jei jis, radęs mano veikale kokią klaidą, teiktųsi del jos man parašyti. Gyvenimo aplinkybės taip buvo susidėję, kad neleido man pažinti ne tiktai visų lietuvių kalbos šnektų, bet net ir pusės jų. Taigi, del to nereikėtų skaitytojui nustebti, radus mano rašte ne visai teisingai pasakyta del vieno ar kito žodyno arba sintaksės mažmožio. Pataisų aš esmi labiau reikalingas nei kas kitas, kuris nerengia spaudai didelio lietuvių kalbos žodyno. Kam rūpi, kad gimtosios kalbos turto patektų žodynan kuodaugiausia ir kad jis būtų žodyne teisingai aprašytas, tas turėtų padėti žodyno rengėjui. Padėjėju gali lengvai patapti kiekvienas skaitytojas, pataisydamas arba papildydamas mano straipsniuose paliestuosius žodyno ir sintaksės mažmožius.

* * *

Šios mano knygos buvo pradėtos spausdinti liepos mėnesio pradžioje, o pabaigtos korektūroje rugpjūčio 29 dienoje. Už greitą darbo atlikimą tariu širdingą ačiū Valstybės Spaustuvės administracijai ir darbininkams.

Kazys Būga

Kaune, 1922 m. rugpjūčio 30 d.

(1)

1. Kaip sena latvių kalba?

Latvių kalba prasikiša pro lietuvių labiausiai tuo, kad joje garsams *ķ, ģ, š, ž* ir dvibalsiams *an, en, in, un* šiandien atliepia *c, dz (cept, cits, dzert, dziedât), s, z (sirds, zinât)* ir *uo, ie, ī, ū (lùoks, lìekt, lìkt, lûks)*.

Istorijos šaltiniuose randamieji vietų ir asmenų vardai rodo, kad apie 1200 metus latvių kalbos savo garsais (fonėtika) niekuo nesiskirta nuo šių dienų kalbos.

Dabartiniai Palatvijo vietų vardai rodo, kad kadai kitkart senovėje ir latvių bei jų sulatvėjusių pirmatakų sėlių, žiemgalių ir kuršių kalbos paminėtųjų garsų atžvilgiu niekuo nesiskirta nuo lietuvių.

Rucavos ir *Islicio* vardai lietuvių susidūrimo gadynėje su kuršiais ir žiemgaliais pastarųjų kalboje dar tebetarta *Rùkiava* ir *Islikis* (kirtis ant *Is-*).

Vietovardžiai *Ežẽrė, Ilžė* (vok. Ilsenberg netoli nuo Aknystos), *Óžputė, Apšerdė* (netoli nuo Ilžės), *Kuršas, Mūšà, Šaũkas, Šešuva* (netoli nuo Pašvitinio, upė) bus patekę lietuvių kalbon dar tuomet, kai latviai arba jų pirmatakai garsus *z* ir *s* savo varduose *Ezere, Ilze, Azpute* (*A* ilgas, t. y. *ā*), *Apsērde, Kursa, Mūsa, Sauka, Sesava* dar tebetarė kaipo *ž* ir *š*.

Riñgą (žem.) ir *Mìntaują* lietuviai pažįsta dar nuo to laiko, kada patys latviai (resp. žiemgaliai) užuot *Rīga* ir * *Mītava* (*Mytowe* Reimchronik 7405) dar tebesakė *Riñga* ir *Mintava.*

Rusiškosios kilmės žodis *žẽrbīns* „жеребий" rodo, kad su *Ilže* ir *Šauku* lietuviai turėjo susipažinti dar prieš X amžių. Netolimoje ateityje tikiu galėsiąs tiksliau nustatyti latviškosios garsų kaitõs chronologiją.

2. Veliažolė ir lėgersa

Narkūnuose (Gelgaudiškio val.), A. Giedraičio pranešimu, saką: *vėliažolė* — tokia žolė nuo kaulų gėlimo; *lėgersa* — girios žolė, kiaulių labai ėdama. Skirsnemunėje (Jurbarko val.) *vėliažolių* vietoje saką *vėlažolės*. Jos augą prie smilties ant kapų, esą pūkuotos.

3. Zarasai (Ežerėnai) ir jų įkūrėjai sėliai

920 Nr. 11 p. 33(1) 84(2) Lietuvos vietų vardai — nelaimingiausias viso pasaulio „sutvėrimas". Kas jų nėra taisęs! Taisė juos lėnkų, taisė juos rusų ir vokiečių vyriausybė, šiandie tebetaiso ir mūsų pačių — lietuvininkų — vyriausybė. Lenkui nepatiko mūsų *Plókščiai*, *Naumiestis* ir *Virbalius*, jis šmaukšt — ėmęs ir perdirbo juos į *Błogosławieństwo*, *Władysławów* ir *Wierzbołów*. Rusas, nepamėgęs mūsų *Vaškais*, *Kvėdaina (Kvėdarna)* ir *Zarasais*, ištaisė juos į *Konstantinovo* (tuo patim vardu pirmuoju du miesteliu) ir *Novoaleksandrovsk*. Mažosios Lietuvos *Klaipėda*, *Katyčiai* ir *Pakalnė* vokiečio dėka tapo *Memel*, *Coadjuthen* ir *Niederung*.

Mūsų vyriausybė rusų išvirtėliui *Novoaleksandrovskui* įsigeidė grąžinti senąjį jo vardą. *Zarasų* vardas, savo garsais primenąs lenkiškąjį to miesto vardą *Jeziorosy*, taisytojams, matyti, bus pasirodęs ne visai lietuviškas, o todel ir atitaisytinas į *Ežerėnus*. Mat, lenkų *Jeziorosuose* bekyšąs *jezioro*, kas mūsiškai reiškia *ežerą*. Iš *ežero* nebetoli ir į *Ežerėnus*. Kai kas, pavyzdžiui Jaunius apie 1902 m., Zarasus buvo bandęs vadinti net ir *Ežeriūnais*. Tiek šių dienų vyriausybės kišamiesiems *Ežerėnams*, tiek Jauniaus *Ežeriūnams* nėra pamato vietos žmonių kalboje. Zarasų apylinkės lietuvininkai, gyveną Zarasų, Antazavės, Salako ir kituose valsčiuose, mūsų vyriausybės ir kitų kalbos pūristų peršamuoju vardu Zarasų nevadina. Vadinti Zarasus *Ežerėnais* nėra ir reikalo, nes jiems vardą minė ne lenkai ir ne kiti kurie slavėnų padermės žmonės.

Zarasáms arba, tariant senoviškai, *Ezerasãmus* (iš čia lenkų *Jeziorosy*), vardas minta, pasirodo, nė ne lietuvininkų, o tos lietuvininkų padermės tautõs, kurios kalboje mūsų žodis *ežeras* buvo tariamas *ezeras*.

Zarasų apylinkėje, jei tikėsime Mindaugo 1261 metų aktu[1], kitkart gyventa sėlių[2]. Šito vardo tautelė drauge su žiemgaliais (lat-

45(13)

[1] Atspauzdintas A. Bielensteino veikale „Die Grenzen des Lettischen Volksstammes. St. Petersburg 1892" p. 434.

[2] Tautos vardas *sėlis*, *sėliai* reikia tarti su tvirtapradžiu *ė*, kaip ir žodžiuose: *sėti*, *dėti*. Sėliai bus vokiškai *Sêlen*, lotyniškai *Selones*.

viškai *ziemgal'i*) ir kuršiais amžių bėgyje pasisavina *latvio* vardą, dalinai ir latvių tarmę. Dalis sėlių, gyvenusi Laukesos, Zarasų, Antazavės, Dusetų, Salako ir kitose apylinkėse, įsibrovus lietuvininkams į šią šalį, išvirsta lietuvininkais. Vienas kitas sėlių pramintasis vardas patenka lietuvininkų kalbon ir čia, tarsi archyve, išlieka iki mūsų gadynės.

Sėlių *Ezerasai* Zarasų apylinkės lietuvininkų tarmėje turėjo pavirsti *Azarasais*: mat, šios tarmės žodžio pradžios balsis *e* pavirsta balsiu *a*[1], o *ze*, kaip ir jo draugas *se*[2], Zarasų apylinkėje tariamas yra *za (sa)*. Kolei Zarasų apylinkėje tebebuvo dar nesulietuvėjusių sėlių, tolei Zarasai tebedėvėjo *Azarasų* vardą, nes jis sėlių kalboje tebebuvo dar rišamas su bendriniu vardu *azars (ezers)*, reiškiančiu ežerą. Nutrūkus lietuvininkų galvoje ryšiui tarp *ežero* ir *Azarasų*, pastarasis vardas nebeteko žodžio pradžios balsio *a* ir pavirto šių dienų lytim *Zarasai*. Kad žodžio pradžios balsis kartais gali būti išmestas, rodo kad ir šie žodžiai: *bezdžionkà*, arba *bezdžiankà*, kilusi iš gudų žodžio *obezjanka; lementõrius* iš lenkų *elementarz; švókšlės* „serbentos, Johannisbeeren“ (R II 216, M I 285, II 288) iš senesnės lyties *ašvókšlės*[3].

35(3) Zarasų miestas dėvi ežero vardą, kurį vietos žmonės vadina *Zãrasas*. Tą ežerą gerai pažino mano senelis velionis, kurs, atsimindamas jo žvejojimą, kartais sakydavo: mano žūtas (= žvejotas) ne tiktai Alaušas, bet ir *Zarasas;* kai aš *Zarasè* žuvau (= žvejojau), buvau da jaunas. Netolimoje senovėje *Zarasas* turėjo būti aplinkinių lietuvininkų tariamas *Azarasas* (Zarasai, Antazavė), *Ẽzarasas* (Dusetų Pažiegė) ir *Ẽzerasas* (Jūžintai).

Ezeraso ežero vardas padarytas ta pačia galūne, kaip ir nuo ežerų pramintieji miestelių vardai *Čedasai* ir *Svėdasai*. Augštaičių ry-

45(13) [1] Zarasų, Antazavės ir Salako apylinkėse *erelio, erškečio, ežero* ir *eglės* vietoje žmonės taria *arelis, aršketis, ažeras, aglė*. Dusetiškiai žodžio pradžios *e* teverčia balsiu *a* tiktai tuomet, kai tasai *e* niekuomet negauna kirčio: *aršketis, arelis, akėti*, bet *ežià* turi *e* del *ẽžios*.

[2] Zarasų, Antazavės, Salako ir dalis Dusetų parapijos žmonių žodžius *senas, sekminės, zerletoju* ir *zerkolas* taria *sanas, sakminės, zarliatoju* ir *zarkolas*.

[3] „Ribes rubrum“ — Kuršaičio *ašvõklė*, mosėdiškių žemaičių — *ašóklis*, kurs yra kilęs iš senėlesnės lyties *ašvóklis*. Del priebalsio *v* nykimo prieš *o* plg. mosėdiškių žodžius: *torà* „tvora“, *dõlekis* „dvolikis“, *nakóti* „nakvoti“. — *Ašvok(š)lė* yra giminaitė mūsų senelių žodžiui *ašvai* „kumelei“ ir žemaičių *ašvieniui* „arkliui“. Uogos vardas *avietė* yra *avies* giminaitė. Plg. vokiečių *Bocksbeere* „serbenta (juodoji)“.

tiečių galūnė *-asa-* rytiečių tarmės dėsniais kilusi yra iš *-esa-*: mat, rytiečių tarmėje *e*, kurs niekuomet negauna kirčio, ne po *k*, *g* ir ne po *š*, *ž* pavirto balsiu *a*, kas matyti kad ir iš žodžių *mėnasio, mėnasiena, Dusatos* „Dusetos“, *valėt* „velėti“. Ta pačia galūne kaip *Zarasas* padarytas ir jo kaimyno ežero vardas *Laukesas*[1], iš kurio išteka *Laukesos* upė, įtekanti Dauguvõn ties Gryvõs miestu.

Rusų generalio štabo žemėlapio (XI 5) abiejų Zarasų ežerų vardai *Ossa* ir *Oseida* yra ne kas kita, kaip tiktai ežerų *Ezeraso* ir *Ezerasaičio* vardų galūnės: *-asas* ir *-asaitis* (vietos žmonės taria *-aseitis*). Lenkui ir rusui *Ezerasas* pasirodė esąs *jezioro Ossa, озеро Occa*. Toji *Ossa* priminė jiems graikų žemės kalną *Ossa* (Odys. XI 315), kas prisidėjo prie *Oseičio* sugraikinimo į *Oseida* arba *Ossida;* plg. graikų asmens vardus *Atreidės, Kronidės*.

Kad Zarasáms vardą būtų minę lietuvininkai, o ne senieji šios vietos gyventojai sėliai, tai jį šiandie zarasiškiai tartų *Ažerasai*, kaip kad jie taria žodį *ažeras*.

Iš *Zarasų* vardo patiriame, kad senovės sėlių tarmėje atstota mūsų *ž* garsu *z*, t. y. sėlių užuot *ežeras* tarta drauge su latviais ir žiemgaliais *ezers (azars)*. Taip pasirodo tarta kuršių[2], prūsų[3] ir jotvingų[4].

Zarasų, Dusetų, Čedasų apylinkėje, Mindaugo liudijimu, kitą kartą gyvenę sėliai. Šitoje apylinkėje gyvenus nelietuviškai kalbėjusią tautą rodo ne vienas šiuo kartu mums parūpęs vietos vardas, bet ir kiti keli su tokiuo pat *z*, kaip ir *Zaraso* bei *Zarasų* varde. Į šiaurę nuo Dusetų, o į šiaurės vakarus nuo Zarasų, bus sėlių palaikai šie vardai, iš *z* prasidedą: ežerai — *Zaduojas* (iš kur sodžių vardai — *Zaduojà* ir *Pãzaduojė*), *Zálvas* (iš kur miestelio ir dvaro vardas *Antã-zavė*) ir *Zìrnejas* (iš kur sodžiaus vardas *Zirnejaĩ*). Lietuvininkų minti šie vardai *z* vietoje turėtų *ž*, plg. lietuvininkų pramintuosius vardus: *Žãdikė* — Šušvies intakas iš dešinės ties Pašušviu, *Žalva* — Šešuvos intakas iš dešinės arba *Želva* — upė ties Želvos miesteliu (Ukm. ap.), *Žirnajai* — Pabaisko parapijos sodžius (prie ežero).

45(13) [1] Laukeso ežeras (vok. Lautzensee) už 4 varstų nuo Zarasų į šiaurės rytus, ties Smėlyne ir Vilkãmiesčiu.

[2] Plg. kuršio pavardę *Zentelis* „žentelis“ *(:žentas)*. Žr. J. Endzelīns Finnisch-Ugrische Forschungen XII (1912) p. 64.

[3] Plg. prūsų žodžius *azaran* „ežeras“, *zansy* „žąsis“. Žr. R. Trautmann Die altpreussischen Sprachdenkmäler. Göttingen 1910.

[4] Kad jotvingai mūsų *ž* vietoje tarę yra *z*, matyti iš šių tikrinių vardų: *Zilīna* (*Зилна* 1273 m., lot. *Silia* 1326 arba *Syllonis* 1259), *zebras* „žebras“, iš kur yra kilęs 1227 metų tėvavardis *(Стеегуть) Зебр-овичь*.

Čedasai (prie ežero) ir ežero vardas *Čičirys* ir *Čičiraitis* (į šiaurę nuo Avilių, o į vakarus nuo Antazavės) garsu *č* rodo savo nelietu-
36(4) viškąją kilmę. Šitie vardai, kad jie būtų lietuvininkų praminti, vietos žmonės šiandie ištartų **Kedasai* (plg. miestelio vardą *Kėdainiai*) ir **Kikirys* bei **Kikiraitis*[1]. Iš *Čedasų* ir *Čičirio* vardų patiriame sėlių kalboje minkštąjį *k (kepu, kitas, kiaunė)* virtus garsu *č* arba ir *c* (irgi minkštu), kaip ir latvių kalboje. Iš minkštojo *c* lietuvininkų kalboje turėjo rastis irgi *č*, kas matyti iš lietuvininkų pasisavintų gudo žodžių: *kupiec — kupčius, kopiec — kapčius, cėl — čielas* ir kt.

Zarasų apskrities vietų vardai rodo, kad šiame krašte lietuvininkų įsikurta gyventinai neperseniausia ir kad jų šio krašto senieji gyventojai sėliai daugumoje nustumta prie Dauguvos upės į šių dienų Alūkštos ir Naujārygio (latvių *Jauna Jelgava*, vok. *Friedrichsstadt*) apskritis, o mažumoje jų sulietuvėta ir perduota lietuvininkams tūlas senasis vietos vardas. Sėlių pėdsakų Zarasų apskrityje, reikia tikėtis, bus rasta daugiau, kai bus šio krašto vietų vardai surinkti ir kalbų mokslo nušviesti.

Sėlių tautos vardas iki mūsų gadynės išliko latvių miesto varde *Sēl-pils*, vokiečių vadinamame *Selburgu*, ir Tauragnų parapijos sodžiaus varde *Sėlė*.

Mano surinktieji sėliškosios kilmės vietų vardai turi tuos pačius garsus, kaip ir latvių kalba: lietuvininkų garsus *ž* ir minkštąjį *k* čia atstoja *z* ir *c (č)*. Šiuo tarpu, neturėdamas sėlių gyvenamojo ir gyventojo ploto vietų vardų sąrašo, dar negaliu galutinai nustatyti giminumo laipsnio tarp latvių ir sėlių, t. y. negaliu dar pasakyti, ar sėliai bus buvę atskira tauta su ypatinga kalba, ar tik latvių tautos šaka su savotiška latvių kalbos tarme. Alūkštos apskrities vardai

---

45(13) [1] *Čičirio* (iš **Kikirio*) vardas yra giminaitis latvių upės vardui *Ciecere* (iš **Kickerė*) — dešinajam Ventos intakui. Abudu vardu padarytu yra iš dvilinkos (rėduplikotos) šaknies *ker- : kir-*, reiškusios „tekėjimą, bėgimą". Del šaknies balsių laipsniavimo galima palyginti žem. *derù : dirti, gerti : girtas*. Iš tos šaknies turime Učpalių parapijos Kaniūkų laukuose upelį, vardu *Kerėsupis*, latvių žemėje *Cerauksts* — Mūšos intaką iš dešinės (Bauskės apskr.),
46(14) Kuršių (Kuršininkų) žemėje Piltenės parapijoje upelį, vardu *Cerende* (Bielenstein Grenzen 445, 205) ir Joniškio (Šiaulių ap.) parapijoje *Kirienos* upelį. Lytys *Čičirys (*Kikirys)* ir *Ciecere (*Kiekerė)* taip santykiuoja tarpu savęs, kaip kad santykiuoja Kvėdainiškių žemaičių *vivirsys* su augštaičių lytimi *vieversys* „vyturys, alauda arvensis". Del *Ciecerės, Cerauksts* ir *Kerėsupio* upių vardo esmi jau rašęs 1912 metais žurnale „Русский Филологический Вестник" (t. LXVII p. 249).

Grendze (dvaras, muižė) ir *Svents* (ežeras, o dvaras — *Sventmuiža*, kurią Gryvos lietuviai vadina *Šventmuižė*) su išlikusiu *n*, tarytum, rodo sėlius buvus kalbos ypatybėmis artimesnius kuršiams, o ne latviams. Plg. kuršių dvaro vardą Tukumo parapijoje *Grendze*, bendrinį vardą *dzintars* greta latviško *(d)zītars*, *lanka* „pieva“ greta la. *luoks* „lankas“, *aplenkt* „žem. užlenkti, apeiti, aptikti, rasti“ greta la. *liekt* „lenkti“, *rantît* „rantyti, kirsti“ greta la. *ruotît*.

Apie sėlius yra rašę M. Skruzytis (Sēl'i, Kurzemes augšgala senči. Rīga 1889) ir A. Bielensteinas (Die Grenzen des Lettischen Volksstammes und der Lettischen Sprache in den Gegenwart und im 13. Jahrhundert. St. Petersburg 1892 p. 168—174).

4. Gonys, gonė

„Zoologijos sistematikos terminų žodynėlyje“ (p. 56, 125) J. Elisonas greta *gonys* rašo ir *guonė*, duodamas tiemdviem žodžiam reiškimą „salamandra maculosa“. Tą patį jis atkartoja ir „Kosme“ (Gamtos mokslo ir geografijos laikraštis. 1 sąs. 1920 Kaunas p. 91, 93), pridėjęs prie to dar lytį *guonys*. Iš žodynėlio patiriame, kad
37(5) *guonė* saką Naujamiesčio (Panev. ap.) parapijos žmonės. Mano šaltinis kun. J. Tumas Naujamiesčio apylinkėje esąs girdėjęs tariant *gonė* (su *o*). Į mane rašytame iš Vadaktėlių laiške J. Tumas paaiškino *gonės* vardą šiais rusiškais žodžiais: ядовитая ящерица — зубояд. Kiti mano šaltiniai, kaip antai: Ruigio (I 41) ir Mylkio (I 84)[1] žodynai, kun. K. Jaunius („juodasis vandens driežas“) ir L. Ivinskas (Kalendorius XV 15) tepažįsta tiktai *gónį* (*o* tvirtapradis). *Gonys*, Antano Vireliūno liudijimu, saką Kupiškio ir Troškūnų apylinkėje. Marijampolės apylinkės keikiamasis žodis *gón-galvis* irgi rodo pamatinį garsą buvus *o*. J. Elisono dvibalsiui *uo* mano šaltiniai nepritaria.

J. Bs. 1885 metų „Auszroje“ (p. 225) iš *gongalvio*, negerai jo padalyto į sudėtines dalis *(gong[ia]-galvis* užuot *gon[ia]-galvis)*, ištraukė nėsamą ir mūsų kalboje net nė negalimą **gongį*[2] *gonio* vietoje.

Ką (ar salamandrą, ar molgę) Lietuvos žmonės vadina *goniu*, geriausia gali sužinoti mūsų zoologai. Iš troškūniečių pasakojimo

46(14) [1] *Gonys* eine Wassereydechse. *Tu gongalwi!* du Eydechsenkopf (Ein Schimpfwort, halb im Scherz).

[2] „O kas tai *gongis*?“ — „Driežas, kurs po pakriauszes landžiodamas nicko nemato“ 1885 m. „Auszra“ p. 225. J. Bs. *gongis* turi būti atitaisytas į *gonį*, nes jo tėviškėje, be abejo, buvo sakoma *gonys*. Žodį *gonys* Tadas Ivanauskas esąs girdėjęs Zapyškio apylinkėje.

galima manyti jų krašte *góniu* vadinant salamandrą maculosą. Kas būtų buvęs Kupiškėnų *gonys*, iš jų pasakojimų nelengva suvaikyti. Kupiškėnų *gonys* gyvenęs sausoje vietoje (akmenų krūsnyse), spalvõs buvęs raudonos, labai piktas ir greitas, vos raitas tegalėdavęs nuo jo pabėgti, vydavęs žmogų bėgdamas stačias kaip varpstė, žmogus ar gyvulys, jo įkirstas, tuojau gaišdavęs.

Gonys gali būti giminaitis alsėdiškių, kvėdainiškių, mosėdiškių ir kitų žemaičių žodžiui *góniju, gónyti* „térlioti, bjáurioti, гадить", latvių *gànît* „terlioti; derkti (cacare)", *gàńa* „excrementum", lenkų *ganić* „peikti". Tuo būdu *gonys* būtų „gonijamasis" gyvis, vardo reikšme lygus rusų bjauriojo gyvio vardams *гад* ir *гадина*.

5. Biaurus ar bjaurus?

P. Kriaušaičio ir Rygiškių Jono „Lietuvių kalbos gramatika" (p. 9, § 8 c) liepia rašyti: *biaurus, piauti, spiauti, biurti, piūvis, piaulai, spiūvis, spiaudalai...*, o skaityti: *bjaurus, pjauti...* Žodžiai *upių, paupių, šlapių...* reikią skaityti, kaip esą parašyta. Ir atmink dabar tu, žmogeli, kada raidžių sámplaika *piau (piauti : šlapiau)* reikia tarti *pjau*, o kada *piau!*

Ar ne geriau būtų buvę pasakius: rašyk po *b* ir *p* visur priebalsį *j*, kame jis yra ištariamas rašomojoje mūsų kalbos tarmėje (Panemunėse), o kame tėra tariamas vienas minkštasis *b* arba *p* be tojo priebalsio, ten rašyk *bi* ir *pi*. Kitaip sakant, rašyk: *bjaurus, pjauti, spjauti...*, bet *šlapias, šlapiau, verpia, drebia, riebiau...*, nes tokio rašymo reikalauja rašomoji mūsų kalbos tarmė.

P. Kriaušaitis — Rygiškių Jonas teikia mums rašyti žodžius *biaurus, piauti...* be *j*. Tokiuo rašymu, girdi, būsiąs pažymėtas priebalsių *b* ir *p* minkštumas, kurį mes lenkų papročiu žymime raide *i*. Mat, priebalsiai esą minkšti ne tiktai žodžiuose *kiautas, šiaudas, šią, šio, šių, siūti, siuvo, siųsti, peiliai, žodžiai...*, bet ir žodžiuose *biaurus, piauti, spiauti, biurti, piūvis, piaulai, spiūvis, spiaudalai...* Žodžiuose *biaurus, piauti...* ne tiek turi svarbos lūpinių priebalsių minkštumas, kiek tas faktas, kad, be tojo minkštumo, čia dar girdėti atskiras garsas *j*. Čia mums svarbu pažymėti ne tiek tasai minkštumas, kiek po jo girdimasis priebalsis *j*, tas pats priebalsis, kurį girdime žodžiuose *joja, atjoja, parjoja, jauja, sauja, sraujas...* Kas rašo *joja, jauja...*, tas turi rašyti ir *bjaurus, pjauti...*, nes šituose žodžiuose visi lietuvininkai taria priebalsį *j* priebalsiškai.

38(6)

Žodžiuose *bjaurus, pjauti...* lūpinių priebalsių *b* ir *p* minkštumą paliekame nepažymėję, kaip ir kituose rašomosios mūsų kalbos

tarmės atvejuose tojo minkštumo nežymime. Rašomosios tarmės skiemens *pe, be (peša, beria), te, de (tepa, deda), se, ze (seka, zerkolas), še, že (šeria, žeria), ve (veda)* kad ir minkšti, bet mūsų rašyba tojo jų minkštumo nežymi raide *i*, vadinasi, nerašo *pieša, bieria...* Skiemenis *ke, ge (kepa, kepurė, geria, gegužė)* visi lietuvininkai taria su minkštuoju *k, g*, bet tojo minkštumo šiandie mūsų rašyba nebežymi, vadinasi, neberašo *kiepa, kiepurė, gieria, giegužė*. Ir Kriaušaitis su Rygiškių Jonu, būdami nuosakūs, greta su *kepa, geria, šeria, žeria* turėtų rašyti *bjaurus, pjauti...*, palikę priebalsių minkštumą nežymėtą.

Kad Kriaušaičio—Rygiškių Jono (tikriau pasakius, Šleicherio — Kuršaičio) *biaurus, piauti...* turi būti pakeisti visos Lietuvos lytimis *bjaurus, pjauti...*, buvo mano rašyta 1913 m. „Rašybos mažmožiuose" (p. 14) ir 1918 m. patiektuose „Keliuose mažmožiuose del «Ateities Spindulių» rašybos ir kalbos", išspauzdintuose 1920 m. rugpjūčio ir rugsėjo mėnesies „Ateities" knygelėse (Nr. 4—5 p. 140, 141).

6. Autoris, sekretoris ir gaspadoris

Mūsų žodynai (R, M, N, K, Miež ir J) ir rašomoji mūsų kalbos tarmė (panemuniečiai) drauge su kitomis tarmėmis, atmetus panevėžiečius, taria *altorius, aptiekorius, gaspadorius, kalendorius, sekretorius, šveicorius, šventorius*. Tą pačią galūnę iki šiolei buvome ir mes įpratę tarti ir rašyti: *autorius, dirctorius, inspektorius, instruktorius, lektorius, profesorius, redaktorius...* O dabar nei iš šio nei iš to Kauno „Lietuva" beimanti rašyti *autoris, direktoris...*

„Lietuvos" vardininko lytį *autoris* panevėžietis galėtų dar ginti, nes jo tarmės žmogus taria *gaspadoris, liktoris*, bet kilmininko lyties *autorio* nieku būdu ir jis nesiims ginti, nes jo tarmė šitame atvejyje turi lytį *gaspadorios, liktorios*. Panevėžiečių kilmininko lytis
39(7) *gaspadorios, liktorios* savo garsais visai atstoja paprastąją mūsų lytį *gaspadoriaus, liktoriaus*: jų tarmėje žodžio galo dvibalsis *au* virsta vienabalsiu *o*, kas matyti kad ir iš šių kelių pavyzdžių: *aš buvo* „buvau", *aš rašio* „rašiau", *sunos* „sūnaus".

Panevėžiečių žodžių *gaspadoris, liktoris* vardininko galūnė *-is* atstoja kitų tarmių (ir rašomosios) ne galūnę *-is (brolis, žodis, žygis)*, bet *-us (vaisius, pavojus, pečius, kupčius)*. Panevėžiečių *u* po minkštųjų priebalsių pavirto balsiu *i*. Pavyzdžiui tesie šios žodžių lytys: *plaksi* „plaksiu", *degsi* „degsiu" (Vabalninkas), *verči* „verčiu" (Pa-

svalys, Pumpėnai), *Balčikonis* (Ramygalos parapijos Ėriškiai) „Balčiukonis (Balčiuko sūnus)“, *Berčinėliai* (Vabalninko par. sodžius) greta su *Berčiūnais*, *Dumblinėliai* (Pumpėnų par. sodžius) greta su *Dumbliūnais*.

Taigi, visos mūsų tarmės sutartinai rodo, kad rašyti reikia *gaspadorius*, *šinkorius*, *šventorius...*, *aktorius*, *autorius*, *direktorius...*

Kalbininko („Švietimo darbo“ Nr. 8—9 p. 31) iš Kuršaičio žodyno paimtieji *stalorius*, *stiklorius* turi būti rašomi ir tariami *staliorius*, *stikliorius*, nes to reikalauja šnekamoji kalba ir žodžio kilmė (gud. *stoliár*, *sciekliár*).

„Lietuvos“ (Nr. 227) kilmininko lytis *pavojo*, kurios lietuvininkai nepažįsta, neturi tėisės išstumti laukan paprastojo mūsų *pavojaus*. Kam čia tas kalbos faktų kraipymas?!

7. Alkerius, poperius ir popežius

„Žemaitės raštų“ redaktorius jos raštuose rašo *alkerius*, *poperius*. „Lietuva“ (Nr. 229, 237) ir „Švietimo darbas“ (Nr. 8—9 p. 37) berašąs jau naujoviškai, būtent: *poperis*, *inžineris* (Nr. 236: 8 — 9 p. 70). Kai kas rašo dar ir *popeži(u)s*. Kuo remdamies Žemaitės raštų redaktorius ir „Lietuva“ čia rašo *-eri(u)s* ir *-eži(u)s*, iki šiolei niekas dar nesiteikė mūsų visuomenei paaiškinti.

Šnekamoji kalba čia turi lytis: *alkierius*, *inžinierius*, *popierius* (arba *popiera* Suv. Naumiesčio apylinkėje) ir *popiežius*. Visi šitie žodžiai kilimo yra lenkiški: *alkierz* (iš vokiečių kalbos žodžio *Erker*), *papier(z)* iš vok. *Papier*, *papież* iš sen. vok. *Papes* „Pabst“.

Kas gerbia savąją kalbą ir jos faktų nekraipo („netaiso“), tas neturi rašyti ir tarti *e* ten, kur gyvoji kalba reikalauja *ie*.

Susimildami, vyručiai, nekraipykime kalbos faktų, perdirbdami juos mūsų pačių prasimanytomis taisyklėmis. Imkime kalbos faktus iš liáudies burnos tokiuos, kokiuos juos mums jinai duoda. Niekuomet neišmoksime dorai kalbėti ir rašyti, jei taip ir toliau darkysime kalbos faktus. Liaukimės pagaliau darkę!

40(8)

8. Visiem vyram ir visom mergom

Iki šiolei mes buvome įpratę daugiskaitos naudininkui rašyti galūnę *-ams (arklams, arkliams)*, *-iems (tiems, visiems)*, *-oms (rasoms, dvasioms, visoms, kelioms)*. Daugiskaitos įnagininkas irgi būdavo rašomas *-oms* arba *-omis (rasoms, dvasioms* arba *rasomis, dvasiomis)*.

Bet dabar nei iš šio nei iš to „Lietuva“ visoms toms galūnėms ėmusi nukando *-s*. Kam čia tasai prasimanymas, kam ta naujovė? Kuo nebegera senoji galūnė, kad ją „Lietuva“ uja iš rašomosios kalbos, kurioje ji išgyveno daugiau ne tris šimtus metų?

Rytiečių augštaičių tarmės galūnės *-am*, *-iem*, *-om*, *-ėm*, *-im*, *-um* (kilimo iš dviskaitos) tiktai tuomet teturėtų teisę išstumti senąsias galūnes *-ams*, *-iems*..., kad rašomosios kalbos tarmė kiaurai būtų rytiečių augštaičių tarmė. Kolei rašomosios kalbos tarmė dar tebėra vakariečių augštaičių tarmė, tolei rytietybės *-am*, *-iem*... neturi teisės brautis į ne jų sritį. Kai imsime rašyti rytiečių tarme, tai tuomet galėsime drąsiai rašyti ir *visiem vyram*, *visom mergom*. Dabar tos téisės dar neturime.

Daugiskaitos naudininko ir įnagininko galūnė neteko savojo *-s* mūsų atminime: XVI ir XVII amžiaus Rytų Lietuvos rašytojai, pavyzdžiui, Daukša, 1605 metų bevardis ir Širvydas, dar tebeturėjo *-s*, tai yra jie dar tebetarė ir teberašė: *wisiem(u)s wiram(u)s*, *tom(u)s moterim(u)s* ir *tomis akimis*. Ukmergiečiuose senoji galūnės lytis dar tebebuvusi girdima XIX amžiaus pradžioje. Lėno apylinkėje prieš 30 metų iš senių dažnai dar galima buvę išgirsti sakant: *tiemus arkliãmus*, *visomus moterimus*, *tauriemus žmonėmus* ir kt.

Rašykime kaip ir rašę *visiems vyrams*, *visoms mergoms*. Laikykimės įprastosios kalbos. Nekaitaliokime kasmet arba net ir dažniau rašybos. Sudrauskime rašomosios kalbos ir rašybos naujóvininkus. Metas būtų stipriau laikytis tradicijų.

9. Darbuotė, manifestuotė, okupuotė ir kitos -uotės

P. Kriaušaičio ir Rygiškių Jono (Lietuvių kalbos gramatika) darbo *linksniuotė* (19), *asmenuotė* (57—59) ir *vaizduotė* (204) taip patiko „Lietuvai“, kad ji tų *-uočių* prisidirbo devynias gulybes. „Lietuvoje“ rasime ne tiktai *darbuotę*, *rikiuotę* (Nr. 236), bet ir *manifestuotę*, *okupuotę* (233), *ratifikuotę*, *organizuotę*, *mobilizuotę*, *registruotę* ir *ratifikuotę* (236). Niemio mokyklų reformos knygose esanti net *rašytė*!

Gyvoji liáudies kalba tos rūšies žodžių tiek daug neturi pasidariusi, kaip kad turi mūsų „Lietuva“. Šiuo tarpu man pažįstami
41(9) su priesaga *-tė* šie žodžiai: 1) *važiuotė* „važiavimas, Fahren, Fahrt, езда“ (R, M, K) ir „ragės, rogės“ (Salantai). Kokia žydo *važiuotė!* (Dusetos, Alunta) = *važiõvė* (Tverečius). *Važiuotės* rykaĩ „Fahrwerk“ (R II 151, M II 200). Pradėjo visokias *važiuotes* dirbti (Valanč.

Paaug. žmonių knyg. 3) „važiuojamus prietaisus, rages, ratus“; 2) *kapõtė* „bulvėms, lapams ir kitiems galams kapoti įnagė“ (Pažėraĩ) = *kaponė* (Kupiškis, Dusetos); 3) *pa-klotė* „lovoje pasikloti drobulė“ (Kvėdaina, Linkmens) ir „gerinimos, meilinimos, adulatio“ (Daukantas Žodrodis 3); 4) *mazgotė* „indams mazgoti skarulys“ (R, M, K, Plokščiai) = *mazgolis* (Panemunėlis), *mazgótuvis* (Kvėdaina): davė jam *mazgote* per snukį (Liet. pasakos. Med. mitol. I 79); 5) *nešiotė* „vaikų nešiotoja, áuklė“ (Žagariškiai netoli Kauno); 6) *niekotė* „gelda“ (Kr. ir Ryg. Jono Gramatika p. 204). Man tėra pažįstama tiktai lytis *niekóčia* „grūdų niekojamoji gelda“ (Dusetos, Kvėdaina, Rietavas), „skalbiamoji gelda“ (Salakas) ir „(kiekviena) gelda“ (Linkmenes, Tverečius); 7) *žvejotė* „žvejojimas, žveja, Fischerei“ R II 141, M II 185, K; 8) *šienaũtė* „šienaujamasis metas, сенокос“ (Kvėdaina); 9) *pagaũtė* arba *pagaũtis*, kilm. *pagaũties* (Kupiškis). Kad ir nekoks dirvagalys, delto kokiai *pagaũtei* labai gali būt' geras. Daug darbo su linais, ale už tat labai gera *pagautis* gaspadoriui; 10) *bėgtė* „bėgimas, Lauf“ R I 14, II 239, M I 23, II 319; 11) (linų) *grįžtė* „ryšys, Bund“ (Kupiškis), plg. prūsų žodį *greanste* „vytūlas, įgrąžtis“, kilusį iš veiksmažodžio *grężiu*.

Rygiškių Jono *asmenuotei*, *vaizduotei*, *linksniuotei* ir „Lietuvos“ *darbuotei*, *rikiuotei*, *skaičiuotei*, *ratifikuotei*, *mobilizuotei*... pateisinti vienõs *važiuotės* neužtenka, o *rašytei* šnekamoji kalba neturi nė vieno pavyzdžio.

Priesagos *-tė* naujiems žodžiams daryti liaudies kalba šiandie nebevartoja. Visa ta vienuolika žodžių paveldėta iš senovės gadynės. Dabar tam reikalui mūsų liaudis pasigauna kitomis priesagomis, būtent: *-imas (bėgimas, važiavimas : važiuotė)*, *-tojas,-toja (nešiotojas, nešiotoja : nešiotė)*, *-tuvas,-tuvis (leistuvas, mazgotuvis : mazgotė)*. Priesaga *-tė (-o-tė, -uo-tė, -au-tė)*, būdama velionìs, nebetinka naujiems žodžiams daryti.

Asmenuotė su *linksniuote* ir *darbuote* turėtų užleisti savo vietą *asmenavimui* su *linksniavimu* ir *darbavimuis*, su kuriais jau buvome supratę.

10. Bačka, bosas ir verpelė

Vaižganto „Pragiedrulių“ kritikas „Švietimo darbe“ (Nr. 8—9 p. 66) pataria gudiškos kilmės žodį *bačka (бочка)* pakeisti žodžiais *bosas*, *verpė*, *verpelė*, tardamos tuo pakeitimu ne tik išvengsiąs vicnos svetimybės, bet dar ir rašomąją kalbą praturtinsiąs dviem saviem žodžiam. Taip manydamas, mūsų kritikas apsigaudina. Prūsų lie-

42(10) tuvininkų *bõsas* (R II 134, M I 30, II 176, K, Schleicher Lit. Lesebuch 136) ir žemaičių *vérpelė* (= la. *vẽrpele;* Alsėdžiai, Mosėdis, Daukanto ir Valančiausko raštai) ne kuo geresni už ujamąją *bačką*, nes abudu mūsų žodžiu gautu yra iš vokiečių kalbos: *Fass*[1] ir *Wörfel (Würfel)*.

Kritiko *verpės*, kurią jis bus pasidaręs iš tariamojo mažybinio žodžio *vérpelė*, šnekamoji kalba nepažįsta.

Jauniaus liudijimu, Kvėdainiškiai žemaičiai *bačkos* vietoje kadaisia vartoję žodį *šùlė*, kurios kilmė mums yra visai aiški: rėčkos, kubilo, bačkos, kibìro arba viedro *šulai* („lenk. klepki, vok. Fassstäbe").

11. Pragumas, proguma ir proga

Vaižganto kritikui turėjo laimės nepatikti jo pavartotasis žemaičių krašto žodis *prãgumas*. Del to žodžio jis taip apžodo „Pragiedrulių" autorių: „Argi yra kur žmonių kalboje *pragus*, kad iš jo darytumės *pragumų*?!" (p. 68).

Kad ir nėra žmonių kalboje *pragaus*, bet nelemtasis *pragumas* jai gerai pažįstamas žemaičių krašte. Taip saką tiek raseiniškiai (Kvėdaina), tiek telšiškiai (Alsėdžiai, Mosėdis) žemaičiai. *Pragumo* esama paprasčiausio žodžio žemaičių rašytojų — Daukanto ir Valančiausko — kalboje. Daukantas rašo: *pragum's*, spasab's — modus (Žodrodis 25), stebuklingù *pragumú* — mirum in modum l. c. 25, kokiù *pragúmú* — quomodo l. c. 33, žôdió, darbó îr wîssokió *pragómó* gôdok ir gérbk tiewą (Abeciela 27), žîno kôkeis *pragumais* doró taptî l. c. 19, tokiù *pragúmú* nukropę (Pasakas Phedro 18), iwajrî yra *pragumaj* rinkîmo siekłû nu mediû (Kningeles med. siekłû 23), iwajrejs *pragumajs* gajszta (Pasakojimas apej Wejkałus Letuwiu tautos senowie... Metuse 1850 I 3; rankraštis), giriese jisitrauki tykoja *praguma* Lanku pulti l. c. 143. Valančiauskas rašo: dawe *pragumą*... pažinti (Žem. wiskupiste II 14), duod tau *pragumą* uždieti... grażesnę karuną už diewiejemąi (Prade ir iszsiplietimas... 256), *praguma* sułaukie (Pałąngos Juze 118).

Ne visus žodžius, kuriuose randame priesagą *-umas*, liaudies kalba darosi iš būdvardžių. Kai kada toji kalba vieną kitą žodelį pasidaro ir tiesiog iš šaknies arba net iš daiktavardžio.

46(14) [1] Latviškasis boso vardas *vãte* paimtas yra irgi iš vokiečių kalbos, tiktai iš kitos tarmės, kurioje *Fass* gauna lytį *Fat*.

Šitiems žodžiams su priesaga *-umas* nėra atitinkamų būdvardžių: 1) *áugumas* „wzrost, рост, stogas“ (J, Mież, Kvėdaina, Joniškis, Daukantas, Valančiauskas), nedidelio *augumo* žmogelis (Bs[1] 191): *augu*; 2) nakties *gū́dumas* „vidurnaktis, pats įmygis“ (R, M, K, Suv. Naumiestis): *gū́sras* „tas pat“ (Kvėdaina); 3) *gelumà* „speigas, strenge Kälte“ (R II 219, M II 291): *pa-geluõ* „žvarbus oras“ (Dusetos, Viln. Kaltanėnai, Raudóndvaris), *pagelùs* óras „žvarbus, žiaudus“
43(11) (Dusetos): *geliu, gelti*; 4) *šilumà* „šalima, Wärme als Stoff“ : *šilti*; 5) *šākumas* „tarprietis, tarpùkiškis“ (Kvėdaina, Mosėdis, Daukanto rankr. žodynas „międzynoże“), iszdiga jo *szakumi* juodas puszkas (Valanč. Prade 189); Kupiškėnai sako *šakumà*, latvių *sakums, sekums* „išsišakojimas“ ir *sakumi, sekumi* „šakės (mėžiamos), Mistgabel“: *šaka*; 5) *plañkumas* „miško aikštė, proguma“ (Prūsų Kretinga) ir „įtapas, Fleck“ (Priekulė) = kurš. *plankums* „laukymė, Fleck, пятно, забелина“ ir *plankaĩńš* „пелесоватый, пегий“; 6) *prógumas* „otwór“ (D. Poškos žod.) arba *progumà,-õs, prógumą* „miško laukymė, retuma, lenk. biel“ (Kvėdaina); miški *proguma* iškirsta — toki drūžė (Tverai); sakoma dar ir *prógymė* (Kvėdaina): *próga* „Gelegenheit, bequeme Zeit, Anlass, Fügen, Frist“ (R II 114, II 62, 151, M I 210, II 32, 82, 199, K), Zalnieriai miel pabėgdavo, kad tikt kaip norįs *progą* rasdavo (Schleicher Lit. Lesebuch 171), Senei jau czia bebudama gavo *prógos*... vyrą pamatyt l. c. 195: *paproga* „Zubereitung“ N 316.

„Du dobilai, penki lapai“[1] norėdami būtų radę *pragumą* ne tiktai Kuršaičio ir Miežinio žodynuose, bet ir L. Geitlerio rašte „Litauische Studien“ (Prag 1875 p. 104).

Pragumas veikiausia bus kilęs iš žodžio *praga* „spraga, eine Lücke im Zaune, die mit losen Planken zugesteckt ist“ (N 311, Butrimónys) arba bent iš tos pat šaknies, iš kurios kilę yra taipaja ir *próga, prógumas, progumà* ir *prógymė*.

12. Skriauda ir skriausti

Tas pats Vaižganto kritikas (p. 69) liepia sakinio „Kas mūs(ų) *neskriaudė*“ paskutinį žodį pakeisti žodžiu *neskaudė*, nes, girdi, *skriauda* su *skriaudimu* esanti kaži kieno prasimanymas. Štai kritiko žodžiai: „Kas tą *skriaudą* su *skriaudimu* prasimanė!?“. Nelemtieji kritiko žo-

46(14) [1] Kam tie slapyvardžiai (ir da tokie keisti!) mokslo laikraštyje? Ar nedrįsta čia kritikas pasirašyti tikrosios savo pavardės? Užsienių mokslo raštuose rašytojai neslepia savo pavardės, jie dažnai prie pavardės pridėda dar ir savo gyvenamąją vietą.

džiai verčia mane jam atsakyti: *skriaudą* su *skriaudimu* „prasimanė“ mūsų liaudis, mūsų žmonės. Toji liaudis turi „prasimaniusi“ ir *aklybę, beržyną, ąžuolytę, krestį, laimę, meilę, darbą, sargą* ir daugybę kitų žodžių.

Skriaudà esanti pažįstama Ilguvos, Sintautų, Suv. Naumiesčio apylinkės žmonėms. „Lietuv. pasakos“ (Med. mit. I 101: jums bus didelė *skriauda*) rodo tą žodį vartojant ir Ožkabaliuose (Bartininkų par.). Veiksmažodį *skriaudžiù, skriaudžiaũ, skriaũsti* „krzywdzić, обижать“ vartoją ne tiktai Suvalkų žemės augštaičiai, bet ir Luokės parapijos žemaičiai (Jauniaus liudijimu). „Prasimanytąjį“ *skriaudimą* randame jau 1853 metuose kun. Totoriaus Suvalkuose išleistose knygose, vardu „Tiesiauses Kieles ing Dangaus Karaliste“: pawargieli žmogieli *nuskriaude* (p. 186). Be kun. Totoriaus, *skriaudimą* randame dar šiuose raštuose: 1) E. Volterio „Литовский Катехизис Н. Даукши. Ст. Петербург 1886“: *skriaustie* p. 135; 2) P. A. Trupinėlio „Vytautas, didis Lietuvos Kunigaiksztis. Tilžė 1885“: *nuskriaustas;* 3) Auszra: *nuskriaudęs* (1883 m. 251), *nuskriaudė* (1884 m. 107), *skriausnis* „обида, Misshandlung“ l. c. 107 ir *skrausmė* (krivida) 1883 m. 218.

44(12)

Be *skriausti*, savo reikšme lygaus žodžiui *skausti* „krzywdzić“ (kame jis Lietuvoje pažįstamas?), turime dar kitą *skriaũsti* : *skriaũsta, skriaũdo* „lysta, menkėja“ (Linkmenes): paršelis *nuskriaudęs*.

Skriaudõs giminės esama Lietuvoje gana plačios. Štai jos giminaičiai: 1) *skriaudùs* „traškus, veikiai palūžtąs, graudus, хрупкий“ (Kupiškis, Skapiškis): *skriaudus* medžias. Kietai užgrūdytas peilis bus labai *skriaudus*. *Skriaudus* „graudus, graudingas, žalosny“: Sukukuočiau *skriaudžiu* balsu (Kupiškio daina). *Skriaudus* upelis „sraunus, sraujas, t. y. toks, kurs savo srovės sraujumu griauja krantus“ (Lygumaĩ). *Skriaudus* „skardus, staigus, обрывистый“: *Skriaũdūs* ūpės kriaušiai. Vaikščiojau *skriaudžiaĩs* kalnais (Rokiškis). *Skriaudus*, rupus, kraupus „chropawy“. *Skriaudu*, rupu, kraupu „chropawo“. *Skraudu*, rupu tumpu „chropawacieję“ (K. Širvydo 1713 m. žod. 26); *skraudáus* nerimascziawimo (Daukšos 1599 m. Postilė 612_{24}); 2) *skriaũznas* „liesas ir laibas, nuskurdęs, sumenkėjęs“ (Linkmenes), kurs yra kilęs iš senėlesnės lyties **skriauzd-na-s*. Pastaroji lytis vestina yra iš išnykusio veiksmažodžio **skriauzdėti*, giminaičio latvių žodžiui *skràustêt* = rusų *хрустеть* „kremzdėti, skrupsėti“[1]; 3) *skrundu, skrudau, skrusti* „grųzdu, grusti, przypalać się“ (Biržai, Dusetos, Kupiškis): *Paskrudo* bandelė; 4) *skruda, skrudėti* „gruzdėti“ (Dusetos,

46(14)

[1] *Skriauzd-*, iš kur turime *skriauzną*, taip santykiuoja su latvių žodžiu *skràustêt* „хрустеть“, kaip kad *kuzdėti* „drebėti nuo šalčio“, *plazdėti, klezdėti* „sprogti (lapams, žiedams)“ santykiuoja su *kuštėti, plastėti, klestėti*.

Jūžintai); 5) *skrùdinu* „gruzdinu“ (Kupiškis, Dusetos): Saulė *skrudina* lapus.

Skriaudos giminių turime ir vietų bei upių varduose. Pavyzdžiui tesie: *Skraud-upiai* — Gižų valsčiaus kaimas; *Skraudutis* — Kvietiškio valsčiaus upelė; lenk. *Skraudz-upie* — Širvintos intakas iš dešinės (Słownik geograficzny XI 617. Kaip lietuviai taria tą vardą?) ir *Skriaudžiai* — Veiverių valsčiaus kaimas.

Reikšmės išsirutuliavimui *skriauda* „krzywda“ — *skriaudus* „graudus, veikiai palūžtąs“ paralelę randame žodžiuose *skaudžiu* „krzywdzę“ (*nuoskauda* „krzywda“) — *skaudus* (medžias) „graudus, veikiai palūžtąs“ (Dusetos) ir *skauduolis* „tas pat“ (Dusetos, Linkmenes): Čia būta (kiaušinio) *skauduolio*, nemint trūko; koks čia miškas? — alksniai—*skauduoliai* (Dusetos). Plg. Priekulės apylinkės žodį *skudainus* „skurdus, kežąs, schlecht bewachsen, schlecht bestanden, von einem Walde“ N 479, kurs savo reikšme primena *nuskriaudusį* arba *skriauzną* paršelį.

Lietuvos žmonių „prasimanytoji“ *skriauda* su visa savo drauge turi giminaičių ir užsieniuose, būtent senovės Vokioje: sen. islandiečių *skriódhr* „skarmalas, skudurlis, laskana“ ir sen. vok. augštaičių (ahd.) *skrôtan, skreot* „rėžti, kirpti“ (O. Hoffmann Γέρας 48, Fick Vergleich.
15(13) Wörterbuch der indogerman. Sprachen II[4] 475). Tarp senovės islandiečių „skurlio“ vardo *skriódhr* ir mūsų žodžio *skriaudžiu* „darau neteisybę, krzywdzę“ reikšmės išsirutuliavimo žvilgsniu yra toksai pat santykis, kaip ir tarp žodžių *skuduras, skudurlis* „skarmalas, skurlis, skarulys“ ir *skaudžiu* „darau neteisybę, krzywdzę“.

Skriaudos vengėjai, sako, biją šio žodžio del jo panašumo į slavėnų žodį *krivьda* (rus. *кривда*, lenk. *krzywda*) ir del įtarimo, kad jis galįs būti kilęs iš gudų žodžio *kryuda* arba lenkų *krzywda*. Iš slavėnų žodžio mūsų kalboje yra dvi lyti: *krìvida* (: *krivìdyti*) ir *krydva* (: *krydvyti* Suprasliškis 1787 metų „Žiwatas Pona yr Diewa musu Jezusa Christusa“ p. 74, 132, 253, 314).

Nelemtoji *skriauda* neturi nieko bendra su slavėnų *krivьda*, kurios giminaitis yra mūsų būdvardis *kreivas* = slavėnų *krivъ* ir to būdvardžio išvestinis *kriau-nosà* „kreivanosis“ (Alsėdžiai, Pikeliai, Salantai, Tverai).

(14) **13. Romuva**

Nadruvos srities prūsų tikybinį centrą kronikos vadina vardu *Rômowe* (Nikolaus von Jeroschin) arba *Romow* (Dusburgas). Šį vardą Jaunius ir aš (Aist. stud. I 181, Liet. tauta I 339) anuomet vedėme

iš latviško žodžio *ruome* „Kamin in einer Rigentenne“. Šiandie to daryti aš jau nebegaliu, del to kad *ruome* yra suomiškos kilmės žodis: est. **room* || *roow* „židinys su stogeliu“ (iš vok. žem. *rō*$_1$ „Schutzdach, Decke“), kur *m* priesagoje eina pakaitomis su *v*.

Romuvõs vardą šiandie drauge su A. Mežinskiu (Ромове. Археологическое исследование. Москва 1899 p. 11) aš vedu iš žodžio *rómus* (Daukša) = la. *rāms* „ramus“. Prūsai tą vardą turėjo tarti **Rōmavō*. Vardas reiškia — „rāmumą“, „ramumo, ramybės“ vietą.

Iš *ramaũs* latviai turi pasidarę žodį *ramava* „Ruhe, Beruhigung“: Dziesmiņâs, saulītē, bārenīša *ramavīte* : dziesmiņâs remdējâs, saulītē kaltējâs BW 4379,1 „dainelėse, saulytėje, našlaičio nusiraminimas : dainelėmis nusiramino, saulytėje džiovinosi“; Sauleit syltò, maizeit jaukò, tu bòriņu *ramaveņa* „saulyte šiltoji, duonele malonioji, tu esi našlaičių ramuma“ l. c. 3.

(15)

14. Žinčius

XIV amžiaus Vilniaus šventovės kunigo *zincz* vardą (Liet. tauta I 349) šiandie aš skaitau *žiñčius*. Del vardo sudėties plg. žodžius *sùkčius*, *iñčius*, *bùkčius* „Stammler“ M I 35, *draĩkčius* „válketa“ (kas dráikiojasi), *karšiñčius* „tėvų kāršintojas, Erbe“, *išmiñčius* „išmintingas žmogus“, *žibiñčius* „lichtarz“ D^{s}, J 305. *Zincz'ius* galima būtų skaityti ir kaipo *ziniz* „žynys“, bet tam nepritaria nė vienas šaltinio rankraštis.

Iš *žiñčiaus* vardo vestini yra latvių (kuršių) kalbos žodžiai : *zintêt* „zaubern, wahrsagen“ Vald, *apzintêt* „apburt“ Bra 55 s. v. *anthun*, *zintenieks* „Zauberer“ BW.

Nr. 12
p. 40(16)

15. Viesulas ir vėsulas

Dębeikių, Dusetų, Kupiškio, Utenos, Tverečiaus, Seinų, Alytaus apylinkės žmonės sako *viesulas*, Suv. Naumiesčio ir Bartininkų (Ožkabaliai) apylinkėje — *viesula*. XVII šimtmetyje Rytų Lietuvoje mūsų žodis tarta irgi su *ie*: Jus Wetros *wiesulu* enčios KN 119, *Wiesulas* „Wicher. Turbo, procella“ SzD 395. Latvių *viesuls*, *viesulis* ir *veisuols* „Wirbelwind, вихрь“ drauge su slavėnų žodžiu *vixъrъ* (sen. bulg. *вихъръ*, lenk. *wicher*) arba *vixъrь* (rus. *вихорь*, *вихрь*) rodo, kad mūsų *viesulas* yra senesnis ir taisyklingesnis nekaip gretiminė jo lytis *vėsulas*. Lietuvininkų ir latvių dvibalsiui *ie* (ir *ei*) slavėnų padermės kalbose atsako balsis *i*, kas matyti iš šių kelių pavyz-

džių: *liepa* = rus. *липа*, *síela* = *сила*, *žiemà* = *зима*, *mielas* = *мил*, *síetas* = *сито*, *piešiu* = *пишу*, *veidas* = *вид*.

41(17) *Vėsulas* sako žemaičiai (Kv, Rt, Tryškiai) ir kai kurie augštaičiai (Joniškis). *Viesulą* padėjo perdirbti *vėsulu* būdvardis *vėsus* = la. *vēss*, kuris yra vienõs giminės su žodžiais *vėtra*, *vėjas*, *pavėnis* „pavėsis, paũnksnė".

Žodžiai *viesulas* ir sl. *вихрь* (**viesuras* būtų lietuviškai) turi tokias pat galūnes kaip ir žodžiai: *gumulas* ir *gumuras* „rutulas, ком, жемок", lotynų *cumulus* „būrys, krūva, bažmas" (plg. lie. *kumuliotis* „otulać się" J) ir latvių *kumurs*, lie. *bumbulas* ir latvių *bumburs* „burbuolė, lenk. gałka".

Rašomajai kalbai teiktinesnis yra *viesulas* nekaip *vėsulas*.

16. Pakurti ar įkurti?

„Švietimo darbo" (Nr. 8—9 p. 27) sakinį „Vilniaus katedra buvo... Daukerso *pakurta*" mes suprasime ne taip, kaip čia norėta autoriaus. Jo čia, matyti, norėta pasakyti, kad katedros būta Daukerso įkurtos[1], tikriau sakant, pastatytos, bet pasakė, kad Daukersas Vilniaus katedrą padegęs, uždegęs. Taip bent supras mūsų naujóvininkų dar neišgudrinti skaitytojai.

Mes buvome papratę iki šiolei sakyti ir rašyti *įkurti* (gyvatą, gyvenimą, trobą). Iš šito veiksmažodžio mūsų kalba turi net pasidariusi *įkures* ir *įkurtuves* „įsikūrimo šventę, puotą, gėrynę". Šitam reikalui **pakurių* ir **pakurtuvių* šnekamoji kalba nevartoja.

Ruigio (I 71, II 33, 53) ir Mylkio (I 137, II 44, 71) liudijimu, Prūsų Lietuvoje buvę sakoma *pàkuriu* „ich baue auf (ein Haus)" mūsiškio *įkuriu* vietoje. Bet Prūsų Lietuvos lytimi *pàkuriu* neturime téisės pakeisti rašomosios tarmės lytį *įkuriu* del to, kad rašomojoje tarmėje, kaip ir kitose Didžiosios Lietuvos tarmėse, *pàkuriu* turi kitą réikšmę, būtent: „padegu, sukuriu ugnį".

Ir kam čia reikėjo *įkūrimas* keisti *pakūrimu*? Ar tik tam, kad čia būtų, anot to priežodžio betariant, pasakyta „kad ir nežmoniškai, bet tik kitoniškai"? Tasai „kitoniškumas" prives mus prie to, kad naujóvininkų rašomosios kalbos gudrybių nebesupras mūsų žmonės. Ką mūsų žmogelis gali suprasti, pavyzdžiui, kad ir iš šitokio žodžių rezginio: „Skautybės pagrindo vokenos tikslai" (P. Jurgelevičiaus Piliečių auklėjimo mokykla — skautybė 77)?

[1] Vilniaus katedra buvo *įkurta* kur kas seniau, dar prie Jogáilos.

17. Brėžti ar briežti?

Juškevičiaus ir Miežinio žodynai rašo *briežti*. Jais patikėję, kai kas dar ir šiandie taip teberašo, plg. *pabrieždamas* („Lietuvos“ Nr. 242). Reikia rašyti ir tarti *ė*, nes to reikalauja šnekamoji kalba: *įsibrėžiau* ranką Sv, katė į sieną *brėžia* Sch 199, čia jau, ponali, *pabrėžei* „pamelavai“ Als, Kv.

Balsius Juškevičius ne visuomet gerai skyrė. Jis, pavyzdžiui, rašė: *akietas* „*akėtas* (žem.), *akytas* (aug.)“, *kicravoti* „kėravoti“, *lėžti*
42(18) „liežti“, *ansūčius* „ąsočius“, *borė* „burė“ ir kt. Tas pat del balsių skyrimo reikia pasakyti ir apie Micžinį, rašiusį: *kiekszta*s „kėkštas“, *kieravoti* „kėravoti“, *lekarsta* „liekarsta“, *lėkna* „liekna“, *reszkuczios* „rieškučios“, *sėklyčia* „seklyčia“, *dėja* „deja“, *siutiniai* „sėtiniai“ ir kt.

Taigi, Juškevičium ir Miežiniu remtis rašant žodis *brėžti* negalima, nes juodu šiuo atveju nėra ištikimu. Šnekamoji kalba liepia rašyti *brėžti* su *ė*.

18. Kėsausi, kėsinuosi

„Lietuva“ rašo *kesintis* (Nr. 241) ir *kesinimasis* (241, 242). Kartais šitaip parašo ir kiti, pvz., Klimas „Lietuvos senobės bruožuose“ (p. 104). Šnekamoji kalba šitame žodyje turi ilgąjį *ė:* jis *kėsos* mušti (Eržvilkas, Tilžė) arba *kėsinas* (Griškabūdis). Tos pat šaknies kiti žodžiai irgi rodo ilgąjį *ė:* 1) Jis su pagaliu *užsikėsėjo* ant manęs (Eržvilkas); 2) *Kėslas, kėslai* „ketinimas, zamiar“ Ms, Slnt, iš kur veiksmažodis *kėslauti* „taisytis, rengtis, baustis“, *Kėslavo* važiuoti į Skuodą 1. c.; 3) guli *išsikėsnójęs* „išsiskėtęs, išsikėtojęs“ (Alunta, Linkmenes); 4) *Kėsója* „eina išširgas“ Sv; 5) *užsikėsė* muštie „užsimojo“ (Sintautai).

Kuršaitis rašė *kiėsaus, kiėsiaus, kiėsytis*, nes jis nemokėjo atskirti dvibalsio *ie* nuo vienabalsio *ė*. Jis rašė ir: *liėlė* greta su *lėlė, lėmů* su *liemů, mėlės* greta su *miėlės, rėbus* greta su *riėbus*, ir t. t.

„Lietuva“ kartais deda ant *e* taškelį net ir tenai, kur jo šnekamoji kalba neturi, pvz.: *gėdulingos* mišios (243), *domėsį* 1. c., *atvėjais* (228 ir „Švietimo darbo“ Nr. 8—9 p. 2). Reikia rašyti *gedulingas, domesys* ir *atvejais (atveju)*.

19. Kamienas ar kamėnas?

Augštaičių žodį *kamienas* Jakštas pataria rašyti *kamėnas*. „Kai kurių mūsų kalbos dalykų“ („Šviet. darbo“ Nr. 10 p. 26) autorius visai teisingai pataria mums rašyti *kamienas*, kaip kad esą sakoma panemuniečių tarmėje, mūsų rašomosios kalbos pagrinde. Taria *kamienas*

ne tiktai panemuniečiai, bet ir kiti augštaičiai, pavyzdžiui, Vilkaviškiečiai ir Naumiestiškiečiai. Juškevičiaus ir Miežinio žodynai rašo irgi *ie;* taip pat ir Bs[1] 71 (aršk̃čio *kamienas*). Dusetiškiai turi irgi *ie:* bùl'vų da tebėr žali *kamienai* „stiebai, bulvienojai" (Dìdžiadvaris), bùl'vų *kamienos* (Pūteĩkiai); *kamiẽniai* nėr pardìdeli (Pažlegė). Kašaraucko (KosL 45b) liudijimu, Biržų apylinkėje esą sakoma *kamienis* „nać, łodyga kartofli".

Žemaičiai (Als, Kv, Slnt) mūsų žodyje taria *ė*, vadinasi, jie sako *kamėns*. Žemaičiai taria ir žodžius *balžíena, blakstíena, jáutiena, kiau-*
43(19) *lienà, brólienė, karalíenė* su *ė*, tai yra *balžėns, blakstėns, jáutėna, kiaulėna, brólėnė, karalėnė*. Vadinasi, žemaičiai tam pačiam kalbos reikalui naudojasi kitomis priesagomis. Žemaičių *balžėns* ir *blakstėns* turi tą pat priesagą, kaip ir augštaičių žodžiai *brólėnas* „pusbrolis", *tetėnas* „tetos vyras", *bìržėnas* „Bìržų apylinkės, parapijos, žmogus", *užpalėnas* „Užpãlių parapijos žmogus", *Ragėnas* (Dusetų par. pavardė) ir kt. Žemaičių *jautėna, kiaulėna* padaryta yra ta pačia galūne, kaip ir augštaičių bei žemaičių *velėna*.

Priesagos *-ėnė*, kurią turime žemaičių žodžiuose *brólėnė, karalėnė* (*Jaũniuvėnė, Ruigėnė* ir kt.), augštaičių tarmė, rodosi, nepažįsta. Latvių šnektose prie paprastosios priesagos *-iene* (*Pēteriene* „Petrienė") ištekėjusioms moterims vadinti randame dar trečią lytį, būtent *-ene: Lâcene* „Lâcio (= *Lokio*) žmona".

Tam pačiam reikalui kalba ne visuomet savo šnektose naudojasi viena ir ta pačia priesaga. Kilmei reikšti augštaičiai vartoja priesagą *-ietis* (*šiaulietis, vókietis* „Vokios gyventojas"), žemaičiai *-ytis (šiaulytis, vókytis)*. Žemaičiai savuosius *šiaulytį* ir *vokytį* pasidarė nusižiūrėję į *vištytį, žąsytį, mažytį*.

Latvių *kamans* „sienojo drūčgalys, kamblys" skiriasi priesaga nuo lietuvių augštaičių *kamieno* ir žemaičių *kamėno*. Mat, jam daryti bus latviai pasigavę trečios priesagos, būtent *-anas* : la. *gabans* „kūgis", *spīgans* „žaltvykšlė, Irrlicht".

Lietuvių ir latvių „medžio drūčgalio" vardas yra giminaitis šiems žodžiams: 1) la. *kamanas,-nu* „šlajos, rogės". Senovėje kamanos latviams bus buvę du kreivo medžio *kamienu*, t. y. dvi pavaži; 2) rusų *комель*, kil. *комля* „medžio drūčgalys", *комольй* „šmulas, baužas, buolas, duolas, ohne Hörner", t. y. „kieno ragų vietoje stūkso *kamuoliai*, rusiškai sakant — *комли*"; 3) rusų *ком*, lie. *kamuolys* ir latvių *kamuols*.

Taigi, *kamienas* yra ta medžio dalis, kuri turi *ком'ą* arba *комел'į*.

Tos pat rūšies priesagą, kaip žodžio *kamienas*, turi ir bendras visiems lietuvininkams (augštaičiams bei žemaičiams) žodis *mėnesiena* „mėnesėta naktis“ ir žemaičių *žárdiena* „užtverta pieva aplink žardą, netoli nuo jaujos“.

20. Del Vaižganto „Pragiedrulių“ kalbos kritikos

Keistavardis kritikas „Du dobilai, penki lapai“ po visą mėnesį trukusių Vaižganto „Pragiedrulių“ kalbõs studijų paskelbė jųjų rezultatus Lietuvos visuomenės žiniai „Švietimo Darbe“ (Nr. 8—9 p. 62 — 76). Kritikui šiuo kartu terūpėta vienų kalbos klaidų, kurių „Pragiedruliuose“ ir primeškeriota devynios galybės. Klaidoms (drauge su kritiko teikiamais pataisymais) surašyti prisireikė net keturiolikos puslapių! Kalbos klaidų skaičiun pakliūta, pasirodo, ir neklai-
44(20) dų. Su dviem tariamosiom klaidom teko jau mums susidurti praeitajame „Švietimo Darbo“ numeryje (p. 42 — 45), būtent su *pragumu* ir *skriauda*. Šiuo tarpu gausime paliesti keliolika kitų, *prãgumo* ir *skriaudõs* rūšies, klaidų.

1. Kritikui nepatinka, kad Vaižgantas greta savo krašto žodžio *sūpuoklės* (*sūpoklės* gali būti ir spaudos, arba ir rašybos, klaida) vartoja ir žemaičių *sūpynes*. Dzūkai saką *sūplauklės*, bet jųjų delto V. savo veikalan neįkišęs! Man rodosi, Vaižganto už tai barti nereikėtų, nes jis, taip elgdamos, daro mūsų rašomąją kalbą žodingesnę ir įvairesnę. Viena sąvoka gali turėti ben kelis vardus. Rašomosios kalbos grožis ir tobūlumas, rodosi, nereikalauja iš kelių vienõs sąvokos vardų tiktai vieną tepalikti. Rašomosios kalbõs žodingumo susinimas nepridės jai grožio ir tobūlumo!

2. *Svietas*, be abeja, yra svetimas žodis, bet tai dar nereiškia, kad jo tam tikrais atsitikimais neturėtų teisės vartoti liáudies gyvenimo piešėjai rašytojai. Tokiuose liaudies pasakymuose stereotipuose, kaip antai šitie: jūra *svieto* plaukia; *svieto* pereiva „valketa“, rašytojas, kursai tariasi esąs gyvenimo tikrenybės kopijuotojas, neturi teisės pakeisti svietą *žmonėmis* ir *pasauliu*. Taigi, tam tikrais atsitikimais ne tiktai galime, bet ir turime vartoti aiškią žodyno svetimybę.

Senųjų rašytojų raštuose, kurių gausime dabar šį tą iš nauja išleisti mokyklos reikalui, neturime téisės naujovinti jų kalbą. Tųjų rašytojų kalba, ar bus tai Mažvydas, Daukša, Širvydas, ar Donelaitis, Daukantas, Valančiauskas ir Baranauskas, turi likti nepaliesta, t. y. tokia, kokią jie mums yra palikę savo veikaluose. Donelaitis turi likti su savo *sopagais* ir *glūpu*, o Baranauskas—su savo *šiškomis*, *iščinto* ir *kapčiumi*.

3. *Ribà,-ōs* „die Stellstätte im Walde, die Wildbahn“ K, „eine gelichtete Linie im Walde“ KGr 178, „dukt, przesiecz“ D. Poškos žod., „miedza graniczna“ Mież, „die Grenze, oder vielmehr ein Steig auf der Grenze“ LF 164. *Ribą* užvilkti „(in den Waldwiesen) die Grenze austreten, durch Fahren abgrenzen“ Geitl 106. *Ribà,-ōs* „per pievas kojomis išminta linija, daranti sieną tarp dviejų ūkininkų pievų“ Joniškis, Kv: užvesti *ribą* l. c. ir Dauk. Liet. istor. II 265 (163). *Riba* „Grenze“ A. Leskien Die Bildung der Nomina im Litauischen 219 (iš Val. ir Dauk. raštų). Atėjo pas *ribą* smilčių, susisėmė jas į sterblę ir eina per laukus Bs[1] 33.

Iš šitos mėdžiagos mums paaiškėja *ribōs* vartojimo sienos ir reikšmė. „Pragiedrulių“ kritikas (p. 64) išranda *ribą* esant svetimybe (iš kurios kalbos?) ir pataria ją Vaižgantui pakeisti žodžiais *galas, ežia, siena, slenkstis*. Iš niekur nematyti, kad *riba* būtų paimtinis iš kurios kitos kalbos žodis. *Ribōs* surišti su gudiškosios kilmės *rubežiumi* neleidžia nelemtieji garsų kaitaliojimosi dėsniai.

45(21) Pagrindinė *ribōs* reikšmė yra ta pati, kaip ir *spindžiaus* „eine gelichtete Linie im Walde“ *(: spindėti)*, tai yra „(parejōs skersai mišką) *šviečianti* (linija)“. Vadinasi, *ribà* kilusi yra iš veiksmažodžio *riba, ribėjo, ribėti* „mirga, mirgėti“: Akys *rib* veizant į smùlkiai margą audiklą. Kurapka bėg kad kojos *rib*. Tekinis *rib* greitai važiuojant Kv. O *ribėti* yra giminaitis žodžiams: *raĩbsta, raĩbo, raĩbti* (akys *raĩbsta, apraibo*) ir *raibas*. Plg. dar irių žodį *riabach* „raibas, gesprenkelt“, kilusį iš senesnės lyties **reibākos*, ir švedų paukštelio raibuonėlio vardą *ripa* „Schneehuhn“.

Taigi, *riba* yra savas žodis, o todel ir neuitinas laukan iš rašomosios kalbos.

4. Kad būtų kritikas skaitęs mano 1912 metų „Litvaniką“ (p. 3), tai nebūtų buvęs toks greitas pasmerkti rytiečių augštaičių *sarmãtą* su visa jos drauge.

Dusetiškių *sarmójuos, sarmóties* „gėdžiuos, gėdėtis“ ne taip jau lengva išvesti iš gudo kalbos. *Sarmójuos* rodo kadai kitkart buvus daiktavardį **sarmà*, vienõs reikšmės su gudų žodžiu *sóram* „срам“. Kaip iš *dienos, šakos, vagos* turime pasidarę *dienója, šakója, vagója*, taip lygiai iš pražuvusios **sarmõs* turime jos vaiką *sarmójasi*.

Sarmójimosi ir *sarmãtos* išeinamoji reikšmė buvusi yra „raũdonojimas“ ir „raudonumas“: mat, mūsų žodžio esama to paties kilimo, kaip ir *sartas* „raũdas“ = la. *sārts* „rausvas“, *sarkans* „raudonas“, lotynų *sorbus* „šermukšnis, t. y. raudonuogis (medis)“, *serbentai* arba *serbentos* „красная (paskui ir juodoji) смородина“ ir

sirbsta, sirbo, sirbti „nokdamos uogos tampa raudonos“ (Baisogala, Kp, Linkuva) arba *sirpsta, sirpo, sirpti* (Ds, Kv).

Šiandie rytiečių tarmėje *sarmatà* atstoja „gėdą“, bet kitą kartą jos reikšta ne gėda: buwo pilna tuo metu *sarmatos* ir *giedos* PS II 33, Brola *sarmatit* tykra *negiedies* KN 52. Širvydžio žodynas *sarmatiju* verčia žodžiais „Lžę kogo, łaję sromotnie, szkaluję“.

5. Kritikui nepamėgusi *vìrdis* nežinia del ko turi būti pakeista žodžiais *kartis* ir *šatra*. Dusetiškiai, svėdasiškiai ir biržėnai *vìrdimi (vìrdžia)* vadina ne laibą kartį, žalgą, bet gana drūtą daržinės ir klojimo (kluono, jaujos) skersinę siją (balkį). Kašarauckas (KosL 58c) *virdį* verčia lenkiškai žodžiais „belka, tram“. Aikštėn iškėliau *virdį* pirmasis aš „Aistiškuose studijuose“ (I 139), kame ir sugretinau su žemaičių žodžiu *apývardė* „apyvarpstė, apynių smaigas, Hopfenstange“ (Laukuva, Tverai) ir latvių *vārde* „skersinė sija, Querbalken“, *vārdes* ir *vārdi* „rieklės“ BW 20892.

Žemaičių (Slnt, Dauk. ir Val.) veiksmažodis *vìrdau, vìrdžiau, vìrdyti* „nešu, gabenu“ gali ir nebūti *virdies* giminaitis, nes *virdies* pagrindinė reikšmė gali būti ne „nešėja“, bet kuri kita.

46(22) **6.** Kad *priepuolis* būtų lenkiško žodžio *przypadek* vaikas, tuo aš ne labai norėčiau tikėti, tuo labiau, kad mes turime *pripõtką*. Mūsų *priepuolis* galėjo atsirasti ir saváime, be lenkų nagų.

Priepuoliu žmonės vadina „nelaimingą atsitikimą“ ir „ligos pripuolimą“ (N 296), paprastai — „nuomarą“ arba „puolamąją“ ligą: mergina nuo *priepuolio* pasitaisė Bs[1] 29. Suv. Naumiesčio apylinkėje *priepuola* vadina „priemėčio“[1], „išgąsčio“ ligą. „Žinia apie gidima ligu kuno ir duszes. Wilniuje 1857“ *priepuola* vadina kitą, ne priemėčio, ligą: ligas błuda wadin *priepuołomis* (p. 4).

Kaip turime ligos *ātpuolį* (N, J), taip lygiai galime turėti ir net turime ligos *priepuolį*. Pirmuoju atsitikimu žmogus *atpuola* ligõn, o antruoju — liga žmogų *pripuola*. Senovėje, sako, ir velnias žmogų *pripuldavęs*, t. y. pristodavęs: žmogus *pripultas* puale ant žemes (kun. Totoriaus „Tiesiauses Kieles“ 236).

Atpuolio ir *priepuolio* draugėn įeina dar: *įpuolis, nuopuolis, prapuolis* N, *užpuolis* K arba rytiečių (Ds, Kp) *ùžpuolis*.

7. Sakinio „ūkininkas buvo ne ponas, *greičiau* jo tarnas“ žodį *greičiau* mūsų kritikas liepia pakeisti žodžiu *veikiau*, nes, girdi, *greičiau* būsiąs rusų žodžio *скорее* vertimas. Kuo kritikas lieps pakeisti

[1] Dusetiškių ir Kupiškėnų *priemėtis* „переполохи, išgąsčio liga“.

veikiau, kai aš jam pasakysiu, kad ir jo peršamasis *veikiau* reiškia tai pat, ką ir rusų žodis *скорее* ir ujamasis vargšas *greičiau*?

Žemaičių (Kv, Slnt, Dauk., Val.) ir augštaičių (DP 582_4, 358_3) *véikus* (Kuršaitis rašo *veikus*) ir *véikiai* turi tą pačią réikšmę, kaip ir *greitas* „schnell, flink", *greitai* ir *скорый*, *скорее*. Pavyzdžiui tesie: *Wejkó* pagadintĩ, bet *newejkó* pataisytĩ (Dauk. Apiniû aug. 44), *wejkej* ìszgarou ar gęnd (Dauk. Kning. med. siekłû 25), *ne wejku* rasti (Val. Wajku kn. 47), Tu Poń *weykus* pamiłeti KN 73, *wêikei* ateis gâłas DP 583_{34}, *weikei* Christų iszwîdo 403_{44}.

Jei *greičiau* yra rusų žodžio *скорее* vaikas, tai tas pat bus ir su *veikiau*, nes ir pastarasis žodis irgi reiškia „скорее".

8. *Bobelę* (p. 65) reikią pakeisti *moterėle*, nes *bóba* esanti slaviškos kilmės žodis. Kad ir būtų *bóba* (=la. *bãba*) svetimõs kilmės (rus. *баба*, lenk. *baba*), vis tik mes jos negalėtume pakeisti *móterim*. Bobos *móteris* neatstoja ir priversti jos mes negalėsime *bobos* réikšmę atstoti. Tegu sau lieka *boba* kaip ir buvusi boba, o *moteris* — moterim. Kam čia tyčia, be rimto pagrindo, įsigeidė kritikas rašomąją kalbą susinti?

Bóba drauge su latvių *bãba* yra savas žodis. Slavėnų (slãvų) *baba*
47(23) (rus. *баба*, l. *baba*) niekiek nekliūva lietuvininkų bei latvių *bóbai* būti savu, ne paimtiniu žodžiu. Žodžio *stoti* (la. *stât*), rodosi, nė mūsų kritikas neveda iš slavėnų kalbų tiktai del to, kad slavėnai sako *státi* (rus. *стать*, l. *stać*). Mūsų *móteries* del rusų žodžio *мáтери*, rodosi, irgi dar niekas nedrįso laikyti slaviškos kilmės žodžiu. Kad ir sako rusai *лáю*, o lenkai *łaję*, vis delto lietuvininkų žodis *lóju*, latvių *lãju* yra savas, ne paimtinis.

Ujamoji *bóba*, būdama savas žodis, pridera tan žodžių skaičiun, kurie yra mums ir slavėnams bendri. Bendri mums ir slavėnams yra šitie žodžiai: *rankà* — rus. *рука*, l. *ręka; galvà* — rus. *голова*, l. *głowa; šarka* — rus. *сорóка*, l. *sroka; varna* — rus. *ворóна*, l. *wrona; nèšti* — rus. *нести́*, l. *nieść; slaugyti* — rus. *служить*, l. *służyć; šventas* — rus. *святой*, l. *święty; aulys* — rus. *улей*, l. *ul; žárdas* — rus. *зорóд*; la. *dzilnạ* (lie. būtų **gilna*) „žaliasis genys" — rus. *желна*, l. *żółna; dailyti* (*dailaũ* „daliju" Zietela) — rus. *делить*, l. *dzielić* ir daug kitų.

9. Žodį *užmušė* kritikas pakeičia žodžiais *nukóvė*, *nudėjo*, *nudóbė*, *nugalãbijo*, nes *užmušė* pasirodė jam ne visai lietuviškos kilmės beesąs: girdi, lenkai irgi saką *zabił* „убил", o lenkų žodelytis *za-* esąs mūsų *už-*. Ką reiškia lenkų *bić* (rus. *бить*), tą pat reiškia ir mūsų *mušti*. Jei lenkų žodį *zabić* atstoja *nukáuti*, *nudėti*, *nudóbti*, *nugalãbyti* ir (aš dar pridėsiu) *nudáigoti*, *nuzurdoti*, tai kodel nedrįso kritikas Vaižgan-

tui patarti žodį *užmušė* pakeisti žodžiu *numušė*? Didžiosios Lietuvos šnektose *numušti* negali atstoti žodžio *užmušti*, nes jis čia reiškia ne „negyvai" mušti (erschlagen, todtschlagen), bet „žemyn, žemėn" mušti (herab-, herunterschlagen, herunterschiessen = erschiessen): *numušė* kepurę nuo galvos, *numušti* obuolį, *numušiau* lekiantį paukštį „nušoviau".

„Ich schlage todt, erschlage", „zabijam", „убиваю" Ruigio (I 91, II 127, 352), Mylkio (I 175, II 167, 472), Neselmano (413), Kuršaičio ir Širvydo (82, 425) žodynai verčia žodžiu *užmušu, ažumušu*. Šnekamojoje kalboje irgi sakoma *užmušti (ažmušti)*. Taip rašo ir senovės rašytojai. Prūsų lietuvininkas keikias: Kad tave Perkūns, Deiváitis *užmuštų*, užtrenktų Sch 108. Bet kai kas Prūsuose sakydavęs ir: Dievaitis jį *numušė* „der Blitz hat ihn erschlagen" N 412.

Kad ir būtume *užmušti* pasidarę lenkų žodžio *zabić* pavyzdžiu, kuo aš labai abejoju, tai dar ir tuomet vargu be galėtume jį išmesti, neturėdami tinkamo jam įkaito.

Del priešdėlio *už-,až-mušti* galima palyginti su kupiškėnų veiksmažodžiu *až-plepėti* „užmušti, nukauti".

10. *Užgìnti, gìnti* nereikėtų varyti iš rašomosios kalbos laukan del jo reikšmės išsirutuliavimo vienodumo su lenkų žodžiu *bronić* „ginti, защищать, wehren" = *zabronić* „uždrausti, запрещать, verwehren, verbieten". Jei *gìnti* (žvirblius nuo javų *ginti*) yra „wehren",
48(24) tai *užgìnti* (tėvs vaikui *užgynė* ant ledo eiti) bus „verwehren". Bet ir *gindamas* žmogus ne visuomet gali kitam *užginti*. Vokiečiui ir toksai *gynimas* bus irgi *Verwehrung* „запрет, запрещение".

Žodis *ginti (užginti)* reiškia „drausti" ne tiktai Rytų (Ds, Sv), bet ir Vakarų Lietuvoje (K, N, Mież — *užgintas*, J prie žodžio *drausti*).

Kritiko keliu eidamas, kitas kalbos valytojas (pūrista) *gynimą*, reiškiantį „draudimą", ims joti iš rašomosios kalbos del jo tariamosios „vokiškos" kilmės *(wehren — verwehren)*.

1921 **11.** *Užtekančią* aušrelę (p. 66) kritikas drąsiai galėjo palikti
Nr. 1—2 netaisęs, nes čia *už-* atstoja rusų ir lenkų priešdėlį *vz- (взойти, wzejść)*,
p. 72(25) o ne *za-*. Mat, mūsų kritiko tebijoma tiktai to *už-*, kuriam slavėnų kalbose atliepia *za-*.

Žodyje *užtekėti* turime tos rūšies *už-*, kuriam rytiečių augštaičių šnektose, turinčiose *až(u)-* ir *už-*, atsako irgi *už-*: Saulė *užteka* „wschodzi słońce" SzD 405. Širvydiškai sako ir dusetiškiai, kupiškėnai, tverėčiniai ir kiti rytiečiai.

„*Zatoka*“, „*залив*“ tebeskiriančių *už-* nuo *až(u)-* rytiečių tarmė je vadinasi *ažúteikis*, nes tenai vanduo *ažuteka*, *ažbėga*, *ažeina*.

73(26) Kuršaitis sako: *pateka* ir *užteka* saulė. Patarlėje sakoma dvejaip: Iki saulė *patekės (užtekės)*, rasa akis išės.

12. Vietoje liga *užsikrėsti* (p. 69) reikią sakyti *apsikrėsti*. Bet taip Didžiojo je Lietuvoje, kalbant apie ligas, nėra sakoma. Vokiškus žodžius „anstecken mit Krankheit“ Ruigys (II 28) ir Mylkis (II 37) verčia lietuviškai: *Užkrečiu*, Užneszu Liggą. Suv. Naumiesčio ir Sintautų apylinkės žmonės sako *užkrečiama liga* „eine ansteckende Krankheit, заразная болезнь“.

Augštaičių žodį *užsikrėsti* Žemaičiuose, rodosi, atstoja žodis *antsikrėsti*. Plg. žemaičių žodžius: *ančkrytis* „ančmotis, зараза“, *ankrytis* arba *antkrytis* „ligos, nelaimės užkritimas, užpuolimas“.

Rytiečiai augštaičiai, dar tebeskirią *až(u)-* nuo *už-*, šituo atveju saką *užkrėstie* ligą, *užsikrėstie* liga (Ds, Kp).

13. *Užsidegė* (p. 69 Nr. 74) kakta galėtų likti netaisyta, nes *įsidegė* vargu be atstos taisomąjį žodį. Plg.: Perkūnija *uždegė* trobą; troba *užsidegė;* piktéiva (pikčiùrna) *užsidegė* pykčiu, bet: tavo veidai jau gerokai saule *įdegę;* ir šlapios malkos per ilga *įsidega*.

14. Žodis *užsigeisti* (p. 70 Nr. 109) nėra būtino reikalo pakeisti žodžiu *įsigeisti*. *Užsigeidžiu* sako Kuršaitis, Neselmanas, Miežinis ir senasis Ruigys (I 38, II 167) bei Mylkis (I 76, II 221).

Užgaidas (p. 71 Nr. 116), kurį norėtų kritikas pakeisti žodžiais *įgeidis*, *įnoris*, *potroškis*, irgi galėtų likti kas esąs. Greta su *įgaidu* Juškevičius savo žodyne rašo ir *užgaidas* bei *úžgaidas*. Sako *užgaida* „užsigeidimas, Brunst, Geilheit“ švėkšniškiai žemaičiai ir Ruigys (II 86) su Mylkiu (II 113). Kvėdainiškių žemaičių *užgaidas* lygus esąs lenkų žodžiui *kaprys* (Jaunius). Nežinomo man žodynininko žemaičio Jumskio žodyne (KosL 39a) buvęs *užgaidas* „chęć“.

Kuršaičio *úžgaida* „ein begehrlicher, genussüchtiger Mensch“ su visais kitais savo draugais *(užgaida, užgaidas* ir *ūžgaidas)* savo lytim rodo žilą senovę. Naujojoje gadynėje vargu be darėsi lietuvininkai šito laipsnio naujų žodžių.

Taigi, dar tebėra neišrodyta, kad *užsigeisti* ir *užgaida(s)* būtų lenkų *zachciankos* vaikas.

15. Ne kiekvienas *užkeikimas* (p. 70 Nr. 110) privalo virsti *prakeikimu*. Tėvai senovėje galėję *prakeikti* savo vaikus. Sakoma irgi: Tunk ožys *prakeikiamas* N 199. Bet senovės žmonės, užkasę žemėn, pinigus *užkeikdavę*. Pinigų senovėje niekas *neprakeikdavęs*. Šamano keikimą mūsų žmonės irgi vadintų *užkeikimu*.

Ne vieni slavėnai skiria *проклинать (przeklinać)* nuo *заклинать (zaklinać)*, mūsų šnekamoji kalba irgi griežtai skiria *prakeikti* nuo *užkeikti*.

16. *Kūdikis* (p. 65 Nr. 34) esąs paimtas iš rusų žodžio *худенький*
4(27) ir del to turįs būti pakeistas *vaikeliu*. Šių dienų rusų kalbos žodis būtų mums davęs **kudenką*, o senovės (X—XII šimtmečių) žodį šiandie ištartume **kūdenikas*. Kiek geriau *kūdikio* kilmę aiškino Augustas Leskynas (Die Bildung der Nomina im Litauischen 511). Jis *kūdikį* laikė paimtinio būdvardžio *kūdas* (iš gud. *худ*) vaiku, kurio vardui daryti pavartota ta pati priesaga, kaip ir žodžiuose: *baltìkis* „tokia budis (grybas)", *jaunikis*, *juodikiai* „Blaukohl" ir *raudonikis* „tokia budis". Leskyniškė kūdikio etimologija palieka neišaiškintą kirtį (*kūdikio ū* tvirtagalis).

Kūdikio kilmė gali būti ir kita, nieko bendra neturinti su *kūdu*, slavėnų *худъ* (rus. *худой*, l. *chudy*). *Kūdikį* galima būtų norint sugretinti su latvių veiksmažodžiu *kûdît* „jáudrinti, raginti". Tuomet *kūdikio* pagrindinė reikšmė būtų „judrus, vikrus" padarėlis, tai yra *kūdikis* būtų réikšme tolygus *vaikui*, kurs yra vienõs giminės su mūsų žodžiais *véikus* „greitas, schnell, flink" ir *vikrùs* „munter, rührig" *(: vykti —veikti)*.

Šiandie dar neturime gyvo reikalo varyti *kūdikį* iš rašomosios kalbos laukan, nes iki šiolei niekam dar nėra pasisekę pirštu prikišamai išrodyti esant jį „pãvainikiu", arba „išmanginiu".

17. *Terba*, arba (Kv, R I 156, II 348, M I 287, II 466) *tarbas*, be abeja, yra paimtinis iš gudų arba lenkų kalbos žodis. Gudai ir lénkai savąją *torbą*, sako, gavę iš turkų arba totorių kalbos. *Terbõs* įkaitas *krepšys* (p. 65 Nr. 41) irgi gali būti svetimõs kilmės žodis. Taip bent spėti verčia kiti krepšio vardai, kurie irgi pasirodo esą nelietuviškos kilmės: 1) *delmõnas*, *dalmõnas*, arba *telmõnas*[1], gautas iš turkų kalbos per gudus arba lenkus, 2) *karmõnas*, gautas iš turkų kalbos *(karman)* per gudus arba lenkus, 3) *kolyta*, atėjusi iš Arabijos per turkus pas gudus ir lenkus, o nuo pastarųjų pas lietuvininkus, 4) *mašnà*, žem. *makšna*, iš gud. *mošna*, 5) *čerčslas* iš gud. *čereslo*, 6) *sõkai* „переметная сумка" (Panemunėlis) iš gud. *saki*, paimto iš gr. σάκκος, 7) *žakas* iš vok. *Sack*, paimto iš lot. *saccus* (iš gr. σάκκος), 8) *sunkos* „terba, сума, котомка" (Dauk.) iš gud. *sumka*, 9) *kešenius*, arba *kišenius*, iš gud. arba lenk. *kieszeń*, *kiszeń*, 10) *keska*, *keskelė* iš lenk. *kieska*, 11) *kapšiùkas* iš gud. arba lenk. *kapšuk*,

[1] Plg. Lietuvos metrikos 1516 m. žodį *doloman zelenyj* rašte Русская Историч. Библиотека т. XX стр. 263, 275.

12) *bliózė* „makis, kapšiukas“ iš vok. *Blase*, 13) *tūzė* „кисет, kapszuk“ iš vok. *Tôse* „Dose“.

Jei visa keturiolika krepšio reikšmės žodžių kilimo yra svetimi, tai sunku tikėtis, kad ir penkioliktasis *krepšys*[1] būtų savas, lietuviškas žodis. Tuo tarpu *krepšio* kilmė tebeliekti man dar neaiški. Senoji *krepšio* etimologija, kurią aš teikiau anuomet „Aistiškuose studi-
75(28) juose“ (I 164) ir žurnale „Русский Филологический вестник“ (LXV 308, LXVII 241), šiandie man atrodo gana abejotina.

18. *Liùika* (Ds, Sv) turinti būti pakeista *pipke* (p. 65 Nr. 43), nes pirmasis žodis esąs ne visai lietuviškos kilmės. Bet ir kvėdainiškių žemaičių *pỹpkė*, ir Kuršaičio bei Naumiestiškių (Suv.) *pýpkis,-kio*, kalbininkų nuomone, irgi esąs svetimõs kilmės. Mes savojo *pypkio* negalime skirti nuo vokiečių žodžio *Pfeife* ir *Pfeifchen* (*ei* iš senėlesnio *ī*) ir gudų *пипка*.

Gudo *liùika*, nors ji būtų ben kiek ir menkesnė už vokiečio *pypkį*, galėtų sau ramiai sveika betūnoti rytiečio Vaižganto raštuose.

19. Rytiečių (Ds, Sv) *biẽliju*, žinoma, nieko bendra neturi su vókiečių veiksmažodžiu *barbieren* (p. 65 Nr. 46). *Biẽlyti* kilęs yra iš senovės gudų žodžio *бѣлити* „kailį dirti, éngti, mauti“: Стау сучкин сын... волоу рѣзаць, *бялиць* их и кроиць скуры на паски (Шейн Матер. II 106; Barysavo apskrities pasaka).

20. Sakinio „*visgi* ji geresnė“ (p. 65 Nr. 48) žodis *visgi* (все же) turįs būti pakeistas žodžiais *vis delto*. Rusų *все же*, man ding, visai nerodo, kad mūsų *visgi* būtų „ne visai lietuviškos kilmės“.

Sakinys „*kur gi* dabar eisi?“ (Kr. ir Ryg. Jono „Gramatika“ p.157), gal, ir Vaižganto kritikui bus visai „lietuviškos kilmės“, nors čia rusai irgi deda savąjį *же* (куда *же*). Mūsų *ogi*, *ėg(i)*, *nuog(i)*, *prieg(i)*, *išgi* (kur tu žinai?), kuriuos dažnai vartojame greta su *o*, *ė*, *nuo*, *prie*, *iš*, bus atsiradę ne per slavėnų žodelyčio *že* (*же*) kaltę. Sakinys „*ką gi* tu padarei?“ mūsų kalboje susidarė iš tokios pat mėdžiagos, kaip ir rusų sakinys „*что же* ты сделал?“.

Jei *pasigižiūrėjau*, *pasigidėjau* (Panemunėlis), *pragižiūrėjau* šviesias akeles (Dusetos), *pragišoksta*, *užgimiršta* „es ist verredet worden, wir sind von der Materie abgekommen“ M I 280 atsirado be slavėnų, tai be slavėnų bus atsiradę ir gretiminės jų lytys *pasižiūrėjau gi*, *pasidėjau gi*, *pražiūrėjau gi*, *prašoksta gi*, *užmiršta gi*.

Lytys *pasigižiūrėjau—pasižiūrėjaugi* taip sántykiuoja tarpu savęs, kaip kad santykiuoja lytys *praiispūlęs* žmogau DPo 226_{10} (=DP 169_{21}),

[1] *Krepšys* kitur yra tariamas: *krapšas*, *krapšė*, *krapšis* ir *krepšas*, *krepšė*.

žaysła *paioprasta* 1598 m. Kat. (VChr 54_{26}), *Praiosszokusios* Nedêlios DPo 20_{20}, giwâtos *praiosszokusios* DPo 46_{23}, *Nuiampuołusiamuy* KN 241, *Praiąszókusioi* ne[a]déloi DPo 32_{4}, nedéloi *praiąszokusioie* 105_{17} (=DP 76_{41}), *praięszokusioi* DP 346_{37}, *priiieliesti* žmônes DPo 364_{22}, *suiespausti* KN 57_{21}, *Nughiewargie* 186, *praiųszókusių* nůdemių DPo 242_{30} (= DP 182_{43}), *paiůsdůtus* DP 454, *praiesszókuses* nůdemes DPo
76(29) 148_{5} su lytimis *prapúolęs-is, paprasto-jo, prašókusios-ios, nupúolusiam(u)--jam, prašókusio(ję)-joje, priliestie-ji, suspaustie-ji, *nuvargę-ji* (dabar besakoma *nuvargusie-ji*), *prašókusių-jų, padúotuos-ius, prašókusiąs-ias.*

Man rodos, kad *aš gi, tu gi, taip gi, taipag, kaip gi, kaipag, taipógi, kaipógi, koleig(i), bet gi*[1] ir kt. yra „visai lietuviškos kilmės". Čia turime tokį pat žodžio pabrėžimą (Verstärkung) tam tikra dalelyte (particula), kaip ir graikų žodžiuose: ἔγωγε „aš gi", σύγε „tu gi", ὅγε, ἦγε, τόγε „der ja, der da" arba ὅδε, ἥδε, τόδε „der da", arba lotynų žodžiuose: *egomet* „aš gi", *mihimet* „man gi, manienai", *tibimet* „tau gi, tavienai".

Sakinio „jis už tave bus *vis* ben kiek geresnis" žodelio *vis* vietoje gali stovėti ne tiktai *vis delto*, bet ir *visgi, delto, visgi delto* ir *tačiau.*

21. Sakiniuose „*tik ką* iš šalčio įėjęs" ir „*tik ką* išsimaudžiusi" (p. 65 Nr. 49) žodis *tik ką* turįs būti pakeistas žodžiu *tuojau.* Čia mūsų kritiko, matyti, nusigąsta rusų posakio *только что.* Rytiečių posakis *tik ką*, kurs visu kuo lygus yra latvių *tik kuo* „kaum, sobald als", savąja réikšme neatitinka prieveiksmiui *tuojau* „сейчас, тотчас, sogleich, sofort" = latvių tómininkų (šiaurės vakarų Kuršas) *tuoju* „alsobald".

Rytiečių *tik ką* žemaičių ir vakariečių augštaičių tarmėse atstoja *vos, vos tik.*

22. *Primenu* ką „erinnern etwas", *primink* man tai „напомни мне о том", *priminimas* „Erinnerung eines andern", bet *atsimenu (atsikurstu, atsikvoštu)* „erinnern sich", *atsiminė* numiręs purkšterti, *atsiminimas* „Erinnerung sein selbst", *atminsi* gimtąją dieną. Su Vaižganto lytim *nepamena* „не помнит" (p. 66 Nr. 54) šnekamojoje kalboje nėra dar tekę man susidurti.

23. Ne visais atsitikimais mūsų *apsieiti* (p. 66 Nr. 56) bus vertimas iš rusų arba lenkų kalbos *(обойтись, obejść się).* Sakiniuose „be šeimynos negali *apsieiti* (ohne Gesinde kann man sich nicht behelfen M I 65)", „*apsieiti* su kūdikiu (ein Kind warten N 21)" arba „nežinau, kaip su lentomis, su grabu *apsieisim* (ich wusste nicht, wie wir

[1] Iš tikrųjų gi mes čia tariame *ašgi, tugi, tug, taipgi, kaipgi, betgi.*

zu Brettern, zu einem Sarge gelangen sollten N 22)" priešdėlio *apsi-* atsiradimas suprantamas yra ir be slavėnų.

Mano šeimyna namų ruošą, žygius *eina, apėjo* (*kanka, apkanka* sakydavę senieji kupiškėnai), o aš be šeimynos tosios ruošos, tųjų žygių *neapsieinu (neapsikanku)*. Kūdikis reikalingas motynos *ėjimo, apėjimo*. Kita motyna, nespėdama ruošos darbais, su kūdikiu viena *neapsieina*, neapsidirba.

Apsieinu „elgiuosi, веду себя, ich führe sich auf, beträge sich"
77(30) ir *apsiėjimas* „elgimos, pasielgimas, поведение, Aufführung, Betragen"[1] galėjo atsirasti ir saváime, be slavėnų įtakos *(обхожусь, обхождение)*. „Elgimąsi" iš *ėjimo* turi sau pasidarę ne tiktai slavėnai, bet ir vókiečiai: *umgehen, Umgang* (mit Menschen).

. Latviui „elgimos, apsiėjimas" pasirodė esąs *turėjimos: izturêšanâs* „Betragen, Aufführung" ir *izturêties, turêties* „sich aufführen, sich betragen".

Rašomojoje kalboje, žinoma, vartosime labiau Lietuvoje pažįstamus *elgtis* ir *elgimos, elgimasis*.

24. Vargu *liudijimo* (p. 66 Nr. 59), nors jis kilimo ir svetimas (sen. gud. *людити* „sviečyti") yra, be išvengsime. *Matytojas* su *reiškėju* atstoti mums *liudytojo* negalės. Tinkamo įkaito *liudytojui* neturime.

25. *Pragyventi* (p. 66 Nr. 60) yra tiek pat lietuviškos kilmės žodis, kaip ir kritiko peršamasis jo įkaitas *išgyventi*. Mieste brangiai atsieina *pragyvenimas*. Duok jam *pragyvenimui* ben kelias kapeikas. *Pragyvena* „pragyvenimas, przeżycie" Mież. Su juo aš ir metų *neišgyvenčiau*. Pas tėvą *išgyvenau* visą gyvenimą. Nebeatverksi *pragyventų* dienelių. Plg. *praleisti, prabūti* ir *išleisti, išbūti*.

26. Rytiečių *va* (p. 66 Nr. 62) nėra reikalo keisti žodeliais *antai, štai*. Rusų *вот* (senovėje ir dabar kai kur tarmėse *вото*) visai nekliūva mūsiškiam *va* būti savam žodžiui.

Abudu, mūsų ir rusų, žodžiu kilusiu yra iš žuvusio parodomojo (demonstrativum) įvardžio **vas* „anàs". Įvardis **vas* taip pat padarytas, kaip ir įvardžiai *kas, tas*, skr. *a-* „šitas" (iš kur *a-sya* „šito"), *sa* (=gr. ὁ) arba *sas* (=gr. ὅς) „tas, šis", lot. *is, id* ir kt. Šitas įvardis beišliko parodomosiose dalelytėse: 1) skr. *va* ir *i-va* (su įvardžiu *i-* „tas, šis") „wie, gleichsam", 2) *va*, čion ženklas Bs[1] 59, taip šit *va* „w

[1] *Apsieimi* „umgehen mit Menschen", *Apsiėjimas* „Umgang mit Menschen" R II 377, M II 506. Gieray *apsieimi* „betragen sich gut, einig sein" R II 69, M II 91.

te słowa, albo tak naprzykład“ KosL 152b, *vãkur* „вот где!“ Ds, *va rẽkui* „vakur, rìkur“ Tverečius, 3) *vàge!* ką tu čia darai? SN (čia *ge* yra pasturdėlio *gi* draugas), 4) *vaje*, koks gražus paukštelis Bs[1] 80, *vaje*, tik tu, Jokūbuti, susimildamas nestatyk bažnyčios Bs[2] 70 *(je* toksai pat pasturdėlis, kaip ir žodelyje *bejè)*, 5) žem. *ve* „вот!“ Kv, Slnt, o ir išaušo *ve* tokia aušrelė J[3] 942,2, šitą *ve* laišką gavome prieš šliūbą (Lazdynų Pelėdos „Klaida“ 5), 6) *wei* „en!“ Schultze Compendium 66, *véi* „sieh da!“ K, R, M, Klv[1] 210, Sch 220, 224, VChr 79_{10}, Ale *wei* kas cze? Mit I 65, 7) šìteip *võs!* „вот так!“ Ds.

Iš slavėnų kalbų, be *вот* ir *вон* „aure“, prie *và* giminės dar pridera rusų *э-ва* „ei, sieh da!“ (iš *évo*) ir serbų *e-vo* „da, da schau!“ (Berneker
78(31) Slavisches etymologisches Wörterbuch I 259, 260), kurių *э-*, *e-* yra tos pat kilmės, kaip ir žodyje *э-mom*, graikų ἐ-κεῖνος (greta su κεῖνος) „anas“.

Apie *và* giminę buvo mano rašyta 1912 metais žurnale „Русский Филологический Вестник“ (LXVII 237, 238).

27. „Saulė *užsėdo*“ (p. 66 Nr. 65) esąs ne visai lietuviškas posakis. Visai lietuviškai būsią mūsų išsireikšta, kai mes pasakysią „saulė *nusileido*, *nupuolė*“, nes tik iš pastarųjų veiksmažodžių tėsą padaryti daiktavardžiai *saulėlydis* ir *saulėpuolis*.

Šakynos *saulólydžiui* ir Juškevičiaus *saulópuoliui* atsako Dusetų, Kupiškio ir Svėdasų apylinkės *saulósėdžiai* „nusileidžiančios saulės spinduliai“.

Rytiečių augštaičių „saulės *sėdimas*“ yra tokio pat gerumo ir lietuviškumo posakis, kaip ir kitų lietuvininkų „saulės *leidimos*, *leidimasis*“.

„Saulė *nupuolė*“ sakant man dar nėra tekę girdėti.

28. „*Norėtųsi* ir joms balsu šūktelėti“ ir „*norėjosi* rankelėm pamojuoti“ (p. 66 Nr. 66). Šitos rūšies sakiniai sángrąžos žodėlyčio *s(i)* neprivalo. Reikia sakyti: „*norėtų* ir jos balsu šūktelėti“ ir „*norėjo* rankelėm pamojuoti“.

Man *nogis*, *nogėjos* (kirtis ant *ė*) „aš noriu, мне хочется“ esą sakoma Daukšių, Leipalingio ir Seinų apylinkėje. *Maga*, *magėti* tepažįstu tiktai iš Kr. Ryg. Jono „Gramatikos“ (p. 93): Jiems dabar ir tas durų varis *maga*; Jo kumelė visam kaimui *magėjo* (malonu buvo, visi jam pavydėjo), plg.: Tu valgei ir aš *pasimaginau* (l. c.).

29. „Plovėti[1] veideliai kaž kokiais rundais[2] susidaro aplink *zūbelius* (p. 66 Nr. 68)“. Šito sakinio *zūbeliai* nėra „danteliai“, kaip to

[1] *Plovėtas*, *plovótas* „szczerbatyj, narbig“.

[2] Vaižganto tarmės (Svėdasų par.) *rundas* yra *rándas* „Narbe, rubec“.

nori Vaižganto kritikas. Žmonės *zũbais*[1] vadina „lūpas“. Jie sako: Koki rūbai, toki ir *zūbai* Miež, ko tu *zūbùs* pastatai K, *zūbus* pastatau, patempiu „ich setze das Maul auf, zürne“, pastatė *zūbus*, kai kiaulė šerius M I 348, Sch 103, nosiu traukie, kraype *zûbays* (Olechn. Pasakos 16), patini Baltraus *zúbay* l. c. 88, Ancas *zūbus* įtempęs birbina vamzdį M I 28. Šiaurės vakarų žemaičiai sako *zūbos*: gausi par *zūbàs* Slnt.

Senovėje gudų rodyta lietuvninkams *zũbai*, o lietuvninkų gudams — *lūpos*. Del to gudai sako: u wietra *łupy*, jak koûbasy tòústyje (M. Federowski Lud białoruski na Rusi Litewskiej. Kraków I 157), Ach, jak ty sioni dujesz, kab tabiè *łupy* papuchli l. c. 158, *Łupy* l. c. 162, *Łupy* „grube, duże, brzydkie wargi“ (Karłowicz Słownik gwar polskich III 83), Куда ты идеш, ноздрата, *лупата?* (Шейн
79(32) Матер. II 411 iš Mohiliavo gub.), *крывалупы* чорт (Сборник отделения русского яз. и слов. Имп. Акад. наук t. LXXXII Nr. 8 p. 57 iš Vilniaus gub. Ylijos miesto).

Šiuodu žodžiu (lie. *zūbai* ir gud. *łupy*, *лупы*) dar ir šiandie, it istorinis dokumentas, mums teberodo, kokių senovėje būta santykių tarpu gudų ir lietuvininkų tautõs.

30. *Įvardiju* (p. 66 Nr. 76) „nazywam po imieniu“, be Juškevičiaus žodyno, esama pažįstamo Ragainės apylinkėje: *įvardyti* „mit Namen nennen“ Mit II 128. Prūsuose esą sakoma ir *privardiju* „etwas bestimmt und namentlich bezeichnen“: Jūs *neprivardijot*, kur jis nueitų „ihr habt den Ort nicht bezeichnet, wo er hingehen soll“ N 52.

Vardiju, *vardyti* (ir *ap-*) paprastai reiškia „burti“, „žavėti“, „vardúoti“, „behexen, besprechen“ K, Slnt.

31. Liáudies gyvenimo piešėjai rašytojai gali vartoti vieną kitą, kur charakteringesnį, ir svetimos kilmės žodį. *Seklyčia* (tarmiškai *saklyčia*), kad ir gudiškos kilmės žodis *(šviatlica*, senovėje *свѣтьлица)*, galėtų likti Vaižganto raštuose nepakeista *priešine*.

Žemaičių *priešinė* esanti tas pat, kas ir augštaičių *gryčia* ir *pirkia* KosL 91b. Ką *priešine* vadina palėveniečiai, mano žodyno iš J. Elisono surašytoje kortelėje nepaaiškinta.

Šiaurės vakariečių žemaičių *pryšinykė* (Dauk. Būdas 23, Skuodas) irgi neatstoja mūsų *seklyčios*. Plg.: tamstas *priszinikie* ira tuszte Val. (Mit III 111), Mana titis jau lejda *priszinikię* iszkurinti Val. Wajku Kn. 25.

---

[1] *Zûbai* „eine aufgesetzte Wurstlippe“ M I 347.

Priešiniai dantes (Valkininkas) rodo, kad *priešinė* bus greičiau „передняя", nekaip seklyčia.

32. *Paspėsi* (p. 66 Nr. 115) esąs ne visai lietuviškos kilmės pósakis: rusai, mat, irgi sako *успеешь, поспеешь*. Reikią pakeisti žodžiais *parosi, rosi, surosi, suskubsi*.

Atspėti „Musse, Zeit haben" F. W. Haack (Vocabularium Lithuanico—Germanicum et Germanico—Lithuanicum Halle 1730 p. 14), K, N. Aš *neatspėju* prie tavęs apsilankyti K. *Paspėti* „einer anderer Geschwindigkeit gegenüber geschwind genug sein". Rišėja *nepaspėja* pjovėjui pãskui rišti. *Nepaspėjau* jam prakaitą šluostyti. *Nepaspėjo* nieko sugriebti. Jis *nepaspėja* čyžę mokėti. *Nepaspėdavo* laukan bėgti (der Ruhr wegen) N 493. Darbais *nepaspėja* Ds „del darbų, per darbus nespėja, nepaspėja". *Prispėti* „zur rechten Zeit ankommen, es günstig antreffen" N. *Suspėju* „schnell genug fertig werden". *Užspėju* „Jmd überraschen wobei" K. *Užspėjau* bevalgant N.

Spėju, spėti „Musse haben; schnell genug sein" K, „Musse, Zeit, Gelegenheit zu etwas haben, abkommen können" N, *Nespėju* „ich habe nicht Zeit". *Spėtas* čėsas „gelegene Zeit" N 492. *Speiu*, nuliekmi „łacno mi, vacuus sum ad aliquid, vaco" SzD 127.

80(33) *Spėjimo* lietuviškumą rodo ir „nuolaikumo" arba „nuliekamojo laiko" vardas *spėtas* „Musse, gelegene Zeit" R, M, N, K: aš *spėto* neturiu „neatspėju" K, *spėto* (atspėjimo) adynà „Freistunde" K[1] I 145, *spėto* diena „Freitag=ein von Arbeit freier Tag" l. c.

Spėtas „atspėjamas laikas, Musse" pridera prie tos rūšies daiktavardžių, kaip ir *apsiaũstas* „Mantel" (greta su dalyviu *àpsiaustas*), *žibiñtas* „žibinamas įnagis, светец" (dalyvis *žìbintas*), *apklõtas* „drobulė apsikloti" (dalyvis *apklótas*), *pasẽstas* „vežimo sėdynė" (dalyvis *pasẽstas*) ir kt.

Latvių *paspẽt, paspẽju*[1], kurs reiškia ką ir rusų *успеть (успевать)*, irgi rodo mūsų žodžio *paspėti, paspėju* lietuviškumą. Latvių *spẽt, spẽju* reiškia „galėti, valioti", „vermögen, können", „мочь, быть в состоянии". Plg. dar la. *nespējnieks* „bejėgis žmogus, kraftloser Mensch" (būtų lietuviškai **nespėjininkas*).

Iš *spėju* „galiu, valioju, pajėgiu" turi latviai ir lietuvninkai pasidarę daiktavardį *spèks* ir *spẽkas* „jėga, vėnios, сила, Kraft".

Spėjimo giminėn, be *spėko*, įeina dar šie nariai: 1) *Spėmẽ* „skuba, pośpiech" KosL 59b, apie ką jau buvo mano rašyta 1912 m. „Litvanikoje" p. 39, 2) žem. *spẽrus* darbas „greitas, ūmas, skubus; opus,

[1] Plg. la. *spēji* „staiga, ūmai, rasch, plötzlich, unvorbereitet".

quod cito conficitur (Jauniaus aiškinimu)“: miszka *spieru* gauti Val. Žem. wiskup. I 293, *nespieru* ira priwersti l. c. 33, *spierej* gęnd Dauk. Kning. med. siekłû 27, darbas neit (=neeina) *spėriai* K.

Spėjimas su visa savo drauge turi giminaičių užsieniuose: 1) slavėnų *spějǫ*, *spěti* (rus. *спеть*, *по-*, *у-*, l. *śpiać* = sen. bulg. *спѣяти*), *spěxъ* (rus. *спех*, l. *śpiech*), 2) sen. indų (sanskrit.) *sphāyate* „turi pasisekimo, успевает, имеет успех; tunka, er wird fett, nimmt zu“, *sphāti-* „riebėjimas, tukimas“, *gaya-sphāna-* „piesą (s. ind. *gaya-*), namų gerovę didinąs, den Hausstand mehrend“, *sphārā-* „erdvas“, *pīva-sphākā-* „nuo taukų *(pīvas)* pabrinkęs, pariebėjęs“, 3) sen. aug. vok. (ahd.) *spuot* „sekimos, успех; skubinimas, raginimas, поспешение“, *spuon* „turėti pasisekimo, sektis, vykti, иметь успех, успевать“.

Mūsų *spėjimo* giminaičių sąrašą galime rasti knygose: A. Walde Lateinisches etymologisches Wörterbuch. 2 Auflage. Heidelberg 1910 p. 729 (prie žodžio *spatium*) ir A. Преображенский Этимологический словарь русского языка. II том. Москва 1916 p. 368 (prie žodžio *спѣть*).

81(34) Nėra reikalo rašomosios kalbõs žodis *spėju*, *paspėju* keisti maža kam tepažįstamu žodžiu *roju*, *paroju*, *suroju*. *Spėjimo* atstovą (įkaitą), kurį Vaižgantui prisispyrę perša „Du dobilai, penki lapai“, teko man pirmą kartą išvysti Kr. ir Rygiškių Jono „Gramatikoje“ (p. 70; 95: Aš tau *neroju* — nesuskumbu, tu greitesnis). Gramatikon *roju*, sako, patekęs iš Léipalingio parapijos dzūko St. Dabušio.

Leipalingio apylinkės rašytojai gali savo raštuose vartoti drauge su kitais ano krašto žodžiais, rašomojoje kalboje negirdėtais, ir *roju*.

33. *Vẽliju* (p. 66 Nr. 116) „linkiu, leidžiu“ gali būti ir gudiškos kilmės žodis. Lietuviškai yra sakoma: aš *vely* slūžyt trejus metelius J[4] 9,9, apsimtu *welig* wargtie ne kayp numirtie (Tatarés Pamoksłaj 9), eyme i ežera ir pasiskandikime: *welik* wienu sikiu bedas pabayktie l. c. 28, *vẽlyk* Kv, Sintautai, *bevẽlyk* Kv, *velỹ* Ds, *velyt* čion jau galą gausim Bs[1] 171, *welik* wys trotiti... neg żut (Kantyczkas 603), *welij* prisygatawokiem l. c. 635, *veliuk* aik tu su mano tėvu Bs[2] 70.

Gudų sakoma: *Вялéй* ты не ходи к нам „лучше“. *Вéлий* я умру, чемся пайду на работу. Хади скарей, мыш — *велий* другым разым сходим. *Вялéй* бы я, свáтьтичка, на твоем бы местички умёрла! *Вялéй* бы ты змоучиу! Добровольский Смоленский областной словарь 57, 114. Ach ci mnie *wialika* bieda, Dali mnie staróha dzieda! *Walij* mnie s katóm žycí, niczym s starym dziadòm žycì: nia

umieju sztanou szyci (Zbiór wiadomości do antropologii krajowej t. XVIII 201) = *вóлей* Носович Словарь белорусского наречия.

Iš sakinių matyti, kad mūsų prieveiksmis *vely, velij (velyk, velyg, velyt)* tolygus yra gudų prieveiksmiui *вéлий, вялéй*, kilusiam iš veiksmažodžio *велю, велити* (ukrain. *велити*, t. y. *velyty*): Бярэ Васи́льку ды жаницца ахвота, А яго матачка у варо́тах стаиць — ни *вялиць* (Сборник Отделения русск. языка и словесн. Имп. Акад. Наук t. LXXVII Nr. 3, 57).

Mūsų *vẽliju, vẽlyti*, kaip matyti iš duodamųjų pavyzdžių, réikšme ne kuo skiriasi nuo gudų *велю, велити*:

1) *veliju, velyti* „einen Vorschlag tun, anraten, Jemand zu etwas veranlassen; anwünschen, Jemandem etwas wünschen (*meiliju* für sich etwas wünschen); erlauben, Erlaubniss erteilen, zulassen". *Neveliju* „abraten, widerraten, nicht erlauben". Ger *velyti* „Glück wünschen". Tėvs linksmai *velij* „der Vater giebt mit Freuden seine Zustimmung (zu einer Heirat)". *Nevelytas* tai negaliu daryti „ohne Erlaubniss kann ich das nicht tun" N 62. *Wélyju* „ich rate an; ich will lieber" R, „ich rate an, wünsche, will lieber, ordne" M, Aš jam *veliju* jo gerybas „ich gönne ihm seine Güter" K, lieżuwiu daug giaro *welija* KN 29, *welyju* numyrty 1787 m. Suprasliaus „Żiwatas...
82(35) Jezusa Christusa" 320, Kas tau pačiam nepatink, *nevely*k nei kitam Sch 91, Visi žmonės tave garbavó ir už tave meldžia ir tau visa gera *velija* l. c. 214;

2) *velijuos, velytis* „lieber wollen, vorziehen". *Velijas* pirmiaus mirti nekaip į griekus sugrįžti N (=Dauk. Abeceła 25). Aš *velyčiaus* tavęs nematęs K, *Wèlijůs* perkąs nè kaip prasźas. Malo emere quàm rogare 1673 m. Schultze Compendium 84, Ar tu atsimeni, kad aš tau liepiau da vieną daiktą *velytis*, būtent dangų, ale tu nenorėjai Sch 217;

3) *vẽlytinas,-na* „ratsam, wünschenswert" M, N, K;

4) *Beweliju* „wolę, malo, magis volo" SzD 402, be *wéliia* łapumůsia ir geriůsia kúno... giwént' DP 487_{46}, *beweliia* badu kist... negi iż swetimu runku penukszło tikot „wolą głód cierpieć ... aniż..." PS II 103, *Beveliju* pirkti negu prašyti Mież 278;

5) *įveliju* „einwilligen" K;

6) *nuveliju* „hinwünschen" K;

7) *paveliju* „einwilligen, erlauben; befehlen, anbefehlen": Kas man *pavelyta* „mein Beruf". *Pavelytas* urėdas „ein übertragenes Amt". Ar tu man turi ką *pavelyti* „habe ich nötig, dich zu fragen?" N, *Pawéliju* „ich erlaube, gebe frei" R, M, *paweliti* „pozwolić"

1579 m. Vilento Enchir. 25_{20}, Teip ilgai... tur stovėt kai prikabints, kol aš jam *pavelysiu* atstot Sch 214;

8) Aš velyčiau *parvelyčiau* po žeme begulint, ne kad tave, bernužėli, po akių beturint J³ 614,8;

9) *priveliju* „zurekommandiren" K, „einem durch bevormundende Fürsorge etwas verschaffen", *Privelijo* man mergytę „sie haben mir (ohne mich zu fragen) ein Mädchen angefreit" N;

10) *suveliju* „zusammenwünschen" K ir

11) *užveliju* „hinaufwünschen" K, „anwünschen" N.

Veiksmažodžio *velyti* esamasis laikas turi galūnę *-ija (velija, velijame, velijate, velijava, velijata)* kaip ir kiti tos rūšies, kilimo slaviški, veiksmažodžiai, pavyzdžiui: *bãžijasi, biẽlija, bliuznija, bõvijasi* (ir *bovìjaś* Salake), *čėdija, čiepija, čystija, davãdija, dyvijasi, dõvija, gadija, gatavija, griešija, gvõltija, iškãdija, klapãtija, kõznija, krikštija, krivìdija, kūrija, liūbija, liudija, mìerija* „taiko, целится", *mislija, monija, mõstija, mūčija, muilija, musija, nevãlija, prõvija, pūstija, ročija, rodija, ručijasi, siūlija, slūžija, sūdija, šūtija, tačija, tėmijasi, tiešija, tropija, trotija, trūbija, tūžijasi, ūdija, varãžija, vierija, zvalija, zvanija, žyčija, žyvija.*

Lietuviškosios kilmės veiksmažodžiai su galūne *-ija* visi yra išvestiniai iš daiktavardžių ir būdvardžių. Pavyzdžiui tesie: *dienija, įdienija* J *(=diena), dūmija* bitìs J *(=dūmai), dvaĩlija (susidvailiję* išvažiavo Ds *=dvailaĩ), gaidrijasi* K *(=gaidrus), ginčijasi (=ginčas), keršija (=*keršas, kerš-ingas), krūmijasi (=krūmas), krūvija (=krūva), lykija (=lykius), meilija (=meilė, meilus), mulvija (=mulvė), priešijasi (=priešas), rómija (=rómus), skolija (=skola), vaidijasi (=vaidai), vardija (=vardas), vielija (=viela), vienija*
83(36) *(=vienas), valija* Kv *=valo* Žvingiai *(=valus, [ne]vala), zaunija (=zauna), žárdija* Kv *= žárdo* arba (Ds) *žárdžia (=žárdas).* Visi šito sąrašo veiksmažodžiai turi kirtį pradedamajame skiemenyje *(diẽnija, vãlija...).*

Išvestiniai veiksmažodžiai *akìja (akìs,-iẽs), dalìja (dalìs), dantìja (dantìs), kirmìja (kirmìs,-ies), korìja (korỹs, korio), pelìja (pelė), plūšìja* „plūšomis eina, skaroja" Kp *(plūšos), rūdija (rūdìs), šaknìja (šaknìs)* ir *šcrkšnìja* „šarmoja" Ds, Kp *(šerkšnas* „šarma, иней") skiriasi nuo ano sąrašo kirčiu.

Visa ta mėdžiaga, kurią čia iškėliau aikštėn, veiksmažodžio *veliju* lietuviškumo neįstengs apginti. Jis galėtų būti savas žodis, kad greta savęs turėtų daiktavardį **velià* (= vok. *Wille*) arba būdvardį **velus* arba **velas.*

XVI amžiuje Prūsų Lietuvoje, kaip rodo Bretkūno raštai, atajuoniẽs *veliju* dar neturėta pilietybės tėisės, nes jos tuomet dar priderėta seneliui *vélmi* „veliju“, *vėlti* „velyti“.

Bretkūnas sako: vienãskaitos I asmuo: *welmies* ne kalta szmonių rankosna įkliuti Sus. et Dan. v. 23, *welmies* numirens nei giwas Tob. 3, 6, *Welmies* priweizdįs wartus Ps. 84, 11, Esch taw Karwes mieschlus... imti *pawelmi* Ezech. 4, 15; III asmuo: Diewas kartais *pawelt* Welinui szmogu apsesti BrP I 296, *Pawelt* Diewas welinui l. c. 297; daugìskaitos I asmuo: *Welmies* rankosna Pono inkluti Sirach. 2, 22, BGLS 198; tariamosios nuosakos III asmuo: ieib iem czesą *paweltų* Dan. 2, 16, BGLS 200[1]; liepiamosios nuosakos vienaskaitos II asmuo: *pawelkem*, idant ant Lauko passislepczia I Sam. 20,5, BGLS 213; tariamosios nuosakos vienaskaitos I asmuo: Ach *welcziaus* nu kardą turrins Rankoie Mos. IV 22, 29, BGLS 338; tar. nuos. daugisk. I asmuo: *weltumbimes* Egypte numirrę Mos. II 16, 3, BGLS 338.

Mūsų *vélmi* yra giminaitis su: 1) lot. *volo*, *velle* „norėti“, *vult* „jis nori“ = lie. *vélti* „velija“, *pavélti* „pavelija“ arba *velt*, *pavelt* (su nudilusiu galūnės balsiu *i*);

2) skr. *vrnīte*, *vrnāti*, *vrnōti*, *vrnute* „wählt, zieht vor, wünscht, liebt, wirbt“, *vāranam* „das Wählen, Wünschen“;

3) got. *wiljan*, sen. aug. vok. (ahd.) *wellan* „wollen“, got. *waljan* „wählen“, *wilja*, vok. *Wille* „valia“ (būtų lie. **velià*);

4) sl. *volia* „*valia*“, *volią*, *voliti* arba *velią*, *veliti* „wollen“.

Slavėnų *volia* (rus. *воля*, l. *wola*) niekiek nekliūva mūsų *valiai* būti drauge su latvių *val'a* savais, ne paimtiniais žodžiais.

Iš *valios* turime mes ir latviai pasidarę veiksmažodį *valióju* — *val'āju*: 1) Kad mažas buwa kiaturius *pawaloje*, kaip dydis paauga kałnus werte, o kajp numyre po bažniczes po dwarus wajkszczioje (Jautis) KosL 84a, neprietelius *apvalioti* „die Feinde bändigen“ K[1] I 170, Aš tau septynis metus tiek pinigų duosiu, kiek tu tik *valiósi* sučėraut Sch 213, visus keturis *nevaliojo* anuodu ištraukt Sch
84(37) 239, galiedam's Parionys *pawalioti* nieka nenuwejkęs... nu muszôs pasiszalino Dauk. Giwatas 12, kur žmoniu pagejdimaj daugieł *walio*, ten ir wisoks stejgims nieka nepadaris giera Val. Žem. wiskup. II 11, *Wallóju* „walten“ R II 392, M II 527, vaiks vyrą *nevaliós* „der Knabe wird den Mann nicht zwingen“, jau kojos toliaus *nevaliój* „die Füsse zwingen nicht weiter“, aš tą taurielių *nišvaliósiu*. Aš į Tilžę *nenuvaliosiu* K, Su rankomis *nevalioja* „er kann mit Händen nichts tun, ist schwach“. Tą *nevaliosi*, jis drūts vyrs „den wirst du

nicht bezwingen, er ist ein starker Mann". Nei rankas nei kojas *valioja* „er ist an Händen und Füssen gelähmt". Aš su juomi *nevaliosiu* „mit dem werde ich es nicht aushalten". *Nevaliótinai* „so dass es nicht auszuhalten, nicht zu bezwingen ist". Savo pilvą *išvaliojau* ir kūdikius „ich bestritt meinen und meiner Kinder Unterhalt". Čia *neišvaliótinai* „hier ist es unausstehlich" N 46, žem. *valióti* „im Stande sein" (Jaunius), *nevalióju* darbų dirbti Kv;

2) la. *val'ât* „beherrschen, zügeln, bändigen, bezwingen", Es brãlińa *val'ātāja* „ich beherrsche, leite den Bruder", Vińš nau *val'ājams* „jis nėra suvaldomas", *ieval'ât* „nuoturêt = suvaldyti" BW 19956,1, *uzval'ât* „uzvarêt = nuveikti, nugalėti" BW 886, 16088,3.

Be paprastosios reikšmės „Wille", *valia* yra dar turėjusi „galios" réikšmę, ką patvirtina ne tiktai išvestinis veiksmažodis *valióju* „galiu", bet ir Bradausko ir Hako žodynai (N 46), kuriuose *valia (Wala)* išversta žodžiais „Gewalt, Macht".

Vėlmi „veliju" ir *valià* turi giminaičių ne tiktai svetur, bet ir čia pat Lietuvoje. Štai tie giminaičiai:

1) *véltui* arba žem. (Als, Kv, Klaĩpėda, Slnt) *véltuo* „dykai, даром, напрасно, umsonst, vergeblich" : *weltaujis* „nadaremny" Dauk. žodynas (rankr.) : *weltinieti* Val. Tamosziaus isz Kempis 248 : *velt-kleidys* „расточитель, prodigus" Kv : *velt-ėdys* „тунеядец" Kv : la. *velts* „vergeblich", *velti* „véltui, vergeblich, umsonst, unentgeltlich";

2) *viliù, vyliau, vìlti* = la. *vil'u, vilt* „betrügen, обманывать": *vilti* „zdradzić, oszukiwać" KosL 58b, *apvilti* Kv „обмануть", *nuvîl'ù* „decipio" Dauk. Žodrodys 11, (Diewo) girius nieku budu negal but *priwiliamas* „pochwała żadną miarą nie może być omylna" PS I 49_4, Adomas ne buwo *priwiltas* 1701 NT Pov. 1 Grom. Timoth. 2, 14, buwo *priwiltas* nůg Iszmintingujû Mat. 2, 16, *priwilimas* „kluczka" SzD 94;

3) *Viliuos* „spodziewam się, łudzę się, mamię się" Rytiečių tarmės žodynėlis, Mokslo Draugijos archyvo rankraštis, *wîłous* „spero" Dauk. Žodr. 37, *Wîłous* stîprej, iog mąn atlejsi mąno kaltės Dauk. Abeceła 31, *ažsivylė* mùmim Ds;

4) *viltas* „zdrada, oszukaństwo" KosL 58b;

85(38) 5) *wiltawylys* „ein Heuchler" R I 180, M I 330, *Wiltawilis* „pochlebca" SzD 257, „zdradliwy" 446, „chytry" 28, kayp... *wiltawilis*... apseyt „iako figlarz... postępuie" PS II 14, weaydamayniay, *wiltawiliay* 1653 m. Summa 38;

6) *vìltis,-ies* „nadzieja“ Ms, Slnt, *wîltîs* „fiducia“ Dauk. Žodr. 17, „spes“ 37, iżgayszta *wiltis* „znika nadzieja“ PS II 99_6, drutosp *wiltiesp* 95;

7) *vìltis,-ies* „ułuda, mamienie“ RŽ, „zdrada, oszukaństwo, pochlebstwo“ KosL 58c (Biržų apylinkė);

8) *vìltinykas* „zdrajca, oszust“ KosL 58b (Biržų apylinkė) = la. *viltinieks* „Betrüger“ BW 15713,1; 16112, Nasruose test neżadźiomis Żmones ne teysinikay, Pyktieghi *wiltinykay* KN 34: la. *viltus* „Betrug, List“ BW 802, 30549;

9) *vilioti* = *vil'ât* „betrügerisch locken, verführen“;

10) *vylius* „Betrug, List“.

Vélmi, kad jis būtų gyvas išlikęs, šiandie būtų tariamas **veliù*, *vėliau*, *vélti*. Lyčių *velti* — *vilti* santykis nicku neprasikiša pro lyčių *gelia*—*gilia* (bitis) ir *skelia*—*skilia* (ugnį) santykį.

Veiksmažodį *veliù* „vélmi“ atjaučniui *vcliju* padėjo išstumti iš mūsų kalbos antrasis *veliù* (plaukus, miią).

34. *Įduotas* (p. 66 Nr. 117) esąs ne visai lietuviškas posakis, geriau būsią sakyti *įskųstas*.

Rusų *выдать* niekiek nekliūva ir mums sakyti: Baltarãgis *įdavė* sodiškius, kad jie pjauny kirtę krūmus J, tik *neįduokit* ponui J.

35. Vaižgantas „Pragiedruliuose“ (III 63, 102) rašo *liesvos*, o ne **liesos*, kaip tvirtina jo kritikas (p. 66 Nr. 119).

Liẽsvos (kil. *liẽsvų*[1]) „kópėčios“ (Ds, Sv, Br BGLS 298, Garliava žr. 1897 m. „Varpas“ 85) arba *liẽstvas* (Žãsliai) nieko bendra neturi su rusų žodžiu *лесa*, nes jos kilusios yra iš senovės gudų kalbos žodžio *лѣсва* arba *лѣствa*[2].

Gudų *лѣс(т)ва* reikia gretinti su veiksmažodžiu *лѣзу*, *лѣзть* (būtų lietuviškai **lėžu*, *lėžti*). Žodyje *лѣствa* priesagą sudaro *-tva*: *жатва*, *битва*, *молитва*, l. *klątwa*, *warstwa*, *gonitwa*, lie. *brastva* (*brad* + *tva*), *ląstva*.

36. *Šieninką* mielai sutikčiau pakeisti *čiužiniu* (p. 66 Nr. 120), jei būčiau tikras, kad jis yra žmonių žodis, o ne nukaltas kieno (plg. *čiuža*, *čiužėti*)[3].

---

[1] *Liesva* „deszczułka przy ozdowni“, *liesvoti* „owemi deszczułkami nakrywać“ KosL 47b (Biržų apylinkė).

[2] Plg. Magiliavo gub. *liesvica* Шейн Материалы III 503; sen. rusų *liestvica*.

[3] [Straipsnyje „Pataisos“ (žr. p. 225) Būga rašo: „Kun. A. Sabaliauskas praneša, kad Biržų parapijoje *čiužiniu* vadiną lovos „šieninką“ ir pasẽsto paduškėlę, ant kurios važiuodami sėdi“. — *Z.Z.*].

Žmonių žodis turi mums būti visada geresnis, nekaip kaltinis, kad ir gero kalvio ir vykusiai būtų nukaltas.

86(39) *Šieninką* reikalėje galėtų atstoti dusetiškių ir kupiškėnų *lekìnė* „iš lėkių[1] supiltas šiėnykas".

37. Be nereikėtų *saguočiaus* (p. 66 Nr. 121) vietoje rašyti *sagočiaus*? Guziką arba knypkį rašomojoje kalboje, rodosi, vadiname *saga*. Iš *sagõs* reikia laukti *sagóto* ir *sagõčiaus*.

Senovinį susegimą (lenk. haftka) Lėno apylinkės gyventojai (Vadõklių par.) vadina *sagãtė*. Lėniečiai *važiuõtės* („Šviet. darbo" Nr. 11 p. 40, 41) vietoje saką *važiãtė*.

38. Vaižganto *pečininkai* (p. 66 Nr. 124) gali būti ir ne pakopos. Be neteiktųsi V. paaiškinti?

Drevėn kopti reikalingas *geinys* „лазиво".

39. *Liáudis* (p. 66 Nr. 127) esąs lenkiškos kilmės žodis *(lud)*, del to jisai turįs būti pakeistas *žmonėmis*.

Liáudis yra vienas seniausiųjų mūsų kalbos žodžių. Jo senumu džiaugiasi viso pasaulio kalbininkai.

Be slavėnų (sen. bulg. *людъ, людие*), *liaudį* pažįsta dar latviai *(l'audis* „žmonės") ir vokiečiai (*Leute*, sen. aug. vok. *liut* „tauta, Volk"). Visus *liáudies* žodžio išgalius skaitytojas ras mano 1912 m. „Litvanikoje" p. 47, 48.

Lenkų kalbos žodį *lud* lietuvininkai dabar ištaria *liudas*; ten svieto *liudas* buvo „labai daug" SN, Žąsų, žmonių *liudas* „daug, didelis pulkas" Kp, peržiurejo *ludas* wagilu (Tatarės Pamoksłaj 154).

Iš mano „Litvanikos" pūristų ujamoji *liaudis* jau pateko etimologiniuosna Bernekerio ir Preobraženskio[2] žodynuosna.

40. Gudiškosios kilmės žodžiai *muilas—мыло, muitas—мыто, tuinas — тын* ir, aš dar pridėsiu, *kùila — кыла* (dabar *кила*), *smuikas — смык* „скрипка" (Срезневский Матер. для словаря древнерусского языка t. III 447), *smuĩkas—смык* „род бороны из еловых плах с сучьями" (Даль толк. словарь) dar nebūtinai rodo, kad mūsų *buitis* (p. 67 Nr. 130) „житье-бытье" būtų irgi gudiškos kilmės. Gudai daiktavardžio **быть* „būvis, būsena" neturi, o iš *бытье* mūsų kalboje būtų atsiradęs **buĩčius*.

---

[1] *Lekės* Ds, Kp arba žem. *ap-lėkiai* „zaplewki, ulotki ziarna owsa" Kv...

[2] Dr. Er. Berneker Slavisches etymologisches Wörterbuch. I 758, А. Преображенский Этимологический словарь русского языка. Москва 1914 т. I 494.

87(40) Jei *buiklas*[1] J, *buišà*[2] J, *buīšena*[3] „быт, бытье, житье, byt" J ir *buik*[4] „būk" atsirado saváime, be slavėnų, kuo aš nė trupučio neabejoju, tai ir *buitį* lietuvininkams darantis nereikėjo slavėnų siekti.

Šituose žodžiuose *ui* bus atsiradęs ilgojo *ū* vietoje iš dabar nebevartojamo būtojo laiko **bujau* „buvau", išlikusio latvių daiktavardyje *bujums* „Hab und Gut", t. y. *buvimas*.

Senų senovėje veiksmažodžio *(esmi) būti* turėta būtasis laikas dvejopas, būtent:

1) **bijau* = la. *biju*, kurio liekana yra mūsų *bìti* „buvo" Zietela (Gardino gub.), Br (BGLS 181, 183), *bìt* KGr 287, *bit* KN 14, 65, 68, 258. Das Wort *bitti* er ist gewesen, ist, nach seligen Morlini Observation, nur auf sieben Meilen, von Iszdaggen bis Przerosl gebräuchlich, sonsten heisset es *buwa* R IV 45 (62);

2) *buvaut* lot. *fui*, *fuat* (coniunct.), sl. *za-bъvenъ* „užmirštas".

Surizgus lyčiai *buvau* su **bijau*, atsirado nauja lytis **bujau*. Iš būtojo laiko **bujau* priebalsis *j* turėjo patekti ir bendratin, t. y. iš *būti* turėjo atsirasti **buiti*. Iš bendraties *j* nukeliavo ir į kitas lytis. Tuo būdu *bū̃klas* (Skapiškis), **būša*, **būšena*, *būk* ir **būtis* tapo perdirbti lytimis *buiklas*, *buiša*, *buišena*, *buik* ir *buitis*.

Buities dvibalsio *ui* lietuvišką kilmę aš jau gyniau 1911 m. „Baltikoje" p. 27.

Buitis : *bûities* DPo 352_{15}, 354_{17}, *búitimi* DP 357_{6}, Žinau Pone juog rankoy tawo Ir mano sweykata *Buytis* yr giwata KN 34, dienas *buyties* sprindžiu pamieraway 45, *buytis* „obecność" SzD 197, „żywot" 464, „bytność rzeczy" 22, „jestestwo" 77, *buytis* O[1] 8,40, Pársisakė savo *buītį* (Lėnas), Tokià mano *buītis* (kil. *buīties*) Ds.

Mano šaltiniai *būties* visai nepažįsta. Be neteiktųsi kas ir man pranešti, kur Lietuvoje tebesakoma *būtis*?

41. Priesaga *-ystė* (p. 67) „Pragiedrulių" kritikui rodosi esanti „ne mūsų kalbos padaras".

Kad *-ystės*, *-ystos* kilmė yra be reikalo įtariama, buvo mano jau rašyta 1914 m. „Vaire". Tenai buvo parodyta, kaip ta priesaga susidarė iš priesagos *-sta*, tos priesagos, kurią turime žodžiuose *gyva-sta*

---

[1] Tu nežinai mano tėvo *buiklo* „kaip jis būva, gyvena" J: *būklas* „byt" KosL 41b.

[2] Kokia jo *buiša* yra—sunku būti. Gera *buiša* jai čia buvo J, Kokia čia *buišà*! „buitis" Lekėčių valsčiaus Šėtijai.

[3] Kokia mano *buišena* prasta (kad nėr kur būti) J.

[4] *Buik* sakė Bretkūnas (BGLS 221) ir D. Kleinas (Gramm. 125).

(gyva-s), *tekė-stos* (Linkmenes) „tekėjimas“ *(tekė-ti)*, *ženy-stos* „ženātvė“ (*ženy-tis*; Linkmenes).

Priesagos *-ysta* (*žmonysta*, *kunigysta* „baudžiava, барщина“...) Lietuvoje esama pažįstamos nuo senovės. Ji vartojama net ir tikriniams upių vardams daryti. Upių gi vardai gali pasigirti savo senumu. Žemaičiuose esanti upė, vardu *Lokystà (lokys*, la. *lācis* „meška“), o Augštaičiuose upė ir miestelis, vardu *Aknystà*.

Kaimynystę dusetiškiai vadina *susiedija*. *Kaimynybės* vietoje, dusetiškiais pasekus, galima būtų sakyti ir *kaimynija*.

88(41) **42.** Vaižgantas turėjo teisę rašyti *subirėjo* (p. 67 III Nr. 2), nes jo tarmėje nėra sakoma *subyrėjo* (K, SN).

Dusetiškiai, kupiškėnai ir svėdasiškiai sako *bira*, *birėti*.

43. Girinio *lūšio* (vard. *lūšys* p. 67 III Nr. 3) vietoje reikią rašyti girinė *lūšis*.

Šito žvėries (rus. *рысь*, vok. *Luchs*) pagrindine lytim buvęs yra vyriškosios gimties kamienas *lūši-*. Vyriškosios gimties *i*-galūnis kamienas *lūši-* per vienaskaitos vardininko lyties *lūšis* dviprasmumą perėjo augštaičių vakariečių tarmėje iš *i*-kamienių žodžių linksniavimo į *ja*-kamienį linksniavimą, tai yra *lūšis*, *lūšies* (K^1 II 229 s. v. *Tiger*) vietoje atsirado *lūšis*, *lūšio* R I 80, II 247, M I 154, II 330, K, N 376, Akis lyg kókio *lūšio* K^1 II 37 s. v. *Luchs*.

Vakarų Lietuvos tarmėje tai pereigai lengva buvo įvykti del to, kad abiejų kamienų (*i-* ir *ja-*) vienaskaitos vardininko galūnė *-is* vienoda: ir iš *karties*, *vilties*, *kryties* ir *veršio*, *brolio*, *peilio* vardininkai *kartis*, *viltis*, *krytis* ir *veršis*, *brolis*, *peilis* balsiu *i* niekiek nuo vienas kito nesiskiria. Tokia pereiga negalima buvo Žemaičiuose ir kai kur Rytų Lietuvoje, pavyzdžiui, senosiose Panevėžio, Zarasų, Ukmergės ir Švenčionių apskrityse: mat čia sakoma *veršys*, bet *kártis*. Tose šnektose, kuriose žodžio galo ilgieji nekirčiuotieji balsiai sutrumpėjo, žodžiai *veršys* ir daugiskaitos vardininkas *kártys* skiriasi nuo vienaskaitos vardininko lyties *kartis*, *viltis*, *krytis* balsio *i* kokybe: žodžiuose *veršys*, *kartys*, *krytys* *i* kad ir trumpas, bet už tat ankštas, siauras, tuo tarpu kad žodžiuose *kartis*, *viltis*, *krytis* *i* tariamas plačiai, atvirai: čia *i* panašus maža daug į balsį *e*.

Nr. 3—4 41(42) Rytiečių augštaičių tarmei pažįstamo būta vienaskaitos vardininko *lūšis*: *łušis* PS I 121_{27} (R. Garbės leidinys), *Łušis* „lampart“ SzD 128, „ryś“ 329. Rytiečių tarmės vienaskaitos kilmininkas ir kitos *lūšies* lytys liekti mums nežinomos.

Žemaičių tarmėje *lūšies* linksniavimas, kad ir išliko neperdirbtas, bet už tai pats *lūšis* iš vyriškosios gimties žodžio patapo moteriš-

kosios gimties žodžiu: vienaskaitos kilmininkas — tos *lūšys* (Žvingiai; čia sako *dynà* „diena“) arba tos *lūšis* (Ms, Slnt); *łūszis* „ostrowidz, ryś“ Dauk. žodyn. (rankr.), nebukli *łuszîs* Dauk. Pasakas Phedro 24, *łuszîs* jautį sóplieszusi Dauk. Bud. 12_{24}, medioię... brîjdius, *łuszys* 43_{26}, *łuszų* Dauk. Liet. ist. II 132_{16}, t. y. *lūš-ų* gen. pl., *łuszis*, jautius Val. Prade 71, *łūszis* f. „ryś, pardus“ Π (=D. Poškos žodynas, rankr.), *łuszys* „ryś“ Λ (=Laukžemės par. žodynėlis; Mokslo Draugijos rankraštis).

Kvėdainos ir Rietavo apylinkės žemaičiai *lūšies* vietoje ištaria *lųnšis* ir *lųnši (-i* iš *-ė)*. Tasai faktas, tarytum, rodo *lūšį* kilus iš senėlesnės lyties **lųšis*, kaip kad rašo, mano nurodymu, H. Pedersenas (Vergleichende Grammatik der Keltischen Sprachen II 815).

Lyties **lųšis* senumui prieštarauja kiti Kvėdainos ir Rietavo šnektų faktai. Kvėdainiškiai ir Rietaviškiai saką: *gryžtis,-ies* arba (dažniau) *gryžtė* (tikriau sakant: *grýšti*) greta su *grįnžti, grąnžts, gręnžu* „gręžiu“, daugiskaitos vard. *ākis* „akys“ greta su *trįns* „trys=3“, *dìdis* greta su *didįnsis*.

Tokie kalbos faktai, kaip antai *gryžtis* ir *didįnsis*, rodo, kad esant tam tikroms sąlygoms, šiandie mūsų dar nesusektoms, *į* ir *ų* gali žemaičių šnektose prarasti nosinumą, o *y* ir *ū* pavirsti nosiniais balsiais.

Kalbininkų[1] *lūšỹs* ištrauktas yra iš Miežinio ir Lalio žodynų, kurie rašo *luszys*. Lytis *lūšys*, sako, seniau buvusi pažįstama Suv. Naumiesčio apylinkėje. Kilmininko lyties *lūšio* balsis *ū* buvęs tvirtagalis (geschleift). Naumiestiškių kirtis ir priegaidė yra visai naujoviški, nes senovėje buvo sakoma *lūšis, lūšies* su nekilnojamu kirčiu ir tvirtaprade (gestossen) priegaide (Intonation).

42(43) *Lūšis* iš senų senovės eina paroksitonu, ką rodo ne tiktai Kuršaitis su žemaičiais, bet ir mūsų giminaičiai latviai. Jų žvėries varde *lūsis* (Bielenstein Lett. Sprache I 96, Rakstu kr. XV 84) arba *lūsa* (prof. P. Šmito tarmė) balsis *ū* turi tęsiamąją (длительная, gedehnt) priegaidę, kuriai lietuvininkų kalboje atsako nekilnojamoji tvirtapradė (нисходящая, сильноначальная, gestossen) priegaidė. Mūsų tvirtapradės priegaidės žodžiams (nekilnojamuoju kirčiu) *dūmai, dúona, výrai, tėvai* (kirtis nekilnojamas Dusetų, Linkmenų, Tverečiaus, Donelaičio ir Daukšos šnektose), *kilpa, kùrpė* atsako

[1] E. Boisacq Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Heidelberg 1916 p. 590, R. Trautmann Die altpreussischen Sprachdenkmäler. Göttingen 1910, A. Преображенский Этимологический словарь русского языка. Москва 1916 II 231.

latvių tęsiamosios priegaidės žodžiai (prof. J. Endzelynas BB XXV 268) *dūmi, duõna, vĩri, tẽvi, cil̃pa, kuř̃pe.*

Taigi, reikia rašyti *lúšis, lúšies,* o tarti su kirčiu ant *ū.* Balsio *ū* priegaidė yra tvirtapradė, t. y. tokia, kaip ir žodžiuose: *bũti, pũti, žũti, trũkti, grũsti, lũpa, pũliai, šũkauti, lũžti.*

44. Žemaičiai (Als, Kv, Ms) ir vakariečiai augštaičiai (K, SN) sako *vilioti.* Trumpąjį *i* rodo ir latvių *vil'ât* „betrügerisch locken, verführen".

Vaižganto tarmėje (Svėdasų par.) be nebus tik sakoma *vylioti* (p. 67 III Nr. 5)?

45. „Pragiedrulių" kritiko (p. 67 III Nr. 8) *vyžpynys* mano šaltiniams nepažįstamas. Žemaičiai (Kv) ir augštaičiai vakariečiai (K, SN) sako *vyžpinys.* Kuršaičio greta *vyžpinys* sakyta ir *vỹžpinis.* Sakyta *vyžpinis* ir senojo žodyninko Mylkio: *Wyžpinnis* „Parreskenmacher" II 367. Būblelių valsčiaus (Suv. Naumiesčio apskrities) kaimo vardas *Vyžpiniai* (Kr. ir Ryg. Jono „Gramatika" 225_2 rašo *Vyšpiniai!*) irgi rodo trumpąjį *i.*

46. *Paginos* vietoje reikia rašyti *pagyna* (p. 67 III Nr. 10). Valkininko apylinkės žmonės sako: dařtės bus jam *pãgyna* „galas".

Pãgyna kilusi yra iš veiksmažodžio *gỹni, gynėti* „baigti" Valkininkas: kojas *pagynė* „pakirto rugius pjaujant", Mani visą *pagynėjo* Alytùs, *pagynėć* „pabaigti" Seinai, *pagineju* „finio" 1653 m. D. Kleino Gram. 98, *pagineti* 1573 m. Postile (Mit V 159), *paginetaie* Visitatiai 1578 m. VChr 97_1, *Paginėięs* wârgą DPo 265_{36}, idąnt... *paginêtų* wárgą 361_2, iki *paginêiimo* 134_{35}, ik' *paginêiimu* pasáulo 340_{16}, tatái wissa patís pradéio ir patís *paginéio* DP 577_{43}, idánt tů grêiczeus *paginêtų* wárgą 271_{27}, *pagineio* 1600 m. Post. BGLS 129.

Krókalaukyje nuobaigas vadiną *pagynėtuvėmis.*

Pãgynos ir *gynėjimo,* kad ir norėtų kas, negalima išvesti iš gudų kalbos, nes ji neturi mūsų žodžiams atstovų **pohina* ir **hinieć.* Iš gudų veiksmažodžio *hinuć* (a *zhiń* ty!) „погибать" nieku būdu negalėjo atsirasti mūsiškis *gyni, gynėti, pagyni, pagynėti.*

43(44) A. Leskynas (Die Bildung der Nomina im Litauischen 204) išranda, kad mūsų *pãgyna* ir *(pa)gynėti* (jis, žinoma, rašo *-gin-*) esą tos pačiõs žodžių giminės, kaip ir *genù, ginti* „treiben".

Pagynėti „pabaigti" lyties sudarymu niekuo nesiskiria nuo antrojo *pagynėti* (aš *pagyniù,* jis *pagyni*), reiškiančio „pavyjėti", „truputį, netoli ginti, vyti". *Pagyni (pagynėti)* „pabaigia" taip santykiuoja su *ginti,* kaip kad *dyri (dyrėti), styri* (galva iš vandens; *styrėti*) santykiuoja su *dìrstelėti, pastiras* (šaknis *ster-* : *stir-* : *star-* „kietas").

Pagyni (gyni), dyri, styri pridera prie tos pat veiksmažodžių rūšies, kaip ir: *lydi (leidžia), pavydi (veidas, veizdžiu), žydi (žiedėti), myli (mielas, meilus), tyli (nutilo, táldo), žiūri (pražiuro, sužiuro), klūpi (klaupia, suklupo), glūdi (glaudžia), spūdi (spaudžia)* ir kt.

47. Dusetiškiai „eina *bėgtynių, šoktynių*“, o ne *bėgtynio, šoktynio* (p. 67 III Nr. 17), kaip kad rašo Vaižgantas.

Kuršaitis rašo: *imtyn* eiti = *mintỹnių* eitie Ds.

48. Daiktavardžiui *pusiáusvyra* (p. 67 III Nr. 19), senųjų žodynų liudijimu, reikia rašyti ilgasis *y*: *Pussáu—Swyra, rõs* „das Zünglein in der Wage, die Balanze“ R I 116, M I 214, „das Zünglein in der Wage, das Gleichgewicht“ M I 268, „Gleichgewicht“ R II 176, 178, M II 233, 237, „Zünglein in der Wage“ R II 418, M II 564, *Pussauswyra* „das Zünglein an der Wage“ N 508.

Pusiáusvyros įnagininkas Kuršaičio žodyne eina prieveiksmiu: *pusiáusvyra* adv. „halb hangend, z. B. von einem Betrunkenen, der nur unsicher aufrecht steht“.

Būdvardžio *pusiáusviras* Kv arba *pusiáusvirus (pusiáusviriai* nutvėrė Sch 230) balsį *i* lietuvininkai taria trumpai. Trumpąjį *i* rodo ir latvių *pušsvirs* (Miež s. v. *pusiausviras*).

Pusiáusvyros balsio *y* ilgumui turime analogiją daiktavardyje *iškyla* = *Iszkyla* „eine Höhe, Hügel“ M I 98, „eine Höhe, erhabener Ort im Wasser“ 115, „beflossen Land, Insel“ II 74, R II 56 prie būdvardžio *iškilùs*. Del balsio pailgėjimo daiktavardyje galima palyginti dar šie žodžiai: *sánkrytos* Ms — *kritùs* „kritnus, падкий“, *párskyra* Ms, *pérskyra— atskiras, príesvylos* „sviltos“, *išvora* „farmuszka“ SzD 52 — *varùs* „lengvas virti“, *įvoda* „Wasserleitung“ N — *vadus* „lengvas vesti“, *prómūša*.

Būdvardžio *pusiáusviras* balsio *i* trumpumą pateisina kiti šitos rūšies būdvardžiai, kaip antai: *atviras, praviras, atkilas (atkilì* vartai), *pāšlitas, āpskritas* (*apìskritas* Ds), *pastiras* (*pastirì* linai), *atskiras* ir kt.

49. Gaila, kad V-o kritikas nepasisakė, kur Lietuvoje jis girdėjo *puvenį* (p. 68 Nr. 24). Mano žodyno kortelėse *puvenos* nėra.

50. Dusetų, Kupiškio, Svėdasų apylinkės žmonės skiria *šuktelėjo* (p. 68 Nr. 29) nuo *šūktelėjo, peštelėti* nuo *pėštelėti, kepštelėti* nuo *kėpštelėti, riktelėti* nuo *ryktelėti, gribštelėti* nuo *grybštelėti*.

44(45) Tenai pat ir ištiktukai turi dvejopą balsio ilgį: *pešt* ir *pėšt, kepšt* ir *kėpšt, žibt* ir *žýbt, šmukšt* ir *šmū́kšt* ir kt.

Šuktelėti reiškia nesmarkiai, silpnai sušukti, o *šūktelėti* — smarkiai. Sakoma *pėšt* (*t* minkštas), kada norima pažymėti vos tejaučia-

mas pešimas. Smarkus, skaudus pešimas išreiškiama ilgabalsiu jaustuku *pėš!*.

51. Iš kur V-o kritikas žino, kad reikia rašyti *sūkioti* (p. 68 Nr. 31)? Kupiškėnai ir dusetiškiai sako *sukiója, sukiójas*. S. Mečiaus Trumpame žemės aprašyme (Vilnius 1906 p. 3) irgi rašomas trumpasis *u: sukiojasi* plieno plunksnelė.

Šitos rūšies veiksmažodžiai (frequentativa, dažniniai) išlaiko pagrindinio veiksmažodžio balsio kiekybę *(sukti—sukióti);* pavyzdžiui tesie: *vilióti—viliu, nešióti—nešu, išsikričioti—kritau, vedžióti* (ir *vadžióti*)*—vedu, sekióti* (ir *sakióti*)*—seku* ir kt.

Mėčioti pavyzdžiu kai kur Lietuvoje galėjo pasekti ir *sukioti*. Be neteiktųsi kas pranešti, kur Lietuvoje žmonės sako *sūkioti* (su kirčiuotu *ū*)?

52. Dusetiškiai ir kupiškėnai irgi sako *gėrioti* (p. 68 Nr. 32) „girkšnoti, po kiek išgerti".

53. Mūsų kritikas sako: „V. nemoka parašyti *drevės* «uokso» — jis rašo tarmiškai «dravė» ir visai netaisyklingai «drėvė» (p. 68 Nr. 33)".

„Uokso" ir „barties" vardo turima Lietuvoje šios lytys:

1) *dravė̃* „борть" Marcinkónys, *dravė* — iškaltas mėdziagoj avilys spieciu (dat. sing.) sugauć (Valkininkas), lokys... kelles *drawes* rądo (Rhesa Aisopas 31), wissą *drawį* supústijo 31 „борть". Rėzos vienaskaitos galininkas rodo jo tarmėje buvus lyčiai *dravis,-ies* f. Daugiskaitos galininkas (acc. pl.) *draves* būtų toksai naujadaras, kaip ir Rėzos bei Kuršaičio *móteres* „moteris", *dùkteres* „dukteris". Kuršaičio liudijimu, Žemaičiuose buvę sakoma *dravė̃* „ein Loch in Baum zum Nisten der Vögel";

2) *Drawìs,ês* f. „ein Waldbienenstock" R I 27, *Drawis,ês* f. auch *jo* m. „ein Waldbienenstock" M I 54, *Drawis,ês* f. „Bienenkorb, oder Stock, im Baum" M II 97, *Drawis, wjo* m. „Beute, Bienenstock im Walde" M II 93, „Biete, Bienenstock im Walde" 97. Kuršaičio liudijimu, Bradausko (1713, 1744 m.) žodyne esanti *dravìs,iês* f. „ein Waldbienenstock". *Drawis,wês* f., *wjo* m. „ein wilder Bienestock auf Bäumen im Walde" N 153;

3) „Biete, Bienenstock im Walde, s. Büte, *Drėwas,wo* m. Bietner *Drawininkas,ko,* m." R II 73. Su mažu priedu *(Drawis)* tą pat atkartoja ir M II 97: „Biete, Bienenstock im Walde, s. Büte, *Drewas,wo,* m. *Drawis,wjo,* m. Bietner, *Drawininkas,ko,* m.". *Drėwas,* kaip rodo jo kaimynas *Drawininkas,* turi būti spaudos klaida. *Drewą* reikia skaityti, kaip rodo visos kitos vietos, *Drawis;*

45(46) 4) *drẽvė* „uoksas, duoba“ Kv, Rt, *drewe*, bartis „barė“ Dauk. Žodyn. (rankr.), Bitys... neszę medû ir waszką i *drewès* Dauk. Bud. 16_4, bitys paprastaj *drewiesî* po girrès wejsas 73_{20}, pri aulę ar *drewęs* 181_{10}, meszka iszpliesze kietures *drewes* ir numete žiamęn asztuonis ikiłus Val. VChr 243_5 (=Mit III 109), *drewiesi* ir ikiłusi medaus kopti 238_{17} (= 105);

5) *drevẽ* „дупло“ J 346, 619 s. v. *išpūti*, Joniškis; įlindo į *drevę* Joniškis, medije buvus *drevė* Bs[1] 27;

6) *drėvẽ*, *drẽvę* „uoksas, дупло“ Ds, Kp[1], inlindau *drėvėn* Ds, *drėvės* (jei *ė* ne rašybos klaida; Juškevičius žodyne rašo *e*) kopinėjo J[8] 410,2; 965,2; 1885 m. „Auszra“ p. 232 irgi rašo *drėvė;*

7) *drėwis, wjo* m. = *drawis* N 155;

8) *drovẽ*, *drõvę* „uoksas“ Skapiškis.

Latvių kalboje mūsų žodis turi šias lytis:

1) *drava* „ein Bienenstock im Walde“ BW 18360, 2 var.; 15729, 30329,2, 30356;

2) *drava* kuoks BW 30252 rodo buvus vardininką *dravs*, kas būtų lietuviškai **dravas;*

3) *drave* BW 18360, 2 var.; 30329, 1, 3;

4) *dreve* „ein Bienenstock im Walde; der Baum, in welchem ein Bienenstock ist“ Ulmann Lett.—deutsches Wb.;

5) *drāva* „die innere Höhlung des aulis, des auf einem Baum befestigten Fangstockes“ in Schlehk Magaz. XX, 3 (1905 m.) p. 113, kas būtų lietuviškai **drova.*

Marcinkonių ir Valkininko apylinkės dzūkų *dravė* gali būti kilusi ir iš senėlesnės lyties *drevė:* mat, tos apylinkės šnektoje *re* yra tariamas *ra*: *tracias* „trečias“, *krasterėć* „kresterėti“, *krasna* liepa „kresna“, *krakė* „krẽkė (=karosas)“.

Ir neskaitydami dzūkų *dravės*, turėsime viso labo šešis „uokso“ ir „barties“ (gudiškas žodis) vardus, būtent: *dravìs,-iẽs*, *drẽvė* ir *drevẽ*, *drėvẽ*, *drėvis,-ies* (Neselmano *wjo* klaida) ir *drovẽ*.

Iš *draviẽs* „борть, barė, Waldbienenstock“ turime gražų „bartininko“ (бортник) vardą *dravinĩnkas* = la. *dravinieks* BW 1549, 1990: *Drawininkas* „Bietner“ R I 27, „Bienenwarter“ II 74, „Bütner“ 89, M I 54, II 93, 97, 117, *drawinînkas* „bartnik“ II.

Draviẽs ir jos draugų pagrindinė reikšmė yra buvusi ne „uoksas“, „duoba“, „kiauruma“, „дупло“, bet „medis“, „pušis“. Taip bent rodo buvus *dravies* giminaičiai: skr. *dāru* „medis“, gr. δόρυ, kil. δορός (iš

[1] Kupiškėnai ištaria *drāvā*; jų *ā* iš *ė*.

dorvós) „medis, žalga, durtuvas“, δρῦς „medis, ąžuolas“, got. *triu*
46(47) iš **drevo-*) „medis“, sen. vok. (mhd.) *zirwe* „Pinus Cembra“, lie. *derva* „smalingo medžio skala, smala“, sl. *dervo* (rus. *дерево*, l. *drzewo*, sen. bulg. *дрѣво*) „medis“, kimriškai *derwen* „ąžuolas“, sl. *drъva* (rus. *дрова*, gud. *dryva*, l. *drwa*) „malkos“.

Taigi, Vaižganto, pasirodo, visai taisyklingai rašoma *drėvė*, nes jo gimtinėje (Svėdasiškiuose), be abeja, tariama yra *drėvė*, kaip ir artimųjų jo kaimynų — kupiškėnų ir dusetiškių.

Apie *drevę* ir visą jos draugę jau buvo mano rašyta 1912 m. žurnale „Русский Филологический вестник“ LXVII 236, 237.

54. „Bičių *gėlonimis*“ (p. 68 Nr. 33) V-o kritikas liepia ištaisyti „bičių *geluonimis*“.

Vaižganto tarmėje mūsų žodis gali turėti ir *ė*. Tam pritaria dusetiškių, kupiškėnų ir biržėnų (KosL 43b) *gėluõ*, *gėluoniẽs*, *gẽluonį*. Kitur *geluõ* turi trumpą *e*: Bitės *geluo*, lino liemuo, aukso žiedu žydi (Vaškinė žvakė) Mit 10 Heft S. 27 (Ožkabaliai), *Gellů,ens* „Hühnerauge, Leichdorn“ M I 76, II 281, *geluonìs* „žądło; żywica“ Linkmenes. Kuršaitis ir Daukša (*gęlůnies* ne turėio DP 454_{42}) *geluonį* tarė su trumpuoju *e*.

55. *Prietėmos* (p. 68 Nr. 34) vietoje kritikas liepia Vaižgantui rašyti *prietema*. Dusetiškiai ir jūžintiškiai sako *prietėmà,-õs* „prieblinda, сумерки“: atvažiavo *prietėmõj*. Be to, sakoma dar yra: 1) *prietėmis* Ariógalos par., 2) *prietėmys* arba *prietėmẽ* Kp[1], 3) *prietėmėlytėj* atvažiavo (Salos).

Be neteiktųsi kas visuomenės žiniai pranešti, kur Lietuvoje sakoma yra *prietema* ir *prieteminys*?

Kuršaičio žodyne yra *prytemis*.

56. *Riemuõ*, *riemenį* (p. 68 Nr. 36) esą sakoma Griškabūdžio, Mariampolės, Pilviškių, Prienų, Suv. Naumiesčio ir Šventažerio (čia sakoma *riemuvà*, kaip *akmuvà*, *sesuvà*) apylinkėje.

Rėmuo saką Eržvilko, Kvėdainos, Mosėdžio, Salantų, Laukžemės, Šiaulių, Smilgių, Ramygalos, Kupiškio *(rãmo)* parapijų žmonės. Daukanto (Bud. 68_{13}) *riemou* „kartėlis, zgaga, изжога“ irgi rodo jo šnektoje buvus *rėmenį*.

Latvių *rẽmens* (Bielenstein Lett. Spr. I 60, BW 22754) „Sodbrennen“ rodo, kad mūsų *rėmuo* yra senesnis už *riemenį*.

Rašomojoje kalboje reikėtų vartoti *rėmuo*.

---

[1] Kupiškėnai ištaria *prẽtãmã* = *prietėmė*.

57. *Triūbą* (p. 68 Nr. 40) pakeitę *trimitù*, ne ką telaimėsime, nes abu tuodu žodžiu — vieno galo. *Trūbà (triūba)* Lietuvon atkeliavo iš Gudo šalies, o *trimìtas* — iš Vókios žemės.

Trimìtas drauge su latvių *trimatele* BW 271 ir *trumete* „Trompete" kilę yra iš vokiečių kalbos tarminių lyčių **trömmete*, **trommete* „Trompete".

47(48) **58.** *Atėjūnas* ir *perėjūnas* (p. 68 Nr. 43) galėtų likti ir neperdirbti *ateiviu* ir *péreiviu*.

Priesagą *-ūna-* (vard. *-ūnas)* kai kas įtaria esant slaviškos kilmės (A. Leskien Die Bildung der Nomina im Litauischen 395). Bet tasai įtarimas nėra pamatuotas, kas bus matyti iš mano straipsnio apie priesagos *-ūna-* kilmę.

59. *Turtuoliui* (p. 68 Nr. 45), kurį kritikas liepia pakeisti kaltiniu *turtininku*, man rodos, galima būtų suteikti rašomosios kalbõs piliečio téisė. *Turtuolio* teisę gina jo draugai:

1) *drauguõlis, drauguolėlis, drauguolužis* „Genosse", *drauguõlė, drauguolėlė,-lužė* „Genossin" : *draugas;*

2) *varguõlis* „biedak, nędzarz" KosL 58, *varguolėlis* J[3] 1218,7, tu tokia *varguolė* Bs[1] 125, tas *varguolius* 116, *warguolis* 1598 m. Kat. 145, giałbek *warguoli* KN 23, regimia terpu *warguoliu* kiemioniu PS II 175, *wargůlis* 1701 NT Apocal. 3,17 : *vargas;*

3) *vieduõlis* medzias ilgiau tesa kàp žalias „išdžiūvusiu viduriu, bet dar kiek žaliuojąs" Linkmenes : **viedus* „vidus, vidurys", iš kur la. *saus-viedis* „sausmedis, lonicera xylosteum".

Lie. *Saus-Wėdys* Médis „ein Holz oder Baum, so inwendig vertrocknet ist, und auswendig eine schäbige Rinde hat, wächset nicht hoch, doch breit", *Saus-Widdurris* Médis „ein inwendig dürrer Baum" R I 129, *Sauswėdis* Medis *Sauswiddurys* Médis M I 234 = *sausviedys* ir *sausvidùris;*

4) *raguõlis* „pieróg" J (słownik; rankr.), „блин" Taurãgnai, Uspãliai, *raguõlė* „Schrank ohne Türen, mit Brettern, Fächern" K[1] II 168 (K. rašo *-ōlė*) : *ragas;*

5) Parvažiuodamas... gebėjo parvežti... *meduolį* pačiai Val. Paaug. žmonių kn. 59 : *medus;*

Galūnė *-uolis* gana dažnai vartojama daryti išvestiniams žodžiams iš būdvardžių; pavyzdžiui tesie: *šykštuolis — šykštas, šventuolis — šventas, ruduolėlis* (paukštis) *— rudas, drąsuolis — drąsus, mažuolėlis,-lė — mažas* ir kt.

Galūnę *-uolis* gauna kartais ir veiksmažodžiai: *spinduõlis — spindėti*, *žyduõlis* (svogūnas) — *žydėti*, rugiai *biruõliai* (Tverečius) — *bira*, *birėti*, *pavyduõlis — pavydėti* ir kt.

Ar mums, turint *turtuolį* su *didžiaturčiu*, reikės dar ir kaltinio *turtininko*, palieku tai spręsti patiems rašytojams.

60. Vaižgantui kritikas draudžia vartoti žodelytį *lai* (p. 68 Nr. 51), nes, girdi, jis esąs latviškas.

Žemaičių *laĩ* (Als, Kv, Ms, Rt, Skuodas, Šakyna, KGr § 1160) gali būti ir nelatviškos kilmės, nes tą *laĩ*, be latvių ir senovės kuršių, pažinę dar ir prūsai: *boūlai* „lai būna, tebūva", *ēilai* „lai eit, teeina" (sen. lie. *te ei*), *auskiẽndlai* „lai nuskęsta".

Del žodelyčio *lai* kilmės teko man rašyti žurnale RFV LXXI 57,58.

48(49) **61.** Žmonių žodis *keliauniñkas* reikiąs pakeisti kaltiniu *keliõn(i)ninku* (p. 68 Nr. 55): mat, *keliauninko* esama „šiaip žodžio klaidos" (p. 67 III)! Kas do klaida tūno žodyje *keliauninkas*, mūsų kritikas nesiteikia skaitytojams paaiškinti.

Peikiamojo žodžio, anot „Pragiedrulių" kritiko betariant, tosios žodžio klaidos, esama pažįstamos tiek Lietuvos Vakarams, tiek jos Rytams: *Keliauniñkas* „keleivis, Reisender" K[1] II 128, „Wanderer" II 337, *Kieláuninkas kiẽ* „ein Reisender" R I 58, *Kelláuninkas* M I 113 — spaudos klaida *Kelláuninko* vietoje, *Kielauninkas* „Fussgänger" R II 156, M II 206, *Kelauninkas* „Wanderer" R II 392, M II 528 (kirčio nepadėjimas ant *au* reiškia jį turėjus skiemenį *-nin-*) = *keliauniñkas* Plokščiai, Mano žirgas *keliauninkas* J[3] 156,9 : *keliaunỹkas* Panevėžys, Subačius, Vabalninkas, Žaunierėlis ne darbinykas, jo žirgelis tai *keliaunykas* (Seinų apylinkės dainõs žodžiai).

Be *keliauninko* ir *keleivio*, Lietuvoje pažįstamas yra dar ir *keliáutojas* : *kielautoias* PS II 239, *Kielautoias* „pielgrzym" SzD 247, „wędrowny człowiek" 393.

**Keliõnininko* šnekamoji ir senoji rašomoji kalba, jei tikėsime manųjų šaltinių rodymu, nepažįsta.

62. Sakyti *ūmaĩ* ir *ūmus* esą negalima. Prieveiksmis *ūmaĩ* turįs būti pakeistas žodžiais *staiga* ir *netikėtai* (p. 68 Nr. 56).

Vaižgantui visai nepriderėtų savosios tarmės žodis *ūmaĩ* kritiko įgeidžiu keisti negirdėta jo tarmėje *staiga*. Be to, tam keitimui nėra nė reikalo, nes ir *ūmaĩ* reiškia tą pat, ką ir *staiga*, t. y. „внезапно", „неожиданно", „скоропостижно", „raptem", „nagle", „plötzlich". Štai keletas pavyzdžių: 1) kas teip' *umái* tiktųś DP 335_{16}, *umái* iszwîdo aną nászłą 335_{50}, *umái* 440_{40}, 567_{32}, *umay* iszware PS II 61,

Umay „nagle“ SzD 163, „porywczo“ 278, *ûmay* „plötzlich“ R I 167, *Umay* R II 280 „plötzlich“, *ūmaĩ* mirė Ds, Kp, Sv;

2) linkėjo, kad *ūmais* namon važiuotų Val. Paaug. žmon. kn. 64;

3) *ûmas,-a* „schnell, plötzlich“ N 34, *umas* BrP II 36, *ūmas* smertis „ein plötzlicher Tod“ N, *Umas* „nagły“ SzD 163, *Umas* tikieimas, grayta tikibe „lekkowierność“, *Umatikis* „lekkowierny“ 131;

4) *ûmus,-i* „staigus, greitas, karštas“ Ušpaliai, KosL 57b (Biržų apyl.), *ūmi* smertis Ds.

Rytiečių augštaičių *ūmas* „staigus, nagły, porywczy, plötzlich“ yra tas pat žodis, kaip ir žemaičių *ūmas* „žalias, nedžiovintas, сырой“: *ûmus* javus kulti „nedžiovintus“ Kv, Rt, jawus *umay* kulu „kłocę, zboże syromłotem młocę“ П.

49(50) Iš *ūmo* turime pasidarę rusiškai vadinamos сыро-ежка budiẽs vardą *ūmėdẽ, ûmėdę* „syrojeżka“ Ds (Vozgėliai), Salos, Seinai arba *umėdė* Ds (Pažiegė), Prienai, J[3] 95,6, KosL 57b, 133b, 135b, *Umėdė* „ein Süssling, Art von Pilzen“ R I 168, II 347, M I 307, II 464.

Umėdė rodo greta *ūmo* buvus ir **umą* „сырой; внезапный“.

Mūsų *ūmas* ir *umėdė* „ūma (*uma) ėdama budìs“ turi giminaičių Lietuvoje ir Latvijoje:

1) *ùmaras* „Sturm, sehr starker Wind“: *ùmaras* nutyko K[1] II 217, *Ummaras* „ein Windwirbel, Eilung, 2. Ungestüm“ , *Ummaru* eina „er gehet mit Eifer, Ungestüm, darauf“ R I 168, M I 307, Wėsuls, Wėjo *Ummaras* „ein Wirbelwind“ R I 175, M I 320, *Ummaras* Actor. 27,14 „Windbraut“ R II 403, M II 543, jiems ant jurû èsant, didis *ummaras* kėlės' ir wilnys akrutą sudauže (Rhesa Aisópas 20), didis *ummars* pakillo 27, *Ummaru* adv. „emsiglich“ R II 118, M II 154, „mit Ungestüm“ Job. 9, 17 R II 380, M II 511, Jie visi ant manęs su *ùmaru* virste atvirto „sie stürmten alle auf mich gewaltig an“ K[1] I 85;

2) *umařnas* (tarm.: *umārnc*, f. *ùmarna*) „усердный, падкий до чего“, Arkliai *umařniai* patráukė „энергично“ Kurtuvėnai (Dr. J. Spūdulys), *umarnus* „łapcziwy“ Baisógala, Pašvitinys;

3) *Ummarus,-ri* „begierig gar zu sehr“ R II 57, M II 75, 255, „ungestüm, gar zu begierig“ M I 307, *Ummarùs,-ri* „hastig, vom Menschen“ R II 192 = *umarùs;*

4) la. *umaka* „ein sich mit Gewalt Aufdrängender“;

5) la. *aumakām* „ùmaru, rasch, eilig“.

Ūmo (ūmaus) pagrindinė reikšmė yra buvusi „greità, спех, skubà“, tai yra ta pati, kaip ir būdvardžio *staigùs* „plötzlich, nagły, porywczy“ ir prieveiksmio *staiga* : *steigiúosi, steĩgtis* „спешить“

1547 Kat. 36_{10}, 1579 Vilentas 32_{20}, weikięi *pásteiges* DP 478_{35}, la. *steidzu, steigt* „skubėti, eilen".

63. Sakinio „ūmai *atsigręžė* į sodžiaus bernus" (p. 68 Nr. 56) žodis *atsigręžė* turįs būti pakeistas žodžiu *atsigrįžo*. Žodynai ir kiti mano šaltiniai čia vartoja *atsigręžė*. Sakoma yra: Ko nusisgręžei? — *atsigręžk* į mus! Su vežimu *atsigręžęs* važiuok atgal, *Nebeatgrįš* gerieji metai.

Atsigrįžtù, atsigrįžaũ „оборачиваюсь" esą sakoma Lėipalingio parapijoje (St. Dabušis).

64. Ar negalėtų mums „Pragiedrulių" kritikas paaiškinti, kodel *pasyvus* (p. 69 Nr. 63) ir *aktyvus* netinka rašomajai kalbai ir kaip galėjo susidaryti *aktingas* ir *pasingas* be lotyniškų žodžių *actio* ir *passio*, kurių rašomoji kalba dar neturi?

Greta su daiktavardžiais *aktyvas* ir *pasyvas* galima būtų vartoti
50(51) ir būdvardžiai *aktyvùs* ir *pasyvùs*. Prie daiktavardžio *pavydas* žmonės vartoja ir būdvardį *pavydùs, pavỹdų*.

65. Kuriam galui *pirmenybė* (p. 70 Nr. 82) prisireikė keisti neaiškia kaltine *pirmena*? Argi mūsų rašomoji kalba būtinai turi būti dirbtinė, kaltinė, o ne gyva kalba? Kam čia mums kaltis naujas senojo žodžio pavaduotojas, kad pats senasis žodis nėra nei koks nusikaltėlis, nei kalbõs pãvainikis? *Pirmenybė* yra tėvo motynos vaikas. Tųjų vaikų, *pirmenybės* seserų, turime áibę. Pavyzdžiui tesie nors ir šios sẽsers: *bjaurenybė—bjaurus, brangenybė—brangus, kaltenybė—kaltas, piktenybė—piktas, sunkenybė—sunkus, šventenybė—švcntas*.

Kaltinei *pirmenai* aš nerandu draugų. *Pirmenos* draugais šie žodžiai nebus: *gyvena* (J[5] 42, 1883 Auszra 13), *pragyvena* (J[4] 695*) „(pra) gyvenimas" — *gyventi, griuvenos* „Ruinen" 1883 Auszra 77—*griūti, káišena* „kaišiamas įnagis", *káišenos* „kaišimo druožlės"—*káišti, krekenà* „Biestmilch, молозиво"—*krekėti, lėtena, riėtcnos* „toks augmuo"—*riesti, sėlenos* „Schlauben", *vyžena—vyža, lùpcnos* „nuolupos"—*lupti, skùtenos—skusti, veršena, katena, zuikcna, vilkcna* „veršio, katės, zuikio, vilko kailis", žem. *dovenà—daviau, duoti, sniẽgcna* Ds „снигирь"—*sniegas, rankenà* „рукоятка" — *ranka, dvėscna* „maita; liesas žmogus" — *dvėsti, stìpena* „kas stimpa, šąla" — *stipti, puolenà,-õs, púoleną* „striktas, maita, падаль" Plókščiai, Raudóndvaris — *puolu, pulti, puvcnos* „puvėklis"—*pūti, ižena* „шелуха"—*ižau, ižyti* „шелушить", *spalgena* „spanguolė, клюква", *galvena* ir *galvana* „lino galva", *pjuvenos* „šėrmenos, žiogspiros" — *pjauti, purenos* „išpurusi žemė žolynams", *siùvena* Šeduva arba *siùvana* Baisogala „galvijų utėlė"—*siuvu, siūti* „*durti".

Galūnės *-ena*, kaip rodo mūsų sąrašas, būdvardžiai *(pirmas, senas, jaunas...)* paprastai negauna.

66. Man neaišku, del ko *taikus* (p. 70 Nr. 87) turėtų būti pakeistas žodžiais *ramùs* arba *rómus*.

Ką žmonėse reiškia *taikus*, bus matyti iš šių pavyzdžių: 1) *taikùs* „innixus" Dauk. Žodrodys 21, *taikùs*, patogùs „benignus" 6, *taikùs*, patogùs, małonùs, tîksnùs „acceptus" 1, *taikùs*, ligùs, teisùs, tījsús „aequus" 3, *taikei*, małonei „clementer" 7, *taikei*, palengwai „leniter" 23, *táikey* „geschicklich" M I 286, *taikus* „łaskawy" KosL 55a (Biržų ap.), labai *netaikùs* žmogus „kas nesuteikia, nesutinka" Šventažeris, *taikus* žmogus „spakainas" Batakiai, Kaltinėnai, *taikus*— spakainus, lėts, nuvykusis minas žmogus (Tverai), Gija, siūlas *taikùs*, vadinas, lygus, be jokių bruzguliukų (Eržvilkas), *taikùs* rudů Dauk. Ape sodnus 60, tó essi *tajkós* Dauk. Dajnes 23, gał atmonytî *tajkiù* gùwùmù Dauk. Pasakas Phedro 16, *tájkus* „glatt und ebenmässig gefügt, geordnet, zusammenpassend" K; 2) *taikumas* „ład" KosL 36b (žem. Jumskio žodynėlis), ne kožnas pasieiemas gal wiktî dieł *netaj-*
51(52) *kumo* ôro Dauk. Tab. aug. 34; 3) *netaika:* glemž jus nu wissokiû atentiû *netajkû* grunto, klimos, ôro Dauk. Ape sodnus 143.

67. Be nesiteiktų kritikas pranešti žodyno redakcijai, kur Lietuvoje *priemenės* vietoje žmonės sako *priemė*?

Iki šiolei teko man girdėti: *priemenė* Veliuona, *priemnė* Kaltanėnai (Viln.), *prienẽ* Gervėčiai (VChr 384_{13}) ir žem. *preimenẽ* Kv, K. Būgos Aist. stud. I 91, Известия отд. рус. яз. и слов. Акад. наук XV, 2 207_2.

Priemenės ir *preimenės* balsių santykis *(ie : ei)* atsikartoja žodžiuose *priekãlas* Ds ir *preikãlas* K „наковальня, Amboss" *(prie + kalù)*.

68. Prieveiksmį *potam* (p. 70 Nr. 92) „Pragiedrulių" kritikas liepia pakeisti lytim *po to*. Bepiga būtų keisti, kad Lietuvoje kame nors būtų pažįstamas prieveiksmis *po to*.

Senovės rašytojai (1547, 1559, 1573, 1578, 1579, 1591, 1598, 1599, 1600, 1653, 1668, 1724), žodynai (SzD, R, M, N, K, Miež) ir šių dienų šnekamoji kalba (Anykščiai, Balkūnai, Ds, J³ 181, 7, 9; 219, 27, Garliava, Galbrasčiai, Jūžintai, Klaipėda, Kuliai, Kp, Laukuva, Liudvinavas, Liubartai, Merkinė, Svėdasai, Šiauliai, Telšiai, Sintautai, SN, Seinai ir kt.) prieveiksmiui vartoja lytį *potám (po tám)*[1]. Prieveiksmio reikalui *po to* lietuvininkai nevartoja. Latviai prieveiks-

[1] Dukneles užrakinau skrynioj: *po tam* da, sakau, kas klojės Sv.

mio lyčiai, kaip ir mes, vartoja naudininką: *patam* „darauf, darnach, alsdann".

Prielinksnis *po* reikalauja naudininko ir kituose prieveiksmiuose, pvz.: 1) visi išsiskáidė *po savám* „во свояси, по домам" Kv, sveiks linksmas keliaunu *po savam* „für mich dahin" Mit I 72; 2) *povisám* K „gänzlich, ganz und gar", *po visám* parejo namõ (numie Kv) Ds, aš tave *povisám* nepažįstu Sch 246 : la. *pa visam* „gänzlich, völlig; durchaus, ganz und gar; zu dem Allen, insonderheit noch"; 3) *po senám* Kv, SzD 256; 4) *po kám* parduodat silkes? Ds, Kv—*pakapeikì* Ds, *padvylèk* Kv.

Slavėnų *po tomь* (rus. *потом* „после, со временем") niekiek nekliūva mūsų prieveiksmiui *po tám (potám,* senov. *po tāmui)* ir latvių *patam* būti saviems, nepaimtiniams žodžiams. Įvardžio lytis *tomь* (plg. dar po *komь*, po *čemь*) Slavėnuose eina vietininku. Lietuvininkų ir latvių *tam* yra naudininkas, su kuriuo ir slavėnų kalbose kai kada jungiamas yra prielinksnis *po: po tomu, po etomu, po semu.*

Prūsų kalboje *po* irgi jungiama su įvardžio naudininku, pvz.: kai as... *po tenesmu* giwīt „kad aš po juo gyvenčiau", mes... *po stesmu* giwammai „mes po juo (šituo) gyvename".

Latvių kalboje *pa* greta su galininku (acc.) gali turėti ir naudininką (dat.): *pa guodam* „der Ehre gemäss, anständig", *pa manam prātam* „mano nuomone, nach meiner Meinung", *pa vējam* skriet „su vėju (pavėjui) lėkti", *pa vienam* „po vieną", *pa gabalam* „po gabalą", *pa tam starpam* „tuo tarpu, in der Zwischenzeit".

52(53)

Po prielinksnio *po* deda naudininką ne tiktai senoji, bet ir naujoji Rytų Lietuvos kalba. Pavyzdžiui tesie: 1) *Padešiney* suiunktas arklis „naręczny koń" SzD 168: la. *pa labai ruokai* „zur rechten Hand", 2) *po saułey* essus „podsłoneczny" SzD 264, 3) *Pawienam* muśimasis „pojedynek" 268 = la. *po vienam,* 4) *Parunkay* ira „zręczno co jest" SzD 458, 5) *Pateysiey* „prawdziwie" SzD 289, *Pateysey* „zaiste" 429, *poteysey* „bez wątpienia" 11, *Poteysey* „iście" 79 = *po téisei,* 6) *po kairei* (rankai) Ds, Kp, Sv, Tverečius, 7) *po šventam Petrui* ir mūsų pjaus rugius Ds, 8) Diena *po dienai,* ir išejo metai ir kt.

Taigi, prieveiksmiams reikia rašyti, kaip to reikalauja ir senoji rašomoji, ir naujoji šnekamoji kalba, *po tám, po visám.*

Šiukštu kalbos „taisytojams" pramanioti prieveiksmiui šnekamojoje kalboje dar negirdėtas lytis *po to, po visa* arba net ir *po visa ko!* Liaukimės pagaliaus taisę negadintąją žmonių kalbą! Bevengdami tariamųjų svetimybių, tik kalbą nuplėšiame, padarome ją nebe-

gyvą. Darytiniai žodžiai, tariamųjų svetimybių atstovai, šnekamojoje kalboje dar neįleidę šaknų, kalbõs nedaro gyvos, sklandžios.

Būkime, kalbą taisydami, atsargesni! Ne visa taisykime, kas mums kartais, kaip reikiant dalyko neištyrus, pasirodo taisytina.

69. Prieveiksmis *dažniausia* (p. 70 Nr. 96) galėtų likti ir neperdirbtas lytim *dažniausiai*. Kai kur Rytų Lietuvoje (Ds, Kp, Sv) lyties *dažniausiai* visiškai nepažįsta, nes čia tesako *dažniausia* (ateina, girdi), *geriausia, baisiausia*... Vaižganto tarmėje irgi sakoma *dažniausia*, ir jam nėra reikalo rašyti nepaprastąjį *dažniausiai*.

70. Kalant (plakant, tinant) dalgį *prieklėty* (p. 70 Nr. 97)[1] man dar nėra tekę nei regėti nei girdėti. Kritiko, matyti, būta laimingesnio.

71. Kad „lietuvių kultūra augtų *mielėmis, su mielėmis*" (p. 70 Nr. 99), irgi iki šiolei nebuvau dar girdėjęs. Kur čia man buvo girdėti, kad vos tik dabar teparsiradau iš Tarybų Rusijos, kurioje man bebūnant mūsų kalbos vaidiloms tekta daug kas nauja ir keista išgirsti ir pamatyti.

Mūsų kalbos vaidilų girdėta paprastąjį posakį *„po visam* išėjo žmonės iš bažnyčios" sakant Lietuvoje *„po visa ko* išėjo žmonės iš bažnyčios". Jų net sužinota, kad mūsų *buities, paklaidūno, palaidūno, žėlūno, pasalūno* ir jų draugų esama ne tėvo motynos vaikų, bet pā-
53(54) vainikių, išmanginių. Tųjų vaidilų aptikta, kad *skriaudõs* esama slaviškos kilmės žodžio: *skriauda*, mat, būsianti susidariusi iš *krivida*, **krĭuda* „кривда". Be to, jie dar surado, kad, užuot sakius *„įkurti* katedrą, pilį, trobą" ir *„užsikrėsti* liga", reikią sakyti katedrą *pakurti* ir *apsikrėsti* liga!

72. Turime žodį *savalià*, kil. *savãlios* — la. *saval'a* „angemässte Freiheit" (Stender I 46) : *Sawwalė* „Eigenwille, Eigensinn; Uebermut, Mutwille" N 48, *Sawwale* „Eigensinn" R, nuo *savãlios* J 432 s. v. *drausti, diẽnas savãlios* J 404 s. v. *galabylas* „savãlios dienos", *sawwálą* DPo 45_{17}, Tai má padarė mano *savalià* J[4] 891,8, iš savo *savãlios* J[3] 648,9, dėl tavo *savvalios* Ožkabalių dainos 39, už tą savo *savalę* Silvestraičio Patarlės 11.

Be to, yra dar: 1) *savãliju, -lyti* „swawolić" J s. v. *aldavoti* ir *įzizti*; 2) *savalnas* „swawolny": uliczinikaj *sawalni* Val. Daw. Kn. 543, minia *sawalnu* 587, drasus ir *sawalni* Tatarės Pamokslaj 106, kurie ira *sawalni* 27; 3) *saválninkas* „swawolnik" K, KGr §558 = la. *savalnieks* Rakstu kr. XV 134 (plg. BW 3773,4, 30189,2): *saválninkė* J[3] 983,1, J[4] 387,12, Klv[1] 83 (40), *Sawalninkas,-kė* „ein Eigenwilliger, Übermütiger" M I 235 = *Sawawálninkas* R I 128.

[1] Marti... *unt* prieklačio (=prieklėčio) šokti šoko Niemio ir Sabaliausko Lietuvių dainos ir giesmės. Nr. 709.

Visi šitie žodžiai sulietuvėję yra iš lenkiškų *swawola, swawolić, swawolny, swawolnik.*

Neapkitusi lenkiška lytis tebetūno žodžiuose: 1) *svavalià* J s. v. *atjaukinti,* Garliavos dain. Nr. 8,18, Sen. auksa ałt. 122, 565, Kantyczkas 74, pagal *swawales* 565, 2) sargas *swawałnas* Kantyczkas 110, 3) *svaválnykė* Garliavos dain. Nr. 79,8.

Savalià, savą̀lnas, savą̀lninkas kilę yra iš senėlesnių lyčių *sa(va)valià* (*sawawâlei* DPo 21_{14}), *sa(va)válnas* (*sawawalnai* 1573 m. Mit V 119) ir *sa(va)válninkas* (*Sawawálninkas* R I 128, M I 235). Čia iš dviejų vienodų skiemenų *va-va* ištarime vienas bepaliko.

Savãlios ir *savą̀lninko* vietoje pramanioti *savivalią* ir *savivalninką* (p. 70 Nr. 103) nėra reikalo, nes ir tuo būdu nenutrauksime sieto, susiejusio mūsų žodžius su lenkiškaisiais *swawola* ir *swawolnik.*

Vaižgantiškės *sauvalios* nėsu dar niekur užkrópęs.

73. *Padėjimas* yra „vieta kam padėti" arba „pagalba, Hilfe". *Padėjimas buities, buišos, būsenos, gyvenimo* neatstoja.

74. Posakis *kol kas* (p. 70 Nr. 106) galėjo atsirasti ir be slavėnų *поκа чmo* (rus.), *póki co* (lenk.). Jei sakinys „Kol(ei) *kas* ateis bileišėnų (Bileišių sodžiaus ūkininkų) ir tave pasiims, galėsi tu palūkėti pas mus" yra lietuviškas, nenusidedąs kalbos dvasiai, tai kodėl sakinys „*kol(ei) kas* tu namie pabūk" turi būti nebelietuviškas? Antrojo sakinio posakyje *kol kas* išleistas yra žodis *bus, atsitiks, pasidarys* ir kt.

75. Juškevičiaus žodynas (II 7) „nobažnam", „pabažnam" žmogui vadinti turi net du būdvardžiu, būtent: 1) *maldìngas* „nabožny": Tu *maldingóji* esi, 2) *maldùs*: sesuo *nemaldi.*

54(55) Kaip sakome *pamalži* karvė, taip lygiai galime sakyti ir *pamaldi* žmona.

76. Kad iš daiktavardžio *mintis* gali būti padarytas veiksmažodis *mintijù, mintyti* (p. 70 Nr. 114), rodo *dalijù (dalis), šaknijù (šaknis), kirmijù (kirmis,-iẽs), dantijù (dantis), akiju (akis), rūdijù (rūdis).* Tik, gali būti, *mintijù* mums, turint *galvóti* ir *manyti,* nebėra jau toks reikalingas.

Mintijù yra Jauniaus darbo žodis, kuriuo jis manė pakeisiąs svetimąjį *mìsliju.*

77. Rytiečių augštaičių (Ds, Kp, Sv) *siekdìnti* (p. 71 Nr. 120), bent jų pačių rašytuose raštuose, galėtų likti neperdirbtas į *saikìnti* K, Kv.

78. Kodel iš lotynų kalbos būdvardžio *brūtãlis* (p. 71 Nr. 121) mūsų kalboje turi pasidaryti *brūtalinis*? Argi lietuvininkui jo kalbos dvasia iš tikrųjų draudžia sakyti „*brūtalė,* galvijinė galybė"?

79. Nei *aro*, nei *ero* šiandie nepažįsta mūsų šnekamoji kalba. Senovės rašomosios kalbos paminkluose irgi nepasitaikė man užklumpti *aro*. Pirmas iškėlė *arą* su *eru* aikštėn A. Juškevičius, įtraukęs jį žodynan (I 106, 396) ir dainų rinkinin: *aras*... kirto lapei per uodegą J[3] 193,20.

Aras (eras) bus veikiausia Juškevičiaus darbo žodis. *Erelis* (tarm. *arelis*), mat, pasirodė jam esąs mažybinis žodis *(brolelis, tėvelis, šunelis, vaikelis)*.

Erelio galūnė *-elis* nėra mažybinė. Tą pačią galūnę erelio varde išlaikė ir prūsų kalba: *arelis* „Adler".

Slavėnai *erelį* vadina *orьlъ* = sen. bulg. *orьlъ*, rus. *орел*, lenk. *orzeł*, kas lietuviškai būtų **ārilas*. Keltai mūsų paukštį vadinę vardu **eriros*, iš kur radosi irių kalboje *ilar*, kimrų *eryr* ir bretonų *erer* (Pedersen Vergleich. Gramm. der Keltischen Sprachen I 491).

Mūsų *ereliui*, sako, buvęs giminė dakų karaliaus vardas *Oroles* ir trakų kunigaikščio *O'rolos (O'loros)* Kretschmer Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache 214, 221.

80. Kam reikėjo *grõžė* (p. 79 Nr. 125) versti *grožiu*? Rytų Lietuvoje (Ds, Sv, Anykščių šilelis 2: Kas jūsų *grõžei*... tiki), iš kur kilęs yra ir Vaižgantas, žmonės sako *grõžė*.

81. Rytų Lietuvoje (Ds, Kp, Lėnas, Sv) grindìs vadina *grindomìs* (p. 71 Nr. 137). Vaižgantui nebuvo reikalo savojo žodžio *(grindos)* vietoje rašyti svetimą *(grindys)*.

82. „Kalbėk *balsu* (говори *еромко*)" sakoma esą Kvėdainos apylinkėje.

Būdvardį *balsùs* turi įrašę savo žodynuosna Miežinis ir Juškevičius (*balsùs* būbnas). Mano žodžių rinkinyje būdvardžiui *balsùs* nėra pavyzdžių nei iš senosios rašomosios, nei iš šių dienų šnekamosios kalbos.

55(56) Daug gẽra padarytų mūsų kalbos žodynui tas, kas parankiotų mẽdžiagos iš šnekamosios kalbos būdvardžio *balsùs* vartojimui, jei, žinoma, jį žmonės kur dar vartoja.

83. *Stebėtinas* (p. 71 Nr. 141), man rodos, galėtų likti ir nekeistas *nuostabum* ir *keistu*.

Stebėtinas daiktas bus toks, kurį reikia stebėti, kuriuo reikia žmogui stebėtis. *Regėtinas* daiktas, *minėtini* žodžiai gina ir *stebėtinojo* daikto teisę.

84. Sakinio „jam *negaili* kraujo" (p. 73 Nr. 40) veiksmažodis *negaĩli* gali likti nepakeistas žodžiu *negaĩla*, nes taip iš tikrųjų yra sakoma Rytų Lietuvoje (Ds, Kp, Sv): Man tavęs *gaĩli*. Tau jo *negaĩli*.

85. „Nė galvos *nekriptelėjo*“ (p. 74 V Nr. 1) gali būti ir ne rašybos klaida.

Kai kurie rytiečiai augštaičiai (Kp, Sv) skiria *krìptelėti* nuo *krýptelėti*. Pirmąja lytimi išreiškiamas silpnas, vos tepastebimas pakrypimas, o antrąja — stipras, žymus pakrypimas. Ten skiria taipaja ir dvejopą ištiktuką: *tupt* ir *tūpt*, *kript* ir *krypt*, *svist* ir *svyst*, *trukt* ir *trūkt*, *vept* ir *vėpt* ir kt.

Iš ištiktukų turi ano krašto žmonės pasidarę ir dvejopų veiksmažodžių — trumpu ir ilgu šaknies balsiu, pvz.: *tuptelėti* ir *tūptelėti*, *svistelėti* ir *svystelėti*, *truktelėti* ir *trūktelėti*, *veptelėti* ir *vėptelėti*.

86. „*Be ne metas* bus ir snusterti“ (p. 74 V Nr. 3) rašyti *bene metas* Dusetų ir Svėdasų krašto žmogui negalima, nes čia aiškiai sako *bè ne metas*. Plg. dar to krašto posakius: ar jau metas, ar ne metas eitie namõ? — *do ne metas*, *ne metas*. Greičiau galima sutikti rašyti *be nemetas*, kaip *bene metas*. *Be nemetas* turėtų sau analogiją posakyje *be nesiraito*, *be nesipeša*.

87. Kodel paprastasis *visuomet* (p. 75 Nr. 24) turi virsti rašte *visumet*? Be nesiteiktų pastarosios lyties gynėjai pasisakyti, kas juos verčia rašomajai kalbai piršti *visumet*?

Kuršaitis[1], Miežinis ir Neselmanas žodynuose rašo *visuomèt*. Žemaičių *visūmet* turi *ū* iš dvibalsio *uo*.

88. Aš *rūgštaus* vietoje naujoviškai *rūkštus* (p. 75 Nr. 29) nerašyčiau, nes sunku bus nupratinti žmonės nebesieti *rūgšties*, susietõs giminumo sietù, su *ráugu* ir *rūgimu*. Rašė mūsų seneliai ir tėvai *rūgštìs* (*rugsztimi* DP 558_{53}, Jiji tôs pačios *rugsztiês* M I 229, Kitas tos paczios *rugszties* rasztas 1885 m. Auszra 78) ir *rūgštus* (*Rugsztus* „kwaśny“, *Rugsztis* „kwas“, *Rugsztokus* „kwaskowaty“ SzD 126), rašykime ir mes, jų vaikai. Rašydami čia *k*, nieko mes nelaimėsime. Rašyba tuo nepalengvės.

Mūsų *rūgštus* (ir *rūgštas*) kilęs yra iš šaknies *rūg-* ir priesagos
56(57) *-stu-* (*smal-stùs* „łasy“ — *smilti*, *smalūgas*, *skai[d]stus* — *skáidau*, *skáidrus*) arba *-sta-* (*skai[d]-stas* — *skaidrus*). Priebalsis *s* mūsų kalbos garsų dėsniais po *k* ir *g* virsta priebalsiu *š*. Tam virtimui duota daug pavyzdžių mano 1911 m. „Baltikoje“ (p. 2—6).

Kaip ir *rūgštus*, turi *š* iš *s* šie *rūgštaus* padermės būdvardžiai: 1) *augštas* — *augesnis*, 2) *minkštas* — *minkau*, *mánkau*, sl. *mękъkъ* „мягкий“, 3) *bėgštus* „rączy, prędki“ J — *bėgu*, 4) *bugštus* „scheu, furchtsam“ Kv—*pabūgstu*, *bauginù*, 5) *baigštùs* „пугливый, боязливый“ Ds, jos

[1] Greta su *visuomet* Kuršaitis rašo ir *visumet* (be kirčio ženklo).

nebáigščios Ds (Vozgėliai), Salos, Kogidel este teip *báiksztus*? 1701 NT Marc. 4,40, Nuog musiu *baykštis* „oganka od much“ SzD 219: *baigus* „furchtbar, schrecklich“ Dauk. Būd. 96_{24}, „schüchtern, scheu, furchtsam“ N 329, *baiginu* „scheuchen, einschüchtern“ N, la. *baigi* „pamėnai, Schreckenszeichen“, *baiglis* „baidyklė, vaidulas“: air. *báigul* „Gefahr“, 6) *rángštus* „schleunig“ — *rángiuos* „skubu, stėngiuos pralenkti“.

Iš *rūgštaus*, *baigštaus*, *bėgštaus*, *bugštaus*, *rangštaus* priesagą *-štu-* gavo net ir tos šaknys, kurių gale nėra *k* ir *g*. Taip atsirado *darbštùs* Ds „pracowity“, *gobštùs* „алчный“ Jūžintai, *grabštùs* „chwytki“, *lipštùs* „zuvorkommend“.

Atã-tūpstas „wstecz, nawstecz“ KosL 57 (Biržų ap.) ir *kėlia-klupstas* (Ds, Kp, Ramygala) išlaikė *s* neperdirbtą, del to kad nedaug teturėjo draugų *(augštas)*.

89. *Tašla* (p. 75 VI Nr. 1) nėra korektūros klaida. Sako *tašla* rytiečiai (Ds, Kp, Miež, Sv, SzD 28 „ciasto“) ir vakariečiai (K, R, M) augštaičiai. Daukša 1599 metų Postilėje rašo: ne įraugįs *taszłós* 558_{53}.

Tešla saką Veliuonõs, Kvėdainos ir, reikia spėti, paties kritiko gimtinėje (Lėipalingio par.).

90. 35-asis mano „Kalbos mažmožių“ skyrius[1] turi parodyti „Pragiedrulių“ kritikui, kad kalbą taisant reikia būti labai atsargiam. Ne visa reikia taisyti, kas kartais pasirodo mums taisytina. Dalyką ištyrę, dažnai pamatome, kad mūsų būta visai be reikalo įtarta vienas kitas posakis. Abejojamasis arba įtariamasis kalbos posakis arba žodis, iki neištyrus jo šnekamosios kalbos tarmėse ir senovės raštuose, nereikia tuojau smerkti.

Mūsų kritiko ne visiems kritikuojamiesiems kalbos dalykėliams imta mėdžiaga iš gyvosios kalbos ir senovės raštų. Jo paprastai tenkintasi vadinamuoju kalbos jausmu. Bet vieno kalbos jausmo (uoslės) mažóka kalbininkui. Jam reikia dar tam tikro kalbos mokslo. Tobūlam kalbos mokslui nepakanka mokiniui vieno kalbos mokytojo net ir tuomet, kada mokinys yra gabus ir suima savin visas mokytojo žinias. Iš tokio mokinio bus menkas kalbininkas, neturįs savos nuomonės, visur ir visuomet tesiremiąs vien tik mokytojo autoritu. Kalbininkas pasidaro tikras ir rimtas mokslo vyras ne tiek sek-
57(58) damas mokytojo žodžius, kiek kad savarankiškai studijuodamas kalbos faktus ir sueidamas į platesnes pažines su kitais kalbų mokslo atstovais ir jų raštais.

[1] [„Švietimo darbe“ spausdintų „Kalbos mažmožių“ serijoje šis straipsnis turėjo 35-tą numerį. —*Z.Z.*].

Mūsų kritikas, jei nori pasidaryti rimtas ir tikras kalbininkas, turi dar pasimokyti augštosios mokyklos suole ir savarankiškai patyrinėti ne tiktai šių dienų tarmių, bet ir senųjų raštų. Augštojoje mokykloje pasižins jis su kalbos tyrimo metodu ir kalbos mokslo atstovais, kurie neduos jam išklysti iš vieškelio į šunkelius.

Mūsų gyvenimo aplinkybėse būsimajam kalbininkui lengva išklysti, nes jis neturi tėviškėje savos augštosios mokyklos ir profesorių lingvistų, kurie kalbininką vestų viešuoju keliu. Kalbininko profesijonalo iki šiolei Lietuva nėra nė turėjusi. A. Baranauskas ir jo mokinys K. Jaunius buvo ne kalbininkai profesijonalai, bet tiktai nepaprasti kalbos dalykų mėgėjai, diletantai. Profesijonalais tapti juodu nė negalėjo, nes trūko jiedviem tam tikro kalbos mokslo.

Neturėdamas tam tikro kalbos mokslo pagrindo, Jaunius lengvai iškrypo iš mokslo pravažinėtų vėžių. Pastaruosius kelerius savo gyvenimo metus, bent tuos, kuriais teko man būti Jauniaus mokiniu, garsusis mūsų kalbos žinovas išklaidžiojo lyginamojo kalbų mokslo šunkeliais. Tais šunkeliais, išklydus mokytojui, teko kláidžioti ir man, jo ištikimam mokiniui.

Su kun. Kazimieru Jauniumi teko man pasižinti 1902 metais, o tapti jo mokiniu 1903 m. sausio mėn. Jaunius mokytojas buvo gabus. Dėstė jis aiškiai, suprantamai ir įkalbamai. Nė juste nepasijutau, kaip jis savo asmenim patraukė mane savęspi ir ilgam (net iki 1911 m.) apkerėjo. Per penkerius metus gerokai Jaunius mane pramánkė. Per tą laiką aš iš jo suėmiau savin beveik visas jo žinias apie lietuvių, latvių ir prūsų kalbą ir visas jo kalbų mokslo teorijas. Visą Jauniaus „mokslo“ sistėmą turėjau pasauliui paskelbti „Aistiškuose studijuose“. Tuo paskelbimu tariausi nustebinsiąs viso pasaulio kalbininkus ir kalbų mokslą iš tariamųjų „šunkelių“ įstatysiąs į tikrąsias vėžes!

„Aistiškų studijų“ pirmoji dalis su visomis savo nesąmonėmis, su Jauniaus ir mano sapnais, pasirodė 1908 m. pavasarį. Da mano laimė, kad nespėjau išspauzdinti antrosios studijų dalies, kuri duoda didesnį nei pirmoji dalis visokeriopų nesąmonių ir sapnų rinkinį.

Devyniolikai mėnesių sukakus nuo „Aistiškų studijų“ pirmosios dalies pasirodymo, 1909 m. lapkričio mėnesyje išleidžiau hektografuotą studijų autokritiką, kurioje, nusikratęs visomis nesąmonėmis ir sapnais, del antrosios studijų dalies parašiau šiuos žodžius: Вторая часть „Айстийских этюдов“ (Aistiški studijai) напечатана не будет, потому что в то учение, которое там исповедуется, более я не верю (p. 16).

Jauniui, kad ir buvo jis geriausias lietuvių kalbos žinovas ir mokėjo
58(59) gerai lotyniškai, graikiškai, pusėtinai sanskritiškai ir nebuvo jam svetimos kai kurios semitų giminės kalbos, nepasisekė sudaryti naujos kalbų mokslui sistėmos, kuri galėjusi būtų atsilaikyti prieš mokslo kritiką. Ta sistėma, kurią pasiryžęs buvau išdėstyti „Aistiškuose studijuose" ir, savo laimei, išdėstęs nespėjau išspausdinti antrosios jų dalies, nežinovui atrodo moksliška, nes visur operuoja vadinamais garsų kitimo dėsniais. Žinovui Jauniaus sistėma neturi jokios mokslinės verčios, nes jai prieštarauja kalbos faktai ir visi tikrieji kalbų mokslo atstovai.

Iki 1909 metų pabaigos aš buvau nesavarankis kalbininkas. Iki tolei vis dar tebekartojau Jaunių, beveik be jokios kritikos, tvirtai laikydamos mokytojo žodžio. Pasidariau nuo Jauniaus visai nebepriklausomas tiktai nuo 1911 metų pradžios, kai galutinai išsiemancipavau iš po buvusiojo savo mokytojo slogos. Emancipacijai pradžia padaryta 1908 metų rudenį. Ji truko daugiau ne dvejus metus. Man padėjo išsiemancipuoti savarankiškas, be mokytojo nurodymų, kalbos tyrimas ir platesnė pažintis su kalbų mokslo atstovų raštais ir su jų pačių asmenimis.

Aš būčiau iš po Jauniaus seniau ir greičiau išsiemancipavęs, kad kas būtų kaip reikiant, su visais mokslo išgaliais, sukritikavęs pirmuosius mano rašinius. Bet, mano nelaimei, Lietuvoje nebuvo kam mane sukritikuoti.

„Du dobilai, penki lapai", reikia tikėtis, už mane bus laimingesni ir anksčiau nei aš nusikratys klaidingomis nuomonėmis.

Kas nedirba, tas ir neklysta. Suklydus reikia visuomet prisipažinti, nes klaidos prisipažinimas gėdos niekam nedaro.

Kaune, 1920 m. lapkričio ir gruodžio mėn.

(24)

21. Patrimpas su giminaičiais

Dievų vardo *Potrympus* (Aist. stud. I 157), *Natrimpe* ir *Autrympus* (l. c. 159) sudėtis yra aiški kiekvienam, kas nors apgrabomis yra susipažinęs su prūsų kalba. Visuose trijuose varduose kyšo šaknis *trimp-*, kuriai iš pradžios pridurta po priešdėlį *po-*, *na-* ir *au-*, pvz.: *po-wīrps* „laisvas" (lie. *pāvirpas*), *na-druwīsnan* „viltį" (*druwīt* „tikėti, viltisi"), *au-mūsnan* „nuprausimą".

Po-, *Nā-* ir *Au-trimps* gali būti giminaičiai lietuvių žodžiui *Trimpa*, išlikusiam keiksme „eik sau po *Trimpų!*" D⁴ 55, D⁵ 94, 95. *Trimpos* keiksmas niekuo nesiskiria nuo: „eik sau po *velnių!*", „eik sau

po *giltinių!*“. Gal ir Daukanto *Trimpa* yra buvęs dievaitis? *Trimpos* dievaičio buvimui pritaria Prūsų žemės XIV amžiaus vietovardis *Trimpow (Trympauwe)*, žr. Gerulio Altpreuss. Ortsnamen 186.

Visų šitų dievų vardas galėtų būti vienos kilmės su veiksmažodžiu *trem̃pti:* koja į žemę *trem̃pti* „aufstampfen“ K[1] I 120, *trem̃pė* su koja į žemę Sch 235, aplink mane bernužėliai penki šeši *trem̃pia* J[3] 511, 5, arkliai kojomis pievas *trem̃pia* SN, *Trem̃pai* „Ožkabalių (Bartininkų par.) kaimo pievų vardas“, Яшко *Тримъпавичъ* 1528 m. (Kauno gyventojas) Рус. ист. библ. XXXIII 66 (iš asmens vardo **Trimpa|s*).

Taigi, dievų vardai *Po-trimps*, *Nā-trimps* (šnektose ir *Nōtrimps*, plg. Elbingo miesto žodynėlio žodį *no-maytis* „meitėlis“) ir *Au-trimps* kalbininkui nėra įtartini.

22. Priesaga -eil- ir -il-

Rus. žodžių *муж-ил-ка* (sen. *Добр-ило*) ir *муж-ло* (sl. *mǫž-bl̥o*) priesagos yra tos pačios, kaip ir žodžiuose: pr. *crup-eyle* „varlė“ (žem. *krùpis* „Kröte“), lie. *įsi-steb-eĩl-iju* „etwas anstarrend sich merken“ ir *Viĩš-ilas* (žem. pavardė), *dag-ìlis* „szczygieł“, *vagìlis* „złodziejaszek“.

(25) ## 23. Dievai Pikulas ir Patulas

Skirti reikia du dievu (Aist. stud. I 159, 160): a) *Pecols* „Furiae“ 1530 m. = *pickūls* 1561 m. „Teufel“ ir b) *Potols*, *Patollus* „Pluto“. Pirmąją dievystą pažinę ir XVI amžiaus Prūsų lietuviai (1573 m. postilė Mit V 150), kurį vadinę jie vardu *pikùlas*. Senovės lenkų velnio vardas *pkieł* (kilm. *piekła*) rodo buvus praslavišką žodį *pьkъlъ*, kuris visais savo garsais sutinka su prūsų ir lietuvių vardu.

Prie *pikùlo* giminės pridera ir s. isl. *feigr* „dem Tode nahe, verfallen“, s. šved. *faikian* „dem Tode anheimgefallen, tot“, iš kur esą pasiskolyti ir suomių žodžiai *peikko* (iš pragerm. **paikį̯o-* Karsten Germ.-finn. Lehnwortstudien 119, 183) „böser Geist, Gespenst (veliúoka); boshafter Mensch, Raubtier; abtrünniger Mensch, Ueberläufer“, olon. *peigone* „(boshaft) arm, elend“, suom. *peijainen*, *peijahainen* „böser Geist“, *peijas*, pl. *peijaat*, *peijaiset* „inferiae, Leichenmahl“, lyb. *peijed* „Begräbnisschmaus“.

Šaknies *peik-* || *poik-* || *pik-* žodžiais, pasirodo, indoeuropiečių vadinta numirėlis žmogus *(velionìs)* ir jo dvasia *(vėlė̃)*, kuri gyviesiems gali pasivaidinti *(veliúoka, vélnias)*. Iš tos šaknies, be *pikùlo*, lietuviai dar turi šiuos žodžius: *peĩkti* || *pìktas* || *pỹkti* || *paĩkas*.

Patulas (pr. ir *Põtọls* bei *Patọls*), kaip rodo etimologija, yra „pó-žemio“ dievas (ein Gott des unterirdischen Reiches): pr. *pa* || *põ* „*põ*“ + pr. *tula-* „žemė“ greta *talus* (pr.) „asla“: la. *nuo-tal'* U arba (BGr II 282) *nuo-tul'* „gänzlich“, t. y. „funditus“ (|| fundus), „до тла“ (sl. *tъlo* arba *tъ̃lo* „fundus, тло“).

(41)

24. Prūsų dievas Kurka

Nuo Aist. studijų I 167 etimologijos atsisakau. Kitą etimologiją esmi paskelbęs žurnale RFV LXXV 53 (sl. *kъrčь*, rus. *корч*, l. *karcz* „krūmas, kelmas“). Briukneris dabar žurnale KZ prūsų dievą kaipo pasaulio „leidėją“, „Schöpfer“, „Creator“ stato vienon draugėn su sl. žodžiu *kъrčьji* „kalvis“ (lietuviškai būtų **kurklys*), kilusiu iš tos pat šaknies kaip ir *kùrti* „bauen“.

25. Piktas

Kur šiandie rašomojoje kalboje sakome *blõgas* (< gud. *благи* — дурной, жалкий, ничтожный, малосильный, худосочный: *благеньки* с твару Сборн. отд. р. яз. LXXXII 5 p. 167, *Благая* пуга лычаная, а без няе горэй Шейн Мат. II 472, Чым наша сястра *блага* l. c. I,2 125), tenai dar nesenai sakyta *pìktas*: *Pikt's* sap-
(42) nas bewéik įwyksta „ein böses Traum trift leicht an“ M I 93, 334, II 571, *Piktas*, negiéras ůras übeles Wetter II 538, *Piktgrybjei* giftige Pilzen I 88, 199, *Pikts* kirvis nevéik prapuol Sch 85, *piktas* kwapas iż nasru „cuchnienie z ust“ SzD 32.

(59)

26. Krivė

Romuvos kunigo vardui neabejojamos etimologijos šiandie nebeturiu. Jauniškai (LT I 346, Aist. stud. I 181) aiškinti *krivės* vardo neleidžia lyginamoji gramatika.

A. Šleicherio „Litauisches Lesebuch und Glossar“ (Prag 1857 p. 10[3]) rodo, kad ir lietuvių pažinta kaži koks *kriváitis*: „Kur tu jį nuleisi? Mamuž, mamuž, garbužėle, pas patį *krivaitį*“. Kitame dainos varijante pasakyta: „pas patį *karalių*“.

Prūsų *krivė* ir lietuvių dainos *kriváitis* „valdovas“, jei pastarasis nėra tik falsifikatas, būtų gretintini su žodžiu *krìvis*, *krìvė* „kreivas žmogus“, plg. *šlìvis* „šleivas žmogus“ K.

27. Paniabudė

Jotvingų žemės gyventojai, Leipalingio ir Seirijų parapijos dzūkai miško drėgnų vietų (pr. *pannean* „Moosbruch“) grybą (ilgu kotu su kiaušinėliais) vadina *paniabùdė.*

Nr. 5-6
p. 12(60)

28. Visųsenieji lietuvių santykiai su germanais

Šį straipsnį autorius skiria Prof. Dr. A. Becenbergeriui, 1921 m. balandžio mėn. 14 d. sukakusiam 70 metų amžiaus.

Lietuvos rašytinė istorija nedaug ką gali pasakyti apie lietuvių tautos santykius su kaimynais. Ir tai, ką ji gali pasakyti, toliau kaip XI amžiaus pradžios nesiekia, nes, mat, tuo tiktai metu teima rastis kaimynuose rašytų kronikų. Tosios kronikos, aprašydamos rusų, lenkų, vokiečių, danų... tautos politinio gyvenimo atsitikimus, nepraeina negirdomis ir pro minėtųjų tautų kaimynus — lietuvius, latvius, prūsus ir jotvingus. Bet tos jų žinios, būdamos trumpos ir retos, maža teduoda šviesos mūsų tautos santykiams su kaimynais nušviesti. Šviesuolis lietuvis negali pasitenkinti šykštomis istorijos žiniomis, vos tik XI amžiaus tesiekiančiomis. Jis stengsis XI amžiaus uždangą praskleisti ir žvilgterėti į miglose tebeglūdinčią lietuvių tautos gadynę, kuriai nėra rašytinių šaltinių. Mūsų laimei, šių dienų lyginamasis kalbų mokslas turi du ištikimu šaltiniu nerašytajai tautų istorijai tirti. Vieną tųdviejų šaltinių sudaro žmonių kalba, antrą — vadinamoji žemės kalba. Šiame straipsnyje aš tekalbėsiu apie pirmąjį šaltinį.

Žmonių kalba yra tai įvairių įvairiausių žinių aruodas. Ji atstoja geriausią senovės dokumentų rinkinį. Kalba — tai mūsų archyvas. Kalboje, it stebuklingajame veidrodyje, atšviečia tautų gyvenimas, jų kultūra, jų ramieji ir kruvinieji santykiai su kaimynais.

Kalbininkai aptiko nemaža dalį suomių, ėstų (igaunių) ir lãpių kalbos žodžių esant germaniškos kilmės. Pirmasis tatai iškėlė aikštėn danų mokslo vyras Vilius Tomsenas (Wilh. Thomsen) 1869 metais savo disertacijoje „Den gotiske sprogklasses indflydelse på den finske. København 1869“, kurią 1870 metais E. Sievers'as išvertė vokiškai (Einfluss der germanischen Sprachen auf die finnisch-lappischen. Halle 1870). Tomseno veikale buvo surinkta 450 germaniškos kilmės žodžių. Per penkias dešimtis metų, kurie sukako nuo Tomseno rašto pasirodymo, suomių kalboje susirado daugiau nei 1000 germaniškos kilmės žodžių.

Germaniškosios kilmės žodžiai, patekusieji suomių, ėstų ir lapių kalbon, ne visi vienodo senumo. Koks 100 žodžių (T. E. Karsten Germanisch-finnische Lehnwortstudien. Helsingfors 1915 p. I) pridera prie visųsenųjų skolytinių žodžių būrio, patekusio suomių
13(61) kalbon dar tuomet, kai germanų kalboje tebebuvo dar neapkitę priebalsiai, t. y. prieš atsiradimą vadinamojo „Lautverschiebung'o", vadinasi, apie 500 metus prieš mūsų erą, jei tikėsime Karsteno (l. c. 233) žodžiais.

Visųsenųjų germanų santykių su suomiais ir lapiais prasidėta g e l e ž i e s g a d y n ė j e, ką rodo geležies vardo pasiskolijimas iš senovės šiaurės germanų kalbos: *rauði* „Sumpfeisenerz; Erz im Algem." (sen. islandiškai) iš senesnės lyties **raudhā* (= sl. *ruda*) = suom. *rauta*, lap. *ruovdde* (norv.), *ručuddi* (Enare), *ruöuetē* (Lule), *ruöuttē* (Malo), *ruöutē*, *ruöudē* (piet.) „Eisen, geležis". Bet to žodžio esama pasiskolyto dar tuomet, kai šiaurės germanų žodyje **raudhā* priebalsis *dh* tebebuvo sprogstamas (explosiva, Verschlusslaut), t. y. *d* + *h*, o ne pučiamas (spirans), t. y. *ð*, kaip kad buvo tariama vėliau. Pučiamasis (spirans) *ð* lapių kalboje būtų kai kuriose šnektose irgi pučiamas, bet žodyje *ruovdde* „geležis" priebalsis *d* yra sprogstamas (Verschlusslaut, взрывной). Kituose atvejuose šiaurės germanų pučiamasis *ð* lieka ir lapių kalboje pučiamas (spirantisch), pvz.: *laiðði* (Enare), *läiððet* (Mala) „leiten" iš pragerman. (urnordisch) **laiðian* = sen. isl. *leiða;* lap. *päiðði* (Enare) „Hemd, marškiniai" iš pragerman. **paiðā* = got. *paida* „Rock, švarkas" (K. B. Wiklund IF XXXVIII 81).

Suomiai ir lapiai su geležim, archeologų nuomone, turėję sueiti į pažines po 550 metų prieš mūsų erą (Karsten 199, Wiklund 82). Geležies vardas *rauta* (suomiškai) ir *ruovdde* (lapiškai) tuo yra mums svarbus, kad jo dėka mes galime susekti visųseniausiųjų germanų ir suomių giminės santykių gadynės senumą. Tųjų santykių prasidėta pirmosiomis senojo geležies gadynės tarpo dienomis. Seniausiasis geležies gadynės tarpas Suomių žemėje (Finnland) buvęs tarp 550 ir 300 metų prieš mūsų erą.

Taigi, suomių bei lapių giminės santykių su šiaurės germanais prasidėta geležies gadynėje, vadinasi, tarp 500 ir 300 metų prieš mūsų erą. Tuomet šiaurės germanų kalboje, kurios vaikas dabar yra švedų kalba, dar tebebūta neapkitusių senųjų priebalsių *k*, *p*, *t*, *g*, *b*, *d*, *gh*, *bh* ir *dh*, iš kurių paskesnėje gadynėje (apie mūsų eros pradžią) atsirado *x (h)*, *f*, *þ* (spirans *t*) arba *g̊*, *b̊*, *ð* (spirantes *g*, *b*, *d*), *k*, *p*, *t*, *g̊*, *b̊* ir *ð* (spirantes *g*, *b*, *d*).

Suomių pasiskolyta žodžiai *etana* „schlechter Mensch, Bettel, Schlingel; Schnecke, Regenwurm", *muoto* „lytis, išvaizda, veidas, būdas", *nauta* „galvijas", *mallas* (kilm. *maltaan*) „salyklas, Malz", *juko* (kilm. *juon, juvon*) „jungas", *kuokka* „kaponė, Erdhacke" dar tuomet, kai šiaurės germanai tebetarė **edana* (vėliau *etana*, iš kur sen. šved. *iaette*, sen. isl. *jötunn*), **mōdo* — (vėliau *mōta*= sen. isl. *mōt*), **naudā* (vėliau **nautā* : sen. isl. *naut* „Hornvieh"), **maldas* (vėliau *maltaz* : sen. isl. *malt* „Malz"), **jugó* (vėliau *juka*
14(62) =sen. isl. *ok*, got. *juk*), **kōkā* (vėliau *hōhā*=got. *hōha* „žagrė, arklas"). Šiaurės germanų kalba pirmosiose savo santykių dienose su lapiais dar nebuvo turėjusi pučiamojo garso *h*, nes jo vietoje dar tebetarta sprogstamasis *k*, plg. lapiškus blusos ir avies kailio vardus *lavkes* „Floh", iš senesnės lyties **laukas*=pragerman. **plaukas* (vėliau *flauhaz*=sen. isl. *fló*, sen. vok. aug. *flôh*), ir lap. *ravke* (iš pragerm. *raukva*) ir *roavggo* (norv.), *roauvu* (Enare) „Schaffell" iš pragerm. **rougvó*. Blusos ir kailio antru kartu patekta lapių kalbon jau pavirtus sprogstamajam *k* pučiamuoju *h*: *laffēs* „blusa" iš **lauhas*=germ. *flauhaz* „Floh"; *raffe* „avies kailis" iš **rauha* = germ. *rauhva* (Wiklund IF XXXVIII 92).

Tas pats Vilius Tomsenas, kurs pirmas iškėlė aikštėn suomių bei lapių kalbos germaniškosios kilmės žodžius, aptiko suomių giminės kalbose esant ir lietuviškos kilmės žodžių. Surinkęs apie 250 žodžių, jis paskelbė juos savo rašte „Beröringer mellem de finske og de baltiske (litauisk-lettiske) sprog. En sproghistorisk undersögelse af Vilh. Thomsen. København 1890. 308 p.". Tomsenas rado, kad lietuviškos kilmės žodžių suomių giminės kalbose esama garsų istorijos atžvilgiu daug senesnių už germaniškuosius. Tiktai lietuviškosios kilmės žodžiuose suomių kalboje skiemuo *ti* tepavirto *si* : *tiltą* = suom. *silta*, veps., est. *sild*, lyb. *sīlda* „tiltas", *nytį* = suom. *niisi* (kamienas *niite-*, *niide-*), est. *nīś* (kilm. *nīe*, kamienas *nīde-*) „nytys", *marti* = suom. *morsian*, est. *mõrs* (kilm. *mõrsi*) „marti". Germaniškasis *ti* suomių kalboje pavirto *tti* (*kattila* = pragerm. *katila* acc. sing. „katilas"). Kad lietuviškos kilmės žodžiai suomių kalboje yra senesni už germaniškuosius, su Tomsenu sutinka visi šių dienų suomių giminės kalbų žinovai (E. N. Setälä, K. B. Wiklund, J. J. Mikkola).

Seniausieji germaniškos kilmės žodžiai suomių kalbon pateko tarp 500 ir 300 metų prieš m. e. Lietuviškieji žodžiai turėjo patekti dar anksčiau, vadinasi, prieš 1000—500 metų prieš m. e. Lietuvių kalbos įtakoje suomių (finno-ugrisch) giminės tautų (suomių, ka-

rielų, aunuksėnų — Olonetzisch, vepsių, lidžių — Lüdisch, lybių, ėstų, ingerių — Ingrisch, vačių — vatjalaiset, lapių, mardvėnų ir čeremisų) gyventa dar prieš geležies kultūros atsiradimą. Vario, aukso ir sidabro tuomet būta dar reto naugio ir del to jų nepatekta suomių kalbon. Su *geležim*, *variu* ir *auksu* suomių susipažinta per germanus, kaip tai rodo šitų naugių vardai: *rauta* „geležis" (sen. isl. *rauði*), *kupari* „varias" (sen. šved. *kopar* „Kupfer"), *kulta* „auksas" (sen. isl. *gull*, got. *gulþ* „Gold"). Taigi, ir kultūros laipsnis, kurį rodo lietuviškosios kilmės suomiški žodžiai, labiau pritinka tūkstantiesiems (1000) metams, kaip penktašimtiesiems (500) prieš m. e.

Tų šiaurės germanų, iš kurių suomiai ir lapiai, jų žemėje prasi-
15(63) dėjus geležies kultūros gadynei, t. y. tarp 500 ir 300 metų prieš m. e., pasiskolijo ne vieną žodį, gyventa šiaurės vakarinėje Estijoje (Estland) ir pietų vakarinėje Suomijoje (Finnland), kame dar ir šiandie tebegyvena nemāža švedų (Karsten Germanisch-finnische Lehnwortstudien p. 233).

Be suomių ir lāpių, senovės germanų įtakoje gyventa ir slavėnų. Jų irgi nemāža turima germaniškos kilmės žodžių, iš kurių daugiau nei 30[1] pažįstami visoms slavėnų giminės kalboms, vadinasi, jie pridera prie visųseniausiųjų skolytinių žodžių. Germaniškosios kilmės slavėnų žodžiai, kaip rodo jų garsai, yra jaunesni už suomių germaniškuosius žodžius. Suomių ir lapių kalboje yra germaniškų žodžių, paskolytų dar prieš priebalsių pakitimo (Lautverschiebung) atsiradimą. Slavėnų žodžiai paskolyti jau priebalsių pakitimui (Lautverschiebung) perdirbus germanų konsonantizmą. Slavėnai galvijo vardą *nuta* pasiskolijo iš germanų kalbos lyties *nautā*, kuri yra priebalsių pakitimo padaras iš senesnės lyties *naudā*, palikusios savo pėdsakus suomių ir lapių kalbose: suom. *nauta*[2] (kilm. *naudan*) „Vieh" = lap. *navdde* „wildes Tier, bes. Pelztier". Priebalsių pakitimas (Lautverschiebung) turėjęs atsirasti tarp 400—250 metų prieš m. e. (W. Streitberg Urgerman. Gramm. § 126). IV ar III amžiuje prieš m. e. (O. Schrader Sprachvergl. und Urgeschichte II[3] 503) germanų prokalbė turėjusi paskesniųjų laikų pavidalą, t. y. jau ji buvusi su *f*, *x* iš senesnių *p*, *k*.

[1] Senųjų skolytinių žodžių skaičius gali būti ben kiek ir didesnis. Šiuo tarpu, neturėdamas Kaune tuo klausimu literatūros (Mladenovo ir kitų raštų), savo atmintyje tepriskaičiau tiktai iki 30.

[2] Suomiai veiksmažodį *nauttia* „gėrėtis, naudotis, geniessen" bus pasiskoliję iš šiaurės germanų kalbos tuomet, kai skardusis *d* jau pavirtęs buvo dusliu *t*. Vadinasi, suomių *nauttia* kilusi yra iš germ. *nautian* = sen. isl. *neyta* „geniessen".

Visųseniausieji germaniškosios kilmės slavėnų žodžiai giliau nesiekia kaip III amžiaus prieš m. e.

Visųseniausiųjų germaniškosios kilmės žodžių skaičiun, tarp kitų, pridera šie žodžiai: 1. *pokupati, kupiti* „pirkti“: got. *kaupōn* (suom. *kauppa* „Kauf“ iš germ. *kaupa* = sen. isl. *kaup*), 2. *lukъ* „svogūnas“ = germ. *laukaz* „Lauch“ (suom. *laukka* = s. isl. *laukr*), 3. *kъnędzь* „kunigaikštis“ (*kъnęgyni* „kunigaikštienė“) = germ. *kuningaz* (suom. *kuningas*), 4. *pěnędzь* „pinigas“ = sen. vok. aug. (ahd.) *pfenning*, sen. isl. *penningr*, 5. *nuta* „galvijas“ = ger. *nautā* (suom. *nauta*) „Vieh“, 6. *gǫsь* „žąsis“ = germ. *gans*, 7. *xlěbъ* „duona“ = germ. *xlaiƀaz* (suom. *leipä*), 8. *pila* „pjūklas“ = germ. *fīlā* „Feile“, 9. *šelmъ, šolmъ* „šalmas“ (l. *szlem, szłom*, rus. *шелом*, sen. bulg. *шльмъ*) = germ. *xelmaz* „Helm“, 10. *xъlmъ* „kalva“ = germ. *xulmaz* „Holm“, 11. *myto* „мыто“ = germ. *mūta* (mhd. *mūte* „Zoll“), 12. *cęta* „juodikis“ (rus. *цапа*, l. *cętka*) = germ. *kintā* : got. *kintus* „κοδράντης“,
16(64) 13. *cesarь* „valdovas, ciecorius“ = got. *kaisar*, 14. *bordy* „kirvis, kaplys“ (sen. bulg. *брады*) = germ. *bardō* : sen. vok. aug. *barta*, sen. saks. *barda*, 15. *kusiti* = got. *kausjan*, vok. *kiesen*, 16. *kotьlъ* „katilas“ = got. *katilus*, 17. *osьlъ* „asilas“ = got. *asilus*, 18. *useręzь* „ausìkaras, Ohrring“ = germ. **ause(h)ringaz* : got. *ausō* „ausis“, sen. isl. *hringr* „žiedas, grandis, Ring“, 19. *vъrto-gordъ* (sen. bulg. *врътоградъ*) „sodas, daržas“: got. *aúrtigards (aú=o* iš *u)* „t. p.“, 20. *mъrky*, kilm. *mъrkъve* „морковь“ = pragerm. *murkō* : sen. vok. aug. *morha* „gelbe Rübe, Möhre“; lenkų *marchew* paskolyta vėliau, kai germanai ėmė jau tarti **murxō*, 21. *korpъ* „karpis (žuvis)“ (ukrain. *korόp*, serb. *krap*) = germ. **karpaz* : sen. vok. aug. *karpo*, 22. *trǫba* „trūba, vamzdis“ = germ. *trumbā*, iš kur sen. vok. aug. *trumba* „Trompete, Posaune“ ir kt.

Suomių senovėje būta didesnėje (intensyvesnėje) germanų įtakoje, kaip slavėnų. Del to suomių kalboje visųseniausių germaniškosios kilmės žodžių skaičius siekia 100, tuo tarpu kad slavėnų kalbose senų germaniškų žodžių nelengva atmintinai, be literatūros, priskaityti ir 30.

Dar mažiau nei slavėnų kalbose rasime senovinių germaniškosios kilmės žodžių báltų giminės kalbose. Štai visųseniausiųjų germaniškos kilmės baltiškųjų žodžių sąrašas:

I. Visiems báltams tėra bendras vos tiktai vienas: *alus*, la. *alus* „Bier“ ir pr. *alu* „Met“. Iš germanų kalbos *(alu, aluþ)* alaus vardą turi pasiskoliję, be baltų, dar suomiai *(olut*, veps. *olus)* ir slavėnai (sen. bažn. *olъ*).

II. Lietuvių ir latvių kalbai bendri tėra vos tik trys žodžiai: 1. *gãtvė*, la. *gatve* greta su *gatva, gatuve* „varykla, genesys" : got. *gatwō* „Gasse", sen. isl. *gata*, 2. *kvietys*, la. *kvieši* (**kvietjai*) „Weizen" : got. *hwaiteis*, 3. *kliepas* ir la. *klaips* „kepalas" : *got. hlaifs*.

III. Lietuvių ir prūsų kalbai bendri tėra vos tik du žodžiu: 1. *pẽkus*, pr. *pecku* „galvijai" = got. *faihu* „Vieh" *(ai=e)*, 2. *šárvas*, dg. *šarvaĩ*, pr. *sarwis* „Harnisch" = got. *sarwa* „Waffen".

IV. Vieniems prūsams tėra pažįstami vos tik keturi žodžiai: 1. *rikijs (= rīkīs)* „Herr" = got. **reikeis (ei = ī)* „Herrscher, Herr" = sen. vok. aug. *rîhhi* „mächtig"; pr. *rijks, rīks* arba *rīki* „Reich" =
17(65) got. *reiki* „Reich"[1], 2. *kelmis* „Hut" = germ. *xelmaz* „Helm". 3. *ilmis* „Bark" = germ. **hilmaz* „Helm" (vėlybesnė lytis užuot lyties **xelmaz*), 4. *lapinis* „Löffel" = got. **lapins*.

V. Vieniems lietuviams tėra pažįstamas tiktai vienas žodis: *mìdus* „Met" = got. **midu* : sen. vok. *metu, meto*.

16(64) [1] Prūsų *rikijs* ir *riiks, riiki* veikiausia bus naujosios gadynės paskola iš vokiečių kalbos: vok. žem. (mnd.) *rike* „Reich, Kaiser" ir vok. aug. (mhd.) *riche* „Reich, Herrschaft, Herrscher" (W. Prellwitz Die deutschen Bestandteile in den Lettischen Sprachen I 5). Kad Daukantas savo raštuose vartoja žodžius *rykys* „valdovas, karalius" ir *rykė* „valstybė, karalystė", vienas tas faktas dar nerodo, kad tuodu žodžiu būtų lietuvių šnekamosios kalbos turtas. Daukanto kaimynas Valančiauskas *rykio* su *ryke* visai nepažįsta. Tuodu žodžiu Daukantas bus įtraukęs savo raštuosna iš prūsų kalbos žodyno, rasto G. H. F.
17(65) Nesselmann'o veikale „Die Sprache der alten Preussen an ihren überresten erläutert. Berlin 1845". *Rykio* ir *rykės* įvedimui paspirtį davė veiksmažodis *rykáuti*, kuris iš senovės buvo lietuviams pažįstamas: *rykauju* schalten, herrschen, regieren (Brad. ir Qu žodynai) N 440, *rykauti* przywodzić Dauk. lenk.-liet. žod., doud jam... *rikauti* D[10] 8, idoud jems kariauną *rikauti* 9, Niera žinios koksaj karwedis *rykawa* Lietuvius Dauk. Pasakoj. I 149, tur pakelti didiůju kunegajksztiu... toki... wirą, kursaj galietu su garbi Lietuwos ukę *rikauti* ir riedyti 623, wiresnieghi kurie gierai *rikaw*, dweiopas czesties werti turi buti 1579 m. Vilentas 22_{16}, *rikaukite* ant szuwu 30_4.

Štai keletas išrašų iš Daukanto raštų žodžiams *rykė* ir *rykys: rikie*, walstibe Žodrodys 38 s. v. *Syria, rikie* regnum Prasma 27, *rykė* Liet. istor. II 130, 165, *rikė* I 20, 177, *rykę* arba walstybę Pasakoj. I 327, *rykys* przywódca Lenk.-liet. žod., *rikys* rex Žodrodys 35, Tij... ponaj... wadinos *rykejs* arba karalejs D[5] 166_{14}, jis didesnio buo óž patį *rykį* arba kajp szenden saka Karalu 122_8, wadeno jį... didioujó kónegó arba *rykió* beje: Karaló nu žodio Łotiniszko *rex regis*, karalós 159_{24}, waldimierą sau arba *rykį* pakelti 160_{23}, kožnòs sau pats sawo bari waldimieró arba *rykió* norieię buti 165_{31}, lijpę *rikis* i Pidna jį su padori sargti palidieti D[10] 27_{17}. Akelaitis (Akielewicz Głosownia litewska 64) Daukanto žodį rašo *rykis* „pan" ir ant balsio *y* deda tvirtagalę priegaidę (geschleift).

Viso labo baltų kalbose iki šiol pasisekė sumedžioti vos tik 11 visųseniausių germaniškos kilmės žodžių. Iš tų žodžių tiktai vienas tėra bendras visiems baltams. Šitų baltų žodžių esama dviejų šaltinių. Vieni žodžiai gauta iš rytiečių germanų (gotų) kalbos, kiti — iš šiauriečių germanų (švedų) kalbos. Iš gotų kalbos baltai turi šituos žodžius: 1. *alus*, 2. la. *klaips* „kepalas", 3. *pekus*, 4. *šárvas*, 5. pr. *rikijs* ir *rijks*, *rīki*, 6. pr. *kelmis* „kepurė", 7. pr. *ilmis* „stoginė, daržinė", 8. pr. *lapinis* „šaukštas" ir 9. *mìdus*.

Iš šiauriečių germanų kalbos gauti yra: 1. *kliepas*, 2. *kvietys* ir 3. *gatvė*.

18(66) *Alus* galėtų būti kilimo iš šiaurės Germanijos, kad prieš tai neliudytų slavėnų *olъ*, kursai rodo skolijimo šaltinį buvus ne šiaurėje, bet kame norint pietūse, Aismarių (das frische Haff) ir Vyslos pakrantėse.

Gotiškosios kilmės žodžiai *(alus, midus, pekus, šarvas)* lietuvių kalbon turėjo patekti per prūsus. Latvių kalbon *alus* ir *klaips* iš prūsų kalbos turėjo ateiti per lietuvius arba kuršius. Nei latviai, nei kur-

---

Mūsų žodžio *rykauti* „valdyti, tvarkyti, rėdyti" nereikia skirti nuo latvių žodžio *rikuot(ies)* „anordnen, schalten und walten" (la. *i* lygus yra lietuvių tvirtagaliam geschleift *y*), kurį J. Endzelynas (Archiv für slavische Philologie XXXII 292), rodosi, laiko gotiškos kilmės žodžiu. Bet latvių *rikuot* „zu irgend einem Behufe anwenden, aufbieten, z. B. Menschen zu einer Arbeit, viņš tuos l'audis *rikuoja* pie sūdu vešanas er stellte die Leute beim Mistfahren an; exerciren, mustern, saldatus *rikuot*; in Zucht halten, züchtigen, Oppek. voi man nav briv savu sievu rikuot?" U ir lietuvių *rykauti* „valdyti, rėdyti" veikiausia bus savas žodis, nieko bendra neturįs su prūsų žodžiais *rikijs* „viešpats" ir *rijks* „valstybė".

Rykauti ir la. *rikuot* sunku atskirti nuo žodžio *rỹkas* „indas, įrankis": *Rykas* Gefäss R I 125, II 162, Zeug (Genes. XXVII, 3) II 412, ein Gefäss, Werkzeug. *Rykus* pasigaminu ich schaffe mir Gefässe, Werkzeuge an M I 230, *rykaĩ* das Geräth, *rykas* ein einzelnes Stück davon K[1] I 521, darbo *rykai* Arbeitszeug I 91, gyvenimo *rykai* Ackergeräth I 40, Pirštas be nago. Vyriškas *ryks* Sch 64, Šventi *rykai*, nešventi daiktai 95, Čiūtis... jiems vyriškuosius *rykus* nukirpo 192, rado daug... šlovnų *rykų* 237, *rỹkai* „indai" SN, Išsidangino iš mūsų krašto su visais *rỹkais* ir dalykais Kv, *Rykas*
18(66) ein Gefäss, ein Geräte, ein Werkzeug. Plur. *Rykai* das Haus- und Stubengeräte, die Werkzeuge eines Handwerkers (Vielleicht verwandt mit *Reikia*). Sawo *ryką* (=*ryka*=*ryko*, gen. sing. *K. B.*) netur die Menstrua sind ihr ausgeblieben (*s. Reikalas*) N 440, la. *rìks* (*ì*=lietuvių tvirtagaliam, geschleift *y*) „das Geschirr, Gefäss; *riki* Pferdegeschirr und zwar das Russische; Hausgerät; Handwerkzeug; Instrumente. Šaujams *riks* ein Schiessgewehr; laivas *riki* was zum Bedarf des Botes gehört, um es segelfertig zu machen; vira *riki* die Zeugungsteile; *riku* lakats, dvielis ein Scheuertuch" U, BW 34658, 35256, 35391.

šiai, nei lietuviai senų senovėje su gotais niekur nesusisiekė. Iš baltų vieni tiktai prūsai tebuvo kaimynais su gotais iki III-ajam m. e. amžiui. Gotai tuomet su prūsais susidūrė Aismarių (Frisches Haff) pakrántėje ir Vyslos žiotyse. Gotai su prūsais pirmą kartą turėję susitikti dar prieš mūsų eros pradžią (R. Much pas J. Hoopsą Reallexikon der Germanischen Altertumskunde III 305), t. y. dar tuomet, kai gotai tarė ne *hilms* (iš čia pr. *ilmis*), bet dar **xelmaz* (iš čia pr. *kelmis*).

19(67) Su gotų vardu *gudas* baltų turėta susipažinti dar tuomet, kai patys gotai savo vardą **gutaz* „Gote" tebetarė dar **ghudas (ghudos)*, t. y. dar prieš priebalsių pakitimo (Lautverschiebung) atsiradimą, vadinasi, maždaug už 400 ar 300 metų prieš mūsų erą. Pavyslio slavėnų tuomet būta *gudų* „gotų" valdžioje. Po *gudų* „gotų" valdžios gyveną

Reikšmės išrutulos atžvilgiu tarp *ryko* „Werkzeug" ir *rykauti* „regieren, walten" yra toksai pat santykis, kaip ir tarp slaviškų žodžių *o-rędije* „Werkzeug" (rus. *орудие, орудовать*, l. *orędzie, orędować*) ir *ręditi* (rus. *рядить*, l. *rządzić*) „regieren, walten", plg. *rinda* „eilė, rąd", la. (skolytinis žodis iš kuršių kalbos; savas būtų **rīda*) *rinda* „Reihe, Zeile", *rindāt* „ordnen".

Rykas „Werkzeug, rus. орудие" reikia statyti vienon eilėn su žodžiais: 1. *rikė* „tvarka, porządek": suvesti į *rikę* Kv (K. Jaunius); 2. tąie *rikia* arba eile DP 246_{17}, nůg' tos *rikios* atstoio 302_{8}; 3. *rikiuoti* „tvarkyti, rengti, in ordinem redigere": *Rikiuojas* į viešes važiuoti, Vaikius į bažnyčią *rikiuoti, Rikiuokitės*, mergos, į kelią Kv, *rikiūti* „sporządzać, do ładu doprowadzać" KosL 127a; 4. *rikta*, eilė eine Reihe K[1] I 352; 5. Pagal diktybės ir *rikties* stiebas yra: diktas... gležus... liaunas... Pabrėžos Botanika 46. Visi šitie žodžiai sunku atskirti nuo bendrareikšmių germaniškų žodžių (Fick Vergl. Wb. III[4] 343, Kluge Etym Wb. der deutschen Sprache[9] 366): 1. *riho*, iš kur vok. aug. (mhd.) *rihe* „Linie, Reihe, schmaler Gang, Rinne", 2. *raiho*, iš kur norv. *raa* „Markscheide" = skr. *rekha* „Riss, Strich, Linie", 3. *rigo*= vok. žem. (mnd.) *rige* „Reihe, Ordnung", sen. vok. aug. (ahd.) *riga* „Linie, Reihe".

Taigi, mūsų žodžio *rykauti* „valdyti, tvarkyti" (la. *rikuot*) nieko bendra neturima su gotų žodžiais *reiks* (*ei* = *ī*) „Herrscher, Oberster" ir *reiki* „Reich, Herrschaft, Gewalt, Obrigkeit", kurie kilimo yra keltiški: airiškai *rig* — „rex" (*Dumno-rix*) ir *rige* „regnum".

Mūsų žodžio *rikia* „tvarka, eilė" ir germaniškojo *riho* (iš senėlesnės lyties **rikā* arba **reikā*) „linija, eilė" pagrindinės reikšmės būta „rėžio", „brėžio", „ruožo", „bruožo", kitaip sakant, visos tų žodžių šeimos esama kilusios iš veiksmažodžio *riekiu, riekti* „Brot schneiden, zum erstenmal pflügen", kurio daug giminaičių turime užsieniuose: 1. gr. ἐρείκω „zerreisse, reisse auf", 2. skr. *rikhati* „ritzt", 3. kimriškai *rhwygo* „aufreissen", *rhwyg* „Riss, Spalte" (A. Walde Lateinisches etymol. Wrb.[2] 654 s. v. *rima*).

Korektūrinis prierašas

slavėnai tuomet prūsų vadinta irgi *gudais*[1]. Su *gudo* vardu bus taip atsitikę, kaip ir su *ruso* vardu. Senovėje (IX—XI amž.), mat, *ruso* (suom. *ruotsi*, *ruossi*, gr. ῥῶς) vardu tebuvo vadinami tie švedai, kurie įsikūrė tarp Naugardo slavėnų, Polocko krievų (krivičių) ir tarp Kijevo polianų. Bet nuo XI amžiaus *ruso* „švedo" vardas tenka ir visoms slavėnų giminės tautelėms, gyvenusioms po Švedijos rusų valdžia.

Gotų kalbos įtakos baltų kalboms būta labai silpnos. Per visas tris baltų giminės kalbas gotiškos kilmės žodžių tesumedžiojome vos tik devynis. Įtakos silpnumas reikėtų aiškinti tuo, kad baltams (per prūsus) neilgam bus tekę būti gotų kaimynais. Prieš Vyslos žiotyse gyvenančių slavėnų pavergimą ir įsibrovimą jų žemėn apie I—II m. e. amžių gotų dar neturėta bendrų ribų su prūsais. Mat, prieš I—II m. e. amžių gotus nuo prūsų dar tebeskyrė slavėnai. Ir tųdviejų amžių gotų įtakon tegalėjo patekti tiktai siaurutytė prūsų žemės juosta pagal Aismares. Kad Paáismaryje būta gotų įsikurta, rodo gotiškosios kilmės upės vardas *Elbingas* (Vulfstano IX amžiaus kelionės aprašyme ta upė vadinama *Ilfing*)[2]. Buvus gotus įsibrovus ir į Pavyslio slavėnų žemę ir tenai įsikūrus, rodo *Grudziądz*'o (vok. *Graudenz*) miesto vardas, kilęs iš germ. (got.) lyties **Ghraudingas*[3].

---

[1] *Guddas* ein Gudde, Gothe, 2 ein Pole, der von Südosten an Littauen grenzet R I 44, der Pohl (Lepner 100). Pohle, Lenkas, verächtlich *Guddas* M II 375, Reusse, Russe, ein weisser, *Guddas* M II 390, Dewyni *Guddai* wieną Awyna pjauja neun Polen schlachten einen Schöps. Viel Menschen wenig Arbeit M I 51, *Guddai* kinko Arklius pratėguy die Polen spannen ein Pferd hinter dem andern M I 208, *Gudas* der Pole, besonders der polnische Holzflösser Mit I 134 (Jacoby), *Gudai* werden in der Schadowschen (=Šeduva) Gegend die den Litauern benachbarten Weissrussen genannt, aber das Zeitwort *gudůti* heisst auch halb litauisch, halb polnisch sprechen Mit II 16[1] (J. Koncewicz), Išjojo Jasiulis į *Gudus* J[3] 1210,1, *Gudai* ir Grękai daro DP 139_{37}, *Gudamus* bei Padalionimus tikos 509_{46}.

[2] *Elbingo* giminaitis galėtų būti Valuinės vietóvardis *Ilbiaź*, jei jis nebūtų kilimo iš lyties sl. *Lъbędzь* (Ольбяз 1418 m. Русская Историческая Библиотека XXVII 392). Plg. uv *Ylbiaz'skuju* granicu, a tam sia počinajet povet Pińskij, ves *Ilbiaz* iz sely do Pińska až do Černčegorodka. Pov. Luck. 1566 m. „Litovskaja metrika" (Русская Историческая Библиотека XXX 889), *Ilbiaz* Pin. pov. l. c. 891. *Ilbiaź* bus kilęs iš slaviškos lyties *Jьlbędzь*, atsiradusios iš got. *Ilbingąz*. *Ilbingo* vardą bus gotai atsinešę Valuinės (Volyń) gubernijon, traukdami per ją į pietų Rusiją.

[3] Plg. rytinių gotų (Ostgoten) vardą *Greothingi*, *Graotingi*, *Grautungi*, *Greutungi*, gr. *Gróthingoi* M. Schönfeld Wörterbuch der altgermanischen Personen- und Völkernamen 113, R. Much pas J. Hoops'ą Reallexikon der german. Altertumskunde III 389.

20(68) Gotų tautelės, vardu *Grautingai*, įsikurta ant dešinojo Vyslos kranto dar tuomet, kai jie savo vardą tebetarė **Ghraudingas*, t. y. dar prieš priebalsių pakaitos (Lautverschiebung) atsiradimą, vadinasi, už 400—300 metų prieš m. e.

Taigi, I—III m. e. amžiuje gotai su prūsais tesisiekė tiktai siaura juosta prie Aismarių. Prūsų tautos stórumą ir ilgumą tuomet nuo gotų skyrė po jų valdžia gyveną slavėnai, gavusieji *gudo* vardą.

Didžioji dalis senųjų germaniškosios (gotiškosios) kilmės žodžių atkeliauja baltų kalbosna ne tiesioginiu keliu, bet per slavėnus.

Per slavėnus esam gavę šituos germaniškosios kilmės žodžius: 1. *asilas*, pr. *asilis* (la. *ēzelis* iš vok. *Esel*) = sl. *osьlъ* iš got. *asilus;* 2. *katilas*, pr. *catils*, la. *katlis* (iš **katils*, plg. la. *auns*, *auza* = lie. *avinas*, *aviža*) „Kessel" = sl. *kotьlъ* iš got. *katilus;* 3. *istuba* (Klaipėda), la. *istuba* BW 11417,4 (Nīca) „pirkia, Stube" = sl. *jьstъba* (sen. rus. *истъба*, rus. *изба*, l. *izba*) iš germ. **istubā* (pranc. *étuve*) greta su *stubā* „Stube" (ital. *stufa* „Badestube"); 4. *stiklas*, la. *stiklis* (*stikla* luogi BW 31090 „stiklo langai", *stikla* durvis BW 29642, 30784,3 „stiklo dures"), pr. *sticlo* „Glas, Trinkglas" = sl. *stьklo* (rus. *стекло*, *скло*, l. *szkło*, *śkło*) iš germ. *stikla* : got. *stikls*, sen. vok. aug. *stechal* „geriamas stiklo indas"; 5. *šálmas*, pr. *salmis* „Helm" = sl. *šolmъ* (iš čia l. *šłom*) iš germ. **xelmaz* = got. *hilms;* 6. *lūkas*, la. *luoks* „svogūnas" = sl. *lūkъ* (iš senesnės lyties *lōkъ*) iš germ. *laukaz* „Lauch" (suom. *laukka*); 7. *piela* „Feile; Säge" = sl. *pila* (rus. *пила*, l. *piła*) iš senesnės lyties **pēlā*, kilusios iš germ. lyties **fēlā*, kuri vėliau pavirto lytim *fīlā*[1]; 8. *muitas*, la. *muita* „Zoll" BW 30790,1 = sl. *myto* iš germ. *mūta;* 9. *tuinas* = sl. *tynъ* iš germ. **tūnaz* „Zaun"; 10. *kařbija* „Korb, Kober", pr. *carbio* „Mühlenkasten" = sl. *korbьja* (rus. *коробья*, l. *krobia*) iš germ. **korbiā*, iš kur sen. vok. aug. *churpa*, bavariečių vok. *Kürben* „Korb".

Asilas su *katilu* negali būti gotiškos kilmės del galūnės (got. *-lus*). Be to, su *asilu* lietuviai ir prūsai suėjo į pažines gana vėlai, tai yra tuomet, kai ėmė jiems kunigai bažnyčiose pasakoti apie Kristaus *asilyčią*.

Del ko *gatvė* reikia priskirti prie skolytinių žodžių iš senovės šiauriečių germanų (švedų) kalbos, jau teko man paaiškinti „Kalbos mažmožiuose" (§ 58)[2]. *Kliepas* ir *kvietys* negali būti gotiškos kilmės (got. *hlaifs*, *hwaiteis*) del dvibalsio *ie*. Lietuvių ir latvių kalbos dvi-

[1] Indoeuropiškasis dvibalsis *ei* slavėnų ir germanų kalbose pavirto vienabalsiu ilguoju *ī* per pereiginį laipsnį *ē* (ilgą, ankštą *e*). Tokiuo pat keliu atsirado iš senesniojo *ei* ilgasis *i* ir lotynų kalboje: *ire* iš **eze* = **eisi* „eiti".

[2] [Žr. šio tomo p. 136—139. — *Z.Z.*].

balsis *ie* visuomet yra kilimo iš senesnio *ei*, kaip tatai parodę yra prof. J. Endzelyno tyrinėjimai. Endzelyno rezultatus patvirtina ir
21(69) manosios studijos. Senų senovėje *ei* tevirto dvibalsiu *ie* tiktai po kirčiu, nekirčiuotasis liko kuo ir buvęs. Senovėje buvo sakoma: *niẽ-kas*, bet *nei víenas*, *príe-taras*, bet *prei-kãlas*, *diẽvas*, bet *deivẽ*, *deivótas*,. *deivỹstė*. Senovėje greta su lytimi *diẽvas* turėjo būti ir *deivaĩ*, greta su *veidaĩ* turėjo būti **víedas*, greta su *šviẽčia* turėjo būti *šveičiù*. Kalba nemėgia to paties žodžio linksniavime (declinatio) ir asmenavime (coniugatio) lyčių įvairumo. Tą įvairumą kalba paprastai išlygina, suvienodina. Tokiuo būdu iš dvejopų senovės lyčių apibendrinama yra viena katra. Greta su lytim *diẽvas* šiandie įsigalėjo ir *dievaĩ*, *dievỹstė*. Greta *veidų̃* pasidarėme ir vienaskaitos vardininką *véidas*. Prie *šviẽčia* ėmė sakyti ir *šviečiù*. Apibendrinę *šveičiù*, pasidarėme ir *šveĩčia*. Šituo apibendrinimo keliu pasidarė kalboje dvejopų žodžių, vadinasi, su *ie* ir *ei*, kurie kiaurai per visą linksniavimą ir asmenavimą išvedė vieną katrą dvibalsį. Taip atsirado: *šviečiu* ir *šveičiu*, *tiesiu* ir *teisiu*, *tiekiu* ir *teikiu*, *griebiu* ir (žem.) *greibiù* (*grẽbu*), la. *iet* „gehen" ir lie. *eiti*, *priekalas* ir *preikalas*, *priemenė* ir (žem.) *preimenė*, la. *iela* „gatvė" ir žem. *eilà* „*eilė*", *pliẽksti* ir *pleiksti* J 613, la. *viesties* ir lie. *veisti(e)s*, *kiesti* (Dauk., Val.) ir *keisti* K, Kv, *spiesti* ir *speisti* (*ažùspeitė* šunį sąsparoj; *prìspeitė* prie sienos „prispyrė" Salos) ir kt.

Kliepas ir *kvietys* senovėje buvo tariami **kleipas* ir **kveitys*. Pastarosios lytys atsirado iš šiauriečių germanų žodžių **xleifz* (sen. isl. *hleifr* — sen. vok. aug. *leib*) ir **xveitīz* (sen. isl. *hueite* — sen. vok. aug. *weizzi*).

Skandinaviškos kilmės tris žodžius teturime. Jų dar neužtenka spėjimui, kad šiauriečių germanų būta kadai kitkart artimais lietuvių bei latvių kaimynais Baltijos pajūryje (Kurše) arba Padauguvyje (Vidžemėje). Kad lietuviai ir latviai savo žemės ribomis būtų susisiekę su šiauriniais germanais, tai jie trimis skolytiniais žodžiais nebūtų pasitenkinę. *Kliepo* (duonos) ir *kviečių* pirkti mūsų protėviai galėjo gauti ir nebūdami šiaurės germanų kaimynais. Tuodu žodžiu gauta dar tuomet, kai patys germanai žodžius *hueite* (sen. isl.) ir *hleifr* (sen. isl.) dar tebetarė **xleifz* ir **xveitīz*. Germanų kalbos garsas *h* lietuvių kalboje būtų išnykęs, t. y. *kliepo* ir *kviečio* vietoje šiandie betarytumėm **liepas* ir **vietys*, plg. prūsų žodį *ilmis* „Bark, Scheune", kilusį iš got. **hilms* = norv. *hjelm*, sen. isl. *hialmr* „Bark" (Lidén Beiträge zur Gesch. d. deutschen Sprache u. Literatur XXXI 600).

Lietuvių žodis *kunigas* ir latvių *kungs* „ponas“ (iš senesnės lyties **kunigs*[1]) pateko mūsų kalbon tuomet, kai vokiečiai žodį *kuning*
22(70) (sen. vok. aug.) ėmė jau tarti *kunig*: Die *kunige* von Sameiten (Ditleb's von Alnpeke Livländische Reimchronik vers. 4653). Šaltinių liudijimu, lyties *kunig* atsirasta apie 1200 m. e. metus. Iš senovinės germaniškos lyties *kuningaz*, iš kurios kilę yra suom. *kuningas* ir slavėnų *kъnędzь* (rus. *князь*, l. *ksiądz*), lietuviai šiandie beturėtų **kuningą*, o latviai **kunīgą*. Senoji rašomoji ir šios dienos šnekamoji kalba kalbininkų (Hirt Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur XXIII 350, Schrader Reallexikon[1] 453, Berneker Slav. etym. Wb. I 663, Walde Lat. etym. Wb.[2] 338 s. v. *genius*) garbinamojo **kuningo* visai nepažįsta. Lietuvių kalboje tėra tiktai *kunigas*.

Mūsų *pinigas* irgi yra jaunesnis už slavėnų žodį *pěnędzь* (sen. rus. *пѣнязь*, l. *pieniądz*), kilusį iš germ. **penningaz* (sen. vok. aug. *pfenning*, sen. isl. *penningr*, slavėnų *ěn* iš *enn*). *Pinigas* bus patekęs mūsų kalbon irgi apie 1200 m. e. metus (mnd. *pennig*). Žemaičių *piningas* (and. *penning*) ben kiek senesnis už augštaičių *pinigą*, bet už tat kokiais 6 ar 8 šimtais metų jaunesnis už slavėnų žodį *pěnędzь*.

H. Hirt'as savo straipsnyje „Die altgermanischen Lehnwörter im Baltischen“ (Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur XXIII 344—349) tiki prūsų kalboje suradęs visųseniausių germaniškos (gotiškos) kilmės žodžių net 34, būtent: 1. *ackons* „akuotas, Granne“, 2. *alu* „midus“, 3. *dragios* „mielės“, lie. *dragė* BGLS 281, 4. *anctan* „sviestas“, 5. *assanis* „ruduo“, 6. *asilis* „asilas“, 7. *brunyos*, la. *bruņas* „Panzer“, 8. *sarwis*, lie. *šarvas*, 9. *salmis*, lie. *šalmas* „Helm“, 10. *kelmis* „kepurė“, 11. *kalabian*, lie. *kalavìjas*, 12. *bucus* „Buche“, *buccareisis* „būko riešutas“, 13. *gattawint*, lie. *gataviju*, 14. *instran* „Schmer“, 15. *kailūstiskan* „sveikatą“, 16. *caymis* „kaimas, kiemas“, 17. *catils* „katilas“, 18. *kaupiskan* „prekybą“, 19. *kērdan* „laiką“, 20. *klausiton* „klausyti“, 21. *auklipts* „paslėptas“, 22. *knapios* „kanapės“, 23. *cuylis* „kuilys“, la. *kuilis*, 24. *-maltan* „salyklas“, 25. *nautin* „vargą, Not“, 26. *panno* „ugnis“, 27. *-staclan*, kurį turime sudurtiniame žodyje *panustaclan* „Feuereisen, t. y. ugnies staklės“, 28. *pecku* „pekus“, 29. *rikijs* „viešpatis“, *rīks* „valstybė, Reich“, 30. *konagis* „König“, 31. *saltan* „lašiniai“,

[1] *Kungo* būta pažįstamo ir lietuviams. 1605 m. Kat. turi: nuog io milistos *kungo* Mikałoiaus Daukszos 30_6, *kungas* unt wisu *kungu* 32_{22}, *kungay* 86_7. Lyties *kunigas* ir tebebūta dar gyvos: *kúnigas* 77_{11}, *kunigas* 78_{18}, *kunigo* 61_7, *kuniguy* 72_7.

32. *sticlo* „geriamas stiklas“, 33. *tuldīsnan* „džiaugsmą“, 34. *wangus* „lydimas“, lie. *vanga* „dirva“.

Lietuvių ir latvių kalboje Hirtas (l. c. 349—351) tariasi suradęs šituos 23 gotiškos kilmės žodžius: 1. *alus*, 2. *asilas*, 3. *gana*, 4. *gardas*, 5. *ieškoti*, 6. *katilas*, 7. *kaugurė*, 8. la. *kauns* „gėda“, 9. *kaupas*, 10. *kiemas*, 11. *kerdžius*, 12. *kirmyti* „miegoti = drychać“, 13. la. *klaips* „duona“, 14. *klausyti*, 15. *kunigas* (Hirtas, žinoma, rašo: **kuningas!*), 16. *kupra*, 17. *kvietys*, 18. *midus*, 19. *mundras* „munter“, 20. *protas*, 21. *pulkas*, 22. *stodas* „arklių pulkas, стадо“, 23. *šarvai*.

Hirto germaniškosios kilmės žodžių sąrašan pakliuvo visų-
23(71) giausia (25 iš 50) savų, baltiškų, neskolytinių žodžių, bendrų baltams ir germanams: 1. pr. *ackons* „akuotas“, 2. pr. *dragios*, lie. *dragės* „mielės“: rus. *дрожжи*, 3. pr. *anctan* „sviestas“: lot. *unguo* „tepu“, 4. pr. *assanis* „ruduo“ = l. *jesień*, rus. *осень*, 5. pr. *kalabian*, lie. *kalavijas* : *kalu*, 6. pr. *kailūstiskan* : sl. *цѣль* iš **koilos*, 7. *káimas*, pr. *caymis*, lie. *kiemas*, la. *ciems* : sl. *po-čiti*, *pokoj*ь, 8. pr. *kērdan* „laiką“: rus. *череда*, 9. *klausyti*: *klausti*, *klusas*, 10. pr. *au-klipts* „paslėptas“: la. *klèpis*, žem. *klėbys* „glėbys“, 11. pr. *nautin*, 12. pr. *panu* = suom. *panu* „ugnis“, 13. pr. *-staclan* : lie. *staklės*, 14. pr. *saltan* „lašiniai“, 15. pr. *tuldīsnan* „džiaugsmą“: pr. *tulissones* „kunigai, numirėlio garbstytojai“ — sen. isl. *þulr* (*þ* = spirans *t*) „poėta“ iš senesnės lyties **tulis*, 16. pr. *wangus* „lydimas“, 17. *gana*, 18. *gardas*, 19. *ieškoti*, 20. *kaugurė* : *kaugė*, *kiaugė*, *kūgis*, 21. la. *kauns* „gėda“: lie. *kūvėtis* „gėdėtis“, 22. *kaupas* : *kupeta*, 23. *kerdžius* : sl. *čerda* (būtų lie. **kerda*) „banda, galvijai“ (l. *trzoda*), 24. *kirmyti* : *kirmis*, 25. *kupra* : *kaupas*, *kūpsóti*, 26. *protas* : *su-pratau*, 27. *mundras* (gali būti ir skolytinis): la. *mudris*,*-ra* „munter“ BW 343,4 var.; 31425, *mudît* „antreiben, anpurren“.

Kiti Hirto sąrašo žodžiai, būdami germaniškos kilmės, baltų kalbosna pateko ne tiesioginiu keliu, bet per slavėnus. Štai tie žodžiai: 1. *asilas*, pr. *asilis* = sl. *osьlъ*, 2. pr. *brunyos*, la. *bruńas* „Panzer“ = sl. *brъńa* (rus. *броня*) iš sen. vok. aug. *brunia*, 3. *šálmas*, pr. *salmis* = sl. *šolmъ* (l. *szłom*) iš germ. *xelmaz*, 4. pr. *bucus*, *bucca-reisis* iš lenk. *buk* (su trumpu *u*, ką rodo prūsų *bucca-*), 5. *gatāviju*, pr. *gattawint* = l. *gotowić*, 6. *katilas*, pr. *catils*, la. *katlis* = sl. *kotьlъ*, 7. *kuilys*, la. *kuilis*, pr. *cuylis* iš sl. *кыль* „su kuila“ (rus. *килун* — *kuilys*), 8. pr. *piwa* - *maltan* „salyklas alui“ = sl. *molto* (l. *młoto*) iš germ. **malta* „Malz“, 9. *pulkas* = sl. *pъlkъ* iš germ. **fulkaz* „Volk“, 10. *stodas* (gali būti ir savas žodis) = sl. *stado*.

Dar kiti Hirto sąrašo tariamieji senovės gotų žodžiai prūsų kalbon bus patekę tarp 1250—1500 metų iš vokiečių kalbos. Naujosios gadynės vokiški žodžiai bus šie: 1. pr. *instran* „Schmer" (gali būti ir savas žodis, plg. Thomsen Berör. 174, Fick Vergl. Wb. III[4] 25)[1] =
(72) vok. žem. (mnd.) *inster* „taukinė, įsnauja", sen. isl. *īstr* n. „Fett", 2. pr. *kaupiskan* : *kaufen*, 3. pr. *konagis*, lie. *kunigas* (*kungas* 1605 m. Kat.) : vok. žem. (mnd.) *kunig*.

Taigi, Hirto senųjų germaniškosios kilmės žodžių sąrašo (50 žodžių) būta baisiai nevykusio.

R. Trautmann'as (Die altpreussischen Sprachdenkmäler. Göttingen 1910 p. XV) prūsų kalboje išranda šiuos žodžius esant gotiškos kilmės: 1. *arrien* „Tenne": got. **arin*, 2. *asilis* „Esel": *asilus*, 3. *ilmis* „Bark": **hilms*, 4. *catils* „Kessel": *katils*, 5. *kaupiskan* „Handel": *kaupon*, 6. *lapinis* „Löffel" : **lapins*, 7. *rikijs* „Herr", lie. *rykys*: **reikeis*, 8. *wangus* „Damerau", lie. *vanga* : *waggs* (*gg* = *ng*).

Pr. *arrien*[2] negali būti gotiškas vienaskaitos galininkas **arin*. Iš germaniško žodžio *arinaz* (iš kur suom. *arina* „židinys" = sen. isl. *arinn* „Feuerstätte, Herd", sen. vok. aug. *arin*, *erin* „Fussboden, Tenne" Fick Vergl. Wb. III[4] 18) prūsų kalboje turėtumėm vienask. vardininką **arins*, galininką **arinan*. Prie vienaskaitos galininko (acc. sing.) *arrien* (plg. *semmien* „žemę", *warrien* = la. *vari* „galią") vardininkas turėjo būti **ari*, kas būtų lietuviškai **arė* (la.**are*). Jei žodis *arrien* prūsų kalboje reiškia „javus", „labybą" (Als), tai jis tuomet bus giminė su mūsų žodžiu *arúo-das*[3] „iškultos labybos padedama

[1] Pr. *instran* „taukai, užkulas, užtrinas, prametalas" gali būti kilimo iš senesnės lyties **ins-ra-n*, kurios pirmoji dalis *ins-* kyšo mūsų žodžiuose: 1. *įsčios* „vnętrznošci, łono ; Eingeweide" Būga Известия отд. русс. яз. и слов. Акад. Н. XVII,1 p. 38 iš **ins-tjās* : la. *iekšas* „Eingeweide, viduriai" iš **ens-tjās* ; gr. ἔνς (krėt., arg.)=att. εἰς „į, ing"; 2. *įsnauja* „taukai, išrūkyti vėdare; rus. сальник, gr. ἐπίπλοον" Ds, Joniškis, Linkmenes, Tverečius, Alunta, *įsnaujà*, *-jõs*, *įsnaują* Kv, *isnauje* sadło w czepek zawinięte, kądziałek sadłowy. Adeps, arvina Π, *Isnauia* DPo 180_{30} iš **ins-n-* : la. *iešńavas* „Flaumenfett, Schmer, ungesalzen Schmalz" iš **ens-ńavās*. Germaniškasis žodis *instra* n. kilęs yra iš indoeuropiškos lyties **ens-ro-m* (germaniškosiose kalbose „*en* + priebalsis" pavirsta „*in* + priebalsiu"), kurios *ens-* lygus yra la. *ies-* iš *ens-* (*iekšas*, *iešńavas*).

[2] bille stai peisālei tu turei stesmu kurwan kas *arrien* tlāku ni stan āustin perrēist bhe ains dilants ast swaisei ālgas werts 55_{34}=sako rasztas: Ne užriszi nasrû jaucziuy kulancziam. Ir wertas ira darbinikas algos sawo 1816 m. Naujas Istatimas Pow. Grom. pas Timoteusza I 5,18. Posakis „kas *arrien* tlāku" reikia versti lietuviškai žodžiais: „kurs *javus* arba kūlę (kluoną) kulia".

[3] *Aruodo* dalelytė *-das* yra ta pati, kaip ir žodžiuose: *priedas*, *uždas*, *išdas*, *indas*, *nuodas*, *apdas* „drabužis" ir wissos perêdnios ir *abdas*, ir įrinkimai

(= -das) vieta = žem. miegà“ = la. *aruods* BW 3876, 10594, 21060, 21294, 25990.

Del *asilo*, *katilo*, **kaupiskos* (pr.) negotiškos kilmės jau esam anksčiau kalbėję. *Vanga* „dirva“[1], pr. *wangus* „lydimas, silva paene
25(73) exstirpata“ ir kuršių *-vanga* „laukas“[2] yra baltiškos kilmės žodžiai, su kuriais giminiuojasi germanų kalbos žodžiai: got. *waggs* (t. y. *vangs*) „rojus, Paradies“, sen. isl. *vangr* „lanka, pieva, laukas, klajumas, Aue, Gefild“, sen. saks., sen. angl. *wang* „lanka, lyguma“, sen. vok. aug. *holz-wangâ* „campi nemorei“ — sen. isl. *vangi*, sen. saks., sen. vok. aug. *wanga* „skruostas, Wange“. Visų šitų žodžių pagrindinė reikšmė bus buvusi „šlaitas“ *(šlieti, šlyti)*, „lenkė“ *(lenkti, lanka)*, plg. pr. *wangan* „galą“, *wīngriskan* „apgaulę, klastą“, lie. *véngiu* „lenkiuosi, bijau“, *vingis* „linkis, lankstas“, *vangùs* „tinguś“, la. (skolytinis žodis iš kuršių kalbos) *vingris,-ra* „vigrus, оборотливый, frisch, hurtig, geschick“. Greta su *veng-* ta pačia réikšme tųrėta ir šaknis *veig-* (plg. žem. *bengti* : aug. *beigti* „baigti“ Prienai, Seinai, 1600 m. Marg. Theol.), iš kurios kilę yra: la. *vaigs* (būtų lie. **váigas*) „skruostas, щека, Wange“, lie. *viglas* Ds, arba *vigrùs*[3] „быстрый, живой, верткий, ловкий, kurs veikiai susimeta, vikrus“, la. *vieglis* (būtų lie. **viẽglas* Būga Русский филол. вестник LXV 325) „lengvas, leicht, wenig wiegend“, lie. *Vaiguvà* (gal. *Váiguvą*) „1. Plókščių par. upė, 2. Žemaičių žemės miestelis“, Бирштанъ (= Bìrštonas), *Воикгува*

DP 332_{36}. Kamieną *aruo-* „javai, labyba“ del dvibalsio *uo* galime palyginti su la. (Aucėje vartojamu) žodžiu *peluo-de*, greta su kuria yra sakoma ir: *pelūde* BW 5205, 12594, 2, 4; 14434 ir *pelude* BW 824, 12677, 35134 var. „peludė“. *Aruo-* rodo buvus daugiskaitos vardininką **arūs* „javai“ (plg. *pelūs*). Baltų kamienas *aru-* (plg. *pelu-mis* = sen. rus. съ *пелъми* Новгород. 1 летопись 6636 г.) arba *arū-* (plg. la. daugiskaitos naudininką *pelū-m* „pelums“ BB XXV 276) yra draugas kamienui **arvâ* = lot. *arva,-ae* „dirva, Ackerfeld, Saatland“, umbr. *arvam-en* „in arvum, dirvo-na“ — gr. ἄρου-ρα „Ackerland“, plg. la. *pelvas* „pelūs“ Endzelin KZ XLII 378, Arch. für slav. Phil. XXXII 286, Būga Русский филол. вестник LXXIII 335 ir pr. *pelwo* = sl. *pelva*, iš kur ukrain. *polóva*, serb. *pljeva* „pelūs“. Tokiuo būdu išeitų, kad prūsiško „javų“ vardo **ari* ir lietuviško bei latviško *aru-(arū-)* turėta pagrindinė reikšmė „dirviniai“, „dirvoje (augą)“.

[1] *wangos* stow wargei BrB Joel 1,10 (BGLS 337).

[2] Kuršių kalbos žodis *vanga* išliko vietų varduose: *Alšvanga*, *Ievanga* „alksnių vanga“, „ievų vanga“. Sambijoje būta vietovės, vardu *Alex-wange* = „aliksnių vanga“ (Dusetiškiuose sako *aliksnis* „alksnis“).

[3] *Vigrus* vaikas „vikrus, ловкий, верткий“ Ramygala, *vigrus* „bystry“ J (słownik), aš vaikas *vigrus* J[3] 67,5, *vigrus* žirgužėlis 331,16, žirgas *vigrus* 383,17.

1387 m. (А. Соболевский и С. Пташицкий Снимки грамот XIV в. Издание Археологического Института. СПБ 1903 № 14), у *Воикгубе* за милю отъ Велены (= Veliuona) 1493 m. (Русская историч. библиотека XXVII 138). Tarp vokiško žodžio *Wange*[1] „skruostas" ir latviško *vaigs* „skruostas" yra toks pat santykis, kaip ir tarp žemaitiškos *pabangõs* ir augštaitiškos *pabaigõs*.

Kalbos faktai rodo, kad prūsų tautos jau V—III amžiuje prieš m. e. gyventa ties Vyslos upės žiotimis ir Paaismaryje. Antrajame mūsų eros amžiuje (miręs 178 m.) prūsus tenai randa garsusis geogra-
26(74) fas Ptolomėjas (Ptolomaeus, ed. C. Müller III 5, 9). Iš jo mes sužinome du tosios giminės tautiniu vardu: *galìndus* ir *sudus (sùdinus)*. Tiedvi prūsų giminės tautėli gyvenanti greta slavėnų (venedų): ὑπὸ μὲν τοὺς Οὐενέδας... Γαλίνδαι καὶ Σουδινοί. Šitų tautelių vardai tebegyvuoja Prūsų žemės sričių pavadinimuose *Galindia* ir *Sudowia* (1326 m. Scr. rer. Pruss. I 51) arba *Galindo* ir *Zudua* (1231 m. l. c. I 737). Gotų, kai dar jų gyventa Pavyslyje, pasižinta ir su *galìndais*. Iš Pavyslio *Galindo* vardas nusinešta gotų net Ispanijon. Tenai tuo vardu buvęs vienas vestgotas (J. Hoops Reallexikon der Germanischen Altertumskunde II 304).

Vyslos žemupį prūsai turėjo pasiekti dar tuomet, kai Pavyslio gyventojai slavėnai upės vardą tebetarė *Vīstlā*[2], nes tik iš pastarosios lyties tegalėjo atsirasti pietinių prūsų šnektose (plg. pamezaniečių

---

[1] Šaknies *veng-* (indoeuropiškai *vengh-*) turėta gretiminė lytis *venk-*, kurios pėdsakų randame ir germanų, ir baltų giminės kalbose, pvz.: 1. germ. *vanhō* f. „linkis, Winkel", *vanha* n. „netiesa, piktybė" (Fick Vergl. Wb. III[4] 389) = skr. *vanka-* „kreivuma, įžulnuma"; 2. lie. *vinklùs* „vikrus, viglas, zwinny" Ms, Slnt, *vinklus* kaip išnarstytas (Skuodas), woraj... tinkłus ósstato musiems didelej *winklus* Dauk. Dajnes 144; 3. *vinkrus* „chytry" J (słownik), *winkrus* „chytry" Dauk. Lenk.-liet. žod., *winkrus*, guwus callidus Dauk. žod. 6, *vinkrus* „vikrus" Dauk. Liet. istor. I 276, *winkrus* uried's D[10] 53, Lacedemonys *winkrej* apgawęs, stiprej grauden 15, Nesus giltiniop pasmerktas, *winkrey* sawį ir sawusius iszlousou 162, surį... *winkri* łape... pagrobę Dauk. Pasakas Phedro 9, nebo ant kiejsta ir *winkre* elgimos žmonių Val. Tam. isz Kemp. 81, Nepasiklauk... *winkrumu* 22, Mitridatio *winkrumu* sugautas D[10] 112, Toksay *winkrumas* Rimionems pawiko 206; 4. la. (kuršių kalbos liekana) *vinkal'ât* „vengti darbo, vangiam, tingiam būti", *vinkl'uoties* „säumen, zaudern, nachlässig sein".

Šaknies *venk-* turėta ir gretiminė lytis *veik-*: *véikus* „schnell, flink, bereitwillig", *vikrus* „viglas, vigrus", la. *veiklis,-la* „greitas, vikrus" (lietuviškai būtų **véiklas*).

[2] *Vistla* Plinius Hist. nat. IV 81, 97, iš kur *Vistula* Pomponius Mela III 4, 1.

prūsų žodžius: *-tinklo* „tinklas", *piuclan* „pjautuvas", čia priesaga *-kla-* kilusi yra iš *-tla-*) *Vīkslā* (*Wixla* 1243 m. šaltinyje pas Pierson'ą Altpreuss. Namencodex). Prūsiškoji Vyslos vardo lytis iki šiai baltai dienelei išgyveno vokiškame upės varde *Weichsel* (sen. **Vīhslā* = pr. *Vīkslā*).

Pietinių prūsų šnektoje slaviškoji Vyslos upės vardo lytis *Vīslā* iš pat prādžių turėjo pavirsti lytim *Vīsklā*, nes *-tl-* pietiniuose Prūsuose virto *-kl-*. Lyties *Vīsklōs* būta patekusios ir gotų kalbon. Mūsų upę vadina *Viscla* gotų istorijografas (350 m. e. m.) Jordanas (De reb. Get. 5). Jis tą vardą, be abejo, bus paėmęs iš gyvosios gotų kalbos. Vėliau *Vīsklā* baltiškųjų kalbų įstatymais turėjo išvirsti lytim *Vīkslā*, nes priebalsių junginys „*sk* + priebalsis" virsta junginiu „*ks* + priebalsis": *Maksvà* = rus. *Москва*, „šuns uodega *vikst*" greta su „šuo uodegą *viskina*".

Vyslos (*Wisle* 890 Vulfstano kelionės aprašyme Scr. rer. Pruss. I 732, KZ XIX 372) upės vardas kilimo yra slaviškas. Šito vardo anapus slavėnų žemės ribų niekur nerandame. Slavėnuose *Vyslos* vardo (su jos išvestiniais) esama labai popularaus, plg. 1. *Visla* — Bobriko Vislicos dešinasis intakas (Pinsk. apskr., Minsk. gub.); 2. *Vislica* — Bobriko dešinasis intakas (Bobrikas įteka Pripetin iš kairės; Pinsk. ap.); 3. *Vislok* — a) Sano kairysis įtakas, b) Lisenkos kairysis įtakas (Lisenka įteka Vorsklicon, Graivor. ap., Kursko gub.); 4. *Wisłoka* — Vyslos dešinasis įtakas; 5. *Vislov rov* — Ochovkos kair. įtakas (Babruisk. ap., Minsk. gub.); 6. *Vislovka* — Desnos kair. įtakas Smolensko gub.; 7. *Wiślanka* — Vyslos įtakas Vloclavo apskr.; 8. *Svisloč* — a) Dniepro Berezinos deš. įtakas ir b) Nemuno kair. įtakas (iš *Sъ* + *visločь* „zlew potoków, rzeczek"); 9. *Świślina* (iš *Sъ* + *vislina*) Kamenos deš. įtakas (Kamienna teka Vyslon iš kairės; Kelčių gub.).

27(75) *Vyslos* etimologiją galima rasti mano straipsnyje „Kann man Keltenspuren auf baltischem Gebiet nachweisen?" (Rocznik Slawistyczny t. VI p. 29).

Mano straipsnis duoda šitokias išvadas:

1⁰ Iš baltų (áisčių) giminės tautų žilojoje senovėje (pradedant nuo V — IV amžiaus prieš mūsų erą ir baigiant III m. e. amžium) susisiekta su rytiečiais germanais (gotais) vienų tiktai prūsų.

2⁰ Prūsų su gotais susisiekta Pavyslyje ties žiotimis ir Paaismaryje.

3⁰ Gotų tautos kultūrinių santykių su prūsais būta silpnesnių nei su slavėnais.

4⁰ Augštesnį kultūros laipsnį rodančių žodžių iš gotų kalbos patekta slavėnų kalbon daugiau ne 30 žodžių. Tuo tarpu baltai iš gotų tėra gavę vos tik devynis žodžius.

5⁰ Gotiškosios kultūros Prūsuosna eita ne tiek tiesioginiu keliu, kiek per slavėnus. Iš senų senovės, mat, slavėnų (venetų, venedų) būta kaimynais su gotais.

6⁰ Prieš gotų atsibrovimą į Vyslos žiotis ir Paáismarį prūsų su gotais nebūta kaimynais. Tuomet prūsus nuo gotų skyrusi slavėnų teritorija.

7⁰ Suomių ir lapių nuo geležies gadynės pirmųjų dienų (550—300 metų prieš m. e.) gyventa šiauriečių germanų (švedų) įtakoje ir gauta daugiau nei 100 žilosios senovės germaniškų žodžių.

8⁰ Visųseniausiųjų germaniškosios kilmės žodžių patekta suomių ir lapių kalbon dar tuomet, kai germanų prokalbės konsonantizmas par tebebuvo neapkitęs, t. y. prieš vadinamojo „Lautverschiebung'o" atsiradimą (400—250 m. pr. m. e.).

9⁰ Baltų giminės kalbose gotiškosios kilmės žodžiai turi Lautverschiebung'o (priebalsių pakaitos) žymių. Tas pat reikia pasakyti ir apie slavėnų gotiškosios kilmės žodžius.

10⁰ Iš tikrinių vardų (nomina propria) matyti, kad gotų su prūsais ir slavėnais susidurta dar prieš priebalsių pakaitos (400—250 m. pr. m. e.) atsiradimą. Iš tos gadynės eina lietuviškasis *gudo* vardas ir lenkiškasis Pavyslio miesto vardas *Grudziądz*[1].

11⁰ *Gudo* vardu iš pat pradžių vadinta gotai. Paskui, gotų valdžion patekus Pavyslio slavėnams, *gudais* imta vadinti ir gotų pavaldiniai slavėnai.

12⁰ Tų šiauriečių germanų, iš kurių suomiai ir ėstai (igauniai) turi pasiskoliję žodžių, nuo neatmenamų laikų gyventa šiaurės vakarinėje Ėstijoje (Estland) ir pietų vakarinėje Suomijoje (Finnland).

28(76) 13⁰ Šiaurės germanų (skandinavų) įtakoje kadai kitkart, be suomių, būta ir latvių su lietuviais. Įtakos pėdsakus galime įžiūrėti žodžiuose *kliepas, kvietys* ir *gatvė*.

14⁰ Skandinavų įtakoje lietuvių ir latvių gyventa dar tuomet, kai patys skandinavai priebalsio *h* vietoje *(hleifr, hueite)* dar tebetarė *x*.

15⁰ Skandinavų nebūta kaimynais nei latviams, nei lietuviams. Skandinaviškos kilmės žodžiai bus gauti prekybos keliu.

---

[1] Iš bendrinių vardų (nomina appellativa) slavėnai bus gavę iš gotų kalbos prieš Lautverschiebung'o atsiradimą tiktai vieną žodį *mərky* „morkas" (sen. vok. aug. *morha*).

16⁰ Prūsų prieita prie Vyslos upės žiočių dar tuomet, kai Pavyslio gyventojai slavėnai upės vardą tebetarė *Vīstlā*.

17⁰ Vokiškasis Vyslos vardas *Weichsel* kilimo yra prūsiškas. Prūsų kalbos įstatymais *Vīstlā* turėjo pavirsti lytim *Vīkslā*, iš kurios germanų lūpose pasidarė *Vīhslā* (dabar *Weichsel*).

Kaune, 1921 m. gegužės mėn. 6 d.

(76) **29. Prūsų dievas Aušautas**

1530 m. šaltinio dievas *Ausschauts* „Aesculapius" galėtų būti vienos kilmės su 1561 m. katekizmo žodžiu *āuschautins* „skolas, Schulde" (acc. pl.), kilusiu iš veiksmažodžio **auschaut* „skolyti = vorschiessen (Geld)". Kaip *vorschiessen* „skolyti" nėra atskirtinas nuo *schiessen* „šauti", taip lygiai ir prūsų **au-šaũt* negali būti skiriamas nuo **šaũt* = la. *šaũt* „schiessen", kuriam lietuvių kalboje atlieptų **šiáuti*, plg. žem. žodį *šiáutuvas* „Weberschiffchen", *šiaulỹs* „strzelec", iš kur miesto vardas *Šiauliaĩ*. Del prasmės išrutulos plg. dar vok. *Schoss* „Abgabe, Zoll, rinkliava, mõkestys" greta su *schiessen* „šauti".

Aušāuts būtų tai toks dievas, kuris „duoda" *(schiesst vor)* žmonėms sveikatą, arba dievas, kuris „nustuma" (*nušáuja*, plg. durìs *užšáuti* „užstumti", duoną į pečių *šáuja* „stuma") nuo žmonių ligas.

Au-šāuts (lietuviškai būtų **Nuo-šiaũtas*) „(žmonių ligų) nušovėjas (nustūmėjas)" savo sudarymu niekuo nesiskiria nuo žodžių: *žibiñ-tas* „senovės padargas žiburiui įkišti, Leuchter" || *žìbinu*, *pelė-kautai* „slãstai" || *káuti*, *apsiaũstas* „Mantel, t. y. žmogaus apsiautėjas" || *àpsiaustas* (part.).

Gyvus niekus del *Aušauto* rašo A. Mežinskis (Ромове 76,77).

30. Neikom

Juškevičiaus žodyno *neikom* „labai, sehr" 204b, 277b, 337a, 405a, 454b, 566a gali būti kilimo rytietiška lytis iš *neiko-mis*, kuri nėra atskirtina nuo latvių kalbos prieveiksmio *nàiki* „labaĩ, sehr" RKr XV 69.

(77) **31. Prūsų dievas Gardaitas**

Bardoayts „Pollux", sako, atsiradęs per spaudos klaidą iš *Gardoayts (Gardoaetes)* „Schiffgot" Aist. stud. I 8. Jei Akelaičio žodis *gárdas* „Schiff, laivas" (Aist. stud. I 9) nėra pramanytas, tai jis

bus prūsų dievaičio tėvas. *Gardoayts* galėtų būti kilęs iš lyties *Gardđitas*: *Garda-aitas*, kur *garda-* „laivas“ ir *aitas* „kas eina, ėjėjas“=lie. *áitas* „kas vis eina ir eina = padáuža, Herumtreiber“ Kp.

32. Juodeikis ir juodikis

Linkmeniškių *júod-eikis* „kraujinė sruba, rūgštimė virta“ ir XVI amžiaus rašytojų (W 103_{23}, BrP I 284) *júod-ikis* „skatikas, pinigėlis, Heller, Scherflein“ del priesagos balsių kaitōs *(ei || i)* niekuo nesiskiria nuo šių slaviškų žodžių: s. bulg. *аєн-ицѣ || аєн-ыцѣ* „ėras“ arba lenk. dial. *pal-ić || paliec* (kilm. *palca)* „pirštas“. Plg. dar *jauneika* O¹ $61_{3,21}$, 109_{14}, 116 „der Jüngste“, *Jaunẽikis* (pavardė): *jaunìkis* „ein (heiratsfähiger) junger Mann“.

33.

141(77) **Festschrift Adalbert Bezzenberger** zum 14 April 1921 dargebracht von seinen Freunden und Schülern. Mit 41 Abbildungen im Text und 10 Tafeln. Göttingen Vandenhoeck & Ruprecht 1921 172 p. 8⁰.

Becenbergerio vardas nėra svetimas mūsų šviesuomenei. Visiems mums, vadinamiesiems šviesuoliams, tekę yra, mokantis gimtosios kalbos, naudotis ir Becenbergerio veikalais. Dar ir dabar dažno šviesuolio knygyne užtiksime ne vieną jo veikalą; pvz.: 1) Beiträge zur Geschichte der litauischen Sprache, 2) Litauische Forschungen, 3) Litauische und Lettische Drucke der 16. und 17. Jahrh. Šių metų balandžio 14 d. Karaliaučiaus ūniversitas ir Becenbergerio draugai bei mokiniai šventė jo 70 metų amžiaus sukaktuves. Sukaktuvėms buvo paruoštas tam tikras šventinis spaudinys, kuriam patiekė straipsnių 27 mokslo vyrai iš lyginamojo kalbų mokslo, archeologijos ir istorijos srities. Mūsų šviesuomenei įsidėmėtini šie straipsniai: 1) M. Ebert: Ein Spät-La Tène-Depotfund von Sprindt (netoli nuo Įsruties) p. 24—30, 2) B. Ehrlich: Der Schlossberg in Rajgrod (senovės jotvingų žemėje) p. 31—38, 3) Georg Gerullis: Zur Sprache der Sudauer-Jatwinger p. 44—51, 4) A. Hackman: Baltische Sprossenfibel aus Fińland p. 68—76, 5) Chr. Krollmann: Lübecks Bedeutung für die Eroberung Preussens p. 97—102, 6) O. Montelius: Schweden und Weichselländer zur Steinzeit p. 110—113, 7) F. E. Peiser: Die Trinkhornränder der Prussiamuseums p. 114—120, 8) K. Stadie: Die Steinzeitdörfer der Zedmar (Darkiemio apskr.) p. 148—160, 9) R. Trautmann: Baltisch-Slavisches p. 167—168.

142(78) Neiškenčiu kelių žodžių nepasakęs apie mūsų tautiečio Jurgio Gerulio[1] straipsnį „Zur Sprache der Sudauer-Jatwinger“. Sudų (sudinų, sudāvių), arba jotvingų, kalba ir man senai rūpi. Tai kalbai tirti aš jau nebe nuo vakar dienos (nuo 1908 m.) renku medžiagos, kurios susikrovė per 12 metų ben triskart daugiau, kaip kad padavęs yra savo stráipsnyje Gerulis. Manoji nuomonė del jotvingų kalbos visai sutinka su Gerulio nuomone.

Jotvìngai balsių ir priebalsių atžvilgiu reikia priskirti ne prie lietuvių, bet prie prūsų giminės. Dvibalsio *ei* jotvìngai, kaip ir prūsai, neverčia dvibalsiu *ie*, vadinasi, jie *priešingo* victoje sako *Preisinges* (asmens vardas). Žodžio *líepa* jotvingiškai būta tariamo **leipā*, kuri išliko gyva iki šios dienos vietos varde *Lé pal-ingis* (Seinų apskrities miestelis), plg. vietos vardą *Liepal-otai* SN.

Priebalsių *š* ir *ž* jotvingų kalboje, kaip ir prūsų, būta tariamų kaipo *s* ir *z*. Tai matyti iš asmens ir vietų vardų: 1) *Preisinges* = lie. *priešingas*, 2) Стегоутови *Зьбровичю* 1227 m. IL (= Ипатьевская летопись. Издание второе, СПБ 1908) 751, t. y. Stegutis *Zebro* sūnus = lie. *žebras*, pavardė — *Žebrys*, 3) *Azāgis* — Leipalingio par. ežeras — iš senesnės lyties *ezēgis* „ežeginis, pūgžlinis“: lie. *ežegys* = pr. *assegis* „Barsch“, 4) *Bérznykas* — Seinų apskrities miestelis „Béržininkas“ = pr. *Bersnicken* — *berse* „beržas“.

Taigi, fonėtika jotvingų kalbos visai neskiria nuo prūsų kalbos.

Jotvingų kalbos žodynas irgi rodo juos buvus artimesnius prūsams nei lietuviams. „Juodo“ ir „balto“ vietoje jotvingų drauge su prūsais sakyta *kirsnas* ir *gailas*, iš kur kilę yra: 1) *Kirsnà* — Šešùpės intakas iš dešinės (Seinų, Kalvar. apskr.)[2]: pr. *kirsnan* „juodas“, 2) *Gaila* — kaimas ties Olecka XV amž. (Pierson Altpreuss. Namencodex), kurį dabar lenkai vadina *Biała*, t. y. *Balta*: pr. *gaylis* „baltas“, plg. dar Seirìjų valsčiaus (Seinų ap.) ežero vardą *Gáiliekas* (jotvingiškai). „Giria“, kaip ir prūsų, jotvingų vadinta žodžiu *median*, ką rodo girios tikrinis vardas *Solomedye* 1390 m. Scr. rer. Pruss. II 684.

Dar viena fonėtikos ypatybė riša jotvingus su prūsais, būtent, balsių junginio *ām* (= lie. *om*) išvirtimas junginiu *ōm*: *Скомондъ* 1248 m. IL 799 = *Scumandus* Dusb. III 164. Balsio *ō* prieš *m* būta ankšto, panašaus į *u*, todėl vokiečiai *o* vietoje rašo *u*. Su jotvingų

[1] Dr. fil. J. Gerulis dabar docento teise skaito lekcijas iš lyginamojo kalbų mokslo srities Karaliaučiaus ūniversite.

[2] Kad *Kirsnōs* vardas būtų lietuviškas, tai jis šiandien būtų ištariamas **Kiršna*.

asmens vardu *Skomandas* (plg. pr. *Po-manda* de castro Balga Dusb. III 26 — *Mandio* 1280 m. Scr. rer. Pruss. I 256) bus giminė žemaičių
143(79) sodžiaus vardas *Skomantaĩ* (Švėkšnos par.). Prūsų kalboje irgi *ām* tarta kaipo *ōm*: *tickrōmai* „teisūs“[1]. Kitais atsitikimais rusų šaltiniai ilgojo *a* neverčia ing *o*: *Анкадъ* 1256 m. IL 832_7 (del šaknies plg. kurš. 1230 m. „*Anzes* villa in Curonia“ Bielenstein Grenzen 179, *Ancinieki* BW 12878,1, *Ancenieki* 20957,3; del priesagos plg. lie. *vien-ódas* Ds = la. *vien-āds* „vienokias“), *Коматови* dat. sing. 1255 m. IL 828_{13}.

Gerulio paliestiesiems jotvingiškiems vardams pridedu keletą pastabų:

Galms — asmens vardas — nuo *Galmino* (seniau: *Gaili-minas*) ir *Galmanto* (sen. *Gaili-mantas*) geriau būtų atskirti. Be nebus jis giminė su la. žodžiu *pa-galms* „atšleimas, kiemas, Hofraum“?

Юндилъ 1256 m. IL 835_1 turėjęs yra priesagoje *i* trumpą. Lietuviai sako *Juñdilas* Kv arba *Juñdalas* Kantaučių par.

Моудѣыко 1273 m. IL 870 yra surusinta lytis *Мондѣыко* = lie. *Mandéika*, plg. kaimo vardą *Mandeĩkiai* (Šakynos par.). Kaip iš *Мондѣыко's* Ipatijaus kronika pasidarė *Моудѣыкą*, taip lygiai ir *Сондомирь* (lenk. *Sądomierz*, *Sędomierz*) pasidarė *Соудомирь*, t. y. *Sudomiŕ*.

Шюрпа 1273 m. IL 870_{25} = lie. *šiùrpa* „pasišiáušėlis“ — la. ryt. *paszuorpis*, *szuorpuots* „nasierzały, najeżony“ (Kurmin'o žod. 90) = lie. *pašiùrpęs*, *šiùrpotas* : *Szurpiły* (lenk.) — Jeleniavo valsčiaus sodžius, t. y. *Šiùr(pa)-pile* „kunigaikščio Šiùrpos pilis“.

Стѣыкинтъ 1255 m. IL 827 yra rašybos klaida vieton *Стѣкинтъ*: *Стекынтя* gen. sing. IL 827, в домоу *Стѣкинтовѣ*, *Стѣкинтовъ* 828 (2 kartu), домъ *Стѣкинтовъ* 1256 m. 834. Asmens vardas *Stekintas* bus kilimo iš lyties *Steg(i)-kintas* : *Стегоутъ*, *Стегоутови* Зѣбровичю 1227 m. IL 751, t. y. *Stegutas* (*Stegùtis*): *Steg-vìlas* Kv, *Stegẽliškės* — vietos vardas Kv.

Zwiniennen (dat. sing.) gali būti giminė su prūsų kalbos žodžiu *swintian* „kiaulė“ (vok. *Schwein*, rus. *свинья*) arba lie. *žvynai*, la. *zvīnas* BW 9546, 10377 „sriegai“, lie. pavardė *Žvynys* Kp.

Dernen, kaip rodo lenkiškasis vietos vardas (ties Lukù „Lyck“) *Dziarnowo*, būta jotvingiškai tariamo **Dērna-*. Ilgasis *ē* lenkų kalboje

[1] To *ām* prūsai neperdirbo ing *ōm*, kurio *m* po *ā* kaitaliojasi su kitais priebalsiais, pvz.: *gennāmans* = sl. *ženamъ* „žmonómus“. Čia *ā* apibendrintas iš kitų linksnių. Prūsiškasis žodis *rāms* „ramus“ turi ne *ō* del to, kad jis kilimo yra ne iš *rāmas* (= la. *rāms*), bet iš *ramas* (plg. lie. *ramus*).

turėjo pavirsti ing *ia* prieš *r (miara, wiara)*. Plg. pr. vietos vardą „Quene vel *Dernen*“ Scr. rer. Pruss. I 289 (Sambia). Germanų kalboje žodžio **ternō* (ide. **dernā*) reiškiama „ežerėlis“: sen. isl. *tjörn* f. „kleiner See“ Fick Vergl. Wb. III[4] 157.

144(80) *Дора* 1256 m. IL 834_{20} — kaimas = lenk. *Dora* — Ščebros Olšan(k)os valsčiaus kaimas (Augustavo ap., Suv. g.)[1]: Новые *Доры*— сеножать над рекою Кеною, Вилен. пов. (Акты издав. Виленск. Археографич. Коммиссией. Том XIV 449). Jotvingų žemės vietóvardis *Darā* galėtų būti giminė su rus. *дор* „роспашь, росчисть, plėšimas, naujiena“ ir lie. lauką (dirvą) *dirti* „proscindere humum“ (Būga RFV LXX 104).

Drohyczyn, kurį rusų šaltiniai vadina *Дорогичинъ*, veikiausia yra slaviškas vardas: rus. *дорогой*, l. *drogi*, sen. bulg. *драгъ* = la. *dārgs* „brangus“. Šito miesto pagrindinė (praslaviška) lytis yra buvusi **Dargūkīnas* arba **Dargūkeinas*.

Kymenow ir *Pokima*. *Pokīmos* srities gyventojus Ipatijaus kronika (1256 m. p. 833) vadina *Покъяцъ*, kas yra daugiskaitos vardininkas, kilęs iš senėlesnės lyties **Покъм-ьци*. Priebalsiai *-mc-* paprastai pavirsta ing *-nc-*, plg. lenk. *jeńca* (gen. sing.), iš kur ir vienaskaitos vardininkas (nom. sing.) *jeniec* užuot *jemiec* „karo imtinys“. Mūsų vietovardžius jotvingai bus tarę: *Kīmeno(u)vā* ir *Pōkīmā* arba (kai kuriose šnektose) *Pōkēmā*. Iš šito vardo pasirodo, kad ilgasis *ē* (=lie. *ė*) kai kurių jotvingų kalbos šnektų tarta kaip *ī*[2]. Upės vardą *Mete* (Scr. rer. Pruss. II 692) XVI amžiaus šaltinis (Ревизия пущ и переходов звериных... составленная... Воловичем в 1559 г. Вильна 1867 p. 49) vadina *Muma*, kas irgi rodo *ē* buvus tariamą ir kaipo *ī*.

на селѣ *Корковичихъ* 1256 m. IL 834_{22} iš jotv. *Kark-* : pr. *Karke*— Bartų žemės ežeras 1361 m. (Pierson Altpr. Namencodex), *Karkarnis* —1261 m. Sambijos prūsas Scr. rer. Pruss. I 262, lie. *Kařk-až-iškės* — Ušpālių par. sodžius, kuršio vardas *Karkele* 1310 m. (Bielenstein Grenzen 444).

---

[1] Pirmasis tą vardą radęs yra prof. E. Volteris.

[2] [„Lietuvių kalbos žodyne“ p. LXXVIII Būga rašo: „Sūduvos sričių vardus *Kymenow* Sc I 138 ir *Pokima* 140 del Ipatijaus kronikos lyties *Покъняцъ* (1256 m. IL 833) „Kalboje ir senovėje“ (I 80) esmi vedęs iš senėlesnių lyčių *Kę̄menavō* ir *Pōkēmō*. Lytis *Покъняцъ* gali būti kildinama ne tiktai iš prolytės **Покъм-ьци*, bet lygiai ir iš **Покьмьци*. Pastaroji lytis rodytų, kad jotvingų srities vardo būta ištariamo *Kimenavō* ir *Pō-kimō* : *Kimėnai* — Utenos par. sodžius“. — *Z.Z.*].

рѣкоу *Олегъ* 1251 m. IL 812, до рѣки *Олга* l. c. yra slaviškos kilmės vardas *Olьgъ*, nuo kurio negalima atskirti Smolensko gub. upės vardo *Ольга* (Vopies kairysis intakas; Vopis teka Dniepran) ir Silezijos upės vardo lenk. *Ol(d)za*. Del šitų upių vardų kilmės yra rašęs prof. J. Rozvadauskas. Miesto vardas lenk. *Olecko* senovėje slaviškai buvo vadinamas *Olьž-ьsko*.

Meruniska Scr. rer. Pruss. I 139 = отъ Превишокъ (= *Preywiski* = во вси рекомѣи *Привища;* конець вси рекомѣи *Привища* 1256 m. IL 832) двѣ мили до врочиска Конопного. А отъ Конопного двѣ мили до селисча *Мирунишокъ* (Ревизия пущ... 50). *Mērūniskā* būta tariamos ir *Mīrūniskā*, su kuo sutinka šių dienų vokiškasis vardas *Mierunsken*. *Mėrūniškių* vardas duoda mums trečią pavyzdį, kuriame ilgasis *ē* kaitaliojasi su ilguoju *i (ī)*. Vadinasi, ilgojo *ē* jotvingų kalbos šnektose pàvirsta ilguoju *i (ī)*.

145(81) *Pau* IL (seniau šiuo vardu vadinta tiktai ežeras), *Рагородъ* Полн. соб. русск. лет. XVII 307_{17}. Jotvingų tas miestas vadinta vardu *Rō(ja)gardas*, iš kur XIV amžiaus vokiečių vardas czu *Rogarden* Scr. rer. Pruss. II 692. Aš tą vardą (RFV LXXIII 339) gretinau su latvišku upės vardu *Ruoja* (Bielenstein Grenzen 450, 263, 264) ir la. *rāja* „netekąs, supuvęs, rūdyno vanduo“ = kašub. *raja* „błoto, bagno“ Prace filol. III 606.

Iš Gerulio ir manosios medžiagos matyti, kad jotvingų būta kalbiškai artimesnių prūsams nekaip lietuviams. Esamoji mėdžiaga neduoda nė vieno kalbos fakto, kuris rodytų jotvingus kalbėjus ne prūsų kalbos tarme.

P. Krečmeris straipsnyje „Der Götterbeiname Grabovius auf den Tafeln von Iguvium“ iškelia aikštėn slavėnų žodžio *grabъ* „skroblas, carpinus betulus“ giminaičius, kurie Bernekeriui (Slavisches etymologisches Wörterbuch I 343) paliko nežinomi: ilirių *grābion (grāphion)* „skala, žiburys, Fackel; ąžuolinė malka“, kuris yra išvestinis žodis (su priesaga *-ijo-*) iš „ąžuolo“ vardo **grābos* (iš čia ilirių tautōs asmens vardai : *Grābos, Grābōn*), umbr. *Grabovius* „zur Eiche gehörig, Eichengott“. Iš medžio vardo *grābos* (ilir.) „ąžuolas“ = sl. *grabъ* „skroblas“ galįs būti kilęs ir lovos vardas gr. κράβᾶτος ir lot. *grabātus*. Lovos vardas esąs patekęs graikų ir lotynų kalbósna iš tokios ilirių arba makedonėnų šnektos, kurioje tarp skardžiųjų ir dusliųjų priebalsių būta mažo skirtumo, plg. lot. *Burrus* = gr. Πυρρος, maked. κάναδοι = gr. γνάθοι „žandai“.

Ilirių kalbos žodžio *grābion* balsis *a* esąs ilgas, o lotynų žodžio *grabātus* pirmasis *a* esąs trumpas. Trumpąjį *a* rodo ir prūsiškasis

medžio vardas — *grabis* (iš senesnės lyties **graba-s*), išlikęs sudurtiniame žodyje *wosi-grabis* „Spindelbaum, Evonymus europaeus, ožekšnis, at-,už-kakšnis", t. y. „ožio *grabas* = Ziegenbuche".

Graikų žodis κράβᾱτος „lovos rūšis" (rus. *кровать* — skolytinis žodis iš naujagr. κραβάτι = senov. κράβᾱτιον) gali turėti ir senovišką, indoeuropišką *k*. Vadinasi, greta su medžio vardu ilir. *grābos* = sl. *grabъ* galėjo būti ir lytis **krābos*. Pastarajai lyčiai pritaria lietuviškasis būko vardas *skroblà* Ms, Slnt, *skrõblas* Kv „grab", *skroblús* arbá ûsis yrá augsztí DP 558_{38}. Lytys *krāb-* : *skrāb- (skroblas)* taip santykiuoja tarp savęs, kaip ir *kečiu* Ds : *skečiu* K, SN, *ketera* : *sketera*, sl. *čistъ (*kīstos)*: la. *šķîsts*, lie. *skystas*, sl. *čьtǫ*, *čisti*, *čitati*: lie. *skaityti* ir kt. Žodžio pradžioje *k* ir *g* irgi kartais eina pakaitomis, pvz.: 1. *keipti* : *geibti* „gvošti, ohnmächtig werden"; 2. *kaukaras* : *gaugaras* J „kalno viršūnė"; 3. *klėbys* Als, Kv, Slnt : *glėbys*; 4. *kembė* „vąšas, kablys" J 21: *gémbė* „vagis"; be ne čia pridera ir (maked.?) κόμβους = ὀδόντας, γομφίους (Hirt Handb. der gr. 30) „dantis"?; 5. sl. *kъlpъ*
146(82) (kašub. *kełp*): lie. *gulbė*; 6. la. siena *kapana* BW 34259 „šieno gabana": siena *gabana* BW 24130, 25784; 7. la. *kuza*, *kuzna* „gūžys, зоб" BW 2504 var.: *guza*, *guzna* „зоб" (Valdemaro žod.), *guza* BW 2504,2; 8. la. *kārnis* „Fischreiher" U: la. ryt. *gornis* „czapla, ardea" (Kurmino žod. 19), lie. *garnys* „цапля" Ds; 9. la. *ceruokslis* „Eckzahn" Bielenstein Lett. spr. I 62 : *dzeruokslis* U, *dzeruoksnis* „Backenzahn" Rakstu kr. III 128, lie. *gerúokštas* „krūminis dantis" Joniškis; 10. *kirkšnys*, la. *cirksnis* : *dzirksnis* „Leistengegend zwischen Unterleib und Schenkel", lie. *gìrkšnys* „пахи" Ds; 11. *kùmpa* „gùnkla, нарост, желвак" Lėnas, sl. *kǫpa* (l. *kępa* „kęsas"): la. *gumba*, lie. *gumbas* „gunkla", sl. *gǫba* (l. *gęba*, rus. *губа*) „budis, гриб; lūpa".

Šitie kalbos faktai rodo, kad greta su lytimis *grabos—grābos* galėta būti ir paralelės lyties **krabos—krābos*. Šitokios rūšies žodžius *(grābos : krābos, glėbys : klėbys)* vokiečiai kalbininkai vadina „Reimwörter".

Ne visi slavėnai skroblo medį vadina *grabъ*. Čekai, bulgarai, slovencai šitam medžiui turi vardą *gabrъ*. Pastarasis vardas, Bernekerio ir Krečmerio nuomone, esąs kilęs disimilacijos keliu iš **grab-rъ*. Slaviškasis medžio vardas *gab-rъ* suprantamas ir be disimilacijos. *Gab-ro* negalime atskirti nuo lenkų kalbos žodžio *gab* „wiąz, grab", kuriamę ir labai norėdami negalėsime įžiūrėti disimilacijos pėdsakų. Lenkiškasis „vinkšnos" ir „skroblo" vardas *gab* nieku būdu nėra atskirtinas nuo lietuvių ir latvių kalbos žodžio *guoba* „ulmus campestris".

Kaip drauge su lytim *grābos* turime vadinamąjį „Reimwort'ą" **skrābos* (*skrāb-los* arba *skrōblos* = lie. *skrúoblas*, dg. *skruoblaĩ* SN, Seinai, Jeznas), taip lygiai greta su *gābos* (*gōbos* : *guobà*) — *gābros* esame turėję „Reimwort'ą" *skābos—skābros*. Iš pastarosios lyties kilę yra la. *skābarde* „Buche, fagus silvatica" (greta su *skarbe*, be ne iš **skabrės*?) ir pr. *scoberwis* „Hainbuche, carpinus betulus", iš kur prūsiškas vietos vardas *Scobrow* (Vėluvos ap.) = *Skābravā* „Grabowa".

Taigi, senovėje medžiui „carpinus betulus", „ulmus campestris", „fagus silvatica" vadinti turėta šie „Reimwort'ai": *grābos (grabos)* : *krābos* : *skrābos (skrōblos)* : *gābos (gōbos)—gābros* : *skābos—skābros (skabros)*.

Neselmano žodyno 288 *atpetoti* „erwidern, vergelten, abgeben, ersetzen", kurį V. Prelvicas gretina su lot. *petere* (p. 123), reikia rašyti, kaip tai rodo Biržų mokyklos mokytojo (prieš 1862 m.) Kaz. Daukšos žodynėlis (KosL 41a), *atpėtuoju,-uotie* „odwdzięczyć, odnagrodzić, odpłacać". Kad Juškevičius (J 193) rašo *atpetûti* „odwetować, oddawać wet za wet", tai dar nerodo buvus *e* trumpą. Juškevičius trumpųjų balsių skirti nuo ilgųjų nemokėjo.

Mūsų pasturdėlį *-pi* (*dievó-pi* „к бору", *dievíe-pi* „у бога") Prelvicas tikisi radęs ir graikų kalboje: θεσ-πι-δαὲς πῦρ „iš dievo, per dievą deganti ugnis" (p. 124).

147(83) Rytiečių augštaičių žodį *leñtas* (= *lintas* Kp) „lėtas" R. Trautmanas gretina su danų kalbos žodžiu *lind* „lankstus, minkštas, malonus", kuriam lygaus esama lot. žodžio *lentus* „zähe, langsam". Šitam Trautmano sugretinimui prieštarauja Dusetiškių žodis *lėntas* „lėtas", kurio *l* minkštas ir, be to, *ė* ilgas. *Lėntas* (*ė* tvirtagalis) rodo, kad ir jo draugas *lentas* „still, ruhig" bus nelietuviškos kilmės žodis, plg. lenk. *lenty* „lėtas, opieszały", kurs kilimo yra iš lot. *lentus*.

Žodžiui *stuburas* (p. 167) „stulpas, Pfosten" reikia rašyti *ù*, o ne *ū*, nes to žodžio balsis *u* kilimo yra trumpas. Trautmanas savąja rašyba, kuri pritiktų rytiečių tarmei, bet netinka rašomajai kalbai, be reikalo tiktai klaidina lietuvių kalbos gudrybių nepažįstančius kalbininkus. Trautmanui ir kitiems kalbininkams *stūburo* vietoje priderėtų rašyti *stùburas*. Serbų kalbos žodis *stabar* „stuobrys" gali ir neatliepti *stuburui*, nes serbų *a* gali būti kilęs ir iš *ъ* (Vondrák Vergl. Gram. I 434: *stъbrъ*) = lie. *i* : *stibykaulis* „tibia, goleń" Ds : *stiebas* „stagaras; stulpas", *stáibis* „goleń" Als, Kv, Slnt.

Sl. *morvь* „skruzdis" (serb., slovenc. *mrav*, lenk. *mrów-ka*) gali būti giminė su lie. *marva* „Bremse" K[1] I 259 (iš Bradausko žodyno)

= *Marwà* „eine Art Bremsen“ M I 159 „sparvà“. *Marvos* „sparvos“ vadinamasis „Reimwort'as“ bus *vařmas* „gylys, sparva, oestrus“ (Dievėniškis) arba „uodas“ Kv, *varmai* (kirtis ant *ar*) Kv „lakiojančios skruzdys“. Mūsų *varmo* negalima skirti nuo graikų kalbos žodžio βόρμαξ (β=*v*) „skruzdis“ ir skr. *vamrás, vamrī* „skruzdynas“.

34.

Filologu biedrības raksti. I sējums. Rīgā, 1921. Veltīts profesoram Dr. A. Beccenbergerim viņa 70 dzimumdienai 14 aprilī 1921 gadā. Didžiosios oktavos 48 p.

Latvių kalbininkų draugija, kuri darbuojasi prie Rygos Augštosios Mokyklos, Becenbergerio sukaktuvėms išleido gana gražų savo narių darbų pirmąjį sąsiuvinį. Tuo sąsiuviniu pasigėrės ne tiktai sukaktuvininkas, bet ir visi mokslo vyrai, kuriems rūpi baltiškoji (áistiškoji) filologija. Čia turime keturis straipsnius: 1) J. Apsyčio Apie Lizumiečių šnektą (Par lizumniešu izluoksni. Nuo Apsīšu Jākupa, p. 3—38), 2) A. Abelės Apie skiemeninius garsus latvių kalbos dvibalsiuose (Par zilbiskām skaņām latviešu divskaņuos, p. 39—44), 3) J. Endzelyno Kuopš „kuomet“, p. 44 ir 4) P. Šmito Apie žiemgālių ir sėlių tautybę (Par zemgaliešu un sēl'u tautību, p. 45—48).

J. Apsyčiui už Lizumo šnektos aprašymą pasakys dėkui visi kalbininkai, kuriems rūpi latvių kalba. Jo straipsnis gali būti pavyzdžiu ir mūsiškiams mokytojams, kaip reikia sava gimtoji šnekta tirti ir
148(84) tyrimo rezultatai surašyti. Kuo skiriasi Lizumo šnekta nuo latvių rašomosios kalbos, parodo šnektos žodynėlis. Žodynėlis duoda nemāža žodžių, kurių, be Lizumo, esama pažįstamų kai kur ir Lietuvoje.

Latviškas žodis *kuopš* „kuomet“, Endzelyno nuomone, esąs kilęs iš *kuomš*. Pastaroji lytis esanti sutrumpėjusi iš *kuomeš* „kuomet“. Spėjama, kad iš junginio *-mš-(-ms-)* po ilgųjų balsių ir dvibalsių fonėtiškai galėjęs atsirasti *-pš-(-ps-)*, kam duodąs pavyzdžių V. Šulce KZ XLII 302.

Nestoro (1056—1116 m.) kronikos tautos vardą *Зимигола* (plg. Лавр. лет. 6614 = 1106 m.: побѣдиша *Зѣмгола* Всеславича), kitų šaltinių *Semigalli* (Heinr. I 6), *Semegallen* (D. Alnpeke Reimchr.) arba (senovės skandinavėnų, prieš 1200 m.) *Seimgala* (gen. pl.) prof. P. Šmitas drauge su kitais verčia latviškai žodžiu *zemgalieši*, tartumi jie būtų *zemā gala* dzīvuotāji, *žemojo galo* gyventojai. Skandinavėnų *ei* ir rusų kalbos *i* rodo šitą tautą gavus vardą ne nuo *žemumo*, bet nuo *žiemos* : la. *ziema*, pr. *zeimo* (parašyta *semo*), rus. *зима*, iš kur lie. *Žeimys* Kv (pavardė) „aquilonaris, Северянин“, *žiemys* „šiaurės = žiemos vėjas, Nordwind“, la. *ziemelis* „Nordwind“, *ziemale* BW 21347, 7 var.

Tas *galas* (senovės pliskuvėnai ir naugardėnai žodžiu *конець*= *конец* vadinę „область", „sritį"), ta žemė, kurioje gyveno dabar mums parūpusi tautelė, turėjo vadintis vardu *Ziemi-gala* (latviškai), *Žiemìgala* (lietuviškai) ir *Zeimigala* (kuršiškai), t. y. „žiemių (la. ziemel'u) galu (kampu)". Iš latviškosios lyties kilęs bus rusų vardas *Земигола*, o iš kuršiškosios — skandinavėnų *Seimgala*.

Žiemìgalos šalies gyventojus galime vadinti *žiem(i)gãliais*, kaip kad vadiname *Baisógalos* ir *Betygalos* parapijos gyventojus *baisogãliais* ir *betygãliais*.

Vokiečių vardas *Semgallen* rodo, kad balsio *i* po *m* būta trumpo, nes ilgasis būtų neiškritęs. Lietuvos vietų varduose, kurių antruoju kamienu eina *-gala*, pirmasis kamienas galūnėje turi i l g ą j į *y*, pavyzdžiui tesie: *Bety-gala*, *Ramy-gala*. XVI amžiaus šaltinių (И. Я. Спрогис Географ. словарь древней Жемойтской земли 114) *Жемигола*, *Жимигола*, *Жеймигола*, gali būti, skaitytina yra kaipo *Žiemy-gala*. Santykis tarp žiemgãlių šalies vardo *Ziemìgala* „Semigallia" ir žemaičių krašto vietóvardžio *Žiemygala* būtų toksai, kaip ir tarp žodžių *stibì-kaulis* „blauzdos, stáibio kaulas, бедерная кость" SN, Šakyna ir *stibý-kaulis* Ds, Kv, Eržvilkas.

Taigi, *žiemgãliai*, *žiemgaliečiai* = la. *ziemgalieši* yra *Žiemìgalos*, la. *Ziemgalas* gyventojai. *Žiemìgala*, la. *Ziemgala* (sen. *Ziemigala*) lietuviai ir latviai bus vadinę šalį, kuri su lietuvių (ir latvių?) sodybomis susisiekė *žiemiuose* „šiáurėje", latviškai sakant, *ziemel'uos*.

149(85) Kad žiemgãlių kalboje minkštieji *g* ir *k* būtų nepavirtę garsais *dz* ir *c*, aš šiandie dar nėsu tikras. Alnpekės vietóvardis *Racken* (vers. 10125) nėra latvių *Raģene*, nes tas pats Alnpekė tą vardą rašo ir *Ratten* (vers. 8053), *Racketen* (vers. 11041, 11069, 11409), kas rodo tą vardą žiemgališkai buvus tariamą *Rakte(ne)*. Žagarės parapijos lietuviai šiandie tą vietą vadina *Raktuvė*[1]. Vietóvardis la. *Aņģi* galėtų būti lietuviškas *(angis* : la. *uodze)*. Vokiškasis *Iecavos* upės vardas *Ekau* (aquam *Ecowe* 1272 m. Bielenstein Grenzen 437) gali turėti ir kietąjį *k*, t. y. būti kilimo iš ide. lyties **Eikuvā* (1272 m. *Ecowe* reikia skaityti *Iekuva: o* lygus plačiam, atviram *u*), kas būtų silpnoji lytis iš *Iecavos* = ide. **Eikevā*. Lytį *Iekava* (Bielenstein l. c. 476) arba *Iekeve* (Rakstu Kr. IV 110), jei ji būtų ne lietuviška, galima būtų laikyti žiemgaliečių kalbos liekana.

Galutinam sprendimui, ar žemgaliečių kalboje minkštieji *k* ir *g* buvo tariami latviškai *(c, dz)* ar lietuviškai *(ķ, ģ)*, reikėtų turėti

[1] *Raktuvė*, kapai, yra puikus pilkalnis, gulįs netoli upės Szvėtės pakrasztyje miestelio naujosios Žagarės „Auszra" 1885 p. 355.

mẽdžiagos iš Ziemgalos latviškų šnektų. Iš senojo Kuršo latviškų šnektų paaiškėjo kuršių kalbos ypatybės. Reikia tikėtis, kad šių dienų latviškosios Ziemgalos šnektos gali duoti mẽdžiagos žiemgãlių kalbai nušviesti.

Jei upės vardas *Ieķava* (lie. *Iekiava*) arba *Ieķeve* (lie. *Iekevė*) „Iecava", *K'erkliņu* ezers (Saldaus „Frauenburg'o" par. ežeras) ir *Aṅģi* (sodybos vardas į pietus nuo senosios Aucės) yra ne lietuviški vardai, tai jie rodytų žiemgaliùs tarius minkštuosius *ķ* ir *ģ* lietuviškai.

XIII amžiaus Žiemgalos vietų varduose su *ķ* (= la. *c*) terandame vos tik vieną, būtent: *Ecowe* „Ekaufluss" Bielenstein l. c. 143. Visi kiti vardai, kaip ir latvių kalboje, turi *c* ir *dz*, pavyzdžiui tesie: *Batsenen* 137,437, *Satcigalen* l. c., *Zervinas* 138,437 — la. *dzẽrve* „gervė", *Zetzedua* 139 — la. *dzedzieda* BW 3033, 4261, 35707 „ungebauter Acker", *Zedreveos* 140— la. *dzedris,-ra* „barsch", stagnum *Autzis* 140 (šiandie *Auce*), *Mertzpole* 142. Senovės vietų vardai rodo žiemgãlių kalboje buvus *c* ir *dz*. 1272 m. šaltinio „aqua *Ecowe*" (Bielenstein Grenzen 437) del anų vardų su *c* ir *dz* (iš minkštųjų *ķ* ir *ģ*) reikia skaityti su kietuoju *k*, t. y. *Iekuva* (žr. augščiau).

Taigi, žiemgãlių kalbos klausimas dar reikia laikyti neišspręstu.

Sẽlių tautybės klausimą esmi sprendęs „Kalbos mažmožiuose" (§ 20. „Švietimo Darbas" 1920 Nr. 11 p. 33—36). Iš vietų vardų paaiškėjo, kad sėlių kalboje minkštasis *ķ* ir *ģ* tarta, kaip ir latvių, *c* ir *dz*. Lietuvių kalbos garsams *š* ir *ž* sėlių kalboje atliepia, kaip ir latvių
150(86) kalboje, *s* ir *z*. Senovės sėlių žemėje gyveną lietuviai senąjį sėlių kalbos garsą *ć* pavertė garsu *č*, ką rodo *Čìčirio* ežero ir *Čedasų* miesto vardai. Pavyzdžio sėlių žemės vietovardžiams su *s* iš senesniojo *š* šiuo tarpu dar neturiu. *Zaduojo* ežero, *Zirnejų* sodžiaus, *Zalvo* ežero ir *Zarasų* miesto vardai rodo sėlių kalboje iš *ž* atsiradus *z*.

Sėlių žemės vietų vardai turi sau bendravardžių Latvijoje. Pvz.: 1) *Alūkštà,-ōs*, acc. sing. *Alūkštą* „vok. Illuxt" = la. **Alūksta* „Marienburg", iš kur paskolytas rusiškas šio miesto vardas *Ольста* (ув *Ольсту* Псков. 2 лет 6792 г.); dabar, sako, šitą miestą latviai vadiną *Alūksne* (J. Endzelīns Dzimtenes Vēstnesis 1914 Nr. 151, P. Šmits l. c. 1912 Nr. 95): kurš. *Aluokste* (up der *Alouste* 1338 m. Bielenstein Grenzen 446)—Durbės upės intakas l. c. 226 arba *Aluoksne* Słownik geograf. II 228; 2) *Lúodis* ir *Lúodykštis* — du ežeru netoli nuo Sãlako; iš *Lúodžio* ežero tekanti upelė 1259 m. šaltinyje (Biel. l. c. 434) pavadinta vokišku vardu *Lodenbeke* : la. *Luodi* (Rakstu kr. IV 109), *Luode* (Kirchspiel Salgaln. Sitzungsberichte der Kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst. Mitau 1907 S. V), Bielenstein Grenzen

61^{8}, 274, 340, *Luodeniete* BW 895 var., *Luodenieši* BW 11890, 1; 35116 var.

Sėlių žemės pilys (Bielenstein Grenzen 431, 433) *Calve, Selen, Medene, Malesine (Mallaysen), Theuraxe (Thowraggen)* randasi šiandie lietuvių gyvenamojoje Sėlonijos srityje: *Kálviai* — Taurãgnų parapijos sodžius, *Sėlė* — Taurãgnų par. sodžius, *Medėnai* — Utenos par. sodžius, *Malaišiai* — Svėdasų par. sodžius (nepertoliausia nuo Utenos), *Taurãgnai* — Zarasų apskrities miestelis. Vietų vardai *Allecten* (Bielenstein 431), *Pelone* (433), *Alze*[1] ir *Allciten* (435) dar nepasisekė man surasti.

1259 m. Mindaugo gromata Sėlių žemėn įtraukė ne tiktai *Taurãgnų (Thowraggen)*, bet ir *Utenõs (Utten)* bei *Užpãlių (Uspal)* miestelius.

Sėlių kalbos ypatybės galima bus nustatyti, kai bus surinkti Zarasų, Rokiškio ir Utenos apskričių vietų (upių, ežerų, sodžių, miestelių, kalnų, laukų, pievų, balų...) vardai. Latviai sėlių klausimui spręsti turėtų surinkti Alūkštõs apskrities vietovardžius.

Sėlių žemės plotui nustatyti turi reikšmės vienas XIV amžiaus dokumentas, su kuriuo, manau, bus ne pro šalį susipažinti mūsų šviesuomenei. Štai tasai dokumentas:

Haec est limitatio sive distinctio terrae *Zeloniae.* Primo recipit originem ab amne *Kusbu* apud quercum, crucibus signatum, transeundo in *Sessyten.* A *Sessyten* per directum ad aggerem *Lensen*, ultra a *Lensen* in dat eikenbrok; ab eikenbroke in *Gandennen*, a *Gandennen* in amnem molendinorum; ab
151(87) amne molendinorum ulterius in *Vesyten;* extunc a flumine *Vesyten* superius usque in lacum *Vesyten;* ab illo lacu sive stagno usque in lacum situm [BG rašo *Sytiny.—Z.Z.*] in *Lelenheide*, extunc ab illo stagno usque ad aliud stagnum, nomine *Nertze;* a *Nertze* superius usque in *Gabayen;* a *Gabaga* usque *Latzedzen;* a *Latzedzen* usque in originem *Eglonae* superius per directum; ab *Eglona* usque in *Waresen-Tracken;* a *Waresen-Tracken* usque in originem *Sattaxen;* a *Sattaxen* seorsum usque in *Gerre;* ex tunc amnem *Gerren* descendendo usque in *Hilgebeke;* a *Hilgebeke* seorsum usque ad borchwal, nomine *Lettow;* ab illo loco usque in stagnum *Vesytes;* a *Vessytes* amnem descendendo usque in flumen *Leuene;* ab illo per directum usque in *Pywessen*, extunc a *Pywessen* descendendo usque in *Zemegaller-A.* — Terra, quae *Zelonia* nuncupatur, continet in se terrulas sequentes, videlicet: *Meddene, Polone, Maleyzine, Touwraxe,* cum suis attinentiis (Bielenstein Grenzen 451).

Vertimas: Tokia yra Sėlių žemės (Sėlonijos) siena: Visųpirma ji prasideda nuo *Kusbu* upės ties ąžuolu, kryžiais paženklintu, ir pereina į *Sessyten*'ę. Nuo *Sessyten*'ės eina tiesiai į *Lensen*'ės pylimą, nuo *Lensen*'ės į ąžuolyną; nuo ąžuolyno į *Gandennen*'ę, nuo *Gandennen*'ės iki malūno upe-

[1] Zū *Alsen* in daz lant (L. Meyer Livländische Reimchronik. Paderborn 1876 p. 42 vers. 1805).

lės; nuo malūno upelės toliau į *Vesyten'ę*, nuo *Vesyten'ės* upės tolyn net iki *Vesyten'ės* ežero; nuo šio ežero iki ežero, kurs randasi šile *Lelenheide*, nuo tenai iki kito ežero, vardu *Nertze;* nuo *Nertzės* tolyn į *Gabayen'ą*, nuo *Gabaya'os* iki *Latzedzen'ės*; nuo *Latzedzen'ės* tiesiog tolyn iki *Eglonos* versmių; nuo *Eglonos* iki *Waresen-Tracken'ės;* nuo *Waresen-Tracken'ės* iki *Sattaxen'ės* versmių; nuo *Sattaxen'ės* tolyn iki *Gerres;* iš čia *Gerren'ės* upe žemyn į *Hilgebekę*; nuo *Hilgebekės* tolyn iki pilies kalno, vardu *Lettow;* nuo šios vietos iki *Vesytes'o* ežerui; nuo *Vessytes'o* upe žemyn iki *Leuene'ės* upės; nuo tenai tiesiog į *Pywessen'ą*, nuo *Pywessen'os* žemyn iki *Zemgaler-A'ai.* — Žemę, kurią vadina *Zelonia*, sudaro šitos sritys, būtent: *Meddene, Polone, Maleyzine, Touwraxe* ir kas prie jų pridera.

XIV amžiaus dokumento man aiškūs yra šie vietų vardai: *Eglona, Sattaxen, Gerre(n), Hilgebeke, Lettow, Vessytes, Leuene, Pywessen, Zemgaler-A,* kuriems atliepia šiandien: 1) *Agluonà,-ōs,-úoną* (*A-* tarmiškai iš *-e*)—Dauguvõs intakas iš kairės; Dauguvõn įteka ties Dūnavos (lenk. Podunaj) miesteliu (Alūkštõs ap.) = la. *Aglyuna* (Rubinaĩ, Subačius, Dūnava) iš senesnės lyties *Eglūna;* 2) *Šetekšnà,-ōs, Šẽtekšną*—upė, šituo vardu iki Vaitkūnų ežero, toliau iki Šventajai vadinasi *Jera* Sv; *Šetekšnà*, pradedanti tekėti iš balų, kurios esančios į pietus nuo Kamajų, teka per Kamajų, Salų, Skapiškio, Svėdasų parapijas: зъ *шетычны* въ повѣте Вилкомир 1567 m. (Русская истор. библиотека XXXIII 500): мѣстечко... и торгъ Суботу (=*Subačius*) подле озера *Шотекшна* (S. Daukanto Jura, immunitates et privilegia Samogetarum in unum collecta p. 188a; rankraštis); 3) *Jerà,-ōs* — Šventõsios intakas iš dešinės (iš kur sodžiaus vardas *Antã-jeriai* Svėdasų par.); 4) *Šventója*—Neries (rus. *Вилья* „Велья", iš kur *Vilija*) intakas iš dešinės; 5) *Latuvà-ōs, Lãtuvą*— a) malūnas ant Latuvõs upės kranto, 5 varstai nuo Anykščių miesto (kun. Matulis), b) vienasėdis už 2 varstų nuo Indrioniškio „Androniszki" miestelio; *Latuvà* (kiti iš lenkiškos kalbos taria *Latavà* = *Łotowa*) — Šventosios intakas iš dešinės, Troškūnų ir Anykščių par. = *Лотова* — upė Акты издав. Вилен. Археограф. Комм. XXXII 391
152(88) = ripa *Lettowiae* 1259 m. (Bielenstein Grenzen 434); 5) *Viešintas* — ežeras ties Viešintų miesteliu; *Viešintà,-ōs, Viešintą* — Lėvenies intakas iš kairės, Subačiaus ir Viešintų par. (*Viešintos* n. pl. — miestelis); 6) *Lėvuõ, Lėvenį* — Mūšõs intakas iš kairės; 7) *Pyvesà,-ōs, Pývesą* — Mūšos intakas iš dešinės; 8) *Mūšà.*

(88)

35. Mūsų žodžių giminaičiai

1. *Prãstas* „gewöhnlich, gering" drauge su sl. *prostъ* „простой, prosty" (Пр II 134) nėra kilęs iš ide. prolytės **pro-sthos* „tiesiai stovįs, прямой". Mūsiškis *prãstas* ir sl. *prostъ* nieku būdu nėra atskirti-

nas nuo dalyvių *paprastas, įprastas, priprastas (pa-, į-, pri-prantù, -prataũ*). *Prãstas* dáiktas bus kiekvienas, su kuriuo žmonės yra jau perdaug gerai *apsi-, su-pratę*.

2. *Purškiù, purškiaũ, purkšti* „vandenim iš burnos šlėkti“ Kv, katĕ *pùrkštauja* Erž : sl. *pъrskati* „порскать, parskać“ Ilp II 109, Petersson Zwei Aufs. 10.

3. *Puřsta, puřto, puřsti* „butwieć“ KosL 50b, medis *išpuřtęs* „faules Holz“ R II 135, veids *papuřtęs*, vis pašiùrpęs J[3] 294,4, *išpuřtęs* kaip ridikas Ds : sl. *pъrtiti* „gadinti“, rus. *портить, запорток*, l. *parcieć, zaparstek*.

4. *Rambùs* „träge, t. y. kuriam reikia botagu sukirsti (рубнуть)“, *rémbėti* Jnš arba *rùmbėti* Ms „gauti rumbų, покрываться рубцами, заживать“, *rimbas* „botago pynė, kuria sukerta (рубит) arkliui“ : la. *rumba* „stebulė, t. y. medžio nuokarta (обрубок)“ BW 15613, 34779, „gūbrys, kalva“ U arba „guzik, пуговица“ BW 20556 var., l. c. 3, *rumba* „Wasserfall“ U, BW 896 (V 458, iš čia Nemuno miestas *Rùmbonys,-nių*), *rumbulis* „apvalainė medžio trinka“, *rimba* „skriemulys“ = lie. *rimba* „apsirėmbėjęs žmogus, t. y. sukertamas *(рубимый)*“. Iš slavėnų kalbos čia pridera: *rǫbiti* „рубить, рąбać“, *rǫbežь* „зарубка, граница“ ir, gal būti, *rębъ* „рябой, rauplėtas, margas“ (t. y. turįs duobelių, juostų nuo kirtimo, *porąbany*). La. *rùobs* „rumbas“ drauge su *rùobeža* „rubežium“ — rusiški žodžiai, nes latvių kalboje tiktai tasai *amb* tepavirsta *uob*, kurio *m* yra kilęs iš senėlesnio *n*, plg. la *zùobs* (suom. *hammas*, kilm. *hampaan*) „dantis“ = lie. *žambas* iš **ĝonbhos* (Hirt Abl. § 643) greta su rus. *зноб-ить* (‖ *зяб-нуть, про-зябать*, lie. *žėmbėti* „kiełkować“). Ide. žodis **romb(h)os* ir latviškai būtų **ràmbs*. Del senojo *m* (ne iš *n*) išlikimo prieš *b* ir *p* plg. Endzelyno straipsnį Izv XV (1910), 2 p. 204.

5. *Palà,-ōs* „полотнище“, *palùtė* „пелена, vystyklas“ SN : sl.
(89) *pola* „пола, skvernas“ Pr II 90, *polьno* „полотно, płótno“ : sl. *pel-ena* „palutė“, s. isl. *faldr*, pr. *pelkis*, lot. *palium* „Mantel, apsiaũstas“.

6. *Pirtìs* man nėra suomiškas žodis, kaip kad, manęs gerai nesupratęs, pasakoja A. Preobraženskis Этим. словарь русского языка II 47.

7. *Pajaĩ* „Bienenbrot“, *pajúoti* „pajais laistyti“ (Bìtys žiẽmai aũlį *užsipajúoja*) Kv : sl. *sъ-pojiti* „spajać, spoić, sulieti, sujungti“ Pr II 32, Petersson B. u. Sl. 88.

Nr. 7—8
p. 16(89)

36. Nieku būdu[1]

1914 m. „Vairo“ Nr. 10 p. 17 anuo metu leliojamą ir net logikos nesąmone vadinamą posakį *nieku būdu* gindamas, turėjau jam mėdžiagos iš šių šaltinių: J, K, M, DP ir PS I. Dabar posakio *nieku būdu* vartojimui turiu kelis sykius daugiau prisirinkęs pavyzdžių, kurių dalį manau būsiant ne pro šalį paskelbti visuomenei:

Nieku budu mit nichten, keinesweges H 71, keinesweges 188, mit nichten 194,325, *Nėkù bûdù* mit nichten R I 94, *Nieku budù* mit nichten, Asz ne gallù *niekù budù* su jůmi apsieitis ich kann mit ihm auf keine Weise zurecht kommen R IV 120, M Anfangs-Gründe 151, aš taĩ *niekù būdù* nedarýsiu KGr § 1414, jìs taĩ *niekù būdù* netùr žinóti er darf es auf keinen Fall wissen K[1] I 418, àš sakaũ, kàd aš taĩ *niekù būdù* nedãręs I 22 s. v. *Abrede*, ans *nėku būdu* nėr vargings žmogus Mit I 68 (Klaipėda), *nėku budu* Auszra 1885 p. 292, 362, *nieku budu* 1701 NT Mat. 2, 6; 5, 34; 16, 22; 18, 3; 24, 35; 25, 9; Luc. 13, 5, 11, Ap. darb. 10, 14, Pov. Grom. Rym. 3, 9, Pov. Grom. Korint. 16, 12, Pov. 2 grom. Thessal. 2, 3, *niekú budu* Ap. darb. 11, 8, *nieku budu*, niekaip, nullo modo, nequaquam Schultze Comp. 66, *nieku budu* nenori apłayst 1663 m. Chil. bibl. Ruth. 1, 1, Dabokis idant nuo tos gałwos... atsiskirti niekam *niekuo budu*... nesiduotumey KK[3] 101, Jay ne bus skałsiasnia teysibe iusu neg Mokitu raszte ir Weydamayniu *niekuo budu* ne ieysit ing dangaus karaliste 163, ano baysio suda... *nieku budu* iszwengt negałesime 4, *Niekuo budu* ne žusiu KN 272, *nieku budu* Margarita Teologica 1600 m. 17b, 23b ir d (41 kartas), PM 2a, 3a, 8a, 38a, BrP I 177, 259, 275,
17(90) 321, II 27, 231, 344, Ir tu Bethlehem... *nieku budu* ne essi masziausis tarp Kunigaikschcziu Juda BrP I 149.

Iš posakio *nieku būdu* pasirodo, kad žodžio *niekas* kadai kitkart būta b ū d v a r d ž i o. Tokio pat būdvardžio būta ir įvardžio *kas*. Tai matyti iš šių sakinių: *Kù budù* wie? welcher Gestalt? R IV 119, M Anfangs-Gründe 150, H 325, O Farizeuszai iszėję susiródijo priesz jį, *kù*

---

[1] Visais „Kalbos mažmožiuose“ paliestais klausimais geistina būtų gauti iš skaitytojų kuo daugiausia kalbos faktų iš įvairių įvairiausių Lietuvos kampų. Kalbos faktai (žodžiai, sakiniai) bus sunaudoti tolimesniems „Kalbos mažmožiams“ ir rengiamajam mūsų kalbos žodynui (žr. „Lietuvos“ Nr. 91, 1921 m. balandžio 27 d.). Visokia medžiaga, kuri tinka žodyno reikalui (žodžių ir sakinių rinkiniai, dainos, pasakos, priežodžiai arba patarlės, mįslės, vietų ir asmens tikriniai vardai), reikia siųsti į Švietimo Ministeriją žodyno redaktoriaus (Kaz. Būgos) vardu.

budu užmusztu jį 1701 NT Mat. 12,14, *kû budu* tai pažįsu? Luc. 1,18, žinoti reykia taypo ir tat *kuo budu* męs tos meyłes nuodalnikays buti galime KK³ 129, *kuõ* (*kuõj* Šveñtažeris, Léipalingis) *vardù* tàvo sūnus?

37. Bartinas

Reikiamybės, arba privalomybės, dalyvis (participium necessitatis, plg. KGr § 1546, 1547) nėra mūsų kalbos retenybė. Jam pavyzdžių duoda tiek senoji rašomoji, tiek šių dienų šnekamoji kalba. Šiandie rašomojoje kalboje tasai dalyvis yra gana retas svečias. Mūsų rašytojai, išėję rusų mokyklą, per tuos mokslo metus taip atbukino gimtosios kalbos jausmą (vadinamąją kalbos „uoslę"), kad ima rašyti rusų kalbos dvasia. Svetimoji kalbos dvasia daugio inteligentų smageninėje nustelbė ne tiktai tą dalyvį, bet ir ištisą savaiminių veiksmažodžių (neutra, media) rūšį. Vietoje sakyti *kįla, pakilo; viršta, išvirto; vįsta (viñsa), įviso; kiñta, apkito; krỹpsta, pakrypo; geñda, pagedo; mažėja; didėja; driñka, išdriko; pliñta, paplito; riẽda (riẽta), riedėti (rietėti)* daug kas dabar ima sakyti ir rašyti: *keliasi, pasikėlė; verčiasi, išsivertė; veisiasi, įsiveisė, keičiasi, apsikeitė; kreipiasi; gadinasi, pasigadino; mažinasi; didinasi; driekiasi; plečiasi; ritasi, nusirito.* Imame taip sakyti rusų (lenkų) kalbos dvasios liepiami, nes rusiškai *kélti* bus *поднимать*, o *kìlti — подниматься*, lenkiškai *išveřsti — wywrócić*, o *išvìršti — wywrócić się*, rusiškai *veĩsti — плодить*, o *vìsti — плодиться; keĩsti — менять*, o *kìsti — меняться; kreĩpti — наклонить*, o *krỹpti — наклониться; gadìnti — портить*, o *gèsti — портиться; mãžinti — уменьшать*, o *mažėti — уменьшаться; dìdinti — увеличивать*, o *didėti — увеличиваться; driẽkti — растягивать, стлать*, o *drìkti — растягиваться; plẽsti — расширять*, o *plìsti — расширяться; rìsti — катить*, o *rietėti (riedėti) — катиться*. — Rusų ir lenkų pavyzdžiu, kurie savaiminę rūšį pasidaro iš veikiamosios (activum), pridėdami prie jos sangrąžinį įvardį *ся, się* (*поднять* „pakelti" || *подняться* „pakilti", *wywrócić* „išversti" || *wywrócić się* „išvirsti"), ima ir mūsų gudiškojo raugo lietuviai sakyti: káinos *ke-*
18(91) *liasi (= kįla)*, Petras *nusirito (=nurietėjo)* nuo kalno, mėsa *pasigadino (= pagedo)* ir kt.

Prie „Kriaušaičio ir Ryg. Jono Liet. kalbos gram." (§ 162b, § 172) pavyzdžių galima dar pridėti:

Wissas swietas *bartins* ira delei grieko BrP II 89, wisus kurie *bartini*, isz wiena bara KK³ 109, *Bártinas,-ina* Scheltens werth R

II 305, M II 409, Ir bėrasai — arklỹs *nebártinas* Kamajaĩ, Antras *atmintins* szodis... ira BrP II 270, Kurie klaiojimai apie Diewa jra *atmestini* ir *wengtini?* MT 10b, *dùtina* merga eine mannbare Magd M I 60, jau man *eitina* „iam mihi eundum est" Kv, Rt = la. *ietin* man BW 3736,2, *Minnetinus* żodźius ne kalbeck (Th. Lepner Der Preusche Litauer. Danzig 1744 p. 117) Sch 104, Nuo tos labai *minėtinos* vietos jis su savo žvėrimis į tolimą miestą nukeliavo Sch 166, Asz esmi *garbintinas* Val. Tamosziaus isz Kempis... 263, Duok man Wieszpatie: *mokietina* mokieti, *milietina* milieti V[11] 239.

38. Tekinas ir vedinas

Sakinio „eĩt (eĩna) mótyna *vaikaĩs vedinà*" žodis *vedinà* rodo, kad *tẽkino* padermės žodžių priderama prie dalyvių draugės. Posakio „motyna *vaikais vedina*" sudarymas niekuo nesiskiria nuo posakio „pū́dymas *jáučiais ãriamas*", arba „pūdymas *jaučiais árias*", sudarymo. Jei lytims *ãriamas* ir *árias* pritinka dalyvio vardas, tai ir lyčių *vẽdinas, nẽšinas, velkinas, vãrinas, gẽninas, pàlikinas, pàmetinas*... nereikėtų kitu vardu pravardžiuoti.

Šitos rūšies dalyviai (Kr. ir Ryg. Jono Liet. kalbos gram. § 165) sakinyje gali reikalauti net ir galininko (accusativus) papildiniui. Pavyzdžiui tesie šie sakiniai: iżbeginêie pati *wiẽną palikini* DPo 331_{37}, *palikinį namús* DP 288_{31}, Petras... darżia *ghi palikinas* pabega KK[3] 91, nuweiktĩje *palīkĩnis* neprietelems... *nómus*... išidąngĩno... i tyrus D[5] 7_3 (Pratarme), lĩkusĩje kólwertĩnejs tęnkĩno be išprukusis nu gĩltĩnęs, *palīkĩnis pĩlę* 198_{18}, tas... tórieię *pilį palīkens* ąnt žiamęs krumszlelį griżti 243_{15}, tusztę *wietowę palikinis* išzeję D[10] 18, *łaiwus palikinis* łaukusĩ paskidusis neprietelems kluwo i nagą 50, bótos *ąngą palīkęns* adarą D[20] 48, mirszta *palikinas valdystę* sunui A 1885 p. 76, szimts neprietelû wĩjną Žiamąjtį pamatęs móko szalen *galwą trukéns* D[5] 190_{27}, jis welijos gałą gautĩ, nekajp *ginklą pametens*[1] nu łaiwo atstotĩ D[10] 105, *wingį metens* traukę D[10] 154.

19(92) Greta su:

ęio szalin' *niekú neszinì* DP 366_{20}, ansai šelmis tekins *su kelnikėms nešins* K, *kelnikėmis nešins* Kv, *avim nešinas* nuėjęs ilgai nebgrįžo Val. Paaug. žm. kn. 65, *Brūkliu nešins* atėjo jis J 239b, *subine nešinas*... eina 614b, Mẽita dū́ris *skylė nèšins* pabiega (Kantaũčiai), *toumi neszĩns*

[1] wissas tautas gywenąntes pajuriusĩ *pametĩnas artĩ* ir sietĩ, ejẽ tĩnaj aukso sidabro rinktĩ D[8] 236_{31}.

trys kartus apeię ape stałą D[5] 130_3, szejmina... eię nómij *neszĩna* grudû pripĩltó *rakąndó* 143_{13}

sakoma yra ir:

Ejo šiaučius par miestelį *nešins* kurpãlių *maišelį* J[3] 356, 1, Ruibis tekins, *paukštelius nešins*, puolė į kuknikę J[3] 1512,13.

Taigi, darybinių veiksmažodžių *(genù, nešù, ritù*[1], *vedù, velkù, vežù, varaũ, paliekù, pàmetu)* dalyviai su galūne *-inas* sakinyje yra jungiami ne tiktai su įnagininku, bet ir su galininku. Šitos rūšies saváiminių veiksmažodžių *(tekù, skubù, sklindù, teikiù)* dalyviai sakinyje jokio linksnio neprivalo, kaip tatai matyti iš šių pavyzdžių:

ii kélusis *tękiná* tękéio DP 475_{43}, Bėga *tékins* er läuft in vollem Lauf R I 14, *tekini* bėgo Sch 173, vâks išbiega *tekins* (Skuodas), Bėgk par lauką *tekina* J[3] 525, 10, Daug saka szmoniu sussieia ir isch miestu iopi steigesi, tatai est *tekini* iopi attekeia szodzio io klausitu BrP I 249, Tûiaus *taekina* atatek Kristausp 283, Bėga *skubinas* Ds, *Skliddinas* voll R II 386, M II 361, 519, *sklydynas* pełny П, iżg' *sklidino* zbôno DP 615_{19}, *sklydĩną* palmĩską kiaurû rĩjszutû D[7] IX, Numai gėrybės *sklidini* Mit I 75 (Klaipėda), Žmogus, kurs *teikinas* (с охотою дающий; ochotny) duoda, tas doslus J 336.

Vietoje „bėga *skùbinas*“, „bĕga *tẽkinas*“ seniau būta sakoma ir: *skubinomìs* braukiù „bieže wskok“ SzD 13, par dvarẽlį vis rėplõms, vieškelėliù *tekinõms* J[3] 394, 12.

Išveiksmažodiniai būdvardžiai, arba dalyviai, *vedinas, nešinas...*, *tekinas, skubinas...* turi sau draugų ir užsieniuose. Tos pat kilmės priesagą turi graikų kalbos būdvardžiai: πιθανός „lengvas perkalbėti, sukalbamas; lengvai kitą perkalbąs“, ἐδανός „valgomas“, στεγανός „dengiąs, apdengtas“ ir kt. (Hirt Handbuch der griech. Laut- und Formenlehre 2 Aufl. 355, Brugmann Grundr. der vergl. Gram. II[2],1 260).

Reikiamybės dalyvių *(suktinas, bártinas, bũtinas, kártinas...)* priesagai *-tinas* graikų kalboje atliepia *-τανος*: θεπτανός „ἀπτόμενος“ = lie. *degtinas*, plg. dar gr. πλεκτάνη „pynė“.

39. Mirtinai sirgti

20(93) P. Kriaušaičio ir Rygiškių Jono „Liet. kalbos gramatikos“ (§ 208) būdiniais vadinami prieveiksmiai *(gultinaĩ, lygtinaĩ...)* nėra retenybė mūsų kalbos šnektose, ką gali patvirtinti šie pavyzdžiai:

[1] Vaikis pareit nũ jauje *tekiniu ritins* Kv.

Apartinay sėju zum überpflugen säen N 10, *apartinaĩ* sėjau J 28, *atlĩjptĩnaj* dajniawo D^5 69_7, *atmintinai* ischmokti 1579 m. Vil. 3,19, išmókti *atmintinaĩ* J 137, *atsikalbėtinai* kalbėsiva J 149, karãlius... *atsikartótinai* dėl sàvo nėbylio verginio smũtnijos Sch 195, *atsikąstinaĩ* kánda J 149, *atsiskustinaĩ* bažzdą skùsiva J 155, *atspėtinaĩ* dedù J 161, *bėgtinai* išbėgau J 200, *bengtinaĩ* pàbengiau dárbą J 202, *bereiktinaĩ* išdãžė J 203, dùrk *durtinai* J 369, šuõ eina *įkąstinaĩ* J 515, Esch tiek gero nůg Diewo gawens, kaltas esmi iam *intiktinai* giwenti BrP I 68, Kaipo pareitisi Diewui *intiktinai* giwenti 312, Nůg grieku lowe Diewui *intiktinai* giwenkem II 15, iem *intiktinai* gal tarnauti MT XXII, žėntas pàjėmė pùsininką *išdirbtinaĩ* J 569, Tas po akim kiek tukstancziu *ischmanitinai* kalba BrP 118, Tatai io *ischmanitinai* ischgulda Pons Kristus Mattieip 25 paguldime 215, *įvilktinaĩ* sėti miežiùs J 672, Eija su Apaschtalais in Jerusalem a *nesugrischtinai*, net *liktinai* BrP I 256, Hiskia apsirga *mirtinai* BrP II 462, sirgo *mirtinay* 1816 m. Naujas Istatimas 289b, 27, nučvinijo *mirtinai* J 473, išzejẹ... *nebgrysztĩnaj* D^5 31_{19}, pabėgo bėrnas... *negrįžtinaĩ* J 473, pekłon *neiszeytinay* stumia KK³ 206, dirbo *nuweiktĩnaj* D^5 35_{10}, *pardůtinay* laikyti zum Verkauf halten N 146, *sótartĩnaj* kariawo D^5 207_{29}, *werptinay* atdůti eine Schuld durch Spinnen abtragen, abspinnen N 68, Girtũ (=gìrtą) *vežtinaĩ* paĩvežė Sv.

Plg. la. mani *dzĩtin* dzina BW 22656 „mane gintinaĩ (=ginte) ginė".

40. Noriuos, laukiuos prašomas

Žemaičiai šiandie sako: 1. Katẽ šlaistos — *nór paglóstoma* Kv; 2. Aš *nóriu įpilamas* (noriu, kad kiti man įpiltų); 3. Jis *norėjo pàvežamas, pavėžinamas* (Kr. ir Ryg. Jono L. k. gram. § 170a 61, b 40, c 41); 4. Svèts nẽt numỹ (numẹ̃i Rt) — *nor pavaišinamas* Kv; 5. Kas *nenores* (= nesinori) nej *giramas* nej *pejkamas*, tas didi tur szirdies pakaju V^{11} 89; 6. Prigimimas *nores* godojemas ir *garbinamas* V^{11} 247.

Senovės raštai rodo, kad šitos rūšies posakių kadai kitkart būta pažįstamų ne tiktai Žemaičiuose ir Prūsų Lietuvoje (BrP ir MT), bet ir Rytų Lietuvoje (KK³). Pavyzdžiui tesie šie sakiniai:

21(94) Diewas... *nenoris apiůkems* BrP II 51, *Nesitikiek* tuien toy bedoy sawa Diewa *iszklausomas* KK³ 60, *Norisi* szmogus *ischklausams* maldoie BrP II 101, Ponas *norieiosi* Jano *krikschtiams* BrP I 143_{17}, Kristus *noreiosi* nůg Jano *apkrikschtijams* 143_{11}, *Noreios* Ponas Kristus *krikschtiams* nůg Jano ir wandenije *pamaudams* 144, Tu Kriste

nories didziu *laikoms* BrP II 205, Diewas *noris meldczemas* MT 10b, Darosi Diewu ir *noris* (kaip kada Diewas butu) *meldzams* BrP II 436, Diewas *norissi meldczemas* MT 187b, Tu taries Diewo Sunumi esans, tu *taries* Diewo *milims* BrP I 273, Kas pareitisi bei Wirui bei Moterei dariti, iei anis *norissi* Diewo *milimi* ir wissosu daiktosu *pristoiami* 182, Sergasis ir *norinsis pagelbams* Kristaus tur teipo detisi kaip schů du BrP I 192, *norieios* Diewas *paszistamas* ir sawes *klausomas* MT XXVIII, *Ne łaukis praszomas* meldźiamas, bet regiedamas reykałą ubagistę jo pasigayłek KK[8] 168, Kaczei Diewas musu reikala pats szinna, o tacziau ghis *nor* tha *primenama* BrP I 193, Kaczei Ponas Kristus labai gerrai szinna koszno szmogaus beda, tacziau ghis *noris skundziems* ko taw reik BrP I 203.

41. Esamojo laiko neveikiamieji dalyviai

(Participia praesentis passivi et medii)

Esamojo laiko neveikiamųjų dalyvių vartojimui sakiniuose P. Kriaušaičio ir Rygiškių Jono 1918 metų „Lietuvių kalbos gramatika“ (§ 170 a, b, c ir d) duoda net 249 pavyzdžius. Prieš penkerius metus (1913) kai kas abejojo, o kitas net ir tvirtino, kad *rãšomoji* kalbà, *kuliamóji* mašina, mokslo *kėikiamas* stráipsnis, *válgomas* šáukštas, *nèdegamas* stógas, *neplýštamas* drabùžis... esą ne kalbos faktai, bet vieno kito kalbiniñko prasimanymas. 1913 metuose buvo net pradėtas karo žygis prieš nelaiminguosius dalyvius. Karo žygis nepavyko. Jį sustabdė mano 1914 m. gegužės mėn. 3 (16) dienos stráipsnis „Rašomoji bei šnekamoji kalba“ (1914 m. „Vairo“ Nr. 9 p. 17—19) ir „Mokslo keikiamas straipsnis“ (1914 m. „Vairo“ Nr. 13 p. 13).

Karo žỹgininkai sakėsi prisipažinsią esą nuveikti, kai jiems kas išrodysiąs *rašomosios* kalbos ir *valgomojo* bei *geriamojo* šaukšto rūšies pósakius buvus Lietuvoje pažįstamus prieš 20—30 metų, t. y. prieš vadinamuosius „suvalkietizmo“ maro metus. Anų metų straipsnis išmušė iš karo žygininkų rankų kalavijus, parodęs, kad leliojamųjų dalyvių būta vartojamų ne tiktai Suvalkų žemėje ir ne tiktai prieš
22(95) 20—30 metų, bet ir visur Lietuvoje nuo trijų šimtų metų, t. y. nuo 1579 m. O kadangi šitos rūšies dalyvius pažįsta ir latvių kalba, tai jie turi būti senesni nei 300 metų. Šitie dalyviai jau vartota tuomet, kai lãtviai su lietùviais tebekalbėjo viena kalba, t. y. prieš 1500—2000 metų. Kad šitie mūsų dalyviai siekia dar senesnės gadynės, kaip lietùvių ir lãtvių prókalbės gadynė, rodo toksai pat dalyvių su galūne *-mas (gãlimas, tiñkamas, sėdimas* laukas) vartojimas slavėnų kalbose.

Pavyzdžiui tesie rusų: 1. *непромокаемое* пальто „neperšlampamas apsiaũstas“, 2. *несгораемый* ящик „nedegama skrynia, įdėtuvė“, 3. *веротерпимый* человек „žmogus, kurs pakenčia kitos tikybos žmones“, 4. *проходим-ец.*

Prie XVI amžiaus pavyzdžių šiandie galiu pridėti dar kelis sakinius iš Bretkūno 1591 m. Postilės (=BrP) ir iš 1600 m. MT ir PM:

Ateis wel *dirbana* (=*dirbama; n*—spaudos klaida) diena BrP I 97_{14}, Miestas... bus *giwenams* szmoniu II 425, Jau buwa be *mirschtams* (sc. io Sunus) II 473, Esch ateiau, idant anis sziwata ir *pakankama* pilnista turetu II 160, Toksai lobis kuris mumus neteip nůdemais iau *priwalams*, bet kaip ir *atliekams* ira II 326, Gunda Welinas Kristu, kadda regeia ana ischalkusi, tatai esti pristokusi daiktu *reikiamuiu* I 271, Isch schu szodziu paties Kristaus girdim io dangaus szengima didei *reikema* II 84, Kristus Diewo Tiewo isch dangaus... siunstas, idãt... szmones mokitu wisso pamokslo *reikiamaghio* II 354, Jei szmogus ko *reikems* nor ischpraschiti, tada ghis... tur... nobaszna schirdze Diewa praschiti II 354, Tiegi *reikiamiegi* daiktai tawe teragin II 360, *Reikiamieghi* daiktai ira nůg Diewo gaunami II 401.

iu be Deiwischkasis ir Diewa *blusznijemasis* gjrius PM 27b, *ijednoiemoghi* alba sumilima affiera PM 68, Ape kitus *nereikemůsius* pridotkus ir paikůsius kumschtus bei Ceremonias nestow nieka jstatime PM 26b, melsti nůg Diewa geribiu *priwalomuiu* MT 187b, naturai *pritinkama* daikta sant saka TM 227b, Wissi mes turime buti apreikschti pokimis *sudiiemoia* sosta Christaus MT 247b.

Iš 1701 m. Naujojo Testamento pavyzdžiui išrašau šiuos sakinius: *Nereikiami* waidai Pov. 1 Grom. Timot. 6,5, Sėjamas ira kunas *pagendamas*, o bus prikeltas *ne pagendamas* Pov. Grom. Korint. 15,42, pełus sudėgis ne *użgesama* (=neužgęsama) ugnimi Mat. 3,12, eit pėkłon ing aną ugnį *neużgesamą* Mark. 9,43, pełus sudėgįs ugnimi *neużgesama* Luk. 3,17 (plg. ugnis *ne użgesa* Mark. 9,48 = *neužgęsa* „neužgęsta“).

23(96)

42. Būtojo laiko neveikiamieji dalyviai

(Participia praeteriti passivi et medii)

„*Prausiamu* vandenim“ žmonės *prausiasi*. Tą vandenį, kuriuo kas *prausėsi*, vadiname nebe *prausiamu*, bet *praustu* vandenim. „*Miršlama* liga“ sirgdamas, žmogus paprastai *miršta*. Bet tą dieną, kurioje

kas *mirė*, arba kurioje darome atminimus už *mirusio* žmogaus vėlę, vadiname nebe *mirštamąja*, bet *mirtąja* diena.

Taigi, greta su posakiais: *ariamas* jautis, *važiuojamas* arklys gali būti ir *ártas* jautis, *važiúotas* arklys. Štai pavyzdžiui keletas sakinių:

Bůtą dáiktą greĩtai užmiršta J 604, Wĩs tas, kou cze ĩszrasziau yra ina pasaka ne kajp *būtĩ* dajktaj D^5 165_{19}, rañda pėdas *eitàs* J^3 965,2, Aš nesileidau no *gimtos* dienos vyro int savo akis (Grl LB 253), la. *dzimtā* diena „gimtoji diena, Geburtstag", *gymtoie* žiamie... pałajdotĩ D^5 202_{29}, *griaustìnis* debesys (Ds, Panemunėlis)[1], Vieną kartą labai liję, *griaustinis* griovęs, žaibai pliekę Bs[1] 27, *Mirtoji* diena (toji diena, kada tėvas... mirė) neišeina jai iš galvos (P. Kriaušaičio ir Rygiškių Jono Lietuvių kalbos gramatika), gìrtas *važiúots*, õ pagiriõms neĩ pėsčias KGr § 1545, Džiaũgas kãp žìrga *dovinóts* Kv, Pons galieje sawo walstiouje žámęs barą kam norint dowĩnotĩ, bet *dowĩnotasis* tórieie pats mejłautĩ, idant tą jo dowĩną dĩdesys kónegajksztys patwĩrtintum D^5 167_4, Avina *dũts* gaĩdže grẽb Kv, Gaidžio *duotas* avino graibo Sch 80, M I 68, šuniõkas šiñdiei tebẽr niẽko *nedúotas* (Salos), bẽga kaĩp galvõn *dúotas* Ds (plg. łape ir *neduodama* atras wisztas Val. Mit III 109), asz padorej *užmokietas*... iszejau in Płungię V^7 27_{16}, Bẽga kaĩp akių *išimtas* (Slavìkai), *káltiniai*, *siũtiniai* bãtai (Žemaitė), *rašýtinis* sūnùs „kuriam ūkis aprašytas" SN, *skaitýtinės*, *giedótinės*[2] mišios „msza czytana, śpiewana".

Plg. latvių sakinius: nuosvīduši, piekusuši līka *vesti* kumeliņi BW 27495 „išprakaitavę, pailsę lavono *vežti* arkliukai" (=arkliai, kuriais buvo vežtas lavonas, velionìs), daudz dienìņu mūžiņā:... cita *ēsta*, cita *dzerta*, cita gauži *nuoraudāta* BW 9173 „daug dienelių amžiuje: kita *ėsta* (valgyta), kita *gerta*, kita graudžiai *apraudota*".

43. Popiežininkas

Šiandie mes rašomojoje kalboje pópiežiaus šalininką vadiname
24(97) iš kaimynų kalbos (rus. *папист*, vok. *Papist*) pasiskolytu *papisto*, arba *papistos*, vardu. Prūsų lietùvininkai, kaip rodo žodynai (R, M, N, K), turi savą, lietuviškai sudarytą, žodį, būtent — *pópiež(i)ninkas*. Tojo žodžio esama jau nebejauno. Jo būta vartojamo jau XVI amžiaus rašytojų:

---

[1] *Griaustinis* : *griaustas* = *saldinis* : *saldus* = *bendrinis* : *bendras*.

[2] Lygiai sakome „*skaitytinės* mišios", kaip ir „*griaustinis* debesys". *Griaudžiamojo* debesies ir *skaitomųjų* mišių nėra dar tekę man išgirsti žmonėse.

Popiesznikai, kaczei ne meldesi szwaisdziu, menesio, tacziau anis meldziasi numiruses schwentas szmones... Schwenta Petra, Powila BrP II 100, *Popiesznikai* pilwo delei ussigin Schwentos Euangelios, tikroio pamokslo 212.

Kartais ir rašomojoje kalboje svetimojo žodžio su priesaga *-ista(s)* vietoje vartojame savą žodį su priesaga *-ininkas*. *Lingvisto(s)* vietoje dabar papratę esme sakyti *kalbiniñkas*.

44. Darbų darbai ir vienų vienas

Nesuskaitomą daugybę (KGr § 1498) reiškiame prieš daugybės daiktavardį statydami to paties daiktavardžio daugiskaitos kilminiñką, pvz.:

darbu darbaj prispaud V[11] 227, *Atweju atwejejs* girdiejej... tan be wałgant nuspringus 64, *atweju atwejejs* uždirbaj sau pragara 150, *vargũ vargaĩ* žmõgų kamúoja Ds, tõ pakàks iř *vaikũ vaikám* Ds.

Niẽkų niẽkai bus ne nesuskaitoma niekų daugybė, bet visų niekų *niekiausi* : be Tawęs wiskas ira *nieku niekai* V[11] 177.

Būdvardžio ypatingumo išsiryros laipsnio esama daromo ne tam tikra galūne (plg. P. Kriaušaičio ir Rygiškių Jono Lietuvių kalbos gramatika §§ 46, 47), bet būdvardžio atkartojimu daugiskaitos kilmininko lytyje, pvz.:

apmusze *grinum*[1] *grinu* auksu V[11] 272, *wisu wisa* Biblije 7, po keletos dienų *visų visi* dantys išbiro Val. Paaug. žm. kn. 46, *wienu wiens* nor turieti szirdi V[11] 91.

Plg. la. *lielu lielā* ienaidniece BW 9098 „didžių didėji priešininkė".

45. Į

Prielinksnio *į* vietoje dažnai mes imame sakyti ir rašyti *añt*. Ir žemiau duodamuosiuose sakiniuose kai kam bus pagaulesnis irgi *ant*.

Jìs atvangùs *į dárbą* J 293, Brólis veřpias *į dárbą* J, Senùs mažùs *darbañ* vãrė J[3] 210,5, la. *darbuos* gãju BW 17713 „į darbą ėjau", Ne wejz *i dowenas* V[11] 129, Ař má eĩti *į gẽrimẽlį?* J[3] 56, 13, Kõ àš eĩsiu *į*
25(98) *jaunimužẽlį?* J[3] 524,5, Lydi Marę *į kapus* J[3] 834,10, nabasztīką *i kapus* nulejdo D[5] 147_3, eję paskou *i kapus* 141_2, ęję wieł *i kapus* 153_9,

[1] Valančiauskio šnektoje (Salantų par.), kun. P. Sragio liudijimu, daugiskaitos kilmininkas po kirčiu turi galūnę *-ųm:* Iš *tųm šiaudųm* nebūs *grūdųm*.

pastatę jẽ *i kapus* 147_{30} (plg. *kapusĩ* jį apraudotĩ D⁵ 153_{13}[1], Jos brolis *į karužį* J³ 564,16, *i karą* išjojo 439,1, Reiks broleliui *karan* joti 1145,1, 1147,1, wirus *i kôpą* keltĩ D⁵ 172_{28}, swietą *i* wissoumenį *sóejmą* keltĩ 172_{25}, Sėsk, mergyte, *į laivą* J³ 97,7, *i* sausą *medį* pakartĩ D⁵ 59_{22}, *i* swirtį *pakorę* 59_{31}, Kad pagaučiau, gyvą pakarčiau *į* žaliąjį *berželį* J³ 17,7, Dar aš nesėdau *į* tavo *suolą* Klv¹ 191, Kvietė visus... *į šermenis* J³ 96,40 (plg. buvau *šermenisė* Virbalius), Aš nuvežiau gaigalą *į turgų* J³ 20,6, Kur tu važiuoji? *Į turgų* J³ 906,1, *turgun* važiuoti 1391,1, Savo bernelį *į jomarkėlį* vesčiau 175,4, *i* swetimus *namus i wieszes* niekumet neje V¹¹ 9.

46. Pro

Rusų ir lenkų kalbos pavyzdžiais sekdamas, daug kas vietoje *prõ* šiandie sako jau *peř* šiuose sakiniuose:

įeit suolsėdis *pro añgą* J³ 1488,9, Jai reikėjo *pro* ankštą *angą*... į tą malkų krūvą įlįst Sch 196, *pro* wijną *ausį* ieię, *pro* ąntrą išzeię D⁵ 165, N 316, Kurs ne ineit *pro Duris* gardana awiu bet ineit kitur, tas ira wagis ir Rasbainikas BrP II 159, ne eina *pro duris* awinijćion 1701 NT Joh. 10,1, *Pro durrys* iszmesti N 316, *pro duris* J 418a, 558a, 583a, 661a, 676b, arkliû kute tórieję nu saulietekio *durys*, *pro* kórės arklius ĩr bąndą warę gĩrdytĩ jaukem orou essant D⁵ 20_{14}, Svečias... tyloms *pro duris* ištvylins J³ 136,8, *pro durales* iszszoka Val. Wajku kn. 18, *pro duris* iszeidama... tu... sakei Mit I 74 (Klaipėda), Tatai ischtiesos butu piktas darbas, kada kas... lipinnes turedams *pro langa* nůg riekliu schoktu BrP I 273, Wagis... *pro langa*... inkop ing garda II 163, *pro langą* wirwė pintinėje per murą buwau nulėistas 1701 NT Pov. 2 grom. Korint. 11,33, *pro langą* J 219a, Prūsai pradėjo *pro langus* šaudyti Val. Paaug. žm. kn. 37, Aš tave *pro langą* išdrėbsiu kaip š... Sch 234, paty wira... yszleyda *pro łanga* SH 41, *pro langelį* wejzieię D⁷ 40, Twoskoj' ugnis *pro langą* N 123, *Pro langą* žurėti, įleisti N 316, žiūriu *pro langą* J³ 479, 1, *Pro* stiklo *langą* žiūrėjau J³ 597,7, *pro miegus* klejojo (L. Pelėdos Klaida 491), papła-
26(99) was... tekieję *pro* nómo *pamatą* į griowį D⁵ 19_{23}, kyszterieję gałwą *pro skylę* Dauk. Abec. 44, *Pro skylę* žėpsoti N 316, Nełąndiok *pro skilės*, sprąndą nułauszi Dauk. Apiniû aug. 45, wos *pro twora* jra iszwide MT XLIII, *Pra* wienus tiktai *wartelius* kiek tukstancziu la-

[1] Daukantas sakė jau ir: Atwežós nabasztĩką *ąnt kapus* D⁵ 147_3 (plg. 148_{32}, 151_{33}), mĩnawonę *ąnt kapajs* tebdaro 141_{12}, garbie Dĩjwuj dar *ąnt kapajs* óžlenkiau nabasztĩką 148_{33} (plg. paejdamis *nu kapû* tajpat só Dĩjwu sakę numĩrieliems 151_{34}).

wonu ischneschti buwa BrP II 343, *pro wartus*... iważioutī D^5 242_{26}, Wôs arklei pratilpo *pro wartus* N 95, Lydi tėvelis *pro vartus*, sena močiutė *pro* antrus J^3 1024,2, Perkūns *pro vartus* įjojo Sch 4, Po kairės šale buto *pro* tuos *vartus* kasdien galį į sodą eiti 176, iszlejda *pro wartus* kad szunis neapniktu Val. Wajku kn. 25.

47. Nesakyti mes nieko nedarom

Šitos rūšies sakinių būta pažįstamų ir XVI amžiaus rašytojams, kaip tatai matyti iš šių dviejų išrašų:

Nu Angelas Diewo *isakitas* kosani saka BrP I 83, Szmogus Diewo *pagelbetas* kaltas ira Ponui Diewui dowana dūti 194.

48. Būtinas

Žemaičių tarmėje *būtinas* reiškia tą pat, ką ir rusų žodis *совершенный* (vollkommen, perfectus):

butinos łajmes... niera szio pasaulie V^{11} 30, ź anīj sawo kałboje *butīnaj* netór D^5 7_{21} „visai, совсем, совершенно“, giwensiu *butinaj* wienas Val. Mit III 112, Ludwi... buwa *butinaj* swejka, rijbi ir małoni Val. Wajku kn. 84, ryto metą vaikas, kėlęs *būtinai* sveikas, padarė tėvams didį džiaugsmą (Val. Paaug. žm. kn. 93), pasijemę jo *butinà* kłausytī D^{10} 50_{19}, galibe... *butinà* īszīro 145_1, Asz... nemoku *butinaj* nej lankiszkaj nej maskoliszkaj V^7 29_{22}, *butinai* plene (Dauk. Žodrodys 30), Mums *būtinai* nepryeit ydos ieškot Mit I 62 (Klaipėda).

Augštaičių tarmėje *būtinas* savo reikšme skiriasi nuo žemaičių *būtino*. Augštaičių *būtinas* daiktas (P. Kriaušaičio ir Rygiškių Jono Lietuvių kalbos gramatika § 163b) yra toks daiktas, „kurs bus, turi būti, kuriam reikia būti“. Pavyzdžiui tesie:

tas niera *butina* dalis weczeres (Žinia 113), *Butinay* würklich, gänzlich R I 19, *Bûtinay* M I 36, *bûtinai* DP 598_{14}, aš čión *būtinaĩ* įsitaisysiu „bleibend“ KGr § 1547, tas *būtinai* kitoks der ist wesentlich anders l. c., *būtinai* (oder: *pasiliktinaĩ*) įsitaisyti sich bleibend festsetzen K^1 I 350, *Būtinai* atvažiava jinai čionajos su sava daiktais, t. y. kaip būti, gyventi čia J 258, mus... szwibesie... apžiebi ir Dwasia... *butinay* atgimday 1653 m. VChr 83_6.

27(100)

49. Tariuosi pražuvęs

Šitos rūšies posakių, kurių šių dienų rašomoji kalba beveik nebepažįsta, senovės raštuose ir šių dienų žemaičių tarmėje esama paprastų, ką rodo ir šie pavyzdžiai:

Anis *welias pamete* ir *neturi* Diewo szodzio BrP I 247, *Nusimanau* nieka giera *ne padares* V[11] 242, *Taremos* kartajs kitims *patiksentis* V[11] 24, Rita meta *tarkies nebsulauksis* wakara 61, Wiskan padaritina padares, łaj *tares* dar nieka *nepadares* 106, *Ne tarkies* jau *prażuwes*, noris tankiej jautis warginamas 260, mażaj pagundaj apnikus, *nebżinaus* kan *bedarisis* 164.

50. Kiek galįs, ką galįs, kol(ei) galįs

Šitos rūšies posakiams pavyzdžių duoda V[11]:

Kiek galis tolinkies nu dide susirinkima 26, Dirbk *kan galis* 22, *Kan darus* (= dãrąs) darik 225, (križiu) pidisiu ir nesziu ji *koł numirsztus* (= numìrštąs) 258.

51. Nėr kas padedąs

Valančiauskas savo vertime „Tamosziaus isz Kempis apej sekima Jezaus Kristaus kningas kietures" (Wilniuje 1852) rašo:

nier kas padedans, nier kas gielbieis ir iszluosuois, negut Tu Wieszpatie 288, *nier kas* rejkałusi gieresnej *padedans* už Tawi 267, Tu kiełtumis prisz mani, ir *nebut kas gienąs* (= ginąs) 242.

52. Tiekti

Veiksmažodžiui *tiekiù, tiekiaũ, tiẽkti* „приготовлять, parare" tuo tarpu galiu duoti šiuos vartojimo išrašus:

tiekti „gatavyti" J 417, jovałą *tikti* J 119 (*i=y* iš *ie*) = *tîjkù* apparo D[1] 4, *tîjkù*, rengù, taisau apto 4, i karę *tîjktęis*, rengtęis se ad bellum comparare 8, *pasitîjkim's* apparatus 4, Kajp *tîjktîjs* pri géros spawiednęs? D[4] 24, Isz... łunkų... wîję... wîrwès ir numû padargą *tîjkę* D[5] 16_{23}, Isz berżû... derwą ir degutą žìbóriou *tîjkę* 16_{28}, motrîszkoses... pates nómîj pridiewinį ir îszejgînį drabużį sau *tîjkę* 47_{29}, swîlksnys, ragotînès *tîjkę* 169_5, naujus daktus dîrptî ir *tîjktî* 235_9, douną ir mîtałą *tîjktî* 235_{25}, prasîmanę łaukus pri sawo dwarû *tîjktî* 237_{10}, só ugnîmi sau walgi *tîjkam* Dauk. Ugnęs kn.
28(101) 3, ar negalieczio ko gauti pawalgiti?... Kas cze *tijks* V[7] 31_{30}, isakie ju (=mede tauriu) wietoj *patijkties* stikła taures Val. Prade 141 =*patijkie* rejkalingas... pabukles Val. Żem. wisk. II 56, iszsimane dar mura bażniczę jems *patijkti* 107, *isitijke* sau szaudiklę Val. Wajku kn. 31, elgdamos žmonių papročiu nė kurpių vaikui *tiekė*, nė naginių raukė Val. Paaug. žm. kn. 68, pietus... *patiekiau* 1816 m. GN Mat.

22,4, Ką sutiekiey, kieno bus? Łuk. 12,20, Ateina ir kunigs ant maro (= smerties)[1] *patykti* J[3] 1095,3 = *patiekti*, Daugybė pasižadėjo tokias lapines kepures *įsitiekti* A 1885 p. 236, *tiekėsi* veseęs 78, *tiekti* ir taisiti kelius A 1883 p. 219 (J. Szl.), *tikty tikiu* gotować, sporządzać SH 81, *patikty*, *patikiu* wygotować 78, *patikiau* wayszes del tawes 10, lipy... walgius del ju *patikty* 21, *patiky*... walgy VChr 169_{18}, pietus *patiekté* liepia Ł. Iwinskio Genaw. 144, tą pamokęs *pasitiekti* sau stakles Bs[2] 15, kur *tyikiema (= tiekėme)* welikas Mokitojuy ŻCh 254.

Mūsų *tiekiù* turi giminaičių prūsų kalboje: 1) *teickut* „schaffen, tverti, kurti", *teikūuns*, *taykowuns* „gemacht, geschaffen", 2) *tickint* „machen, daryti". Del prūsų ir mūsų žodžių jau man teko rašyti „Aistiškuose studijuose" (I 83) ir žurnale „Русский Филологический Вестник" (= RFV) t. LXVI p. 250.

Gerai *(nusiteĩkęs) nusitiẽkęs* „gut gelaunt" K[1] I 109 (s. v. *aufkratzen*), *nenusitiẽkęs* alùs „nicht geratenes Bier" 239, alùs *nenusìtiekė* (nenusitìko) „der Alus geriet schlecht" 521. Šitų pósakių žodis *nusìtiekė (nusitiẽkęs)*, kad ir skiriasi réikšme, kilimo gali būti to paties su *pàtiekė* (valgį). Jei *nenusitiẽkęs* (alùs) yra to paties kilimo kaip ir *pasitiẽkęs* (valgį), tai mūsų veiksmažodis bus giminaitis su *tinkù*, *tikti*, *tikras*, *tikėti*, *teikiù*, *teĩkti*, *táikau*[2] ir *táikinu*[3]. Šituos mūsų žodžius kalbiniñkai (Fick Vergl. Wb. III[4] 184 ir kt.) gretina su germãnų veiksmažodžiu *þîhan* „gedeihen, zunehmen = užtikti", iš kur yra kilę got. *þeihan*, *þaih*, sen. saks. *þîhan*, sen. angl. *þéon*, sen. vok. aug. (ahd.) *dîhan*, vok. *gedeihen*.

29(102) *Téikiu*, *téikiau*, *téikti* „sakyti" (Ms, Slnt) drauge su latvių *teicu*, *teikt* „sagen, erzählen, berichten, rühmen" del savo kilmės man dar nėra aiškus. Vietoje *téikiu* esą sakoma ir *téigiu*: ǫns *ytéig* „gerai įsako" Kv, *ištéigiu*, *ištéigti* „изречь, сказать с важностью" J 649. Plg. *iš-taigóti* „stengtis įtikti, teiktis" J.

---

[1] Čia *maras* bus Juškevičiaus perdirbtas iš rankraštyje buvusios lyties *smertis*.

[2] jau *taikosi* mirtie Bs[6] 292 (Ožkabaliai), kita pati *pasitaikė* ragana Bs[1] 114, *táikstosi* šokt (Virbalius, Slavikai), lekia toli ir *taikstosi* susimesti augsztai į medžius A 1885 p. 128, *taikmę* mus' gadina A 1885 p. 2., *Taikmės* nedasiekęs, staigei Vilniuj mirė 298.

[3] *patáikinai* „przygotowałeś, tu patiekeł, pataisei" DP 427_5, *patáikinta* yra „przygotowano jest" 482_{23}, *patáikintas* 490_{19}, yra tikrai *pataikinta* 510_{23}, *patáikintos* „patiekłos, paratae" gen. sing. 448, *pataikinai* „tu patiekei" 1595 m. Daukšos Kat. 49_9.

53. Leisti

Daukantas savo „Būde“ (Petropilie 1845 p. 135) rašo: szenden dar senó iprotió yra sakoma „tou żmogu yra Dijws *lejdęs* ąnt swieto“, ne sako yra *sótwieręs*, kórs żôdys szenden tebesós rodos senowęs noumonę twirtintî, óż wîs, iog patiosî pîrmosiesî Lëtuwiû kristionû kningosî isspaustosî 1540 ape sótwierimą swieto pagał raszto szwęnto, wîssór wijtoie *sótwierę* sako *lejdo*, ir tajp *lejdo* saulę, *lejdo* żwajsdès, *lejdo* żwierys îr paukształius &, it but kajp koks tiewós perą iszgużijs *palejdęs* i pasaulį.

Daukanto žodžius, kad kitą kartą vietoje *(su)tvérti* būta sakoma *léisti*, patvirtina šie išrašai iš manosios žodyno mėdžiagos:

leidù, perù, sùtwerù creo D[1] 10, Sutweru, *Léidżiu*. Diéws *léido* Swiętą R II 127, M II 167 s. v. *erschaffen*, Diéwo *léistas* von Gott geschaffen M I 51, erschaffener II 167, Diews mus wissus *léidęs* Gott hat uns alle geschaffen I 145, Diéws *léidė* Swiętą R II 301, M II 403 s. v. *schaffen*, Sutwėrimas, Diéwo *léistas* Dáiktas Geschöpf R II 172, M II 221, Mỹniokit žẽmę... Diẽvo *léistą*, ne rũtų vainìką J[3] 1006,7, ant to yra Dievo *leista* — girelėj kukuoti JJ[1] 14,5, tám jaũ žmogùs Diẽvo *léistas* Ds.

Daug szmoniu... neszinnoia Diewa... santi, kursai Szeme, Dangu ir wissus daiktus *leida* BrP II 176, Diewas isch pradzios szmogu buwa *leidens* 199, ghis wiens *leida*... dangu su szeme VChr 27_{17}, Diewas *leida* Dangu, szeme ir wissus daiktus BrP I 420, Diewas isch pradzio swieto wissus daiktus *leisdams*, *leida* ir Angelus II 434, Kuriop gallop esti Diewas wissus daiktus *leides?* MT 44a, kursai mane *leida* be manes, tas nu jra *sutweremas* per mane PM 28a.

Latvių kalboje *laîst* „leisti“ irgi gali atstoti lenkų žodį *tworzyć*, vokiečių *schaffen*, kas matyti kad ir iš šių sakinių:

būt dieviñš mani *laidis* labāk puisi, ne meitiņu BW 3801 „geriau būtų dievulis mane *leidęs* bernaičiu, ne mergele“. Kādu Laimiņ i *laiduse*, tādu māte auklējuse BW 8746 „kokį Laimužė *leidusi*, tokį motyna áuklėjusi“. Nenicin, nepal'uo svešas mātes auklējum: kādu
80(103) dievs Laime *laida*, tādu māmiņ i auklēja BW 8741 „neniekink, nepeik svetimos motynos áuklėjimo: kokį dievas Laimė *leido*, tokį močiutė ir áuklėjo“. *Laidus* ir man Laimiņa šai baltā saulītē, dal'as vien *nelaidusi* ni vienā vietiņā BW 9212 „*leidusi* yra mane Laimužė šin baltan pasaulin, vien tik dalies *neleidusi* nė vienoje vietelėje“. Viņš jau tāds dieva *laists* U „toks jau jis dievo *leistas*“. Dieva *laists* ezars U „dievo *leistas* (ne žmonių kastas) ežeras“.

Mūsų *léisti* ir latvių *laîst* su abiem savo reikšmėm — „lassen, пускать“ ir „schaffen, творить“ — yra vienas ir tas pats veiksmažodis. „Tvėrimo“ reikšmė išriedėjo iš pagrindinės „leidimo“ (das Lassen, пускание) reikšmės. Pagrindinė „leidimo“ (Lassen) reikšmė dar tebekyši šiame posakyje: Tam jau žmogus dievo *leistas*.

Senovėje veiksmažodžio *leisti* turėta ir „kūrimo (das Anzünden, зажигание)“ reikšmė. Tai matyti iš šitų pósakių:

bažnyčia... turi ugni sawimp..., kurios ataio sunus Diewo *łcyst* arba sukurt PS I 124_{33}, Sakies atais ugnies *łeyst* arba sukurt 128_{19}, Atėjau ugnį *łeist* ant žėmės 1701 NT Luc. 12,49.

Veiksmažodis *leisti*, be „tvėrimo (das Schaffen)“, „kūrimo (das Anzünden)“ ir „leidimo (das Lassen)“, gali dar reikšti ir ką kita. Ką reiškia *leisti*, bus matyti iš šitų išrašų, padarytų iš manosios žodyno medžiagos:

aš jį rods *léiste nepérleidau*, ale aš jį nešte pernešiau Sch 206, reiks má *leisti* sūnelį į vaiską J[3] 26,10, Gana kloniojais, mano dukružėle, į kapelius *leisdama* 587,16, Žada žvirblelis dukrytę *leisti* Sch 17, *leisti* dėlėmis J 309, *leisti* taurėmis 252, Motyn, ką dabar mudu pradėsim? Ryto Knàkavas vėl krivūlę *palés (=paléis)* „das Krummholz herumschicken (wörtlich: loslassen)“ IF XXXI 431, Aš jam *nusiléidžiau* Ds, utėmis *apleisti* mit Läusen beschütten Mit I 17 (Ragainė), Aš jau *leidžiuosi* „иду на уступки“ Punia, *Léidžiu*, *Apléidžiu* setzen eine Gans auf Eyer R II 326, M II 437, *Apléidžiu* Henne setzen zu brüthen R II 199, M II 264, Wándenu *léidžiu* flössen R II 144, M II 190, Málką *nulèisti* Holz flössen M II 278, *užlcisti* šelmenin (: *láidyti* „sūpoti“) Sv, *Léidžiu* Giėrimą zapfen R II 409, M II 551, ėjo merga vyno *leisti* J[3] 915, 11, *išlcido* bobelė karčią arielką J[3] 381,23, vašką *leisti* „tirpyti“ Kv, Jis smala *susileido* Bs[2] 57 (V. Kalvaitis), Prie kitt's kitto Grómatą *nuléidžiu* zuschreiben an einander M II 569, gromatėlę... *léidau* J[3] 982,6, *paléidė* upę, išmetė ledą Sv, *išleisk* mań marškinius „wyprasować“ Ds, Akrutu *léidziùs* ausfahren mit dem Schiff M II 57, *lejdos* juromis pagał i tolimus krasztus Val. Prade
31(104) 218, Milciades, trùktî łaiko neturiedam's, *lejdos* kùr kietieję D[10] 7, *leidos* i kelonę 124, Jonas su samdytais vaikiukais *leidos* į jūrą menkių meškerioti (Val. Paaug. žm. kn. 93), *leidos* į šventas vietas 73, thůiaus *leidos* eiti BrP I 96, anis isch sawa szemes *leidosi* eiti 151, *łaydos* kelu DPo 82_{38}, kiekwiénas *łaidęś* búwo sawú kelú DP 282_{7}, šaltis *leidos* Aist. stud. I 125, *parlejsti* karać KosL 37b (žemaičio Jumskio žodynėlis), Išvažiava pry mótynas *pársilēsti* „zrodzić“ Als.

Kitus veiksmažodžio *leisti* pavyzdžius palieku rengiamajam mūsų kalbos žodynui, kuriame vietos ras ir kiti, šiandien mano dar neturimi, *leidimo* vartojimo sakiniai. Tų sakinių tikiuosi susilauksiąs iš visų Lietuvos kampų.

Mūsų *leisti* ir latvių *laist*, sako, esąs giminė su skandinavų (altnord.) žodžiu *leit* „ich liess" ir sen. vok. aug. *fir-leiz* „ich verlies". (Numirėlį) *láidoti* „bestatten" yra išvestinė lytis iš (numirėlį) *léisti* (į kapus) arba iš *lydėti*.

54. Kurti

Vietoje *leisti* „творить, schaffen, creare" šiandie rašomojoje kalboje imama rašyti *kùrti*. Senojoje rašomojoje ir dabartinėje šnekamojoje kalboje *kùrti* mūsų veiksmažodžio *leisti* neatstoja. Senieji žodynai (R I 71, M I 137) *Kurrù*, t. y. *kuriù*, vokiškai verčia žodžiais „ich baue", tuo tarpu kad *Láidziu* jie (M I 145) verčia žodžiais „ich schaffe (von Gott gesagt)". Kad veiksmažodis *kùrti* reiškia „budavoti (lenk.), statyti, bauen, taisyti", o ne „tverti", bus matyti iš šių mano išrašų:

Kurrù 1. ich baue, 2. ich heitze an *Pakurru* ich baue auf R I 71, M I 137, bauen ein Haus R II 53, M II 71, *Pakuru* aufbauen R II 33, M II 44, *Kurrėjas* Bauherr R II 53, M II 71, *Kurrù* bauen, z. B. laiwą einen Kahn, trobą ein Haus *Apkurru* verbauen, einen Platz bebauen *Iszkurru* ausbauen *Pakurru* bauen, aufbauen, bes richten, die Sparren aufsetzen *Pasikurru* für sich erbauen, buttą ein Haus *Prakurru* anfangen zu bauen, das Fundament legen *Prakurrėjis* der Ahnherr *Prasikurru* seinen Ursprung herleiten, herstammen, entspringen *Prikurru* anbauen, daneben bauen Gretay *prikurti* nahe an einander bauen *Sukurru* zusammenbauen Gretay *sukurti* nahe an einander bauen *Sukurę* gywénam wir wohnen neben einander, oder, in einem Hause *Užkurru* hinaufbauen N 212, *kuriù kùrti* 1. heizen; den Ofen, das Zimmer, anmachen das Feuer, 2. seltener, meistens
82(105) in der Schriftsprache: bauen (ein Haus, einen Tempel), statt des gewöhnl. budavóju K.

ar taip ischardai baszniczc ir ik triu dienu ana wel *pakuri?* BrP I 389, Miestą... *prakursim*[1] iš brangių akmenačių, iš Saulužės langačių Sch 13, butą *pasikurti* Basan. Iš gyv. vėlių 122, ar girdi, motin, tas židas nor *įsikurti* musu priszinikiej, ar galau ji priimti? Val. Mit

[1] Aušrinė ugnį *prakūrė* Sch 4, Aš anksti ryt Saulelei turiu *prakurt* ugnelę 4.

III 111, *ikuria* Wilniuj žiniczę... Perkunuj Dauk. Pasakoj. I 644, Wokytej... tinaj pilys... sau *ikuria* 666.

Prūsų kalboje mūsų *léisti* „schaffen, creare, творить" atstoja veiksmažodis *teickut* „schaffen", mūsiškio *tiẽkti* „приготовлять, parare" giminaitis. Vokiečių žodį *(er) baute* prūsai, kaip ir lietùviai, verčia žodžiu *kūra* „kūrė, padarė".

Abudu mūsiškiu *kùrti*, tai yra *tróbą* ir *ùgnį kùrti*, kilimo yra vienas ir tas pats žodis. Senovėje *kūrimo* reikšta tas pat, ką ir „darymas", „taisymas". Mūsų žodį *kùrti* ir latvių *kuŕt* vókiečiai verčia posakiu „Feuer *anmachen*": Ugnį *prakurru anmachen* Feuer R II 25, la. *kuŕt* Feuer *anmachen*, heizen U.

Kad *kūrimo* pagrindinės reikšmės būta „darymo", „taisymo", „das Bauen", „das Machen", gali rodyti ir jo giminaičiai, užsieniuose gyveną: 1) skr. *karōti*, *kṛṇōti* „daro, er macht", *kṛtyā* „veikimas, darymas; kerėjimas, būrimas, rus. чары", *karman-* „darbas, daiktas, padaras", *kartar-* „darytojas, veikėjas", *kṛtá-* = av. *kərəta-* „padarytas", skr. *tuvi-* *kūrmí-* „galingai veikiąs", *kurú* „daryk, veik"; 2) airių (irisch) *creth* „poėzija", kimr. *prydydd* „poėta", *peri* „daryti, veikti" (Pedersen Vergl. Gram. der keltischen Spr. I 128); 3) lie. *keriù*, *kerėti* „zaubern = padaryti" (plg.: Nuo *padarũ* ir ligų gýdžia visą svietą): lenk. *czar* „incantatio", sl. *čara* „Zauber" (Berneker Slav. etym. Wb. I 137) iš senesnės lyties **kērā* (būtų lie. **kėra*); lie. *keras* „Zauber" Slavikai (Būgos Aist. stud. I 180); la. dziẽsmu *sa-cerêt* BW 36 „dainą sudėti = padaryti", daũdz darbiņus *sacerẽju* BW 6725 „daug darbelių padariau".

Taigi, pasirodo, mūsų žodžio *kuriù* esama giminės su *keriù*. Ir vieno, ir antro pagrindinė reikšmė yra ta pati, t. y. darymas „das Machen". Sėmantika (žodžių reikšmės kitimo mokslas) tuodu žodžiu leidžia su vienas antru gretinti. Fonėtika (garsų kitimo mokslas) irgi nieko negali prikišti tųdviejų žodžių sugretinimui, nes garsai *ur* eina
33(106) pakaitomis su *ar* (skr. *kar-* „daryti" iš **k*^{w}*or-*, nes senasis **k*^{w}*er-* būtų davęs **car-*, t. y. *čar-*[1]), *er*, *ir*. Pavyzdžiui tesie:

1) *gurbstù*, *guřbti* Kv „eiti didyn, stipryn, riebyn" J, „tarpti, taukti" — sl. *gъrbъ* (rus. *горб*, l. *garb*) „kupra" : pr. *garbis* „kalnas", lie. *gárbana* „кудря, krause Locke" : *gerbẽnis* „garbanõčas" Ds, *gerbe-*

[1] Iš lyties **k*^{w}*ērā* (*ē* = lie. *ė*) iraniečių kalboje atsirado *čārā-* (avestiškai) „Mittel, Hilfsmittel", *čār* „Mittel" ir *čāra* (persiškai) „Mittel. Hilfe, List". Iraniečių žodžiui *čārā* raidė raidei atliepia slavėnų *čara* „burtai, kerėjimas", nes iraniečių *čā* ir slavėnų *ča* kilę yra iš senesnės gadynės skiemens *kē* = lie. *kė*.

nẽtas „кудрявый“ Ds, Salos; airiškai *gerbach* „rukšlotas, rumžlėtas, runzelig“ (sen.), *gearb* „augmuo, gùnklas, Auswuchs“ (nauj.);

2) *gurklỹs*, la. *gurklis*, pr. *gurcle* — sl. *gъrdlo* (rus. *горло*, l. *gardło*): *prã-garas* „прожора“ Lìnkmenes, skr. *-gara-s* „rįjąs“, *giráti* „rįja, verschlingt“: lie. *gerklė*, la. *ie-dzērklis* „bučiaus, vãržos ingérklis (Ds), Trichter an Fischreusen“ — sl. *žerdlo* (rus. *жерело*, l. *żródło*), *žerti* (sen. bulg. *жрѣти*, ukrain. *žerety*, l. *żreć*) „ryti, verschlingen“ = lie. *gérti*, la. *dzeĕt* „trinken“ : la. *iedzirklis* „ingerklis“, lie. *girà*, *gir-tas* — sl. *žьrdlo* (rus. *жерло*, sen. rus. *жьрло*, sen. bulg. *жръло*);

3) *gùrguolė* Rt „krūva, būrys“, *gùrgulas* „pumputys, mazgas, garánkštis“ Vl : *gargólas* „veĩpatės pumputys, бугорок на пряже“: *gérguolė* Raudėnai „žmonių, bičių būrys“;

4) pr. *kurwis* „jautis“ = sl. *kъrvъ*, iš kur lenk. *karw* „senas jautis“ : lie. *kárvė* — sl. *korva* (rus. *корова*, l. *krowa*, sen. bulg. *крава*);

5) *muĩkso* kaĩp kãtinas ùžpelenėje: mán ãkys *ap-maĩko* „es wurde mir grün und gelb vor den Augen“ K^{1} I 127, *susimarkstaũ* bewilligen, mit Winken R II 71, M II 94 — sl. *morkъ* (rus. *морок*, l. *mrok*, sen. bulg. *мракъ*) : *mirksóti* : *mérkiu* akìs;

6) la. *skuĩbt* „svaigti, хмелеть“, lie. *skurbti* Miež „martwić się bardzo“, *skurbė* „zmartwienie, zgryzota“ Miež, *nuskuĩbusi* pušelė „nuskurdusi“ Kv, alùs *skuĩbsta*, *nuskuĩbęs* alùs „nustelbęs“ Kv — sl. *skъrbь* (sen. rus. *скърбь*, sen. bulg. *скръбь* „печаль, тоска, скорбь“), *skъrbnǫti* „džiūti, trauktis, skursti“ (rus. *скорбнуть*, *скорблый*) : la. *skārbt* „svaigti“;

7) la. *snurgulas* „snargliai“ : lie. *snárglos* Kv ir *snérglės* Ds „Nüstern“ : la. *snirguot* „weinend schluchzen“;

8) *spùrgas*, la. *spurdze* „Pflanzenauge; Hopfenkopf = la. *spruoga* (: *sprógti*) Cīrava“, lie. *ap-spùrgėlis* J „oszarpanieć“, *at-spurgúoti* J „odedrzeć się“ : *sparginù* Kv = *spìrginu* Ds „duodu, leidžiu spraginėti, sprogti“, *spargìntuvė* „сковородка“ Kv : *spìrgas* „skwarka“, *žiemó-spirgis* Kv, J 346 „žiemą pasidaręs medžio įsprogimas, spróklė Kv“, la. *spirgulis* „šeberkštis, Splitter“ : pr. *spergla-wanag(is)* „žvirb-
34(107) linis vanagas“ (**spergla-s* „žvirblis“ bus gavęs vardą nuo šokinėjimo : *sperg-* „šokti, sprogti, spraginėti“) — pr. *spurglis* „žvirblis“ = la. *spurguls* „kleines munteres Kind“;

9) *turiù*, *tuĩtas* : *tvártas*, *tvárslės* „Fahrleine“, *ãp-*, *ùž-*, *prie-tvaras*: *tvìrtas*: *tveriù*;

10) *tursúoti*, *tuĩsinti* : *tvarsýtis* „kėtotis“: Kõ jũs čià *tvaĩsotės* SN— *tvarstáus*, *tvarstýtis* Kv „se incaute movendo, vestem attolere ita,

ut pudenda appareant" (Jaunius): *tvirślinti* „chodzić wystawiwszy tył" J 213— jis pats sau *tviřso* Bs[6] 290: *atsitversti* „obnożyć się nieprzystojnie, usiąść nieprzystojnie" KosL 243a (Vaiguva).

55. Tverti

Mūsų žodis *trivóti* kilimo yra gudiškas : *tryvać* = lenk. *trwać*. To paties kilimo ir *trivagà* (vn. kilm. *trivãgos*) = gud. *tryvoha*, l. *trwoga*, rus. *тревога*.

Gudiškos kilmės žodį *trivoti* gali atstoti savas žodis *tveriù*, *tvérti* „выдержать, wytrwać, dauern, aushalten". Pavyzdžiui tesie šie sakiniai:

Żmones wiens po kita praejn, bet tejsibe... *twer* amžinaj V[11] 20, Mejle... ne iłgaj *te twer* 91, Kas galietu be ugnęs *îsztwertî* žiemos spejgus Dauk. Ugnęs kn. 3, iłgajniui meszka *nebtwerdamos* móko łaukan îsz sôdno Dauk. Abec. 46, nėkaip negalėjau *tvertės* Mit I 74, pagada regis *pasitvers* „wird sich halten" 73 (Klaipėda).

Dr. J. Spudulio tvirtinimu, *tvermė* Kùrtuvėnų apylinkėje reiškianti „выдержка, wytrwałość; прочность"[1].

Tvérti „trwać" yra tas pats žodis kaip ir *tvérti* „chwytać; grodzić; (dalgį, žaizdą) rišti":

Tveriù ich fasse, 2. ich zäune R I 166, Baczką lankais *aptwert* eine Tonne mit Bändern beschlagen. Roną *aptvert* eine Wunde verbinden M I 303, kuomi *tvertis* sich an Jmdn anhalten K[1] I 65, Nebuvo kadu arklys ažu snukio *tveria* Ds, klausytojai negal jokais nėkaip *tvertės* Mit I 96 (Klaipėda), *Tverti* (iterat. *tvarstyti*, auch *įtverti*, *įtvarstyti*) dalgę die Sense an den Stiel bringen und daran befestigen. *Ištverti* dalgę die Sense von dem Stiele losbinden Mit I 236 (Šeduva), Skara pirštui *tverti* „rišti" Kv, Liepė virinti, sriubą gerti, o iš viršaus tuo pačiu (= šuns mėšlu) *tverti* Val. Paaug. žm. kn. 47, patepė taukų ant lakatėlio ir *aptvėrė* 44, ausĩj skaustąnt swogouną ąnt ąnglimis ĩszkeptą *pritwierę* D[5] 68_2, kaklą óžjemós... awĩžàs sókajtintàs
35(108) pri kakło *twierę* 68_{12}. Plg. dar išvestinį žodį *tvėrẽ* (galininkas *tvẽrę*) Kv „virvelė dalgiui prie koto pritvirtinti; funiculus, quo falx ad manubrium (capulam) alligatur" (Jaunius) J 668.

Greta su *tverti* esama lyties ir *tvirti*, *tvirstì*:

tvįru (tvinru), *tvirtì*: *Apsitviro* sirgti ir mirti nustojo J 78, idąnt

[1] Dainiui skurdu, kad Lydôs pilês wieni murai beliko ir pragaiszo ju *twermė* A 1883 p. 77 (Kuoksztis).

medej tejp *aptwirstu*, iog mažiausiù užgawimù neîssîrautu Dauk. Ape sodnus 37.

Iš veiksmažodžio *tvirti* turime pasidarę būdvardį (seniau: dalyvį) *tvìrtas* „stały, wytrwały, potężny, mężny, mocny, gruntowny“ KosL 57a : *twirtái* DP 297_{36}, 545_{9} (adv.), *tvirtaĩ* dalgis įtvértas Kv. Iš *tvirto* yra kilusi *tvìrtė* „tvirtumas, tvirtybė“: Pone kad tawęsp dusawau, Tawimp ligoj *twirtę* gawau KN 31.

Be *tvirto*, iš to paties *tvirti* bus kilęs ir *tviróti* su *tvirióti* „trwać“: Leinos mano kojelės, begu *tvirosiu* J[3] 623, 5, Aš čia negaliu *ištviroti* (ištverti) J 655, Aš ten *ištvirójau* būti J.

maniej *twyrioje (y* čia = *i)* erszkietey (Sen. auksa ałt. 143).

Slavėnų *trъvati* (gud. *tryvać*, l. *trwać*) galėjo kilti iš senėlesnės lyties **tvъrati* priebalsių metatezės (vietų sukeitimo) keliu. Kaip lenkų kalboje *drzwi* „dùres“ atsirado iš senėlesnės lyties **dwrzi* (rus. *дверu*, senov. *дьврu*), taip lygiai ir *trwać* turėjo atsirasti iš **twrać* (sl. **tvъrati*)[1].

Greta su *tveriu* sakome ir *turiu*. *Turėti* vadinasi *nu(si)tvėrus* (įsitvėrus) ką laikyti. Žmogaus *tuĩtą* sudaro visa tai, ka jis turi *nutvėręs*, *patvėręs*.

Tvėrimo (*tveriu* || *aptvaras* || *tvora* : *tvįru* : *turiu*) giminaičių randame ne tiktai Latvijoje (*tveît* „greifen, fassen, halten“ : *tvirts* „stark, fest“: *turêt* „halten, haben, hegen“) ir Prūsuose (*turît* „turėti, haben, sollen“, *turrimai* „turime“), bet ir Slavėnuose: *tvoriti* „daryti“, *tvorъ* „lytis“, ček. *přítvor* „priemenė = *prietvaras“, lenk. *twarz* „veidas“, rus., sen. bulg. *тварь* „creatura“. Tolimesnių šalių *tvėrimo* giminaičiai abejojami. Tiktai viena graikų σειρά (iš **tverjā*) „virvė, saitas“ savo reikšme ir lytim nėra tolima nuo *tveriu* ir dalgio tveriamosios virvelės *tvėrės*.

Slavėnų lyčiai *tvoriti* „machen, schaffen“ atstõvo mūsų ir latvių kalba neturi. Kad turėtumėm, tą žodį šiandie tartumėm: **tvaraũ*, *tvariaũ*, *tvarýti* „tvárstau = la. tvarstu“. Slavėnų veiksmažodžio
36(109) šių dienų reikšmė (daryti: pasaulį, žmogų leisti „creare“) yra išsirūtulusi iš senesnės „rišimo“ arba „pynimo“ reikšmės. Iš pat pradžių, žilojoje senovėje, slavėnai *творили*, *tworzyli* tvoras ir pintinius tróbesius, nes čia iš tikrųjų reikėjo *tverti* „вязать, rišti“. Paskui ir statomiems bei taisomiems (plg. *tiesiu*) darbams, kur nebereikalingas

[1] Lenkų kalboje kadai kitkart buvus lytį **twrać* rodo skolytinis (per gudus) žodis *tviralnastis* „trwałość“ (J s. v. *gležti*) = gud. **tviraunaść* iš lenk. **twrawność*.

buvo tvėrimas (rišimas), slavėnai senu papratimu ir toliau nebenustoja vartoję tą patį veiksmažodį, kuris dabar, apkitus gyvenimo sąlygoms, nelabai betinka.

Mūsų *tverti* „tworzyć, schaffen" kilimo yra savas žodis. Skolytinis būtų **tvãriju, tvãryti*. Ir mūsų veiksmažodis *tverti* būtų galėjęs išrutulos keliu įgauti „darymo", „kūrimo" ir „leidimo (Schaffen)" reikšmę. Bet tosios išrutulos pėdsakų mūsų kalboje nematyti. Reikia manyti, kad „leidimo (Schaffen)" reikšmę lietùviai bus gavę iš savo kaimynų slavėnų kalbos.

Vien del to, kad reikšmės kilmė gali būti ir ne visai lietuviška, nereikėtų dar joti iš rašomosios kalbos žodžio *tverti*. Išjoti lengva, bet nelengva rasti tinkamas jam pakeitėjas. Vargu be galima bus „tvėrimas" pakeisti *kūrimu*, nes, senosios rašomosios ir šių dienų šnekamosios kalbos liudijimu, dievas žmogų ir pasaulį ne *kūrė*, bet *leido*. *Kuriami* paprastai tėra tiktai trobesỹs (troba), laivas ir miestas (pilis). Kitaip sakant, *kurti* teatstoja tiktai lenkiškos kilmės žodį *budavóti* „bauen".

Jei kas *tverti* vartotų lenkiško žodžio „tworzyć" réikšme, tas turėtų *sutvértojo* vietoje sakyti *sutvėrėjas* (1595 m. Daukšos Kat. 11_5) arba *tvėrėjas* (SzD 375 „twórca"): *Twereias* nužiaminosi, Diewas žmogumi stoiosi KN 136.

Pirmasis *tverti* abejodamas (su ?) paskélbė esant sudarytą lenkiško žodžio *tworzyć* pavyzdžiu Al. Brikneris (Brückner) savo rašte „Litu-slavische Studien. I Theil. Weimar 1877, p. 148". Tam gríežtai pasipriešino Vėberis (H. Weber Archiv für slav. Philologie III 198), tvirtindamas, kad *tverti* „formen, schaffen" ist echt litauisch.

56. Atkrikštynės, atsekminės...

Didžiųjų švenčių arba iškilmių paskutinei dienai, vadinamosioms „aktõvoms" (die Octave), lietuvininkai pasidaro vardą, prie šventės ar iškilmės vardo pridėdami priešdėlį *at(a)-*. Tuo priešdėliu išreiškiamas yra kaip ir šventės, arba iškilmės, atsikartojimas. Štai tųjų atsikartotinių šventės (iškilmės) pabaigõs dienų vardai:

1. *ãtšventis* SN (seniau vartodavę tą žodį), *atšventė* Mież = la. *atsvėte* „das Nachfest, die Octave, der Sonntag (achte Tag) nach
37(110) den hohen Festen". Vasaras svėtku *atsvėte* „der Trinitatis Tag, atsekminės". Ziemas svėtku *atsvėte* „Neujahr, atkalėdės"; **2.** *ãtjomarkis* „rytojaus diena po jomarko" J. *Atjomarkio* dieną nučjau į Klausgalvų sodą Val. Paaug. žm. kn. 17; **3.** *Atkalėdės* die Woche nach Weihnachten N 173, *ãtkalėdės* SN, *ãtkalėdis* „pirmasis sekma-

dienis po kalėdų“ J; **4.** Įwedyba, *Atkriksztynės* Kirchgang R II 223, M II 297, der Kirchgang der Wöchnerin nach ihrer Genesung N 228; **5.** *ãtmugis* „rytojaus diena po mùgės“[1] J; **6.** *ãtsekminės* Kv, *Atsekminnės* Sonntag nach Pfingsten M I 236, II 371, *ãtsekminis* J „pirmasis sekmadienis po sekminių“; **7.** *ãtsvodbis* „pokylis pas jaunosios tėvus sukakus savaitei po svõdbos = *sugrąžtai*“ J, *átswodbė* Nachhochzeit R II 263, M II 352, N 510; **8.** *ãtvelykis* J, SN „po velykų pirmasis sekmadienis, przewodnia niedziela“.

Atšventis, atvelykis yra ne kas kita, kaip atsikartojusi šventė, atsikartojusios velykos. Atkartota *sėjà (pasėlỹs)*, pirmajai niekais nuėjus, bus *atsėjà (atsėlỹs)*. Antrasis to paties avilio spiečius bus *atã-spietis* (Linkmenų par.).

57. Santykis, pokylis, atosūkis...

Kai kas žodžiams *sántykis, sąspyris, atókrytis, pókylis, pótvynis* ir *príešgynis* rašo trumpąjį *i*. Kad čia reikia rašyti ilgasis *y*, sutartinai rodo visos mūsų kalbos šnektos, kuriose ilgieji balsiai, ir kirčio neturėdami, išliko sveiki, nesutrumpėję. Šitos rūšies žodžiai paprastai tariami yra su ilgaisiais *y* ir *ū*. Pavyzdžiui tesie: 1. *ãtkrytis* Kv, *atókrytis* Ds, 2. *ãtlykis* die Zeit nach verrichteter Arbeit K[1] II 73, 3. *ãtskyris* Kv, tame jra *atskjris* MT 114b, 4. *ãtspyris, sąspyris* Kv, 5. oro *ãtšylis*, 6. *prietyris* „prityrimas“, 7. *įmygis* Ms, Slnt, Als; 8. *ãtgūlis* „atsigulimas“ Als, Eržvilkas, Ms, Slnt, 9. *ãtmūšis* „atkrytis, atãkratas“, 10. kraujo *sántūris* Kùrtuvėnai, 11. žmonių *sánkrūtis* „sukrutimas“, 12. *sąjūdis* „sujudimas“, 13. kelio *atósūkis* Ds, *galvósūkis*, 14. vėjo *ũšpūtis* (Dusetiškiai sako: *ušeĩna, ùšlipa*...), 15. *įspūdis*.

Šakninis *e* ir *a* šitos rūšies daiktavardžiuose virsta ilgaisiais bal-
88(111) siais *ė* ir *o*, kas matyti iš šių pavyzdžių: 1. *ažůtėkis* „бухта, заливчик, kur upėje vanduo ažùteka“ Panemùnis (Rokiškio ap.), 2. *príemėtis* Ds „išgąsčio liga, переполохи“, 3. *sán-, príe-, ùž-tėmis*, 4. *pér-, ùž-doris* : *per-, už-darau*, 5. *ùž-kolis* : *ùžkalu*, 6. *ãtšolis, įšolis* ir (Ds) *atóšolis* : *atšãlo*, 7. *sámprotis* : *suprãto*, 8. *naktìgonė* : *nãktį gãno*.

---

[1] *Mùgė* „targ (tłusty) ostatni przed zapustami“ Als, „nundinae magnae eaeque ultimae ante ieiunium quadragesimale, quae quotannis in nonnullis oppidis, velut Rietavas, Plungė etc. celebrantur“ (Jaunius) Kv. Daukantas Naugardą (didįjį) vadina *Mugapilis* „Nowogród“ (lenk.-liet. žodynas; rankraštis): par *Mógapīlį* i Biarmiję D[5] 223_5, *Mógapīlie* buo gatwe... Prusû gatwī wadīnos 223_8, Witautas... óžiemę garsę pilę *Mugapilio* ir Paleskawo (=Pliskuvos „Псков“) 230_{27}, i *Mógapilį* arba dīdeję Naugardą 248_{19}.

Ilgą balsį *(y, ū, ė, o)* turi ne tiktai sudurtiniai (sudėtiniai) žodžiai *(ató-krytis, ató-sūkis, ùž-tėmis, ùž-kolis)*, bet ir ištisiniai, arba vienašakniai, ką patvirtina šie pavyzdžiai:

I. A. *y* ‖ *i.* 1. *brỹdis* „per javus, per nepjautą pievą bridimu padarytoji šliūžė“ Ms, „das Waten, bridimas; die Spur des Watens etwa im Grase“ K, „ein Gang ins Wasser, Zug zu fischen“ R I 17, M I 32, *Brydis*, Bridimmas Fischzug mit einem Handnetze R II 141, M II 186, *brydis* = kartas, šį *brydį* diesmal *brydeis* lyn es regnet in Absätzen Mit I 132 (Klp) = la. *brīdis* „Weile, kleine Zeit, Frist“; 2. *gỹmis* „veidas, лицо, twarz“ J, K, „das Gesicht, 2. die Geburt, oder Wurf“ R I 38, M I 77, „Anlitz“ M II 38, Gražaūs *gỹmio* vaĩkas „veido“ Prienai, Žem. Panemunė, Dãvė jaĩ sù kùmsčia į pakáušį, kàd jì añt *gỹmio* parsirìto Sch 228, Tréczas *gymis* das dritte Kind M I 77, *gimis* ród Π, „portret, herb (osoba)“ KosL 44a, „zarodysz“ (Kun. Gimžausko Linkmenų par. žodynėlis); 3. *kỹšis* „взятка, donum ad iudicem corrumpendum“ Kv, dùrų, kárklių *kỹšis* „засов“ Als; 4. *krỹtis* „kritimas, puõlis“ Kv; 5. *lỹkis* „остаток, reszta, kas liko“ Kv, *lykis* arba skajtlós kórioumi lykawo D^5 251_{20}, *likys* arba liczba Dauk. Prasma 7_3, *likys* arba skaitlùs, numerus 26, *likys*, skaitlùs numerus Dauk. žod. 27, Isz *likio* arba skajtlaus Dauk. Ape sodnus 10, rytójui *lỹkiju* Kv; 6. la. *mīnis* ir *mīne* „eine Stelle, wo Lehm getreten wird, kur molį mina“ = lie. linų *mỹnė* „mynimas“ Kv; 7. *mỹris* das Sterben, Scheiden Mit I 229 (Šeduva), „láidotuvės, похороны“ Naujãmiestis, jei nesibijei *myrio*, tai gali sau nakvot Bs^1 36, Medžiu jojau, medžiu mojau, po nosia *myrio* dabojaus (Laivas ir vanduo) Mit 10 Heft. S. 23 (Oškabaliai); 8. *spỹris* „Leinweberrute“ K^1 II 23, „kopėčių laipsnis“ Slnt, obeliẽs *spyrỹs* Ds „подпор(к)а“.

I. B. *y* ‖ *ie, ei.* 1. *sỹkis* (ziemlich veralt.) Schlag K^1 II 156, *Sykis* ein Hieb, Schlag, 2. ein Mahl, im Hauen, Schlagen u. s. w. Tai į *Sykį* das kommt recht zu Maass. *Sykį* į *sykį* ein mal nach dem andern R I 147; *Sykis*, Múszis Streich R II 343, M II 460, *Sjikis* mach, wienu *sjikiu* uno ictu Π, *sikys*, kurį ijs nor pasîjkti Dauk. Prasma 45, *sikis* arba cielùs pasakos yra kounoris papejktî, pamokytî Dauk. Pa-
39(112) sakas Phedro X, pamoksłas yra innasis *sykis* pasakos XIII, *sikį* arba galą „цель“ Dauk. Liet. ist. I 386, *sikius* arba cielius II 81; 2. *lỹdis*, trūkis, bėgis, bėgimas, „bieg“ KosL 39b (žemaičio Jumskio žodynėlis), tu *lidźiu* Ivinskio Kalend. VII (1852 m.) p. $29b_8$, thů *lidziu* BrP II 332, *tů lidcza*... prieme MT 29a, *tůlidcza* PM 15b, 33b, Po smertij mažo ir didźia / už mirszta swietas *to lidźia* KN 230, žem. *tūlỹd* „tuojau, sofort“ Als, Kv, Rt, *tulid* apjeksi Val. Prade 42, Petras

tulid atsake 23, *tulid* randas V[11] 21, *tolỹdžio* rẽkia Ds, Marijampolė, Vlkv „be pérstogės“, vanduõ (tamė ežerė) maĩnosi *tolỹdžio* (Baĩtninkai), *tolydžio* eina jis tenai žiūrėt Bs[1] 64; žem. *tū-* ir augštaičių *to-* yra kilimo iš senesnio *tuo* (plg. žem. *nū*: ryt., vak. *no* kalno iš *nuo;* aug. *kogeriáusias* = *kuogeriáusias*); *ãt-lydis, saulė-lydis.*

II. A. *ū* || *u* 1. *bũvis* : dienos, nakties *būvė* „būvyje, в течении одного дня, одной ночи“ Kv, Rt, prapuolė žmogui nakties *būvyje* gražus arklys Val. Paaug. žm. kn. 21, gawienes *buwie* pareje kiauraj Lementoriu ir i kningas iszoka Val. Wajku kn. 9; 2. *dũris:* Lõpas añt lõpo, ãdatos nẽ *dũrio* (Kopūsto galvà) Kv; 3. *mũšis* (ziemlich veralt.) Schlag K[1] II 156, Schlacht KGr § 297; *muszis* „uderzenie, raz“ Ryt. žod.; čia buvo didysis *mūšis* Sch 235, Juma brolytį *mūšy* nušovė 16; 4. *sũkis* „susuktos karklo šakos pievos ribai rodyti“ Kv.

II. B. *ū* || *au.* 1. *bliũvis* Kv, jáučio *bliũvis* Salos: *bliáuti;* 2. *Dúžis* Stossbruch *Dúszis (sz = ž!)* Stoss, Rand am Glase R II 342, M II 458 (*ū* čia tvirtagalis); *dužys* ictus Dauk. žod. 19; Matùšės *dũžis* — svíesto gniūžis (kun. Šopara) : *daužiù;* 3. *gniũžis* J „горсть“; 4. *liũvis* „liovimos, wstrzymanie się“ J (II t.); 5. kójos *lũžis* Beinbruch K[1] I 195; 6. *pjũvis* Kv; 7. *siũtis* „užsiautimas“: vienu *siūčiù* gál gi nupjáusi! Lnkm; *siutis* mach Dauk. lenk.-liet. žod.; *siutys,* dužys, smugys ictus Dauk. žod. 19; *siutej* mąn tebier ąnt nugaru Dauk. Pasakas Ph. 55; 8. *smũgis,* iš kur: *smugys* ictus Dauk. žod. 19, *smūgys* marùs lethalis ictus 23 : *smáugiu; smõgis* K, J[3] 223,17, *smogius* Sen. auksa ałt. 232_{13}, *smogieys* 397_{14}, daug *smogiu* turres kenteti BrP II 293 : pagriebė kirvį ir *smogė* tiesiok in galvą Bs[6] 131 (Ožkabaliai), *pérsmogė*... per vartùs Sch 158 „permetė“; Du berniuku szventvakarėje Sziauliūse stipriai *įsmogę,* ėjo namon vienudu drunėdamu A 1884 p. 142; *Smogiù* ich peitsche zu R I 136, *smogė* ein Peitschenstreich M I 250; Da aš ne tavo, jau keti *smogti* J[3] 971,9. *Smogiù* yra naujadaras vietoje *smagiù* (plg. *dvokiu* : *dvakiu, bloškiu* : *blaškiu*), plg. *smagaũ, smagýti:* riksztemis ir botagays *smagiti* Tataré Tiesiauses Kieles 26,87, wiriausibe riksztemis *smagis* 171 : *smagus,* la. *smags*
40(113) arba (BW 13595,19 var.) *smagris* „schwer von Gewicht, lastend“; 9. *šũkis* „šaukimas, кличка“; 10. *šūvis* Schuss KGr § 297, „nabój“ Ms, *Szûwis* der Schuss aus der Flinte R I 149, *Szúwis* Ladung eines Schusses R II 236, lėkė kaip *šūvis* Sch 207, Jis daugiaus neverts kaip parako *šūvis* 110; 11. *trũkis* „разрыв брюшных мышц“ Ds (gavo *trūkį*), *trūkis* arba mylia Dauk. Liet. ist. I 103, II 33; 1000 žingsniū yra tretioię dalis muso *trukio* arba milęs D[10] 9; 12. *ũdis* „audimas“ K, *Udis, diês,* f. Webe Gewebe R II 394, M II 530, „ein Gewebe“ M I 306;

àš šį̃met dár trìs *ūdžiùs* turiù áusti „ich habe dies Jahr noch drei Gewebe zu fertigen“ K[1] I 540; 13. *ū̃gis* „Schoss, ein Zweig, so weit er im letzten Sommer gewachsen“ K[1] II 168, *úgis* Schossling, am Baum R II 316, M II 423, vienu *ūgiù* „jednym pędem“ Vl, mažo *ūgio* „augumo, stogo“ SN, karvė namų *ūgio* „namie užsiauginta“ Tverečius; nusilaužk du *ūgiu* nuo medžio Bs[6] 173 (Ožkabaliai).

III. *ė* || *e*. 1. *dė̃gis* „ожог, rana od spalenia“ Als : *dė̃ga;* 2. *gė̃ris* „roskosz; dobroć“ J : *gė̃ras;* 3. *gė̃ris* „napój“ : *geriù, gérti;* 4. *kė̃pis* : *kiepis* piróg postny z konopnego mleka ciastem okładany Π, *kė̃pį* atkèpti Ms, Slnt, Nakèpk *kė̃pe* (gen. sing.) kitám, pàts gáusi suėsti (Tvė̃rai); iškeps sava *kė̃pį* J 588; 5. *mė̃tis* „metimas“: ant *mėčžio* ákmenes DPo 198_{24}, atstoia nog ių kaip kada akminio *mietį* BrB Luk. 22,41 (BGLS 301), *miecžia* 1579 W 161_{28}; 6. *nė̃šiai* Ds „du kibiru vandens, vienais naščiais parneštu“ = la. *nėši* „die Tracht Wasser“ BW 28964.

IV. *o* || *a*. 1. *mõžis* : *mãžas;* 2. *plõkis* „plakimas“ : *Plókis* ein Streich mit der Ruthen R I 108, Schlag, Streich II 309, M I 201, II 414; 3. *žõdis* : *žadù, žãdas.*

Núomonė, prãmonė, príemonė, sąmonė (numanaũ, pramanaũ, primanaũ, sumanaũ) ir *naktìgonė (ganaũ)* savo sudarymu niekiek nesiskiria nuo vientisinių: *kū̃lė* „kūlimas“, *mỹnė* „mynimas“, *mõlė* „malimas“, *õrė* „arimas“.

Taigi, rašymui *pokilis, priešginis, santikis, potvinis* prieštarauja mūsų kalbos faktai. Reikia rašyti: *pókylis, príešgynis, sántykis, pótvynis.*

58. Gãtvė

Šių dienų rašomojoje kalboje *gãtvė* atstoja gudiškos kilmės žodį ***ū̃lyčia,*** arba kai kur (Dusetos) — lenkiškos kilmės žodį *ūlyčià* (vienaskaitos kilmininkas *ūlỹčios*). Pirmasis į raštus *gatvę* įvedė Daukantas.

Gãtvė man pažįstama ben iš kelių šaltinių, iš kurių pavyzdžiui duodu kelis posakius:

41(114) *Gátwė, ês* f. eine Trift, Viehtrift. Vgl. Gétis. *Gátwis, wês* f. dass. N 241, Mógapĩlie buo *gatwe* arba ulicze... Prusû *gatwĩ* wadînos D[5] 223_8, ulyczia arba *gatvė* Dauk. Liet. ist. I 30, *gatvė* II 215, per girriû kałnus *gatwès* praskinę D[10] 208, nu gasû îr *gatwiû* arba ulicziû Dauk. Apiniû aug. VII, pawiedumą *gatwęs* Dauk. Ape sodnus 102, *Gãtvi* — kuĩ bandà vãroma (Gargždaĩ), Genesỹs priẽ vieno bùto, *gãtvė* — sodoje (kun. K. Macius), *gátve* ulica (Bukvars žemaitiškai - rusiškas... par Jona Krečinski. Kovna 1865 p. 29).

Daukanto vienaskaitos vardininkas (nom. sing.) *gatwe* ir kilmininkas (gen. sing.) *gatwęs* rodo kirtį buvus ant *a*, t. y. *gãtvė*. Jei kirtis būtų buvęs ant *-ė*, tuomet Daukantas būtų parašęs **gatwie, gatwies*, nes jo šnektoje, kaip ir visoje žemaičių tarmėje, kirčiuotasis žodžio galo *ė* virsta dvibalsiu *ie*, kas matyti iš šių pavyzdžių, paimtų iš Daukanto rašto, vardu „Žodrodys" (priedas prie „Epitome Historiae Sacrae. Auctore C. F. Lhomond. Petropili 1838): *îszkilmie* apparatus 4, pompa 30, *ùsnie* carduus 7, *garbie* fama 16, gloria 18, laus 23, *duktie* filia 17, *giminie* gens 18, *laubsie* laus 23, *iklonie* palus 28, *taurie* scyphus 36, *draugie* socia 37, *płatmie* spatium 37, *żwaisdie* stella 37, *bergżdinie* vacca 40. Žodžio galo *-ė*, kurs negauna kirčio, Daukantas rašo *-e*: *ùpe* amnis 4, *pîle* arx 5, oppidum 28, urbs 42, *drobe* byssinus 6, *puse* dimidius 13, *żiame* solum 37, terra 39, *łape* vulpes 42, *karwe* vacca 40, *sage* toga 39.

Taigi, žodis *gãtvė* reikia tarti su kirčiu ant *a*. Žodis *gãtvė* pridera kirčio atžvilgiu prie to žodžių būrio, kaip ir *lãpė, pùsė, žẽmė, krãmė, dróbė, sáulė, ùpė, kárvė, gérvė, méilė, téisė, láimė, ẽglė, ménkė* (tokia žuvis), *lénkė* (dauba), *liñgė* (toks paukštis), *kérpė* ir kt.

Kun. Jazdausko, Maciaus ir Neselmano liudijimu, *gãtvės* seniau būta „varyklos", „užtvaro galvijams ginti ganyklon". Ūlyčios „Gasse, Stadt- oder Dorfstrasse" réikšmę gatvei pirmasis suteikė Daukantas.

Latvių kalboje mūsiškei *gatvei* atliepia *gatve* (Rakstu krājums XIV 52) ir *gatva* U „der Weg zwischen zwei Zäunen; das Fahrwasser; der Durchgang; die Allee": *gatuvīte* „gatvė = varykla" BW 13952 ir *gate* U „der Weg zwischen zwei Zäunen in W(est) Livl.". Lietuvių-latvių *gatvė* ir latvių *gatva, gatuv(īt)e* ir *gate* sunku atskirti nuo germanų prokalbės žodžio *gatvōn* f. „Gasse" (Fick Vergl. Wb. der idg. Spr. III[4] 123, Feist Etym. Wb. der got. Spr.[2] 150), iš kurio kilę yra gotų *gatwō* „Gasse", sen. šiaurės germ. (altnordisch, altisländisch) *gata* (iš čia suomių *katu* „Gasse") „Weg zwischen zwei Zäunen, Pfad,
42(115) Gasse", vok. žemaičių (mnd.) *gate* „Gasse, Strasse", sen. vok. augštaičių (ahd.) *gazza*, iš kur šiandieninė vokiečių kalbos lytis *Gasse*[1].

Garsų atliepimo dėsniai rodo, kad mūsų *gãtvė* kilimo turi būti svetima. Savosios kilmės žodžiuose gotų dantinį priebalsį *t*, kuriam vokiečių (neuhochdeutsch) kalboje atliepia *z* arba *s*, lietuvių ir latvių kalboje visuomet atstoja priebalsis *d*, pvz., got. *taihun (ai = e)* = sva. (ahd.) *zehan* „zehn" || lie. *dešimtìs* „decem"; got. *twai* = sva. *zwei* ||

[1] *Gasas* „ulica" K, J, Eržvilkas arba *gasa* (Tverai) yra vokiškos kilmės žodis *(Gasse)*.

lie. *dù, dvì* „duo“; got. *hairtō (ai = e)* = sva. *herza* „Herz“ || lie. *širdìs* „cor, cordis“; got. *iton* = sva. *ezzan* „essen“ = lie. *ėdu* „edo“; got. *sitan* = sva. *sizzen* „sitzen“, got. *satjan* = sva. *sezzen* „setzen“ || lie. *sėdžiu* „sedeo“; got. *wait* = sva. *weiz* „ich weiss“ || pr. *waidimai* „wir wissen“, lie. *iš-výdau, véidas.*

Taigi, kad *gãtvė* būtų savas žodis, tai jis šiandie būtų tariamas **gadvė.* Visą turgų, vadinasi, gadina nelemtasis priebalsis *t!*

Gãtvė yra mūsų darbo žodis iš senesnės lyties *gatva,* išlikusios latvių kalboje. Naujoji lytis *gãtvė* taip santykiuoja su senesnėja *gatva,* kaip kad santykiuoja *líepė* (Marcinkónys, Tverėčius) su *líepa* „липа“, *kárvė* su sl. *korvā* (rus. *корова*, l. *krowa*, sen. bulg. *крава*), *meřgė* su *mergà, dainė* su *dainà, rópė* su lot. *rāpa,* prūsų *laxde, sarke* su lie. *lazdà, šárka* ir kt.

Gatva gali būti paskolyta iš gotų *(gatwō)* arba iš šiaurės germãnų kalbos, kuomet pastarųjų kalboje lytis *gatvō* nebuvo dar pavirtusi lytim *gata.* Žodžio geografija (: *gãtvė* pažįstama šiaurės vakarų Žemaičiuose ir Kurše) rodo, kad lietuvininkai *gatvę* bus gavę per latvius iš senovės šiaurės germanų (švedų) kalbos. *Gãtvės* vartojimo teritorija rodo to žodžio tėvynės reikiant ieškoti į šiaurę, o ne į pietus nuo žemaičių, nes pietinėje Prūsų Lietuvoje (R, M, K)[1] gatvė nepažįstama.

Latviai žodį *gate* bus gavę iš vokiečių žemaičių (mnd.) kalbos, kurioje buvo tariama irgi *gate* „Gasse“. La. *gatuve* yra sulatvėjusi *gatve,* plg. la. *maltuve* BW 6941, 7990, 13439, 18362 „máltuvė“, *jaunuve* BW 19423, 23371 „sūnaus žmona“, *rauduve* BW 25957, 1; 28399 „laukinė antis“.

Lietuvininkų, pasirodo, neturima savo vardo sąvokai „улица“, „Gasse“, „Strasse“. Latviai „Gasse“, „Strasse“ vadina žodžiu *iela,*
43(116) kilusiu iš veiksmažodžio *iet* „eiti“. Su ta pačia priesaga ir iš tos pačios šaknies, kaip ir latvių *iela,* turi pasidarę žemaičiai sau žodį *eilà* „ряд, Reihe, eilė“ (Dauk., Val., П, Būgos Aist. stud. I 81). Latvių *iela* „Gasse, Strasse“ reiškia ištisą namų *eilą* „eilę“.

Ūlyčios vietoje rašomoji kalba, man rodos, gali drąsiai vartoti *gatvę.* Svetimõs kilmės žodžių mums nereiktų labai bijoti. Kiekviena kalba turi nemãža svetimybių, ne tiktai mūsoji. Visų svetimybių, kad ir kažin kaip norėtumėm, neišvengsime. Kad kilimo ir nelietuviški

[1] aš ėjau... per Danckos miestą akmenių *gatve* Klv[1] 114 (Nr. 226, Vilkyškių par.). Čia *gatvė,* man rodos, atsirado dainų rinkėjo priežastim. Originale turėjo būti *gasas* arba *ūlyčia. Gatvė* čia bus įvesta dainų rinkėjo iš rašomosios kalbos.

mūsų žodžiai *pìnigas, kùnigas, šálmas, šárvas, alùs, mìdus,* vargu mes juos beišjosime iš kalbos.

Gãtvė mūsų visuomenei labiau patiks nei *ūlyčia,* nes pirmoji neprimins jai nė vieno vienodai tariamo žodžio iš kaimynų kalbos. Vókiečių *Gasse,* kad ir tos pačiõs kilmės žodis kaip ir mūsų *gãtvė,* būdama del savo garsų gerokai nutolusi nuo mūsiškio žodžio, mūsų smagenìnėje nebegretinama su *gatvė.* Slavėnų *ulica,* būdama beveik visais savo garsais tolygi mūsų *ūlyčiai,* neleidžia mūsų šviesuomenei, vengiančiai slaviškos kilmės žodžių ir mokančiai slaviškai kalbėti, palikti kalboje ir raštuose žodžio *ūlyčia. Krãsos* mūsų šviesuomenė nebijo, nes ji nejaučia esant tą žodį senovės lenkų (XVI, XVII amžiaus) žodžiu *kresa,* tuo tarpu kad *pačta(s)* jai yra vengtinas, nes tasai žodis dar primena gerai mums pažįstamą rusų ir lenkų žodį *počta* „Post".

Taigi, *gãtvė,* ir nelietuviškos kilmės būdama, gali drąsiai palikti rašomojoje kalboje.

(116) **59. „Waidelotte"**

Prūsiškąjį žynio vardą aš vedu iš pamatinės lyties *vaĩdilas* arba *vaidilà* (kilm. *-ìlos*). Mažybinę lytį *vaidilùtis* prūsai ištardavo **vaidelótes,* ką vokiečiai parašydavo *Waidelotte* (LT I 403—7), plg. pr. *pekollin* = *pickullien* „pragarą". Iš *vaidilo* gavusis pradžią veiksmažodis **vaidileimai* „mes buriame, žynaujame" prūsų kalboje ilgainiui nustoja po *d* balsio *i (ę):* 1561 metų katekizme jau rašoma *waidleimai.*

Prūsų *vaidila(s)* „žynys" turi vardą iš tos pat šaknies kaip ir pr. žodis *waidimai* „žinome".

60. Ketus

Žodžiu *ketùs* Kuršaitis vadina puodų daromąją geležį (rus. чугун): *ketùs* das Gusseisen, *ketìnis* púodas K[1] I 573. Vok.-latv. Ulmanio ir Brašės žodyne skaitome: Eisen: gegossenes čuguns, *ķets* 236, Gusseisen lieta dzelze, čuguns (чугун), *ķets* (Bartau, lith. *ketùs*) 365. Kur tų dviejų žodžių tėvynė?

124(117) **61.**

***Jurgio Šlapelio* Lietuvių kalbos žodynas, išverstas rusiškai, lenkiškai ir vokiškai.** „Žaibo" spaustuvė Vilniuje Didžioji gatvė 42. 1920—1922. 16 p. 8° (mažoji oktava).

Šlapelio žodyno, kurio mūsų visuomenė senai jau laukė, pernai metais pasirodė pirmieji šešiolika puslapių. Žodyno ántraštės metų

skaitmens (1920—1922) rodo autoriaus pasiryžimą 1922 metais pabaigti spausdinti daugalio metų darbo vaisių. Duok dieve jam tatai ištesėti!

Šlapelio žodynas žada būti žodingesnis už Kuršaičio žodyną. Šlapelis keturiolikoje puslapių duoda 346 žodžius. Kuršaičiui tiekojè vietos sutilpo net 549 žodžiai. Šlapelis keturioliktą (iš tikrųjų — šešioliktą, nes žodžius rašyti jis tepradeda nuo 3 psl.) puslapį baigia žodžiu *ánpirštis*, o Kuršaitis — žodžiu *apkáltinu*.

Nuo naujosios gadynės lietuvių kalbos žodynų, pavyzdžiui, Lalio, Miežinio, Vėgėlės, Pesio, Ambraziejaus ir Kernausko, Šlapelio žodynas skiriasi tuo, kad visų žodžių žymi ne tiktai kirtį (ictus), bet ir tojo kirčio priegaidę (intonatio). Be to, Šl. savajame žodyne duoda ne plikų žodžių sąrašą, bet paįvairintą visokiais sakiniais, kurie padeda greičiau suvaikyti žodžio réikšmę.

Žodyno daugkalbumas verčia manyti, kad Šlapelio norėta patenkinti mūsų visuomenės praktikos, o ne kalbiniñkų mokslo reikalas. Praktikos tikslui rašytame žodyne tenka dažniau išleisti tai, kas lietùvių kalbos tyrinėtojui ir šiaipjau lingvistai turi daug svarbõs. Praktikos reikalo žodynas, kuriuo norima patarnauti dar kaip reikiant neišmokusiems rašomosios kalbos Lietuvos piliečiams, turi turėti tiktai tuos lietuvių kalbos žodžius, kurie jau šiandie rašomojoje kalboje yra vartojami arba kurie rytó bus vartojami, išėjus tiems žodžiams aikštėn. Rašomosios kalbos žodyne pasirodys nereikalinga esanti ne tiktai daugybė svetimos kilmės žodžių (*abel̃nas, ãbazas, ãbrozas, abrū̃sas, adynà, adìstar, adveřnas, ãktainis, ãktendėlis* ir kt.), bet ir áibė savųjų žodžių. Nelietuviškosios kilmės žodžių tokiame žodyne turi būti tiek, kiek jų šiandien tebevartoja rašomoji kalba. Iš svetimųjų žodžių rašomosios kalbos žodyne turėtų sau rasti vietos, pãvyzdžiui, šie žodžiai: *šálmas, šarvaĩ, kárdas, bãtai, stìklas, mìdus, vỹnas, kvietỹs, gãtvė, kùnigas, pìnigas, šil̃kas* (žem. *sil̃kas*), *šỹdas, pipìras, ridìkas, krìkštas, põpierius, pópiežius, rõžė, klebõnas* ir daug kitų.

125(118) Lenkiškosios kilmės *krãsos* „pašto“ rašomoji kalba nėra reikalinga, nes jai užtenka ir *pašto (pačto)*. Be to, *krasà* niekur Lietuvoje nė neatstoja *pašto*, nes ji tėra vienat senesnysis „stuikos“ (lenk. *stójka*, rus. *стойка*) vardas. *Krãsininkas* esąs „stùikininkas“.

Lietuvių kalbos žodžiai ne visur Lietuvoje vienódai tariami. Žodžius *trečiám, saldžiám, dúona, síena, rãtas, sãpnas, lẽdas, plẽšiu, ẽglė, eĩti, vaĩkas, véikiai, žąsìs, obelìs, ẽdu* Lietuvoje taria: *tretém, saldém* (žemaičiai), *dū́na, sīna* (pietų rytiečiai žemaičiai), *dọ́una, sę́ina* (šiaurės vakariečiai žemaičiai), *dọ̄na, sę̄na* (Klaĩpėdos apylinkės žemaičiai),

dúana, síäna (augštaičiai rytiečiai), *ràts, sãpnọs* (didžioji dalis žemaičių), *rãtɔs, sãpnɔs* (Vabalniñko, Baisógalos... apylinkės augštaičiai rytiečiai), *rõtas, sõpnas* (Kùpiškio, Anykščių apylinkės augšt. ryt.), *lẽdas, plẽšiu* (Jūžintaĩ), *lãdas, plẽšiu* (Dùsetos), *lãdas, plãšiu* (Kùpiškis), *ãgle, aĩtie* (Garliavà), *ãglė, aĩć, aĩcie* (Merkinė, Seinaĩ), *vãks, väkä* (žemaičiai), *žansìs* (Eržvilkas, Žviñgiai), *žọnsìs* (Kvėdarna), *žọ̃ses* (Kuliaĩ), *žọuses* (Darbėnai), *žūsìs* (Dùsetos, Merkinė, Seinaĩ), *žãsìs* (S. Naũmiestis, Jẽznas, Veliuonà, Tilžė), *vuobelìs* (žem.), *ãbelìs* (Dùsetos), *abelẽ, óbeli* (Bìržai), *jiẽdu* (žem.), *ãdu* (Kp).

Moksliškame žodyne kiekvieno lietuvių kalbos žodžio turi būti surašytos visos lýtys, kuriose jį pažįsta šnektos, nes kalbų mokslui vìsos šnektų žodžio lytys yra lygiai svarbios. Rašomosios kalbos žodynui šnektų žõdžialytės neturi jokios svarbõs, nes jis turi žodžius rašyti taip, kaip jie tariami rašomojoje kalboje. Mūsų rašomajai kalbai pagrindą sudarė pietų vakariečiai augštaičiai, kurių tarmė iki šiai dienai išlaikė sveikiausią lietuvių kalbos fonėtiką. Pietų vakariečiai augštaičiai dar ir šiandie žodžio gale *-o, -ė, -ą, -ę, -į, -ų* ir be kirčio tebetaria pratęsdami (ilgai).

Lietuvoje yra daug tokių šnektų, kuriose rašomosios kalbõs žodžio pradžios balsis *e-* pavirto garsu *a-*, pvz.: *ažià* „ežia", *ãsti* „esti", *ãglė* „eglė", *ašerỹs* „ešerys", *ažỹs* „ežys" (Baŕtininkai, Seinaĩ), *arẽlis* „erelis", *arškẽtis* „erškėtis" (Dùsetos). Jei Šlapelio žodynas rašytas praktikos reikalui ir iš tikrųjų nori juo atstoti rašomosios kalbos žodyną, tai šnektų žodžius *ãglė, aglìšaka, aĩgastis, aiklùs, aikvóti, ailià, aimė, aĩti, aivà, aketė, akẽčios, akẽčvirbalis, akėjà, akẽti, álnis, ángti* turi rašyti *ẽglė, eglẽšakė (eglìšakis, eglìšakė), eĩgastis,-ies, eiklùs, eikvóti, eilià (eilė), eimė, eĩti, eivà, eketė* (žem. *eketỹs*), *ekẽčios, ekẽčvirbalis, ekėjà, ekẽti, élnis (élnias), éngti,* nes visi šitie žodžiai pietų vakariečių augštaičių tarmėje turi *e-*. Taria *e-* čia ir žemaičiai su tais rytiečiais augštaičiais, kurių tarmėje nesumišo žodžio pradžios *e-* su *a-*.

Aldijõs (Dùsetos, Tverẽčius, Adùtiškis) vietoje, kaip rodo 1629,
126(119) 1644 m. Širvydo ir 1653 m. kėdainiškiai raštai, reikia rašyti *eldijà*. 1747 m. Ruigio žodynas (II 307 „Schiff") rašo irgi *Eldija*. Rašo *eldija* ir žemaičių rašytojai Stanevičius ir Daukantas. Jaũniaus liudijimu, kvėdarniškiuose Žemaičiuose esą sakoma: Trobà dìdelė kaĩp *eldijà*. Žodį *eldijà* 1599 m. postilėje Daukša rašo *aldiia* (t. y. *aldijà*) DP 612_{16}, išg' *aldiiós* 289_{39}, *áldiią* 291_{47}, 347_{12}, wieną *âldiia* 612_{9}, *áldiioie* 379_{20}, *âldiios* 612_{11} (nom. pl.). Postilės *aldiia* rodytų kadai kitkart buvus Rytų Lietuvoje ir *aldiją* (plg sl. *oldьji*, rus.

лодка, lenk. *łódź*), jei rūpimasis žodis nebūtų Daukšos tarmėn patekęs iš kitos tarmės, kurioje nekirčiuotasis žodžio pradžios *e-* buvo tuomet jau pavirtęs garsu *a-*. Taigi, vieno Daukšos liudijimo dar neužtenka apginti lyties *aldijà* senumui. Šiandie kaip reikiant tėra paliudyta tiktai *eldijà,-ōs, eldiją*.

Jurgis Šlapelis kilimo yra rytietis augštaitis iš Galsiškių sodžiaus (Salų par. netoli nuo Kamajų ir Svėdasų). Jo tarmės akcentologija (kirtis ir priegaidė) ne visur sutinka su pietų vakariečių augštaičių tarmės akcentologija. Balsių kiekybė (quantitas) irgi skiriasi. Šlapelis, būdamas Rytų Lietuvos augštaitis, taria *pāliktą* (6 *aikvóti*), *kẽpti* (8 *akẽčvirbalis*), *didẽsnei* (9 *akìs*), *mãno* (9 *akìvaizda*, 13 *ámžinas*), *užmẽgzti* (9 *aklinas*), *ãkti* 10, *sãvo* (11 *algóti*), *pãėme* (12 *alpulỹs*), *vẽžt* (13 *alúotis*), *nẽdera* (13 *alùs*), *užtẽpti* (14 *ančtẽpti*), *prãdeda* (16 *ankštẽti*), *bẽtariant* (16 *anót*), tuo tarpu kad toje tarmėje, iš kurios išsirūtulojo mūsų rašomoji kalba, visuose šituose žodžiuose balsiai *a* ir *e* yra trumpi. Rašomojoje kalboje reikia rašyti ir tarti: *pàliktas, kèpti, didèsnis, màno, užmègzti, àkti, sàvo, pàėmė, vèžt(i), nèdera, užtèpti, pràdeda, bètariant*.

Šlapelio tarmėje tvirtaprādžių (gestossen) dvibalsių *ir, ur, il, ul, im, um, in, un* balsiai *i* ir *u* yra pusilgiai (mittelzeitig, полудолгие). Rašomojoje kalboje šitų dvibalsių balsiai *i* ir *u* yra trumpi. Šlapelis savo žodyne rašo: *Jùrgi* (3 *ã*), *abejìngas* 3, *pìlna* (3 *abejuĩ*), *dìrbo* (5 *adìklis*), *Bìržus* (6 *agurỹs*), *púlsi* (6 *dì*), *žìrniai* (7 *aižýti*), *pasodìntas* (8 *akẽti*), *mìrštgyvis* (8 *akigývas*), *akìngas* 8, *búlbes* (11 *aliái*, 13 *ãmalas*), *žìrgas* (13 *alùs*), *žiùrkėmis* (14 *añčmėtis*), *pìlstyti* (15 *anderià*), *kúltų* (16 *ankstẽti*), *úrvas* (16 *añkštas*), *svetìmtyka* (16 *anõks*). Rašomosios kalbos žodyne reikėtų rašyti: *Jùrgis, abejìngas, pìlnas, dìrbu, Bìržai, pùlti, žìrnis, pasodìnti, mìrštgyvis, akìngas, bùlbė, žìrgas, žiùrkė, pìlstyti, kùlti, ùrvas, svetìmtyka*.

Veiksmāžodžio *alpẽti* 12 man abejojamas kirtis. Be nereikėtų rašyti *álpėti*? Plg. *álkėti* Kv, *mérdėti, éižėti, plėišėti, skéldėti, skéndėti, žémbėti, vértėti, kréitėti*. Ar nesiteiktų kas pranešti, kaip tasai žodis *(alpėti)* tariamas yra šnekamosios kalbos tarmėse?

127(120) Tariamosios nuosakos trečiasis asmuo (3 persona conditionalis) *būtų* (8 *akėjà*, 13 *anaĩp*), *pailstų* (12 *alsínti*), *pasėtų* (13 *añčlaidmu*) ir *nušautų* (6 *aiklùs*) rašomojoje kalboje skiriasi savo kirčiu: *bũtų, paĩlstų, pasẽtų* ir *nušáutų*. Senų senovėje, kaip rodo latvių kalbos faktai (Endzelīns KZ XLIV 51), tariamosios nuosakos trečiojo asmens būta dvejopo: 1) *būtų* = la. *bûtu, duotų* = la. *duôtu, dėtų* = la. *dêtu, ėstų* = la. *êstu, keltų* = la. *celtu, stotų* = la. *stâtu*, bet 2) *sẽtų* = la. *sẽtu, pažìntų* = la.

pazĩtu, pũtų = la. *pũtu, kùltų* = la. *kul̃tu, liáutų* = la. *l'aũtu, stùmtų* = la. *stumtu*. Bet tojo dvejopumo iki šiai dienai nebeišlaikė nė viena lietuvių kalbos tarmė. Vieni lietùviai, įsižiūrėję į *bũtį, duotį̃*..., ėmė sakyti ir *sėtį̃, pažintį̃* (rytiečiai augštaičiai: Dusetos, Salos, Kupiškis...), o kiti, apibendrinę lytis *sẽtų, pažìntų*..., pradėjo sakyti ir *bũtų, dúotų*... (žemaičiai ir vakariečiai augštaičiai). Rašomosios kalbos žodyne reikia rašyti *bũtų, eĩtų, sẽtų, láuktų, šaũktų, viĺktų*...

Rytiečių tarmės būsimojo laiko lytims *įsmuksì* (9 *akivaras*), *neisì* (3 *ã*?) ir *neteksì* (13 *ámžius*) rašomojoje kalboje atliepia lytys (tù) *įsmùksi, neĩsi, netèksi*. Šlapeliui rašomosios kalbos žodyne reikėtų rašyti *vèsiu, nèšiu, pèšiu, plàksiu, kìbsiu, klùpsiu*..., nes taip yra sakoma toje tarmėje, iš kurios išdygo mūsų rašomoji kalba.

Rytiečių tarmės lytims *abejingà* 3, *akmeningà* 10, *laimingà, dalingà*, kiaũlė *paršingà* (nom. sing. fem.) rašomojoje kalboje atliepia lỹtys *abejìnga, akmenìnga, laimìnga, dalìnga*, kiaũlė *paršìnga*. Šitų žodžių prieveiksmis (adv.) Rytų Lietuvoje turi kirtį galūnėje *(laimingaĩ, išmintingaĩ)*. Rašomojoje kalboje ir prieveiksmio kirtis nesutinka su rytiečių kirčiu, nes tenai yra sakoma: *laimìngai, išmintìngai*. Lãtvių *laĩmîga* (nom. sing. f.), *laĩmîgi* (adv.) rodo, kad rytiečių augštaičių lytys *laimingà* ir *laimingaĩ* kirčio atžvilgiu yra senesnės nei vakariečių augštaičių ir žemaičių *laimìnga* ir *laimìngai*. Bet rašomojoje kalboje, nepáisydami senovės, mes sakome *laimìnga* ir *laimìngai*.

Jaunius „kabinùką" (haczyk, kruczek) vadino ne *ãblikas*, bet *ablìkas* (Būgõs Aist. stud. I 147). Sako *ãblikas* dusetiškiai. Valančiausko (Daw. Kninga 30) *abliko* vietoje sakyta *abligas*. Dar esą sakoma ir *aplìkas*[1] (St. Dabušis — Leipalingio par.) „haftka" SzD 70, J, žem. *aplikã* (nom. pl.) — kãbės KosL 89b, *apliks* sermiegas (Kantyczkas 573). Mūsų žodis kilimo yra svetimas: plg. gudų kalbos žodį *haplík* „haftka, kruczek" (Карский Белоруссы I 176, Шейн Матер. III 9,
128(121) Federowski Lud białoruski I 300 Nr. 1635, Сборник отделения русск. языка и слов. И. А. Н. том LXXXIX Nr. 1 p. 49), lenk. *haftka*, vok. *Heft*.

Jaunius žodžiu *akrũtas* 10 vadina ne „laivą" (Schiff), bet *rakrũtą* (Léipalingis), vok. *Rekrut*. Laivą ir Jaunius drauge su kitais vadina *ãkrūtu* (Būgõs Aist. stud. I 9, 150). *Akrũto* vardas kilimo yra gudiškas, nes tik gudų kalboje iš lenkiško žodžio *okręt* tegalėjo atsirasti lytis **ókrut*.

[1] Del *apliko* kilmės niekus yra nukalbėjęs A. Leskien'as (Bildung der Nomina im Litauischen 163).

Joniškiečiai saką *ãmatai* (Šl. rašo *amataĩ* 13) ir *ãmatninkas*. Kame šnekamojoje liaudies kalboje sako *amatniñkas?*

Anglìs pietų vakariečių šnektose turi vienãskaitos kilmininke ne tiktai *angliẽs* (Kuršaitis), bet ir *añglies* (SN, Virbalius, Marijampolė). Rytų Lietuvoje senovėje sakyta *añglis* (nom. sing.), *añglies* (gen. sing.), *añgli* (dat. sing.), *añglimi* (instr. sing.). *Añglis,-ies*, būdama vyriškosios gimties, rytiečiuose pateko į *ja*-kamienių žodžių linksniavimą: *añglis* (iš tikrųjų: *uñglīs* Ds, Kp), *añglio, añgliui, angliù. Angliniñkas*, kur taria *añglis,-io* arba *anglìs, añglies*, rodosi, ištariamas yra *añglininkas*[1].

Lytį *ašaróta* (10 *akmenúotas*) reikia tarti ir rašyti *ãšarotas,-ta*, nes taip žmonės sako net ir tame krašte, kur *ãšaros* vietoje ištaria *ašarà*.

Iš būdvardžio *dìdelis* prieveiksmį žemaičiai ištaria ne *dideliaĩ* (3 *abejutis*), bet *dìdeliai* (Mósėdis, Salantaĩ). Šitam dalykui Kuršaitis nėra autoritas, nes, jo žodžiais, Prūsų Lietuvoje to prieveiksmio ne labai vartoją, sakydami jo vietoje *dideĩ*.

Rytiečiai sako *kálnai* (10 *akmenìngas*), bet rašomosios kalbos motyna, pietų vakariečių augštaičių tarmė, ištaria *kalnaĩ*, kam pritaria ir lätvių *kal̃ni* „kalnai".

Šlapelio lyčiai *pilkúoja* (10 *akmenýnas*) rašomojoje kalbe atliepia *pil̃kuoja*. Rašomojoje kalboje ištaria ir: *juõduoja, mařguoja, bal̃tuoja, mẽlynuoja, raũdonuoja* (sako taip ir dusetiškiai).

Vietoje *iš pradžių̃* (3 *abejóti*) paprastai tėra sakoma *iš prãdžių*. Plg. dar *iš viršaus* (bet: kíek dúosi *viršaũs* „priedų"?).

Drauge su Šlapeliu sako *pūdýmas* (8 *akėti*) ir dusetiškiai, kur dar girdėti sakant ir: *sūrýmas* „sūdytas vanduo mėsai sūrėtis", *pylýmas* „pýlimas, вал, насыпь", *kūlýmas* „skalbiamų, išskalbtų drapanų ryšys = kū́limas, уколотень". Rašomojoje kalboje reikia rašyti ir taryti *pū́dymas, pýlimas, skýnimas*.

Šlapelis rašo *tėvų* (3 *abejì*) ir *tėvų̃* (16 *anót*). Rašomojoje kalboje tevartojama tiktai antroji lytis *(tėvų̃)*. Senovėje sakyta *tėvai, tėvų,*
129(122) *tėvams...*, ką rodo ne tiktai latvių *tẽvi* „tėvai", bet ir lietuvių senoji kalba (Daukša, Donelaitis) ir šių dienų rytiečių augštaičių šnektos (Biržai, Dusetos, Salos, Linkmenes, Tverečius...).

Priesagos *-ybė* balsis *y* rašomojoje tarmėje yra tvirtagãlis (geschleift)[2]. Žemaičiai ir rytiečiai augštaičiai taria *y* su tvirtaprade (gestossen) priegaide. Šlapelis irgi rašo: *daugýbė* (13 *ãmaras*), *teisýbė* (3 *abejóti*).

---

[1] [Žr. p. 225 – 226 – *Z.Z.*].

[2] Plg. Kuršaičio raštus ir J. Jablonskio žodžius Juškevičiaus žodyne (I 703 s. v. *gerybė*).

Priesagos *-yba* visoje Lietuvoje balsis *y* yra tvirtapradis, pvz.: *svetýba, penýba, piršlýbos.*

Veiksmažodžiui *aĩda, aiděti* 6 aš priegaidės nedėčiau, nes aš jos nepažįstu nei iš šnekamosios liaudies kalbos (Skamba *aida* pentinėliai — dainos žodžiai), nei kirčiuotųjų raštų. Žodžio *aidas* „skaĩdas, эхо" priegaidė man irgi nepažįstama.

Šlapelis rašo: *príeš* ākstiną (10 *ākstinas*), *príeš* pùsryčius (16 *añkstinti*), nes jis taip rašant rado Kuršáitį (KGr § 1748). Reikia rašyti: *priẽš* (žem. *prỹš*) akstiną, *priẽš* pùsryčius, bet „reĩks dárbas dìrbti *príeš* — сызнова, iš naũja", „eĩk *príeš* (žem. *prýš*) — i obviam". Mūsų *priẽš* (pietùs) priegaidės atžvilgiu sutinka su latvių žodeliu *prìekš*.

Žodžiai *ragúoliai* (16 *añkstinti*), *skląstis* (10 *aklìnis*), *(alùdarė) trikójė* (12 *alùdaris*), *trinýtis* ir *šešnýtis* audìmas (9 *akýtas*) turi ne tvirtapradę, bet tvirtagalę (geschleift) priegaidę. Reikia rašyti: *raguõlis* (kẽpa *raguoliùs*), *sklą̃stis* (durìs skleñdžia *skląsčiù*), *trikõjis* (kãtilas), *trikõjė* (rėčkà), *trinỹtis* ir *šešnỹtis*. Bet gi sakome: *trinýtas,-a, šešnýtas,-a*, plg. *lámstytas*, bet *lamstỹtis* audìmas Kv.

Tvirtagalės priegaidės vietoje šiuose žodžiuose: *aguoniẽną* 5, *aĩkštę* 6, *akčỹžė* 7, *andaĩnykštis* 15, *guõdžias* (15 *anìeka*) *pajuõdėlis* (9 *akláitis*), *rytõj* (3 *ãbejetas*) ir béržo *ruõplis* (13 *ámžius*) reikia rašyti tvirtaprãdė (gestossen), t. y.: *aguoníeną* (plg. *rugíeną, liníeną* greta su vien. vard. *rugienà, linienà*), *áikštę, akčýžė, andáinykštis, gúodžias (gúodės, gúostis), pajúodėlis* K, SN, *rytój* ir béržo *rúoplis* (Mósėdis, Salantaĩ)[1]. Žemaičių priešdėlis *anč-* daiktãvardžiuose (substantiva) paprastai esti tvirtapradis (gestossen): *ánčvožas, ánčkrytis... Añtvožo* (15 *añčvožas*) vietoje aš tepažįstu tiktai *ántvožą*.

Žodis *aĩsčiai* 7, man rodos, reikėtų tarti *áisčiai* ir gretinti su latvių žodžiais *ĩsts, ĩstenieks* „artimas giminaitis" (sl. *istъ*) ir lietuvių *ysčias* „aiškus, raiškus", *ýškus* ir *áiškus* (Būga Русский филол. вестник LXX 252).

130(123) Žemaičių priežodį (Dauk. Dajnes 166) *Alsou kajp roną piaudams* Šlapelis nesupratęs perdirbo į *Alsúoja kaĩp rõną* (= žaĩzdą) *piáunamas* 12. Žemaičiai (Als, Kv, Ms) žodžiu *rónas*, dg. *rónai* vadina ne žaizdą (rõną), bet „lentų pjaujamą rąstą". Šlapeliui savo žodyne reikėjo rašyti: Alsúoja kaĩp *róną* pjáudamas.

Kam rašomosios kalbos žodynui reikalingi rytiečių augštaičių šnektų žodžiai *ã* 3 „o", *abelìs (abelėlė, abelìnis)* „obelis" 3, *abuolỹs* 4

[1] Kvėdarnos *rúplis* irgi gali būti kilimo iš *rúoplio*, nes čia sako *dūna* „duona", *pūc* „puodas".

(iš tikrųjų: *abalīs, ābōlīs, ābãlīs, ābālīs*), *abuolmušỹs* 4? Argi autorius čia mano surašyti ir žemaičių tarmės lytis: *vuõ* „*o*“, *vuobelìs, vúobūls, vúobulmušas?*

Abangų 3 ir *ačáižos* 4 vietoje priderėtų rašyti *ãp-bangos* ir *at-šáiža*, kaip to reikalauja žodžio kilmė.

Abrėdėlio 4 vietoje reikia rašyti *abriedėlis* (plg. Mit II 128). Kiti šaltiniai rodo buvus lytį *briedėlis* : *brėdėlis* „Buschmöhren, Morcheln“ M II 117, *brėdėlei* „Morcheln“ I 107, II 345, žem. *bridieley* — piestrznice (smarze, Tuber rugosus) П, *brydielej* — gribai pilki arba juodi, pawasar dikst snieguj nubiegus około Szyłel, Chwiejdan KosL 213b, *bridielej* 152b, *brydielus* 133b (nom. sing.).

Juškevičiaus *aktinsìs* nėra verstina rašomojoje kalboje lytim *aktysìs,-siẽs* 10. Man tėra pažįstamas tiktai *ãktįsis,-sio* „paskudnik w oku“ П, Kv, „katarakta na końskim oku“ KosL 212a.

Rašomojoje kalboje sakome *éižėti*, o ne *áižėti* 7. Čia balsis *e* tos pačios kilmės, kaip ir veiksmažodžiuose *skéndėti, vértėti, pléišėti, kréitėti*.

Reikia rašyti ne *alù* 11, bet *aliù*, nes to reikalauja lytis *ãlime* 11.

Prie *alkìnti* 11 reikėjo pastebėti, kad tai yra Jaũniaus (= Jn) tarmės (Kvėdarna) žodis, kurio vietoje kiti lietuviai geba sakyti *álkinti*.

Prie gretiminės žodžio *alkū́nė* lyties *aukū́nė* 12 reikėjo pridėti, kad taip sako kai kurie rytiečiai augštaičiai (Dùsetos, Kamajaĩ, Sãlos, Kùpiškis, Pùšalotas, Tverẽčius, Lìnkmenės). Dvibalsis *au* mūsų žodyje bus atsiradęs asimilacijos keliu iš *al* del antrojo skiemens balsio *ū*. Pušalotiečiai saką kartais net ir *saũdos (saudùs)* = *saldùs*.

Rašomojoje kalboje sakome *išsiturėjau*, o ne *išsitūrėjau* (12 *alpti*), kaip kad sako kai kurie žemaičiai (Kvėdarna, Rietãvas).

Rytiečių (Ds, Kp) žodis *anañdėj* (14 *anañdai*) reikia rašyti *anañdiej*, kaip ir *šiñdiej* „šiañdie, šiañdien(ą)“. Žodį *anąd̃ien* 14 paprastai mes rašome *anañdien*, nes taip dauguma ir taria.

131(124) *Amalis* (13 *ãmalas*) rašo ne Miežinio, bet Mylkio žodynas. Mylkis tą žodį paėmė iš 1747 m. Ruigio (Ruhig) žodyno: *ámalis, lo*, M. Mispeln auf einer Eichen, Linde u., *ámalai, lû*, m. pl. Spreu I 5. Kaip rodo Ruigio (II 111) „Eichen Mispel, Aužolo *ámalas, lo*, m.“, *ámalis, lo* yra spaudos klaida iš lyties *ãmalas* „jemioła, омела“.

Žodį *miresiúoti* (12 *alpulỹs*) K. Daukšos žodynėlis (KosL 48b) rodo reikiant rašyti *mirėsiúoti* „gaimuroti, chyrlać“. Tverẽčiniai dzūkai numirėliui vadinti vartoja žodį *mirẽsis*. K. Daukšos žodynėlio (KosL 48b) liudijimu, *mirėsis* esąs „gaimurys, chyrlak“.

Žodį *ùžpalas* (13 *ãmpalas*) dusetiškiai ir ušpalėnai rytiečiai ištaria *ûšpalas* „наледь“. Trumpojo *u* mano šaltiniai nepažįsta.

Saliečių būdvardis *ámžynas* 13, mano išmanymu, nėra jų kalbos turtas, bet atajuonis iš raštų kalbos. Tą žodį ištaria saliečiai būdvardžio *mėlynas* pavyzdžiu. Kad saliečių *ámžynas* būtų savas žodis, tai jie ištartų jį **úmžynas*, o ne *ámžynas*. Dusetiškiai irgi sako *ámžinas*, kas rodo tą žodį esant raštų kalbos žodžiu. Kad būtų savas žodis, dusetiškiuose būtų tariamas **úmžinas*, **úmžius*.

Žemaičių žodis *gluõdinas* (15 *angìs*) „anguis fragilis, медянка“ rašytinas yra *gluõdenas*, kaip rodo vakariečių augštaičių *gluodenà* ir latvių *gluodena* „медяница“ (Waldemar 157), BW 2686, 10; 9337, 29747, *gluodens* Magaz. XX, 3 120. Žemaičių tarmėje nekirčiuotasis *en* prieš balsį pavirto *in*: *piemìnį*, *ãkminį*, bet *piemẽnė*, *Akmẽnė* (miestelis), *dovinà* „dovena“, *pelinaĩ* „pelenai“, bet *ùžpelėnė*.

Mótinos (3 *abejì*) vietoje, man rodos, reikėtų rašyti *mótyna*, nes taip ištaria žemaičiai, augštaičiai rytiečiai ir didžioji dalis vakariečių. Kuršaitis ir Šleicheris (Lit. Lesebuch 143), mūsų rašomosios kalbos šulai, rašo irgi *mótyna*. Prūsų Lietuvos pietų vakariečių augštaičių tarmėje (Dociūnai) irgi tariama *mótyna* (IF XXXI 443).

Saliečių *žebìkę* „tarbą“ (4 *abrãkas*) dusetiškiai vadina *žibìkas* „tarba, maišelis“ ir *žibinỹkas* „tarbelė abrakui“ (Būgõs Aist. stud. I 31, 107). Latviai „abrãkinę“, „tarbą“ vadina *zebenīca* BW 18638, *zebenieks* 29229,5 ir *žibnīciņa* 21171. Ar nebus tik mūsų žodžiai tos pat giminės su rusišku (Jaroslavo gub.) žodžiu *зобéнька* „корзина“ (Русский филол. вестник LXVII 256) ir lie. *žẽbiu* (3 pers. *žẽbia*), *žẽbėti* „зобать“ Ds (abrãką *žẽbėti*)?

Põperio (6 *aikvóti*) vietoje reikia rašyti *põpierius*, nes taip ištaria visi lietuviai, kurie ir be kirčio išlaikė ilguosius balsius nesutrumpėjusius. Plg. tai, ką esmi rašęs del *põpieriaus* „Švietimo Darbe“ (1920 m. Nr. 11 p. 39).

132(125) Žodžio šaknyje po *b* ir *p* garso *j* vietoje Šlapelis visur rašo *i*: *biaurýbė* (16 *anót*), *piaulaĩ* (10 *ãkselis*), *piáusto* (12 *alpínti*), *piáuti* (14 *ánčkarpas*). Reikia čia rašyti *bjaurýbė*, *pjaulaĩ*, *pjáustau*, *pjáuti*, nes taip tuos žodžius ištaria ne tiktai rašomojoje kalboje, bet ir šnekamosios kalbos tarmėse. Kad reikia rašyti *bjaurus*, *pjauti*, *spjauti*... matyti ir iš mano straipsnio „Švietimo Darbe“ (1920 m. Nr. 11 p. 37, 38).

Žodžiuose *rūkštìs* (15 *angliārūkštė*), *rūkštùs*, *áukštas*, *bėkštùs*, *baikštùs*, *ránkštus* reikia rašyti („Šviet. Darb.“ 1921 m. Nr. 3—4 p. 55, 56) *rūgštìs*, *rūgštùs*, *áugštas*, *bėgštùs*, *baigštùs*, *rángštus*, nes tokio rašymo reikalauja žodžio kilmė: *rúgau*, *ráugiu*, *áugu*, *áugalotas*,

augėsnis, bėgu, baigùs, baiginu, rángiuos „skubu, stengiuos pralenkti“. Mokiniams irgi bus lengviau šiuo atsitikimu *(áugštas, rūgštùs)* suprasti *g*, kaip *k*, nes mokiniai vargu be įžiūrės kokį skirtumą tarp žodžių *áugštas* ir *áugti, rūgštùs, rūgštelėti (rūgšterėti)* ir *rūgti, bėgštus* ir *bėgsmas, bėgti, bėgtỹnės, rángštus* ir *rángtis, rangtỹnės, rangčiomìs.*

Vietoje *dỹla* (13 *ámžius*), *skỹla, skū̃ra, kiū̃ra* reikėtų rašyti *dį̃la, skį̃la, skį̃ra, kiį̃ra*, nes taip reikalauja rašyti šitų veiksmažodžių draugai *šą̃la, bą̃la, ską̃ra, kę̃ra.* Visi šitos rūšies veiksmažodžiai turi įspraustą *n*, kaip ir žodžiai: *añka, àkti; teñka, tèkti; pliñka, plìkti; buñka, bùkti; žañga, žàgti; smeñga, smègti; įstriñga, įstrìgti; žluñga, žlùgti; rañda, ràsti; geñda, gèsti; skriñda, skrìsti; suskuñda, suskùsti; suprañta, supràsti; skreñta, skrèsti; miñta, mìsti; šuñta, šùsti; šlam̃pa, šlàpti; at-, pri-keñpa,-kèpti; liñpa, lìpti; čiuñpa, čiùpti; slañba, slàbti; nusteñba, nustèbti; kiñba, kìbti; duñba, dùbti.*

Reikia rašyti *bliį̃ška, bliùkšti; subrį̃zda, subrùsti; drį̃ska, drìksti; sumį̃zga, sumìgzti; pliį̃ška, pliùkšti; papį̃ška, papùkšti; surį̃zga, surìgzti; tį̃ška, tìkšti; trį̃ška, trìkšti*, nes to reikalauja žodžio kilmė ir žemaičių ištarimas.

Rašydami *gę̃sta, gèsti; glę̃žta, glèžti; tę̃žta, tèžti; mą̃žta, màžti; šą̃šta, šàšti*, būdami nuosakūs, privalome rašyti ir: *grį̃sta, grìsti* (mán *įgrìso*); *į̃žta, ìžti; klį̃šta, klìšti; mį̃šta, mìšti; pranį̃žta, pranìžti; tį̃žta, tìžti; vį̃sta, vìsti; sugniį̃žta, sugniùžti; prū̃sta, prùsti; sū̃sta, sùsti; suū̃žta, suùžti; dū̃žta, dùžti.*

Savo žodynan Šlapelis deda ne tiktai lietuviškos, bet ir svetimos kilmės žodžių, prie kurių kartais skliausteliuose sutrumpintai įrašo ir kalbą, iš kurios paskolytas žodis. Žodžiai *ãbaras, advẽrija, aglù, šiečkà* (10 *akselis*) esą rusiškos kilmės, *abrãkas* ir *akivỹstas* — lenkiškos, *abelnas, ãbrozdas, abrū̃sas, aguřkas* ir *akvatà* —slaviškos, *ãkselis* ir *ãnkaras (iñkaras)* — vokiškos, *ablià* — vokiškai lenkiškos, *agnasas*
133(126) ir *akuliõrai* — lotyniškai lenkiškos kilmės. Kad žodžiai *ãbazas, ãblikas, abrãkas* (žem.) „abýšalė“, *adìstar, adynà, ãdresas, ãdventas, adveřnas, ãgrozdas, ãjeras, akcyzà, ãkrūtas, aksõmas, ãktainis, ãktendėlis, alavìjas, aliẽjus, alyvà, alỹvas, alkas, altõrius, ãmatas, ambarẽlis, amỹlas, andarõkas, ángelas, ánglas, ãniolas* yra svetimos kilmės, Šlapelis nieko nesako.

Iš kur Šl. žino, kad reikia rašyti *abrenčià, aĩnis, áirė, akynà?* Šaltiniai rašo be kirčio ir priegaidės ženklų. Juškevičiaus žodyne *akyna* rašoma su kitokiu kirčiu. Geriau būtų buvę tie žodžiai palikus be priegaidės ženklų, kaip kad rašomi žodžiai *aistra, alegė, alka, alkai, alkas, alkštytis* ir *andauba.*

Miežinio *airė* tiek reiškia „burę“ (žagiel, парус), kiek ir jo paties *maikstė* reiškia „tykwa“, *kamesziei* (t. y. *kamieszei*) — „барка, струг“ („váltis, laĩvas“), *raskilas* — „росомаха“ (toks žvėrìs), *žliauktai* — „потолок“ („lubos“), *egžlys* — „хвойные иглы“, *kibis* — „дикобраз“ (toks žvėris), *aladžis* — „пучок“!!. Iš tikrųjų *airė* yra „ìrklas“ (la. *aĩris*), o *maikstė* — „tyka“, t. y. „smaĩgas“, *kamiešiai* — „barki“, t. y. „pečiai“ (plg. Miež 181 s. v. *petis*), *rãskilas* (arba *raskilà* Kv, *rasa-kilỹs* Ds „rosiczka, gud. zahárduška, Drossera rotundifolia“) — „rozchodnik“ (= crassula minor, sempervivia, vermicularis Prace filolog. II 167), *žliaũgtai* — „дроба, дробина“, t. y. „alaus putra“ (vargstam kaip pelė po *žliaugtus* Miež 290), *egžlỹs* — „ёрш“ (tokia žuvis: ežegys, pužas, pūgžlỹs), *kìbis* — „лопух“ (Arctium lappa Ivinskio Kalend. 1862 m., XV metai, p. $33a_{12}$ — tokia žolė), *aladžios* — „оладьи“, „pączki“ (tokie raguoliai). Miežinio žodyne tokių nesąmonių bus pridarę, jo nesupratę, petrapiliečiai korektoriai.

Ką lietuviai vadina žodžiais *alkà* ir *alkas*, galėjo Šl. rasti mano „Litvanikoje“ (Известия отд. рус. яз. и сл. И. А. Н. том XVII,1 19, 20).

Žodžiams su priešdėliu *anč- (ančburga, ančgerti)* rašomosios kalbos žodyne neturėtų būti vietos, nes jų rašomoji kalba nepažįsta. *Anč(lìpti)* ir *ant(dėti)* yra žemaičių tarmės turtas.

Iš kur Šl. išpešė *amỹlą* „krakmõlą“? Graikai krakmolą vadinę ἄμυλον, iš kurio lotynų kalboje pasidarė žodis *amylum (amulum, amolum)*. Graikų (lotynų) žodį sulietuvinę, gausime ne **amỹlą*, bet *ãmilą* (vard. *ãmilas*).

Šlapelio žodynas duoda nemaža retų žodžių, kurių Kuršaičio, Juškevičiaus ir Miežinio žodynai neturi. Prie retesnių žodžių pridera šie: *ãbrė, abuõjas, adėjaĩ*[1], *áibė, akìvaras, ãktendėlis* (vok. kilmės žodis), *alìdė* (kur jis Lietuvoje pažįstamas?), *alìksnis* (11 *alksnis*), *bulià* (10
134(127) *àkti*), *nugraizdėti* (7 *áiškinti*), *ubašlaitė* (4 *abùšlaitė*), *vienúogalė* žarnà (10 *aklìnis*), *vóbuolas* (13 *amalas*), *žebìkė* (4 *abrãkas*) ir kt.

Šiandie tóbūlas žodynas išleisti nėra dar galimas daiktas, nes tam permaža teturime susirinkę mėdžiagos. Ir turimąja medžiaga dar ne kiekvienas gali pasinaudoti. Neturėdami kritiškai apdirbtos žodynui medžiagos, šiandie dar negalime išvengti klaidų. Nereikėtų smerkti Šlapelio už tai, kad ir jis savajame žodyne neišvengė vienos kitos klaidos. Per klaidas, mat, prieinama prie tiesos!

Su žodynu Šlapeliui reikėtų paskubėti, nes gali kas kitas greitesnis užbėgti jam už akių. Tokio žodyno, kaip kad kalbamasis, šian-

[1] [Plg. ką K. Būga rašo dėl šio žodžio „Lietuvių kalbos žodyne“ 13 s. v. *adėjaĩ*. — *Z.Z.*].

die yra gyvai reikalinga ne tiktai mūsų visuomenė, bet ir mokslo vyrai kalbiniñkai. Kuo greičiau žodynas išeis iš spaudos, tuo daugiau duos jis autoriui naudõs.

Taigi, gyvas reikalas verčia autorių toliau varyti sustojusį žodyno spausdinimo darbą.

62.

Roderick Mc Kenzie. **Notes sur l'histoire des diphtongues *ie* et *uo* dans les langues baltiques.** Bulletin de la Société de linguistique de Paris. Tome vingt et unième, deuxième fascicule (Numéro 67). Paris 1919, p. 156—174.

Dvibalsius *ie* ir *uo* šiandie pažįsta iš báltų giminės lietuvių ir latvių kalba: *dienà, šiẽnas, pienas; dúona, súolas, úodas* = la. *dìena, sìens, piẽns; duõna, suõls, uôds.* Kitų kalbų istorija rodanti, kad dvibalsių *ie* ir *uo* paprastai atsirandama iš ilgųjų balsių *ē* ir *ō*, plg. sen. vok. aug. *bref* > *breaf* > *briaf* > *brief*, lot. *fel* > ital. *fiele*, lot. *novo(m)* > ital. *nuovo*, lie. *vėtra* > žem. *vietra*, lie. *žõdis* > žem. *žuõdis.*

Su Kenzio išvada, kad lietuvių latvių dvibalsiai *ie* ir *uo* kadai kitkart buvę yra ilgi vienabalsiai *ē* ir *ō*, gali sutikti ir baltiškųjų (áistiškųjų) kalbų tyrinėtojas.

Dvibalsio *uo* kilmė jau teko man aprašyti straipsnyje, kuris turi dar šiemet pasirodyti Jablonskiniame „Lietuvos Mokyklos" numeryje.

Del dvibalsio *ie* kilmės yra rašęs prof. J. Endzelynas (Известия отд. рус. яз. и слов. 1907 г. ir „Lietuvių Tauta" II). Iš jo stráipsnių matyti, kad lietuvių latvių garso *ie* esama kilusio iš dvibalsio *ei* po kirčiu. Iš pradžių kirčiuotasis dvibalsis *ei* asimilacijos keliu turėjo pavirsti *ẹi* (*ẹ* = ankštam *e*), iš kurio tolesnėje eigoje atsirado *ę̣* ir paskui, abiem *e* susiliejus krūvon, *ẹ̄*. Iš *ẹ̄*, kuris, sako, išlikęs sveikas iki šiai dienai klaipėdiškių žemaičių tarmėje, augštaičių tarmėje atsirado *ie (iė, iä)*, šiaurės vakariečių žemaičių tarmėje — *ẹi* (*sẹ́ina, tẹ̄istẹ* Rie-
135(128) tavas, Alsėdžiai, Mosėdis, Salantai) ir pietų rytiečių žemaičių tarmėje — *ī* (*sīna, tīsti* Kvėdarna, Žviñgiai, Ežvilkas).

Slavėnų, germãnų ir lotýnų kalbose senasis dvibalsis *ei* pavirto vienãbalsiu *ī* per pereiginį laipsnį *ẹ̄*. Kai pirmą kartą lietuviai ir latviai susidūrė su šios dienos rusų (la. krievų) prótėviais, rusų kalboje šiandieninio *i* vietoje dar tebebūta *ẹ̄*, nes tiktai iš *ẹ̄* tegalėjo rastis lietuvių ir latvių kalboje *ie* šiuose rusiškos kilmės žodžiuose: 1) *pielà* Ds „пила" = prarus. **pẹ̄lā*, dabar *пила* („Šviet. darbas" 1921 m. Nr. 5—6 p. 20), 2) la. *krìevs* „rusas" = prarus. **krẹ̄va-*, dabar *крив-ичи*

(dg.), 3) la. *svieta* „skẽpeta“ = prarus. **svętā*, dabar *свита*. Tas pats ę rusų protėvių turėta ir susidūrimo gadynėje su suomiais, plg. suom. *viehkuri* = prarus. **vęxъrь*, dabar *вихорь* „viesulas“, suom. *Viena* = prarus. **Dvęnā*, dabar *Двина* (upė), suom. *mielu* = prarus. **męlъ*, dabar *мил*.

V-me ar VI-to amžiaus pradžioje (m. e.), kada slavėnai atsibrovė į Padauguvio augštupį, jie Dauguvõs upę dar nevadino **Dvęnā* „Двина“, bet **Dveinā*. Tasai Dauguvos vardas iš slavėnų kalbos tuomet pateko suomiams, gyvenusiems pagal Dauguvą. **Dveinā* suomių lūpose turėjo pavirsti lytim **Veinā*, iš kurios šiandien turi lybiai *Vēna* (Livones *Veinalenses* pas Heinrich'ą IX 13) ir ėstai (lgauniai) *Veinajõgi* „Dauguva“.

Su *Lietuvõs* vardu slavėnai turėjo pasižinti dar tuomet, kai patys lietuviai tebetarė **Lętuvā*, nes tiktai iš jos tegalėjo atsirasti rus. *Литва (Литовский)* ir lenk. *Litwa (litewski)*. Lietuvos vardo garsas *ie* kilęs yra iš senėlesnio dvibalsio *ei*, išlikusio latvių žodyje *leĩtis* „lietùvis“.

63.

***Herbert Petersson* Arische und armenische Studien.** Lund. Leipzig 1920 144 p. 8⁰.

Šiandie sunku rasti toks kalbininkas, kuris savo raštuose praleistų negirdomìs lietuvių kalbos faktus. Savo raštams faktų jie prisimedžioja iš įvairių žodynų. Mūsų kalbos žodynai tobūlumu negali pasigirti. Visuose juose klaidų — kribždėte tik kribžda! Tąsias žodynų klaidas, žinoma, pakartoja ir užsienio kalbininkai.

H. Peterssonui reikėtų rašyti ne *bedėti* 30, *jùdra* 66, *kurelis* 7, *speĩgas* 62, *szupsnelis* (sziaudũ) 13[1], *telas* 29, bet *bedù, bèsti, judra* (be ne ilgas tik *u*?), *kùrėlis, spéigas, žiupsnẽlis, tẽlias*.

Mūsų kalbiniñko dar tebetikima, kad *skūrà* 13, *drigañtas* 79 (dusetiškiuose *drigõntas*!) ir *vilagaĩ* 26 esą tikri lietuviški žodžiai! Mes iki šiolei manėme, kad tie žodžiai kilimo yra slaviški (gud. *skura*, lenk. *drygant, wyłogi*).

136(129) Lietuviškų žodžių etimologijų Peterssono studijose rasime daugiau ne pusę šimto, iš kurių dalis gali būti pavadinta vykusiomis. Nemaža yra ir tokių žodžių sugretinimų su plačiojo pasaulio kalbų žodžiais, su kuriais mūsų žodis neturi nieko beñdra. Latvių žodis *sẽta* „tvora, kiemas“[1], žinoma, neturi nieko bendra su graikų kalbos

[1] Lie. *sėta* (Miežinio žod. 215) „plot, siedziba“ man iš gyvosios kalbos nepažįstama.

žodžiu ἁιμασιά „tvora, užtvaras“ (p. 35), nes *sėtos* negalime atskirti nuo rytiečių augštaičių veiksmažodžio *sejù, sėjaũ, siẽti* = la. *seju, sėju, siet* „rišti“.

Kad žodis *sketerà* būtų kilęs iš senėlesnės lyties **geterà* vien tiktai del svajojamojo giminumo su sanskrito žodžiu *jatrú- (j=dž)* „Schlüsselbein, ключица“, *jatravaḥ* „tam tikri kaulai“, vargu tuo kas patikės ir Lietuvoje. *Sketerà* (Ds) drauge su tverečinių dzūkų žodžiu *sketẽlis* „хребет; paties nugaros viršaus šeriai“ veikiau bus tos pačios giminės, kaip ir slavėnų žodžiai *ščetina* „šeriai“, *ščetъka* „щотка, šukos, šepetys“.

Tešmuõ neturi nieko bendra su žodžiais *taškas* ir *teškėti* (p. 56), nes jis kilęs yra iš veiksmažodžio *tẽšia, tẽšė, tẽšti* „tvinkti“: jaũ kárvė *pritẽšus* Ds, *tẽšlmas* „krẽkenas, apsiteliãvusios karvės pienas“ (Léipalingis)[1].

Kas pasakyta del žodžio *arkilaĩ, arklaĩ* „jaujos ardų kartys“ (p. 61), yra niekų pasaka, kaip tai rodo šito žodžio giminaičiai: *arda-kilẽ* „drūtoji kartis, ant kurios stumdo ardus“ Ds, Salos, *ard-kilà,-õs, ařdkilą* Kv „crassa pertica, parieti affixa; duae sunt eiusmodi perticae e regione, in *rejà*, parietibus affixae, quibus mobiles *ardaĩ* superimpositi sustendatur“ (Jaunius). *Arklaĩ*, vadinasi, kilę yra iš žodžių *ařdas* + *kìlti (kélti)*.

Kitų etimologijų, kurioms irgi galėčiau šį tą prikišti, palieku nelietęs, nes „Švietimo Darbas“ ne tam paskirtas.

— Švedų žemėje turime ir kitą kalbiniñką — Evald'ą Lidén'ą, kuriam irgi rūpi báltų (áisčių) giminės — lietuvių, latvių ir prūsų — kalba. Straipsnyje „Ordhistoriska bidrag“ (Ur Minnesskrift utgiven av Filologiska Samfundet i Göteborg 1920. Göteborgs Högskolas årsskrift Bd. 26, 1920, p. 88—104) Lidén'as randa germaniškajame pasaulyje giminaičių žodžiams: pr. *wilnis* „vėgėlė, Lota vulgaris“ — gotland. *ylla* „vėgėlė, Quappe“ (ide. **wl̥no-*), la. *valks* „upókšnis, klanas“ — gotl. *valgar* „rivuli, upeliai“. Rytų Lietuvoje (Kp, Kamajaĩ) yra žodis *valkà,-õs, vaĺką* „лужа, klanas“ : Tuõj ir *vaĺkos* po líetui pas(i)darė; *valka* „kałuža“ (K. Daukšos žodynėlis KosL 58a).

137(130) Iš Lidéno sužinome, kad latviško žodžio *ērkulis* „kuodelis, varpstė“ (Bezzenberger BB XXI 295, Walde Lat. etym. Wb[2]. 55, 57, Būgõs Aist. stud. I 133, 144, 196) esama germaniškos kilmės, plg. šved. *erkul (*härkul)* „kuodelio pririšamoji lentelė“. Germaniškajai šak-

[1] Be ne čia pridera ir *tešla, tašla* „Teig, ciasto“?

niai *herk-*, *hark-*, jei jos pagrindinė reikšmė bus buvusi „rišimas", „jungimas", lietuvių kalboje atliepia *kerg-*, *karg-* : *kergiù*, *kerĩgti* „rišti, anbinden, beifügen" Als, Kv, Ms, *kargaũ*, *kargýti* „pinti, kreuzweise verbinden" (Būgos Aist. stud. I 141) : kad kietina milszti, turieje kojes suriszti ir galwą trumpaj *prikiergti* Val. Wajku Kn. 38, ties bažniczes durimis už kaklą *prikiergti* pri sienas Val. Žem. wisk. II 215, *kerg* arba jung Dauk. Prasma 46, sù mĩjtù *sùkergtĩ* Dauk. Ape sodnus 101; *karĩgoti* „prastai, bet kaip austi" Ms, „retai tverti, pynioti" Als. Čia pridera ir *kárklės* „drabiny wozowe = garĩdys" Π, „ėdžios (ėdamosios garĩdys), Raufe" Ds, „keliami vartai (keliamosios gardys)" Ms (Būga Русский филол. вестник LXVI 232) = la. *kārkles* BW 29944 „ėdžios" (Austrums XVI 475 rašo *karkles*). *Kárklės* bus kilusios iš lyties **kárg-klės*[1], plg. žodžius: *žìrklės* || *žìrgės*, *žergiu*, *áuklė* || *augìnti*.

64.

***Max Vasmer* Studien zur albanesischen Wortforschung** I. Dorpat 1921. 71p. 8° (=Acta et Commentationes Universitatis Dorpatensis B I,1).

Tárpatos ūniversitas, ir į kitas rankas patekęs, nepaliovė dirbęs mokslui. Šiemet jis išleido savo profesorių raštų rinkinį, pramintą vardu „Acta et Commentationes Universitatis Dorpatensis". Tie raštai išnešios ūniversito vardą po platųjį pasaulį. Tárpatos ūniversito „Aktai" ypač reikalingi bus turėti kalbininkams, nes čia kalbos dalykams paskirta gana daug vietos. Be „Studien zur albanesischen Wortforschung", čia randame ir antrą to paties autoriaus studiją „Osteuropäische Ortsnamen" (B I, 3 p. 16).

Lietuvių kalbos šiandie nebegali ignoruoti nė vienas rimtas kalbininkas. Jos faktais tenka naudotis bet kurios kalbos studijose. Ir M. Fasmeriui albanų kalbos tyrinėjimuose tenka kartais imtis sau medžiagos taĩpaja ir iš lietuvių kalbos.

Žodžio *atsikustu* „rüttle mich auf" (p. 46), kuris turįs būti vienõs giminės su alb. *ngus* „zwinge, beeile", *ngutem* „beeile mich, eile" ir lot. *quatio,-ere* „schütteln, erschüttern, stossen, schlagen", mano šaltiniai neturi. Yra: *kūsta*, *kūsti*, stąd žievė *kūsta* į medžią, kora przystaje do drzewa (K. Daukšos žodynėlis KosL 47a), (žìjwie)... *atkust*

[1] Be nebus ir *karklas* „Weide, Salix" vienõs kilmės su *karklėmis*? Karklas, mat, tinka vytims ir pinamajam darbui, tai yra *kargymui*.

138(131) nu medio Dauk. Ape sodnus 148, sùdziuwusi tosze wejkėj *atkustanti* nu medio 9; *kuñta, kùto, kùsti* „atšokti, atkérti“: žievė jaũ *atkùto* (Biržai, Kamajai); *atkuntù,-kutaũ,-kùsti* „sich erholen, zunehmen, atsigáuti“: žmogùs, gývolis *atkuto* (Eržvilkas, Kv, Šeduva). Kadangi greta su *atkusti* sakoma yra ir *at-kiusti* „atsigauti, поправиться“ (Ligónis, galvìjas *atkiuto* Anykščiai, Kp, Veiveriaĩ), tai šaknis *kut-* negali būti tos pačios kilmės su lot. *quat-(io)*. Mūsų *kut-* || *kiut-* yra silpnasis laipsnis iš šaknies *kiaut-* (ide. *keut-*): vaĩkas *apkiaũtęs* „kurs nevešliai auga, nuskuřdėlis“ (Jùrbarkas).

Dũlis „bitėms rūkyti puvėklis, курушка“ (Kv, Rokiškio apskrities Panemùnis) „próchno“ J arba *dũlia* „pień zgniły dla kurzenia“ KosL 240a „puvėklis bitėms rūkyti“ Ds, Lìnkmenes (Bitės rũkia *dũlia*) bus veikiau giminė ne su lot. *fūlīgo* „Russ“ (p. 10), bet su lietuvių kalbos veiksmažodžiu *dula, dulėti* „гнить, тлеть, wątleć, próchnieć“ (J, KosL 42b, Ds, Lìnkmenes, Rokiškio apskr. Panemùnis).

Veiksmažodis *trepstu, trepti* „mit den Füssen stampfen“ (p. 60) yra ne kalbos faktas, bet Neselmano (Kuršaičio) pramonė. Mylkio žodynas (I 298) turi pósakį „*Trépſta* Kojomis, er poltert mit den Füssen“, kuris yra ne kas kìta, kaip sugadintas Ruigio (II 280) posakis „*Trépſti* Kójomis“. Esamojo laiko 3 asmuo *trepsti* „trèpsi“ tegali būti kilimo tiktai iš bendraties (infinitivus) *trepsėti* „постукивать ногами“, plg. *peřšti* (3 praes.), *peršėti* (infinit.); *sérgti, sérgėti; sėsti* (senov.), *sėdėti*. Šiandie vietoje *trepsti* besakome *trèpsi* (rytietiškai *trẽpsi* Ds), lygiai kaip ir *sérgi, sėdi*. *Trepsėjimo* giminaičiai jau teko man paliesti Aistiškuose studijuose I 127 ir laikraštyje „Русский филологический вестник“ LXXV 150.

65.

Lietuvių ir rusų kalbų žodynas Sudarė d-ras ***J. Šlapelis.*** Литовско-русский словарь Составил Юргис Шлапелис М. Šlapelienės knygyno leidinys. Spausdintas Vilniuje Žaibo spaustuvėje 1921. Iki šiol išėjo 3 lankai (48 p.; iki žodžio *at-roblóti*).

Šlapelio, pasirodo, leidžiama net du žodynu — trikalbis ir vienakalbis. Pirmasis žodynas skiriasi nuo antrojo ne tik žodžių aiškinamomis kalbomis, bet ir lietuvių kalbos medžiagos kiekybe. Vienakalbis žodynas yra plikų žodžių rinkinys, retoje vietoje teturįs vieną antrą sakinį. Išmetus sakinius ir lenkišką bei vokišką žodžių aiškinimą, vienakalbis žodynas žymiai pasidarys plonesnis už trikalbį.

Tie žodžiai, kurie trikalbiame žodyne užima 14 p., vienakalbiame telpa keturiuose su puse puslapiuose.

139(132) Šlapelis rašo: *aĩškumą, alù (alėti), miresiúoti* (5 *alpuliúoti*), *añšas, ánta, antíena, añtronys, apčiuõpti, apibriežti, apidžià, apýgūvis, aprĕpti, apsitankýti, apsikainióti, aptankýti, apušõtas, apušrõtas, apvaksvúoti, ařdvas, arẽlis, árkė, aršķėtas, arzėti, árzinti, ařžilas, ãsmokas, ašarótas, ãtidžią, atiẽnis, atydà, atydžià, atjuodúoti, atkãkšnis, atkáltė, atknõpti, atlaidìmas, atláisti, ãtmetis, atódiena, atórėčiai, atplavėsúoti, atpuõselėti.*

Visi šitie žodžiai reikėtų rašyti šitaip: *áiškumą* (vard. *aiškumà*), *aliù, mirėsiúoti, vą̃šas* (nes žem. *ǫ̃nšas, ǫ̃nšǫs, ǫ̃šǫs, ǫ̃ušǫs* kilęs yra iš lyties **vañšas* > *vą̃šas*), *vánta* (plg. *vanóti* „perti“ Ds), *ántiena, añtruonys* (plg. žodį *pìrmuonys,-nių* ir *pìrmūnys*), *apčiúopti, apibrėžti* („Šviet. darbas“ 1920 m. Nr. 12 p. 41), *apydžià-ỹdžios, apýguvis* (lyties *gūvùs* J 497 mano šaltiniai nepatvirtina), *aprĕpti* (taip bent veliuoniškių žodį ištardavo Jaunius), *apsitvankýti* (rytiečių *tunk-* iš *tvank-I*), *apskáinioti, aptvankýti, apušótas, apušrótas, apuoksvúoti, ařdvas, erẽlis, árkė, aršķėtas, erzėti, érzinti, ařžilas, asmõkas* (gud. *asmak* „skatikas“), *ãšarotas, atìdžią, atíenis* Vl, *atìdė (atidžià), atjuõduoti, ãtkakšnis* (žem. su dviem kirčiais: *àtkãkšnis*), *atkal̃tis* Kv ir (Vl) *atkaltė* „спинка стула“ (*kaliúos, koliaũs, kal̃tis* „lõštis, šliẽtis, reclinari“ Kv), *atknópti* „идти оступаясь“ (raudona ropė keleliù *nuknópė*. — Žydáuka Šimonys), *atleidìmas, atléisti* (ryt. *lai* iš *lei*), *ãtmėtis, atúodiena, atúoriečiai* (Būga Изв XVII,1 38), *atplevėsúoti* (ryt. *lav* iš *lev*), *atpúoselėti.*

Iš kur Šl. ištraukė *ãdžgarą* „pūkį, ёрш“? L. Geitleris (Lit. Stud. 89) sakosi radęs šiauliečiuose žodį *juodžgoris* „kilbuk“. Abudu tuodu žodžiu bus paskolytu iš lenk. žodžio *jazgarz* „acerina cernua“, kuris yra tos pat giminės su žodžiais: lenk. *jażdż* (ček. *ježdík*) „pūgžlys, pūkys“ iš prasl. lyties **ežgįos*: lie. *ežgỹs* (Salakė tarmiškai *ažgỹs* Aist. stud. I 119) arba *ežegỹs* = pr. *assegis* „pūgžlys, pūkys, ёрш“.

(132) **66. Prūsų dievai Pilvytas ir Zvaigstikas**

1530 m. Agendos dievą *Pilvìtus* „Ceres, deus divitiarum“ (iš pr. *Pilvīt(a)s* arba *Pilvītis*) tebeaiškinu kaip ir Aist. studijuose I 156, t. y. vedu iš prūsiško žodžio **pilv(a)s* „turtas = gr. πλοῦτος“, kuris nėra atskirtinas nuo lietuvių *pil̃vo* „Bauch“, t. y. „pilamojo“. Čia pridera ir *Pìlvės* (po Pìlviškiais) upės vardas. Žodžio sudėtis tokia pat kaip ir varduose *dirvà* „Acker“ (t. y. „diriamoji“), *kalvà* „Hügel“ (t. y. „iškilusi“), skr. *pakváḥ* „keptas“.

Suaixstix (Liet. tauta I 215) dar ir šiandie tebėra man *Zvaigstiks*
(133) (lietuviškai būtų **Žvaikštikas*) „ein Gott des Lichtes", plg. žodžius pr. *ſwāigstan* „šviesą", *po-ſwāigstinai* „tenušviečia": la *zvaigala* „lauka karvė", žem. *žvygulỹs* „połysk" D[2].

67. Panikas ir Ukapirmas

Ugniai įotvingai (sūdai, sūdâviai) meldęsi šiais žodžiais: *O o, maj(e) mīle svente panike* „o mein liebes heiliges Feuerlein" (Liet. tauta I 219—223). *Panike* yra šauksmininkas (voc.) iš mažybinio žodžio *panikan* „ugnelė", kurio pagrindinė lytis yra *panu (panno* Voc.) „ugnis" = suom. (skolytinis žodis) *panu* „ugnis, liepsna", md. *pāna-kud* „Ofen, žaidas, t. y. ugnies namas" Thomsen Ber. 206.

Occopirmus (Aist. stud. I 162) reiškia ką ir „visupirmasis": pr. *ucka-* „visu-" (augščiausiojo laipsnio priešdėlis) + *pirmas*.

Nr .9—10
p. 21(133)

68. Labs ryts, labs vakarėlis

Pargrįžęs pernai rudenį iš Tarybų Rusijos Lietuvon, radau mūsų senelių prosenelių sveikinamąjį žodį *labas* (rytas, vakaras), *laba* (diena, naktis) pakeista žodžiu *geras*. Iš pat pradžių buvo man keista paprastojo *labo* vietoje girdėti *geras*, bet paskui, kai patyriau darant tai mūsų pūristų (kalbos valytojų) įsakymu, pasidarė pikta del mūsų neišminties ir gražiosios senelių kalbos darkymo. *Geras* rytas su vakaru taip man įgriso, kad pasveikintas dažnai net nebeatsveikindavau, bet imdavau barti sveikintoją už kalbos šventenybių maitojimą (profanatio). Barami sveikintojai teisinosi man, taip jie darą kalbos valytojų įsakyti. Valytojai jiems sakę, kad *lābas* esąs latviškas žodis, nes, girdi, ir latviai saką: *labrît* „guten Morgen", *labvakar* „guten Abend", *labdien* „guten Tag", *labnakt* „gute Nacht"! Latvišką *labs* „gut" lietuvininkų kalboje atstojąs *gẽras*. *Gero* pavaduotojas *labas* turįs būti latviškas.

Senovės prūsų irgi turėta būdvardis *labasi labs* quāits „guter Wille", sta ast *labban* „solches ist gut", *labbas* esse stesmu waitiāt „gut von jm reden", *labbans* ginnins „gute Freunde", wissan *labban* „alles Guts", reidei *labban* segīt „gerne wolthun", mes... penningans bhe *labban* ni immimai „wir... Gelt noch Gut nicht nemen". Kaip prūsai savąjį *labban* „labą" turi ne latvių dėka, taip lygiai ir lietuvininkai savojo *labo* nesiskolijo iš latvių.

Būdvardis *labas* yra bendras visoms báltų (áisčių) giminės kalboms, paveldėtas ir lietuvininkų, ir latvių, ir prūsų iš bendrosios visų trijų tautų prókalbės. *Labas* jau buvo tuomet vartojamas, kai lietuvininkų, latvių ir prūsų kalba tebebuvo dar viena.

22(134) Tokių žodžių, kaip *labas* (pr., la. *labs*), kurie būtų pažįstami visiems báltams, vadinasi, lietuvininkams, latviams ir prūsams, gali susivókti gerokas būrelis. Pavyzdžiui gali būti kad ir šie visiems báltams bendri žodžiai:

1. *añtras*, pr. *antars anters*, *antrā* „antra", la. *ùotrs,-ra;* 2. *dienà*, la. *dìena*, pr. *deinan* „dieną"; 3. *gãlas*, la. *gals*, pr. *gallan* „mirtį, mirimą"; 4 *gegužė̃*, pr. *geguse*, la. *dzeguze;* 5. *gérvė*, pr. *gerwe*, la. *dzẽrve;* 6. *gilùs*, pr. *gillin* „gilią", la. *dzil'š;* 7. *gulbis* (žem.), la., pr. *gulbis* „Schwan"; 8. *ìlgas*, la. *ìlgs*, pr. *ilga* „ilgai" (adv.); 9 *kaimýnas*, la. *kaimĩns*, pr. *kaimīnan* „kaimyną"; 10. *káulas*, la. *kaũls*, pr. *caulan* (nom. sing. neutr.); 11. *kìtas*, pr. *kittans* „kitus", la. *cits;* 12. *lokỹs*, la. *lâcis*, pr. *clokis* (ir *Tlokumpelk* „Bärensumpf"); 13. *kùrpė*, la., pr. *kurpe* (*kurpalis*, pr. *curpelis*); 14. *laũkas*, la. *laũks*, pr. *laucks;* 15. *lubà*, la. *luba*, pr. *lubbo* „Brett, lenta"; 16. *lùnkas*, pr. *lunkan* (nom. sing. neutr.), la. *lûks* „лыко"; 17. *martì*, pr. *mārtin* „marčią", la. *mārša;* 18. *mẽdžias*, pr. *median* (nom. sing. neutr.) „miškas, giria", la. *mežs;* 19. *mergà*, pr. *mergo, mergu*, la. *mērga* (ryt. *mārga*); 20. *perkūnas*, pr. *percunis*, la. *pērkuõns, pērkūns;* 21. *prõtas*, la. *prāts*, pr. *prātin* „protą"; 22. *žìrgas*, la. *zirgs*, pr. *sirgis;* 23. *tautà*, la. *tàuta*, pr. *tauto* „Land"; 24. *turėti*, la. *turêt*, pr. *turrīt* (*ī* iš *ē*); 25. *vãrias*, pr. *wargien*, t. y. *warjen* (nom. sing. neutr.), la. *warš* „Kupfer"; 26. *vėdaras*, la. *wêdars*, pr. *weders*; 27. *úosis*, la. *uôsis*, pr. *woasis* „Esche" ir kt.

Tas faktas, kad *labą*, be lietuvininkų, pažįsta dar latviai ir prūsai, rodo mūsų žodžio didelį senumą. Lietuvininkai tą žodį vartoja jau, gal, ben trečias tūkstantis metų.

Kad *labas* gali eiti ir sveikinamuoju žodžiu, aiškiai matyti iš duodamų čia pavyzdžių:

Labs Ryts, *laba* diena, *labs* wakars, *laba* nakti Lepner 53, *Labądien'* guten Tag R I 73, M I 139, *Lab's* Wákars guten Abend. *Labánaktis* gute Nacht M I 139, *Lábas* Rytas, *Labs* Ryts guten Morgen R II 259, M II 346, *Lab's* Ryt's guten Morgen M I 139, II 247, *Laba* Dien' guten Tag M II 247, *Lab's* Wákars guten Abend M I 139, II 247, *Lábą* Dieną dûmi I Macc. X 25 *Labàs* Dienas dûmi I Macc. XII 6 grüssen R II 185, M II

246, duok *labas* dienas savo tėveliui J[3] 1196,5, davė *labas* dienas nuo jo vyresniojo brolio Bs[1] 141, aš tau turiu nuo jo *labų* dienų duoti, parnešti K[1] I 30 „abstatten", *labdiẽn* „forte fortuna" Kv, *Labas* vakars, mergaite! Klv[1] 6 (Nr. 10; Bilviečių par.),
23(135) *Labas* vakars, pon gaspador! 2 (Nr. 4; Žydkiemio par.), *Labas* rytas, mergužėle! J[4] 543,1, 545,1, *Labas* vakars, poni svočia! 726,1, *Labas* vakars, uošvytėle! 476,1, *Labs* ryts, *labs* vakars, uošvele motynėle! 447,1, *Labs* ryts, *labs* vakarėlis, uošvele motynėle! 466,1, *Labs* ryts, mergužėle! 462,1, *Labs* ryts uošvele! 909,1, *Labas* vakars, motynėle! 334,1, *Labs* vakars sesele viešnele! 475,1, Aš tijūnui *labą* rytą, man tijūnas nė žodelio (Biržų apylinkės daina), *Labas* vakars, svainiukai! l. c., Duok *labas* dienas nuo manęs J, Ant *labos* dienos atsiminus, dievai duok jam dangų J.

Veiksmažodis *lābinu, lābinti* reiškia „sveikinti, Jmdn grüssen": *Lábinu* ich heisse willkommen R I 73, M I 139, willkomm heissen R II 402, M II 542; *įlābinti* „pozdrowić": *Įlābink* jį nuo manęs J, Galą ėjęs tropijo jis dvi mergas, tiedvi obuolą varžės. Kaip jis jiedvi *palābinęs* buvo... tai jiedvi jį meldė... Sch 180, Ghi *palabin* ir pritar thiemus szodziams, kurius Simeonas... kalbeia BrP I 124.

Be to, *lābinti* reiškia dar ir „gerinti": taupau, głostau, *labĩnù* delinio Dauk. žod. 12, *Lābink* (=ukãtyk) aną, be nevažiuos į turgų J, Ligonis *lābinas* (eina geryn, stiprinas) po aplankymo J, Aš anã *palābinu*, pagerinu, pakamšau, kitiems nematant (t. y. šį tą geriau pavalgyti pakišu). Mok *prisilābinti* kaip lapė. Kaip norint *prisilābinsiu* (Šakyna). Ligonis *pasilābina* Slnt. Palygink dar *lābiju*: Jis tėvą *lābija* (klnie), kad močekai dievas davė sūnų J (Veliuona). Aš jam blėdį padariau, tai jis balãzys, *lābys* mani (Eržvilkas).

Būdvardį *labas* vartojame kartais ir ne pasveikinimo reikalui. Tesie pavyzdžiui:

Nelábas gar böse R I 73, böse, untauglich M I 139, *Wislab* alles R I 73, M I 139, Su wissù *Labbù* mit allem Heil M I 139, asz padůmi sawę, sawo Kuną ir Duszę, ir wiss' *Láb'* į tawo Rankas (1708 m. Lement. p. 13), visas miestas su visu *labù* „mit allem Gute" Sch 178, *łabiémus* DP 352_{30}, *łabúmas* 449_{40}, 595_{44}, *łabúmą* 424_{34}, su... *łabumú* 406_{16}, Liousus *lab* ir po keri begyven Ms, Mona pati ira dydey *ne łaba* „зла" Dauk. Pasakos (rankr.) 68, Jum ne gẽra, ir jam ne *lābas* „ne gerumas" Sv, Tąn *laba* gausi visur J, *Laba* vieta ten J, No to žmogaus betariant, anosios vyras *nelabas* J, Nuo *nelaba* žmogaus išviliosi, bo jiję iš

gyvatės pauodegės pautą išviliotų J, Boba *nelaboji*, kod' tu pečiaus nedaboji J.

Iš *labo* turime dar pasidarę daiktavardį *lõbis* „Reichtum" K,
136) „dobro" J: *Lóbis* Haab und Guth R I 73, M I 139, beweglich Guth R II 186, M II 246, Reichtum R II 290, M II 387, Swėto *Lobis*, Szaudû Kulis der Welt Reichthum ist nichts M I 271, *Lobis* budinna, Wargas miggina Gut macht Muth, Armuth drückt nieder M I 139, *Lõbis* bùdin, vargas mìgin Sch 87, *łóbis*, ápstas, prábągas DP 358_{13}, Ir kunigui kaĩtais *lõbis* pripùl Kv (Jauniaus supratimu, *lobis* čia reiškiąs „chciwość", „gobėjimos").

Balsio atžvilgiu *lõbis* ir *lãbas* niekuo nesiskiria nuo to balsių *o* ir *a* santykio, kurį randame tarp žodžių *grõžis*, *mõžis*, *plõtis*, *skõnis*, *svõris* ir *gražus*, *mažas*, *platus*, *skanus*, *svarus*.

Ilgą balsį, be *lobio*, turi dar šie *labo* giminaičiai: 1) žmógus dídis ir *łobús* DP 341_{25}, *łóbumi* 355_{29}, pútłųs, *łobųs* ir łapųs 278_{11}, 2) *lobėti* „bogacieć": Kur atsisėsi, ten *lobėsi* J, 3) *lobstù*, *lobaũ*, *lõbti* „reich werden" K, „bogacieć" J, „wzmagać się" KosL 48a, *Pralobstù*, *lobaù*, *lóbsu lóbti* reich werden R II 290, 4) *Pralóbdinu* reich machen R II 290, 5) Bagotas biedną *lóbin* „wzbogaca" J.

Del balsio laipsnio *lobėti* ir *lóbinti* galime palyginti su *grožėtis (gražus)*[1], *možėti (mažas)* ir *gróžinti* „putzen, zieren, ausschmücken" K[1] I 113, 151.

Kalbininkai (Fick Vergl. Wb. I[4] 532, Prellwitz Etym. Wb. der griech. Spr.[2] 262, Boisacq Dict. 561, Trautmann Die altpreuss. Sprachdenkmäler 366) sako mūsų *labas (lõbis)* esąs tos pačios kilmės kaip ir gr. λάφυρον „Beute, grobis su paplėšais", ἀμφι-λαφής „apglėbiąs", αμφι-λάφεια „tūris, dydis, lobis", skr. *lábhate* „ima, griebia, pasiekia, įgįja, apturi", *rábhate* „paima", *lābhas* „pelnas, nauda, sykis".

Labo ryto (vakaro) ir *labos* dienos (nakties) niekas neturi teisės pakeisti *geru* rytu (vakaru) ir *gera* diena (naktim). Tam keitimui nėra nė mažiausios priežasties. Viena, mūsų *labas* yra savas žodis. Antra, niekas niekur Lietuvoje iki šiolei nėra nei sakęs nei rašęs *geras* rytas (vakaras), *gera* diena (naktis). *Gero* ryto, *gero* vakarėlio nerasime nė vienoje mūsų liáudies dainoje.

Susimildami, liaukimės darkę savo kalbą! Netaisykime jos tariamųjų klaidų, pirma gerai jų neištyrę!

Kaune, 1921 m. balandžio mėn. 7—21 dd.

---

[1] kuo tassái pasáulis *grõžisi* DP 579_6.

69. Krėslas ir kedė

Žodynų liudijimu, *krėslas* reiškia: 1) sóstas, Gesäss R II 170, M
25(137) II 226, 2) Sitz eines Königes R II 329, M II 440, 3) Stuhl, vornehmer R II 345, M II 462, 4) Polster am Wagen R II 280, M II 375, 5) Rungholz (Polster) R II 296, M II 397, 6) ein hoher Stuhl vornehmer Leute, ein Ehrenstuhl, der Rungenstock, das Polster auf der Hinteraxe des Wagens, in welchem die Rungen stecken. *Krėslelis* Dim. dass. besonders der kleine Stuhl auf dem die Weberinnen sitzen. *Balnakrėslis* der Sattelbock, das hölzerne Sattelgestell, welches nachher gepolstert und bekleidet wird (Ragnit) N 226, 7) der Stuhl, in manchen Gegenden ein stattlicher Stuhl, — bei Tilsit ein Stuhl ohne Lehne, ein Fusstuhl K, 8) krzesło, кресла, стул Mież, 9) stołek J (Inlejsk skersaj skiėtą in lentą *krėsłą* kad kojos stipriau stovėtu), 10) ein Schemel, das schiefe Brett am Spinnrad, das die jumprovas sammt Spule und Wocken trägt LF 128, 11) sella Dauk. žodr. Dusetiškiai, kvėdarniškiai, švėkšniškiai ir kiti lietuviai *krėslu* vadina sóstą su atkalčia (спинка), tai yra „krzesło", „стул". Jauniaus liudijimu, seniau krėslas paprastai būdavęs pintinis (sedile ex arudine plexum).

Mūsų raštai krėslą pradėjo vartoti nuo 1595 m. (Daukšos Kat. 47_4). Šiandie jį pažįsta visos mūsų kalbos tafmės.

Kedę žodynai aiškina šitaip: 1) *Keddė* ein hölzernes Stühlchen ohne Lehne R I 57, ein hölzernes Spinnstühlchen ohne Lehne M I 112, 2) Stuhl ohne Lehne, *Keddė* R II 345, M II 462, 3) *Keddė* ein aus einem Tannenstamm gesägtes Spinnstühlchen, so dass die Aeste zugleich als Füsse dienen N 189, 4) *kedė* stołek, krzesło, zydelek Mież, 5) stołek drewniany (*Kedė* yra medinė, o krasė pinta yra arba su priegalviu) J, 6) *kedẽ* hölzernes Spinnstühlchen; in Südlit. auch: hölzerne Ban K.

Šių dienų tarmės rodo, kad *kedẽ* SN arba žem. *kẽdė* (Kv, Ms, Slnt, Tverai, Švėkšna, Eržvilkas) reiškia sostą be atkal̃ties, t. y. табурет, stołek. Lyties *kėdẽ* (su kirčiu ant *-dė*), del kurios gyvi niekai mano pasakyta Aistiškuose studijuose (I 64), šnekamoji kalba nepažįsta. *Kėdės* vietoje reikia rašyti *kẽdė*.

A. Leskien'as (Bildung der Nomina im Litauischen 265) spėja, kad mūsų *kedẽ* drauge su latvių kalbos žodžiais *ķeda*, *ķedra* „varpstė, Spindel" kilimo esanti suomiška, plg. est. *kedr*, suom. *keträ*, *kehrä* „skritulys, varpstė, Scheibe, Spindel" (V. Thomsen Berör. 258).

Jei *kedẽ* (žem. *kẽdė*) „табурет, скамеечка" senovėje bus iš tikrųjų buvusi „verpiamasis sostas", „Spinnstühlchen", tai ji tuomet drauge su Leskynu teks laikyti suomiškos kilmės žodžiu.

Kad *kedẽ* būtų ir savas žodis, tai dar ir tuomet ji negalėtų atstoti
26(138) mūsų *krẽslo*, nes, šnekamosios kalbos liudijimu, *kedẽ* visai nepanaši į *krẽslą*: ji neturi atkalties, o *krẽslas* ją turi.

Krẽslas keisti *kede* nėra nė mažiausio reikalo, nes jis nėra slaviškos kilmės žodis. Rusų *кресло* (reikia rašyti *крѣсло*), gudų *kresla* (Карский Белоруссы I 134), ukrainiečių *kríslo*, čekų *křeslo*, slovakų *krieslo* ir lenkų *krzesło* (senovėje ir dabar tarmėse *krzasło* A. Brückner Rozprawy XXVI 380, Arch. für slav. Phil. XX 518) „Lehnstuhl" niekiek nekliųva, kad mūsų *krẽslas* būtų savas, vadinasi, lietuviškas žodis. Vien tik del to, kad slavėnai sako *ěsti* (rus. *есть*, l. *jeść*), *sěmę* (rus. *семя*, l. *siemię*), *stati* (rus. *стать*, l. *stać*), *vorna* (rus. *ворона*, l. *wrona*, bulg. *vrana*), *lava* (rus. *лава*, *лавка*, l. *ława*), *golva* (rus. *голова*, l. *głowa*, bulg. *glava*), *služiti* (rus. *служить*, l. *służyć*), lietuvių kalbos žodžiai *ẽsti*, *sẽmenes*, *stóti*, *várna*, *lóva*, *galvà*, *slaugýti* (aš *slaugaũ*) nėra kilimo slaviški. Taip lygiai ir slavėnų *krẽslo (крѣсло)* dar nerodo, kad mūsų *krẽslas* būtų slaviškos kilmės. Slaviškos kilmės žodžiai lietuvių kalboje slavėnų garso *ě (ѣ)* vietoje paprastai turi *ie*, kas matyti iš šių pavyzdžių: *griẽkas — грѣхъ*, *viẽdras — вѣдро* (l. *wiadro*), *svíetas — свѣтъ* (l. *świat*), *vierà — вѣра*, *mierà — мѣра*, *patiekà — потѣха*, *tiẽšyti — тѣшити*, *liẽsvos* „kópėčios" — *лѣства*, *liẽsnykas* Ds — *лѣсникъ*, *bíesas — бѣсъ*, *piẽskos — пѣски* (l. *piaski*), *biẽdnas — бѣдный*, *striẽlčius — стрѣлецъ* (l. *strzelec*), *strielbà — стрѣльба* (l. *strzelba*), *riẽznykas* Ds — *рѣзникъ*, *padriẽzas — подрѣзъ* (pavažų), *diẽdas — дѣдъ*, *viẽžlyvas — вѣжливый*, *nodicjà — надѣя* (l. *nadzieja*), *liẽkorius — лѣкарь*, *liẽčyti — лѣчити*, *biẽlyti* „kailį engti, dirti" — *бѣлити*, *mėsiẽdas — мясоѣдъ*, *susiẽdas — сусѣдъ*, *sliẽdas (šliẽdas) — слѣдъ* (l. *ślad*) ir kt.

Bėdà ir *strėlà* arba *strėlẽ* (tarmiškai: *strālã* Kp), kaip rodo *biẽdnas* ir *strielbà* su *striẽlčium*, turi būti savi, vadinasi, lietuviški žodžiai. *Bėdà*, sako, esanti tos pačios giminės narys, kaip ir mūsų žodis *bãdas*. Senovės vokiečių žodis *strāla* „Pfeil, стрела" rodo, kad slavėnų garsas *ě (ѣ)* kilimo yra iš ilgojo *ē*, kuriam lietuvių kalboje visuomet atliepia *ė*. Senovės vokiečių žodžiams *sāmo* „Same, Saat", *māno* „Monat, Mond", *quāla* „Qual, gewaltsamer Tod" lietuvių kalboje atliepia žodžiai *sẽmens*, *mẽnuo* ir *gėlà*. Taigi, mūsų *strėlà* yra tas pats žodis, kaip ir vok. *Strahl* „spindulys" (senovėje *strāla* „Pfeil") ir slavėnų *strěla* „стрела".

Be lietuvių, *krėslą* pažįsta iš báltų (áisčių) giminės dar latviai ir prūsai: la. *krêslis*, kilm. *krêsla* „Stuhl, Lehnstuhl" (la. ryt. *krasłys* „krzesło" Kurmin 60) ir pr. *creslan* „Barkenstuhl, Lehnstuhl". Va-

dinasi, *krẽslo* esama ne tiktai lietuviško, bet ir áistiško žodžio. Be áisčių, *krėslą* pažįsta dar aisčių kaimynai — šiaurės slavėnai, būtent — rusai, lénkai ir čekai su slovakais. Pietų slavėnai (bulgarai, sirbai
27(139) ir slovencai) *krėslo* nepažįsta. Tos dėliai priežasties kai kas, pavyzdžiui, suomių žemės slavista J. Mikkola (BB XXI 120), įtaria šiaurės slavėnus krėslo vardą pasiskolijus nuo savo kaimynų aisčių. Mikkolos nuomonei pritaria žodžio geografija drauge su jo etimologija.

Krẽslas (dg. *krėslaĩ* = la. *krẽsli)* kilęs yra iš tos pačios šaknies, kaip ir žodžiai: 1) *krãsė* „Stuhl" R I 66, II 329, 345, M I 128, II 440, 462, K, Sch 283, „krzesło z poręczem" П, „krzesło" J, Λ, Kv, SN, Val, J³ 1492, 11; *Krãsė* — krėslas, kuris tur užpakalį (спинка) nugarai atremti; *krẽslas* —dirbtas atskirai ir viršus, ir kojos, ir nėr kuo atremti nugaros, visi kraštai beveik lygūs; *kẽdė*—primityvus sėdimas rakañdas, prie kurio menkai darbo tepridėta: pakert medį, kurio pamãto dailiai atsikišusias šakas, kaip keturios kojos, kokiam liemens daikte, išpjaun tą tarpą, atskel liemens dalį pagal tas šakas, palikę šakų galus prie tos skeliaudros, apdáilina—ir *kẽdė*, pastatei ir sėdėk (Eržvilkas; taip man paaiškino J. Šveistys);

2) „w Odachowie (t. y. Skaudvilės ir Tauragės apylinkėje) zedelek *krestas* zamiast zosłanas albo kriesłas" KosL 116a.

Jaũniaus liudijimu, seniau krėslų būta pintinių, ką patvirtina ir latvių kalba savo pósakiais: *meldu krẽslis* BW 13646, 18526 arba *meldru krẽslis* 13289, 13250, 2, 3 „meldų, meldinis krėslas", *stiebru krẽslis* BW 23252 „stẽmbrų, stembrinis krėslas" (*stẽmbrai* „meldai" Ms, Slnt, Dauk.); *Pinu* simtu niedru *krẽslu* BW 16108 „*pýniau* šimto nendrių *krėslą*"; Atsẽsties, jaunã mãrša, uozuolińa blukĩtĩ, kad *krẽslińa nepašuvi*, bãlińuos dzîvuodama BW 18845 „atsisėsk, jaunoji marčia, ąžuolėlio trinkelėje, kad *krėslelio nepasiuvai*, broleliuose gyvendama".

Taigi, *krẽslo, krãsės* ir *krẽsto* senovėje būta pintinio (siūtinio) sósto, pintinės sėdynės. Šaknies *kres-*, iš kurios turime ir *krės-*, ir *kras-*, kadai kitkart réikšta „pinti". Iš šitos mūsų šaknies bus kilęs ir slavėnų „pintinės" (Korb) vardas *krošńa* (iš senėlesnės lyties *kros-niā*): rus. *крошня* „vytelinis arba plėšinis krežis", ukr. **króšńa* „toks tinklas, graibštas; vežimo dangtis, palagas", bulg. *króšńa* „krežis, Korb", sirb. *krošnja* „doklas; pintinis avilys". Slavėnų *krošńa* greta savęs turi lytį ir *krosna:* slovencų *krósna* (greta su *króšnja*) „regztis, rẽzginės; krūmas, medžio viršūnė" (plg. slovenc. *koš* „krežis—krūmas—medžio viršūnė"), ček. *krosna, krůsna* „rezginės" ir lenk. *krosna* „stiklams dėti skrynelė".

Nuo čekų ir slovencų žodžio *krosna* „rėzginės“ nereikia skirti ir
28(140) visiems slovėnams bendro „stãklių“ (Webstuhl) vardo *krosno*, dg. *krosna*. Staklių ir krežio bendras vardas rodo, kad žilojoje senovėje ir stãklių, kaip ir *krãsės*, *krẽslo* ir slovėnų **krošnios* „krežio“, būta irgi pintinių, kaip ir senovinių ekėčių.

Jei pagrindinė šaknies *kres-* reikšmė yra buvusi ne pynimas, bet sėdėjimas, tai tuomet mūsų *krėslas*, *krẽstas*, *krãsė* ir slavėnų *krosno* „stãklė“ bus vienos kilmės su žodžiais: 1) *krẽslas*, *kreslà* „zsiadły, krępy; плотный, коренастый“ Šeduvà, 2) *krẽsnas*, *kresnà* „zsiadły, krępy“ KosL 46b (Kr. Daukšos—Biržų mokytojo—žodynėlis, apie 1860 m.), SzD 335 „compactus, compacto corpore“, Ds, Vilkavìškis, Výžuonos „žemo augumo, stipras, drūtas“; *Kresnas* dicker Mensch M II 131 = la. ryt. *krasnys* „zsiadły, krępy“ Kurmin 194, kame *a* iš senėlesnio *e*. Žodžių *krẽsnas* ir *krẽslas* pagrindinė reikšmė tebekyšo lenkiškame mūsų būdvardžio atstovė *zsiadły*.

Iš būdvardžio *krẽsnas* „zsiadły“ žemaičiai turi pasidarę daiktavardį *kresnà*, kilm. *krẽsnos*[1] „spirgas, skwarka, Griebe“ Als, Slnt, Švėkšna (*kresnùtė*, spìrgas die Griebe K[1] I 565).

Jei *krẽslas* su savo draugais iš tikrųjų reiškia tą pat, ką ir *sóstas*, *sėdýnė*, vok. *Sitz*, tai jis bus giminaitis ne tiktai žodžiams *krẽsnas*, *krẽslas* „zsiadły“ ir *kresnà* „spirgas, t. y. ссевшееся“, bet ir su veiksmažodžiu *krasůs,-siaus,-stis* sich auf einem Stuhl setzen, *Atsìkrasti* į Padeimenį nach Paddeim ziehen N 224.

Veiksmažodis *krasúos*, *kràstis* „sėsti“ turi tokį pat balsio laipsnį, kaip ir *malù*, *málti* prie šaknies *mel-* (sl. *melją*, rus. *мелю*).

Krẽslas turi tą pačią priesagą, kaip ir žodžiai *mẽšlas (mėž+slas)*, *pẽslas* „penima kiaulė“, *tìkslas* „Ziel“, *kruoslaĩ* „blakstìenų plaukai“ Sãlakas, *mìrkslas*, *mókslas*, *žąslai* „wędzidła“, *žáislas*, dg. *žąislai* „игра“, *spąslai* „spąstai“ Als, Kv, Slnt, *keřslas* „geležinis padargas, įnagis“ Kv = rus. *чересло* „Pflugmesser, Sech“, la. *meslis* „mesliava“ *(met + slas)*, *kẽslas*, dg. *kẽslai* „zamiar, намерение“ Ms, Slnt *(kėsìntis, ketėti)*, sl. *máslo* „sviestas“, *čìslo* „skaičius“, *vesló* „irklas“ ir kt.

Taigi, nėra mums jokio reikalo išsižadėti žilosios senovės *krẽslo* ir pakeisti jis nežinomos kilmės *kede*. *Krėslo* giminẽs narių pilna Lietuva.

---

[1] Senas auksa ałtorius (Wilniuje 1864 p. 148) Psalm. 102,4 turi sakinį „kaułai mana kaypo *kresnas* iszdžiuva“. Žemaitiškas žodis *kresnas*, t. y. *kresnos* (nom. pl.), reikia versti vokiškai ne žodžiu „Feuerbrand“ (Fortunatov BB III 66)—nuodėgulis, bet „Griebe“—spirgas. Žemaičių *kresnoms* „spirgams“ nuodėgulio reikšme teko pakliūti net į Bernekerio Slavisches etymol. Wörterbuch I 611!

29(141) *Kedẽ* (žem. *kẽdė*) neturi nei Lietuvoje, nei plačiajame pasaulyje nė vieno giminaičio[1].

Patys garsai nerodo, kad slavėnų žodis *krěslo* būtų kilimo áistiškas. Del garsų jo įtarti negalima. Jei slavėnų žodis *krěslo* iš tikrųjų yra aistiškas, kaip kad mano J. Mikkola (BB XXI 120), tai ne del garsų, bet del žodžio geografijos (jį tepažįsta tiktai aisčių kaimynai — šiaurės slavėnai) ir kultūros istorijos. Istorininkas vargu be galės sutikti, kad *krėslas* būtų buvęs jau pažįstamas toje gadynėje, kuomet dar slavėnai su áisčiais tebebuvo indoeuropiečių prokalbės kaimynės tarmės. Toje tolimoje gadynėje dar negalėję būti nei *krėslo*, nei *stalo*, nei kitų namùdės (Hauswesen) padarynių, nes tiems daiktams nėra bendrų indoeuropiečių kalbose vardų. Kalbos liudijimu, indoeuropiečių pažinta *nāmas*[2] su *dùrimis*[3] ir *stógu*[4]. Bet to namo dar tuomet neturėta nei *langũ*[5], nei *lùbų*[6].

Kultūros istorija, kuriai pritaria ir žodžio geografija, rodo, kad su *krěslu* šiaurės slavėnai (lenkai, rusai ir čekai su slovakais) turėjo pasižinti nuo áisčių, veikiausia, nuo prūsų *(creslan)*.

Del tos pat priežasties ir šiaurės slavėnų (lenkų, rusų ir čekų) žodis *degъtь* „degùtas" tenka su kai kuriais kalbiniñkais (Mikkola BB XVIII 119, Zubatý Arch. für slav. Phil. XVI 423) laikyti skolytiniu žodžiu iš aisčių giminės kalbų, veikiausia, iš prūsų kalbos, kurios pietinėje tarmėje lytis *degutas* buvo ištariama **degutis* (plg. *deywis* „dievas", *dagis* „Sommer = dãgas", *ladis* „ledas", *warnis* „varnas" ir kt). Ir iš lyties *degùtas* slavėnų kalboje galėjo atsirasti *degъtь*. Čia jie galūnę *-ъtъ* pakeitė paprastąja *-ъtь*, kuri jiems gerai buvo pažįstama iš žodžių *nogъtь*, *lapъtь*, *olkъtь* „alkūnė", *polъtь* „lašinių šalinė" (mūsų *páltis* — slaviškos kilmės žodis).

---

[1] H. Petersson'as (Studien über die indogermanische Heteroklisie. Lund 1921 p. 34) mūsų *kedę* gretina su žodžiais *kedėti* „pleišėti, skerdėti" (Žiemė *iszkeddėja* R II 411 „zerbersten"), *kedenti* „Wolle zupfen", *kadariai* „Lumpen, skarmalai, lakatai" ir kt. *Kedės* pagrindinė reikšmė būtų buvusi medžio „atplaiša", „skeliaudra".

[2] Sl. *domъ*, lot. *domus*, gr. δόμος, skr. *damas*, arm. *tun*, airiškai *dam* „namas".

[3] Lie. *dures*, la. *durvis*, pr. *dauris*, sl. *dvьrь*, gr. θύρα, lot. *fores*, skr. *duras* „duris" (acc. pl.), arm. *durn*, sen. vok. aug. *turi* „Türe", kimr., bret. *dor*, alban. *derə*.

[4] Gr. στέγος, τέγος, air. *teg*, sen. vok. aug. *dah*, lot. *tectum* „stogas".

[5] *Langas* atsirado aisčiams jau atsiskyrus nuo kitų indoeuropiečių. *Langas* = la. *luogs* || pr. *lanxto* „Fenster".

[6] *Luboms* bendro vardo lietuviai neturi net ir su latviais *(griesti)*, ne tiktai su prūsais. Prūsai žodžiu *lubbo* vadino „lentą". Latvių *luba* tebėra dar *luobas:* važuosim *lubu* plėst BW 33317 „važiuosim luobo plėšti".

30(142) Del garsų ir slavėnų *degъtь*, kaip ir *krėslo*, galėtų drąsiai būti savas žodis, bet jam liepia svetimam būti nelemtoji kultūros istorija (indoeuropiečių, mat, dar nepažinta *deguto*!) ir žodžio geografija (tiktai vienų šiaurės slavėnų žemėse tepažįstamas *degutas*!).

Krėslo ir *kedės* studija pasidarytų daug veikslesnė ir įdomesnė, kad ji būtų papuošta bent keliolika paveikslėlių. Tie paveikslėliai turėtų atvaizduoti dabarties ir praeities mūsų sėdimuosius baldus, būtent — *krėslą, kedę, krasę, krestą, suolą, suolelį, zoslaną, trinką* ir kt. Sėdimųjų baldų paveikslai gali būti ranka piešti arba ir fotografuoti. Be paveikslėlių, geistina dar gauti kuo daugiausia tikslių sėdimųjų baldų aprašymų iš visų Lietuvos kampų.

Piešiniai, fotografijos ir aprašymai reikia siųsti mano vardu per „Švietimo darbo" redakciją.

Gautąja medžiaga pasinaudosiu papildytame ir pataisytame „Kalbos mažmožių" leidinyje, kuris žada būti iliustruotas, vadinasi, su piešiniais ir žemėlapiais.

70. Prašyti ir melsti

Kai kurie mūsų inteligentai vengia žodžio *prašýti*. Jie visur jį pakeičia žodžiu *mel̃sti*. Kartais galima nugirsti sakant net *atsimeldžiù* užuot *atsiprašaũ* „przepraszam, verzeihen Sie"! Vengėjams, mat, pasirodė *prašýti* esąs svetimas, nes ir mūsų kaimynai slavėnai sako *proš̨ǫ, prositi* (l. *proszę, prosić*, rus. *прошу, просить*). Šių dienų mūsų inteligentai vengia slaviškos kilmės žodžių. Slaviškųjų žodžių baimė dažnai juos net ir suklaidina. Del tosios baimės vengėjai kartais ir lietuviškos kilmės žodį, vien del panašumo į slavišką, išjoja iš rašomosios kalbos. Taip šiandie visai be reikalo iš rašomosios kalbos varomi yra *krėslas, skriaudà, mãrios, prašýti, vìlna, bóba, ribà, liáudis*, nes jie primena slavėnų žodžius *krėslo, krivъda, morję, prositi, vьlna* (l. *wełna*, rus. *волна* „Wolle"), *baba, (ob)rǫbъ, rǫbežь, ljudьje*. Del *skriaudõs, bóbos, ribõs* ir *liáudies* lietuviškumo jau esu rašęs „Švietimo darbe".

Prašýti yra grynų gryniausias lietuvių kalbos žodis, giminaitis slavėnų žodžiui *prositi*. Kad būtų skolytas, tai tuomet būtų jis tariamas **prasýti*. Slavėnų kalbos garsą *s*, kuriam lotynų kalboje atliepia *c*, o germanų —*h* arba *g*, lietuvių kalboje bendruose žodžiuose atstoja *š*. Pavyzdžiui tesie slavėnų žodžiai *sъrdьce, sъ, osъtъ* arba *osoka* „tokia žolė", kuriems atliepia lotynų kalboje *cor, cordis; cis, citer, citra;*
31(143) *acus, acies, acūtus, aculeus*, germanų — got. *hairto*, sen. vok. aug.

herza „Herz“, got. *himma* daga „šiandien“, got. *ahs* „Aehre“. Šitiems slavėnų žodžiams lietuvių kalboje yra giminaičiai *širdìs, šìs, ãšutas* „arklio uodegos plaukas“ arba *ašaka.*

Tokių atsitikimų, kuriuose veiksmažodžio bendratis (infinitivus) būtų vienoda ir lietuvių, ir slavėnų kalbose, be *prašýti(e)* = sl. *prositi,* turime ir daugiau. Pavyzdžiui gali būti kad ir šios vienodai sudarytos beñdratys: *maišýtie* = sl. *měsiti, snaigýti(e)* = sl. *sněžiti, mainýti* = sl. *měniti, laupýti* = sl. *lupiti, slaugýti* = sl. *služiti, vadýti (vãdosi* „vadinasi“ Merkinė) = sl. *voditi,* **našýti* (iš kur *našystà* „moda“ KosL 49a, Ds, Kp, J 417b) = sl. *nositi, tausýti* (vėjas *taũsos* „rimsta“, jau *apsitaũsė* „nurimo“ Ds) = sl. *tušiti (o-tuxa, tuxlъ), vartýti* = sl. *vortiti* (rus. *воротить*, l. *wrócić*), *mánkytie* „мять, ломать“ SN = sl. *mǫčiti* (rus. *мучить*, l. *męczić*) ir kt.

Mūsų veiksmažodžiui *prašaũ, prašýti* latvių kalboje atliepia *prasu, prasît* „fragen, bitten, fordern“ su *s* užuot *š*, nes lietuvių kalbos garsas *š* latvių kalboje, kaip ir slavėnų, pavirto garsu *s*, pvz.: *nèšti,* = la. *nest* = sl. *nesti, šãmas* = la. *sams* = sl. *somъ* „tokia žuvis“, *ašìs* = la. *ass* = sl. *osь, maišýti* = la. *màisît* = sl. *měsiti* ir kt.

Be latvių ir slavėnų, *prašymas* pažįstama dar ir kitų indoeuropiškosios giminės kalbų, plg. 1) lot. *procus* „jaunikis, Freier“, *precės* „malda“, *precāri* „prašyti, melsti“, 2) got. *fraíhna (aí = e),* sen. vok. aug. *frāgēn* „ich frage“, 3) skr. *praçnáḥ* „Befragung“, *praṣṭum* „befragen, bitten“.

Prašymo žodis, kilusis iš šaknies *preḱ, proḱ* (lot. *precēs, procus*), plačiai pažįstamas indoeuropiečių kalboms. *Meldimo* žodį tepažįsta vieni tik lietuviai: *meldžiù, maldà, maldaũ.* Šaknį *meld(h)-* pažįsta ir kitos indoeuropiečių giminės kalbos. Bet ten ji niekur neturi „meldimo“ reikšmės.

„Meldimo“ sąvoka bus išsirutulusi iš kitos artimos sąvokos, pavyzdžiui, iš „minkštumo“ arba „lankstumo“ sąvokos: lot. *mollis* „minkštas, lankstus“, skr. *mṛdúḥ*, mot. *mṛdvī* „minkštas, gležnas, malonus“, gr. μάλθακος „t. p.“, got. *mildeis* „malonus“, sen. vok. aug. *milti* „draugiškas, geras, dosnus, malonus“, airiškai *meld, meldach* „acceptus, gratus“. Senovės lietuviui sakinys *„meĺdžia* diẽvą“ buvo tolygus sakiniui *„mìnkština* dievą“, *„leñkia* dievą“ (iš čia: *méldas,* dg. *meldaĩ* Ds, *maĺdas,* dg. *maldaĩ* Eržvilkas, *maldà,-ōs, maĺdą* Joniškis, Vabalninkas, la. *meldi, meldri* „scirpus, iuncus“), „склоняет бога (на свою сторону)“, *„malónina* dievą“.

32(144) Rusų *молить*, kaip rodo vakariečių slavėnų (lenkų, čekų ir Lužicos sirbų) *modliti,* neturi nieko beñdra su lietuvių veiksmažo-

džiu *maldýti*. Slavėnų veiksmažodis padarytas yra iš daiktavardžio *modla* (lenk. *modła*)[1], kilusio iš šaknies *mod-* ir priesagos *-lā*.

Slaviškoji „meldimo“ šaknis *mod-* bus ta pati, kaip ir rusiškame žodyje *модеть, умодеть* „ослабеть, размокнуть, раскиснуть, устать“, kuriam yra giminaičiai, gal, ir lot. *madēre* „šlapiam, vilgšnam būti, varvėti“ bei žem. *mādaras* „skystas purvas, lutum fluidum“ Kv (RFV LXVI 244).

Didžiojoje Lietuvoje (Ds, Kv, SN, J, Miež...) *melsti* reiškia „błagać“, „молить“, „умолять“, „beten“, „fleten“, o *prašýti* — „prosić“, „просить“, „bitten“.

71. Vilna ir gauras

Šiandie mes turime tokių rašytojų, kurie ima vengti lietuviškų žodžių, panašiai skambančių su slavėnų kalbos žodžiais.

Iš panašiai skambančių žodžių lietuvių ir slavėnų kalbose ne visi yra slaviškos kilmės. Tarp jų daug yra ir savų, lietuviškų, vadinasi, bendrų žodžių ir slavėnams, ir lietuviams. Kurie vienodai skambančių žodžių yra lietuviški, o kurie — slaviški, gali pasakyti kalbiniñkas.

Kalbiniñkai mums sako, kad *griẽkas, patiekà, vierà, biẽdnas, striẽlčius* yra slaviškos kilmės žodžiai. *Bėdà, strėlà, rėžiu, sėmens, sniẽgas* esą lietuviškos kilmės žodžiai. Taip kalbininkai tvirtindami, remiasi garsų atatikimo, atliepimo dėsniais. Pasirodo, kad slavėnų garso *ě (ѣ)*, vadinamojo „jat'io“, esama dvejopos kilmės: 1) iš ilgojo *ē* ir 2) iš dvibalsio *oi* ir *ai*. Pirmajam slavėnų „jatiui“ lietuvių ir latvių kalboje bendruose, ne skolytiniuose, žodžiuose atliepia *ė: sėmę* (rus. *семя*) || lie. *sėmens*, lot. *sēmen; dėdъ* „дед“ || la. *dēdêt* „выветриваться, стареть, ветшать“. Antrajam „jatiui“ lietuvių ir latvių kalboje turi atliepti *ai: měniti* = lie. *mainýti*, la. *maĩnît, měsiti* = lie. *maišýti*, la. *màisît, věnьcь* = lie. *vainìkas* || la. *vaĩņags, snẽžiti* = lie. *snaigýti*.

Slavėnų žodžiui *sněgъ* lietuvių kalboje turėtų atliepti **snaĩgas* = pr. *snaygis* = got. *snaiws* „Schnee“ = ide. **snoigʷhos*, plg. *į-snaigas* „sniegas medžių šakas nugulusis, lenk. nawis“ Kv, Rt. *Sniẽgas*, la. *snìegs* turi to paties láipsnio balsį, kaip ir veiksmažodis *sniẽga* Ds = la. *snìeg* = gr. νείφει „sniegti, schneit“. Vadinasi, mūsų
33(145) *sniẽgas* kilęs yra iš lyties ide. **sneigʷhos*. Lietuvių bei latvių *sniẽgas* bal-

[1] Senovės lenkiški žodžiai *modła* „malda“ ir *modliti* „melsti“ prūsų kalboje davė lytis *maddla* „Bitte, Gebet“ ir *madlit* „bitten, beten“.

sio atžvilgiu yra to paties laipsnio, kaip ir rusų žodis *снѣгирь* „sniegena“.

Kad *sniẽgas* būtų slaviškos kilmės žodis, tai tuomet latviai tartų **snẽgs* (plg. *grẽks* = *грѣхъ*), o žemaičiai — **sniẽks* (plg. *griẽks*, *patiekà*); tuo tarpu jie taria *snĩks* (Eržvilkas, Kv) arba *sneĩks* (Als, Rt, Slnt).

Taigi, kalbos žodžiuose esama tokių žymių, kurios leidžia mums išskirti svetimuosius žodžius nuo savųjų.

Ir slavėnai, ir lietuviai yra vienos motynos kalbõs vaikai. Tą motyną kalbą mókslininkai vadina indoeuropiečių (Indogermanen) prokalbe. Indoeuropiečių prokalbė dar prieš mūsų eros pradžią ben už 2000 metų suskilo į daugybę tarmių, iš kurių ilgainiui išsirùtulo šių giminių kalbos: 1) áisčių, arba báltų giminės kalba su lietuvių, latvių ir prūsų tarmėmis, 2) slavėnų giminės kalba su rusų, lenkų ir kašubų, čekų ir slovakų, Lužicos sirbų, bulgarų, sirbų ir slovencų tarmėmis, 3) arijų giminės kalba su indijėnų ir iranėnų (persų, kurdų, osetų...) tarmėmis, 4) armenų kalba, 5) albanų kalba, 6) graikų kalba, 7) italikų giminės (lotynų, umbrų, oskų) kalba, 8) keltų giminės kalba (sen. galai, airiai, bretonai...) ir 9) germãnų giminės kalba (gotai, vokiečiai, švedai...).

Visų devynių giminių kalbos savo žodyne turi daug bendrų žodžių. Bendrieji žodžiai bus jų gauti iš motynos kalbos, vadinamosios indoeuropiečių prokalbės. *Šunį* vadina bendru vardu šios indoeuropiečių taũtos: áisčiai *(šuõ, šùnį*, pr. *sunis*, la. *suns)*, arijai (skr. *çvā*, kilm. *çúnaḥ*, av. *spā*, kilm. *sūnō*), graikai (κύων, kilm. κυνός), keltaĩ (air. *cū*, kilm. *con*, korn., bret. *ki*), germanai (got. *hunds*, vok. *Hund*). Bet tokių žodžių, kurie būtų išlikę visų devynių indoeuropiečių giminių kalbose, nėra daug. *Sūnų* tepažįsta tiktai lietuviai, prūsai *(soũns)*, slavėnai *(synъ)*, germanai (got. *sunus*, vok. *Sohn*), arijai (skr. *sūnúḥ*, av. *hunu-*). Latviai, aisčių giminės narys, sūnui vadinti vartoja kitą vardą, būtent — *dẽls*, kilusį iš šaknies *dhē(i)-* „žįsti, siurbti“, iš kur lie. *dėlẽ* „siurblė“, gr. θῆλυς, skr. *dhārúḥ* „žindąs“, lot. *fēlāre* „žįsti“, *fēmina* „moteris, t. y. žindoma“, skr. *dhātavē* „žįsti“.

Senieji indoeuropiečių prokalbės žodžiai daug kalbose tapo užmiršti, išspaudus juos naujiesiems. Kiti žodžiai, reikia spėti, dar tuomet, kai indoeuropiečių prokalbė tebebuvo viena kalba, buvo pažįstami ne visoms prokalbės tarmėms. Ir žilojoje senovėje bus taip pat buvę, kaip kad matome esant šiandieninėse kalbose. Lietuvių kalboje yra daug tokių žodžių, kuriuos tepažįsta nedideli kalbos plotai. *Kūlis* „akmuo“, *spẽrus* „skubus“, *stavãris* „sęk“, *vẽnios* „siła“

34(146) nesudaro visų lietuvių kalbos šnektų turto, nes tuos žodžius reta šnekta tepažįsta. Tokios rūšies žodžių galėjo būti ir indoeuropiečių prokalbėje. Kitus žodžius ir indoeuropiečių prokalbės gadynėje tepažino viena, dvi, trys, keturios artimiausios kaimynės tarmės. Tokio, pasirodo, būta *mãrių* (ide. *mari*) vardo. Jis tepažinta indoeuropiečių prokalbės gadynėje tiktai penkių artimiausiųjų kaimynių tarmių, būtent: aisčių, slavėnų, germanų, keltų ir italikų.

Kadangi aisčiai nuo senų senovės gyvena kaimynais su slavėnais, tai visai nebus nuostabu radus jų kalbose nemaža bendrų žodžių, kitose kalbose negirdėtų. Jeigu *mãrios* ir *lašišà* (pr. *lasasso*, la. *lasis* || sl. *lososь* || germ. *lahs* „Lachs“) yra tam tikros indoeuropiečių prokalbės tarmių grupės žodžiai, tai kodel negalėtų būti ir slavėnams bei aisčiams bendri žodžiai indoeuropiečių prokalbės slavėnų ir aisčių tarmių grupės žodžiais? Bendrieji žodžiai dar nerodo, kad slavėnai su baltais būtų kilę ne tiesiog iš indoeuropiečių prokalbės kaimynių tarmių, bet per pereiginį laipsnį, vadinamąją bendrą „slavėnų aisčių“ prokalbę.

Aisčių žodžiams *várna* (la. *vãrna*, pr. *warne*), *šárka* (pr. *sarke* „Elster“), *rankà* (pr. *rānkan* „ranką“, la. *rùoka*), *draũgas* (la. *dràugs*, pr. *draugi-waldūnen* acc. sing. „Miterbe“), *galvà* (la. *galva*, pr. *galwo*, *gallū*), *vařtai* (la. *vãrti*, pr. *warto*) slavėnų kalbose atliepia žodžiai *vorna* (rus. *ворона*, l. *wrona*, bulg., ček. *vrana*), *sorka* (rus. *сорока*, l. *sroka*, sen. bulg. *сракa*), *rǫka* (rus. *рука*, l. *ręka*), *drugъ*, *golva* (rus. *голова*, l. *głowa*, bulg. *glava*), *vorta* (rus. *ворота*, l. *wrota*, sen. bulg. *vrata*). Vien tik tuo, kad šitų žodžių iki šiolei dar niekas nėra radęs kitose indoeuropiečių kalbose, negalima išrodyti slavėnus ir aisčius turėjus dar kitą, atskirą nuo visų indoeuropiečių prokalbę. Visi tie žodžiai tiek terodo, kad senų senovėje šiaurės rytiečių indoeuropiečių dviejų tarmių turėta tiems daiktams kiti vardai, nesutinką su vakariečių ir pietiečių indoeuropiečių prokalbės tarmių vardais, pavyzdžiui: lot. *cornix*, *corvus* — gr. κόραξ „varnas“, κορώνη „varna“, lot. *manus* — sen. isl. *mund*, sen. vok. aug. *munt* „ranka“, gr. χείρ — arm. *jeřn*, alb. *dorə* (**ĝhērā*), tochar. A *tsar*, B *šar* „ranka“, lot. *caput* — sen. isl. *hǫfoð* „galva“.

Aisčių ir slavėnų kalbose yra gana daug bendrų žodžių. Mūsų rašytojams reikia būti labai atsargiems, kad, vengdami slaviškos kilmės žodžių, kartais neišvarytų iš rašomosios kalbos ir bendrųjų žodžių. Šie žodžiai, kad ir beveik vienodai skamba su slaviškaisiais, kilimo yra savi: 1) *prašýti*, la. *prasît* = sl. *prositi*, 2) *šãmas*, la. *sams* = *somъ* „tokia žuvis“, 3) *šiẽnas*, la. *sìens*, iš kur suom. kariel. *heinä*,

35(147) veps. *hein*, vot. *einä*, est. *hein*, *hain*, lyb. *āina*, lap. *suoidne*, *suoine* „Heu“ (Thomsen Berör. 223), iš aistiško vard. **šeina-n* : sl. *sěno* (rus. *сено*, l. *siano*) iš ide. **k̂oino-m* (lietuviškai būtų: **šaĩnas*), 4) *lópa* „šuns, zuikio, lókio letena“ Ds = sl. *lapa*, 5) *lóva*, la. *lâva* = sl. *lava*, 6) *naga* = sl. *noga*, 7) *rasà* = sl. *rosa* = skr. *rasā*, 8) *kasà* „supinti moteries plaukai“ = sl. *kosa* || *kosmъ*, *kosma*, 9) *miglà* = sl. *mьgla*, 10) *rãgas* = sl. *rogъ* ir kt.

Žodžiai *dvãras* „имение“ ir *stãlas* „стол“ del garsų atliepimo (sl. *o* = lie. *a*) galėtų būti lietuviškos kilmės. Bet kultūros istorija aiškiai rodo tuodu žodžiu esant skolytiniu, nes senovės gadynėje indoeuropiečiai *dvarų* ir *stalų* dar nepažinę. Žodžio geografija rodo *dvaro* ir *stalo* tėvynę esant Slavėnuose.

Vìlnos pasirodė esančios kilimo slaviškos „Senovės apsakymėlių“ vertėjai. Ji tariamąją svetimybę *vìlnas* visur pakeitė *gauraĩs*. Taip padariusi, vertėja sunkiai nusidėjo lietuvių kalbai. Pirma, be reikalo iš raštų išvarė žilosios senovės žodį. Antra, pakeitusi vilnas *gauraĩs*, lietuvių turtą pamažino. Toksai kalbos turto mažinimas gali mus privesti iki nususimo, nusigyvenimo. Susimildami, kalbos tariamųjų svetimybių varytojai, palikit mus po senovei sėdėti *krėsluose* ir austis sau drabužį iš *vilnų!* Dar mes nėsame tiek nusigyvenę ir taip subarbarėję, kad mus džiugintų peršamoji *kedė̃* su *gauraĩs!*

Vìlna yra senas, dar iš indoeuropiečių prokalbės paveldėtas žodis. Be lietuvių, iš aisčių *vìlną* dar pažįsta latviai (*viĩna*, tarm. *viĩla* „Wolle“) ir prūsai (*wilna* prG 48, *wilnis* Voc. 477 „Rock, t. y. vilnonis drabužis“). Iš aisčių vardas *vìlnai* pasiskolyta ir suomių: suom., kar., vot. *villa*, veps. *vil*, dg. *villat*, lyb. *vīla* „Wolle“, est. *will* „Fliess“, dg. *willad* „Wolle, Fasern“ (Thomsen Berör. 242).

Mūsų *vìlna* yra tas pat žodis kaip ir slavėnų *vьlna* (rus. *вóлна*, l. *wełna*, sen. bulg. *влъна*), gotų *wulla*, sen. vok. aug. *wolla* „Wolle“, skr. *úrṇā* „Wolle“. Iš tos pat šaknies, bet su kito laipsnio balsiu, kilęs yra vilnos vardas lot. *lāna* „Wolle“ (ide. **wlānā*), gr. λῆνος, dor. λᾶνος n. „Wolle“ (ide. **wlānos*), air. *olann*, kimr. *gwlan*, korn. *gluan*, bret. *gloan* „Wolle“ (ide. **wlənā* Pedersen Vergl. Gr. I 179, 158), lot. *vellus* „vilna“ ir arm. *gełm* „vilna, tūbas“.

Vìlna, rus. *волна*, l. *wełna*, vok. *Wolle* ir skr. *úrṇā* savo balsiais niekuo nesiskiria nuo šios eilės žodžių: *pìlnas* (la. *piĩns*, pr. *pilnan*), rus. *полный*, l. *pełny*, vok. *voll*, skr. *pūrṇáḥ* „voll“. Tos pat šaknies, bet su kito laipsnio balsiu, yra: lot. *plēnus*, skr. *prāṇaḥ*, air. *lán* „pilnas“ *(plān-)*, *línaim* „pildau“ *(plēn-)*.

36(148) Ir *pilnam*, ir *vilnai* nekliųva rus. *полный* ir *волна*, l. *pełny* ir *wełna* būti savais žodžiais. Abudu žodžiu mūsų yra paveldėtu iš bendrosios indoeuropiečių prokalbės, kurioje juodu buvo tariamu **pьlənos* ir *wьlənā*[1].

Gaũras (paprastai dg. *gauraĩ*) „włos na ciele, kosmyk; włókno" J, „die kurzen, eine Haut rauh machenden Haare" K = la. *gauri* „die Haare an den Schamteilen = *gauruotìnė* (Kv)". Šito mūsų žodžio irgi patekta suomių giminės kalbósna: suom., kar., vot. *karva*, est. *karv* „pilus vel vilus animalium, plantarum, corporis humani; color pilorum, color, forma", lyb. *kåra* „Haar", lap. *garvve* (Thomsen Berör. 171).

Mūsų *gaurį̃* irgi, pasirodo, turima giminaičių užsieniuose. Štai jie: 1) air. (mir.) *gúaire* „plaukas", 2) norv. *kaure* (ide. **gouro-*) „gárbana, krause Locke, Hobelspan", s. isl. *kárr* „krause Locken" (ide. **gowero-*) Lidén IF XIX 318.

Joniškiečiai (ties Šiauliais) gaurus, sako, vadiną *kauraĩs* RFV LXXI 52. Ar iš tikrųjų?

Vìlnų vardas rodo, kad indoeuropiečių jau senai prisijaukinta *avìs* ir laikyta ji ne tiktai del mėsos ir kailio, bet ir del vilnos. *Aviẽs* vardą pažįsta šios indoeuropiečių giminės taũtos: 1) aisčiai: lie. *avìs* = la. *avs*[2]; lie. *ãvinas*, dg. *avinaĩ* = la. *avins* BW 9774, 11587, 21414 var. (paprastai la. *àuns*) = pr. *awins* „Widder", 2) slavėnai: *ovьca* „avis" = skr. *avi-kā* (rus. *овца*, l. *owca*, sen. bulg. *овьца*); *ovьnъ* „avies patinas" (rus. *овен*, kilm. *овна*, sen. bulg. *овьнъ*) = lie. *ãvinas*, 3) arijai: skr. *ávi̯ḥ* „Schaf", 4) graikai: ὄ(F)ις, οἶς, 5) italikai: lot. *ovis*, umbr. *oui*, *uvef* (acc. pl.), 6) keltai: air. *ói* „avis", 7) germanai: got. *awēþi* „avių pulkas", *awistr* „avių tvartas", sen. vok. aug. *ouwi*, *ou* „Schaf", vok. tarm. *Aue* „Mutterlamm".

Aisčiai su slavėnais turi bendrą vardą ne tiktai aviai, bet ir jos „patinui": *ãvinas*[3] = sl. *ovьnъ*. Kad avių veisimo augštai stovėta šiáurės indoeuropiečių tarmėse, iš kurių paskui išdygo slavėnų ir

---

[1] „Jeriu" čia išreiškiamas silpnasis balsio *e* laipsnis. Taip bent jį pažymi H. Hirt'as (Indogermanische Grammatik II Heidelberg 1921 S. 78, 79). Raide *ə* žymime silpnąjį ilgųjų *ā*, *ē*, *ī* laipsnį. Prieš balsių trumpėjimo dėsnio atsiradimą mūsų žodžiai yra turėję šitokią išvaizdą: **pelēnos* ir **welānā*.

[2] *avis* BW 24327 (gen. sing.), 1317 (nom. pl.), 3345 ir 23581 (acc. pl.), *avju* 5604; 5666,1 (gen. pl.).

[3] Nuo aisčių su *avinu* pasižinta ir suomių: suom. *oinas*, kar. *oinaš*, veps. *oinas* „vervex, aries", est. *oinas*, *õinas* „männliches Schaf, Widder", lyb. *oin*, *oen* „Hammel" (Thomsen Berör. 160).

aisčių kalbos, rodo ne tiktai avino vardas, bet ir bendras vardas avies ir avino vaikui. Šiaurės rytiečių indoeuropiečių tarmėje avies
37(149) ir avino vaikas vadinta žodžiu **įēros*, reiškusiu tą pat, ką reiškia ir vok. *Jährling*, t. y. „metus išmitęs gyvolis, mitulys, metinis".

Žodis **įēros* „Schaflamm, ягненок, ėriukas" yra vienos kilmės su „metų" vardu: av. *yār* n., got. *jēr*, sen. vok. aug. *jār* „Jahr". Šiaurės rytiečių indoeuropiečių žodis **įēros* slavėnų kalboje turėjo pavirsti lytimis *jarъ* (seniau) ir *jarъ* (kiek vėliau)[1]. Abidvi slavėnų kalbos lyti tebegyvena, kaipo skolytiniai žodžiai, suomių kalboje: *jäärä* ir *jaara*, est. *jäär* ir *jaar* „Schafbock, Widder".

Slavėnų žodžiui lietuvių kalboje atliepia *jẽras*, o latvių — *jẽrs* „Lamm, ягненок".

Jẽrą aš pažįstu iš šių šaltinių: 1) *jẽras* (paprastai *jėrẽlis*) J 684 „jagnię", 2) *jėraitis* „jagniątko" Mież, 3) Weliku *Jereli* walgiti BrP I 357, *ierelei* Br (KZ XLIV 329), 4) *jẽras* Vilniaus žemėje (K. Jauniaus liudijimu).

Lietuvoje užuot *jẽras* dažniau yra tariama be *j*, vadinasi, *ẽras (ėrẽlis, ėrýtis, ėriùkas)*. Dusetiškiai sako *gėriùkas* ir *gėriõkas* (plg. dar J 427). Kretingos apylinkėje esą sakoma *vẽras, vėráitis* „jagniątko".

Pamatine „ėro" vardo lytimi reikia pripažinti lytį *jẽras*, dg. *jẽrai*[2].

Del *j* nykimo prieš *ė* plg. *ėgėrė* Sch 204, 213 < *jẽgėrė* K „Jäger", *ėmiaũ* < ryt. *jėmiaũ*, la. *jēmu* BW 1369, 3842, *jēme* 4072, 13250,28, es *jēmu* (S. Cunskis Latv. taut. dz. I 6).

Dusetiškiuose užuot *jẽknos* „kepens" sakoma yra *ẽknos*, su kuo sutinka ir latvių rytiečių žodis *aknys* „wątroby, jecur" (Kurmin 233), kilęs iš senėlesnės lyties *eknas*. Rašomosios latvių kalbos lyčiai **aknas* (nom. pl.) Kurmino žodyno tarmėje atlieptų lytis **oknys* (plg. *okka* „studnia" 208 < *aka, okłys* „ślep" 198 < *aklis*, la. *odota* „igła" 42 < *adata, sołdons* „słodki" 199 < *saldans* BW 11186 var., 15525, 19488 var.).

72. Mūsų žodžių giminaičiai

(149) **1.** *Baladóti* „klopfen, poltern" VChr 219_{29}, Aist. stud. I 126, RFV LXV 311, Brugmann'as Gr. I² 821 ir Agrell'is Zur slav. Lautlehre 81 be reikalo perdirbo lytim *baldóti*, kurios šnekamoji

[1] Iš šito žodžio kilę yra rus. *ярлтина* „ėriuko kailis", *ярка* „ėriukas", slov. *jare* „Lamm", *jarica* „jauna avelė" [išnaša yra tik „Švietimo darbe", „Kalboje ir senovėje" jos nėra. — *Z.Z.*].

[2] Tos dėliai priežasties mūsų *ėras* ir prūsų *eristian* „ėriščias" neturi nieko bendra su lotynų žodžiu *aries* „avinas" ir graikų ἔριφος „ožys" [išnaša yra tik „Švietimo darbe". — *Z.Z.*].

kalba nepažįsta. Mūsų žodžio vokalizmas yra slaviškas, plg. *(su)kalatóti* „mušti, pliekti“ Sch 211, 232, 243 iš lenk. *kołatać*. Lenkų kalbos žodyne **boładać* „baladoti“, nors aš jo šiandien ir nerandu, turi būti pažįstamas.

2. *Bìržulis* (Varnių par. ežeras) ir la. *Bērze* (upė), žinoma, neturi
(150) nieko bendra su sl. *bara* „pelkė“ (Mladenov Stud. 16, 17), nes jie nėra atskirtini nuo *bìržies* „beržyno“ ir *béržo*.

3. *Dìrginti* „liesti, pykinti“, *dìrgau,-gyti* „atlaužti arba nuleisti (дергать) šautuvo gaidelį“, *dìrgti* (Dargõ linai *atidìrgo* „skara atkero, atšoko“) : sl. *dьrgati*, rus. *дергать*, l. *dziergnąć* : vok. *zergen*.

4. *Dragulis* (la.) „drebulys, drugio krėtimas“: rus. *дрога*, *дрега* „žmogus nenúorama“. Čia pridera ir ušpalėno pavardė *Drāgas*.

5. *Dranga* „žerdź gruba, mocna“ KosL 171c (Varniai), *drángos*, *drángų* (dusetiškiai ištaria *drúngās*) „повозка со снятыми колесами“ = slovc. *drǫ̑g* „Stange, Leiterbaum“, sirb. *druga* „Zwirnspindel“. *Drángos* greta savęs turėta lytis ir be *n*, t. y. **dragā* = rus. *дрогу* „vežimo priekis ir užpakalis, sujungtas pervaromis“.

6. *Glùmas* „baužas, šmulas, hornlos“ (Petersson Balt. u. Slav. 60) yra tas pat žodis, kaip ir la. *glums* „glatt“, prie kurio turime ir lytį *glaums* „glatt“ BW 12190, 26540 var., 29163,1.

7. *Greĩmas* „пленка на молоке“ Ds negali būti tas pats žodis su s. isl. žodžiu *krim* „Schleim“ (Petersson B. u. Sl. 72, Zwei Aufs. 60, Idg. Jahrb. VII 116), nes lietuvių žodis yra kilęs iš senėlesnės lyties *grėjìmas* „kožuch na mleku“ KosL 44b (Bìržai, Palėvenė), plg. ryt. *grejù*, *grėjaũ*, *griẽti* „nugriebti“.

73.

122(150) **Ievads valuodniecībā prof. P.Šmidta lekciju konspekts 1920/1 akademiskā gadā Rigā 1921 gadā. 4⁰. 94 p.**

Liepos mėnesyje išėjo litografuotas „Kalbų mokslo įvados“ kursas, kurį šią žiemą skaitė prof. Petras Šmidtas Rygos ūniversito studentams. Kurse yra šie skyriai: 1) valuodniecība un prātniecība (kalbų mokslo sąryšis su filosofija ir psichologija) p. 3—7, 2) pārskats par valuodniecības vēsturi (šis tas iš kalbų mokslo istorijos) p. 7—14, 3) morfologiskā valuodu klasifikācija (morfologiškasis kalbų skirstymas) p. 14—23, 4) genealogiskā valuodu klasifikācija (genealogiškasis kalbų skirstymas) p. 23—26, 5) indoeuropiešu valuodu saime (indoeuropiečių kalbų šeima) p. 26—36, 6) indoeuropiešu kultūra un senā dzimtene pēc valuodas liecībām (indoeuropiečių kultūra ir senoji gimtinė — tėvynė — kalbų mokslo liu-

dijimu) p. 37—41, 7) Urala un Kaukaza valuodas (Uralo ir Kaukazo kalbos) p. 41—46, 8) Semitu, hamitu un dažas vientul'u valuodas (semitų, chamitų ir kai kurios vienstypės kalbos) p. 46—50, 9) altajiešu un paleāziātu valuodas (altajiečių ir paleazijatų kalbos) p. 50—54,
123(151) 10) indok'iniešu valuodu saime (indokiniečių kalbų šeima) p. 55—57, 11) citas valuodu saimes un vispārējs pārskats (kitos kalbų šeimos ir bendra apžvalga) p. 58—61, 12) pārskats par fonetiku (fonėtikos apžvalga) p. 61—67, 13) semaziologija (žodžio reikšmės kitimo mokslas) p. 67—70, 14) pārskats par morfologiju (morfologijos, arba žodžio lyčių mokslo, apžvalga) p. 70—72, 15) vardu šk'iras (kalbos žodžių dalys) p. 72—87, 16) teikums (sakinys) p. 87—94.

Kursas — turiningas. Sveika būtų ir mūsų Augštųjų Kursų humanitario skyriaus klausytojams pasižinti su Šmidto „Kalbų mokslo įvada". Šita įvada daug duoda tokių žinių, kurių paprastuose vadovėliuose nerasime. Jų bent neturi plačiau pažįstami Porzežinskio ir Delbrück'o vadovėliai.

Indoeuropiečių kalbų šeimõn prof. Šmidtas be reikalo pasiskubino įtraukti hetitų kalbą. Del tos kalbos dar ir šiandie tebesiginčijama. Fr. Hrozný's (Die Sprache der Hethiter. Leipzig 1917) tiki, kad hetitų būta indoeuropiečių. Kiti mokslo vyrai, pvz., E. F. Weidner'is (Studien zur hethitischen Sprachwissenschaft. I Teil. Leipzig 1917), tvirtina, reikia pasakyti, įkalbamai, kad hetitų kalba nėsanti indoeuropiečių šeimõs kalba.

Dar vienas mažmožis. „Hirse", „просо" Šmidtas latviškai vadina *sūra* ar *sūrs* (p. 39). Iš kur tas žodis ištrauktas? Žodynai ir „Latvju dainas" *sūros* neturi. Lietuviai šitą javą vadina *sóromis*. Latviškai *sóra* būtų *sāra*. V. Thomsen'as (Beröringer mellem de finske og de baltiske (litauisk-lettiske) Sprog. København 1890 p. 219) tvirtina, kad iš lietuvių kalbos turi pasiskoliję *sórų* vardą mordvinai: mokša *sura* „Hirse", erzia *śuro* „Korn, Getreide".

Prof. P. Šmidtas 1918 m. Maskvoje išleido knygeles, vardu „Latviešu mitoloģija" (8^0, VIII + 150 p.), su kuriomis būtų pravartù pasižinti kiekvienam mūsų šviesuoliui, kuriam rūpi lietuvių ir latvių tautos senoji tikyba. „Latvių mitologijos" esanti dabar rengiama antra papildyta laida.

74.

M. Skujeneeks. **Latwija. Zeme un eedzihwotaji.** Ar J. Brokaldera nodal'u par lauksaimneecibu. Rīgā, 1920 g. 8^0, VI + 392 p.

Skujenieko „Latvijoje" yra šie skyriai: I. Padėtis, ribos ir plotas, II. Fiziškoji geografija: 1. geologija, 2. orografija, 3. hidrografija,

4. klima, III. Flora ir fauna, IV. Politiškoji geografija: a. Vidžemė, b. Kuršių ir žiemgalių žemė, c. Lãtgala, V. Gyventojai: 1. daugis, tirštis ir prieauglis prieš karą, 2. gyventojų skaičius po karo, 3. lytis
124(152) ir amžius, 4. tautybė, 5. tikyba, 6. luomai ir darbo rūšys, 7. švietimo stovis, 8. pavaldinybė, 9. išeivybė, VI. Tautos ūkis: A. laukų ūkis: 1. žemės ypatybės, 2. žemės kultūra, 3. galvijų ūkis ir sėja, 4. galvijų ūkis, 5. laukų ūkio pablakinės ãtšankės (blakus nuozares), B. pramonė: 1. Latvijos didžiosios pramonės išrutala, 2. pramonės stovis prieš karą, 3. pramonė po karo, C. prekyba: 1. prekybos išrutala, 2. išvežimas ir įvežimas, 3. užsienio prekybos reikšmė tautų santykiams, 4. Latvijos prekyba po karo, D. Jūrininkystė, E. Susisiekimo keliai, VII. Istorija kaipo priedas prie politiškosios geografijos skyriaus.

Panašaus rašto ir mes esam reikalingi. Sako, esąs jau rengiamas. Duok dievel

75.

Litauische Mundarten gesammelt von *A. Baranowski.* Band I: Texte aus dem Weberschen Nachlass herausgegeben von *Dr. Franz Specht* Oberlehrer am Ludwigsgymnasium in Cöthen. 1920. Verlag von K. F. Koehler. Leipzig. XV + 467. 8⁰.

Šnekamąja liáudies kalba nėra lengva užrašyti pasaka, daina ir kitas vadinamosios tautósakos dalykėlis. Lietuvių kalbos šnektomis tinkamai užrašytų tekstų beveik nė neturime. Ir visųgeriausiems tekstų užrašams galima šis tas prikišti šnektos tikrumo atžvilgiu.

Visai nevykusiais užrašais reikia pripažinti „Pasakos apie paukščius. Žemaitische Tierfabeln... herausgegeben von Hugo Scheu und Alexander Kurschat. Heidelberg, C. Winter 1913“ (335 p. 8⁰). Tų užrašų, kaip rodo jų išnašos ir pastabos, būta originale gana gerų, tiktai jie pagadinta leidėjų; jų, mat, neturėta jokio supratimo apie pasakų sekėjo šnektą (Salantų par.). Dalis Doričiaus tekstų (Beiträge zur litauischen Dialektologie. Tilsit 1912) irgi netikusi. Doričius, būdamas bulgaras, nemokėjo skirti ilgųjų balsių nuo trumpųjų, tvirtapradės priegaidės nuo tvirtagalės, nes visų tų ypatybių jo gimtoji kalba neturi. Jis, neišmokęs visa tai skirti, išdrįso visam pasauliui viešai paskelbti, kad čia esanti kalta ne jo neišmiklinta ausis, bet pati lietuvių kalba, kurioj, girdi, balsių ilgis ir trumpis, jų tvirtapradumas ir tvirtagalumas nėsą pastovūs kalbos faktai: vadinasi, vienas ir tas pats žmogus kartą pasakąs *vil̃ks*, vėl kitą kartą **vìlks* „Wolf“, vieną kartą pasakąs *ẽda*, o antrą vėl — *ẽda!!*

Geresni Doričiaus tekstai yra tie, kuriuos teko jam užrašyti ilgėliau pagyvenus toje vietoje (Prūsų Lietuva). Silpniausi yra žemaičių ir rytiečių šnektų tekstai, nes jie rašyti yra po kelių dienų viešėjimo,
125(153) ganėtinai nepažinus šnektos. Doričiaus raštas turi net ir kuriozų. Bendratis (infinitivus) *lestie* (padavė jiem *lestie* grūdų 74_{12}) Doričiui pasirodė esanti vienaskaitos kilmininku — gen. sing. (§ 310)! Šnektos žodžiui *suvėdiau* (64_{25}), t. y. *suėdžiau* „ich frass", Doričius liepia reikšti „ich sah" (išvýdau), nes ta lytis esanti kilusi iš **suvedėjau!!* Sakiniuose: „kacinys (= katinas) su šunuku nustvėrė *žiedo*" (69_{11}) ir „tolai jus trotysu, pakol jūs man neatrasit *žiedo*" (69_{23}) žodis *žiedo* esąs n i e k a t r o s i o s gimties galininkas — acc. sing. neutr. (§ 264)!!

Tokių radinių Doričiaus lietuvių kalbos dialektologija teikia mums devynias galybes.

D-ro Fr. Specht'o knygoms „Litauische Mundarten" davė mėdžiagos vysk. A. Baranausko H. Weber'iui atsiųstosios pasakos. Pirmà pasaką užrašydavęs klierikas, paskui ją Baranauskas kirčiuodavęs, pažymėdamas šnektos ypatybes iš klieriko, pasakos rašytojo, skaitymo. Žinoma, ir Baranauskas, kad ir buvo anais metais (apie 1877 m.) žymus mūsų kalbininkas, negalėjo išvengti klaidų. Jų yra ir jo Vėberiui nusiųstose pasakose. Atskirti visos Lietuvos šnektų garsų ypatybės nebuvo galima ir Baranauskui, nes tam skyrimui nelabai tinka anykštėno ausis.

Net pačioje pirmoje pasakoje randame šnektos tikrumo atžvilgiu keletą netikslumų. Vienãskaitos šauksmininką (voc. sing.) *tíṅginā āstūwā* l_{18} kupiškėnai ištaria su trumpu *-a* galūnėje; ilgą (pusilgį) *-ā* iš *-ė* teturi tiktai vien. vardininkas. Kur Baranauskas rašo $_{u}o$ ir $_{i}e$, iš tikrųjų tėra tiktai pusilgiai *o* ir *e*, pvz.: $n_{u}õ$ $pat_{i}ẽs$, $ž_{i}edū$, $žírni_{u}os$, $kur_{i}ẽ$, t. y. *nõ patẽs*, *žėdū*, *žírnõs*. Priegaidę kai kur kupiškėnai iš tikrųjų turi ne tą, kaip kad rašo Baranauskas pirmojoje pasakoje: užuot *sỹwo*, *prajéwus* reikėtų rašyti *sýwo*, *prajẽwus* (rašom. kalboje *prajėvùs*). Užuot *līg wõkarū* reikia rašyti *līg võkaru*, nes vienaskaitos naudininko — dat. sing. — galūnė *-u* yra trumpa.

Panašių priekaištų galima padaryti kiekvienai pasakai.

Nežiūrint netobūlumų, Baranausko pasakų rinkinys yra vienatinis šaltinis, iš kurio galime nors apgrabomis pasižinti su lietuvių kalbos šnektomis. Iš to rinkinio galima gauti šioks toks šnektos váizdas, kuris kad ir skiriasi nuo tikrenybės, bet vis jau ne tiek, kiek kad skiriasi žemaičių tarmės H. Scheu'o ir A. Kuršaičio tekstai.

Špechto išleistos Baranausko pasakos pravartù turėti mūsų kalbos mokytojams ir Augštųjų Kursų klausytojams, kurie žada išeiti ateityje lietuvių kalbos mókytojais.

76.

126(154) **Litauisches Lesebuch mit Grammatik und Wörterbuch von *A. Leskien*** Heidelberg 1919 Carl Winter's Universitätsbuchhandlung. XX+312. 8°.

A. Leskyno „Litauisches Lesebuch" turi atstoti 1897 m. išėjusį „Handbuch der litauischen Sprache. Grammatik. Texte. Wörterbuch. Von Oskar Wiedemann. Strassburg Verlag von Karl J. Trübner 1897" (XVI + 253), kurio šiandie jau nebegalima gauti pirkti. Ir Vydemano, ir Leskyno vadovėliai skiriami Vókios ūniversitų studentams, norintiems lyginamosios gramatikos reikalui šiek tiek pramokti lietuvių kalbos. Leskyno vadovėliui tekstai parinkta gerėliau už Vydemano, nes jie įvairesni. Leskynas savo vadovėlyje duoda skaityti tekstų: I. Iš tautósakos (Volkstümliches) keletą pasakų, dainų ir dvi raudi (p. 1—41), II. Iš Donelaičio eilėraščių keletą dalykėlių (p. 42—74), III. Iš A. Baranausko „Anykščių šilelio" (p. 75—81), IV. Iš biblijos (1865, 1869 m.) ir giesmių (1854 m.) vertimų (p. 82—94), V. Iš naujosios literatūros (V. Kapso, Valančiausko, iš 1881 m. kalend. ir iš „Lietuviškos Ceitungos") p. 95—101, VI. Iš XVI ir XVII amžiaus raštų (1547, 1579, 1591, 1599, 1629 ir 1662 m.) p. 102—121.

Užsienio ūniversitų studentams Leskyno „Litauisches Lesebuch" gali būti ir naudingas vadovėlis, bet lietuviams jis nedaug duos šviesos jų kalbai nušviesti. Tuo reikalu lietùvis turės ieškoti kitų vadovėlių.

Ir nelietuviams Leskyno „Litauisches Lesebuch" būtų daug naudingesnis, kad jis būtų parašytas šių dienų rašomosios kalbos rašyba ir kad jame nebūtų áibės (Unmenge) neleistinų klaidų.

Leskynui, jei jis norėjo patiẽkti užsienio ūniversitų klausytojams lietuvių rašomosios kalbos vadovėlį, reikėjo laikytis ir tos rašybos, kuria šiandie yra leidžiami laikraščiai, literatūros ir mokslo veikalai. Leskyniškė rašyba negali būti laikoma rašomosios kalbos rašyba, nes taip niekas nerašo nei Didžiojoje, nei Mažojoje Lietuvoje. Ir Leskynui, ir kitiems mokslo vyrams, kurie rašo arba dar rengiasi ką rašyti, reikia rašyti ta rašyba, kuria šiandie rašoma Didžiojoje Lietuvoje. Užuot *szënas, dëna, důna, nůgas, czulbėti, sveczas, szuszas,*

szlamszczu, mëgas, džauti, džūti, baudžù, czaudėti, czupti, su stirną, su karvę Leskynas turėtų rašyti, kaip kad šiandie visi mes rašom: *šienas, diena, duona, nuogas, čiulbėti, svečias, šašas, šlamščiu, miegas, džiauti, džiūti, baudžiu, čiaudėti, čiupti, su stirna, su karve.*

Užuot *biaurùs* 236, *piáuti* 193, *spiáuti* 290 Leskynui kaipo kalbi-
127(155) ninkui priderėtų rašyti *bjaurùs, pjáuti, spjáuti,* nes žodžio pradžioje po *b* ir *p* ištaria *j* ir Didžiosios, ir Mažosios (KGr § 40) Lietuvos lietùviai.

Žodžius *czė, szłcze* 175, *szeñdën* 141, 178 ir *szę̃nākt* 294 Didžiojoje Lietuvoje mes jau senai rašome *čia, šičia, šiandien* ir *šiąnakt,* nes tokios rašybos reikalauja ne tiktai žodžio kilmė, bet ir mūsų kalbos šnėktos.

Būsimąjį veikiamąjį dalyvį (part. fut. act.) *kàsęs, kèpsęs* 136, *dìrbsęs* 199 mes rašome *kàsiąs, kèpsiąs, dìrbsiąs.* Taip mes darome del to, kad vakariečių augštaičių galūnė *-ęs* kilusi yra iš senelesnės lyties *-iąs,* kuriai Rytų Lietuvoje atliepia *-iūs* (Dusetos, Kupiškis, Linkmenes, Seinai...), *-iọ̄s* (Šeduva, Linkuva...): *kāsiūs, kāsiọ̄s.*

Užuot *kõliai, sziõliai, tõliai* 176 reikia rašyti *kõlei, šiõlei, tõlei,* nes to reikalauja tarmių mokslas (dialectologia). Rytiečiai sako: *kõlai (kålai).*

Žodžiuose *manę, tavę, savę* 140, 159 šiandie mes neberašome *-ę,* nes čia jo nėra ir buvę. Kad ir būtų buvęs, irgi mes nerašytumėm, nes mūsų rašyboje *-ę* visuomet yra ilgas. Žodžiuose *manè, tavè, savè* rašomojoje kalboje *-e* trumpas. Kad lytis *manè* nėra kilusi iš **manę,* pirštu prikišamai rodo rytiečių latvių *mane* BW 4297 arba *mańa (*mane)* BW 4245,6; 13250,20; 18707.

Trąszaĩ 139 „Moderndes" rašytini *trašai* (kirtis nėra kaip reikiant paliudytas), plg. *traš̀a* „žemės supuvimas" Slavìkai, *trę̃šta, trẽšo, trèšti* „pūti, dulėti, тлеть, modern". Yra ir kitas žodis su „nosiniu" *ą: trą̃šà,-õs, trą̃šą* „навоз, gnój, Dünger" = *trāšà* SN || *trūšà* Ds || *trọ̄šo* Linkuva: *trešiù, trešiaũ, trę̃šti* „düngen" = *trēšiù* SN || *trīšiù* Ds.

Taigi, turime du atskiru veiksmažodžiu: *trèšti* „modern" ir *trę̃šti* „düngen" (*Trišiu* „gnoję rolą" SzD 61, *Triβtas* „nagnojony" 163, *Truβa* karviu „krowieniec" 115, *truβos* „gnój" 62).

Posakio *apë pusañtrą mẽtą* 219 uodeguotuoju žodžiu nėra galininkai (acc.), bet šnektos kilmininkai (gen.), t. y. *apie pusantra meta,* kame *-a* atstoja rašomosios kalbos balsį *-o.*

Leskynas, rašydamas nosinius nevietoje, kartais jų neparašo tenai, kur yra gyvas reikalas juos rašyti. Užuot *iszgastìs* 251, *galejis* (pirsztas) 245, *gerásias* 140, *gestù* 247 ir *-misztù* 268 gyvai reikia rašyti

išgąstis, galėjis „gale esąs, galinis“, *gerąsias, gęstù* (žem. *gęsù*) ir *(su)--mįštù.*

Rašydamas *bįrù* 135, *dįlù* 192, *įrù* 192, *kįlù* 135, Leskynas neturėjo téisės rašyti *pūvù* 191, *žūvù* 311, *gyjù* 188, *lўja* 132, nes visi šitie veiksmažodžiai vieno galo, vadinasi, visi jie turi į šaknį įtérptą *n*: *švintù, švitaũ, švìsti; sniñga, snìgo, snìgti; tiñka, tìko, tìkti; nudžiuñ-*
128(156) *ga, nudžiùgo, nudžiùgti.* Mūsų *dįlù, bįrù, pųvù, gįjù* senovėje buvo tariami **dinlù, *binrù, *punvù, *ginjù.* Iñtarpas *n* prieš *k, g (añka, àkti; žañga, žàgti), t, d (kriñta, krìto; skriñda, skrìdo)* išliko sveikas, o prieš *l, r, v* ir *j* išnyko, pailginęs savo draugą balsį: **šañla* > *šą̃la* (ryt. *šū̃la* || *šõl'o*), **skañra* > *ską̃ra, *ténvas* > *tę́vas* (iš čia: *tévas* Jnš), **sánjūdis* > *sąjūdis.*

Užuot *bëda* 235, 236, *bëdžus* 58, 236 reikia rašyti, kaip to reikalauja tarmių mokslas, *bėda* Izv XVII,1 9, *bėdžius.* Lytis *Jagėlà* 251, *Jagiełà* 77 Baranausko prasimanyta. Kunigaikštį lietuvį vadino *Jogėla* ir *Jogáila.*

Žodžiai *dẽmantas*[1] 240, *nuplėkęs* 64, *plėkti* 278, *stẽbtis* 291, trys *torẽlei* 4, *vėdras* 305, *vėdrą* 19, *vėversẽlis* 22, *vėversỹs* 306 reikia rašyti *diẽmantas, nupliekęs, plįekti* (Aist. stud. I 4, 178, 209, RFV LXV 307, LXVI 228, 249), *stiẽbtis, toriẽliai* (cf. *torėlių* 52), *viẽdras* (Izv XVII,1 7), *vieversẽlis, vieversỹs* (RFV LXVII 248, Эндзелин Слав.--балт. эт. 204).

Leskyno nemokama atskirti ne tiktai *ė* nuo *ie*, bet ir *o* nuo *uo.* Užuot *uo* Leskynas rašo *o* šiuose žodžiuose: *atódogiai* 133, *klónas* 258, *kropà* 260, *ólektis* 272, *pirmõnes* (acc.) 51, *pirmonẽ* 277, *stomų* 291. Reikia čia rašyti: *atúodogiai* ir (Izv XVII,1 38) *atúoriečiai* „jarka“, *klúonas, kruopà, uolektìs,-iẽs, úolektį, pìrmuonis,-ies, stuomuõ.*

Užuot *o* Leskynas rašo be reikalo *ů (=uo)* šiuose žodžiuose: *ãszarůti* 187, 204, *gývůlis* 35, 248, *kartůti* 254, *namų* 18, 269, kurie jam reikėjo rašyti: *ãšaroti, gývolis* (žem.), *kartóti, namõ.*

Žodžiuose *vemalaĩ* 145 ir *želėk* dėvė 63, 67, 70, 309 reikia rašyti *vėmalaĩ* 71 (*vẽmalas* K[1] I 387 „erbrechen“) ir *žėlėk* dievė! R I 184. *Velẽs* 305 (J[3]) vietoje kiti šaltiniai rašo *vėlẽ, vẽlę.* Ar nežino kas, kur Lietuvoje sakoma *velẽ, vẽlę?*

Užuot *santíji* 195, man rodos, reikėtų rašyti *santýji.* Linkmenų apylinkėje esą sakoma *kartýji, saldýji.*

[1] [Dėl *dẽmantas*, o taip pat toliau recenzijoje nagrinėjamų *ãšaruoti, gývuolis, dalyjù, kirmỹja, rūdỹja, kaũlyja, tyrù, įártinti, šùns* (nom. pl.), *šẽ, šlõvė, vaĩskas, žaĩslas, žmõnos, gėrỹbė, grožỹbė, jámui, aušrõs, pãgalvė, rykáuti, dešerà, nuõglas, lengvapėdis* plg. J. Geŕulio pastabas AslPh XXXIX 284. – *Z.Z.*].

Kraũgėris 97, 259 ir *lėkióti* 47, 262 turi trumpą *e*, t. y. tuodu žodžiu reikia rašyti: *kraugerỹs* Als, Slnt, D[5] 199[14] = *kraujagerỹs* Ds ir *lekióti* arba *lakióti*.

Žodis *grùcze* 60, *grùcza* 249 rašytinas yra *grùčė,-ės* (ir Ds: *grùcė,-ės*).

Žodžiuose *cìbulė* 238, *dùlinti* 96, 243, *musaĩ* 131, *próanukis* 280, *puszkůti* 281, *bepuszkůjant* 97, *žiupõnė* 311 reikia rašyti ilgasis *ū*, t. y.: *cìbūlė, dūlinti, mūsaĩ* (KGr § 541, K[1] I 674, II 154, J 444 s. v. *glėima*), *próanūkis, pūškúoti, bepūškúojant* Kv, *žiūpõnė*.

Užuot *palūgnùs* „höflich" 273, *palūgnì* 33, *siūvú* 287 ir *ūrėdas* 302 reikia rašyti *palugnùs, palugnì, siuvù* ir *urėdas*. *Palugnùs* arba *palùg-*
129(157) *nas* K „gefällig, schmeichlerisch, augendienerisch, z. B. von einem Hündchen, aber auch von Menschen" su trumpuoju *u*, be Kuršaičio, dar yra pažįstamas K. Jauniui iš Plókščių (*palugnùs*) ir Vaižgantui (jo laiške į mane 1904 m. II. 24) iš Kulių apylinkės (*palugnùs* „palankùs, pajemnùs"). Kuršaičio *siūwù* (K 375), kaip rodo sudėtinės lýtys *àpsiuwu, įsiuwu, ìszsiuwu, pàsiuwu, pérsiuwu, prìsiuwu, sùsiuwu, ùssiuwu* ir sángrąžinė lytis *siuwůs* (K 375), yra spaudos klaida. Be to, Kuršaičio posakių „bìtys *siùwa*" (K 49 s. v. *bìtė, bitìs*) ir „bìtys koriùs *siùva*, die Bienen bilden Zellen" (K[1] I 238) lytis *siùwa* pirštu prikišamai rodo, kad Kuršaitis yra taręs *siuvù* su trumpuoju *u*, kaip kad yra tariama ir kitur Lietuvoje (Ds, Vl, Kv, Slnt, SN...). *Siūvù* (vadinasi, *siųvù*) tariant man dar nėra tekę girdėti.

Žodžiuose *száudas* 60, 66, 294, *szūbà* 47, 296, *szùksztu* 51, 296, *szupinỹs* 67, 297, *szūrůti* 50, 297 kietojo *š* vietoje reikia rašyti minkštasis, t. y.: *šiáudas (sziáudas), šiūbà, šiùkštu, šiupinỹs, šiūrúoti*.

Kietojo *s* vietoje turi būti minkštasis šiuose žodžiuose: *saũsti* 285 „hüllen", *sūbóti* 292, *sūbůdami* 49. Reikia rašyti: *siaũsti* Aist. stud. I 199, RFV LXVI 249, *siūbúoti* Izv XVII,1 38, RFV LXVI 249 (Эндзелин Слав.-балт. эт. 204).

Žodžių *nurnėti* 68 ir *skalbù* 287 priebalsiai *n* ir *b* minkšti, t. y.: *niùrna, niurnėti, skalbiù*. Žodžio *vaikiniùs* 71 priebalsis *n* kietas: *vaikinùs*, vard. *vaikinas*.

Minkštojo *l* vietoje Leskynas rašo kietąjį šiuose žodžiuose: *nůgãlo* 272, *rėplóti* 283, *iszrėplósiva* 16, 214, *skroblùs* 288, *velų* 33, *Velůnà* 29, 306, kur jam reikėjo rašyti *nuogãlio* (= *nogõlo* 78 Baranausko rašyba) su vien. vard. *nuogãlis* (o ne *nůogãlas* 272), *rėplióti, skroblùs* (= *skrõblùs* 79, Baranausko rašyboje *-lùs* = *-liùs*), *vėliį* (Juškevičiaus rašyboje *-lú* = *-liį*), *Veliuonà*.

Užuot *guijù* 250 ir *zùiju* 309 reikia rašyti *gujù* J 487, Kv ir *zujù* Ds.

Užuot *dalyjù, dalyjaũ* 195, *kirmỹja, rūdỹja, kaũlyja* šiandie rašome *dalijù, dalijaũ, kirmìja, rūdìja, kaũlija*, kaip kad ištaria žemaičiai

ir rytiečiai augštaičiai (Kriauš. ir Ryg. Jono Lietuvių kalbos gramatika § 119).

Kuršaitiškai *tyriù*, *tìrti* 194 niekas nerašome, nes Didžiojoje Lietuvoje tėra tãriama tiktai *tiriù*, *týriau*, *tìrti*, plg. *skiriù*, *spiriù*, *giriù*...

Anykštėnų prieveiksmis *savóimi* 79 rašomojoje kalboje turi būti rašomas ne *saváimi* 286, bet *saváime*, nes jis yra žodžio *saváimė* įnagininkas (instr. sing.): *saváimė* „własna wola, dobrowolność" KosL 52a (Kr. Daukšos žodynėlis).

130(158) Lytys *iszlóidy*, *pasłóidy* 80 Anykščių šnektoje nėra galimos, nes tenai niekuomet iš *ėi* neatsiranda *ói*. Turi būti *iszláidy*, *pasłáidy* = *išléidę*, *pas(i)léidę*. Anykštėnai sako *láidžiu* „léidžiu", bet *lóidou*, *lóidyt* „láidau, láidyti".

Veiksmažodis *-ártinti*, *įártinti* „beleidigen" 233 (*įártinęs* 101) yra Leskyno nesupratimo padaras. Sakinio „Sėdátis nėku būdu Maskolių ne *įártinęs*" 101 žodį *įártinęs* turime skaityti *į-narłnęs* „užpýkdęs": aſch... Diewa tulimais ghriekais *jnartines* eſmi 1579 m. Vil. 39_{15}, *jnartintumbim* 8_5, tankiey ij *nartina* ſawo biauribemis KN 206, Negi *nartink* io małones 189.

Valančiausko „Pałąngos Juzes" (36_5) ištiktukas *tabołaj tabołaj* 99, 297 yra spaudos klaida užuot *tabałaj*, t. y. *tabalái* Ds, Slnt: Lopšỹs *tabalái tabalái! tàbaluoja* (Šakýna).

Žemaičiai sako ne *plaũtkepẽnos* 149, bet *plaũtkepẽnės* Kv, plg. *plaũtkepeniai* „Geschlinge" KGr § 380, K¹ I 529.

Šnekamoji kalba lyties *szirdỹn* (iñtis) 179 nepažįsta, nes tėra sakoma tiktai *širdiñ* (Ds, Kp, Seinai, Tverečius)...

Daugiskaitos vardiniñkas (nom. pl.) *szuñs* 158 (turėtų būti: **szùns!*) yra Leskyno prasimanymas (Erdichtung), nes Lietuvoje tėra sakoma tiktai *šùnes* (Ds, Kp, SN, Vilkaviškis) arba *šùnys* (KGr § 725, žem., Ds).

Dėmi „dedu" ir *ėdmi* „ėdu" 196 nėra kalbos faktas, bet gramatikų pramonė. Visi ištikimieji šaltiniai sutartinai rodo reikiant rašyti: *demì*, *ėmi*, *gíemi* „giedu", *ráumi* „raudu". Tokia pat pramonė yra ir *bariù* 191. Lietuvoje tėra sakoma tiktai *barù*.

Iš kur Leskynas ištraukė, kad *szỹdas* 295 reiškiąs „Schild"? Iki šiolei Schild'ą visi vadinome *skydù*.

Daukanto žodis *szirtas* „Lager eines Tieres, Höhle" (L. Geitler Litauische Stud. 114) to paties Leskyno naguose pavirto *skirtu* „Tierlager" (Bildung der Nomina im Litauischen 537). Leskyniškis iš piršto išlaužtasis *skirtas* „Tierlager" Švedų kalbininkui P. Persson'ui (Beiträge zur indogermanische Wortforschung II 564) pasirodė

esąs giminaitis mūsų veiksmažodžiui *kertù, kirtaũ, kir̃sti* „hauen", sva. *scart* „perkirstas, įžeistas".

Daukanto *szirtas* yra ne **skirtas*, o *širtas*, dg. *širtai* „žvėrų guolis, kinis, das Lager eines wilden Tieres", kaip kad sakoma yra Mósėdžio ir Salantų parapijose.

**Szỹdas* „Schild" ir **skirtas* „Tierlager" yra ne kalbos faktai, bet Leskyno nedomùmo (Unaufmerksamkeit) padaras.

Mẽžlas 58, 59, 267 „Dünger" gyvajai liaudies kalbai nepažįstamas, nes tenai tesakoma tiktai *mẽšlas, mẽšlaĩ* KGr § 543, Ds, Kv, Slnt, SN.

131(159) *Gójas* 248 (*gójais* apžėlys 78) nėra kalbos faktas. Ir Anykščiuose, kaip ir visoje Lietuvoje, tėra tiktai *gõjus*. Daugiskaitos kilmininkas *stouniũ* 79 kilęs yra ne iš vardininko *stauneĩ* 291, bet iš *staũnios*.

Vardininko *térpas* 299 šnekamoji kalba nevartoja; jai tėra pažįstamas tiktai įnagininkas, kuris dabar eina prielinksniu (praepositio): iš *terpù* pùirių... kvapaĩ kìlo 77: *terpù* „tarp(u), zwischen, unter" Ds, VChr 60_{19}, 61_{13}, 93_{7}. Vakariečių daiktavardžiui *tárpas* Rytų Lietuvoje atliepia *térpė* Ds.

Ar Donelaičio *dagùtas* 69, 239 „degutas" šiandie dar kur tebėra pažįstamas?

Veiksmažodžiui *jèkti* 252 neturėtų būti vietos kalbininkų raštuose, nes tokio žodžio gyvoji liaudies kalba nepažįsta. Tėra tiktai *apjankù* (= ryt. *apiunku* „olsnąć" SzD 225, Būgos Aist. stud. I 52), *apjakaũ, apjàkti*, kilusis iš *api-*(*api-berti, api-pilti*...) ir *ankù, akaũ, àkti*. Vakariečiai žodį *apjàkti* šiandien ištaria *apjèkti*. Gyvus niekus del *apjèkti* kalba A. Walde Lat. etym. Wb.[2] 54 s. v. *aquilus*.

Užuot *szẽ* 27 reikia rašyti *šè, šẽn(ai)*. *Ródžiu* (Leskyno *ródžu* 195) „ródau" sakydavo ne tiktai senovės, bet ir šių dienų rytiečiai augštaičiai (Ds, Kp, Linkmenes, Tverečius, Leipalingis...) tebesako.

Nãktyj 42 (*naktỹ* 20) ir *rùdenyj* 61, 67, 70 nėra vietininkas, bet galininkas (acc. temporis): *nãktį, rùdenį*. Tuodu linksniu Donelaičio ir Rėzos kalboje turėjo vienodą galūnę: *nakty, rudeny*. Kad tiedvi lyti yra galininkas, rodo ne tiktai kirtis, bet ir jų draugai: *diẽną* ir *vãsarą, žiẽmą*, plg. *diẽną nãktį* mes dìrbame; *vãsarą* ir *rùdenį*.

Leskynas 177, 293 drauge su J. Schmidt'u (KZ XXVII 287, Hirt Handbuch[2] 397, Hirt Idg. Gram. II 54,208) vakariečių tarmės prielinksnį *šalè* veda iš senėlesnės lyties **šalẽ*, kuri esanti senovės vietininkas (plg. žem. *šalė-jè; -je* iš *mergoj-è*). Su šitokiuo užsienio kalbininkų vedimu nesutiks nė vienas lietuvis, nes jo sąmonėje *šalè*

yra netikusiai parašytas įnagininkas *šalià: Szalle, szalimis* zur Seite *Szalle Rogiû* kuißa er läuft sacht neben dem Schlitten M I 270, dažnay ir urêdas *szalim* musu sêdas O[1] 16, môkia dwi lîteras *szalim* padêtas, skirim iszrôżít O 35, *šalimìs* jójo jaunì (=baltì Sch 22) broļêliai Mit I 199, *šalimìs* jójo peñkios slūgēlės J[3] 682, 5, plg. dar: sẽsk *šónais* „сядь рядом с боку" Panemùnis (Rok. ap.), *szonays* siedieti bokiem siedzieć П.

Taigi, *šalià* (užsienio kalbininkai drauge su K, N, Sch rašo *šalè*) yra toksai pat įnagininkas kaip ir *šalimìs* ir *šaliñ*.

160) *Kasmẽts* 178, sako Leskynas, esąs daugiskaitos galininkas (acc. pl.), kas negali būti del balsio *e* ilgumo. *Kasmẽts* yra labai naujas sutrumpinimas iš *kàs mẽtas*, plg. *kàs rýtas vakarẽlis, kàs mẽtai* Ds.

Kad prieveiksmis *vãkar* 177 būtų kilęs iš vietininko *vakarè*, vargu kas Leskynui Lietuvoje patikės. Visiems aišku, kad *vãkar* yra nutrupėjęs galininkas *vãkarą*. Iš *vakarè* turėtumėm **vakař*.

Einamojo vidaus vietininko (illativus plur.) galūnė yra *-úosna*, o ne **-uosnà* 179, kaip kad rašo Leskynas. *Namuosnà* (Brugmann Gr. II[2],2 225, Hirt Akzent 303), *rankosnà* Эндзелин Слав.-балт. этюды 167[2], Brugmann Gr. II[2],2 225, 226, Hirt Akzent 303) yra ne kalbos faktas, bet Kuršaičio (KGr § 1488) padaras. Gyvojoje kalboje sakoma: *namúosna, rañkosna, dantýsna, ẽglėsna* (Sãlakas, Linkmenes).

Prieveiksmyje *namõn* 177 ieškoti galininko drauge su Leskynu mes negalime, nes tuomet būtų *namañ (*naman+nā)*. *Namõn* bus kilęs iš kilmininko *namõ (:namó-pi)*. Galūnė *-n* bus pridėta nusižiūrėjus į *laukañ*. Lytį *namõn* aš tepažįstu tiktai iš raštų, gyvojoje kalboje teesmi girdėjęs vien tiktai *namõ* ir (Marcinkonyse) *namópi*.

Leskynas nori mums įkalbėti, kad vietininkas *dievè* ir *tamè* 180 turįs *-e* ne iš *-en*. Leskyno argumentais gali patikėti tiktai tas, kas mãža ką tenuvókia apie lietuvių kalbos tarmes. Rytiečių tarmės lytys *miškì, galì, púodi, kamì, tamì* pirštu prikišamai rodo, kad vakariečių augštaičių vietininkas *dievè* ir *tamè* yra kilęs iš senėlesnės lyties **dievén* ir **tamén*. Kad rytiečių vietininko *miškì, púodi* galūnė *-i* nėra kilusi iš dvibalsio *-íe (gerì, vedì: geríeji, vedíe-si)*, rodo *galì* ir dzūkų (Tverečius, Seinai) *pùodi*. Junginys *-li* teatsiranda tiktai iš *-lénː* sù *kalì* „kale". Dzūkų *di* tiktai tuomet neišvirsta junginiu *dzi (dzìdelis, dziẽvas, cìkras, ciesà)*, kuomet jis yra kilimo iš senėlesnio *den:* su *dėdì* „dėde". Kad vakariečių *tamè* ir rytiečių *tamì* kilę yra iš senėlesnės lyties **tamẽn*, rodo ir Daukšos kalba: *tamé* DPo 67_9 greta su *tamęieg'* wardé 335_{19}, *tamęiég'* kûne 226_9, *tamęiag'* 255_{34}, *tamęieg'*

161_{13}, t. y. *tamę̀-jag(i)* ir *tamę-jàg(i)*, plg. dar: *pirmamé* DPo 236_{28} greta su *pirmamęiime* 61_2, 226_{36}, 258_{24}.

Niekatrosios gimties vienaskaitos vardininko (nom. sing. neutrius) galūnė *-a* esanti kirčiuota: *gerà, šaltà* 170, *žalià, šlapià*. Iki šiolei mes, rytiečiai, kurie niekatrąją gimtį išlaikėme iki šiai baltai dienelei, manėme, niekatroji gimtis tuo tikt ir skiriasi nuo moteriškosios, kad ji visuomet kirčiuoja šaknį, o ne galūnę *-a*. Rytų Lietuvoje (Ds, Kp, Lnkm, Tverečius, Seinai, Merkinė) moteriškosios gimties vardininkas *gerà, šaltà, margà, piktà, visà, kità, žalià, šlapià* visuomet
133(161) turi kirtį ant *-a*, o niekatrosios gimties vardininkas niekuomet negauna kirčio ant *-a*, nes sako: *gẽra* (mán čia *gẽra* būti), *šálta* (vienam *šálta* gulėti), *márga* (akyse darosi *márga*), *pìkta* (man *pìkta* pasidarė), *vìsa* (tu man dar *nevìsa* pasakei), *kìta* (tai buvo kas *kìta*), *žãlia* (man akyse *žãlia* pasidarė), *šlãpia* (šiandie buvo *šlãpia* arti).

Niekatrosios gimties lyties *vìs* negalime drauge su Leskynu vesti iš lyties *visà* 141, 178. Tam prieštarauja dusetiškių *vĩs* su savo pusilgiu *i*. Lytis *visà* dusetiškiuose būtų pavirtusi lytim **vìs*.

Man *szált* 141, 168 ir mán *gér* 168 tegalėjo išriedėti tiktai iš mán *šálta* ir mán *gẽra*. Iš Leskyno tariamosios „niekatrosios" gimties (mán) *šaltà* ir (mán) *gerà* turėtumėm **šal̃t* ir **geř*.

Leskynas sako, kad priebalsių junginiai *„sk + t"*, *„zg + t"* ir *„šk + t"* išvirstą junginiais *kst* ir *kšt* 144. Priebalsiai *sk (zg)* ir *šk* išvirsta junginiu *ks (gz)* ir *kš* ne tiktai prieš *t*, bet ir prieš kiekvieną priebalsį, ką rodo kad ir šitie pavyzdžiai: 1) *viksnóti* || *vìkst!*: *viskėti*, 2) la. *blaugzna* : *blauzga* „pléiskana", 3) *pamakslė* Ms, Slnt : *mezgù*, 4) *lùkštas* : *lùskatai* „driskanos" Ms || la. *lauskas* „pleiskanos", 5) *Maksvà* = rus. *Москва*.

Kad lietuvių kalboje paprastai *ks* 144 neliekti kas buvęs, galėjo Leskynas patirti iš Endzelyno (Слав.-балт. этюды 33—39) ir mano straipsnio (RFV LXV 303—307). Iš *ks* lietuvių kalboje atsirandama *kš*, pvz.: 1) *lakštà* „lakta", *bėgštà* „bėgimas" : priesaga *-sta*, 2) *dañgštis* „stogas" Ds, Salakas, Lnkm : *pa-ram̃-stis*, 3) *válk-šna, válkštis* „avižos varpa, valtis" : *džiū-snà, var(t)-sna*.

Iš kur Leskynas žino, kad reikiama rašyti *pakorẽ* 134 ir *piñklas* 140? Kuršaitis rašo: *pakorė* ir *pinklas*, t. y. be priegaidės ženklo. Taip reikėjo rašyti ir Leskynui, kuris būdvardžiui *laisvas* 261 neuždėjo priegaidės ženklo, nes jo nerado pas Kuršaitį. Mes, rytiečiai, tariame *laĩsvas*, bet *láisvė*.

Užuot *atgãl* 6, 178, 233, *pagãl* 272 ir *duszẽl* 9 (voc.) reikia rašyti *atgal̃, pagal̃* ir *dūšél* (Ds) arba *dūšel* (Joniškis).

Žodžiai *brañgūs* 85, *brañgię* 22, *diẽvers* 158 (nom. pl.), *dirvõnas* 241, ant *giẽdros* 71, *Liẽtuvą* 73, *mũdrauti* 48, 269, *Pilkis* 277, *Plauczũns* 68, *skundžù, skųsti* 288, *sõpi,-ẽti* 290, *straĩpsnis* 177, *szlõvė* 49, *tiñginį* 62, *tiñginiu* 62, 218, *tõlimas* 35, *trõbos* 65 (nom. pl.), *vaĩskas* 304, *žaĩslas* 309, *žmõnos* 156 (nom. pl.) rašytini yra ne su tvirtagale (geschleift), bet su tvirtaprade (gestossen) priegaide, t. y. *brángūs* K[1] II 226 „theuer", *brángius* (rūbùs) I 707 „kostbar", *brángiai* (adv.) I 77 „anschlagen", I 707 „kostbar", II 226 „theuer" prie
184(162) vard. *brangùs,-gì* K (Ds sako: *brángus,-gi*); *dievers* SN arba *dieveres*, *dieverų* Ds, *dieveri* (dat. sing.; tarmiškai: *dzieveri* Léipalingis); *dirvónas* Ds, Kv, SN; añt *giedros* (vard. *giedra* Slnt ir Donel.); *Lietuvą; mũdrauti* (ir SN *mándrauti*); *pìlkis* „pilkas gyvolis" (*pĩlkis* „pilkumas"); *Plaučiũnas; skùndžiu, skųsti; sópa* (Ds, Kp, DP, KN), *sopẽti; straipsnis; šlóvė* (žem.); *tìnginį; tólimas; tróbos; váiskas* Ds, J 434 s. v. *giniūdė*, Leipalingis, SN; *žáislas; žmónos*.

Kuršaitis (KGr § 616) žodžius *burnà, naudà, ožkà, sėklà, skiedrà, triobà* ir *žmonà* kirčio kilnojimo atžvilgiu priskyrė „mergõs" (I a) būrin, užmiršęs, kad visų šitų žodžių vienaskaitos galininkas (acc. sing.) skiriasi savo priegaide nuo galininko *meřgą*. Ir Kuršaitis galininke tarė *bùrną* KGr § 1395, K[1] II 71 „Mund", *náudą* K[1] I 576 „Habe" (Hirt Akzent 132 rašo: *naũdą*!), *óžką* (Berneker EW I 108 s. v. *bȯrkajo* rašo: *õžką* bùrszkia užuot *óžką buřškia*), *sẽklą* K[1] I 149a, *skiedra* (ragìnės *skiedros* Hornspäne K[1] I 658; Hirt Akzent 132, 151 rašo: *skiẽdrą*!), *trióbą, žmóną*.

Užuot visàs *gėrỹbes* 49, 58, *gėrỹbes* 58, 60 ir *grožỹbes* 49 reikia rašyti *gėrýbes* ir *grožýbes* (acc. pl.), nes Donelaičio, kaip ir žemaičių bei rytiečių augštaičių, galūnėje *-ybė* balsis *y* turima tvirtapradis (gestossen). Vadinasi, ir Donelaičio sakyta drauge su žemaičiais ir rytiečiais augštaičiais *piktýbė, bjaurýbė, sunkýbė*.

Szeřnas 294 man tėra pažįstamas tiktai su tvirtaprade priegaide, t. y. *šérnas*, dg. *šernaĩ* Ds, Garliavà, Kp, Kv, M II 255 „Wilder Häuer", Slnt, SN arba *šérna* Als, Joniškis, Šakýna.

Užuot *jámui* 84, *karalýsta* 254, *szelmýsta* 57, 294, *pakójui* 177 (adv.), *pastólas* 275, *pýlė* 277, *próvą* 156 , *ráistas* 282, *rėžis* 283, *rūdyja* 34, *sugrąžtai* 292, *svéikas* 193, *szýdas* 294, *tėtel* 6 (voc.), 299, *vólioti* 308, *žáizdą* 156, *žemáitis* 148, 310, *žýmu* 77 (neutr.), *žýmas, -mi* 310 reikia rašyti: *jãmui, karalystà,-ỹstos, šelmystà,-ỹstos, pakõjui, pastõlai* (pl. t.) Lygumaĩ (arba Ds: *pastõliai*), *pỹlė* „ántis" Kv, Ms, Rt, Slnt (ir Donel. pas Leskyną Lit. Lesebuch 59 : *pylès* acc. pl.), *prõvą* J 651 s. v. *ištikti*, Jurkschat Lit. Märchen 37, 95

(ir DPo 39_2: *prowás* acc. pl.), *raĩstas*, dg. *raĩstai* Ds, Lnkm, Punia, *rẽžis*, *rūdỹja* (paprastai: *rūdìja*), *sugrąžtai*, *sveĩkas*, *šỹdas* (ką rodo ir: *szydùs* 14_1), *tẽtel!*, *võlioti*, *žaĩzdą* (ką rodo ir: *žaizdàs* 69), *žemaĩtis*, *žymù* Ds, *žymùs,-mì*, *žỹmų*.

Šitiems žodžiams Leskynas deda kirtį nevietoje: *abẽjos* 231 (nom. pl. f.), *ãplūkas* 97, 232, *apsivilkais* 85, *ariẽlka* 232, *aslõs* 8, 9, 219 (gen. sing.) greta su añt *ãslos* 54, 69, 71, *atsajà* 132, 133, *aukl̃ėti* 233 greta su *áuklėjy* 79, *áuklėjo* 80, *auszrinė* 20, 233, *auszrõs* 143,
135(163) 215, *berẽgint* 97, *bringstù* 193 „brángstu", *darąs* 202, *daržovė* 239 greta su *daržõvę* 46, *dúodąs* 196, *grỹcza* arba *griñcza* 249, *grėsziniñkas* 249, *iszdųzginaũ* 21, *iszguldyti* 82, 83, 84, *jautėnà* 251 greta su vien. kilm. *jáutėnos* 52, *jėszkąs* 138, *kartaĩs* 177, *kerdžuvienė* 18, 256, *kiẽman* 96, 256, *kiuñksau* 257, *kralìkas* 86, 259, *kùdla* 260, *neszę* 140, *óbelis* 157 (nom. sing.), *óbels* (gen. sing.) 158, *orė* 134, po *pãgalvę* (instr. sing.) 4, *Pelìkse* (voc.) 97, *pilnavidurỹs* 277, su *ramcñtu* 97, *raugiù* „rülpse" 132, *rykáuti* 22, 28, 284 „rẽkauti", *slẽnis* 289, *smẽlis*, *smẽlìs* 289, *stuõbris* 292 greta su Anykščių šilelio *st(u)obriaĩ* 77, 79, *sukęs*, *sukę* 202, *sukìnti* 292, *susukinaũ* 21, *szỹpsau* 295, *szitaĩp* 176, 295, *taikýti* 135 „anpassen", *tėvonìs* 152, 157, *tūlà* 301 greta su Anykščių šilelio *tū́lon* giesmẽn dẽta 80, *žiniuõnis (žiniõnis)* 310. Leskynui reikėjo rašyti: *ãbejos* (žirklės Ds), *aplúokas* Rt, Slnt, Joniškis „pastewnik" П, *apsivilkaĩ(s)*, *arielkà* (gen. sing. *ariẽlkos*), *ãslos* (gen. sing.) Ds, Kv, Sch 177, Ivinskio Gen. 23, *ãtsaja* J 259 s. v. *búožė* (*ãtasaja* Ds, *ãtsija* Ramýgala), *áuklėti* K, Ds, Kp, *aũšrinė* Ds, SN, Seinai, *ãušros* (gen. sing.) Als, Kv, Rt, Slnt, Val., *bėregint*, *brìngstu* K, Šiauliaĩ, *dãrąs*, *daržóvė* J 444 s. v. *glèbti*, 457 s. v. *gõžti*, SN, Sch 242, *duodąs*, *gryčià* (gen. sing. *grỹčios* Ds) arba *grinčià* (kilm. *griñčios*), *griẽš(i)ninkas*, *išdųzginau*, *išguldýti*, *jáutiena*, *ieškąs*, *kařtais*, *keřdžiuvienė*, *kiemañ*, *kiunksaũ,-sóti*, *krãlikas* Ds, SN, *kudlà* (kilm. *kùdlos*), *nẽšę*, *obelìs* (nom. sing.), *obel̃s* (gen. sing.), *óbels* (nom. pl.), *õrė* Ds, Kv, Dauk., po *pagálviu* (nes Sch'o vard. *pagálvis*), *Pẽlikse*, *pilnavidùris,-rė*, su *ramentù* (vard. *rameñtas*), *ráugiu* arba (Ds) *ráugėju*, *rýkauti* „rškauti, кричать диким голосом" Kv, Viekšniaĩ, *slėnỹs*, *slẽnio* Ds, Kp, Anykščiai, *smėlỹs*, *smẽlio* Ds, *stuobrỹs*, *sùkęs*, *sùkę*, *sùkinti*, *susùkinau*, *šypsaũ,-sóti*, *šitaip*, *táikyti*, *tėvonis,-ies*, *tū́la* nom. sing. f. (rytiečiai sako ir: *pėsčia*, *kniū́psčia*), *žiniuonìs,-iẽs*, *žiniuõnį*.

Šnektose kai kurie žodžiai skiriasi savo kirčiu nuo rašomosios kalbos žodžių. Keliolika tokių skìrtumų pastebėjo ir Leskynas. Leskyno pastebėtuosius skìrtumus pažįsta ir kiti šaltiniai. Štai tie

skirtumai: *baisù* 50, 67 (neutr.) ir Ds, *blaũzdų* 50, *bliovìms* 51 (su kuo sutinka ir latvių kalba *bl'aût* „bliáuti"), *dėdė* 67 ir Ds, Kv, Slnt, *gardù* 60 (neutr.) ir Ds, Sch 92 (plg. *gardžiaĩ* adv. ir la. *gaŕds*), *gùrkščioti* 67, 68 ir J, Ds, *kiaulìena, žąsìena* 52 ir Ds, SN, Plókščiai, *krikščiónis,-ies* 53, 71, 72 ir Ds, 1605 m. Kat. 31_8, Kp, nuo *mẽškų* 55 ir Ds, *mìela* 53 (nom. sing. f.) ir DP, *nėprietelius* 57, 66 ir Ds, SN, 1605 m. Kat. $76_{\text{ψ}}$, su *nometù* 51 (vard. *nomẽtas* Ds), *pìlies* 11, 12, *pìly* 11, 12 (vard. *pilìs* 12) ir SN (Ds: *pìlis, pìlies*), *pasimẽgimas* 53, *plúoštai* 71 ir Ds, K[1] I 147 s. v. *ausreissen, púodai* 49 ir Ds, K[1]
136(164) II 232 s. v. *Töpferzeug*, Sch 145, *rẽdai* 51 ir K[1] II 202 s. v. *Stand, ríebius* 57 (acc. pl.) ir Ds, K[1] I 434 s. v. *fett, tẽvai* 70, 71 ir ryt., *vaĩdai* 67 ir DP 276_{52}, Kv, Slnt, *vaĩke* 59 (voc.) ir Ds, SN, *vãsara* 49 ir Ds, Kv, SN, Slnt, *veĩslė* 49 ir Ds, Dauk., Kv, Slnt, SN.

Gyvoje kalboje su Leskyno kirčiu dar nėra man tekę išgirsti tariant *liesiniñkas* 64, 263 (Ds sakome *liẽsnykas*) ir *skendėti* 48, 287.

Yra Leskyno vadovėlyje ir spaudos klaidų, pvz.: *vėniũtelis* 307 užuot *vieniñtelis*, *velkti* 195 užuot *vilkti*, *opsznis* 272 užuot *opšrùs* „barsiukas", *ragaĩkis* 281 užuot *ragaĩšis* 68, *dir̃bti* 223 užuot *dirbti*, *mõtyna* 35 užuot *mótyna*, *neĩ* „tartum, lýg" 59 užuot *néi*, *pasirõdė* 53 užuot *pasiródė*, *vẽjas* 305 užuot *vėjas*, *vẽlnias* 223 užuot *vélnias*, *võkiszkai* 50 užuot *vókiškai*, *kalẽdos* 253 užuot *kalėdos* 73.

Kalbos vadovėliams ir žodynams labai nesveĩka klaĩdos, nes jas nežinõvai iš čia išplatina po visą kalbininkų pasaulį. Iš Augusto Leskien'o veikalo „Die Bildung der Nomina im Litauischen" (Leipzig 1891) visos klaĩdos pateko ir į kalbininkų raštus. Pastarajame veikale Leskýnas klaidingai rašo, tarp kitų, dar šiuos žodžius: *aszajos* 340 (iš SzD 148: Kiawałay, *aßajos*. Miekiny), *aužúolas* „Eiche" 394 (iš čia ir Meillet Études 431), *balándis* 589 (ir Meillet l. c. 322, 323, Brugmann Gr. II[2],1 387, 467, Persson Beitr. 586), *biedà* 325 (ir Trautmann Altpr. Sprachd. XVIII), *briẽžti* 292 (ir Persson Beitr. 466), *brolẽnas* 388 (ir Brugmann Gr. II[2],1 308), *būris* 299 (ir Brugmann Gr. II[2],1 382, 2 656, Persson Beitr. 30), *dailýde* 281, *dalbà* 208, *diẽgas* 184, 185, *deszerà* 443, *dirvõnas* 393 (ir Brugmann Gr. II[2],1 281, Berneker EW I 186), *dùja* 311 (ir Berneker EW I 236, Fick III[4] 206, Persson Beitr. 44, 588, Walde EW[2] 324), *duoklas* 496 (ir Brugmann Gr. II[2],1 340, 341), *duonis* 370 (ir Meillet Études 455, Brugmann Gr. II[2],1 287, 289, Walde EW[2] 238, Berneker EW I 179, Trautmann Altpr. Sprachd. 123), *éldija* 317 (ir Walde EW[2] 30), *geinis* 292 (ir Walde EW[2] 291, 327, Schrader RL 841), *gẽris* 235, 287 (ir Brugmann Gr. II[2],1 251, Blankenstein Unters. 94),

girtaujis,-jo 342, *gyvonìs* 394, *grõbas* 180, *gùlbinas* 405, *guõdas* 196 „tokia žolė“, *gúžas* 192 „toks paukštis“, *ylà* 205, *jetis* 234, *kaĩmas* 306, 388, 422 (ir Hirt IF XXXI 9, KZ XLIV 186), *kařklės* 498, *kaũlas* 194, *kẽpis* 288, *kitõniszkas* 393, *kiutónas* 392, *kláida* 587, *klõnas* 361 (ir Berneker EW I 522), *kovà* „toks paukštis“ 343 (ir Berneker EW I 496, Mikkola Ursl. Gr. I 62), *kútis* 294, 547 (ir Persson Beitr. 181, 183), *kvietáinis* 415, *láidaras* 446 (ir Эндзелин Сл.-балт. эт. 90), *laigõnas* 394 (ir Brugmann Gr. II²,1 332, Schra-
137(1ЄЄ) der RL 753, Lidén Stud. 36, Walde EW² 423, 429, Berneker EW I 717), *lìngė* 268 „toks paukštis“, *lószas* 181, *mẽga* „aruodas“ 206, *mìetas* 535 (ir Berneker EW II 52, Hirt Idg. Gram. II 61, 162), *mynia* „Menge“ 312, *neĩ mótais* 178, *naktigùltas* 538, *nuõglas* 468 (ir Meillet Études 413, Brugmann Gr. II²,1 362, 507), *nuomà* 232 (ir Hirt Akzent 152), *paklódas, ùžklodas* 586, *pãlėgis* 288 (ir Walde EW² 419, Fick III⁴ 357, Blankenstein Unters. 37, 94, Boisacq Dict. 574, Berneker EW I 708), *palìepė* 275 arba *palìepis* 292 „Gesimse“, *pasẽdas* 166 (ir Brugmann Gr. II²,1 153), *pastóvas* 343, *pýlinas* 405, *piliava* 349, *pirmonìs* 394 (ir Trautmann Altpr. Sprachd. 252, 399), *pìrsztas* 537, *preĩkalas* 176 (ir Meillet Études II 218, Berneker EW I 552, Trautmann Altpr. Sprachd. 410), *priẽkalas* 176 (ir Trautmann 213), *rẽklės* 498 (ir Walde 642, Fick III⁴ 335, Trautmann 415, Wiedemann Lit. Pr. 26, Blankenstein Unters. 52, 94, Persson Beitr. 635), *rẽsza* 206, *riẽtis* 326, *senùlis* 495, *skląstis* 539, *smalugas* 525, *spą̃stas* 531 (ir Trautmann 190), *spendžù, spę̃sti* 531, *spiřgas* 163, *sprendžù, spręsti* 539, *sraĩgė* 276 (ir Schrader RL 732, Brugmann Gr. I² 190, 330, 610, Persson Beitr. 502), *staĩbis* 292 (ir Meillet Études 419, Trautmann 429, Walde EW² 740, 778, Fick III⁴ 492, Pedersen Vgl. Gr. I 116 [zu lesen *stáibiai* II 816], Persson Beitr. 153, 423), *stẽbas* 166 (ir Persson Stud. 59, 133, Walde EW² 760, Fick III⁴ 483, Boisacq Dict. 91, Blankenstein Unters. 60, 95), *stẽgiu* 325 (ir Bechtel Hauptpr. 162, Hirt Abl. 742, Walde EW² 766, Brugmann Gr. I² 152, II²,1 224, 3 399, 493, Trautmann 120, 125, 438, Fick III⁴ 176, 479, Pedersen Vgl. Gr. I 97 [*stíegiu* Būga II 816], Wiedemann Lit. Pr. 20, Blankenstein Unters. 61, F. de Saussure MSL VIII 429), *steigara* 447, *stìbas* 165 (iš Ivinskio Genaw. 58, 71), *svaĩnis* 371 (ir Fick III⁴ 543), *svẽtis* 309 (ir Boisacq Dict. 292, Osten-Sacken IF XXVI 314), *šiẽmas* 428 (ir Boisacq Dict. 456), *szeszìùras* 448 (ir Schrader RL VIII 752, Sprachvergl. u. Urg. II³ 313, Pedersen Vgl. Gr. I 75 [zu lesen *šẽšuras* II 816] ir *szeszũras* 448, *szýdas* 183, *sziltonis* 393 (iš D⁵ 135_{13} : *szìltouię* dijną = *šiĩtąją* dieną), *szveñd-*

rės 439 (ir Trautmann 149), *apsi-taszkauti* 504 (iš D[5] 193_{23} : *apsĩ-taszkawo*), *tėváinis* 415, *trąszai* 169 „allerbei Moderndes, Verdorbenes“ (ir Persson Beitr. 457), *trąszkanos* 384, 387 (ir Persson Beitr. 457), *trį̃kšti* 275 (ir Persson Beitr. 334), *trýda* 220, *tr(i)úsas* 193, *ùžklodas* 586 (ir Berneker EW I 508), *vársnas* 362, *velėnas* 389 „Walke“, *velùka* 516, *vẽsti* 485 (ir Meillet Études 411), *vẽsulas* 485 (ir Meillet l. c., Persson Beitr. 11), *vėtuszis* 599, *vėzdas* 166, *viekas* 185, *vilnõnas* 393 (ir Brugmann Gr. II²,1 281), *výtis* 546 (ir Hirt Akzent 130, 155, F. de Saussure MSL VIII 428), *võras* 179, *žámbis* 289, *žibìntas* 537, *žiógris* 437 (ir Persson Beitr. 60), *žirgas* 163, 278 (ir Trautmann 213), *žubeřklas* 493.

8(166) Visi šitie žodžiai (106) rašytini yra: *ãšakos* (*j* yra spaudos klaida užuot *k*), *áužuolas* „ąžuolas“, *balañdis* K, Als, Kv, Slnt, *bėdà* Ds, SN, Tvercčius, *brėžti*, *brėžis* (Šviet. darbas 1920 m. Nr. 12 p. 41), *brólėnas* Ds, *bũrỹs*, *bũrio*, *dailìdė* (Lietuvių Tauta II 11, RFV LXX 104), *dálba* Aist. stud. I 134, 149, *dìegas* K, Ds, *dẽšera* (Ciskodo lietùvininkai Ražýtės — Режица — apylinkėje), *dirvónas* Ds, SN (Aist. stud. I 160), *dujà,-õs* Kv, *dóklas* Linkuva, Šakýna (Aist. stud. 130_2), *donìs,-iẽs*, *dõnį* Izv XVII,1 7, RFV LXVI 236, DP, Br, *eldijà* Šviet. darbas 1921 m. Nr. 7—8 p. 126, *geinỹs* „лезево, жен“ Merkinė, RFV LXXV 156, *gẽris* J, Kv, *girtáująs,-janti* (tarmiškai žem.: *girtáujis, jenti*), *gyvuonìs,-iẽs*, *gývuonį* J, *gróbas* K, Als, Kv, *gulbinas* J, Ds, SN, *gõdas* Kv, Slnt, *gùžas* (paprastai: *gužùtis*), *ýla* K, *ietis,-ies* DP (*ëtis*), *káimas* SN, Aist. stud. I 85, 188 arba *káima* Vl, Aist. stud. I 3, 61, 85, *kárklės* Aist. stud. I 141, RFV LXVI 232, *káulas* K, *kĩpis* „kepìnas“ Slnt, *kitóniškas* Ds, *kiũtõnas*, *klaidà,-õs*, *klaĩdą* Ms, Slnt, *klúonas*, *kóva(s)*, *kũtìs*, kilm. *kũties* Izv XVII, 1 29 arba *kũtė*, *kvictaĩnis* Vl, *laĩdaras* Aist. stud. I 75 arba *laidarỹs*, *laĩdario* Kv, *láig(u)onas* R, M, *liñgė* „milvus“ (paukštis) Ds (ir *lìngė* Ds „lopšiui pakabinti kartis“), *lúošas*, *miegà,-õs*, *mìegą* Als, Kv, Rt, Slnt, Aist. stud. I 86, *miẽtas* Aist. stud. I 88, Izv XVII,1 35, *minià* DP, Slnt, *neĩ mõtais* Mit I 85, SN, *naktigulìtas* Ds, *nõglas* Ds, *núoma* Als, Kv, Rt, Slnt, *paklõdas* Jnš, *užklõdas* „Zudeckbett“ K[1] I 230, „Deckbett“ M I 123, *klõdas* „slúogsnis“ Subačius, *pãliegis* (*palíego* „gavo neišgydomą ligą, sunkiai apsirgo“ Vilkavìškis), *palėpė* Ds, *palėpis,-io* Kv, Kuliaĩ, *pasẽdas* Ds, *pastõvai* Ds, SN, *pỹlinas* Als, Slnt, *pỹliava* Kv, Slnt, *pìrmuonys,-nių* DP, *pìršras*, *preikãlas*, *priekãlas*, *ríeklės* Aist. stud. I 91, 166, 214, Izv XVII,1 38, J 467 s. v. *grėdai; rieša, rėtis, senõlis* (Būgos Kalbos dalykai. Kaunas 1910 p. 31, 32), *sklą̃stis* Jnš, Kv, *smaliũgas* Kp, *spą̃stas*, *spéndžiu*,

spę̀sti, spìrgas, spréndžiu, sprę̀sti, sráigė (*stráigė* R, M) ir (Kv, Slnt) *sráigis,-io, stáibis* (žem.) Aist. stud. I 27, 31, Izv XVII,1 31, 38, RFV LXXV 148, *stíebas* Aist. stud. I 24, 30, 171, Izv XVII,1 31, 39, RFV LXXV 148, *stíegiu, stíegti* Aist. stud. I 62 (Endzelin Arch. f. slav. Phil. XXXII 289), Izv XVII,1 38, RFV LXVI 249, *stiegarà,-õs, stiẽgarą* Slnt „plunksnos stiebas, plunksna be pūko" (Dauk. rašo *stęigara* ir *stīgara*), *stíebas* (nes Ivinskio *stibas* turi *i* iš *ie*: *dina* „diena"), *sváinis* RFV LXVI 250 = la. *svaĩnis* Endzelīns Izv XII,1 48, *svetỹs* Kv, *šẽmas* K ir (Ds, Kv, Lnkm, Slnt, Sv, SN, Tverečius) *šẽmas,-à, šẽšuras* Izv XVII,1 38, Pilviškiai, Vilkijà (ſu *βęβuru* DP 505_{45}); *šỹdas* (priegaidė susekama iš dg. galininko — acc. pl. *szydùs* Sch
139(167) 195, *šỹdras* „cieniutkie, przejrzyste płótno, gaza" Akielewicz Głosownia 104, Kuliaĩ), *šiltàsis,-tóji, švéndrės,-rių* Ds, Seinai, M I 284, *taškúoti* (*aptaszkouiù* intercludo Dauk. Żodrodys 21, *užtaszkuos* jem kieli V^{11} 149), *tẽvainis,-ies* DP, 1605 m. Kat., *trašai* (plg. *trèšti*, la. *tresêt* „modern, trenėti"), *trãškanos* Ds, Kp (iš *ą* čia būtų *ū*!), *trẽkšti* Kv, *trydà* Ds, *triũsas* K, SN, *užklõdas, vařsnas, vẽlenas* (Aist. stud. I 66, J 52 s. v. *apleténti*, 170 s. v. *atveržtė*), *veliúoka* Būga Revue Slavistique VI 23, *vẽsti, víesulas* ir (tarm.) *vẽsulas* Šviet. darbas 1920 Nr. 12 p. 40, Izv XVII,1 16, RFV LXVII 247, LXXV 153, *vetušis, vẽzdas* RFV LXV 324, *viẽkas* SN, *vìlnonas, vytìs,-iẽs, vỹtį* Aist. stud. I 58, 132, Izv XVII,1 38, RFV LXVI 250, *vóras, žaműbis* „žagrė" RFV LXXV 155, *žibiñtas* Ds, *žiõgris* Kv, *žìrgas* K, Ds, Kp (su kuo sutinka ir la. *zir̃gs*), *žubérklas* Biržai, Kp, Vl.

Leskyno klaĩdos ne visos jo paties padarytos. Kitas jis jau rado žodynuose ir įvairiuose raštuose. Priegaidės klaidų skaičių Leskynas padidino, supainiojęs kirčio ir priegaidės ženklą „akūtą". Juškevičiaus, Šleicherio, Becenbergerio ir Brugmano (Lit. Märchen) raštuose „akūtas" reiškia ne priegaidę (intonatio), bet kirtį (ictus). Kuršaitis „akūtu" žymi kirčiuotųjų skiemenų priegaidę: *rópė, káilis*. Juškevičiaus, Šleicherio, Becenbergerio ir Brugmano rašyboje žodžių *žiógris, vẽzdas, pasẽdas* „akūtas" nėra tolygus Kuršaičio „akūtui". Todel Leskynui, kad be reikalo neklaidintų gerai nemokančių lietuvių kalbos kalbininkų, reikėjo kirčio vietoje nevartoti „akūto" (ir „gravio": *žibìntas*, t. y. *žibiñtas*), pasirinkus kirčiui žymėti kurį kitą ženklą, pavyzdžiui, | arba „tašką" (.). Užuot *pasẽdas, pastóvai* kad būtų Leskynas rašęs: *pasė|das* arba *pasė.das, pasto|vai* arba *pasto.vai*, būtų niekas nemanęs šituodu žodžiu turint *ė* ir *o* tvirtapradžius (gestossen). *Pasė.das* ir *pasto.vai* iš tikrųjų skaitytini yra *pasẽdas* ir *pastõvai*.

Taigi, metas būtų kalbininkams liautis žymėjus „akūtu“ *(pasė̃das, pastóvai*, t. y. *pasẽdas, pastõvai)* ir „graviu“ *(žibìntas, ùrbti*, t. y. *žibiñtas, uȓbti)* kirtį (ictus). Reikia visuomet minėti, kad „akūtas“ *(kálnas, óda, ė̃sti, ýla)* ir „gravis“ *(skìrti, pìlti, pùlti, kùrti, kàs, tàs, šìs, vìsas, pùsė)* tėra vartojamas vien tiktai kirčiuotų jų skiemenų̃ priegaidei (intonatio) réikšti. Tų skiemenų kirtį, kurių mums nežinoma priegaidė, žymėkime „tašku“ (.), t. y. rašykime pvz. : *pabū.klas, o.kulį, pe.rkasas, pakara.ilis, lengvapė.dis.*

(167) **77. Bajoras ir smirdas**

Tuodu rusiškosios kilmės žmonių luomo vardu jau randame XIV amžiaus istorijos šaltiniuose. 1362 m. atsitikimų aprašyme (Scriptores rerum Prussicarum II 533) skaitome:

(168) Rex quoque Kynstud in perturbato animo cum ingenti multitudine stetit juxta Mimilam (= Nemunas), Algard similiter cum suis *bayoribus* et *smyrdens* prope Nergam (= Neries upė) et consiliantur et disponunt se celeriter, quomodo castrum ab hujusmodi impugnationibus absolverent.

Iš šito šaltinio sužinome, kad Kęstùčio ir Al̃girdo gadynėje jau būta lietuvių kalboje žodžio *bajõras* (la. *bajãrs*) ir *smiȓdas* (RFV LXVII 245, la. *smirds* KZ XLII 379). Balsiai rodo, kad *smiȓdas* turėjo patekti lietuvių kalbon dar prieš 1150 metus, t. y. dar tuomet, kai žodis *смерд* tebebuvo ištariamas *smьrdъ*.

78. Mūsų žodžių giminaičiai

1. *Nu-dréngti* „sunešioti“ Als; ir numirus nebus kur dorai prisiglausti, po rasas ir balas *nusidrengus* naktimis (L. Pelėdos Klaida 449); nutėmė tamsiai, *nudrengė* drengiai, netranda žirgelis viešaus kelelio Mit IV 311 (Ūdrija). Čia pridera rus. *дрягва* „drebučiai“, slovc. *dręgati* „stumti“, rus. *дрягать* „spirti“.

2. *Gaužė* „galva“ RFV LXVII 239: l. *guza* „pasturgalis“ Petersson Zur. slav. 35.

3. *Gẽras* „gut“, žinoma, neturi nieko bendra su šaknim *gʷer* „schwellen“ (gr. βρύω Petersson Balt. u. Slav. 56), nes jo lietuvis nieku būdu negali atskirti nuo *gìrti.*

4. *Iltį* „Hauzahn, клык“, kaip rodo la. *il̃kss* (acc. sing. *il̃ksi*) „iltis; íena“ Šmt arba *ilkńi* Miež (s. v. *iltis*), reikia vesti iš prolytės **ilktis.* Kadangi *ìlties* negalima atskirti nuo *íelekties* SN arba *íelekšties* Snt

„žagrės iena, Femerstange“, tai jos ir iš tolo negalima lyginti su lot. žodžiu *lacertus* „Oberarm“ (Petersson B. u. Sl. 76). Plg. RFV LVI 237.

5. *Karõsas* „krẽkė, Karausche“ Petersson'ui (B. u. Sl. 39) yra slaviškojo žuvies vardo *karasь* tėvas. Lietuvių kalbos žinovai laikosi priešingos nuomonės.

6. *Kùmpa* „gùnklas, нарост, желвак“ Lėnas = sl. *kǫpa*, iš kur l. *kępa* „upės sala“ Mladenov Stud. 80.

7. *Kurns* (la. dial. *kuorns*) „kurčias, la. kurls, kursls“ = sl. *kъrnъ* „nupjauta nosimi, ragais, ausimis“ (rus. *корно-ухий*) Mladenov Stud. 145 : av. *karəna*, pers. *kar* „kurčias“.

Nr. 11—12 p. 65(168)

79. Grabas, karstas ir rakštis

Numirėlių laidojamąją skrynią (lenk. *trumna*, vok. *Sarg*) bendru vardu vadina lietuviai (*grãbas*, dg. *grabaĩ*) ir artimiausieji jų kaimynai gudai (*hrob* Шейн Матер. II 603) ir rusai (*гроб*). Kiti slavėnai (lenkai, čekai, slovencai, sirbai ir bulgarai) žodžiu *grobъ* vadina ne numirėliams láidoti skrynią, bet kapo duobę „*могила*“. Kapo „duobės“ réikšme mūsų žodį pažįsta ir germanai: sen. vok. aug. *grab* n. „Grab“, sen. isl. *grǫf* f. „Grube, Grab“.

66(169) Slavėnų ir germanų kapo duobės vardas **ghrobho-* kilęs yra iš šaknies *ghrebh-* „kasti, rakti“, iš kurios indoeuropiečiai turi pasidarę nemaža žodžių, pvz.: sl. *grebǫ* (ukr. *hrebú*, l. *grzebę*) „kratzen, scharren, graben“, *po-grebъ* „pogrzeb, погреб, Begräbnis, Keller“, sen. šved. *graeva* „graben“ (ide. *ghrebh-*), la. *grebju*, *grebt* „schrapen, aushöhlen; eingraben mit einem Grabstichel“, got., sen. vok. aug. *graban* „graben“ (ide. *ghrobh-*), got. *grōba*, sen. vok. aug. *gruoba* „Grube“, sen. isl. *gráefr* „zu begraben“ (ide. *ghrēbh-*), lie. *grė̃biu*, *grė̃bti* „la. (sìenu) kast“.

Kalbininkų[1] nuomone, mūsų *grãbas*[2] esąs slaviškos (gudiškos) kilmės žodis. Del garsų *grãbas* galėtų būti ir lietuviškas žodis. Jei jis svetimas, tai tik ne del garsų, bet del ko kita.

„Grabo“ vardai dažniausiai esti skolytiniai. Latvių *zãrks*, sen. vok. žem. *sark* „Sarg“, sen. prancūzų *sarcou*, lotynų *sarcophagus*

---

[1] A. Brückner Litu-slav. Studien I 84, O. Schrader Reallexikon der indogermanischen Altertumskunde 706, K. Būga Известия XVII,1 31.

[2] *Grabą* jau pažįsta pirmieji mūsų raštai: 1547 m. Kat. 29_{22} (*grabapi*), 1549 m. „Te Deum laudamus“ 12 (ischgi *graba*), 1579 m. Vil. 178_4 (*grabas*) ir kiti.

(vulgar. **sarcus*) eina iš vieno šaltinio, būtent — graikų žodžio σαρκοφάγος. Iš graikų gauna „grabo" vardą pirma lotynai. Paskui iš jų tas žodis patenka lotynų ainiams — romaniškosioms kalboms. Iš pastarųjų **sarcus* atsiduria Germanijoje, iš kur XII amžiuje atkeliauja Latvių žemėn. Antras skolytinis „grabo" vardas bus mūsų *trūnà,-ōs, trūną* (Léipalingis)[1]. Jos tėviškę randame Lenkų žemėje, kurioje *grabas* vadinamas yra *truna, trumna*. Tuodu lietuvių ir lenkų kalbos žodžiu būti bendru negali, nes slavėnų garsui *u* bendriniuose žodžiuose turi lietuvių kalboje atliepti dvibalsis *au*, o ne *u*, plg. sl. *suxъ* = *saũsas*, sl. *drugъ* = *draũgas*, sl. *junъ* = *jáunas*, sl. *lupiti* = *laupýti*.

Slavėnai vardu *grobъ*, kaip ir germanai *(grab)*, paprastai vadina kapo duobę „могила, Grab". Net ir rusų kalboje, kurioje šiandie žodis *гроб* reiškia laidojamąją numirėlių skrynią, seniau jis dar tebereiškė kapo duobę.

Pamatinė žodžio *grobъ* reikšmė „duobė", „Grube" iš visų slavėnų vienoje tiktai rusų kalboje nebeišliko neapkitusi, nes ji įgavo mūsų *grabo* „Sarg" réikšmę. Sunku įtikėti, kad ta pati reikšmės išrutula būtų apsireiškusi ir lietuvių kalboje saváime be rusų (gudų) įtakos. Kad žodis *grãbas* būtų pažįstamas dar ir senąja savo réikšme (duobė, Grube, Grab) bent vienoje aisčių giminės kalboje, tai dar tuomet galima būtų manyti *grabą* esant lietuviškos kilmės
67(170) žodžiu. Kadangi nei lietuvių, nei latvių kalboje *grãbas* nebereiškia „duobės", tai negali būti ir kalbos apie jo lietuviškumą. Be to, kultūros istorija aiškiai rodo, kad indoeuropiečių láidota numirėliai ne grabuose, t. y. nei tam tikrose iš lentų sukaltose skryniose, nei vieno medžio loviuose arba eldijose (gr. μονόξυλον „однодерёвка"). Latvių dainos dar atmena tuos laikus, kuomet numirėliai laidota „vieno medžio" loviuose: iegulãs māmulińa *viena kuoka namiņā* BW 27420 „atsigulė motynėlė vieno medžio namelyje".

Taigi, pasirodo, *grãbo* esama slaviškos kilmės žodžio ne del garsų atliepimo, bet del kultūros istorijos liudijimo. Garsai *grabui* būti lietuvišku žodžiu niekiek nekliųva.

„Grabo" vietoje šiandie rašomojoje kalboje tėra vartojamas tiktai *kařstas*, dg. *kařstai*. Šitas žodis paimtas yra iš 1599 m. Daukšos Postilės, kurioje skaitome: arti búwo *kárſtas* DPo 239_{17}, ągosp' *kârsto* 239_{18}, išêię iż *kárstų* 238_{16}, gulêjo pałáidotas *karsté* 264_{15}, *karsté* padêtas 265_{35}, priêio, palitêio *kârsto*, iaunikáitį atgîde DP 334_{14} (=numírusi išneße... ir priêięs palitėios *grábo* 333_{46}), Jésus palitêio *kârstą* DP 336_{24}, gerkłé ių yra *karstų* 394_{34} (instr. sing.).

[1] Stov bažnyčio *trūnelė* J[3] 1215,17.

Kitą kartą *kařstą* aš (Aist. stud. I 139, RFV LXVI 238) ir J. Endzelynas (Славяно-балтийские этюды. Харьков 1911 p. 30) gretinome su latvišku skrynios ir grabo vardu *šķiřsts* „сундук, гроб, Kasten, Kiste, Lade; Sarg" U, BW 7059, 16791 = la. ryt. *szkiersts* „truna" Kurmin 220, „grób, tumulus" 36, manydamu tuodu žodžiu esant aistišku. Šiandie to daryti nebegalime.

Ir Daukšos *kařstas*, ir latvių *šķiřsts* nėra aisčių prokalbės turtas. Abudu žodžiu yra skolytiniu. Lietuviai *karstą* bus gavę iš kriėvų (кривичи, gudaĩ) žemės, o latviai savąjį *šķirstą* — iš lýbių arba ėstų (igáunių) žemės.

Baltijos pajūrio suomiai skrynią ir grabą vadina vardu *kirstu* (suom.): lyb. *kirst* „grosse Kiste, Kasten", est. *kirst* „Kasten, Sarg" (Thomsen Berör. 280).

Lýbių ir ėstų kalbos žodis *kirst* latviškai iš prãdžių turėjo būti tariamas **ķirsts*, kuris paskui, gavęs priedo *s* (И. Эндзелин Подвижное *s* в латышском языке. Известия 1912 г. том XVII,4 127—132), pavirto lytim *šķirsts*.

Kad iš *ķ-* latvių kalboje atsiranda *šķ-*, gali rodyti šie skolytiniai žodžiai: 1) *šķute* = *ķute* „lydimo deginimas dirvai" = est. *kütis* „degimas", suom. *kytеä* „degti be liepsnos" (Thomsen Berör. 281, 84), 2) *šķēde* = *ķēde* = vok. žem. *kede* „Kette, цепь", 3) *šķesteris* = *ķesteris* = vok. žem. *köster* „žakrastijõnas", 4) ūdens *šķērši* = *ķerši* „Brunnenkresse, nasturtium officinale" (Ulmann und
68(171) Brasche Deutsch-lett. Wb. 161) = vok. žem. (mnd.) *kerse* (ndl. *kers*, sen. angl. *caerse* „Kresse") „lepidium sativum".

Suomių žodis *kirstu* „skrynia", patekęs rusų kalbon, pavirto lytimis *korsta* „гроб" (senovėje) ir *kersta* (dabar Archang. gub.) „могила" (J. Kalima Die Ostseefinn. Lehnwörter im Russischen. Helsingfors 1915 S. 113). Rusų *korsta*, greta su kuria galėjo būti ir paralelė lytis **корстъ*, lietuvių kalboje pavirto *karstù*. Vadinasi, mūsų *kařstas* yra suomiškos kilmės žodis, patekusis Lietuvon per rusus.

Pasirodo, kad lietuvių senovėje neturėta savo vardo skryniai arba loviui, kuriame pakasama arba laidojama numirėlis. Vardai *trūnà*, *grãbas*, *kařstas* ir latvių *zārks* bei *šķiřsts* visi yra skolytiniai, ne aistiški žodžiai. Tatai rodo lietuvius bei latvius senovėje laidojus numirėlius be grãbo.

Numirėlių deginimo gadynėje grãbas buvo visai nereikalingas daiktas, todel ir negalėjo jam tuomet gimti vardas. Kad lietuvių senovėje deginta lavónai, be ne rodo tik kai kurių rytiečių „šermenų"

vardas *pakrãvai* Ds „похороны, pogrzeb“ ir *pakravà*, kilm. *pakrãvos*: kay *pakrôwoi* je giedôjo O[1] 113? Lavóno, pirma jam *nepakróvus* láužo, negalima buvo sudeginti.

Taigi, *pakravà* arba (dg., plur. tantum) *pakrãvai* senų senovėje galėjo reikšti laužo *pakrovimą* po lavónu jam sudeginti.

Kur senovėje lavonų nedegino, ten juos tiesiog kasė į duobę be jokios skrynios arba lovio. Taip būta ir Lietuvoje, ką pirštu prikišamai rodo Vilniaus apylinkės grabo vardas *rakštìs,-iẽs* (Gervėčiai) „trumna, гроб“ = *Rakßtis* „grób. Sepulchrum, monumentum, tumulus, bustum, sarcophagus“ SzD 65, „truna. Sarcophagus, loculus“ 373, Užraßas *rakßtinis*, raßtas unt *rakßties*, unt grabo „nagrobek. Epitaphium“ 163.

Rakštiẽs pamatinė reikšmė yra buvusi ta pati, kaip ir rusų žodžio *гроб*, t. y. „duobė“, „Grube“, „Grab“. *Rakštis* yra tai „išrakta“ duobė: *rankù* (ir Kv: *rakù* iš **rakiù*), *rakaũ* (ir Kv: *rakiáu*), *rakti* „ковырять, колоть“ = la. *rùoku*, *raku*, *rakt* „kasti, копать, graben“, aku *rakt(i)* „šulinį kasti“ BW 21693.

Abidvi *rakšti* — ir „kapo duobė“ (SzD), „grabas“ (Gervėčiai, SzD), ir „pašinas, заноза“ (Ds, Joniškis, Ušpaliai)[1] — yra vienas ir tas pats žodis, kilusis iš pamatinės reikšmės *rakti*, t. y. „durti“, „kasti“, „graben“.

80. Stovyla

69(172)

Žodį *stovylà* (kilm. *-ỹlos*), be tų šaltinių, kurie mano jau surašyti „Medžiagoje lietuvių, latvių ir prūsų mytologijai“ (Vilnius 1908, sąs. I p. 5), pažįsta dar šie: 1) *stowyła* postawa Dauk. (lenk.-liet. žod.), forma Dauk. Žodr. 17, statua 37, Nerejk sprĩjstĩ ape žmonys ne nu jû *stowiłos* ne nu jû kałbos, bet nu jû darbû Dauk. Abec. 45, tokioie *stowyłoie* (в такой позе) budama meldies D^5 139_{23}; 2) buwa taj didele *stowiła* Val. Prade 260, buwa isz żałware nulijta *stowiła* 239, atimloje... isz auksa ir sidabra nukałtas *stowiłas* diewajcziu 217_1, nebłajkik ąnt wiszkoms *stowiłas* Žem. wisk. I 264; 3) Kvėdarnoje, Jauniaus liudijimu, *stovylà* esanti ne tiktai „Statue“, bet ir „Schleuse, шлюз“; 4) *stowiła* zastawa w stawach, Wajgowo KosL 243a; 5) Su durkliu nuo *stovỹlos* ledus kruša J 368, Pyla

[1] Abidvi *rakšti* pažinta ir Širvydo: *Raksztis* „tarn. Aculeus spini, spina“ SzD 368, „trzaska w ciele. Surculus corpori infixus, stirps“ 373, Ausiu *raksztełe* „uszka. Auriscalpium, auricularium“ 387. Be dviejų *rakščių*, iš veiksmažodžio *rakti* turime pasidarę dar žodį *raktas* „klucz, Schlüssel“. Del *rakšties* ir *rakimo* esmi jau rašęs žurnale RFV LXV 305, LXVI 248 ir Известия XVII,1 34.

su *stovỹlomis* bus išplūskas J 616; čia *stovylà* = шлюз, zastawa; 6) *stovỹlas* (tarmiškai: *stāvīlas*) „nemokančiam vaikščioti vaikui stovėti prietaisa“ Linkmenes = *statùkas* „t. p.“ l. c.; 7) stóvi kàp *stovỹlas* „stulpas, stùburas“ Léipalingis.

Rašomosios kalbos mėgiamojo žodžio *stovỹlos*, pasirodo, esama ne lietuviškos, bet slaviškos kilmės. *Stovỹlos* nieku būdu negalime skirti nuo rusų (gudų) žodžio *ставúло*, kuris yra tas pats žodis kaip ir lenkų *stawidło* „1. zastawa, zasuwa do puszczania wody stawów, sadzawek na koło młyńskie lub zastawiania jej; 2. część warsztatu u niektórych fabrykantów; 3. podstawek, zapadka w pułapce, w sidłach“ (Słównik jęz. polsk. Warszawa 1914 t. VI 409).

Rusų kalbos priesagai *-ило* lenkų kalboje atsako *-idło*, pvz.: *белило* = l. *bielidło*, *кропило* = l. *kropidło*, *чернило* = l. *czarnidło* ir kt. Slavėnų priesagai *-dlo (mydło, szydło, bydło, radło; kropi-dło — kropić, stawi-dło — stawić)* lietuvių kalboje turėtų atliepti *-gla-s* (lenk. *jodła* : lie. *eglė*), kurio ji bet gi nepažįsta. Slavėnų žodžiui *radlo* lietuvių kalboje atliepia *ár-klas*. Vadinasi, bendriniuose žodžiuose slavėnų kalbos priesagai *-dlo* turi atliepti lietuvių ir latvių kalboje priesaga *-kla-s*.

Kad *stovylà* būtų ne skolytinis iš rus. *ставило* (l. *stawidło*), bet bendrinis žodis, tai tuomet mes sakytumėm **stovỹklas*, plg. *výsty-klas* „пелена“ — *výsty-ti*, *kibỹ-klas* „künstlicher, in einander greifender Mechanismus“ K — *kibý-ti*, *kibaũ*, *baidyklas* „etwas, das Abscheu erregt“ Br (BGLS 275) — *baidý-ti*, *bū-klas* „byt“ KosL 41b (= lenk. *by-dło*) ir *pa-bū̃-klas* „padárgas, инструмент“ Kv, Slnt — *(pa)bū́ti*[1].

70(173) Skolytinę *stovỹlą*, kuri rašomojoje kalboje reiškia „statua“, „idõlum“, „Bildsäule“, „Götzenbild“, galėtų atstoti savas žodis *statulà,-õs*, *stãtulą* : *statuła* „posąg“ KosL 37a, „bałwan, bożek, bożyszcze“ 39b (žemaičio Jumskio žodynėlis); *statula* „išdarbis iš medžio“ (Joniškėlio par.; taip šitą žodį man paaiškino dr. D. Bukantas 1904 m. I. 24 d. laiške). Juškevičius (J 12 s. v. *alka*) *statulõs* vietoje rašo *stãtulas* „кумир, bałwan“. Ivinskio kalendoriaus (XVII p. $39a_{40}$) daugiskaitos kilminiñkas (gen. pl.) *statulun* kilimo gali būti ir iš *statulõs*, ir iš *stãtulo*.

Statulõs pamatinė reikšmė yra „statumas“, „stačio“ stovėjimas. Tokią pat žodžio lytį pažįsta ir germanai: *staƀulaz* m. = lie. *stãtu-*

[1] *Pabūklas* dar tuomet darytas žodis, kai mūsų *būti* dar tebeturėjo vokiečių žodžio *bauen* (sen. *būan*) „budować“ reikšmę.

las: sen. isl. *stǫðull* „Melkplatz, Senne", sen. angl. *staþol* „Grundlage, Stellung, Platz" Fick Vgl. Wb. III[4] 478.

Stovylos reikšmę, be to, gali atstoti ir *stābas*, dg. *stabaĩ* (1578 m. VChr $98_{13.39}$, Br, DP, Val., Dauk.).

81. Krasa

Juškevičius savo žodyno rankraštyje prie žodžio *krasà* rašo: „*Krasa* poczta, stójka. Pora arkliu ir tretesis žmogus stovėja tris dienas ant *krasos* pas viršininką". Spaustoji Juškevičiaus žodyno dalis irgi pažįsta *krasą* (J 273 s. v. *čyžma*, 111 s. v. *at*, 163 s. v. *atstovėti*): atstovėjau *krãsą*. Be Juškevičiaus, *krãsą* dar pažįsta, Jauniaus liudijimu, Kvėdarnos ir, J. Jablonskio liudijimu, Alsėdžių parakvijos žemaičiai: *krasà*, kilm. *krãsos* (tarm. *krãsas*) „обязанность поставки лошадей, подвод" Kv, važiúoti į *krãsą* Kv, *krãsos* arkliaĩ, *krãsos* vežčjas Als. *Krãsininkas* — kurs turi apėmęs krasą, kurs laiko krãsos arklius Als.

Krãsos, kuri dar nesenai mūsų rašomojoje kalboje atstojo „paštą", pasirodo, esama lenkiškos kilmės žodžio. *Krasą* lenkai vadina vardu *kresa* „kolej służby jednodniowej na posyłki w urzędzie wójta gminy, inaczej stójka" (Karłowicz Słównik gwar polskich II 475), *kresa* „1. linja długa; 2. blizna; 3. w Im. stanowiska wojskowe do przesyłania listów, poczta wojskowa; 4. *(stójka)* kolej służby jednodniowej na posyłki w urzędzie wójta gminy: Poszedł na *kresę* = udał się na taką służbę" (Słównik jęz. polsk. Warszawa 1902 t. II 544).

Lenkų kalbos balsį *e* (po *r*) ir kituose žodžiuose lietuviai verčia balsiu *a*, ką rodo dar šiuodu žodžiu: 1) *agrãstas* „ribes grossularia"
71(174) = lenk. *agrest*, 2) *radãstas* „róża, Rosenstrauch" = lenk. tarm. **redest* „rdest" (senėliau turėjo būti vard. *rdest*, kilm. *redstu*)[1].

Lenkų *kresa* drauge su žodžiu *kres* „Kreis; Grenze, Grenzlinie; Endpunkt, Ziel" kilimo yra germaniški žodžiai: vok. (mndd.) *krēs* „Kreis".

Taigi, *pašto* nevertėtų pakeisti *krasa*, nes tuo pakeitimu nieko nelaimės mūsų kalba. Be to, *krasa* nė negalėtų atstoti *pašto*, tebūdama vien tiktai „stuika". Keisti vienas svetimas žodis antru, irgi svetimu, neišsimoka.

---

[1] Apie mūsų *radastą* „rdest" (Merkinė, Seinai, KN 230, Br pas BGLS 318) niekų pasaką rašo J. Mikkola BB XXII 244, W. Prellwitz EW[2] 400, A. Walde EW[2] 659 (s. v. *rosa*), O. Schrader RL[1] 696 ir Г. Ильинский Известия XXII,1 200: *Radastas* (arba *radasta* Ožkabaliai, Daukšiai, LT I 201, J[3] 211,4) neturi nieko bendra su graikišku „rožės" vardu ῥόδον.

82. Abelnas

Būdvardį *abel̃nas* ir prieveiksmį *abelnaĩ* pažįsta šie šaltiniai: 1) *Abelnay* gänzlich R I 3, M I 1, *Abelnay* ißwalgė er hat es ganz ausgegessen *Abelnay* jůd's pechschwarz M I 1, II 429, allerdings *Abelnay*, Bejè, Wiſſay R II 15, M II 20, gänzlich, ganz und gar *Abelnay* R II 157, M II 208, überhaupt *Abelnay* R II 360, M II 482; 2) *Abelnas,-a* allgemein (als Adj. selten) *Abelnay* Adv. allgemein; im Ganzen, in Pausch und Bogen; ganz, gänzlich, sehr, ganz und gar. *Abelnay* tikray eben recht N 1; 3) *abel̃nas,-à*, als Adj. ungebr., mehr aber in der Schriftsprache das Adverb. *abelnaĩ* gänzlich, ganz und gar, statt des gewöhnlicheren visaĩ oder povisám. poln. *obel.* gänzlich K; 4) *abelnas,-na* zupełny. *Abelnì* ãtpuskai zupełny odpust. *Abelnaĩ* adv. zupełnie. *Abelnaĩ* dovanójo zupełnie darował J; 5) *abelnas* ogólny Mież, *abelna* prasmė Mież Gram. 9; 6) *abełnas* universus Dauk. Żodr. 42, Grekonys *abełnaj* wĩssus giwentoius szĩpós uksĩnęs maręs... wadĩno Skytajs D[5] 1_{20}, *abełnaj*... wadĩno Getajs 2_{24}, *abełnaje* pamierkaj essant 13_{28}; 7) *abełnaj* Val. Żem. wisk. II 62, wieniems apsakinieju tejsas *abełnaj*, kitiems su wisajs iszgalejs V[11] 216_{12}; 8) *abelnai* gerai Telš. apyl. Bs[2] 220; 9) *abelnai* žila galva V. Kalvaitis pas Basan. Iš gyv. vėlių 49_{38}, *abelnai* nutyko „visai" 52_{25}; 10) busite man *Abelnu* daiktu BrB II Mos. 19,5 „eigentümlich" (BGLS 269), „Eigenthum *abelnjſta*" Br (BGLS 269); 11) *abełnas*... twanas 1668 m. Chil. biblija (Mit IV 236); 12) *abełno* (paſpalijto) 1701 NT (BGLS 10); 13) Wießpatis bettaig tokią ne patôgummą tolaus *abbelnay* ne nor perleisti 1724 m. Grom. VChr 101_{32} „visai, совсем".

Šitas mūsų žodis kilimo yra gudiškas: *обéльный* „круглый,
72(175) полный, совершенный". Senojoje rusų kalboje jam atliepia lytis *обьльный* (Русская Правда) „крепостной холоп": холопьство *обьльное* (Срезневский Матер. II 577).

Būdvardis *obьlьnъ* pridera prie tos pat padermės, kaip ir žodžiai: sen rus. *обьль* = ček. *obel* „вполне, совершенно", sl. *obьlъ* „apvalus, apskritus" = rus. *óблый* (ukr. *viblyj*) „круглый", l. *obły* „okrągławy, walcowaty", bulg. *obъl*, sirb. *obao, obla, oblo*, ček. *oblý*, slovc. *obel* „apvalus".

Slavėnų būdvardis *obьlъ* bus kilęs iš tos pat šaknies, kaip ir mūsiškis *apvalùs* arba (D[5] 24_{9}, 174_{26}, 189_{6}, Būgõs Aist. stud. I 66) *apalùs* „okrągły", t. y. iš *vel-* || *vil-* || *val-* „wälzen": *vélti*, la. *velt* „валять", *vilinât* „volioti" BW 21487, *vẽlenas*, dg. *velenaĩ* „вал

(у разных машин)", *volẽ, võlę* „apvalus medinis kamštis bačkai" Ds = la. *vàle* „kultuvė, валёк".

Slavėnų žodis *obьlъ* „apvalus" susidarė iš priešdėlio *ob-* „ap-", šaknies *vьl-* „val-" ir priesagos *-ъ*. Mūsų kalboje slavėnų būdvardžiui *obьlъ* turėtų atliepti **apvilùs* arba **apilùs* (plg. *apvalùs* || *apalùs*).

Taigi, *abelnas* „bendras, visiškas" ir *abelnai* „bendrai, visai, apskritai" pridera slaviškosios kilmės žodžių skaičiun.

83. Vyšnia ir žem. viešnė

Vaisinį medį „Prunus avium" arba „Prunus cerasus" daugelis Europos kalbų vadina panašiai skambančiais vardais. Štai jie: 1) lie. *vyšnià*, kilm. *vyšnios* (ir Lėipalingio par. *výšnia*), žem. *viešnė*, 2) la. ryt. *wisznias* uga v. *wisznias* auglis „wišń ovoc. Cerasum". *Wisznies* kuks „wišniowe drzewo. Cerasus" Kurmin 239, dg. kilm. *veikšńu* (*ei* iš *ī*) Endzelīns Известия XVII,4 112 (Jaunā Laiciene), 3) pr. *wisnaytos* „Kirschen", 4) sl. *višńa* (rus., bulg., sirb., slovc.; l. *wiśnia*, ček. *višně*), 5) alb. *višjə* „Weichselkirsche", 6) rum. *višne*, 7) nauj. gr. βισινιά, 8) turk. *wišene*, 9) tot. *wišnä*, 10) sen. pranc. *guisne* (nauj. pranc. *guigne*), isp. *guinda*, 11) sen. vok. aug. *wīhsila* „Weichsel(kirsche)", žem. vok. *wisselbere* „die Baumharz liefernde Vogelkirsche", *wispel* „Holzkirsche, Vogelkirsche", 12) ital. *visciola*, *vissola* „Weichselkirsche".

Visoms šitoms kalboms *vyšnios* vardas bendras būti negali, nes ne visos jos tarp savęs yra giminės. Juk turkai su totoriais nėra indoeuropiečiai. Bet ir likusiajai indoeuropiškųjų tautų dešimčiai *vyšnios* vardas bendras būti negali. Prieš *vyšnios* vardo bendrumą kalba jo garsai. Graikų žodžio βισινιά nesutinka garsai nei su germanų
73(176) žodžiu *wīhsilā*, nei su italų *visciola*. Žemaičių *viešnė* savo balsiu nesutinka nei su augštaičių *vyšnià*, nei su prūsų žodžiu *wisnaytos*.

Germaniškasis vyšnios vardas *wīhsilā* (greta su *wihslā*, iš kur esąs žem. vok. *wissel-*) savo konsonantizmu rodo žilą senovę. Žemaičių *viešnė* (senėliau **viešnia* = la. ryt. *wisznia* Kurmin, jei *i* yra ilgas, kilusis iš *ie*) su slavėnų *višńa* irgi gali būti šiaurės indoeuropiečių tarmės liekana. *Wīhsilā* būtų kilusi iš indoeuropiškos lyties **weiḱs-ilā*, o sl. *višńa* — iš **weisḱ-nįā*. Del garsų *ks* kaitaliojimos su *sk* prašome palyginti: sva. *wahs* || lie. *vāškas*, sl. *voskъ* „Wachs", s. ang. *aex* „Axt" || lot. *ascia*.

Dalis indoeuropiečių prokalbės tarmių iš žodžio *weisk-* || *weiks-*, reiškusio „lipnų skystimą", „sakus", pasižinusi su vaisiniu medžiu

„Prunus avium", del „sakų" tekėjimo praminė jį **weisk-nįā*, **weiks--ilā* ir **wiks-lā*. Sakų vardą turime žodžiuose: 1) lot. *viscum, viscus* „die Mistel; der aus ihren Beeren bereitete Vogelleim" = gr. ἰξός „die Mistel, eine Schmarotzerpflanze, auch die Beeren derselben u. der daraus bereitete Vogelleim = ãmalas, jemioła", 2) skr. *vēṣ--ṭa-* „Gummi, Harz".

Iš indoeuropiškojo „sakuočio" medžio vardo **weisk-nįā* lietuvių kalboje galėjo atsirasti dvi lyti, būtent: **wiekšnia* ir **viešnia*. Lietuviškų lyčių dvejopumas pridera nuo priebalsio *k* kokybės (qualitas). Jei jis būtų buvęs „palatalis", tai tuomet lietuvių kalboje jam atlieptų *š*: *šáuju* = sl. *sujǫ* „užkišu (= užšauju) duris" || sva. *sciuzu* „ich schiesse", alban. *he* „metu" iš ide. **sḱeudō*. Jei *k* bus buvęs „velaris", tai tuomet lietuvių kalboje jį atstos irgi *k*: *ieškóti* = sl. *iskati* || sva. *eiscōn*, *vāškas* = *voskъ* „Wachs". Del tos priežasties, vadinasi, del priebalsio *k* kokybės nežinojimo, negalima pasakyti, ar garsų atatikimo atžvilgiu žemaičių *viešnė* gali būti savas, lietuviškos kilmės, žodis.

Garsų atatikimo (atliepimo) mokslas aiškiai rodo, kad mūsų *vyšnia*, latvių *vīkšņa* (iš čia ryt. dg. kilm. *veikšņu*) ir prūsų *wisnaytos* negali būti savi žodžiai, bendri su slavėnų žodžiu *višńa*. Visus tris žodžius aisčiai bus gavę iš savo kaimynų slavėnų kalbos (A. Brückner Litu-slav. Stud. I 46, 153, A. Leskien Bild. 574, O. Schrader RL 430, Boisacq Dict. 377).

Žemaičių *viešnė*[1] pažįstama šiems šaltiniams: 1) *wėszna*, *os* f. die Kirsche, bei Memel gebräuchlich statt des gew. *wyszna* N 72; lytis *wėszna* skaitytina yra *viešńa*, t. y. *viešnia* (be ne *ie* tik?), 2) *vėszne*
74(177) „die Kirsche" Heydekrug, Prökuls, Drawöhnen, Memel (A. Bezzenberger GGA 1885 S. 934), 3) *vęišnę* „вишня" Viekšniaĩ (dr. D. Bukantas), 4) *wyjszny* wiśnia (Laũkžemės šnektos žodynėlis, XIX amžiaus pradžios rankraštis), 5) *wijszne* „wiśnia" Dauk. (lenk.--liet. žodynas, rankraštis), *węisznęs* waisius „cerasum" Dauk. Prasma 115, *wījsznĩ* (cerasus) Kning. med. siekłû 41, szakélę *wījsznęs* Ape sodnus 80, sù sliwajs ir *wījszniemis* 45, *węisznin's*, sliwin's 3, *wieszn̄nes*, slywĩnes siekłas Kning med. siekłû 26.

Prunus avium „Vogelkirschbaum", kaipo laukinis medis (wildwachsend), esąs pažįstamas pietiniame Turkestane, šiaurinėje Persijoje, abipusiai Kaukazo, Ponto kalnų giriose (augštyn nuo

[1] Kirtis ant *ie*. Priegaidė (intonatio) man nežinoma. Rodosi, *ie* tvirtapradis (gestossen) [žr. p. 225 pataisą Nr. 1.—*Z.Z.*].

Kerasunto ir Trapezunto), Peloponėso ir šiaurinės Graikijos kalnų šlaituose. Europos kalnams ir lygumoms tasai medis irgi nėsąs svetimas. Jo nepažįsta šiaurės Europoje tiktai Baltijos pajūris ir Rytų Prūsai (V. Hehn — O. Schrader Kulturpflanzen und Haustiere. 8 Aufl. Berlin 1911 S. 408).

Kadangi Lietuvoje neauga laukinė vyšnia „prunus avium", tai jai negalėjo būti ir seno vardo, paveldėto iš indoeuropiečių prokalbės gadynės. Ir su *vyšnia*, ir su *viešnia (viešne)* lietuviai turėjo pasižinti vėliau, kada slavėnai, atėję iš anapus Pripeties balų, įsibrovė lietuvių gyvenaman žemės plótan. Iš Valuinės, kame auga ir laukinių vyšnių, slavėnai bus jų atsinešę ir į naująsias savo sodybas, šiáurėsp nuo Pripeties, Nemuno, Berezinos ir Dauguvõs upių sritin.

Pirmosiomis susidūrimo dienomis su lietuviais, latviais ir suomiais slavėnai savo kalboje senojo dvibalsio *ei* vietoje dar tebetarė *ē*, iš kurio paskui išriedėjo *i*. Žodžius *milъ* „mielas", *vixъrь* „viesulas", *krivъ* „кривич", *svita* „skepeta, apsiautalas" tuomet rusų prosenoliai dar tebetarė *mēlu, vēxuri, krēvu, svēta*, nes tik iš šitų lyčių tegalėjo atsirasti suomių žodžiai *mielu, viehkuri* ir latvių *krìevs* „rusas" ir *svieta* „skepeta". Tuomet (V—VII amžiai) kriẽvai žodį *vīšnā* „vyšnia" bus dar tarę *vēšņā*.

Taigi, žemaičių *viešnia* (vėliau *viešnė*) ir būtų tų pirmųjų dienų santykių, kurių yra turėję lietuviai su kriẽvais, liudytoja.

84. Pečius ir krosnis

Šiandie vargu be rasime Lietuvoje tokią vietelę, kur nepažintų *pẽčiaus*. Jį jau vartoja savo raštuose pirmieji mūsų rašytojai — Vilentas (1579 m. 114_{28}, 160_{20}), Bretkūnas (BGLS 341), Daukša (1599 m. DPo 118_{12}, 187_{27}...), Širvydas (1629 m. PS I 110_3, SzD 246) ir kiti.

75(178) Kuršo latvių (Sasmakos apylinkė) *peč-beńkis* „pečiaus suolas"[1] rodo, kad ir latviams kadai kitkart *pẽčiaus* nebūta svetimo.

Kad *pẽčius* kilimo yra slaviškas žodis, tuo šiandie niekas neabejoja (A. Brückner Litu-slav. Stud. I 117, Arch. für slav. Phil. VIII 528, J. Mikkola Berühr. 150, O. Schrader RL 592).

Slavėnų kalbose pečius yra vadinamas: rus. *печь* (gud. *peč*, ukr. *pič*), lenk. *piec*, ček. *pec*, sirb. *peć*, bulg. *pešt*. Kad mūsų *pečiaus*

[1] A, dievińi, man bij laime, mans brālīts rijinieks; es sēdēju *pečbeńk'ī*, pušk'ē balt villainiń BW 31525 „Ai, dievuli, man buvo laimė, mano brolelis kluonius; aš sėdėjau (kluono) pečiaus suole, puošiau baltą vilnonėlę".

vardas būtų ne pasiskolytas iš slavėnų kalbos, bet bendras, tai tuomet būtų ištariamas **pektìs,-iẽs*, nes rusų galūnę *-č*, kuriai atliepia lenkų ir čekų kalboje *-c*, o bulgarų *-št*, lietuvių kalboje atstoja *-ktis,-ies;* pvz.: rus. *ночь*, lenk. ir ček. *noc*, sirb. *noć*, bulg. *nošt* = lie. *naktìs*, la. *nakts*, pr. *naktin* „naktį". Kadangi slavėnų veiksmažodžiui *pekǫ* (rus. *пеку*, l. *piekę*) lietuvių kalboje atliepia *kepù* = la. *cepu*, tai ir **pektiẽs* vietoje lietuviai tarytų **keptìs*.

Latviai iš *kepìmo* šaknies „pečiui" vadinti turi lytį ne **cepts* (= **keptìs*), bet *ceplis* „Backofen", kas lietuviškai būtų **keplỹs*.

Pečiaus vieton rašomojoje kalboje šiandie visur kišamà yra *krósnis*. Kiekvieną „pečių" *krósnimi* tevadina vieni tiktai Klaĩpėdos apylinkės žemaičiai: *kråsne* „jeder Ofen" Memel (A. Bezzenberger GGA 1885 S. 925). Visur kitur Lietuvoje *krósnis* yra ne „molinis", plūktìnis, bet iš didelių akmenų sukrautas jaujos ir pirties (Badestube) pečius. Kad taip iš tikrųjų yra, rodo sutartinai visi žodyno šaltiniai, pavyzdžiui: 1) Kamionka w łaźni. Vaporarium, vaporarium ex ignitis lapidibus. *Kroſnis* SzD 82; 2) *Króſnis* ein Ofen von Steinen in den Badstuben und Brachstuben R I 68, M I 132, Kai ant *Krôsnies* pilla er giesst als auf einen heissen Stein, er säuft sehr M I 132, Ofen in den Brachstuben *Kroſnis* M II 363; 3) ein Ofen von Feldsteinen und Leim rund zusammen gesetzt, so *Kroſnis* genennet wird Lepner 139; 4) *krosnis* f. kamionka w łaźni П; 5) *krosnis* kupa D², *krosnìs*, kùpeta congeries D¹ 9, krowę *krosnį* D⁵ 148₉ „Steinofen"; 6) *krósnis,-ies* „krūva akmenų, acervus lapidum" Vl; 7) *krósnis,-ies* „pirties akmeninis pečius" Ds, Bìržai, Ramýgala, Skàpiškis, Šakýna, Kv, Rt, Išpýlė kaĩ añt *krósnies* Joniškis; 8) *krósnį* reik pakurti J³ 181,20; 9) sadėk málkas añt *krósnies* „pečiaus kaktos"
76(179) Jeznas; 10) *krósnis* der Ofen im Zimmer. Pas krósnį pasisėdos Mit I 67 (Klaĩpėda); 11) *krósnis* ein von Steinen oder Ziegeln gebauter Ofen in Brach- und Badestuben; bei Memel jeder Ofen N 230; 12) *krósnis* in Samog. ein Steinofen in Badestuben, sprichwörtlich: pìla kaĩp añt *krósnies*, auch in pr. Lit. gebräuchlich vom unaufhörlichen, masslosen Trinken K; 13) *krosnis* „stos kamieni, piec łazienny, palenisko" Mież; 14) *krósnis,-ies* stos kamieni. Dideles *krosnis* akmenų sudegink ir suskaldyk. Liesos karvės kaulai kaip *krosnis* stovi J; 15) *krosnis* „stos kamieni" Bs⁶ 113 (Ožkabaliai).

Mūsų *krósniai* latvių kalboje atliepia *krâsns* „Ofen, печка" (plg. BW 9810, 12550): *krâšu* „krosnių" Bielenstein Lett. Spr. II 4 (*-šu* iš *-snįuo*, plg. *alkšu* BW 9778,1 var. „alksnių").

Krósnies reikšmė „Ofen“ ir „Steinofen“ išriedėjo iš senėlesnės reikšmės „Steinhaufen“, „krūvos“ akmenų. *Krósnis*, būdama „krūva“ akmenų, nieku būdu negali būti vienõs kilmẽs su būdvardžiu *kárštas*, la. *kar̂sts* „heiss, жаркий, горячий“ (H. Hirt Idg. Gram. II 122, E. Berneker EW I 608, A. Walde EW² 130 s. v. *carbo*).

Krósnis „Steinhaufen, stos kamieni“ greta savęs turi Rytų Lietuvoje paralelę lytį *krū́snis,-ies* f. „krūva akmenų“ (Ds, Sãlakas, Skãpiškis): po *krusnej* akmeniu (Leskien Bild. 373).

Mūsų *krūsnį* turi pasiskoliję gudai ir lenkai: gud. *krusznia* wielka z kamieniou złożena Federowski I 45 ir lenk. *krusznia*, *kruśnia* „kupa kamieni“ (Karłowicz Słownik gwar polskich II 488).

Krū́snis drauge su germanų kalbos žodžiu *hrausī* „Steinhaufen“ (sen. isl. *hreysar* f. pl. „Steinhaufen“: vok. žem. *rūse* „Haufen“ Fick Vgl. Wb. III⁴ 109) galėtų būti vienos kilmės su veiksmažodžiu *kráuti*, la. *kraũt* „складывать в кучу“: sen. isl. *hraun* n. „krūva akmenų“, *hrūga* „krūva“ (Fick III⁴ 107, Hirt Ablaut § 516), sl. *kryti* „dengti“, *krovъ* „dangtis, stogas“.

Širvydo (SzD 254) *kruſonis* „płot kamienny“ be nebus tik spaudos klaida užuot *kruſnis*?

Jei *krū́-snis* kilo iš *kráu-ti*, tai *krósnis* — iš **króti*, išlikusio latvių kalbos žodyje *krâju*, *krât* „собирать, sammeln, haüfen“.

Krósnies ir *krū́snies* priesagą *-sni-* randame dar šiuose žodžiuose: 1) *šū́snis,-ies* „krūva“ greta su *šū́timi*, 2) *degsnìs,-iẽs*, 3) sl. *basnь*, *pěsnь*, *plěsnь*. Užuot *-snis,-snies* dažniau vartojama *-snis,-snio* : *žiñgsnis*, *sruõbsnis*, *kąsnis*, *mìrksnis*, *šū́ksnis*, *slúogsnis*, *láipsnis*, *stráipsnis*, *žiùpsnis*, *dýgsnis,-nio*.

77(180) Taigi, *krósnis* tėra tik akmeninis pečius, „Steinofen“, arba „krūva akmenų“, „Steinhaufen“. *Pẽčius* esąs „Ofen zum Backen“, o *kakalỹs* — „Ofen mit Kacheln“ (R II 271, M II 363).

Kakalỹs „Kachelofen“ (R II 218, M II 290, D⁵ 25_{20}, 27_{11}, Klv¹ 29 [285]) drauge su ukrainiečių žodžiu *кахоль* „koklinis pečius“ ir slovencų *kachel* „Ofen“ gimęs yra iš vokiečių žodžio *Kachel* „Kachelofen“ = sva. *chahhala* „Topf“ = lot. vulg. *cacalus* „cacabus“ (R. Meringer Wörter und Sachen III 183).

Prūsų kalbos elbingiškis žodynas turi pečiui vadinti du vardu, būtent: *stabni* „Ofen“ ir *vumpnis* „Backofen“ greta su *umnode* „Backhaus“.

Prūsų žodis *stabni*, kaip rodo jo etimologija (pr. *stabis* „akmuo“, *stabino tilte* „lapideus pons, akmeninis tiltas“), senovėje turėjo būti „akmeninis“ pečius (sen. isl. *steinofn* Schrader RL 592), t. y. *krósnis*.

Prūsų *vumpnis* „Backofen“ (*Umpna* collis, *Umne* id est clibanus 1331 m.)[1] ir *umnode* „Backhaus“ turi giminaičių ir Lietuvoje. Štai jie: 1) *ùblas*, kakalys, peczius fornax D[1] 17, *ùblas* węgielnia D[2]. Deszimtasis trobesys wadīnos *ùblas*, teip wadīnamas smałos pecziós, kóremī derwą arba smałą ir degótą degę D[5] 28_8, *ùblas* v. deagutinea KosL 57a (Kr. Daukšos, Biržų mokytojo, žodynėlis apie 1860 m.) = *degùtinė* Ds „duobė, kurioje dega dervą arba degutą“; 2) *ùblādė* (su dviem kirčiam), (su) *ùblade*, dvi *ùbladi*, trìs *ùblades* (su vienu kirčiu) „atskiras trobesys, kuriame stovi duonkepys pečius“ Slnt, „mažas trobesys, kur duonkepys pečius arba kur jovalą taiso“ Kuliai, Ms, Kad vaīkis ar meĩgė eina per vietas, yra sakoma: „eĩt paĩ vietàs ìt šuõ paĩ *ùblades* (kun. P. Sragys); troboie... dąnkepis peczióś isz widaus yra kórams, kóremī walgytī wirę ĩr douną képę, tokémī kĩjmī, kóremī *óbladęs* nebuo, ĩsz to pecziaus dumaj ruko i trôbą D[5] 25_2, Szesztasis trobesys wadīnams buo *ubłade*, kórioie buo dąnkepys kakalys, nu to wadīnams, jog po jo newen douną ĩr pyragus, bet stiekius, gujres, poukius ĩr kītas žuwys bej mesas képę, jau lĩjpas gełdosĩ, jau ąnt sziaudais, tengi dziowĩno grudus, grybus ĩr obułus obulinie, tengi buo ĩr gĩrnas sókéłtas grudams maltĩ... Tosĩ *ubładiesĩ* pas netórtingusius ligej ĩr pĩrtĩs kajp sakiau buo, nesgi ant murió kakalio buo krosnĩs sókrauta. Szalĩp tos *ubładęs* po wĩjnó stogó buo kamarale 26, spĩrgĩno lĩjpos gełdosĩ *óbładiû* kakalusĩ 43_5, į kė-
78(181) pĩniczę arba *ubładę* pas sawo darbą pargryžo Ugnęs kn. 75, Atstej nu kiema buwa *ubłade* Val. Wajku Kn. 39, Nuvedusi į šiltą *ubladę* visą ištepė ir įlandino į šiltą duonkepį Paaug. žmon. kn. 48; 3) *ùba-šlaitė* „pẽčiadengtė, заслонка, t. y. *ùbo šliejamasis dangtis“ Dúkštas, Linkmenes, Obẽliai, Palúšė, Tverẽčius.

Iš tos mano mẽdžiagos paaiškėjo, kad lietuvių kalboje esama net trijų prūsiškojo pečiaus vardo *vumpnis* giminaičių: *ùblo*, *ùblādės* ir *ùbašlaitės*. *Ublas* yra „dervos arba deguto degamasis pečius“ arba „degutinė“. *Ublade* pajūrio žemaičiai vadina tróbesį, kuriame stovi „duonkepys pečius“. *Ubla-dės*[2] vardas rodo, kad seniau *ublu* vadinta „duonkepys pečius“. Rytiečių augštaičių *ùba-šlaitė* rodo kadai kitkart pečiaus vardą buvus **ùbas*, dg. **ùbai*.

---

[1] G. Gerullis De Prussicis Sambiensium locorum nominibus. Tilsis 1912 p. 121.

[2] *Ubla-dė*: *ublas* = *pelù-dė* : *pelūs* = *alù-dė* : *alus* = *avìdė* „avių tvartas“ *žąsìdė* „žąsų tvartas“ : *avis*, *žąsis*.

Vienas patrijotas mane tikino, bet dar neįtikino, kad šedùviai dar ir šiandie *ubù* tebevadiną „pečių“. Ar tai tiesa? Be nesiteiktų kas apie tai pranešti lietuvių kalbos žodyno redakcijai (Kaune, Švietimo Ministerija).

Prūsų *vumpnis* kilęs yra iš senesnio vardininko *umnas*. Del garsų junginio *-mn-* kaitaliojimos su *-mpn-* prašom palyginti lotynų kalbos lytis *somnus* ir *sompnus* (Stolz u. Schmalz Lat. Gram.[3] 87[9]). Prūsų *umnas* „Backofen“ bus atsiradęs iš aistiškos vardininko lyties **ub-na-s*. Lietuvių kalboje pastarajai lyčiai atlieptų **ugnas*, nes jų kalboje *bn* išvirsta junginiu *gn*. Pavyzdžiui tesie: 1) **dùbnas* (= sl. *dъno*, la. *dub-ens* „dugnas“) > *dùgnas* „дно“, 2) *lùgnios*, *lùgnių* Svėdasaĩ, Ušpãliai < *lùbnios* „розвальни (сани)“ Ds, Tverečius iš senėlesnės lyties **lùbinios* (plg. *kélnios* Ds, Sv < **kẽlinios* „kelnės“) : la. *luba* „luobas, луб“ RFV LXXI 468, 3) la. *Dignāja* „upė ir miestas, vokiškai vadinamas *Dubena*“ (Konverz. vārdnīca 600, *Dignāj-ieši* BW 28664) = la. ryt. *Dybnōja* BW 17063,3 iš senėlesnės lyties *Dubnāja* „vok. Dubena“.

Prūsų ir jotvingų[1] kalboje mūsų *dugnui* atliepia kamienas *dumna-* || *dumpna-*, kurį randame šiuose vietų varduose: *Dompni-kaym* arba *Domnykaym* ir *Muntileytis dumpnis* (Sambijoje), *Curwe-dumpne* (Varmijoje), *Helle-dompne* (Sudavijoje), plg. K. Būgos straipsnį 1913 m. „Draugijoje“ (t. XX Nr. 83 p. 274). *Muntileytis dumpnis*, išvertus jotvìngų žemėje gyvenančių leipalingìškių dzūkų šnekta, būtų — „*Muntileicio dùgnas*“, plg. iš *anõ dùgno* žmogùs „krašto“, mũs *dùgno* žmogùs „mūsų krašto žmogus“ (St. Dabušis).

79(182) Lietuvių ir prūsų pečiaus vardai **ùbas (ùba-šlaitė)*, *ùblas* ir **ùbnas* (pr. *vumpnis*) neleñgva atskirti nuo germaniškojo pečiaus vardo *ufnaz* : sen. isl. *ofn*, sva. *ovan*, sen. angl. *ofen* „Ofen“, *ofnet* „Topf, Gefäss“ (Fick III[4] 29, Kluge EW[9] 331, Falk u. Torp Norw.-dän. etym. Wb. I 808, Zupitza Guttur. 15, Feist Etym. Wb. der got. Spr. 2 Aufl. S. 48).

Greta su lytim *ufnaz* germanai sako ir *uhnaz* (got. *auhns*) bei *ugnaz* (šved. *ugn*, norv. *ogn* „Ofen“). Pastarieji dvi lyti savo priebalsiais sutinka su „puodo“ vardais sanskrito ir lotynų kalboje: skr. *ukhā* „Kochtopf“, lot. *aula (*aukslā)*, *auxilla* „Topf“. Su lot. *auxilla* „puodeliu“, sako, esąs vienos giminẽs lietuvių žodis *aukšlỹs*, *aũkšlio* „trąbka z kory na jagody, Düte oder Schachtel aus

[1] Apie jotvingų kalbą buvo rašyta „Švietimo darbe“ (1921 m. Nr. 5—6 p. 142).

Baumrinde“ Ds, Kv, SzD 88 (A. Bezzenberger BB XXIII 315, K. Būga RFV LXV 303).

Germanų *ufnaz* (ide. *úpnos*) galėtų būti tas pats žodis, kaip ir graikiškas pečiaus vardas ἰπνός, kad balsio *i* vietoje būtų *u*.

Senovėje švedų pečiui vadinti, be *ugn'o*, turėta dar ir vardas *omn*, tarm. *umn* „Ofen“ (Feist Etym. Wb[3] 48), iš kurio bus kilęs lapiškasis pečiaus vardas *omn* ir *vuobne* (Ahlqvist Kulturwörter 114). Švedų kalboje pečiaus vardas *omn*, *umn* galėjo atsirasti lygiomis teisėmis iš dviejų germaniškų lyčių: **ubnaz* ir *ugnaz* (šved. *ugn*). Pietiečių ir vakariečių švedų šnektose *g* po guturalių balsių virstąs lūpiniu spyrantu (E. Zupitza Gutturale 11) ir del to *gn* drauge su *fn* (iš senesnio germ. *bn*) išvirstąs junginiu *mn*. Tokių tarmės žodžių turinti ir švedų rašomoji kalba. Švedų kalbos junginiui *mn*, kilusiam iš senėlesnio *bn* ir *gn*, danų kalboje atliepia *vn*. Šitam priebalsių virtimui duodame kelis pavyzdžius: 1) germ. *hrabnaz* „varnas“, sen. isl. *hrafn*, vok. *Rabe* = šved., norv. tarm. *ramn* = dan. *ravn*, 2) germ. *hrugna*, s. isl. *hrogn* „žuvies ikrai, varlės kurkulai“, vok. *Rogen* = šved. (gutniškai, Gotlando salos gyventojų tarme) *rumn* „Rogen“, 3) germ. *swebnaz* „somnus, Schlaf“, s. isl. *svefn* = šved. *sömn* = dan. *søvn* „miegas“.

Dvi Baltijos pajūrio tauti, prūsai ir švedai, kuriedvi vieną nuo antros skiria 250—300 varstų jūros plotas, vadina pečių tuo patim vardu, būtent: pr. *umna-(vumpnis)* ir šved. *umn*, *omn*.

Greta su lytim *ufnaz* (s. isl. *ofn*, sva. *ovan*) germanai turi dar dvi, būtent: *uhnaz* (got. *auhns*) ir *ugnaz* (šved. *ugn*). Pastarieji dvi lyti vestini yra iš indoeuropiškosios lyties *uknos*. Germanų kalbos garso *h* su *g* kaitaliojimos pridera nuo senovės kirčio. Iš senovės
80(183) lyties *úknos*, su kirčiu ant *u*, germanų prokalbėje turėjo atsirasti *uhnaz*. Lytis *uknós*, su kirčiu ant *o*, turėjo pavirsti lytim *ugnaz*.

Tokie žodžiai, kuriuose kaitaliojasi *hn* su *gn*, germanų kalbose nėra didelė retenybė, pvz.: 1) dan. *lyn*, norv. *ljon* „žaibas“ iš germ. *leuhna-*:*leugna-*, iš kur s. dan. *ljugnild*, *liugnacth* „žaibas“ || gr. λευκός „baltas“, lie. *laũkas* „su balta žvaigžde kaktoje“, 2) dan. *lune* „akivaras, Wasserloch“ iš germ. *luhnā* : *lugna-*, iš kur norv. *logn* „Fleck, wo das Wasser blank ist wie von aufströmendem Fett“, dan. *lovne* „akivaras“ || šaknis *leuk-* „šviesti“, sl. *lučь*, *lučina*, 3) got. *ahana* „akuotas“: s. isl. *ǫgn* f., šved. *agn*, dan. *avn* „akuotas“ iš germ. *agnā*, 4) germ. *trahnu-*, sva. *trahan* „ašara“ : *tragnu*, s. dan. *traffn* (Falk u. Torp Norw.-dän. Wb. II 1279).

Germ. *ufnaz* rodo, kad prógermanių greta su lytim *uknos (: úknos* ir *uknós)* turėta ir *úpnos*. Graikų ὑπνός irgi būtų tas pat žodis, kaip ir *úpnos*, tiktai skolytinis. Jis būtų graikų gautas iš tokios kalbos, kurioje garsas *u* buvo ištariamas kaipo *i*.

Priebalsių neatatikimas (*p* ne = *k*) pečiaus varde rodo jį esant skolytinį žodį. Būtų jis paskolytas iš tokios kalbos, kurioje *k* (lot. *auxilla* „puodelis"), o gal ir *kh* (skr. *ukhā* „puodas"), galėjo išvirsti lūpiniu garsu *p* (šiuo keliu: *k* > *kh* > *x* > *f* > *p*).

Kaip iš lyties *uknos* germanai turi dvi lyti *(uhnaz* ir *ugnaz*, t. y. *úknos* ir *uknós)*, taip lygiai ir iš lyties *upnos* reikia laukti dviejų lyčių, būtent: *ufnaz* „úpnos" ir **ubnaz* „upnós". Lytis **ubnaz* būtų kirčio ir konsonantizmo atžvilgiu tolygi lyčiai *swebnaz* „miegas, sapnas" (ide. *swepnós* || skr. *svápnaḥ*), iš kur s. isl. *svefn*, s. saks. *sveban* „Schlaf, Traum".

Jei prūsų žodis *umnas (vumpnis)* nėra švediškas žodis *(umn, omn)*, tai jis gali būti pavýslio germanų tarmės žodžio **ubnaz* (prógerm. *upnós*) vaikas. Greta su lytim **ubnaz* pavýslio germanai (gotai, gepidai) turėjo turėti ir lytis **ublaz* (progerm. *uplós*) bei **ubaz* (progerm. *upós*).

Lyčių *ubnaz* || *ublaz* santykis primena lyčių *heminaz* || *hemilaz*[1] santykį. Vokiečių kalbos žodis *Of* m. „Ofen" (Weigand Deutsches Wörterbuch II[5] 331), kilusis iš germ. *ufaz* (ide. *úpos*), pritaria mūsų spėjimui, kad kitkart būta germanų kalbos tarmėse ir gretiminės lyties *ubaz* (ide. *upós*).

Taigi, lietuviški pečiaus vardai *ùbas* (išliko pečiadengtės varde
81(184) *ùba-šlaitė*) ir *ùblas* rodo, kad senovėje pavýslio (ar Skandinavijos?) germanų pečiui vadinti turėta šie vardai: *ubnaz* (iš čia pr. *vumpnis*), *ublaz* ir *ubaz*.

Pečiaus vardo šaknis *ub-* aistiška būti negali del nelemtųjų garsų atliepimo dėsnių. Tam germanų kalbos garsui *b*, kuris eina pakaitomis su *f*, aisčių giminės kalbose atliepia *p*, pvz.: germ. *hubilaz* || *hufilaz* „kalva" Fick III[4] 94 — lie. *kùpeta, kùpelė* Als, Ms „guba", *kuprà, kaũpas;* germ. *hreuba-* „šiurpus, nukrupęs" (sva. *riob*, s. ang. *hréof* „rauh, schorfig") || germ. *hrufa-* (sva. *ruf* „Schorf") — la. *kraũpis* „šašas", *krupis* „rupūžė" Fick III[4] 108.

Mūsų **ùbas* ir *ùblas* drauge su prūsų *umnu (vumpnis)* gali lygiomis būti kilimo ir iš senosios Pavýslio Germanijos, ir iš Skandi-

[1] Got. *himins*, s. isl. *himinn*, s. angl. *heofan* || s. sak., sva. *himil* „Himmel, dangus".

navijos. Šito klausimo lingvistika viena, be archeologijos, nepajėgia išspręsti.

Dar lieka mums pasikalbėti apie tuos pečiaus vardus, kurie kilę yra iš veiksmažodžio *žiedžiù, žiedžiaũ, žiẽsti* „formen, bilden aus Ton“: *žiẽdžia* púodą „lipdo“ Linkmenes, *žiedžiu*, lipiu, lienu „formuję“, *žiedimas*, lipimas ko „formowanie“ SzD 54, *žieſtas* dayktas „garnczarska robota“, Puodžius, *žiedžius* (be ne = *žiedžiąs*?) „garncarz“, *žieſtas*, nulietas „garnczarski“ SzD 58, *žiedimas* „kształtowanie“ 120, *žiedžiu, žiedžiau, žiesti* „kształcić, formować, topić“ KosL 58d (Kr. Daukšos žodynėlis).

Nuo *žiedimo* praminė lietuviai šiuos vardus „pečiui“: 1) įmesk, sako, į ugnį, kad kuręsis *žaidas... žaidą* užkurusi Mit II 145 (J. J.; kur tą žodį šiandie dar pažįsta?), 2) Kaip ugnis sidabrą ir pęczius *[szaidis]* auksą, Schiteipo megin Ponas schirdis BrB Prov. 17,3 (BGLS 341); šitą pečiaus vardą aš skaitau *žaĩdis*, plg. taip pat sudarytus žodžius: *rañtis* || *renčiù, brandis* || *bréndo, daĩgis* || *dìegti, dýgti, gnaĩbis* || *gnýbti, vãžis* || *vežù, vaĩkis* „robę(-ęte)“ (passive) || *veĩkti* „robiti“, 3) *žajstis* miejsce gdzie żar zgarnywają, ognisko, np. w kuźni, w piecu, Wornie KosL 159b = *žaĩstis*, plg. *kaĩštis, raĩštis, nãščiai*, 4) *žājzdė* ognisko, w Worniach KosL 182b = *žaĩzdė*, 5) *žaĩzdras*, illativus sing. *žaĩzdran* (kas rodo, kad nom. pl. būtų **žaĩzdrai*) „горн кузнечный, der Schmiedeherd, Esse“ Jūžintaĩ, Skãpiškis, pas kalvį... pagruzdìti jûs *žaizdre* Mit II 146 (J. J.), 6) *žaĩzdrė* „горн кузнечный“ Eĩžvilkas, Jõniškis, 7) *žiẽzdras* „горн кузнечный“ Dus, Pìlviškiai, 8) *židìnė* Debeĩkiai, Kp, Rõkiškis „žertùvė (Ds), жароток, загнета (печурка, куда сгребаются угли из печи)“, *židinea* żarnik KosL 58d (Kr. Daukšos žodynėlis), 9) Ugnis ant *žìdinio* sužerta blėsténti pràdeda J 218, Anglys ant *žìdinio* sùžertos išblėso J 563, *židinỹs, žìdinio* Baisógala, Jõniškis, Lẽnas „žertùvė; ognisko, очаг“, *židinīs* kominek do palenia ognia Žviñgiai (KosL
82(185) 33a); *židinis* ognisko w Kurszańskiej parafji przy piekarnianych piecach oddzielnie w kąteczku przymurowane dla zgarnienia żaru, gdzie ogień długo się utrzymuje Sužerk ugni i *židini* KosL 182b.

Del *žiestųjų* pečių vardo esmi jau rašęs žurnaluose „Известия отд. рус. яз. и слов. Имп. Акад. Наук“ (t. XVII,1 p. 37) ir „Русский филолог. вестник“ (t. LXV p. 325).

Veiksmažodis *žiedžiù, žiẽsti* su visa savo paderme, kurios narių mes priskaitėme net devýnetą, turi sau giminaičių dar ir daugiau: 10) *žìduika* „pienpuodė (Bs[1] 119), Milchtopf“ R II 256, 353, M II 341, 472 su tokia pat priesaga kaip ir žodis *šašuika* „ostrupialec; wołowe oko (ziele)“

KosL 54b, plg. RFV LXV 325, LXVII 249, LXXV 155; 11) pr. *fiduko* „Siebtopf, košiamas puodas", lietuviškai būtų **židuka* RFV LXV 325, LXVII 249; 12) pr. *feydis* „Wand, siena" = sirb. *zîd* „mūras, siena": sen. bulg. *zižd̨* (= lie. *žiedžiù* Эндзелин Слав.-балт. эт. 194), *zьdati* „statyti, aedificare", *zьdĕnь* „molis", rus. *создать, созидать, зданье*, lenk. *zdun* „puodžius"; 13) *puoda-žiedỹs* „puodžius, garncarz" Linkmenes; 14) la. *ziežu, ziedu, ziest* U „einen Ofen mit Lehm verschmieren" ir (Rakstu kr. XV 145) „марать", Beidz reizi *zìest* sev drēbes! „pabaigk bent kartą tepti savo drabužį"; la. *zìežu* = lie. *žiedžiù*.

Kuo senovėje skirtasi *žaĩdžio* (vard. *žaĩdis*) nuo *ùb(l)o*, šiandie nebegalima pasakyti. Tiek tiktai aišku iš žodžio etimologijos, kad *žaidžio* būta *žiestìnio* pečiaus, vadinasi, plūkto iš molio, ne plytinio.

Taigi, *krósnis* yra iš akmenų sukrautas pečius, „Steinofen", *kakalỹs* — koklinis pečius, „Kachelofen", *žaĩdis* — iš molio *nùžiestas*, plūktìnis pečius, „Tonofen".

Koks yra buvęs *ub(l)as*, galės parodyti būsimieji pečiaus tyrinėjimai. Geistina būtų gauti iš Žemaičių *ublo* ir *ubladės* keletą aprašymų su tiksliais piešiniais ir fotografijomis.

Lietuvių kultūros istorijai pravartù būtų iš įvairių Lietuvos kampų gauti pirties ir jaujos *krósnies, pečiaus, kakalio, ub(l)o, žaido, žaizdro* ir kitų pečiaus vardų tikslių aprašymų su piešiniais ir fotografijomis. Tais piešiniais, kad dabar būčiau jų turėjęs, būčiau papúošęs šį mano straipsnį.

Indoeuropiečių prokalbės gadynėje, t. y. kuomet dar visi indoeuropiečiai, vadinasi, áisčiai, slavėnai, arijai, armenai, albanai, graikai, italikai, keltai ir germanai, tebekalbėjo vienõs kalbos tarmėmis, pečiaus dar nebūta. Ugnis tuomet kūrenta tiesiog po dangum arba trobos āsloje.

Pečiaus vardo, kurs būtų bendras ben kelioms indoeuropie-
3(186) čių giminės kalboms, kalbininkai nepažįsta. Germ. *ufnaz (uhnaz, ugnaz)*, gr. ἰπνός, pr. *vumpnis* ir lie. *ùb(l)as*, kaip rodo žodžio konsonantizmas, o graikų žodžio ir vokalizmas, negali būti paveldėtas iš prokalbės.

Lotynų *fornus, furnus* „pečius, Ofen" drauge su rusų žodžiu *горн* „žaizdras, Feueresse" nerodo, kad indoeuropiečiai būtų turėję molinį arba akmeninį pečių, „Tonofen" oder „Steinofen". Slavėnų kalbose žodžio *gъrnъ* (rus. *горн*, l. *garnek*) pamatinė reikšmė yra ne „žaizdras", „pečius", bet „puodas", plg. sen. bulg. *grъnь-*

чарь „puodžius“, s. rus. *гърнъ* „katilas“, bulg. *gъrne*, sirb. *grne* „puodas“, ček. *hrnek*, lenk. *garnek*, Lužicos sirb. *hornc* „puodas“, polab. *gárnak* „pienpuodė“. Ir lotynų kalboje žodžio *fornus* „pečiaus“ reikšmė bus išriedėjusi iš senesnės „puodo“ (žarijoms laikyti) reikšmės.

Taigi, ir lotynų, ir slavėnų senovėje vadinta žodžiais *fornus* || *gъrnъ* ne pečius ir ne krosnis, bet žarìjoms laikyti „puodas“, „Kohlentopf“, „жаровня“, plg. *gãri*, *garẽti* „džiūsta, nyksta“ J 700, Ds = sl. *gori(tь)* 3 praes., *gorěti* „degti“, la. *gar̂me* „šiluma“ Rakstu kr. XVII 90 = pr. *gorme* „Hitze“ || air. *gorm*, lot. *tormus*, av. *garəma-* „karštas“ — pr. *goro* „židinė, žertuvė“, lie. *gorúoti* „żądać, śpieszać, pragnąć“ KosL 44a, żodżia Diewa tikray gieyde ir *gorawo* KK³ 160.

Kalba rodo, kad visų seniausias lietuvių ir latvių pečius yra tai *krósnis* „Steinofen“ = la. *krâsns* „Ofen“. Tosios *krósnies* būta kraujamos iš akmenų. Kada aisčių giminėje atsirado akmeninis pečius, šiandie dar nėra galima atsakyti. Ar jis jau buvo pažįstamas dar tuomet, kai ne tiktai latviai su lietuviais, bet dar ir prūsai nebuvo patapę atskira kalba, negalime nieko tikra pasakyti del prūsų kalbos paminklų trūkumo.

Ar áisčiai, ką kepdami ar virdami, kūreno ugnį *krósnyje* „Steinofen“ ar trobos *ãsloje*, šiandie dar griežtai atsakyti negalima. Bet kad jų jau kūrenta, aišku iš šių „kūrimo“, „kūrenimo“ srities žodžių: 1) *ugnìs* = la. **ugns*, kuri per pereiginį laipsnį **ugn̥s* pavirto lytim *uguns*: vienaskaitos kilm. (gen. sing.) *ugunis* „ugnies“ BW 6601, 21728,4 var., pūt *uguni!* 18835,1 „pūsk = degk ugnį“, sit *uguni*, pūt *uguni!* BW 21023,1 „skilk ugnį, pūsk ugnį“; prūsai ugnį vadina žodžiu *panu (panno)*, kurį iš aisčių pirm 2000 ar 2500 metų pasiskolijo suomių giminė : suom. *panu* „ugnis“, md. *päna-kud* „pečius, t. y. ugnies namas“ Thomsen Berör. 206,114; 2) *anglìs* = pr. *anglis* „Kohle“ = la. **angls*, dabar *ùogle* = sl. *ǫglь* (l. *węgiel*, rus. *уголь*) || skr. *ángāra-*, pers. *angišt* „anglis“; 3) *pelenaĩ* = la. **peleni*, dabar *pèlni* = pr. *pelanne* „Asche, pelenai“; žem. *pẽlenas*
84(187) „ognisko, очаг, Herd“ = la. *pelnis,-na* „uguns kurs, Herd“ BW 18577 = pr. *pelanno* „Herd“; 4) *dū́mas*, *dū́mai* = pr. *dumis* „Rauch“ = la. *dũmi* = sl. *dymъ* = skr. *dhūmáḥ* = lot. *fūmus* „Rauch, dūmai“ || sva. *toum* „Dampf“; 5) *kuriù*, *kùrti* = la. *kuŕu*, *kur̃t* „Feuer anmachen, heizen“.

(187) **85. Piela ir peilis**

Becenbergeriškiame straipsnyje rytiečių žodį *pielà (-õs, piẽlą)* „piła, Säge“ aš laikiau skolytiniu ne iš germanų (sva. *fīla*), bet iš slavėnų (rus. *пила*, l. *piła*) kalbos del žodžio geografijos. Slaviškasis *pielos* vardas irgi laikytinas skolytiniu ne tiktai del to, kad garsai ne visai sutinka (sva. *fīla* || *fīhala*), bet ir del to, kad metalinio pjūklo indoeuropiečiai dar nepažino. Akmeninę pielą, t. y. *pielỹčią* (sl. *pilica* „Feile“), žinoma, indoeuropiečiai, be abejo, bus gerai pažinę. Kadangi vok. žodis *Beil* (sen. *bīl*) „kirvis“ kilęs yra iš lyties **bīhla-* (plg. sva. *bīhal*), tai ir *Feile* (sen. *fīla*) turi būti kilusi iš **fīhlō* (plg. sva. *fīhala*). Jei *fīla* tikrai yra kilusi iš **fīhlō*, tai *pielà* ir sl. *pila* tegalėtų būti tiktai skolytiniai žodžiai.

Pielõs nelietuviškai kìlmei pritaria žodžiai *pielyčià* = *пилица*, *piẽliju,-yti* = *пилю*, *пилити* (plg. *liūbiju*, *trūbiju*, *gūbiju*), *pielavóti* Ds, Lp = *пиловати*, *popiẽlnykas* Ds, Lp = *напильник*, *pielavỹnos* Ds (*pelavìnos* Lp, kur *e* iš *pelų*) = *пиловины*, del kurių slaviškos kilmės kalbininkas neabejoja. Jei visi šitie žodžiai — skolytiniai, kuo aš visai neabejoju, tai kas gali laiduoti, kad ir *pielà* nėra skolytinė? *Pielỹčiai*, kaip rodo priegaidė, reikėtų būti keliais (arti dešimties) šimtais metų jaunesnei nekaip *piẽlai*. Vokalizmą (*ie* užuot *y*) visi šitie žodžiai turi apibendrinę iš senosios *pielõs*.

Jei *Feile*, *pielà* ir *pila* būtų kilusi iš prolytės **peīl:ā*, t. y. prieš *l* būtų niekad nebuvę priebalsio *k* (germ. *h* = lie. *k* arba *š*), kurį rodo sva. *fīhala*, tai ji tuomet būtų akmens gadynės indoeuropiškoji veldėmė, kam, tarytum, pritaria aistiškasis *peīlio* vardas: pr. *kalo-peilis* Voc. „Hackmesser“, *peile* prG „Messer“ = la. *peilis* BW 34997 (Skrunda) ir *tuten-pīlis* BW 22869 (Sẽlpilis; iš kur čia *ī* ?) „tùtinas“. Plg. dar md. *pejel'* „peilis“ Thomsen Berör. 207, Paasonen Mordwin. Chrestom. 107.

86. Mūsų žodžių giminaičiai

1. *Queke* „Zaunstab, statinys“ (pr.) iš aist. **kwēkį̄ē* : sirb. *kvaka* „Haken, Klinke“ Petersson Zur sl. u. vgl. Wortf. 20, luž. (žem.)
(188) *kvaka* „lankas“ Mladenov Et. b. 80 iš ide. **kwōkā*, kas gali būti lygi rytiečių žodžiui *kúoka* „didelė lazda, Knüttel“ Aist. stud. I 25, RFV LXVI 223, LXXI 52.

2. *Méldas*, *meldaĩ* „Binse, scirpus“ Ds, Lnkm, KGr 34 arba *maldas*, *maldaĩ* Erž : sirb. *mlẽdan* „silpnas, liesas“ iš sl. *meldьnъ* || sl. *moldъ* „jaunas“, rus. *молодой*, l. *młody*.

3. *Páltį* „Speckseite“ kai kurie kalbininkai (Oštir Idg. Jahrb. IV 109, Hirt Etym. d. nhd. Spr.[2] 170) laiko labai senu lietuvišku žodžiu. Lietuviui, net ir nekalbiniñkui, *páltis* tėrà tiktai skolinys iš gudiškojo žodžio *polot'*, kilm. *polťi* (šiandie *połać*), kilusio iš sl. prolytės *polъtь* „šalinė“ (rus. *полоть, полти*, l. *połeć, połcia*), kuri yra lyties *polъ* (kilm. *polu*) „šalis, pusė“ vaikas. *Polъtь* (iš čia rus. *полтина* „pusė rublio“) savo sudėtim lygi yra su žodžiais *olkъtь* „локоть, łokieć“, *nogъtь* „ноготь, (paz-)nogieć“ (pr. *nagutis* „nagas“, lie. ryt. *nãgutė* „zanogcica; pypeć u kur“), *lapъtь* „лапоть“. Del žodžio *полоть, połeć* gyvus niekus pasakoja Agrellis Zur sl. Lautlehre 27, 44.

4. *Paskańi, paskańas* (la.) „pleiskãnės (kanãpės)“ U, *paskanāji* „pleiskanójai“ BW 3862 : sl. *poskonь* „посконь, pleiskãnė“ Пр II 112. Kadangi kanapių indoeuropiečiai nesėjo, tai ir žodžiu **posqonā* turėjo jie vadinti ką kita. *Pleiskãnių* vardas rodo, kad žodžio **posqonā* indoeuropiečių prokalbėje reikšta *pléiskaną* „Schinn, перхоть, blùzganą“ (plėvelę, skeveinėlę), kam pritaria žodžiai: la. *peskas* pl. „Fetzen“ (tur jau *peskas* vien ir, ne lini), suska *peska* BW 16884, 17236 „nususėlis, nudriskėlis“, gr. πέσκον „odą (gr. δέρμα)“, πεσκέων „ódų“ A. Fick KZ XLIII 151 : šved. *fjas* (iš ide. **pesom*) „Flaum, Schneeflocke“ (la. *pẽrsla* || rus. *пороша* : *перхоть*), sva. *faso, fasa* „Faser“ : sl. *pěsъkъ* „piasek, smėlys“ (del reikšmės išrutulos plg. l. *proch*, rus. *порохно* || *перхоть* „pléiskanos“ || l. *parch* „šašai“).

87.

121(188) **Priesagos *-ūnas* ir dvibalsio *uo* kilmė.** K. Būgos straipsnio atspaudas („Lietuvos Mokyklos“ IV-ieji metai). Kaunas. „Šviesos“ spaustuvė, D. Vilniaus g-vė Nr. 34. 1921 m. 40 p. 8⁰. Kaina 8 auks. (Parduoti paskirta 700 ekz.).

Šitame rašinyje aš stengiuosi apginti priesagos *-ūna-s (atskalūnas, palaidūnas, pataikūnas, pasalūnas, valkūnas...)* lietuviškumą. Mat, *-ūną* kai kas įtaria esant gudiškos kilmės. Priesagos *-ūna-s*, pasirodo, turima ben keturios gretiminės lytys, būtent: 1) *-uonas: palaiduõnas, pavyduõnas, Kélmuonas...*, 2) *-ūnis,-ies: atskalūnis, pìrmūnis...*, 3) *-uonis,-ies: ėduonis, lánkuonys, grobuonìs...* ir 4) *-uonia: ẽduonia, kepuonià*. Šiandie prie to galiu dar pridėti ir penktą
122(189) gretiminę lytį *-aunė: gẽležaunės* „żołzy, железа“ (Arkliu gál' *gẽlažaunės*. Mūs arkliaĩ *gẽležaunėm* susiĩgo. Léipalingio par. St. Dabušis). *Gẽležaunės* turi net dvi gretimines lytis, būtent: *gẽležuones* ir *gẽležūnes* „Drüse“.

Leipalingio parapijos (Seinų apskr.) dzūkų *gẽležaunės* rodo, kad slavėnų priesaga *-unъ* (rus. *бегун*, l. *zdun*) veikiausia bus senovėje buvusi ne *-ōuno-s (palaiduõnas*, gr. tarm. *ἄγωνος)*, bet *-auno-s* (gr. *κερ αυνός* „perkūnas“).

Kolei dar nepažinau *gẽležaunių*, aš maniau, kad dvibalsiui *ōu*, iš kurio lietuviai turi pasidarę *uo (ėduonis)*, slavėnų kalbose atliepia *u (bĕgunъ, pelunъ)*. Dabar tuo aš labai abejoju.

Labiau panašu į tiesą, kad ir slavėnų kalbose dvibalsis *ōu* bus netekęs savo antrosios dalies, pavirsdamas vienabalsiu *ō*. Tos dėliai priežasties nebėra reikalo ir toliau manyti, kad slavėnų *kustъ* „krūmas“, *lubъ* „luobas“ ir *kupa* „krūva“ būtų to paties laipsnio žodžiai, kaip ir mūsiškiai *kúokštas, lúobas* ir *kúopa*. Slavėnų žodžiams lietuvių kalboje reikia laukti atstõvais **kaukšto* (plg. *kùkštas*), **laubo* (plg. *lubà, lùbena*) ir **kaupos* (plg. *kaũpas, kùpeta*).

Latvių rašomosios kalbos žodžiams *pērkuõns* „perkūnas“, *kalpuõne* „tarnaitė“ ir *vìrsuone* „viršūnė“ šnektose atliepia *pĕrkaunc* IF XVII 428 ir *pārkiuns* (*iu* iš *ū*) BW 19367, *kalpaune* BW 10100,1 var. (Lazduona) ir *kolpyune* (*yu* iš *ū*) BW 12325,1, 15297,4, 17721, *virsaune* BW 6255 (Viskaliai, Kuoknesės par.), 15193,1 (Cesvainė), 15262 (Krỹžbarkas), 31707 (Lubónas) ir *virsūne* BW 14352 (Ergliai), 17543 (Sunoksties ir Neretų apyl.). Kas yra latviškoji galūnė *-auns* ir *-aune*, tegali atsakyti latvių kalbos šnektų žinõvas. Latvių šnektose *au* (iš tikrųjų, gal, *ou*) gali lygiomis atstoti du lietuvių kalbos garsu, būtent: *au (laukas)* ir *ū (lūpa)*: *louks* ir *loupa*[1]. Be to, šnektose ir dvibalsis *uo* (ne žodžio pradžioje) gali išvirsti *au* : *kažaũks* „skránda, kailiniai“ Šmt || *kažuoks* iš rus. *кожух*, *karaũte* „šaukštas“ Šmt || *karuõte* Cir, *kaŕuõte* BGr I 53[2]. Dar plg. *iguonis* BW 9515, 28161,1 var. || *igaũnis* „эстонец“ (lietuviškai būtų *igáunis*) Šmt, BW 13370,3.

Slavėnai greta su priesaga *-unъ (pelunъ)* ir *-ynъ (pelynъ)* turi ir trečią gretiminę jos lytį *-ъnъ*: rus. *багон*, kilm. *багна* „gailis“ greta su *багун*'u. Slavėnų priesagą *-ъnъ* lietuvių kalboje turėtų atstoti *-unas* (su trumpuoju *u*), kurį, rodos, vieni tiktai latviai tepažįsta, ir tai tik-
123(190) tai vienai viename žodyje (*deguns* „nosis“). Mūsų *Nĕmunas* gali būti ir sudurtinis žodis: *Ne-munas* || *Munas* K. Būga Revue slavistique

[1] Gal ir *laupa* „lūpa“, nes A. Bezzenberger'is (Lett. Dialekt. 122) sakosi girdėjęs tariant ir *baus* „būs“ (3 fut.).

[2] Latvių žodis be nebus tik vienos kilmės su sen. lenkų samčio (warzęcha) vardu *korzkiew*, kilm. *korzekwie* (A. Brückner Rozprawy Akad. XXXVIII 388)?

VI 12—14, RFV LXVII 194. Jei *Nẽmunas* (*Nemunañ* illativus sing.) — ištisinis (vienašāknis) žodis, tai jo varde tuomet ir kyšo ieškomoji priesaga: *Nẽm-unas*.

Lietuvos upių tėvo vardas *Nẽmunas* nėra atskirtinas nuo šlapių vietų budiẽs (grybo) vardo *nemùnė* Ds (*nemùnės* iš kelmo... dygsta Ba[1] 43) arba *nemunẽ* (Linkmenes): balbatúoja kaĩp *nemuniũ* púodas (Utenà. S. Naginskas). Budies vardas rodo, kad žodžio *nẽmunas* senovės lietuvių kalboje reikšta tas pat, ką ir šiandie reiškia žodžiai „šlapumà", „bala", pelkė", „raistas". Toksai vardas mūsų upei labai tiko jos augštupyje del tų raĩstų (Ihumeno apskr., Minsko gub. Słownik geogr. VII 82), iš kurių išteka Nemunas.

Prie *Nemuno* ir *nemunės* giminės pridera dar Joniškėlio parapijos mėlỹnės „черника, vaccinium myrtillus" vardas *nẽm-uogė* (K. Jauniaus Понев. говоры II 27). *Nem-uogės* pirmoji dalis *nem-* senovėje galėjo reikšti „šilą", „бор", „Heide" (*Heidel*beere = *nẽm*uogė).

Priesaga *-onas (dirvónas, ligónas, lavónas : kiūtõnas, žiūrõnas, skėtrõnas, kuprõnas, gyslõnas...)* nepridera prie *-ūno* padermės.

Prof. J. Endzelīns savo laiške (1921 m. XI. 9) į mane del *-ūno* ir dvibalsio *uo* kilmės rašo: Esmu vispāri šos jautājumos ar Jums vienis prātis. — Lei. *žmuo* : *žmūn-*[1] atgādina senaugšvācu *zunga* : *zungūn*. Lei. *diduoma-*, pr. *tikrōma-* atgādina gotu **aldōma-*, nuo kam atvasināta substantiva forma dat. sing. *aldōmin* „*senuomenei".

Mano knygučių skaitytojai daug padarytų gera, jei teiktųsi jie atsiliepti į kalbos dalykėlius, palikusius man neaiškiais, papildę ir pataisę manąją medžiagą. Už visa tai skaitytojui autorius pasakytų dėkui.

88.

Zur Baltoslavischen Lautgeschichte von *Sigurd Agrell.* Lund 1921. 8⁰, 49 p. (I). — **Baltoslavische Lautstudien.** Lund 1919. 56 p. (II). — **Zwei Beiträge zur slavischen Lautgeschichte.** Lund 1918. 80 p. (III). — Lunds universitets årsskrift. N. F. Avd. I. Bd. 17, Nr. 5; Bd. 15, Nr. 2; Bd. 14, Nr. 32.

Švedų žemėje irgi esama kalbininkų, kuriems rūpi lietuvių
124(191) kalba. „Švietimo darbo" Nr. 7—8 p. 135, 136 jau teko man iš-

[1] Dr. F. Specht'as (1921 m. X. 23 dienos laiške) reiškia nuomonę, kad Daukšos (du) *žmûne* ir *žmûnį* turį trumpą *u*, su kuo aš negaliu sutikti. Daukšos rašyba *(û)* aiškiai rodo buvus *žmūn-*. Žodžio *žmuo* „žmogus" linksniavimo, pasirodo, skirtasi nuo *šunies* linksniavimo: *žmuo — žmūnį*, bet *šuo — šunį*. Žodžio *žmūnį* balsis *ū* galėjo būti ir tvirtagālis (geschleift). Taip bent rodo *žiniuõnį*.

sižosti del Švedų kalbininkų H. Peterssono ir E. Lidéno raštų. Dabar tenka kalbėti del trečiojo kalbininko raštų.

Lietuvių kalbos studijoms užsienių kalbininkai semia medžiagą paprastai iš žodynų. Gyvoji liáudies kalba jiems neprieinama. Jie net, su maža išimtim, nesinaudoja mūsų dainų ir pasakų rinkiniais. Lietuvių kalbos žodynuose lìndo daug klaidų, kurių užsienių kalbininkai, nepažindami mūsų liaudies šnekamosios kalbos ir tosios kalbos spaudinių, negali pasitaisyti. Žodynų klaidas kalbininkai atkartoja savo raštuose. Kolei mes neišleisime pataisyto žodyno, tolei užsienių kalbininkų raštai kribždėte kribždės mūsų kalbos klaidomis.

Pirmuosius 20 puslapių Agrell'io rašto (I) užima stráipsnis, vardu „Slavisches *rz* aus *rs* nach Zirkumflexbetonung", kuriame norima įrodyti slavėnų kalbose išvirtus *s* po *r̃* priebalsiu *z*. Tariamajam *r̃z* iš *r̃s* Agrell'is turi prisirinkęs net 14 pavyzdžių. Bet visi tie pavyzdžiai nėra perkalbingi. Aš dar ir šiandie tebetikiu, kad iš *rs* slavėnų kalbose atsirado *rx* (*vьrxъ* ir *vьršiti*, *sьršenь*, kur *š* iš *x* prieš *e*, *gorxъ* „горох, groch", *vorxъ* „вопох"). Šitam slavėnų *rx* (*rš*) atatinka lietuvių kalboje *rš*: *viršùs* (iš *viršaus*), *širšuo* (*šìršuonas*), *garšas* arba *garšvà* ir *gáršva* „aegopodium" (sen. vok. aug. *gers* „Giersch").

Slavėnų *rz* reikia vesti iš ide. junginio *rĝ(h)*, kurį lietuvių kalboje atstoja *rž*, o latvių ir prūsų — *rz*. Sl. *bъrzъ* (I 4) „greitas" (rus. *борзой*, sen. lenk. *barzo*) nėra atskirtinas nuo la. žodžio *burzît* „zerknittern".

Rus. *верзила* „ilgšis, жердяй" ir *верзило* „smaigas, apynvarptis, ilgšis" (I 5), žinoma, neturi nieko beñdra su *viršumi* ir *viršūne*, nes pirmuoju du žodžiu negalima atskirti nuo veiksmažodžio *viržta*, *viržo*, *viržti* „kiausti, augti pilvan" Als, Ms, Slnt: kūdikis *apviržęs* „apkiautėlis, kurio didelis pilvas".

Sl. *zǫbrъ* „stuñbras, bos, bison" (rus. *зубр*, sen. lenk. *ząbrz*) nieku būdu negalėjo kilti iš ide. lyties **ŗsm̥bhros* (I 7—10). Agrelliškė *stuñbro*, *zǫbro* ir *wissambrio* (pr.) etimologija yra tos pačios verčios, kaip ir Jauniškė (K. Būgos Aist. stud. I 114, Izv XVII,1 45), kurios aš išsižadėjau dar 1912 metais (Izv XVII,1 51)[1].

[1] Be reikalo del to mane bara H. Petersson'as (Studien über die indogermanische Heteroklisie. Lund 1921 p. 39), kuris *stumbro* ir sl. *zǫbrъ* vardą veda iš sanskritiško „balos" bei „purvo" vardo *jambāla-* (*j* = *dž*). Ir Peterssoniškė *stumbro* etimologija ne kuo geresnė už Agrelliškę.

Sl. žodis *puzyrь* „pūslė, Blase“ esąs kilimo iš ide. lyties **pousr̥-*
125(192) (I 19)! *Пузырь, пузан, пузо* ir *пуздро* pridera prie tos pat giminės, kaip ir lietuvių kalbos žodžiai: *pužas* „пузатый, lielu vėdaru“ Mież = *pùžas*, dg. *pužaĩ* „ерш, Kaulbarsch“ (žuvis) Ds, RFV LXVI 228, LXVII 243, *pũža, pùžo, pùžti* „stać się niedołęgą“ KosL 50b, *pužùn-galvis* „kūjagalvis, головастик, Froschlarve“ (Pašvitinys, Lygumaĩ). Sl. žodžiai prasikiša pro lietuviškuosius balsio láipsniu: sl. šakniai *puz-* lietuvių kalboje turėtų atliepti *pauž-*, kurią ir randame žuvies (perca cernua, Kaulbarsch) varde *paugžlỹs, paũgžlio* (Vadokliai) : **pauž-g-lys*[1].

Sl. *kočьrga* „кочерга, Ofenkrücke“ (I 7) neturi nieko bendra su veiksmažodžiu *kъrčiti* „корчить, contrahere“. Jos nėra galima atskirti nuo lietuvių žodžio *kakařlis* „ilga mentė, lenktu galu, puodams maišyti, neištraukus jų iš pečiaus; sękor, мутовка“ Būga Aist. stud. I 156, RFV LXX 255, LXXIII 295. Kiti *kačérgos* (gudiškas žodis!) giminaičiai yra: rus. *кокора* „копань, лесина с корнем“, *кочера* „суковатое дерево, коряга“, *кочура* „kęsas, kupstas“, la. *cecers* „gerbėnius“, *kakalis* „das männliche Glied“ BW 34867,1, *kakaža* „das hervorragende Wurzelende am Sparrbalken“ Austrums XVI 283.

Kad sl. *xoměstorъ* „staras, šalčias, balėsas, Hamster“ (I 8) būtų kilęs iš **xormě-storъ* (sen. bulg. *храмъ*, rus. *хоромы*), prieš tai rodo latvių ir lietuvių kalbos faktai. La. *kāmis* „Hamster“ ir žemaičių (Als, Ylakiaĩ, Slnt) *kāmas* „Ratte, žiurkė“ rodo slavėnų žodžius *хомяк* „Hamster; Ratte“, *chomik* (lenk.) niekados neturėjus *r*. Šito žvėrelio vardo kilmė dar tebėra nesusekta. Priebalsių (lie., la. *k*, vok. *h* ne = sl. *x*!) neatatikimas rodo, kad *kāmo* esama paimtinio (skolytinio) žodžio iš mums nežinomos kalbos.

Irgi sunku įtikėti, kad slaviškas žuvies vardas *esetrъ* (rus. *осётр*, l. *jesiotr*) „Stör, erškėtas“ būtų kadai kitkart prieš *s* turėjęs priebalsį *r*, t. y., kad tasai žuvies vardas būtų buvęs indoeuropiškai ištariamas **ersk̂(h)etros* (I 8,43). Sl. žodis neturi nieko bendra su *eršk̂ėčiu* „Dornpflanze, Dornstrauch“, nes jis nėra atskirtinas nuo *ẽšerio*: *ese-(trъ)* = *eše-(rỹs)* „Barsch, окунь“ Būga RFV LXVII 238.

---

[1] *Paugžlys* gali būti kilęs ir iš šaknies *pauzg-* (*zg* iš *sg*). Plg. *puškas* K arba *pũškas* Kv „spuogelis, Bläschen“, *pa-paušķas* „papautas, guz“, lenk. *pysk*. Lie. šaknis *paušk-* kilimo yra iš ide. *pousk* (su palataliu *k*): lenk. *puchnąć*, *pycha* (lie. būtų *paus-*: *p*.. -). Del priebalsių *zg* kaitaliojimos su *sk* arba *šk* galima dar palyginti šie žodžiai: *vizgėti* || *viskėti*, *blizgėti* || *blyško*, sl. *blěsk*, la. *pluskas* „Lumpen, Zotte“ || *pluzganas* „pleiskanos“, *pleizgės* || *pleiskės* „płoskoń“ ir kt.

Lietuvių kalboje slavėnų *esetro* atstovu turėjo būti **ešetras*, kuris, patekęs žodžio *erškėtis* Ds arba *erškėtis* K, SN „Dornpflanze“ įta-
126(193) kon, pavirto lytim *ešketras* Br (BGLS 283) = pr. *esketres* „Stör“ ir *erškėtas* (Pilviškiai, Veliuonà) arba *erškėtras* „Stör“ R II 342 *(Affėtras* l. c., t. y. *assėtras* = *asėtras*, žinoma, yra gudiškos kilmės žodis), M I 67, II 458.

Varsà „ворса (gelumbės plaukai); Farbe, spalva“ (Aist. stud. I 72) negali būti drauge su rus. *ворса* „пушок на сукне“ indoeuropiškosios lyties **vortsā* (I 18) atstõvas (skr. *várdhatē* „auga“), nes rusų kalbos dvibalsis *or* niekuomet neatatinka mūsiškio *ar*. *Varsà*, žinoma, tegali būti tiktai paimtinis žodis iš gudo kalbos *(вóрса)*. F. Sommer'is (Glotta I 64) mūsų *vařsą* veda iš ide. šaknies *vers* „reissen, raffen“ (lot. *verro* „scharren“)!

S. Agrell'is ir kitame savo rašte (III 59—74) tiki, kad *s* slavėnų kalbose išvirsta priebalsiu *z* ne tiktai po *r̃*, bet ir po kiekvieno „cirkumflektuoto“ balsio prieš kitą balsį arba prieš *n*, *į*. Ir tuo sunku įtikėti. Ir čia slavėnų *z* vestinas yra ne iš *s*, bet iš ide. *ĝ(h)*, kuriam lietuvių kalboje atliepia *ž* (latvių ir prūsų *z*).

Rus. *лазина* „girios aikštė“ (t. y. vieta, kurioje *лажут* пчол „bites kopinėja“) neturi nieko bendra su rus. *ласина* „полоса, пятно полосою“ ir ukr. *lasyj* (III 61) „juodas arba žalas baltais šonais“ (galvijas), nes pastaruoju du žodžiu nėra atskirtinu nuo la. *làse* „lašas“, *lāsains* „punktirt, gesprenkelt“ ir *luoss* „geltas, palvas“ (arklys). O la. *làse*, kaip rodo lie. *lãšas*, turi *s* iš senėlesnio *š*, kuris ir Agrellio mokslu negali išvirsti slavėnų kalbose priebalsiu *z*.

Sl. žuvies vardas *jazь* (III 62) turi *z* ne iš *s*. Prieš *s* liudija lietuviškas žuvies vardas *ežegỹs* ir Leipalingio parapijos *ėžgẽ* „pužas, Kaulbarsch“ (plg. l. *jazgarz*, *jażdż* „Kaulbarsch“). Žuvis vardą bus gavusi nuo savo dyglių: *ežỹs* arba (Ds, Lp) *ẽžis*=sl. *ežь* (rus. *ёж*, L *jeż*) „Igel“. Ček. žodis *jes*, *jesen* „Alant, Alse, Goldfisch“ drauge su l. *jesiotr* „ersketas“ pridera prie kitos giminės, būtent, *ẽšerio*.

Kad sl. žodis *groza* „Furcht, Schauder“ nėra kilęs iš **grogzdos* (III 70), rodo lietuvių žodis *gražóti* „drohen, gráižytis“ W 9_{20}, ŽCh 145, 160, 302, 405, Būga RFV LXV 310, 315.

Agrell'is (II 1—39) pirmasis pastebėjo, kad mūsų kalba neturi savos kilmės žodžių, kurie prasidėtų garsų junginiu *šr-* ir *žr-*, vadinasi, indoeuropiškų „palatalių“ *k̂* ir *ĝ(h)* prieš *r* áisčių giminės kalbose išvirsta „vėlariais“ *k* ir *g*. Ir šitos kalbõs apraiškos, pasirodo, būta bendros ir aisčių ir slavėnų giminės kalboms. Žodžio viduryje „pala-

427(194) taliai“ *k̂* ir *ĝ(h)*[1] prieš *r* irgi turėjo pavirsti „vėlariais“ *k* ir *g*. Žodžio viduryje *kr* ir *gr* išliko visuose tuose žodžiuose, kurie nėra turėję greta savęs lyčių be *r*: *smakrà* ir (Ds, Lp) *smãkras* „Kinn“ = skr. *çmáçru-* (iš **smaçru-*) „Schnurbart“. Užuot *mìšras* (skr. *miçráḥ*) „vermischt“ (la. *mistris,-ra* „maišalienė“ BW 11186, 19658) turėtų būti **mìkras*. Išlikti sveikas *k* čia negalėjo del gretiminių šios šaknies lyčių *mišýti, mišlumas, miešiu, maišaũ*.

Tarp tų pavyzdžių, kuriais Agrell'is nori įrodyti, kad lie. *kr* ir *gr* turi *k* užuot laukiamo *š*, yra daug ir netinkamų.

Aštras (DPo 363_{14}, SzD) arba *aštrus* = sl. *ostrъ* „scharf“ yra kilęs ne iš **aḱ-ros* (II 4), bet iš **aḱ-tros*, plg. skr. *áṣṭrā* „dyglys“. **Ašras* (gr. ἄκρος) Lietuvos vidurio šnektose būtų nepavirtęs *aštrum*, nes čia sakoma yra *mìšras* ir *aušrà*.

Sl. *grěxъ* „Sünde, Schuld“ (II 12) kitaip aiškinu ir, rodosi, geriau nei Agrell'is aš žurnale RFV LXVI 237: **groi-so-s* „kreivumas, la. l'aũns“ (lie. *liaunas* „lankstus“) : sirb. *grîč* „staiguma; kalva“ || la. *grèizs* „kreivas“ || pr. *grēiwa-kaulin* „šonkaulį, t. y. kreivąjį kaulą“. Priesagą *-so-* (lie., la. *-sa-*) pažįsta ir gretiminė „kreivumo“ šaknis *krci-* : *kréisa* „ýda, (körperlicher) Fehler“ J 509 ir la. *krèiss* „kaĩrias, link“ : la. *kreĩlis* „kairys“ Mag. XVI,2 48 || *kreĩvas* = sl. *krivъ* || *kreĩpti* „wenden, kehren“ RFV LXVI 222.

Vargu ką įtikins Agrell'is, kad sl. „titnago“ vardas *kremy*, kilm. *kremene* „кремень“ (II 16) būtų iš vieno kelmo išspirtas drauge su sanskritišku „žvirgždo“ vardu *çarkarā*. Nieko tam nepadės ir tariamoji prólytė (Urform) **k̂rok-men-*, nes prieš jos galimumą gríežtai (entschieden) protestuoja latviškas *krams* ir (И. Эндзелин Слав.-балт. эт. 194) *krems* „titnagas“. La. *kramą*, vien tik del sanskritiško žodžio, paskelbti esant slaviškos kilmės mes drauge su Agrelliu negalime. La. *krams* „titnagas“ yra tas pat žodis, kaip ir *krams* „šašas, Grind, Schorf“ BW 12809 = žem. *krãmas*, dg. *kramaĩ* „t. p.“. Del reikšmės išrutulos (šašas — titnagas) galima palyginti žodžiai *púliai* „Eiter“ ir *púlianagis* „Quarz“ Ds.

Žem. *ánkštara* „węgier na grzbiecie bydlęcia“ Kv, KosL 128a ir ryt. aug. *inkštìras* (Ds, Lnkm, Merkinė) visai nerodo, kad slaviškasis šito gyvio vardas *vǫgrъ* (rus. *угорь*, l. *wągr*, *węgier*) būtų kilęs iš ide. prólytės **onĝhros* (II 18) su palataliu *gh*. Augštaičių rytiečių

[1] Indoeuropiečių prokalbės „palatalius“ *k̂* ir *ĝ(h)* lietuvių kalboje paprastai atstoja švargždžiai *š* ir *ž*: *širdis* = lot. *cor*, *cordis*, *vežu* = lot. *veho*, *žiema* || lot. *hiems*, gr. χειμών, *žinoti* || lot. *co-gnosco*, gr. γνῶτος ir kt.

inkstìras[1] Ds, KosL 45a, Sv rodo, kad *gh* būta vėlario: *ink-st-ìras*, kame *ink-* iš *ing-*.

128(195) Pr. *balgnan* „balnas“ (II 21), lie. *lugnas* „lankstus“ ir sl. *volkno* (II 22) „skara, pluoštas“ (iš tikrųjų: *volkъno*) turi *g* ir *k* prieš *n*, žinoma, ne užuot *ž* ir *š* (sl. *s*).

Kad palataliai *k* ir *g(h)* ir prieš dvibalsius *ir* ir *ur* (sl. *ъr* ir *ъr*) būtų išvirtę vėlariais (II 23—30), tuo sunku netikėliui įtikėti.

La. *gùrste* „linų grįžtė“ (sl. *gъrstь* || *gъrtati* „imti krūvon, suželti“), sl. *kъrmiti* „karmić“, pr. *kurwis* „jautis“ (II 24) turi *g* ir *k* ne užuot *ž* ir *š* (sl. *z* ir *s*): arm. *jeřn* „ranka“, lie. *šérti*, *pãšaras*, pr. *sirwis* „stirna“ (lot. *cervus*). Del to ginčytis su autorium nepridera „Švietimo darbe“, nes jis nėra vien tik kalbos dalykų žurnalas.

Pr. *keckers* „žirnis“ (II 28) neturi nieko bendra su *kekė*. Prūsų žodis gautas yra iš vókiečių kalbos *kicher*, iš kur ir sen. lenk. *cieciorka*. Vókion to žodžio atkeliauta iš Romos (lot. *cicer*).

Sl. *kloniti* ir *sloniti* „lenkti, šlieti“ (II 39, III 54) turi sau draugų ir Lietuvoje: *kleĩvas* Lnkm ir *šleĩvas* SN, Bs[1] 53 „schiefbeinig“, la. *klajš* „plynas“ ir lie. *at-šlaja* „pasiauta, pasklanda“ J.

Szarnų „schnell“ (II 50) kalbininkams paleido Fortunatovas BB III 70. Liaudies ir raštų kalba tepažįsta tiktai žodį *šárpus* „skudrus, greitas“ Aist. stud. I 171, kuris lietuvių kalbon atkeliavo iš Vókios *(scharf)*. Fortunatovo šaltinis buvo rašytas rusiškomis raidėmis. *Šarpaus* vietoje buvo tenai parašyta *Шарпусъ*. Raidė *n* (lie. *p*) Fortunatovui pasirodė esanti *и* (lie. *n*). Tokios esama žodžio †*szarnus* kilmės! Šitą savo klaidą Fortunatovas veikiai pastebėjo ir pataisė žurnale BB VI 240. Bet gi kalbininkai tą pataisą pražiopsojo.

Lyties †*šaĩp* (III 17) „šiaip“ lietuvių kalba nepažįsta ir del to nėsamasis †*šaĩp* negali turėti nieko bendra nei su gr. *καί* „ir“, nei su sl. *cě*.

Šeivà negalėjo išriedėti iš *šaivos* (III 17), nors ir aš 1908 m. šituo atveju buvau vienódos nuomonės su Agrelliu (Aist. stud. I 83). Nuostabu, kad po dešimties metų (1918 m.) tą pačią klaidą atkartojo ir kitas kalbininkas.

Godýti „находить чутьем“ (Salos) ir *atsigõsta,-gõdo,-gõsti* „очнуться, спохватиться, вспомнить“ (l. c., Ds) rodo, kad sl. *gadati* „гадать, gadać“ negali būti kilimo iš ide. šaknies **ĝhād-* (III 19), nes lietuviai tuomet sakytų **žodýti*.

[1] *Instìras* VChr 353_{26} (Gvėdasų par. kun. J. Tumas) yra spaudos klaida užuot *inkstìras*.

Sl. *gajь* „Hain, alkas“ (III 20), kaip rodo rus. *роща* „Hain“, kilusi iš veiksmažodžio *ростить* „auginti“, vestinas yra ne iš *žiedo* „Blühe“ *(žydėti)* šaknies, bet iš veiksmažodžio sl. *gajiti* „auginti, wachsen
129(196) lassen“ : *gojiti* „gydyti (vadinasi, duoti gyti)“, *žiti* (= lie. *gýti*) „gyventi“ lie. *gajùs*.

Sl. *komolъ* „baũžas, duolas“ (III 23) nėra kilęs iš **ǩam-* (lietuviškai būtų **šam-*) ir nieko bendra jis neturi su žem. būdvardžiu *šmùlas* „ohne Hörner“, nes jo drauge su rus. *комуля* „ком, кусок“ negalima atskirti nuo lie. žodžio *kamuolỹs*, la. *kamuõls* „Knäuel“ RFV LXX 255 ir lie. *kẽmuras* „Beerenbüschel“ Aist. stud. I 182 (úogos áuga *kemuraĩs*).

Ir aš, sekdamas K. Jaunių, pirma maniau, kad la. *kuńa* „kalė“ (III 33) kilmiškai yra vienos giminės su *šunim*, bet tos nuomonės viešai išsižadėjau 1909 m. lapkričio mėn. „Aistiškų studijų“ hektografuotoje kritikoje (p. 10). *Kuńa* drauge su la. *kuce* „kalė“ BW 12655, 23362,1, 23800, 33620,1, 34242, *kucens* „šunėnas“ BW 16730, 34509 pridera prie nežinomos kilmės žodžių. Plg. kašub. *kuna* „kalė“ ir bulg. *kúče* „šuo“, alb. *kutš*, osman. *küčük* „šuo“.

Kad *bingùs* „mutig, stattlich“, *pẽkus* „Vieh, bandà“, *akúotas* „Granne“, la. *gùrste* „grįžtė“ ir *kuńa* „kalė“ (III 33) turi *g* ir *k* užuot *ž* ir *š* del *u*, tuo aš po „Aistiškų studijų“ nelaimės nebegaliu tikėti. Čia kaltas ne vargšas *u*, bet mūsų (kalbininkų) noras būtinai visam kam rasti pradžių pradžią.

Slov. *slúga* „Nacktschnecke“ ir *slũz* „Schleim“ (III 35) turi sau draugų ir Lietuvoje: *sliaũgti* || *šliaũžti* K. Būgos Priesagos *-ūnas*... kilmė 441, 443.

Sl. *kъlka* „kulnis“ turi po *l* priebalsį *k* ne iš palatalio *k* (III 39), ką rodo lie. *kulnìs* arba (Ds) *kul̃nas* „Hacke, Ferse“, kilęs iš senėlesnės lyties **kul̃knas*. *Kulno k* sveiką išlaikė žodžiai *kulk-šnìs*, *kul̃k-šti-nas* ir *kul̃k-šty-mas* „Knöchel am Fuss“.

Sen. bulg. *раз-дражити* (Supr. 454,8), rus. *раздражить* „zum Zorne reizen“ ir sirb. *raz-dràgati* „erlustigen (djevojku), t. y. reizen“ turi *g* ne iš palatalio *ĝ(h)* (III 48) prieš *ā (*drāg(h)ā-)*, nes slavėnų šakniai *drāg-* lietuvių kalboje atliepia irgi *drāg-*: *drognys*,*-nių* (serga *drognim* Jnš),„odra, корь“ arba *drognės* „odra“ J², „Masern (Krankheit)“ Šeduvà (Mit I 224): la. *dragât* „zerren, reissen, zerbrechen“ BW 14398,1, 29755. Kad „tymų“ ligos vardas *drognys* yra šaknies *drāg-* „драть, lupti, plėšti, reissen“ vaikas, tam pritaria kiti „tymų“ vardai: l. *o-dra* „Masern“ || sl. *derǫ*, *dьrati* „reissen, schinden“, rus. *корь*, l. *kór* „Masern“ || lie. *kę̃ra*, *kérti* „отдираться“ (duonos pluta *atkẽro*).

Lietuviai savo kalboje greta su šaknim *drog-* „драть, reissen“ turi ir *drož-* „schnitzen“ *(dróžiu,* la. *drāžu)*. Pirmajai mūsų šakniai slavėnų
130(197) kalbose atliepia *drag- (раздражить)*, o antrajai — *draz- (дразнить)*. Agrell'is mano, kad slavėnų kalbose šaknis *drag-* ir *draz-* bus atsiradusi iš vienos pagrindinės prošaknies *drāĝ(h)-*, kurios palatalis *ĝ(h)*, esant tam tikroms aplinkybėms, turėjęs išvirsti vėlariu. Palataliai *ķ*, *ĝ(h)*, kuriems lietuvių kalboje atliepia *š*, *ž*, slavėnų kalbose turėję išvirsti vėlariais *k*, *g(h)* prieš ide. prokalbės garsus *a*, *ā* ir *ŗ* (vadinamąjį *r* „sonans“). Lietuvių kalboje ir prieš *a*, *ā* esą išlikę *š* ir *ž*: rus. *по-прекать* || lie. *prašýti* (III 47), rus. *ергать* „trinti, lupti“ || lie. *rąžytis* „sich recken“ (III 45)!!

Kai rašiau Aist. studijus (I 49), ir aš, sekdamas K. Jaunių, maniau, kad palatalių *ķ* ir *ĝ(h)*, tam tikromis sąlygomis, mūsų kalboje išvirsta ne tiktai švargždžiaisiais priebalsiais *š* ir *ž*, bet ir gomuriniais *k* ir *g*. 1909 m. lapkričio mėnesyje ta nuomone nusikračiau.

Aš dabar nebetikiu, kad žemiau mano surašytos žodžių poros turėtų *k* ir *g* užuot *š* ir *ž*: 1) la. *bauga* „tinklo kulio trinkelė“, *baũgurs* „kalva, бугор“, *buga* „šmulė karvė“ || *bauzis* „šmulis jautis“, lie. *baũžas*„ohne Hörner“ (adj.) Ds, 2) *sliaũgti* Jnš || *šliaũžti* Ds, Lp „ползти, скользить“, 3) *lugnas* „lankstus“ || *láužiu*, 4) *gùnglė* „желвак, Rindenbeule“ Sãlakas || pr. *gunſix* „Beule“, 5) kraujai *su-krekėjo* Šiauliai, Lp, la. *sakrecêt* || *sukrešėjo* Ds „gerinnen“, 6) la. *milgs* || *milzis*, lie. *milžinas* „Riese“, 7) la. *kluburs* || lie. *šlùbas* „lahm“, 8) *kleĩvas* || *šleĩvas* „schiefbeinig“, 9) *kum̃pis* || *šum̃pis* Kv „Schinken“, 10) *kvaĩkšti* || *švaĩkšti* „keuchen“, 11) *gnáibyti* || *žnáibyti*, 12) *káukė* „Maske“ Salakas (Sudžiūvęs kaip kalėdų *káukė*), *kaukẽlė* „medinis bliūdas“ Ds || *káušas* ir dáugybė kitų.

Šitokios žodžių poros nėra vestinos iš vienos prolytės. Vadinasi, ir *šleivas*, ir *kleivas* bus kilę iš atskirų šaknų *š(e)l-ei-* ir *k(e)l-ei-*. Taipaja ir *pùžas* „Dickbauch; Kaulbarsch“ bei la. *pugulis* „puškas, blasige Erhöhung“, *paugurs* „Bergrücken“ RKr II 59, BW 27919,2 yra du atskiru vienos ir tos pačios šaknies (*pu-*,*pau-* „pusti : pūsti“) nariu, plg. la. *puns* „gunglė“ BW 8424, 20920, 30562,3 var., lie. *pūnė* „пужка яйца“ Vlk || la. *puduris* „krūva, būrys“ BW 267 || la. *pubulis* „pumputys“ BW 6999. Kitus šaknies *pu-*,*pau-* pavyzdžius esu surašęs žurnale RFV LXVII 244.

Nėra reikalo drauge su Agrelliu (III 49) tikėti, kad sl. *krukati* ir lie. *kraũkti* „krächzen“ būtinai turėtų *k* užuot *š* (sl. *s*) ir būtų tas pats žodis su sanskrito veiksmažodžiu *krōçati* „rėkia“. Agrellio metodu eidamas, kitas nepritýrėlis kalbiniñkas galėtų tvirtinti, kad lietu-

vių *k* esąs kilęs iš senėlesnio *g*, nes, girdi, graikai saką κραυγή „rėksmas“, κραυγάζω „rėkiu“!

131(198) Taigi, Agrellio, pasirodo, vaikščiojama tais pačiais šunkeliais, kuriais turėjau nelaimę ir aš vaikščioti lig 1909 m. rudens.

Kad sl. žodis *strupъ* „šašas“ būtų atsiradęs iš ide. prolytės **krəupos* (I 29), vargu kas Agrelliui patikės. La. *kraũpis* „Grind, Schorf“ ir lie. *nu-krupęs* „schorfig“ neturi nieko bendra su slavėnų žodžiu *strupъ*. Mūsiškio *krùpti*, mat, esama giminaičio slavėnų žodžiams *krupa* „trupinys; kruopa“ ir *krъpъkъ* (rus. *кропкий* „trupus, krušnus“). Sl. žodžio *strupъ* „Schorf“ nereikia skirti nuo žodžių sen. saks. *strūf* „pasišiaušęs, kraupus, šiurkštus“ (Persson Beitr. I 445), sen. bulg. *strъpъtъ* „asperitas“ (rus. *стропти́вый*), kilusių iš šaknies *streu-, strou-, strū-* : lot. *strūma* „pažandės (liga)“, la. *strumi* „parch“ Kurm 133, *strums* „strup, crustula ulceris“ 208.

Sztrėplės [1] „Strumpf, zum Fuss, pakelės“ R II 345, žinoma, neturi nieko bendra nei su mūsų *kùrpėmis*, nei su graikišku kurpių vardu κρηπίς (I 29), nes jos yra tarmiška vokiško žodžio *Strümpfe* „pančekos“ lytis. Agrelio *štrėplių* „Strümpfe“ etimologija yra tiek pat verta, kaip mano bei Jauniaus *andarõko* (Aist. stud. I 132) ir *riñgarto* „balno diržas per krūtinę“ (l. c. 133, 168) etimologijos. Abudu žodžiu yra svetimu, atėjusiu Lietuvon iš Vókios per Lenkus ir Gudus: gud. *andarak* (l. *anderak*) „Unterrock“ ir l. *ryngort* „подпруга“.

Sl. *stropъ* „stogas, lubos“ (I 30), kaip rodo rus. *стропила* „gẽgnės“ ir lie. *strapẽkas* „lazda, kuoka“ Lnkm, kad pagrindinės reikšmės būta ne stogo „Dach“, bet karties, šatros „Stange“. Čia, gal, pridera ir mūsų *straũpas* „Knüttel, Stummel“ Izv XV,2 205. Plg. dar *stràptelėti* „staiga sustoti, t. y. strampu, stiebu, stulpu pavirsti“.

Kad sl. *strěxa* „stogas“ esanti tas pats žodis, kaip ir prūsiškas šiaudo vardas *craysi* (I 30), vargu be įtikės tuo ben vienas slavista ar baltista, nes *kr-* niekuomet slavėnų kalbose nepavirsta priebalsių junginiu *str-*. *Strěxa*, jei ji būtų kilusi iš **stroig-sā* (plg. Iljinskio straipsnį Izv XX,3 73), galėtų būti giminaitė mūsų veiksmažodžiui *strìegiu* „dengiu stogą, stiegiu“ Vlkv.

Pra-kūrėjas „Ahnherr“ (t. y. protėvis, kuris savo įpėdiniams namus prakūrė) sunku rišti su lenk. žodžiu *pra-szczur* „Ururahne, Ururenkel“ (I 38), nes mūsų žodis nieku būdu nėra atskirtinas nuo veiksmažodžio *pra-kùrti* „anfangen zu bauen, das Fundament legen“.

---

[1] Rašoma yra ir *strėplės* K!

132(199) Rus. *щупать* „berühren“, kaip rodo lie. *čiáupti* || *táupti* (K. Būgos Priesagos *-ūnas*... kilmė 435), reikia vesti ne iš šaknies **sk(h)eup-* (I 39), bet iš **steup-*.

Eršketis, aršketỹs reiškia ne „Stör“ (I 42), bet „Dornpflanze, Dornstrauch“. Žuvį „Stör“ lietuviai vadina vardu *eršketas* „осетр“ J 695.

Ašerys (I 32, II 49) turi *a* iš *e (ešerỹs)*. Sen. švedų žodžio *anghborre* „perca“ visai kitas balsio laipsnis.

Užuot *suszupęs* „verfault vom Holz“ I 38, *instīras* II 18, *laigõnas* II 29, *szurksztus* II 23, *viržis* „šilai“ II 39, *pèkus* III 33, *rážyti* III 46, *szmúlas* III 24, *žèbiù* III 6 reikia rašyti *sušiùpęs* (šieno *pãšiupos*), *inkstìras, láiguonas, šiurkštùs, vìržiai* „wrzos“ SN arba *vìržės* Ds, *pèkus* (Zasẽčiai Gard. gub.), *rąžytis, šmùlas, žèbiu, žèbėti.*

Iš S. Agrell'io išvadų kalbų mokslas turi pripažinti teisingomis šiedvi: 1) áisčiai (báltai) ir slavėnai užuot laukiamo *š* (sl. *s*) ir *ž* (sl. *z*) prieš *r* turi *k*: *smākras* || skr. *çmáçru-*, sl. *svekry* „anyta“ || skr. *çvaçrū́h*, 2) *skį* ir aisčių, ir slavėnų kalbose pavirsta *štį* (sl. *stį*): *iszczias* || *iszkus, áiškus* „offenbar, deutlich“, *tuščias*, sl. *ištjǫ* (iš **istįǫ*) || *iskati.*

Galimas daiktas, kad ide. *sk̂* su palataliu *k̂* lietuvių kalboje bus pavirtęs junginiu *šk*, o slavėnų *sk*: *vāškas* || sl. *voskъ, ieškau* || sl. *iskati, papaũškas, pùškas* || l. *pysk.* Ide. *sk* su vėlariu *k* lietuvių kalboje liekti kas buvęs: *tviskėti, viskėti, dreskiù, plėiskanos, sùskis*... Tasai mano spėjimas del *sk* || *šk* dar tebėra reikalingas patikrinimo.

89.

Latviešu valodas māciba *J. Endzelīna* un *K. Mülenbacha* sarakstīta. Otrs, pārstrādāts izdevums. Rīgā, 1921. Valters & Rapa akciju sabiedrības izdevums. 172 p. 8⁰.

Šitą latvių kalbos gramatiką yra parašiusiu du geriausiuoju Latvijos kalbininku. K. Miülenbachas karo metu mirė, palikęs latviams didžiausią jų kalbos žodyną. Latvijos švietimo ministerija, nupirkusi žodyno rankraštį nuo įpėdinių, šiemet pavedė jį pabaigti bei spaudai prirengti Jonui Endzelynui, kurį kaipo gerą kalbininką pažįsta ir užsieniai.

Latviešu valodas mācība teiktina yra ne tiktai mūsų Augštųjų Kursų studentams filologams, bet ir kiekvienam lietuviui, kuris nori pramokti latviškai.

90.

Izrunas un rakstības vadonis. Sast. prof. ***J. Endzelīns*** un prof. ***P. Šmidts.*** Trešais izdevums. 1921. Izglītības ministrijas izdevums, Krājumā pie A. Gulbja, Rīgā. 16 p. 8⁰.

433(200) Šį pavasarį latviai įsivedė naują rašybą (lotyniškomis raidėmis). Ilguosius balsius rašo taip: *ā, ē, ī, ū.* Dvibalsį *ie* rašo lietuviškai *(diena, liepa).* Dvibalsio *uo* vietoje rašo o *(dobe, pods)* ir teisina tuo, kad latvių rašomoji kalba tikrojo *o* (ne dvibalsio; mūsų *brolis* latviškai *brālis*) neturi.

Minkštiesiems priebalsiams, kuriuos mes lenkišku būdu išreiškiame pridėdami raidę *i (ki-aulė, valgi-au, li-aunas, ri-aušės, ni-aura),* latviai turi nusiliedinę tam tikras raides (su savotišku skyrimo ženklu) *ķ, ģ, ļ, ŗ, ņ.* Raides *š, ž, c, dz, č, dž* šiandie latviai rašo vienódai su lietuviais. Svetimiesiems žodžiams vartojamos ir raidės *f, h* ir *ch.* Žodžius rašydami, latviai žiūri kilmės (etimologijos), t. y. rašo: *lauzt, nesdama (lauzdama), augsts,* bet *vest (vedu), vezdama.*

Prie ištarmės ir rašybos vadovėlio pridėta dar du sąrašu tų žodžių, kurių latvių visuomenė kaip reikiant nemoka ištarti ir parašyti. Vietų vardų sąrašas gali būti naudingas ir mūsų laikraštininkams bei geografams.

Užuot *Karalauči* (Königsberg) reikėtų „vaduoniui" rašyti *Karaļauči* (su minkštuoju *l*), nes tokios rašybos reikalauja lietuvių *Karaliáučius* (gud. **Karaleviec,* l. *Królewiec*).

Ciskodo parapijos lietuviai Lātgalos miestą „Режица" vadina *Ražýtė* (*ra* gali būti kilimo ir iš *re,* nes te sako *rātas* „retas"), kas rodo latviškai reikiant tą vardą vadinti **Rezītne (Rezīkne,* ryt. *Reze(i)kne). Rēzeknes* (p. 16) vardo man abejotinas *ē.* Turėtų būti *Reze(i)kne* [1].

Псков latviai vadina *Pliskava* (sen. rus. *Плъсковъ*). Lietuviams reikėtų tas miestas vadinti *Pliskuvà.*

[1] [Tautos ir žodžio II 17 Būga rašo: „«Švietimo darbe» (1921 m. Nr. 11—12 p. 133) aš, pasitikėjęs savo atmintimi, buvau paskélbęs visuomenei, kad Rėzeknę (la. *Rêzekne* arba *Rêsne*) Ciskodo lietuviai vadiną † *Ražýte.* Čia aš nenoromis esmi pamelavęs. Mano užrašų knygelėse (1911 m. X. 22) aiškiai stovi įrašyta: *ējā ir Razýtī; Rezýk'ē* (jaunesniojo brolio ištarimu) arba *Rezýt'ē* (vyresniojo brolio ištarimu; del galinio *ē* pasakyta, kad jis esąs platus, artimas garsui *a*), *važúosu in Razýtī.* Ciskodo šnektos lyčiai rašomojoje kalboje turėtų atliepti lytis *Rėzýtė* (del *Rėz-* plg. la. *Rêzekne*). Ciskodo šnektoje ilgieji, neturėdami kirčio, rodosi, tapo pusilgiai. Bet mano ausis nėra visuomet ir visur nugirdusi balsių pusilgumo. *Rėzýtė* (vietos šnekta ištariant *Rēzīt'ē* arba *Rāzīt'ē* || *Rāzīt'ē* su *ē, ā, ä* pusilgiais) varde balsio *ė* pusilgumo mano ausis del trumpo viešėjimo nėra nugirdusi". — *Z.Z.*].

Užuot *Grobiņa*, man rodos, reikėtų rašyti *Grobīna* (*i* ilgas ir *n* kietas), nes taip tasai miesto vardas taryta senųjų kuršių. Žemaičiai tą miestą vadina *Gruobýnas* (tarm. *Groubīnc* Ms, Slnt). Kuršių *Gramzda* žemaitiškai šiandie ištariama *Gramzdas*. Kuršių *Liepāja* ir žemaitiškai *Liepója*. Kuršo miestelį, vardu *Rucava*, žemaičiai vadina *Rùkiava*.

(200)

91. Mūsų žodžių giminaičiai

1. *Kraupùs* „duobėtas, nelygus“ Pìkeliai, „chropawy, dołkowaty“ SzD 26,42, „leicht scheu; oft ängstlich zusammenfahrend“ KGr 224: sl. *krupa* „kruopa“, *krupьnъ* „rupus, stambus“.

2. *Pauga* (la.) „Polster“, *paugas* pl. „Kummet“ BW 21019, 21104 (V 629) = rus. *пуга* „kiaušinio pūnė, гузка яйца“ Пр II 148, Būga RFV LXVII 445 : la. *paugurs* „kalno viršūnė, Bergrücken“ RKr II 59, BW 27919,2 : la. *pugulis* „blasige Erhöhung“, *pugažiņa* „pumputys merga“ BW 27262, 27264 var.

201

3. *Krõtai* Kv arba *krõtos* (*krotų̃* Ds) „kraty“, būdamas skolytinis žodis iš lenk. *kraty*, nėra lygintinas su lot. žodžiu *crātis* (Persson Zwei Aufs. 43). Berneker Sl. et. Wb. 1608 s. v. *krata*.

1922
Nr. 1—2
p. 22
(201)

92. Pataisos

1. Kun. P. Sragys rašo man iš Plùngės, kad žodį *viešnė* „vyšnia, Kirsche“ žemaičiai ištarią su tvirtagaliu (geschleift) *ie*, t. y. *viẽšnė*.

Žodžiui *viẽšnė* „Kirsche“ aš laukiau *ie*, kurį rodo buvus rusų žodis *вишня* ir Leipalingio parapijos dzūkų *výšnia*. Tvirtaprādei priegaidei išvirsti tvirtagale čia bus padėjęs homonimas *viešnì* (žem.), *viẽšnią* „Gastin“.

2. Kun. A. Sabaliauskas praneša, kad Bìržų parapijoje *čiùžiniu* vadiną lovos „šieninką“ ir pasẽsto paduškėlę, ant kurios važiuodami sėdi.

3. Panevėžio Mokytojų Seminarijos direktorius J. Balčikonis dabar mane tikina, kad Ramýgalos parapijoje esą sakoma *kuoliñgė*, o ne **kuolìngė*, kaip aš esmi iš jo užsirašęs prieš 12 metų (K. Būgos Priesagos *-ūnas* ir dvibalsio *uo* kilmė 439).

Ar nesiteiktų J. Balčikonis *kuoliñgės* priegaidės reikalu dar pasiteirauti po žmones?

Dusetiškiai šitą paukštį vadina *kúolinga*.

4. Užuot *anglìs*, kil. *añglies* SN Rytų Lietuvoje senovėje turėjo būti sakoma *añglis*, *añglies*, plg. 1599 m. Daukšos Postilės žodžius *šāknis,-nies*, *ùgnis,-nies*, *miřtis,-ties* ir dusetiškių *lìkštis,-ties*, *pùsnis, -nies*, kupiškėnų *slìstis,-ties*, linkmeniškių *pagaũtis,-ties*.

Añglis,-lies, būdamas vyriškosios gimties, dusetiškiuose išvirto lytim *uñglīs, uñgliā,* plg. žodžius *duntīs* „dantìs“, *debesīs* „debesìs, -ies“. Lytį *unglīs* pažįsta ir kupiškėnai, tiktai jie, A. Vireliūno liudijimu, saką *únglīs,-lio,* kam rašomojoje kalboje atlieptų *ánglis.*

Būtų įdomu sužinoti, koks didumo Rytų Lietuvos plotas ištaria *únglīs.* Be nesiteiktų atsiliepti kiti kupiškėnai (K. Jokantas, Jankevičius ir kt.) ir jų kaimynai del žodžio *unglīs* „anglis“ ištarmės[1]? Kas dar, be A. Vireliūno, ištaria *únglīs* „anglis“?

5. Būtų man ir mano rengiamam žodynui labai sveika, kad ir kiti, kokią mano klaidą pastebėję, nepatingėtų man pranešti. Visas pataisas aš mielai priimsiu ir, jei bus reikalinga, paskelbsiu visuomenės žiniai.

Mano straipsnių pataisas ir žodyno medžiagą teikitės siųsti šiuo adresu:

Kaunas, Švietimo Ministerija, Lietuvių kalbos žodyno redaktoriui *K. Būgai.*

Kaunas, 1922 m. sausio m. 15 d.

23(202)

93. Vókia, miksai ir Kuršas

Vókiečių žemę „Deutschland, Niemcy“ XVI amžiaus rašytojai vadina *Vókia.* Jie rašo: atgrįžo díde dalís *Wókios* žemes DP 91_{15}, *Wôkios* kâres priesz Cíesorių 143_{21}, *Wókios* Pránaszu... passidáre 444_{38}, *Wôkioy'* ir Lękûse daug' Žydų 91_{33}, *Wôkioie* 412_{4}, *Wókioi,* Witembergę 444_{12}, *Wókiói* 445_{42}, karias *Wokioia* 498_{23}, *Wokies* žeme MT XXXIX_{21}.

Vókios vardą pažįsta ir mūsų kalbos žodynai, iš kurių pavyzdžiui tesie šie išrašai: 1) *Wûkiė* Deutschland R I 183, Deutschland *Wókiė,* Tautà, Wokččiû Žiémė R II 100, M II 130, Teutschland *Wókiė,* Tautà R II 349, M II 468; 2) *Wokė* Deutschland, auch Wûkė N 85; 3) *Wókė* Deutschland. *Wûkiė* so viel als Wokiėtija, Deutschland K, Deutschland Wókiėcziû žẽmė, *Wókė* K[1] I 295. Pilkalnio kantoriaus Mylkio liudijimu, XVIII amžiuje *Vókios* būta nebe visur Mažojoje Lietuvoje pažįstamos: „*Wûkie* Deutschland. Nicht sehr gebräuchlich“ M I 334.

Žemaičiuose *Vókia* pažinta dar ir XIX amžiuje: Германия, немецкая земля — *Вокя* (Жемайтско-литовский букварь. Виль-

[1] [Žodžių rodyklėje (Kalba ir senovė 309) prie žodžio *añglis* yra Būgos prierašas „†*únglas* Kp nesakol“.— *Z.Z.*].

но 1864 p. 42). Iš rytiečių augštaičių *Vokią* dar ir šiandie tebepažįsta joniškiečiai. Joniškio (Šiaulių apskr.) miesto net viena gâtvė dėvi „*Vókios* (tarm. *Vókes*) ūlyčios" vardą. Rusai tą gatvę vadino „Митавская улица". Mintaujos (vok. Mitau, la. Jelgava) gatvė *Vókios* vardą turėjo gauti dar tuo metu, kai tasai miestas dar tebebuvo vokiečių rankose, t. y. dar prieš patekimą po Rusu.

Vókios vardas — ne vienos lietuvių kalbos turtas. Jį pažįsta ir latvių kalba. Prof. Jonas Endzelīns Lātgaloje, Ražýtės (la. ryt. Rêze[i]kne) apskrityje, esąs girdėjęs sakant *Võᵃcys* žemeitė, *Võᵃcys* kuńģi (Várkuva). Rašomojoje latvių kalboje rytiečių *Võᵃcys* zemei turėtų atliepti lytis *Vācas* zeme. La. *Vāca* (ryt. *Võᵃca*) visais savo garsais prilygsta lietuviškajai lyčiai *Vókia*.

Iš šalies vardo *Vókia* (la. *Vāca*) turime pasidarę *vókiečio* vardą. *Vókietis* (la. *vāciētis*) yra toksai pat išvestinis žodis, kaip ir *šiauliētis*. Jei *Šiauliū* miesto gyventojas yra *šiauliētis*, tai *vókietis* bus *Vókios* žemės, *Vókios* šalies gyventojas.

Kaip greta su lytim *šiauliētis* turime Žemaičiuose ir *šiaulýtį*, taip lygiai ir greta su *vókiečiu* tuose pat Žemaičiuose turime ir *vókytį*. Žemaičių tarmės žodžiai *šiaulýtis* ir *vókytis* (žem. *vokỹte* „vókietė, niemka") galūne skiriasi nuo augštaičių tarmės žodžių *šiauliētis* ir *vókietis*.

24(203) Žemaičių *vókytis* turi sau lýgmenį ir latvių kalboje. Lātgalos latviai senovėje yra tarę **vācītis* (= žem. *vókytis*). Šiandie jie beištaria *võćeits* (dg. vard. *võćeiši* Endzelīns Izv XIII,4 185), nes jų tarmėje ilgasis *ī* išvirto dvibalsiu *ei*.

Šeduvos, Linkuvos, Baisógalos miestelių gyventojus jų kaimýnai vadina *šedùviais*, *linkùviais*, *baisogāliais* (vien. vard. — nom sing.: *šedùvis*, *linkùvis*, *baisogālis*). *Vókios* žemės gyventojas lietuviškai galėjo būti vadinamas ne tiktai *vokiečiu*, bet ir *vokiu* (vn. vard. *vokis*): 1) немец — *Вокис* Вокетис (Жем.-лит. букварь. Вильно 1864 p. 41); 2) *Wokiû* žéme Deutschland B (N 85); 3) Tassai szodis Jesus ne Lietuwniku, ne Lenku, nei *wokiu* szodis ira BrP I 134_6. Būdvardis *vókiškas,-a* „deutsch, niemiecki"[1] = la. *vācisks,-a* gali būti kilimo vienódai ir iš *Vókios*, ir iš *vokio*.

Lietuvių *vokiui* latvių kalboje atliepia *vācis*, dg. *vāci* BW 6639 var., 16290, 19047,2.

Vókios žemės vardas yra bendras ir lietuviams, ir latviams. Tasai kalbos faktas rodo, kad lietuvių ir latvių tautõs pažįstama *Vó-*

[1] *wakiskai* giest 1547 Kat. 31_{33}, *wokischkai* ein Heiland BrP I 134_9.

kios žemė nuo nebeatmenamų laikų. Latviai turėjo pasižinti su *Vokios* vardu dar toje gadynėje, kada jie dar tebetarė *kiauras, kitas, kietas,* o ne *caũrs, cits, ciẽts.* XII–XIII amžiuje, kaip rodo vokiškos kilmės žodžiai ir kronikų latviški asmens ir vietų vardai, latviai minkštųjų *k* ir *g* vietoje jau turėjo *c* ir *dz.* Del tos priežasties latviams bus tekę pažinti *Vókios žemę* dar prieš XII amžių, t. y. dar prieš vókiečių atsibrovimą į Dauguvõs žiótis ir prieš Rygõs (žem. *Ringõs*) miesto įkūrimą.

Ta *Vókios žemė,* su kuria latviai gavo susipažinti dar prieš XII amžių, bus buvus ne kas kìta, kaip tik Švedų žemė. Anų laikų *vókiečiais* tegalėjo būti tiktai švedai. Su „tautiniñkais"[1], vadinasi, su „deutsch'ais", tuomet dar negalėjo turėti santykių nei lietuviai, nei latviai, nes „deutsch'ai" pertoli gyveno nuo Kuršo.

Taigi, lietuvių *Vókios žẽmės* ir latvių *Vãcas zemes* reikia ieškoti ne „Tautoje" (R I 158, II 100, 349: Tautà *Deutschland*), bet anapus Jūros (das Baltische Meer) Šveduose, iš kurių IX amžiuje atkįla Naugardo slavėnų bei krievų žemėn vadinamieji *varingai* (rus. *варяги*) arba *ruosiai* (rus. *русь*, suom. *ruotsi*, gr. Ῥῶς). Tiejie ruosiai 862 metais įkuria Slavėnuose ir Krievuose valstybę, kuri ilgainiui, ruosiams išvirtus slavėnais, gauna jų pačių vardą *Русь.* IX amžiuje varingai neaplenkia ir mūsų žemės, tikriau, mūsų giminaičių
25(204) *kuršių* žemės. 853 metais[2] švedai (lot. sueones), karaliaus Olafo pavaldiniai, išlipę iš savo laivų Liepójoje (Seeburg), žemės keliu atatraukia net Skuõdo apylinkėn ir tenai paima kuršių pilį, vardu *Apuõlė* (Apulia).

Latvių dainos *Vókios* žemę (la. *Vãc-zeme*) rodo buvus vakaruose[3] už Jūros. Tenai dainuojama:

---

[1] Mylkis (M I 289, II 362) žodį *Tautininkas* vokiškai verčia *Oberländer.* Kadangi *Tautà* yra das *Oberland, Deutschland* M I 289, tai ir *Tautininkas* turėtų būti ne tiktai *Oberländer,* bet ir *ein Deutscher.*

[2] 853 metų žygis aprašytas knygose „Vita Anskarii auctore Rimberto. Accedit vita Rimberti. Recensuit G. Waitz. Hannoverae 1884". Iš Anzgarė gyvenimo aprašymo patiriame, kad kuršių jau nuo senai donis mókama švedams.

[3] A. Bezzenberger'io nuomone (BB II 150[1]), *Vokia* ir esanti iš tikrųjų *vakarų žemė,* nes tasai vardas esąs vienos kilmės su žodžiais *vakaras* ir *vokas* „dangtis".

1. Ar Saulīti saderẽju
Lĩdzi kl'ūt *Vãczemẽ*:
Jau Saulīte *Vãczemẽ*,
Vẽl es Jūras lĩkumâ[1] (Spr. p. 310)[2].

2. Kur tas rîta Ausekliņš,
Ka neredz uzlecam? —
Ausekliņš *Vãczemẽ*
Samta svārkus šūdināja[3] (Spr. p. 315)[2].

Prūsų vadinta vokiečiai **miksais*. Prieveiksmį (adv.) *vókiškai* Sambijos žemės prūsai verčia žodžiu *mik(i)skai*; Stas Likuts Catechismus D. M. L. *Mixkai* bei Prūsiskai „Der Kleine Catechismus Doctor Martin Luthers *Deutsch* und Preussisch" (1561 m. kat.). Prieveiksmis *mixkai* kilęs yra iš būdvardžio *miks-iska-* „vokiškas", kuriame iškrito *i*, kaip ir šiuose žodžiuose, turėjusiuose garsų junginį „priebalsis + *s* + *is* + priebalsis" (consonans + *s* + *is* + consonans): *parstian* „paršelis" = lie. **paršiščias* (plg. jotvingų — sudavių — žemėje gyvenančių leipalingiškių žodžius: *vaĩkiščias*, *kélmiščias*), *werstian* „Kalb" = lie. **veršiščias* „junger Ochs" greta su pr. *eristian* „Lamm" = lie. *ėriščias*.

1914 metų vasarą (liepos mėn.), beskaitydamas VI amžiaus istorininko Jordano raštus[4], aptikau esant lietuvišką ir prūsišką vokiečio vardą skandinaviškos kilmės. Tuomet man pasirodė lietuvių *vók(iet)is* ir prūsų **miks(a)-s* esą vienõs kilmės su Skandinavijos pietų rytuose gyvenančiomis tautomis, vardais *Vagoth* ir *Mixi*. Jordanas (Getica III p. 59) rašo:

26(205) sequitur deinde diversarum turba nationum, Theustes, *Vagoth*, Bergio, Hallin, Liothida, quorum omnium sedes sub uno plani ac fertilis[5], et propterea inibi aliarum gentium

---

[1] Su Saulyte suderėjau pakliūti Vokios žemėn: Jau Saulytė Vokios žemėje, o aš dar Jūros linkyje.

[2] [Spr. = J. Spruogio (J. Sprogis) „Памятники латышского народного творчества" 1868. — *Z.Z.*].

[3] Kur ta ryto Aušrinė, kad neregėti užtekant (užlekiant)? — Aušrinė Vokios žemėje (= vakaruose) aksomo švarkus siūdina.

[4] Jordanis Romana et Getica. Recensuit Theodorus Mommsen. Monumenta Germaniae historica. Auctorum antiquissimorum tomi V pars prior. Berolini 1882.

[5] K. Müllenhoff'as (Deutsche Altertumskunde. II Bd. Berlin 1906 S. 63) žodžius *sub uno plani ac fertilis* liepia skaityti: *supina, plana ac fertilis*.

incursionibus infestantur. post hos Ahelmil, Finnaithae, Fervir, Gautigoth, acre hominum genus et ad bella prumtissimum. dehinc *Mixi*, Evagre, Otingis. hi omnes excisis rupibus quasi castellis inhabitant ritu belluino.

Jordaniškį tautos vardą *Vagoth*[1] tuomet aš vedžiau iš lyties *Vāk(ia)-goth*, versdamas jį žodžiais „Vókios gudaī“: skand. (urnordisch) **Vākį̄ō* (altnord. **Váek*) arba **Vākį̄ōn* (an. **Váekja*) + *gotar* (kilm. *gotna*) „Gotlando salos gyventojai = sen. rus. *гъте* = gotai“. Skandinavėnų žemės srities vardas **Vākį̄ō(n)*, iš kurio mes vedame *Vagoth'us*, turi *ā* iš senėlesnio balsio *ē* (ilgojo *e*). Senovinis balsis *ā* VI amžiuje būtų jau išvirtęs garsu *ō*. Tuo atveju Jordanas būtų parašęs **Vogoth*.

Ar mano spėjimas, kad tautóvardis *Vagoth* būtų kilęs iš **Vāk(ia)goth*, yra galimas, palieku spręsti patiems germanistoms.

Prūsų žodį *mixkai* „vokiškai“ dar ir šiandie aš tebejungiu su pietų rytinės Skandinavijos tautóvardžiu *Mixi*, kurį Müllenhoff'as (Deutsche Altertumskunde II 63, 64) ir kiti Vokios istorininkai išranda esant sugadintą lotynišką žodį *mixti*[2]. Su tokiuo *Mixų* vardo aiškinimu neleidžia sutikti jo tapatybė (Identität) su prūsišku vokiečių vardu **miksai*, iš kurio pripuolamai raštuose teišliko príeveiksmis *mixkai* „vokiškai“.

Kad ir pasirodytų germanistoms manasis tautóvardžio *Vagoth* aiškinimas netikęs, tai ir tuomet vienas tas dalykas (*Vagoth'o* aiškinimo netikumas) dar nesugriautų mano tvirtinimo, jog *Vókios* žemės vardo tėvynės reikia ieškoti pietų rytinėje Skandinavijoje.

Kad lietuvių ir latvių turėta reikalų su skandinavėnais, rodo mūsų kalba. 1913 metų kalėdiniame „Vilties“ laikraščio priede ir 1921 metų „Švietimo darbe“ (Nr. 5—6 p. 20, 21) jau man yra tekę kalbėti
27(206) del žodžių *kliẽpas* „didelis duonos kepalas“ Kp ir *kvietỹs* švediškos kilmės. Trečias švediškos kilmės žodis yra mūsų *gãtvė* (1921 m. „Šviet. darbo“ Nr. 7—8 p. 42).

---

[1] T. Mommsen'as del *Vagoth'o* vardo rašo: Vagoth. Nationis post Theustes in orientali Scandiae litore habitantis nomen fortasse ex Augothi Avigothi corruptum, quo et insulares Gauti insulae Olandiae et insulares Guti (Eygutar) Gotlandiae appellari poterant. K. Müllenhoff Deutsche Altertumskunde II 398.

[2] Mommsenn'as del vardo *Mixi* rašo: Scribendum omnino mihi videtur, posito post prumptissimum commate, *dehinc mixti Evagreotingis*. quamquam *Eva* sit non intellegimus, *Greotingi* tamen proximis verbis „hi omnes excisis rupibus quasi castellis inhabitant“ apte illustrantur. *griot* enim lingua Norroena dicuntur saxa et lapides. Greotingi = saxicolae.

Kliẽpas ir *kvietỹs*, kad būtų savi žodžiai, šiandie būtų ištariami kaipo **klaibas* (arba **šlaibas*) ir **švaidỹs*. Be to, tie žodžiai, būdami kultūros žodžiais, negali būti nukelti žilojon senovėn, ton senovėn, kurioje dar nebuvo buvę nei vokiečių, nei lietuvių, kurioje visos indoeuropiečių giminės taūtos dar tebebuvo viena tauta, kalbanti viena kalba. Tuomet, jei tikėsime kultūros istorininkais, indoeuropiečių dar nemokėta duonos kepti ir kviečių auginti. *Kliẽpas*—germanų padaras. *Kliẽpo* (duonos) kepti iš germanų išmoksta ir jų kaimynai: slavėnai *(хлѣбъ)*, suomiai *(leipä)*, lietuviai *(kliẽpas)* ir latviai *(klàips)*[1].

Prof. R. Trautmann'as (German. Lautgesch. 50) randa ir švedų kalboje lietuviškos kilmės žodžių. Žodžiai *vȧk* „vaikas" ir *motr* „muturas" esą patekę švedų kalbon prekybos keliu iš klaipėdiškų žemaičių šnektos: *vȧks* (telš. žem. *vāks*) „vaikas" ir *mọtọrs* „muturas".

La. *Vāca* rodo, kad *Vókios* žemės vardo lietuvių ir latvių kalbon patekta dar prieš XII amžių, nes tuomet latvių kalboje minkštasis *k* nebevirto garsu *c*. Jei latviai būtų su šalies vardu **Vākia* pasižinę tiktai XII amžiuje, tai jei šiandie užuot *Vāca* betarytų **Vāka*. Plg. la. žodžius *kẽde* „grandinė, цепь" ir *kal'kis* „kalkis, известь", kilusius iš vok. *kēdė* „Kette" ir *kalk* „calx".

Vėlių vėliausia su Skandinavijos Vókia lietuviai ir latviai turėjo pasižinti apie vidurį IX-ojo amžiaus (K. Zeus Die Deutschen und die Nachbarstämme. Göttingen 1904 S. 547). Anos gadynės kronikos nemãža rašo apie skandinavėnų karo žygius, kuriais jų pridaryta daug plkta prūsų, kuršių ir žiemgãlių šalims. IX-ojo amžiaus karo žygiai, žinoma, nėra pirmieji lietuvių bei latvių pažinties metai su Skandinavijos vokiečiais. Toji pažintis galėjo prasidėti keliais šimtais metų anksčiau, nei karo žygių gadynė, ramiu prekybos arba mainų keliu.

IX-ojo amžiaus kronikos, kuriose aprašyti Skandinavijos vokiečių žygiai Baltijos pajūrin, lietuvių ir latvių, kaipo pajūrio gyventojų,
28(207) nemini. Kronikos (Zeus Die Deutschen[2] 547) iš áisčių (baltų) giminės tautų pajūryje teranda tiktai prūsus (arba sembus), kuršius ir žiemgaliùs. Tas faktas rodo, kad IX amžiuje žemaĩčių (žemųjų lietuvių) ir latvių[2] dar neprasistumta iki Baltijos jūros, nes tuomet jos pakrán-

[1] Latviai *klaipo* kepti bus išmokę iš skandinavėnų (švedų) dar tuomet, kai jie patys dar tebetarė *ai*. Lietuvių *kliepas* (skand. *hleifr*) eina iš tos gadynės, kurioie užuot *ai* švedai jau tarė *ei*, nes lietuvių ir latvių *ie* tegali kilti tiktai iš dvibalsio *ei*. Latvių (tikriau sakant, kuršių žodis) *klaipas* „duona" iki šiai dienai išliko žemaitiškame „Memel'io" miesto varde *Klaipėda*. Lietuviškai miesto vardas verstinas yra žodžiu **Duonėda* „duonos ėdėja (sc. pilis)".

[2] Indrikis Latvis X 3 rašo: *Lethi, qui proprie dicuntur Lethigalli.*

tėse gyventa kuršių ir lýbių. Galimas daiktas, kad tuomet ir žiemgãliai siaura juosta jau siekė jūros bent Sluokos apylinkėje.

IX amžiaus „vita Anskarii“ († 865) kuršių tautą lotyniškai vadina *Cori* (Saxo Grammaticus: *Curi*): gens quaedam longe posita vocata *Cori*, Sueonum principatui olim subjecta fuerat. IX amžiaus kuršių vardas *Cori* mums tuo yra svarbus, kad jis kalbininkui padeda nustatyti kuršių vardo senumą ir kuršių tautos susidūrimo su lýbiais gadynę.

Cori (Curi) yra lotyniškas daugiskaitos vardininkas iš lýbiško vienaskaitos vardininko **kura*. Tautovardžio **kura* balsis *u* turėjo būti trumpas ir platus, nes tik platųjį *u*, tai yra *o*, težymi šaltiniai raide *o (Cori)*.

Lybiškasis kuršių vardas **kura* reikia vesti iš senėlesnės lyties **kurha*, kuri suomių (lybių, ėstų...) kalbos dėsniais turėjo atsirasti iš aistiško tautovardžio **kuršas*. Latvių kalboje **kuršą* atstoja lytis *kurss*, dg. *kursi* BW 29592,1, 31802,4 var. Šakių apylinkės pavardė *Kuršas*, žinoma, kilusi yra iš tautovardžio **kuršas*, išlikusio latviškame žodyje *kurss*. *Kursų* „kuršių“ gyvenamą žemę latviai vadina *Kursa* BW 251,6.

Žemės vardas *Kursa* taip sántykiuoja su tautos vardu *kurs(a)-s*, kaip ir lietuviškas prūsų žemės vardas *Prūsa*[1] santykiuoja su tautos vardu *prūsas*. Lietuviui Kursos gyventojas yra *kuršis*, lygiai kaip ir latviui Prūsos gyventojas yra *prūsis*.

Žemaičių *Kuršas* „Kurland“ (Als, Kv, Slnt, Dauk., Val.) be nebus tik kilęs iš senėlesnės lyties **Kurša* = la. *Kursa*? Del gimčių kaitaliojimos plg. žodžius: *liepas* || *liepa* „липа“, *lãpas* || la. *lapa* (ir lie. *lapótas!*) ir kt.

Rusai su kuršių vardu pasižino iš latvių. Rusiškas kuršių tautos vardas *корсь* (Nestoro kronikoje) vestinas yra iš latviško daugiskaitos vardininko *kursi* „kuršiai“. Tautóvardis *корсь* galėjo atsirasti taipogi ir iš latviško vienaskaitos vardininko **kursis*, kilm. *kursa*, jei, žinoma, tuomet (IX amžiuje) vardininko galūnė *-as* buvo jau įgavusi lytį *-is*,
29(208) plg. *krasłys* „krzesło“ Kurm 60, *orkłys* „pług“ 142, *siabrys* „towarzysz“ 219, *jerkłys* „wiosło“ 238, *styprys* „krzepki“ 60.

Taigi, lybių *kur(h)a* „curones“ yra tas pats žodis, kaip ir lie. **kuršas*, la. *kùrss* ir sen. rusų *корсь*. *Kuršo* vardas, jei jį pažintų suomiai,

[1] Prussas, Borussus, à *Prusa*, Borussia Schultze Comp. 19, *Prusa*, Prussia, regio 25, Lietuwnikai Karáliškoje *Prussoje* 1701 m. NT Prątarme 1, Didžios Lietuwos Lietuwnikai sako: Giria, stow ore; bet Karáliszkos *Prussos* Lietuwnikai kalba: Pusćia, stow lauke 2,4.

būtų šiandie suomiškai tariamas **kurha*, plg. suom. *kauha* = lie. *káušas*, la. *kaûss*, suom. *hcinä* = lie. *šiẽnas*, la. *siens*, suom. *tarha* = lie. *daržas*, la. *dārzs*. Lybių kalboje *h* po *r* nyksta (*tara* „daržas“ = suom. *tarha*). Todel ir iš lyties **kurha* turėjo atsirasti *kura*, iš kur eina lotyniškos mūsų tautovardžio lỹtys *Curi*, *Cori*, *Curones*.

Suomių giminės kalbų lyginamoji gramatika rodo, kad šiandieninis suomių (lybių, ėstų, vepsių...) garsas *h* kilęs yra iš senesnio *š*, kas matyti kad ir iš šių lietuviškos kilmės žodžių: suom. *halla* (lap. *suoldne*) = *šalnà*, *heimo* = *šeimà*, *heinä* (lap. *suoidne*) = *šiẽnas*, *hihna* = *šikšnà*, *härmä* = *šarmà*, *kauha* = *káušas*, veps. *hähk* = *šẽškas*, est. *haljas* = *žalias*, suom. *hammas* (veps. *hambas*) = *žañbas*, *herne* = *žirnis*, *tarha* = *daržas*, *vuohi* = *ožỹs* (Thomsen Berör. 79,80). Žodžiai su garsu *š*, kuriuos suomiai gavę yra iš rusų kalbos, šito *š* nebeverčia garsu *h*. Rusiškosios kilmės žodžiuose garsą *š* (ir *ž*) visuomet atstoja suomių kalboje garsas *s*.

Suomių kalbininkai ne vienodą elgimos su *š (ž)* aiškina ne vienodu senumu: tiktai visusenasis *š* tepavirstąs garsu *h*. Rusiškos kilmės žodžiai suomių kalboje esą keliais (gal ir keliolika) amžiais vėlesni nekaip lietuviški. Svetimųjų kalbų įtaka suomių kalboje esanti ne vienos tautõs ir ne vienos gadynės. Visusenіausioji įtaka esanti iraniečių (skitų), paskui kurios einanti áisčių (lietuvių), kiek vėliau — germanų (IV amžius prieš m. e. — II m. e. a.). Visujauniausia esanti rusiškoji įtaka. Rusų įtakon suomių kalba tegalėjusi patekti tiktai tuomet, kai slavėnai, traukdami iš senosios savo tėvynės (Valuinės ir Lenkų žemės), iš anapus Pripeties, perėję Dauguvõs versmes, susidūrė su suomiais. Slavėnų traukimas į šiáurę turėjo prasidėti maždaug tuo patim metu, kaip ir jų traukimas į vakarus ir pietus, tai yra V—VI amžiuje. Su suomiais slavėnai turėjo susidurti maždaug VI—VII amžiuje.

Rusiškos kilmės žodžiai, patekę suomių kalbon VI—VII amžiuje, garso *š* neverčia garsu *h*. VI—VII amžiaus suomių kalba garso *š* bus jau nebeturėjusi, nes jo būta jau išvirsta garsu *h*. Rusišką garsą *š* atstoti tuomet tegalėjo tiktai suomių kalbos garsas *s*, kuris yra garsui *š* artimesnis nekaip garsui *h*. Senovės rusų kalbos žodis *šolkъ* „šilkas“ del tos priežasties turėjo suomių kalboje pavirsti lytim *sulku*.

30(209) Taigi, rusiškos kilmės suomių žodis *sulku* „šilkas“ rodo, kad Kuršo suomiškojo vardo **kurha*[1] pakliūta suomių kalbõn dar prieš

[1] Iš suomiškos prolytės **kurha* lybių kalboje turėjo atsirasti *kura*, kuri lytis iki šiai dienai išgyveno lybiškame Kuršo žemės varde *Kurmaa: kur(a)*

VI—VII m. e. amžių. Jei suomiams (lybiams bei ėstams) būtų tekę susidurti su kuršiais vos tik VI amžiuje, tai tuomet lýbiai ir ėstai kuršį būtų vadinę vardu ne *kura* (est. *Kura-maa* „Kuršo žemė“), bet **kursa*, nes VI amžiuje suomių giminės kalbose garso *š* jau nebebuvo: jo būta jau išvirtusio garsu *h*. Taigi, garsai rodo, kad suomių (lybių ir ėstų) sueita į pažintį su *Kuršo* žemės gyventojais *kuršiais*, arba (žem. Als, Ms, Slnt, Val.) *kuršininkais*, dar prieš VI m. e. amžių.

Latvių kalbininko prof. J. Endzelīno tyrinėjimai (Über die Nationalität und Sprache der Kuren. Finnisch-ugrische Forschungen. 1912. Bd. XII 59—72) parodė, kad kuršių tautõs ir kalbõs būta áistiškos (baltiškos) kilmės. Kuršių kalbos būta vidurinės tarp latvių ir lietuvių kalbos. Kuršiai drauge su latviais minkštuosius *k* ir *g* verčia garsais *c* ir *(d)z* (*Cers-angere*, *Zerwe* „gervė“), bet už tat dvibalsiuose priebalsį *n* drauge su lietuviais palieka neperdirbę (*Sintere* = dabar *Dzintere* „*Gintara“ ‖ la. *dzîtars*, *Sentatze* ‖ lie. *santakỹs*, *Lanze* ‖ la. *luôgs*).

Kuršo vardo kilmė dar tebėra neišaiškinta. Jis galėtų būti vienos kilmės su slavėnų kalbos žodžiu *kъrsъ* = ukr. *kors* „lydimas, plėšimas (naujiena), чищоба, новь“ = ček. *krs* „nuskurdęs, apkiautęs medis“ ‖ lenk. *karślak* „žemas, šakotas, kreivas, malkoms tetinkamas, medis“, ček. *krsati* „lýsti, geibti“ (Berneker Slav. etym. Wb. I 670, Iljinskij Izv XX,3 99). *Kuršo* vardo pamatinė reikšmė galėjo būti „lydimas“, „skynimas“, „Rodeland“, arba „žemų, nuskurdusių medelių“, „krūmų“ šalis, „Buschland“.

Kad *Kuršo* vardas būtų germaniškas ir, be to dar, kilęs iš senėlesnės lyties **kura* (šved. *kura* „enge Stelle, Ecke, Winkel“), vargu kas patikės T. E. Karsten'ui (Germanisch-finnische Lehnwortstudien. Helsingfors 1915 S. 204). Lybiška kuršio vardo lytis *kura* (*Kur-maa* „Kurland“) aiški ir be švedų kalbos. Lytis *kura* (lot. *Cori*, *Curi*, *Curones*) laikytina yra ne *Kuršo* tėvu, bet vaiku.

* * *

Žodį *vókietis* daug kas dabar ima rašyti ir taryti *vokietỹs*. Rašomojoje kalboje taip daryti nepriderėtų, nes tose šnektose, iš kurių išsirù-

---

„kuršis“ + *maa* „žemė“. Kadangi ir ėstai užuot *tarha* „daržas“ šiandie beištaria *tara*, tai ir ėstiškasis Kuršo vardas *Kuramaa* bus kilęs iš senėlesnės lyties **Kurha-maa*.

31(210) tulo rašomoji kalba, tėra sakoma tiktai *vókietis*. Be to, *vokietỹs* yra naujosios gadynės analogiškas padaras. Prie galiniñko *brándуolį*, *gómurį*, *kósulį*, *mėžinį*, *rýtmetį*, *tinginį*, *tróškulį* iš senų senovės vardininkas turi kirtį ant *-ỹs*: *branduolỹs*, *gomurỹs*, *kosulỹs*, *mėžinỹs*, *rytmetỹs*, *tinginỹs*, *troškulỹs*. Šitų žodžių analogija ir prie galiniñko *vókietį* galėjo atsirasti visai naujas vardiniñkas *vokietỹs*. Suv. Naumiesčio parapijoje, kur paprastai tegirdime tariant *vokietỹs*, senieji žmonės dar tebesako senoviškai *vókietis*.

Vókietis (su kirčiu ant *o*) man yra pažįstamas iš šių šaltinių: DP 547$_{41}$ *(Wókieczių)*, R II 100 = M II 130, N 85, Mież, K (KGr § 581, K^1 I 295), Sch 113, O^1 75, 78, Mit 10 Heft 113, Bs^1 128, Jūžintaĩ (šitą bačką dirbo *vókietis*). Žemaičiai (Als, Klaĩpėda, Ms, Rt, Slnt) sako *vókytis*. Latviška lytis *vācietis* irgi rodo, kad tikroji lietuviška tautovardžio lytis tėra tiktai *vókietis*.

Pirmą kartą vokiečio vardą raštuose randame XV amžiuje. Lietuvos metrikos 1498 metų dokumente (Рус. истор. библиотека XVII 710) skaitome: дворъ *Вокитисовъ* въ месте Виленскомъ.

* * *

Del *jáuros* santykio su suom. *järvi* „ežeras“ ir del *Kuršo* vardo mano draugas, Leipcigo ūniversito profesorius M. Vasmer'is rašo (1921. XII. 29):

„Suomių kalbos žodį *järvi* pašnekesyje su manim Nieminen'as jau 1914 m. vedė iš lietuvių kalbos žodžio *jáura*. Mane labai įdómina Sveiko straipsnis apie *Kuršą*. Viename Ėstų Mokslo Draugijos posėdyje 1921 metais (vasario mėn.) Kettunen'as pasisakė esąs prieš baltiškąją kuršių tautõs kilmę. Jis, lýbių kalbos faktais remdamos, istorijos šaltinių vardą *Curones* nedrąsiai vedė iš žodžių *kurja maa* „kairioji žemė (šalis)“. Man tatai iš karto nepatiko, bet paskui, kai atsiminiau ček. žodį *krchý* „kairias link“, kilusį iš **kъrxъ*, pasirodė man lietuvių *Kuršas* esąs tikrų tikriausias slaviškojo žodžio lygmuõ. Plg. kelt. *kersos* „link“, lot. *cerro* „querkopf“, gr. κάρσιον· πλάγιον „skersas, kreivas“ Hes., Walde EW^2 155, Stokes Fick II^4 81. „Kairias“ galėjo réikšme būti tolygus su žodžiais *šiaurinis*, *žiemys* „северный“. Sanskrito žodis *dakšiṇa-* verčiamas yra ne tiktai žodžiu dešinas, bet ir pietinis, vasãris „южный“. Ar nesutinka tik kartais mudviejų aiškinimas?“

Kuršo vardui turime net dvi etimologiji. Katra jų labiau pritinka šalies vardui? *Kuršui*, man rodos, labiau pritinka lydimo, krūmų šalies vardas nei šiaurės arba žiemių šalies. Kuršių tauta senovėje gyveno nuo lietuvių ir latvių ne šiaurėje, bet vakaruose.

94.

72(211)

Indogermanische Grammatik Teil II: Der indogermanische Vokalismus von ***Hermann Hirt*** o. ö. Professor des Sanskrit und der vergleichenden Sprachwissenschaft an der Universität Giessen. Heidelberg 1921 Carl Winter's Universitätsbuchhandlung. XI + 256. 8⁰.

1. XIX amžiaus pradžioje mokslo vyrai aptiko, kad didžiosios dalies senosios Europos ir Azijos kalbų esama bendros kilmės. Vadinasi, sanskrito, persų, armenų, albanų, trakų bei frigų, slavėnų, lietuvių, graikų, lotynų, keltų ir germanų kalbos yra kilusios iš vieno bendro šaltinio, vienos kalbos motynos. Tą kalbą motyną vadiname *indoeuropėnų prókalbe*. Nuo 1816 metų ją ir bando lyginamasis kalbų mokslas rekonstruoti.

Indoeuropėnų prokalbės rekonstrukcijai duoda mėdžiagos jos ainių tařmės, ilgainiui išvirtusios atskiromis kalbomis. Indoeuropėnų giminės tautų prokalbė vargu pasiseks rekonstruoti su visais išgaliais, nes nebe visos indoeuropiškosios kalbos išliko sveikos ir gyvos iki mūsų gadynės.

Patyrimas rodo, kad šiandieninė prokalbės rekonstrukcija žymiai pakitės, kai bus geriau ištirtos šiandieninės kalbos. Kas metai kalbų mokslas iškelia aikštėn áibę naujų faktų, kurie kartais taiso, kartais griauja iš pamatų senąją rekonstrukciją. Daug naujos šviesos pastaraisiais keleriais metais yra jau atgabenę kalbos studijos slaviškųjų ir aistiškųjų (lietuvių, latvių, prūsų) kalbų srityje. H. Hirtas visomis tomis atskirų kalbų studijomis ne tiktai nesinaudoja, bet dar ir sąmoningai (wissentlich) niekina tokias studijas, nes jos, girdi, vedančios kalbininką į šunkelius: Hoffentlich wird es dazu beitragen, dass sich die Forschung wieder mehr den wichtigen Problemen der Ursprache zuwendet, hoffentlich auch, dass man einsieht, dass mit der Beschränkung auf die Erforschung der Einzelsprache, die jetzt so beliebt ist, ein falscher Weg eingeschlagen ist (p. VI).

Prieš tokį atskirųjų kalbų tyrimo niekinimą turi griežtai (entschieden) protestuoti kalbininkai. Prokalbės problemoms spręsti

neuźtenka vieno lyginamojo gabumo, nes prie jo reikia dar turėti ir žinių, kurių teikia lygintojui atskirųjų kalbų studijos. Jei Hirtas būtų pasinaudojęs prof. J. Endzelīno, K. Jaũniaus ir mano lietuvių (resp. latvių) kalbos studijomis, tai jis būtų išvengęs ne vienos klaidos.

2. Hirto lietuviškų žodžių rašyba skiriasi nuo kitų kalbininkų
73(212) rašybos ir nuo mūsų šiandie vartojamosios. Ir Hirtui nereikėtų prãmanioti naujos rašybos. Geriau būtų buvę, kad jis būtų rašęs taip, kaip kad yra mano, sutartinai su prof. Endzelīnu, priimta rašyti mokslo straipsniuose. Mudviejų rašyba yra paprastoji šių dienų rašyba, tiktai su priegaidės ženklais.

Drauge su Hirtu rašyti *paulaĩ* 135, *páuti*, *púklas* 111, 135, *spáuti* 211 mes negalime, nes tokiai rašybai prieštarauja šnekamoji kalba, kur yra tariama *pjaulaĩ*, *pjáuti*, *pjũklas*, *spjáuju* arba *spjáunu*.

Rašysenai *ráugti* 53 užuot *riáugiu*, *bl'áuti*, *džáuti* 111 užuot *bliáuti*, *džiáuti* sunku kas prikišti (zum Vorwurf machen), bet ir ji nevartotina del to, kad taip Lietuvoje nėra rašoma.

3. Priegaidę (intonatio) ir Hirtas privalytų žymėti kuršáitiškai, nes šiandieninė lietuvių rašomoji kalba priegaidės atžvilgiu beveik visur sutinka su Kuršaičiu. Vadinasi, užuot *nẽšti* 159, *klũsti* 8, *bũvo* 212, *pìktas* 8, *dũrīs* 88, *mílšti* 111, 118, *múlkis* 130 reikia rašyti *nèšti*, *lèsti*, *klùsti*, *bùvo*, *pìktas*, *dùrys (dùres*, gen. *dùrų)*, *mùlžti*, *mùlkis*. Kitur ir pats Hirtas kuršaitiškai kirtį žymi, pvz.: *lìkti* 8, *rùdas* 8, *dègti*, *lèsti*, *sèkti* 28, *pràsti* 141.

4. Rašyti *dešinẽ* 20 (užuot *dešinė̃*), *rugīs* 94 (užuot *rugỹs*) tegali tiktai tas, kas jokio supratimo neturi apie lietuvių kalbos tarmes ir šnektas. Kaip Hirtas savąją rašyba greta su lytim *dešinẽ*, *dvasẽ* 143 (iš tikrųjų: *dvasià* ir dial. *dvãsė*) gali sutaikyti ir lytį *akmuõ* 23? Iš Hirto rašybos išeitų, kad žodžio *dešinẽ* galūnės *-ė* esama vidutinio, o *-uõ* — ilgojo kiekio (Quantität)!

5. Iš spaudos klaidų reikia pataisyti šios: *brėksti* 123, 250 užuot *brėkšti* „anbrechen (vom Tage)“ 131, *kílti* „dreschen“ 111 užuot *kùlti*, lit. (užuot *lett.* = la.) *kruvcsis* „hartgefrorener Kot“ 146, pr. *tuckonis* „Weber“ 162, 252 užuot *tuckoris* (sen. lenk. žodis: *tъkarь* „audėjas“).

6. Žodžiai *bedčti* „graben“ 162, *kañkas* „Qual“ 28, *lutynas* „Pfuhl“ 162 ir *pilus* „voll“ 145 lietuvių kalbai nepažįstami. Jų nėra nei šių dienų šnekamojoje kalboje, nei senovės rãštuose.

†*Bedėti* kalbininkams pramanė Nesselmann'as: *Bedu, (ėti?)* graben, ką, nach etwas (SzD) N 324: *bedeias*, kuris kasa, *beda* ku SzD 104 s. v. *kopacz*, Kasu, *bedu* 104 s. v. *kopam, bedù, bedžiaũ, bèsti* „smeigti" Ds.

Širvydo *Kunkas* „skaranie" SzD 337 (iš čia N 177: *kánkas* Qual, Folter, Strafe SzD) yra daugiskaitos vardininkas (nom. pl.)=*Kunkos* „pytki" 312, t. y. *kankos*.

Lutynas yra skaitymo klaida užuot *Lulynas*, t. y. *liulýnas* : *liùla, liulėti* „quabbeln".

74(213) *Pilus* „voll" nėra kalbos faktas, bet Leskyno pramonė (Bildung der Nom. 248).

7. Nėsamosios kalbos lytys *àtsailė* 60, *dvasẽ* 143, *gistu* „extinguo" SzD ir *gestu* „erlösche" 82, *gródas* 123, *iškernóti* 85, *kilúoti* 86, *klónas* 123, *krieno* 134, *kuopà* 182, 184, *liekmi* 211, *mietas* 61, 162, *noterẽ* 48, *novýti* 72, *pajautà* „sensus" 160, *plėkiu* 134, *plėkti* 180, 184, *púota* 68, *puvesis* 146, *rážytis* 165, *rėklės* 35, 140, *rėti* 35, 180, *siẽtas* „Sieb" 60, *smirdžiù* 213, *stėgti* 42, *tímsras* 111, 130, *tripsėti* 83, *trišti* „düngen" 83, *žiáukčiuoti* 117, 135 turi būti pakeistos tikrosiomis : *àtsaĩlė* žem. (instr. sing. *àtsailę;* rašomojoje kalboje būtų *ãtsailė* arba *atsailẽ*) „atãsaja Ds, atãsėja Lp", *dvãsė* (dial. užuot senesnės lyties *dvasia*, gen. sing. *dvãsios*), *gęstù, gesaũ, gèsti* (*Giftu* „gasnę" SzD 58, Nuodeglis *aźugieſis* „głownia gaszona" 60 iš senesnės lyties *gęstù, ažugẽsęs*), *grúodas, iškeĩnoti* žem., *kilóti, klúonas, kricnas* „pretium pro sponsis, калым" (*kricno* gen. sing.), *kúopa, lickmi* (2 sing. *liekst*, 3 praes. *liẽkti*), *mičtas, nõterė* SN, *nõviju* Slnt, *pajáuta, plíekiu, plíekti* „mušti", *puotà,-õs, puõtą, puvẽsis, rą́žytis, ríeklės, ríeti, síetas, smìrdžiu* (3 praes. *smìrdi* SN) arba *smìrdu* Ds, Lp, *stiegti, timsras, trypsėti, trę̃šti* „düngen" (Širvydo *triszti* = *trỹšt'* Ds = *trẽšt* SN), *žiáukčioti*.

8. Veiksmažodžio lyčių *áudmi* 111, 117, 124, 135 „áudžiu", *ėdmi* 168 „ėdu", *ráudmi* 111, 136 „raudu", *sėdmi* 41, 168, 211 „sėdžiu", *spjáumi* 211 ištikimieji lietuvių kalbos paminklai nepažįsta. Lytys *émę* DP 488_{37}, *émę* DPo 57_{34} „ėdame", *atsiduomi* KN 33, *paduomi* 64, *duomi* 213, 256, asch *důmi* MT 100a, *důmi* „do" Klein Gram. 116 (Comp. 87), *raumi* „ploro cum ejulatu" 117 („ich heule und klage" Comp. 91), *emi* „edo" 117, 120, *ėmi* „ich esse" Comp. 90, *giemi* „cano" 120, „ich singe" 91, *důmi* BrP I 363, II 65, *demi* „dedu" I 407 rodo, kad priebalsių junginio *dm* pavirsta *m*. Vadinasi, užuot **áudmi, *ėdmi*... senovėje tegalėta būti tiktai **áumi, *ėmi, *ráumi, *sėmi*.

Nesselmann'o *spjaumi* „spjauju" 495 kiti šaltiniai nepatikrina. Užuot **áumi* „audžiu" ir **sẽmi* „sėdu, ich setze mich" tėra paliudyti (belegt) tiktai *áusti* „áudžia" J[4] 330, 1, 2, *nu-sẽst* „nusėda, nuslūgsta (vanduo)" Als.

La. *ẽmu* „ėdu" BW 19290,1 irgi rodo, kad †*ẽdmi* yra ne kalbos faktas, bet paskesniosios gadynės gramatikų p r a m o n ė (Erfindung). Turi būti *ẽmi* (2 sing. *ẽsi* „ėdi", 3. *ẽsti* „ėda", 1 pl. *ẽme*, 2 pl. *ẽste*) = sl. *ěmь* „ем".

9. Iš kur Hirtas (130 ir Ablaut 162, 171, 306, Akzent 143, 227) išpešė, kad *Inte* „des Bruders Frau, Schwägerin (SzD u. bratowa)"
75(214) N 27 skaitytina yra *intė*? Nei Širvydas (Bratowa. Fratria, uxor fratris. *Inte* SzD 18), nei Nesselmannas priegaidės nemokėjo žymėti! Be to, Hirtas privalytų žinoti, kad širvydiškė *Inte* yra tas pats žodis, kaip ir vakariečių augštaičių *jentė*, tiktai rytietiškai ištartas.

Jentė, gen. sing. *jenters* „altera ex duorum fratrum uxoribus" 1653 m. D. Klein Grammatica Lituanica 54, 72 = Mannes Brudern Weib *Jente* Msc. 83 ir 84, Schwägerin *Gente* (=*jentė*, kame *g*=*j*!) des Mannes Brudern Weib Msc. 86 p. 508 (Karaliaučiaus archyvo XVIII amžiaus rankos rašto žodynai).

Kad rytiečio Širvydo, kurio šnektoje iš dvibalsio *en* atsirado *in*[1], *intė* yra kilusi iš *jenters*, rodo ne tiktai vakariečių augštaičių *jentė*, bet ir kuršių *jentere* „des Mannbruders Weib" ir latvių *ietere* BW 3789, 21839, 23678 var., 23817, 1 (V 643), Magaz. XX,3 118, *ietara* BW 22836 var. arba *iẽtal'a* „vyro brolio pati, ятровь, ятровка" Šmt.

Latvių *iẽtal'a* rodo, kad lietuvių žodis *jentė* linksniuota kaip ir *mótė* (gen. sing. *móters*, senoviškai *móteres*), tai yra *jéntė*, kilm. *jénter(e)s*.

10. Lyginamajam kalbómoksliui labiau nei naujóvės lytys *kū́gis* „Hammer" 111, 135, *pelaĩ* 85, *žárna* 85, 119 pritiktų senoviškosios: *kū́jis* „grosser Hammer" ryt., žem. = sl. *kyjь* „lazda", *pẽlūs* „Spreu" Izv XVII,1 36, RFV LXXIII 335, Endzelīns KZ XLIV 50, BB XXV 276 (tomís *pẽlumís* DP 86_{17} — fem.! Molis su *pelumis* mintas SzD 199, *pelumis*, kuriuos PS I 38_{16} — masc.) = la. *pelus* „Spreu" fem. BW 656; 16764, 2 = sen. rus. *сѣ пелѣми* „su pelumis" Новг ор. 1 лет. 6636 г. (Срезневский Мат. II 894), *žarnà,-ōs*, *žárną* ryt., žem., SN, Endzelīns BB XXV 269, Слав.-балт. эт. 147[1] = la. *zafna* (*žárna* būtų latviškai **zãrna*!).

---

[1] *Pinki* „pięć" SzD 246, *Kinčiu* „cierpię co" 29, „trwam" 373, *Gindus* „skazitelny" 338, *Pintis* „obuch" 204, „pięta" 249.

11. Hirto, pasirodo, pastarajame rašte išklysta į tuos pačius šunkelius, kuriais klaidžiojo ir mūsų kalbiniñkas K. Jaũnius. Būdamas Jauniaus mokiniu (1902—1908 m.), ir aš buvau nuėjęs mokytojo šunkeliais. Šunkeliais bevaikščiodamas, parašiau „Aistiškus studijus", kurių pirmąją dalį turėjau nelaimę išspausdinti 1908 metų kovo mėnesyje Petrapilyje. Iš šunkelių į tiesos kelią pasukau nuo 1909 metų rudens ir tų pačių metų lapkričio mėnesyje jau viešai paskelbiau „Aistiškų studijų" autokritikoje, jog išsižadu beveik viso Jauniaus mokslo.

Visos Jauniaus mokslo klaĩdos išeina iš pamatinės metodo klaidõs— noro žodžio lyčių daugybę išvesti iš pirminės (ursprünglich) vienybės. Vadinasi, Jauniui ir *láiptai* Erž (arba *láiptos* Kv) „Baugerüst, леса", ir *liẽptas*, ir žem. *lìptas* „Steg" yra vienai vienos prólytės vaikai (Aist. stud. I 74—92)!

76(215) Jaunius pramano tokias gudrias taisykles, kad iš vienai vienos pamatinės prolytės ilgainiui išriẽda net 10 atskirų lyčių! *Keimarỹs* „dvilypis riešutas", *kẽmuras* „Traube, Büschel", *kremblỹs* „eine essbare Pilzenart", la. *cemurs*, *čumurs* „kekė", *kremeles*, *krimeles*, *krimeldes*, *krimuldes* ir *klimerši* „eine Art Pilze" esą kilę iš vienos pamatinės lyties *kʷɾmar-* (Aist. stud. I 182)!!

Ir Hirtas, kaip ir Jaunius, žodžio lyčių daugybę veda iš pirminės vienybės. Kad iš vienodybės išeitų įvairybė, reikia prasimanyti įvairių taisyklių garsų kitimui ir nykimui. Šituo atveju Hirto pramaningumas ne kuo menkesnis už jauniškį.

Kad Hirtui išeitų vienos pirminės lyties vaikais ir skr. *vātaḥ* ir lot. *ventus* „vėjas", ir lie. *grúodas* ir lot. *grando* 73, ir gr. κῆπος ir lie. *kam̃pas* 75, jis, kaip ir Jaunius, prasimano tam tikrą *n* nykimo dėsnį.

Slaviškosios kilmės žodžiai *ākrūtas* „okręt" ir *plytà* „плита" Jauniui yra kilę iš prolytės * *ākrūntas* = sl. *okrǫtъ* ir * *plīntā* = gr. πλίνθος (Aist. stud. I 150)! *Kótas*, gr. λῖτα „drobę" esą kilę iš prolytės **kāntas*, **līntm̨*, nes, girdi, gotai saką *handus* „Hand", o lotynai — *linteum* „drobė"!

Po „Aistiškų studijų" nelaimės aš nieku gyvu nebegaliu patikėti Hirtui, kad žodžiai gr. πῆχυς (skr. *bāhúḥ*, av. *bāzuš* „ranka") 75, skr. *çākhā* „šaka" (got. *hōha* „žagrė") 74, gr. σπληδός „pelenai" 74, skr. *mās-* „mėnuo" (sl. *měsęsь*) 73, skr. *mās-* „mėsa" 73 būtų kilę iš prolyčių **bhāñĝhus*, **kānkhā*, **splẽndós*, **mẽns* vien tik del to, kad kituose žodžiuose randame *n*: lie. *bangà*, sl. *sǫkъ* „šaka", lot. *splendēre* „glänzen", lot. *mensis* „mėnuo", got. *mimz*, sl. *męso* „mėsa".

Del *bangos* reikia pasakyti, kad jos negalima gretinti del priebalsio *g*. Avestos kalbos žodis *bāzuš* rodo, kad lietuvių kalboje turėtų būti **bąža*.

Kadangi lietuvių kalbos žodžiai *šakà* „Zweig“, *šaknìs* „Wurzel“ ir Hirto pramanytomis taisyklėmis negalėjo kilti iš tariamosios **k̂ānkhos*, tai jis del tų dviejų žodžių paskelbia, kad juodų, girdi, auf sekundärem Ablaut beruhen! Kur Hirtui prasimanytosios taisyklės gadina turgų, ten jis šaukiasi pagalbon visų neaiškumų išáiškintoją „sekundärer Ablaut“! Dar labiau Hirtui turgų pagadins, kai jis patirs, kad *šakõs* turima balsis *a* ne iš indoeuropiško garso *ə* (*k̂əkhā* H. Petersson Ar. u. Arm. Stud. 89), bet iš *o*, kuris eina pakaitomis su *e*: la. *sekumi* BW 19881 var., 29111 ir *sakumi* 23630 = ryt. *sokumi* „widły oracze, furca“ Kurm 236.

77(216) Vesti *šakõs* ir Jaunius nedrįso iš **šankos*, nors jam ir buvo pažįstama kuršaitiškė *at-šankẽ* „Widerhaken, hakenartiger Vorsprung an einem Stock, Baum etc.“: *ãtšankė* „tinklo kulys“ (*átβankė* Netzkydel R II 266).

Žodžių *àkti, smègti, tìkti, tùkti*, rodosi, ir Hirtas neveda iš **ankti, *smengti, *tinkti* vien tik del esamojo laiko lyčių *anku, smengu, tinku, tunku*. Jei čia *n* yra įterptinis, tai kodel toksai *n* negalėtų būti ir žodžiuose *ãt-šankė* || sl. *sǫkъ* (greta su *šakà*), lot. *mensis* (greta su sl. *měs-ęcь*), lot. *mensus* sum (greta su *mētior*)? Hirtą iš kelio bus čia išvedęs noras įvairias lytis būtinai išvesti iš vienos pamatinės.

Iš kur Hirtas žino, kad *splendžiu, (-dėti?)* „leuchten (B)“ N 495 skaitytinas yra *spléndžiu*? Kuršaitis mūsų žodį rašo be priegaidės, o kituose priegaidėtuose šaltiniuose to žodžio nėra.

12. Jauniškės klaidos pėdsakų randame Hirto gramatikoje ir kitos rūšies. Vien tik del to, kad yra sakoma gr. στῦλος „stuburas“, lot. *sūcus* „sultys“, sva. *loub* „Laub, lãpai“, žodžiai lot. *status* (lie. *stačias, status, statyti*), lie. *sakaĩ* (sl. *sokъ*) 143 ir *lãpas* 161 būsią kilę iš prolyčių **sthwətós, *swəkos, *lwəpos!*

Tokiuo keliu eidamas, Hirtas prieina prie to, kad ima tvirtinti esant bendros kilmės šias žodžių poras: *bèsti* (Hirtas rašo *bedẽti!*) || sva. *bīzzu* „beisse“ 162 *(bhjed : bheid)*, *dagỹs* (esąs iš *djəg!*) || *dlegti*, lot. *fīgo* 144, *dalìs* (esanti iš *djəl!*) || got. *dails* „Teil“ 162, *mẽdis* || *miẽtas* „kuolas“ 162, lot. *femur* „Schenkel“ || vok. *Bein* 162.

Hirto metodu naudojantis, galima prieiti prie to, kad kitasis ims tvirtinti ir žodžius *stãgaras* „lodyga“ || *stiegarà,-õs, stiẽgarą* „plunksnos stiebas, plunksna be puoko“ Slnt || *stùguras* „stuobris, stulpas“ Kv, *stãbas* „Bildsäule“ || *stiebas* „lodyga : stulp“ || *stùburas* „stulpas“ Ds esant vienos prolytės vaikais. Hirtiškai elgiantis, galima net sugalvóti (erdichten) tokia prolytė, kad ir *st(h)eįeweg(h)* ir *st(h)eįeweb(h)*, iš kurios ir išriedės visi trys lietuvių žodžiai!

Kitas gudréiva išras naują būdą, kuriuo bus galima išvesti iš vienai vienos pamatinės prolytės ir šios žodžių poros: *kaũkaras* || *gaũgaras* J „szczyt góry", sl. *kъlpъ* || žem. *gulbis* „Schwan", sl. *dušiti* || *tušiti* (lie. *daũsos* || *tausýtis*), la. *tveš* || *dveš* „keucht" (lie. *dvėsia*).

13. Hirtas mano, kad indoeuropėnų prokalbės *ō* lietuvių kalboje tiktai tuomet tepavirtęs dvibalsiu *uo*, kai jis neturėjęs greta savęs draugo *ē* 33. Iš to *ō*, greta kurio yra ir *ē*, lietuvių kalboje atsiradęs *o*: *bogìnti* || *bėgti*, bet *dúoti*, *júosta* 33.

78(217) Iš mano stráipsnio „Priesagos *-ūnas* ir dvibalsio *uo* kilmė" (Kaunas, 1921) Hirtas gali matyti, kad balsio *ē* draugas *ō* išvirsta lietuvių ir latvių kalboje dvibalsiu *uo*. Pavyzdžiui tesie: *brúožas* || *brėžiu*, *lúomas* || *lėmiau*, *plúoštas* (la. *pluôsît*) || *plėšiu*, *rúožas* || *rėžiu*, *slúogas* || *slėgiu*, *súodys* || *sėdu*, *šešúolis* || *šešėlis*, *úodas* || *ėdu*.

14. Hirtui visõs kelerių pastarųjų metų literatūros apie dvibalsio *ie* kilmę, pasirodo, būta véltui rašytos. Del jos nepasako jis nė žodelio. Tenai prof. J. Endzelyno tvirtai nustatyta, kad lietuvių ir latvių kalbos dvibalsio *ie* visuomet esama kilusio iš senėlesnio *ei*. Hirtas šituo atveju įsikandęs dar tebesilaiko senojo mokslo: ir iš *oi* bei *ai* galįs atsirasti *ie*. Iš *oi* lietuviai turį *ie* žodžiuose *piemuõ* 30, 48, 59, *vienas* 29, 30, *sniẽgas* 29. *Dievẽris* esąs kilęs iš prolytės **dāiwēr* 66.

Vìeną kilus iš **veino* rodo *vič-veĩnelis*[1] „vienintelis", kuris yra tos pačios giminės narys, kaip ir la. *viņš* (būtų lie. **vinias*) „jis".

Kodel *giesmẽ* (acc. *giesmę*) 68 turi būti „Neubildung", man neaišku.

Iš kur Hirtas išpešė, kad galininkas (acc. sing.) *piemenį* turi *iẽ* 48[1]? Net ir Kuršaičio žodynas rodo *ie*: *piemeniškas!*

15. Gr. μοῖτος „mainas" ir lot. *fodio* „bedu" 48 (sl. *bodǫ*, lie. *badýti*) turį pamatinį *o*, kuris nesikaitaliojąs su *e*. Kad čia Hirtas sako nctiesą, aišku kiekvienam aististai (Baltist). La. *miêtus* „mainas", lie. *bedù*, *bèsti* „sodinti (bulves); smeigti (kuolą)" ir la. *bedre* „duobė" rodo, kad *mainýti* ir *badýti* turi ide. *o*, kaitaliojantįsi su *e*.

Hirtas indoeuropėnų prokalbėje nori rasti du *o*: *ò* ir *ó*. Pirmasis *o* paprastai turįs greta savęs draugą *e*: lot. *toga* || *tego*, *procus* || *precor*, *nocēre* || *necare*, lie. *tãkas* || *tekù*, *brada* || *bredu*, *badau* || *bedu*, *sakau* || *seku*... Antrasis *o* esąs viengùngis, vadinasi, su juo niekuomet nedraugaująs *e*. Tokį *o* turį žodžiai: lot. *oculus* „akis", *ovis* „avis",

[1] Savo sudarymu (constructio) *vič-veinelis* yra tolygus šiems žodžiams: 1) *pič-pilnis* „pilnintelis" Kv, 2) *Nicz-nėkas* „niemand" R II 267, „ganz und gar keiner" M I 179, *nič-nieko* neturu Kv, 3) *tuč-tuojau* Als, Kv, „sogleich".

gr. ποιμήν „piemuo“, μοῖτος „mainas“, sen. lot. *oino(s)* „ūnus, vienas“, *fodio* „bedu“.

Man rodos, kad antrojo *o* bus indoeuropėnų prokalbėje visai nebuvę. Atskirųjų kalbų tyrinėjimas, kurį taip negražiai pajuokia Hirtas (p. VI), kas metai viengùngio *o* skaičių vis mažina ir mažina. Iš 6 pavyzdžių su tariamuoju viengungiu *o* vos tik vienam (lot. *ovis* „avis“) dar nerasta draugo *e*.

79(218) Lotynų žodžiui *oculus* ir mūsų *akiai* randa draugą *ekʷ* keltų kalbose H. Pedersen'as (Kelt. Gram. I 38) ir M. van Blankenstein'as (Untersuch. 18). Lietuvių kalboje *e* rodo *ekẽtė* K, *eketỹs* Kv, *èkẽtis,-čio* Slnt (dviem kirčiam žodis; su vienu kirčiu lytys: su *ẽkečiu*, du *ẽkečiu*, tris *ẽkečius*) ir *ẽketis,-ies* Ds „przerębla, Wuhne“.

Žodžiui *akėti* 153 Hirtas be reikalo rašo *a*, nes čia *a*- kilęs yra iš senesnio *e*-: *ekėti* K, SN, žem. = la. *ecêt*.

Ekėti rodo, kad ir lot. žodžio *occa* „ekėčios“ balsio *o* nėsama viengungio.

16. *Piẽtūs* (Hirtas rašo *pietūs*! taipaja ir Ablaut 84) esą vienos kilmės su gotų žodžiu *fōdjan* „ernähren“ 68, nes, girdi, pastarasis žodis būsiąs kilęs iš **pjāt*! Tikįs Joniškio stebuklais, gal, ir ta Hirto nesąmone įtikės.

Kad *sỹkis* būtų vieno kelmo su slavėnų veiksmažodžiu *sękǫ* ir lot. *secāre* 68, tuo neįtikės nė vienas kalbininkas, kuris pažįsta *sykio* istoriją („Šviet. darbas“ 1921 m. Nr 7—8 p. 38).

Skr. *váyati* „audžia“ turi *ay* ne iš *əį* 34, o iš *eį*, plg. lie. *vejù* (viřvę).

17. Sunku įtikėti, kad *mìdus* (Hirtas rašo *midùs*!) turėtų *i* iš susilpnėjusio žodžio *medùs* balsio *e* 83.

Lietuvių kalboje aš nepažįstu nė vieno žodžio, kuriame *i* kilęs būtų iš *e* ne prieš įterptinį (Infix) *n*.

Iš (iž), kaip rodo latvių *iz*, neturi nieko bendra su lot. *ex* ir gr. ἐξ „iš“ 82. *Iž* „iš“ (*iẽžnešu* „užnešu“ Zasėčiai, Gařdino gub.) nėra atskirtinas ne tiktai nuo la. *iz*, bet ir nuo la. *àiz* „už, ažu“.

Lie. veiksmažodis, kurį paprastai verčiame lotyniškai žodžiu „coire“, nieko beñdra neturi su gr. žodžiu πέος „penis“, nes jo negalime atskirti nuo žodžių *piestà* „Mörser zum Stossen“, *paisýti* (miežius), sl. *pišǫ*, *pьxati* „пихать“.

Tik lietuvių kalbos nemokėla tegali ieškoti *i* iš *ь*, t. y. silpnojo laipsnio iš *e*, šiuose Hirto (p. 83) pavyzdžiuose: *knìbti*, *mikénti*, *trypsėti* (Hirtas rašo *i*), *trę̃šti* (Hirtas rašo *trìšti* „düngen“!), *rìsti*. *Knibti* stovi greta su *kniẽbti*, *knaibýti*. Prie *mikénti* yra ir *mỹkti* (ir *mùk-*

ti). *Rìsti* tik nelietuviui tegalima atskirti nuo jo draugų *rietėti, riẽsti, raitýti.*

Klíbėti, kribždėti, šnibždėti, būdami gamtos balsų atvaizdais, netinka Hirto reikalui.

Širvydo *gistu* „extinguo", būdamas lygus lyčiai *gystù* Ds, yra kilęs iš *gęstù* = la. *dziẽstu.*

Lietuvių kalboje *i* atstoja silpnąjį balsio *e* laipsnį tiktai pradėtiniuose (inchoativa) veiksmažodžiuose: *krečiù,* bet *krintù, kritaũ, krìsti.* Iš čia pasirodo, kad senų senovėje *e* tiktai prieš *n* teišvirsta
80(219) balsiu *i.* Iš esamojo laiko (praesens) *i* apibendrinimo keliu turėjo patekti ir į kitus laikus ir į išvestinius žodžius.

Štai to *i(n)* keli pavyzdžiai: 1) *bìzdžius* su *i* iš *subìzdù, subizdaũ, subìsti* || *bezdù,* 2) la. *dzist* su *i* iš praes. **dzîstu,* lie. **gìstu,* 3) *kibti, kìnbù* || *apkẽbęs* „aplipęs" Ds, 4) *nušìšęs* „grindig", *šìšta* „pradeda šašti", 5) *brìndù* „bredu", *brìsti,* 6) *drįskù, drìksti* || *dreskiù,* 7) *rįzgù, rìgzti* || *rezgu,* 8) *splintù, splìsti* || *splečiù,* 9) *grįsta, grìsti* || *gresiù,* 10) *drįžtù, drìžti* || *išdrežėti.*

La. *bridinât* || lie. *brìdinti,* la. *dribinât* || lie. *drìbinti,* la. *skribinât* BW 12495 var., 34402,3, *plidinât, plivinât* BW 2173, 11638, 22459, *tirinât* 34486 yra naujadarai užuot **bredinât, drebinât* BW 12503, **skrebinât* „skrẽbinti", *pledinât* BW 11746,1, *plevinât* 30728, 32345, *plevinâties* „полоскаться" Vald. Šitie veiksmažodžiai turi *i* apibendrinę iš *brindù, brìsti, drimbù, drìbti, skrimbù, skrìbti* „mori" (dicitur contemptim de Judaeo, de fure etc.) Kv, **plindù, plìsti, *plįvù.*

La. *vizinât* „važioti" ir Endzelynas (Слав.-балт. эт. 85[1]) išranda esant naujadaru.

Tokių atsitikimų, kaip sl. *vьčera* || *večerъ, čьtyre* || *četyre, šьdъ* || *xoditi* „gehen", *žьgǫ* || *žegǫ* „degu", *rьci* || *rekǫ,* lietuvių kalboje aš nerandu. Mūsų kalboje teatsiranda *i* iš *e* tiktai pradėtiniuose veiksmažodžiuose, padarytuose su įtarpu *n.* Kitokio *i* iš *e* lietuviai nepažįsta.

H. Hüntert'as (Idg. Ablautprobleme 86, 87) veda *i* iš *e* dar šiuose žodžiuose: la. *šķibît* „genėti, raškyti", *stiba* „lazda", lie. *tviskėti* „stark blitzen", *grìdyti*[1] „gehen" (*gridaũ* || *grìdiju*: Christus tą kûną mūsų iau padėiwintą *vžgride* arba vżneße net' ik' dągui DP 229$_{38}$, Kur tu *gridiji* gdzie się zabłąkał. Arklej kažina kur *nusigrydijusis* — x. Dziekan z Kul KosL 210a), *glibỹs* „triefäugig", *sprìgė* „Schnippchen". Kad čia *i* yra dvibalsio *ei (oi)* draugas, rodo: *skiebiù, skiẽbti* „próć,

[1] Kur Hüntert'as 87 rado, kad ir latviai saką *grìdît* „nešti"? Mano šaltiniuose jo nėra.

czynić otwór“ KosL 52b, *stiebas* „łodyga; słup“, *tviẽkia*, *tviẽksti* „zaświecać, błyszczeć“ KosL 57a, šaknis *ghreidh-* (got. *grīþs*, vva. — mhd. —*grit* „žingsnis“ Fick III⁴ 143), šaknis *gleibh-* (sva. *kleiben* „festheften, verschmieren“, sirb. *glîb* „purvas“, lenk. *glibiel* „głębina błotnista“), *sprìgį* (nom. sing. *sprìgis*) *spriegti* „ein Schnippchen schlagen, szczutkę dać“ Kuliaĩ, Kv.

Hünterto pavyzdžiai *tiškaũ* „spritzte“, la. *sarikt* „gerinnen“, *surìzgęs* „verwirrt“, *paslìpti* „unbemerkt verschwinden“ turi *i* gavę iš esamojo laiko lyčių *tįšku*, *sarìku* (lie. būtų **surinku*), *surįzgu*, *paslimpu*.

81(220) Ir Hünterto pavyzdžiai nerodo, kad lietuvių kalboje būtų atsiradęs *i* iš *e* ne prieš *n*, *m*, *l*, *r*, *j*: *giniaũ* || *genù*, *gimiaũ* || *gemù*, *kilaũ* || *keliù*, *viriaũ* || *verẽnas* žem. „viralas“, *vijaũ* || *vejù*.

Jùnginio *ne*, *me*, *le*, *re*, *je* balsis *e* tegali pavirsti *i* tiktai stovėdamas prieš *n*, *m*, *l*, *r*, *j*. Visûr kitur *ne*, *me*... lieka sveiki. Pavyzdžiai: *àt-miniau* || *menu*, *iñti* || *jemù*, *pasmìlo* || *smel-* (*smaliũgas*, *smalstus*), *nunìro* || *neriù*, *lìjo* || *lejù* (žem., ryt.).

Kad lietuviai sako *drìbti*, *paslìpti*, (dañtys) *atmìto* „atšipo“ (dañtys *atsìmetė*), tam čia niekuo nekalti garsų junginiai *re*, *le*, *me*, nes jie vieni, be įtarpo *n*, būtų išlikę sveiki. Iš *e* turėjo taisyklingai atsirasti *i* esamojo laiko lytyse *drimbu*, *paslimpu*, (dañtys) *atmiñta*.

Taigi, áisčių kalbose *e* susilpnėja į *i* tiktai tuomet, kai jis gauna atsistoti prieš *n*, *m*, *l*, *r* ir *j*.

18. *Kãklas* Hirtui esąs tas pats žodis, kaip ir sl. *kolo* „ratas“ (aus **kkolo* 172). Abiejų jų, mat, išriedėta iš prolytės **kʷokʷolo-*[1]. Palaiminti tikintieji!

19. Būtojo laiko lytys *ėmiaũ* (= lot. *emi* 229) bei *ėjaũ* ir esamojo laiko *ẽsame* turį *ė* iš *e* (augmentum) + veiksmažodžio pradžios *e* (lot. *emo*, gr. ἔμι „einu“). Ieškoti Lietuvoje augmento galima, bet įtikėti, kad Hirtas jį būtų radęs, lietuvių kalbos tyrėjas negali.

20. Noras rasti beveik visiems naujųjų kalbų žodžiams atstõvai (Vertreter) senovės kalbose taip apjakina kalbininką, kad paprastuosius kalbos faktus ima aiškinti atbulai. Kam, rodos, tokių žodžių, kaip antai: *dvasià* 143, *kvãpas* 143 ir *platùs* 140, 141, 145 balsį *a* prispirtinai vesti iš ide. *ə* (silpnasis balsių *ā*, *ē*, *ō* laipsnis), kada čia kiekvienam lietuvių

[1] K. Jauniui (K. Būgos Aist. stud. I 148, 186) *krijos* „Knäuel“, *krijys* „karninis lankas siūlams vynioti“ yra tas pats žodis, kaip ir skr. *cakriy* — „ratas, tekinis“. Lietuvių *krij-* būsiąs kilęs iš **k(e)krij-* = skr. *cakriy-*. — Ir tas faktas rodo, kad ir Jauniaus, ir Hirto sergama ta pačia liga.

kalbos tyrėjui, kurio dar neapjakino senovės kalbų aureolė, *a* yra neginčijamas ide. balsis *o*.

Dvasià || *dvesiù*, *kvãpas* || *kvepiù*, *platùs* || *plečiù* balsių kaitaliojimos atžvilgiu yra tolygūs su lot. *toga* || *tego*, *procus* || *precor*, gr. ῥοᾱ́ || ῥέω.

Dvasià turi to paties laipsnio balsį, kaip ir žodžiai *dalià* = sl. *dolĭa* || žem. *delù* „dìlu“, *valià* = sl. *volĭa* || sen. lie. *pavelt* „pavelija“, *žãlias*, *žalià* || *želiù*.

Kvãpo balsio laipsnis tas pats, kaip ir žodžių *tãkas* || *teku*, *prãnašas* || *prànešu*, *įtapas* || *įtepu*.

Platùs niekuo nesiskiria nuo savo draugų: *varùs* || *vérdu*, *vadùs* || *vedù*, *skalùs* || *skeliù*, *kartùs* || *kertù*, *rangùs* || *rengiù*.

82(221) Tiktai noras kiekvienam naujųjų kalbų žodžiui rasti giminaitį senovės kalbose (gr. καπνός „dūmai“, πλατύς „platus“) Hirtą privertė nežmoniškai aiškinti žodžių *dvasià*, *kvapùs* ir *platùs* kilmę.

21. Hirtas tiki, kad vardininko galūnė *-ė* (*sáulė*, *pelė*) gali kilti iš *-ĭa*: Ich gebe Sommer, Die idg. *ĭā-* und *ĭo-* Stämme im Baltischen, Leipzig 1914, ohne weiteres zu, dass lit. *-ė̃* (t. y. *-ė̃*) im wesentlichen auf *ĭa* zurückgeht 57: *gìrė* aus **giria* 56. Sommeris tiki, kad galūnė *-iā* pavirtusi áisčių kalbose *-ē*: 1) po *l*, *r*, *m*, *n*, jei prieš juos stovėjęs ilgas balsis arba dvibalsis: *sáulė*, *svėrė̃*, *žymė̃*, *pynė̃*, 2) priebalsių junginyje „consonans + liquida arba nasalis“: *ẽglė*, *stãklės*, 3) po sklandžiųjų (liquida) ir nosinių priebalsių su trumpu balsiu prieš juos, jei žodis turi daugiau nei du skiemeniu: *kumẽlė*, *kepùrė*, 4) po lūpinių priebalsių: *ùpė*, *gérvė*, *duobė̃*, 5) lietuvių kalboje ir po tų priebalsių, kurie, sujungti su *ĭ*, latvių kalboje išvirsta spyrantais, dalinai *-ĭā* pavirstąs *-ė*: *kẽkšė*, *búožė*.

Prof. J. Endzelyno (RFV LXXVI 292—315) tyrinėjimas parodė, kad Sommerio taisyklėms prieštarauja lietuvių ir latvių kalbos faktai.

Ir po Sommerio rašto tebelieka savo galioje pasakymas, kad lietuvių kalbos galūnė *-ė* ir *-ia* nėra kilusi iš vienos pamatinės galūnės. Čia nuo amžių turime dvi atskiri galūni: *-ĭē* ir *-ĭā*.

Tariamajam *-ĭā* virtimui vienbalsiu *-ē* Sommeris turi prasimanęs gudrią taisyklę (**saulẽ* : gen. sing. **sauliãs* 87, 183), kuri jam padeda lengvai išsisukti daromų jam priekaištų (Vorwurf). Žodžiai *drìgnės*, *duřnės* „Bilsenkraut“, *puknė* „Blatter“, *usnė* „Distel“ 175 turį *ė* taisyklingai. Kad tokios pat sudėties žodžių su *-ia* (*lùgnios* Ds „розвальни“, *bruknià* „брусника“ Ds, *viešnià* „гостья“ Ds, la. *ušņa* „usnis“) esama nemažiau kaip su *-ė*, Sommeris tariasi lengvai išsisuksiąs kilmininku: **lùgnė* || gen. sing. *lùgnios (dìdė* : *didžiõs* 87). Bet kodel prie *di-*

džiõs negimė naujas vardininkas **didžià*, kaip kad *viešniõs* kalčia gimė *viešnià*? Ir tą įvairybę gudrėiva, gal, išaiškintų.

Greta su žodžiu *eilià* dusetiškiai sako *seilẽ*. Iš kur ta dvejopybė, jei abiejų žodžių žilojoje senovėje turėta ta pati galūnė (Sommerio *-lį̄ā!*)?

Jei mes nevedame triveidžio žodžio *líepa* || *líepė* || *líepas* „липа“ iš vienos pamatinės galūnės, pvz., *-į̄ā* (!), tai kodel tą turime daryti su dviveidžiais žodžiais *eilẽ* || *eilià*, *kélnės* Lp, SN || *kélnios* Ds, *brùknės* Lp, SN || *bruknios* Ds?

83(222) Jei *eilẽ* ir *eilià* (*ailià* Lp, čia *ai-* iš *ei-*: *ainu* „einu“) yra vienos prolytės vaikai, tai kodel tos pačios prolytės negalėtų būti vaikas ir žem. *eilà*?

Taigi, *eilẽ* || *eilià* || *eilà* turi tris atskiras galūnes iš senų senovės.

Jaunius vardininko galūnę *ė* vedė iš *-ā* (K. Būgõs Aist. stud. 59—66). Jauniui *meřgė*, *dainẽ*, *liepė*, *ródė*, *kiáunė*, *kárvė*, pr. *laxde*, *sarke*, žem. *krãke* turi *ė* iš senesnio *-ā*, kuris sveikas išlikęs žodžiuose: *mergà*, *dainà*, lot. *rapa* (sl. *rěpa*), sl. *kuna*, sl. *korva* „krowa“, *lazdà*, *šárka*, pr. *kracco* „Schwarzspecht“.

Sommerio *-ė* iš tariamojo *-į̄ā* yra kalbininkui tiek vertas, kiek ir Jauniaus *-ė* iš *-ā*. Prie šitos nesąmonės ir Jaunių, ir Sommerį priveda noras žodžio lyčių įvairybę išvesti iš pirminės vienybės.

22. Kalbininkai aptiko, kad lietuvių kalboje atsirasta tvirtapradės (gestossen) priegaidės dvibalsiuose tuomet, kai to dvibalsio būta kilusio iš dvikamienės sunkiosios bazės (su *ā*, *ē*, *ō* gale). Iš bazės *welā*, *gerā*, *ĝenō* yra kilę žodžiai: lot. *lāna* (**wlānā*) ir lie. *vìlna*, sl. *žeravъ* ir lie. *gérvė*, la. *znuõts* ir lie. *žéntas*. Lietuvių žodžiai rodo buvus prolytes **wъlənā* (skr. *úrṇā*), **gerəwį̄ē* (gr. γέρα-νος) ir **ĝenətos*, kurios yra susilpnėję iš lyčių **welānā*, **gerāw-*, **ĝenōtos*. Tie dvibalsiai, kurie susidarė silpnojo laipsnio balsio *ə* iškritimu, lietuvių kalboje tapo tvirtapradžiai (gestossen).

Dvibalsiai, kurių po *j*, *v*, *l*, *r*, *m*, *n* nėra buvę susilpnėjusio balsio *ə*, lietuvių kalboje eina tvirtagaliais (geschleift): *peñktas* = gr. πέμπτος, *miřtį* = lot. *mortem*.

Veiksmažodžių *rìmstu* ir *stůgstu* tvirtapradė priegaidė visai nerodo, kad jų pagrindas (bazė) būtų buvęs *remā* 127, 130 ir *sthewā* 136, 148. Pagrindą buvus lengvąjį rodo žodžiai *reñti*, *rañsto* ir la. *studzinât* „starìnti, erigere“ BW 12871, 35078, 35534, 35586, lie. *stùguras* „stuobris, stulpas“. Tvirtagãlės priegaidės veiksmažodžiai, gaudami esamajame laike priesagą *-sta-*, virsta tvirtapradžiais: *gẽma*, *giñti*, bet *gìmsta* (la. *dziñst*), *gìmti*. Kaip rodo *mìršta* = la. *miřstu* || *miřti*, senovėje pirminių tvirtagalių veiksmažodžių keista priegaidė tiktai vie-

name esamajame laike (praesens). Senovėje lietuvių sakyta *gìmsta*, bet *gimti*, *rimsta* || **rimti*, *stūgsta* || **stùgti*, *stýgsta* || *stìgti*. Vadinasi, žodžių *rimtas* (= skr. *rataḥ*), *rìmti* tvirtaprādė priegaidė nėra senovės veldėmė (Erbe), bet lietuvių naujadaras esamojo laiko *rìmstu* pavyzdžiu.

Iš veiksmažodžių *šilti*, *svìlti* tvirtapradumo irgi negalima vesti jų iš sunkiųjų bazių *kelā* 123, 130, *swelā* 130, nes ir šitos rūšies veiksmažodžiai (praesens su įtarpu *n* arba priesaga *-sta*: *šįlù*, *svįlù* || *šilstu*
84(223) Ms, *dìlstu* J) turi metatoniją. Šitų veiksmažodžių bazę buvus trumpą rodo būdvardis (senovės dalyvis) *šiltas* = la. *sìlts* „warm" ir žem. (Kv, Slnt) veiksmažodis *svelù*, *sviláu*, *svilti*. Del metatonijos plg. dar: *dįlù* (ir *dìlstu*), *dìlti* || žem. *delù*, *dilti*.

Kìrksiu irgi nerodo buvus bazę *kerāk* 129, nes šitos rūšies veiksmažodžiai visuomet šaknies tvirtagalę priegaidę pakeičia tvirtaprade: *kiřkti* K, *keřkti* Šakýna || *kìrksi*, *kirksėti*; *žvelgti* || *žvìlgsi*, *žvilgsėti*; *tiřpti* || *tìrpsi*, *tirpsėti*; *leñkti*, *liñkti* || *lìnksi*, *linksėti*; *teñpti*, *tiñpti* || *tìmpsi*, *timpsėti*.

Tą pat reikia pasakyti ir del *vìrpiu*, *virpėti*. Čia mes irgi nėsame reikalingi *werāp* 130. Ir šitos rūšies veiksmažodžiai turi metatoniją, t. y. keičia savąją priegaidę: *veřpia*, *vařpo* || *vìrpi*; *virpėti*; *treñkia*, *trañkosi* || *trìnki*, *trinkėti*; *ìlsti*, la. *èlst* || *ìlsis* Ds, J (ir *ílsis* K), *ilsėtis*.

Viena *báimė* savo priegaide dar nerodo, kad jos pagrinde tūnotų sunkioji šaknis *bheyā* 111, 117, 124, 134, nes šitos rūšies daiktavardžiai paprastai turi metatoniją, pvz.: *téisė* || *teĩsų*, *teĩsti*, *tiẽsti*; *lénkė* || *leñkti*; *ménkė* „Dorsch" || *meñkas*.

Táukas 111, 135 del priegaidės irgi nereikėtų vesti iš prolytės **towəkos* (bazė *tewā*). La. *tàuki* „taukai" ir lie. *tukti* rodo *táukus* kilus iš prolytės **toūko/s*. Čia irgi turime metatonijos pavyzdį, kuri turėjo atsirasti būdvardžiui (la. *tàuks* „riebus") išvirstant daiktavardžiu (Endzelīns IF XXXIII 107).

Tiktai vieno žodžio *ūdis* 111, 135 ilgumo, kad nebūtų *áudžiu*, dar neužtektų įrodymui, kad šaknies kitą kartą būta sunkios, t. y. *awē*. Šitos rūšies daiktavardžiai („Šviet. darbas" 1921 Nr. 7—8 p. 37—40) ir trumpąjį balsį visuomet pailgina: *mūšis* || *mušù*, *kẽpis* || *kepu*, *mõžis* || *mažas*, *pỹktis* || *piktas*.

Dvėsti 124, *krėsti* 122 ir *plėsti* 123 visai nerodo, kad jų pagrindas būtų buvęs *dhewēs*, *kerēt* ir *pelēt*. Čia balsio ilgis yra antrinis, arba, kaip kad Hirtas vadina, „Dehnstufe", t. y. tam tikru morfologišku reikalu pailgėjęs trumpasis balsis *e*, kurį turi esamojo laiko lytys *dvesiu*, *krečiu*, *plečiu*.

23. Iš kur Hirtas žino, kad žodžiai *bėgas* 161, *dirti* 130, *duotis* 65 turi tvirtapradę priegaidę? Hirto šaltinis Kuršaitis (Nesselmannas) šitiems žodžiams nededa priegaidės ženklo.

Žemaičiai sako *deru, dyriáu, dir̃ti* „lupti, engti, сдирать кожу“ Als, Kv, Slnt. Augštaičiai turėjo sakyti *diriu, *dýriau, dìrti* : *dirriu* excorio, *diriau* Schultze Comp. 46, músza, nôwiia ir wos ne *núdiria* káilo DP 361_{9}, *Nudirtas* odarty z skory SzD 208, Dala kuuno... toligij ira pełey *nudirtay* 159 s. v. *muszkuł.*

Duotis, kaip rodo Nesselmanno pavyzdys *Důtyn'* imti „als Geschenk
85(224) nehmen“ N 145, gali būti nesusipratimo padaras užuot *duotin(aĩ)* iñ-ti, plg. la. *duotin* devu BW 13702 var. „duotinai daviau“.

Bėgas[1] gali turėti ir *ẽ*. Taip bent manyti leidžia žodžiai: *bal̃das* || *báldosi, lõpas* || *lópau.*

Juškevičiaus rašyba visai nerodo, kad *dúmšlė* būtų skaitytina kaip *dùmšlė*. Tą žodį galime skaityti net trejopai: *dùmšlė, dum̃šlė* ir *dumš-lẽ*. Ar nežino kas, kaip iš tikrųjų yra?

Žodžio *širšuo* kirčio mes nežinome. Rašyti *širšuõ* 129 neturime teisės, nes Širvydas galėjo tarti ir *širšuo.*

Iš kur Hirtas žino, kad Kuršaičio *mirtìs* pataisytina yra į *mir̃tis* 14? XVI amžiuje *mirtis* linksniuota Daukšos dvejopai: *mirtìs,-iẽs* ir *mir̃-tis,-ies* : *mirtís* DP $583_{24,53}$ || *mîrtis* 556_{23}, 610_{39}, *mirtiés* 357_{9}, 408_{11}, 536_{4}, 552_{32}, 557_{19}, DPo 174_{24} || *mîrties* DP 423_{31}, 433_{15}, 625_{10}, *mîrtiie* 426_{8}, po *mîrti* 574_{42}, pâskui *mîrti* 551_{26}, prieg' *mirti* 554_{23} = *mir̃ti* dat. sing.

24. *Šalè* „zum Seite“ 54, 208 ir *degtè* (dẽga „es brennt hell auf“) 54 Hirtas išranda esant vienaskaitos vietininkais su ide. galūne *-ē*. Vargu tuo kas Lietuvoje patikės. Kuršaičio *šalè* atstoja mūsų rašomosios kalbos lytį *šalià*, kuri yra įnagininkas (instr. sing.) „Šviet. darbas“ 1921 Nr. 9—10 p. 131.

Degtè (dega) lietuviui irgi yra vienaskaitos įnagininkas (instr. sing.) iš daiktavardžio **degtẽ* „degimas“. Pósakis *bėgtè bėgu* sintaksiškai yra lygus rus. *бегом* (instr.) *бегу*, plg. gr. δρόμῳ θεῖν „bėgte bėgti“ Vondrák Vergl. Gram. II 353. *Bėgtè* (rytietiškai *bėgtì* Ds) yra įnagi-ninkas iš daiktavardžio *bėgtė* „das Laufen“ R I 14 (=M I 23).

Tokių daiktavardžių, kaip *bėgtė*, pasirodo, esama ir daugiau. Iš Širvydo žodyno aš turiu pasižymėjęs šiuos: *gultė* „legowisko“ 131, *pateptė* „zmaza“ 455, „poszpecenie“ 282, „plama“ 252, *plaktė* „bicie“

[1] Werkiete wiejey, yr Dangyszkiy *Biegay* ŽCh 333, plg. Sen. auksa altorius 563.

11, „biczowanie“ 12, „chłosta“ 25, *sutektė* „dostatek“ 44, *sutiktė* „spotkanie się“ 282, *vogtė* „kradzieżą“ 110, „ukradkiem“ 379.

Vogtė (vãgia), degtė (dẽga) galūnę *-tė* turi ne iš **-tẽ*, o iš **-tén*, ką pirštu prikišamai rodo rytiečių augštaičių (Dùsetos, Lìnkmenes) *vogtì, degtì*, kaip ir „su *katì*“.

Taigi, jau metas būtų liautis niekus pasakojus apie *šalià ir degtė (dega)*, nes del to Lietuvoje gali pradėti visi juoktis.

25. Po to, kas jau buvo rašyta Jauniaus ir mano (paskutinį kartą
86(225) 1921 m. „Šviet. darbe“ Nr. 9—10 p. 127) del veiksmažodžių *skįlu, kįlu, svįru, įru*, nebepriderėtų Hirtui stebėtis balsio *i* ilgumu (mit merkwürdiger Dehnung lit. *skylù* ...146). Čia ilgasis *y* (iš tikrųjų *į*) — iš *in* : **skinlù*, iš kur *skįlù*.

26. Sanskrito žodyje *tanákti* „tena, krenka“ galįs būti *n* šakninis, ką, girdi, rodąs ir lie. *tenku* „reiche aus, habe genug“ 165. Šį kartą Hirtas visai be reikalo apkalbėjo niekuo nedėtą *užtenku*. Iki šiolei mes nežinėliai manėme, kad *n* čia esama įterptinio, nes jo nėra lytyse *užtekaũ, užtèksiu, užtèkti*. O, gal, čia nelaimingasis *n* kokiuo stebuklù bus sprandą nutrūkęs?

Ir šitą pasaką Hirtas nenustoja mums sekęs per 20 metų (nuo 1900 m., kuomet išėjo Hirto Ablaut'as, § 698). Ir sakyk dabar tu man, kad kalbininkas galėtų spręsti indoeuropėnų prokalbės problemas be „Erforschung der Einzelsprache“ (p. VI)! Į „falscher Weg“, kaip rodo Hirto gramatika, veda ne nekenčiamoji „Erforschung der Einzelsprache“, bet „Vergleichung“ be tam tikrų „der Einzelsprache“ studijų.

27. Dabar bus ne pro šalį pasižinti su Hirto lietuviškomis etimologijomis.

1. *Algà* „Lohn“ = gr. ἀλφή „Erwerb“, skr. *argháḥ* „Wert“ 26. Kad ir visi kalbininkai vienu balsu tvirtina *algą* esant tą patį žodį, kaip ir gr. ἀλφή, su tuo lietuvių kalbos tyrėjas negali sutikti. Graikų žodis tebūtų lygus mūsų *algai* tiktai tuomet, kai jis būtų ištariamas **olphē*, nes *algõs* balsis *a* yra kilęs iš ide. *o*, ką rodo *algõs* gretiminė lytis *elga* (Leskien Bild. der Nom. 213, D[11] I 475, 477, D[10] 216, 223, *elga* „zapłata“ J[2], *elgauti* „służyć“ D[11] I 174, II 239, D[10] 17, 113, 173, *nusielgauti* „nasłużyć się“ D[2]).

Alga yra veiksmažodžio *elgtis* vaikas; *elgtisi, elgiúosi* „piąć się, postępować“ KosL 43a (rytiečio Kr. Daukšos žodynėlis): 1) sunku *elgtis* nuog kitu „ciężko żebrzeć od innych“ PS II 103, pawargieley sedi *elgdamiesi* SzD 4 s. v. *babiniec, êlgkimes* DP 584$_{33}$, Ir tikos kad prisiartina Jerichop akłas nekuris sedeio pas kiela *elgdamasis* KK[3]

49, ákłas nekursai sedėjo pas kélą *elgdamasis* (ubagáudamas) 1701 m. NT Luc. 18, 35 (ir Marc. 10, 46); 2) Aš papratęs stubo apie gaspadines *elgtis* Sch 231, Jis su ja turėjo labai svelniai *elgtis* 243, Ne visi tie yra kukoriai, kurie ilgais peiliais *elgiasi* 86 (iš B), Na, tu čia teip *elgíes* be jokio rūpesčio, ar tu nežinai, kad šiandie tau reik su manim drauge eit? 215; 3) la. *elgties* (Ausadė) „virsū bâzties, plijâties"; Mãsińas, dieveñi, gatavi *eldžas!* i deva kreklus i paladzińus, — ve'(=vêl) mãsai prasa guoda paltraciñu (tautas dziesma) „Dienas Lapas" etn. pielikums
87(226) 1891 p. 89; *elgties* (Grazduonė) „uzbâzîgi lūgties": „kuo *eldzies* vienmẽr, vai nevari strãdât!" saka uz ubagu, kas lūdzas dâvanu l. c. 59; 4) lie. *elgeta* „žebrak, Bettler" K. Būgos Kalbos dalykai (Quaestiones grammaticae) Kaunas 1910 p. 23—26.

Algõs sántykis su *elgiúosi* „žebruję; postępuję" balsio laipsniu niekuo neprasikiša pro šių žodžių santykį: *vadà* „causa, ansa (по-вод)" Kv, „girios aikštė" Erž || *vedù, laidà* || *léidžiu, bradà* || *bredù, dagà* || *degù, tąsà* || *tęsiù, skarà* || la. *šķẽrla* „Splitter" Bra 662, lie. *skìrti; skalà* || *skeliù*.

Balsio laipsnio atžvilgiu *algõs* santykis su *elga* gali būti palygintas su šių žodžio porų santykiu: *mãtas* (vienu *matù* „одним мигом" Tverẽčius) || *mẽtas* (davė medaus šaukšto *mẽtą*), *tãkas* || la. *teks* BW 11976, 12785, 35071, 2, *teka; mãlas* žem. || *mẽlas* aug., la. *saiva* || lie. *šeivà,-õs, šeĩvą*, la. *sàime* || lie. *šeimà, šeimýna; saĩtas*, la. *saĩte* || lie. *siẽtas* „ryšys" Izv XII,1 43, XVII,1 31, *láiptai* „леса, Baugerüst" Erž || *lieptas*, la. *daŕva* || lie. *dervà, at-žala* (*atãžala* Ds) || *atžela* D^5 13_{32}.

2. *Aĺpti* „verschmachten": *lepus* „weichlich, verzärtelt", skr. *álpaḥ* „gering, schwach" 158. *Aĺpti* „mdleć" nereikėtų atskirti nuo la. žodžių *elpe* „Atem, Luftschöpfen", *elpêt* „atmen" ir ryt. *ołpa* „chwila, intervallum" Kurm 15, t. y. *alpa* „*kvapo pūsterėjimas". Visų keturių žodžių *(elp- : alp-)* pamatinė reikšmė yra „pūtimas", „kvėpavimas". Čia galėtų priderėti ir *lepùs*, jei reikšmė būtų išriedėjusi iš „pūtimo". Tam, tarytum, pritaria la. *lepnis,-na* „stolz, hochmütig = pasipūtęs" BW 5669 ir lie. *lẽpsta, lẽpo, lẽpti* „susilpnėjus linkti" Ds (dusetiškiai *l* ištaria minkštai!), „wisnąć" (*nulẽpęs* „obwisły") KosL 47b, „więdnąć, osłabiać" Lnkm.

Šaknys *elp-* || *lep-* „kvėpti, pūsti, pusti" būtų kilusios iš bendros bazės *elep-*.

3. *Apušis* „Espe" : gr. πεύχη „pušis" 150. *Apušies* nėra reikalo atskirti nuo jos draugių: la. *apse*, pr. *abse*, lenk. *os(in)a*, sva. *aspa* „Espe". Užuot *apušis* (ir *ẽpušis,-ies* Ds) lietuviai turėtų šiandie tarti **apsė* arba **apsis,-ies*. **Apsę* perdirbti *apušim* bus padėjusi *pušis*.

**Apsė* nėra giminaitė *pušiai*, nes jų dviejų nesutinka priebalsiai *s* ne = *š*, gr. *κ*.

4. *Blizga* „es glänzt" (*blìgstu, blìzgau, blìgsti* „aufleuchten, erglänzen" Sch 262 lietuvių kalboje negalimas veiksmažodis; tegali būti tiktai *blýgztu, blýzgau* arba *blįzgu, blizgaũ*), sen. bulg. *blьštati* „leuchten": lot. *flagro* „flamme" 159. Lietuvių ir slavėnų žodį reikia atskirti nuo lot. *flagro*, nes jo balsis *i* nėra silpnasis laipsnis iš *e*,
88(227) ką rodo sl. *blěskъ* „blask, Glanz", lie. (dangus) *blaĩkštos* „blaivosi", la. garens *blaiskums* „ласа" Vald.

5. *Brukti* „mit Gewalt einfügen": lot. *frequens* „gedrängt voll", *farcio* „stopfen" 158. *Bruku* negali turėti nieko bendra su lotynų kalbos žodžiais del to, kad lietuviai savo žodžio nieku gyvu negali atskirti nuo *braukimo*ı mótyna *įbruka* krūtį, ale išminties *neįbruka* M I 34 (plg. J 505) || sesuõ bróliui į rañką *įbraukė* dúonos J.

6. *Bùrti* „Wahrsagerei treiben" : *bárti* „schelten", rus. *боротьъ* „zwingen" 130. La. *burtas* kùoks „бирка, Kerbstock" ir lie. (mėsõs) *bùrta* „Stück" Aist. stud. I 175, *bùrta* „galas pagalio, kulbelė" Lp rodo, kad *būrimo* neturima nieko bendra su *barimu*.

Bùrtas [1] „жребий, Loos" K, „wróżba, zabobon" Ds senovėje bus buvęs atkarta, spėjamas pagaliukas, lazdos, šakos atrėžas. Pamatinė šaknies *bur-* reikšmė — „kirtimas", „kapojimas". Iš jos eina ir sl. *bъrtь* „dravė, борть, barć" (Endzelīns Слав.-балт. эт. 13[1], ЖМНПр 1910 июль 200).

„Sortilegi... *Burty* (= pr. **burtai*) vocantur" Schrader RL 609,974, Aist. stud. I 158. La *burtu* sàls BW 20783, *burtais* sàls 20783,3.

7. *Dáiktas* „Ding" : *dìegti* „stechen", lat. *fīgo* „steche" 134. Prieš Hirto etimologiją griežtai protestuoja la. *dàiks* „įnagė" Šmt, *daiki* „lietas, die Dinge, Sachen; dovanos", *daiceklis* „daiktelis".

8. *Diena* „trächtig (von Stuten und Kühen)" = skr. *dhēnā* „Milchkuh, Stute" 67. Lytis *diena* N 137 — abejotina. Žemaičiai sako: kumẽlė *dienì (-iõs, diẽnią)* „kobyła zrzebna" KosL 110a, „equa forda, gravida, praegnans" Kv, Erž, avìs *dienì* „kotna" Dauk.

Sanskrito žodis neturi nieko bendra su lietuvių kalbos žodžiais *dienì* ir *dienìnga* J „ciężarna", nes jų nieku būdu negalima atskirti nuo *dienõs* „Tag, dzień" (Būga Izv XVII,1 50). Plg. posakius: móteris *dienosė* (*dienõs* Sv, Ds) „nėščia, gravida, schwanger"; привередлив, как баба в поре „беременная" Даль III[3] 1048 = „dienosė".

[1] *Burtas* 1. das Loos, 2. ein Zeichen; in specie, das die Warthe aus der Axt schneiden. *Burtą* mesti das Loos werfen R I 19.

9. *Dyrėti*[1] „gucken, lauern“: s. isl. *tīra* „stieren, genau sehen“, gr. δέρκεται „scheint“ 134. Mūsų žodis vestinas yra iš šaknies *der-*: 1) *deriūgà*, gen. sing. *deriūgos* „tinginys“ J, Joniškis = *dyrūnas* Lnkm, 2) ākys *pa-dėrusios* „nudelbtos, žemyn nuleistos“ Kv, *padėręs* „schnalbäckig“ K[1] II 161, sustìngo sparnaĩ... plùnksnos *padėro* Miglovaros rasztai 23 (= Auszra 1883 35).

89(228) *Dyrėti*: *dir-* || *der-* = *kylėti* : *kìlti* || *kélti* = *kyrėti* : *kir-* || *ker-* (*ãt-karas* „przeciwny“ J) = *styrėti* „steif sein“ R II 338 : *stir-* (*pãstiras*) || *ster-* (*pastėręs, starìnti*) = *byrėti* : *bìrti* || *bėrti*.

10. *Dirvà* „Acker“ = skr. *dūrvā* „Hirsegras“ 129. Kad sanskrito žodis būtų tas pats su *dirvà*, Hirtas turi visos Lietuvos galininką (acc. sing.) *dir̃vą* skaityti kaipo **dìrvą*. Lietuvoje tėra sakoma *dirvà*, gen. sing. *dir̃vos*. Kuršaičio (Lit.-deutsches Wb. 89) *dirvôs* yra spaudos klaida, plg. nuo *dir̃vos* K[1] I 32 s. v. *absuchen*, ant tos *dir̃vos* KGr § 460.

Ką beñdra gali turėti laukinė sóra (skr. *dūrvā* „milium effusum“) su *dirvà*? Nebent tą, kad ir *sorų* kartais atsiranda *dir̃voje!*

Lietuvio sąmonėje *dirva* yra *diriama* (žem. *deramà*) lauko dalis (K. Būgos Aist. stud. I 163, 156, 143): *pradìrti* žamęs łopelej *dìrwomis* wadinamis D[5] 222_5, gìrrie *pradyrę* sau žiamęs łopelį 184_{21} : rus. *роз-дерть* „plėšinys“, *дор* „Neubruch, Rodeland“.

Dirvà (gen. sing. *dir̃vos*) „Acker = *diriamà“ || žem. *derù*, *dyriáu*, *dir̃ti* „proscindere humum, naujieną (plėšimą) plėšti“. Priesagą *-wā,-wo-* turi ir kiti žodžiai, pvz.: *pilvas*, *kalvà*, pr. *scolwo* „skala“, skr. *takvá-* „greitas, vikrus“, *jīvá-* „gyvas“, lot. **frīvos* „sutrintas“ (iš čia *refrīva* taba), air. *marb* (**marwo-*) „numiręs“, lot. *arvom* „dirva“, sl. *stьrvo* „strigtas, maita“.

11. *Dróbė* „feine Leinwand“: *dárbas* „Arbeit“, gr. δρᾶμα „Tätigkeit“ 117, 123. Dróbė turi vardą ne nuo „dirbimo“, bet nuo „plėšymo, draskymo“. *Drobь* senovėje vadinta tas pat, ką ir žodžiais *skara* „Tuch, Lappen“, *drìskana* „Lumpen“. Senąją *skarõs* réikšmę išlaikė čekų kalbos žodis *zdraby* „Lumpen, Fetzen“ (sl. *drabъ* Berneker EW I 219).

Lietuvių ir slavėnų žodis *drãb-* „skara, lãskana“ kilęs yra iš ide. bazės *derā* || *derē* „dirti, draskyti“, iš kurios eina žodžiai: 1) sl. *drapatı* „kratzen, reissen“ : lie. *drãpana* „skėpeta, chusta“, dg. *drãpanos* „bielizna“, 2) la. *drẽbe* „Zeug, Gewand“ : lie. *drabùžis* „Kleidungstück“, *drobė*, 3) la. *drāna* „Zeug, Tuch; pl. Kleider“, 4) sl. *dra-*

[1] Leidos saulelė vakarėliuos, *atsidyrėjo* pusr̃ytėliuos (Seinų par. daina).

sati, draskati „kratzen“: la. *drasāt* BW 589, 4 var., lie. *dreskiu, draskaũ*, 5) *drognys,-nių* „tymai = lenk. o-dra *(|| derǫ, dьrati)*, rus. корь (|| *kérti* «отдираться»)“ „Šviet. darbas“ 1921 Nr. 11—12 p. 129.

12. *Gunžỹs* „Kropf bei Vögeln“, *guñžtis* „sich zusammenballen“: gr. γογγύλος „rund“ 100. *Gūžỹs, gūžio* „wole u ptaków“ SN, kad ir iš tikrųjų būtų kilęs iš prolytės **gunžĮa-*, ir tuomet neturėtų nieko bendra su graikų kalbos žodžiu, nes lietuvių žodžio nieku būdu negalime atskirti nuo jo giminaičių: la. *guza, guzna* „зоб“ Vald, *guzma*
90(229) „grosse Menge, Haufe; Höcker“ ir lie. *gaũžtis* „trauktis krūvõn, kurczyć się“ Kp.

13. *Įgýti* „erlangen“ : skr. *jītá-* „überwältigt“, gr. βῑνέω „überwältige“ 134. Hirtas véltui daro žygį į tolimąją Indiją ir Graikus. Jis lietuvių žodžiui giminaitį galėjo rasti čia pat kaimynystoje — Slavėnuose: sl. *žiti* „жить“ = s. lie. *gýti* „gyventi“ (wisa, kas *gija* „wszystko, co *żyje*“ Chil. bibl. Genesis I 6,19).

Įgýti reiškia „на-жить“, „erwerben“, „prigyvénti“.

14. *Iškeřnoti* (Hirtas rašo *iškernóti*!) „verleumden, schlecht machen“ : lot. *carinare* „höhnen, spotten“ 85. *Keřnoti* „terlioti“ Aist. stud. I 145, „bjáurioti, gadinti“ Ms žemaičiai bus gavę iš latvių kalbos: *ķērnât* „sudeln“ Bra 682. La. *ķ* užuot *c* rodo tą žodį esant paimtinį (entlehnt). Plg. suom. *kärnätä* „tadeln“, del kurio niekų pasaką esmi parašęs Aist. stud. I 145, 191.

15. *Kiẽmas* „Bauerhof“: gr. κώμη „Dorf“ 60. Sveikiau bus lietuvių žodžiui κώμη's visai nelietus. Labiau panašu į tiesą, kad *kiẽmas* || *káimas* nėra atskirtinas nuo šių žodžių: sl. *po-čiti* „ilsėtis“, *po-kojь*, lot. *quies*, lie. kiaũlių *kìnis*[1] „migis“. Plg. žem. *sodà* „Dorf“: *sėdėti* = sl. *selo*, lie. ryt. *salà* (Gaidė, Gryvà, Apsas, Tverẽčius) ir la. ryt. *sola* „wieś“ Kurmin 237 (*salenia* „wioska“ 238), Kemps Eisa Latvijas vèsture (Ptb. 1909) 4, 55: lot. *solium* „Sitz“, lie. *súolas* „Bank“.

16. *Klupti* „stolpern“: pr. *poquelbton* „knieend“ 94. Kad *klupti* būtų kilęs iš **k$^{w}_{o}$lp-* (lietuviškai tebūtų tiktai **kilp-*!), tuo lietuvių kalbos tyrėjas negali įtikėti, nes jam tas žodis tampriai surištas yra su *klaũpti* „klękać“ Ds, SzD ir rus. клыпать „klupdamas eiti, šlubuoti“.

17. *Krósnis* „Steinofen“: *kárštas* „heiss“ 122. Iš „Šviet. darbo“ (1921 Nr. 11—12 p. 76) gali kiekvienas pamatyti, kad tuodu žodžiu neturi tarp savęs nieko bendra.

---

[1] *Kinio* pamatinė reikšmė gali būti ne „miegojimas (migis)“, bet „kelmas, kęsas, kupstas“. Pastarajai reikšmei pritaria la. *cinis* „Hümpel“, *cinata* „kęsas, kupstas“ BW 12494,6; 13145 var., *ciņa* „t. p.“ 10124.

18. *Krõšęs* „alt geworden“ : *káršti* „altern“ 117, 122. Senumo reikšmė čia nėra pirminė: *krošiù* „faul dasitzen“ Sch 283 (Tu *krošėsi*, o aš kakalį kursiu B Sch 109), *krošėti* „träge dasitzen“ K¹ I 433: Ko *krioš̃* kaip vakar vestóji? SN („sėdi tingėdama, be darbo“) : *sukriõšti* „sehr alt und hinfällig werden“, *sukriõšusi* bóba K¹ I 50.

19. *Kutėti* „aufrütteln“ : lot. *quatio* „schütteln“ 27. *Atsìkutu, atsikutėti* „atsigáuti, ožywiać się“ J (Žmogus iš ligos *atkutėjo* J), *atkū́stu* „odstawać (o korze drzewa)“, *atkuntù* „atsigaunu“ pirma vìsa ko reikia lyginti su savais žodžiais: *apkiaũsti* „oskoruznąć“, *apkiaũtėlis* „nuskurdėlis, zanędzniały, nierosnący“, *kiũtoti* „susitrau-
91(230) kus sėdėti, tupėti“, *kiáutas* „kiavalas“, la. *kautrêties* „стесняться, sich genieren“ RKr II 56, BW 35045, *kùtris,-ra* „faul, träge“, bulg. *skútam* (greta su *skъtam* „verberge“ iš *ku-n-t-* : pr. *po-kūntuns* „behüten, bewahren“) iš *sъ-kut-* (lietuviškai būtų *kaut-*).

Lotynų kalbos žodžiui *quatio* reikėtų duoti ramybę.

Nr. 3—6
416(258) 20. La. *lāma* „Pfütze“ : sirb. *vlaga* „Feuchtigkeit“, vvž. (mnd.) *wlōm* „trübe“ 123. *Lomà(-õs, lõmą)* „nizina, dolina, dol“ RFV LXVI 225, LXXI 56, la. *lāma* (Bielenstein Lett. Spr. I 54) drauge su s. rus. *ломъ* „bala“ (Срезневский Мат. II 46) neturi nieko bendra su sl. žodžiu *volga* „vilgšnumas, влага“.

Lietuviui *lomà* sunku atskirti nuo veiksmažodžio *lìmti* „lūžti“, *lémti* „skirti“, *lamìnti* „lámdyti“, *ãplamu* „ogulnie“, la. *lamata* „Mausfalle“, sl. *lomiti* „brechen“.

Balsių kaitaliojimos atžvilgiu *lomà* || *lémti, lìmti* niekuo nesiskiria nuo šių žodžių: *tvorà* || *tvérti, tvìrtas; skolà* || *skelėti, praskìlęs; vorà* || *vérti, vìrtinė.*

21. *Lugnas* „geschmeidig“ : la. *valgs* „Viehstrick“, skr. *vr̥jiná-* „krumm“ 94. Kad *lugnas* būtų kilęs iš prolytės **wlgnos* (lietuviškai būtų **vilgnas*!), lietuvių kalbos tyrėjas negali įtikėti, nes čia *u* yra iš dvibalsio *eu* || *ou*. Plg sl. *lugъ* „sumpfiges Wiesenland“ (l. *ług*, polab. *läug* „Weide, Wiese“; lietuviškai būtų **laugas*) : lie. *liũgas* „trzęsawica“ J², „лужа“ Kv, „Morast“ K¹ II 69, „sumpfiger Dreck“ I 305, „dickflüssiger Kot“ I 707 : illyr. *luga-* „Sumpf“ G. Meyer IF I 323 : la. *Ludza* (lietuviškai būtų **Lugia*) — ežeras ir upė (Pededzės intakas).

Užuot *liũgas* turėtų būti *lũgas* („лужа“ J. Juškos žodynas, „vanduo, išėjęs iš upės ir užliejęs pievas“ Raudóndvaris netoli Kauno: *Lũgai* an kelio pasidarė Rudaminà). Minkštą *l liũgas* bus gavęs iš nebeišlikusios lyties **liaũgas*.

22. La. *màkt* „drücken“ : s. bulg. *mazati* „schmieren“ : vok. *mache* 48. Ką beñdra turi tie trys žodžiai? Prie šitos draugės betrūko pridėti dar ir lie. *móku* = la. *mâcu!*

23. *Miẽtas* „Pfahl“ (Hirtas rašo *mietas*!) : s. isl. *meiðr* „Baum“,
417(259) lot. *mēta* „pyramydenförmige Figur“ 61: *mẽdis* „Baum“ 162. *Miẽtas* = la. *mìets* „kuolas, Zaunpfahl“ neturi nieko bendra su senovės kalbų žodžiais, nes jis tėra jaunas darinys iš veiksmažodžio **miẽti* = la. *mìet, mìenu* „kalu kuolą, bedu baslį“ Izv XVII,1 35.

24. *Nugarà* „Rücken“ : sl. *gora* „Berg“ 56. Tokią nesąmonę (Unsinn) paleisti tegali tiktai toksai kalbiniñkas, kuris nieko nenutuõkia apie lietuvių kalbos šnektas.

Kad žodis *nùgara* (*nugarõs* aš nepažįstu!) būtų sudėtinis, tuomet žemaičiai sakytų **nũgara*. Iš tikrųjų, žemaičiai, kaip ir augštaičiai, sako *nùgara* RFV LXVII 239 = suom. *nukero*.

25. *Oras* „Luft, das Freie“ : lot. *aura* 66. Persson'as mūsų *órą* veda iš prolytės **āuras*, su kuo norėtų sutikti ir Hirtas, bet jis mano, kad *óras* būsiąs dar nenustojęs tėisės būti lyginamu ir su skr. žodžiu *ārād* „von ferne, aus der Ferne“.

Oras (ryt. *orañ* „laukan“, *oriẽ* „lauke“, la. *ârã* „draussen, im Freien“) senovės lietuviui dar neturi šiandieninės žodžių „Luft“, „Wetter“, „воздух“, „погода“ reikšmės. Senovėje *óru* vadinta „arimas“[1], „artas“ laukas, „Ackerland“, „пахотное“ поле. *Oro* su *orė* (nom. sing. *ôrė* „arimas, Pflügen“ Ds, Kv, Slnt ir *orẽ* SN)[2] nieku būdu negalime atskirti nuo veiksmažodžio *ariù, ariaũ* (ir *óriau* Tverečius), *árti* = la. *arĩ* „pflügen, пахать“ Aist. stud. I 97, 207.

Latvių dainose *óro* dar ir šiandie tebėsama „ariamo“ lauko, „Ackerland“: Kas man deva *âra* zemi sila zemes arājam BW 11218 „kas man devė (davė) *óro* (artą, dirtą) žemę šilo žemės artojui“; Pulkiem auga purva bērzi, reti vien *âra* bērzi BW 14247,3 „pulkais augo purvo (raĩstų) beržai, reti (augo) vien tik *oro* (ariamos žemės) beržai“; *âruos* māsa uzaugusi, aizved pura maliņā; *âruos* austas villainītes plūkāj purva žagariņi BW 22347 „*oruose* (arimuose, ariamuose laukuose) sesuo užaugusi, nuveda (ją) purvo pakraštėlin; *oruose* austas vilnonėles plùnkia (drasko) purvo žagarėliai“; Neduod, dievs, taut *âriņu* brāl'u *âres* maliņā BW 10388,1 var. „tene-

---

[1] *Arimas* der gepflügte Acker R I 7: Išvaryk žąsiokus iš *arimo*. Nuėjo per *arimus*.

[2] *Ore* das Pflügen M I 11, Pflügen *órė* R II 278, Da dienai (liko) *orỹs* Astrauckinėj Ds, wadinusis... głobiejó gywoliû, *ôrẽs* ir jawû D^6 94_{21}.

duoda dievas tautų **orelių* (ariamų laukų) brolių **orės* (ariamo lauko) pakraštėlyje".

Taigi, *óras* senovės lietuviui yra „arimas", „ariamas" laukas, o *laũ-*
418(260) *kas* „Feld, поле" — girios arba medžio[1] „laukymė"[2] : *laũkas* = la. *làuks* adj. „turįs kaktoje šviesią žvaigždę, mit einer Blesse versehen".

Senovės *aklojo*[3] medžio gyventojui girios progumà „Lichtung, lenk. biel" iš tikrųjų turėjo būti *laukù*, t. y. girios *aklumõs* „šviesuma" arba „báltuma" (lenk. *biel* „laukymė, proguma; проґалина" : *biały* „baltas") : gr. λευκός „licht, weiss, klar", lot. *lūx* „Licht", got. *lauhatjan* „leuchten, blitzen", skr. *roká-* „Licht, Helle", *loká-* „freier Raum", sl. *lučь* „spindulys", *lučina* „žiburys", pr. *lauxnos* „žvaigždės" (av. *raoxšna-* „šviesus").

Girios arba medžio „ariamą" lauką „prósvaikštę, Lichtung, biel" senovės lietuviai pramena *óru.* „Diriamajai" žemei jie duoda *dir̃vos* vardą.

Senosios Lietuvos *mẽdžias*[4] „giria" sudaro „sieną", „Grenze" (rus. *межа*, l. *miedza*) tarp lietuvių ir slavėnų sodybų, augdamas jų tarpe (in der *Mitte*), jų viduryje, būdamas jiems vidurinis, t. y. lot. *medius*, gr. μέσσος, skr. *mádhya-*, got. *midjis*, sva. *mitti* „der mittlere, средний, vidurinis".

Reikšmės kaitaliojimos *mẽdžias* „giria, Wald" || sl. *međa* „siena, Grenze" || lot. *medius* „vidurinis, der mittlere" atsikartoja ir kitoje žodžių giminėje, būtent: s. isl. *viðr*, sva. *witu*, air. *fid* „giria; medis" || lie. *vidùs*, *vidurỹs* „Mitte"[5].

26. *Rãgana* „Hexe" : s. isl. *ragr* „böse, feige", *argr* „feige, weibisch" 157. *Raganos* (la. BW 29563, „Dienas Lapas" etn. pielikums 1893 II 21—26, III 39—45) drauge su la. *pa-ragana* „Seherin" (zīle liela *paragana* BW 2581 var.), *pareguone* BW 2581 ir *paraguone* 2581,1 var. „pramatančia ateitį moterim" nieku būdu latvis negali atskirti nuo veiksmažodžio *pa-redzêt* „pramatyti ateitį, spėti, voraussehen, wahrsagen" BW 153, 9162, 17724: Gauži raud tã meitiņa, kura brūte šuoruden. Vai tã jau *paredzẽja*, kâ tai ies dzîvuojuot? BW 11833 „grau-

---

[1] *Medžias* „Wald, las" Valkininkas, Dieveniškis, Lazūnai.

[2] Kvėdarnos parakvijos žemaičiams *laukymė* yra „proguma", „biel = medžių retuma girioje, aikštė", „Lichtung im Walde", „prósvaikštė" (Leipalingio par.).

[3] *Aklas* medžias „gluchoj lies" Valkininkas.

[4] Prūsiškai *median*, latviškai *mežs* „giria, Wald".

[5] Čia pridera ir lot. *di-vido* „atskiriu, atskiedžiu", *viduus* „atskirtas, kuriam atimta", skr. *vidhurá-* „atskirtas, attokus", lot. *vidua* „našlė, Wittwe".

džiai rauda ta mergelė, kuri nuotaka šį rudenį. Ar ji jau pramatė (prajautė), kaip jai eis gyvenant?“

Kaip *rãgana* turi vardą nuo *regėjimo*, taip lygiai ir jos draugė *ведьма*, l. *wiedźma* — nuo *išvydimo* : *видеть*, l. *widzieć* || *wiedzieć*, pr. *waidimai* „žinome“, lie. *véidas*, *išvýsti*, *vaidinti*, *veizdėti*.

419(261) 27. *Rakìnti* „schliessen“, *rãktas* „Schlüssel“ : gr. ἀρκέω, lot. *arceo* „verschliesse, wehre ab“, *arx* „Burg“ 26, 147. *Rakìnimo* lietuvis negali atskirti nuo veiksmažodžio *ràkti* „stochern, kratzen, stechen“, la. *rakt* „graben“ „Šviet. darbas“ 1921 Nr. 11—12 p. 68: *raktùvas* „virbalas, žąsies sparno kaulas kuodeliui prie verpstės prisegti“ Kv, „pỹpkai rakti virbalas“ Als: Ankstýbãsis dantis *rakinė*, vėlýbãsis akis krapštinė Als = ąnsktybasis dąntys *rakinie*, wielibasis žiowau D[3] 39.

Senovėje *rakìnti* skrynią, duris nieko kìta nereiškė, kaip tik su tam tikru raktuvù „krapštuku“, vadinamuoju *raktu*, užsklęsti ar atsklęsti išrakinėtą[1] skląstį (veĩkę Ds, šõvą Lp „засов“).

28. *Ritù*, *rìsti* „rollen“ : lot. *rota* „ratas“ 83. *Ritìmas* nieko bendra neturi su *ratù*, nes pirmojo žodžio negalima atskirti nuo šių jo giminaičių: *riẽta*, *rietėti* „rollen, катиться“ Ds, Kv, Snlt || *riečiù*, *riẽsti* „winden, rollen, wickeln“ || *raitýti* „vielfach rollen“.

29. *Síetas* „feines Sieb“ (Hirtas rašo *siẽtas*!): sva. *seita* „Strick“, skr. *sinóti* „bindet, bindet los“ 60. *Síetas* turi vardą ne nuo *siejìmo* (*siẽti* „rišti“), bet nuo *sėjimo*, *sijójimo*ı *sėju* „ich säe“ = sl. *sějǫ* „ich säe = ich siebe“ (rus. *сею*, *сеять*).

Síetas „Sieb, сито“ neturi nieko bendra su žodžiais *siẽtas* || *saĩtas* „Strick“.

30. *Sijóti* „sieben“ : gr. σάω, διαττάω „siebe“ 143. Kadángi graikų kalbos priebalsiui *ss* (σάω iš σσάω), kuriam šnektose atliepia *tt*, ir *s*, kuris kaipo *s* ir šnektose išlieka, niekuomet neatliepia lie. *s*, tai negali būti ir kalbos apie tų žodžių giminumą.

Sijóti pridera prie veiksmažodžio *sėju* „säe“ giminės: sl. *sějǫ*, *sějati* „sėti : sijoti“.

31. *Stỹrti* „erstarren“ : lot. *stīria* „erstarrter Tropfen“, skr. *stīmá-* „träge“ 135. *Sustỹręs* „erstarrt, steif“ Kv (skalbiniaĩ *sustỹrę* K[1] I 405), *prastỹręs*,*-rusi* „lang gewachsen und schwang“ R II 237 turi *y* ne iš dvibalsio, bet iš *e*: *ster-* || *star-* || *stir-* : *stẽrti* „grabieć“, *pastẽrti*, apmirti „zmartwieć“ D[2], nu szaltio ir driegsmies *pastierĩ* sĩjonaj D[5] 40_6, ã ãkys *pastẽrę* „starr“ Lnkm, *sterežiótis* „sich anstregen“ Erž ||

[1] Skląsčių yra *rančiuotų* ir *skylėtų*. Sklendžiant tokį skląstį, būtinas yra *rakimas*, t. y. badymas *raktu* į rančius ir skyles.

starìnti „erigere penem“ Kv, traukia jautis... *pasistarìnęs* J 545 „įsirężęs“ || linaĩ *pastirì* „negerai išminti, pastỹrę“ Kv, pas jį viskas *pãstira* „netvarkoje, išmėtyta“ SN, Višakio Rūdà, *stiřvelioti* „nepasiduodamas tvirtinti, behaupten“ Slnt. Plg. dar: gr. στερεός „starr,
420(262) hart, fest“, vva. (mhd.) *star* „starr, steif“, sl. *stъrnъ* „ražiena, lenk. ścierń“, *stъrvo* „strigtas, maita, lenk. ścierwo“.

Prie *pastỹrėlio* giminės pridera dar ir *stóras* „dick, grob, stark“ = sl. *starъ* „alt“.

32. *Švìnas* „Blei“ : gr. κύανος „dunkelblauer Stahl“ 139. Sl. *svinъcь* „plumbum nigrum“ rodo, kad *švìno* balsis *i* yra silpnasis láipsnis iš dvibalsio *ei* || *oi*, o ne iš *e*, todel jis negali turėti nieko bendra su graikų kalbos žodžiu κύανος (K. Jaunius pas H. Weberį Arch. f. slav. Phil. III 197).

Sl. *svin-ъcь* (**švein-*) || lie. *švìnas* (la. *svins*) be nebus tik kilęs iš šaknies *k̑wei-* „šviesti : švitėti“ : skr. *çvetáḥ*, f. *çvetī* „weiss“ P. Persson Beitr. 745?

33. *Tìltas* „Brücke“ = skr. *tīrthám* „Furt, Strasse“ 126. Tilto vardą galime išsiaiškinti ir be Indijos. Senovėje tiltu vadino grindimis nuklotą kamšą. Tiltui grįsti senovėje tiko ir *tilės* „мостовины“ (la. tilta *gruodi* BW 4977, 13932, 18052): *tilė* „Brettchen, welche auf den Boden des Handkahns gelegt werden, um den nassen Grund zu verdecken“ N 105, la. (kuršiškai?) *tilandi* „Bretter, welche die Diele des Bootes bilden“.

Aistiškasis *tilto* vardas (lie. *tìltas*, la. *tìlts*, pr. *tilta-* „Brücke“, iš kur ir suom. *silta* „Brücke“) sėmantiškai niekuo nesiskiria nuo slaviškojo tilto vardo *mostъ*, nuo kurio nereikia skirti sva. žodžio *mast* „stiebas, kartis“, rus. *мостовина* „tilto grindis“.

Tilė „lenta“ drauge su vok. žodžiu *Diele* (sva. *dilla*, s. ang. *ðel* „Brett“) bus sau vardą gavusi iš šaknies *tel-* || *til-* „tiesti, kloti, стлать, ausbreiten“, iš kurios eina žodžiai: la *til(in)ât* „ausbreiten; ausgebreitet liegen“, lie. *pã-talas* „постель“, pr. *talus* „asla“, skr. *tala-* „Fläche, Ebene, Handfläche“, lot. *tellus* „žemė = skr. *pṛthivī*“ (t. y. plačiai išplitusi, широко растилающееся).

34. *Úoksauti* „ansehen, ausspionieren“ : *akìs* 48. La. *uõšķeris* „пролаза, проныра“ Šmt (ir *uokšķeris* „Schnüpfler“ U, Bra 541), *uoškerêt* „schnüffeln“ ir *uoksts* „Schnüffler“ rodo lietuvių žodį esant kilusį iš veiksmažodžio *úodžiu*, *úosti* „riechen“ : *úostyti*, la. *uošņât* „schnuppern, wittern“.

35. *Žìndu* „sauge“ (Hirtas rašo *žìndau!*) : ide. bazė *ĝenē* „gebären, erzeugen“, gr. γένεσις „Erzeugung“ 147. Kad ir negalima

žįsti (la. *zîst*) negimus, bet paties *žindimo* vardo nepriderėtų vesti iš žodžio, reiškiančio gimdýti.

36. *Žìrklės* „Scheere“ : lot. *furcula* „gabelförmige Stütze“ 119: gr. χαράσσω „kerbe, grabe ein“ 129, 137. Lietuviui *žìrklės* yra ne kas kita, kaip tik *iššìrgusios* kójos „gespreizte Beine“ (kójos *iššìrgsta*, *iššìrgo*): Geros tavo *žìrklės*, kad gali gerai *iššeřgti* Ds, Tavo trumpos
421(263) *žìrklės* „kojų ножницы“ (Šakýna): arklys bėga *iššìrgas* „divaricatus“ Kv || *žìrgas*, dg. *žirgaĩ* „Ross“, la. *zirgs* „Pferd“, pr. *sirgis* „Hengst“.

Iššìrgusių kojų vardu *žìrklės* (*žìrg* + *klės*) lietuviai, atsiradus tam tikroms „kerpamoms“ įnagėms, ima vadinti ir kerpamąją įnagę. Tokiuo būdu iš reikšmės „gespreizte Beine“ išrieda reikšmė „Scheere“.

Žergìmas neturi nieko bendra su gr. žodžiu χαράσσω „rantau, įpjaustau“.

28. Su lietuviškomis etimologijomis Hirtui ne kaip sekasi. Jam būtų geriau sekęsi, kad būtų ėjęs kitu, ne tokiuo tolimu, keliu. Indų ir graikų žemės keliai lietuviams — pertolimi. Lietuvis, įsigeidęs susekti bet kurio žodžio kilmę, neprivalo tuojau, tik ką išsitraukęs iš žodyno kokį žodelį, be jokio ryšio su kitais, nudausióti į tolimąją indų, graikų ir (šiandie tai labai madoje) net į armenų žemę. Pirma vìsa ko etimologijojamajam žodžiui ieškome išaiškinimo lietuvių kalbos žodyne. Apsidirbę su savosios kalbos žodynu, nukankame pas savo kalbos brolius latvius ir prūsus. Iš ten vykstame į slavėnų žemę. Ir tiktai čia apsidirbę, gauname téisę žvilgterėti ir į sanskrito, graikų, lotynų, germanų, keltų ir kitų giminių kalbų žodynus.

Prie ko veda šitų etimologijojimo taisyklių ignoravimas, rodo ne tiktai Hirto mano viršuj surašytosios, bet ir Jauniaus bei mano „Aistiškų studijų“ (Peterburgas 1908, I dalis) etimologijos. Pavyzdžiui tesie kad ir šios „Aistiškų studijų“ etimologijos: 1) *arklỹs* „Pferd = į arklą kinkomas“: skr. *árvā* „Renner“ 51; 2) *ìndėvė* „Gift“ (nusitruczĩjo *indiewiemis* D[10] 30, Kórios cze tawį *Indiewes* piaun? D[4] 56, Ar ne *ìndėvė* tavì smáug? Kv): gr. Ζεύς „Juppiter“ 133; 3) *krẽtalas* „krečiamasis rėtis“ : gr. κάρταλος „Korb“ 148; 4) *riñgartas* „lenk. *ryngort* (iš vok.!)“ : ide. **wŗngʷŗt-* 133; 5) *krivũlė* „gud. *krywul'a*“: la. *krava* „krūva“ 103; 6) *brãgas* „lenk. *bróg*“, *barãgas* „gud. **barój* (ukr. *o-boríh*, gen. *-róha*)“ : got. *baurgs* „pilis“, gr. φράσσω „verzäune“ 126; 7) *tařbas* „торба“ Kv : gr. τέρφος „kailis“ 72!!

29. Dvibalsiai *er*, *el*, *em*, *en* lietuvių, latvių ir prūsų kalboje eina pakaitomis su *ir*, *il*, *im*, *in*. Kalbininkai mums sako, kad *ir* esąs dvi-

balsio *er* silpnasis laipsnis. Greta su *gérti, kélti, reñti, sténgti* sakome ir *gìrtas, kìlti, rìmti, stìngti.*

Eidami lyčių *gérti* || *gìrtas*... analogija, turime prieiti prie išvados, kad ir ide. dvibalsiams *or, ol, om, on* (jiems lietuvių kalboje atliepia *ar, al, am, an*) reikėtų turėti savas silpnasis laipsnis. Aš manau, ir tokį laipsnį bus turėjusi indoeuropėnų prokalbė.

422(264) Dvibalsių *or, ol, om, on* silpnuoju laipsniu lietuvių, latvių ir prūsų kalboje eina dvibalsiai *ur, ul, um, un.*

Silpnajam dvibalsio *ar* (ide. *or*) laipsniui *ur* 10 pavyzdžių jau esmi davęs „Švietimo darbe" (1921 Nr. 7—8 p. 33).

Dabar manau būsiant ne pro šalį duoti pavyzdžių ir dvibalsiams *ul, um, un.*

30. Dvibalsis *ul* 1) *dulbis* J „neapsukrus, negreitas žmogus", la. *dulburs* „zerstreuter Mensch": lie. *dìlba* „tinginys, dyrūnas" Ds: *delbti* akls, 2) pr. *gulsenin* „Schmerz" : lie. *gìlti* : *gélti*, sva. *quelan* „heftige Schmerzen haben", 3) *gulti* : *gvalsčias* J „gulsčias", *gvalinė* tvorà Kv „gulsčių karčių", 4) *kùlti* : *kálti*, 5) la. *mùldêt* „klajoti, kliedėti" : *màldît* „klaidinti", 6) la. *skulbêt* „skambėti" : lie. *pa-skìlbsta* „eina paskalba, girdas", 7) la. *spulgans* : *spilgans* „glänzend, schillernd": lie. *spalgena* Ds, Lp „spanguolė", 8) *stulbis* „nepašánkus, nepaslìnkšis, sunkus į darbą žmogus" Jnš, la. *stulbs* „blind, verblüfft": lie. *apsistalbúoti* Kp „apsistoti": *nustelbęs* alùs, 9) *smùlkus*, la. *smùlki* malt BW 8077 (Sėlpilī) : la. *smalks* „fein, subtil, láibas" : la. kurš. *smilkts* „Sand", 10) *tùlpinti* J 554 : *talpìnti* : *tilpti* : *telpù*, 11) *tulžti* J, la. *tulz(n)is* „Brandblase" : *tilžti* : *telžti*, 12) *įžul(s)nùs* „ukošny" J: *įžvilnas* J.

31. Dvibalsis *um*: 1) *gruñzdis* „Gründling, kiełb" Kv : *gramzdė* „t. p." N 266, *gramzdìnti* : *griñsti*, 2) *kuñpas* „kreivas": *kañpas*, 3) la. *pumpa* : *pampt* : *pempt* : pr. *papimpis* „Sattelpolster", 4) *ruñbas*, *rumbúotinas* vėzdas „Kerbstock" Mit I 232, la. *rumbulis* „apvalus medžio gabalas, apskrita trinka": lie *rambùs* „kurį reikia rąbić": *riñbas* „botago mušamoji virvelė", la. *rimba* „runde Scheibe", 5) *rùmtas* „serius" Kv, J 480: *ramùs* : *reñti* : *rìmti*, 6) la. *(s)kruñslis* : *(s)kriñslis* „хрящ" : lie. *kremslė*, 7) *įtumpas* „Ansatz zum Sprunge" K (žem.), vienu *įtumpu* „mit einem Ansatz" M I 93, II 35, I 291, *įtumpu* kuliù, neatlėidžiu „fortsetzen" II 193, *įtumpu*, vienu ūžpuoliu, pradėjimu, patuntu „mit einem Angriff" II 29 : *tampaũ* : *teñpti* : *tìmpa*, 8) la. *tumsa* : lie. *tamsà* : la. ryt. *timsa*, 9) la. *lumsti* „skieto dalis", *lumstîties* „schmeicheln, scherwenzeln" : lie. *lámstyti* „wzorzysto tkać" Kv, KosL 151c : *lìmti* „lūžti, frangi" (léndrė *palìmo* „arundo fracta est, non ubique parem rigorem retinet" Kv) : *lémti* „skirti".

32. Dvibalsis *un*: 1) pr. *guntwei* „giñti“ : sl. *gonįǫ* || *gъnati* : lie. *ganaũ* : *genù*: *giñti*, 2) *lùnk-ausis* „nulinkusiomis ausimis“ Kv, pr. *lunkis* „Winkel“: lie. *lañkas*: *leñkti*: *liñkti*, 3) *sluñkius* „Schleicher“: *slankaũs*:
423(265) *slenkù* : *sliñkti*, 4) *vólungė*, la. r. *võlyudze* (**vãlūdze*): la. vak. *vãluõdze* „иволга“ (lietuviškai būtų **vólangė*), 5) *ungurỹs* : pr. *angurgis* (suom. *ankerias*), lie. *angìs* „Schlange“, 6) *stùngis* „Messerstumpf“ : *stángus* „упругий“ Kv, Slnt : *sténgti* : *stìngti*, 7) *rungintis* „susitraukti į krūvą“ (peles *susirunginusios* nog szalczio... drebejo Tot 133), žem. pietų ryt. *surungūju* „kurczę, do kupy zwijam“ П, vėdarą, kad kepam, reik *surungúoti* ant ližės, kad išsitektų (Šakyna) : *rangýti* : *reñgti*: *rìnga*, 8) *rùntinu* „mušu“ (Aš taip jį *nurùntįsiu*, kad jis šūde rándą ras Erž), „pešu“ (Nùpešė žvirblelį, *nurùntino* J[3] 264,4, SN): *rantýti* : *renčiù* : *riñtis* „Falz, Kerbe“, 9) *ùnginas* „didelis tinginys, tinginių pantis“ Slnt, J 84 s. v. *apslinkti*: *angùs* (acc. sing. *ángų*) „piger, tingįs“ Kv: *ìngas* „t. p.“ Kv, *ìngis,-ė* „homo piger“ Kv, Sch 88, J 346 s. v. *drybsóti* : *éngti* „dirti, lupti“, 10) *uñgsti* (žem. *ungzdù*, *ungzdiáu*) Slnt, J 308 s. v. *dejuoti*: *iñgsti (inzgiù, inzgiaũ)* „рюмить, нюнить“ J.

33. Dvibalsius *ur*, *ul* gerai pažįsta ir slavėnų kalba. Dvibalsių *um*, *un* slavėnų kalboje šiandie jau nebegalima atskirti nuo *om*, *on*, nes iš visų tų keturių dvibalsių pasidarė vienui vienas nosinis balsis *ǫ*. Garsų junginys *um*, *un* liko nesumišęs su *om*, *on*, jei jis gavo atsistoti prieš balsį: *dǫti* „дуть“, bet *dъm-ǫ*, *gъn-ati*.

Iš slavėnų kalbos pavyzdžiui tesie: 1) *pъlzǫ* „pełzę, ползу“: *polzъ* „rus. полоз, l. płoza“: *pelz-* (sen. bulg. *plězǫ*, *plĕsti* „pełznąć“), 2) *pъrxъ* „l. parch“: *porxъ* „l. proch, rus. порох || пороша (порошить, l. prószyć)“ : *pъrxъ* „pleiskana = rus. перх“ : la. *pẽrsla* „порошинка снега“, 3) *mъrkotati* (rus. dial. *моркотать*, l. *markotać*, ček. *mrkotati*; l. *markotny*) || lie. *murksóti* : ãkys *apmařko* || sl. *morkъ* „rus. морок, l. mrok“ : *mьrknǫti* „смеркаться“ || lie. *mirksẽti*, 4) *o-skъrdъ* „girnakalis kaltas“ (rus. *оскорд*, l. *oskard*) || pr. *scurdis* „Bicke“ : sl. *skorditi* „скородить, paviršiumis ekėti“ || lie. *skardýti* : *skerdžiù* : kójos *nu-skiřdo* „nusprõginėjo“ Als, Slnt, 5) *kъrnъ* „nupjautomis ausimis“ = la. dial. *kuorns (uor* iš *ur)* || *kurlis,-la*, la. ryt. *kurslis,-la* VChr 146_5 : skr. *karṇa-* „stutzohrig“, av. *karəna-*, pers. *kar* „kurčias“: gr. κείρω (iš **kerįō*) „pjauju, kerpu“.

34. Dvibalsių *ur*, *ul*, *um*, *un* analogija eidami, turime prieiti prie išvados, kad ir dvibalsis *ui* gali eiti dvibalsio *oi* (ide. = *ai* lie.) silpnuoju laipsniu.

Jei *tùlpinti* yra silpnasis laipsnis iš *talp-* (ide. *tolp-*), tai kodel ir *rùišis* „raišas žmogus“ negalėtų būti silpnuoju laipsniu iš būdvardžio *ráišas*?

424(266) Dvibalsį *ui*[1] galime pripažinti dvibalsio *ai* (ide. *oi*) silpnuoju laipsniu šiuose žodžiuose: 1) *gruinỹs* „Kahlkopf" R II 218: *grýnas* „plikas, nuogas" Tverečius RFV LXVI 221, LXXI 469; 2) la. *gùibt* „geibti, ohnmächtig werden" RKr XV 77: *gaiba* „kváiša", 3) *klùikis* „paklaikėlis, klaikšas" J 591, 707: *klaĩkti* „verrückt werden", 4) la. *kluinis* BW 11308 var.: *kleinis* l. c. „kreivakojis", 5) la. *kruilis* : *kreĩlis* „kairys" || *krèiss* „kairias", lie. *kreĩvas*, 6) *kùika* „kuinas, menkas arklys" Jnš: pr. *-caican* „arklys" (žodyje *paustocaican* „wildes Pferd"), bet la. dainos žodžiai: *kuĩkas* vien vedėjiņu kumeliņi (Rańk'i, RKr XVI 165) „*kùikos* vien vėdlių žirgai" rodo, kad *kùika* veikiausia pridera prie *kùikio* giminės: *kùikis* „1. *kúoka*, 2. elgetos lazda. 3. Krückstock, 4. kirkãlis, kojū̃kas, Stelze" RFV LXVI 223; 7) *lùiba* „Tölpel": *láibas* : *líebas*, 8) *lùina* „tinginys, žmogus kelmas": *leĩnas* „lankstus, sìlpnas" (*leinà* rykštė) Vlkv, *leĩtas* „lėtas, iniuriarum, dolorum patiens" Kv, 9) *luitas* „замазка; klej" Miež, KosL 37b = *luĩtas* „gabalas, kawał" Als, Slnt : *laĩtas* „molio gabalas, kuriuo užlaĩsto klojimo pado ir pečiaus skyles" Šiauliaĩ, „pečiaus ir klojimo padas, ток, печной под" Jūžintaĩ, 10) *mùistau,-tyti* „kiwać" KosL 48b (Arklys *mùistos* Ds, *Nesmùistyk*, kàp kárvė vedamà! Lp): *maistau,-tyti* „kiwać" KosL 48b, 11) *muitą* Debeĩkiai = *maitą* „Aas" : *meĩtėlis* : *mintù*, *mìsti*, 12) *puikenà* Vadõkliai : *paikena* Opšrū̃tai (4 v. nuo Pilviškių) : *peikenà* „пешня, Brecheisen" Aist. stud. I 83; 13) *puĩšos*, *puišū̃* Ds: *paĩšos*: *piẽšos*, 14) *rùinis* „rainas paukštis, žvėris" : *ráinas* Kv, Slnt arba *raĩnas* K „graubunt gestreift", 15) *rùišis* Kv : *ráišis* Lp „raišas žmogus", *ráišas* „lahm", 16) la. *smuĩdris*, *-ra* „schlank, geschmeidig" BW 20470, 11 var., 21325,1 var.: *smīdris* uozuolińis 20470,5; *ui* čia galėjo atsirasti ir surizgimo keliu: *smīdris* + *smudris* BW 9255 var., 1540, 4596, 4 var.: *šmaudris,-ra* „schlank" BW 9255 var., 1050,7 var., 24361, 3 var., 17) *šlùina* J 76 s. v. *apsišluinyti*, la. *slùins* „бродяга" RKr XV 136, *sluinis* XVII 53: *slàists* „fauler Schlingel" XV 94, lie. *šlaistýtis*, 18) *šluĩtai* „šlaũnys" Ds : *šlaĩtas* : *šliẽti*.

35. Ar dvibalsį *ui* áiščiai bus paveldėję iš indoeuropėnų prokalbės, ar bus jį patys pasidarę dvibalsių *ur*, *ul*, *um*, *un* pavyzdžiu, sunku tikrai pasakyti. Iki šiolei kalbininkai dar tebetiki, kad dvibalsiai *ei*, *oi* silpnajame laipsnyje pavirsta vienabalsiu *i*. Iš tikrųjų gali būti ir kitaip, kad ir šitaip: *i* — silpnasis laipsnis iš *ei*, o *ɔi* — silpnasis laipsnis iš *oi*. Tasai *ɔi* lotynų ir graikų kalboje galėjo pavirsti dvibalsiu *ai*.

---

[1] Del dvibalsio *ui* kilmės esmi jau rašęs žurnale RFV LXVI (1911 m.) 218—234, LXXI 469, 470, „Švietimo darbe" 1921 m. Nr. 1—2 p. 86, 87.

425(267) Ar mano spėjimas yra tikras, parodys artimosios ateities tyrinėjimai.

36. Iki šiolei kalbininkų raštai dar manęs neįtikino, kad indoeuropėnų prokalbėje būtų buvęs pirminis (ursprünglich) balsis *a*. Visi Hirto (24—27) *a* (lot. *ab*, gr. ἀπό), *ai* (lot. *caecus* „aklas“, arm. *aiç* „ieškojimas“), *au* (lot. *augeo*, gr. αὖος „sausas“), *ar* (lot. *sarpio*, gr. ἅρπη „pjautuvas“), *al* (lot. *sal*, gr. ἅλς „druska“), *am* (lot. *amb-* „ap-“, gr. ἀμφί), *an* (lot. *anguis*, *ante*, gr. ἀντί) gali eiti lotynų ir graikų kalboje ir silpnuoju laipsniu iš *o*, *oi*, *ou*, *or*, *ol*, *om*, *on*.

Lotynų žodis *anguis* gali ir nebūti lygus lietuvių žodžiui *angìs* (la. *ùodze*, ryt. *ūdzs* BW 31347,1 var. iš **uodzs*). Lot. žodžiui *anguis* iš tikrųjų lietuvių kalboje turėtų atliepti **ungis,-ies* (iš čia *ungurỹs* „anguilla“). Latvių kalboje iš **ungies* atsirado **ūdzs*: meĺla *vūdze* BW 30796,8 var. (Saldus) „juoda angis“, ryt. maĺna *jiûdze* 31347,1 *(*ûdze)*. Plg. sva. *unc* „angis“.

Lie. *angìs*, vadinasi, atstoja indoeuropėnų prokalbės lytį *ong^{w}(h)is*, o lot. *anguis* — ide. **ɔng^{w}(h)is* (lie. **ungis*, la. *ûdze*).

Indoeuropėnų prokalbėje greta su lytim **ong^{w}(h)-* turėjo būti ir **eng^{w}(h)-*, iš kurios silpnoji lytis išliko lietuvių kalbos žodyje *inkstìras* || *inkštìras* Ds „wągr, więgier“ greta su žem. *ánkštara* („Šviet. darbas“ 1921 Nr. 11—12 p. 127).

Lot. *ante* „vor“ (gr. ἀντί) yra silpnasis laipsnis iš ide. *ont-*, išlikusio lietuvių *(añt, Antã-kalnis)* ir germanų kalboje (got. *and*). Iš gretimos lyties *ent-* (sva. *int-* „ent“) silpnąjį laipsnį išlaikė Klaĩpėdos žemaičiai savo žodyje *iñt* „ant“. Got. *und*, sva. *unt-az* „bis“ gali būti kilęs lygiomis ir iš ide. **ɔnt-* ir **ɒnt- (n̥t)*.

Lot. *alnus* „alksnis“ (**alisnos* arba **alsnos*) yra silpnasis laipsnis iš ide. lyties **ol(i)s-*, išlikusios áisčių ir slavėnų kalbose: žem. *alksnis*, la. kurš. *àlksnis* || lenk. *olcha*, luž. (sirb.) *volša*. Greta su *ol(i)s-* yra buvę ir **el(i)s-*: aug. vak. *elksnis*, la. ryt. *elksnis*, s. bulg. *jelьxa* „Erle“.

Taigi, turime téisę manyti, kad lotynų ir graikų balsis *a* yra antrinis, kilęs silpnoje padėtyje (Position) iš (*e* ir) *o*.

37. Hirtas savo gramatikoje būtų išvengęs daugybės nesąmonių ir klaidų, kad ją rašydamas būtų pasinaudojęs atskirųjų kalbų rimtais tyrinėjimais. Lietuvių ir slavėnų kalbos studijų ignoravimas sunkiai atkeršijo Hirtui, leidęs jam išklysti iš tiesos kelio į šunkelius. Svarbiųjų prokalbės problemų negalima išspręsti vienu lyginimo keliu.
426(268) Lyginimu prieiname gerą rezultatą, jei naudojamės patikrinta medžiaga. Tokios kalbos medžiagos terasime tiktai rimtose atskirųjų

kalbų studijose, kurių pastaraisiais metais ima rastis vis daugiau ir daugiau. Tomis studijomis nereikėta niekinti ir Hirtui, nes jos būtų išėjusios gramatikos sveikãton.

Kaunas, 1921 m. XII. 20—1922 m. I. 6.

(230) **95. Galūnė -ysta arba -ystė**[1]

Diena dieną mokol Kas vakar tebebuvo dar tamsu ir neaišku, šiandie prašviesėjo ir paaiškėjo. Mūsų kalba vos tepradedama tyrinėti. Diena dienon išeina aikštėn vis naujų faktų. Naujieji faktai gali sugriauti (dažnai ir griauja) senuosius tvirtinimus ir išvedimus. Anuomet „Draugijoje" (III 193—199) esmi tvirtinęs galūnę *-ystė (-ysta)* esant slaviškos kilmės, bet šiandie to daryti nebegaliu, nes nebeleidžia naujieji kalbos faktai. Visus mano samprotavimus vienu mosterėjimu nuvertė linkmeniškių žodis *tekẽstos,-tų*[2] „tekėjimas (už vyro)". *Tekẽstos*, sujungtos draugėn su *ženỹstomis* (irgi Linkmenų par. žodis), nušvietė man mūsiškės galūnės kilmę. Abiejuose žodžiuose priesagą sudaro *-sto*, o balsiai *-ẽ-* ir *-y-* yra veiksmažodžio kamienagaliai: *tekẽ-ti, žẽny-tis*[3].

Tekẽ-stos : *tekẽ-ti* = *daly-stà* J: *dalý-ti*. Tą pačią priesagą rodo ir dusetiškių žodis *gyva-stà* (kilm. *-ãstos*) „gyvata, gyvenimas" (‖ *gýva-s)*. Sva. žodis *dionō-st* „Dienst, tarnavimas" padarytas su priesaga *-sta-* (neutrum): sva. *dionō-n* „dienen, tarnauti". Galūnei *-ysta (žmonystà, mergystà)* pradžią bus davę tokie žodžiai, k. a.: *daly-stà* ‖ *dalýti* ir *ženỹ-stos* ‖ *žẽnytis*. *Našystà* „Mode"[4], nebetekusi greta savęs veiksmažodžio **našýti* (= sl. *nositi* „nosić"), lietuviams pasirodė turinti galūnę nebe *-stà*, bet *-ystà*. Galūnę *-ysta* apibendrinę lietuviai ėmė dėti net ir tenai, kur pirma jai nebuvo vietos. Taip atsirado mums *gáilysta* Ba[1] 76, VChr 93_{27}, *žmonystà* D[5] 23_{13}, 35_{22}, 51_{10}, 60_{23}, 61_{2}, 163_{15}, *mergystà* „dziewictwo" J, *kiaulystà*, *kalvystà* (išleido sūnų *kalvỹstos* mókytis) ir kt. Galūnės *-ysta* vietoje dažniau girdėti sakant *-ỹstė* : *jaunỹstė* — *paikỹstė*.

---

[1] [Šis straipsnelis pirmą kartą buvo išspausdintas „Vaire" 1914 m. Nr. 13 p. 14. Antrą kartą spausdindamas, Būga tik labai nežymiai jį tepakeitė. — *Z.Z.*].

[2] „Štai tau, merga, ir *tekėstos!*" sakoma į nevykusiai nutekėjusią mergą.

[3] *Ženytis* yra slaviškos kilmės žodis. Lietuviai tam reikalui yra vartoję, vietomis ir dabar tebevartoja, žodį *vesti*. Linkmeniškių *ženystas* Salakiečiuose atstoja *vedybos*, kurioms latvių kalboje atliepia žodis *vedības* BW 15840,1,2.

[4] Tokia mūsų *našysta* Kp, Sv.

96. Vyskūpija ir vyskūpystė

(231) Vyskūpo valdomą žemės sritį vadiname *vyskūpijà,-ìjos* D^{5} 248$_{23}$, „das Bisthum, Land“ R I 183, II 75. „Bischofsthum, Amt“ Ruigiui yra *vyskūpỹstė*. Ir mums reikėtų skirti *vyskūpìją* „vyskūpo valdomą sritį (Diözese)“ nuo *vyskūpỹstės* „vyskūpo luomo, užsiėmimo (Amt)“. Dusetiškiuose *vyskūpijà* galėtų atstoti ir *vyskūpystę*, nes čia *sėbrystės* ir *pagonystės* vietoje sako *sėbrijà* ir *pagonijà*: Kitãjus su Japónu suvẽjo *sėbrìjon* Ds (= *sėbrõn* Salos); Ką rašo sūnus iš *pagonìjos* (= Japonų žemės)? *pagonìjos* čẽsais „во времена язычества“ Ds.

285(231) ## 97. Marios ir jūrės

D-ro J. Basanavičiaus 70 metų amžiaus sukaktuvėms pagerbti[1]

Šiandie rašomojoje kalboje žodis *mãrios* visur stengiamasi pakeisti *jūrėmis* arba (žem.) *jūra*. Tai daroma del įtarimo, kad *marios* būsiančios slaviškos kilmės žodis. Mat, ir slavėnai *mariàs* vadiną panašiu vardu (rus. *море*, l. *morze*).

Del tos rašomosios kalbos tėvų baimės pavartoti raštuose ben vieną, dieve lenk, slaviškos kilmės žodį daug nukenčia nelaimingoji mūsų kalba. Ta svetimybių baimė susina ir nuogina mūsų kalbą. *Vilnų* pakeitimas *gauraĩs* kalbos turto nepadidina. *Krėslą* pakeitę *kede*, kalbos irgi nepralóbinsime, bet, priešingai, ją nuplėšime, nususinsime.

Vìlna su *krẽslu* kaipo prekės kalbos turguje bus daug brangesnės nei tariamųjų svetimybių vengėjų peršamieji *gauraĩ* su *kede*. Jau kur *vìlna*, vis *vìlna*! *Gaurams* toli šaukia iki *vilnos*. *Kedẽs*, tos primityvės sėdynės, net ir lyginti negalima su augštosios kultūros padaru *krẽslu*.

Ir slavėnų *morje* (rus. *море*, l. *morze*), ir lietuvių *mãrios* pridera ne prie skolytinių, bet prie bendrųjų žodžių krūvos. Ir lietuviai, ir slavėnai *mãrioms* vardą turi paveldėję iš savo močiutės kalbos, vadinamosios indoeuropiečių giminės tautų prokalbės. Iš savo močiutės kalbos, iš kurios šiandie išdygo arijų (Indostano ir Irano gyventojų kalba), armenų, albanų, slavėnų, áisčių, arba baltų (vadinasi, lietuvių, latvių ir prūsų), graikų, italikų, keltų ir germanų kalba, slavėnai su aisčiais tokios rūšies žodžių, kaip *morje* ir *mãrios*, turi nemãža.

---

[1] [Dedikacija yra tik „Švietimo darbe“. — *Z.Z.*].

Iš aisčiams ir slavėnams bendrų žodžių pavyzdžiui tesie kad ir šie keli: 1) *sūnùs* = sl. *synъ* = skr. *sūnúḥ* : got. *sunus*, vok. *Sohn*, 2) *ûdra* = sl. *vydra* : s. isl. *otr*, vok. *Otter* (iš senėlesnės lyties **udrā* = gr. ὕδρα „vandeninė angis"), 3) *gardìs* „drabina od wozu", *gařdas* = sl. *gordъ* (rus. *городъ*, *огородъ*, l. *gród*, *ogród*) = s. isl. *gardr* „tvora, kiemas, daržas", got. *gards* „kiemas, namas" = alb. *garδ-i* „tvora"; čia pridera ir slavėnų „karties", „žalgõs" vardas *žьrdь* (rus. *жердь*, l. *żerdź*): vok. *Gerte*, 4) *vil̃kas* = sl. *vьlkъ* (rus. *волкъ*, l. *wilk*) =
286(232) skr. *vṛkaḥ*: sen. isl. *ylgr* „vilkė", 5) *vilnìs* : sl. *vьlna* (rus. *волна́*) : vok. *Welle* „banga", 6) *vìlna* = sl. *vьlna* (rus. *во́лна*, l. *wełna*) = got. *wulla*, vok. *Wolle* = skr. *úṛṇā* „vilna", 7) *grindà* „половая доска, мостовина" = sl. *gręda* (rus. *гряда* „слега; ežia, lysia", l. *grzęda* „lakta; ežia"): s. isl. *grind* „užtvaras, gardis", s. ang. *grindel* „sklą̃stis, velkẽ", 8) *gum̃bas* „шишка, желвак", la. *gumba* „Geschwulst" = sl. *gǫba* „grybas, spongia; lūpa" (rus. *губа*, l. *gęba*), 9) *žiemà* = sl. *zima*: skr. *héman* „žiemą", gr. χεῖμα „žiema", lot. *hiems*, 10) la. *lauska* „plėiskana, Schinn" = sl. *luska* „kiavalas, kiautas, lukštas", 11) *rasà* = sl. *rosa* = skr. *rasā* „vilgšnumas, šlapumas", *rásaḥ* „sùltys, sunkà, skystimas" : lot. *rōs*, *rōris* „rasa", 12) *kasà* = sl. *kosa* „supinti plaukai" : sl. *kosmъ*, *kosma* „suvelti plaukai" : s. isl. *haddr* „moteries galvos plaukai" iš senėlesnės lyties **haz-ða-z* : lie. *kẽsulas* ir *kasulà* „kekė, пучок, грозд" RFV LXV 316; 13) *rãgas*, *ragaĩ*, la. *rags*, pr. *ragis* „Horn" = sl. *rogъ* „cornu": lie. *rãgės*, *rõgės*, la. *ragus*, *ragavas* „дровни, Holzschlitten", 14) *tãkas* = sl. *tokъ*; *vъs-tokъ* „восток" = lie. *ùžtakas*, 15) *sakaĩ* „medžių smala" = sl. *sokъ* ir kt.

Mãrių vardą, be slavėnų ir lietuvių, pažįsta dar šios indoeuropiečių giminės kalbos: 1) germanai: got. *marei* „Meer", *marisaiws* „See", s. isl. *marr*, s. ang. *mere*, sva. ir s. saks. *meri* „Meer, See", 2) keltai: air. *muir*, kilm. *mora*, kimr., korn., bret. *mor* „Meer", gal. *Are-mori-cī* „pamarėnai" (tautos vardas), 3) italikai: lot. *mare*, *-is* „Meer".

Mãrioms bendrą vardą iš devynių indoeuropiečių giminės šakų turi tiktai penkios šakos, būtent: aisčiai, slavėnai, germanai, keltai ir italikai.

Germanai *mãrių* vardu vadina ne tiktai mariàs „Meer", bet ir mažesnius stovinčius vandenis (Feist Kultur 506): sva. ir s. saks. *meri*, s. ang. *mere* „stehendes Binnengewässer, Tümpel, Sumpf", s. fryz. *mar* „Graben, Teich", s. ol. *maere*, *mer* „Sumpf, See",

s. ang. *merisc*[1], iš kur ang. *mersh*, vok. žem. *marsch* „sumpfige Niederung".

Greta su lytim *mari* „Meer, Teich, Sumpf" germanai turi kito laipsnio žodį *mōra*, kurs paprastai „balą", „pelkę" reiškia: s. ang. ir s. saks. *mōr* „Sumpf, Moor", sva. *muor* „Sumpf, Morast, Moor; (selten) Meer".

Iš aisčių, be lietuvių, *mārių* vardą pažįsta dar prūsai: *mary* „Haff". Upių ir ežerų tikriniai vardai rodo, kad seniau ir latvių vartota žodis
287(233) **marja (mare)*[2]. Štai tie vardai: 1) sen. la. „die beke *Marra* vlut in die Ryva" 1338 m. (Bielenstein Grenzen 446; die bei Labraggen in die Ostsee fliesst l. c. 480) = jotving. „das fliess *Maro*" 1385 m. (Scr. rer. Pr. II 691 = jetzt *Maricha*, Nebenfluss der Czarna Hancza) = lie. *Mara* (ar *Maria*?) — Žeimenõs intakas iš kairės (Žeimenà įteka į Nerį iš dešinės) Słownik geograf. XIV 760, Семенов Слов. II 222; 2) la. *Tuos-mare* „ežeras į šiaurę nuo Liepójos ežero, Ožputės apskr.": lenk. (la.) *Tosecz* — struga z jeziora Papen, lewy dopływ Bartowa (Słownik geogr. I 112).

Aisčiai „marioms" turi dar ir antrą vardą, būtent: *jū́rės*, *jū́ra* — la. *jūŕa* — pr. *iuriay*, *iūrin* „Meer".

Akyva būtų sužinoti, kas do skìrtumo senovėje būta tarp *mārių* ir *jū́rių*?

Ką *mãriomis* vadina mūsų žodynai, bus matyti iš šitų išrašų: 1) *Márês* das Meer, das Haff. *Marélês* das Haff R I 88, Meer *Márės*, *riû*, *Júrės*, *riû*. Meerbusen, *Priėmarės*, *riû*, *Mârių Káklas* R II 253, *Néndriû Márės*, das Schilfmehr R I 94, Anlauf des Meeres, *Máriû* Patwinnimas R II 25, Bank, Sandbank im Meer, Pėskû Kálnai *Máriose* R II 51, Fluth, Užtwinnimas, Twanas, Pėwos twyksa kai *Márės* pìlnos Wandens R II 145, darüber fahren, übers Meer, Wasser, Irrûs', pérwažoju per *Marès* R II 97, Eisvogel, *Júriû*, *Máriû* Paukszti s R II 117, Gestade, am Meer, Krantas *Juriû*, *Máriû* R II

---

[1] Prancūzų žodis *marais* „bala, plynia, raistas", kilusis iš lotynų žodžio **mariscum*, rodo ir lotynų kalbos žodį *mare*, be „marių", reiškus dar ir mažesnį stovintį vandenį.

[2] Kopų latviai (A. Bezzenberger Ueber die Sprache der preussischen Letten. Göttingen 1888) greta su *jūr(i)a* „Meer" turi ir *mar(i)a*, *mare* „Haff": *mār* 32 (nom. sing.), *maras* 38 (gen. sing.), *mari* 57,61 (acc. sing.) ir *mariu* 38 (acc. sing.). Lytį *māre* „Haff" Kopų kuršininkų kalboje rado ir kiti tyrinėtojai (Voelkel Progr. d. Tils. Realsch. 1879 p. 18, Becker BB XXVIII 265). Kuršininkų *mare* gali būti ir skolytinis žodis (F. Sommer Die indogermanischen jā- und jo-Stämme im Baltischen 58).

173; 2) *Marės, rũ,* das Haff, ein kleines Meer. *Marėlės, lũ,* das Haff, auch eine Einbuchtung des Haffes, der See M I 159, Haf, das Curische Haf, *Marios, riũ* M II 249, See Eżeras, *Mários* M II 434; 3) *Máres, iû* ursprünglich wohl das Meer, im hiesigen Sprachgebrauche aber immer das kurische Haff; nur im Žem. kommt es auch in der Bedeutung Meer, Ostsee vor (vergl. *Jures*). *Marem's* zu Haff, zu Wasser, z. B. fahren. *Aismares, iũ* das frische Haff N 383; 4) *mãrės* 1. das Kurische Haff, 2. jeder grössere Binnensee K, See jűrės, jűrios, bibl. oft *mãrės* K[1] II 179, Haff *mãrės, mãrios* I 578, Kuršių *mãrios* nuteñka ikì Klaĩpėdos I 407 „erstrecken", jűrėmis, *mãrėmis* plaũkti See und Haff entlang schwimmen KGr § 1410; 5) Morski *Mariu, marinis.* Morskie burzenia. Wirimas *mariu.* Morze. *Marios* jures. Morze wielkie. *Marios* didżios SzD 155, Burzy się morze. Siaućia *marios* 22, Koczkodan, kot morski. Cercopithecus,
288(234) cephus. Katas *marinis* 96, Laternia morska. Zibintuve *mariose* 130, Popielica. Mus ponticus. *Mariu* pełe 275, Wrzawa. Wirimas *mariu* 404; 6) *marios* v. jūrės „morze, море" Mież; 7) *mãrė* залив; zatoka. Dūšià ne *mãrė,* tur mierą válgyti J III 12.

Be žodynų, *mariàs* pažįsta dar šie šaltiniai: 8) 1547 m. Kat. 34_5: Liaupse dewui... *mariasu* ijr szemesu; 9) 1559 m. Forma chr. 35_{14}: su wissu karia pulku *marosu*... paskandinai; 10) 1579 m. Vilentas: *Mariofu*... paſkandinai 34_5, vſchβent *mariams* jr wilnims 46_{26}, *mariũ* 30_4, 57_{25}, 63_{13}, 153_{17}, *marias* (nom. pl.) 63_{20}, (acc. pl.) 63_{18}, 65_5, 76_{20}, $130_{21,23}$, *mariofu* 65_6, *mariu* (gen. pl.) $66_{28,31}$, *mariump* 110_5, *marioms* $155_{12,13}$, *mariofna* 160_{16}; 11) 1591 m. BrP: Ponawoket... ant ſzuwu *marofu* II 467, Ir *Marias* bei wilnis uſzes I 14, ſudraude weia ir *marias* I 196, weias ir *Marios* io klauſa I 196, Jurioſa *Marioſa* ir kittoſa wandeniſſa I 198, ſuiudinimas Juriu alba *mariu* I 199, weias bei *marios* io klauſa I 201, ir tu mielas brolau, kaip ſuiund weiu *marios*... ſchauk Diewopi I 202, ponawoket ant ſzuwu *marofu* I 234, pas *marias* VChr 21_{25}; 12) 1599 m. Daukšos Postilė: *máriosia* DPo 107_{25}, wéiamus ir *mariomus* 107_{28}, wéiei ir *mârios* 107_{29}, *máriomus* 108_3, *máriose* 108_7, *mârios*... ežęras 108_{20}, ąnt *márių* 108_{25}, įiúdino *maręs* 108_{31}, wîlnios *mârių* 109_{27}, wéiemus ir *máriomus* 112_{14}, po *marés* 112_{24}, wéiei ir *mârios* 112_{29}, źéme, *mários* 320_{15}, *mários* DP 379_{32}, *mârios* 622_{10}, *márių* 380_{37}, nůg' *Marių* ik' *mariomus* 503_{54}, tįnkłą łáidże *marioſn'* 377_{30}; 13) 1600 m. Margarita Theologica: Moysieſchus ludiie / dangu / żeme / *mares* / ir wiss kas iůſa jra / ſcheſchomis Dienomis nůg Diewa ſant ſutwerta 40a, wandenes *mariu* raudonuiu iſsikelle ir ſuſtoie 45b, *marioſa*

ir żmoneſa 237a; 14) 1653 m. Kėdainių raštai : Pons kad *Marias* iwiſkin wilnis begineja KN 30, Ir *Marios* kiek nor tegul ſiaućioia / Padangiems wilnis iu te kupſtuoia / Ponas eſt wilniu wiſu dideſnis / Yr užu bayśias *Marias* bayśiaſnis 81, Užkit *Marios* wilnis kupſtuokit 83 (= BGLS 339 s. v. *wilnis*), Danguy / žiamey / *Marioſe* 200, *Marios* kraßtuose ſtowi 200, *marios* iudinas 209, užet prades *marios* KK^{3} 1 (= VChr 62_{34}), *marioſe*, *marioms* 35, weiey ir *marios* kłauſa 35; 15) 1653 m. D. Kleino „Grammatica Lituanica“ (= 1673 m. Th. Schultze „Compendium Grammaticae lithuanicae“ 33, 37): *marios* / jures / mare, oceanus 70, tai wiſſa / kas *marioſa* ira / omne id quod in mari est 81, už *mariu* / trans, ultra mare 168; 16) 1662 m. „Chylinskio Biblija“ (Э. А. Вольтер Об этнографической поездке по Литве и Жмуди летом 1887 года. СПБ. 1887): Diewas... surynkimą wądeniu pramino *Maromis* 77, *Marose* 77; 17) 1701 m. „Naujas Testamentas“:
289(235) méte tinkłą *Marioſna* Mat. 4,18, pułkas kiaulũ... įsimete *marioſna* 8,32, ißėjo wėl *Máriump* Marc. 2,13, jám ir Wėjas ir *Mários* eſti pakłuſnus 4,41, nuskendo *márioſe* 5,13, ußti pradês *Mários* ir Wilnis Luc. 21,25; 18) 1787 m. Supraśliškis „Żiwatas Pona yr Diewa musu Jezusa Christusa“ (rašytas šiaurės vakariečių žemaičių tarme): ſmyltiu niera *mario* 70, parsykiełty par *Mary* 82, meſkies i *mary* 117, kiek łaſzu *Marioy* 327; 19) 1816 m. Giedraičio „Naujas Istatimas“: O wayksciodamas Jezus pagal *mariu* Galileos, iszwido du brolu... łaydanczius tinkłą ing *marias* Mat. 4,18, wisas pułkas kiaulu skubey nuog skardzio isimete *mariosna* 8,32 ir kt.; 20) *mãrės* „Haff“ Sch 289, Iš tólo *marès* išlàkti, o priẽjęs nei krašto Sch 110 (Brodowski), Perkelk mane per *marès* 182, *mãrių* vil̃nys 182, prie jū́rių, prie *marẽlių* 10 (Rėzos daina); 21) nepłauki *mari* pagał, bet wede sausu kielu Val. Prade 71, Isz saulieteki ties juoduje *mari* buwa miestas wadinamas Neocezarea 117, atpłaukiem... par juras *mares*, par eżerus ir upes V^{7} 97_{22}; 22) *mary* (nom. sing.) Sen. auk. ałt. (= žem.) 423_{11}, 463_{20}, *marioy* 472_{27}, Jo yra *marys* 353_{3}, *mariosy* 334_{27}, 462_{11}; 23) karaliste... paskandinta *mario* Żinia 296 (= žem.), Kiek yra łaszu *marioje* 234, żweiodami *marioje* sugaun wisokes żuwis 273; 24) ąnt krasztu *maręs* Dauk. Dajnes 135, Irkłó *maręs* neparpłauksi Apiniû aug. 44, iki... Prusû *maręs* Pasakoj. I 84, pirmoja traktis eja par Nemuna... antroje eja nû Kłajpiedos Kopomis tarp juras ir *Maręs* 499; 25) Vidurỹ dvãro liũliúoja *mãrios* J^{3} 682,13, Jau aš *mãrių* martelė 948,5; 26) Mockabūdis (Suv.): *marios* VChr 451_{12}, Akys *marios*, pilvas pragaras 451_{19}; 27) Neselmano Prūsų lietuvių dainos: *Marios* jęję ne palaike, ir nuneše į jurates Klv^{1} 161 (344); 28) Tu esi *marios* Tataré Ties. Kieles Vl,

marioms 66 (dat. pl.); 29) prigėrė *mãriose* Mit II 64 (Ožkabaliaĩ, Suv.), važiuosiv jūrias *marias* J. Basanavičius Ožk. dainos Nr. 24,34, ant *marių* 146,1, per *marias* 172, 16, 19; 30) *mãre* Haff (Drawöhnen, Schwarzort) LF 139; 31) Gyvàts ne *mãres* (Klooschen bei Prökuls) LF 51; 32) *marios* LB 242 (Garliava).

Kur Lietuvoje pažįsta *jűres*, bus matyti iš šių mano žodyno išrašų: 1) *Júres, ru* das grosse Meer, 2. die Ostsee R I 51, Krantas *Júriû*, Kur Akrutai prisiléidžia R II 21, M II 28; 2) *Jures* und *Juros,rû* das grosse Meer, die Ostsee. *Jurû* Wilnys die Meeres Wellen M I 101; 3) *Jures,û* das Meer, die Ostsee. Der Sing. *Jure* ist nicht gebräuchlich. *Juros,û* dass. N 43; 4) *júrios* und *júrės* die See, das Meer, vorzugsweise die Ostsee K, See *júrės, júrios*, bibl. oft mãrės K[1] II 179, ůlà *(júriose)* Felsenklippe K[1] I 431, *júrėmis* KGr § 1410, 1415; 5) *jűra* мope, morze J (= žem.); 6) marios v. *jūrės* morze, мope Mież; čia *jūrės* yra žodyno redaktoriaus priedas; 7) Morze. Marios *jures* SzD 155; Širvydas *jūrių* kaipo rytietis augštaitis nepažino, *jūres* žodynan bus įtraukęs jo leidėjas; 8) Bretkūnas: *Jurioſa* Marioſa BrP I 198, ſuiudinimas *Juriu* alba mariu I 199, kurie ponawos ant ſzuwies *jurioſa* BrB Genes. I, 1 26, *juriu* I, 1 28 (gen. pl.), draudzia *Jurems* (Marioms) idant ne patraktų BrB Sirach 43, 25 (BGLS 249); 9) 1600 m. „Margarita Theologica": Didi ſuiudinimai *Juriu* 238a; 10) 1653 m. D. Kleino „Grammatica Lituanica": per trejas *jures* per tria maria 74; 11) *jűrės* Meer Sch 277, Privažiavo *jűres;* tose *jűrėse* máudėsi Laũmės Sch 145; 12) *jures* marios Tataré Ties. Keles 57 (nom. pl.), per wisas *jures* mares 82, asz lektcze už *jurju* mariu 240; 13) J. Basanavičius Ožkab. dainos: Skandin mane jauną in *jūrių* dugnelį Nr. 12, 11, važiuosiv *jūrias* marias 24, 34, bėgkim už vandenų, *jūrių* 136; 14) Mockabd: plaukim *jūrias* maružes VChr 443_5; 15) Vilkyškiai (Prūsų Lietuva): *jūrims* LB Nr. 19,1 „jūrėmis"; 16) Garliavà: *jūres* LB Nr. 4,6; 27,16; 17) Vabalniñkas: par *jűris* marìs VChr 344_{19}; 18) *júra*, máre мope Kr 20; 19) Įpuolė rožė į *jűrą* J[3] 491,3; 20) po *jūras* mareles Palanga Живая Старина III 525 Nr. 15,4; 21) Daukantas: mare, arba *jura* Prasma 115, Jůdoja *jura* VChr 202_{15}, Žiamajtiů *jura* 202_{17}, nu jůdosęs *juras* iki Žiamajtiů *juras* Pasakoj. I 37, paszałusi *juras* atsiauta adaria tinaj kiali 490; 22) Valančiauskas: pri Simona, ant krasztu *juras* giwenante Prade 30, *jura* NT 152_{16}, it *jurą* 242_3, tark *juraj* 176_{19}; 23) Senas auksa ałtorius: *juroy* 477_{25}; 24) *jurom* atkeliawes Kantyczkas 729; 25) *jűra* LF 119 (Klooschen, Drawehnen); 26) Bėgsu *júrams* marelems LF 26, *júres* (=*jűras* „jūros") vandenelį LF 24 (rodosi: Löbarten „Liubartai"); 27) *jūrės* dugnužis Klv[1] 49 (23).

290(236)

Latvių kalboje *jūrių* vardas turi šias lytis: 1) *jūŕa* (*jūra* „Meer" Bielenstein Lett. Spr. I 68) BW 13893, 23289, 30765,9, *jeuras* dybynā BW 29891,2 (Līksna); 2) *jūŕas* arba *jūras* plur. tantum: ryt. *jiurōs* loc. pl., *jiuru* gen. pl. (Эндзелин Изв XIII,4 180) BW 29898, nôču pa *jiurōm* BW 13250,39; 3) *jūre* : *jūres* mala BW 20081 var., to *Juhri* acc. sing. 1644 m. VChr 124_{36}, ryt. ap. *jiuri* 1753 m. VChr 149_{25}, plota *jiure* BW 23714, *jeurę* 30707,1, *jiuris* videńā 30689,1; 4) *jūres* pl. t.: ryt. *jiures* nom. pl. BW 12057,5, daugìskaitos kilminiñkas (gen. pl.) *jiuru* BW 13250,25; 29898, *jyru* 13595,7 (Krosluva) gali čia priderėti.

Mano mẽdžiaga rodo, kad *mārių* Lietuvoje esama populiaresnių už *jūres*.

Jūrių visai nepažįsta rytiečiai ir jų kaimynai Didžiosios
291(237) Lietuvos vakariečiai augštaičiai. Rytiečių Širvydo ir Miežinio žodynų *jūrės* nerodo, kad jų autorių tarmėje būtų buvęs pažįstamas šitas žodis, nes jis pateko žodýnan iš redaktorių kalbos.

Dainų kalboje ir Lietuvos Rytuose galima girdėti dainuojant „už *jūrių* marių" (Kp, Marijampolė, Vilkaviškis).

Rytiečių (Ds, Kp, Seinai, Sv, Linkmenes, Tverečius, Panevėžys, Šiauliai...) ir Didžiosios Lietuvos vakariečių (SN, Marijampolė, Plókščiai, Vilkaviškis...) žodis *mārios* visai atstoja žodžius rus. *море*, l. *morze*, vok. *Meer*.

Mažosios Lietuvos vakariečiai (K, M; N) *māriomis* vadina „das (Kurische) Haff". „Das Frische Haff" jų vadinta *Ais(t)marėmis* (N 13, 383), t. y. *áisčių māriomis*. Keleivio Vulfstano (tarp 887 ir 901 metų) gadynėje *Aistmarių* vardo ir angliškai (angelsächsisch) panašiai skambėta, būtent: *Estmere* Scr. rer. Pr. I 733.

Tų pačių vakariečių tarmėje, kurioje Haff'o vardą atstoja *mārios*, *jūrės* arba *jūrios* reiškia „Meer", „море", „morze".

Pajūrio žemaičiai (Daukantas, Palanga, Salantai) žodžiu *mārė* (sing. tantum) vadina „Haff'ą". Jų tarmėje *jūra* (sing. t.) atstoja vok. žodį *Meer*, rus. *море*. „Das Baltische Meer" pajūriškiai žemaičiai vadina *Jūra* arba *Žemaičių jūra*. Toliau nuo Jūros gyveną žemaičiai, pavyzdžiui, Kvėdarnos, Tvẽrų, Eĩžvilko... parapijos, *Haff'o* nuo *Meer'o* nebeskiria, tiedvi sąvoki vadindami vienu žodžiu *mārė*.

Žemaičių *mārė* (tarmiškai: *māri*, *mārę*) bus atsiradusi iš senėlesnės lyties *marė* (=rašomosios kalbos lyčiai *marià*) per kilminiñko *mārę̃s* arba *māris* kaltę. Žemaičių tarmėje rãšomosios kalbõs galūnės *-ios* ir *-ės*, neturėdamos ant savęs kirčio, sumišo, t. y. vienãskaitos kilmininkas ir *dvãsios*, *gìrios*, *vãlios*, *kójos*, ir *lãpės*, *sáulės*, *kárvės*, *kérpės* įgavo vie-

nodas galūnes: *dvãsęs, dvãsis* (čia *i* tariamas maž daug kaip lenkų *y* žodžiuose: *ryba, tyka, łyko*); *gę̃rę̃s* (*ę̃* — pusilgis, *ę* yra vidurinis garsas tarp *e* ir *i*), *gĩris; vãlęs, vãlis; kúojęs, kúojis* ir *lãpęs, lãpis; sáulęs, sáulis; kárvęs, kárvis; kérpęs, kérpis. Lãpęs, lãpis* pavyzdžiu žemaičiai, užúot sakę *marė, dvasė, girė, valė*, ėmė sakyti *mãrę, mãri; dvãsę; gę̃rę, gĩri; vãlę*, t. y. pateko vardininko *lãpę, lãpi* analogijon. Kad *marė*, t. y. *marià*, dar nesenai yra pavirtusi vardininke lytim *mãrę, mãri*, t. y. *mãrė*, teberodo žemaitiškasis linksniavimas. „Senas auksa ałtorius" prie vienaskaitos vardiniñko *mary* 423_{11}, 463_{20} viėtininke dar tebeturi senąją lytį *marioy* 472_{27} ir *mariosy* 334_{27}, 462_{11}.

Mūsų *jūra, jūrės* ir *jūrios* yra vienos kilmės su žodžiu *jáura* „bãlos
292(238) žemė" Slnt, „sunki išarti, žema, balos žemė" Sv, „šlyninė, klijaunà žemė" Linkmenes, „pilkoji žemė (juodžemys su moliu)" Ds, Tverečius: Ysmukáu kãp ỹ *jáura* (Kuliaĩ): *jáura* „bagnisko, topielisko" J, *atjáurė* „niwa przy bagnie w cieniu" (prie baltojo molio) J: *jauras* „moczary, ziemia wilgotna" Mież.

Prasmės atžvilgiu *jū́ros* „Meer, morze" sántykis su *jáura* „Sumpf, bagno" niekuo nesiskiria nuo *mãrių* „Haff, Meer" santykio su sva. *meri* „Sumpf, bagno".

Tas faktas, kad áisčiai ir germãnai vienu vardu vadina ir „marias", ir „balas", rodo mūsų prosenolius bendrojoje jų protėvynėje tikrųjų mãrių nepažinus. Jų protėvynės mãrios bus buvę tokie vandens plotai, kurie ilgainiui galėjo nusekti, t. y. pavirsti bãlomis, pélkėmis, raĩstais, líeknais, plýniomis, máivomis.

Šiandie žodis *jáura* reiškia „balą" arba „balos žemę", bet prieš 3000—2500 metų ji dar bus tebeturėjusi *jū́ros* reikšmę, ką rodo iš mūsų kalbos pasiskolytasis[1] suomiškas „ežero" vardas *järvi* : est. *järv*, lap. *javrre*, lyb. *jåra* (iš **jarve*) „See". Suomių žodis *järvi* kilęs yra iš senėlesnės lyties **jäuri*. Kad suomių kalboje iš *ur* atsiranda *rv*, rodo aistiškosios kilmės žodžiai *karva* (est. *karv*, lyb. *kåra*, lap. *garvve*) „pilus v. villus animalium, plantarum, corporis humani" ir *tarvas* „urus (cervus?)" = *gaũras, gauraĩ* ir *taũras, tauraĩ* (Thomsen Berör. 104, 171, 228).

Suomių žodis *järvi* rodo aisčių kalbose kitkart buvus lytį **jauri* „ežeras, jūra" su tokia pat galūne, kaip ir prūsų žodyje *mary* „Haff" (=lot. *mare*, kame *-e* iš *-i*) ir skr. *vári* „vanduo, tvenkinys, jūra".

Lytį **jauri* (suom. *järvi* „ežeras") „jaura : jūra" drauge su *jū́riomis* (la. *jūŕa*, pr. *iuriay*) pagamino senovinis linksniavimas iš indoeuro-

[1] Žiūrėk „Švietimo darbo" 1922 m. Nr. 1—2 p. 31.

piečių prokalbės bāzės *ewār* „vanduo, šlapumas“ (Hirt Ablaut § 380). Tos bazės vardininkas yra buvęs ben keleriopas: **éwər, éwər-i; wār, wār-i* (skr. *vār, vāri* „vanduo“, av. *vār* „lietus“). Prie vardininko **éwər, éwəri* kilmininkas turėjo gauti lytį **ūr-és, ūrį-és*. Aisčių prokalbėje **éwəri* turėjo pavirsti lytim **eúri*, nes nekirčiuotasis *ə* išnyko, „cirkumfleksą“ perdirbęs „akūtu“. Iš lyties **eúri* vėlėliau atsirado *jáuri*. Atsiradus lyčiai *jáuri*, ir kilmininkas **ūrį-és* turėjo įgauti *j*, t. y. pavirsti lytim **jūrį-és*.

Tokio prokalbės linksniavimo, kuriame kaitaliotųsi įvairūs kamienai *(jaur- || jūr-)*, naujosios gadynės kalbos nebeišlaikė, nes jos apibendrino vieną katrą kamieną ir jį kiaurai išvedė per visą linksniavimą.

293(239) Del vardininko *jáuri* paskui ir kilmininkas *jūrįés* perdirbta kamienų išlyginimo keliu į *jáurįes*. Kilmininkas *jūrįés* išlyginimo keliu perdirbo ir vardininką *jáuri* į **jűri*.

Iš senosios lyties **māri* (pr. *mary* = lot. *mare* = got. *mari-saiws*) lietuviai šiandie turi vardininką *marià* ir (dg.) *mārios*. Senovės vardininkui **jűri* šiandie mūsų kalboje atliepia **jűria* (la. *jūŕa*) ir (dg.) *jűrios*. Lytis *jūrės* del savojo *-ė* yra tos pat kilmės, kaip ir tarmiškoji *mārė (mārės)*.

Kad žilosios senovės įvairiakamienį linksniavimą (Heteroklisie) naujõsios gadynės kalbos išlygina, rodo ne tiktai *jűrių* ir senovės **jáurios* (vard. **jáuri* = suom. *järvi*) pavyzdys, bet ir daugybė kitų, kurių sąrašą duoda Joh. Schmidt'as (Die Pluralbildung der indogermanischen Neutra. Weimar 1889).

Indoeuropiečių prokalbėje „vėdaro“ vardas yra turėjęs šitokį linksniavimą: vard. **ówədhr̥, oũdhr̥* ir **wédhōr*, kilm. **ūdhnés, udhnés* ir **wədhnés*. Iš to įvairumo lietuvių kalboje atsirado du atskiru žodžiu, būtent: *vėdaras* (la. *vêdars*, pr. *weders* „Bauch“) ir šiandie nebevartojamoji **ūdrà*, kurios pėdsakai paliko žodžiuose *ūdrója* „świnia prośna, na czasach“ (infin. *ūdróti*) Ds, Jnš, Kv ir *pa-ūdrė* Ds „pavėdarė“. Kitose kalbose „vėdaro“ vardas įgijo kitokias lytis: skr. *údhar* (vard.), *ūdhnaḥ* (kilm.), lot. *ūber, ūberis*, gr. οὖθαρ, kilm. οὔθατος, sva. *ūtar* „Euter“, vok. žem. (mndd.) *jeder* (ide. *eudher*), sl. *vymę* (ide. *ūdhmen-*) „tešmuo“ ir sl. *vědro* „kibìras“ (senovėje vandenį nešiodavę gyvolio „vėdarais“).

„Vėdaro“ vardo pagrindinė (šakninė) dalis indoeuropiečių kalbose turi šias lytis: *eudh* (vok. žem. *jeder* „Euter“), *oudh* (gr. οὖθαρ), *ūdh* (lie. *ūdróti, pa-ūdrė*) ir *wēdh* (lie. *vėdaras*, sl. *vědro*).

Jei H. Peterssono (Studien über die indogermanische Heteroklisie. Lund 1921 p. 15) dėsnis (Ein auslautender Verschlusslaut wur-

de aspiriert, wenn er in betonter Silbe stand) yra teisingas, tai su baze **ewēdh-* galėjo greta būti ir **éwəd-*. Tuomet nuo žodžių skr. *údhar*, gr. οὖθαρ nebegalima bus skirti vien del *d* (ne *dh*!) šių „vėdaro" vardų: skr. *udáram*, av. *udara-*, maked. *(h)óderos* ir lot. *venter* „Bauch". Peterssonas (p. 61) lotynų žodį veda iš senėlesnės lyties **vendros*: iš *dr* lotynų kalboje atsirandąs *tr (taeter* iš **taedros* : *taedeo)*.

„Vandens" vardas, iš kurio kilusios yra mūsų *jáura* ir *jū́ra*, indoeuropiečių kalbose balsių atžvilgiu turi tas pačias lytis, kaip ir „vėdaro" vardas, būtent: *eur* (iš *éwər*), *our*, *ūr*, *wār* ir *wər;* pavyzdžiui: 1) *eur* iš *éwərɪ* lie. *jáura* ir suom. *järvi* „ežeras" < aist. **jáuri;* 2) *our:* s.
294(240) ang. *éar* n. „jūra" = gr. οὖρον „urina, mįžalai", s. isl. *aurigr* „šlapias", pr. *Aura* „Nadruvos žemės upė" 1353 m. Mon. hist. Warm. II 194 (der Bach *Auer* bei Saalau) = la. **Aura* (vok. *Auer*) „Lielupės (Aa) intakas iš dešinės Mintaujõs par." Słownik geogr. I 52; 3) *ūr:* pr. *wurs* „Teich" iš lyties **ūras*, s.isl. *ūr* n. „smulkus lietus", lot. *ūrīna* „Harn, mįžalai"; 4) *wār:* skr. *vār*, *vāri* n. „vanduo" (Feist Kultur 507 šitam žodžiui duoda reikšti: Wasser, Teich, Meer), av. *vār* „lietus"; 5) *wərɪ* av. *vairi* „ežeras", arm. *gair* „pelkė, bala", tochar. A *wär* „vanduo", s. ang. *waer* n. „jūra".

Aistiškasis marių, jūrių vardas *jáuri* (suom. *järvi*) ir *jū́ri* (užuot **ū́ri;* su *j* iš gretiminės lyties *jáuri*) kilęs yra iš indoeuropiškos bazės **éwəri*, reiškusios „vandenį". Iš tos pačios bazės turi pasidarę „jūrioms" vardą, be aisčių, dar ir germanai: s.ang. *éar*, *waer* „Meer".

Aisčiai ir germanai „jūrių" vardu **éwəri* senų senovėje bus vadinę ne tikrąsias jūrias (Meer), bet taip sau didelius vidužemio ežerus (Binnensee), kurie ilgainiui galėjo nusekti ir pavirsti *jáura*, t. y. pelke, raistu.

Tokį didelį vidužemio ežerą (Binnensee, Binnenmeer), senovėje lietuvių vadintą *jū́ra*, šiandie jau išdžiūvusį, randa geologai[1] Žemaičiuose. Tojo ežero vietoje šiandie tekanti upė, vardu *Jū́ra*[2]. Tasai ežeras siekęs beveik net iki Ragaīnės.

Suvalkų žemėje turime upę, vardu *Jū́rė* (Pìlviškių apylinkėje; Vìšakio ar Pìlvės (?) upės intakas), kuri irgi be nebus tik senojo ežero liekana?

---

[1] Berendtas pas A. Bezzenbergerį „Bemerkungen zu dem Werke von A. Bielenstein über die ethnologische Geographie des Lettlandes" Bulletin de l'Académie Impériale des Sciences de St.-Pétersbourg. Nouvelle Série IV (XXXVI). St. Peterburg 1895 p. 499.

[2] *Jūra* — dešinasis Nemuno intakas. Jos pradžia netoli Rietavo. Nuo Jūros gavo vardą du miesteliu: *Pajū́ris* Žvingių par. ir *Pajūrālis* Kvėdarnos par.

Suomiai ne tiktai ežerą vadina aistišku vardu *(järvi)*, bet ir marias: suom., olon., veps., vot., est. *meri*, kar. *meŕi*, lyb. *meŕ*, lap. *maerra* „Meer" (Thomsen Berör. 199, Wiklund Entwurf einer urlappischen Lautlehre I 172). Mūsų garsą *a* suomių kalboje atstoja *e* tiktai dviese žodžiuose: *meri* = pr. *mary* „marios" ir suom. *reki* (kar., olon., est. *regi*, vot. *reči*, kilm. *regē*, lyb. *reggös*, *regš*, lap. *raekka*) „traha, Bauerschlitten" = lie. *ragės* „rõgės" (Thomsen Berör. 92, 211).

Visa Baltijos pajūrio suomių giminė vadina ežerą ir marias aistiškais vardais *järvi* ir *meri*. Tasai faktas rodo, kad žilojoje senovėje ir
295(241) aisčių, ir suomių būta kaimynais ir gyventa prie tų pačių *jūrių* ir *marių*. Mano išmanymu, tų jūrių marių būta Pripeties balų, kurios Herodoto gadynėje dar tebebuvusios didžiausiu ežeru. Iš to ežero, Herodoto nuomone, ištekanti „Borystheno" upė, t. y. Dniepras. Viena tiktai dalis Pripeties *jūrių*, rusų valdžios nusáusintoji, užimanti balos plotą tarp Berezinos, Pripeties ir Dniepro upių, siekia 1 141 000 dešimtinių žemės (J. Basanavičiaus Etnolog. smulkmenos 6)! Kas do jūrių čia turėta būti tuomet, kai vándens buvo apsėmę didžiąją dalį Minsko ir Gardino gubernijos!

Taigi, aisčiai „jūrių" vardu *jáuri* arba *jūri* ir aisčiai, slavėnai, germanai, keltai ir italikai vardu *mari* senovėje bus vadinę ne tikrąsias „marias" (Meer), bet vidužemio didelį ežerą (Binnensee, Binnenmeer). Tojo ežero, penkių indoeuropiečių giminės šakų vadinamo vardu *mari*, reikia ieškoti dabartinėse Pripeties balose, kurių apylinkėje pačioje mūsų eros pradžioje randame begyvenant aisčius (į šiaurę nuo Pripeties, pagal Bereziną ir Dnieprą) ir slavėnus (į pietus nuo Pripeties, Valuinės gub. ir Lenkų žemėje). Toje gadynėje aisčių kaimynais šiaurėje pagal Daūguvą būta suomių, o rytuose pagal Sožies upę — Volgos suomių šakos protėvių, iš kurių atsirado mardva, (meria, muroma) ir čeremisai.

Kieno senovėje gyventa Pripeties balų apylinkėje, rodo to krašto geografijos vardai. Bet tuo klausimu žadu rašyti atskirai kitoje vietoje, kurioje teks man kalbėti apie áisčių tautõs (lietuvių, latvių ir prūsų) santykius su senovės slavėnais ir suomiais.

98. Keli fonėtikos ir senovės dalykėliai

1. Prof. J. Endzelynas (1921 m. X. 19 dienos laiške) mano, kad dvibalsio *ei* išvirtimas latvių ir lietuvių kalboje dvibalsiu *ie* veikiausiai bus ėjęs kitais, nekaip mano nurodyta (Šviet. darbas 1921 Nr. 7—8 134), keliais. Mūsų *ie* būsiąs atsiradęs iš plačiojo *ē*, nes *ę*

(siaurasis *ē*) būtų pavirtęs lietuvių kalboje balsiu *ė*. Lietuvių *ė (ėdu, sėju)* senų senovėje buvęs siauras balsis, kam pritariąs ne tiktai lietuvių rašomosios kalbos ištarimas, bet ir jo išvirtimas prūsų šnektose balsiu *ī* (*gīdan* „gėdą“).

Endzelynui rodosi, kad dvibalsis *ie* būsiąs pėrėjęs per šiuos raidõs (Entwickelung) laipsnius (pastráipas): 1. *ei*, 2. *ēi*, 3. *ē*, 4. *ie*.

Tame patim laiške Endzelynas kelia klausimą, ar *darbý-metis* (ir pr. *butti-tāwas*?) nebūsiąs tik identiškas su lotynų vienaskaitos kilmininku (gen. sing.) *hortī*? Tenai pat rašo, kad *gùndyti* (la. *gundît*)
296(242) pridera prie tos pat padermės, kaip ir pr. *guntwei* (sl. *gonati*, lie. *pagunìkis*) „treiben“, kurio šakninė dalis *gun-* be nebūsianti tik rizginys (la. mistruojums) iš *gen- (genù)* + *gū-,gu-* (la. *gūt*, *gūstît*, lie. *gujù*). *Gùn-dyti* savo sudarymu esąs lygus su la. *stum-dît* || *stumt* „stumti“.

Ar mūsų dvibalsio *ie* pastaroji raidõs pastráipa yra buvusi *ę* (platusis), ar *ę̄* (siaurasis *ē*), gali tarti galutinį sprendžiamąjį žodį fonėtikos žinovai. Aš buvau linkęs prie *ę̄*, nes su juo buvau labiau supratęs dar nuo to meto, kada buvau Jauniaus mókiniu. Jaunius man kalte vis kalo, kad Klaipėdos krašto žemaičiai mūsų žodžius *síena, liẽžti* dar ir šiandie tebetarią su *ę̄*, t. y. *sę́na, lę̃žtę*.

Rašomosios kalbos balsiui *ė (krėslas, bėgu)* kai kuriose rytiečių augštaičių šnektose atliepia platusis (atvirasis) *ē* (pvz., Tverẽčiaus par.: *krẽslas, bẽgu*) arba net ir *ā* (pvz., Kùpiškio par.: *krāslas, bāgu*). Kadangi kupiškėnai greta lyčių *tāvas, krāslas, bāgu* sako ir *tēvęlīs, bẽgi, bẽgīmas*, tai platusis *ē*, iš kurio šiandie kupiškėnai turi *a*, yra naujesnėsios gadynės padaras iš siaurojo *ę̄*. Taigi, ir aš esmi linkęs drauge su Endzelynu lietuvių *ė* kildinti iš siaurojo *ę̄*. Del tos priežasties reikia sutikti su Endzelynu, kad lietuvių ir latvių kalbos dvibalsis *ie* bus kilęs iš *ei* per pereiginį laipsnį *ē* platųjį.

Darbý-mečio (: dárba-s) balsis *y* gretintinas yra su šių žodžių *y*: *karštýmetis* || *kárštas*, *šaltýmetis* Ivinskio Gen. 52,54 || *šáltas*. *Saldýmedis* „Lakritzenholz“, kaip rodo *saldýb-žolė* „t. p.“, gali būti kilęs iš **saldýb-medžio*. Jaunius manė, kad ir *darbý-*, *karštý-*, ir *šaltý-metis* yra netekę po *y* priebalsio *b*. Bet čia *ý* gali būti kilimo ir ne iš *ýb (gyvýba, gyvỹbė* || ryt. *gyvýbė)*, kurios bent žodyje *stibý-kaulis* „blauzdos kaulas“ (Eržvilkas, Kvėdarna) nepriderėtų ieškoti. Dusetiškiai *stibýkaulio* vietoje sako *stibū́kaulis*, o naumiestiškiai (Suv.) — *stibł-kaulis*.

2. Latviai rašomojoje kalboje žodžiu *sūra* (Šviet. darbas 1921 Nr. 9—10 123) ima vadinti sóras, проco, Hirse. Prof. J. Endzely-

nas 1921 m. XII. 14 dienos laiške man rašo: M. Silinis (Siliñš) tvirtina, kad Výšinkiuose (la. Vīšiņķi, vok. Weinschenken) pažįstą žodį *sûra* (šio krašto šnektoje *û* gali atstoti senėlesnį *û* ir *ù*, t. y. lietuvių *ú* ir *ū*), kuriuo vadiną saváime augančią žolės „Panicum" veislę. Pirmą kartą *sūrą* ir prof. J. Šmidtas išgirdęs nuo M. Silinio, bet paskui jam tekę tą žodį nugirsti, apie ką man ir parašė šių metų II. 3 dienos laiške, ir nuo kilusių iš Kuršo žemės studentų.

297(243) Taigi, latviai vardu *sūra* vadina laukinę sórą (panicum). Seniau *sūra* bus vadinę latviai ne tiktai savaime augančias, bet ir sėjamąsias sóras „Hirse, просо".

Sūra savo balsiu mums primena mardvių kalbos žodžius: mokšišką *sura* ir erzišką *suro* „Hirse" (H. Paasonen Mordwinische Chrestomathie 131, V. Thomsen Berör. 219). Be to, ir ėstų (Anderson Diss. 105) turima panašiai tariamas žodis, būtent: *sure*, pl. *surmed* „Grütze", *saksamaa-sure* „Hirse". Tomsenui mardvių žodis *sura* yra skolytinis iš *sóros*. Del balsių neatatikimo *(o : ū)* latviškasis soros vardas turėtų būti irgi skolytinis.

Balsis *ū* vienos šaknies žodžiuose paprastai neeina pakaitomis su *o* (la. *ā*). *Sótus* (Dùsetos; *sotùs* K, Kv), la. *sāts* drauge su slaviškuoju būdvardžiu *sytъ* (lietuviškai būtų **sūtus*, **sūtas*) vargu be galės apginti *sūros* aistiškąją kilmę. Slavėnų *sytъ* yra vienos padermės su žodžiais *sutъ* „suty" ir *sovitъ* „sowity". *Sótaus*, kaip rodo žodžiai lot. *satis* „gana", *satur* „sotus", got. *saþs* (vok. *satt*), esama kilusio iš šaknies be *u*, *w* : *sā-*, *sa-*. Slaviškieji žodžiai rodo šaknį *sau-*, *saw-*. Sotumui reikšti, vadinasi būta dvejopos šaknies: su ir be *u (w)*. Šaknies dvejopumo mes drauge su Hirtu (Idg. Gram. I 143) negalime vesti iš pirmykščio vienopumo *(*swat!)*.

Jei *sūra* būtų neskolytinis žodis, tai tuomet drauge su *sóra* ji būtų vardą gavusi nuo sotumo. *Soros* vardui sóties reikšmė labiau pritinka nekaip sėjimo (Schrader RL[1] 374).

Kad *sóra* būtų kilusi iš ide. prolytės **psōrā* (greta skr. *psaras*- n. „Schmaus, Mahl" ir pr. *prassan*, sen. bulg. *proso* „Hirse" Hirt Indogermanen 654, 662), tuo nedaug kas patikės Hirtui.

Mardvių žodžiui *suro* (erzios tarmė) arba *sura* (mokšos tarmė) „Hirse", kaip rodo jų pačių kalbos žodis *kulo-* „mirti" (= suom. *kuole-*), *śulo* (erzia) arba *śula* (mokša) „žarna" (= suom. *suoli*), suomių kalboje turėtų atliepti **suora*. Suomių kalbos garsą *uo* aistiškosios kilmės žodžiuose atstoja lietuvių kalboje *o*, pvz.: suom. *tuohi* „Birkenrinde" = *tóšis*, suom. *vuohi* „Ziege, Ziegenbock" = *ožỹs*, suom. *vuota* „Haut" = *óda* (Thomsen Berör. 93).

Taigi, mardvių kalbos žodis *sura, suro* visais savo garsais yra lygus lietuvių žodžiui *sóra* K arba *sorà,-õs, sórą* Kv „Hirse" (Nė *sorõs* grūdo dar neturėjau burnõ Kv, Dauk. Dajnes 167): *soros* Glyceria fluitans, *soros* girrines Milium effusum, *soros* laukinnes Digitaria sanguinalis A. Pabrėža (1835—1845 m. rankraštis Kauno Dvas. Semin. Scr. 29 Nr. 160a), *soros* Panicum miliaceum A. Pabrė-
298(244) žos Botanika 114, *soras* fem. ber, bru (gatunek prosa podłego), Panicum П, *sóros* Hirse, *sóra* ein einzelnes Hirsekorn K[1] I 651, *Soros* Schwaden, Manna M I 252, *Sóros* naminnės, Hirsen M II 274. Kun. Gimžausko rankos rašto žodynėlyje *sora* išversta lotyniškai žodžiu *sinapis*.

Kadangi mardvių *sura* yra tas pat žodis kaip ir lietuvių *sora*, tai latvių kalbos žodis *sūra* turi būti kilimo suomiškas. Mūsų javo vardas būtų savas, kad šiandie latviai ištarytų **sâra*.

Ir lietuvių *sora*, kaipo augštosios kultūros žodis, gali būti kilimo svetima, tiktai del savo vokalizmo daug senesnė už latvių *sūrą*.

3. La. daugiskaitos kilmininkas *krâšu* „krosnių" ir *alkšu* „alksnių" (Šviet. darbas 1921 Nr. 11—12 76), kaip man rašo Endzelynas šių metų I.14 ir II.11 dienos laiške, turi *š* ne iš *snj*. *Krâšņu* del vienaskaitos vardininko *krâs(n)s* prarado *n*. BW 9778,1 var. *alkšu* (nuo Dundangos) esąs Dundangos šnektai negalimas. Tenai saką *alkš* (gen. pl.), nes dundangiškiuose balsiai galūnėse iškrinta. *Alkš* galėjęs kilti iš *alkšņ(u)*.

Kad iš priebalsių jùnginio *snj* latvių kalboje atsiranda *šņ*, rodo šie žodžiai: *šņaukt, šņākt, šņukstêt, kašņât* ir kt.

Del priebalsių junginio *stj, zdj* likimo Endzelynas man praneša (šių metų II.11) šiais žodžiais:

Par *stj, zdj* rakstu savā gramatikā: Wegen *aũšât*, gen. pl. *rīkšu, zvaigžu* u. a. hat man anzunehmen, dass ursprünglich in *stj, zdj* *t* und *d* geschwunden sind, worauf *sj, zj* > *š, ž;* da neben **rīksju* etc. die übrigen Kasus den Stamm *rīkstē-* enthielten, so konnte unter ihrem Einfluss **rīksju* zu **rīkstju* > *rīkšk'u* werden.

4. La. *pērkauns* „perkūnas", *virsaune* „viršūnė" (Šviet. darbas 1921 Nr. 11—12 122) turi tikrąjį *au*, kuriam ir lietuvių kalboje būtų atstõvas irgi *au*. Toliau Endzelynas rašo, kad tokiuose žodžiuose, kaip antai la. *kažauks* „кожух", dvibalsis *au* nėra fonetiškai kilęs iš *uo*. Čia *au* atsiradęs *uo* vietoje del svyravimo tarp priesagos lyčių *-uon-* ir *-aun-*.

Kadangi slavėnų kalbose ide. *ō* pavirto *ā*, tai ir *ōu* veikiau turėjęs būtų pavirsti *āu* > *au* > *ou* > *[ō]* > *ū*, nekaip *ōu* > *ō* > *ā*. Su ta

Endzelyno nuomone galima visai sutikti, nes nėra nė vieno tikro pavyzdžio, kur *ōu* būtų slavėnų kalbose pavirtęs *ā*. Kad sl. žodžiuose *(j)agoda* „uoga“, *sadja* „suodžios“, *po-jasъ* „juosta“ būtų *a* kilęs iš ide. *ōu*, šiandie dar niekas negali įrodyti.

5. Del *Nemuno* upės vardo (Šviet. darbas 1921 Nr. 11—12 123) kilmės prof. Endzelynas man rašo:

299(245) „Jei *nemunė* yra „balos budis“, tai *nemunas* turėtų būti „bala“, bet tuomet upę, kuri išteka iš balų, reikėtų vadinti vardu **nemunis* (bet ne taip pat: *nemunas*). Be to, jei *nem-uogė* iš tikrųjų yra „šilo“ uoga, tai kaip tuomet sutaikinamos šilo ir balos sąvokos? Juk šilų neesti balose, ir mėlynės tikrosiose balose, visai šlapiose vietose, neauga. O budis, kuri auga šlapiose vietose, galėjo sau vardą gauti taip pat ir ne nuo balos vardo. Ir jeigu *nemunas* iš tikrųjų reiškia balą, tai kokia jam yra etimologija? Matau, kad Nemunas teka dažnais ir dideliais vìngiais (lìnkiais) ir skaitau, kad pagal jo krantus yra daug miškų. Todel Nemuno vardas gali reikšti arba „vìngiuotą“ (lìnkiuotą) upę (plg. skr. *namati* „lenkia, linksta“, *namaḥ* „Verbeugung“), arba „miškų“ upę (plg. lot. *nemus* „biržtva, alkas, miškelis“). Vidžemėje Jaunpilio valsčiuje yra man neaiškus vienasėdžio (māja) vardas: *Nemnaûdi*[1]“.

Prie Endzelyno žodžių šį tą norėčiau pridėti ir aš. Kai rašiau pernai rudenį del Nemuno vardo, dar man ir pačiam kai kas buvo neaišku. Visų išgalių išdėti, o neaiškumų išvengti trumpytėje pastaboje, kalbant visai kitu klausimu, buvo nelengva. Visus Nemuno vardo etimologijos išgalius žadu paliesti atskirame didokame straipsnyje, kuriam jau baigiu rengti medžiagą. Bet ir dabar neiškenčiu trumpai neatsiliepęs į Endzelyno sukeltuosius abejojimus ir klausimus.

Šilo ir balos (la. pùrvs) sąvokų kaitaliojimasis, kad ir nėra paprastas, bet yra galimas, kam pritaria lietuvių žodis *líeknas*. Daukantas *líeknu* vadina sausą miškelį (alką, biržtvą, Hain). Kitiems lietuviams *líeknas* (RFV LXVI 242, Izv XVII,1 38) yra šlapumų miškelis (raīstas). Antrajai *liekno* reikšmei pritaria ir latvių kalba: *liekns* „Niedrigung, feuchte Wiese, in der zuweilen noch Baumstümpfe stehen, als Rest früheren Waldes“ U, *liẽkns* „Niederung“ Bielenstein Lett. Spr. I 74, *liẽkna* „t. p.“ l. c. I 327, aiz kalniņa zirgi zviedza, *liekņā* pūta stabulīti BW 14244 „už kalnelio žirgai žvengė, liekne (pakalnėje, dauboje) pūtė vamzdelį“, la. ryt. *likne* „dolina“ Kurm

[1] V. 11 dienos laiške Endzelynas praneša, kad *Nemnaudus* vėliau girdėjęs tariant su „minkštuoju“ *n*, kaip ir žodyje *ńemt* „imti“. *Korektūros prierašas.*

23, „padoł“ 131 = vak. *liekne* „Bruch“ Ulmann u. Brasche D.-lett. Wb. 544 s. v. *Niederung*. *Liekno* pamatinė reikšmė yra lankà, įlinkìmas : ide. šaknis *leiq*^{w}-„lenkti : linkti“, iš kur norv. *liga* „linkti, sich biegen“ (F. A. Wood KZ XLV 64 = Glotta VI 340), lot. *oblīquus*, *liquis* „palinkęs, pašlitas“. Kadangi ir šaknies *nem-*, iš kuriose eina
300(246) *nẽmuogė* „borówka, Heidel-beere, Vaccinium myrtillus“ (|| *nemu-* „bór, Heide, šilas“) ir *nemùnė* „drėgnose vietose auganti budis“, pamatinė reikšmė yra lenkimas || linkimas (skr. *namati* „lenkia, linksta“, sen. air. *nem* „dangus“), tai ir lietuvių žodžiai **nemu-s (nẽmuogė)* ir *nemun-(a)- (nemùnė, Nẽmunas)* galėjo tą pat reikšti, ką ir žodžiai „šilas“ ir „raistas“ (bala, pelkė).

Budies vardo *nemùnės* nieku būdu negalime atskirti nuo *Nẽmuno*. *Nemùnė* yra tokios pat sudėties žodis, kaip ir šie: *šãkė* || *šaka*, *piemẽnė* || *piemen-*, *Akmẽnė* (miestelio vardas) || *akmen-*, *kumẽlė* || *kumelỹs*... *Nemùnę* „šilo (plg. slavų budies vardą *borovikъ*) arba raisto budį“ galime vesti iš dvejopo pamatinio kamieno: *nemun-* arba *nemuna-* „šilas, raistas“. Iš kamieno *nemun-* lengvai gali kilti upės vardas *Nemun-à-* (kamienas), iš kur vienaskaitos vardininkas bus *Nẽmunas* „iš šilo ištekanti, šilais (miškais), raistais tekanti upė“.

Nẽmuno vardas savo sudarymu niekuo nesiskiria nuo šių žodžių: *Akmen-à* (upės vardas) || *akmen-* (kamienas), *Lénkmen-a-s* (ežero vardas; vietos šnektoje *en* pavirto *in;* miestelis vadinasi *Lìnkmenes*, kilm. *Linkmen-ių* „Łyngmiany“) || *lenkmen-* (*lenkmuõ*: kóją pãr *lenkmenį* skaũd Švẽkšna; *lenkmenys* nom. pl. „przegub“ D^{2}; aptenka niežais kelio ir kulkštenos *lenkmens* Veito Gyv. 80), *lýgmenas*, *lygmenà* „lygus su kraštais“ adj. || *lygmen-* (*lygmuõ* „Ebenbild“), *širdaĩ* (acc. *širdùs!* Kíek bùvo *širdų̃!* Tverečius) „ccopa, barnis, pyktis“ || *šird-* (gen. pl. *šird-ų̃*).

Nemuno vardas, jei jis buvęs yra būdvardis (Adjektiv), gali būti vedamas ne tiktai iš priebalsinio (konsonantisch) kamieno *nemun-*, bet ir iš balsinio, t. y. iš *nemuna-* (vard. *nẽmunas*) ir *nemunā-* (vard. **nemunà*). Kad tai yra galimas daiktas, rodo šie būdvardžiai: *žẽmas* || *žemė*, *týras* „rein (adj.): ödes Land, Steppe (чистое поле); Morast (subst.)“, *laũkas* adj. ir subst., la. *tauks* „riebus (adj.); táukas (subst.)“, *bãlas* „baltas (adj.); tokia žolė (subst.)“.

Taigi, *Nẽmunas* „šilinis, raistinis (sc. ùpis masc. Daukšos kalboje)“ gali būti tas pat žodis kaip ir **nẽmunas* „šilas (ir raistas)“, išlikusis budies varde *nemùnė*.

Knygose „Słownik geograficzny“ t. VII p. 82 del Nemuno versmių (Ausfluss) randame parašyta: Niemen, rzeka uchodząca do

morza Baltyckiego za pośrednictwem zatoki Kurońskiej. Wypływa w błotnistych lasach pow. ihumieńskiego pod wsią Dołhinicze, w okolicach wsi Zabołocie i Borki (|| *borъ* „šilas“). Taigi, ir geografijos žodynas rodo, kad *Nẽmunas* lygiomis gali būti ir raistinė, ir šilinė upė.

301(247) *Nẽmunas* „šilinis, raistinis (adj.); šilas, raistas (subst.)“ savo sudarymu niekuo nesiskiria nuo kitų žodžių su priesaga *-na-* (ide. *-no-* masc., *-nā-* fem.), pvz.: *vařga-nas* „vargingas, ärmlich“ || *vařgas*, *ū́kanas* adj. „trūbe, bewölkt“, *ū́kana* subst. „apsiniaukusi diena“ || *ū̃kas*, *ūkaĩ* „sausa migla“, la. *luobans* „ein Baum, dessen Rinde sich leicht löset“ || *luõbs* „lúobas“, *spùrgana* || *spùrgas*, *vìlno-nas* „wollen“ adj. || *vìlna*, *márškonas* „leinen“ adj. || *márška*, *dirvónas* subst. || *dirvà*, žem. *ligónas* „ligónis“ subst. || *ligà*, skr. *dāru-ṇáḥ* „kietas, žiaudus“ || *dāru* „medis, malka“.

Kaip būdvardis *vařga-nas* yra kilęs iš daiktavardžio *vařga-s*, taip lygiai ir *Nẽmu-nas* turi būti kilęs iš daiktavardžio **nemu-s* „šilas: raistas“. Mūsų **nemaus* kiti giminaičiai yra *-es-* kamieno vaikai: sen. air. *nem*, kimr. nef „dangus“ Pedersen Vgl. Gram. der kelt. Spr. II 95 = lot. *nemus,-oris* „bìržtva, alkas, miškelis“ = skr. *namas-*, av. *nəmah-* n. „Verbeugung“ (plg. lie. žodį *nuolankumas*) = gr. νέμος,-εος n. „ganykla; miškelis“ (iš pat pradžių: lankà).

Kamienai *nemu-* (iš čia *Nẽmu-nas*) ir *nemes-* primena mums kitą ne visai aiškią kamienų grutę *vetu-s-* (lot. *vetus*, *vetus-tus*, sl. *vetъxъ* iš **vetus-o-*) ir *vetes-* (gr. ἔτος,-εος „metai“). Kamienas *vetus-* yra heteroklizškojo (H. Petersson Studien über die indogermanische Heteroklisie. Lund 1921) linksniavimo kamienų *vet-u-* ir *vet-es-* rizginys. Heteroklizį rodo šios šaknies *vet-* || *ut-* „metai; laikas“ lytys: skr. *par-út*, gr. dor. πέρ-υτι „pernai metuose“, got. *wiþrus* „metinis jėras“ *(vet-r-* + *u-)*.

Senovės lietuvių žodį **nemus* „šilas“, be *Nẽmuno* ir *nemùnės*, bus dar išlaikęs „mėlynės“ vardas *nẽmuogė*, t. y. *nẽmu-uogė*.

Kad *Nẽmunas* būtų žemaičių tarmės žodis, tai jis galėtų būti kilęs ir iš prolytės **Nẽmanas*, nes žemaičiai *a* tarp *m* ir *n* arba *n* ir *m* verčia balsiu *u*. Žodžius *namai*, *man*, *kamanos* ir *kamãnė* žemaičiai ištaria: *numaĩ*, *mùn* arba *mùnie*, *kãmunos* ir *kamunė̃* „laukinė bitė“. Kadangi *Nẽmunas* gavęs yra vardą dar prieš žemaičių tarmės išdygimą, tai jo vardas turi būti vedamas ne iš žodžio **nema-s*, bet iš **nemu-s*.

Gudiškasis Nemuno vardas *Nioman*, kilm. *Niomna* (Карский Белоруссы I 48), kuris kilęs yra iš senėlesnės prolytės *Nemъnъ* (Bū-

ga RFV LXXII 188, А. Соболевский Вестник слав. стар. IV 119), rodo, kad gudų (krievų) atėjimo gadynėje prie Nemuno versmių ir jo augštupio mūsų upės turėta tas pats vardas, būtent: *Nẽmunas* : rusų *-mъ-* atliepia lietuviškojo vardo skiemeniui *-mu-*. Kad rusų kalboje būta lyties *Немънъ*, rodo šios lytys: на *Немнѣ* Ипат. лет.[2]
302(248) 859, 874, от Троковъ за *Немонъ*, по *Немну*, обаполъ *Немна* 1387 m. gromata (Соболевский и Пташицкий Nr. 14), въ *Немонъ*, а *Немномъ* уверхъ, з другое стороны *Немъна* 1566 m. Liet. metr. Русская истор. библ. XXX 886.

Nemun-áičio miestelį 1387 m. gromata vadina *Немунекъ*. Ir tas faktas rodo, kad *Nẽmuno* vardas nėra niekuomet po *m* turėjęs balsio *a*.

Kriẽvai (gudai) Nẽmuno augštupį bus pasiekę tuo patim metu, kaip ir Nemuno intaką *Meřkį*, kurį jie šiandie vadina *Меречь* (Būga Roczn. slaw. VI 12, 34). *Merkį* krievai turėjo pasiekti dar tuomet, kai jie patys tebetarė **verteno* „веретено", **kerpъ* „череп(ок)", **kerdā* „череда, trzoda", **ketūre* „четыре". Iš *Merkio* tuomet krievai pasidarė lytį **Merkь*, kuri, kai užuot **kerpъ* ir **kerda* krievai ėmė tarti (prieš IX amžių) *čerpъ* (iš čia turi lietuviai *čeřpę*) ir *čerdā*, turėjo pavirsti lytim *Merčь*. O kai virto *čerpъ* ir *čerdā* lytimis *черепъ* ir *череда*, tuomet (X amžiuje?) turėjo ir *Merčь* pavirsti lytim *Меречь*.

Įvairūs faktai rodo slavėnų tėvynę buvus į pietus nuo Pripeties upės, šių dienų Lénkuose ir Valuinės žemėje. Slavėnai iš senosios tėvynės pasklinda į visas šalis V-tojo amžiaus pabaigoje. 527 metais slavėnai jau bando persikelti per Dunojų (K. Müllenhoff Deutsche Altertumskunde II 101). VI amžiuje slavėnai bus pasiekę ne tik Nemuną, bet ir Dauguvą. IX amžiuje istorija juos pažįsta net didžiajame Naugarde.

Kad krievai būtų su *Merkio* upe pasižinę vos tiktai IX amžiuje, tai jie užuot *Меречь* šiandie sakytų **Мерек*, nes šio amžiaus graikiškosios kilmės žodžiuose minkštasis *k* nebevirsta garsu *č*, pvz., sen. bulg. *kitъ* „кит" = naujagr. κῆτος „cetus", sen. bulg. *kivotъ* = n. gr. κιβωτός „sen. gr. κιβωτός".

Bažnyčios vardas sl. *cьrky* (iš got. **kirkō* arba **kirikō*) rodo, kad prieš IX amžių (gal VIII ir VII amžiuose) minkštojo *k* dar galėta išvirsti garsu *c*.

VI-tojo amžiaus slavėnų asmeñs vardai *Ardigastos* (A. Brückner KZ XLV 108[1]) ir *Dabrágezas* (554 m. Müllenhoff Deutsche Altertumskunde II 376) rodo, kad visai kitokio, nei randame X—XI am-

žiuje, būta slaviškųjų kalbų vokalizmo ir konsonantizmo: *ardi-* (paskui *Radi-* : *Radigostъ*) ir *ge* (paskui *že*).

Lietuvių *Merkỹs*, *Laukesà* ir somų *Särg(i)jär(v)i* (suom. *Särkijärvi*) rusų kalboje galėjo išvirsti lytimis *Меречь*, *Лучеса* ir *Сере-*
803(249) *жарь* (dabar upės vardas *Сележаровка* Tveriaus gub.) tiktai del to, kad patys rusai VI amžiuje dar tebetarė *Merkь*, *Laukesā*[1] ir *Sergěrъ*.

Krievų tautos pasiekta Minsko ir Vileikos apskritis Radoškovičių apylinkėje dar tuomet, kai slavėnų kalboje dvibalsis *au (ou)* nebuvo išvirtęs vienabalsiu *ō*. Šitam daikte krievai jau rado gyvenant lietuvius. Iš lietuvių jie susipažino su upės vardu *Gauja*, kuris ilgainiui krievų kalboje išvirto lytim *Гуя*: замокъ Радошковский на рекахъ на *Гуи* а на Вязыни 1549 Док. Моск. Арх. Мин. Юст. I 90; *Gujka* (mažybinė lytis) „prawy dopływ Moczyny, lewego dopływu Świsłoczy; pow. miński, płn." (Słownik geogr. VI 563). Antrosios *Gaujos* (Nemuno kairiasis intakas Ašmenõs apskr.) pakraščiais dar ir šiandie tebegyvena lietuviai. Trečioji *Gauja* (la. *Gaūja* „Livländische Aa") teka per latvių Vidžemę.

Dauguvos upę krievai vadina *Двина*. Tas vardas yra atsinešt-inis iš senosios tėvynės, vadinasi, iš užu Pripeties. Šiandie *Dvinos* vardas esąs pažįstamas net ir Poznaniaus žemėje (*Dźwina* J. Rozwadowski RS VI 44). Sómai, lybių ir ėstų protėviai, Dauguvos upę yra vadinę vardu **Veina* (Šviet. darbas 1921 Nr. 7—8 135), plg. lyb. *Vēna* (ir Indrikio Latvio kronikos IX,13 vardą Livones *Veinalenses*) ir est. *Veinajõgi* „Dauguva". Somai su *Veina* bus pasižinę iš krievų dar tuomet, kai jie patys upės vardą *Двина* dar tebetarė **Dveinā*.

Taigi, upių vardai rodo, šiaurės rytų slavėnų kalboje VI amžiuje dar tebebūta sveikų dvibalsių *au*, *ei* ir minkštųjų *k* ir *g*.

Krieviškasis Nemuno upės vardas *Немъпъ* (gud. *Nioman*, kilm. *Niomna*, lenk. *Niemen*, kilm. *Niemna*) yra vieno senumo su upių vardais *Меречь*, *Лучеса* (ties Vitebsku) ir *Гуя*. Visi šitie vardai yra krievų kalbon įėję VI amžiuje iš lietuvių kalbos.

6. Mano spėjimui (Šviet. darbas 1921 Nr. 11—12 132), kad ide. priebalsių junginys *sk̂* (*k* palatalis) virsta lietuvių kalboje *šk*, prof. Endzelynas nepritaria. Jis mano iš *sk̂* lietuvių kalboje atsiradus *š*, kam pritarią žodžiai *aũšti*, *riešutas*, *maĩšas*, *gaĩšti* ir kt.

[1] Del *au* pavirtimo garsu *u* plg. somišką upės vardą *Laugaa* (suom. *Laukaa*), kuris rusų kalboje išvirto lytim *Luga* (Petrapilio gub.). Vadinasi, ir *Lugos* upės kraštai labai senai pasiekta slavėnų giminės.

Visi šitie žodžiai nėra tokie aiškūs, kad galima būtų drąsiai tvirtinti juos turint *š* iš ide. *sḱ*. *Riešutas* (pr. *-reisis*) ir *maīšas*, kaipo kultūros žodžiai, gali būti skolytiniai iš tokios kalbos, kurioje po *i* priebalsis *s* (gr. ἄρυα „riešutas“, skr. *mēṣáḥ* „avinas“, s. isl. *meiss* „krestis“) pavirsta garsu *š*.

304(250)

Gaīšti „säumen, zögern“ vien tik del lot. žodžio *haereo*, *haesi* „hangen, stecken, kleben, festsitzen“ (Fick Vgl. Wb. I⁴ 414, Brugmann Grundr. I² 568, Walde EW² 359, Hirt Akzent 132) vesti iš prolytės **ghaisḱ-* nepriderėtų, nes lietuviškojo žodžio pamatinė reikšmė yra „galą gauti“, „dvėsti“, „schwinden, vergehen, sterben“. „Dvėsimo, galo gavimo“ reikšmė paprastai išrieda iš „pūtimo“ sąvokos. Kad mūsų šaknies *gaiš-* reiškiama „pūsti“, pirštu prikišamai rodo šie žodžiai: 1) žem. vėjo *ātgaiša* „pūtimas“ J. Jablonskio šaltinis, ant *atgajszos* wieja 1851 m. Ivinskio Kalend. 40a = 2) vėjo *ātgaišas* Ms = 3) vėjo *ātgaišis* „wydmuch, ciąg wiatru“ J.

Taigi, *gaīšti* „dvėsti“ neturi nieko bendra su lot. *haereo*. Šaknies *gaiš-* „pūsti || pusti : dvėsti : sustipusiam, negreitam būti, säumen“ elementas *gai-* || *gei-* pasikartoja ir kituose žodžiuose, pvz.: 1) *geĩbti* „zdychać, mdleć“, la. *gaiba* „kváiša, Törin“, *guibt* „ohnmächtig, matt werden“, 2) *gáirinti* „smarkiai pūsti“, vėjo *pagáira* „atgaiša“ Ds, Lp, SN, 3) *gáistas* „dech“ posakyje: partrūko, parbėgo namõ vienu *gáistu* „jednym tchem, одним духом = labai greitai“ Ds = vok. *Geist* „dvasia“ iš ide. **ghoistos*, 4) *gaimurỹs* „chyrlak“ KosL 42a, *gaimaruoti* „gaišti, säumen“ J.

Aũšti, jei nėra vestinas iš ide. prolytės *au-ḱ-* (greta su *au-ˁ-* žodžiuose: lot. *aur-ora*, gr. ἠως iš **āusōs*, skr. *usráḥ*), reikėtų pripažinti esant kilusį iš ide. *ausḱ-*. Šaknies varijantai *au-ḱ* : *au-s* „švisti : šviesti“ būtų tolygūs su žodžiais *kaušas*, skr. *kōṣaḥ* greta su s.isl. *hauss* „kiaušas, Schädel“. Greta su *qau-ḱ* (lie. *kauš-*) ir *qau-s*, kaip rodo lietuvių *káukė* „Maske“ (Sãlakas) ir *kaukẽlė* „medinis bliūdelis“ (Dùsetos), būta dar ir trečios lyties *qau-q*.

Sen. islandiečių žodis *hauss* (iš ide. **qausos*) visai dar nerodo, kad lietuvių *kaušas* turi *š* turėti būtinai iš ide. junginio *sḱ*. Nuo *sḱ* mus apgina sanskrito kalbos žodis *kōṣaḥ*, rodąs pamatine lytimi buvus *qaukos*. Taip dalykui stovint, aš nebesutikčiau paguldyti galvą, kad *aũšti* būtinai turi būti kilęs iš ide. prolytės *ausḱ*. Mūsų *aũšti* gali būti ir šaknies varijanto *auḱ* vaikas.

Man vis dar atrodo, kad ide. priebalsių junginiui *sḱ* (*ḱ* palatalis) lietuvių kalboje atliepia *šk*. Būdamas senovėje *ḱ* palataliu garsu, turėjo asimiluoti ir savo kaimyną *s*, t. y. iš *sḱ* turėjo atsirasti *śḱ*. Iš

śk̂ ilgainiui turėjo išriedėti *šk̂* ir pagalios *šk*. Del šitokio garsų kitimo galima palyginti latvių rytiečių žodis *gaška* „viešnia“ Kurm 35,
305(251) BW 17840, kilusis iš senėlesnės lyties *gaška* < **gaśka* < **gaska* < **gast'a* < **gastja* iš rus. *гостья*.

Laĩškas (dusetiškiai sako *láiškas*) ir *ieškóti* tegalima suprasti tiktai iš ide. prolyčių *loisk-* ir *eisk-* su palataliu *k*, nes vėlaris *q* būtų neperdirbęs *s* garsu *š*. Kur yra buvęs *sq* (su *k* vėlariu), tuose žodžiuose lietuviai turi *sk*, pvz.: *tviskėti, viskėti, dreskiù, pléiskanos, suskis*...

Pastebėta (Endzelyno Слав.-балт. этюды 33 sk., Būga RFV LXV 303—307 = Baltica 2—6), kad *s* po *k* lietuvių kalboje pàvirsta garsu *š*, pvz.: *rukšlà* (bet *džiūsla, gysla*), *lakštà* (bet *gyvastà, mastà*), *rūgštùs* (bet *smalstùs*)... Vadinasi, senajam *qs* (ide.) lietuvių kalboje atliepia *kš*. Bet lietuviai turi ir kitą *ks*, kuris atsiranda iš ide. *sq* (arba *sq*^{w}) padėtyje prieš priebalsį, pvz.: *dreskiù*, bet *drẽksti*.

Naujasis *ks*, atsiradusis metatezės keliu, paprastai lietuvių kalboje nevirsta *kš*, ką ne tiek rodo *drẽksti*, kiek neturįs greta savęs draugo su *sk* žodis *aĩksnis* arba *alìksnis* (Dusetos). Pastarasis žodis vestinas yra iš prolytės **alìsk-ni-s*, kurioje buvus *k* rodo prūsų kalbos žodis *al(i)sk-an-de*. Del *k* elemento *al(i)sk-* gali būti palygintas uosio vardo elementui *k*, randamam žodžiuose s.isl. *askr* „Esche“, alb. *ah (*aska)* „Buche“ greta su sl. *(j)asenъ* ir lot. *ornus (*ōsenos)* „uosis“.

Kad ir sutiktumėm, jog ir senasis *sk*, atsistojęs prieš priebalsį (*blaĩkštosi* : la. garens *blaiskums* Vald „ласа“), pavirsta lietuvių kalboje *kš*, tai ir tuomet liktų *š* nesuprantamas žodžiuose *laĩškas* ir *ieškóti*, nes tųjų dviejų *sk* niekuomet negauna atsistoti prieš priebalsį. Tas pat yra ir su priesaga *-iška- (móteriškas)* ir *-uška-* (*Baltrušk̃es* „Dusetų par. bažnytkiemis“ || *Baltrus*). Ir ji niekuomet neatsistoja prieš priebalsį. *Kiškà* tegalėjo atsirasti tiktai iš ide. prolytės **qis-k̂a* (*k* palatalis). **Qisqa* (*q* velaris) būtų lietuvių kalboje pavirtusi lytim **kiska* ir iki šiai dienai būtų išlaikiusi *s* del to, kad *kiškos* linksniavime niekuomet *sk* negauna atsistoti prieš priebalsį. Kad *kiškos* priebalsis *š* yra kilęs iš ide. *s*, rodo germanų kalbos žodis *hīsō(n)-*, iš kurio olandų (ndl.) kalboje atsirado *hijze, hijs* f. „kiška“ E. Lidén Le Monde Oriental V (1911) 195.

Taigi, mano spėjimas, kad lie. *sk* || *šk* vestini yra iš ide. *sq* || *sk̂*, dar tebėra nesugriautas. Tam reikia daugiau faktų.

Ide. *sq* aš randu žodžiuose: *dreskiù; lãskana* || rus. *лоскут; luskos*, la. *lauskas* || rus. *луска; pleĩskės, pléiskanos; pluskos*, la. *plauskas*, lie.

pliauskà „плаха, полено“ || rus. *плюска; viskėti* (uodega *vìkst!*); *tviskėti, tviẽskia, tviẽksti; suskis...*

306(252) Reikia ieškoti ide. *sk̂* žodžiuose: *áiškus, íeškau, pùškas, teškiù, trẽškiu, trãškana, vãškas, réiškiu, reškiù, rẽkšti, raškýti, rũškanas* „ūkanas“...

7. Kad *sk̂j* aisčių ir slavėnų kalbose virstų *stj* (Šviet. darbas 1921 Nr. 11—12 132), prof. Endzelynas nenori tikėti Agreliui. Rus. *nycmumь* turįs *t* ne iš *k*, kurį randame žodyje *нускать*. Ir *t*, ir *k* šiuose žodžiuose esą senoviniai. Grùtė (Paar) *нускать* || *нустить* niekuo nesiskirianti nuo grutės *laiškas* || *лист*. Čia turime reikalo su paprastąja šaknies varijacija, kur eina pakaitomis *sq* arba *sk̂* su *st*, pvz.: norv. *visk* „kuokšta šieno arba šiaudų“, skr. *vēṣkaḥ* || *vēṣṭaḥ* „kilpa“, sl. *luska* || *lusta*, šved. *braska* „barškinti“, air. *brosk* „grausmas“ || sva. *brastōn*, s. isl. *brasta* „lärmen“ Persson Beitr. 330, vva. (mhd.) *harsch* || *harst* „krūva“ l. c. 337, šved. *rosk* || sva., s. saks. *rost* „Rost“, sl. *blěskъ* || *blьstěti* l. c. 339.

Tasai *sk* kaitaliojimasis su *st* dar neverčia mūsų ir žodžiuose *iszczias* „aiškus“ (*i* gali būti ir ilgas) ir *tùščias* būtinai ieškoti *st*. Del *tuščio* reikia pasakyti, kad jis *šč* turi ne iš *stj*, o iš *štj*; plg. nom. pl. *tuštì*, infin. *tùštinti, tuštėti*. Tasai *št* verčia mus manyti, kad *tùščio* esama kilusio iš prolytės **tuškjas*, kuri yra išriedėjusi iš ide. lyties **tusk̂ió-s* (su *k* palataliu) = skr. *tucchyáḥ* „tuščias“ : av. *tusa-* „tuščiam, silpnam tapti“ iš ide. **tusk̂e-* greta su av. *taoš-* „tuščiam būti“ iš ide. **teus-* „pūsti, dvėsti“, iš kur sl. *tiuxъ* „lenk. cuch“, *tušiti* (lie. vėjas *taũsosi, apsitaũsė* „liovėsi, успокоился“), *тъх-* (rus. *за-тхлый, тохлый*)[1].

Spėjant iš *tuščio*, reikėtų manyti, kad ide. junginio *sk̂ị* (su *k* palataliu) pàvirsta lietuvių kalboje *štį (šč)*, o indoeuropiškojo *sqị* (su *k* vėlariu) palikta sveiko. Tokiuo būdu galima būtų sutaikinti žodžiai *čiáudėti* (*č* žodžio pradžioje iš *šč-*, kam pritaria Tverečiaus par. dzūkų *šćáuśći* „čiáudi“ 3 praes.)[2] ir *tùščias* su *skiáutis(-ies)*, *skiaũbras* (arklys

[1] *Tuščias* „pusty“ kilęs yra iš šaknies *teus-*, *tous-*, *tus-* „pūsti, dvėsti“. Rusų *nycmoй* ir lenkų *pusty* „tuščias“ vestinas yra irgi iš šaknies, reiškiančios „pūsti : pusti“: lenk. *puchnąć, pycha, pysk*, lie. *pučiu* ir *puntu, pūslė, puškas, papaũškas*. Lenkų kalbos žodžiui *pusty* prūsų kalboje atliepia *pausto* nom. sing. f. „wild, laukinė“. Lie. *pūstas* „tuščias“ ir la. *puosts* yra slaviškos kilmės žodžiai.

[2] Žodžio pradžioje *šč-* ir slaviškosios kilmės žodžiuose virsta *č*, pvz.: *čyras* „gud. ščyry“, *čėstis* „ščastje“, *čėdyti* „ščadit“, *čiepyti* „szczepić“.

„plonos nugaros“, *skiaubrõs* madõs kiaũlė Ds), *skiaũsčias* adj. Ds „z ukosa“, *skiaũrė* „Fischhälter, садок“ Kv.

Lietuvių *tuščiám* latvių kalboje atliepia *tukš* (rašo: *tukšs*), kurs, be abejo, yra kilęs iš **tušks*. Iš lyties **tušks* (prala. **tuškas*) del
307(253) metatezės dėsnio (*reškiù* || *rẽkšti*, *teškiù* || *tẽkšti*, *pauškulẽ*, *pãpauškas* || *pũkšlẽ*, *pópũkšlė* RFV LXXIII 339) turėjo atsirasti *tukšs*. Kad *šk* išvirstama junginiu *kš* ir prieš *s*, rodo šie žodžiai: *takšóti*, *barkšóti*, *trakšóti* (gĩrres *trakszoię* D^5 12_{29}), *brūkšóti*, kilusi iš **tašk-só-ti* (plg. *taškaũ*, *teškiù*), **barš-só-ti* (plg. *bárška*), **traš-só-ti* (plg. *traškėti*), * *brūšk-só-ti* (plg. *brūškúoti*, *brũškinti*). Formantas *-só-* čia tas pats kaip ir veiksmažodžiuose: *niūk-só-ti* || *niauktis*, *dryb-só-ti* || *drìbti*, *vyp-só-ti* || *viẽptis*, *mirk-só-ti* || *mir̃kti*...

Senovėje latviai turėjo sakyti *tukšs* (nom. sing. msc.), bet **tuška* (nom. sing. fem.). Tas dvejopumas buvo gyvenimo išlygintas į *tukšs*, *tukša*.

Žodžiui *čiáudėti* (iš *ščiaud-*, ide. *sk̂(ị)eud(h)-* su *k* palataliu), kaip rodo *tukšs* (iš **tuškas*), latvių kalboje turi atliepti *škaũdêt*. Vadinasi, latvių kalboje duoda vieną rezultatą ir ide. *sk̂ị*, ir *sqị*, kuriems lietuvių kalboje atliepia *štị* > *šč* ir *sk̂ị* > *sk*.

Jei žodynų *skiaudėti* „čiaudėti“ yra tikras kalbos faktas, tai santykis su *(š)čiáudėti* bus tolygus šių žodžių gručių santykiui: *kleĩvas* || *šleĩvas*, *gnáibyti* || *žnáibyti*, sl. *kloniti* || *sloniti*, *klausýti* || la. *sludinât*, sl. *slyti*, sl. *čerda* „trzoda“ || skr. *çardha-ḥ* „Herde“. Vadinasi, indoeuropiečių prokalbėje būta dviejų šaknies varijantų: *sk̂(ị)eud(h)* ir *sq(ị)eud(h)*.

Taigi, mano (ir Agrelio) spėjimas, kad ide. *sk̂ị* virsta lietuvių kalboje junginiu *štị* (Agrelis rašo *stị*) > *šč*, nėra dar sugriautas.

Iki šiolei vis dar nėsmi tikras, kad latvių kalboje *stị* (ir *štị* iš ide. *sk̂ị*) iš tikrųjų būtų pavirtęs garsu *š* (*aũšât* „ausčioti“, *rĩkšu* „rykščių“). Latvių rytiečių žodžiai *gaška* < rus. *гостья* ir *m'ĩškõńš* „miesčionis“ (Ciskodas), dg. *miškoni* (N. Rancans Kas nutyka Liurdã. Piterburgs 1907 p. 43) rodo, kad *stj* virstama *šk*. Latvių rytiečių žodžiui *m'ĩškõńš* rašomojoje kalboje turėtų atliepti lytis *miešķãnis*. Tas žodis yra paskolytas iš krievų kalbos tuomet, kai krievai žodį *мещане* tebetarė **městjãne*.

Kad senovės krievų kalboje (VI—VIII amžiuose) tebeturėta *tj*, dar neišvirtęs garsu *č* (*свеча* „žvakė“ || *светить*), rodo suomių kalba su savo kelnių vardu: *kaatio* „Hüfte, Hüftbein, Lende“, pl. *kaatiot* „leinene Hosen, Unterhosen“, kar. *koađiat* „Hosen, Unterhosen“, olon. *koađied* „Unterhosen“, veps. *kadjad* „Unterhosen“. Suom.

kaatio rodo, kad pirmosiomis krievų (šiaurės slavėnų) susidūrimo dienomis su suomiais sakyta dar ne *гачи* (nom. pl.), bet **gātjā* (lenk. *gacie*, bulg. *gašti*). Vengriškasis kelnių vardas *gatya* (O. Asbot Izv VII 2) irgi
308(254) rodo, kad ir pietų slavėnų (sirbų, bulgarų) dar apie 895 metus (tuomet vengrai įsikūrė naujojoje tėvynėje) tebebūta sveiko *tj* (sirb. *gaće*, bulg. *gašti*).

Krievų kelnėmis vėliau nei suomių, karielių, oloncėnų (suom. aunukselaiset) ir vepsių pradėta mūvėti vadžių ir ėstų. Pastaridvi tauti krieviškomis kelnėmis ima mūvėti tiktai tuomet, kai pačių krievų kalboje *gātjā* pavirsta lytim *gāčā* arba (pliskuvėnų tarmėje) *gāćā*, ką rodo vad. *kaatsat* „Unterhosen" ir est. *kaats*, *kaatsas* „Schenkel eines Ochsen; Pumphosen".

Jeigu *stj* latvių kalboje iš tikrųjų kuomet norint virto *š*, tai tas turėjo atsitikti dar prieš atsiradimą Latgaloje krieviškos kilmės žodžio *mieškānis* (sen. kr. *městjane* nom. pl.), t. y. prieš X amžių.

Iš *stj* turime *š* dar žodyje la. *burši* (greta su *buršḱi*) BW 32367,1 var. „aegopodium podagraria", kuris gali būti skolytinis iš sen. krievų žodžio *bъrstjo-* (kamienas) „борщ".

8. Latgalos miestą Рѣжица Ciskodo parapijos (Latgaloje) lietuviai iš tikrųjų vadina ne † *Ražýtė*[1] (Šviet. darbas 1921 Nr. 11—12 133), bet *Rėzýtė*, kuri savo galūne sutaria su vokiškuoju vardu *Rositten*. Prof. Endzelynas man rašo, kad Rėzytę vietos latviai iš tikrųjų vadina *Rêzekne* ir kartais net *Rêsne*. Man *Rėzeknės* vardas su ilguoju *ē* pažįstamas iš BW 29132,3 ir Konverzacijas *vàrdnīca* XLVIII 2541.

Rêzekne kilusi yra iš senesnės lyties * *Rêzīt(i)ne* (sc. pils) „Rêzītes upes pils" (adj.), plg. lie. *tverẽčinis* || *Tverečius*, *pilviškìnis* || *Pìlviškiai*.

Su *Rėzýtės* vardu Ciskodo lietuviai turėjo susipažinti dar tuomet, kai vietos latviai upę (ir jos pilį) tebevadino **Rêzīte*. Šiandie Ciskodo latviai tą vardą ištartų **Rêzèite*, nes jų šnektoje *ī* pavirto dvibalsiu *ei*: *ćèirul'ś* „cīrulis", *l'èikste* „līksts". Pastaruoju du žodžiu Ciskodo parapijos lietuviai ištaria *cýrulis* ir *lykstẽ*. Ir tuodu žodžiu, kaip ir *Rėzýtė*, lietuvių bus pasiskolyti iš ciskodiškių latvių dar prieš *ī* pavirtimą dvibalsiu *ei*. Kada Latgalos latviai pradėjo versti *ī* dvibalsiu *ei*, galės mums tikrų žinių suteikti latvių kalbos istorininkai.

Didelį žodžių *Rėzýtė*, *cýrulis* ir *lykstẽ* senumą rodo jų priegaidė ir kirtis. Pasirodo, kad lietuvių įsikūrimo gadynėje latvių kalboje dar tebebūta tos pačios kirčio vietos, kaip ir lietuvių kalboje. Vadinasi, tuomet latvių dar tebetaryta *Rêzī:te* (dvitaškiu reiškiu kirčio vietą) ir *lìks:tẽ*. Tuomet priegaidžių (intonationes) tebebūta abiejose kalbose

[1] Tas atsitikimas rodo, kad ne visuomet galima pasitikėti savo atmintim

309(255) vienodų: *cỹrulis* || la. *cīrulis*, *lỹksti* (ar *-y?*) acc. sing. || la. *līksti*. Ir tas faktas, neliečiant kitų, irgi rodo, kad šių dienų lietuvių tvirtapradės (fallend) priegaidės kitą kartą būta tvirtagale (steigend, gedehnt), o tvirtagalės — tvirtaprade.

Rėzýtės upė išteka iš ežero, kurio vardą Endzelynas rašo *Rāzna*. Šio ežero vardą aš esmi girdėjęs Ciskode ištariant *Râzna* (taip bent man rodėsi). Latgalos latvių tarmėje *Râzna* tegalėjo atsirasti tiktai iš senėlesnės lyties *Rēzna*.

9. Magazin der Lett. liter. Gesellschaft XX,3 (Mitau 1905) p. 120 praneša, kad Kėsyse (la. Cēsis, vok. Wenden) „gintaras" esąs vadinamas vardu *glīsis* „Bernstein". Tas vardas primena mums germaniškai lotyniškąjį Plinijo gintaro vardą *glēsum*. Tacitas (Germ. 45) liudija, kad ir áisčiai (Aestiorum gentes) vardu *glēsum* vadiną gintarą (lot. sùcinum).

Del *glīsio* yra jau rašę: K. Būga Aist. stud. I 8, A. Becenbergeris KZ XLIV 291, J. Endzelynas Finn.-ugr. Forsch. Anz. (mano Aist. studijų recenzijoje) 29.

K. Miūlenbachas *glysio*, visur ieškodamas ir klausinėdamas, niekur negalėjo antsiklausti. Visi jo korespondentai sakėsi niekur *glysio* negirdėję. Del to Miūlenbachas net buvo paskelbęs antrąjį gintaro vardą *glysį* įtariamu žodžiu, kieno norįs pramanytu.

Glýsio, pasirodo, nėsama įtartino žodžio. Prof. Petras Šmidtas rašo man iš Rygos 1922 m. sausio mėn. 6 dienos laiške: «*Glīsi* gan es neesmu pats niekur dzirdējis, bet tà tomēr neturu par izdomātu. Jau Lange savā vārdnīcā raksta: „*Glihſe* (obsoletum) Börnstein" 125 l. p. Šis vārds palicis neievèrots tàdēl, ka Lange savā latv.-vācu vārdnīcā loksni no 111 l. p. līdz 126 l. p. ir pârdrukājis otrreiz, kur tad ir izlaidis nevien *glīsi*, bet arī daudz citus vàrdus. Manā eksemplarā ir abas loksnes, bet daudz eksemplaros pirmās trūkst. Otrā loksnē ir izlaisti daudz pareizi vàrdi, tâ kad arī *glīsis* nebūs nepareizs, ja Vinter'a kundze to vêl tagad kur ir dzirdējusi».

Taigi Langės[1] latviškai vokiškosios žodyno dalies (Mintauja 1777 m.) žodis *glīse* rodo, kad ir Kėsų apylinkės žodžio *glīsis* nėsama pramanyto. Ir *glīsis*, ir *glīse* yra tikri žodžiai. Neturime teisės įtarti, kad *glīsį* būtų pramanę patrijotai latviškai Tacito áisčių (Aestiorum gentes) kìlmei įrodyti. Tokio įtarimo nenaudai liudija Langės *glīse*. Falsifikatoriai *glīsės* vietoje būtų paleidę **glēsę* arba **glēzę*, nes ta lytis yra artimesnė Plinijo ir Tacito žodžiui *glēsum*.

[1] Iš Langės žodyno ištraukų duoda prof. P. Šmidtas knygose „Rakstu krājums XVI Rīgā 1912" p. 21–58.

310(256) Plinijo *glēsum* „gintaras“ laikomas yra germanišku žodžiu ne tiktai del to, kad pats Plinijas sako jį germanišką[1] esant, bet ir del to, kad ir vėliau germanai žodžiu *glēsa-* arba *glēza-* ir *glasa-* tebevadino gintarą: sen. ang. (anglosaks.) *glaer*, pl. *glaesas* „gintaras; sakai“, sva. *glas* n. „stiklas; gintaras“, vvž. (mnd.) *glâr* „sakai“, s. isl. *gler*, s. saks. *gles*, s. ang. *glaes* „stiklas“ || air. *glain*, *gloin* „stiklas, krikštolas“ iš **glas-in-*.

Tacitas sako, kad ir aisčiai (Aestiorum gentes), nuo kurių vardo „das Frische Haff“ lietuviai vadina *Aismarėmis*, t. y. áisčių mâriomis, *glėso* vardu vadinę gintarą. Tacito liudijimu, man rodos, nereikėtų abejoti. Latviai savo žodžiu *glīsis*, *glīse* rodo, kad senovėje *glėso* vardo nebūta svetimo Baltijos pajūrio áisčiams, arba báltams. Vokalizmas (germ. *ē* : la. *ī*) rodo, kad latvių kalbos žodis *glīsis* negali būti savas žodis, nes tuomet būtų **glēsis*. Kadangi latviai su Gintaro žemės (la. *Dzintara zeme* BW 13282), tosios Plinijo *insula Glaesaria*, germanais niekuomet nėra buvę kaimynais, tai jie žodį *glīsis* bus gavę iš savo kaimynų prūsų kalbos. Prūsai su *glīsio* vardu gavo susipažinti iš senųjų Gintaro žemės *(insula Glaesaria)* gyventojų germanų rytiečių (gotų). Gotų kalbos žodis **glęsaz* prūsų kalboje turėjo pavirsti lytim **glīsas*, iš kurios vėliau turėjo išriedėti lytis *glīsis*. Del galūnės *-as* pavirtimo į *-is* plg. elbingiškio žodyno žodžius: *snaygis* „sniegas“, *ladis* „ledas“, *deywis* „dievas“, *grobis* „gróbas“, *stogis* „stogas“, *attolis* „atolas“, *malunis* „malūnas“, *wilkis* „vilkas“, *caymis* „káimas“, *warnis* „varnas“ ir kt.

Gotų kalboje garso *ē* būta labai ankšto (W. Streitberg Gotisches Elementarbuch 5. und 6. Aufl. Heidelberg 1920 S. 58), o prūsų pietiečių tarmėje *ē* būta plataus, ką patvirtina elbingiškio žodyno rašyba *ea* ilgojo *ē* vietoje, pvz.: *geasnis* „Schnepfe“ = la. *dzēsnis*, pr. *peadey* „Socken“ || lie. *pėdėlis* „Socke“, pr. *ſeabre* „Zärte“ = lie. **žėbrė* || *žiobris* „Zärte“ (del *ė* kaitaliojimos su *o* plg. lie. *šėkas* || pr. *schokis* „Gras“). Gotų kalbos ankštajam *ē* išreikšti netiko prūsų platusis *ē (ea)*, todel jie garso *ę* vieton turėjo pakišti savąjį *ī*. Del to gotų kalbos žodžiai **glēsaz* „gintaras“ ir *ēla* „yla, Ahle“, kaip teisingai yra pastebėjęs mano draugas prof. M. Fasmeris (Max
311(257) Vasmer) „Švietimo darbe“ (1922 Nr. 3—6 p. 272/4), turėjo pavirsti

[1] Plinius XXXVII 42 rašo: Certum est gigni in insulis septentrionalis oceani et ab Germanis appellari *glaesum*, itaque et ab nostris ob id unam insularum *Glaesariam* appellatam Germanico Caesare res ibi gerente classibus Austeraviam a barbaris dictum (O. Schrader, Reallexikon der indogermanischen Altertumskunde. 2 Aufl. Strassburg 1917 S. 97).

prūsų kalboje lytimis **glīsas* (iš ko vėliau atsirado *glīsis*) ir **īlā* (iš ko Elbingo žodynėlio lytis *ylo* „Ahle"). Latviai *glīsį*, kaip ir kitus gotiškosios kilmės žodžius *(alus)*, bus gavę ne tiesiog, bet per prūsus. Mūsų *ýla* ir latvių *īlins* yra gotiškos kilmės žodis, patekusis lietuvių ir latvių kalbon irgi per prūsus, kurie vieni tėra buvę gotų kaimynais (Šviet. darbas 1921 Nr. 5—6 27).

Glīsis ir *ýla* del pačių balsių iš bėdos galima būtų laikyti ir savais žodžiais: mat, retkarčiais lietuvių kalboje balsis *ė* kaitaliojasi su *y*, pvz.: *plėšti* || *plýšti*, *trėkšti* || *trýkšti*, *rėžti* || *parýžti* (Mėnuo *parýžo* „pradėjo dilti" Ms, Kretinga; mienesi *pariža* v. mienesi pajeme i delcziu KosL 133a). Bet ir tasai balsių *ė* || *y* kaitaliojimasis žodžių *glīsis* ir *ýla* aistiškumo negali apginti, kadangi juodu yra kultūros žodžiu, kurie paprastai vienos tautõs esti skolijami nuo kitos. Be to, kultūros istorija mums rodo, kad indoeuropiečių prieš suskilimą atskiromis tarmėmis dar nepažinta nei gintãro, nei metalinės ylos. Kultūros istorija rodo tuodu žodžiu esant skolytiniu. Tam pritaria ir fonėtika.

Plýšti, *trýkšti* ir *parýžti* visai nerodo, kad kiekvienas žodis, kurio šaknyje yra *ė*, greta savęs turėtų sau dar ir varijantą su *y*. Žodžiams *gėda*, *tėvas*, *sėmens*, *šėkas*, *vėtra* nėra lietuvių kalboje varijantų su *y*. Tie trys su *y* lietuvių kalbos veiksmažodžiai yr ne senovės veldėmė iš indoeuropiečių prokalbės, bet velesnėsios gadynės naujãdaras (Neubildung), kuriam padėjęs yra atsirasti balsio *e* kaitaliojimasis su *i* šiuose veiksmažodžiuose: *krìsti* || *krečiù*, *krėsti*; *įgrìsti* || *gresiù*, *grėsti*; *kìlti* || *kélti*; *rìmti* || *remti*...

Krečiù, *keliù* : *krìsti*, *kìlti* = *plėšti* : *x*. Iš čia matyti, kad *x* = *plýšti*.

Taigi, iš visa ko matyti, kad *glīsio* ir *ylos* esama svetimo žodžio, gauto iš gotų kalbos.

Šaknies *ghlēs-* (germ. *glēsa-*, *glasa-* „sakai, gintaras, stiklas") vaikų Lietuvoje nelabai girdėti. Tiktai Akelaičio (Akielewicz Głosownia litewska 176 = K. Būgos Aist. stud. I 8) žodis *gluosà* „bursztynowa żółta farba" galėtų būti germaniškojo gintaro vardo **glēsa-* giminaitis, jei, žinoma, tasai žodis nėra pramanytas. Akelaičio „Głosownia" pramanytų žodžių pilna prikimšta.

Jei *gluosà* yra nepramanytinis žodis, tai ji tuomet bus vienos giminės su *glúosniu* „salix" (Endzelynas Izv XV,2 220, Būga Priesaga *-ūnas* 428): *glúosis*,*-sio* Jūžintai = pr. *glossis* „Haarweide", *glúosna* Ba[1] 78.

(257) **99. Gabija ir kiauras**

1. Del *gabìjos* mokytojas A. Giedraitis rašo man iš Jurbarko 1922 m. V. 21 dienos laiške:

(258) *Gabijà* — grabnyčia, rankomis lipinta vaško žvakė („mat, kitą syk žmonės nemokėjo kitaip žvakių dirbti"). „Stuba apšviesta su *gabijà*" (tai esą iš „racijos" žodžiai). Iš dainos: šviesiai dega *gabijẽlė* | ant balto stalelio, | gailiai verkia seserėlė | rūtelių daržely (Skirsnemunė, Narkūnai, Gelg. vls.).

Esą „racijų" ir dainų, kur minima *gabijà*. Patyrinėsiu. Beje, seniai labai gerai žino, kas ta *gabijà*, tai buvusi vartojama seniau, „dabar, sako, viską naujai vadina, tai ir *gabìjos* nesakom".

2. *Kiáuras*, la. *caũrs* „durchlöchert" : rus. *чуp* „riba, siena", *чуpка* „nuokarta" Mladenov Stud. 162.

(268) **100. Priedėlis etimologijos žodynui**

Greta fonėtikos (žodžio garsų mokslo), morfologijos (žodžio lyčių mokslo) ir sintaksės (žodžių dėstymo mokslo sakiniais) kalbos moksle užima nepaskutinę vietą etimologija, t. y. mokslas apie žodžio „etimą" (gr. ἔτυμον „esybė, tikrasis, savasis turinys"), arba kilmę. Yra žodynų, pvz., lotynų (Walde), graikų (Boisacq, Prellwitz), vokiečių (Kluge), slavėnų (Berneker), rusų (Преображенский) ir kitų kalbų, kuriuose kiekvienam žodžiui stengtasi surasti kilmė ir surašyti kiekvieno žodžio giminės nariai iš kitų indoeuropiškųjų kalbų žodyno. Tokiuos žodynus, kuriuose duodamà ne tiktai žodžio kilmė, bet ir surašomi visi žodžio giminaičiai ir iš kitų indoeuropiečių giminės kalbų, vadiname etimologijos žodynais. Lietuvių ir latvių kalba etimologijos žodyno iki šiolei dar neturi, nes šitų dviejų kalbų tyrimo dirva buvo beveik pavirtusi dirvonu. Lietuvių kalbos etimologijos žodyną bus lengva parašyti tuomet, kai jam susirinks nebemaža medžiagos literatūroje. Šiek tiek medžiagos būsimajam žodynui duodu žemiau ir aš. Del vietos stokos turėjau rašyti trumpai, dažnai net be sakinių.

1. *ãklas* „blind" neturi nieko bendra su lot. *aquilus* „dunkel" (Petersson Heterokl. 116), nes mūsų žodžio nieku būdu negalima atskirti nuo *ankù*, *àkti* „blind werden", kilusio iš *akiẽs* : lot. *oculus*, sl. *oko* „akis".

2. *antris* „некладеный боров" Geitl 76 (iš Mikuckio), kurį Petersson'as Heterokl. 261 sugretina su gr. ἄντραξ „anglis" ir skr. *antika-* „krosnis", drauge su *intriù* (*iñtris* subst. ir *iñtras* adj. Ds, Aist. stud.

I 112) „внутрец“ yra lenkiškos kilmės žodis: *wnęter* „samiec z ukrytemi jadrami“ bielsk. pow. Grodź. gub. (Rocznik Towarz. Przyjaciół Nauk w Wilnie I 1907 126).

3. *ãšutas* „arklio uodegos plaukas“ = sl. *osъtъ*, iš kur rus. *осот*, l. *oset* „usnis, viksva“, t. y. aštri žolė, aštrus plaukas KZ XLV 307.

4. *bãras* „гон, dalis dirvos“ : *beriù, berti* „streuen“. Vadinasi, *baras* yra tiekas dirvos plotas, kiek galima jo sėjant *apiberti* vienu žygiu. Lot. *ferīre* „durti, mušti“ ir gr. φαρόω „ariu“ neturi nieko bendra su *barù* KZ XLVII 260.

(269) **5.** *birvė* J „ántakis, bruvìs“, žinoma, yra ne ide. lyties **brwē* KZ XLIV 223 vaikas, bet lenkiškos kilmės žodis: l. *brwi*.

6. *blakstíena* Ds, la. r. *blakstes* „powieki, palpebrae, cilia“ Kurm 161 iš **blask-t-* : aist. *blaska-* „plokščias, eben, flach“, ukr. *bloščyća* „blakė“ (del reikšmės išrutulos plg. l. *pluskwa* „blakė“: rus. *плющить* „plokštinti“): la. *blāksns* adj. „flach, eben“ iš *blāsk-na-*. *Blãkė* „Wanze“ irgi praminta nuo „plokštumo“ : *blakà* Jnš, la. *blakām* „greta, nebeneinander“.

7. *blankstîties* (la.) BW 21205 „auf die Seite gehen“: l. *błąkać* „klaidžioti“ greta su *błądzić* KZ XLVIII 196 : la. *blàndîties* „válkiotis“.

8. *čiūkà* „kiaulė“. Kad la. *cūka* „kiaulė“ nėra vestina iš prolytės **kįūkā* (Aist. stud. I 56, RFV LXVI 223, Fick I⁴ 141,392, Prellwitz EW² 442, Leskien Nom. 279), rodo lietuvių ir rusų kalbos lytis su *č*: *čiù, čiù! čiùk, čiùk! čiūka, čiūka!* Kv, *čiūka, čiūka!* (ir greitai) *čiukà, čiukà!* SN = rus. (Севск, Орл. г.) *чух-чух!* междм. для призыва свиней Пр II 239 s. v. *рюха* = la. *cū, cū, cūkiņa*, sėtiņa! BW 24901. G. Meyer'is (Et. Wb. d. alban. Spr. 366 s. v. *rikaz*) rašo: le. *cūka*, rus. *čuška* „Schwein, Ferkel“ von dem Ruf *cuk, cuk*, rus. *čux, čux* (vgl. deutsch *suk, suk*, rät. *tšuc* Car. 171). Meyer'io surinktieji faktai rodo, kad žodžio *čiūkà*, la. *cūka* esama gamtos sekamo (onomatopoetikos) vardo, kuris gali būti lietuvių ir latvių kalboje kilimo ir rusiškas. Vienoje Kaukazo kalbų (avar.) kiaulė esanti vadinama irgi *cukà* (L. Pogodin).

9. *delsiù, delsti* „gaišti, säumen, zögern“ reikia gretinti ne su rus. *далъ* „tolis“, s. bulg. *pro-dьliti* „pailginti“ Petersson Heterokl. 161, bet su žem. *delù, dìlti*, aug. *dįlù, dìlti*. Plg. *dylúoti* „veltui leisti laiką“ Tvr.

10. *dvõlikis* „toks saikas grūdams seikėti“ > *dwolikis*, sajkas „koniuszka“ D², sajkas storómo buo... rąkąda, dróskīne, *dwolīkys*, sietuwe, puuras D⁵ 182₁, iš kur šiandie žem. *duôlįkis* (tartumi iš

dõlikis, plg. žem. *tuorà* = aug. *tvorà*) „penki gaĩčiai“ Ms, Slnt, židaj už *doleki* mijźiu arba kwijtiu pardawinieje žiamę V[9] 60, *dvõlikis* „šešių gorčių siekas“ J, *dvolektis* „ein Sechstel Scheffel“ Priekulė GGA 1885 923 = la. *dvālektis* „ein Achtel Lof“ BW 7670,4, 15535, 25774,2,3. Žodžio kilmė man tebėra dar neaiški.

11. *ešerỹs* „окунь, Barsch“: l. *iesiory* „ašakos, Gräte“ KZ XLV 307 iš sl. *esero-* = aist. *ešera-* „aštrus daiktas“ greta su aist. *ašara-*, iš kur la. *asars* „Barsch“ : sl. *esetrъ* „осетр, Stör“ : *âšaka* = rus. *осока*, *ãšutas* = l. *oset* : *aštrùs*.

(270) **12.** *gõdīnt* (lybiškai) „kùtinti, kitzeln“ Thomsen Ber. 264 (*õ* iš *u* : lyb. *söv* = suom. *suvi*, lyb. *törg* = suom. *turku*) yra skolinys iš kuršių kalbos žodžio **gudinti* Būga RFV LXX 251 : sl. *gъdelъ* „kutulys, kutumas“ Berneker EW I 367, kašub. *gedlec* „kutinti“ Prace fil. III 384, l. *gidlić* „kitzeln“ KZ XLVIII 222. **Gudinti* : *kùtinti* = žem. *gulbis,-io* (arba Širvydo *gulbis,-ies*) : sl. *kъlpъ* (rus. *колпъ*, aug. luž. *kolp* „gulbė“) = *gubà* : *kùpelė* Als „mędel“ = la. salmu *gubene* BW 28808 „šiaudų krūva“ : *kupene* 21532 „pusnis“, lie. *kùpena* „kupeta“ Slnt.

13. *gъlъkъ* (sl.) „puodas“, ukr. *hlek* (kilm. *holka*) „Topf“ KZ XLVIII 202 (falso Berneker EW I 310 s. v. *glьjь*) : sl. *gylъkъ*, iš kur rus. (Pliskuvos gub.) *гилек* „molinė praustuvė“ : gr. γαυλός „milžtuvė, kibiras“, skr. *gōlā* „Wasserkrug“, sva. *kiol* „laivas“.

14. *kãmanos* „lederner Zaum“, kurias kalbininkai gretina su graikų kalbos žodžiu κημός „Maulkorb“ arba net (J. Loewenthal KZ XLVII 146) su sl. *komonъ* „arklys“, yra tas pats žodis kaip ir la. *kamanas* „rogės, Schlitten“. Senovėje *kãmana* aisčiai vadino kastinį medžio kamieną drauge su šaknimis, t. y. tą daiktą, kuriuo rusams yra *кокора* ir *копань* „кокора, лесина с корнем на санные полозья“. Du kamienu su šaknim, tarsi du ragu (iš čia: *rãgės* arba *rõgės* „Schlitten“), kuriuodu senovėje atstojo pavažas (prūsiškai „pavaža“ — *slayan*, o „rogės“ — *slayo* pl. „šlājos“), išvirto latvių kalboje rogėmis: *kamanas* pl. Plg.: la. *kamans* „rąsto drūtgalis“, lie. *kamíenas* (aug.) arba *kamẽnas* (žem.) „Stamm“ : sl. *kъmy*, kilm. *kъmene*, iš kur ček. *kmen* „Stamm“. Kad senovės *kãmanų* neturėta nieko bendra su šikšna ir geležim, rodo pósakis „kamanoms reykia *žaboty*“ KN 36, t. y. arkliui į nasrus įsprausti *žabą*: *žabà* „žagaras“ A 1884 354, Prasiskėsdamas susipynusias šakas ir laužydamas sausas, aštrias *žabas*, jis neėjo, bet gangreit bėgte bėgo... braškėjo ir lūžo *žabos* „Varpas“ 1895 32a || *žãbas*, dg. *žãbai* „dürer Ast“ Ds, Ms: *žabángai* „Fallstrick“. — Prie *kãmanų* giminės

pridera ir vok. „pavalkų“ (хомут) vardas *Ham, Hamen.* Sl. *хомѫтъ* (*chomǫto* KZ XLVIII 168, kur Brückner'is randa priešdėlį *cho-*!) turi būti germaniškos kilmės žodis: **xamanƀaz.*

15. *Karklúoja* (vietos šnekta: *Karklǫ́uję*) — Alanto *(ālantas)* upės, kuri bėga į Mìniją, intakas (įteka Kulių par. ties *Karklėnais*) — turi sau vardą nuo *kařklų* „salix cinerea“. Aisčiams buvęs yra būdvardis **karklōjas* „karkluotas, daug karklų turįs“. Galūnės *-ōjas* būdvardžiai tebėra gyvi latvių kalboje, kas matyti kad ir iš šių kelių pavyzdžių: *dìevuojs* dêliņš BW 12409,1 „dievuotas sūnelis“, *dūmuoja*
(271) istaba 14594 var. „dūminė troba“, *celmuojs* lîdums 8562,3,5, 19604 var., 22587,4 „kelmuotas lydimas“, *leduojs* kalniņš 13268[1],25 var. „ledinis kalnelis“, *meduojs* „von Honig triefend“ IF XXXIII 120, *mìeguojs* „miegúostas“ l. c., *miĺtuojs* „mehlig“ BB XII 232, *naizuoja* kãjiņa BW 16278 „niežuota kojelė“, *suluojs* „saftig“ BB XII 232. Ta pati priesaga būdvardžiams daryti vartota ir sėlių kalboje, kaip tai matyti iš Dusetų par. ežero vardo *Zadúojas* (iš čia sodžiaus vardas *Pãzaduojė*), kurio pamatinis daiktavardis tebėra gyvas Smiltenės valsčiaus vienasėdžio varde *Zads* ir *Zadiņš* (J. Endzelīns Latvijas vietu vàrdi I 83).

16. *kedelỹs* „Frauenrock, Kittel“, žinoma, neturi jokio ryšio su *kedė* ir *kedẽnimu* (Petersson Heterokl. 34), nes jis kilimo yra vokiškas žodis: *kedel(e)* „Kittel“ Weigand-Hirt Deutsch. Wb.[5] I 1042.

17. *келеп* (rus.) „lazdą“ Petersson'as Heterokl. 150 kildina iš lietuvių kalbos. *Kilepas* „czekan“ SzD 35 arba *kiliõpas* „kojūkas, Stelze“ (Šakýna), „snukis, морда“ Ms negali būti tėvas turkiškosios kilmės žodžiui, nes jis pats yra skolytinis žodis.

18. *kémpė* „Baumschwamm, губка“ Aist. stud. I 87, 110, 177: *kémpa* „sudžiūvęs gyvolis arba žmogus“ Skirsnemunė, *sukémpėjęs* „dürr, mager“ Ms, M II 140, *kem̃pti* „чахнуть“ Erž, Plókščiai: *kimp* szirdis isz rupesczio „сохнет“ Mk[1] 10 : ? l. *czępieć* „hucken“ KZ XLVIII 223.

19. *Kẽsys.* Vidžemės miestą, kuriam vokiečiai duoda vardą *Wenden* (sen. lyb. *Wendeculla* Heinr. Chron. XV 3), o latviai — *Cẽsis* (kilm. *Cẽsu*), Naugardo kronika ir Lietuvos aktai vadina *Кѣсь*: къ *Кесu* (*Кѣсть* H.) Новгород. IV лет. 200 (Петроград 1915), на замъку *Кесu* 1563 m. Рус. ист. библ. XXX 648. Kronikininkas Stryjkovskis irgi vadina *Kieś*. Ir latviškasis *(Cẽsis)*, ir rusiškasis *(Кѣсь)* vardas yra tas pats. Kadangi rusiškąją miesto vardo lytį *Кѣсь* vartoja. ir Lietuvos valstybės aktai (Спрогис Геогр. словарь

др. Жомойтской земли 132), tai ji kilimo turi būti lietuviška. Vadinasi, lietuvių su Vidžemės pilimi susipažinta dar tuomet, kai latviai žodį *Cēsis* dar tebeištarė **Kēsis* (sing.) arba **Kēses* (**Kēsīs* pl., gen. **Kēsuon*). *Kėsų* (nom. pl. *Kėses* senoviškai, *Kėsys* naujoviškai) vardas rodo, kad lietuvininkų (iš kur la. r. *lìtaunìki*, pliskuviškių rusų *литовники*) Lātgaloje, t. y. Naujìnio (Dünaburg) ir Rėzytės apylinkėje (K. Būgos Kalba ir senovė I 254, 255), įsikurta dar prieš minkštojo *ķ* pavirtimą garsu *c*, t. y. prieš 1200 metus, nes jau tuomet latvių kalboje žodžiai *kepti* ir *gerti* jau buvo ištariami *cept(i)* ir *dzeŗt(i)*. Kadangi rusų kalboje *Кѣсь* neišvirto lytim **Часъ*,
(272) tai rusai turėjo su *Kėsimis* pasižinti daug vėliau nei su *Meŗkio* ir *Laukesõs* upių vardais, kurie išvirto lytimis *Меречь* ir *Лучеса*.

20. *klānas* „valkà, лужа“ (falso Petersson Heterokl. 147, Zwei spr. Aufs. 59) drauge su *kloniù* (*klõnis* „Niedrigung im Acker“ M II 358, SN, „ruožtas“ Kp, *klonỹs*, *klõnio* Ds „dolina“ SzD 42) nėra atskirtinas nuo sl. žodžio *kloniti* „lenkti“, *klonъ* (=lie. *klānas*) „lenkimas“ *(u-,po-klonъ)* : s. l. *poklęli* „atsiklaupė“, sl. *klьnǫ sę* „ich beuge mich = ich schwöre“ KZ XLVIII 204.

21. *kraũ-surba* J 317 s. v. *dėti* arba *kraũ-gera* Slnt „kraujagerys, Blutsauger“ savo sudarymu nesiskiria nuo lot. *sangui-sūga*.

22. *кубел* „Kleiderkorb, drabán*kubilis* J³ 889,7“ nėra kilęs iš šaknies *koub-*, iš kur *kauburỹs*, *kaũbrė* (Petersson Heterokl. 75), nes tasai žodis kilimo yra vokiškas: *Kübel*, sva. *miluh-chubilī* „pienkubilis“ iš viduramžio lot. *cupella*, *cupellus* Berneker EW I 658. Seniau ir lietuviai drabužius ir drobę laikydavę kubiluosè: Pilni mano *kubilė̃liai* baltų ritinėlių J³ 1317,2.

23. *kūlỹs (kūlio)* „ilginių šiaudų pėdas“, kurį Petersson'as KZ XLVII 277 stato greta su žodžiais skr. *khōla-* „skruzdėlynas“ ir rus. *шулята* „Hoden“, yra slaviškos kilmės žodis: gud. *кульпъ* „сноп соломы“ Endzelīns Жив. старина 1899 306 (la. *kùlis*), Berneker EW I 642.

24. *laĩ* „tegu“ žem., la. *laî* „tegu; gi; kad, kad ir; taip pat, ir“ Būga RFV LXXI 58 = s. l. *le* „nur“ KZ XLIV 334.

25. *láidoti* „bestatten“, kurį stato vienon draugėn su žodžiais sva. *leita*, *leitī* „funus, exsequiae“ (Bezzenberger Γέρας 210, Wood KZ XLV 70), yra išvestinis žodis iš *léidžiu*, *léisti* || *lydėti*: Gana kloniojais, mano dukružėle, į kapelius *leisdamà* J³ 587,16.

26. *Lėvuõ (Lėveñs, Lėvenį)* — Mūšõs dešinasis intakas — pasirodo esąs tas pats žodis kaip ir la. *lēvens* „liūnas, eine moorige sich bewegende Stelle“ (Petersson Heterokl. 188). *Palėvenė* — miestelio var-

das prie Lėveñs = la. *palēvene* „balos klampi vieta, purvã striguoña vieta, ligžña“ Austrums XIV,2 479. Apukálno apylinkės latvių žodį *l'evers, l'evens* „der schlammige Ufersaum eines morastigen Sees“ U, man rodos, reikia skaityti *lēveris, lēvenis*, kas būtų vietos šnektoje *lievers, lievens*. Tuodu žodžiu Ulmanis bus nemokėjęs kaip reikiant sunormalizuoti. Čia pridera ir žodžiai: la. *lèvars* „skarmalas“ Šmt, *lēveris* „krėklius“ RKr XV 124 ir *lēvens* „skarmãlius, krėklius“: dzîvuo kâ *lēvens* — ne svàrki ne krekla krūtis nav aizpuogâti Austrums XIV,2 479. Šaknies ide. *lew-, lēw-* pamatinė reikšmė
(273) yra „laužti“, „brechen“ : *paliáuti* „abbrechen, прекратить, перестать“, *lavónas* „paliovusio gyventi žmogaus kūnas“, *lēveris* „kapcan“ J (kurs sudrėbtinis, nesumano, išsivėpęs, save nesuvaldo, neapsisuinija, stogo savo neuždengia, tas *lēveris* J = *Lēveris,-io* SN — pavardė).

27. *maũdžia* dañtį „ноет“, ž. *maud* man „nudzi mnie“ П, karvė *maũdžia* veršio „die Kuh sehnet sich nach dem Kalbe“ M II 291, K, *apmaudas* „Verdruss“: slov. *mũd* „gaišimas“ Izv XXII,1 195, s. bulg. *izmoždéti* „apgaišti, geibti“, bulg. *muden* adj. „gaištąs“. Šaknies *moud(h)-, mud(h)-* pamatinė reikšmė — „pūtimas“, „dvėsimas“, „gaišimas“ : vėjo *ãt-gaiša* „pūtimas“ || *gaištas* „mitręga, strata czasu“ Ds.

28. *mėknė* „tokia žuvis“ Ds, „Döbel“ N. Peterssonui Heterokl. 20 yra beveik tas pat žodis kaip ir graikų vienos žuvies vardas ἄγνος, kuris esąs, girdi, kilęs iš ide. prolytės **ŋknós*! Lietuvoje tam niekas neįtikės.

29. *mynĩs* (pr.) „pavilga, smársas, Schmer“ iš aist. **minžas* = ukr. *mjaz* „brazdai, мезга“, *mjazok* „smagenos“, *mjazkyj* „sultingas“, *mjaznuty* „dick werden“.

30. *namiegas* svėdasiškiams yra namų narys (Pasišnekėsiu su *namiegais*). *Namiegas*, būdamas kilęs iš ide. prolytės **nomei-g^{w}o-s*, savo sudėtim niekuo neprasikiša pro šiuos žodžius: skr. *agrē-ga-ḥ* „pirma einąs“, gr. ὄχθαβος „drabužio žambas (skvernas) = pakraščiu (ὄχθος) einąs“. Plg. dar gr. ὁδοι-πόρος „keleivis“. Kupiškėnai saką *namiegos,-gų* „домашние, kurie namie palieka gyventi“.

31. *nãras* „nora, loch“ RŽ, la. r. *nora* „gruba, dol, loch“ Kurm 36, „jama“ 40, „loch“ 69 iš aist. prolytės **narā* = sl. *nora* „urvas, нора“ : *neriù, nérti*. Čia pat pridera ir gud. *ńeret* „więcierz“ ir la. r. *norty* „więcierz“ Kurm 236 iš aist. **nartai* : *nártas* „Ecke“ M II 141, Jay ir miesta Pons ne serges wartu, Dikay sargay sergt ant muru *nartu* KN 105.

32. *našlẽ* „Wittwe“ etimologiškai reiškia tokią moterį, kurios vyras yra jau numiręs, t. y. **našlas* (del priesagos plg. l. *umarły*, rus. *мухлый*, *вялый*) : lot. *nex(necis)* „užmušimas“, *necare* „töten“, *nocēre* „kenkti“, skr. *naçati* „gaišta, žųva“, av. *nasu-* „lavonas“, gr. νέκυς, νεκρός „lavónas, velionìs“.

33. *nevėkšla* „nuskurdėlis, neėdrus gyvolis, neūžauga, apsileidėlis žmogus, letvėža“ (Kùrtuvėnai, Tvẽrai) arba (P. Sragys) *nèvėkšla* ir (Ms, Slnt) *nèvėkšlis* „menkas, nevykęs“ arba (Als) *nevėkšlis* „niedołęga“ (nugi ĩr tù *newiekszli* munį spardaj D[15] 13). Visų šitų žodžių negalima atskirti nuo tą pat reiškiančio la. žodžio *nevēklis* BW 1214.

34. *niedėti* „презирать,“ iš kur: apiůktas, *paniėdetas* ir ižpelótas
(274) DPo 355$_4$: la. *iẽnaîds*, *naîdus* „вражда“, *nîst* „презирать“ : got. *naitjan* „schmähen“, skr. *nidā* „Schmähung“, gr. ὄνειδος „Schimpf“.

35. *notrẽ* Ds, Tvr, *nõterė* SN, *nõtrėlė* Kv „pokrzywa“ П, la. *nâtre*, pr. *noatis* „Nessel“ : l. *nać*, rus. *натина* „стебли, зелень, ботва у картофеля“ Пр I 594, 603. Čia pridera ir la. *nâtens* „márškonas, lininis, leinen“ RKr XVII 135.

36. *ogùs* (acc. *õgų*) „aitrus, laiškus“ žem. (*wogus* „cierpki“ KosL 39a, „niesmaczny“ D[2], skomas *wogós*, neskanós arba negardós D[12] 32) = klaip. *āgus*, *ågus* (*agus* „fad im Geschmack, schal“ Geitl) : *agnùs* „karštas, greitas, ūmas = ignitus“ Aist. stud. I 172.

37. *õtas*, dg. *õtai* (vietos šnekta *vuots*, *vuotā*) „камбала, Steinbutte, rhombus maximus“: la. *āte* „Steinbutte“. Ar aisčių *āt-* turi ką bendra su lot. *attilus* „eršketo pavidalo žuvis“ ir gr. ἐτελίς „tokia žuvis“ Walde EW[2] 69?

38. *pa-lasassis* (pr.) „lašišos (pr. *lasasso*) pavidalo žuvis“ savo sudarymu prilygsta žem. žuvies vardą *pó-karšis* „bleja, cyprinus batlerus“ KosL 39b (greta su *karšim*).

39. *pālios* (kilm. *pālių*) „didžiosios Daukšių ir Pìlviškių par. balos“ Liet. Tauta I,2 177 = la. *pal'as* pl. „die sumpfigen Ufer eines Sees“ RFV LXVI 247. Plg. Walde EW[2] 557 s. v. *palūs*.

40. *pamẽnai* „1. pašvaĩstė, заревo, 2. raudonai nudažyti dẽbeses, 3. šiaurės žara, Nordlicht (Ds, Sãlakas), 4. stebuklas“ (didi dyvai, didi *pamẽnai*! Tvr): s. bulg. *по-мьнъ* „atmintis“, l. *mianować* : *menù*, *miñti*.

41. *pántis* „пу го, pęto, Fessel“ lietuvių jau pažinta ir tuomet, kai aisčių tautos būta kaimynais su mardviais: mokš. *pandəs*, erz. *panst*, *pantst* „Zaum aus Riemen“ H. Paasonen Mordwin. Chrestomathie 105.

42. *pardõsas* „przedaż“ П, D², KosL 139b, J³ 311,27 (Laikau arklį *pardõsui*) turi sau atãtikmenį ir Prūsų žemėje: *perdẽsai* dat. sing. „Ware“ = *pardõsui*. Plg. ąnt' *pardóstes* DPo 208₄.

43. *pã-šinas* „Splitter, заноза“ : *šiẽna, šìnė, šiẽti* (rãkštį *pašiẽtie* Tvr) „занозить, rakštį pasivaryti“.

44. *pélkė*, pr. *pelky* „Bruch“ ir la. *peĺce* „Wasserpfütze“ vestina yra iš nebevartojamo veiksmažodžio **pélkti* (ide. **peləq*), kurio giminės narys yra l. *płokać*, ukr. *полóкати* „plauti“.

45. *per-sẽda* „takišys, pérkolas“ (Erž, Vl, Kaĺtanėnai, „jaz na rzece“ П) RFV LXXV 143 yra vienos kilmės su rusų kalbos (Saratovo gub.) žodžiu *сѣжа* „плетень для задержки рыбы в разлив“ RFV LXVI 206.

46. *pėtma* (arba *pẽtmė* Kv), kaip ir Širvydo *pėtnas* „cecha“ SzD 23, yra rusiškos kilmės žodis, kuris visai nerodo heteroklisės
(275) **pẽt(-m,-n)*, kilm. **petnés* arba *pentnés* Petersson Heterokl. 23. Ir *pėtnas*, ir ž. *pėtma* (Kuršaičio *pėtwa* yra skaitymo klaida — Lesefehler — užuot *pėtma!*) iš rus. *пятно*. Del galūnės pakeitimo plg. žodžius ž. *slūžmà* „służba“, ž. *lyžma* „liczba“.

47. *-pi* || la. *pìe* „prie“. Pastùrdėlis *-pi* (*namó-pi* „namõ“, *namiẽ-pi* „namiẽ“) vokalizmo atžvilgiu taip sántykiauja su priešdėliu la. *pìe* (*pìe nama* „prie namo“) iš ide. **pei*, kaip kad santykiauja gr. *-φι* (iš ide. **bhi* : gr. ἔφι) su ide. **bhei* (sva. *bī*, vok. *bei* uns).

48. *pỹlė* „ántis“ žem. Latviai antį vadina *pīle*, kas priegaidės atžvilgiu visai sutinka su sirbų žodžiu *pile*. Latvių ir sirbų žodžiui lietuvių kalboje turėtų atliepti **pýlė* (Endzelīns Izv XIII,4 193), kurios vietoje betgi žemaičiai ištaria *pỹlė* Als, Kv, Ms. Priegaidė rodytų, kad žemaičiai su *pylė* būtų susipažinę nuo kuršių. Latvių arba kuršių *pīle*, jei ji nėra onomatopoėtiškos kilmės, gali būti skolytinis žodis iš nežinomos kalbos. Antį ir vokiečiai šaukia *pīle!* für die Ente Rufwort westfäl. hess. frk. — henneberg. *Pile* Kluge EW⁹ 113.

49. *plakts* (la.) „Wanze“ RKr XVI 38, kaip ir la. *blakts*, lie. *blãkutė* arba *blãkė* „Wanze“, turi vardą nuo „plokštumo“ ypatybės: la. *plakans* „platt, flach“, *plàces* „(žirnių) plókštys“ RKr XV 130, *plàcenis* „flache Kuchen“: l. *płaski*, rus. *плоскій*, lie. *plókščias* iš **plãšk-tjas*, la. *plāksta* „leere Schote, plókštis“.

50. *plaskãniai* Als, Mit II 143 „maciory konopne“ П, *plaskãnis* „konoplica“ D², kanapės *plaskãnės* Tvr : l. *płoskonki* „männlicher Hanf“ Пр II 112 (Brückner'is KZ XLIII 310 gretina su l. *płoski* „plokščias“). Dusetiškių *pleiskãnės* „płoskonki“ turi vardą nuo *pléiskanos* „Schinn, перхоть“. Ir *plaskãnė* „männlicher Hanf“ turėjo

gauti sau vardą nuo „pleiskanų“: *plãskana* „Schinn“ K || medis išėjęs į mažiausias *plaskotas* (spaudos klaida užuot *plãskatas*) — sudraskytas tapęs! Bs[1] 28 : la. *plẽksne* „plėne, der Schinn“ RKr XVII 46 : norv. *flas* „pleiskana“ RFV LXV 320.

51. *plaskains* (la.), *plãskains* U, la. r. *ploskons* „platt, flach“ iš aist. **plaskanas* : sl. *ploskъ* „plokščias“ RFV LXXIII 337, iš kur ir l. *płoszszyca* „blakė“ KZ XLIII 310.

52. *plẽkštė* Kvėdarnos žemaičiams yra ne tiktai „plokščia“ ankštis *(plókštis)*, bet ir plokščių žuvų rūšis (rus. *плоскуша* „Steinbutte, pleuronectes“) = la. *plekste* „pleuronectes flesus, Flunder, Butte“ RKr IX 93, BW 19235, 19355, 34589, RFV LXV 305, LXXIII 336.

53. *plẽsnas* „letena, ступня“ Dieveniškis (vietos šnekta *plãsnas*, nes čia sako *lãdas* „ledas“, *lakiù* „lekiu“), la. *plesa*, *pleksna* „Fussblatt“, pr. *plasmeno* „letena“ iš aist. **plesmenā* : *плесна* Пр II 73, Būga RFV LXXIII 336, Endzelīns Izv XVII,4 115 : *plečiù*, *plẽsti*, *platùs*. (276)

54. *plęšti* „бушевать, шуметь“, „šokti, laigyti“, Uźkit Marios wilnis kupstuokit | Su wisu swietu *płęszdami*. Tegul po io weydu szwenćiausiu | Upes *płąszti* ne perstoia KN 83, ant swaikattas musu pono... szokinekem irgi *plenszkam* 18. I. 1704 m. Mit III 540, ž. *plenszti* — wiele gadać, narzekać, ogadywać KosL 237b : l. *pląsać* KZ XLV 323.

55. *pliauskà* „łuczywo nieposzczepane“ П, „szczepa, łuczyna“ J[2], „skalãmedis, rąstas skalóms“ Jnš = *плюска* „lukštas, lot. cupula“ Пр II 82 : *pliaũskė* „poliano“ Ds, Lnkm || *pliùskė* „t. p.“ Jnš, rugių *pliuskė* „Roggenklcie“ Mit I 231 (Šeduva) : *plauskà* (*płauska* „szczepa“ SzD 361) arba SN *plauckà* : la. *plaũksta* „plãštaka“ iš **plausk-tā* RFV LXXIII 338. Čia pridera ir rus. *плющить* „plokštinti“, ir l. *pluskwa* „blakė, t. y. сплюснутая“ KZ XLIII 310[1].

56. *pliauškà* „redselig“ K[1] II 125, niekus *pliaũškia* „болтает“ : l. *pluskać* „плескать“. Plg. Пр II 83, Mladenov Stud. 77.

57. *pluostît* (la.) „plukdyti, plūdinât, pa ûdeni laist“ Vald 246 s. v. *плавить* — dažninė lytis iš veiksmažodžio *pláuju*, *pláuti* (sl. *plovǫ*, *pluti*, gr. πλέFω), kur *uo* iš ide. *ōu*: *plōu-stā-* (praesens). Vienodos kilmės su *pluostît* (|| *pláuti*) yra ir *šlúostyti*, t. y. iš ide. **k̂lōustā-* (praesens), kurio pamatinis veiksmažodis turėjo būti **šláuju*, **šláuti* = lot. *cluo* „valau“, *clo(v)āca* „valomasis prakasas, Abzugskanal“; plg. la. *slàucît* = lie. *šlaukýti* „šluoti, šluostyti“, kaip ir *plaukýti* greta su *pláuti* ir la. *pluostît*. *Šlúoju* yra naujādaras lyties **šláuju*

(: ž. *šlavù* J 646 s. v. *iššluoti* = *pláuju* : sl. *plovǫ*, gr. πλέFω) vietoje iš dažninės lyties *šlúostau*.

58. *pluts* (la. r.) „sielis, keltas" rodo, kad rus. *плот* „t. p." esama kilusio iš sl. prolytės *plъtъ* (falso Пр II 77), kam pritaria ir l. *płet*. Latvių žodis gali būti ir skolytinis. Savas žodis yra *plutà* (kilm. *plùtos*) „корка", gavusis sau vardą, kaip ir gr. ἐπί-πλο(F)ος „taukinės, įsnaujos plėvė", sl. *plěva* || lie. *plėvė̃*, la. *plêve* „тонкая оболочка, кожица", nuo „plaukimo": gr. πλέFω, sl. *plovǫ*, *pluti* „plaukti", la. *plevinâties* „полоскаться" Vald.

59. *priemenė̃* arba (VChr 207_{38}, Aist. stud. I 83, 91) *preimenė̃* „Vorhaus, Vorzimmer" kilusi yra iš aist. būdvardžio *preima-* „príekinis, vordere", kuriam keltų kalbose atliepia *(p)reimo-* „t. p." : air. *riam* „antea", kimr. *rhwyf* „karalius, vadas" BB XXIII 52. Būdvardžio *prei-mo* pirmąją dalį *prei-* randame dar žodžiuose: a) lot. *prīvus* „für sich bestehend, einzeln, eigentümlich, einer Sache be-
(277) raubt" = umbr. *prever* „singulis" iš ide. **prei-wo-*, b) gr. krėt. πρεί-ν „zuvor, bevor". Greta su *prei* „впереди" būta ir *pro*, *pre*: gr. πρό-μος = umbr. *promom* „primum", got. *fram* adv. „vorwärts, weiter" || gr. πρό-τι, πρέ-τι : πρό : πρό-ς : πρέ-ς. Prie tos pat giminės pridera ir gr. πάροι-θε „prieš", παροί-τερος „priekinis", lie. *pìrmas*, sl. *pьrvъ* = skr. *pūrvaḥ* „der frühere".

60. *prė̃skas* „süss, ungesäuert" (Ds, W 80_8, DPo 250_3, J 186a, *prėskà* dúona „przaśnik" SzD 291) drauge su sl. žodžiu *prěsnъ* (iš **prēsk-no-* Mikkola Urslav. Gr. I 78) savo vokalizmu nesutinka su germaniškais žodžiais sva. *frisc* „frisch", *freiscing* „Opfertier". *Prė̃sko* senumą rodo skolinys suom. *rieska*, lap. *rieske* „ungesäuertes Brod" Wiklund Entwurf einer urlapischen Lautlehre I 43.

61. *príesakis* „neprietelis, Feind" DP yra vienos kilmės su s. bulg. *сокъ* „accusator", *сочити* „dénoncer" = *sakýti*.

62. *pró-senolis* „Urgrossvater" (žem.) pirmąja savo dalim niekuo nesiskiria nuo sl. *pra-dědъ* „прадед", plg. skr. *prá-ṇapāt* „Urenkel" Wackernagel Ai. Gr. II 256.

63. *pur̃lės* „Kuhblume, caltha palustris" K[1] I 484, *purlotisi* „burdać się" SzD 21, *pur̃lija* ir *pur̃lija* valgydamas „lieja" Adùtiškis, *apipur̃lyti* „obłocić" Lnkm, RFV LXVI 246 : sirb. *prljati* „purvinti, tepti", *prljav* „purvinas, mulvinas" Petersson Zwei spr. Aufs. 17. Čia pridera ir *pur̃vas* „Schmutz", *purienà (-õs, -íeną)* „калужница, caltha palustris" Ds (*bumbólas* Kv), la. *pur̃ns* „t. p." Šmt.

64. *pū̃rsta*, *pū̃ro*, *pū̃rti* „šiauštis", *papū̃ręs* „pasišiaušęs", la. *izpūrusi* man galvińa BW 4546 „papūrusi man galvelė", visas bija man

māsiņas gluženim matim, viena pate *izpūruse* BW 2985 „visos buvo man seselės glodniais plaukais, tiktai viena aš pati papūrusi“: rus. *пырить* „šiaušti plaukus, plunksnas“, *напыриться* „pasišiaušti“ RFV LXVI 229, LXVII 243.

65. *pūsti* žiburį, ugnį dusetiškiuose reiškia „degti“ arba „gesyti“ : *pūsk žiburį!* = *uŝpūsk* „uždegk, зажги“ arba *ažpūsk* „užgesyk, погаси“! Žiburio „pūtimo“ terminas atsirado tuomet, kai dar nepažino „degtukų“ ir ugnies gauti galima buvo tiktai žarìjų pūtimu. Senovės paprotį dar teberodo posakiai: rus. еще огней не *вздували* Schrader Sprachvergl. und Urgesch. II 283, la. *pùtiet* guni! BW 12623, uguni *uzpùst* 1745.

66. *rãgas* = sl. *rogъ* „por, Horn“. Kalba rodo, kad dar nesenai *ragai* vartota ne tiktai kaipo pučiamas muzikos įnagis (la. *âža rags* BW 12902, 29571 = *óžragis* Kv), bet ir kaipo geriamas indas: la.
(278) būs... balti *ragi* bajãram alus dzert BW 30493, 19791. Ragañ senovėje galėta įsidėti net ir sviesto: ieliec sviestu *radziņâ* BW 29253.

67. *ragáuti* „kosten“, kaip rodo rus. *отведать* „kosten“ || *видеть* „regėti“, yra išvestinis žodis iš *regėti* „sehen“. Airių žodis *rogu* „rinkimas“ (= *to-gu* „t. p.“ Pedersen Vgl. Gr. d. kelt. Spr. II 549) neturi nieko bendra (Fick II[4] 235), nes keltiškasis žodis nėra atskirtinas nuo lot. *gustare*, gr. γεύομαι „ragauju“, vok. *kiesen*, *küren*. Zupitza Gutt. 164 irgi niekus kalba (etwa durch Dissimilation für **raugáuti*!!).

68. *rãktas* „Schlüssel“ : *rankù*, *ràkti*. Senovės romėnų (XII tab.) teisės terminas *claves adimere* „exigere, ἐκβαλεῖν“ (Schrader RL[2] 223) turi sau atstovą ir Žemaičiuose — *raktùs atimti* Kv. Taigi, *Ehescheidung*, *divortium (repudium)*, *развод* galima versti žodžiais *rãktų atėmimas*.

69. *raupaũ*, *raupýti* „ковырять“ J 622 s. v. *išruõpti* = sl. *rupiti* „грѣбтить, скрести на сердце“, iš kur rus. *рунит* мене „raũpo man širdį, man rūpi“, sirb. *rupa* „duobė“, l. *rup'* „червь, глиста“. Čia pridera ir *raupaĩ* Ds, *raũplės* „оспа“ ir *rũpi*, *rūpėti*, *rũpinti*, *rupùs*, *rupūžė*. Savo sudėtim *rūpėti* niekuo nesiskiria nuo *klūpėti* || *klaũpti*, *spūdėti* || *spáudžiu*, *mūvėti* (kélnėmis) || *máuti*, *lydėti* || *léidžiu*, *žydėti* || *žiedas*.

70. *ráugė* „agrostemma githago, Rade (Heilkraut, sonst kūkãliai)“ R, M, jei ji yra rūgšti, galėtų būti praminta nuo *ráugo* „Sauerteig“.

71. *ràva* (la.) „грязная железистая вода“ Šmt : la. r. *rows*, *rowy* „kruszec, metallum“ Kurm 60, lejdzi kaj *rows* „miniowany“

79, sudabra... *rows* „srebrna ruda“ 205 iš aist. **rāvas* „Erz, руда“ : *rāvu* upe BW 825, *rāvas* puk'e 521 ', *rāva* pl'avas 15116. Bulg. *rovina* „Sumpf, Pfütze“ (Vasmer RS V 29) gali čia priderėti, o ne prie *srovės* ir *sravėjimo* (gr. ῥέFω) giminės.

72. *rėbas*, dg. *rėbai* „ilgesnė ne várža, statoma prieš vandenį, pinta iš vyčių“ Kp, „varža“ Jnš, „pakalnìnis váržas“ Kv (Linkuvà, Vabalniñkas) gali būti vienos kilmės su vok. žodžiu *Rebe* „vytis“, sva. *reba* „vitis, ἄμπελος“ (Feist Kultur 259), kilusiu iš ide. šaknies *(e)rebh-* „lenkti || vyti (= sukti, pvz., virves)“ : sva. *rippa* „Rippe“ iš ide. **rebhi̯ā*, sl. *rebro* „Rippe, ребро“, gr. ἐρέφω „dengiu stogą“. Kad iš „lenkimo“ lengvai išrieda „dengimo“ reikšmė, rodo šie žodžiai: sl. *dǫga* „lankas“, kurš.-la. *dañga* „kampas“ || lie. *deñgti*, sl. *trь-gubъ* „trilinkas“, *gъ(b)nǫ* „lenkiu“ (čia pridera ir lie. *dvì-*, *trì-gubas*) || lie. *gaubiù* „dengiu“. „Vijimo“, „sukimo“ prasmę šaknis *dengh-* išlaikė žodžiuose rus. *дяга* „diržas, t. y. susukta šikšna“ ir s. isl. *tengja* „rišti“.

73. *remẽsas* „плотник, dailìdė“ (*Remėsas* ein Handwerker, bes. ein Zimmermann. Plur. *Remėsai* Bauleute N 435), la. *remesis* „t. p.“ RKr XVI 40, „namdaris, īpaši kas pastràdã kuoka darbus“ Dienas Lapas etn. pielikums 1891 137, kilm. *remesa* RKr XIV 79 arba *remeša* U, dg. *remeši* „amatininkai“ RKr XIV 79 : pr. *romestue* „plačiais ašmenimis kirvis“ : rus. *ремесло, ремество,* l. *rzemiosło* Пр II 197, Iljinskij Izv XVI,4 14. Lietuvių ir latvių žodis *rem-ẽsaṣ* „dailidė“ savo sudėtim niekuo nesiskiria nuo šių: 1) *burgẽsas* „воркотун, брюзга“ Aist. stud. I 179; 2) *švelpẽsas* „шепелюнь“ l. c. 185; 3) *velbẽsas* „t. p.“ Ds. Galimas daiktas, kad del *remẽso* nėra skolytiniai žodžiai ir *remẽstas* su *remeslù* : *ремество, ремесло.* Šaknis *rem-* gali būti ta pati kaip ir žodyje *remti* „stützen“. Rodosi, kad yra sakoma: tróbą *remti* „statyti, bauen“? Čia pridera ir: *ramtýti* „rąbać, knuć“ KosL 51b, 151c, Smil̇giai, *ramtas* „odręb, kłoda“ : *rámdas* „рубец, blizna“ Ds, J : *rambùs* „kuriam reikia sukirsti *(rąbić)* botago *rimbù*“ || sl. *rǫbiti* „ramtyti“.

(279)

74. *rùikis* (žem.) „юбка, Unterrock“ RFV LXVI 230 (*ruykis* plótno z odetką wełnianą lub osnowa wełniana z odetką partnianą Π) gali būti vokiškos kilmės žodis *(Rock)*. Kuršių kalboje vok. žodis *Rock* turėjo pavirsti lytim **ruk'is* ir pagaliau, atsiradus balsio *i* epentezei (Endzelīns IF XXXIII 102, 120), *ruikis*. Klaipėdos krašto *rùinis* „Robbe, тюлень“ irgi turi būti skolinys iš kuršių kalbos, nes tik jų kalboje *rúonis* (Palangà, vietos šnekta ištariant *rǫ́uńis*) tegalėjo pavirsti *rùiniu* : *ruonis* > *ruońis* > *ruoińis* > *ruinis*. La. *ruõnis* BGr I 77 arba *ruônis* l. c., Šmt, *ruonis* BW 21640, 30466, 30468, 30970, RFV

LXVI 230. Iš kur lietuviai ir latviai yra gavę ruonio vardą? Airiai ruonį vadina *rón*, o senovės anglai *hrán* „Seehund“.

75. *sà* „su“ Zietela Aist. stud. I 114 *(sà tėvu, sakiřto)*, *sà* gelažtė, *sanèšt* Prienai, *sà* žmoněm, *sà* mumi *sànešė* Jẽznas, *nesadremsdžia* (Bradauskas) Sch 108, *sa* kunu ir *sa* dusche MT 15a, *satikti* 208b, *saũde* BrB 1 Mos. 27,27 (BGLS 306) = la. *sa-*, *sanest*, *salikt*. Lietuvių ir latvių kalbos *sà* „su“ atstoja indoeuropiečių prokalbės lytį *so* „zusammen, ūnā“, kurios gretiminė lytis *se* „ūnus“ tebekyšo graikų kalbos žodyje ἑ-κατόν „vienas šimtas“.

76. *sakas* (la.) „pavalkai, Kummet“ yra tas pats žodis kaip ir lie. *šakà* „Ast, Zweig“ : *šãkės* „Gabel“, *šaknìs* „Wurzel“, la. *pa-seknis* „Grundbalken“ (falso Leskien Nom. 372) Feist Kultur 178. Vadinasi, senovėje pavalkų „Kummet, хомут“ būta paprastomis *šakomis*.

77. *salà* „insula“ drauge su ž. *ãt-sala* „sinulus aquae stantis, incisus in fluminis ripam“ vestina yra iš veiksmažodžio *sálti* „tekėti“ (vanduo lig vartų *atsãlo* Kv) : šunìs *at-sáldau* Kv „palam vehe-
(280) menter repello“ : *selù*, *selėti* „furtim a tergo lente accedo, vel accurro citissime“ RFV LXVII 245 : pr. *salus* „Regenbach“.

78. *salà,-õs* „Dorf, kaimas, sodžius“ Gaidẽ, Gryvà, Tvr, la. r. *soła* „wieś, rus, pagus, villa“ Kurm 237, *sołajnis* „wieśniak“, *salenia* „wioska“ 238, *sola* „sãdža, ciems“ Kemps Eisa Latvijas vèsture Ptb. 1909 p. 55 iš aist. **salā* Būga RFV LXVII 244 : *село* Пр II 273 : šaknis *sel-* „sėdėti“, iš kur lot. *solium*, lie. *súolas*.

79. *salpas* „заводь, залив“ (Vidùklė, Žviñgiai, J 357b) = s. bulg. *слапъ* „fluctus“ iš sl. *solpъ* || *selpati*, s. bulg. *слѣпати* „salire“ RFV LXVII 244 : *iš-selpinėti* „išvaikštinėti“ J (jei nėra išvestinis iš *sìlpti*, *sìlpnas*). *Salpo* vietoje kai kur sako ir *salpa* „заводь, залив“ J 61a, „Fischerwinkel“ R, „ostrów, kępa na rzece lub jezierze, wyspa“ П.

80. *nu-sãręs*, *nusãrusi* „nusrutęs, apiplyšęs, nepasirėdęs“ Grìškabūdis, *sarvalaĩ* bėg iš ronos „srutos, гной“ Kùrtuvėnai, la. *sàrņi* „осадок, грязь“ Šmt, RKr XV 93 : *сор* Пр II 359, sl. *serǫ*, *sьrati* „cacare“. Šaknies *ser-* pamatinė reikšmė — „tekėti“, „bėgti“ : *ap-sirti* „apsiausti, окружить“ DP 309_{28}, 310_{42}, la. *sirt* „Raubzüge machen, umherschwärmen“, lie. *sarióti* „опустошать, грабить“ Dauk., rus. *сермать* „slaugstytis, valkiotis iš kampo į kampą be darbo“.

81. *sẽbinu* kun. Gimžauskas (kilimo linkmeniškis) savo žodynėlyje verčia žodžiu „oszczędzam“. Linkmenų miestelio žmonės šiandie ištaria jau *sãbinu*, nes jų šnektoje *se* pavirto *sa* : *sãnas* „senas“,

saptiñtas. Dusetiškiuose esmi girdėjęs sakant: Iš rudenio Jonas *sẽbindavo* šiaudus. Rytiečių *sẽbinti* „schonen" pridera prie vienos giminės su rusiškais žodžiais *собь*, *собина* „turtas, все свое", *собить* „anhäufen, sammeln". Ir lietuvių, ir rusų kalbos žodžiai kilę yra iš nebevartojamo įvardžio ide. *sebho-*, *sobho-* : pr. *sebbei*, sl. *sebě* ir *sobě* „sibi", skr. *sabhā* „kaimo vyrija", got. *sibja* „Sippe", lot. *Sabīni* „die Sabiner" || pr. *subs* „eigen, selbst", kas yra silpnasis laipsnis iš ide. **s(e)we-bho-* : lot. *sui*, *suus* = gr. ἑFός „savas", pr. *swais*, sl. *svojь*.

82. *sedulà* (*-ōs* „šwidwa" Viekšniaĩ KosL 33a, J[3] 174,19, 535,5, J[4] 882,12, *sedulẽlė* Klv[1] 265) „cornus sanguinea, дерен", *sedulẽ* „trzmielina, evonymus europaeus" (Jūžintaĩ), *sadulà* „šwida, šwidzina" KosL 52a (Bìržai), J[3] 166,2, 1172,21, 1225,10 drauge su la. *sedlinãji*, *sedliñi*, *seduole* „Spillbaum, evonymus europaeus" U, *seduols* Bra 662 s. v. *Spillbaum*, ryt. *sagłu kuks (= seglu kuoks)*, *sedninie* v. szkita kuks „trzmiel, carpinus" Kurm 221 *(= sednine)* yra vienas kilmės su balno vardu la. *sedli* > *segli* „Sattel", sutrumpėjusiu iš aistiškos prolytės **sedula-n* (nom. sing. neutr.) = sl. *sedło*, iš
(281) kur l. *siodło* : germ. *saðula-z*, iš kur s. isl. *sǫðull* (iš čia suom. *satula*), sva. *satul* „Sattel" iš ide. **sodhulo-s*. Latvių žodį *sedli* || *segli* laiko skolytiniu žodžiu iš rus. *сeдло*, bet jis gali būti ir savas del medžio vardo *sedulà* ir la. *seduols*. Indoeuropiečių prokalbės metu žodis *sedhulo-* arba *sodhulo-* vargu galėjo reikšti „balną", „Sattel", nes tuomet balno niekam dar nereikėjo. Mūsų žodžiu senų senovėje indoeuropiečiai tevadino tam tikrą medį (cornus, evonymus). Vėliau, indoeuropiečiams jau suskilus atskiromis kalbomis, germanai, slavėnai ir aisčiai medžio vardu pramena ir „balną", kurio senovėje, matyti, būta sedulìnio.

83. *semba-* (pr.), iš kur lot. *Sembus*, pl. *Sembi* (Adamus Brem.), *Sambitae* (Dusburgas) — prūsų kilties vardas. *Sémbai* gyveno Prūsų srityje, vokiškai vadinamoje *Samland*. Tautos vardą aš kildinu iš nebevartojamo įvardžio **semba-* „savo, savas": sl. *sębrъ* „draugas, bendras, сябр" Пр II 267.

84. *serbentà*, kilm. *serbeñtos* Ds, K, SN arba ž. *serbénta* „porzeczka czarna, ribes nigrum" П, Als, Slnt. Senovėje serbentomis, kaip rodo žodžio kilmė, bus vadinę *aš(v)óklius* „ribes rubrum", nes jų vardas nėra atskirtinas nuo „raudonumą" reiškiančių žodžių: *sir̃bti* „rausti uogoms, созревать", úogos *išsir̃bę* Bsg, Kp, Linkuvà : lot. *sorbus* „šermukšnis" = šved. *sarf* „Rotauge, raudà" iš ide. **sorbho-* „raudonas" Petersson Balt. u. Slav. 33. Iš šaknies *ser-*,

sor- „rausti, raũdonuoti“ kilę dar yra: *sařtas* „raudas“, la. *saŕkans* „raudonas“ (iš čia ž. upės vardas *Sárkãnis* Kv), *sarmótis* „gėdėtis, t. y. iš gėdos rausti, краснеть“.

85. *siẽtas* || *saĩtas* „karvei prisieti tvarte pantis“ Aist. stud. I 87. Šita žodžių grùtė balsių kaitõs atžvilgiu niekuo nesiskiria nuo šių gručių: *liẽkas* „лишний“ || *laĩkas*, gr. λοιπός; *žiedas* || *žáidas* „Blüte“ Tvr (*žiedas* Tvr „Ring“), rus. *вина* || la. *vaĩna* „kaltybė“; l. *śwít* || *świat* „свет“; *šiẽnas* || sl. *sěno* „siano, сено“; *viẽkas* || *век*. Visuose šituose žodžiuose kaitaliojasi ide. dvibalsiai *ei* || *oi*. Tarp *siẽto* (iš aist. **seita-*) ir *saĩto* balsių kaitos atžvilgiu yra toksai pat santykis, kaip ir tarp šių žodžių: *mẽlas* || ž. *mãlas* „Lüge“; *mẽtas* „мера“ || *mãtas;* la. *teks* „Pfad“ BW 11976, 35071,2 || *taks* BW 13575 „tãkas“; *stebulė̃* || ž. *stabulė̃* „Nabe“, la. *stabule* „Pfeife“.

86. *siũti* „korius dirbti“ (bìtys *siùva* „die Bienen tragen“, la. *šuj*, bitīte! BW 28484 „siūk, bitele!“), iš kur la. *šũ̀ni* „сотовые ячейки“ Šmt (bitīt *šūnu šuvējiņa* BW 17760 „bitelė korių siuvėja“) : sl. *sъtъ* „сот› korys“ Пр II 362.

87. *skabrùs* „szparki, żwawy“ KosL 52a (Bìržai), Ds, *skabùklas* „skýnimas, išskinta vieta“ Kelmė, *skabaũ, skabýti* „Blumen, Blätter abpflücken“, *skabiù, skobiaũ, skõbti* „rẽkšti, skìnti (óbuolą, lãpą); scabere, schaben (šáukštą)“, *skabùs* „scharf, was leicht ins Holz dringt“ M I 230 : la. *skabaŕga* „pašinas, rakštis“ : *скоблить, скаба* „pašinas“ Пр II 291. Del balsių laipsnio kaitaliojimos *(skabiù : skobiaũ)* plg. got. *skaban* „schaben“ : perf. *skõf*, s. isl. *aka* „fahren“: perf. *ōk*, lot. *scabo* : *scābi*. Čia pridera ir ž. *skóbsta, skóbo, skóbti* „rūgti“, la. *skâbs* „rūgštus“.

(282)

88. *skapiù* (ir Klp *skopiù*), *skõpti* „skaptu drožti, aushöhlen, wie man hölzerne Klumpen, Löffel, Tröge macht“ žem., *skopinỹs* „skaptuojamasis darbas“ J 352 s. v. *drožinys* : *скоплять* „skelti, щепить лучину“ Пр II 297, *скопить* 306. Čia pridera ir: *skẽpeta* „skara“, *skẽpsnė* „kawałek materyi“ RFV LXV 309, LXVII 245 : ukr. *щепа* „pašinas, заноза“ Пр II 291: *скопить* Persson Beitr. 884: la. *šķèps* „Spiess, Speer“ (dial. *šķèrps* KZ XLIV 60) BW 30520, r. *szkapa* „włócznia“ Kurm 239 iš aist. **skẽpā, šķẽpele* BW 22478 var., 26292 var. „skeveina“ : s. bulg. *шапъ* „lazda“, rus. *щап* „засечка в дереве; франт“.

89. *skevélda* (Salos) arba *skevéldra* „осколок“ nėra kilusi iš *skedervõs* (*skẽdervą* Ms : *skederlà* Slnt) „Splitter“, kaip kad mano Petersson'as Heterokl. 35, nes ji nėra atskirtina nuo savo giminaitės *skevéinos* „осколок“ Ds, Lnkm : la. *šķēvinât* „vexieren, дразнить“.

90. *skỹdas.* Mūsų *skiẽtas* „1. skersinis ekėčių balkis, 2. Weberkamm, бёрдо“ (la. *šķiets* „Balken; Weberkamm“) yra tas pats žodis, kaip ir sl. *ščitъ* „щит“, air. *sciath* „Schild“ ir germ. *skīða-* n. „Scheit“ (s. isl. *skīð*, s. fryz. *skīd*, sva. *scīt*). Visi šitie žodžiai kilę yra iš ide. prolytės **sqeito-* RFV LXXIII 288. Lot. *scūtum* „skydas“ atsirado iš gretiminės ide. lyties **sqoito-m* = pr. *scaytan* „Schild“. *Skỹdas* „щит, Schild“ yra tas pat žodis, kaip ir *skiẽtas*, tiktai kilimo germaniškas. Gyvus niekus del *skỹdo* rašo Bezzenberger'is BB I 285, Fick'as BB XVIII 141 (Vgl. Wb. I⁴ 567).

91. *skìlti* ùgnį „Feuer anschlagen“ = la. *guni šķiĩlt* BW 8123, *šķil* uguni, pūt uguni! 21022,1. *Skìltuvas* „Feuerstahl“ : la. *šķiĩlava.*

92. *skirbti* „kwaśnieć (w Poniewieżskim)“ KosL 151c, Aist. stud. I 146, *apskirbęs* pienas „apgyžęs“ Geitl 77, la. *šķerbs* „herb (vom Bier), bittersauer“. „Rūgštumo“ ir „aitrumo“ reikšmė šituose žodžiuose yra išriedėjusi iš pirmykštės „aštrumo“, „pjovimo“ reikšmės, kam pritaria *skirbimo* giminaičiai: la. *skaŕbs* „scharf, rauh“, *šķiŕba* „plyšys“. Tą pat prasmės išrutulą rodo ir ž. *skõbas* „rūgštus“ (*skobà* putrà D⁵ $41_{6,16}$) = la. *skâbs* „sauer“ : *skabùs* „scharf“, *skõbti* „schaben, скоблить“, rus. *скаба* „rakštis“ RFV LXXV 238.

(283) **93.** *skivỹtas* „Fetzen“ K, Sch 65 nėra atskirtinas nuo la. žodžio *šķieva* „sprogymė, eine Spalte im Holz“, kilusio iš ide. prolytės **sqeiwā.* Iš gretiminės ide. lyties **qseiwā* galima vesti mūsų žodį *šeivà.* Sl. *cěva* „цевь“ būtų kilusi iš ide. lyties be *s*, t. y. **qoiwā.*

94. *skraũbis* „baimė“ J 183, *skraubstýtis* „gąstautis“ J 207, 410 gali būti tos pačios kilmės su s. dan. žodžiu *skrub* „šiurkštumas, kraupumas“ Fick III⁴ 476.

95. *skrę̃sta, apskreñdo, apskrę̃sti* „skresti, заскорбнуть, заскорузнуть“ Slnt (skurliotus... senus, *suskrendusius* atsviedė V¹² 25), kurš.-la. *nuoskrendis* „nustipęs“ BW 19071 yra vienos kilmės su „skrebių“ vardu *skránda* ir la. (skolinys iš kuršių kalbos) *skrañda* „skuŕlis“. Greta su *sqrend(h)-* indoeuropiečiai yra sakę ir *qsrend(h)-*, ką rodo slavėnų kalba su savo *xrę̀d-* : rus. *хрядеть* „lysti, džiūti“, s. bulg. *xrę̀nǫti* „esurire“.

96. *skutùlė* „ãbrinas, vogõnas“, priešais J. Rozvadovskiui (Draugija 1908, Glotta II 356), neturi nieko bendra su gr. žodžiu σκυτάλη „lazda, kuoka“, nes ji nėra atskirtina nuo latvių kalbos žodžio *skutuls* „bliūdas, Schüssel“ BW 19303, 19320, 27202¹ (V 662) = lie. *skùtulas* w Szawel. = laukneš̃ė u nas KosL 210a || *skutùlė* „eine hölzerne Butterbüchse“ K¹ I 683 s. v. *Chatulle*, I 271. Ir lietuvių,

ir latvių žodis kilimo yra vokiškas: s. vok. žem. *scutala*, s. isl. *skutell* „Schüssel“ iš lot. *scutella*.

97. Tu *skvernè!* „du Balg!“ M I 247, tylėk tu *skvernè!* (Rhesa Aisópas 3), priešais Petersson'ui Heterokl. 95, neturi nieko bendra su žodžiais gr. σκῶρ, s. isl. *skarn* „mėšlas“, rus. *скверна*, nes jo nieku būdu negalime atplėšti nuo jo padermės žodžių: *skveřnas* „eine Göre am Hemd, ein Flick Leinwand, ein Scheltwort auf ein Kind“ M I 247, „ein unregelmässig abgerissenes Stück Zeug“ K¹ I 434, „Lappen, Flick, Stück Zeug“ II 7, *skvernaĩ* „kurze Schösse am Wams“ II 167 : *skverneliaĩ* lapatúoja Lnkm „skarmalai“ : *skvarmaĩ* „skvernai“ Kv : *skvarliaĩ* „skuřliai, drìskanos“ Ds, Lnkm.

98. *slìbinas* „smakas (lenk.), Drache“: gulėdamas kaip' *slibinós* spaudos klaida; turi būti *slíbinas*) arba smâkas ąnt łôbių DP 307_{11}, tulžis smaku arba *slibinu* PS I 132_6. Virbaliaus apylinkės kaimo vardas *Slìbinaĩ* rodo, kad senovės žodis reikia ištarti *slìbinas*. Slìbino vardas galima kìldinti iš ide. šaknies *sleib-*, *slib-* „šliaužti, slinkti“: vok. žem. *slīpen* intr. „schleichen“, s. isl. *sleipr* „slidus“ Fick III⁴ 539, Schrader RL² 409.

99. *sluga* (sl.) „tarnas“ nieko bendra neturi su ide. šaknim *ḱleu-* „klausyti, hören“ (Petersson Balt. u. Sl. 15, Mladenov Stud. 113),
(284) nes jis nėra atskirtinas nuo žem. žodžio *pã-slauga* „Hilfsleistung, Hilfe“ Fortunatov BB III 59, „actio fungendi opere pro aliquo“ Kv (Jaũnius), *slaugaũ*, *slaugýti* „заменять кого-нибудь в работе; ухаживать, прислуживать кому-нибудь“ Būga RFV LXV 248, LXXV 145. Pamatinė šaknies *sleug(h)-*, *sloug(h)-* reikšmė — „šliaužti“, „vaikščioti“ (ухаживать) : *sliaũgti* į medį „lipti, šliaužti“ Jnš, *slaugýtis* (Lygumaĩ) arba *slaugstýtis* (Naujãmiestis) „slapstytis, bėgti nuo darbo“, *slũgti* „sekti, спадать“ (*slũgsta* sutinimas, vanduo *nuslũgo* upėje) : slovc. *slug*, *sluga* „Schnecke“, lie. *slaugũnas* „biegun, błąkacz“ Būgos Priesaga *-ūnas* 441.

100. *smélsta*, *smẽlo*, *smélti* „brudzić się, wsiękać“, *įsmélti* „zabrudzić się“ KosL 53b (bìržėno K. Daukšos žodynėlis): *pa-smẽlęs* dangùs „padūmāvęs“ Tvr = *pasmelys* „śmiady“, *pasmelimas* „śmiadość“, *pasmelinu* „śmiado czynię“ SzD 344, t. y. *pasmẽlęs*, *pasmėlimas*, *pasmẽlinu*; *pasmẽlusios* ãkys — miego nor (Akmẽnė, Papìlė), ugnelė... dieną naktį *smẽla* „rusa, тлеет“ Kv (senovės daina, plg. Bs¹ 132) = *smẽlėti* „tarsi per miglą rodytis“, tik *smẽla* Lnkm. Prie šitų žodžių giminės dar pridera: vok. žem. *smelen*, *smölen* „smilkti, rusėti“ Fick III⁴ 528 : luž. *smalić* „sengen“ (flamand. *smoel* „schwül“ iš germ. **smōla-*) : sl. *smola* „смола, Harz; Pech, Teer“ Пр II 337, Petersson

Zur sl. u. vgl. Wortf. 41 || la. *smeli* (būtų lietuviškai **smelai*) „смолистые поленья“ Endzelīns Сл.-балт. эт. 194 : la. *smalsts* (kilm. *-ta*) „nešvarus vanduo ar kitas gėrimas“ RKr XV 136. — *Smalà,-ōs* „Harz (ostlit.); Teer, Pech“, la. r. *smoła* „smoła“ (*smalejgs* „smolny“, *smaliniks* „smolarz“) Kurm 201 del rytiečių augštaičių lyties *smelà* (kad tu *smêlu* ritum O[1] 85) „Harz, Pech“ ir la. *smeli* „smalingos malkos“ galėtų būti ir neskolytinis žodis.

101. *smùrgas* arba *smùrglis* „Rotz“ Aist. stud. I 170, *smùrglaiža* „Rotzbube“ J 447, *nusmùrgęs* „apsikniáukęs, угрюмый“ Ds (asz wījnas *nusmórgęs* D[7] 119), la. *smurga* „Schmutz“ BGr I 70, RKr XV 95, *smurgul'i* „Rotz“ : *сморгать* „smarkać“ Пр II 338 : pers. *morg* „snarglys“ Th. Korsch Idg. Jahrb. I 74.

102. *snauja* (la.) „Femerband, įgrąžtis“ ir *snaujis* „Schlinge“ : sl. *snovǫ, snuti* arba *snujǫ, snovati* „snuć, snować, протягивать продольные нити для ткани“ Пр II 344.

103. *spañgis,-io* (Vainùtas) ir la. *spañnis* „kibiras, Eimer“ (ne †*spanis;* latviai sako ir *spaīnis*), priešais Petersson'o KZ XLVII 270 nuomonei, yra skolytinis žodis iš vokiečių kalbos : vva. (mhd.) *span*, s. isl. *spann* „kibiras“. Sl. *spǫdъ* „indas, modius“ irgi turėtų
(285) būti skolytinis. Iñdų vardai daugiausia indoeuropiečių kalbose skolytiniai, pvz.: pr. *wumbaris* „kibiras“ iš l. **wąbór (węborek)* < sva. *ambar* „Eimer“ < lot. *amphora* < gr.

104. *spañguolė* „Moosbeere, vaccinium oxycoccus“ ir la. (= kurš?) *spangal'i, spengals* „Sandbeere, arbutus uva ursi“ turi vardą nuo „spindėjimo“, „švitėjimo“. Iš šaknies *speng-* „švitėti, žėrėti“ reikia vesti dar šie žodžiai: *spangaloti* „łyskać“ KosL 59b, *spingis* „Lichtung im Walde“, *spañgas* adj. „kam akys apžiro = žabalas“, la. *spīganis* „Irrlicht“, *spuoguot* „glänzen, blank sein“ : s. ang. *spincan* „Funken sprühen“ Zupitza Gutt. 162.

105. *sprãgė* SN, J[3] 219,29, *sprogėlė (sprógėlę)* Ds, ž. *sprãgis* Aist. stud. I 188 = la. *spradzis* BW 12854, *spradze* l. c. 1 „Erdfloh“ gavo vardą nuo „šokinėjimo“ : *spragėti* || *sprógti*. — *Sprãgė* „fragaria elatior“ ir la. *spradzenes* „Erdbeerenart“ irgi pramintos nuo „sprogimo“. — *Sprãgė* „spraga, eine Lücke im Zaun“ (Adùtiškis, Tverečius) irgi „sprogimo“ padaras.

106. *sritis* „ligna recto ordine composita, strues“ Kv (Jaunius) Aist. stud. I 30, 165, „tarpas, ruožtas“ (žemės *sritis*. Kriuša išmušė rugių *srìtį* Slnt), „obręb, okręg“ A 1884 222, „prowincya, gubernja“ D[2], D[5] 64, D[10] 149, 223, V[6] 69, *sritẽlis*, ratelis „krążek, kluba“ KosL 37a, b (žemaičio Jumskio žodynas) : *srijà*, kilm. *srìjos* „okręg, об-

ласть“ V[7] 30, 48, V[13] I 101, Pabrėžos Botan. 110 : sl. *strojiti* „struere“ Пр II 400.

107. *stãbaras* „сухой, твердый стебель, łodyga“ Ds, RFV LXXV 146 = s. bulg. *стоборъ* „stulpas“ = s. dan. *stafaer*, šved. *staver* „kuolas“ iš ide. **st(h)obhoro-* Fick III[4] 483. Tos pat draugės yra ir : *stãbas* „paralysis; idolum“ = s. isl. *stafr* „lazda, stulpas; dievaičio stabas“ : *stebėtis* „admirari“, *stabýti* „stehen machen“, sva. *stabōn* „admirari“, *stebùklas* „Wunder“, *stabulė* arba *stebulė* „Nabe“ Aist. stud. I 97.

108. *stalbúotis* „apsistoti“ Aist. stud. I 171 (galvìjai *apsistalbãvo* „nurimo, nustojo zylioję“ Kp), *stalbsta*, *stalbo*, *stalbti* „wytykać“ KosL 54a, 59b, jau *nustalbęs* alùs Ds : *nusistelbęs* alùs „schaliges Bier“ M I 4, 256, II 98, *nustelbęs* „abgeschalt“ K[1] I 416, medžiai javus *stelbia* SN „smelkia, goži, t. y. nustóvi savo šešėliu“, *stelbiù*, *nustelbiù* „ich ersticke als das Unkraut“ M I 256 : vok. (Kilian) *stel* bier „vetus cerevisia et defaecata“ IF XVIII 510 : la. *stilbs* „stáibis, Schienbein“ Šmt, BW 2254 : *stùlbs* „Pfeiler“, lie. *stulbas* „столб“ Izv XVII,1 51 (ligonies akys *stulbù* atsistojo Kv), *stulbis* „nepaslìnk-
(286) šis, nepašánkus, sunkus į darbą žmogus“ Jnš, la. *stulbs* „betäubt, verblüfft“ Šmt arba *stùlbs* RKr XV 97: *столб* Пр II 391, Mladenov Stud. 124.

109. *stamañtas* „nerangus, griozdas žmogus“ SN ir *stamantrùs* (gal. *stamañtrų*) „stángus, упругий“ Jnš rodo buvus ide. šaknį *st(h)em-*, *st(h)om-* „statyti, stabyti“ : air. *samaigim* „stelle“, kimr. *sefyll* „stehen“, bret. *sevel* „errichten, bauen“ Pedersen Vgl. Gr. I 79 : la. *stuômîties* „stammeln“.

110. *pã-stapas* „słup, Pfeiler“ J 161 s. v. *ãtsparas* (pastatytas *pãstapas* po balkiu įlūžusiu. Mintuvų *pãstapas* „podpora“ J s. v.), yrá stiébu ir *pâstapu* tiesós DP 541_{33}, 547_{11}: *stẽpinti* „tikrinti, tvirtinti, утверждать, доказывать“ MT 46a, 260a, A 1885 74, *pastepinu* „gross machen“ M II 244 : *nu-stẽpo* „nustebo, был поражен, удивлен“ Salakas : *stapìnti* „starìnti, penem erigere“ Kv, badu *stapìnti* „duoti stipti, морить голодом“ Als, Kv, Val.: *стопа*, *степень* Пр II 391, Mladenov Stud. 118.

111. *stavãris,-rio* „sęk“ SzD 334, KosL 54a (Bìržai), Kv (Nežiūrėk pro *stavãrį* — velnią pamatysi Ds. *Stavãris* žiba naktį lyg kaip katės akys Lnkm) nėra perdirbtas, kaip kad mano Petersson'as Heterokl. 93, iš **staparis* : la. *stapari* „arklių, avių, ožkų, kiškių šūdai“ U, cũku *stapars* „excrementum suum“ BW 34728,4 var.

112. *sterblẽ* DP $369_{22,50}$ „Schoss am Rock“ K¹ II 167, M I 257, Sch 162, *steřblės* „rigida inferior pars camisii muliebris“ Kv, la. *stẽrbele* „sterblė“ BW 7474,1; 24109 : *pra-stirbėlis* „bimbas, bajbak, drągal“ J² : *стербнуть* „tvirtėti, kietėti“ Пр II 382.

113. *stìrta* „kūgis“ Ds, Br (BGLS 326), DPo 322_9, KosL 91b, SzD 19 „bróg“, la. r. *styrta* „bróg“ Kurm 11, t. y. *stirta* U : sl. *pro-stьrǫ, pro-sterti* „простереть“, *pro-storъ, storna* „сторона“ Пр II 133 : lot. *sterno* „kloju“, skr. *stīrṇá-, stṛtá-* „bertas“, *sva-stara-* „savasis pākraikas“, gr. στόρνυμι „kloju, breite aus“ : la. *stara* „Strich, Strecke; Fetzen“. *Stìrta* etimologiškai reiškia tą pat, ką ir av. *starəta-* „belegt, bedeckt“, gr. στρωτός, lot. *strātus* Brugmann Gr. II²,1 398. Iš lietuvių kalbos *stìrta* pateko gudų, lenkų ir ukrainiečių kalbon: gud. *śćirta* (Zbiór wiad. do antropol. kraj. XVIII 209, Сборн. отд. р. яз. LXXVII № 3 80, Шейн Мат. I,1 142, 273) arba *styrta* (Шейн Мат. I,2 76), l. *sterta* Krček Grupy 39, ukr. *стирта* ir *скирта* Izv XI,3 382. Plg. Пр II 298, Bezzenberger KZ XLIV 294.

114. *stiřvelioti* „tvirtinti nepasiduodamas, behaupten“ Slnt, J 145b: sl. *stьrvo* „maita, ścierwo“, rus. *стерва* Пр II 383, Krček Grupy 178, t. y. „pastyręs“ daiktas.

(287) **115.** *strìegia, strìegė, strìegti* stógą „stiegti“ Vilkavìškis : sl. *strěxa* „стреха, stogas“ Пр II 405, Iljinskij Izv XX,3 73 iš **straig-sā.*

116. *stringù, strigaũ, strìgti* „застревать, завязать, stecken bleiben“ Ds, Vadõkliai, *sustrìgti* „zaplątać się“ Žvingiai KosL 33a, nupuolė ir *įstrìgo* į žemę Bs² 76 (Bs¹ 31), vežìmas vařtuose *įstrìgęs* „der Wagen steckt im Tor“ K¹ II 204, tas dalykas kur nors *užstrìgęs, striñga* „das Ding hat einen Haken“ I 579 : la. *strìegu, strigt* „einsinken, вязнуть“ (*sastrieg* „įklimpsta“ BW 26364, *apstrigu* „įklimpau“ 16825), *straignis* „klampi bala, вязкое болото“, *strieguons* „Fenn“ Bra 281, *stringt* „stramm werden, стягиваться“ (kuršiškos kilmės žodis): l. *za-strząc, u-strząc,* part. *zastrzągł* „stecken bleiben“ KZ XLV 323, gud. свинья *застрягла (= įstrìgo)* у плоте Даль I⁴ 1603 : norv. *strīka* „den Lauf hemmen“, lot. *strigare* „stehen bleiben, innehalten“ P. Persson Glotta VI 346 : *stringo, strinxi, strictum, stringere* „paliesti, šukuoti, sužeisti, nubraukti, kalaviją ištraukti iš makštų; suveržti, įtempti; sukrekėti; suvaldyti, surišti“. Kaip smagenų vardas av. *mazga-* (skr. *majján-*), sl. *mozgъ* „Mark“ pramintas yra nuo *mezgù, mègzti* „wiązać, вязать“ (= lie. *mãzgas* „węzeł“), taip lygiai ir prūsų žodis *strigeno* „Gehirn, мозг“ ir sl. *strьženь* „стержень“—nuo *strìgti* „завязнуть“. Kadangi medžio smãgenos arba šerdìs „Mark“ visuomet randasi medžio viduryje, tai slavėnų kal-

boje *strьženь* įgijo upės „vidurio“ reikšmę: rus. *стреж*, *стрежа*, *стрежень* „середина и самая глубина, быстрое течение реки; быстрина протока, стремина“, ukr. *стрижень* „поток, река, середка“, ček. *střen* ir *střeň* „šerdis“, *ostržeň* „spuogo šerdis; grūdas, branduolas“, gud. *астрыжень* „medžio šerdis“ Šachmatov'as Izv VIII,1 342, ukr. *стрижинь* greta su *стрижень* „стержень“ l. c. 339, sirb. *strž*, s. bulg. *стрѣжа* „Mark“. Del *стреж* niekus pasakoja Iljinskis Izv XXII,1 197. Čia prideranti šved. *streke* (ide. *strigen-*) „Stromstrich“ Tornbiörnsson Idg. Jahrb. VII 120. Klaidingai Petersson'as IF XXXV (= Idg. Jahrb. IV 214 : av. *mastərəγan-* „Gehirn“). Čia, gal, ir: *strìgtas* „puolenà, maita“ Aist. stud. I 107 = la. *strigts* (Nīca) „barība, êda, kuo liek uz makšk'eru āk'iem“: *striegt* „êdu uz āk'i maukt“ Dienas Lapas etn. pielik. 1891 p. 121.

117. *strùgas* „kęsy“ П (*Strugs* šuo be uodegos, su uodega būtų ilgesnis Sch 99), *strùgis* „obrzezaniec“ П, „łokietek“ KosL 36 (Kam klius kam neklius — *strugiui* klius): sl. *stružǫ*, *strъgati* „drožti“, rus. *строгать*, l. *strugać* Пр II 401.

118. *strustìs* nėra „стебель“, kaip kad verčia Iljinskis Izv XXII,1
(288) 194[2], bet „тростниковый зуб бёрда“ : *strustis,-sties* Kammrohr M II 292, *strustis,-sties*, *strustė* ein Halm im bastener Sieb, ein Weberkammblatt M I 260. Kupiškėnai sako *srustìs,-iẽs* „skieto kartelytė (jų dvi), kur dañtes sukáišiota“. *Srustiẽs* santykis su sl. žodžiu *trъstь* „трость“ nėra aiškus: prie giminumo kupiškėnai turėtų sakyti **strustìs*. Sl. *trъstь* „arundo phragmites“ nėra atskirtina nuo šių žodžių: *trùšiai* „Rohr“ Priekulė BB VIII 112, „Rohr zum Dachdecken, arundo phragmites“ Pakalnė, „Schachtelhalm, equisetum arvense“ Klaipėda Mit II 136 = la. *truši* „ašk'i, Kannenkraut“ Bra 437 : *traũšiai* „equisetum“ Kv : *traũšti* „lūžti“ J 369a.

119. *stupér-galis,-io* „stubérgalis Ds, хвостец“ Panemùnis (Rõkiškio ap.), la. *stuperklis* „t. p.“ Dienas Lapas etn. piel. 1893 p. 1, *stups* (kilm. *stupa*), *stupe*, *stupure* „das nachgebliebene Ende von etwas Gebrochenem, abgebrauchter Besen“: s. rus. *стъпица* „stìpinas“, rus. *стопка* „спичка“ Пр II 365, Iljinskij RFV LXVI 276, Būga RFV LXXV 147 : la. *stūplis* „arklio stùrplis“.

120. *stùris* (la.) „kampas“ : *stũrs* adj. „stángus, hartnäckig“ IF XXXIII 108 : *стыриться* „ginčytis, stengtis, priešintis“ Пр II 410 : s. isl. *staurr* „kuolas“, sva. *stiura* „spyrys, vairas“ Fick III[4] 493.

121. *sudõklis* (Vadokliai) arba (Linkuva) *sidõklis* „gipsinė pustyklė“, *sidoklis* „gips“ KosL 52a (Biržai) : la. *sudeksis* „Gyps“ U, „Spar-

kalk“ Bra 346 s. v. *Gips*. Del šaknies balsių kaitaliojimos plg. žodį *sudābras* A 1883 254, Bs² 68, Mit II 31 || *sidābras* „Silber“.

122. *sùkti* „drehen“. Senovėje slavėnai sakydavo **sukǫ*, bet **sъkati*, iš ko išlyginimo keliu vienur atsirado *sukać* „kręcić nici“ (lenk., kašub.) Prace fil. II 325, o kitur — *скy* „suku“. Del balsių laipsnio kaitaliojimos plg. šiuos veiksmažodžius: *strugǫ*, *strъgati* „drožti“; *pišǫ*, *pьsati* „rašyti“; *berǫ*, *bьrati* „imti“; *gonįǫ*, *gъnati* „ginti“. Galimas daiktas, kad senovėje lietuviai užuot *sukù*, *sùkti* sakydavo **saukù*, *sùkti*, plg. *liekù* || *lìkti*, la. *šķìetu* || *šķist*.

123. *svalbs* (la.) adj. „palaidas, nekietai susuktas“ (virvė, gija) RKr XVII 80, *svalbs* „erdvas, platus“ (Lubónas, Dienas Lapas etn. piel. 1893 p. 1), kaip galima spėti iš rusiškojo jo atatikmeñs *свободный*, kilęs yra iš įvardžio *swo-* „savas, suus“: ide. *swo-bho-* (*свобода*) ir *swo-l(ə)bho-*. Del *l* elemento plg. sva. *selb*, s. isl. *sjalfr*, got. *silba* „selbst“ iš ide. **se-l(ə)-bho-* „pats, сам“.

124. *svíegia*, *svíegė*, *svíegti* „sviesti, werfen“ Kv, Rt, Salos, J 719a: rus. *свегать* „skubėti ir bėgti“ AslPh XVI 414.

125. *svíestas* (illat. sing. *svíestan*), la. *sviẽsts* „Butter, масло“:
(289) ratùs *svíesti (svíedžia, svíedė)*, *pasvíesti* „tepti, patepti ratus“ Šiauliaĩ Izv XVII,1 35, la. *svaîdît* „salben“. Avestos žodis *xšvid-* „pienas, sultys“ (Lidén IF XIX 321) neturi nieko bendra su *svíestu*.

126. *šalvìs (-iẽs, šalv̂į)* „Forelle, salmo fario (ar thymallus?)“, Tai eina — kaip *šalvìs* vándeniu! SN : sl. *solvъ* „gelblich, isabellfarben“, iš kur rus. *соловой* Пр II 353, Zubatý AslPh XVI 414 : *szalnis* D^5 184_{10} = la. *salnis* „Braun- oder Rotschimmel, Pferd mit einem Gemisch von braunen oder roten und weissen Deckhaaren“ RKr III 132, XV 92, *salns* „schimmelfarbig“ Bra 622 : *šalvěti* „šalti“ (blėkai *iššalvėję;* drãpanos geraĩ *iššalvi* „šalčiu išdžiūsta“ SN) : *šalnà* || *šálti*.

127. *šařkai* „sermėga“ (žem.) drauge su s. bulg. *сракы* ir rus. *сорока* „marškiniai“ (Smol. g. Добровольский Слов. 861) neturi nieko bendra su skr. žodžiu *çṛnkhalā* „pantis“ (Petersson Heterokl. 133, 134), nes visi tie žodžiai yra skolytiniai iš viduramžio lot. žodžio *sarca (sarica* = lot. *serica)*, iš kur ir s. isl. *serkr* „marškiniai“, alb. *šarkë* „baltų vilnų švarkas“, rum. *sarica*, n. gr. σιάρκα G. Meyer EW 400. — *Švařkai* ir la. *svàrki* „Ueberrock“ gavo *v* iš būdvardžio *švarùs* „sauber, rein“: *švārūs šařkai*.

128. *šẽkštis,-čio* „medinė pakumpusiais dviejų ar pusantro colio platumo nagais šakė su ùžgaliu užpakalyje pelams semti“ Pìkeliai, Židìkai, iš kur Alsėdžių par. ežerėlio vardas *Šẽkštis,-čio*, *kãška-*

-*šekštis* „kartis vežimui priveržti, гнёт“ Viekšniaĩ, *šãkśćū* g. pl. „spyrių (obelims paspirti)“ (Marcinkónys) iš *šẽkščių*, pr. *saxsto* „rónas, rą̃stas“ iš aist. **šekštā* : rus. *шест* „kartis, šatra“ Iljinskij Izv XX,4 151, RFV LXX 271, Jagić AslPh II 397 iš ide. **qset-to-s* : *šatrà* (kilm. *šãtros*) „kartis, жердь“ J 42b, 47a, 266a, Krãžiai iš ide. **qsot-rā*. Greta su *qset-*, *qsot-* indoeuropiečių prokalbėje yra buvusi paralelė šaknies lytis *sqet-*, *sqot-* : la. *šḱeste*, *šḱestra* „слега, жердина“ RKr III 137, *šḱeters* „t. p.“, sl. *ščetina* „šeriai, щетина“. Del *qs-* kaitaliojimos su *sq-* plg. sl. *xvoja* „хвоя“ iš **qswoi̯ā* || *skujà;* l. *szaradność* „sordes“, ček. *šerád* „Unflat“ || l. *skaradność* „turpitudo“ KZ XLV 313. Lietuvių kalboje iš *qs-* atsiranda ne *s-* KZ XLIII 109, bet *š-* : *šẽberkštis,-ies* „nedidelė skevéina“ Skãpiškis iš **kseber-* greta su *skebę́rda* „t. p.“ J 641.

129. *šem̃pa*, *šẽpo*, *šèpti* „obrastać brodą“ KosL 54b (Biržai), Ds, J, *apšèpti* „unsauber, struppig werden“ Mit I 223 (Šeduvà), *apšẽpęs* „apygirtis“ (kun. Gimžausko žodynėlis), *šãpai* „šiaudeliai, šieneliai“ (Kada upei *šãpų* pakako? Sch 101) gali būti kilę iš ide. šaknies *qsep-*, *qsop-*, kurios dubletas *sqep-* tebegyvuoja žodžiuose:
(290) *skẽpsnė* „atplėšta drobės ar kūno skiautelė“ Slnt, Viekšniai, *skẽpeta* „skara“, rus. *щепа*, *скопить* RFV LXV 309, LXVII 245.

130. *šer̃kšnas* „šarma, Reif“ RFV LXV 308, LXXV 143 del žodžių slov. *srẽž* „pirmasis plonytis ledas“, l. *śreż* ir *śreżoga* „šerkšnas“, kilusių iš senėlesnių lyčių *šergi̯a-* ir **šergegā* arba **šergi̯agā*, galima vesti iš prolytės **šerg-sna-*. La. *sẽrsns* „šerkšnas“ rodo buvus gretiminę lytį ide. **k̂er-s-no-* : *širšnìja*, *širšnýti* „šerkšnýti, šarmoti“ Jnš.

131. *šérpeta* „rozpadlina nad paznogciami“ П, „zanogcica, zadzior“ KosL 54b (Piuwis tur butĩ ligùs be kokiû pranarû mediej' ir *szerpetû* żíjwiej D[18] 43), *šérpėti* (*sušérpėjęs* mẽdis „zersplittert Holz“ M II 555) arba *šérpetoti* „zadzierać się“ J 165 galima kildinti iš ide. šaknies *qser(ə)p-*, iš kurios kilę yra ir žodžiai ukr. *шерéпа* „безобразная женщина“, *шерепáтый* „шершавый“ Izv XX,4 143. Čia pridera ir *šiurpùs* vẽjas „šiurkštus, skaudus, šiaurus“ Ds, Erž, Jnš, *šiur̃pas* „Schauder“, *šiùrpti* „šiurkščiam, kraupiam tapti“ (man kūnas *šiùrpsta* „mich ergreift ein Schauder“ K[1] II 149). Mūsiškiam *šiurp-* (užuot **šurp-;* su minkštu *š* iš *šerp-*, *širp-*) lenkų kalboje atliepia *szarp-* (užuot *charp-;* *š* iš *śrep-*, *śrzep-* = ukr. *шерепатый*) : *szarpać*, *szarpnąć* „draskyti, plėšyti“ : *charpaty* arba *chropaty* „nelygus, šiurkštus, kraupus“. Lénkų kalbos šaknies narius *charp-* || *chrop-* lietuvių kalboje turėtų atstoti *šurp-* || *šarp-*. Prie ide. šaknies *qser(ə)p-*

„dirti, plėšti“ turime ir gretiminę lytį *sqer(ə)p-* : la. *škērpele* „Holzsplitter“ BW 26294 var., *škērpêt* „Rasen mit dem Rasenpfluge schneiden“, s. angl. *scurf* „Schorf, Grind“.

132. *šẽšios* „Sechswochen einer Kindbetterin, Kindbett“ (Ji į *šešiàs* parėjusi mirė K[1] I 685, Į *szeszes* ateit „Kirchengang halten“ R) pažįstamos ir latviams (= kuršiams?): *sešas* „Wochenbett“, *sešás* baznīcā atnākt Bra 770, *sešiniece* „Wöchnerin“ 771 || lie. *šešiáuninkė* „Sechswöchnerin, родильница“. — *Ušios* „Kindbett“ (*Uszose* gullu „im Kindbette liegen“ R) ir *ušininkė* „Kindbetterin, Gebärerin“ R, „puerpera“ Schultze Comp. 25, kuriuos tepažįsta tiktai prūsų kaimynai, kilimo yra prūsiški žodžiai: pr. *uschts* „šeštas“: Tatai turetu *uszaunikes* padumoti BrP I 222.

133. *šẽškas*, la. *sesks* „Iltis, хорек“ neturi nieko bendra nei su skr. žodžiu *kaçīkā* „Wiesel“ (Fick I[4] 22, Brugmann Gr. I[2] 545, Schrader RL[1] 954), nei su skr. *jáhakā* „Iltis“ KZ XLV 96 (durch zweifache Assimilation aus **žežkas*!). Lietuviui *šẽškas* tėra tiktai *susišìkėlis* „pasmìrdėlis“ : **še-š(i)ka-s* (reduplicatio intensiva) „labai susišikęs = smirdįs“ Aist. stud. I 64*. Kad šešką žmonės pramena „smirdėliu“, rodo sl. *dъxorь* (l. *tchórz*, rus. *хорек*) : ide. *dhus-*, *dheus-* „pūsti, dvėsti“, iš kur l. *zdechł*, rus. *издох*, *дух*.

(291) **134.** *šipulỹs* „Holzspan, Holzscheit“ J 165b, KZ XLIV 58, Glotta IV 298, Petersson Ar. u. arm. Stud. 70, la. *sipsna* „starke Rute“ : *šim̃pa*, *šìpo*, *šìpti* „тупеть, t. y. atšiepti savo ašmenis“, *šìpinu* „притупляю“ : *pa-šiẽpti* „pajuokti = oszczerzyć *(sker-* : *skìrti)* zęby, оскалить *(skélti, skìlti)* зубы“ : sirb. *šȋp* „tokia vinis, smailagalys“, rus. *шип* „dyglys“, luž. aug. *šip* „стрела“ RFV LXX 257 iš ide. *qseip-*, greta su kuriuo būta ir ide. *sqeip-*, iš kur : *skiepti* „próć, otwór czynić“ KosL 52b, *skiẽpas* „Propfreis, Setzling“, la. *šķipsnis* „žiupsnis“, rus. *щипать* iš ide. *sqeip-*. Lenkų *szypka*, *szypułka* „plunksnos stiegara, vynuogių kekė be uogų“ irgi pridera prie tos pat draugės kaip ir *šipulỹs*, ir *šiẽpti*.

135. *Szirviñto* vietoje Peterssonui (Heterokl. 245) reikėjo rašyti *Širvintà,-ôs* „Schirwindt“ (miestelis ir upė — Šešùpės kairiasis intakas). Seirìjų valsčiuje esanti giria, vardu *Šiřvintas*. Bìržėnuose, Panevėžio gimnazijos mokinio Variakojo pranešimu, esanti pavardė *Širvintas*.

136. *šlājum* Šiauliečiuose ir Joniškiečiuose vadina „gyvenamąją trobą“. Jie sako: Gražus mūsų *šlājus*. *Šlājaus* yra šios dalys: 1) *gryčià* = žem. trobà, 2) *seklyčià* = žem. pryšininkė, 3) *prìngis* = žem.

preimenė. *Šlajui* vardas pràminta nuo „šliejimo“: ėmė surūkėles trobas griauti, o *szlieti* naujas (Papilė — Žagarė) A 1885 285_2.

Nuo *šlaistymosi* (plg.: не слон *слонится*... Даль IV³ 261 „ne šlajus šlaistosi...“) lietuviai praminė ir žvėrį „elephas“, „слон“ vardu *šlājus* : *szlajus* der Elephant N 525 (iš 1713—44 m. Bradausko žodyno), iš kur kaipo skaitymo klaida (Lesefehler) *szlápis* Elephant R II 117 *(pi* iš *ju!)*. *Szlėjaus* káulas „Helfenbein“ R II 198, jei nėra spaudos ar skaitymo klaida užuot *szlajaus*, galima būtų skaityti kaipo *šliejaus*, kur *ie* būtų apibendrintas iš *šliejù*, *šliejaũ*, *šliẽti* „anlehnen“.

137. *šóku*, *šókau*, *šókti* „springen, tanzen“ iš ide. **qsāq-*, greta su kuria būta šaknies dubleto *sqāq-* : sl. *skakati* „скакать“ (falso Agrell Zwei Beitr. zur slav. Lautg. 10).

138. *šovà (-ōs, šõvą)* „žiemóspirgis, sprogymė; drevė“ = la. *sâva* „paĩlgas rándas“ RKr XV 134 || *šâva* „rẽta, Narbe“ RKr XVII 55 (būtų lietuviškai **šiovà*), su *š* iš veiksmažodžio *šaũt* „schiessen, t. y. sprógti“, lie. *šiáutuvas* „Weberschiffchen“, *šiaulỹs* „Schütze, стрелок“. Taigi, *šovà* turi vardą nuo *šóvimo*, t. y. „sprogimo“. *Šovimo* giminės narių skaičiun pridera ir *šẽvulis*, *šẽvelis* „Splitter, skevéina“ (*šẽvuliai* lẽkė Sch 144, puodai pradėjo *šẽveliais* eiti J 46b, Marijampolė), *ševelỹs* (Tas man darbas *ševeliaĩs* eina Ds „labai greitai“). *Šovà* „caverna arboris“ Kv, „skaza“ KosL 55a, *šovótisi* „szczepać się, skaz nabierać“ l. c.

(292) **139.** *šùlas* Brückner'iui KZ XLIV 333 yra lenkiškos *(szuło)*, o Bezzenberger'iui KZ XLIV 331 — vokiškos *(Schôl-holz, Schal-holz)* kilmės žodis, kuo aš visai netikiu, nes iš nesenai gauto žodžio vargu būtų lietuviai pasidarę vardus sąvokoms „бочка“, „Fass“ (*šùlė* Aist. stud. I 29) ir „колодец“, „Brunnen“ (*šulinỹs* ir ž. *šùlinė* RFV LXX 255). *Šulį̃* yra keleriopų: 1. durų ir langų *šulaĩ*, 2. vartų, 3. kibìrų, kubilų̃ Kv, 4. tvorų *šulaĩ* Ds, Lnkm: *šulaĩ* (davon: *šulinỹs* Brunnen) ein kleiner aus Eimer- oder Fassstaben zusammengesetzter Brunnenkasten K¹ I 264. Lietuvių kaimynams gudams, o per juos ir lenkams su ukrainiečiais, *шуло* galėjo nunešti garsusis mūsų *dailidė*, iš kur kilęs yra gud. *дойлид*: там *дойлиды* церкву ставили Vitebsko ap. Шейн Мат. I,1 152, 2 чоловеки *дойлиды* Жвилтовичи XV amž. Рус. ист. библ. XXVII 84. *Šùlas*, pr. *sulis* „Ständer“ gali būti tos pačios kilmės su sirbų žodžiu *šũlj* „чурбан, колода“, kilusiu iš ide. prolytės **qseulios* (Iljinskij Izv XX,3 105) || gr. ξύλον „nukirstas medis, malka“: gr. σκύλον „nudirtas žvėriui kailis“, σκύλλω „zerreisse, schinde“, vva. (mhd.) *schiel* (iš ide. **sqeulo-*) „skevéina“, gr. σκύρος „Splitter“,

norv. *sköyr* „trapùs, fragilis“, vvž. (mnd.) *schoren* „zerreissen“ || gr. ξυρόν, skr. *kšuráḥ* „skutamas peilis“, gr. ξύω „skutu“.

140. *šventìkas* „священник“ = s. bulg. *svętьcь* „šventas, teisingas vyras“ RFV LXXV 148 : Reiks maldyti *šventikùs*, kad laikytų maldeles už Marelės vėlelę J[3] 1228,19.

141. *tárpas* „промежуток“ = sl. *tórpъ*, iš kur s. bulg. *mpanъ* „duobė“ (Mladenov Stud. 134) iš šaknies *ter(e)-p-*, *terə-p-* (greta su *ter[e]-*, *terā-*) „trinti“: *térpė* „промежуток“ Ds, *įtérpti* „всучить“, la. *tārps* „kirminas“, *tērpinât* „kankinti“, *tērpt* „kleiden“.

142. *táukas* „uterus“ KZ XLIV 68 neturi nieko bendra su skr. žodžiu *tōká-m* „Nachkommenschaft, Geschlecht“, nes žemaičiui „uterus“ tėra tiktai *táukas* coll. „Fett, taukai“.

143. *taũras* vyras „doras, geras, tinkamas“; jo sesuo buvusi labai *netaurà;* už tvorõs nėra *taurõs* (*taurà* subst. „dora, gerumas“). Taip esą sakoma Vadoklių parapijoje. Tverečiaus dzūkų būdvardis *kuĩnas* „baužas, šmulas, комолый“ (*kuĩnas* veršis, *kuinà* kárvė), kilusis iš daiktavardžio *kuĩnas* „menkas, prastas arklys, kėvė“, rodo, kad ir būdvardis *taũras* galėjo atsirasti iš daiktavardžio *taũras* = rus. *мур* „bos“. Plg. s. rus. posakį буй *муръ* Вьсеволодъ su lietuvių posakiu *taũras* výras „*мур* мужчина“.

144. *tèls* (la.), kilm. *tèla* „картина, тень, вид, фигура“ Šmt, „Bild; Schatten, Bildsäule; Skelett, Gerippe; Götzenbild“ (Mēne-
(293) ša *tèls* „Mondsphase“) U rodo, kad s. bulg. žodis *mьlo* „simulacrum, columna, tentorium, corpus, aetas“ (l. *ciało*, rus. *мело*) negali būti kilęs iš prolytės **toilo-* Petersson Zur sl. u. vgl. Wortf. 18. *Tьlo* galėtų būti vienos kilmės su žodžiu *tēlias* (ryt.) = la. *tel'š*, sl. *telę* „vitulus“, jei šaknies *tel-* pamatinė reikšmė būtų „storam, drūtam būti“.

145. *telinât* (la.) U, *tilât* U, *tilinât* U, BW 19267, 30525 „ausbreiten; ausgebreitet liegen“ : šaknis *tel-* „kloti, sternere, стлать“, iš kur: *pā-talas* „постель“, pr. *talus* „asla“, sl. *tьlo* „laĩtas (pavimentum), kluonas“ Mladenov Stud. 138.

146. *tẽna, tenẽti* „zsiadać, zgęszczać się“ Sv, J 93a, 343b, „krzepnąć“ KosL 56a (*teniūgoti* „ciągać co niezgrabnie z wody“ l. c.) yra tas pats žodis, kaip ir lot. *tenēre* „halten“. Bazė *ten(e)-*, *tenē-* reiškia „tęsti || tįsti, traukti“. Iš jos kilę yra šie žodžiai: *tãnas* „sutinimas, опухоль“ = gr. τόνος „Spannung“, la. *tanis* „vóras, Spinne“ RKr XVII 58, *tę́vas* = la. *tiẽvs* „laibas, t. y. ištįsęs“ iš ide. **tenəwo-* (gr. ταναFός „gestreckt, schlank“, skr. *tanú-* „dünn, zart“, lot. *tenuis*), la. *tinu, tît* „flechten, winden, wickeln“, *tìnti* „schwellen, eig. ausgespannt werden“, *tiñklas* „Netz“, sl. *teneto, tonoto* „Jäger-, Vogelnetz“, lot.

tenus (*-oris* n.) „kilpota virvė paukščiams gaudyti“ = gr. τένος n. „gysla, įtempta virvelė“, skr. *tan-* „Gewebe aufspannen, weben“, *tantram* „Webstuhl, Zettel, Aufzug“, *tántiḥ* „Schnur, Strang, Saite“, gr. τείνω (iš **tenįō*) „tempiu, traukiu“ = alb. *ndeń* „breite aus, spanne“. Šaknis *ten-* gali būti ir paplatinta įvairiais formantais: *ten-s* (*tęsiù*, sva. *dinsan* „ziehen“), *ten-p-* (*tempiù*, la. *tìepties* „stirvelioti“, lot. *tempora* pl. „plonìmai, Schläfe“), *ten-g-* (*tìngi*, *tingėti*, l. *ciągać*, *ciągły*, rus. *тягльій*, *тугой*), *ten-d-* (lot. *tendo*, skr. *tandatē* „lässt nach, ermattet“), *ten-q-* (skr. *tańc-* „zusammenziehen“, *ā-tanakti* „gerinnen machen“, lie. *tánkus* „dicht“).

147. *tìštas* „ein Korb oder Gefäss, was zum tragen oder zu verwahren“ M I 295, „Paudel“ II 368 negali būti kilęs iš senėlesnės lyties **tikštas* (lot. *texere* „austi, pinti“ Petersson Balt. u. Slav. 77), nes lietuvių kalboje nieku būdu iš *kšt* neatsiranda *št*. *Tìšto* prolyte tegali būti tiktai **tiǩ-to-* arba **tiǩ-s-to-*, nes balsis *e* lietuvių kalboje šitokiame garsų junginyje nenusilpnėja balsiu *i* (Kalba ir senovė I 218—220). *Tìštas*, kaipo kultūros žodis, galėtų būti skolytinis iš tokios kalbos, kurioje *e* virsta garsu *i*: lot. *testa* „indas, puodas, šukė“, av. *tašta-* „Schale, Tasse“ Feist Kultur 226. Pranc. *tasse* „Tasse“ irgi skolinys.

148. *treigỹs*, *treigė̃* ir *dveigỹs*, *dveigė̃* rodo kitą kartą buvus būdvardį **treigas* ir **dveigas*. Antrąjį žodį kalbininkai gretina su sva. *zwīg* „Zweig“, sirb. *dviz* „dveigys“ (iš ide. **dweigho-*, **duweigho-*) ir
(294) alb. *degɛ* „Ast, Zweig“ (iš ide. **dwoighā*). Lietuvių **treigám* slavėnų kalboje atliepia lytis *tridźь* iš ide. **treighó-s* : s. bulg. овьнъ *тризъ* „treigys avinas“. Del šakninio dvibalsio *ei* (*dvei-gỹs*) plg. kelt. *dwei-*, išlikusį airių kalbos žodyje *dé-riad* „bigae“ Brugmann Gr. II^2,2 11,12 (s. isl. *þrī-gild*).

149. *trẽškia*, *trẽškė*, *trẽkšti* „quetschen, pressen“ || *trãškana* „Augeneiter“ : sl. *trěska* „sarmentum“ (l. *trzaska* „skiedra“) || rus. *трескотать* „kracken, traškėti“, l. *troska* „mica“ KZ XLIII 308 greta su *trocha* „mica“ (bene iš ide. **troqsā*? greta su ide. **trosqā*. Plg. sva. *wahs* || sl. *voskъ* „Wachs“).

150. *trę̃šta*, *trẽšo*, *trèšti* „modern, faulen“, la. *tresêt* „modern, trenêt, trunêt“ (Ežerė), *trasa* miza BW 21706,2 var. „trapi, traški žievė“ turi sau giminaitį rusų kalboje: *тресочник* „перегной из мелкой щепы и бурьяна“.

151. *triaũškia*, *-škė*, *triaũkšti* „trãtinti“ (Ką čia *triauškì* kaip kiaulė Vl), „treškėti, daug kalbėti“ Kp : *traukšlỹs* „traũšis, equisetum“ J 109b

: l. *truskawka* „fragaria, wegen der Zerbrechlichkeit der Stengel KZ XLIII 308[1] =*trẽškė*, brãškė“, *struskać* „zerschmettern“.

152. *truõts* (la.) „galą́stuvas, Wetzstein“ RKr XVI 46, Izv XV,2 208 (la. r. *trùts* „galuoda“ RKr XV 141 iš *truõts*) turi sau atstõvą ir Žemaičiuose: *trúotas*, iš kur *trůtas* „granit“ D[2], *trūtas* „brusek do ostrzenia kosy alias *gùdė*, w Kalwar., Okmian.“ KosL 161b, *trùtas* „gudė, budė“ J 405 s. v. *galąstuvas*, t. y. žem. *trūts* iš *trúoto*. *Trúotas*, la. *truõts* = gr. τρωτός „įžeidžiamas, įžeistas“. Čia pridera ir sl. *trata* „трата“, got. *þrōþjan* „üben“: gr. τρῆμα „skylė, t. y. kas pratrinta“, τρη-τός „pratrintas, skylėtas“. Šaknis *trē-* ir *trō-* „trinti“ yra kilusi iš pagrindinės *ter(e)* ir *terē* : lot. *tero*, gr. τειρω „reibe“ iš **terįō*, sl. *tьrǫ*, *térti* (rus. *тру*, *теретъ*), lie. *tìrtas* „badany, t. y. tarty, тёртый“. Šaknies *tere* vaikai yra ir: *trẽna*, *trenė̃ti* „modern, t. y. trinamam būti“, *trìna*, *trìnti* „reiben“ iš ide. *trьne*, *trьnə*.

153. *tū́bas* „Filz, войлок“ Kv, Ms, *tū́bai* „veltiniai batai“ Ms, la. *tūba* „Filz“ BW 1300, 7494, pr. *tubo* „Filz“, *tū́bo* aũsys J[3] 1298,2, iš kur Kretingõs par. sodõs vardas *Tū́bausiai* KosL 27a. *Tūbo* vardas yra skolytinis žodis iš skandinavėnų kalbos: *þōßa*, iš kur ir suomių *huopa* „tūbas“ : s. isl. *þófa-hettir* „Filzhüte“, *þófi* n. „Filz“, *þóf* n. „Gedränge“ = norv. *þóf* „Walken, Filz“ Fick III[4] 180, Schrader RL[2] 311. Skandinavėnų garsas *ō* (ankštasis) lietuvių ir latvių kalboje turėjo pavirsti *ū*, nes jų kalboje skolijimo gadynėje dar nėra buvę garso *ō*. Kitos gadynės skolinys yra la. *tuoba* (Miež s.v. *tūba* 260), iš kur mažybinė lytis *tuobińa* BW 1300 (I 883). Mūsų *tū́bas*
(295) vargu gali būti gretinamas su senovės anglų žodžiu *þūf*, *sige-þūf* „Siegfahne“ Schrader RL[2] 277. Kad aisčiai *tūbą* būtų gavę iš Skandinavijos per slavėnus, vargu kas patikės Bezzenberger'iui KZ XLIV 331.

154. *tulžìs* „Galle“, la. *tùlzna* „Brandblase“ Šmt pridera ne prie *tū́lo* (sl. *tylъ* „Nacken“ Petersson Balt. u. Slav. 84) giminės, bet prie „tulžimo“ : *tul̃žta*, *tul̃žo*, *tul̃žti* Kv, Ms, „moknąć“ KosL 56b (Bìržai), „žlungù, adaquo“ D[1] 2, *patul̃žta* javaĩ iš lytaus „das Getreide wird weich vom Regen“ M I 189, *patul̃žę* javaĩ K[1] I 537, šiemet žemė nebuvo *įtulžus* „prisigėrus vandens“ Lygumaĩ, žmõgus vándenimis *patulžęs* DP 339$_3$: *tel̃žti* „moczyć się, szczać“ KosL 56a, *tel̃žia* kaip kumelė Ds, vaikas naktį *susìtelžė* Kp : *til̃žti* „vandenim aptekti“, kisielius *patil̃žo* „vandenim apėjo“ Kv, *įtil̃žti* „przemoknąć“ J 666.

155. *tùma*, *tumė̃ti* „tenėti, zsiadać, zgęszczać się“ (Slnt, Viekšniai) yra tas pats žodis kaip ir lot. *tumēre* „tinti, pusti“. Be to, čia dar pridera ir: *tùmulas* „gabalas, ком“ J 286 s. v. *daiktas* (į langelius beldžia sniego *tumulaĩ* Lazdynų Pelėda „Viltis“ 1912 Nr. 36 p. 5 st. 1) =

lot. *tumulus* „kalva, kaũbrė“: la. *tumîgs* „dick, fleischig, untersetzt“, lie. *tùmtas* „orszak, būrys“ SzD (Ir aš tuo patim *tùmtu* išėjau Slnt „drauge su jais“, su *tùmtu* atėjo J 148a) : skr. *túmra-* „riebus, tvirtas“, *tū-tumá-* „tvirtas, kräftig“. Visų šitų žodžių pagrindą sudaro ide. šaknis *tew(e), tewē (tewə)* „tenėti, tinti, pusti, didėti“, iš kurios vaikų paminėsim šiuos: *tũlas* „multus“, sl. *tyti* „tukti“, lie. *tùkti, taukaĩ*, la. *tûkt* „pusti, пухнуть“, *tvìnti* || *tvãnas*|| s. angl. *þunian* „kilti“, *tvcñkti* || *tviñkti*, s. angl. *þeor* „pùtmens, tanas“ || lot. *obtūro* „verstopfe“, *tūrunda* „tumulas“ IF XXXII 340, lot. *tūber* „kupra, sutinimas“, *tautà* „Volk, t. y. būrys“.

156. *ũmas*, dg. *ũmai* „cuch, вонь“ Slnt (J 381 s. v. *dvõkas;* negeru *ũmu* atsiduoda viralas, mėsa J 146b) yra vienos kilmės su būdvardžiu *ũmas* „сырой, non siccatus“ (Aist. stud. I 67, 185) arba „staigus, netikėtas, plötzlich“, prieveiksmiu *ũmaĩ* (mìrė J 31b) „staiga“. Aisčių kalbos šaknis *ūm-, um-* (*ùmaras* „Sturm, Ungestüm“, *umėdė* „сыроежка“), *aum-* (la. *aumakām* „rasch, eilig“) yra išvestinė iš ide. *eu, ewə, ьwē* „pūsti“ su formantu *m* : gr. ἄFημι „pučiu“, αὔρα, ἄFελλα, lie. *vėtra, vėsus, vėjas, vėdìnti.*

157. *uolùs* (gal. *uõlų*) „namiętny, leidenschaftlich; gorliwy, zelosus“ (Als, Kv, Rt, Slnt, J 701a, Leskien Nom. 259; vietos šnektų ištarmė *ọulọs* ir *ūlùs* : *ūlùs* J 109a, 324a, 330a, 417a „namiętny“ : *uolùs* medžióti Ms) sėmantiškai gali būti vienaprãsmis su būdvardžiais *dagùs* „страстный“ (: *degù*) ir l. *gorliwy* „uolus“ (: sl. *gorěti* „degti“) : ide.
(296) *el-, ol-* „degti“, iš kur lot. *ad-olēre* „verbrennen (bes. Opfer)“, šved. *ala* „lodern, flammen“.

158. *úošviu* žmonos (pačios) tėvą, o jos motyną *úošve* vadina lietuviai nuo nebeatmenamų laikų. *Uošvės* senovėje turėta gretiminė lytis **úošė*, išlikusi latvių kalbos žodyje *uose* „Schwieger, uošvė“ (Mancelius Phraseologia cap. XLVIII) Endzelīns KZ XLII 379. Ar *úošvis* turi ką bendra su žodžiais lot. *uxor* „Gattin“ ir s. ang. *óc* „Stiefvater“ (Kluge Festgruss an Boethlingk 61, Feist Kultur 113, Hirt Indogerm. 704), sunku ką tikra pasakyti.

159. *Upę* „Fluss, река“ bendru vardu vadina lietuviai *(ùpė)* ir latviai *(upe)*. Prūsai upės vietoje sakydavo *ape*. Jų *ape* drauge su šulinio vardu *apus* „Brunnen“ pridera prie tos pat giminės kaip ir žodžiai: skr. *apáḥ* „vandeñs“ gen. sing., *āpaḥ* „vándens“ nom. pl., gr. ὀπός „sultys“ Fick I⁴ 15, 173, 372, Boisacq Dict. 708. Kadangi ide. žodis *op-* „vanduo“ lietuvių kalboje negalėjo susilpnėti lytim *up-* (iš ide. *o* randasi *u* tiktai prieš *r, l, m, n, v: turiù, įžulnùs, rùmtas, sluñkius*, la. *sluvêt* „слыть“ || *slave*, lie. *šlavùs*), tai *ùpės* vardas reikia vesti iš ide.

šaknies *eup-, oup,- up-* „šaukti, rėkti“ : *ùpas* „Echo, skařdas“ (Aš sušukau, net *ùpas* nuvẽjo Tvr), *ūpas* „rabies, furia“ Kv, „humor“ KosL 57b, „chuć, zapał“ J², „narow“ П (*ūpą* turiù „narowię się“, su *ūpù* „narowisty“ П, kad užeja *ūps* „kiedy nadchodził szał“ KosL 168a, užėjo tam vyrui *ūpas* Bs¹ 192), *ūpais* adv. „šõriais, tárpais, czasem, иногда“ Lėnas, la. *ūpis* „apuokas“ = rus. *выпь* Endzelīns Izv XV,2 219, IF Anz. XXV 69, KZ XLIII 182, Būga RFV LXV 323, LXVI 232, sl. *vъpiti* „rėkti“ : la. *aupêties* „sich Mühe geben“? Taigi, *ùpė* vardą būtų gavusi nuo „kriokimo“, „rėkimo“.

160. *useręgъ, useręd'zъ* (sl.) „ausìkaras, inauris“ yra skolinys iš germ. prolytės **ause(h)ringaz* (K. Būgos „Kalba ir senovė“ I 64), iš kur viduramžio vokiečių *ōsering* „toks pinigas“ : Et ostendit eis *oseringos* quinquaginta 1215m. Heinr. MG. SS. XXIII 290,5, alsus wart ir gedinge vümfhundert *ōseringe* Livl. Reimchr. 3071 f. E. Schröder KZ XLVIII 265.

161. *úžkuriu* dusetiškiai vadìna tą vyrą, kuris žmoną ima ne į savo namus, bet pats išeina gyventienai į žmonos ūkį. *Ūžkuriomìs* eiti gali ir už mergos, ir už našlės. Tauragniškiai ir linkmeniškiai ūžkurį vadina *įsodù* (vard. *įsõdas*). Ūžkuriū̃ (ūžkuriomìs ėjìmo) institūto senumą rodo ir latvių kalbos žodis *uzkuris* „iegãtnis BW 3826“, iš kur posakis *uzkuruos* iet BW 3831 „ūžkuriomìs eiti“. *Ūžkurỹs*, etimologiškai imant, yra toksai vyras, kuris eina (teka) į *užkùrtą* „įtaisytą, įrengtą, gatavą“ ūkį.

(297) **162.** *wagnis* (pr.) „Sech, arklo peilis žemei riekti“ taip sántykiauja su *vagiù* (la. *vadzis*) „Keil“, kaip kad santykiauja *šaknìs* su *šakà* arba *trãknys* pl. „mierzwa, ścierana słoma, Krummstroh“ SN, Bs¹ 129 (*traknimìs* tvártą kreĩkia) su *traku*. *Vãgis*, la. *vadzis* „Keil, Pflock“ (iš čia suom. *vaaja, vavia* iš **vaγ̨a*, vad. *vad'ja*, est. *wag'a*, kilm. *waia* „Pflock, Keil“, lap. *vuovya*, kilm. *vuovγγaga*, „keilförmiges Stück in Kleidern, Zeltdecken“ Wiklund Entw. I 140, 144) yra tas pat žodis kaip ir sva. *wecki*, s. isl. *veggr* „Keil“, kilusis iš ide. prolytės **woghio-s* arba **wogʷhio-s*. Pastarajai lyčiai pritaria gr. ὀφνίς „Pflugschar, žagrė“. Prie *vãgio* ir pr. **vagniẽs* giminės pridera dar: lot. *vōmis,-eris (vōmer)* „žagrė“ iš ide. **wogʷh-s-mis*, sva. *waganso* „Pflugschar“.

163. *vaivas* „light, luminous“ neturi nieko bendra su lot. žodžiu *vitrum* „stiklas“ (Petersson Heterokl. 63), nes jo šnekamojoje liáudies kalboje nėra. *Vaivą* raštuosna paleido mūsų patrijotai, kuriems pasirodė, kad „Laumės juostos“ vardas *vaivórykštis* Kv, Rt, Kr 29, SH 7, 81, KosL 93 arba *vaivorýkštė* Bsg, Jnš, Kp, Kuliaĩ, I¹ 75, „tęcza, радуга“ yra susidarę̃s iš **vaivo* *„šviesõs“ + *rýkštė* „Rute, розга“.

Iš tikrųjų *vaivórykštis* turi būti skaidomas morfemomis šitaip: *vaivór--ykštis*, kur *-ykštis* tėra galūnė kaip ir žodžiuose: *šeimýnykštis*, *bandýkštis*, *vingerýkštis* arba *vangarýkštė* „spiraea“, *Lúodykštis* (mažybinė lytis prie ežero vardo *Lúodis*,*-džio* Sãlako par.), *pérnykštis*, *andáinykštis* ir kt. *Vaivórykščio* šakninė dalis yra bendra su uogų vardu *vaivórai* „girtuõklės, голубица, vaccinium uliginosum“ Erž, Kv, Ms, „borówka czarna, czernica, vaccinium myrtillus“ П, *vovóras* „Rauschbeere, empetrum nigrum (hier nur in Schwarzort), wird in Renntierkäse gebraucht“ (*vovórai* „Trunkelbeere“ Prökuls) Mit II 135, *vąvóras* (*wanworas* „Schwarzbeere“ Geitl 120). Ir uoga (rus. *голубица* || *голубой* „blaĩvas, mėlynas“), ir laumės juosta turi vardą nuo spalvos: *vār-*, *ver-* (plg. *vover-ýkštis* „Regenbogen“ Geitl 119) „žýdras, голубой, caeruleus“, iš kur dvigubinis (reduplicatus) būdvardis **vaivóras*, *vovóras*, *vąvóras* ir *varvóras* (iš čia Butrimonių par. *varvór-ykštė* „Regenbogen“) „labai žydras“. Del reduplikacijos pirmosios dalies įvairumo plg. *vie-versỹs* || *vo-veřsis* Ds || pr. *wer-wirsis* „Lerche“; *pie-pala*, la. *paĩpala* || sl. *peř-pelъ* „пéрепел, Wachtel“. Del *n* reduplikacijos plg. gr. τον-θορύζω Brugmann Gr. II^{2},1 128. La. žodžio *varavīksne* „Regenbogen“ BW 26029 sudėtis nėra man aiški.

164. *vapsos* vietoje dusetiškiai sako *vapsvà* (kilm. *vãpsvos*), su
(298) kuo sutinka ir rusų kalba: *осва* вм. *оса* (Sudžos ap., Kursko gub.) Izv XVII,1 235, *осва* (Cholmo ap., Pliskuvos gub.) RFV LXXVI 283.

165. *vãras* „tvorai tverti kartis, жердь“ Ds = s. rus. *воръ* „aptvaras, tvora“ Срезневский Мат. I 305 : *за-вора* „durų uždaras“, *завор* „t. p.“, бродове бяху вси *заворени* „заперты“ Пск. I лет. 6915 m. Срезневский. *Pa-varà* „Netzleine“ = rus. *повóра*, *повóр* „веревка для обмота или перевязи чего-либо“, *подверетъ* лапти „подковырять“ : *apìvaras* „обора“ || *veriù*.

166. *varaũ*, *varýti* „treiben“ yra dažninė lytis iš la. veiksmažodžio *vert* „laufen“. Iš ide. šaknies *wer(e)*, *werē* „bijoti : bėgti“, be paminėtųjų dviejų žodžių, vestini yra ir: lot. *verēri* „bijoti, gerbti“, rus. *провор*, *провора* „ловкий, бойкий, расторопный человек, иногда плут“, *вор* „vagis, t. y. varytojas“.

167. *várškę* „Quark“ aš kildinu iš šaknies *véršk-* „virti“, iš kurios eina ir veiksmažodžiai *virkšti* „žółknąć, więdnąć“ KosL 58c, t. y. „suvirti“, *vìrškinti* „trawić, варить“ (mano pilvas viską *suvìrškina*): žydįs žiedelis... véikiai *virkšta* ir atamainą ima 1653 m. VChr 79$_{29}$ || *virkščià* (kilm. *viřkščios*) „grochowina“ : *vérdu*, *vìrti*.

168. *vénteris*,*-io*. Vieną žuvų gaudomą prietaisą lietuviai vadina: 1) *véntaris*,*-io* „Garnreuse“ K^{1} I 486, „eine von Garn gestrickte

Fischreuse“ 440, Kv, Seinai, Viekšniai (KosL 32a), 2) *vénterė* „ein Fischersack“, *vénteres* spęsti „Fischsäcke aufstellen“ M I 323, skyle *wenterėsa* (Rhesa Aisópas 42) : *venterẽ* (gal. *veñterę*?) „sparnuotasis váržas“ Erž, 3) *vénteris,-io* „Fischreiser von Zwirn“ R II 141, „ein grosses Fischergarn mit Kähnen zu fischen“ R I 176, „iš siūlų numegzta várža, ant lankų ištempta, iš šalių su sparnais, spendžiama skersai upę“ SN, Vìšakio Rūdà, *wenteris* więcierz D², Λ = ž. *véntẽris,-io* „iš vyčių nupinta varža“ Ms, Slnt (su vienu kirčiu : instr. sing., nom. du *vénteriu*, acc. pl. *vénterius*), ryt. *vínteris,-io* „siūlinė varža su sparnais“ Biržai, Ds, SzD 396, *wenteris* ira su sparnais, užstata be takisza KosL 125b, ilinda it žuwis i *wenteri* V⁹ 81, riužius ir *wenterius* dirbo D⁵ 24. Sakant *venterỹs* J 674a, *veñterio* J 565b nėra tekę girdėti. — Latviai *vénterį*, kad žodis būtų neskolytinis iš lietuvių arba kuršių kalbos (kurš. *Venteri* — vienasẽdžio vardas ties Aizupe Talsų ap. Konv. vàrdn. 47), turėtų ištarti **viẽteris*. Iš tikrųjų latviai ištaria *veñteris* „Reuse“ BGr I 61 arba (Drustuose) *vènteris* RKr XV 101: *venteris* „Setznetz, Setzkorb“ Stender Wb. I 356, Glück RKr XIV 98, BW 3690, 2, kas pîs lûku *venterīti* BW 30757 „kas pins lunkų venterį“.

(299) *Vénterio* vardą, be lietuvių ir latvių, pažįsta dar jų artimiausieji kaimynai slavėnai — gudai, rusai, ukrainiečiai ir lénkai: a) gud. *v'énćer* „venteris“ Карский Белоруссы I 132, *вéнцерь*, нерóта (Slucko ap. Min. gub.) Сборн. отд. р. яз. Акад. Н. LXXXIX,7 51, *вéнцир* (Илья Vil. g.) l. c. LXXXII,8 49 = rus. (Севск Орл. г.) *вентерь* „верша из нитяной сетки“ Пр I 72; b) ukr. *вéнтерь* Гринченко Словарь I 133; c) l. *więcierz, więciorka* Prace fil. I 186, VI 607, kašub. *wiącel* „więcierz“ l. c. II 584; d) rus. *вятерь* „varža“ (Tver., Novgor. g.) Даль I³ 435, Жив. Старина III 377, черепов. *вятерь* — рыболовный снаряд, связанный из ниток и натянутый на обручи Сборн. отд. р. яз. LXXXVII, 3 27, ukr. *вятер* „venteris“. Rusiškųjų venterio vardų *вентерь* || *вятерь* garsai rodo, kad mūsų čia turima darbo su skolytiniu žodžiu. Del žodžio *вентерь*, rodosi, niekas neturėtų abejoti, kad jis yra skolinys iš lietuvių kalbos (Būga RFV LXXV 152, Пр I 72). Del žodžio geografijos reikia laikyti ir *więcierz* bei *вятерь* lietuviškos kilmės žodžiais. Lietuviai (gal ir aisčiai, t. y. lietuvių, latvių ir prūsų prótėviai) prie *vénterio* yra turėję ir gretiminę lytį **véntelis*. Ji iki šiai dienai tebegyvuoja skoliniuose: kašub. *wiącel* ir rus. *вéнтель* „верша, вентерь; сеть для ловли куропаток“ bei *вятель* „кошель для сена, máišė; вятерь“. Lyčių *вентерь* || *вятерь*, *вентель* || *вятель* vokalizmo dvejopumą išaiškina skolijimo chronologija.

Вятерь ir *вятель* turėjo patekti rusų kalbon dar prieš dvibalsio *en* pavirtimą balsiu *a*, vadinasi, dar prieš X m. e. amžių. Lytys *вентерь* ir *вентель* pridera naujosios gadynės skolinių skaičiun.

Latvių *venteris* yra skolinys iš lietuvių arba kuršių kalbos, o *vēteris* BW 3690 — iš krievų (rusų) kalbos žodžio *вятерь*. Aisčius buvus žilojoje senovėje gerus žvejus rodo suomių kalba su savo žodžiais: 1) *ankerias*, vad., est. *angerias*, lyb. *aŋgers*, *aŋgrös* „anguilla“ = pr. *angurgis (gi=j)*, lie. *ungurỹs* Thomsen Ber. 158; 2) suom., kar., olon., veps. *lohi*, vad., est. *lõhi*, lap. *luossa* = *lašis*, la. *lasis*, lie. *lašišà* „Lachs“ l. c. 194; 3) suom., vad. *laiva* „navis“, est. *laew* „Schiff, grosses Boot“, lyb. *lâja* „Boot, Kahn“, lap. *laive* = *laīvas*, la. *laīva* „Boot, Schiff“ l. c. 193.

Vént-er-į galima kildinti iš ide. šaknies *wen-t-* „lenkti, linkti || sukti, vyti, pinti“, kurią randame germanų kalbos žodžiuose: s. ang. *windel* „pintinė, Korb“ (plg. rus. *вятель*), got. *wandus* „vytis“, sva. *wintan*, *windan* „drehen, winden, wickeln, fortbewegen, sich wenden“, *want*, pl. *wanti* „siena“ : ide. *wen-dh-*, skr. *vandhúra-ḥ* „ratų pintinė“, umbr. *ahavendu* „avertito“ : *wen-gh-*, sva. *wanga* „Wange“, *holz-*
(300) *wangā* „campi nemorei“, lie. *vìngis* „linkis“, alb. *vangu* „Radfelge“ : *wen-k-*, skr. *vanka-* „linkis, lankstas“, ž. *vinklùs* „zwinny, ловкий, проворный“ Ms, Slnt.

169. *vievesa* „Ganslaus“ K, *vievesà (-ōs, vievesą)* M II 208 „paukščių utėlė“ RFV LXVII 247 arba *vievasa* „t. p.“ SN yra reduplikuotinis žodis iš ide. šaknies *wes-* „ėsti“ (skr. *vas-* „essen“, sva. *wist* „Speise“) arba (KZ XLVI 132) „durti, stechen“, iš kurios slavėnai turi pasidarę utėlei vardą **usịos* > sl. *vъšь* „wesz, вошь“ || lie. *usnìs* „бодяк, cirsium, carduus“. Tokie pat reduplikuotiniai žodžiai yra ir: 1) *lìeleša* „Milzstich“ K, *lielešà (-ōs, lìelešą)* „vehemens intestinorum dolor“ Kv, Slnt, M, 2) *vieversỹs*, *vìeversio* „Lerche“, 3) *pìepala* „Wachtel“, 4) *Siesartìs (-iẽs, Siesartį)* — upės vardas : *ser-* „tekėti“, 5) la. *Cie-cere* — upės vardas.

Kalbininkų **vėvesos* IF XXVI 295, KZ XLVI 132, Izv XX,3 94, Mikkola Ursl. Gr. I 41, **lėlešos* ir **vėversio* lietuvių kalba nepažįsta.

170. *vilagaĩ* „fur“ Bsg, O[1] 12 neturi nieko bendra su *vilais* „Borstenhaare“ (Petersson Heterokl. 98), nes jis yra skolytinis žodis iš l. *wyłóg*, *-ogu* „Latz, Rabatte“.

171. *vỹlyčia* „Pfeil, стрела“ R, K, Slnt, DP 365$_8$, PS I 10, 80, Dauk., Val. drauge su la. *vīlīča* „Pfeil“ turi būti rusiškos kilmės žodis,

plg. s. rus. *вилица* „mėsinės šakės“ = s. bulg. *vilicę* pl. „κρεάγρα, fuscina“ : l. *widły*, rus. *вилы* „šakės“.

172. *vỹlius* „apgaulė“, *apvìlti* „täuschen“, *vilióti* „verlocken“ neturi nieko bendra su rus. *вилять* (Petersson Zur slav. u. vgl. Wortf. 17, Mladenov Stud. 33) ir ide. šaknim *wei-* „drehen, biegen, winden“ *(vejù, výti)*, nes *vỹliaus* pamatinė šaknis yra *wel-* : *véltui* „dykai“.

173. *vilkãtas* „оборотень, волколак, wilkołek, versipelles, λυκάνθρωπος, Werwolf“ Ds, KosL 168a, SzD 399 arba *vilkatà,-ãtos* Вольтер Лит. Кат. Н. Даукши 172_1 = la. *vilkata* BW 19392,2 iš aistiškos prolytės **vilka-tãkas, *vilka-takā* „žmogus, kuris vilku *teka*“ Būga RFV LXXI 466. Šiaurės vakariečiai žemaičiai vilkatą vadina vardu *vil̃k-trasa* Slnt, „wilkołek“ D^2, L^5 99, t. y. „žmogus, kuris vilkù *trẽsia*“ : *tresiù, trẽsiaũ, trẽsti* „bėgti“.

174. *vingerýkštis* „spiraea“ Ds, Vadokliai (*in* gali būti kilimo ir iš *en*), *vingirýkštis* Vl, „Metkraut, Schlangenkraut“ M I 330, *vingeriũkštis* „spiraea“ Bsg : *vengrýkštis* „spiraea“ — auga lėnkėse, žydi geltonai, žiedas smulkus, kekė skarota Erž : *vangarýkštė* „spiraea“ Jnš, Šakýna. Žolės vardo *vingr-* esama bendro ir latviams: *vīgrîēze* RKr
(301) XV 101, *vīgrieznis* (Endzelīns 1911 m. IV. 11 dienos laiške) „spiraea ulmaria, Spierstaude“, *vīgriezis* BW 13921, 15142,8, 21871,1 var., 2290,3, 35240, *vīgrieznis* 21871,1, 35282.

Žem. *vendrýkštis* „таволга, spiraea“ Als, Kv, Ms, Slnt (*więdrikszteу* „tawuła“ Λ, *węndriksztej*, nie węgriksztej „spiraea“, kwiat do piwa dodany poprawia smak KosL 126a) turi sau atãtikmenį ir latvių kalboje: *vīdriksne* BW 21871,3, *vīdrikšņa* 2290,2, *vīderksnis* 32393,1, *vīdirkšņi* „spiraea“ U iš aist. *vindr-*.

175. *vìnkšna* ir sl. *vęzъ* „вяз, wiąz“ nėra giminaičiai germanų kalbos žodžiui *wīkōn-* (s. ang. *wice*, vž. *wieke* „Ulme“ Petersson Heterokl. 57), kilusiam iš ide. prolytės **weig-*, nes aisčių ir slavėnų žodis nieku būdu negali būti atskirtas nuo žodžių sl. *vęzati* „вязать, wiązać“, *vǫzъkъ* „узкий, wązki“, lie. *vyžà*, la. *vîze* „Bastschuh“, ž. výženas *výžti* „vyžas pinti, плести, t. y. вязать“ Kv, Slnt iš aist. *vinž-*: kurš. *Venzava* — miestelio vardas. *Vìnkšna* kilusi yra iš aist. prolytės **vìnž-knā*.

176. *wissene* (pr.) „Porsch“. Gailius (la. vãverãji) „ledum palustre“ rusai vadina *багон, багно, багун*, t. y. išvestiniu vardu nuo balos vardo *багнó* „низкое, топкое место, вязкое болото, грязь“, l. *bagno* iš sl. *bagъno*. Ir prūsiškasis gailio vardas *wissene* vestinas yra iš raštuose nebeišlikusio „balos“ vardo pr. **wisso*, kuriam pritaria giminaičių kalbų žodžiai : sva. *wisa* „Wiese, pieva“ || s. angl. *wáse* (iš

**vaisõn*) „dumblas, purvas“, kimr. *gwy* (iš kelt. **weiso-s*) „skystimas“ Fick III⁴ 413. Balų žolė sl. *vîšь* (ide. **weisi̯os* „balinis, pievinis“: l. *wisz* „Schilf“, slov. *vîš* „Schilf, Riedgras“ KZ XLIV 334) nėra atskirtina nuo prūsiškojo gailio vardo *wissene*. Gali būti, kad čia pridera dar ir šios balų žolės: *viksvà* (kilm. *viksvos*) „minkšta žolė, panaši į saidriùs, tetirvinų maistas“ Kv, „aštri balų, liūnų žolė, осока, резун“ Ds iš **wis-q-wā* : *vìkšris,-rio* „осока, carex“ iš ide. **wis-k̂-r-* : *vizgà* „minkšta, į saĩdrį panaši, tetirvinų mėgiama žolė“ Kv, RFV LXV 324, Izv XVII,4 121.

177. *vìštos* „Huhn“ (la. *vista*) drauge su Peterssonu (Balt. u. Slav. 78) negalima vesti iš ide. prolytės **wis-tā* (lot. *avis*, skr. *vi-* „paukštis“), nes lietuvių kalboje *s* net ir po *i* niekuomet nepavirsta garsu *š*, plg. *vìsas*, *misà*, *įvìsti*...

178. *vogõnas* (Kařtena) arba *vagõnas* Kv, KosL 38a, Aist. stud. I 58, 113 „hölzerne runde Butterbüchse“ iš gud. *ваган* „Schüssel, Büchse“, kurį Petersson'as Heterokl. 54 veltui veda iš ide. prokalbės žodžio **wāgh-ā-nos*, nes jis yra skolinys iš viduramžio graikų kalbos lyties βαγάνι „lovys“ M. Фасмер Греко-слав. этюды III 41.

(302) **179.** *žẽginis,-io* „toks trikampis, kiaulei dedamas ant kaklo, kad neĮįstų pro tvoras = kriõgis“ Als || *žãgaras*, *žagrė* : vok. žem. (mnd.) *kāk* m. „Schandpfahl, Pranger“ iš ide. * *ĝẽgo-s* Fick III⁴ 33.

180. *žiaudùs* Daukanto šnektoje atstoja būdvardį *šiaurùs*, *šiurkštùs*, *суровый*: *žiaudùs*, žiaurus „chropawy“ D², *žáudùs* „acerbus“ D¹ 2, ôr's yra... *žiaudùs* ir nepatogus D¹⁸ 80, sùla... tùr wissadôs skomą gižį ir *žiaudį* 160, sziauręs ar kittì *žiaudì* wiejej 19, *žiaudì* žijmos spejgaj 24: *žiaudrus* „hirtus“ Pabrėžos Botan. 48, *žiaudrùmas* „chropowatość“, *žiaudrěti* „chropowacieć“ KosL 39a. Žem. *žiaud(r)ùs* „суровый, rauh“ galima sugretinti su rusų kalbos žodžiu *жудá* „ужас, тоска, беда, напасть“ Пр I 236.

181. *dẽjala* (la.) „дуплистое дерево с ульем“ Šmt, *dẽjele* „draviai tinkąs medis“ U neturi nieko bendra su sva. *zĩdal-weida* „girios aikštė bitėms laikyti“ (Fick III⁴ 151, Schrader RL² 141), nes jos nieku būdu negalima atskirti nuo *dẽti*, la. *dêt* „legen, setzen; anrichten, machen“, kurio būta vartojamo ir draviẽs darymui, dūrimui: Bišu dẽĺ nevarẽju artu iet tìrumã : mana paša vaina bija, zemu *dẽju* uozuolinius BW 30273 „del bičių negalėjau artų eiti laukan : mano paties kaltybė buvo, kad žemai dėjau (= dravį dūriau : la. dravi *dũra* BW 30329, 1,3) ąžuolėlius“.

182. *gebenė* „hedera helix“ (*be* gali būti ir žem. *bẹ*, t. y. *bi;* P. Matulionis Žolynas II 31) nėra atskirtina nuo žem. žodžio *gẽbinė* Slnt (instr.

sing. *gẽbine*, acc. pl. *gẽbines*) „rodzaj białych wyrzutów skórnych“ KosL 255b, „pryszcz“ J 420, 701. *Gebenė* rodo, kad ir slavėnų augmuõ *plįuščь* „hedera helix“ (A. Šachmatov Festschrift V. Thomsen 192-7) gali būti vienos kilmės su žodžiais sirb. *pljuske* „gebinė, Ausschlag, Ekzem“ ir la. *plauskas* „pleiskanos, Schinn“. Sl. *blįuščь* „bluszcz“ irgi pridera prie vienos draugės su *blùzganomis* ir la. *blauzgas* „Schinn“.— Lietuvoje „hedera helix“, Pabrėžos liudijimu, auganti Serẽdžiaus ir Rietavo apylinkės giriose.

183. *Vadakstis,-ies*—1) Ventõs deš. intakas Laižuvos par., 2) Indrióniškio (Anykščių apylinkėje) par. upelis KosL 135b = *vãdaksnis,-nio* (ne **-ies* f.l RS VI 13) „upių įlanka, kuri potvyniais susijungia su upe ir tankiausiai turi sausą gerklę vandeniui nubėgti, kuomet vãdaksnyje nebetelpa, upės gi vanduo yra žemiau už vãdaksnį“ Slnt (P. Sragys) — Brandl pieva prie upelių, *vãdaksnių*, kur daug žolės J 229.

184. *Vegerė*—Papìlės par. upė, la. *Vedzere*—Kurmenės apylinkės upė RKr IV 110 = la. *vedzere* „schmaler, in den Wald sich hineinziehender Bachheuschlag“.

Priesagos -ŪNAS
ir
dvibalsio UO kilmė.

K. Būgos straipsnio atspaudas
(„Lietuvos Mokykloje“ IV-loji metai).

KAUNAS.
„Šviesos“ spaustuvė D. Vilniaus, g-vė Nr. 34.
1921 m.

XXV. PRIESAGOS -ŪNAS IR DVIBALSIO UO KILMĖ

[Lietuvos mokykla 1921 Nr. 10—11 p. 420—457 ir atskiras leidinys Kaunas 1921]

Jono Jablonskio šešių dešimtų metų amžiaus sukaktuvėms

420 **1.** Rašomoji kalba šiandie vengia *atėjūno, pėrėjūno, rijūno, palaidūno, lėtūno, paklaidūno* ir kitų žodžių su priesaga *-ūna-s*. „Lietuvių kalbos gramatikos“ (Vilnius, 1919) autoriai — P. Kriaušaitis ir Rygiškių Jonas — priesagų skyriun (p. 201) *atėjūno* rūšies daiktavardžių vos tik tris teįrašė: *maigūnas* „miegamasis suolas“, *malūnas* ir *narūnas*. Visų šitų žodžių priesagos *-ūna-* balsis *ū* yra tvirtagalis (geschleift).

Tvirtapradžių (gestossen) *-ūnų* gramatikoje duota daugiau, būtent: *perkūnas, karaliūnas, Balčiūnas, Gailiūnas, Gaižiūnai, Geležiūnas, Kairiūnas, Lazūnai (Lazdūnai), Puodžiūnas, Račiūnas, Rimkūnas.*

Gramatikos autorių būta labai atsargių, už ką juos vertėtų pagirti (atsarga, sako, gėdos nedaranti), ir neišdrįsta įdėti lietuviškosios kilmės žodžių sąrašan įtariamų. Mat, Augustas Leskynas priesagų knygose (Die Bildung der Nomina im Litauischen 395, 397) iš didelio būrio žodžių su galūne *-ūna-s* vos tik du neįtariamu teišrado, būtent, *malūną* ir *maigūną*. Visi kiti žodžiai esą padaryti slavėnų pavyzdžiu ir jų priesaga *-un* : rus. *бегун — bėgūnas, lakūnas*, ukr. *hordun* „išdidėlis“ — *drąsūnas, lėtūnas, didžiūnas, горбун — laivūnas, žygūnas*, (vėjelis) *šiaurūnėlis* ir kt.

Slavėnų priesagai *-un (едун, крикун, килун*, lenk. *zdun, biegun)*, kad jos lietuvininkai nebūtų pasiskoliję, mūsų kalboje, sako Leskynas, atlieptų *-aunas*, nes slavėnų *u* = lie. *au* : *сух* = *sausas, ухо* = *ausis, друг* = *draugas, лупити* = *laupyti, служити* = *slaugyti, кую* = kauju, *сую* = *šauju* (*užšáuk* durìs), *струя* = *sraujà* upė „srauni“ Ds, *дуда* = *daudytė* „birbynė“ Brž, Kp. Kad

lietuvininkų priesaga *-ūna-s* būtų ne to paties laipsnio, kaip ir slavėnų *-un*, Leskynas tuo netiki (ist nicht wahrscheinlich).

2. Jei mūsų *-ūnas* būtų savas, tai tuomet slavėnų kalbose jam būtų atstõvas *-ун (-ын)*, nes lietuvininkų balsį *ū* atstoja slavėnų *у(ы)*: *būti* = *быти*, *sūris* = *сыр*, *ūdra* = *выдра*, *dūmas* = *дым*, *sūnus* = *сын*, *dūsuoti* = *дыхати*, *kūjis* = *кый* „кий“, *nūnaĩ* = *ныне* ir kt. Priesaga *-ун (-ын)* nėra svetima slavėnams, ji randama net greta su *-un*: gud., ukr. *полын*, sen. bulg. *пелынъ*, ček. *pelyn*, lenk. *piołyn* greta su ček. *pelun*, lenk. *piołun* „metėlės, artemisia absinthium“.

Slavėnų žodis *полын* arba *пелын* rodo, kad mūsų *bėgūnas* ne būtinai turi būti gudų žodžio *бегун* vaikas. *Bėgūnas* gali būti ir nebevartojamo šiandie Guduose **бегин'о* (senėliau **бъгынъ*) atstõvas.

3. Leskynui reikėjo būti ben kiek nuosakesniam. Išradus slaviškos kilmės esant *bastūną, bildūną, bėgūną, atėjūną, galiūną, klaidūną, lakūną... didžiūną, drąsūną, šykštūną... pagyrūną, laivūną, žygūną...*, nebereikėjo palikti mums nė *malūno* su *maigūnù*. Pastaruoju du žodžiu
421 lengva buvo paskelbti esant irgi slaviškos kilmės: jų abiejų, mat, priesagos balsis *ū* — irgi tvirtagalis (geschleift), o reikšmės išsirutuliavimui paralelę galima būtų paieškojus rasti pačiuose Slavėnuose.

4. *Lapūno* DPo 52_{28}, *paklaidūno* 62_{23}, *palaidūno* 95_{5} su *palaidūnė* 51_{5}, *tylūno* Kp, *žinūno* (Slavikai) del vienos priegaidės, vadinasi, tiktai del balsio *ū* tvirtagalumo, negalima dar išrasti esant nelietuviškos kilmės. Priegaidės išgaliai patiems kalbininkams tebėra dar ne visai aiškūs. Iš to, kas kalbų mokslc del priegaidės jau nustatyta, reikėtų mums laukti tvirtapradės (gestossen) priegaidės šiuose žodžiuose: *žmogỹstos, užstõvas, palydõvas, pasẽdas, žõlę, dalỹkas*, bet iš tikrųjų čia turime tvirtagalę (geschleift).

Priegaidės atžvilgiu tvirtapradžiai *perkūnas, karaliūnas, Balčiūnas* taip santykiuoja su tvirtagaliais *malūnù, maigūnù, palaidūnù*, kaip ir tvirtapradžiai *lavónas, dirvónas*, žem. *ligónas, gcltónas, raudónas* su tvirtagaliais žodžiais *valdõnas, nevidõnas, žiūrõnai, kuprõnas, Purõnas*. Plg. dar priegaidės santykį tarp žodžių: *naujókas* „gana naujas, panaujas, recht, ziemlich neu“ ir *naujõkas* „naujas žmogus, Neuling“, *sartókas* „gana sartas, pasartas, ziemlich fuchsrot“ ir *sartõkas* „sartas arklys, Rotfuchs“, *stótas* (dalyvis : *at-, pa-, pri-stótas*) ir *stõtas* „statura, figura, stan“[1], *spėtas* (dalyvis : *at-spėtas*) ir *spẽtas* „atspėjimas,

[1] Gražaus *stõto*. *Stõtan* žmogaus Lnkm.

nuliekamas laikas", *šáutas* (dalyvis) ir *šaũtas* (daiktavardis)[1], *àpsiaustas* (dalyvis) ir *apsiaũstas* (daiktavardis) „плащ", *žibintas* (dalyvis) ir *žibiñtas* (daiktavardis) „žibinamai skalai įkišti statulas, светец".

Taigi, priegaidės atžvilgiu gali būti lietuviškos kilmės ne tiktai *perkū́nas, karaliū́nas*, bet ir *palaidū́nas, lakū́nas*.

5. Mūsų *atskalū́nas, lapū́nas, maigū́nas, lakū́nas, narū́nas, paklaidū́nas, palaidū́nas, pataikū́nas, patakū́nas, valkū́nas* ir *važū́nas* dar ir del to negali būti slavėnų priesagos *-un* vaikai, kad jie turi balsio laipsnį *a*, kurs slavėnų žodžiams su priesaga *-un* nėra pažįstamas. Visų šitų žodžių pagrindas — veiksmažodžiai yra *e* laipsnio: *atskcliu (atskilau), lempu, lepti, miegu, miegmi* (senovėje **meigméi*), *lekiu, neriu, kliedu (paklystu), palcidžiu, pateikiu, pateku, vclkuosi, vežu*.

6. *Palaidū́nas* DP 352_{39}, 284_{42} greta savęs turi gretimą (paralelę) lytį *palaiduonas*: płeszitoiay neteysus, *palayduonay* KK[3] 183, *palaidonas* (kékszininks) NT (Pov. Grom. Efez. 5,5), kame *o* = *uo; Ne palaydū́náuk* (ne pérženk wenćiawonijstes) NT (Pov. Grom. Rym. 13,9 = BGLS 309).

7. Kaip slavėnai greta su *a*-kamieniu *полын, пелын* turi ir *i*-kamienę lytį *полынь*, kilm. *полыни*, taip lygiai ir lietuvininkai prie *-ū́no* turi gretimą lytį *-ū́nis, -ū́nies* : *atlaikū́nis* „atlikėlis" J, *atskalū́nis* „atskilėlis, apostata, heretyk, sektarz" Dauk., Val., *galū́nis* „mężobójca = galúotojas" D[2], *laukū́nis* D[10] 190_{12}, *marū́nis* „śmiertelnik" D[2] s.v. *naśmiertnik*, *palikū́nis* Dauk., *pasalū́nis* Dauk., *šokū́nis* „šokėjas, танцовщик" D[10] 102 (anái *szokunei* DP 483_{35}), *trakū́nis* „maištininkas" D[10] 114_{7}.

422 **8.** Priesagos *-ū́nis, -ū́nies* vietoje daugiur Lietuvoje vartojama yra *-uonis, -uonies*. Štai pavyzdžiui keliolika žodžių:

1) *atajuonis,-niẽs,-juõnį* „ateivis" Ds.

2) *atãlikuonys,-nių* „kas atlicka, остатки" Ds.

3) *átskalūnis* DP 402_{33}, *âtskalūnis* DPo 29_{23}, *atskalū́ni* (vn. naud. = dat. sing.)... darbai geriėii ne padest' DP 402_{25}, *átskalūnis* (dg. vard. = nom. pl.) 225_{1}, 292_{35}, 402_{48}, 534_{41}, *âtskalūnįs* DPo 62_{14}, *atskalū́nių* DP 402_{36}, 466_{14}, DPo 341_{5}, 354_{10}, *âtskalūnių* 7_{3}.

4) *auguonis* „ein Geschwür im Gesicht" Geitl 79, „ein böses Gewächs am Körper" LF 98 (rašo Geitleris ir Bezzenbergeris dvibalsio *uo* vietoje vienabalsį *o*, nes klaipėdiškiai taip ištaria *uo; o* vietoje jie taria *ā, å*) = la. *aũguõns* „pakūnė, нарыв".

5) *delsuonis* „kas delsia, ilgai gaišta, Langsamer" M I 47, II 317.

[1] Veidas *šautù* apšáutas „geltonas" Lnkm.

6) *ėduonis*, ėdikas, *rijuonis*, rijūnas „Fresser“ R II 147, M II 195 = *ėduonis* „landuonis, костоеда, ногтоеда“ Vvr (=J 694) arba *ė̃duonys,-nių* (kirtis nekilnojamas), *ādonys* āda „ėdones ėda“ Kp = la. *ęduons* „Haarwurm, Krankheit am Finger“.

7) *galuonis* „kas galuojasi, jaudosi, siaučia, swawolnik“ J 699.

8) *gẽležuonys,-nių* „żołzy, железа“ KosL 43b, *geležuones,-nių* (sakoma ir *gẽležuonys*) Ds (Pažiegė), Už : *gẽležūnes(-nys),-nių* Jž arba *geležū́nes* Ds (Padustėlis), Arklys serga *geležūnim*.

9) *geluonis* „żądło“ J, KGr 99,197, Lnkm, *gęlūnis* DPo 248_{33}, *gęlūnes* ne turėio DP 454_{42}, anů *gelūnimi* 506_{17}, medu po akim stato, o *gieluoni* ažudingia PS II 14 = la. *dzęluons* „Stachel“.

10) *gelžuonis* „gargãžė, шлак, żużel“ Als, Kv, Rt, J = la. *dzėlzuons* „geležinis įnagis“.

11) *giežuonis* „gyžuoklis, suoslys, назойливый человек“ J 706.

12) *gyvuonis,-iẽs* (acc. sing. *y* tvirtapradis) „żywiec, Leben unter dem Nagel“ Ds, J, KosL 44a, Vl, R I 45, II 240, M I 92, II 320 = *gyluonis* Sãlakas.

13) *grobuonis* „grobėjas, грабитель, хищник“ J 713.

14) *karuonis* „pakaruoklis, pakarailis“ V⁷ 104_{34}, Slnt, Tilžė, pałajdoje *karówni* V¹² 78, *karunie* (iš *karuonẽ*) „osoba warta szubienicy“ KosL 98a.

15) *landuonis,-niẽs*, *lánduonį* (*án* tvirtapradis, P. Sragio liudijimu, Als, Slnt) „zanogcica, panaritium“ J 394, 425, 694, I² VII (1852 m.) 33a, XV (1862 m.) 44b, 11, D⁵ 68_{14}, Als, Kv, Ms, Rt, Slnt, Yl, Vvr, Vkš, Tv, R II 231, M II 309 „Krebs (Krankheit)“ : *landūnė* (kirtis ant *ū*) Škn, kame *ū* ne iš *uo*, *Landūnė* KosL 121a, 134a; del *landuonies* teko man rašyti 1911 m. „Baltikoje“ p. 48.

16) *lánkuones(-nys),-nių* (kirtis nekilnojamas) „uokstai, пчелы ищейки, Spürbienen“ Ds, Sv.

17) *liežuonis* „kojų pirštų liga, kuri išėda išliežius“ J 394, 425, 601 (s. v. *išlyžūnis*), Tv, kame sako *leižounis;* Kvėdainoje sako *lėžūnis* (acc. sing. *ė* tvirtapradis), o ne **lyžūnis*, kaip reikėtų laukti; *lėžūnis*
423 „jakaś choroba nóg palców, cóś do zanogcicy“ KosL 134a; Daukanto *lėžūnas* (*liežunou* i kojęs iszlijžius isimetós wariò sudę D⁵ 67_{28}) skiriasi balsių laipsniu nuo *liežuoniẽs*.

18) priwêst' ... nůdemesp' *marůnies* DPo 18_{27}, impt' ne *marůnies* růbą 48_{19}, atêio ne *marůniesp'* 280_{12}, ne *marůonies* dówana DP 542_{51}, ne *marůnį* dowanót' $542b_{40}$ „бессмертие“ : la. *miruons* „numirėlis, mirėsis“.

19) *pakłaidůnies* użgirimas DP 441_{13}, tokié *páklaidůnes* 282_{43}.

20) la. *palaiduonis* „palaidūnas“.

21) *palikūnis* DPo 72_{11}, 62_{23}, *palikūnįs* 75_{20}, *pálikūnįs* 128_{25}, wissi *pálikūnes* 326_{29}, ių *palikūnęs* DP 459_{26}, *palikūnimi* 498_{10}, *palikūnimus* 284_{38}, *palikūnių* DPo 328_{30}, *palikūnimis* 128_{37}.

22) šuo *pasaluonis* „pasalkanda“ Slnt = *pasalūnas* šuva Ds, *pasalūkas* Kv.

23) *pìrmuonis,-nies* : *pirmūnis* arba predkus DP 505_{40}, *pirmūnęs* 590_{13} (dg. vard. = nom. pl.), *pírmūnimus* 424_{7}, *pirmūnes* DPo 145_{7} (vn. kilm. = gen. sing.); būta sakoma ir *pìrmuonės, pirmuonių* : *Pirmuones* „pierwiastki“ SzD 248, *pirmūnes* W 88_{4}, turim *pirmūnes* Dwasses 100_{18}; greta su *-uon-* šitame žodyje randame lyčių ir su *-ūn-* : *pirmunis* BrP II 327, t. y. *pirmūnis,-nies*, kurs ira *pirmunis* NT Pov. Grom. Rym. 16,5, Kristus kaipo *pirmunis* Pov. Grom. Korint. 15, 23 = *pirmunis* Christus GN 253, turim *pirmunes* Dwasês NT Pov. Grom. Rym. 8,23, *pirmunes* szwentos ira 116.

24) *skenduonis* „skendinys, skenduolis“ Tilžė.

25) *žaliuones(-nys), žaliuonių* „žalesos, daržovės, зелень“ Ds.

26) *žiniuonis,-nies, žiniuōnį* „знахарь“ Ds, Ba[1] 83, *žiniuōnė* „знахарка“ Ds, Kp.

9. Greta žodžių *palaidūnas* ir *palaiduonas, atskalūnis* ir *atskaluonis, marūnis* ir *maruonis, palikūnis* ir *palikuonis, pasalūnis* ir *pasaluonis, pirmūnis* ir *pirmuonis, pirmūnės* ir *pirmuonės, landūnė* ir *landuonis* turime ir tokių, kurių vienaskaitos vardininkas (nom. sing.) baigiasi galūne *-uo*. Štai jų ben keli:

I. Iš K. Širvydo žodyno: 2) *Apłayduo* „odstępca“ 216; 2) *Giełuo* „żądło“ 428; 3) *neuszauguo* „łokietnik“ 135, iš kurio eina motriškosios gimties vardas *Neuszauguone* „karlica“ 85; 4) *Nuomaruo* „kaduk“, *Nuomaruoni* turis, *nuomaruoningas* „kaduk cierpiący“ 80; 5) *Padaužuo* „hultaj“ 72; 6) *Pakłayduo*, kłaydunas „błędny“ 15; 7) *Pałayduo* „bezecny“ 9, „nałożnik“ 165, „porubnik“ 277, „rospustnik“ 319, „swowolny“ 359.

II. Iš kitur: 8) *ėduo, ėduonies* „włośnik“ KosL 43a (Biržų apyl.), *ėduõ* „костоеда, ногтоеда“ J ir *ėduonis* Vvr arba *ėduonys,-nių* „landuonis“ Kp (kirtis nekilnojamas) = *ėduonis* „ėdikas, Fresser“ R II 147;

9) *gėluõ, gėluoniẽs* (acc. sing. *ė* tvirtapradis) „gylys, žądło, aculeus“
424 Ds, Kp, Sv, KosL 43 (iš Biržų apyl.) ir *geluo* Ož, Bitės *geluo*, lino liemuo, aukso žiedu žydi (vaškinė žvakė) Ož, Lina stuomuo, bitės *geluo*, viršuj saulelė teka Sch 69, Kame ira, smertie, *gelů* tawo? NT Pov. Grom. Korint. 15,55, Kur nu smerti *gielłuo* tawo KN 162, *Gellů,-lens* „Hühnerauge, Leichdorn“ M I 76, II 281;

10) *szarmů* „eine wilde Katze, Hermelin“ R I 148, II 191, M I 271, II 253, 266 ir *szarmonys,-nio* M I 271, kame *o* = *uo; szermů* „ein Hermelchen“ Klein Comp. 34, „Hermelin“ M I 271, II 266, B (K[1] I 620 s. v. *Hermelin*); *szermůnelis* D[15] 13, 38; *szermounelis*... pelelės gaudo D[7] 142; *szermuoneliu* (gen. pl.) V[13] I 4; *šermūnė* „toks karvės vardas“ Skuodas; *szermunis* m., *szermunie* f. „łasica“ П, t. y. *šermūnis, šermūnė*, kame *ū* gali būti ir iš *uo*; *šermūnėlis* „mustela erminea albi coloris“ Kv (*ū* gali būti ir iš *uo*); *šermūnėlis* J[3] 219, 34, *šermūnėlis* graužė šaknužes 373,4; *širmuonėlis* Ds, Ba[1] 144 (čia vietoje *-muon-* parašyta tarmiškai *-mon-*). Mūsų žvėris yra giminaitis su senovės saksų žodžiu *harmo* „Hermelin“ ir mūsų būdvardžiu *širmas* „blaugrau, grauschimmel“ = la. *sirms* „žilas, седой“ : la. *serma* ir *sarma* = lie. *šarmà* „Reif, иней“. Del reikšmės kaitaliojimosi plg. *šerkšnas* „širmas, širvas“ ir *šerkšnas* „šarma“.

10. Visa ta kalbos mėdžiaga, kurią mes šituo straipsniu iškėlėme aikštėn, rodo priesagą *-ūnas* esant vienos kilmės su galūne *-uo* (vard.), *-uonies* (kilm.). *Ėdūno, paklaidūno, palaidūno* balsį *ū* sieja su *ėduonies, paklaiduonies, palaiduonies* dvibalsiu *uo* tas pats garsų giminumo siėtas, kurio gražų pavyzdį duoda mums XVI amžiaus kanauninko M. Daukšos kalba.

Daukša žodį *žmuo* „žmogus“ linksniuoja šitaipo: gal. *žmūnį* (*ū* tvirtapradis), dviskaitos vardininkas *žmūne* (*ū* tvirtapradis), pvz., *žmů* DP $270_{6,9}$, 274_{9}, 279_{6}, 355_{21}, 386_{35}, $426_{37,38}$, 437_{16}, Ko iiemus padėsti bediewes tiėsos kurės įstatinėie už *žmůnį* dėszimtį griwnů, o už szúnį dwidęszimti arba daugesn' 339_{29}, Noréio ir Calwínas kaip nekurié rászo, sawąię wierą prikęlt' numírusio, pasamdęs *žmúnį* giwą, idąnt' daritųs essąs numírėliu, bet ąnsai kuris dáres numirusiu, zótag iztiésos númire 459_{6}, du *žmůne* lípo Bažniczion 313_{19}, du *žmůnę* lípo Bažniczion' 314_{16}.

11. Senovės žodžio *žmuo* linksniavimas rodo, kad daiktavardžiai su galūne *-uo*, pavyzdžiui, *ėduo, palaiduo*, yra turėję linksnių ne tiktai su *-uo-*, bet ir su *-ū-*, vadinasi, vienur kamieno turėta lytis *ėduon-, palaiduon-*, o kitur — *ėdūn-, palaidūn-*. Senąjį kamienų nevienodumą dabartinė mūsų kalba išlygino, tai yra kiaurai per visą linksniavimą išvedė vieną katrą kamieną. Tokiuo būdu atsirado *ėdūnas* ir *ėduonis, palaidūnas* ir *palaiduonas* arba la. *palaiduonis*.

12. Priesagos balsis *ū* eina dažnai pakaitomis su dvibalsiu *uo* ne tiktai mūsų apžiūrėtuose žodžiuose, bet ir kituose, kurių čia įdedame keletą pavyzdžiui:

1) *láiguonas* „žmonos brolis, Schwager“ R II 171, 319, M II 227, 428, Bs[7] 76 (R = M rašo *o*), *láiguonienė* (*láigonėnė* R II 171, M II 227) : *láigūnas* J 302, 423, 455, 486, 505, J[4] 57_{11}. K ir J tam žodžiui ne vietoje deda kirtį. Mūsų žodis, sako, esąs vienos kilmės su graikų kalbos žodžiu λοιγωντίαν · φρατρίαν „bendrovę, draugę“ Berneker Slavisches etymol. Wb. I 717.

2) la. *pḗrkuons* : lie. *perkūnas*, la. *pḗrkūns*, iš kur ryt. *parkiuns* BW 19367, *parkiwns* N. Racans Kas nutyka Liurdā Piterburgs 1907 p. 44, *Pārkyuńa* dīvam Kemps Eisa Latv. vēsture 31, pr. *percunis* „Donner“.

3) *širšuonas* Sb, N (rašo *o*), Lnkv *(širšanõs*, kame *a* iš *uo)* : *širšūnas* Ms, Slnt, Dauk., Val.: *širšuo* „osa“ SzD 230, „sierszeń“ 336; žr. Bg[1] 152, RFV LXV 309.

4) la. *ę̨lkuone* : *ę̨lkūne* BW 21111,2, *alkyunie* „łokieć“ Kurm 69, lie. *alkūnė*.

5) la. *galuone* „Spitze“ Bra 662, BW 7516, 13796,2 var., 20470, 10 var., 31768,1,5, lie. *gallones* (Naudingos Biczû Knygeles. Karaliaucziuje 1806 p. 42), kame *o* = *uo* : *galūnẽ* (vienaskaitos galininko *ū* tvirtapradis) „wierzchołek, viršūnė“ Als, Λ, Ms, Slnt, *galunie* „vertex“ D[1] 41.

6) *mómuonė* (N rašo *-monė*) arba *momuõ*, *mómuonį* „темя“ Ds, Lnkm : *mómūnė* Als, D[2], J[5] 96, 101, Rt.

7) žem. *viduõ* „vidūje“, *viršuõ* „viršūje“ = la. *viduo* BW 3693; 16530,6, Endzelyno Латыш. предлоги I 200, *virsuo* BW 16530,6, Endzelyno l. c. 123 : *vidū* BW 10290,9,10; 11532; 15086, *virsū* BW 11956; 13074,2; 16530, iš kur kilę yra: *viduojis* „внутренний“ V[11] 26, 86, 87, 90 ir *vidūjis* Mit I 67 bei *vidùjis* „innere“ K[1] I 665; *viršuojis* „верхний“ (*wīrszouies* D[5] 13_{24} nom. pl.) ir *viršūjis* LF 199.

8) la. *virsuone* BW 9602 : *virsūne*, iš kur la. ryt. *viersyune* BW 5773; 11864,4; 23684,1, lie. *viršūnė*.

9) *žaliuõkė* „tokia būdis, zielonka (grzyb)“ An (KosL 135b), varlė *žaliuõkė* Rt (Jaunius) : *žaliūkė* „der grüne Wasserfrosch“ Mit I 52, ir jus dar atsilijpat kajp *žalukies* prudy V[9] 159, vyras *žaliūkas* „коренастый, vir integris viribus“ Kv, Rt.

10) *girtuoklė* „tokia uoga, пьяница, vaccinium uliginosum“ Ds, J, „pijak, pijanica“ KosL 44a (Biržų apyl.), *negirtùkle* W 21_{29}, su *girtùklemis* 129_{21}, *girtùkle* DPo 225_{8}, DP 285_{12}, $496_{32,34}$, *girtùklė*, priėtęlumi múitinikų ałgôio 366_{6}, *girtùklės* DPo 99_{34}, 100_{15} (nom. pl.), *girtuokley* PS II 164 (dat. sing.), rijunas ir *girtùkle* NT Mat. 11, 19:

girtūklė „gėrėjas, gėrovas, пияница“, *girtukle* 1547 Kat. 14_{25}, *negirtûkle* 1612 m. Enchir. (žr. W 21_{29} išnašą), *girtūklis* Dauk., Π, Val., *Gîrtukluj* îr łaszós yra brąngós D³ 48, *girtūkliai* „Taumelloch, Lolium temulentum“ Mit II 137.

11) la. *sę̃rmuokslis* „šermukšnis“ BW 34130, E : *sę̃rmūkslis* Šmt, *cę̃rmūkša* BW 4655 ir su trumpuoju *u* : *carmuksznie* „jarząbina“ Kurm 41.

12) *gerúokštas* „krūminis, krėslinis dantis, Backenzahn, dens molaris“ Jnš, *gerokschtimis* walga Br (BGLS 284), kame *o* = *uo*, la. *dzeruoksnis* RKr III 128 : *dzerūkslis* Šmt ir žem. *gerū́kštis,-čio* „trzonowy ząb“ Kv, Rt, la. *dzerūkstis* RKr III 128, kame užuot *ū* parašyta *u*.

13) la. *dzenuolis* „bities geluo“ : **dzenūlis*, iš kur la. ryt. *dzanyuls* (Svētais Izidors Arajs Rigā 1899 p. 24[82]); **dzenūglis*, iš kur la. ryt. vienaskaitos kilmininkas *dzanyugleńa* BW 28643,2.

14) *spinduõlis* „spindulys“ Lnkv, Pmp, *Spinduolu* ne iżbega KN 14, Kayp waszkas tirpsta nuog saułes *spinduolu* 17 : *àtspindūlis* „отблеск“ Als, Ms, Slnt.

426 15) *snaĩguolė* „Schneeflocke“ K[1] II 165 : *snaigūlė* Ms, Pikeliai, Škn.

16) svogūnas *žyduõlis* Ds, Taurãgnai (plg. dar M I 351, II 403, Mit I 76), Lp : *žýdūlė*, Cibulis į *žydūles* išejo Kv, Slnt, nupiauti *židulės* D[19] 53.

17) *diduomenė̃* (vienaskaitos galininko *uo* tvirtapradis), *jaunuomenė*, *mažuomenė* Ds, Tvr arba *diduomẽnė* Kp (tarmiškai *didomanā*) : *didū́mẽnė* Als, Slnt (dviem kirčiam žodis), vienaskaitos įnagininkas su *didū́mene* (vieno kirčio žodis). *Diduomenė* yra išvestinė lytis iš žodžio *diduomis* „Magnat, вельможа“ : žaisłas neprider *didoumiou* D[10] 129_3, tulli *dīdoumej* jį baudę 237, swiets... neapikęntous *didoumiû* 110. Pats *diduomis* kilimo yra iš šiandie nebevartojamo būdvardžio **didúomas*. Ta pačia galūne turi pasidarę prūsai sau žodį *stūrintickrōms* „kentrai (Eifer, рвение, усердие), stengimuisi tikras“ (pr. **stūrna-* „kentras, eifrig, strebsam“, *tickrōmai* „tikri, tinkami“ (dg. vard.).

18) la. *kumuoss* „kąsnis, Bissen“ : **kumūsas*, iš kur la. ryt. *kymeusys* „kąsek szluczka“ Kurm 46, „kęs“ 47; sakoma ir *kumāss* RKr XIV 61.

19) *ligúostas* „siech, kränklich“ Ds, M I 151, II 308, 438, 463 (M rašo *o*), *miegúosčias* Daũgailiai (Zarasų apskr.), *miegúostas* „schläf-

rig“ Als, Ds, J 609, Lnkm, Ms, Dauk., Val., *miegûstas* W 157_{19}, *miegûstaudami* DP 525_{20} : *ligūstas* K, Sch 108, Snt, *miegūstas* K, Plókščiai; sakoma dar ir *ligùistas* Ds, Uš, *miegùistas* Ds, RŽ „senny“, Uš, RFV LXVI 219.

20) *sìnkuos* mìltai Tvr „sinkūs, smulkūs miltai“ : *sìnkūs* miltai Lnkm : *stambaus* Ba[1] 233, *grãžaus* 234 (tarmiškai *stumbous, grožous*) „stambūs, grãžūs“. Vis tai *u*-kamienių žodžių daugiskaitos vardininkas. Kaip anykštėnų *grãžaus* „gražūs“ padaryti yra *i*-kamienių žodžių daugiskaitos vardininkai *ugnies* „ugnys“, *pãties* „patys“, *pirties* „pirtys“ Tvr. Mūsų *sìnkus* „smùlkus, мелкий“ (*sìnki* duona Lnkm, Tvr) yra giminaitis latvių kalbos būdvardžiui *sîks* „klein, gering, winzig“ ir mūsų daiktavardžiui *sinkliai, sinklius* „šieno pakritos, šieno sinkumos, pãtrašos“ Ds, Tvr.

13. Balsiai *uo* ir *ū* eina pakaitomis ne tik žodžių galūnėse, bet ir žodžių šaknyse, kas matyti iš šių pavyzdžių:

1) *blúostas* „akių sudėjimas“, Nesudėjau nė *bluosto* „visai nemiegojau“ Ds, Lnkm, Pmp, Sv : *blūsà* yra toks ùžmigis, kurs menkai nusimano ką dirbąs, kur ir ko einąs. Menkas iš ano darbininkas, yra tiktai *blūsẽlė, blūsà* Ms, Slnt, *blūsinėti* „vaikščioti lengvai tai vienur, tai kitur be tikslo ir be nuomonės“ Ms, Slnt, *pablūsęs* „osowiały“, *pablūsti* „osowieć“ D[2], *priblûsau* „truputį buvau užmigęs, pramigau“ Ds, Salos, *blūsúoti* „it miegodamas dirbti“, Jonas šiandieną krūme *blūsãvo* tiktai it negyvas ir nieko virbų nepriskynė Ms, Slnt : akys *bláusias* Ds, Salos, Sb, Vb, *apsibláusęs* „mieguostas“ Ds, Uš.

2) *bruožiu, įbruožti* „znużić jazdą konie“ J, Kai *a(ž)sibrúožia* kumelė, nebeveža, spiria Ds, *insibrúožęs* „įsispraudęs, įlindęs“ Lnkm,
427 *asibrúožė* vežimas ir ne(be)veža „įlindo“ Lnkm : *brūžuoti* „szmulać, szmorgać“ : *įbraužti* J 505.

3) *druõžlės* „heblowiny“ D[2], „strużyna“ SzD 355; Ds, Kp, Lnkm : *drūžẽ* (vienaskaitos galininko *ū* tvirtagalis) „pręga, полоса“ Als, D[3] 38, KosL 39b (žemaičio Jumskio žodynas), Škn, *drūžėtas* áudeklas „полосатый“.

4) *duonis,-io* „Sumpfbinse, scirpus palustris (sonst meldas)“ Mit II 135 (parašyta: *donis Donia* žirgelei „Binsenblüten“, nes Klaipėdos tarmėje *o* = *uo; ā, å* = *o*) LF 108, la. *duonis* BW 13273,1; 14209; 21331; 21341, *duoni* „Typha L.“ RKr III 73 (Azpute, Liepāja) : *dūnis* BW 21331 var., *dūnu* krẽsls 22295 „meldų krėslas“.

5) *gluodas* „gładki“ SzD 59, medis buwa i kieturis sieksnius *gloudas* be szaku V[12] 29, *gluõdenas* „anguis fragilis“ : *glūda* „susiglaudęs“ J, *glūdau, glūdoti,* nakties *glūdumas* „środek nocy“.

6) *gúodžiu, gúosti* : *gūdurti* „uskarzać się, ubolewać“ J, *gūdurioti* „verkdamas eiti“ J[4] 889,7, *gūdu* „baisu, klaiku“ adv. Mrc, iš kur ir nakties *gūdumas* „Geisterstunde“ K[1] I 506, „tiefe Nacht“ II 82, „späte Nacht“ 193, „Mitternacht“ H 64, M I 89, 176, II 344, „ponurość, środek nocy“ KosL 44b.

7) la. *guorīties* „sich rechts und links drehen, sich rekeln; säumen; taumeln“ BW 12974,2; 12997, *guoris*, slunk'is, dīža Vald „разгильдяй“ : *gūrāt* „gūrinti“ BW 14476,1; 28712, lie. *gūra* „žmogus, vaikščiojąs pagūromis“ Salos (J 715), *gūrinti, gūrinėti*.

8) *ruoknóti* „rūku, migla lynoti, dulknoti“ Rt (Jaunius), *rokas* „rūkas, migla“ Ch Gen. 2, 6, kame *o* = *uo* : *rūkas* „ūkas, sausa migla“, la. **rūgt* „rūkti“, iš kur la. ryt. dyumi *ryuga* BW 11103[1],1 „dūmai rūko“.

9) *suopuoti* „linguoti, supti, halkać“ D[5] 48_{23}, D[2], Plungė, „phantasieren (in der Krankheit)“ Ragainė (Mit I 19), *suopis* „lingė, sęp, kania“ : *sūpúoti* Jrb, *sūpauklės* „sūpynė“ Ds (Pažiegė) ir *sūplaukės* Ds (Bileišiai), Krókalaukis, Valkininkas, Leipalingis, Seirijai.

10) *šliuožiù, šliuõžti* „šliaužti“ : *šliūžė* „šliuožimo pėdsakas“.

11) *šúokoti* „бежать подпрыгивая“ Jauniaus Поневежские говоры I 128, Arklys kur *nušúokojo* Pmp, *šúokiais* šóko Ds, Meška bėga *pašúokom* „pasišokėdama“ Ds : žem. *šūkúoti* „bėgti pašúokomis“, *šúksnis* „šuolis, прыжок“ Dauk., Rt, Slnt.

14. Dabar tenka mums pasakyti keli žodžiai apie dvibalsio *uo* kilmę. Vienam *uo* slavėnų kalbose atliepia *a*, o antram — *u*.

15. Mūsų dvibalsiui *uo* šiuose žodžiuose atliepia slavėnų *a*: *súodžios* = *сажа*, lenk. *sadza; úoga* = *яг(ода), jag(oda); rúožas* = *раз; núogas* = *наг; dúoti* = *дати; plúoštas* = *пласт; abù* iš **abúo* = *оба, du* iš **dvúo* : *д(ъ)ва; júosiu, juosta* : *по-яс; úosis* : *ясень; guobà* : lenk. *gab* „ulmus (medis)“; la. *puosm(a)-s* BW 10868, 11563, 16321, 18677, 1563 „tvoros stráipsnis“, *puosma, puosmis* Vald „пасмо“ = *пасмо*.

16. Slavėnų balsiui *u* atliepia mūsiškis *uo* šiuose žodžiuose: la. *luobīt* „лупить“, *luobs* „Schale, Hülse, kiautas, lupena“ = lie. *lúobas* = *луб; kúopa*, la. *kuopa* = *купа; grúodas* : *ерудa; kúokštas* = *куст*.

428 **17.** Pirmajam mūsų *uo* lotynų ir graikų kalboje atliepia ilgasis *ō*, sanskrito kalboje — ilgasis *ā* : *júosta* — gr. ζωστός „sujuostas“, *dúoti* — gr. δίδωσι „jis duoda“, δώσει „jis duos“, lot. *dōnum* „dovana“; *dúona* — skr. *dhānā-* „javai“, av. *dānā-* „grūdai“; *puotà* — gr. πώνω „geriu“, lot. *pōtus, pōtor*, skr. *apāt* „jis gėrė“, *pānam* „gėralas“.

18. Antrajam *uo* reikėtų laukti graikų kalboje *ou* (iš senėlesnio *ōu*), lotynų *ū* ir sanskrito kalboje *āu*. Antrasis mūsų *uo*, vadinasi, būtų kilęs iš senovės dvibalsio *ōu*, kurio pirmoji dalis *(o)* turėjo būti ilga. Tokiuo būdu išeina, kad antrojo mūsų *uo* esama balsių eilės *au (iau) — u (ū)* nario.

19. Kad mūsų žodžių *lúobas* (la. *luobīt*), *kúopa*, *grúodas*, *spúogas*, *búožė*, *plúostas* ir *rúoplis* „czeczotka" turima *uo* iš *ōu*, tai yra iš pailgėjusio indoeuropiečių prokalbės dvibalsio *ou* (= lie. *au*), rodo jų giminaičiai su šaknies dvibalsiu *au* ir su jo draugu *u*:

1) *lubà* „потолочная доска", *lùbos*, *lùbų* „потолок, stalowanie, strop, połap" KosL 48a, Ds, Lnkm, *lubų̃* Slnt = la. *luba* „luobas", lie. *lubena* „lupsnis, кожица, шелуха" Šatės, Užventis, *lùbnios*, *lùbnių* „tokios luobo rogės = розвальни" Ds, Tvr iš **lùbinių* (plg. *kélnios* iš *kelinių*, *áuksnas* iš *auksino*, *valnys* iš *valinio* Ds) = *lùgnios*, *lùgnių* „tas pat" Sv, Už (*gn* iš *bn* : la. *Dignāja* iš **Dibnājos*, **Dubnājos* = vok. *Dubena*, lie. *dugnas* : la. *dubens*) : *karkluba* „боковая доска в телеге = kárklų luba" Lietuvių Tauta II 8, *karklubės* „deski zamiast drabek; dumpeklės, kriplės" KosL 155b.

2) *kaũpas* : *kùpeta*.

3) la. *grauds* „grūdas".

4) *spáugas* „прыщ" Už.

5) *baužė* „guogė" KosL 41b = la. *bauze* „buožė" : lie. *bùžulas* „botago mazgas".

6) *pláustas* „keltas, пором" Kv : *plutà* : *pláuju*.

7) *raupaĩ* „rauplės" Ds, la. *raupjš* „šiurkštus, rupus" : lie. *rupùs* „stambus, grob, grobkörnig" Ds.

20. Pirmasis mūsų *uo*, tai yra kuriam slavėnų kalbose atliepia *a*, paprastai atsiranda iš *ė* ir *o*.

21. Dvibalsis *uo* atsirado iš pagrindinio *ė* šiuose žodžiuose:

1) *brúožas* „brūkšmis, brėžis", žemės spėkiszki *brůžai* (Kraftlinien) A 1885 320 : *brėžiu*, *brėžti* „царапать, чертить".

2) *gluosà* „bursztynowa żółta farba" M. Akielewicz Głosownia litewska 176, *glúosis* Jž, Iš *glúosio* lenkia lankus, iš žilvičio gi — ne, nes trupa; *glúosnis* J[3] 971,1, Bs[2] 57, *glůsnis*,*-niẽs* f. „ein Weydenbaum" H 31, *gluosna* Ba[1] 78 „Weide, ива" : lot. *glēsum* (jei ne *glaesum*) „gintaras" Tacitas Germ. 45, Plinijus 37, 42; la. *glīsis* „Bernstein" (Magazin der Lettischen literar. Gesellschaft. Mitau 1905. Bd. XX,3 p. 120), latvių filologo K. Miülenbacho nuomone, esąs įtariamas žodis.

3) *lúomas*, dg. *lúomai* „часть; раз; полоса, участок земли; ряд; сословие, звание; образ, вид, род“ (pavyzdžiai mano duoti žurnale RFV LXXI 54—56), *lùmo* DPo 55_{17}, 68_{5}, *lùmų* 69_{27} : *lémiau (lemiù, lémti)* : *lìmstu, lìmti* „lūžti“.

4) la. *pluosīt* „plėšyti“, lie. *plúoštas* Ds, žem. *plúokštas* „skara, волокно“ (kas atplėšiama) D^{10} 244_{23}, 246_{1}, Kv, Rt = *пласт* : *plėšiu*.

429 5) *rúožas*, dg. *ruožaĩ* „черта, полоса“ Ds, Kp, Lnkm, Rm, A 1885 52 = *раз; rúožtas* „ruožas“ Bs^{1} 33, šìtuo *rúožtu* eina pieskos SN, *Rûsztas* Dangaus Żwėrinnis „Thierkreis am Himmel“ R II 350, M II 469, Jis eina savo *rúožtu* „rėžtu, ražu“ (plg. K) : *rėžiu*, rus. *режу* RFV LXXIII 339.

6) *slúogas*, *sluogaĩ* „kuo slėgiama, gramzdinama“, la. *sluogs* BW 20954,1 var., 24741, 24816, *sluogúoti* D^{10} 138_{23}, la. *sluodzīt* „beschweren, niederpressen“ BW 16780, 23260, *slúogsna* J 340, 614, la. *sluogsne* BW 12973,2, 1560,7,1, 20726, 35242 : *slėgiu*, la. *slę̃dzu*.

7) *súodys*, la. *suôdrẽji*, *suôdẽji*, *suodni* „сажа, Russ“ : *sėdu*, *sėsti*, súodys *sėda*.

8) *šešúolis* BrP II 511, W 141_{14}, *šešúolėtis* W 138_{20}, 150_{10}, *šašúolėtis* Dauk., Val., Kv, Rt, Slnt : *šešėlis* DPo 141_{5}, *šašėlis* Ds.

9) *úodas* DPo 18_{15}, la. *uods* „Mücke“ : *ėdu*, la. uodi *ēde* BW 12186,2, 8497 „uodai ėdė“, Šimtas *uodų* ir kumelę *suėda* Kv (patarlė). *Uodui* vardą iš *ėdimo* veda Vókios kalbininkai Osthoffas (Etymol. Parerga I 91 : arm. *utem* „ich esse“ iš *ōd-*) ir W. Schulze KZ XLIII (1909 m.) p. 41.

22. Dvibalsis *uo* yra tam tikras laipsnis iš pagrindinio *o* (=la. *ā*) šiuose žodžiuose:

1) la. *buožuos*, *buosties* „sich ärgern, verdriesslich sein“ : *bósta*, *bódo*, *bósti*, *nusibósti* „įkyra, įkyrėti“, la. jau man bija šitie kungi izauguoti *pabāduši* BW 11009 „jau man buvo šitie ponai užaugant nusibódę“, la. ryt. mań *pabōda* BW 29294,2 „nusibodo, įkyrėjo“.

2) *druožlẽ*, dg. *druõžlės* „heblowina“ SzD 71, D^{2}, „strużyna“ SzD 355, Ds, Kp, Lnkm, la. *druostala* „Schnitzel“ BW 10557,2, *druostelāt* „fein schnitzeln“ BW 373 : *drāžu*, lie. *dróžiu*, *dróžti* „strugać“.

3) *gluodas* „gładki“ SzD 59, *gloudas* V^{12} 29, *gluodnus* $Už^{2}$ 154,7 (= Mit I 117), 305,27,30, No ko *gluodni* galvelė? FM 50,9, ar plaukai *glůdni* ar garbanoti? A 1885 277, *gluodenà* „Blindschleiche“ B (K^{1} I 248), R II 78, M II 103 = la. *gluodena*, iš kur mažybinės lytys *gluodenińa* BW 2686,10, *gluodenīte* 9337, žem. *gluõdenas* „anguis fragilis, lenk. padalec“, iš kur tarm. (žem. ryt.) *glūdins* KosL 213b,

Kv, J 449 (439) ir žem. vak. *gloudẹns (ę* — trumpas garsas, vidurinis tarp *e* ir *i)*, Ms, Slnt, Vvr, Λ, *glŭdino* gylys A 1883 125 : *glodus* „гладкий“ Klv [1] 159 Nr. 300, *glõdnas, glodnùs* J 707, *glódžiu, glósti* „гладить“ Kv. Del šitų žodžių esmi jau rašęs RFV LXX 107.

4) *klúonas, klúonai* „kulti klojamasis trobesys, klojimas, гумно; kuliamojo trobesio klojamasis padas, laĩtas, ток, bojowisko; aikštelė ties kuliamuoju trobesiu, žárdiena, *kluonienà*“ DPo 77_{36}, 113_{12}, 114_{16}, DP 290_{41}, 331_{48}, duona... eyt isz dangaus *kłuona* KN 244, *Kłuonas* „gumno“ SzD 69, „stodoła“ 353, žem. ryt. *klūns* Kv, Erž, žem. vak. *kloụns* Als, Λ, Ms, Slnt = la. *kluons* „Estrich“ BGr I 76, „rija“ BW 3090,28779 var. : *klojìmas* „javams kulti klojamasis padas, laĩtas (= ток) ir trobesys“ Erž, K, iš kur dusetiškių *klaĩmas* „гумно“ : *klóju, klóti* „стлать“. *Kluono* santykis su *klóti* niekuo nesiskiria nuo *kálno* santykio su *kelti*.

430 5) la. *kluostît* „ein Buch durchblättern, t. y. klóstyti“ greta su *klâju, klât* „decken, breiten“, lie. *klóti* „dengti, tiesti“. Dažninių veiksmažodžių daromoji priesaga *-sto- (dangsto, dang-sto-me), -sty- (dang-sty-siu)* paprastai gauna šaknyje laipsnį *a* prie pagrindinio laipsnio *e*: *segu — sagstau, menu — mąstaũ, metu — mastau, sejù* (žem.) „sieju, rišu“ — *saistaũ, diegiu* (senovėje **deigiuo*) — *dáigstau, beriu — barstau*. Iš *kloju* senovėje dažninė lytis turėjo būti **klúostau*, kuri ir išliko latvių kalboje. Balsių kisčiai (kaitai, kaitaliomuisi) *ė* : *uo* ir *o* : *uo* tapus nebegyvai, senovės dažninės lytys **plúošyti* (= la. *pluosît*), **slúogyti* (= la. *sluôdzît*) ir **klúostyti* (= la. *kluostît*) buvo perdirbtos šių dienų lytimis *plėšyti, slėgyti* (plg. *rėžyti*) ir *klóstyti* (= la. *klâstît*), *dėstyti, glóstyti*.

6) la. *kumuoss* „kąsnis“ : *kumâss* Šmt, RKr XIV 61, kurs bus, matyti, vienos giminės su la. *kumurs* „būrys, spiečius“, lot. *cumulus* „Haufe, aufgetürmte Masse“ (K. Būgos Litvanika 32, RFV LXXI 52) ir slavėnų *kъmy*, kilm. *kъmene* „kamienas, liemuo“ (Berneker Slav. etym. Wb. I 663). Latvių žodžio pagrindinė reikšmė — „gumulas“, „ком“.

7) la. *kuoss* „klar, durchsichtig“, *kuošs* „schön, fein, zierlich, durchsichtig, klar“ : *kãšu, kãst*, lie. *kóšiu, košti* „seihen, цедить“. Del reikšmės išsirutuliavimo plg. žodžius *skaistas, skáidras* Slnt „klar, durchsichtig; schön, fein“ ir sl. *цѣдити* „seihen“ *(koid-), skiedžiu, skáidau*.

8) la. *kuovārna* BW 16003, *kuovarnis* 2686,2,7 „Dohle, Kolkrabe“, sl. *kavornъ* (Berneker Slav. etym. Wb. I 298) : *kóvarnis* „грач, gawron“ KosL 123b, Laižuva. *Kóvarnis* kilęs yra iš senėlesnės lyties *kó(va)-varnis* : *kóvas, kovaĩ* „грач“ RFV LXX 253.

9) *skrúoblas, skruoblaĩ* „tokis medžias“ Jeznas, Lp, Kerta *skrúoblus* SN : *skroblà,-ōs, skrõblą* Ms, Slnt, *skrobła* „wiąz“ D^2, *skrobła* wîssórtînî (Carpinus betulus) D^{12} 36, *skrõblas* Kv, „grab, acer album“ П, „grabina“ KosL 110a, *skroblús* arba ûsis yrá augsztí DP 558_{38}, *skroblus* ornus, béržas betula Klein Gr. 62 = *skroblùs* „Hagebuche“ R I 133, II 188, M I 245, II 249, K^1 I 578, „Buche“ K^1 I 266, „Rotbuche“ II 135, *skroblìùs* Ba^1 268. Ar nebus tik tos pačios giminės ir *skróbla* „džiūsna, sudžiūvėlis“? SN, Škn.

10) *skrúostas* „Wange, Backe“, *skrúostai* „ančiakiaĩ, brùvys“ Jeznas, *skruostaĩ* „Wange, Backe“ K^1 I 167, II 135 (K^1 rašo *o*), *skrūstay* „lice, jagody twarzy“ П, *skrustaj* apteken garbanotajs plaukelejs I^1 61, raudonumas *skrustun* 98, *skroustus* turieje bałtaj raudonus V^{12} 42, *skruwstus*... užgawa ŽCh 332, aszaromis *skruostus*... łeio KN 268, *skruoslai* „blakstienų plaukai“ Palūšė, la. *skruopstes* „acu matini, Augenwimper“ Bra 77, kame *p* yra nesenas įbraukalas. *Skrúostas* gavęs yra vardą nuo „skrodìmo“: la. *skruostīt* „einkerben, einknicken“ — dažninė lytis iš *skródžiu, skrósti* „daryti žuvį; špūgavoti, fugować“ Kv, „płatać, potroszyć, exenterować“ KosL 53a, „reissen Fisch“ R II 291, M II 389, „Hohlkehle machen“ K^1 I 421, *pérskrosť* peiliu „perdurti“ Pl, su asztre geleže liežuwi jo *perskrostie* Tot^1 108, *skrostùvas* „špūgas, Falzeisen“ Kv.

431 11) la. *sluonîties* : *slānîties* „nicht ordentlich arbeiten“. Čia pridera ir sl. *слонити*, ryt. aug. *šlejù, šlėjaũ, šliẽti, šlaistau, šlaitas, šlajus.*

12) tiktai vienas *stúobas* žmogaus tebuvo „туловище“ Panemunėlis : *testobûia* DP 512_{30}, tur' szirdį gerái *nustobûtą* DPo 317_5.

13) *stúomas* „фигура, стан“, Tas žmogus iš *stúomo* gerai atrodo SN, iżg' wirszutinio *stùmo* DP 613_{49} : *stóti.*

14) *stuomuõ, stúomenį* J 318, 645, 668, SN, Vl, *stùmeniesp* W 114_{22}, *stùmeniésp* DPo 169_1, pridůt' *stůmęniésp'* sawop' ůłaktį wiéną DP 332_{11}, *stùmů* „statura“ Klein Gr. 55, „die Statur oder Länge eines Cörpers“ Klein Comp. 34, *stůmenèsp* NT Mat. 6,27, Lino *stuomuo* Sch 69, Man jaunam kviesliui *stúomenį* 114, *stuamua* Tot 78, 93, 94, žem. ryt. *stūmū* Kv, *stumens* I^2 XII 11a, 19 (gen. sing.), SH 37_1 ir žem. vak. *stọumọu* Als, Rt, Slnt, *stoumīnimi* D^5 57_7, asz tau dousiu dowīnas... nu egleles *stoumīnys* D^7 89, isskiręs litī ir *stoumeniù* wirą su wissù i sawi pawiedį apdare sawo drabużejs D^{10} 124, gasusī pilęs *stoumenys* pastatę 229 : *stomuõ, stómenį* „stan człowieka; pl. stan płótna“ RŽ, *Stamenis*, užaugimas „wzrost“ SzD 424, *stamenio* PS I 35_{32}, *stameni* 46_{16} ($a = \bar{a} = o$), Iškasė šulnį dvylika *stomenų* gylio, Kask penkis *stómenis* gylio (Giedraičiai), Davė *stómenis* nuo nosies lig lūpai Ds. Rytiečių augštaičių *stomuõ* del savo *o* yra naujadaras : *stóju, stóti.*

15) la. *stuostîties* „stottern, stammeln, t. y. stabčioti kalbant“ — dažninė lytis iš *stât* „stoti“. La. *stastît* „pasakoti“ yra naujadaras laukiamojo *stuostît* (plg. *kluostît* : *klât*) vietoje.

16) *šúokoti* „pasišokėdamas bėgti“ Pmp, kumelė bėga *pašúokom* „pasišokėdama“ Ds : *šoku*.

17) la. *žuoklis*, kilm. *žuokla*, *žuokle* „žiauna, челюсть“, *žuokla* „die Enge eines Grabens, Flusses“ : *žãkle* „tas pat“, upės *žiotys*, *žiočių* „устье“ Ds, „žiodmens (audžiant)“ Prienai, bičių *žiotys* „Flugloch der Bienen“ M I 347, *žiótis*,-*ies* „Riss, tiefe Kluft“ R I 189 (rašo R : *žotis*, *tês*, m.).

23. Mūsų dvibalsis *uo* eina pakaitomis ne tiktai su *ė*, *o*, *au* (*spuogas* : *spaugas*), bet ir su *a*. Kartais net ir tasai žodis su *a*, iš kurio turime išvestinį su *uo*, lietuvininkų ir latvių kalbose neberandamas. Mūsiškiam *a*, kursai kaitaliojasi su *uo*, lotynų ir graikų kalbose atliepia *o*, sanskrito ir germanų kalbose — *a*. Šitos rūšies *uo* yra, vadinasi, ne kas kita, kaip del tam tikrų morfologijos priežastų pailgėjęs indoeuropiečių prokalbės pagrindinis balsis *o* = lot., gr., sl. *o*, lie., la., germ. *a*.

Pavyzdžiui duodame keletą žodžių ir su kalbamosios rūšies dvibalsiu *uo*:

1) *drauguolė* J[4] 218,10, ateina... iš kiemo *drauguolėlis* J[3] 974,2, Ds: *Draugała* „cudzołożnica“ SzD 32, *Draugala* „1. eine Mitgespielerin, 2. Brautjungfer“ R I 27, „Brautjungfer“ II 83, M II 109, „Gatte“ R II 158, M II 209, „Gespielin“ H 180, *Draugalá* „eine Mitgespielin, Gefährtin“ M I 54, „Brautjungfer“ K[1] I 257, palik sweika, mano *draugala* Rhesa Aisopas 40, sawo *draugalas* paklausė 8; *Draugalas* „ein Gesell, Mitgenoss, Gefährte“ R I 27, M I 54, „Gefehrte“ R II 162, M II 215, *Draugałas* „cudzołożnik“, *Draugałaut* „cudzołożyć“ SzD 32, nůg' neláimaus su *draugálomis draugaławimo*... twardikiteś DPo 48_3, *draugalauju* „concomito“ Schultze Comp. 51, dràudzia
432 priérau t' aba *draugałáut* „cudzołożyc“ 1605 m. Kat. 69_{12} : la. *draugal'a* BW 15407, *draugale* 20604,1 „Buhle“; *jaunuolėlė* „jauna merg(in)a“ Ds (dainų žodis).

2) *juokas*, la. *juoks* : lot. *jocus* „Scherz“ su trumpuoju *o*, kuriam mūsų kalboje atliepia *a* (*quod* : *kas*, *oculus* : *akis*; *potis*, *potior* : *pats*; *ovis* : *avis*, *rota* : *ratas*, *fodio* : *badau* ir kt.). Vadinasi, lie. ir la. *juokas* kilęs yra iš tokios lyties, kuriai lotynų kalboje atlieptų *jōcus* su ilguoju *ō*.

3) *kuõlas*, *kuõlai*, Kaip *kuols* turėjo tvartą laikyt Sch 181, *kůlus* łáužit' DP 533_{26}, *Kuołas* „pal“ SzD 239, *Kuołas* grundinis „pręga“

288, *Kóla* kalù „Pfahl schlagen“ R II 276, M II 369, t. y. *kuolą* kalù, žem. ryt. *kūls* „mietas“ KosL 33a ir Букварсъ жемайтишкай-русишкасисъ парашитасъ паръ Иона Кречински Ковна 1865 p. 40 : *kalù* (kuolą : *bedu* baslį), sl. *kolъ*, gr. κόλος „sužeistas, numuštais ragais, apkapotas, pastrugintas“, sl. *kolіǫ*, *kolti* (rus. *колоть*, lenk. *kłóć*, ček., sirb. *klati*) „durti, skersti, pjauti; skelti“. Kad *kuolą* būtume pasiskoliję iš gudų arba lenkų kalbos, tai tada ištartume **kalas*, mat, slavėnų *o* skolytiniuose žodžiuose duoda mūsų kalboje balsį *a*, pvz., *abazas* = lenk. *obóz*, *akvata* = gud. *охвота*, *batas* = lenk. *bót*, gud. *бот*, *davadas* = lenk. *dowód*, *gatavas* = lenk. *gotów*, *cinavadas* = lenk. *cynowód*, *šratas* = lenk. *szrót* iš vok. *Schrot*, *rasalas* = gud. *росол* ir kt.

4) *núogas*, la. *nuogs* E (KZ XLIV 51, XLII 379, Izv XX,2 304): sen. iriškai *nocht*, got. *naqaths*, lot. *nūdus* (sen. * *novedos*, * *nogvedus*), skr. *nagnás* „nackt“.

5) *púodas*, *púodai*, la. *puods* „Topf“, pr. *podalis* „böser Topf“ = žem. *puodãlis* : sen. isl. *fat* „Fass“, sen. aug. vok. (adh.) *faz* „Gefäss, Schrein, Kasten, Fass“ iš ide. pirmãlytės **podo-m*.

6) la. *ruotât* „gewandt sein, sich drehen, hüpfen; hin und her fliegen“, *ruotâties* „spielen, siausti, kultis, jáudytis“ : *rats* „ratas, tekinis“, *rati* „ratai, vežimas, Wagen“, lot. *rota*, sen. air. *roth*, vok. *Rad* „ratas“, skr. *ráthas*, av. *ratha-* „vežimas, Wagen“.

7) la. *stuomuos*, *stuomîties* „stabčioti kalbant, stottern, stammeln, klupti, stolpern; stabčioti, nenorėti eiti, piesta šokti; stabčiodamas darbą dirbti“ — sen. aug. vok. *gistuomi* „ramus“, got. *stōma* „pagrindas“ : *stamantus* „stangus, упругий“ Naujamiestis, *stamantrus* „стойкий, упругий“ Šiauliai, *stamantrėja* doriszkas jausmas A 1884 31, Oberlėnas perkopė tas visas kliutis savo *stamantrumu* A 1885 315, ir ta daina rodo *stamantrumą* dvasės raszytojo A 1883 77.

8) *šúolis* „šūksnis, скачок, прыжок“ Vlkv, Lekia šunio *šúoliu* Lnkm, Šunio *šuoliu* vyk — nepavysi l. c., *šuolio* lekia Kp, Joja *šuoliu* Jnš, Prieš kalną *šuolio*, pakalnėn — nė žingsnio (— Balana kai dega. Mįslė) Kp, Bėga, lekia *šúoliais* „zovada, галопом“ Labanoras, Tvr, Uš, *Šúoliais* stirna bėga Vl, Trim *šuoliais* jurgìnas išaugo Ds, Eina *šúoliais* „šūksniais, прыжками“ Ds, Voverė... *šuoliais* į viršūnę įpurškė Mit I 84, *Szuolis*, *szuoleys* eyt „pasmem“ SzD 242, *szuoleys* eymi „kroczę“ 113, „pędem idę“ 244, žem. ryt. *šūlis* „šūksnis“ Gaurė, *szūlis* „pąd biegu“, *szuleys* liekti „pędem lecieć“ П, *Szoleis* „spornstreichs“ R II 333, M II 446, *Szoleis* bėgmi „ich galoppire, wie ein Pferd“ R I 153, jis atjojo *šuoliaĩs* „ansprengen“ K¹ I 81. Kuršaičio

šuolys savo kirčiu (ant *y*) sutinka su la. *suõlis* „žingsnis“. *Šuolis* : skr.
433 *ucchalati*, t. y. *ud* + *çalati* „staiga kyla augštyn, pašoksta“, *çalabhas* „žiogas = šoklys (Giedraičiai)“.

9) *túopa* „Pappel“ Salakas (Bg[1] 87) : sl. *topolь* „pōpulus“.

10) *uodžiu, uosti*, la. *uožu, uost* „riechen“ : gr. ὄζω „ich rieche“ iš **odjō* (perf. ὀδ-ωδα), ὀδμή „Duft“, lot. *odor* „Geruch“.

11) *uolektis,-ties, uolektį* = la. *uolekts* „локоть, Elle“, *ůlektis* arba mastas „łokieć“ D[2], *oulektis* „cubitus“ D[1] 10, *ůlektęis* D[18] 56, 125 (gen. sing.), *ůlektû* D[19] 11, Mit III 295 (gen. pl.), *oulektû* D[10] 147, *Olektis, ês* f. „Elle“ R II 117, M II 153, žem. ryt. *ūlektis* „sążnica, czwarta część, miara połtorey stopy“ Π, aug. ryt. *uołektìs* (su kietuoju *l; łe* paprastai išvirsta *la*) ir *uolaktis* (*la* iš *łe* = *le*), *ůlektį* NT Mat. 6,27, *ůlaktį* Luc. 12,25, keturiû *ůlaktû* Apocal. 21,17, *Uołaktis* „łokieć, miara“ SzD 135, prideeti uglausp sawo wieną *uołakti* KK[3] 200, *uołaktu* O 14, *uolaktū̃* = Tvr, Žiežmariai (gen. pl.), *uolakcis,-ciẽs, uolakcį* Tvr, *ołaktu* Ch. Kitas *uolekties* (= ryt. aug. *uolakties*) lytis surašęs padavė F. Bechtelis žurnale KZ XLIV 128; tiktai Bechtelis nemokėjo išaiškinti rytiečių augštaičių *uolakties*, nes jos balsį *a* jis vedė ne iš senėlesnio *e*, bet iš *a*, kuriam ir graikų bei lotynų kalbose atliepia irgi *a (ašis* : *axis*, gr. ἄξων*)*. Nepailgėjęs mūsų *uolekties* pagrindinis balsis *o* (trumpas) išliko žodžiuose: lot. *ulna* „alkūnės kaulas, ranka“ (iš senėlesnės lyties **ol(e)na*), sen. irių *uilenn*, got. *aleina*, sen. aug. vok. *elina* (*e* iš *a* del *i*), skr. *aratnī-* „alkūnė“, sl. *olkъtь* (rus. *локоть*, sen. bulg. *лакъть*), lie. *alkūnė*.

12) *úonioti* „uostyti, нюхать“ Ds : sl. *vonia, vonь* „kvapas“ (rus. *вонь*, lenk. *woń, wonia*, sen. rus. *воня* „odor“). Del balsio laipsnio plg. *lakioti — lekiu, ganioti — genu, laipioti — lieptas, lipu, rankioti — renku, tą̃sioti* Ds — *tęsiu, landžioti — lendu, išmarióti — meru* (badu *merėti*) „mirti“ ir kt. Slavėnų *vonia* „kvapas, smarvė“ kilusi yra iš šaknies *ven-* „pūsti, dvėsti, kvėpti“ : lot. *ventus*, got. *winds*, vok. *Wind*, kimriškai *gwynt* „vėjas“ iš pirmalytės **ven-to-s* „pūtėjas“, sl. *vǫditi* (rus. *удить*, lenk. *wędzić*) „rūkyti“ *(vond-), vę(d)nǫti, uvędati* „vysti“ (rus. *вянуть, увядать*, lenk. *więdnąć*) iš *ven-d-*.

13) *uosis,-ies* „Esche“ KGr 197, K[1] I 411 (vyr. gimties), *ůsis, sio*, auch *sês* m. „eine Esche“ R I 168, *Osis, sês* f. „Esche (Baum)“ R II 130, M II 170, *uosies* tvora Sch 15, *ousio* D[12] 34, *ůsis* DP 558_{38} = la. *uosis*, pr. *woasis* „Esche, fraxinus excelsior L.“ : kimrų *onnen* „uosis“ iš **osn-*, lot. *ornus* „wilde Bergesche“ iš **os(i)nos*, sen. isl. *askr*, sen. aug. vok. *ask* „uosis“ iš **oskos*. Slavėnų *jasenь*, kaip ir lie. bei la. *uosis*, kilęs yra iš lyties su ilguoju *o* : **ōs-en-is*.

24. Tiek *ruožo* (sl. *разъ* : *рѣзати* „rėžti“), tiek *druožlių (drožiu*, la. *drāžu)*, tiek *kuolo (kalu*, sl. *колъ)* rūšies žodžių dvibalsis *uo* atstoja indoeuropiečių prokalbės balsį *ō* (ilgąjį), kuriam graikų ir lotynų kalbose atliepia ilgasis *o*, t. y. *ō*, sanskrito — *ā* (ilgasis) ir slavėnų— *a*: *nepuotis,-ties* „Enkel, внук, vaikėnas, sūnaitis“ = lot. *nepōs*, kilm. *nepōtis*, skr. *nápāt* „Enkel“; *aštuoni* : gr. ὀκτώ, lot. *octō; suodžios* = rus. *сажа*, lenk. *sadza*, sen. angl., sen. šved. *sot* „Russ“.

25. Be šito *uo*, kilusio iš indoeuropiečių prokalbės *ō*, lietuvininkų ir latvių kalbai pažįstamas yra dar ir kitas *uo*, kurį tenka vesti iš indoeuropiečių prokalbės dvibalsio *ōu*. Tasai *ōu* yra tam tikram morfologiniam reikalui prailgėjęs (gedehnt) dvibalsis *ou*. Trumpajam indoeuropiečių prokalbės dvibalsiui *ou* mūsų kalboje atliepia *au*: *laukas* „balta žvaigžde kaktoje, blässig“ — gr. λοῦσσον „weisser Kern im Tannenholz“ (σσ iš *kj* : gr. λευκός „šviesus“), got. *lauhatja* „šviečiu“; *šlaunis* = lot. *clūnis* „bulis, pasturgalis“ *(ū* iš *ou)*, skr. *çroniš* „bulis, šlaunis, kiška“, sen. isl. *hlaun* „bulis“.

434

Graikų kalboje šisai *ou* eina pakaitomis su *eu* : λοῦσσον — λευκός, εἰλήλουθε „jis atėjo“ (Homėras), ἐλεύσομαι „ateisiu“; σπουδή „skuba, atidė“ — σπεύδω „skubinu, raginu“, ἀ-κόλουθος „kas drauge (α-) su kitu iš viena keliauja“ — κέλευθος „kelias“.

26. Lietuvininkų kalboje tokiam balsių *ou* — *eu* kaitaliojimuisi atliepia *au* — *iau* : 1) *žlaũgtas* „alùdaris kubilas, trikojis, kurio dugne, netoli krašto, yra skylė, užkišama ilga lazda it vole = girinė“ Tauragnai = la. *zlaukts* „ein Geschirr mit einem Öffnung am Boden, zum Bierbrauen z. B.“ RFV LXVI 254 (=Baltica 61), *žlauktaj* arba tirsztimaj „gąszcz“ D², wargstam kajp pelie po *žlauktus* D³ 47, *žlaũktai* „Träber, солодины“ Sch 78 : *žliaũktai* „Träber, дробина, пивная гуща“[1] Miež, *žliaũgia*, *žliaũgė*, *žliaũgti* „smarkiai tekėti“ Ds : *žlugti* „šlapti“, *įžlugę* daržai.

2) *taupaũ*, *taupyti* „birginti, делать сбережения, t. y. apgniaužus, sučiaupus laikyti“ : *čiaupiu*, *čiaupti* „spausti, gniaužti“.

---

[1] Miežinio žodyne *žliauktai* pavirto l u b o m i s „потолок“!! Miežinio žodyno redaktoriaus ir kiti žodžiai irgi klaidingai paaiškinta: *aladžis* — pączek, пучек (turi būti: оладья, блин); *kamesziei* — barki, барка, струг (turi būti: плечи, plg. petis v. kamieszei Miež 181); *maikstė* — tykwa (turi būti: tyka „smaigas, šmaigštis, varpstis apyniams“); *raskilas* — rosomach, росомаха (turi būti: rośnik, rosiczka, Drosera rotundifolia. *Raskilà* Kv, Ms, Slnt); *egžlys* — хвойные иглы (turi būti: ерш. Tokia žuvis); *kibis* — łopian pospolity, дикобраз (turi būti: лопух. Augalas, o ne žvėris).

3) la. *knausis* „mašala, musulas, Staubmücke, kleine Stechfliege“, *knaušuoties* „kasytis“ BW 29284,4 var.: *kniausiúos, kniaũstis* „kastis, lįsti į ką norint“ : la. *knusis* „mašala“ BW 31795,4.

4) *plaũtas, plaũtai* „avilio uždengiamoji lentelė; pirties sėdimoji lenta; eldijos šoninė lenta“ Ds : *pliaũtas*[1] „tas pat“ Tvr.

5) *šáuju* (=rus. *сую*), *šauti* : *šiáutuvas* „audžiamoji šaudyklė, Weberschifchen“, *šiaulys* „medžiotojas“ Kv (Jaunius), *šiaulys* pėdas randa J[3] 198,14, *šiauliai*, mėdininkai J[3] 190,2, *Šiauliai* „стрельцы (Стрелецкая слобода), toks miesto vardas“, *sziaulė* tartum szauna „стрела“ A 1885 46.

27. Mūsų *uo*, kilęsis iš indoeuropiečių prokalbės dvibalsio *ōu*, eina pakaitomis su *au, iau, u* ir *ū*. Iš dvibalsio *ōu* kilęs yra *uo* šiuose žodžiuose:

1) nė *blúosto* nesudėjau „visai nemiegojau“ Ds, Lnkm, Sv, nė *blúosto* negali sudėti per naktį Pmp, žem. ryt. *blūstas* „смыкание глаз“, kame *ū* iš *uo* : akys *bláusias* „merkiasi“ Ds, Salos, Vb, *apsibláusęs* „mieguostas“ Uš, tik *apsibláusėjau*, ir pabudino „pradėjau snausti“ Lnkm.

435 2) *bluozgas* „pléiskana, перхоть, łuska w głowie“ J 504, Arklys *bluozgą* tur Kv, Rt, *bluozgaĩ, bluozgùs* „galvos pleiskanos“ Ms, žem. ryt. *blūzgas* J, kame *ū* iš *uo* : *blauzgas* „pleikata“ J, la. *blauzga, blaugzna* „Schinn, Schelfer“ Izv XVII,1 16, RFV LXXI 51, *bluzgos, bluzganos*, la. *bluzgas* „łuski w głowie“ Mież, *bluzgai* „Schinn“ LF 101, *bluzganota* galva LF 101, *blùzgana* „pleiskana, furfur capitis“ Kv, *bluzganas* pl. f. „łuska w głowie“ П, Avižų pelai — vieni lekiai, vienos *blùzganos* Škn.

3) *búožė* „der dicke, gewichtige Teil an der Schnellwage, das Schlagholz am Flegel, der Kopf an der Stecknadel etc.“ KGr 186, *Bóžė* „der Knippel am Dröschflegel“ R I 17, *Bóžė* „Knöpel in der Glocke“ R II 228, „Stampfel“ II 337, M II 303, 450, *búožė* „gyvatės, vinies galva“ Yl, „bezmėnas, Schnellwage“ Kv, Λ, Rt, Slnt, Švėkšna, Lendrė, bezmėnas su *búože* SN, Gyvatės *búožė*. Ir *buožę* sutrynus, gyvatė da ilgai gyva būva Višakio Rūda, Lazdos, bezmėno yra *buožė*. Šveicorius bažnyčio tur *buožę* Škn, *buožė, buožę* „spragilo (kultuvo) galva“ Alunta, Ds, *buožis, buožies* : kirvelius ir *bůžis* su skilėmis A 1883 279, *buožis*, tai galva didelė Bs[1] 129, spragila *bůžis (ů* iš *úo)*

[1] Tarp *plauto* ir *pliauto* yra toksai santykis, kaip ir tarp *saitas* ir *sietas* „ryšys“, *daiktas* ir pr. *deikts*, *matas* ir *metas* „мера“, *ruoštas* ir *rėštas* (eina savo *rėštu*), *narštas* ir *nerštas* „Laichen“, *slastai* ir *slestai* „spąstai“ V[9] 265, *kařstas* „землеройка, sorex aranea“ Kp, Sv ir *kerstas* I[2] XV 43.

Erž, *buožė* = la. *buoze* „Keule, Knüttel, Schnellwage“ Bezzenberger Lett. Dial. 60, BW 13164, 19325 : *bauze* „tas pat“, BW 23418,1, 28794 = lie. *baužė* „guogė, башка“ KosL 41b, Izv XVII,1 16, RFV LXXI 51, 469, *baũžas* „beragis, комолый“ Ds (VChr 358_{39}), la. *bauzis* „Ochse ohne Hörner“ : *bùžulas* „didelis, apvalus botago mazgas“ Kv, *bužìngalvis* „búožgalvis, головастик“ Jnš, Radviliškis, RFV LXXII 233.

4) *čiúopiu,-piau,-pti* „griebti, greibti, хватать“ SN, Vlkv, „antasten“ K[1] I 85, *Cžópju* „ich greife, tappe wornach“ R I 21, „fühlen“ II 151, „tappen“ 348, rąkomis *apcziůpt'* gáli DP 403_{9}, Kai *sučiuops*, tai suliuobs J[3] 417,16, *sučiuopė* savo vystėje du skatiku Bs[1] 122, Žandarai visas jo gudrybes *sučiuopę* Lazdynų Pelėdos Klaida 344, žem. vak. *czioupù* „arripio“ D[1] 5, *czioupu*, grebu „appeto“ 4, toumetu tekėtieję jį *czioupti*, kad jīs pats issireikszay D[10] 40_{12}, *nuczioupę* 168_{5}. Vietoje *čiuopiu* reikėtų laukti **tuopiu*. Įvestas čia *č* yra iš *čiaupiu,-piau,-pti* „spausti, mygti, сжимать“ K, J, SN, Burną *sučiaupti* K, Kelmo plyšys *susičiaupė* Sch 244. *Čiaupiu* kilęs yra iš **tjaupjuo*. Mūsų **tjaup- (čiaup-)* atstoja indoeuropiečių prokalbės lytį **teup-*. Toje prokalbėje greta su *teup-* turėjo būti ir *toup-*. Indoeuropiečių prokalbės lyčiai *toup-* mūsų kalboje atliepia *taup-* : *taupau*, *taupyti* „apčiaupęs, apgniaužęs laikau, tausóju, birginu, берегу, щажу“ = la. *taupu*, *taupîti* „sparen, schonen, aufhalten“ BW 13598, 1, 15320,1, 28510, 32214 : *taupau* „colo“ D[1] 8, „delinio“ 12, „faveo“ 16, „lenio“ 23, Sawa *taupa* o swetima łaupa KosL 212a, seserajtes jaunutajtes *pataupykét* matuszajtes D[7] 161, *ne taupę* niewienos wietos D[10] 23, warwarrû žemiesi wissokius stabus bey ałtorius *taupę* 156, *taupik* sawo ir swetimą medį D[12] 18, tą žolę rejk *taupyti* ir gèrbti D[19] 10, Ans... prypratęs savo daiktus gerai *sutaupyt* „sparen, zusammenhalten“ Mit I 68, *taupytis* idem quod čiaupytis KosL 234a, visaip išsiomijas lūpas *taupydamos* Mit I 76, arklius *taupoti* „щадить“ Kv, *táupti* „čiaupti, claudere labia“ Kv, *sutaupti* lūpas V[11] 68, *susitaupti*
436 133, *taupus* „indulgens“ D[1] 20. Senieji **tumpu*, **tupti* „griebiu“, **tupinėti* „graibinėti“ per lyties *čiaupti* kaltę ilgainiui išvirto šių dienų lytimis *čiumpu*, *čiupti*, *čiupinėti*.

5) *čiuožiù,-žiau, čiuõžti* „скользить“ J, RFV LXXI 51, *Cžožù* „ich schorre, gleitsche auf dem Eyse“ R I 21, *Cžožiù* „ritschen, wie ein Kind“ II 293, kūdikis stuboj aplinkui *cziožia* „rutschen“ K[1] II 140 *(o* iš *uo)*, upes placzei tiikei *cziuužia* Miglovaras Rasztai 17, žem. ryt. *čiūž* iš *čiuožia* : *čiaužiù*, *čiaužti* „pełzać“ J, žmogus pilvu *čiauž* Bs[2] 71.

6) *duobà* „medžio išduba, interior arboris cavitas“ Kauno apyl. (Jaunius), kilm. *duobos*, gal. *duõbą* Jeznas, Visi žvirbliai sulindo *duobosna* l. c., Geniai... po *duobas* lando J³ 219,10, Pelėda kuopon, žvirblukas *duobon* FM Nr. 100,10, žem. ryt. *dûba* „дупло“ Erž, Kaltinėnai, iš *duobos*, *duoba* „овраг“ Pandėlys, upės *duoburys* „омут“ Lp, la. *duobs* „dubus“ Krumbergis : *dauba* „овраг, долина“ K, Klv¹ 141, „Tal“ R I 23, „eine Höhle, Tal, Grund“ 26, „Abgrund zwischen Bergen“ II 6, „Loch, Höhle der Füchse“ 246, *daubura* „Tal“ R II 350, M II 468, „eine Höhle, ein Tal“ M I 53 : *duburys* „nedidelė, gili upės duobė, омут“ Kp, Seinai, *Duburys* ir *Duburaitis* „Antazavės (Zarasų apskrities) parapijos ežerai“, *Duburys* „eine Quebbe“ M I 53, Kałnay, łaukay *duburingi* KN 119, *duburys* „rdzen, środek drzewa“ KosL 42b (Biržų apyl.), *Dubysa* (*y* tvirtapradis Eržvilko apylinkėje) „upės vardas“, *Dubrà* „duoba miške“ (tikrinis vardas) Lp, *dumbu*, *dubau*, *dubti* „делаться вогнутым, дуплистым“, *dubus* „gilus“, *dubi* gelda.

Žem. *dúoba* „pakura, jauja, Getraidedarre; troba, Wohngebäude“ Dauk., Val., Ms, Slnt gali būti tas pat žodis, kaip ir *dúoba* „medžio išduba, Höhlung“. Tuomet *dúoba* „jauja, troba“ būtų buvusi kuriama, kūrenama „duobė“. Senovės jaujoje krosnis buvusi d u o b ė j e (Ds). Žemaičių *dúobos* gali būti ir kitokia kilmė. Ji drauge su rytiečių augštaičių *duobu* „zrąb“ KosL 42b galėjo iš pat pradžių reikšti „rentinį“ (*renčiu* „kertu“), „sánkertinį“ *(kertu)*, „zrąb“ *(rąbić)*.

7) *dúožis,-ies* f. „Bruch im Becher (wohl von *daužti*)“ K¹ I 263 (rašo *ó*), „die eingebogene Stelle“ 338, K, *Dûžis,-io* m. „Bruch im Glase“ R II 85, M I 62, II 112, *Dûžėtas* Stiklas „ein brüchiges, eingebrochenes Glas“ M I 62, t. y. *dúožėtas* K : *daužiù*, *daũžti* RFV LXXI 469.

8) *gruoblẽ* „grubas, kleiner Erdhügel“ J 467, *Gruoblėta* óda „Narbichte Haut“ R II 264, M II 354, *gruoblėtasai* mūsų plentas „Vilties“ Nr. 1200 (Paparonis), Rokiškio šašiėjus (= plentas) — čystas *gruõblius* „labai grubus“ Ds: *grubas* J, *grublas* J, K „Holper“, *grubtas* „grumtas, Erdklumpen“ Lnkm, RFV LXV 315, LXVII 239, la. *grubulaiñš* cel'š BW 20073 var. „gruoblėtas kelias“. Lenkų, slovencų žodžiui *grub* „dick, grob“ mūsų kalboje turėtų atliepti **graubus* „grubus“.

9) *grúodas* „l. tokia arklio liga : krosta u koni, scabies, 2. sušalęs purvo gabalas, lenk. gruda“ J, Ds, Lnkm, *Gruodas* „gruda“ SzD 67, pušyne iš *grúodo* išauga žaliuõkės Ba¹ 39, *Gròdas* „der gefrorene harte Klute“ R I 43, *Grûdas* „Erdklooss, gefrohrner“ II 123, Izv

XVII,1 38, RFV LXVI 240, LXXI 468. Suomių *routa*, karielų
437 *rouda* „hart gefrorener Erdboden, gefrorener Kot; Erdfrost" esąs paimtinis žodis iš mūsų *grúodo* Vilh. Thomsen Beröringer mellem de finske og de baltiske (litauisk-lettiske) Sprog 173, Bg[1] 25, 30. Sl. *gruda* „grublas, grumtas, sušalusio purvo gabalas" gali būti kilusi tiek iš **grōudā*, tiek iš **groudā*. Pirmajai lyčiai pritaria *grúodas*, o antrajai — latvių *grauds* „grūdas, Korn". *Gruodo* ir *graudo* „grūdo" pagrindinė reikšmė yra „rùbulas", „burbųolė", „Kugel", lenk. „kula". Greta *gruodo* ir *graudo* turime dar trečio laipsnio lytį *grūdas* = la. ryt. *gryuds* „ziarno, granum" Kurm 274, *gryudi* „grūdai" N. Rancans Kas nutyka Liurdā Pitersburgs 1907 p. 69 ir *grouds (ou* iš *ū)* E Izv XIII, 4 180. Mūsų žodžiams yra giminaičiai vok. (mhd.) *grûz* „grūdas, Korn von Sand oder Getreide" ir sen. isl. *grautr* „kruštinė, Grütze" Fick Vergleich. Wb. III[4] 145, Walde Lat. etym. Wb.[2] 661. Prie *gruodo* giminės reikia dar priskirti ir la. *grundulis* „grubtas, grumtas, Erdkloss" BW 1513 var., *grundulaiñš* BW 30379 „grubluotas, gùnklotas" E IF XXXIII 98.

10) *gúodžiu, gúosti* „trösten" J, *gúodžiuos* „skundžiuos" J, K, Sch 232, D[10] 37_{19}, Izv XVII,1 24, *paguoda* „Trost" D[5] 64_{32}: *gaudžiù, gaũsti* „dumpf tönen" J, „sausen" K, „dumpf brummen, wie mit vorherrschendem U-laut, z. B. von einer Äolsharfe, Von Telegraphendräten, von einem Bienenschwarm in der Ferne, auch vom Heulen der Wölfe" K[1] I 264, *gaudźiu* „conqueror" Schultze Comp. 49, *Gaudźiù* „l. ich summe, wie die Biene, 2. ich wehklage" R I 37, Szirdis *gaudźia* „das Herz brummet" II 86, wabaleley *gaudže* Tot[1] 94, *Gaudźiù* „wehklagen" R II 395 = la. *gaužu, gaudu, gaust* „skųstis, klagen, wehklagen" BW 9123; 19735; 29132,1; 34911. Sl. veiksmažodis *gǫdǫ, gǫsti, gǫděti* (sen. rus. *eyдy, eycmu*, lenk. *gędzić*, slovencų *gẽsti)* kilęs yra iš šaknies *gund-*, kuri padaryta yra iš *gud-* su nosine įsaga (infixum), plg. lot. *jungo* greta su *jugum, cumbo* greta su *cubo*, lie. *tunkù* greta su *tukti* ir kt.

11) *gúogė* „galva", Duosiu per *gúogę* SN : *gaũgaras* „kalno viršus" J, lenk. *guga* „gumbas, gunkla" : *guga*, kilm. *gùgos* „kleiner Buckel, Wulst" Als, *gùgė* „kupra" Als (J 709 s. v. *gogė*) RFV LXX 250 — norv. *kjuka* „Knorren", isl. *kjúka* „Knochen" Fick Vergl. Wb. III[4] 46, R. Trautmann KZ XLIII 169.

12) la. *guoris* : *gauris* „Ackerspark, spergula arvensis", izmin *gaurus* BW 32560,7 „išmina gaurius (tokia linų žolė)", žem. *gaũrius* „herba hirsuta in lino crescens = spergula arvensis?" Kv (Jaunius), *gauris* „sporek kolankowaty, spergula nodosa" KosL 24b, *gaũriai* Kv „li-

nienójai (Ds)", *gaũras* „Zotte, rauhes Haar; Faser" = norv. *kaure* „krause Locke, Hobelspahn", iriškai *guaire* „plaukai" iš senėlesnės lyties **gour-*.

13) *guotas* „kaimenė, Herde, Schar" W 66_7, 188_{14}, „bal, kompanja, trzoda" KosL 44b, Ne vis pesliai *gúotais*, ir po vieną Sch 93 (iš B), S. Augustínas Heretikus prilîgina kurâpkomus, kuriós rąkioie ing' *gůtą* waikús kurių ne paĮîmde DP 91_{35}, Paszławink *guotuy* sawamuy KN 103, Sargibon' tawo diewszkon kayp paćius sawe, tayp ir wisą *guoteli* iszrinktu tawu po wisą swietą iszbarstitu tau duksingay ataduodam KK² 62, Buwo ten prieg kálno didis *gůtas* kiaulû NT Marc. 5,11, szóko ansai *gůtas* skardźey Máriosna 5,13, piemenis... turėjo sar-
438 gijbą náktije ant *gůto* sawo Luc. 2,8, buwo ten *gůtas* didis kiaulû 8, 32. *Gůta* Kiaulû Lizdo „Erstling von Schweinen" R II 128, M I 91, II 169 man nesuprantama. *Gúotais* „krūvomis, tiltais, būriais" augančias budìs vadiname *guõtėmis* : *guõtė* „ruda budis, auga krūvomis" Slnt, *guõtės* auga tiltais „krūvomis" Jnš, Kp, Šiauliai, *guotė* „rydz grzyb" KosL 44b (Bìržų apyl.), *gotė* J³ 95,6, kame *o* = *uo*, žem. ryt. *gūtes* „opieńka osinowa" KosL 32a. *Guoto* pagrindinė reikšmė bus buvusi „*karvynas", „karvių būrys" : la. *guovs* „karvė", skr. *gāuṣ*, sva. (ahd.) *chuo* „Kuh", gr. βοῦς, arm. *kov* „karvė", sen. bulg. *govędo* „galvijas", rus. *говядина* „jautiena".

14) *gúožiuos*, *gúoztis* „niederhocken", *prygóuži* „pritūpė" Kantaučiai = *prygůžė* Erž (kur sako *dūna* „duona", *pūds* „puodas") : *gaužiuosi*, *gaužtisi* „nachylać się" KosL 43b (Bìržų apyl.), *įsigaužti* „sich zusammenziehen, sich warm bedecken" J 542, ir môsza *insigaužus* kayp ta łôsza O¹ 112, *įsigaũžia* višta, žmogus „įtraukia kaklą" Kp, *gaužė* v. galva KosL 43b (Biržų apyl.) : *gūžiù*, *gũžti* „dėti į šiltą vietą, sparnais dengti" J, *gūžiúos*, *gūžtis* „trauktis krūvon, kamuolin; sich einmummen; siaust" J, Ds, *gūžù* (vietoje *gūžiù*), *gūžėti* „tectum aliqua re iacēre; tegendo fovere" Jaunius, Po pãtalų *gūž*. Žąsis žąsytį *gūž*. Kãp žąsytis *nesugūžėts* Kv, *gũžis*, *-ies* „kopūsto galva" Kp, „głowa kapusty" KosL 44b (Biržų apyl.), „Kohlkopf" Mit I 226 (Šeduva), „zawiązki głów kapusty" RŽ, kopūstų *gũžys* Valkininkas, *gūžys* „wole u ptaków" Akielewicz Głos. lit. 133, „Kropf eines Vogels" K¹ I 659, „paukščių skilvys" Jeznas, Pareina, parsvyruoja žąsys pilnais *gūžiaĩs* SN, priles sau *gūžį* (*ū* tvirtagalis SN) J³ 219,8, žvirblis... sakalui *gūžį* perplėšė Bs¹ 65, žem. ryt. *gųnžis* f. „pierś u źwierząt lub ptastwa" П, „brzuch" J² arba *gųnži* Kelmė, Kražiai, Tryškiai „Kropf, gardziel", *gųnži* „alae anserinae pars durior, qua pueri incauti percutiuntur" Kv (Jaunius) iš *gũžės* (žem. ryt. *ųn* yra naujadaras iš senėlesnio *ū*,

plg. *bųnže* „bezmen“ J² = *būže* = *búožė; glunsnis* I² XV 44 = *glūsnis* = *gluosnis; šųn* „šuo“ iš *šū* Varniai; vienaskaitos naudininkas *žmõgųn* l. c. = *žmogū* Kv = *žmogọu* Als, Rt „žmoguo“; *paskųn* Varniai = *paskū* Kv = *paskọu* Als, Rt „paskuo“). Iš latvių kalbos čia pridera: *gūža* „šlaunis, Hüfte, Lende“ BW 642, 15078,1, 20037 : *guza* „Kropf eines Vogels“ BW 2504,2, Vald „zob“, *guzna* „zob“ Vald, *pagužu*, pagul'u BW 20577 var. „prigūždamas, gūžčiodamas“.

Čia dar pridera ir : *gúož ! gúož !* eina „nedarniai, kiek liuoksėdamas, prigūždamas“ Kp, *gúožtauta* „kas eina liuoksėdamas, gūžčiodamas (mažas, nedidelis žmogus)“, *Gúožtauta* eina *gúož, guož, guož*. Ogi čia kad dainuoja, kaip *guožtautos*. Kalba kaip *guožtautos* — kaip maži vaikai ir nelabai prantūs. Susigrūdo zakrastijon kaip ir *guožtautos* Kp.

15) la. *knuosuos, knuosîties* „kutinėtis, kuistis, kasytis“ BW 20420, 20999, 24932, 24994, 25013, 29284 : *knaušuoties* „tas pat“ 29284,4 var., *knausis* „kuisis, mašala“ : *kniausiuos, kniaũstis* „knistis“, paršas *įsìkniausė* į šiaudus Jnš : la. *knusis* „kuisis, mašala“ BW 29284,4 var., 31795,4.

439 16) šieno, šiaudų *kuokštas* Als, Ms, Slnt, *kóksztas* „ein Busch von Gras od. Kraut, Staude“ K¹ I 270, „Staude, bei gras- od. krautartigen Pflanzen“ II 204, ropùcziũ *kóksztas*, rugiû *kókštas* l. c., *kóksztais* įžélti „in Stauden wachsen“ I 223 (K *o* = *uo*), szaknys nesukas i *kůksztą* D¹⁸ 36, ąžoulinaj *koukszta̧js* sókdamęis i padebesius rąmsties D¹² 14, *koukszta̧j* berźinû, lĩjlinû, klewynû... joriawo D⁵ 14₉, žem. ryt. *kūksztas* „kosm, kupka włosów“ П, aug. ryt. *kúokšta* „kosm“ KosL 47a, 58a (Biržų apyl.), *kuokšta* šėko Lnkm, plaukų, šieno *kuokšta* Ds, Kp, *kuokštis,-ies, kuokštikė* „maža, nesusisukusi kopūsto galva“ Vl, *kóksztė* (bei Memel) „Blumenstrauss“ K¹ I 249, t. y. *kúokštė* : sl. *kustъ* „krūmas“, kurio balsis *u* gali būti kilęs tiek iš *ōu* (= lie. *uo*), tiek iš *ou* (= lie. *au*) : *kukštas* „sienos (ribos) rodomoji žymė = šieno, šiaudų kuokštelė“ Ds, *kukštis,-čio* „kopica, apskritas šieno arba šiaudų kūgis“ Ms, Slnt.

17) *kuolinga* „sausažemio paukštė, šaukia *lýg lýg*, didesnė už žuvėdą, moliuota (žuvėda — smulkesnė, balta)“ Ds (Pažiegė), „šėma, žuvis gaudanti paukštė, didumo sulig gárniu“ Ds (Bileišiai). J. Elisono (Zoologijos sistematikos terminų žodynėlis p. 91, 133) nuomone, *kuolinga* Kp esanti „Numenius arquatus, кроншнеп, der grosse Brachvogel“. Ramygalos parapijoje esą sakoma *kuolingė* (*in* tvirta-

pradis; J. Balčikonis)[1]. Mūsų paukštis yra tos pačios kilmės, kaip ir lenkų žodis *kulig* „žuvėdra, larus“ RFV LXXII 51 ir rusų *кулик* „toks balų paukštis“ : la. *kulains*, *kulens* „Blaubeerschnepfe, Regenvogel“.

18) *kuopa* J 418 gauja, 460 gramatas, 595 iškutuoti, 642 išsklaidyti, *kuopa* „gmin, pospólstwo, zgiełk, natłok“ KosL 47a, *Kôpa Źmoniû* „Haufe, von Menschen“ R II 192, M II 255, weliiu sestis ant slankśćia tawuiu, Neg Pałoćiuos muru iszkiałtuiu : Kur *kuopa* ir nezbažnuiu KN 72, Ponas... Atpirks juos yr iszwalnis nuog *kuopos* pyktuju 41, kałbeja Jezus anosp *kuoposp* ir anump kurie buwa ateje priesz ij KK[3] 252, Ta draugystė, ta *kuopa* A 1885 337, Kitos (= avys) į *kuopelę* subėgo J[3] 172,2, Pelėda *kuopon*, žvirblukas duobon FM Nr. 100,10, Krivę (krivuilę) atnešė, reik ait in *kúopą* Marijampolė (Pùtriškiai), Jau ateina jų (= vaikų) čia visa *kuopa* Vilkija, žmonių *kuopà*, į *kuopą* Snt, vyrai, *kuopõn!* „krūvon“ Ds, Sv, Turgus *kapõn (a* iš *uo)*! klausykit kũ pasakysiu Pl.

Kuopa „oborne. Pretium depastarum segetum vel prati“ SzD 200, žem. ryt. *kůpa* Kv, žem. vak. *kǫ́upa* Rt „poena quae sumitur ad damnum prati agrive ab animalibus illatum reparandum“.

Kuopa „káugė, kūgis, stirta“ Kauno apyl. (Jaunius), atajo adgult ant paties gała *kopos* — jewu Ch Ruth. 3,7 = la. *kuopa* „guba“ BW 28146, *kuopa* linu 35090,2, *kuopā* ir (BW 23660) *kuopu* „drauge, zusammen“ : *kaũpas*, lenk. *kupa* „Haufen“ RFV LXXI 51 : *kupeta*, la. *kupena* „pusnis“ BW 21592, *kupana* sina „kopa siana“ Kurm 54.

Kõpos „die Sanddünen der kurischen Nehrung“ KGr 179, K[1] I 310 (Düne), *kõpų* kálnas „Sandhügel“ 310, *kopų* kalnelis Sch 6, anapus *kopų* Bs[2] 57, Mūsų pajūrių *kõpos* dar nepavirto į miltus Mit I 64, *kopa* (smiltiû) „wydma“ D[2], pilį *kopomis* aptwierę D[10] 12, žem. vak. *kopa* „kuopa, sueiga, zabranie“ D[11] I 329, II 353, D[5] 159_2, 172_{28}, Mit III 293 = la. *kãpas* „Dünen“ BW 30706, 30934.

440 *Kõpos*, la. *kãpas* ir slavėnų *kopá* (rus. *коná* „šieno, rugių krūva; sueiga, būrys“, lenk. *kopa*, *kopica*) rodo, kad mūsų *kúopos* dvibalsis *uo* galėtų būti kilęs ir iš indoeuropiečių prokalbės ilgojo *o*, t. y. *ō*.

Kõpų giminės yra ir : 1) *kapas*, la. *kaps* „Grabhügel“ = rus. *кол* „Haufen“, slovc. *kop* „Büschel, Schopf“, lie. *kapaĩ* „Friedhof, kãpinės“ = r. la. vai *kapuos* biji? Austrums XVI 475 „ar kapinėse buvai?“; 2) gr. *κάπετος* „Graben“ Hom. Il. 24 795; 3) *kapù* (vietoje

[1] [Žr. patikslinimą šio tomo p. 225 (3-ią „Pataisą“). — *Z. Z.*].

kapiù), *kopiáu*, *kõpti* „kaupti, pilti žemėmis, pelėnais“ Ms, Slnt, *kopiù*, *kopti* „häufen“ KGr 319, *kopù* „cumulo“ D[1] 11, Mėšlus *kàp*. Šakė mėšlų *kapamóji* Ms, One, *kopk*, *užkopk* ugnį (anglis) pelenais, kad anglys neišplėnėtų Slnt, *užkopti* ugnį „apžarstyti“ Kv, kibirksztele pelini *užkopta* V[11] 253, abaze *apsikopė* D[11] II 419 „rus. окопались“.

19) *pliuopti* „ausfliessen“ A. Baranausko Заметки о литовском языке и словаре 12: *pliaũpti* „čiurkšliu tekėti“ l. c. : la. *pl'upt* „sprudeln, wie kochende Grütze; bespritzen, nassmachen“, lie. *pliupas* „pliópa, plepérza“ Sãlakas, „gaduła“ KosL 50b (Biržų apyl.), la. *pl'upata* „Schwätzer, Plaudertasche“.

20) la. *pluodi* „plūdys, Flosshölzer am Netz“ : *plūdìs,-iẽs* „Kork an der Angelschnur“ Ds (vienaskaitos galininko *ū* tvirtagalis) : la. *pludi* „plūdys“ : *plaudžiu*, *plausti*.

21) *pluostas* „kéltas, Fähre“ Als, Darbėnai, Λ, Ms, Slnt, *plůstas* „płyt“ D[2], *płoustas*, wadinas, kursaj ant linu pakabintas płudùr D[2] s. v. *prom*, kajlejs *płoustû* ir waltiû wĩjto par uppys kełdamĩjs naudoiję D[5] 16_{30}, ąnt *płoustajs* 189_{27}, sĩll.û tinklelis, wario łajwelis, sĩdabra *płoustuwele* D[7] 74, *plūstas* J[5] 75 su *ū* iš *uo* = la. *pluosts* „Floss, Fähre, Pram“ BGr I 77, BW 466 var., 12462,3, 18448, 22457, 26543, 30970, 35575 : *pláustas* „Floss auf dem Flusse zum Übersetzen“ Erž, Kv, Škn, Ragainė (Mit I 19), Bs[2] 39, *płaustas* „płyt, przewóz“ П, *plaustuvėlė* „kéltuvas, Fähre“ J[3] 1526,7, sen. isl. *flaustr* „laivas“ : *plaudžiu* Izv XVII,1 16, XIII,4 193, XVII,4 115, RFV LXVI 240, LXXI 469, Bg[1] 9.

22) la. *pluostît*, plūdinât, pa ūdeni laist Vald 246 s. v. *плавить* yra dažninis (frequentativum) veikslas iš *plaudžiu*, *plausti*.

23) *puorena* „papuorgalvis“ Kp *(ra)*, Nelabai baltas — delto *papuorẹs* Ds, *papuorẹs* „najėžony“ Lnkm : plunksnas, pakulas, vilnas *pa-pũrinti* „auflockern“ K[1] I 110, *papūrẹs,-rusi* „rozkudłany“ П, plaukai... žili suvelti *puursta* MR 16, la. *izpūris* „ruschelig, von Haaren“ Bra 609, „встрёпанный“ Vald, *izpūrušiem* matiņiem BW 13554 „papūrusiais plaukeliais“.

24) *ruobiu*, *ruobti* „pamaži ir atsargiai negiliai kasu, gręžiu, verpiu“ Vkš, *išruobiau* duobelę, bulvę Slnt, *iszrůbti* „powydrążać“ D[2], D[11] I 91, 153, tou iszkieykimą ąnt akmeniu *iszroubę* D[10] 60_3 : parstok nosį *rubinėjęs* „krapštinėjęs“ Pikeliai, la. *rubinât* „einkerben, nagen, anfressen, ein Loch machen“ BW 3013, 7062, 15615,2 var., 35025 var.

25) *ruogis* „geronnene Milch, Glumse“ — taip turi būti skaitomas Bradausko žodis *rogis* K, N 445 : *rūgis* „raugintas pienas“ šiaurės vak. žem. (kun. J. Tumas) : *raugiu* „duodu rūgti“, la. *raugs* „raugas, mielės“ RFV LXXI 469.

26) *ruopa* „Knorren, Maser, gunkla“, gumbaj, rumbas, *rūpas* ir kijtjmes D[18] 9, *ruopis,-io* „rūsys su rąstų vainiku arba su dviem vainikam ir medžio šulais, anga užkimšta kidinomis, pakulomis, šiaudais“ Kv *(ū)*, Riet *(ọu)*, *ruoplėtas*, *rūplietas* „niegładki“ D[2], piuwis... trumpa arba *rūplietas* D[18] 43, beržo *ruoplis* (plg. tėvo nabaštiks) „beržo rėtà, czeczotka, Birkenmaser“ Ms, Slnt, isz *ruople* berża V[7] 22, Nurúmbo ranka kaip beržas *ruoplys* Als (J. Jablonskis), *ruopti* J 372 „duobti“, *išruopiu*, *išruopiau*, *išruõpti* „wydrążyć; wydłubać“ J, *išsiruõpti* „išsirangyti, išlipti“ J : *raupiu,-piaũ*, *raupti* „duobti“ Kv, Rt, *raupyti*, *raupinėti* J 622, *raupaĩ*, *raupus* „Pocken, variola“ Ds, rąnkas su bałtajs *raupajs* aptekuses Val. Mit III 111, apčistiti buwo *raupay* io KK[3] 32, *Rauplėmis* serga „er ist an den Pocken krank“ M I 220, peklos *rauplė* „karbunkul“ I[2] XV 33, *rauplėtas* „narbicht von Pocken“ M II 354, V[7] 83, *raupsas* „Aussatz“ M I 220, II 62, *raupsai* „Aussatz (Krankheit)“ K[1] I 149, *ráupsą* slãpia ir dągo DP 329$_{14}$, tůjaus nůg jo atstójo *raupsai* NT Marc. 1,42, plg. RFV LXXI 51, 469, LXXV 141.

Ruopos ir *raupų* giminės narių randame ir užsieniuose: 1) ukr. *rúpa* „duobė, rūsys bulvėms laikyti“, serb. ir bulg. *rupa* „duobė“, ček. *rupa* „ola, urvas“ : sen. isl. *rauf* „duobė, kiáurymė“, skr. *rõpa-* m. „duobė, urvas, ola“; 2) lenk. *rup*, kilm. *rupia* „oxyuris s. ascaris vermicularis, Spulwurm“, dg. *rupie* „Sorge, susirūpinimas, susisielojimas“, Każdy ma swoje *rupie*, ček. *roup* „ascaris, Spulwurm“ (*ou* iš *u*); 3) skr. *rõpayati* „er verursacht Reissen, bricht ab“, *rupyati* „hat Reissen im Leibe“, sen. ang. *reofan*, sen. isl. *riúfa* „brechen, zerreissen“, lot. *rumpo*, *rūpi*, *ruptum* „brechen“; 4) lenk. *rypać* „draskyti“.

27) *ruošiu*, *-šiaũ*, *ruõšti* „rengti, bereiten“ Ds, Lnkm, Sb, *ruoszus* „sprawny, industrius, navus, strenuus“ SzD 349, *ruošà*, *-õs*, *ruõšą* „rengimos, Bereitung (Kas te? ilgõs *ruošõs* — valgyt neini Ds); liuoba, Aufsicht über das Hauswesen“ Ds, Lnkm, Sb; la. *ruosîgs* „veiklus, vikrus, greitas, gewandt“, *ruosîties* „besorgt sein, sich zu viel Sorgen machen“ RKr XV 92 : *riáušės*, *riáušių* „sumatocha, skandal, pogrom“, Parėjęs girtas visokių *riáušių* pridirbo SN, Kam jūs čia *riáušes* keliat „dirbat netvarką, šėlstat“? Erž. Sl. *ruxnqti* (rus. *рухнуть*), *rušiti* (rus. *рушить*, serb. *rušiti*) gali būti tiek *riáušių*, tiek *rausimo* giminė : *rausiu* „wühle“, *rūsis,-iẽs* „Grube, Keller“ Ilguva.

28) *sliúogiu* SN (Lauckaimis) arba *sliuogiù* SN (Ašmõniškiai), *įsliúogė, įsliuogė* į medį „įslinko, įšliuožė", *prisliuogė* „prišliuožė" Ašmoniškiai, *įsliuogiau* J 552 s. v. *įslinkti* : *sliaugiù, sliaũgti* „šliaužti" Jnš, iš kur dažninė lytis bus *slaugaus, slaugiaus, slaugýtis* „slapytis, kryć się, taić się" Lėnas, Lygumaĩ, KosL 53a ir *slaugstaus, slaugstytis* „tas pat" Naujãmiestis (Panevėžio ap.); *slaugiù* „taję", *slaugiúos* „kryję się" J[2], *slaugūnas* „biegun, błąkacz", *slaugus* „skryty" J[2]: *slũgstu, slũgau, slũgti* „herabfallen, sich senken (vom Wasser) fallen, t. y. herabgleiten, šliausti, slinkti" RFV LXXV 146.

Iš slavėnų žodyno čia pridera slovencų *slug* arba *sluga* (būtų lie. **slaugas* arba **slauga*) „šliaũmas, Schnecke".

29) *spúogas, spuogaĩ* Ds, Jnš, Kp, (akių) *spuogaĩ* „trachoma" Ds, *spuogas* „guz" RŽ, *spúogas* „Finne im Gesicht", veidas pilnas *spuogų*
442 „finnig" K[1] I 439, *spógas* „Tüpfel, Punkt", *spogais* márginti „tüpfeln" II 241 (K *o* iš *uo*), žem. *spuõgas, spuogai* Kv *(ū)* ir Ms, Rt, Slnt *(ou), spûgas* „kropka" D[2], bałtas pietmas ir *spûgus* D[18] 148, *spougãs* apteko ronkas Mit III 262, tarę gintarus essąntius saku *spougajs* D[5] 216_{20} : *spáugas, spaugai* „Finne" Bsg, J 665 s. v. *įtapas*, Sv, Uš, Vl, *spaugas* „guz" J[2], RFV LXVI 240, LXXI 51, 460, Izv XVII, 1 16.

30) *sruobiù, sruõbti* „srebiu, srėbti" Kv, Rt, *sruõbalas* „valgis be šaukšto valgomas, Brühe" 1. c., *sruõbsnis* „šaukštu srebiamas malkas" 1. c., *įsruõbti* „įsrėbti" J 554 : *įsraubti* J 554, *apsriaubti* „aptekėti vandenim" J 86, *sriaubiu, sriaubti* „połykać; ogarniać" KosL 54a, 59b, *įsisriaubęs* į veidą akimis Lazdynų Pelėdos Klaida 133, kączios ir sopulei... *apsraups* wissas žmônes DPo 22_{22}, galibe szito swieta *Apsriaube* manę łabay sunkiay KN 75 : *srubà* (vis) mėsą seka „wie das Fleisch, so ist auch die Brühe" M I 166, 236, II 464 = la. *struba* „sruobalas" RKr XVI 263, *srubau* vaiką, *srubyti* „duoti srėbti" Kv, RFV LXXI 51 : gr. ῥυφέω, ῥυφαίνω „srebiu".

31) *suokiù, -kiau, suokti* „versti, zwingen, nötigen; kalbėti; dainuoti", *suokù* táikinties, susitáikinti *prysuokiau* „priverčiau" Slnt, *prisoukú*, priwertú „adigo" D[1] 2, priwarau „cogo" 8, jis *prisouks* Lysandrą ar grumtęis ar pakaiaus ługotĩ D[10] 65, pradieje wisus *suokti* idant diewajtems apieras daritu V[9] 105, aš tavi visą amžių *suoksiu* „będę prześladować, jeść" K, Macius *prisuõkti* J 658 „išvartìnti"; stĩpriaus ar lęngwiaus *nusoukdams* pagał to kayp kokį nor bałsą iszdouti D[3] 6, *souka* narzecze, np. kałbos *souka* D[2], pagał iwajrios *soukos* D[5] 166_2 „dialektische Aussprache", tajgojau cze ĩszrejkszti kałbos *soukų* Guntino Tiewuniięs D[7] XII, Ugnęs kningelę... pagał musû kraszto *soukos*

paraszęs skélbiu ąntrą atwejį D[20] 4; *suõkti* J 421 „giedoti“, *išsuõkti* J, *suõkia* „plonai dainuoja“ SN, *suokti* „ohne eigentliche Melodie unordentlich leierhaft singen“, kalbėdamas žodžius tęsti, *suokti* K[1] II 187, *suokti* „trällern“ II 233, *suokìmas* „Gesinge“ I 534, kūdiki *sokdamas* užmiginti „ein Kind einlullen“ I 349, *Sůkiu* „ein weltliches Lied singen“ M II 326, *Sokiu* „singen, als die Littauischen Weiber zusammen“ R II 328, M II 439 : *saukti* J 421 „giedóti“, *nusaũkti* „beim Gesange dehnen“ Mit I 230 (Šeduva), Jis *pasaukdamas*, *pasaukúodamas* prašo, t. y. patempdamas, paspausdamas Smilgiai, *saukuoti* „den Ton im Gesang dehnen; fig. heulen“, *saukuoti* kaip vilkas Mit I 233 — sl. *sukъno* „gelumbė“ : *suku*, *sukti*; sl. *sъkǫ*, *sъkati* (rus. *скý*, *скать* „sukti“) Bg[1] 98, Izv XVII,1 49, RFV LXXI 51.

32) *suopis* „peslys, lingė“ Jrb (Žindaičiai), Kantaučiai, „kania, milvus“ KosL 123b, *sůpis* „sęp“ D[2], kranklių, *suopių* būriai D[11] I 469, Sied kajp *sůpis* egliej D[3] 47, ko tykaj it *soupis* łaszo D[7] 168, žem. ryt. *sūpis* „kaniuk, accipiter“ П, Tyka kap *sūpis* laša Kv, Lauk kaip *sūpis* vandens laša nukrintant Erž, žem. vak. *sọ́upis* (iš *suopio*) „vepelis, vepska, žioplys“ Kretinga, Kuliai : sl. *sypъ* (sirb. *sip*) „vanagas, lingė“ iš **sūpo-s*. Sl. *sǫpъ* (lenk. *sęp*, ček. *sup*, sirb. *sup*) „vultur“ kilęs yra iš **su-n-po-s*. Kaip *liñgė* „peslys, klykis“ gavo sau vardą nuo „lingavimosi“, taip ir jos bendrareikšmis *suopis* turėjo gauti nuo „supavimosi“, „supimosi“.

33) *suopuoti* „schaukeln“ J 566 s. v. *iščiūčiuoti*, *sọupọutę* (*ę* yra trumpas ankštas *e*) Plungė, beržû szakas łopîsziusî igóldytus...
443 *soupoujemus* migę D[5] 48_{23}, *sůpůti*, lingůti „halkać“ D[2], Jaunumene dirba suopines ir *suopawos* V[7] 57_{10}, *suopynė* „Schaukel“ Rt, D[5] 70_{9}, Λ; *Sopókle* eine Schockel, welche sie in Ostern, Pfingsten und Johanne am alliermeisten in ihrer Geheften aufrichten Lepner 97, t. y. *suopuoklė; sopoju*, *-awau*, *-oti* „phantasiren (in der Krankheit)“ Ragainė (Mit I 19), t. y. *suopuoju;* Kas żyno ka ta mano Mamute *suape (=suopė)* ape wiłkus, ne asz ju macziau ne ju ira ne wieno Tot 27, biaurey ne szy ne ta *nusuope* Tot[1] 236, ir isz musu isiranda tokiu bluwu, *suapu* (vn. vard. *suopa* „kas niekus pakalba“), błoznu, załbatu Tot[1] 104 : *supu*, *supti* „linguoju; siaučiu“ Izv XVII,1 49, sl. *sъpǫ*, *suti*, *sypati* „schütten, pilti“, *sъpъ* „krūva“, lot. *supare* „suversti, sumesti“ : *siauptìs* „suptis, siaustis“ J 73 s. v. *apsisiaupti*.

La. *šūpât* Šmt „sūpoti“ arba *šūpuoties* „sich schaukeln“ BW 26641 kilęs yra iš **sịūp-* (la. *šūt* = lie. *siūti*). Priebalsis *s* minkštumą bus gavęs iš *siauptis*.

34) la. *šl'uoka* „šliūžė“ : *šliaukiù, šliaũkti* „šluoti“, žabas velkamas *nušliaukė* sniegą Jnš : *šlaukau, šlaukýti* „abfegen“ Brž, Ds = la. *slauku, slaucît* „fegen, wischen“ U, istabiņa *neslaucîta* BW 13986 „trobelė nešluota“, la. r. *slaukoťēš* 10241 „šluostykitės“.

Šl'uokos vietoje latvių kalboje reikėtų laukti **sluokos*, plg. druvu *nesluokāja* BW 6511 var. „dirvos nešliáužiojo“. *Šl'uoka šl'* bus gavusi iš dabar nebevartojamo **šl'aukt* = lie. *šliaukti*.

35) *šliuožiu, -žiaũ, šliuõžti* SN „kriechen, glitschen“ RFV LXVI 231, LXXI 51, Izv XVII,1 16, *šliuožia* iš papečkio žaltys Bs[1] 152, visas žalčių pulkas *atšliuožė* į jų kiemą Mit II 144, žem. ryt. *šliūžu* Kv, žem. vak. *šliọužu* „šliuožiu“ Rt, *Szlożiu* „ritschen, wie ein Kind“ R II 293, *Nuszlóžu* M II 497 (R II 371 : *Nuszlóju* — spaudos klaida iš *Nuszlóžu*) „verschlemmen die Wiesen“, Prisiszlėju, *Atsiszlóžiu* „anlegen sich“ M II 33 (R II 25 anlegen sich, Prisiszlėju; be antrojo žodžio), *šliuožynė* „Schlittschuhbahn“ Kv, Rt.

Šliaužiù, -žiaũ, šliaũžti „kriechen“ Ds, Kp, *šliáužinykas* „kas visur įlenda“ Pl, *szlaužiot* jemie O[1] 94, t. y. *šliáužioti* Ds, Kp : *šliužas* „Kalbslab“ K[1] I 674, pieną *šliužù* sutraukti, suklėkinti „das Fett mittels eines Labs gerinnen machen“ I 524, *šliužaĩ* „Schlittschuhe“ Ds, *šliužė* „Schreitschuhe“ M II 424, *szlužie* „łyżwa do ślizgania się“ П, *szlužie* ant dwyracziu „kolaseczka na dwuch kołkach“ П, *šliužės* „ragutėlės“ Kv, la. *šl'užât* „gleiten, schlurren“ ir *služât* (būtų lie. **šlužióti* — su kietuoju *l*) „schlurren, glitschen; rutschen“ BGr I 221, U; žuvų *šliũžas* „sliž, Schleim, glėmėžius Ds“ Lnkm, *pa-šliūža* „łyžwa, narta“ KosL 55a, *šliūžė* „šliaužimo ženklas, brydė, Spur des Ganges durch hohes Gras“ Ds, N, SN, mano *šliūžė* eik Kp.

Mūsų žodis, sako, esąs giminė olandų (ndl.) veiksmažodžiui *sluiken* „sich verschleichen, schmuggeln“ Fick Vergleich. Wb. III[4] 541.

Iš slavėnų kalbos žodyno čia pridera: rus. *слуз* „тонкий слой льда сверх выступившей на толстом льду воды, второй слой льда; мокрый снег, замерзший сверху“, sen. bulg. *слоузъ* „Schleim, succus“, sirb. *sluz* „Schleim“ (būtų lie. **šlaũžas*), lenk. *śluz* „Schleim“ (būtų lie. **šliaužas*), *śluzem* adv. „pašliauniai, abschüssig“.

444 36) *tuopaũ, -piaũ, -pyti* „taupyti, ersparen“ J 211 „birgénti“, 266 „čėdyti“, Ans sau *tọupa* „tuopo“ Als, Rėk (= reikia) trùputį sau *sutọupyti* „sutuopyti“ Als, Norėjo stengėsi *sutuopti* atidžią į tai, kas dedasi aplinkui Lazdynų Pelėdos Klaida 232 : *taupaũ, -piaũ, -pyti* „apčiáupęs, apgniaužęs laikau, tausóju, birginu, schonen, sparen“ ir *taupaũs, taupytis* „mygti lūpas“ (žr. augščiau prie žodžio *čiúopiu*) : *tupiù (tūpiu* K*), tūpiaũ, tūpti* „sich nieder kauern, sich niedersetzen

(von Vögeln), t. y. *čiáuptis*, susitraukti", *tupiu, tupėjau, tupėti* „hocken, kauern; von den Vögeln : sitzen", la. *tupu, tupêt* „hocken", *tupju, tupt* „hocken", *tupties* ir *tūpties* „sich niederhocken", *tūpšl'āties* „sich bald setzen, bald aufstehen; sich oft niedersetzen", *tūpele* „tūl'a, kas ilgai kaišta, Saumselige" RKr XVI 187, *tupa* „guba" BW 892, *tupesis* „guba, kaugė" BW 20098, 20364,2, 20959, 34383.

37) la. *tuoš* „alsuoja, sunkiai kvėpuoja" iš indoeuropiečių prokalbės pirmalytės **tōusjet* : lie. *tausos, tausýtis* „vėjui malšytis, liautis pūtus, sich abstillen (vom Wind)", Nuo vakar dienos vėjas kai *taũsos*. In pavakarę vėjas *ap-s(i)-tausė* Ds — lenk. *tuszyć* „viltis, tikėtis", *potucha* „viltis" — lenk. *cuch* „smarvė", sirb. *ćuh*, kilm. *ćuha* „kvėpavimas" iš **tiuxŏ* (= ide. **teusos-s*) : la. *tusêt* „sunkiai kvėpuoti" BW 4904, *tust* „tas pat" 25248, *tusnât* „dūsauti" 780,l, *tusnuot* „uždusti" 16360 : *tveš* „sunkiai kvėpuoja, alsuoja" U. Pagrindinė šaknis *teves-*, kuri paskui suskilo į dvi : *teus- (: tous-, tus-)* ir *tves- (tvos-)* „pūsti, kvėpuoti".

38) *uogis, -io* „der Wuchs eines und desselben Jahres, Jahreswuchs", *ûgis* „Wachsthum" M I 15, „Glied am Stengel" II 237, „Sprosse am Baum" 448, *ûgis* szio Méto „Gewachs des Baums von diesem Jahr" R II 175, M II 232, *ûgis* „Wachstum; einjähriger Schössling, Reis, Spross am Baum; Glied eines Stengels oder Halmes zwischen zwei Knoten" N 32, *uoglis* „das Gewächs (eine Pflanze im Allg.)" K[1] I 538, *ûglis* „ein Gewächs" H 136, 180, R I 10, II 175, M I 15, II 232, Žiemės *ûglis* „Erdgewächs" R II 123, M II 161, Medis išleidžia *uoglį* N 32, *ûglius, liaus* „Gewächs" B Qu (N 32) : *ūgis* „Wachstum" R I 10, „Glied am Stengel" II 179, „Sprosse am Baum" 335, „Schoss, ein Zweig, so weit er im letzten Sommer gewachsen" K[1] II 168, „Schössling am Baum" R II 316, M II 423, mažo *ūgio* (žmogus) „áugumo, stógo" SN, vienu *ūgiù* „vienu gáistu" (*ūgis* „pęd, gáistas", bet šių metų *ūgys* Vl) Vl, *ugielis* prigijo ir augo Tot 149, Karvė namų *ūgio* „namie užsiauginta" (oppositum: pirktinė, atsivestinė) Tvr, *ūglis* „Schoss, ein junger Zweig" K[1] II 168, šių metų *ûglio* šakelė, t. y. šiemet augusi (Smilgiai), *uglùs* (= *ũglius*) patęis kamieno daug pasigdintu D[18] 8, nu to *uglós* atentio dîjgo randas sîlpnós D[12] 29, wîssugéroses siekłas gał gautî nu jaunû mediû wîdutînio *uglaus* derlingaj augąntiû 23, paskubinti žolies ar jawo *uglu* 17, Barzdą žéldžia, plaukus *ũgdžia* (inf. *ūgdyti*) Ds, *ūgdė* sūnų Lnkm, *ûgėtinis* „áuklėtinis" Pašvitinys, kai *pa-s(i)-ũgi* (3 praes.), *pas-ūgėtie* Ds „подрости", *ūgìnti* „auginti, hodować" KosL 57a (Biržų apyl.), RŽ, žiâme... wisus *ugîna* O 67, *ūgin* matutė dūkrelę JJ[1] 20,1, Jus gimditoiay *uginki-*

445 *te*... waykialus... grausmey KK³ 27, augęs ir *úgterėjęs* ir išmintį prauges (arba : parauges M II 525) „gross und unverständig“ M I 15, D⁷ 168, Aukłeiu *uszugiu* „wychowuję kogo“, *Užugis*, aukłeimas „wychowanie“ SzD 409, t. y. *ušūgiu, ušūgyti (užūgiu), ūšūgis* arba *ūžūgis* : *auglys* Ds „žìlvis, metūgė, augmuõ (Kp)“, *aũglis* „latorośl“ Lnkm, Gražus *auglis* ar miežių, ar avižų, ar žmogaus Škn, Kai pušelių *augliai* nusvyra, sėk miežius Sv, Vienõs kartos. vieno *augliaus* esam Škn, jaunesnije siejo *auglus* tiewo žiamieie D¹² 13, búwo mâžo *augléus* DP 574_3 = *augliaũs* „áugumo, stógo“, Diewas anay *auglaus* ir weysłes ne duoda KK³ 47, *augmuõ* „metūgė, ein Spross am Baum von einem Jahr“ Kp, R I 10, M I 15, *augmů* „germen“ Klein Gr. 55, Powiłas sodina, Apollo łayste, batayg pats Wieszpats *augmeni* dawe KK³ 47, aukszta *augmens*, brieżałs KosL 161a „áugumo“, Kìrkšnės *áugmenys* — tokie guziukai atsirand augančiam žmogui Škn, Kàp gali tokiõj šilmõj *aũgmenes* augć! Tvr.

39) *úostas* „upės žiotys; rus. гавань, портъ“, *oustas* „portus“ D¹ 32, *ůstas*, itaka „przystań“ D², atweż i *oustus* arba itakas D¹⁹ 71, Ziamajtiů medĩnikaj... paskouię sawa itaką arba *oustą* uppęs Szwentosęs tĩjs Pałąngu, kóri jiems buo dar lĩkusi gynioię D⁵ 228_{27}, Pas Pałąnga buwa senowie *uostas* i katrą luob swetimu szaliu łajwaj atpłaukti ir grudus pirkti V¹³ I 7, *ůstas* pribirėjo smilcziu ir visai užako A 1884 263, Máriů *Ostai* „Ausfluss des Meeres“ R II 43, M II 58, *óstas* od. *óstai (ó=úo)* „nach Kelch: die Mündung eines Flusses in's Meer oder Haff“ K = la. *uosts* arba *uosta* „der Hafen“, *uostu* sasniegt BW 30821 „uostą pasiekti“ : pr. *austo* (nom. pl.) „Mund“ = sl. *usta* (rus. *ycma*, lenk. *usta*, rus. *ycmье*), skr. *ōštha-s* „lūpa“, av. *aošta-* „lūpa“ (skr. *ō*, av. *ao* iš senėlesnio *au*). Bet mūsų *úosto* dvibalsis *uo* gali būti kilęs ne tiktai iš *ōu*, bet ir iš *ō*, kurį rodo buvus lot. *ōs, ōris* „Mund, Anlitz, Öffnung; burna, veidas, kiaurymė“, *ōra* (iš **ōsā*) „kraštas, siūlė, siena, riba; jūrių krantas“, *ōstium* „upės žiotys“, skr. *ās, āsyám* „burna“, sen. isl. *oss* „upės žiotys“.

28. Mūsų kalboje dvibalsis *uo* eina pakaitomis su:

1) *ė*: *slúogas — slėgiu, úodas — ėdu, plúoštas — plėšiu; rúožas, rúožtas — rėžiu, brúožas — brėžiu*...

2) *o*: *klúonas — kloti, stuomuõ — stoti, druõžlės — dróžiu, šúokoti — šokti, gluõdenas — glódžiu, skrúoblas — skroblas*...

3) *a* = ide. *o*, greta su kuriuo eina kartais ir *e*: *kuolas — kalù*, sl. *kolъ; juokas* — lot. *jocus, núogas* — vok. *nackt*, irių *nocht; úodžiu* — gr. ὄζω, *lúomas* — **lamas* (žodyje *ãplamu* instr.

sing. „bendrai, ogulnie“), *lemiù; uolektis — alkūne*, la. *elkūne* BW 21111, 2; *súolas* — lot. *solium* „sostas“, lie. ryt. *sala* „soda“, sl. *selo*...

4) *au* = ide. *ou*, kurio draugai yra *iau* (= ide. *eu*), *u* ir *ū*: *spúogas — spáugas, dúožis — daužiu, rúopis — raupai, tuopyti — táupiu, čiáupiu; suokti — saukti, lúobas — lubos*...

29. Trijų pirmųjų balsių eilių *(ė, o, a)* kisties (kaitõs, kaitaliojimosi) narys *uo* yra kilęs iš indoeuropiečių prokalbės ilgojo *o*, tai yra *ō*.

446 Kisties nariai *ē* : *ō* (lie. *ė* : *uo*)[1] ir *ā* : *ō* (lie. *o* : *uo*)[2] yra tos pat rūšies kaip ir trumpųjų balsių kisties nariai *e* : *o* (lie. *e* : *a*) ir *a* : *o* (lie. *a* : *a*). Čia turime, vadinasi, kokybės (qualitas) kistį. Kokybinės kisties pavyzdžiui tesie: graikų kalboje φέβομαι „bėgu“ — φόβος „baimė, bėgimas“, τέμνω „pjauju, kertu“ — τόμος „kas atpjauta, Abschnitt“; ἄκρις — ὄκρις „kalno smailuma“; lot. *tego* „dengiu“ — *toga* „danga, Bekleidung“, *precor* „prašau, meldžiu“ — *procus* „kas prašo, peršasi“, *necāre* „galuoti“ — *nocēre* „kenkti“; *acus* „adata“, *acus* „pelūs, ašaka“ — *ocris* „mons confragosus“, *mediocris;* lie. *vedu* : *vadas, seku* (pasaką) — *sakau, kertù — karstas* „Hausspitzmaus, sorex araneus“ ir kt.

30. Kistiẽs nariai *a* : *uo*, kuriems atliepia lotynų ir graikų kalboje *o* : *ō*[3], yra lygūs tos kisties nariams, kurioje kaitaliojasi trumpieji balsiai su ilgaisiais, tai yra : *e — ė, i — y, u — ū, a— o*, vadinasi, balsių kokybė čia lieka ta pati, bet užtat kiek apkinta jų kiekybė (quantitas). Kiekybinės kisties pavyzdžiui tesie : *dvesiu — dvėsti, kepu — kėpis, nešu — nėšiai, rišu — ryšys, kišu — kyštis, likti —lykis, duriu — dūriau, mušu — mūša, mūšis; krutu — krūtulti, ariu — orė, oras; kariu — koriau, vagiu — vogiau, žalias — žolė.*

31. Ketvirtosios balsių eilės *(au)* kisties narys *uo* kilęs yra iš indoeuropiečių prokalbės dvibalsio *ōu*, kurio pirmoji dalis, tai yra *o*, yra pailgėjusi. Čia, vadinasi, turime kiekybinę dvibalsių *ou* : *ōu* kistį, kuriai sanskrito kalboje atliepia *o* (iš senėlesnio *au*) : *āu*, graikų kalboje ου (jį paskui graikai ėmė tarti kaip *ū*) : ω, lotynų — *ū* : *o*. Graikų ir lotynų kalboje dvibalsio *ōu* netekta antrosios savo dalies *(u)* ir pavirsta vienabalsiu *ō*, niekuo nesiskiriančiu nuo *ē, ā, ō* balsių eilės nario *ō*.

---

[1] Graikų kalboje: ἀρήγω „padedu“ — ἀρωγός „padėjėjas“, θήσω „dėsiu“ — θωμός „kas jau sudėta = krūva“.

[2] Gr. φημί (dor. φαμί) „sakau“ — φωνή „kas sakoma, tariama“.

[3] Lot. *vocō* „šaukiu“ : *vōx* „balsas“, *odium* „neapykanta“: *ōdi* „neapkenčiu“; gr. τροπάω: τρωπάω „suku, verčiu, keičiu“, τροχάω: τρωχάω „bėgu“.

Iš indoeuropiečių prokalbės žodžio *gʷōus* „karvė, jautis (bulius)“ atsirado skr. *gāuḥ*, gr. dor. βῶς, lot. *bōs*[1]. Trumpabalsė lytis *gʷou* kyšo žodžiuose skr. *goṣu* „karvėse“, gr. βου-κόλος „karvių ganytojas“, βουσί „karvės “, lot. *būbus* „karvėms, jaučiams“.

32. Dvibalsį *uo*, kurio kilme iki šiolei suosėmės, turi ne tiktai lietuviškosios kilmės žodžiai, bet ir svetimieji, atkeliavę mūsų ir latvių kalbon iš vokiečių ir senovės gudų (krievų „krivičių“) šalies.

Vokiečių ilgasis *ō*, kurį šiandie jie ištaria kaip *ü (Schule, Spule)*, lietuvininkų ir latvių kalboje pavirto dvibalsiu *uo*, pvz.: žem. *šuolė*, *špuolė* = la. *skuola*, *spuole*.

Gudo kalbos garsui *u* paimtiniuose žodžiuose mūsų kalboje paprastai atliepia *ū*, pvz.: *kūmas* „кум“, *šiūba* „шуба“, *kūčios* „кутья“, *bliūdas* „блюдо“, *pūkas* „пух“, *dūmoti* „думати“, *ūsai* „усы“, *pūdas* „пуд“ (vok. Pfund), *mūka* „мука“ (lenk. męka), *dūbai* „дуб“ (lenk. dąb), *sūdas* „суд“ (lenk. sąd), *trūba* „труба“ (lenk. trąba) ir kt. Bet yra atsitikimų, kuriais šių dienų gudo kalbos garsui *u*
447 lietuvininkų ir latvių kalboje paimtiniuose žodžiuose atliepia dvibalsis *uo*, žr. mano 1912 metų „Litvanikos“ p. 14—16 (=Izv XVII,1 14—16).

Šių dienų gudiškojo *u* vietoje turi labai dažnai *uo* latvių kalba, iš kurios pavyzdžiui tesie šie gudiškosios (krieviškosios) kilmės žodžiai: 1) *bl'uoda* „блюдо“, 2) *duoma* „дума“, 3) *kažuoks* „кожух“, 4) *kuods* „худ“, 5) *luoks* „лук, Lauch“, 6) *l'uoti* „labai = люте“, 7) *uoma* „ум“, 8) *puosts* „пуст“, 9) *suolît* „сулить“, 10) *suoma* „сума“, 11) *kuoma* „кума“, 12) *kāpuosti* „капуста“, 13) *ruobeža* „рубеж“, 14) *kuokāliis* „куколь“ (lenk. kąkol), 15) *kuodel'a* „кудель“, 16) *muoka* „мука“, 17) *puods* „пуд“ (vok. Pfund), 18) *pruods* „пруд“, 19) *skuops* „скуп“ (lenk. skąpy), 20) *karuogs* „хоругвь“ (lenk. chorągiew), 21) *suods* „суд“ (lenk. sąd), 22) *suoģis* „судья“ (lenk. sędzia).

Gudiškojo *u* vietoje lietuvininkai deda savąjį *uo* rečiau ne latviai. Šiandieninės gudo kalbos garsą *u* atstoja mūsiškis *uo* šiuose skolytiniuose žodžiuose:

1) *kruopos* „Grütze“ K[1] I 572, Ds, Kp, Škn, *kruopàs* negalės daryt Sch 117, žem. *kruopai* Als, Kv, Ms, Rt, Slnt, Pirmą *kruopą* pagavęs „gudresnis“ Kv, *Kroup's kroupą* wajo D[3] 53, *kruopės* „корь“ Kv, Rt, *kruopėta* burna „rauplėta“ Kv, *kruopytė* „крошка, truputys“

[1] Romos kalboje turėtų būti **vōs*. Romėnai ėmė tarti *bōs*, prisiklausę kaimiečių (umbrų ir sabinų) ištarmės, atsivarančių turgun karvių parduoti ir vadinančių jas *boves*, o ne **voves*, kaip kad turėjo tarti tikrieji romėnai.

Gryvà ties Dinabarku. Gudiškam žodžiui *krupa* mūsų kalboje atlieptų **kraupa*.

2) *kuočios* „Weihnachtsabendessen, kūčios = кутья“ K, kurs dvibalsio *uo* vietoje klaidingai rašo *o*, *kocziû* wakars „der heilige Abend“ Kussen (im Kreise Pilkalen), Neukirch (im Kr. Niederung), Wilkischken (im Kr. Tilsit) Mit III 506, Nepadywyk, szwenta *koczia*, kům turiu, tům drebiu 506 *(o = uo)*. *Kuočios* = la. *kuokes* „Gerstengraupen“, *kuoku* putra „diese Graupen mit Erbsen oder Bohnen gekocht“ U. *Kūčios* : la. *kūki* „ein Weihnachtsabendgericht, bestehend aus Erbsen und Weizen oder Gerste und Bohnen“ U, *kūku* vakars BW 2258,3 „kūčių vakaras“.

3) žem. vak. *puokaĩ* „puch, pūkai“, la. *puokaiņš* „rauhhaarig, befiedert“ BGr I 333.

4) *kuodẽlis* „кудель“ (lenk. kądziel) SN, Vl, SzD 80, žem. ryt. *kūdelis* Kv, žem. vak. *kọudelis* Als, Ms, Rt.

5) *kůkalis*, *kůkùlis* „kąkol“ D[2], *kuokùlis* „куколь“, žem. vak. *kọukulis* Ms, Slnt, *kokùlei* „Kornrade, agrostemma githago“ Mit II 134 (klaipėdiškių *o = uo*)[1].

Žodžiai su *uo* (la. *kuokālis*, žem. *kuokùlis*) pateko lietuvininkams ir latviams iš gudų arba krievų kalbos dar tuomet, kai patys krievai šių dienų garsą *u* tebetarė *ō*. Kriẽvų (gudų) *ō*, kuris ilgainiui išvirto šių dienų balsių *u*, kilimo yra dvejopas: vienas — iš dvibalsio *ou* (= lie., la. *au*), antras — iš dvibalsio *on* (= lie. *an*, la. *uo*), pvz.: *дрyг* iš **drōgъ* < **drougъ* = lie. *draugas*, la. *draugs*; *рyка* iš **rōka* < **ronka* = lie. *ranka*, la. *ruoka*.

Su *puokaĩs* žemaičiai gavo pasižinti anksčiau negu augštaičiai su *pūkcis*. Žemaičių gauta iš Gudo šalies pirkti *puokų* dar tuomet, kai žodis *pūxъ* tebebuvo Guduose tariamas **pōxъ*.

448 **33.** Del dvibalsio *uo* dviprasmumo ir vienabalsinės *(ė, o, a : e)* šaknies žodis galėjo ne kartą patekti dvibalsinės *(au : iau : u : ū)* šaknies žodžių būrin, nes kalbos sąmonėje nebebuvo jokio skirtumo tarp *uo*, kilusio iš vienabalsio *ō*, ir tarp *uo*, atsiradusio iš dvibalsio *ōu*.

Jei greta su *ruopa*, *rúoplis*, *ruopti* galima buvo iš senų senovės sakyti *rūplis* (*ū* tvirtapradis Rt), *rūpėti*, *rūpintis*, tai del ko greta *šuokoti*, *pašuokomis* (bėgti) negalima būtų sakyti *šūkuoti*, *šūksnis*?

---

[1] Alsėdiškių ir laukžemiškių (*kąnkulis*, žolie — kąkol Δ) žemaičių *kankùlis* (tarm. *kọnkùlis*) „kąkol“ turėtų būti savas žodis.

34. Tokiuo būdu mūsų kalboje per dvibalsį *uo* galėjo atsirasti *ė* ir *o* balsio šaknies žodžiuose dvibalsis *au* su jo draugais *u* ir *ū*. Pavyzdžiui tesie kad ir šie išklydėliai:

1) *brūžuoti* virvę — *bružas* — *įbraužti* J 505 s. v. *įbruožti*, kurie atsirado del *bruožo* ir *bruožimo* (*įbruožti* J), kilusio iš šaknies *brėž-* : *brėžiu, brėžti* ir *įbróžiu* J 505, la. *brāzt* „abstreifen".

2) *drūžė* „полоса, pęga" Als, Ms, Slnt, Dauk. : *druožlės* „drožimo skiedros", la. *druostala* „Schnitzel" : *dróžiu*, la. *drāžu*, sen. isl. *drog* „drūžė, Streifen".

3) *glaudus — gludus — glūdoti, glūdumas* : *gluodas, gluodenas, gluosniuotis* „kabinėtis, mylėtis, t. y. vienas antrą glostyti" : *glodžiu, glosti, glostau, glostyti*.

4) *plaušaĩ* K arba *plaušos* J 613 — *plūšaĩ* „lyko roztrzepione" KosL 50b (Biržų apyl.), „die Fasern vom Bast" K[1] I 422 : linų *pluošas* „skara" Ms, *pluoštas* „włókno" KosL 50b, RŽ, J 418, 676, žolę, plaukus, plunksnas *pluoštais* (K rašo *o*) išplėšti K[1] I 147 s. v. *ausreissen* : *plėšiu*.

5) la. *sprauga* „spraga, progumà" : *spruogât* „medžiui sprogti» Knospen gewinnen" : pumpuri *sprâgst* „pumpurai sprógsta".

6) žem. *sū́dys*[1] „suodžios" Als, Ms, Slnt, *sudes* kamini deg D[20] 30, *sudes* kimb 15 : *suodys, suodžios*, rus. *сажа*, lenk. *sadza* Izv XVII, 1 24, la. *suodu* zeme, trūdu zeme, melnzeme Vald 417 s.v. *чернозем* : *sėdu* „осаживаюсь".

35. Dabar, kai mes jau susekėme dvibalsio *uo* kilmę, nebebus sunku suprasti tas santykis, kurį aptikome žodžiuose *palaidūnas* : *palaiduonas, atskalūnas* : *atskaluonis*.

Tiek *-ūnas* : *-uonas*, tiek *-ūnis* : *-uonis* yra kilę iš senovės vienaskaitos vardininko galūnės *-uo*, kurią turime žodžiuose: *palaiduo, ėduo, geluo (gėluo), neužauguo, nuomaruo* ir kt.

Mūsų vardininko galūnei *-uo* atliepia lotynų kalboje *-ō*, graikų *-ων* ir sanskrito kalboje *-ā*: *edō*, kilm. *edōnis, assedō, consedō, incubō, gerō, volō, bibō, rapiō, mandō, errō, fabulō*, asmens vardai: *Capitō, Nasō, Catō, Rūfō, Cicerō*, graikų γνίφων, kilm. -ωνος „Knicker, Knauser", κραυγών, -ῶνος „rėka, genys", πόρδων, -ωνος „Farzer",
449 δρόμων, -ώνος „bėgėjas", γνάθων, -ωνος „paputžandis", asmens var-

[1] Keltų kálbos, H. Pederseno (Vergleichende Grammatik der keltischen Sprachen I 71, 183, II 33) liudijimu, *suodies* varde turėję dvibalsį *ou*, kilusį iš senėlesnio *ōu* (**soud-iklo-* „Russ"). Keltų *ou* išaiškina mums žemaičių *ū* ir be *uo* kalčios. Žemaičių *svadinu* „sodinu" rodo buvus šaknį greta *sed-* (lot. *sedere* „sitzen"), *sēd-* (*sėdžiu*, sl. *сѣсти*, lot. *sēdare* „beruhigen") ir *sved-*. Iš *sved-* turime *svadinu*, o iš gretiminės šaknies *seud-* — žemaičių *sūdis*.

dai: Στράβων, Χρέμων, Ἀγάθων, Φίλων, Δρόμων, Λύκων; skr. *takšā* (kilm. *takšn-as*, gal. *takšan-am*) „dailidė“, gr. τέκτων, skr. *rajā* „karalius“ (*j* = *dž*).

36. *Palaidūn-as* : *palaiduon-as* susidaręs yra iš kamieno *palaidūn-* : *palaiduon-*, sujungto su priesaga *-a-*, kurią dažnai gauna priebalsiniai (konsonantisch, athematisch) kamienai, pavyzdžiui: skr. *mās-* ir *mās-a-* „Monat, месяц“, *nar-* (= gr. *-ἀνέρ-*) ir *nár-a-* „vyras“, *pad-* ir *pād-a-* „koja“, *pūšán-* (vard. *pūšā*) ir *pūšan-á-* „toks dievaitis“.

Iš pražuvusio vienaskaitos vardininko **žuo*, kilmininko **žem-és*[1] turime pasidarę su priesaga *-a-* (= gr., lot. *-o-*) išvestinį žodį *žemas* = la. *zems* „niedrig“, kuriam graikų kalboje turėjo atliepti lytis **khemós*. Graikų lytis sustrugėjusi išliko būdvardyje νε(F)ο-χμός „(dar) naujas žemei, žemėje, ant žemės, neu, unerhört“. Del balsio išnykimo plg. gr. γόνυ : lot. *genu* „kelys“ greta su γνύ-πετος „keliuosemp puoląs, auf die Knie sinkend“.

Kaip prie vienaskaitos vardininko *pāt* „lot. pēs, koja“ (gal. *pādam*, *padas*), *pušā* gali būti sanskrito kalboje ir su antrininke priesaga *-a-*, tai yra *pāda-s* (= lie. *pėdas* Ds, la. *pēds* RKr XVII 123, 128 „pėda“) ir *pūšanas*, taip lygiai ir prie vienaskaitos vardininko *palaiduo* gali būti vardininkas ir su antrininke priesaga *-a-*, t. y. *palaiduona-s* ir (plg. lytis *žmuo* : *žmūnį*) *palaidūna-s*.

37. *Palaiduõno* : *palaidūno* rūšies žodžių nėsama svetimų ne tiktai slavėnų (*полун* : *полын*), bet ir graikų kalbai: χελώνη ir χελύνη „vėžlys, raupėžė, Schildkröte“ (drauge su χέλυς,-υος = sl. *желы*, kilm. *желъве* „черепаха“), κολωνός ir κολώνη „kalnas, kalva“, κίνδυνος „pavojus“.

38. Mūsų *palaiduo* : *palaiduonas* turi sau draugų ne tiktai sanskrito (vard. *pūšā*, gal. *pūšán-am* : vard. *pūšan-ás*), bet ir graikų kalboje, kurioje greta su ἀγών (kilm. ἀγῶνος) „susirenkamoji vieta, susirinkimas, susirėmimas“ ajoliaĩ (Alkėjas) turėję vardininką ἄγωνος Passow-Crönert Wörterbuch der griech. Sprache 1912 m. I 77.

39. *Atskaluonis, -ies* : *atskalūnis, -ies*, *palikuonis* : *palikūnis*... gavo pradžią iš priebalsinio (consonans) linksniavimo vienaskaitos galininko *ātskaluonį* : *ātskalūnį*, *pālikuonį* : *pālikūnį*, kuris niekuo nesiskyrė nuo *i*-kamienių žodžių linksniavimo vienaskaitos galininko galūnės *-į*. **Atskaluo*, **palikuo* del galininko *atskaluonį*, *palikuonį* : *atskalūnį*, *palikūnį* *i*-kamienių žodžių linksniavimo pavyzdžiu (*ašį* : *ašis*, lot.

[1] Av. *zāo*, kilm. *zəmō* „žemė“, gr. χθών: χθαμ-αλός, χαμαλός „žemas, humilis“.

axis, sl. *osь*, *avį* : *avis*, lot. *ovis*, gr. ὄις, skr. *aviḥ*) pavirto vienaskaitos vardininke lytimi *atskaluonis*, *palikuonis* : *atskalūnis*, *palikūnis*.

Su *n*-kamienio linksniavimo galūne *-uo* atsitiko tas pat, kas yra atsitikę ir su kitų priebalsinių kamienų linksniavimo vienaskaitos vardininku. Vardininkas del galininko galūnės *-į*, kuriai graikų kalboje atliepia *-α*, o lotynų — *-em* (gr. κύνα = *šunį*, ὀδόντα = *dantį*, χῆνα iš **khansa* = *žąsį*, lot. *dent-em* : *dantį*) ir kuri visu kuo buvo lygi *i*- kamienio linksniavimo vienaskaitos galininko galūnei *-į* = gr. *-in*, lot. *-im*, skr. *-im* (gr. ὄιν = skr. *ávim* „avį", lot. *puppim*, *Tiberim*, *turrim*), priebalsinės galūnės vietoje gavo balsinę *-is*.

Del galininko *dantį*, *žąsį*, *žvėrį*, *žuvį*, *ausį*, *naktį*, *širdį* senieji vardininkai **dąs* (lot. *dens*, gr. ὀδούς, skr. *dán* iš **dants*), **žąs* (gr. χήν, dor. χάν iš **khans*), **žvė* (gr. θήρ, lesb. φήρ „žvėris"; vardininkas lietuvininkų kalboje be *-r* : gr. μήτηρ, dor. μάτηρ = lie. *mótė*, kilm. *móter-es*), **žūs* (plg. graikų žodžių galūnę *-ῡς*, skr. *-ūḥ*), **aus* (gr. οὖς, dor. ὦς), **naks* (lot. *nox*, gr. νύξ, skr. *nák* iš **nákṣ*), **šir* (lot. *cor*, kilm. *cord-is*, gr. κῆρ, pr. *seyr*) pavirto šių dienų vardininkais *dantis*, *žąsis*, *žvėris*, *žuvis*, *ausis*, *naktis*, *širdis*.

Kadai kitkart šiuos žodžius buvus ne *i*-kamieniškai linksniuojamus rodo kai kurių rytiečių augštaičių (Dusetos, Ušpaliai, Linkmenes, Tverėčius) daugiskaitos vardininkai *duntes*, *žūses*, *žvėres*, *žuves*, *auses*, *naktes*, *širdes*, *geležes*, *dures*, *pušes*, *óbeles*, *vóveres* ir kilmininkai *duntū*, *žūsū*, *žvėrū*, *žuvū*, *ausū*, *naktū*, *širdū*, *geležū*, *dùrū*, *pušū*, *obelū*, *voverū*.

Žemaičių *musìs*, *skruzdìs*, *utìs*, kaip rodo daugiskaitos kilmininkas *musun*, *skruzdun*, *utun*, senovėje vienaskaitos vardininkui bus turėję lytis **mus*, **skrus*, **us*, o vienaskaitos kilmininkui **musės*, **skruzdės*, **utės*, plg. vn. kilm. *šunės* (Marijampolės apyl.), *iš mažuotės* „iš mažų dienų" Ds.

40. Senovės gadynės vienalytė priesaga *-uon-* (vn. vard. *-uo*, kilm. *-uon-es*, naud. *-uoni*, dg. vard. *-uones*, kilm. *-uonų*) arba *-ūn-* (vn. vard. *-uo*, gal. *-ūnį*, plg. *žmūnį*) šių dienų kalboje išvirto ben keliomis atskiromis priesagomis:

1) *-uoni-* : *ėduonis*, *-iẽs*, *ėduonį*, *atajuonis*, *lankuonys*, *delsuonìs*, *rijuonìs*, *grobuonìs*...

2) *-ūni-* : *atskalūnìs*, *-ies*, *atskalūnį*, *pirmūnis*, *marūnìs*, *palikūnis*, *šokūnìs*, *trakūnìs*...

3) *-uona-* : *palaiduonas*, *pavyduonas* KK[3] 211, *Kélmuonas* „tikrinis kelmuotos pelkės vardas (tarp Lėno ir Taujėnų)"[1], la. *auguons* „votis, pakūnė", *ėduons* „lan-

[1] Lėno (Vadoklių par.) žmonės ištaria *Kélmanos*, bet *Kelmuoni* (vn. viet. = loc.).

duonis, Haarwurm", *miruons* „numirėlis", *lietuons* „slogutis, t. y. lietėjas" BW 12915, 7, *valduons* RKr XIV 96...

4) *-ūna-* : *paklaidūnas, palaidūnas, lakūnas, pasalūnas, laivūnas, malūnas, maigūnas, tylūnas* „cichy człowiek" KosL 56a (Biržų apyl.), „mało mówiący" 161a...

5) *-uonio-* : *ėduonia*, Koks jis *ėduonia* (ėda, graužia, bara žmogų, vyras pačią...), Liaukis jau, liaukis neėdęs, *ėduonia*! Lp, *kepuonia, -nios, kepuônią* „karštis, rus. жара, Hitze" (plg. rus. *твердыня*) Tvr...

41. Rusų *твердыня* taip santykiuoja su mūsų *kepuonia*, kaip lenkų *piołyn* su *piołun* „metėlės" arba la. ryt. *pērkūns* su la. vak. *pērkuons* „perkūnas".

451 **42.** Slavėnų galūnei *-yni* (lenk. *gospodyni, bogini, prorokini*, sen. bulg. *bogyni* „deivė", *kъnęgyni* „kunigaikštienė", *svętyni* „šventenybė", *pustyni* „tyrai") lietuvininkų ir latvių kalboje atliepia, kaip ir reikia laukti, dvi galūni, būtent *-ūnė* ir *-uonė*:

1) *prarakuonė* „pranašienė", išlikusi 1579 metų Vilento (W 56_{14}) žodyje *prarakūnaine* (del priesagos plg. *gentainę*). *Prarakuonę* esame pasidarę iš lenkiškos kilmės žodžio *prārakas* „prorok" dar tuomet, kai galūnė *-uonė* mūsų kalboje tebebuvo dar sveika ir gyva.

2) la. *kalpūne* „tarnaitė, Sklavin", iš kur rytiečių tarmėje *kolpyune* BW 12325, 17721, Kurm 200 s. v. *służebnica*, N. Rancans Kas nutyka Liurdā Piterburgs 1907 p. 57: *kalpuone* BW 9045, 10100, 10725, 19045 „vergė". La. *kalps* „tarnas" paimtas iš prarusiškos lyties *xolpъ*, iš kurios kilęs yra rus. *холоп*, lenk. *chłop*.

3) la. *pareguone* „spėjėja, būrėja, žiniuonė" BW 2581 — moteriškoji lytis prie vyriškosios *pareģis* „Seher, Wahrsager", ką patvirtina ir *pareģuone* BW 2581 (Latvju dainas t. I p 920) priebalsio *ģ* minkštumu, įvestu iš lyties *pareģis*.

43. Yra žodžių, kuriuose priesaga *-uon-* : *-ūn-* eina pakaitomis su *-on-*. Greta su lytimis *žmuo* ir *žmūnį* „žmogų", *žmūne* „du žmogu" turime dar ir *žmoną* su *žmonimis (žmonėmis)*. *Žmonõs* ir *žmonių* balsį *o*, kaip rodo lot. *hūmānus* „žmoniškas", mūsų protėviai bus ne patys pasidarę, bet paveldėję net iš žilosios senovės, t. y. dar iš tos gadynės, kada visi indoeuropiečiai tebekalbėjo vienos bendros kalbos tarmėmis.

44. Mūsų vardas, kurs atstoja rusų žodį *наследник*, lenkų *dziedzic*, vokiečių *Erbe* ir lotynų *hērēs*, turi savo priesagoje ne tiktai *-uo-* su *-ū-*, bet ir *-o-*:

1) *tewûnimis* DPo 106_{29}, 305_{2}, DP 230_{11}, 464_{29}, 491_{20}, *tėwûnimi* DPo 139_{31}.

2) *tėvūnaitis* Kurtuvėnai, П „dziedzic", *tėvūnaitė* J 17 s. v. *anctupyti*, *tėvūnaitis* J 416 s. v. *gaspadoraitis*, Ir tai važiavo ne bet kokie kušlos, tiktai vis *tėvūnaičiai* Lazdynų Pelėdos Klaida 90.

3) *tėvonis,-ies* : *tiewonis* W 55_{26}, *tiewonimi* 51_{4}, *tiewonimis* 15_{16}, 49_{16}, *tewonimi*... stoiosi 1559 Forma Chr. 37_{30}, žmogus... stoiesi *taewonimi* giwatas MT 78a, padara iûs *tewonimis* 82a, *tęwonis* 126b, *Tėvonáitis* įnamio dukterį vedė Jnš.

4) *tėvionaitis* „sūnus, kurio tėvas turi gyvenimą" Kv (čia taria *tievjuonatis*), Tasay ira *tiewionaytis* ekiem užmuszkiem aną, o apturiesma tiewyszky io ŽCh 95.

Mūsų *tėvuonies*, *tėvūnies* ir *tėvonies*, *tėvionies* vienaskaitos vardininkas senų senovėje buvo tariamas **tėvuo* arba **tėvjuo*.

45. Iš viso to, kas teko mums pasakyti del priesagos *-ūna-* (vard. *-ūnas*) kilmės, matome, kad nėra reikalo tikėti mūsų *-ūną* esant slaviškos kilmės. Be to, reikia pastebėti, kad viena kalba iš kitos skolijasi ne priesagas, bet gyvus žodžius. Ir, jeigu vienos kurios priesagos žodžių atsiranda kalboje nemaža ir, be to, ta kalba turi dar pasiskolijusi tos priesagos pagrindinių žodžių, tai ji ima darytis su ta priesaga žodžių ir iš savųjų, nepasiskolytųjų žodžių.

452 Lietuvininkai, gavę iš slavėnų *plytą* su *plytnyčia*, *zvaną* su *zvanyčia*, *mozoti* su *moznyčia*, *stalą* ir *stalčių* su *stalyčia*, ir *melnyčią*, *lūčnyčią*, šitų žodžių pavyzdžiu ėmėsi daryti ir iš savos mėdžiagos žodžių su priesaga *-(i)nyčia*, *-yčia*. Tokiuo būdu prie *deguto*, *kiaulės*, *varpo*, *lango*, *žiubėti (žibėti)* paimtinių žodžių pavyzdžiu atsirado *degutnyčia* „degutinė", *kiaūlinyčia* „kiaulininkas, kiaulidė", *varp(i)nyčia*, *langinyčia*, *žiubnyčia*.

46. Mūsų kalba, neturėdama slaviškos kilmės žodžių su galūne *-ūnas* drauge su jų pagrindiniais, negalėjo taip elgtis, kaip kad ji pasielgė su galūnėmis *-(i)nyčia* ir *-yčia*.

Iš *kaltūno* su *kaldūnu*, nors juodu ir slaviškos kilmės, lietuvininkai negalėjo paimti *-ūno malūnui*, *lakūnui*, *maigūnui*, *palaidūnui* darytis, nes abudu tuodu žodžiu, būdami viengungiu, negalėjo būti pavyzdžiu tiems žodžiams, kurie greta savęs turi po draugą *malu*, *lekiu*, *miegu*, *paleidžiu*. *Bėgūnas* ir *ėdūnas*, jei pastarasis Lietuvoje kame dar tebėra pažįstamas (mano šaltiniai jo neturi), pavyzdžiu būti negali, nes jų skolijimas yra labai abejotinas. *Бѣгунъ* ir *ѣдунъ*, mūsų kalboje būtų pavirtę **biegūnu* ir **jiedūnu*.

Susiedo (сусѣдъ), mėsiedo (мясоѣдъ) ir *biedno (бѣденъ, бѣдна)* lietuvininkai neperdirbo **susėdu, *mėsėdu* ir **bėdnu,* vadinasi, jie nesuvedė šitų žodžių vienon draugėn su savaisiais: *susėdu, susėsti,* mėsą *ėdu, bėda.* Taip pat sveikas galėjęs būtų išlikti ir **biegūnas* su **jiedūnu,* jei lietuvininkai iš tikrųjų būtų tų žodžių savo kalboje neturėdami pasiskoliję iš savo kaimynų gudų kalbos.

47. Iš būrio žodžių su galūne *-ūnas* Leskynas vos tik du, *malūną* ir *maigūną,* teišrado esant lietuviškos kilmės. Jisai, be abeja, būtų radęs ir daugiau, kad jo sąrašas būtų buvęs kiek pilnesnis. Ir Leskynas vargu be išdrįsęs būtų paskėlbti pāvainikiais šiuos žodžius, kad jie patekę būtų jo rankosna:

1) *saldūnis* obuolys „saldinis" Kp, Vb — išvestinis žodis iš *saldūno*: Tavo midų *saldūnėlį*... išgėrė J[3] 1014,8, *saldūninis* „saldinis obuolys)" Lp, Rudamina, Tvr, Vadokliai = *saldūdinis* Ds, Panemunėlis.

2) *baltūninis* obuolys „baltinis" Tvr = *baltūdinis* Ds, *žaliūdinis, keršūdinis, rūgštūdinis* Ds.

3) *mažiūnikas, mažčiūnikas* „visai mažas, mažitelys" Kv, Rt.

4) *namūnaitis* „syn gospodarza" J 416.

5) *žėlūnas* Lp, Tu toks *žėlūnas* (labai želia, auga barzda, visas kūnas plaukais apaugęs).

48. Priesagos *-ūnas* esama pažįstamos ir senovės prūsų kalbai, kurios paminkluosna pateko : *waldūns* „Erbe" - la. *valduons* „valdytojas", *malunis* „malūnas" iš senėlesnės lyties *malūnas* (*a* tebe rodo sudėtiniai *malunakelan* „malūno ratas" ir *malunastabis* „malūno stabas = akmuo, girnapusė"), *percunis* „perkūnas".

Kepuonios ir slavėnų *gъrdyni, tvьrdyni* rūšies daiktavardžių turėta ir prūsų kalbos: *maldūnin* „jaunybę" (*maldai* „jauni, jaunieji" : sl. *moldъ* = rus. *молодой*, lenk. *młody*) ir *peronin* „bendrovę; bendrą" (*emperri* „drauge, bendrai").

49. Pr. *waldūns* ir la. *valduons* rodo priesagos *-ūna-* : *-uona-* pirmalytę buvus *-ōun-*, kuri visai nepritinka lietuvininkų žodžiui
453 *valdōnas* „valdytojas" K, Klv[1] 231, 234, 246, Bs[2] 5, *waldonas* „ein Regiements-Rath" Lepner 111, *Waldónas* „ein Regent, Etatsminister" R I 172, „Beherscher" II 58, M II 77, „Gebieter" R II 160, M II 211, „Herrscher" R II 200, M II 266, „Regent" R II 289, M I 386, *Ziémės-Waldonas* „Landpfleger" R II 237, M I 341, II 316, Namų *Waldónas* „Hausfürst" R II 193, M II 257, *Waldónai* „Staat, Regierung" R II 335, M II 449, Jie dabar yra augšti viešpačiai ir *valdonai* visos tos karalystės pastoję Sch 179, Ko žirgelis liūdnas ir jo *valdonėlis?*

J³ 114,5, girios *valdonėlis* J³ 585,5, Swieto *waldonas* KN 50, *waldonas* „poddany" SzD 260, PS II 135, puotu pakielt sawiemus *waldonamus* „swoim poddanym" PS II 94.

Mūsų *valdonas* turi tokį pat *o*, kai ir *tėvonis* bei *žmona*. Balsis *o* galėjo čia atsirasti iš indoeuropiečių prokalbės priesagos *-ōn-* su vienbalsiu *ō*, kurs lietuvininkams pasirodė esąs tam tikras priesagos *-ān-* laipsnis, kada *ā* (= lie. *o*) kaitosi su *ō* (= lie. *uo*) : la. *stāt* : *stuostīt*, lie. *stóti* : *stuomuo*, *dróžti* : *druožlės*.

50. *Valdono* kilmė gali būti ir kitokia, nieko bendra neturinti su prūsų ir latvių žodžiais. Jis gali būti kilęs iš veiksmažodžio kamieno *valdo-*[1] ir priesagos *-na-* (vard. *-nas*), kuri kyšo žodžiuose *kuprõ-nas* „žmogus su kupra" Lnkm (iš čia *kupronė* „eine höckerige Frau" K¹ I 653, M I 136, II 22, 276) ir *gyslõ-nas* „plantago major, gyslõnis Ds, gyslõtis SN, Alytus, trauko žolė, rus. подорожник" Lnkm, Salakas.

Kuprõ-no ir *gyslõ-no* santykis su *kupro-mis* ir *gyslo-mis* niekuo nesiskiria nuo *valdõ-no* santykio su *valdo* ir *valdóti*.

51. Priesagos *-ona-* (vard. *-onas*, mot. gimties *-onė*), kuri pasirodė mums esanti abejotina žodyje *valdõ-na-s*, reikia ieškoti kituose žodžiuose, kurių keletą duoda senieji žodynai. Bet žodynų *-onai* ne visi bus šnekamosios kalbos *-onai*. Kitam žodynų *-onui* šnekamojoje kalboje galės atliepti ir *-uonas*.

Skelbiu čia *-onų* sąrašą tikėdamos, kad jį skaitytojai papildys ir kas taisytina pataisys. Štai tie žodžiai:

1) *derklio-nas* „Unflat" B (K) „darktas, ein hässlicher, bes. unreinlicher Mensch" N 129 : *dérklioti* „lžyć, szkalować" J.

2) *dilbonas* „dilba, Gluper" N 142, K : *delbiu* akis „nuleidžiu" Ds.

3) *drykonė* „ein langgewachsenes Frauenzimmer" N 155 : *drykstu*, *drykti* „tįsti, augti ilgyn".

4) mano žąsins *gargadõns* Sch 51 (cf. J 413) : *gargas* „chrapka" J².

5) *gaudonė̃* K „Pferdebremse", *Gaudónė* „Rossbremse, zum Maul" R II 295, M II 394, N 245, t. y. *gaudõnė* : *gaudolė* yra vabals, kurs gaudžia medyje J³ 869*, jei *o* ne = *uo*; *gaudulė*, *gaudelė* J 418 (bene *-ūlė*? *-ėlė*?).

6) eit (= eina) *gogõns* per kiemą Sch 68, *Gogon's* „Gansert, poet." M II 208, Typons *Gogons* Nomen poët. cancri R I 167, der Krebs, poet. M I 305.

---

[1] *Valdo*, *valdo-te*. Be to, yra dar veiksmažodis *valdóti* = ukr. володати; liežuwio niekas... niegal *nuwałdot* „ukrocić" PS II 74, *wałdokit* ją Ch (= Vo³ 78).

454 7) *Kiutónas* „Laurer“ R II 239, M II 319 = *kiūtõnas* : *kiūtoti*, *kiūtau* „immobilis tacitusque sedeo, jaceo“ Kv, Rt, J 281, M II 319 „lauern“.

8) *klaigonu* „fanaticorum“ gen. pl. MT 113b, 120a, 177b (BGLS 60) : Enthusiastai ir kiti tiems ligus *paklaigelei* MT 54a, ir kitu *paklaigęliu*, kurie 198b, *paklaigeliu* gen. pl. 88b, 204a (plg. BGLS 83).

9) *lavónas* ir (J 246, Dauk., Šiauliai) *liavónas* „Leiche, rus. труп“ : *liáujuosi* gyvenęs, pr. *au-laūt* „numirti“, got. *lew* „Veranlassung“, rus. *лунá* „mirtis“ (būtų lie. **launà*) Berneker Slav. etym. Wb. I 745, Brugmann Grundr. I² 338, sl. *lěviti* (ček. *leviti*, ukr. *livyty*) „nachlassen“ Mikkola Urslav. Gram. I 61, Trautmann Altpreuss. Sprachdenkmäler 307.

10) *milžionas* Vo³ 22, *milžionis* Val. Dawatku Kninga 169 „milžinas“.

11) *nẽvidonas* Keturvalakiai, *nevidõnas* „Bösewicht“ KGr 157, K¹ I 254, „der böse Feind“ K¹ I 429, *Newidonas* „der Feind, Missgönner“ R I 96, „Neider“ II 266, M II 356, *Newidónas* „abgünstig“ R II 6, „ein abgesagter Feind“ M I 180, „Feind“ II 179, R II 136, „Hasser“ R II 192, M II 255, Tas *nevidons* vėl subliuvo kaip liūts Sch 184, *nevidons* 192, *nevidoną* 157, 235, Žmogus *newidonas* Tot 68, sudegįsiu *nevidoną* už grikius Bs¹ 135. Kai kas šitam žodžiui parašo ir *y* : *Newydon's* „abgesagter Feind“ M II 7 (R čia šito žodžio neturi), *nevydonas* A 1885 396, apskundė tan *nevydoną* J³ 172,4¹. Ištikimieji šaltiniai rodo reikiant rašyti trumpąjį *į*.

Nevidõnas kilęs yra iš šaknies *veid-*, *vid-* „regėti, žinoti“ : *véidas*, *vaidintis*, *pavidalas*, *vaĩdulas* arba *vaĩdalas* Kamajai „baugai, rus. привидение“, la. *viedêt* „sehen, das Sehvermögen besitzen“, pr. *waidinna* „rodo“, *waidleimai* „buriame, žynaujame“, *waisei* „tu žinai“ = sl. *vĕsi*, *waidimmai* „žinome“, got. *wait*, gr. οἶδα, skr. *vēda* „aš žinau“, gr. εἶδον „aš regėjau“, lot. *vidēre* „sehen“, got. *witan* „beobachten“, vok. *wissen*, sl. *viděti* (būtų lie. **veidêti*).

Iš šitos šaknies kilę yra ir: *išvýstu*, *išvýdau*, *išvýsti* „erblicken, zobaczić“ ir *pavýdžiu* K, SN arba *pavydžiù* Ds, *pavyděti* „rus. завидовать, Jmdm etwas beneiden, missgönnen“, kuriuodu žodžiu balsio laipsniu sutinka su *pražystu*, *pražydau*, *pražysti* ir *žydžiu* (3 asmuo *žydi*, kaip ir *pavydi*), *žydėti* (: *sužiedėjusi* duona, *žiedas*), *myliu*, *mylėti* (: *mielas*, *meilus*), *skystu* (: *skiedžiu*), *pavỹdas* „Neid“ K¹ II 89, Ds, SN, Sch 78, J³ 726,4, 838²,11.

Nevidõnas be nerodo kitą kartą buvus daiktavardį **nevida* „nenoras žiūrėti, pavydas“, plg. *prielipa*, *išližos* „zwischen den ausgefallenen Zähnen“ R II 424, M II 575, *ãtsijos*?

12) *niūrõ-nas* „žmogus paniūra, kas niūromis žiūri" K, N 425 (N rašo *nur-*) : *niūroti* „paniurusiam, suniurusiam sėdėti", *Paniuroiu* „melankolizuję" SzD 145.

Širvydo *paniuro* „melankolik" (SzD 145) reikia skaityti *paniūruo*, kilm. *paniūruones* „paniūruonies". Širvydas rodo, kad greta su *niūronù* galimas yra ir *niūruõnas*, *niūruonìs* : pas anytėlę, pas *niūruonėlę* J[3] 814,8.

13) *mirkliõ-nas* „mirklys, Blinzler" K, N 394 : *mìrklioti* „mirkčioti, blinzeln".

14) *Pawydóklis*, *Pawydónas* „Missgönner" R II 257, M II 343 reikia skaityti *pavyduõklis* (žem. *pavydūklis* Klaipėda), *pavyduõnas* : pajudin priesz sawe *Pawiduonus*, Neprietelus KK[3] 211.

15) *pūrõnas* „papūrėlis", appyneli žałs *puroneli* D[7] 73, apineli żalesis, *puroneli* grażesis, tawį sodnĩ sodĩno 21, priegalvėli *pūronėli*, užmigdyk tu mane J[3] 1063,3.

16) Gaidys *Skėtrôns* „Hahn" R II 188, M II 249, *Sketron's*, *Sketrininkas* „ein Hahn, Haushahn. poet." M I 241, *Sketrininkas* „Haushahn" R II 193, M II 257 = *skėtriniñkas* ir *skėtrõ-nas* „kas vaikščioja išsiskėtrojęs, sparnus išskėtęs" : *skėtrótis* „klėtótis Ds, kėtrótis Lnkm, tvarstytis" Vl, ve, girtas *skėtrauja* „plėščioja" Plokščiai, idánt' geiduléi kûno ne *skėtráutų* DP 239_5, Ar mano ne sparnai, ar ne *skėtriùkai* J[3] 593,14 : *skėtrùs* „lubieżny, jurny, kokotliwy" KosL 52b, *skėtrì* merga Brž, bįngusei *sketrús* siusmas DP 539_2, didis *skėtrumas* 547_{12}, padarissiu gálą łapúmui nėtikinczių ir *skėtruma* gálįcziuių nużėmįsiu DPo 22_7.

17) *szlamsztonas* „ein hohler Wind" N 526 veikiausia **šlamštuonas* „*šlamštūnas" : *šlamščia*, *šlamštė*, *-šti* „rauschen, hohl blasen, vom Winde" K, Klv[1] 262.

18) Trúsai „ein Federpusch auf dem Huth, 2. der stolze Heinrich (Kraut)" Trusos, *Trusónai* idem. R I 164, Trusai, Trusos, *Trusonai* „ein Federbusch auf den Huth, die langen Federn in den Schwänzen der Vögel, der Stolze Heinrich, ein Kraut" M I 301, *Trúsas* „Federpusch" R II 135, M II 178, ašačių *trūsas* D[11] I 67.

Trūsõ-nai : *trūsos* = *gyslõ-nai* „plantago major" : *gyslos*.

19) *vėpliô-nas* „vėpla, Maulaffe, Tölpel" N 66 : *vėplioti* „gaffen, maulaffen, mit den Augen starr vor sich hin sehen".

20) *žiūrõ-nas* „Augenglas" K[1] I 127, „Fernglas" I 432, „Sehrohr" II 181, Bs[2] 29, *Žurónai* „ein Vergrösserungs- oder Fernglas, 2. Brillen", Diddėji *žurónai* „ein Tubus Opticus" R I 190, *Žurónai* „Fernglas" R II 138, M II 182, *Žuronas* „ein Fernglas, Vergrösse-

rungsglas“ M I 348, Jis buvo užmiršęs savo *žiūrõną* Sch 206, Žiūr *žiūrõns* per tvorą, eit gogõns per kiemą: gogõne eik, gogõne atsiųsk man *bizdonę* (Vilks, žąsins, kiaulė) B (Sch 68). Taigi, *žiūrõ-nas* bus „kas žiūro“ (žiūr *žiūrõns* per tvorą) arba „kuo kas žiūro“: ko tu teip *žiūrai*? Laĩbikiai (ties Suv. Kalvarija), Bs[1] 31, vėply, ko *žiūrai*, ar pirksi jautį? Bs[2] 77.

52. Dalis mūsų sąrašo žodžių su galūne *-onas* turi priesagą *-na-*. Galūnės balsis *-o-* pridera ne priesagai, o žodžio kamienui, prie kurio prisegta priesaga *-na-*.

Iš kamieno *kiūto-* (jis *kiūto, kiūtoti*), *niūro-* (jis *niūro, niūroti*, žiūri *niūromis*), *skėtro- (skėtrótis), valdo-* (jis *valdo*, mes *valdome, valdóti*), *žiūro-* (jis *žiūro, *žiūroti*), *derklio- (dérklioti), mirklio- (mìrklioti), vėplio- (vėplioti), gyslo- (gyslo-tas, gyslo-mis), kupro- (kuprótas,*
456 *kupro-mis), trūso- (trūsos, trūsomis)*, pridūrus prie jo priesagą *-na-*, kilo *kiūtõnas, niūrõnas, skėtrõnas, valdõnas, žiūrõnas, derkliõnas, mirkliõnas, vėpliõnas, gyslõnas, kuprõnas, trūsõnai.*

Prie *o*-kamienių žodžių susidariusią galūnę *-o-nas* lietuvininkai perkėlė ir į priebalsinį veiksmažodžio kamieną. Tokiuo būdu iš kamieno *dilb- (dilbti), dryk- (drykti), gaud- (*gaud-ti > gausti), liav- (*liav-tis > liautis), pūr- (pūrti), šlamšt- (*šlamšt-ti > šlamšti)*, sujungto su *-o-na-*, atsirado *dilbõnas, *drykõnas* (mot.: *drykõnė*), **gaudõnas* (mot.: *gaudõnė*), *liavónas, lavónas*[1], *pūronėlis, šlamštõnas* (jei ne *šlamštuonas*).

53. *Tėvonies* balsis *o* veikiausia neturi nieko bendra su *tėvuonies* ir *tėvūnies* balsiais *uo* ir *ū*. *Tėvonies* priesaga *-oni-* turi būti tolygi pavardžių priesagai *-oni-*, pvz.: *Avižonis, -niẽs, -ónį* „Avižos sūnus“, *Váilionis, -ies* „Váilio sūnus“.

Tos pat kilmės priesaga bus ir žodžiuose: 1) *velionìs, -niẽs, velióną* „nabašninkas, rus. покойник, покойный“ = la. **vel'āns*, iš kur *vel'ānieši* „vėlės, numirėliai“ BW 27798,5 : *velė* „vėlė“, la. *velis*, dg. *vel'i* „Totengeister“, kuriuodu žodžiu kilusiu yra iš šaknies *vel-, vol-* „mirti“, tocharų kalboje *väl-* „mirti, sterben“ (S. Feist Kultur, Ausbreitung und Herkunft der Indogermanen. Berlin 1913 p. 329, 430) : sen. isl. *valr*, sen. angl. *wael* „der Tote des Schlachtfeldes“, sen. isl. *val-tīvar* „kovoje kritusiųjų dievai“, *valkyrja* „Walküre, die die Seelen der gefallenen Helden nach *Valhöll* (vok. Walhalla) bringt“, alb. *vale* „Totenlieder“.

[1] *Lavóno* ir *valdõno* priegaidės įvairumas gali būti sugretintas su *perkúno* ir *malūno* priegaide, *dirvóno* ir *kuprõno*.

2) *dievonìs, -niẽs, -ónį* „dievo sūnus, rus. божичъ", mussu λογος amszinasis *Diewonis* MT XXXV.

Dievas : *dievonìs* = *Petras* : *Petronìs* = *tėvas* : *tėvonis.*

54. *Ligónies* priesaga skiriasi nuo *velioniẽs, Petroniẽs* priesagos kirčiu. Galimas daiktas, kad čia turime dvi priesagi: *-oni- (Petr-onìs, veli-onìs, tėv-onis)* ir *-ni-* : *ligó-nis (ligó-tas, ligo-mìs)*, plg. žem. lytį *ligó-na-s*[1].

55. *Žmona* ir *žmonės (žmónys)* teks vesti irgi nebe iš lyties *žmuo* (gal. *žmūnį*), nes priesaga *-uon-* (: *-ūn-*) neina pakaitomis su *-on-*. Žodžio *žmona* ir *žmonės* balsis *o* nereikia skirti nuo to paties *žmogaus* balsio *o* : vadinasi, anuodu žodžiu reikia morfologiškai dalyti į *žmo-nà, žmó-nės.*

Žmo-gaus, žmo-nos ir *žmo-nių* pagrindinė dalis yra *žmo-*, o *-gu-, -no- (žmo-no-mis), -nė- (žmo-nė-mis)* arba *-ni- (žmo-ni-mis)* eina priesagomis.

457 Pagrindinė mūsų žodžių dalis *žmo-* reiškia tą pat, ką ir *žemė* „Erde, humus", ir lygi yra graikų kalbos pusžodžiui -χμη (iš -χμα) „žemė"; νε(F)ο-χμή „žemei, žemėje, ant žemės (dar) nauja" prie vyr. gimties νεο-χμός „naujas, dar nebuvęs, neregėtas mūsų žemėje".

Žemės vardą kadai kitkart buvus tariamą ir be *e* rodo ne tiktai lietuvininkų bei graikų, bet ir slavėnų kalba su savo gyvatės, angies vardu *zmija, змија* (būtų lie. **žm-ijà*).

Kaunas, 1920 m. gruodžio mėn.

[1] *Ligó-nas* : *liga* = *dirvó-nas* : *dirva* = *márško-nas (marškõ-nis)* : *márška* = *vilno-nas (vilnõ-nis)* : *vilna* = *geltó-nas* : *gelta* = *raudó-nas* : *rauda. Galvo-nas* Br „Häuptling" BGLS 283: *galva* = *kuprõ-nas* : *kupra* = *gyslõnas* : *gysla.*

XXVI. LIETUVIŲ KALBOS ŽODYNO REDAKTORIAUS PRANEŠIMAS

[Lietuva 1921 m. Nr. 91]

Mūsų kalbos spausdintas žodynas negali pasigirti savo senumu. Pirmasis žodynas, kurį surašė mums Vilniaus apylinkės šnekta Vilniaus miesto šv. Jono bažnyčios pamokslininkas kun. Kastantinas Širvydas, saulės šviesą išvydo vos tik XVII-tojo amžiaus pradžioje 1629 m.[1]. Prūsų Lietuva XVIII amžiuje davė mum net tris žodynus, būtent: 1) Vocabularium Lithuanico-Germanicum et Germanico-Lithuanicum, darin alle in Neuen Testament und Psalter befindliche Wörter nach dem Alphabet enthalten sind... ausgefertigt von F. W. Haack, S.S. Theol. Cultore, zur Zeit Docente im Lithauischen Seminario zu Halle. Halle 1730; 2) Littauisch-Deutsches und Deutsch-Littauisches Lexikon, Worinnen ein hinlänglicher Vorrath an Wörtern und Redensarten, welche sowohl in der H. Schrift, als in allerlei Handlungen und Verkehr der menschlichen Gesellschaften vorkommen, befindlich ist: Nebst einer Historischen Betrachtung der Littauischen Sprache; Wie auch einer gründlichen und erweiterten Grammatick, mit möglichster Sorgfalt, vieljährigen Fleiss, und Beihülfe der erfahrensten Kenner dieser Sprache gesammelt von Philipp Ruhig, Pfarrern und Seniore zu Walterkehmen, Insterburgischen Hauptamtes. Königsberg, druckts und verlegts J. H. Hartung, 1747 (Pratarmėje parašyta: Gegeben den 11. Mäy. 1744); 3) Littauisch-deutsches und Deutsch-littauisches Wörter-Buch, worinn das vom Pfarrer Ruhig zu Walterkehmen ehemals heraus gegebene zwar zum Grunde

[1] „Dictionarium trium linguarum, In usum Studiosae Juventutis, auctore R. P. Constantino Szyrwid è Societate Jesu“ 1677 metuose buvo jau susilaukęs net ketvirtos laidos. Paskutinįjį (penktą) kartą Širvydo žodynas buvo išleistas 1713 metuose.

gelegt, aber mit sehr vielen Wörtern, Redens-Arten und Sprüchwörtern zur Hälfte vermehret und verbessert worden von Christian Gottlieb Mielcke, Cantor in Pillckallen. Nebst einer Vorrede des Verfassers, des Herrn Prediger Jenisch in Berlin, und des Hrn. Kriegesund Domainen-Raths Heilsberg, auch einer Nachschrift des Herrn Professor Kant. Königsberg, 1800. Im Druck und Verlag der Hartungschen Hofbuchdruckerey (Pratarmė rašyta 7. XI. 1779 m.).

XIX-tojo amžiaus Prūsų Lietuva suteikė mums du žodynu, kuriais dar iki šiolei tebesinaudojame, būtent: 1) Wörterbuch der Littauischen Sprache von G. H. F. Nesselmann Königsberg. Verlag der Gebrüder Bornträger 1851 ir 2) Wörterbuch der Littauische Sprache von Friedrich Kurschat, A. O. Professor, Dirigenten Des Littauischen Seminars a. d. Universität zu Königsberg und evangelisch-littauischen Prediger. Erster Theil: Deutsch-littauisches Wörterbuch. Halle a. S., Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses. 1868—1874. Zweiter Theil: Littauisch-deutsches Wörterbuch 1883. Didžioji Lietuva XIX amžiuje teišleido mums tiktai vieną, ir tą menkutį, kun. M. Miežinio „Lietuviszkai-latviszkai-lenkiszkai-rusiszką žodyną" (Tilžėje 1894). Kun. Antano Juškevičiaus žodynui (Литовский словарь А. Юшкевича с толкованием слов на русском и польском языках. Выпуск первый. Санктпетербург 1897. Выпуск второй 1904), kad ir buvo pradėtas spausdinti be ne 1883 metais, net ir XX amžiuje nepavyko išeiti iš spaustuvės. Karas užklupo Juškevičiaus žodyną bespausdinant antrąjį (iš *k-* ir *l-* raidės prasidedą žodžiai) ir trečiąjį (iš *m-*, *n-*, *o-*, *p-* raidės prasidedą žodžiai) tomą. Antrasis tomas turėjo išeiti iš mano nagų, bet karas sustabdė 1915 m. (28.X), korektūroje priėjus net iki p. 222 (iki žodžio *kretalas*). Trečiąjį tomą rengėsi mums išleisti Jurgis Šlapelis, kuriam iki karui, rodosi, pasisekė išspausdinti trijų raidžių žodžiai (*m-*, *n-* ir *o-*).

Geriausias visų žodynų, kalbininkų nuomone, esąs Kuršaičio žodynas, nes tiktai jis vienas teskiria mūsų kalbos kirčius ir priegaides. Bet Kuršaičio žodynas (Littauisch-deutsches Wörterbuch), būdamas pertrumpas (530 p.), neturi daugybės paprasčiausių mūsų kalbos žodžių. Juškevičiaus žodynas duoda daug Kuršaičio žodynui nepažįstamų žodžių, bet tais žodžiais ne kiekvienas gali pasinaudoti, nes jie yra ne taip surašyti, kaip iš tikrųjų turėtų būti. Juškevičiaus, mat, nemokėta kaip reikiant skirti balsiai ir žymėti jie rašte atitinkamomis raidėmis. Be to, Juškevičius neskyrė tvirtapradės priegaidės (intonatio) balsių ir dvibalsių nuo tvirtagalės ir dažnai nemokėjo tiksliai pažymėti kirčio (ictus). Juškevičiaus žodyno redaktoriai irgi nevie-

nodai suredagavo pirmuosius du I tomo sąsiuviniu. Vienodumo nebūtų buvę ir karo sustabdytuose II ir III tomuose.

Šiandien mes turime ben kelis žodynus. Vieni jų (Kuršaičio) sunkiai begaunami, kiti, kad ir lengvai gaunami (Lalio, Kernausko), mums netinka, nes jie nepažymi žodžio kirčio ir kirčiuotųjų balsių priegaidės. Praktikos reikalui (kalbos mokytis) tokie žodynai, kuriuose nežymimas kirtis ir priegaidė, neturi jokios reikšmės. Iš tokių žodynų ir norėdamas nesužinosi, kaip reikia ištarti vienas ar kitas retesnis žodis. Imkim, reikia kam sužinoti, kaip tariami šie žodžiai: *medžiaga, rūšis, kamanė* (žem. *kamunė*), *kibirai* „viedrai" ir *kibirai* „truškos, (medžio) nuobiros, šatrai", *audra, oda, tautininkas*. Nei Lalis, nei Miežinis, nei Kernauskas, nei kitas tos rūšies žodynas nepasakys mums, kaip reikia tarti anie žodžiai. Gerame žodyne rastumėm atsakymą, kad reiktų tarti: *mẽdžiaga, rûšis* (kirtis ant *ū; ú* tvirtapradis kaip ir žodžiuose: *būti, pūti, žūti, grūdu*), *kamãnė* (žem. *kamunė̃* su kirčiu ant *-ė̃*), *kibirai* „viedrai" ir *kibiraĩ, áudra* (su tokia priegaide, kaip ir žodžiuose: *kárpa šárka, várna, lúpa, síena, líepa), óda, tautiniñkas* (kirtis ant *nin*, kaip žodžiuose *merginiñkas, darbiniñkas, arkliniñkas*).

Taigi, mums šiandien trūksta tokio žodyno, kuriame būtų surašyta jei ne visà, tai bent geroka dalis lietuvių kalbos turto, kuriame galima būtų susekti kiekvieno žodžio tikrasis ištarimas. Tokio žodyno rengimu susirūpinusi mūsų Švietimo Ministerija ir kai kurie Steigiamojo Seimo atstovai. Vos tik pargrįžęs iš Tarybų Rusijos, pernai spalių mėn. 3 dieną gavau iš pono Ministerio pakvietimą tuojau atvykti Kaunan ir stoti žodyno rengimo darban.

Iki naujų metų nedaug buvo padaryta, nes žodyno reikalui pernai metais Švietimo Ministerija dar neturėjo lėšų. Pernai V. Vokietaitukas išrašė kortelėsna mano Kuršaičio žodyno papildymų dalį iki pusei raidės *s-* (apie 6000 kort.). Šiemet žodyno darbą galėjau pradėti tiktai sugrįžęs iš Rygos (iš lietuvių—latvių sienos Komisijos), t. y. nuo vasario mėn. 1 dienos. Tuomet kortelėms rašyti žodynui nusisamdžiau keturias raštininkes: Rožę Bieliūnaitę, Emiliją Kairytę, Oną Dėmenaitę ir Tevadorą Sakalauskaitę. Joms mokama algos mėnesiui po 1000 auksinų.

Tobulo ir pilno žodyno, kuriam nebūtų gėdos duoti vardas „Thesaurus linguae Lituanicae", šiandie išleisti mes dar nepajėgsime. Tam neužtenka vieno žmogaus darbo ir vieno žmogaus amžiaus. Tezaurai rengiami kelių dešimtų ir ne vienos kartos žmonių. Pradžiai mums užteks to, kad žodyno redakcija patieks tokį žodyną, kurian bus sutraukti žodžiai iš visų spauzdintų žodynų, iš žodžių rin-

kinių, išmėtytų po įvairias knygas ir laikraščius, ir iš neišspausdintų žodynų (rankraščių), kaip antai A. Juškevičiaus, D. Poškos, Bradausko ir kitų, kurių galime rasti Mokslo Draugijos archyve Vilniuje ir Karaliaučiaus archyvuose bei knygynuose. Žodynui turi būti sunaudota taipaja visa medžiaga, kurios duoda mūsų spausdintoji tautosaka (pasakos, dainos, mįslės, patarlės, burtai...). Žodynan turi patekti ir visi tie žodžių rinkiniai, kurių tikisi redakcija susilauksianti iš visų Lietuvos kampų. Kiekvienas daug gera padarys Lietuvai ir mokslui, kas redakcijon siųs visokeriopos žodynui tinkamos medžiagos: žodžių rinkinių, dainų, pasakų, patarlių, mįslių, burtų, vietų vardų — gyvenamų ir negyvenamų (miestelių, kaimų, upių, ežerų, kalnų, laukų, balų ir kt. vardų). Tiktai visa ta medžiaga reikia rašyti ta šnekta, iš kurios ji imama. Pavyzdžiui, kas iš Žemaičių siųs medžiagos, turi ją surašyti tos vietos šnekta. Kas rinks žodžių žodynui, tegu renka žodžius sakiniais, ne pavieni. Sakinių nereikia skųsti (gailėti). Kuo jų bus daugiau, tuo lengviau bus suvaikyti žodžio reikšmė. Šnekamosios kalbos sakiniai žodyno reikalui reikia taip užrašyti, kaip jie yra tariami, nepakeičiant nė vieno žodžio, nieko neišmetant, nieko nepridedant. Nelietuviškos kilmės žodžių iš įaudies kalbos surašytuose sakiniuose irgi nevalia keisti. Žodžių ir tautosakos darinių rinkėjas turi būti ištikimas kopijuotojas; neturi jis teisės taisyti net ir aiškių kalbos klaidų.

Žodyno redakcija jau gavo iš mūsų kalbininko Jono Jablonskio kelias dėžes žodžių, iš kurių dabar daromi nuorašai (bus 25—30 tūkstančių kortelių). Antanas Vireliūnas irgi duoda savo žodžių rinkinį (20—30 tūkstančių kortelių), prie kurių rašymo redakcija pritilps, kai apsidirbs su Jablonskio rinkiniu. Daug gausios mėdžiagos (burtų, mįslių, dainų, vietų vardų) žodynui yra suteikę Panevėžio gimnazijos mokiniai. Be to, mokytojas Jonas Murka netrukus pažadėjo atvežti žodynui tūkstantinį dainų rinkinį.

Rengiamajan žodynan pateks irgi visa mano medžiaga, kurios per dvidešimtį metų susirinko iki 100 tūkstančių kortelių. Manoji žodyno medžiaga susidarė iš Jauniaus ir mano surankiotų žodžių iš šnekamosios kalbos, iš įvairių įvairiausių Lietuvos šnektų, taipaja iš senosios rašomosios kalbos žodžių (XVI, XVII amžiaus rašytojų ir iš Daukanto, Valančiausko ir kitų žmoniškai rašytų raštų).

Visuomenė, žodyno redakciją remdama medžiagos siuntimu, ne tiek gera padarys redakcijai, kiek sau, nes ji tuo būdu pagerins ir pagamins visų mūsų laukiamąjį žodyną.

Žodynas spaudon reikėtų prirengti per trejus ar ketverius metus ir ūmąja išspausdinti. Darbas atlikti per tiek laiko galimas, jei jį visuo-

menė ir valdžią parems — pirmoji, siųsdama žodynui medžiagos ir duodama tinkamų žodyno darbui darbininkų, antroji aprūpindama žodyno redakciją lėšomis ir pastoge.

Dabar žodyno redakciją sudaro penki žmonės: redaktorius ir keturios raštininkės. Tiekas redakcijos sąstatas žodyno prirengti negalės nė per ketverius metus. Mažų mažiausia reikėtų tam darbui turėti penkios raštininkės ir du redaktoriaus padėjėju. Vienas padėjėjų turėtų visą laiką gyventi sodžiuje ir tenai atsidėti abejojamų žodžių tikrinimui ir jų tarimo (balsių kokybės, kiekybės, kirčio ir priegaidės) susekimui. Antrojo padėjėjų pareiga būtų patikrinti raštininkių atliekamą darbą. Tuodu padėjėju suieškoti redakcijai turėtų padėti visuomenė. Padėjėjais tegali būti tiktai tokie žmonės, kurie apygeriai moka gimtosios kalbos fonėtiką (garsų mokslą) ir skiria kirčiuotųjų skiemenų priegaidę. Iš tokių žmonių man tėra pažįstamas tiktai vienas kun. Peliksas Sragys, kuris jau turi nebemaža nuopelnų mūsų žodynui. Kun. Sragys daug man padėjo Juškevičiaus žodyno antrąjį tomą beredaguojant. Per jo rankas perėjo ne tiktai visas rankraštis (*k*- ir *l*- raidės žodžiai), bet ir visos korektūros, kai kurių lakštų net po tris kartus.

Kun. P. Sragys yra šių dienų geriausias šiaurės vakarų žemaičių patarmės žinovas. Kad šį tą ir aš nuvokiu apie Telšių padangės šnektas, tai yra kun. Sragio nuopelnas, kuris mane per vieną žiemą gerokai išgudrino žemaitiškai. Tiktai jo dėka aš supratau žemaičių kirtį ir priegaidę. Juškevičiaus žodyną beredaguodamas, patyriau kun. Sragį esant geriausiu ir ištikimiausiu žodyno tikrintoju, nes jam daugiausia žodžių pasisekė patikrinti. Toks žmogus reikėtų būtinai įkinkyti žodyno darban. Manau, kad kun. Sragys duosis įkinkomas, o jo vyresnybė — Žemaičių vyskupas — sutiks jį kuriam laikui atleisti nuo parapijos darbo. Kun. Sragys, sutikus jo vyresnybei, turėtų dirbti parapijoje (ne Kaune), kur jam būtų lengviausia atlikti žodžių tikrinamasis darbas.

Antrasis padėjėjas turėtų gyventi Kaune ir patikrinti raštininkių darbą. Tasai padėjėjas išgelbėtų mane nuo neproduktyvaus žodžių rašybos tikrinimo.

Padėjėjams reikėtų mokėti mėnesiui algos po 1500 auks. Tokiuo būdu redakcijos darbininkų apmokėjimui kas mėnuo išeitų:

Redaktoriui	2000	auks.
Dviem redaktoriaus padėjėjam	3000	„
Penkioms raštininkėms	5000	„
Viso labo	10 000	auks.

Be to, penkioms raštininkėms ir vienam redaktoriaus padėjėjui reikėtų duoti vakarinio darbo, už kurį tektų primokėti dar po 500 auks. (įskaitant už kiekvieną žodynui parašytą kortelę po 20 skatikų). Su vakariniu darbu mėnesiui susidarytų išlaidų 13 000 auks. vietoje dabar išleidžiamų 8 500 auks.

Kas mėnuo, galima tikėtis, pasiseks surašyti po 38 750 kortelių. Per metus, gerai darbui vykstant, galėtų susidaryti 465 tūkstančiai kortelių.

Pramatyti iš anksto visos žodyno redakcijos išlaidos gana sunku. Parodys tai gyvenimas.

Žodyno darbas reikalaus ir kelionių. Pramatomi dvi kelioni: viena į Vilnių, kita į Karaliaučių. Vienur ir kitur teks važiuoti pačiam redaktoriui bent su dviem raštininkėm, kurios tenai turės padaryti išrašus iš žodynų rankraščių. Kiek reikės išlaidų toms kelionėms, man nepraktikui sunku pasakyti.

Kaune, 1921 m. balandžio 23 d.

XXVII. APIE KNYGAS

[Lietuva 1922 Nr. 117]

Die altpreussischen Ortsnamen gesammelt und sprachlich behandelt von Dr. Georg Gerullis Privatdozent für indogermanische Sprachwissenschaft. Berlin und Leipzig 1922 Vereinigung wissenschaftlicher Verleger. 286 p. 8⁰. Kaina 75 auks.

Jurgis Gerulis, kilimo Prūsų lietuvis, kurį nuo šių metų balandžio 1 dienos pakvietė Leipcigo universitetas profesorium lietuvių ir slavų katedrai, šį pavasarį išleido labai įdomias senosios Prūsų žemės vietų vardų knygas. Vardai, kuriais prūsų tauta yra vadinusi savo žemės gyvenamąsias (miestus, pilis, kaimus) ir negyvenamąsias (upes, ežerus, balas, kalnus, laukus, pievas, girias...) vietas, Gerulio daugiausia, pasirodo, surankiota iš nespausdintų šaltinių, kurių originalai šiandie guli Karaliaučiaus, Frauenburgo, Elbingo ir Dansko archyvuose. Vietų vardų žodynas (p. 7—211) turi 2910 atskirų pavadinimų, iš kurių nemažos dalies esama bendros ir lietuvių bei latvių žemei. Prūsų žemės vietovardžiams *Alowe, Baldayn, Bersenik, Bluskaym, Lapaynen, Linkow, Lyskow, Pilwe* (ežeras), *Ragow, Carsow, Wilkey, Syrwynthe* (ežeras), *Tiltenikin* randame atstovų ir Lietuvoje, kur bendravardžiai ištariami yra: *Alovė, Baldainiai, Beržininkai* (Seinų apskrities miestelio vardas *Berznykas* yra įotvingiškas), *Bluskaimiai, Lapainė* (upė, la. *Lapaine*), *Linkuva, Liškiava, Pilvė* (upė), *Raguva, Karšuva* (ir la. *Kārsava*), *Vilkija, Širvintas* (ąžuolyno vardas prie Metelio ežero), *Tiltininkai.*

Kad prūsų tauta būtų pražuvusi, nepalikusi nė vieno savo kalbos teksto[1], tai ir tuomet iš vienų tiktai vietovardžių, kuriuos yra surinkęs

[1] Prūsų kalbos tekstus (1545 m. du katekizmu ir 1561 m. Enchiridion'as, du žodynėliu — Elbingiškis ir Grunaviškis) galime rasti Karaliaučiaus universiteto profesoriaus R. Trautmann'o knygose „Die altpreussischen Sprachdenkmäler. Einleitung, Texte, Grammatik, Wörterbuch. Göttingen 1910" (XXXII+470 p.).

Gerulis, būtų aišku, kad prūsų kalbos būta vienos kilmės su lietuvių ir latvių kalbomis. Tokie vardai kaip antai: *Campo-**laukis**, Berselaukin, Labalaucs* (dabar vokiečiai šią vietą vadina *Gutenfeld*); *Bit-**pelkis**, Tlokunpelk* (*tlokis* „lokvs"), *Ilgenpelke* (šiandie vokiečiai vadina *der lange Bruch*); *Ginthe-**brast** Singurbrast, Stabobraste; Kukut-**kaym**, Laytkayme, Parskayme; Naune-**sede**, Waixedis; Kathe-**medien**, Kukemedie, Platmedyen; Preyd-**azare**, Ringazer, Weylasirs; Grobe-**tilte**; Merga-**pille**, Sassenpile* „Hasenberg", *Wosispile; Sau(s)-**silas*** pirštu prikišamai rodo prūsų kalbą esant artimą lietuvių kalbos giminę. Visi šitie vardai savo sudarymu niekuo nesiskiria nuo Lietuvos sudėtinių vietovardžių, kurių antruoju kamienu eina žodžiai *laukas (Saus-laukis), pelkė (Rūš-pelkiai), brasta (Šventy-brastis), kaimas* arba *kiemas (Ketur-kaimis, Guda-kiemis), sėdėti (Trak-sėdis), medžias* „giria" *(Piliūnd-medis), ežeras (Parš-ežeris), tiltas (Sena-tiltis), pilis (Taura-pilis), šilas (Ilga-šilis).*

Vietų vardai *Kauka-liskis (Kauke-lawke), Kurke-lauk (Kurko-sadel), Laumy-garbis, Perkune, Patollen* sutvirtina kitų šaltinių žinias, kad prūsų iš tikrųjų garbinta dievaičiai *kaukas, kurkas, laumė, perkūnas* ir *patulas*. Vietovardis *Sawliskresil*, kurį šiandie vokiečiai vadina *Sonnenstuhl*, rodo, kad ir prūsų dievybės s a u l ė s, dienos kelią atlikus per dangų, vakare s ė s t a (dusetiškiai dar ir šiandie tebesako saulė *sėda* „leidžiasi"!) pasilsėti *krėslan.*

Labguvos apskrities vietovardžiai *Auctigirgen* (1312 metų dokumente; šiandie vokiečiai vadina *Augstagirren*) ir *Salygerien* (1352 m.) rodo, kad lietuvių jau XIV amžiaus pradžioje būta įsikūrusių prūsų žemėje. Abudu vardu yra suprūsintu iš lietuviškų *Augštagiris* ir *Žaliagiris*. Tuodu vardu negali būti prūsišku del to, kad prūsai „girią" vadina *median (Lusinemedien)*, o „medį" (Baum) — *garian (Iwogarge* „Huwinboum, t. y. yvo arba apuoko medis").

Senosios Prūsų žemės vietų vardams Gerulis pridėjo ir lietuviškus bei latviškus atatikmenis (Aequivalente), tik, žinoma, ne visiems, nes jo šaltiniuose (l. Vaišganto Sąrašas geogr. Lietuvos vardų, 2. Volterio Списки насел. мест Сув. губ. 3. Sprogio Геогр. словарь древней Жемойтской земли, 4. Bylenšteino raštai, 5. Ulmanio žodynas ir kt.) negalima buvo surasti kiekvienam prūsiškam vardui lietuviškas arba latviškas atatikmuo. Šitame savo veikale G. nemaža yra sunaudojęs palyginimams lietuviškų ir latviškų vietų ir asmens vardų ir iš manojo rinkinio. Ne vienas prūsiškasis vardas, kuriam manajame rinkinyje 1921 m. gegužės mėnesyje, kai rinkinio medžiaga naudojosi Gerulis kieminėdamos Kaune, dar trūko lietuviško atatikmeñs, po metų, t. y.

1922 m. gegužės mėn., padidėjus manajam vardų rinkiniui ben 10 ar 15 tūkstančių kortelių[1], susilaukė sau bendravardžio ir Lietuvoje. Pavyzdžiui tesie kad ir Prūsų žemės ežero vardas *Stirt-azire*. To paties vardo ežeras, kaip rodo St. Dabušio surinktieji vietų vardai, patekę mano rinkinin, yra pažįstamas ir Lietuvoje, būtent Leipalingio parapijoje (senojoje jotvingų žemėje) *Stìrtos* (dg.) arba *Stìrtų* ežeras. Išlandžiuose (tarp Kalvarijos ir Lazdijų), sako, *stirtomis* (J. Bukota) vadina mažytes, blizgančias žuveles, mėgstančias plaukioti prieš srovę sraujose upėse.

Kai bus surinkti visi Lietuvos ir Latvijos vietų vardai, tuomet pasirodys, kad ir tų Prūsų žemės vietų vardų, kuriuos šiandie mes laikome begiminiais, turima giminaičių visose aisčių tautos žemėse.

Rinkime vietų vardus! Jie mums žinovų rankose galės papasakoti daug įdomių dalykų iš žilosios mūsų senovės. Mat, vietų vardai kalbininkui istorininkui yra tikri istorijos dokumentai, iš kurių jis išskaito, tarsi iš ieroglifų, mūsosios tautos gyvenimo nuotykius.

Reikia mums įsidėmėti, kad Prūsų žemės sričių vardai *Pomesania* ir *Pogesania* (taip rašo Dusburgas Cron. I 3) yra kilę iš lenkiško srities gyventojų pavadinimo *pomiedzanie* ir *pogiedzanie* (*gie* iš *gъ*, kas atstoja prūsų kalbos skiemenį *gu*). Kadangi žodžius *włościanie, mieszczanie, chrześcianie* lietuviai ištaria *valsčionys, miesčionys, krikščionys*, tai ir vardus *pomiedzanie* ir *pogiedzanie* (senovėje *pogъdzanie*) šiandie lietuviai ištarytų ***pamedžionys*** ir ***pagudžionys*** (dg. var.). Tuodu prūsų tautelių vardu, kaip rodo Gerulis, kilusiu yra iš šalies vardo **Pamedian* (*pa* ir *median* „giria“) ir **Pagudian* (*pa* ir *gudde* „krūmas, miškelis“), kas būtų lietuviškai *Pamedys* ir *Pagudys* „pakrūmis“.

Taigi, Prūsų žemės sritis turime vadinti šiais vardais: *Pamedžionija, Pagudžionija, Varmija* „Ermland“, *Notangija, Sambija* „Samland“, *Nadruva (Nadravija), Skalva (Skalvija)* „Schalauen“, *Sūduva (Sūdavija), Galindija* ir *Bárta*.

Gerulio knygas turi įsigyti kiekvienas mūsų inteligentas, kuriam ben kiek rūpi kalbos, geografijos ir istorijos dalykai. Ypač jos reikalingos studentams filologams ir lietuvių kalbos, istorijos ir geografijos mokytojams. Be to, šitomis knygomis Švietimo Ministerija turėtų aprūpinti taip pat visus gimnazijų, seminarijų ir progimnazijų knygynus.

[1] Už visą naująją medžiagą turiu pasakyti dėkui Panevėžio gimnazijos mokiniams ir mokinėms. Kad taip stropiai rinktų žodynui medžiagą ir kitos gimnazijos, tai mes po neilgam susilauktumėm gero žodyno (bendrinių ir tikrinių žodžių rinkinio). Gaila, kad kitos mūsų gimnazijos neseka Panevėžio pėdomis.

XXVIII. DIE METATONIE IM LITAUISCHEN UND LETTISCHEN

[Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung LI 1923 109—142; LII 1924 91—98, 250—302]

LI 109 Metatonie nenne ich den Wechsel der Intonation in Bildungen von ein und derselben Wurzel, z. B.: li. *vėjas* „Wind" || *pavėjui* „nach dem Winde", *klėtis* „Vorratshaus" || *paklėtė* „Raum unter dem Vorratshause", le. *sēt* „säen" || *sẽja* „Saat", *èlst* || *elšât* „keuchen".

Das unten abgedruckte Material wurde in den Jahren 1916 bis 1918 von mir gesammelt, als ich an der Universität in Perm Professor der vergleichenden Sprachwissenschaft war. Dieses Material haben handschriftlich bereits Prof. Dr. J. Endzelin und Prof. Dr. R. Trautmann kennen gelernt. Auf Zuraten der genannten Kollegen hielt ich es für nötig, dies Material in der „Zeitschrift für vergl. Sprachforschung" zu veröffentlichen, damit es die Kollegen Baltisten und Slavisten allgemein benutzen können.

Ich könnte mein Material zur litauischen und lettischen Metatonie bedeutend ergänzen, aber aus mangel an Zeit sehe ich davon ab. Ich glaube aber, daß mein Material auch in der jetzigen Gestalt zukünftigen Studien über baltische und slavische Akzentologie nützlich sein kann.

Auf Grund meines Materiales ziehe ich vorläufig keine Schlüsse, da es m. E. für Verallgemeinerungen noch nicht ausreicht.

Als Mangel meiner Arbeit erscheint die Unvollständigkeit oder sogar das Fehlen slavischer Parallelen zur Metatonie. Ich mußte aber davon Abstand nehmen, da die Literatur über die Intonation der slavischen Sprachen in den Bibliotheken der Universitäten Perm und Kaunas vollständig fehlte.

Beim lettischen Material verwende ich folgende Abkürzungen: *BGr* = Bielenstein (Lett. Spr.), *Cir* = Cīrulis, *E* — Prof. Dr. J. Endzelin (Riga), *RKr* — Rakstu krājums, *Schm* — Prof. Dr. P. Schmidt (Riga), *U* — Ulmann (Lettisch-d. Wb.), *Krb* — P. Krumberg Magazin XVI,2.

Kaunas *Kasimir Būga*

A. SUBSTANTIVA

I. Die Stämme auf *-a-*

1. Es tritt Intonationswechsel ein, wenn ein Adjektiv (resp. Partizipium) zum Substantivum wird

Le. *laũks*, pr. *laucks* „Feld" : le. *làuks* Adj. „qui est alba fronte" Cir, E, RKr IX 31, Schm, li. *laũkas* „ds.". Hochli. (augštaičiai) *laũkas* „Feld" Sub. und Adj. „qui est alba fronte" neben niederli. (žemaičiai) *lãuks* Sub. || *láuks* Adj.

Taukaĩ, Akk. Pl. *táukus* „Fett" und niederli. *táuks* „uterus" : le. *tàuks* Adj. „fett, feist", woher auch Subst. *tàuki* „Fett" an Stelle von **taũki*.

110 Le. *laĩks* „Zeit" : **làiks* Adj. „müßig" (vgl. *lìeku*, *lìeks*), li. *núolaikas* Adj. „müssig". Li. *laĩkas* „Zeit" verallgemeinerte die Intonation des Adjektivs.

Bõtais oder *mõtais* I. Pl. Adv. „in Betracht" (Taĩ mán nẽ *mõtais* tàs dáiktas) : *bótas* part. perf. pass. „worauf geachtet wurde", *mótas* p. p. p. „wozu mit dem Kopf genickt wurde".

Klõtas „Unterlege, Bedeckung" : *klótas* p. p. p. „belegt, bedeckt".

Skiřtas „Unterschied" : *skìrtas* p. p. p. „getrennt, geschieden".

Sṭõtas „Wuchs, statumen" : *stótas* p. p. p.

Le. *stàvs* „Wuchs, Figur" Cir, Schm, li. *stõvai* „Webstuhl" (in Prienai) : le. *stãvs* „stehend, steil", *stãvu* Adv. „stehend, aufrecht", *stãvêt* „stehen".

Aũgštas „Wuchs; Bodenraum" : *áugštas*, le. *aũgsts* „hoch".

Es gibt Fälle, in denen bei Substantivierung eines Adjektivs die Intonation erhalten bleibt und nur die Akzentstelle verändert wird: le. *liêls* „Schienbein" neben *liẽls* „groß", *plãns* „Fußboden" neben *plâns* „flach, eben".

2. Zweifache Intonation bei ein und demselben Wort

1) Le. *àrâ* „hinaus" : *ârâ* „draußen", *ârs* Cir, li. *óras*, 2) le. *bẽrns* „Kind" Cir, E : li. *bérnas*, 3) le. *gùrni* Schm : *gurni* BGr „Lende, Hüfte", 4) *juõkas* (=le. **jùoks*) : le. *juõks* „Scherz", 5) *kaũpas* und *káupas* „Überschuß beim Getreidemaß" J s. v. *gũbras*, SN, 6) le. *kàvi* Schm : *kãvi* Cir „Nordlicht" neben *kaũtiês* „sich schlagen", 7) *kiẽmas*, le. *cìems* (*cìemãts*, *cìemĩns*) : li. *káimas* oder *káima* „Dorf", le. *kaĩmĩns* Cir, Schm, 8) *laĩkas* : le. *laĩks* „Zeit" BGr, Cir, E, Schm, 9) *laĩškas* K, DPo 123_{17}, pr. *lãiskas* : ostli. *láiškas* Ds, Tvr, J s. v. *grõmata*, 10) *laĩvas* : *láivas*, Plur. *laivaĩ* „Boot, Schiff" KGr § 543, le. *laĩva*, 11) le. *làukums* (ziĩga pìerê) : *laũkums* „freier Platz" Cir =

li. *laũkas* „Feld", le. *làuks* Adj.: le. *laũks* „Feld", nli. *láuks* „qui est alba fronte", 12) *maĩšas* ostli., westli., nli.; le. *màiss* : *máišas* K, wo „Akut" aus fem. *máiša* K, R, 13) *malkas*, le. *màlks* Cir, *màlka* Schm : *malks* BGr „ein Schluck", 14) *maurãĩ*, *maurùs* „Froschlaich" KGr § 541 : *maurãĩ*, *máurus* Ds, le. *maũrs* „Rasen", 15) *maldaĩ*, *maldùs* Erž : *méldas*, Pl. *meldaĩ* Ds, KGr § 110, le. *meldri* Cir „Binsen", 16) *niẽkas*, Pl. *niẽkai* : le. *niẽks* „Nichts", 17) *niežaĩ*, *niežùs* KGr § 541, *niežą* J s. v. *grémžti* : *niežus* Akk. Pl. „Krätze" Bg[1] I 86 || le. *niẽzêt*, aber li. *niežėti*, 3 praes. *niežti* „es juckt", 18) *pelnas*, serbokr. *plȉjen*, le. *nuõpèlns* Schm neben *nuõpelns* Schm „Verdienst", rus. *полóн*, 19) *pjaũlas*, gewöhnl. *pjaulaĩ* Kv : *pjáulas* J 611b, Vilkaviškis „vermodertes Stück
111 Holz", le. *praũls* „ds." aus **pl'aũls*, 20) le. *plìens* „eine Art Ton" Schm : *pliẽńi* BGr, 21) *priẽdas* ostli., *priẽdai* westli., nli.; serbokr. *prīd* : le. *priẽds* BGr „Zugabe", 22) *pulkas*, le. *pùlks* Cir, Schm : *pulks*, *pulcêtiês* „sich versammeln" RKr XVII 108; 23) *pũras*, Pl. *pũraĩ* „Winterweizen" Als, Kv, Slnt, gr. πυροί : le. *pûri* Krb, 24) le. *sārńi* Schm : *sārni* BGr „Bodensatz, Schmutz", 25) le. *sìeks* Cir, Schm : li. *síekas* Jnš „6 Garnetz" neben *seikiù*, *seikėti* „mit einem Hohlmaße messen" KGr § 1241; 26) *sluõgas* nli. : le. *sluõgs* Schm „was zum Niederdrücken gebraucht wird", *sluõgsne* Schm „Streifen", 27) *sparvà*, *-õs*, *spařvą* „Bremse" : le. *spārs* Cir, Schm, *spārvs* BGr neben dial. *spařvs* BGr (vielleicht aus *spȁrvs*), 28) *spuõgas* nli. z. B. in Kv, Slnt : *spúogas* „Hitzbläschen" ostli., westli. (z. B. Ds, K, J 506a, Bg[1] 107), 29) *stumbras* „Wisent" : le. *sumbrs* BGr „Auerochse", 30) *šeřnas* K : *šérnas* R II 192 „wilder Eber", Ds, Kv, Slnt mit dem „Akut" nach F. *šérna* Jnš, Škn, Als, 31) le. *šk̃èps* Schm : *šk̃ẽps* BGr, Cir „Spieß", *šk̃ẽpele* „großer Splitter", 32) le. *tàuki* : li. *taukaĩ*, *táukus* „Fett" neben *taũkinas* „mit Fett beschmutzt" KGr 87, 33) le. *tvàiks* Cir, Schm : nli. *tváikas* Kv, Slnt „Dunst", 34) *vaĩdas*, Pl. *vaĩdai* „Streit, Zwist" : le. *vaĩdi* Cir „Wehklage, Jammer", 35) le. *vàls* Schm : *vãls* BGr, RKr IX 30 „Heuschwade" zu *velt* „wälzen", 36) *veřgas* Sch 194 : *vérgas*, Pl. *vergaĩ* „Sklave" Ds, K, Kv, le. *veřgs* Cir, Schm neben *vẽrdzināt*, li. *vérginti* „zum Sklaven machen", 37) *žiřgas* J 394, 438 : *žirgas*, Pl. *žirgaĩ* „Roß" Ds, K, nli., le. *zirgs* Cir, RKr XVII 124, Schm, 38) le. *žùogs* Schm „Zaun" : nli. *džiúogas*, Pl. *džiuogaĩ* „Lagerholz, Windbruch" Kv, Rt.

3. Zirkumflex bei akutierter Wurzellänge

1) *Baldai* „Hausgerät, Möbel" Slnt : *bìldu*, *báldausi* „ich klopfe, poltere", 2) *graižaĩ*, *graižùs* „Kimme" Vl, J s. v. *gráižtvos* : *grìežti*,

le. *griẽzt* „schneiden", 3) le. *gùods* „Ehre; Schmaus; Hochzeit" Cir, Schm : li. *gúodžiu, gúosti* „trösten" || le. *gãdât* „besorgen", 4) *klõdas* „Schicht" Sub. : *klóti* „zusammenlegen", 5) *lõpas* : le. *ìelãps* Cir „Flick" (wenn nicht aus **ìelàps*!), li. *lópyti*, le. *lãpît* Schm „flicken", 6) *miẽgas*, le. *mìegs* „Schlaf" : *miẽdzu, miẽgt* Cir, Schm „die Augen schließen", 7) *pũsras* Jnš „vermodertes Stück Holz" : *pũti*, le. *pũt* „faulen", 8) *smir̃das* „stinkender Mensch" (vgl. rus. *смóрод* neben *смородúна*) : ostli. *smìrdu*, le. *smir̃du*, westli. *smìrdžiu* „ich stinke", 9) *spẽkas* Jnš, le. *spèks* „Kraft" Cir, E, Schm : le. *spẽt* „vermögen, können", 10) le. *stàds* „Pflanze" Cir, RKr IX 96, Schm : *stãdît* „setzen, pflanzen" = li. dial. *sõdas* „Pflanze" : *sóstas* „Sitz" || *sẽdžiu* „sitze", 11) *stõvai* „Webstuhl" Príenai (wenn nicht entlehnt aus dem Russ.) : *stóviu* „stehe", 12) *traũko žolẽ* „Wegerich" : *tráukiu* „ziehe",
112 13) *var̃pas* „Glocke" : *vìrpu, virpẽti* „zittern, beben", 14) *vẽzdas* „Knüttel" nli., ostli.: le. *vẽza* „Stock", 15) *įsõdas* „der in den Besitz eines Bauerngutes einheiratet" Lnkm, Taurãgnai, *sõdas*, Pl. *sõdai* „Pflanze" : *sẽdžiu* „sitze", 16) *pagỹras* „Lob" J s. v. *gyrastis* : *pagìrti* „beloben", le. *dzir̃tiês* „rühmen, prahlen", 17) *pagrẽbai* „das Zusammengeharkte" nli. : *grẽbti* „harken", 18) *pasẽdas* oder *pasẽstas* „Sitz, Sitzkissen" Ds : *sẽdžiu*, 19) *pastõvai* „Trittbrett einer Kutsche; Baugerüst", *pastõvas* „Wuchs, Figur, poln. *postać*" Als, SN : *stóviu* „stehe", 20) *pavẽrmuo* „im Gänsegang, hintereinander" Slnt : *vérti*, le. *vẽrt* „aufreihen", 21) *pavỹdas* „Neid, Mißgunst" : *pavýdžiu* „beneide, mißgönne", *véidas* „Anlitz".

4. Akut bei zirkumflektierter Wurzellänge

1) Le. (tilta) *gruõds* Cir „Brückenbrett", *gruõdi* Schm „vierseitiges Balkengebinde" : *grìesti* Cir „Zimmerdecke", *grìda* Cir, Schm „Dielenbrett", li. *grindžiù, grįsti* „dielen", 2) *lõmas* „Stück" (vienamè *lomè* Slnt) : *lúomas* „Bruchstück; Stand, Beruf", le. *luõms* Schm oder *luôms* Krb : nli. *lùmstu, lùmti* „brechen" Intr., 3) le. *raĩks* „Brotschnitt" RKr XVII 48 : *rìeks* „ds." Schm, li. *riẽkti* „schneiden", 4) *várža* Ds, *váržas*, Pl. *varžaĩ* „Korbnetz" KGr § 543, Kv, le. *vaŕza* Cir : li. *veržti* „schnüren, pressen", 5) *žíebas*, Pl. *žiebaĩ* „Blitz" Kv, Rt : *žaĩbas* K „ds.", *žiẽbti* „Feuer anmachen" (*žiẽbk žìburį*!), 6) *žirgas*, Pl. *žirgaĩ* „Roß", le. *zir̃gs* : li. *žer̃gti* „die Beine spreitzen", 7) le. *atluõks* „Rabatte" Schm : *lùoks*, li. *lañkas* „Bogen", *leñkti* „biegen", 8) le. *paliẽks* Cir „Rest" : *lìeks*, li. *liẽkas* „überflüssig", 9) le. *uzvaĺks* Cir „Überrock" : li. *viĺktis* „sich ankleiden".

Die Beispiele 7—9 hält Dr. J. Endzelin für unzuverlässig, weil in nichterster Silbe — vom Wortanfang gerechnet — die Intonation

„fallend (')" mit der Intonation „gedehnt (~)" zusammenfiel; vgl. bei P. Schmidt Nom. Sing. *tã labã* „die gute" und Gen. Sing. *tà labã* „des guten".

5. Unbekannte Qualität der Wurzellänge

1) Le. *dumbrs* Cir „Moor, quebbiger Ort" : li. *dumblas* „Schlamm", 2) le. *stembẽns* Cir „Baumstamm" : *stiebrs*, nli. *stembras*, Pl. *stembrai* „Binsen", 3) le. *stumbẽns* Cir „Baumstamm, Baumstumpf".

6. Slavische Beispiele für Metatonie

Serbokr.: 1) *bljeg* : *bjȅgnuti*, le. *bêgt* „fliehen, laufen", 2) *grîz* : le. *graûzt* „nagen", 3) *smrâd*, rus. *смóрод* : serbokr. *smràditi*, rus. *смородúть*, le. *smirdêt* „riechen, stinken", 4) *stân* : rus. *стáну*, le. *stâtiês*, 5) *vãr*: *vȓlĩ*, le. *virt* „kochen, sieden", 6) *znâk* : rus. *знáчить*.

113 ### 7. Beispiele für Metatonie bei Antritt verschiedenartiger Suffixe

a. Suffix *-agas*

Le. *Màuragi* Cir „Bauernhofname" : *maũrs* „saftiges Wiesengras, Rasen".

b. Suffix *-alas*

1) *Baršķalas* „Kinderklapper" : *bárška*, *barškėti* „klappern", 2) *ẽdalas* „Fraß" : *ẽdu* „esse", 3) *gẽralas* „Getränk" : *gérti* „trinken", 4) *giẽdalas* „Gesang" J, Kv : *giedu* „singe", 5) *triẽdalas* „dünnes Exkrement" K, Kv : *triedžiu*, 6) *vėmalaĩ*, *vẽmalus* „das Ausgespeite" KGr § 556 : *vémti*, le. *vemt* „sich erbrechen".

c. Suffix *-ėjas*

Nomina agentis *kepẽjas* „Bäcker" u. a. K : *kepẽjas* u. a. Ds, nli., le. *gãjẽš* Schm „Wanderer". Das lettische Beispiel ist zweifelhaft, weil in nichterster Silbe — vom Wortanfang gerechnet — die Intonationen fallend und gedehnt zusammengefallen sind.

d. Suffix *-aras* || *-eras*

1) Le. *kànkari* Cir : *kañkars* Schm „Lappen", 2) le. *lèvars* Schm „Lappen", *lèveri* Cir : *lêvars* Krb, *lêveris* RKr XV 124, 3) *giñtaras* nli. neben hli. *gintãras* : le. *dzĩtars* „Bernstein".

Bei akutierter beweglicher Länge des Verbums hat das Substantivum unbeweglichen Akut: le. *laĩdars* Cir, *leĩdars* Schm „Viehhof" neben *laîst* „lassen", *šķẽlders* „Splitter" RKr XVII 55 neben *šķelt* „spalten".

e. Suffix *-kas*

Paduřkai „die unteren angesteckten Teile des Frauenhemdes" KGr § 555 : *padùrti* „annähen, anfügen", le. *duřt* „stechen" || *piẽduřkne* „Ärmel".

f. Suffix *-imas*

†*Pỹlimas* „Schüttung, Damm" KGr § 558 ist ein Druckfehler für *pýlimas* K, SN.

g. Suffix *-inas*

1) *Añtinas* ostli., z. B. in Ds „Enterich" : *ántis* „Ente", 2) *geřvinas* „Männchen des Kranichs" : *gérvė* „Weibchen des Kranichs", 3) *kuřkinas* „Truthahn" : *kùrka* (Lehnwort) „Truthenne", 4) *milžinas* „Riese" : le. *milzis* BGr, *milzis* Schm „Riese", *milza* Cir „Haufen", 5) *stiřninas* „Rehbock" : *stìrna* „Reh".

h. Suffix *-īnas*

Kartumỹnai KGr § 289 : *kartumynaĩ, -ýnus* Ds „etwas Bittres",
114 *saldumỹnai* KGr § 289, 555 : *saldumynaĩ, -ýnus* Ds „die Süssigkeiten".

i. Suffix *-iniekas*

Le. *kàjniẽks* Cir „Fußgänger" : *kãja*, li. *kója* „Fuß"; *spėjniẽks* Cir „starker Mann" : *spẽt* „vermögen"; *pavalstniẽks* Cir „Untertan" : *vàlsts* „Gebietsbezirk", *vàldît* „verwalten, regieren". Vgl. ostli. *dáržnykas* „Gärtner" (in Smilgiai Familienname) neben *daržas* „Garten", *vìršnykas* (piemuõ, jáučias) „kurìs kitùs viršija, nuveĩkia" Kp, Salos.

k. Suffix *-klas*

Giñklas „Waffe, Wehr" : *gìnti* „beschützen"; *pabũklas* „Werkzeug" Slnt : *bũti*, d. *bauen*; *tiñklas*, Pl. *tiñklai* „Netz" : le. *tît* (praes. *tinu*) „winden, flechten, wickeln"; *kibỹklas* „künstlicher, in einander greifender Mechanismus" : *kibýti* (praes. *kibaũ*) „ankleben lassen"; *vystỹklas* „Windel" J s. v. *gydỹklas* : *výstyti* „windeln".

l. Suffix *-ovas*

Žinõvas „Kenner" : *žinóti*; *gėrõvas* „Säufer", *palydõvas* „Begleiter", *vadõvas* „Führer".

Pastõvai „Wagentritt" : *pasistóti*.

m. Suffix *-smas*

Gr(i)aũsmas ostli. „Donner" : *gr(i)áudžia, griáusti* „donnern"; *keĩksmas* „Fluch" : *kéikti* „fluchen".

m. Suffix *-stas*

Le. *dèsts* Cir „Pflanze“ : *dẽstît* BGr „pflanzen“ (aber bei Schm *dèstît* nach dem Substantiv *dèsts*), li. *dẽstyti* „zusammenstellen“; le. *gràusts* „Wachhütte“ Cir, „Hütte“ Schm : *graût* Cir „stürzen“, *grũt* Schm „einstürzen (intr.), zusammenfallen“; le. *lùmsti* „Weberlade“ Schm (RKr XVI 34) : li. *lùmstai* Ds (wenn nicht aus *lámstai* nli.) „Muster auf Zeugen“ (eig. „Biegung“); le. *svãrpsts* BGr, Cir, *svãrsts* Schm „Bohrer“ : rus. *сво́роб* „Jucken, Krätze; Holzfeile“, *сверби́ть* „jucken“, *сверепе́ть* „beunruhigen“.

Le. *stâsts* „Erzählung“ Cir hat die Intonation entlehnt vom Verbum *stâstît* „erzählen“ Cir, Schm || *stâtiês* „sich stellen“.

o. Suffix *-šas*

Ilgšas „ein sehr hoch aufgeschossener Mensch“ J: *ìlgas* „lang“.

p. Suffix *-tas*

Bruãkštas, bruãžtas „alles, womit man treibt oder schlägt“: *išbrùižti* „vertreiben, verjagen“ J 564. *Daîktas* „Gegenstand, Sache, Ding“ Bg[1] 81, Sălakas: *dáiktas*, pr. *deickta-* || le. *dàiks* Schm „Werkzeug“. Le. *jùmts* Cir (bei BGr *jum̂ts*, wo ˆ und ˋ zusammengefallen sind): †*jum̃ts* Schm „Dach“ ist Druckfehler für *jùmts*. *Kliũtas* „Hindernis“ : *kliũti* „anhaken“. *Láiptai* „Baugerüst“ Erž, Škn : le. *làipa* Schm „Steg“. *Lą́stai* „Gänsenest“ Ds : *lą̃stas* J s. v. *gur̃bas*, *lą̃stai* 417 (2 mal) zu *leñda* „kriecht“. *Sõstas* „Sitz, Thron“ Kv (nach K. Jaũnius): *sóstas* K zu *sẽdžiu*. *Spẽtas* „Muße, freie Zeit“ : *spẽti* „Zeit haben“. Le. *straũts* BGr, Cir : *stràuts* Schm „Bach“ mit dem „Zirkumflex“ von *stràume*, *stràva* „Strom“, *stràujš* „reißend“. *Var̃tai*, le. *vãrti* „Tor, Pforte“ : li. *vérti* „öffnen; zumachen“. *Žibiñtas* „Lichthalter, Schleißenstock“ : *žìbinti* „leuchten“.

Apklõtas „Decke, Hülle“, *klõtas* „klojamasis daiktas“ : *apklótas* part. „bedeckt“, *klóju* „breite hin“. *Apsiaũstas* „Überwurf, Mantel“ : *àpsiaustas* part. „bedeckt, verhüllt“, *apsiaũsti*. Le. *ìemaũkti* Schm „Zaum“ : *màukt*, li. *maũkti* „gleitend streifen“. *Įklõtas* „ein von innen untergelegter Flick“ J, nli.: *įklótas* part. „untergelegt“. *Nūdẽtas* nli. für hli. **nuodẽtas* „Sünde“ J s. v. *griẽkas* : *nusidẽti* „sich vergehen, sündigen“. *Pagrẽbstai* (nicht *ẽ* wie bei J s. v. *gubýnas*) „das Zusammengeharkte“ : *pagrẽbstyti* „zusammenharken“. Le. *prìekšaũts* Cir, *prìekšaûts* Schm „Schürze“ : *àuts* Cir, Schm, „Tuch, Binde“; auch le. *kaklaũts* Schm „Halsbinde“, *galdaũts* Schm „Tischtuch“, wo *-aũts* vielleicht für *-àuts* steht.

Nach dem Zeugnis der lettischen Formen *pañts* (entlehnt aus dem Kurischen?) „Glied" BGr, Cir (zu *pît, pinu* „flechten"), *spuõsts* BGr „Falle" (zu *spiêst* = li. *spęsti*), *akuõts* Schm „Granne" (neben Infin. *-uôt*) waren die Substantiva mit dem Suffix *-to-* Barytona; vgl. gr. φόρτος, πλοῦτος, κοῖτος, νόστος. Le. *spuôsts* „Falle" BGr, E ist Neubildung an Stelle von *spuõsts* BGr nach dem Verbum **spuôstît* || *spiêst*.

q. Suffix *-ukas*

Añtukas „saxicola oenanthe" Ds oder *iñtukas* Bg[1] 113, 197, 207: *ántis* „Ente". *Méntukas* „tanacetum balsamita" K : *meñtė* „Quirl, Schulterblatt", *menčiù, mę̃sti* „quirlen".

r. Suffix *-ulas*

Gùrgulas ostli. : *guřgulas* J 715 „die verworrene, knottige Stelle im Zwirn".

s. Suffix *-umas*

Le. *riẽkums* Cir „undichter Kamm" : *rìecenis* Cir „Schnitt Brot", li. *riẽkti* „Schneiden".

t. Suffix *-uras*

Le. *buñburs* Cir : li. *buñburas* „Knospe". Le. *puñpurs* Cir, Schm:
116 li. *puñpuras* „Knospe" neben *pumputỹs, pùmpučio* „Knoten im Garn; ein kleiner, aber dicker Mensch". Le. *stuñburs* Cir „Baumstumpf" : li. *stuñbinas* „Baumstamm" Rõkiškis, wenn nicht aus **stañbinas*.

u. Suffix *-uvas*

Vytuvaĩ, vỹtuvus „Weife, Haspel" KGr § 556 (: *výti* „drehen") hat, wie es scheint, eine falsch angegebene Intonation, was Wörter wie *mintuvaĩ, mìntuvus* „Flachsbreche", *skiltuvaĩ, skìltuvus* „Feuerzeug" und andere bezeugen.

II. Die Stämme auf *-ā-*

1. Zweifache Intonation bei ein und demselben Wort

1. *Bandà, -õs, bañdą* „Hornvieh, Viehherde; peculium filii familias et operarii annua mercede conducti; Laib Brot, Laib Weißbrot": le. *bañda* Cir, *bañdas* Schm (entlehnt aus dem Li. oder Kurischen) „das dem Knechte vom Wirte als Lohn zur Benutzung abgegebene Stück Feld oder die Aussaat darauf"; pr. *enbāndan* Akk. Sing. Adv. „zum Nutzen" weist auf baltische „zirkumflektierte" Länge, 2) *Bangà, -õs, bañgą* „Welle; Gußregen mit Sturm" : le. *bañga* Schm,

bañgas Cir „große Wellen“, 3) *Bėdà, -õs, bẽdą*, le. *bèda* Cir, E : *bẽdas* Schm „Kümmernis, Leid, Not“, *bẽdîgs* „kummervoll“ BGr I 40 neben *bėda*, wo ˆaus', *nebẽdîgs* Cir, *nebẽdâtiês* Cir. *Bẽda* Krb ist zweideutig, weil in der Mundart Krumbergs gedehnte Länge (˜) mit fallender (') zusammengefallen ist, 4) *Briaunà, -õs, briaũną* „Karnies, Vorsprung, Kante“, nli. *braunà* : le. *braũna* BGr, Schm „Schuppe, Schale“ zu li. *briáutis* „sich hineindrängen“, 5) *Dainà, -õs, daĩną* „Volkslied“ : *dáiną* Jaunius Gram. 70, J s. v. *giesmė, dáinas* Akk. Pl. J s. v. *įšokiais, dáinos* N. Pl. J s. v. *ištikti*, le. *daĩņuôt* BGr I 72 „kreischen, singen“ : *diêt* Cir, Schm „tanzen, hüpfen“, 6) *Daũguvą* Akk. Sing. „Düna (Fluß)“ Gryvà, le. *Dàugava* Schm : *Daũgava* BGr neben *Daúgava*, in der Mundart Bielensteins aus *Dàug-*. In der Mundart Krumbergs ist *Daũgava* zweideutig infolge Zusammenfalles von ˜ mit ', 7) *Dervà, -õs, deřvą* „harziger Baumstumpf, Kienholz; Teer“ : le. *dařva* „Teer“ Cir, Schm neben *dãrva* BGr, 8) *Gárbana* K : *gařbana* J 700 „Haarlocke“, 9) *Guobà, -õs, guõbą* „Rüster, ulmus campestris“ Ds, J 499 : *gúobą* J 499, le. *guôba* Cir, Schm, BGr oder *guõba* BGr, 10) *Ievà, -õs, iẽvą* „Faulbaum, prunus padus“ : le. *iẽva* „ds.“ BGr, Cir, E, Schm, serbokr. *ìva* „Weide“, 11) *Jėgà, -õs, jẽgą* „Auffassungsgabe, gesunder Verstand (ostli.); Kraft (westli., nli.)“ : le. *jẽga* Cir „Auffassungsgabe, Verstand“, *nejẽga* Cir „einfältiger Mensch“, 12) *Kalvà,*
117 *-õs, kalvą* „Hügel“: le. *kalva* BGr zu *celt*, li. *kélti* „heben“, 13) *Kõpos, kõpų* Pl. t.: le. *kãpa* BGr „Dünen“, Schm „Grube auf der Schlittbahn“ zu *kâpt*, li. *kópti* „steigen“, 14) *Lankà, -õs, lañką* : le. (entlehnt aus dem Kurischen) *lañka* BGr „Bachwiese“, 15) *Lakštiñgala* „Nachtigall“ : le. *lastĩgala* Cir, Schm oder *lastîgala* Schm, 16) le. *liesma* Schm (li. *liepsnà, -õs, liẽpsną*) : *liẽsma* BGr, U „Flamme“, 17) le. *lìeta* „Ding, Sache“ Cir, E, Schm : li. *líeta* Jnš muß man angesichts der nli. Form *líeta* (nicht *lė́ita* || *lĩta*!) als „Lettismus“ anerkennen, 18) le. *Lìetava* Cir : li. *Lietuvà, -õs, Líetuvą* „Litauen“, le. *leĩtis* „Litauer“, 19) *Lomà, -õs, lõmą* „Tal, Niederung“ (*łomás* Akk. Pl. bei Daukša Post. 24_{41}): le. *lãma* BGr „Niederung im Acker“, 20) *Pynà, -õs, pỹną* „Geflecht“ nli.: le. *pîna* Schm „Haarflechte“ zu *pît*, li. *pìnti* „flechten“, 21) *Plovà, -õs, plõvą* „ein Längsspalt im Metall“: le. *plâva* Cir, *plâvas* Pl. RKr XVII 73, *plâvât* „rissig werden“, 22) le. *rìekšava* Cir, Schm : *riêkšava* Krb „Handvoll“; li. *riešk̀učios* Pl. t., 23) le. *rùota* Schm : *ruõta* BGr „Schmuck“, 24) *Slankà, -õs, slañką*, le. *slùoka* Schm : *sluõka* BGr „Waldschnepfe“, rus. *слýка*, serbokr. *šljùka* „Schnepfe“, 24) *Smilgà, -õs, smĩlgą* Bg[1] 137 : le. *smilga* Cir, Schm neben *smĩlga* BGr = li. *smilga* „Schmehl, Rispengras“, 25) *Spalvà, -õs, spalvą*

„Farbe“ Slavìkai : le. *spal̃va* BGr, Cir, Schm „Feder“, 26) *Stygà, -õs, stỹgą* „Saite“ : le. *stîga* BGr, Cir, Krb, *stîga* Schm „Ranke, Saite“, Lehnwort? 27) *šalnà, -õs, šal̃ną* „Reif“: le. *salna* Cir, Schm, RKr XVII 132 neben *salt*, li. *šálti* „frieren“, 28) *šarmà, -õs, šar̃mą* „Reif“ : le. *sar̂ma* oder *ser̂ma* Schm, vielleicht zu le. *sir̃ms* E, Schm, ostli. *šìrmas* neben *šir̃mas* K „cinereo colore“, 29) *Talkà, -õs, tal̃ką*, le. *tàlka* Schm : *tal̃ka* BGr „zusammengebetene Arbeitsgesellschaft“ = rus. *молокá* und *молóка* zu li. *telkiù, tel̃kti*, 30) *Uolà, -ôs, uõlą* „Fels; (ostli.) Kalkstein“, le. *ùolis* Cir, Schm „Kalkstein“ : *uõla* BGr, Cir, Schm „Kiesel, kleiner Stein; Ei“, 31) le. *vaî̃na* BGr, falls gestoßene Länge auf der fallenden beruht (in der Mundart von BGr sind ˆ und ˈ zusammengefallen) : *vaĩna* BGr, Cir, Schm „Schuld“. Nli. *vainóti* „tadeln“ setzt die Existenz einer litauischen Form **vainà* voraus, 32) le. *var̂na* Neu-Autz (BGr I 57) aus gemeinle. **vàrna* : *var̃na* BGr, *võrna* BGr, Cir, Schm, li. *várna*, rus. *воро́на* neben li. *var̃nas*, rus. *во́рон*. Westli. dial. *várnas* z. B. in Slavìkai hat Akut aus F. *várna*, 33) *Vyžà*, Gen. *vỹžos* „Bastschuh“ Ds, Kv, *vỹžą* J s. v. *išpìnti* : *výžas* Akk. Pl. J s. v. *išpỹnioti, výža* N. Sing. J s. v. *išvyžavóti*, le. *vîze* Cir, Schm; li. auch *vỹžas*, Pl. *vỹžai* Tvr, 34) (Dúonos) *žiaunà, -õs, žiaũną* „kampẽlis“ SN, Príenai, Žemóji Panemùnė : *žiáunė* K „ds.“, *žiáunos* Ds, le. *žaũnas* Cir, Schm „Kinnlade, Kiefer“, 35) le. *žùrka* Cir, Schm : *žur̃ka* BGr, li. *žiùrkė* „Ratte“.

118 ## 2. Intonationswechsel beim Übergang substantivischer *a*-Stämme (Maskulina) zu den *ā*-Stämmen (Feminina)

1) Le. *gaĩgala* Cir „Taucher“ : li. *gaĩgalas* „Enterich“, 2) *Kámpa* K „hölzernes Polster am Schlitten“ : *kam̃pas* „Winkel, Bogen, Krummholz“, 3) *Kránta* Bg[1] 30, GGA 1885 925 (Prökuls) : *krañtas* „steiles Ufer“, 4) le. *laĩva* BGr, Cir, Schm : li. *laĩvas* „Schiff, Boot“ neben *láivas* K, 5) *Máiša* K[1] I 636, II 140 „Heunetz“ (oder *máišė* Ds) : *maĩšas*, le. *màiss* „Sack“; *máišas* K „Heunetz“ ist Neubildung nach dem Fem., 6) le. *riñda* BGr, Cir, Schm „Reihe“ (entlehnt aus dem Kur.), serbokr. *rèda* : *rẽd* „Reihe“, 7) le. *ruñba* BGr, Cir, Schm „Radnabe“ : li. *ruñbas* „Narbe; Saum“ || *rambùs*, Akk. *ramb̃ų* „faul, eig. kuriam reikia sukirsti botago *rimbù*, poln. *rąbać*“, 8) *Svìrna* K : *svir̃nas*, nli., ostli. „Speicher“, 9) *Tváiga* „Dunst, übler Geruch“ nli., J s. v. *įsvaigti, tváika* Jnš : le. *tvàiks* „Dunst“, aber nli. *tváikas* Kv, Slnt „nidor, malus rerum crematarum odor“, 10) le. *tal̃ka* BGr : *tàlks* Cir „zusammengebetene Arbeitsgesellschaft“ || li.

telkti „eine Arbeitsgesellschaft zusammenbitten", 11) *Várna*, le. *vãrna*, rus. *воро́на*, serbokr. *vrȕna* „Krähe" : li. *vařnas*, rus. *во́рон*, serbokr. *vrȃn*, 12) le. *vẽza* Cir : li. *vẽzdas* oder *vẽzdras* „Knüttel, Stock", 13) *Víeka* „Kraft" J s. v. *galia* : *viẽkas* „ds." || *veĩkti* „machen".

Tūbà, *tūbą* K neben nli. *tūbas* „Filz", Pl. *tūbai* „Filzschuhe".

Akutierte Wurzeln mit Endbetonung haben in den Formen des Typus *várna* den Akzent auf den Wortanfang geworfen : le. *plaũkas* BGr (Plur.) „Flocken, Fasern" neben *plaũks* Cir und li. *pláukas*, Plur. *plaukaĩ* „Haar".

3. Intonationswechsel beim Übergang von substantivischen *ja*-Stämmen zu den *ā*-Stämmen

1. *Atéiva* Ds : *ateĩvis* „Ankömmling" || *eĩti*, 2) *Karéiva* nli. Familienname : *kareĩvis* „Krieger", 3) *Mažéika* nli., ostli. (z. B. Ds), *Noréika* nli. : *Mažeĩkis* nli.; ostli. *Pupeĩkis* Ds — Familiennamen, 4) *Nevaléika* „Schmutzfink" Prienai oder *nevaláika* „ds." SN, Panemùnė, J 89b : *atbuleĩkis* „qui perverse rem agit" Bg[1] 80.

4. Intonationswechsel beim Übergang eines Adjektivums zu den substantivischen *ā*-Stämmen

1) Le. *dīkã* stāvêt Schm „müssig stehn" : li. *dykà* Instr. Sing. Adv. „umsonst" K, Sch 214 || *dỹkas* Adj. „leer, müßig", 2) le. *gaũsa* BGr, Cir, Schm „Genügen, Gedeihen" : li. *gausùs*, *gaũsų* neben ostli. *gáusus* „im Überfluß, reichlich" || *gausvà*, Gen. *gaũsvos* Als, J 701 „Überfluß", 3) *kléiva* „der Krummfüßige" Lnkm : *kleĩvas* Adj. „krummfüßig", 4) le. *kŕaũpa* „Grind, Warze" BGr : li. *kraupùs*, *kraũpų* „rauh, holperig", *kraũpti* „schelten", 5) *kréisa* oder *kréisva* „Laster, Mangel" J s. v. *ýdva* : le. *krèiss* „link", 6) *kváila* „Dummkopf" : *kvaĩlas* „dumm", 7) *kváiša* „der Blödsinnige" : *kvaĩšas*, blödsinnig" Lnkm, 8) *láima*, le. *laĩma* BGr „Glück" : *laimùs*, *laĩmų* „glücklich" || *laĩmas* „Gelingen" Ilguvà, 9) *lùina* „Faulenzer, Tölpel" RFV LXVI 225 : *luĩnas* „ungehörnt", 10) *slìnka* „Faulenzer" : *sliñkas* „faul, träge", 11) *smáila* „Näscher, Leckermaul" J s. v. *išsmailúoti* : *smaĩlas* „naschhaft; spitzig", 12) *šiùrpa* „Zauskopf" : *šiurpùs*, *šiurpų* „rauh, grob", *šiurpas* „Schauder, Entsetzen".

119

Smalkà, *-ōs*, *smalką* „girios tanki vieta, kur laibi medžiai auga" Kv zeigt, daß bei der Bildung eines Substantivs auf *-ā* von einem akutierten Adjektiv Metatonie ebenfalls statt hat: le. *smalks* Cir, Schm „fein, subtil, schlank" und *smalce* „rets tievu kuoku mežs" RKr XV 136.

5. Intonationswechsel im zweiten und ersten Teil eines Kompositums

1. Le. *viênal̃ga* Cir Adv. „gleichgiltig", *nel̃ga* Cir „Taugenichts" aus **ne+al̃ga*, li. *Kančiálga* Familienname: *algà*, *-õs*, *al̃gą*, le. *àlga* „Lohn", 2) le. *mataũkla* Schm „Haarband" : *àukla* „Schnur", 3) le. *liẽldiẽnas* Cir „Ostern", *nediẽna* Cir „Unglück" : *diena* „Tag", 4) le. *paẽna* „schattiger Platz" Cir: *èna* „Schatten" Cir 76, 88 s. v. *pakrẽslis*, aber *ẽns* Schm „Gespenst", 5) le. *atpũta* Cir, Schm „Erholung", *nuõpũta* Schm „Seufzer, Atemzug" : *pùte* Schm „Blase, Blatter", *nuõpùtas* Cir „Seufzer", *pùst* „blasen", *pùslis* „Blase".

Did-, *gug-nosà*, Gen. *-nõsos* „großnäsig, mit einer gebogenen Nase" J s. v. *guga*, *gumbnosà* J, *ilgnõsos* Gen. Sing. J 522 : *nósis* „Nase", le. *nãsis*. *Ger-norà*, Gen. *gernõros* „der Wohlwollende, Gönner" J : *nóras*.

Kìrvarpa „Wurmfraß, -stich" K : *kirmìs*, *-iẽs*, *kirmį* „Wurm".

6. Intonationswechsel bei der Bildung von Deverbativen

a. Das Substantivum hat ´ : das Verbum ˜

1. Le. *aĩža* Cir, Schm „Spalte, Ritze": li. *aĩžo* 3 praes. „hülst aus", 2) le. *bañga* Schm, *bañgas* Cir „große Wellen" : li. *įbiñgęs* „ira ardens" D[1] 5, ligà *įbiñgo* „choroba spotęgowała" Kv, li. *bangà*, *-õs*, *bañgą* „fluctus, unda; procella vehementissima", 3) le. *beĩgas* Cir, Schm „Ende": *bèigt*, ostli. dial. (z. B. in Seinaĩ) *beĩgti* „endigen", 4) le. *brẽka* Cir, Schm „Geschrei": *brèkt* „schreien", 5) *dánga* „Deckel des Backtroges" Ketùrvalakiai, *dángos*, Gen. *dángų* Ds „Zwerchfell, Diaphragma" : *dañgo* 3 praes. frequ. von *deñgti* „decken". Hierher gebört auch le. (kurisch) *dañga* BGr „Ecke", 6) *dìlba* „Kopfhänger" Ds, K : *del̃bti* „die Augen niederschlagen" Ds, 7) le. *dĩrsa* Cir, Schm „Hintere" : *dìrst* „cacare", 8) (gìjos) *drîeka* „pluoštẽlis" Slnt, *drieka* „ein Schlinggewächs aus der Art artemisia abrotanum" Kv, „Faser (Hanf)" J: *driẽktis* „sich schlängeln", 9) le. *dũka* Cir, *dũkas* Schm „Sackpfeife": *dùkt* Cir, Schm „dumpf tönen", 10) *gėiba* Jnšk, le. *ģeĩba* Cir „kränklicher Mensch, Siechling" : *ģìbt* Cir, Schm „ohnmächtig werden", li. *geĩbti* „schwach werden, krepieren", 11) le. *kãpa* BGr, Cir „Hügelchen, Düne, Schneehaufen" : nli. *kapù* (für *kapiù*), *kõpti* „zusammenscharren", 12) le. *kaũka* Cir, Schm „Schreihals" : *kàukt*, li. *kaũkti* „heulen", 13) *kìmša* „Dachluke" : *kiĩmšti* „stopfen", 14) *Klýpa* Ds — Familienname: *klỹpti* „sich krumm biegen", 15) *klũpomis* Instr. Pl. Adv. „knieend" : *klaũptis* „niederknien", 16) *kniáuka*

„der miaut“ : *kniaũkti* „miauen“, 17) (ledų̃) *krū̃ša* „Eisstauung beim Eisgang“ : *kraũšo* 3 praes. „zerstößt, stampft“, 18) *kvóša* „wer leicht vom Dunst erkrankt; schwachsinnig“ Lnkv : *kvõšti* „närrisch werden“, 19) *lánda* „Flugloch im Bienenkorbe“ Ds : *leñda* 3 praes. „kriecht“, 20) *l'ẽpa* Ds „schlaffer, schwerfälliger Mensch“ : *l'ẽpti* Ds „schlaff, schwach werden“, aber le. *lêpa* „kufš neveĩklis, lẽnām iet“ und *lêps* „schlaff“ RKr XV 125; 21) le. *maũka* „Hure“ BGr, Cir, Schm : *màukt* „abreißen, abziehen“. In semasiologischer Beziehung vgl. lat. *scortum*, 22) le. *pl'ãpa* Cir, Schm „Schwätzer“ : li. *pliõpti* „schwatzen“, 23) le. *plũkas* Cir „Ausgezupftes, Charpie“ : *plùkt* Cir, Schm „zupfen, raufen“, 24) le. *puñpa* BGr, Cir, Schm „Buckel, Beule, Geschwulst“: *pùmpt* „schwellen“, 25) le. *rãpu* iêt Schm „kriechen“, *rãpu+s* Cir „kriechend“ : *ràptiês* „kriechen“, 26) *rẽka* „Schreier“ : *rẽkti* „schreien“, 27) *rìnga* „Mensch, der sich gekrümmt hat“ : *reñgti* „vorbereiten“, *rañgosi* 3 praes. „sich krümmen, sich winden“, 28) le. *rũka* Schm „Brummer, Murrkopf“ : *rùkt* „brummen“, 29) le. *sklañda* Cir, *sklañdas* BGr „Stangenzaun“ : li. *sklendžiù*, *sklę̃sti* „eine Türe zuriegeln“, 30) le. *skraĩda* „Herumtreiber, Tagedieb“ RKr XVII 52 : *skràidît* Frequ. von *skrìet* Schm „laufen, fliegen“, 31) *skránda* „Pelz“ SN, le. *skrañda* Cir, Schm „Lumpen, Lappen“ : li. *skrę̃sta*, *apskreñdo* 3 praet. Slnt, Škn „sich abtragen, sich zerzausen; schmutzig werden“, 32) le. *slaũpa* Cir „Schmierpelz, Schmutzfink“ : *slàmstîtiês* Cir „dárbo véngti“, 33) le. *stīpa* „Tonnenreifen“ BGr, Cir, Schm : *stìept* „recken, dehnen“, 34) *šýpa* Ds „wer immer lacht“ : *šiẽptis* „fletschen“, 35) le. *šņãka* Cir „Näseler“ : *šņàkt* Cir, Schm, li. *šniõkti* „schnarchen, brausen, schnauben“, 36) le. *šņaũka* Cir „Schnäutzer“ : *šņàukt* Cir, Schm „sich schnäuzen“, li. *šniaũkti*
121 „schnupfen“, 37) *švìlpa* „Pfeifer; Pfeife“: *švìlpti* „pfeifen“, 38) le. *teĩka* „Erzählung, Sage“ Cir, RKr IX 31 (Dzērbene), Schm : *tèikt* „erzählen; rühmen“, 39) *tìmpa* „Gummi elasticum; Sehne“ Ds, K : *teñpti* „spannen, dehnen“, 40) le. *traũda* Cir „unruhiger Mensch“ : ostli. *traũdo* 3 praes., *tramdýti* neben nli. *trámdo*, *trámdyti* „beruhigen“, 41) *trìnka* „Hauklotz“: *treñkti* „dröhnend stoßen“, 42) *várpa*, le. *vãrpa* Cir, Schm „Ähre“: li. *varpo* 3 praes. frequ. von *veřpti* „stochern, klauben“. Le. dial. *vùorpa* RKr XVII 116 und *vaŕpa* BGr sind zweideutig, 43) *várža* „Fischreuse“, le. *vaŕza* Cir „Fischwehr“ : li. *vařžo* 3 praes. frequ. von *veřžti* „zusammenziehen, zusammenschnüren“, 44) *žižìlpos* (pasiródė) Als „Illusion“: *žìlpti* „von starkem Licht geblendet werden“, 45) le. *žl'ũga* „Wasserguß“ RKr XVII 66 : li. *žliaũgti* „stark fließen“, *žlaũgtas* „Zuber“.

Zusammengesetzte Substantiva: 1) le. *atliẽka* Cir „Überbleibsel" : *lìeku* „lege", li. *liẽka* 3 praes. „bleibt", 2) *padálbomis* (žiūri) Instr. Pl. Adv. Ds neben *padalbomìs* (> *padalbãm* Tvr) „die Augen niederschlagend" : *delbti* „die Augen niederschlagen", 3) *padánga* „Schutzdach" Kùrtuvėnai : *deñgti* „decken", 4) *padáuža* „Landstreicher" : *daũžos* 3 praes. „schweift umher", 5) iš *padìlbų* (žiūri) „iš padalbų" Sãlos : *delbti* „die Augen niederschlagen", 6) *padráikos* „Streustroh, maigaĩ" : *draĩkos* 3 praes. „verwirrt sich", 7) le. *pagaĩdãm* Cir „einstweilen" : *gàidît* Cir, Schm „warten", 8) *pajáuta* „Sinn, Gefühl" J s. v. *jáuta*, Ba[1] : *jaučiù, jaũsti* „fühlen, empfinden", 9) *pakráikos* „Streustroh" : *kraĩko* 3 praes. frequ. von *kreĩkti* „unterstreuen", 10) *pakrámta* „bissiger Mensch" (Jõs anýta baisì *pakrámta*) Vìšakio Rūdà : *kramto* 3 praes. frequ. von *krimsti* „beißen", 11) *papùrška* „Brausekopf" : *purkšti* „prusten", 12) *paskląnda* „die Stelle auf der Schlittbahn, wo der Schlitten *skleñdžia* schleudert", 13) *pašáipa* „wer bereit ist über jemanden zu lachen" Ramýgala : *šaĩposi* 3 praes. frequ. von *šiẽptis* „fletschen", 14) *pašváista* „Röte am Himmel" Vl, J s. v. *gaĩzdras* : *švaĩsto* 3 praes. frequ. von *sviečiù, sviẽsti* „leuchten, scheinen", 15) *patárška* „wer Lärm macht" : *terškiù, teřkšti* „knarren", 16) *patáršos* „ilgì, sutaršýti (*taršo* 3 praes.) šiaudaĩ" Slavìkai, 17) *patáuška* „Plauderin, pliùškė, vìzgė, plùduñgė" Als, Ms, Slnt : *tauškiù, taũkšti* „plaudern, schwatzen", 18) *patránka* „ein Mensch, der Gepolter macht" : *trañkos* 3 praes. „dröhnend stoßen", 19) *pražválgos* Ds „Brautschau" : *žvalgo* 3 praes. „überschauen".

Gar-vìlka „zuschließbares Rauchloch des Ofens" J 701 : *gãras* „Dampf" + *vilkti* „schleppen". *Pečia-lánda* „eine Art Vogel" :
122 *pẽčius* „Ofen" + *lañdo* 3 praes. frequ. von *lendù, lįsti* „klettern, kriechen". *Šun-drìekos* „pataisaĩ, lycopodium selago" Kv, J s. v. *išsiplaikstýti* : *driẽktis* „sich lang hinziehen".

b. Das Substantivum hat ˜ : das Verbum ´

1. *bylà, -õs, bỹlą* „Rede, Prozeß" : *prabìlti* „zu reden beginnen", 2) *brandà, -õs, brañdą* „Reife (des Korns)" Bsg : *brę́stu, bréndau, brę́sti* „quellen, reifen", 3) *džiovà, -õs, džiõvą* „Dürre, Schwindsucht" : *džiáuti* „trocknen", 4) *gėlà, -õs, gẽlą* „heftiger Schmerz" : *gélti* „heftig schmerzen", 5) *kovà, -õs, kõvą* „Kampf" : *káuti* „erschlagen", 6) *krovà, -õs, krõvą* „Ladung, Fracht" : *kráuti* „laden", 7) *krūvà, -õs, krūvą* „Haufen" : *kráuti* „laden, zusammenstellen", 8) *lomà, -õs, lõmą* „Tal, Niederung" : *lìmti* „brechen, entzwei gehen", *lúomas* „Stand, Beruf", 9) *lūžà, -õs, lūžą* „elende Hütte" Ds : *lūžti* „brechen

(intr.)", 10) (lazdų) *plẽšos, plėšų* „plėštinės skãlos pinamãm dárbui" Slnt : *plėšti* „abreißen", 11) *slõgos, slogų* Pl. „Schnupfen" J : *slėgti* „drücken, pressen", 12) *sodà, -õs, sõdą* „Dorf" nli.: *sėdžiu* „sitze", *sóstas* „Sitz", 13) *šovà, -õs, šõvą* „cavum, caverna arboris" Kv, Ds : le. *sâva* (dial. *suôva*) „iegarena rẽta" RKr XV 134, XVII 117 oder *šâva* „rẽta, Narbe" || *šaũt* neben ostle. *saut* = li. *šáuti* „schießen", 14) *tylà, -õs, tỹlą* „schweigen; Schweiger", Instr. Pl. Adv. *tỹlomis* „schweigend" : *nutìlti* „aufhören zu sprechen", 15) *tvorà, -õs, tvõrą* „Zaun" : *tvérti* „zäunen", 16) *vorà, -õs, võrą* „Reihe" : *vérti* „aufreihen".

1) *Pagrẽbstos, -stų* „das Zusammengeharkte" Ds : *grẽbstau* „zusammenharken", 2) be *paliõvos* „fortwährend" Panemunėlis : *paliáuti* „aufhören", 3) *palũkos* „Zinsen", su... *palũkomis* J s. v. *ỹstinas* : *palũkanos* „Zinsen", *láukti* „warten", 4) *pasėdà*, Gen. *pasẽdos* ostli. „Aufenthalt als Gast" : *pasėdžiu* „sitze eine Zeit lang", 5) *pavydà*, Gen. *pavỹdos* Ds „Neid, Mißgunst" : *išvýdau* „ich erblickte", *véidas* „Gesicht".

Dvi-sėdà (jóti) Instr. Sing. Adv. „zweisitzig" : *sėdžiu. Pasal-kandà*, Gen. *-kañdos* „heimlich beißend (vom Hund)" nli., J s. v. *įšẽlti* : *kándu* „beiße".

7. Metatonie bei Antritt verschiedenartiger Suffixe

a. Suffix *-alā*

Beispiele für Metatonie gibt nur das Lettische:

α. 1) *kriĩmstala* Cir oder *skriĩmstala* Cir „Knorpel" : *krìmst* Cir, Schm „nagen", li. *kremslė̃*, Akk. *kremslę* oder nli. (z. B. in Kv) *krumslỹs, kruĩmslio* „Knorpel", le. *skrìmšl'i* Cir „ds.", 2) *raĩbala* Schm, aber bei Cir *ràibala* „eine bunte Kuh" : *ràibs* „bunt, fleckig", 3) *siẽkalas* Cir, Schm neben *siêkalas* Krb „Speichel": *sìeks* Cir, Schm „Drittel-
123 lof", li. *seikiù, seikėti* „messen mit einem Hohlmaß" zu aind. *sécate, siñcáti* „gießt aus", 4) *šnaũkalas* Cir „Unrat aus der Nase" : *šnàukt* Cir, Schm „schnauben, schnäuzen", 5) *zĩmala* Cir, Schm „eine Kuh mit einem Zeichen" : *zìme* Cir, Schm „Zeichen", 6) *zvaĩgala* Cir, Schm „Kuh mit weißem Sterne auf der Stirn" : *zvàigzne* „Stern".

β. 1) *skȁrbala* „Splitter, abgesprungenes Stück" Cir : *skarbs* „scharf, rauh, zänkisch", *škir̃ba* „Ritze, Spalte", 2) *spùrgalas* „Faser" : li. *spùrgas* „szyszka chmielu, kutas czapki, frędzla u firanek", *spùrgana* „szyszka chmielu", 3) *šàušalas* Cir „Schauder, Entsetzen": li. *šiáušti* „zerzausen (die Haare), verwirren".

Daß Worte vom Typus *skȁrbala* den Akzent auf der Anfangssilbe eines Wortes hatten, zeigt noch le. *krẽpala(s)* „Schleim" BGr

neben *krêpât* „dicken Schleim auswerfen". *Krẽpât* bei Krumberg kann sowohl gemeinlettisches **krèpât* oder **krẽpât* wiedergeben.

b. Suffix *-anā*

Ūkana „trüber Tag" : *ūkstos* „bezieht sich mit Wolken". *Garbana* J 700 : *gárbana* „Haarlocke" K, Kv.

c. Suffix *-atā* || *-etā*

Válkata oder *válketa* „Herumtreiber" : *vil̃ktis* „umherschweifen".

d. Suffix *-enā*

1) *gal̃venos* J s. v. *erliuotis*, 699 neben *galvenà, gálvenę* „Flachsknoten", 2) *kõtenos* J s. v. *erliuotis* neben *kótenos* „Flachsstengel", 3) *puõlena* Voc. Sing. J s. v. *į* von Nom. Sing. *puolenà* „Aas" : *púolu* „falle".

e. Suffix *-ībā*

Le. *bārdzība* Cir „Strenge, Unbarmherzigkeit" : *barg̃s* „streng, unbarmherzig". Le. *val̃stība* Cir, Schm „Reich, Staat": *vàlsts* „Gebiet, Gemeinde", *vàldît* „verwalten".

f. Suffix *-inga-tā*

Lakštiñgala : le. *lastīgala* Cir, Schm neben *lastîgala* Schm „Nachtigall". Die letztere Form ist Neubildung unter dem Einfluß einer verschwundenen Form **lastîga;* vgl. le. *bezdelîga* Schm = nli. *blezdingà, -ōs, blẽzdingą* „Schwalbe".

g. Suffix *-įavā* || *-avā*

Pỹliava „tributum frumento praestitum, poln. osep" nli., J s. v. *ištraldavoti* : *pìlti* „schütten". Le. *vìešņava* Cir *(iešņavas* U*)*: li. *įsnauja* „Flaumfett, das Netz der Eingeweide".

Le. *raũdava* BGr „wilde Ente" : *ràuda* Cir „Rotauge, Plötze", nli. *raũdas* „fuchsrot".

124 h. Suffix *-klā* (baltisch *-tlā*)

Le. *strũkla* Cir, Schm „Strom" (neben *strũgle* RKr XVII 54) : *stràume, stràva* „Strom", *stràu(j)š* Cir, Schm, li. *sraũjas* „reißend". Der Akut stammt augenscheinlich aus dem Verbum lit. *pa-srū̃ti (sruvù, sruvaũ)* „zu fließen anfangen".

Gany-klà, Gen. *ganỹklos* „Viehweide" : *ganýti* „weiden lassen".

i. Suffix *-lā*

1) Le. *mir̂la* „kränklicher Mensch" RKr XVII 68 : *mìrt* oder *mir̃t* „sterben", 2) *pámpla* „Dickwanst" Slnt : *pam̃pti* „anschwellen",

3) *vámpla* „Maulaffe“ J s. v. *išvamplinti*, 4) *vẽpla* „Gaffer“ Ds, J s. v. *išvẽpinti* : *išsivẽpti* l. c. „den Mund aufsperren“.

k. Suffix *-mā*

1) *glė́ima* „Schleim“, le. *glaĩma* BGr „Schmeichelei“ : li. *gliẽti* „beschmieren, verkleben“, 2) *šarmà, -ōs, šarmą* : le. *saŕma* RKr XV 34, Schm oder *seŕma* Cir, Schm „Rauhfrost“ : li. *šeŕkšnas* „Reif“, 3) le. *šàusmas* Cir „Schauder“ : li. *šiáušti* „verwirren, zerzausen (die Haare)“.

l. Suffix *-menā*

Armenà, aŕmeną „aufgepflügte Schicht der Erdoberfläche“ J s. v. *erliuotis* (Ark lyg pat *armenį̃* „Untergrund“ Kuliaĩ), *Armenà* — rechter Nebenfluß der Nẽmunas (Memel) Vl : *árti* „pflügen“. Metatonie zeigt noch *germenà, geŕmeną* „der bessere Teil von etwas“ J 703, doch fehlt sie in den Worten *plónmena, stórmena* J 703, *smùlkmenos,-nų* „Kleinigkeiten“.

m. Suffix *-nā*

Máukna „Tannenrinde“ nli. : *maũkti* „Rinde, Haut abreißen, schälen“. *Sie̯na*, le. *siẽna* Cir, E, RKr XVII 124, Schm „Wand“ aus aist. *seín;ā* (mit dem Zeichen : gebe ich die Akzentstelle an) : *siet*, li. *siẽti* „binden“ aus aist. **seĩteĺ*.

n. Suffix *-sā*

Le. *rũsa* BGr : *rùsa* Cir, Schm „Rost, Wetterleuchten“ || li. *rũdas* „Wetterleuchten“ Ds, *raũdas* „fuchsrot“.

Le. *tùmsa* Cir, li. *tamsà, -ōs, tamsą* „Dunkelheit“ : *témti* „dunkel werden“, ostli. *támsus* „dunkel, finster“.

o. Suffix *-si̯anā*

1) *ẽsena* J : le. *ẽšana* „Essen“, 2) *giẽsena* „Singen“ J: *gíedu* „singe“. Wenn die Intonation der ersten beiden Worte richtig angegeben ist, warum schreibt J. Jablonski *jósena* „Reiten“ J?

p. Suffix *-tā*

a. 1) le. *gàita* Cir, Schm „Gang“ : *gãju* „ich ging“.

125 b. 1) *gùlta* Ms, le. *gul̃ta* IF XXXIII 113: *gùlta* Cir, Schm „Bett“, li. *gul̃ti* „sich legen“, 2) *láiptos, -tų* „Baugerüst“ Kv : le. *làipa* „Steg“, li. *liẽptas* „ds.“, 3) le. *sẽta* „Zaun; Bauernhof“ Cir, Schm : *sèju*, ostli. *sėjaũ* 1 Sing. praet. von *siet*, li. *siẽti* „binden“.

8. Slavische Beispiele für Metatonie

1) rus. *ворóна* : *вóрон*, 2) serbokr. *crva* „Wurmstich" : *crv* „Wurm" Mikkola Ursl. Gr. I 126, 3) rus. *воробá* : *вóроб*, 4) wrus. *карóба* (neben le. *kārba* Cir „aukšlys") : rus. *кóроб*, 5) rus. *берёка* : *бéрек* „Elsbeerbaum", 6) serbokr. *kljûna* „Krampen" : *kljûn* „etwas Krummes", 7) serbokr. *kûka* „Krampen" : ostli. *kaũkas* „gabelförmige Stange zum Einführen des Netzes unter das Eis", 8) serbokr. *krîva* „krummer Säbel" : li. *kreĩvas* „scheif", 9) serbokr. *gûba* : li. *gumbas* „Beule", 10) rus. *мнá* : li. *maĩnas* „Tausch", 11) rus. *вéрба* (aber serbokr. *vŕba*) : li. *vir̃bas* „Reis, Gerte", 12) rus. *волóга* : **вóлог* (unbelegt), daher ostli. *vãlagas* „Speise; Fett als Zutat", 13) rus. *смородá* : *смóрод*, 14) rus. *волóка* : *вóлок*.

III. Stämme auf *-į̄ā*

1. Denominativa

Le. *baũža* BGr „Kuh ohne Hörner" : ostli. *baũžas* Adj. „ohne Hörner".

2. Deverbativa

a. Acutus statt circumflexus: Beispiele weist nur das Lettische auf. 1) *dir̃ša* Schm „qui cacat" : *dìrst* „cacare", 2) *laĩža* Schm „Leckermaul" : *làizît* Cir, Schm „lecken", daher die Neubildung *làiža* Cir, 3) *luõža* Cir „Schleicher" : li. *lañdo* 3 praes. frequ. von *lendù* „krieche", 4) *maĩña* Cir „Tausch, Wechsel" : li. *maĩno* 3 praes. „wechselt", 5) *maĩšu* laĩba „gemischtes Korn" : *màisît* „mischen, mengen", 6) *mĩža* BGr, Cir, Schm „qui mingit" : *mìzt* „mingere", 7) *tuõša* Cir „Stöhner" : *tùost* Cir „stöhnen", 8) *vãža* „Spur" RKr XVII 62 : ostli. *vėžà*, *-õs*, *vė̃žą* „Wagengeleise".

Akutierte Wurzeln mit Endbetonung in Worten des Typus *dir̃ša* erhalten Akut auf der Anfangssilbe, z. B.: *pir̃ža* „wer furzt" Cir, Schm neben *pir̃st* „furzen", *kũja* Schm „Stock" neben *kaût* „schlagen" und *kûdît* „antreiben". *Smar̃ža* Cir „Geruch, Duft" hat die Intonation vom Verbum *smir̃dêt* Cir „riechen, stinken", *smer̃delis* Cir „Stänkerer" verallgemeinert.

b. Circumflexus statt acutus. 1) *ekėjà* „Eggen", *ekė̃jos* laĩkas J: *ekėti* „eggen", 2) *gavėjà*, *-ė̃ją* „Fasten" J : *gavėti* „fasten", 3) le.
126 *kràuja* Cir „Haufen": *kraût* „auf einen Haufen bringen", 4) le. *pl'àuja* Cir „Ernte": *pl'aût* „ernten, mähen", 5) *sėjà*, *sė̃ją* „Saatzeit", le. *sèja* Cir, Schm „Saat" : *sẽt* „säen", 6) *sodžìà*, Gen. *sõdžios* „Dorf" Ds, daher ist entlehnt le. *sãdža* BGr, Cir, Krb : *sẽdžiu* „sitze", 7) le.

spèja Schm „Kraft“, aber *ìespẽja* Schm „Möglichkeit, Geschicklichkeit“ (wo *ẽ* auch aus *è* herkommen kann) : *spẽt* „vermögen, können“.

3. Metatonie bei Antritt verschiedenartiger Suffixe

a. Suffix *-alį̄*

Le. *raĩbal'a* Schm „bunte Kuh“ : *ràibs* „bunt“.

b. Suffix *-en-īkį̄*

Le. *dal̃dzenĩca* Cir „Sense“ : li. *dal̃gis* „ds.“. Le. *dal̃'ģis* „Sense“ (Plāk'is Izv XX,3 45) scheint aus dem Litauischen entlehnt zu sein.

c. Suffix *-nį̄*

a. 1) Le. *nekaũńa* Cir „Schamlose“ : *kàuns* Cir, Schm „Scham“; vgl. ostli. *kũvis* (3 praes.), *kūvětis* „sich schämen“, 2) le. *pel̃'ńa* „Verdienst, Erwerb“ IF XXXIII 109 : *pèlnît* „verdienen, gewinnen“, davon die Neubildung *pèl'ńa* Cir, Schm.

b. *Vilnià*, Gen. *vil̃nios* „Welle“ ostli.: ostle. *vil'ńa* RKr XVII 130 hat den Akut vom Verbum *el̃t* „wälzen“ bezogen.

d. Suffix *-stį̄*

Į̃sčia (gew. Pl.) „Schoß, Eingeweide“ : le. *ìekšas* „Eingeweide“ aus balt. **eñstį̄*.

e. Suffix le. *-ša* (balt. *-tį̄*?)

Le. *tiẽpša* Cir, Schm „der Eigensinnige, Trotzkopf“ : *tìeptiês* „hartnäckig Recht haben wollen“.

Der Ursprung von *-ša* in le. *smařša* BGr oder *smaŕša* Schm „Geruch, Duft“ *(: smirdêt)* ist unklar.

4. Slavische Beispiele für Metatonie

a. Serbokr. *dȁća* neben *dȁti*, le. *duôt*.

b. Serbokr. *krȁđja*, rus. *крáжа* : *крaдý*.

IV. Stämme auf *-į̄ē*

1. Zweifache Intonation bei ein und demselben Wort

1. *aviẽtė* : nli. *avėtė* Kv (augenscheinlich entlehnt aus dem Hochlit.), le. *aviẽtene* Schm oder *aviêtenes* Cir, *aviêši* BGr (= ostli., z. B. in Ds, *aviečiaĩ*, Akk. *ãviečius*), *aviêksne* Krb, ostle. (Ciskāds) *avîša* „Himbeere“, 2) *aukšlė̃*, *aũkšlę* Ds, Seinaĩ (Bg[1] 149) : *áukšlė* „Weißfisch, cyprinus alburnus“ K, Vl, J[3] 1003,8; 3) *biřžė* Brž, le. *bìrze* Cir,
127 Schm neben *biŕzums* Cir: *biřze* BGr „Saatstreif“, li. *biřžė* „angemerkte Grenze des besäten Ackers in der Saatzeit“ Ds || nli. *biřžti* „eine

bìržė ziehen“ Kv; 4) le. *cìrpe* Cir : *cir̃pe* Schm „Sichel“ für *sirpe* nach *cìrpt* „schneiden, scheren“, 5) *duobẽ*, *duõbę* : ostli. *dúobę* neben Nom. S. *duobẽ* Ds, J s. v. *įgulėti* „Grube, Grab“. Le. *dùobe* Cir, Schm „Grube, Gartenbeet“ neben *duôbjš* Cir „tief, niedrig“, *duôbulis* Cir „Vertiefung“, li. *išdúobti* „auskehlen, aushöhlen“, 6) le. *dzìrkstele* Cir, Schm : *dzir̃kstele* RKr XVII 124 „Funke“, 7) *garbẽ*, *gar̃bę* westli., nli. : ostli. *gárbę* bei Nom. S. *garbẽ* „Ehre“ Ds : *gar̃bsto* 3 praes. von *garbstýti* „loben“ frequ. zu *ger̃bti* „ehren“, 8) *gerklẽ*, *ger̃klę* nli., J s. v. *įsigyžénti*, *įspriñgti* : ostli. *gérklę* bei Nom. S. *gerklẽ* „Kehle“ Ds, Smil̃giai, J s. v. *įrýti*, *gỹžti* || *gérti*, le. *dzer̃t* „trinken“, 9) *gleĩvės* : *gléivės* „Schleim“ J 707 s. v. *gléima* || *gliẽti* „schmieren, verkleben“, 10) *griežẽ*, *griẽžę* Slnt : le. *griêze* Cir „Schnarrwachtel, crex pratensis“, li. *griežėlẽ*, *gríežėlę* „ds.“ Panemùnis || *gríežti* „schreien (von der Schnarrwachtel)“, 11) le. *kàudze* Cir, Schm : ostli. *káugė* oder *kiáugė* || *kũgis* „Schober“, 12) le. *ķève* Cir, Schm : *ķẽve* BGr „Stute“, ostli. *kẽvė* „Schindmähre“, 13) le. *làse* Schm : *lãse* Cir „Tropfen“, 14) *laũmė* ostli. (z. B. Ds, Kp), nli.; *laumẽ*, *laũmę* K, Už, SN „eine Art Fee“ : le. *laũma* BGr „Hexe“, 15) *lėlẽ*, *lẽlę* Ds, K, *lẽlė* Kv „Puppe; Puppille“ : le. *lêle* Cir „Blutegel; Ziegenmelker“, nli. *lẽlė* „caprimulgus“ Kv, 16) *maĩlius* „etwas Kleines; kleine Fische“ Ds : *máila* nli.; le. *maĩle* „kleiner Fisch“ Cir, Schm, 17) *meñtė* : le. *meñte* (Lehnwort) „Rührholz; Ruder“ neben li. *menčiù*, *mę̃sti* „quirlen, umrühren“, 18) *notrẽ*, *nõtrę* Ds *(nõterė* SN, *nõtrėlė* Kv, J s. v. *gùdnotrėlė)* : le. *nâtre* Cir, Schm, „Nessel“, *nâtnis* M., *nâtna* F. „leinen“ Cir, 19) *pỹlė* Kv, Slnt (vielleicht kurisches Lehnwort) : le. *pîle* „Ente“ BGr, Cir, E, Schm, 20) *pynẽ*, *pỹnę* „Flechte“ : le. *pîne* Cir, Krb (*pîna* Schm) „Haarflechte“ mit dem Akut nach *pît* „flechten“, 21) *plėvẽ*, *plẽvę* nli. : le. *plêve* Cir, Schm „dünnes Häutchen, Membrane“, 22) *rievẽ*, *riẽvę* „Schicht, Lage, Jahrring, Narbe“ : le. *riêva* Schm oder *riẽva* Krb (kann auch auf **rìeva* zurückgehen) „Schlitz, Riß“, 23) *šlovẽ*, *šlõvę* K : *šlóvę* bei Nom. S. *šlovẽ* Jaunius Gram. 76, nli. *šlóvė* „Ruhm, Ehre“, 24) le. *tàure* Cir, Schm : *taûre* Krb „Jagdhorn“; li. *taurẽ*, *taũrę* „Weinglas; Kelch, Becher; Schröpfkopf“, 25) *tẽtė* Ds, *tẽtis* SN „Papachen“ : le. *tẽta*, *tẽtĩns* Cir, 26) le. *ùodze* Schm, li. *angìs*, *añgį* : le. *uõdze* Cir „Schlange“; vgl. nli. *ánkštara* „inkštìras“, 27) *varškẽ*, *vaŕškę* KGr § 634: *várškę* J s. v. *gniáužti*, Ds bei Nom. S. *varškẽ* „Quark“, 28) *žibiñkštė*
128 Ds, Lnkm: le. *zebiêksta* Cir, Schm „Wiesel“, 29) *žolẽ*, *žõlę* : le. *zâle* Cir, Schm „Gras, Kraut“ mit dem Akut aus *zelt*, li. *žélti* „grünend wachsen“.

2. Denominativa

a. Von Substantiven

α. ′ stat ˜ : 1) *vil̃kė* „Wölfin" Ds, J s. v. *élnis* (oder *vil̃kienė* SN) : *vil̃kas* „Wolf", 2) *zùikė* „Häsin" J s. v. *élnis* : *zuĩkis* „Hase", 3) le. *sniẽdze* Cir, Schm „Dompfaff, li. *sniẽgena*" : *snìegs* „Schnee", 4) le. *zvirgzde* BGr : *zvìrgzdis*, Gen. *-da* Cir, Schm, li. *žvirgždai* „Kies, grober Sand".

β. ˜ stat ′ : 1) nli. *prũsė* : hli. *prûsė* „Preußin" von *prûsas* „Preusse", le. *prũsis*, 2) nli. *kaimỹnė* : hli. *kaimýnė* „Nachbarin" von *kaimýnas*, le. *kaĩmĩns* „Nachbar". Vgl. auch nli. *ubãgė* „Bettlerin" neben *ùbagas* „Bettler", *vokỹtė* „die Deutsche" neben *vókytis* „der Deutsche", aber hli. *ùbagė* und *vókietė*, 3) ostli. dial. *balañdė* Tvr, Valkiniñkas : *balánda* K, Kv, SN, le. (Lehnwort) *balañda* Schm neben ostle. *bolûdene* RKr XV 107, XVII 114 aus balt. *baländ:d̂* (: bezeichnet die Akzentstelle) = ostli. dial. *balandà,-õs*, *bãlandą* Ds (und *balandẽ*, *bãlandę* Lnkm) „Melde", 4) *omẽ*, *õmę* „Instinkt" Kv: *ómynė* „Gedächtnis, Bewußtsein" Kv, Slnt, 5) *piẽnė* „Gänsedistel" : *píenas* „Milch", 6) *pẽdės* (Zuweilen Sing. *pẽdė*) „statumen" Slnt : *pẽdžios*, *pẽdžių* Kv.

b. Von Adjektiven

α. ′ statt ˜ : 1) *kváišė* (bóba) „Blödsinnige" Kp : *kvaĩšas* „blödsinnig" Lnkm, 2) *láimė*, le. *laĩme* Cir, Schm „Glück" : li. *laimùs*, *laĩmų* „glücklich", 3) *láisvė* „Freiheit" : *laĩsvas* „frei", 4) *méilė* „Liebe" : *meilùs*, *meĩlų* „lieb", 5) *ménkė* nli.; le. *meñce* BGr „Dorsch, gadus morrhua (nach RKr IX 93)" : li. *meñkas* „gering", 6) *šiáurė* „Nord", nli. *šiáurės* vėjas „Nordwind" Jauniaus Gram. 73 : *šiaũras* (vėjas) Adj. „rauher (nordischer) bis zu den Knochen durchdringender Wind" Lnkm, *atšiaurùs*, *atšiaũrų* „rauh, streng" nli., 7) le. *vẽrte* „Wert" (nli. *vertė̃* Dauk.) : li. *veřtas* „wert" (vielleicht Lehnwort).

β. ˜ stat ′ : 1) *gaĩlės*, ostli. *gaĩliai* „Porsch" : *gáilūs* N. Pl. „ätzend, beizend, herb, bitter", 2) *tỹrė* „Brei": *týras* „rein, klar, wüst, öde, waldlos", *týrai* oder *týruliai* „großer und tiefer Morast", le. *tĩrs* „rein" BGr, Schm.

Gylė̃, *gỹlę* ostli., J s. v. *gilė̃*, le. *dzìle* Cir „Tiefe": li. *gilùs* „tief", le. *dzelme* Cir „Tiefe".

129 ## 3. Intonationswechsel in der Komposition

a. ′ statt ˜ : 1) *padángės* „die hohen Räume unter dem Himmel" KGr § 645 : *dangùs*, *dañgų* „Himmel", 2) le. *pagul̃te* Schm „Raum unter dem Bett" : *gùlta* Schm „Bett", 3) *pakámpėmis* Instr. Pl.

Adv. SN „in den Winkeln, geheim“ : *kam̃pas* „Winkel“, 4) *pakrántė* SN „die Strecke Landes am Ufer“ : *krañtas* „steiles Ufer“, 5) *pakráušė* Kv, *pakriáušė* Slnt „Stelle an einer Schlucht, einem Steilufer“ : *kriaũšius* „steiler Abhang, steiles Ufer“, 6) le. *paspārne* Cir, Schm „Zufluchtsort“ : *spārns*, li. *spařnas* „Flügel“, 7) le. *mũs-mẽre* Schm „Fliegenschwamm“: *mèris* „Pest“ neben *mẽrêt* Schm „hungern“, 8) le. *suômastaũkle* Cir „Kummetriemen“ : *àukla* „Schnur“, 9) *šien-pjûtė* J s. v. *ik* „Heumachenszeit“ : *pjūtìs*, *pjũtį* „Ernte“.

b. ˜ statt ′ : 1) *pakal̃nė* „Niederung“ : *kálnas* „Berg“, 2) *paklẽtė* Ds „Raum unter der Klete“: *klėtìs*, *-iẽs*, *klẽtį* Ds „Vorratshaus“, 3) *palõvė* Ds „Raum unter dem Bett“: *lóva* „Bett“, 4) *pasõstė* „Sitz“ K, Kv : *sóstas* „Thron“, 5) *pakõjė* ostli. „Stelle an den Füßen“ : *kója* „Fuß“. Le *pakâje* „Fuß eines Berges; Schemel“ RKr XVII 70 weist auf die balt. Urform *pakâj:ẽ* — mit Endbetonung, 6) *geřvuogė* K neben *gérvuogė* J „Brombeere“.

4. Deverbativa

a. ˜ stat ′ : 1) *bẽgė* „Lauf“ Sv : *bẽgti* „laufen“, 2) *drūžẽ*, *drũžę* nli., J s. v. *išilgas* „Streif, Strich“ : *druõžlės* ostli. „Späne“ ‖ *dróžti* „schnitzen“, 3) le. *dùre* Cir, Schm „Faust“ : *dur̃t* „stechen“, 4) le. *dzìres* Cir, Schm „Gastmahl, Schmaus“ : *dzeř̂t* Cir, Schm „trinken“, *dziř̂dît* Cir „tränken“, 5) *džiovẽ*, *džiõvę* Ds „Schwindsucht“ : *džiū́ti* „trocknen“, 6) *grẽbė*, *grėbẽ* „Zusammenharken“ J : *grẽbti* „harken“, 7) *klõjė* „Stelle, wo man den Flachs ausbreitet“ J s. v. *įsibū́ti* : *klóju* „breite aus“, 8) *kũlė* „Dreschen“ Ds : *kùlti* „dreschen“, 9) *liñgė* „Milan (ein Vogel)“ Ds : *lìngė* Ds „Stange, an der man die Wiege aufhängt“, le. *līguôtiês* „sich schaukeln“, 10) le. (mãlu) *mìne* Cir „Stelle, wo man den Lehm tritt“, li. *mỹnė* Ds „das Brechen von Hanf und Flachs“ : le. *mīt*, li. *mìnti* „brechen, treten“, 11) *mõlė* „Mahlen“ An, Ds, le. *màlis* „das zu mahlende Korn“ : *mal̃t*, li. *málti* „mahlen“, 12) *õrė* „Pflügen“ An, Ds : *árti* „pflügen“, 13) le. *šk̂ėle* Cir, Schm „eine Schnitte Brot“ : *šk̂el̃t*, li. *skélti* „spalten“, 14) *tvėrẽ*, *tvẽrę* „funiculus, quo dal̃gis ad manubrium alligatur“ Bg[1] 183, J s. v. *įtvara*: dal̃gį *tvérti* „die Sense an den Sensenstiel ansetzen“, 15) *volẽ*, *võlę* „ovaler Faßspund“, le. *vàle* „Waschbläuel“ Schm „Schlägel; Heuschwade“ Cir : *velt* Cir, Schm, li. *vélti* „wälzen“, 16) *žymẽ*, *žỹmę* Ds, Kv, J s. v. *iššyměti*, le. *zìme* Cir, Schm „Zeichen“ aus balt. **žin-mįẽ* : le. *pazīt*, li. *pažìnti* „erkennen“.

b. ′ statt ˜ : 1) le. *kaĩte* BGr, Cir „Schaden, Fehl“ (daher *kaĩtêt* Cir) : *kaĩtêt* BGr „fehlen, schaden“, wo die gestoßene Intona-

tion auf gemeinle. fallender beruhen kann, aus **kàitêt* : li. *kaĩsti* „heiß werden", 2) *mýžė* Ds „švirkštỹnė, Spritze": *mỹžti* (*y* vielleicht aus *į*) „mingere", 3) *pl'érpė* Ds „Schnarre" : *pl'erpti* „knarren", 4) le. *rũpes* Cir, Schm „Sorge, Kümmernis": li. *rũpi, rūpėti* „besorgt sein", *raũpti* „stochern, kratzen", 5) le. *svìlpe* Cir „Pfeife" : *pasvìlpt* Cir, li. *švìlpti* „pfeifen", 6) *váišės, -šių* „Bewirtung, cibi varia genera hospitibus apposita" Kv : *viẽšės* „actus τοῦ viešėti" Kv, *viẽši* 3 praes., *viešėti* „zu Gaste sein" || *váišinti* „bewirten" nli., 7) *vélkė* „Riegel" Tvr (neben *velkẽ* Ds), le. *vẽlce* Cir „kurzer Zeitraum" oder *velce* RKr XVII 85 : *vèlku, vìlkt* „ziehen, schleppen", 8) le. *vìlce* Cir : *vìlkt* „ziehen".

Bei Endbetonung des Verbums hat das Nomen Anfangsbetonung: le. *sprãdze* BGr, Cir, Schm „Schnalle" neben *sprâgt*, li. *sprógti* „platzen" aus balt. **sprãkteti*.

5. Metatonie bei Antritt verschiedenartiger Suffixe

a. Suffix *-elē*

Beispiele für Metatonie gibt nur das Lettische. 1) *dvẽsele* „Seele" BGr, Cir, Schm : li. *dvėsti* „blasen; krepieren", 2) *skremstele* Cir „Knorpel" : *skràmstîtiês* Cir, 3) *speñdzele* Cir „Pferdebremse" : li. *speñgti* „klingen (von den Ohren)".

Demin. le. *vâcele* Cir, Schm „Kober" = ostli. *vokẽlė* „Korb".

b. Suffix *-enē*

Beispiele für Metatonie gibt nur das Lettische. 1) *gluõdene* Cir : nli. *gluõdenas* „anguis fragilis" zu *gluodùs, gluõdų* „glatt", 2) *mĩzenes* Cir „ostli. *sañtamyžės*, eine Art kleiner Ameisen" : *mìeznu, mìzt* „mingere", 3) *slaũcene* Schm „Milcheimer" : *slàukt* „melken", *slàucît*, ostli. *šlaukaũ, šlaukýti* „wischen, fegen".

Ohne Metatonie : *gaîlenes* Cir „Art gelber Pilze" zu *gaîlis* „Hahn"; *kàpene* Cir „schneelose Stelle auf der Straße", ostli. *prakõpnė* Ds „ds." (vielleicht aus **prakõpinė*).

c. Suffix *-ībē*

Daugybės Akk. Pl. J s. v. *góbti* (Vl); *gerỹbė, gražỹbė, dorỹbė, piktỹbė* neben pl. t. *gėrýbės, grožýbės* SN (J s. v. *gerýbė*). Bei Kurschat *-ỹbė*, ostli. (z. B. An, Ds, Kp) und nli. *-ýbė*.

d. Suffix *-īnē*

Akmenỹnė, dumblỹnė, gyvatỹnė gegenüber *akmenýnas* usw. — coll.

131 e. Suffix *-klē*

α. ′ statt ˜ : *žìrklės, -lių*, le. *zir̃kles* RKr XVII 124 (Alūksne), *dzir̃kles* Cir, Schm „Schere“ neben li. *žer̃gti* „ausspreizen (Beine)“, *iššir̃gti* „sich ausspreizen“ J. Dies Beispiel ist zweifelhaft, weil man statt *iššir̃gti* auch *iššìrgti* spricht; vgl. *ber̃ti* ‖ *bìrti, bìrstu* (nli.), *rem̃ti* ‖ *rìmti, rìmstu*.

β. ˜ statt ′ : 1) *ger̃klę* westli., nli. neben Nom. S. *gerklẽ* „Gurgel, Kehle“ : ostli. *gérklę* nach *gérti* „trinken“, 2) *tur̃klės, -lių* „Lenkriemen“ Ds, Bg[1] 166 : *turėti* „halten“, 3) *vel̃klės* „Stelle an einem Fluß oder See, wo man die Wäsche väscht“ Ds : *velėti* „mit dem Bläuel waschen“, 4) *baidỹklė* „Scheuche“, *kratỹklė* „Mistgabel“, *vėtỹklė* „Worfschaufel“ K : *baidyklẽ, baidýklę* usw. Ds neben Infin. *baidýti, kratýti, vėtyti*, 5) *medžiõklė* „Jagd“ : *medžióti* „jagen“.

Bei Endbetonung des Verbums hat das Substantiv Anfangsbetonung: 1) *áuklė*, le. *aũkle* BGr „Kinderwärterin“ : *aũgu*, li. *áugu* „wachse“, 2) *spróklė* „fissura“ nli., le. *sprãkle* BGr, Cir, Schm „Hintere, Gesäß“: *sprâgt*, li. *sprógti* „plätzen“.

Bei Anfangsbetonung des Verbums hatte das Substantiv Endbetonung: le. *žâkle* Cir „Stelle zwischen den Oberteilen der Schenkel, gùrnu staĩpa“: li. *žiótys, žiõčių* „Rachen; Mündung“, *žiójimas* „Aufsperren des Mundes“, was auf die Existenz eines baltischen Infinitivs **žią̃:teĩ* = le. **žãt* mit Anfangsbetonung weist. Kurschat's *jojìmas* „Reiten“, *klojìmas* „Hinbreiten“, *kandìmas* „Beißen“ weisen auf die Existenz baltischer Infinitive mit Endbetonung **jãteĩ, *klãteĩ, *kánsteĩ* = le. *jât* „reiten“, *klât* „breiten“, *kuôst* „beißen“.

f. Suffix *-lē*

˜ statt ′ : 1) *dėlẽ, dẽlę* : le. *dêle* BGr, Krb „Blutegel“, 2) *druõžlės, druožlių̃* Ds, Kv „Späne“ : *dróžti*, le. *drãzt* „schnitzeln, hobeln“, 3) *gylẽ, gỹlę* J 704, Butrimónys, le. *zìle* Linde Mag. XVI,2 44, Schm (*zîle* BGr vielleicht aus *zìle*) : *zīle* Schm „Eichel“ für **dzīle* zu le. *dzît*, li. *gýti* „heil werden, sich erholen“; vgl. serbokr. *žȉr*, Gen. *žȉra* „Eichel“, 4) *kañklės*, le. *kùokle* Schm : *kuõkle* BGr, Cir „Harfe“, 5) *siūlẽ* „Naht“, Nom. Pl. *siūlės* J s. v. *išérdėti*, Ds : le. *šûle* „Kappnaht“ RKr XVII 57 (Duñdaga) ist infolge Zusammenfallens von ˋ mit ˆ zweideutig : *šũt*, li. *siūti* „nähen“, 6) *vaŕlė* nli., Tvr, *varlẽ, vaŕlę* Ds, K : le. *vaŕde* Cir, Schm „Frosch“.

g. Suffix *-mē*

α. ˜ statt ′ : 1) *gelmẽ, gelmę* : le. *dzelme* Cir, Schm „Tiefe“, 2) le.
132 *šķìrme* Cir : *šķir̃me* Schm „guter Fortgang, Erfolg“ mit Akut aus dem Verbum li. *skìrti*, le. *šķir̃t*, 3) *dėmẽ, dẽmę* : *dėti*.

β. ′ statt ˜ : le. *svelme* „Dunst" BGr, Cir, Schm : *svelt* BGr „sengen" wahrscheinlich aus gemeinle. **svèlt*, nli. *svelù*, *svil̃ti* || *svìlstu*, le. *svil̃stu* Cir, woher auch Infinitiv (mit Akut für ursprünglichen Zirkumflex) *svìlti*, le. *svil̃t* Cir „versengt werden".

Keine Metatonie findet sich in le. *gar̃me* RKr XVII 90 „Wärme".

h. Suffix *-smē*

Versmẽ̃, *ver̃smę* KGr § 634 : *vérsmę* Ds, Salos neben Nom. S. *versmẽ̃*, *vérsmė* „Quelle" Kv (Jaunius Gram. 76), so auch in Ds, Lnkm, le. *ver̃sme* Cir, Schm „glühender Luftstrom aus glühendem Ofen" zu *ver̃d*, li. *vérda* 3 praes., *vir̃t*, li. *vìrti* „kochen, sieden"; zum Semasiologischen vgl. ostli. *verdẽnė* „Quelle".

Metatonie liegt nicht vor in *giesmẽ̃*, *giesmę* ostle. *dzîsme* (*î* aus *iê*) „Lied" neben li. *giedu*, le. *dziẽdu* „singe".

i. Suffix *-snē*

1) le. *sluõgsne* Cir, Schm „schmaler Streifen", ostli. *slúogsna* „iš medžio plonai išdrožta plėša, dalgiui tverti, kresteliams pinti ir kt." Pùmpėnai (*ùm* dial. für *ám*), Sãlos: le. *sluõgs* Schm, *sluõga* Cir „was zum Niederdrücken gebraucht wird, Last" zu *slẽgt* Cir, Schm „schliessen", li. *slẽgti* „bedrücken, pressen", 2) *válkšnė* Skāpiškis : *val̃kšnė* Ds „Fischzug" neben *vil̃kti* „schleppen", 3) *vìlksnė* Lnkm „Zug, eine lange Reihe (von Wölfen)" : *vil̃kti* „ziehen".

k. Suffix *-stē*

α. ˜ statt ′ : *grẽ̃bstės*, *grėbsčių* „Zusammengeharktes" J zu *grẽ̃bti* „harken".

β. ′ statt ˜ : 1) le. *maĩkste* BGr : li. *maĩkstas* „lange Stange, Hopfenstange" (nach Petras Kriaučiūnas) zu li. *smaĩgas* „Stange", *smeĩgti* „stecken, hineinstecken", 2) le. *plaũkste* BGr oder *plaũksta* Cir, Schm „die flache Hand" : li. *plauskà*, *pliaũskė* „großes Holzscheit" || le. *plàukts* „Wandbrett, Regal" || rus. *плюск* „die plattgedrückte Stelle einer Sache", *плющúть* „platt schlagen", *плюсна* „Fußsohle", poln. *pluskwa* „Wanze". In semasiologischer Beziehung vgl. li. *plãštaka* „flache Hand" aus **plãškata* (Metathese; vgl. *vilkãtas* „Werwolf" aus *viltãkas*, *mastakúoti* aus *maskatúoti* „sich geberden") : le. *plaskans* „flach" BW, 3) *vìlkstė* „Zug, Rudel (von Wölfen)" Panemunėlis : *vil̃kti* „ziehen".

l. Suffix *-šē*

˜ statt ′ : 1) *bõbšė* „Großmutter" Kv, J s. v. *išgydyti* : *bóba* „al-
133 tes Weib", 2) *tõkšė* im Ausdruck taĩ tókia *tõkšė* (= *tokẽlė* Ds) „so steht die Sache" Kv : *tóks*, Gen. *tókio* „ein solcher".

m. Suffix *-tē*

α. ′ statt ˜ : 1) *grįžtė* J s. v. *grę̃žti*, 472, 713 (nli. in Kv *grýžtė* oder *grýžtis* F.) neben *grį̃žtė* J, le. *grìste* Cir „Knocke" zu li. *grę̃žti* „wenden, drehen", 2) le. *saĩte* BGr, Cir, Schm „Band, Fessel" : *sìet*, li. *siẽti* „binden" (praes. *sienù* Lnkm, Tvr).

β. ˜ statt ′ : 1) *apařtės* SN „autams ir vyžoms prisieti pynės" : *apvártė* Kv „vyžų, naginių apìvaras" neben *vérti* „einreihen", 2) *mazgõtė* „Lappen, mit dem man das Geschirr abwäscht" : *mazgóti* „waschen", 3) *nešiõtė* „Kinderwärterin" : *nešióti* frequ. von *nèšti* „tragen", 4) *pagaũtė* „alles, woran man sich halten kann" Lnkm : *pagáuti*, 5) *paklõtė* „Bettlaken" Jaunius Gram. 77 : *paklóti* „Bett machen", 6) *pamaũtės* „Unterhosen" Ds : *pamáuti* „Unterhosen anziehen", 7) *šienaũtė* „Heumachenszeit" Ds : *šienáuti* „mähen", 8) *važiuõtė* „Fahren, Fahrt" : *važiúoti* „fahren".

n. Suffix *-tinē* (> le. *-tne*)

Vìlkstinė „Zug, lange Reihe" Kp : *vil̃kti* „ziehen". Le. *mĩtne* Cir, „Wohnort": *mist* Cir „sich nähren; wohnen", li. *mintù*, *mìsti* „sich nähren", *maĩstas* oder *maĩtas* „Nahrung, Futter", *meĩtėlis* „Mastborg".

Bei Endbetonung des Verbums hat das Substantiv Anfangsbetonung: 1) le. *smel̃tne* Cir „das feine Mehl, das beim Grützemachen abfällt" : *smal̃ks* „fein, subtil", 2) le. *vĩkne* BGr „Ranke" zu *vît* „flechten, winden"; *kn* aus *tn*, vgl.: *vĩřkne* BGr, Cir „Aufgereihtes" = li. *vìrtinė* Ds „Bündel" || *vérti*, le. *vẽrt* „aufreihen".

o. Suffix *-ulē*

Le. *skraĩdule* „Herumtreiberin" RKr XVII 52 (Sasmaka) : *skrìet* „eilig laufen, fliegen", li. *skraĩdo* 3 praes. frequ.

V. Stämme auf *-i(ī)-* || *-įo-*

1. Zweifache Intonation bei ein und demselben Wort

1) *aulỹs*, *aũlio* nli. : le. *aũlis* BGr „Bienenstock", 2) *eŕšketį* Salos, Kp : *éršketį* Brž neben Nom. S. *eršketỹs* (*e-* > ostli. *a-*) J 695, auch *eršk̃etis* K, SN, *eršk̃tis* Ds, *éršk̃tis* nli. (mit zwei Akzenten; nur einen haben die Formen Instr. S., Nom. Du. *éršk̃ečiu*, Akk. Pl. *éršk̃ečius*): le. *ẽrkšk̃is* BGr, Cir, *ẽrkšis* Schm neben *eŕkšk̃is* BGr (Neu-Autz) „Dornstrauch" vielleicht aus **ę̃ršk̃(e)tis* || **eŕšk̃(e)tis*; zum Vokalausfall vgl. le. *riẽksts* = li. *ríešutas* „Nuß", le. *ašk̃i* = li. *ašučiaĩ* „die Haare
134 des Pferdeschweifes", 3) *gařnio* J : *gárnio* Ds zum Nom. S. *garnỹs* „Reiher", 4) le. *grìslis* Cir : *grîslis* Schm „Riedgras, Segge". *Grîsls*

BGr ist zweideutig, 5) le. *ìezis* Schm : *ìẽzis* Cir „Sandstein“ zu nli. *iežiù, iẽžti* „schälen, aushülsen“, 6) *korỹs, kõrio* : le. *kâre* Schm „Wabe“, 7) *kuilỹs, kuĩlio* K, *kuĩlis* nli.: le. *kuĩlis* BGr, Cir, Schm „Eber“, 8) *kūšỹs, kũšio* : le. *kũsis* Cir, Schm „die weibliche Scham; die Schamhaare“, 9) le. *lèmpis* Cir : *leñpis* BGr, *luñpis* Cir „Tölpel, Bengel, Lümmel“, 10) *lokỹs* = le. *lâcis* Cir, Schm „Bär“. Gen. S. *lõkio* K ist zweifelhaft. Andere Tatsachen der litauischen Sprache weisen auf Gen. S. *lókio*, 11) *lõpšio* KGr § 566 : *lópšio* Ds, *lópišio* Jaunius Gram. 74 zum Nom. S. *lopšỹs* und nli. *lopišỹs* „Wiege“, 12) *lõvio* KGr § 566, Jaunius Gram. 73, nli. nach J s. v. *išdúobti* : *lóvio* Ds, J zum Nom. S. *lovỹs* „Trog“, 13) *papařtis* Ds: *papártis* K, Kv, SN oder *papartỹs, pãparčio* Seinaĩ „Farnkraut“; vgl. le. *papařde* BGr und *papaŕde* Cir, Schm „ds.“, 14) *pũznis* Ds „vermodertes Stück Holz“ : le. *pũznis, pũžņi* Cir „Fäulnis, Eiter“, 15) *širšlio* KGr § 566 : *širšlius* Akk. Pl. bei Donal. VII 217 neben Nom. S. *širšlỹs* „Wespe“, 16) *šuolỹs, šuõlio* KGr § 566 : *šúolis* Ds, Rm „Sprung“, le. *suôlis* Cir, Schm „Schritt“, 17) *viřkštis* „der Stengel langstieliger Pflanzen“: le. *viřkšķis* „Erbsenstroh“ Ãzupe (*viřkṣne* „Kartoffelstaude“ Dundaga) RKr XVII 64 zu li. *virkštu, virkšti* „żólknąć, więdnąć“ KosL, 18) le. *vìrši* Cir, Schm, rus. *вéрес(к)* : li. *vìržiai* „Heidekraut“, le. *viŕza* Cir, Schm „Vogelgras, alsine media“, 19) le. *zvìņi* Schm : *zvĩnis* BGr „Schuppe“, *zvĩna* Schm „Schinn“, 20) *žaĺktis* Ds : le. *zaĺktis* Cir || *zaltis* Schm = li. *žaltỹs, žálčio* K, nli., SN „Hausschlange, coluber“.

2. Komposita

a. ˜ statt ′ : 1) *pabuřnis* K: *pabùrnis* Ds „Naschwerk; Vorderteil des Bastschuhes“ zu *burnà, bùrną* „Mund“, 2) *sąsprañdis* „Kummetschnur, sùmatas“ Kùrtuvėnai : *sprándau, -dyti* „einspannen“, *sprándas* „Nacken“, *sprindỹs* ostli. = le. *sprîdis* „Spanne“.

3) *ĩldagtis* nli. J und *ýldagtis* „Brenn-, Locheisen“ : *ýla* „Ahle“, 4) *gaĺžudį* J s. v. *galžuda* „Mörder“ : *gálvą*, Nom. *galvà* „Kopf“, 5) *giřnkalis* K : *gìrnkalis* J „Mühlsteinschärfer“ : *gìrna*, 6) *didžiagaĺvis* „großköpfig“ : *gálvą*, 7) *trumpakõjis* „kurzbeinig“ : *kója* usw.

b. ′ statt ˜ : 1) *padángiai* „Luftkreis“ KGr § 581 : *dañgų, dangùs* „Himmel“, 2) *padýsniai* „Stellen am Ufer des Flusses Dysnà“ : *Dỹsną, -õs* Tvr, 3) le. *pakaĩši* Cir „Streustroh“ : *kàisît* Cir, li. *kaĩšo* 3 praes., 4) *pakìrsniai* „Stellen am Fluß Kirsnà“ : *Kiřsną, -ôs*, 5) *paliáukis* „Wamme“ K, J s. v. *gurklỹs* : *liaũkos* „Halsdrüsen“, 6) *patũbis* „Filzkissen“ K : *tũbą, tūbà* K „Filz“, aber nli. *tũbas*, 7) le. *apaũši* Cir, *apaûši* Schm „Halfter“ : *àuss*, li. *ausìs* „Ohr“, 8) le.

135 *apcir̃knis* Schm „Kornkasten“ : *cìrst* „hauen“, 9) *apruõcis* Schm „Aufschlag“ : *rùoka* „rankà“, 10) *ìeruõcis* Schm „Werkzeug, Instrument“ : *rùoka*, 11) le. *ìẽdzẽrklis* Cir, ostli. *ingérklis* Ds „Trichter an Fischreusen“ : *geŕklę* „Kehle“, 12) le. *suôvãrdis* „Namensvetter, li. bendravar̃dis“ Schm, RKr XVI 42 : *vãrds* „Wort, Name“, 13) le. *grũtdiẽnis* Cir „Armer Teufel“, *sę̀rdiẽnis* Schm „Waise“ : *dìena* „Tag“.

Pavẽnis Ds, le. *pavẽnis* Cir, *àizvẽnis* Cir „schattiger Ort“.

3. Denominativa

a. Von Substantiven. ˜ statt ′ : 1) *kiaũšis* „Ei“ : *kiáušas* „Schale; Schädel“, 2) *taũkis* „Beinwell, symphytum officinale“ : *táukas* coll. „Fett“. Vgl. *avìžis* „libellula“ Kv, Žem. Panemunė, „melolontha vulgaris“ Šiauliaĩ zu *avižà* „Hafer“.

Die Metatonie ist nicht sichtbar bei: 1) le. *riẽvis* Cir : *riêva* Cir „Riß (im Kleide)“; 2) le. *l'uŕbis* BGr : *l'uŕba* Schm, li. *liùrbis* nli., aber *liuŕbas* Krb „dummer, maulaffiger Mensch“.

b. Von Adjektiven. *α.* ˜ statt ′. Abstrakta: *aũgštis* „die Höhe“, *bal̃tis* „das Weiß“, *drũtis* „Stärke“, *ìlgis* „Länge“, *kar̃štis* „Hitze“, *stõris* „Dicke“, *sũris* „Salzigkeit“ : *áugštas* „hoch“, *báltas* „weiß“, *drũtas* „dick, stark“, *ìlgas* „lang“, *kárštas* „heiß“, *stóras* „dick“, *sũras* „salzig“. Konkreta bewahren die Intonation des Adjektivums: *bẽris* „braunes Pferd“ (neben nli. *véido bẽris* „braune Gesichtsfarbe“), *gývis* „lebendes Wesen“ (neben *gỹvis* „Lebensfähigkeit“: *kàs tõ gývio gỹvis!* J 705), *júodis* „schwarzes Pferd“ (neben *juõdis* „Schwärze“), *márgis* „bunter Ochse“ (neben *mar̃gis* „Buntheit“), *pálšis* „fahler Ochse“, *sũris* „Käse“ = „etwas Salziges“ *(kàs tõ sũrio sũris!)*.

Abstrakta: *geltõnis* „das Gelb“, *mėlỹnis* „das Blau“ : *geltónas* „gelb“, *mẽlynas* „blau“. Konkreta: *ãplamis* „unaufmerksamer, zerstreuter Mensch“, *mẽlynė* „blauer Fleck; die Bläue“ : *ãplamas, mẽlynas* Adj.

Bildungen mit V̨rddhi: *gẽris* „Zufriedenheit; guter Umgang“, *rẽtis* „Sieb“, *sẽklis* (le. *sèklis* Krb „Sandbank“), *dỹdis* „Größe“, *gỹlis* „Tiefe“, *pỹktis* „Bosheit“, *slỹdis* „Schlüpfrigkeit“, *grõžis* „Schönheit“, *lõbis* „Reichtum“, *mõžis* „Kleinheit“, *plõtis* „Breite“, *skõnis* „Geschmack“ : *gẽras* „gut“, *rẽtas* „selten“, *seklùs* „seicht“, *dìdis* „groß“, *gilùs* „tief“, *pìktas* „böse“, *slidùs* „schüpfrig“, *gražùs* „schön“, *lãbas* „gut“, *mãžas* „klein“, *platùs* „breit“, *skanùs* „schmackhaft“. Konkreta zeigen keine V̨rddhi: *plìkis* „Kahlkopf“, *sẽnis* „der Alte“, *šmùlis* „ohne Hörner“, *žãlis* „der Rote“, *žìlis* „Graukopf“.

136 *Ąsõtis* „Krug, urceus“ Slavìkai: *ąsótas* „gehenkelt“. *Gyslõtis* Sãlos, SN, Seinaĩ *(gyslõnis* Ds*)* „Wegerich“ : *gýslotas* (**gýslonas*, vgl. *vìlnonas*) „aderig“. Le. *stùris* Cir, Schm „Ecke, Winkel“ : *stũrs* BGr „hartnäckig“. Le. *dvìnis* Cir, Schm neben *dvĩnis* BGr „Zwilling“ : li. *dvýnas* Adj. Ds.

β. ′ statt ˜ : 1) le. *ķeĩris* „der Linkhändige“ BGr, Cir: li. *kaĩr(i)as* Adj. „link“, 2) le. *kreĩlis* „der Linkhändige“ Linde Mag. XVI,2 48 oder *kreĩlis* Krb 1. c. 70 : **krèils* Adj. || *krèiss* „link“, li. *kreĩvas* „schief“. Wegen der Akzentstelle vgl. li. *žãlis* || *žalỹs* „roter Ochse“, *šẽmis* || *šėmỹs* „aschgraues Tier“, 3) le. *kraũpis* Cir, Schm „Krätze, Grind“ : li. *kraupùs, kraũpų* „rauh, holperig“, 4) li. *šiaurỹs, šiáurio* KGr § 568 „Nordwind“ : *šiaũras* vėjas „rauher, durchdringender Wind“, 5) li. *šiùrpis* (z. B. *gaidỹs*), *šiùrpė (vištà)* „dessen Haare oder Federn zerzaust sind“ Ds, Lnkm : *šiurpùs, šiurpų* „rauh, nicht glatt; schneidig, rauh (Wind)“, *šiurpas* „Schauder“.

4. Deverbativa

a. ˜ statt ′ : *bẽgis* „Lauf“ || *bẽgu, ẽdis* „Fraß, Fressen“ || *ẽdu, grẽbis* „Zusammenharken“ J || *grẽbiu, rẽžis* „Schneiden, abgeschnittenes Stück“ || *rẽžiu, valgis* „Speise“ || *válgau*, le. *màlis* Cir, Schm „malamieji grūdai“ || le. *malt* „mahlen“, *mõjis* „Wink“ || *móju, šõkis* „Sprung, Tanz“ || *šóku, puõlis* „Fall“ || *púolu, dũris* „Stich“ || *dùrti, gniũžis* „Handvoll von etwas“ || *gniáužiu* „drücke zusammen“, *trũkis* „Verhebung; Fortsetzung“ || *tráukiu, ũgis* „Wuchs“ || *áugu.*

1) *gaidỹs, gaĩdžio* : le. *gaĩlis* „Hahn“ zu li. *gíedu* „singe“, 2) *glėbỹs, glẽbio* „Armvoll“ : *glẽbiu, glẽbti* „umfassen“, 3) *gylỹs, gỹlio* „Stachel; Bremse, Biesfliege“ : *gìlti* „stechen“, 4) *plyšỹs, plỹšio* „Ritze, Spalte“ : *plýšti* „bersten, platzen“, 5) *spyrỹs, spỹrio* Ds „Stütze, Strebe“ oder *spỹris* K „Leinweberrute“ : *spìrti* „unter etw. Stützen unterlegen“, 6) *žynỹs, žỹnio* „Zauberer“ : *pažìnti* „erkennen“, *žénklas* „Zeichen“.

Metatonie liegt nicht vor in: 1) *sprìndis* K, nli. oder *sprindỹs, sprìndžio* Ds (= le. *sprĩdis*) „Spanne“ : *sprę́ndžiu, sprę́sti* „eine Spanne messen“; 2) *vìngis* „Krümmung“ : *véngiu* „weiche aus“.

b. ′ statt ˜ : 1) *klýkis* „Milan“ : *klỹkti* „kreischen“, 2) *klùikis* „halb verrückt, betäubt“ J s. v. *iškluãkti* : *kluãkti* „verrückt, schlaff werden“, 3) le. *knãpis* Cir, Schm „Schnabel“ : *knàpt* „picken“, 4) le. *knaũsis* BGr „kleine Stechfliege“ : li. *kniausiúos, kniaũstis* „sich in etwas vergraben“, 5) le. *piĩmpis* Cir : nli. *piĩmpis* Slnt, *piĩmpilas* SN „männliches Glied“ zu le. *pèmpt, pàmpt* „schwellen“, 6) *švìlpis* „Dompfaff“ K : *švìlpti* „pfeifen“.

5. Metatonie bei Antritt verschiedenartiger Suffixe

a. Suffix *-alịa-* (Nom. S. *-alis*)

Le. *pam̃pal'i* Cir „Kartoffeln" : *pàmpt* „schwellen".

b. Suffix *-elis* || *-ēlis*

Le. *ziẽmelis* Cir, Schm „Norden" : *zìema* „Winter". Le. *bũzẽlis* Cir : nli. *babaũžė* Kv, *bužỹs* SN „Popanz, maũmas" Bg[1] 94.

c. Suffix *-esis*

ẽdesis „Fraß" KGr § 581 : *ẽdu* „esse".

d. Suffix *-ēžis*

Le. *gliẽmẽzis* Cir, Schm „Schnecke" : li. *gléimės* „Schleim" zu nli. *glejù, gliẽti* „streichen, schmieren".

e. Suffix *-ietis*

Le. *vãciẽtis*, li. *vókietis* „der Deutsche" : *šiauliẽtis* „Bewohner der Stadt oder Parochie Šiauliaĩ". Es ist möglich, daß hier Metatonie nicht vorliegt, weil im Le. die Intonation „fallend" sich in allen Silben, die nicht im Wortanfang stehn, in „gedehnt" verwandelte.

f. Suffix *-inys*

1) *gram̃dinio* und *grámdinio* zum Nom. S. *gramdinỹs* „Schabsel" J: *grámdau* „schabe", 2) *griežinỹs, griẽžinio* und *gríežinio* J „runder Schnitt": *gríežti* „einreißen", 3) *šokinỹs, šõkinio* „Tanz" J s. v. *iralas* : *šóku* „tanze", 4) *plovinỹs, plóvinio* (ohne Metatonie!) J s. v. *išskalbti* „Wäsche" : *pláuti* „spülen".

g. Suffix *-klis* || *-klīs*

α. ˜ statt ' : 1) *gurklỹs, guř̃klio* KGr § 566 : *gùrklio* Ds zum Nom. S. *gurklỹs* Ds und *gùrklis* J „Kropf, Gurgel", serbokr. *grȉlo* „Hals", 2) *įvyniõklis* J „Binde" : *vynióti* Ds „wickeln", 3) *viliõklis* „Betrüger" : *vilióti* „betrügen", 4) *girtuõklis* „Säufer" : *girtúoti* „saufen".

Gibt Kurschat die Intonation Gen. S. *guř̃klio* richtig an? Metatonie fehlt im Worte *arklỹs, árklio* „Pferd" || *árklas* „Pflug", *árti* „pflügen". Le. *miř̃klis* Cir „Augenblick" hat Anfangsbetonung neben dem Verbum mit Endbetonung : *miř̃kšk̃enât* Cir, *miř̃kšinât* Schm „blinzeln, winken". Bei den le. Bildungen auf *-klis* wird gewöhnlich die Intonation des Verbums bewahrt : *adîklis* Schm „Garn, Gespinst" || *adît* „stricken", *baruôklis* Cir „Mastschwein" || *baruôt* „mästen",

dzîvuôklis Cir „Wohnung“ || *dzîvuôt* „wohnen“, *mâcêklis* Cir „Schüler“ || *mâcêt* „verstehen, können“.

138 Le. *zir̃nêklis* Cir, Schm und *zir̃neklis* BGr „Spinne“, wo ˆ auch gemeinle. ˋ wiedergeben kann.

β. ´ statt ˜ : le. *mẽrc-e-klis* Schm „Sauce“ : *mẽrkt* „weichen“.

h. Suffix *-lis* || *-lĩs*

α. ´ statt ˜ : 1) le. *krĩklis* U, woher dem. *krĩklẽns* „Kriekente“ Cir, li. *krýklė* : *krykiù*, *krỹkti* „schreien (von Enten)“, 2) le. *tiẽplis* Cir „Eigensinnige“: *tìeptiês* Cir, Schm „sich steifen auf etwas und gegen etwas“, 3) le. *tũplis* BGr, Cir, Schm „Bürzel (der Vögel)“ : li. *tũpti* „sich niedersetzen (von Vögeln)“, 4) *vėplỹs*, *vẽplio* oder *vẽplio* KGr § 566, le. *vẽplis* BGr „Maulaffe“ mit Anfangsbetonung : li. *vẽptis* „den Mund aufsperren“. Endbetonung hat außer li. *vėplỹs (vẽplio)* noch le. *gaîlis* „Hahn“ Cir, Schm, E (BB XXIX 179).

β. ˜ statt ´ : le. *kràulis* Cir „steiler Abhang, Steile, steiles Ufer“, wenn zu *kraũt* „auf einen Haufen bringen“.

i. Suffix *-nis*

Le. *àizsaĩnis* Cir „Bündel“ neben *sìet* „binden“. Das Beispiel ist angesichts des Zusammenfallens von ˋ und ˜ zweifelhaft.

k. Suffix *-rīs*

Stuobrỹs, *stuõbrio* „abgebrochener Baumstumpf“ Ds, le. *stùobris* Cir „Stengel, Halm“ : ostli. *stúobas* „Stamm, Rumpf“.

l. Suffix *-slis*

Beispiele für Metatonie liefert nur das Le. ´ statt ˜ : 1) *baũslis* BGr, Cir, Schm „Gebot“: *bàudît* „kosten, prüfen, erfahren“, 2) *ciñkslis* Cir „die starke Sehne in der Kniebeugung“ : *cìpsla* Cir „Sehne“ (*ks* || *ps* : *cīkstalas* || *cīpstalas* „Grieben, eig. Sehnen“) || li. *kenklė̃*, *keñklę* „Kniekehle“ zu *kiñko* 3 praes., *kinkýti* „anspannen, eig. zusammenbinden“, 3) *kriĩmslis* Schm : *krìmslis* Cir „Knorpel“ nach *krìmst* Cir, Schm „nagen“, 4) *kruĩmslis* BGr : *krùmslis* Cir „Knorpel“ als Schwachstufe von *kràmstît* Cir frequ. zu *krìmst* „nagen“, 5) *skriĩmslis* Schm : *skrùmslis* Cir „Knorpel“.

m. Suffix *-snis* || *-snīs*

Láipsnis „Stufe“ : le. *làipa*, li. *liẽptas* „Steg“. Mehr Beispiele von Metatonie habe ich nicht bemerkt.

Betreffs der Akzentstelle fällt ostle. *bir̃snis* „kaut kas birstuošs" RKr XV 107 mit ostli. *kąsnỹs, kąsnio, sieksnỹs, síeksnio* zu westli. *kąsnis* „Bissen", *síeksnis* „Klafter" zusammen.

n. Suffix *-šis*

Nepaslìnkšis Kv „der Träge, Faule" : *sliñkas* Adj. „faul", *sliñkti* „schleichen".

139

o. Suffix *-tis*

Šaukšt-dẽ̃tis „Löffel-, Schüsselbrett": *dẽ̃ti* „legen".

Le. *leĩtis* BGr, Cir oder *leîtis* (> dial. *laîtis*) RKr XVII 121 „Litauer", *Lìetava* Cir neben li. *Lietuvà, Lìetuvą* „Litauen".

p. Suffix *-ulis* || *-ulīs*

α. ˈ statt ˜ . Nur lettische Beispiele sind vorhanden. 1) *bum̃bulis* BGr, Cir „Beule, Knorre": li. *bumbulas* „zusammengedrehte, knotige Stelle (z. B. im Zwirn)", 2) *kuñkulis* BGr „Erdkloß" : li. *kuñkulas* „Wasserblase", 3) *kur̃kulis* Cir, *kur̃kulʼi* Schm „Froschlaich" : *kùrkt*, li. *kur̃kti* „quaken", *kurkulaĩ, kur̃kulus* „Froschlaich", 4) *skreĩtulis* Cir „Frauenmantel" : nli. *skreĩtas* „Schoß (des Kleides)", *skreĩstė* „Mantel", 5) *staĩgulis* Cir „Unstetiger" : *stèigt*, li. *steĩgti* „eilen", 6) *vãrgulis* Cir „armseliger Mensch": li. *var̃gas* „Not, Elend", 7) *zãrgäls* RKr XVII 64 (Duñdaga) aus **zãrgulis* || *žãrgalis* l. c. 66 (Āzupe; Lehnwort aus Li. ?) für **žãrgulis* „pajótžarga, unbändiger Mensch, Wildfang" : li. *žer̃gti* „die Beine spreizen", 8) *zvaĩgulis* RKr XVII 66 „kàs žvìngauja" : *zvìegt* „wiehern".

Außerdem haben akutierte Länge noch le. *smur̃gulʼi* Cir, Schm || li. *smùgliai* „Rotz", *šńur̃gulʼi* Cir || li. *sniùrgliai* Ds „Rotz" neben *šniur̃kšti* Ds „schnauben, schnäuzen", *vir̃pulis* Cir „Wirbelwind" || li. *vìrpiu, virpėti* „beben, zittern", *zvãrgulis* BGr, Cir, Schm „Schelle" neben *zvar̃gulis* BGr || *zvãrgstêt* BGr „klingeln", *zvir̃bulis* Cir, Schm || li. *žvìrblis* „Sperling".

Auf Möglichkeit von Endbetonung weist außer le. dial. *zvar̃gulis* BGr le. *bur̃bulis* BGr, Cir, Schm, RKr XVII 125 „Wasserblase" (li. *bur̃bulas*) hin. Worte von diesem Typus waren augenscheinlich auch dem Lit. bekannt; vgl. ostli. dial. *žvirblỹs, žvìrblio* || rus. *воробéй* „Sperling".

β. ˜ statt ˈ : 1) *juodulỹs*, Gen. *júodulio* und *juõdulio* „schwarzer Fleck" neben *júodulis* „Birkhahn" J, 2) le. *vìesulis* Schm neben *veĩsuôls* Schm : *viẽsulis* BGr, li. *víesulas* „Wirbelwind".

q. Suffix *-uonis*

Le. *mãkuõnis* Cir oder *mãkuônis* Schm „dunkle Wolke" : *màktiês* Cir, Schm „sich bewölken".

r. Suffix *-uvis*

Le. *kãstuvis* Schm „Seihe" : *kàst* (und *kãrst*) Schm „seihen". Hier ist die Metatonie nur scheinbar: *kàst* steht für **kãst* „li. *kóšti*" unter dem Einfluß von *kã(r)st* „li. *karšti*".

s. Suffix *-vis*

Le. *bùrvis* Cir, Schm „Zauberer" : *burt*, li. *bùrti* „zaubern".

140 Le. *narvis* BGr „Werkgestell zum Biegen der Radfelgen" dialektisch für *nãrvis* weist auf Anfangsbetonung: *narškît* „nárstyti", li. *nérti*.

VI. Stämme auf *-įo-* mit li.-le. Nom. S. *-įas*

Kepějas usw. K : *kepějas* ostli., nli., le. *cepẽš* Cir, Schm „Bäcker". Wegen des Zusammenfalls von ˋ mit ˜ ist das le. Beispiel zweifelhaft.

Le. *taũrińš* BGr : *taûrińš* BGr aus *tàurińš*, vgl. *tàurs* Schm, *tàurĩns* Cir und *taũrens* RKr XVII 58 „Schmetterling".

Le. *kaĩmińš* BGr „Nachbar" hat vielleicht keine Metatonie; vgl. *cìems*, li. *kiẽmas* || *káima* und *káimas* „Dorf".

VII. Stämme auf *-i-* *(-ei-)*

1. Zweifache Intonation bei ein und demselben Wort

1. *gelžìs, gélžį* M. žem. : le. *dzèlzs* „Eisen", 2) *gůžis, -ies* : *gūžỹs, gůžio* J 715 „Kropf", 3) *liáudis* Ds : le. *l'àudis* Cir, Schm „Leute", 4) *lůšis* žem. (vgl. le. *lũsis* BGr, Cir, *lũsa* Schm): *lūšỹs, lůšio* SN „Luchs", 5) le. *sàls* „Salz" Cir, Schm, Linde (Mag. XVI,2 44) : žem. *sólymas* „Salzlake", vielleicht entlehnt aus le. *sàlīj(u)ms*.

a. ˊ statt ˜ : 1) *ánkštis* „Schote" : *añkštas* „eng", 2) *dúožis* K „Bruch" : *daũžti* „stoßen".

b. ˜ statt ˊ : 1) *brandìs, -iẽs, brañdį* „gekochte Erbsen-, Bohnenschoten" žem.: le. *bruôds* „Blätterknospe" Krb, Schm || *briêst* „schwellen", 2) *kandìs, kañdį* KGr § 674, žem. : le. *kuôds* Schm „Motte", li. *kándu* „beiße", 3) *plūdìs, plũdį* Ds „Schwimmholz" : *pláudžiu* „spüle", le. *plûdi* „Überschwemmung", 4) *trañdys* J s. v. *ištašyti*, SN : *trándės* „Holz zerfressende Würmer" Seinaĩ || *tréndžiu, tréndėti* „von Würmern zerfressen sein".

2. Intonationswechsel bei Antritt verschiedenartiger Suffixe

a. Suffix *-estis*

1) *Keĩkestis* „Fluch, Schimpfen" : *kéikti* „fluchen, schimpfen", 2) *lū̃kestis* „hoffendes Harren, Hoffnung" KGr § 687 : *láukiu* „harren, warten", 3) *mõkestis* „Zahlung, Abgabe" : *móku* „zahle", 4) *rū̃pestis* : le. *rūpests* Cir „Sorge".

b. Suffix *-nis*

1) *Barnìs, baĩrnį* „Zank, Schelte" : *bárti* „schelten", 2) *vilnìs, -iẽs*, Gen. Pl. *vilnių* Kv : le. *vilnis* „Welle" zu le. *velt* „wälzen", 3) *žiaũnys* Pl. „Kiemen" Seinaĩ : *žiáunos* Ds, le. *žaũnas* Schm „Kiemen, Kiefer".

141

c. Suffix *-stis*

1) *Lingstìs,-iẽs, liñgstį* „Stange, an die die Wiege gehängt wird" žem. : *lìngė* „ds." Ds, le. *līgu ôtiês* „schaukeln", 2) le. *ùoksts* Schm „Spürbiene" : *uõškeris* Schm „Schnüffler", *uôstît* Krb, *uôkstît* U „schnüffeln".

d. Suffix *-tis*

α. ˜ statt ′ : 1) *grūstìs, grū̃stį* „Härtung (von Eisen)" Kv : *grū́dau, grū́dyti* „härten (das Eisen)", 2) *grūžtìs, grū̃žtį* „dolor intestinorum" Kv, *grū̃ztį* J 714 : *gráužiu* „nage", 3) *kliūtìs, kliū̃tį* „Hindernis" Slnt neben *kliū́tis,-ies* „Anhaken, Angreifen; Händelsuchen" Slnt, *kliū́tis, -ies* Ds, Kp „Hindernis, Haken" : *kliū́ti* „anstoßen", 4) *pjūtìs, pjū̃tį* „Ernte" KGr § 674 : *pjáuti* „schneiden", 5) *vytìs, vỹtį* „Winde, Gerte" nli., Ds, Bg[1] 132, J s. v. *įplàkti* : le. *vîte* Krb „Gerte", *vîtes* Cir „Ranken", *vîtuõls* Schm „Weide" || li. *výti* „winden", 6) *pažiñtis, -ies* Ds (nicht **pažintìs*, wie *klętìs* Ds) „Bekanntschaft" : *pažìnti* „bekannt sein".

β. ′ statt ˜ : 1) *svìrtis* Kv, Slnt, Jẽznas : *svir̃tis,-čio* Ds „Brunnenschwengel"; ostli. *įsvėriau svir̃tį* : westli. *įsvėriau svìrtį* J s. v. *įsver̃ti*, 2) *krỹtis*, le. *krîts* Cir, Schm „Art Netz" : *krėjums* Cir „Sahne", *krietns* „tüchtig, brav" Cir, Schm || *kraîstît* Cir „schmänden", 3) *skrỹtis* „Radfelge" K : *skriẽti* „herumkreisen", le. *skrìet* „laufen, fliegen".

Zweifache Intonation bei ein und demselben Wort: 1) *klėtis* nli., K, SN, le. *klẽts* BGr, Cir, Schm : serbokr. *klȉjet*, Gen. *klȉjeti* „Vorratshaus" || ostli. *klėtìs,-iẽs, klėtį* An, Ds, Debeĩkiai, 2) *krūtìs, krū̃tį* K, J s. v. *įbrùkti*, le. *krùts* Cir, Schm „Brust", *pkrùts* Cir „Herzgrube, Magengegend" : li. *krūtìs, krū́tį* Kv || *pakriū́tė* Ds „steiler

Abhang" : le. *krauta* „Ufer", li. *kráuti* „auf einen Haufen bringen", 3) *kūtìs*, Gen. *kũties* žem. oder ostli. *kũtė* Jnš : le. *kũts* „Viehstall" BGr, Cir, Schm, Linde (Mag. XVI,2 45) neben dial. (Neu-Autz) *kûts* BGr, was gemeinle. **kûts* und **kùts* wiedergeben kann. Li. *kũtis* Lit. Mundarten I 156, 78 muß man *kũtis*, *kūtìs* lesen, 4) *pentìs*, *peñtį* (neben *papéntis* Kv) Kv : le. *piêsis* Cir, Schm „Sporn", *piêtis* Cir, Schm, *piêts* Krb „Rücken (der Axt)", li. *péntis* „Ferse, Hakken, Rücken (der Axt)" Ds, Slnt, Panemunėlis, 5) *smiltìs*, *smìltį* KGr § 674, *smìltį* J s. v. *gáirinti*, *išsidumti*, Nom. S. *smìltis* J s. v. *jaurus* : le. *smìlts* Schm, *smìlte* Cir || li. *smėlỹs*, *smė̃lio* Ds „Sand", 6) *votìs*, *võtį* KGr § 674, J s. v. *gríežti*, Kv : le. *vâts* Krb, Schm, RKr XVII 117, *vâte* Cir „Wunde; Geschwür".

142 ## VIII. Stämme auf *-įu-* || *-įou-*

1. Deverbativa

1. *Gỹrius* „Prahlerei; Prahler" : *gìrtis* „prahlen, sich rühmen", 2) *karšiñčius* „γηροτρόφος" nli. : *káršinti* „altern, reifen machen", 3) *pir̃džius* „Furzer" : *pérdžiu* „furze", 3) *skỹrius* K, nli. oder *skyriùs*,*-iaũs*, *skỹrių* Vilkavìškis „Abteilung, Unterschied" : *skìrti* „abteilen, trennen, unterscheiden", 4) *smir̃džius* „stinkender Mensch" : *smìrdžiu* „stinke", 5) *sõdžius* Rõkiškis oder *sodžiùs*,*-iaũs*, *sõdžių* Lp „Dorf" : *sóstas* „Sitz, Thron", *sė̃džiu* „sitze", 6) *vỹlius* „Betrug" : *vìlti* „betrügen".

2. Denominativa

a. Von Substantiven. 1) *gir̃nius* „einer, der Mühlsteine behaut" : *gìrna* „Mühlstein", 2) *kaĩlius* „Schaffellgerber" : *káilis* „Schaffell", 3) *kur̃pius* „Schuhmacher": *kùrpė* „Schuh", 4) *lañgius* „Glaser": *lángas* „Fenster", 5) *puõdžius* „Töpfer" : *púodas* „Topf", 6) *šaũkščius* „Löffelmacher; Küchenschrank" : *šáukštas* „Löffel". Vgl. noch *kubìlius* „Böttcher" || *kùbilas* „Kübel", *gelė̃žius* „Schmied" || *geležìs*, *gẽležį* „Eisen", *utė̃lius* „der Verlauste" || *utėlė̃*, *ùtėlę* „Laus", *garbãnius* „Krauskopf" || *gárbana* „Locke".

b. Von Adjektiven. *Ąsõčius* „der Gehenkelte" : *ąsótas* „gehenkelt".

IX. Konsonantische Stämme

1) *Ėduonìs*,*-iẽs*, *ė̃duonį* Veivìrženai : *ėduonys* Pl. Kp (J s. v. *ėduõ*) „Beinfraß, Nagelgeschwür", 2) *krántys*, Gen. *krántų* „Ufer; Karnies" Slnt : *krañtas* „Ufer", 3) *lánkuonis*,*-ies*, Nom. Pl. *lánkuones* Ds

„Spürbiene" : *lañko* 3 praes. „besucht", 4) le. *mèlmeńu sèrdzîgs* Cir „Gichtbrüchiger": *mélmenys* K „die um die Nieren liegenden Fleischteile", 5) le. *sìrsenis* Cir : *sîrsins* Schm, RKr XVII 124, li. *šìršuonas* „Hornisse", 6) *šeřmens* Pl. „Begräbnismahl" KGr § 683, 748, SN : *šérti* „füttern".

LII 91

B. ADJEKTIVA

I. Stämme auf *-a-*

1. Zweifache Intonation bei ein und demselben Wort

1) *Añtras*, le. *ùotrs* Cir, Schm : *uõtrs* BGr, Schm „der andere, der zweite", 2) *arčtymas* Mrj, *arčtimas* Slnt, J s. v. *glóbti* : *árčtymas* KGr § 558 „nahe, Nächster" || *iš arčto* „aus der Nähe", 3) le. *bàls* Cir : *bãls* BGr, Schm „blaß, bleich", 4) *dõras* Jauniaus Gram. 11, 94, SN : *dóras* Ds „qui est frugi", 5) *drẽgnas* Kv : *drẽgnas* Ds, K, le. *drêgns* „feucht", 6) le. *duñbrs* BGr „morastig" : li. *dumbrùs* „feucht, naß", 7) *dvỹlas* Jaunius Gram. 94, K : *dvýlas* Ds „bury, brunatny", 8) *dvỹnas* Jaunius Gram. 68, KGr § 541 : *dvýnas* Ds „Zwilling", 9) *giẽdras* : *gíedras* Slnt „rein, hell, klar", 10) *grỹnas* Jaunius Gram. 95, nli. J 471 : *grýnas* „rein, lauter", 11) apreuß. *īnsan* Akk. S.: li. *įsas* Adùtiškis, Tvr, le. *îss* Krb, Cir „kurz", 12) *keršas* Rm : *kéršas* Ds, K, nli. „gestreift", 13) *ketvirtas* „vierter" : *kertìrtuotas* „quadratisch" Ds, le. *cetuřtaîs* Schm „der vierte", *cetuřtniẽks* Cir „Viertler", 14) le. *kùrls* Schm : *kuřls* BGr, Cir, Schm neben li. *kuřčias* „taub", 15) le. *làipns* Schm : *laĩpns* Cir, Schm „lipšnùs", *laĩpnîgs* BGr „mild, freundlich", 16) *laũkas* Ds, K, le. *làuks* Cir, Schm : nli. *láukas* „qui est alba fronte", 17) *lẽnas* Brž, Kp, le. *lèns* Cir : *lẽns* Schm „langsam bei der Arbeit, saumselig"; *lêns* BGr I 43 „sanft", BGr I 59 „gelind" aus *lèns*, 18) *lẽtas* „langsam bei der Arbeit, saumselig, flegmatisch" : le. *lẽts* BGr, Cir, Schm „leicht, wohlfeil". Ostle. *làts* (Adv. *lìeti* oder *lìeši*) RKr XVII 122 (Alūksne) aus *lẽts*, 19) *liaũnas* „flexibilis, mollis" Raudóndvaris, Sv, Šjl, Panemùnis, Smilgiai, J s. v. *glẽžnas* : nli. *liáunas* „geschmeidig, dünn, delikatny, szczupły" Kv, Ms, le. *l'aũns* BGr, Cir, Schm „böse, übel" (zum Semasiologischen vgl. sl. **lǫkavъ*), 20) *lẽkštas*, *lẽkšnas* : le. *lêzns* Schm, *lêzens* Cir „flach", 21) *liñksmas*, le. *lìksms* Cir, Schm : *līksms* BGr „fröhlich" neben *lîksms* BGr (aus *lìksms*), 22) le. *pàlss* Cir : li. *pálšas* Ds „fahl", 23) le. *pìrmaĩs* Schm „der erste", *pìrmâk* Cir „früher, eher" : ostle. *pirms* RKr XVII 109, *pirmais* BGr, li. *pìrmas* „der erste", 24) *raĩbas* KGr § 808, le. *ràibs* Cir, Schm : li. *ráibas* „graubunt" Seinaĩ, Sch 42, 25) *raĩnas* KGr § 808 : nli. *ráinas* „graubunt gestreift" Rt, Slnt, 26) *raĩšas* Vl, Lnkm : *ráišas* Jaunius

Gram. 95, KGr § 809, DPo 79_{32}, 365_{7} „lahm", 27) le. *ràvs* Cir : *rãvs* BGr „gefärbt (von eisenhaltigem Morastwasser)" || *ràva* Schm
92 „schmutziges, eisenhaltiges Wasser", 28) le. *rùons* Schm : *ruõns* Krb „dick", 29) *sar̃tas* „fuchsrot", le. *sàrts* Cir, Schm „rötlich" : *sãrts* BGr, U „rötlich (im Gesichte)" || *sar̃kans* „rot", 30) *septiñtas, deviñtas* : ostle. *sèptîtīs* „der siebente", *ostîtīs* „der achte", *devîtīs* „der neunte" RKr XVII 110 (Alūksne), 31) *slõbnas* Ds (entlehnt?) : le. *slābens* Cir, *slābs* Cir, Schm „schwach", 32) *sliñkas* nli. : le. *sliñks* BGr, Cir, Schm „faul, träge", 33) le. *smīdrs* neben dial. *smîdrs* BGr „schlank", aus **smìdrs* (vgl. ostli. *smỹdras* „asparagus officinalis") oder **smîdrs*, 34) le. *stùlbs* Cir (> *stul̃bs* BGr) : *stul̃bs* Schm „betäubt, verblüfft" || nli. *stul̃bas* „Säule; Starrkrampf", 35) *sveīkas* (vgl. le. *svèikt* Cir „gesund werden") : le. *sveīks* BGr, Cir, Schm neben *sveĩks* RKr IX 31 (Dzērbene), BGr „gesund", 36) *šẽmas* Jaunius Gram. 95, K : *šẽmas* Ds, J s. v. *júodis* „blaugrau (von der Kuh)", 37) *šir̃mas* K : *šìrmas* „cinereo colore" Ds, Bg[1] 138, le. *sir̃ms* Cir, Schm. BGr gibt *sir̃ms* aus **sìrms*, 38) *var̃gas* Sub. „Not, Elend" : le. *vãrgs* Adj. „elend, siech" Cir, Schm, apreuß. *wargs* „böse", d. i. *var̃gs* aus balt. **várgas*, 39) le. *vèlts* Cir „vergeblich", Adv. *vèlti* Cir, Schm „vergeblich, umsonst, unentgeltlich" : nli. *véltuo* Adv. „ds.", 40) *ver̃tas* (entlehnt?) : le. *vẽrts* BGr, Cir „wert, würdig" neben *veŕts* (Neu-Autz) BGr, augenscheinlich aus **vèrts*, 41) *žvaĩnas* Slnt : *žváinas* Jaunius Gram. 95 „qui argentei coloris maculam habet in oculo".

2. Schwanken der Akzentstelle bei akutierter Wurzellänge

Spuren eines Schwankens der Akzentstelle hat nur das Lettische bewahrt: 1) *gl'ẽvs* Schm : *gl'êvs* Cir, *glêvs* BGr „schlaff, träge, weichlich", 2) *juõds* BGr, Cir : *juôds* BGr „li. juodàsis, Teufel", li. *júodas* „schwarz", nli. *júoda* kárvė Slnt und *júodai* Adv. „schwarz" Slnt, 3) *laĩsks* Cir, Schm : *laîsks* BGr „faul" nach dem Verbum *laîst* „lassen", 4) *skaĩsts* Cir, Schm : *skaîsts* BGr „schön", li. *skáistas* „hehr" || le. *skaîda* „Span", *šķiêst* „zerstreuen", 5) *šķĩsts* „keusch" : *šķîsts* „dünnflüssig" Cir, Schm || *šķîst* „auseinanderfallen" : *šķîsts* „rein" BGr, li. *skýstas* „dünnflüssig".

3. Circumflexus statt acutus

1. *aũgštynaikas* Adj. Sch 152, 191, 247 (vgl. J 128a, 171b), *aũgštynaika* Adv. (Instr. S. Fem.) Sch 137 „auf dem Rücken" : *áugštas* „hoch", 2) *šaũnas* „lebhaft, rührig, flink" K : *šáuti* „schnell laufen;

schießen", 3) *šil̃tas*, le. *sìlts* Cir, Schm „warm" : *sil̃t*, li. *šìlti* „warm werden", *šìldyti*, le. *sil̃dît* Cir, E, Schm „wärmen", 4) *tỹlas* Jauniaus Gr. 95 „schweigsam" : *nutìlti* „schweigend werden", 5) *timsras* „rötlich grau (vom Pferde)" SN: *témti* „finster, dunkel werden".

93 4. Acutus statt circumflexus

Išdrìekas „im bloßen Hemde" KGr § 823 : *driẽkti* „streuen". Le. *at-jaũtîgs* „einsichtsvoll" Schm (: li. *jaũsti* „fühlen") ist vielleicht aus **atjàutîgs* entstanden.

5. Metatonie bei Antritt verschiedenartiger Suffixe

a. Suffix *-ana-s* || *-ena-s*

Beispiele für Metatonie gibt nur das Lettische: 1) *gur̃dans* Schm, *gur̃dens* Cir „ermüdet" : *gùrt* Cir neben *gur̃t* Schm „matt, kraftlos werden" || ostli. *gur̃sta*, *gur̃do*, *gur̃sti* „krepieren", 2) *ir̃dans* Schm, *ir̃dens* Cir „locker" : *ārdît* (neben *ir̃t* Cir, Schm) „lostrennen", 3) *rem̃dens* Cir „lauwarm" : *rèmdêt* Cir, Schm „beruhigen".

Le. *smul̃kans* „schlank" RKr XVII 53 (Āzupe) zeigt, daß die Adjektiva dieses Typus bei Endbetonung des Ableitungswortes Anfangsbetonung erhalten; vgl. le. *smal̃ks* Cir, Schm „subtil, fein", westli. *smulkùs*, aber Neutrum *smùlku* K, ostli. *smùlkus* „klein, fein".

b. Suffix *-āna-s*

Le. *dzeltāns* Cir, Schm (ostle., z. B. in Alūksne, *dzaltans* RKr XVII 130 vielleicht aus gemeinle. **dzeltens*), li. *geltónas* „gelb" : *gel̃tas* „ds.", aber vgl. le. *dzel̃tât* Cir „gelb färben", was auf die Existenz eines Substantivums **dzel̃ta* „das Gelbe, die gelbe Farbe" neben li. *geltà,-ōs*, *gel̃tą* weist.

c. Suffix *-ina-s*

1) *plaũkinas* „voll von Haaren" K[1] I 422, 576 : *pláukas* „Haar", le. *plaũks* Schm „Flocke, Büschel, Flausch", 2) *taũkinas* „mit Fett beschmutzt" KGr § 289 : *táukas* coll. „Fett".

d. Suffix *-la-s*

Le. *vẽikls* Cir, Schm „geschwind, flink" : *vèiktiês* Schm „gedeihen, gelingen", aber nli. *véikus* „schnell, flink" mit dem „Akut".

e. Suffix *-stịa-s*

1) *kniũpsčias* (in Ds Fem. *kniũpsčia*) „auf dem Angesichte liegend" : *kniaũptis* „sich biegen", *kniumpù*, *kniùpti* „hinfallen, stolpern", aber *kniũpoti* „mit dem Gesichte zur Erde liegen" Pl,

2) *kniū́sčias* (nli. *kniū́sts*, F. *-ti* Slnt) „kniūpsčias“ : *kniausiúos*, *kniaũstis* „sich eingraben“ (gùli *įsikniaũsęs* į pãgalvę), *kniųsù* oder *kniųstù*, *kniusaũ*, *kniùsti* „hinfallen“ (kaĩ daviaũ peř sprándą, tuõj *sukniùso*).

f. Suffix *-sva-s*

1) *balsvas* „weißlich“ Jaunius Gr. 95 : *bálkšvas* „ds.“ Ba[1] 32 || ostli. dial. *bálkstu*, *bálkau*, *bálkti* „weiß werden“, 2) *juõsvas* Jaunius
94 Gr. 95, J s. v. *įtapas*, 692: *júosvas* K „schwärzlich“ || *júodas* „schwarz“, 3) *mẽlsvas* Jaunius Gr. 95 oder *melsvas* Ds „bläulich“ : *mẽlynas* „blau“.

g. Suffix *-zgana-s*

1) *balzganas* „weißlich, blaß“ J 692 : le. *balgans* Cir „weißlich“ || *balts* „weiß“, 2) *juõzganas* „schwärzlich“ J 692 : *júodas* „schwarz“.

II. Stämme auf *-u-*

1. Zweifache Intonation bei ein und demselben Wort

1. *dailùs*, *daĩlų*, le. *dàil'š* Cir (> *daĩl'š* BGr) : *daĩl'š* Schm, RKr XV 37 „zierlich, nett“, 2) *doslùs*, *dõslų* J s. v. *gausus*, Als, Jnš oder *dosnùs*, *dõsnų* Slnt : *dósnus* DP 286_{17}, 290_5 „freigebig“, 3) *gardùs*, *gařdų* K, DPo 48_{29}, nli. (J 413) : *gardùs*, *gárdų* ostli., le. *gards* Cir, Schm „wohlschmeckend“, 4) *gausùs*, *gaũsų* K, J : *gáusus* Kp (J 701) „viel in sich fassend, reichlich“, le. *gaũss* Cir „langsam“ || li. *gáuti* „bekommen“, le. *gũt* „fangen“, 5) *jautrùs*, *jaũtrų* J „feinfühlig“, le. *jàutrs* E, Schm „munter“ : *jáutrus* Slnt „feinfühlig“ neben *jaũsti* „fühlen“, 6) *kartùs*, *kařtų* Jaunius Gr. 96, KGr § 810 : *kartùs*, *kártų* ostli., J s. v. *gaižus*, *ikrai* „bitter“ neben *kertù*, *kiřsti* „hauen“, 7) le. *kùošs* Krb (wenn nicht für **kuõšs*) „schön, zierlich“, pr. *kānxtai* N. Pl. M. „züchtig, fein“ (vgl. *kānxtin* Ak. S. F. „Zucht“) : le. *kuôšs* Cir, Schm „schön“ aus balt. **kánsu:s*, 8) *opùs*, *õpų* Jaunius Gr. 96, *õpu* Neutr. K : *ópus* ostli. „weichlich“, 9) *saldùs*, *saldų* Jaunius Gr. 96, KGr § 810, nli.: *saldùs*, *sáldų* ostli., le. *salds* Cir, Schm, RKr XV 134, *saldens* Cir „süß“ neben li. *sąlù*, *sálti* „süß werden“, 10) *skaidrùs*, *skaĩdrų* „durchsichtig (Kp); klar, hell“ : *skáidrus* Slnt, le. *skaĩdrs* BGr, Cir, Schm „hell“ || *skaîda* „Span“, 11) *sotùs*, *sõtų* KGr § 810, Kv „satiens“ (neben *sótinas* Kv „satur“) : *sotùs*, *sótų* (unwahrscheinlich!) Jaunius Gr. 96 oder *sótus* ostli., J s. v. *godoti*, Sch 232, le. *sãts* Cir, Schm „sättigend“, 12) *stangùs* „widerspenstig“ Neutr. *stañgu* K : *stángus* „elastisch“ Jaunius Gr. 96, Kv, Slnt neben *sténgti* „widerstreben“, 13) *tamsùs*, *tamsų* Jaunius Gr. 96, KGr § 810,

Neutrum *tamsu* K, Sch 347: *támsus* ostli., nli. „finster, dunkel“ neben *témti* „dunkel werden“; le. *tùmšs* Cir „dunkel“ aus einer balt. Grundform **tu:mšus* (vgl. westli. Neutrum *tamsu* und Adv. *tamsiai*), 14) *vėsùs, vẽsų* Jaunius Gr. 96, KGr § 810, Kv, SN, Neutrum *vẽsu* K : *vẽsus* ostli.; le. *vẽss* BGr, Cir, Schm „kühl“.

Es gibt einige Adjektiva, bei denen die akutierte Wurzellänge keine Metatonie zeigt, z. B.: 1) *angùs, ángų* „segnis“ Jaunius Gr. 96: *ìngas* l. c. 95 „piger“ || *éngti* „schinden“, 2) *brangùs, brángų* Jaunius Gr. 96 oder *brángus* ostli. „teuer“, le. *brañgs* „prächtig, tüchtig“, 3) le. *mẽl'š* „dunkelblau“ RKr XVII 27 (Rańk'i) aus balt. **mẽ:lus*, 4) *smulkùs* K, Neutrum *smùlku* K; ostli., nli. (Jaunius Gr. 96) *smùlkus* „klein, fein“ : le. *smalks* „fein, subtil“.

Die Intonation des Wurzelvokals von *vėlùs* „spät“ (*vėlaĩ* Adv.) ist mir nicht sicher bekannt; le. *vẽls* Cir, Schm (ostle. *vâls* RKr XVII 123, wo *â* aus *ê*) „spät“ weist auf akutierte Wurzellänge, doch stimmt dazu nicht li. *vẽlinti* „verspäten machen“.

2. Circumflexus statt acutus

1) *daigùs* „leicht keimend“, Ntr. *daĩgu* K (vgl. Adv. *daĩgiai*): *dáigas* „Keim“ || *dýgti*, le. *dîgt* „keimen“, 2) *dėslì, dẽslią* „viel, oft Eier legend“ Ds : *dẽti* „legen“, 3) *ėskùs, ẽskų* oder *ėkštùs, ẽkštų* J 696 „gefräßig“ : *ẽsti* „essen“, 4) *glodùs* „glatt anliegend“, Ntr. *glõdu* K (Adv. *glõdžiai*) : *susiglódžiu,-glósti* „die Haare glatt machen“, 5) *ilgu* K, nli. (J) „langweilig“ Ntr. : *ìlgas*, le. *ilgs* „lang“, 6) *mokslùs, mõkslų* Jaunius Gr. 96 „lehrfähig“ : *mókslas* „Lehre“, 7) *rambùs* „träge“ KGr § 810, J s. v. *įkùtryti*, Ntr. *ramũbu* K (Adv. *ramũbiai*) : *apsi-rémbia*, apsimulvija arklỹs R II 135 s. v. *faul werden* || poln. *rąbać* „hauen“, 8) *sargùs* Jaunius Gr. 96, KGr § 810 „wachsam, wachehaltend (vom Hunde)“, Ntr. *saĩgu* K : *sárgas*, le. *saîgs* „Wächter“, li. *sérgėti* „bewachen“, 9) *skaistùs* Jaunius Gr. 96, Kv „hellglänzend“, Ntr. *skaĩstu* (Adv. *skaĩsčiai*) : *skaistùs, skáistų* K, Skãpiškis „hell“, Ntr. *skáistu* K, le. *skaîsts* „schön“, 10) *tingùs* „träge“, Ntr. *tiñgu* K : *tìngiu, tingėti* „träge sein“, 11) *vangùs* „träge“, Ntr. *vañgu* K : *véngti* „ausweichen“, *vìngis* „Krümmung“.

C. ADVERBIA

1. Circumflexus statt acutus

1) *ilgai* J, SN „lange“, *išilgai* J, K „entlang“ : *ìlgas* „lang“, 2) le. *spèji* Cir „rasch, plötzlich“ : *spẽt* „vermögen“, 3) *daũg(i)*: le. *daũdz* Cir, Schm „viel“ neben *dàudzinât* Schm „rühmen“, aber li. *dáuginti*

„mehren", 4) *jaũ*, le. *jàu* Schm : *jaû* Krb „schon", 5) le. *jùo* Schm „denn, weil" : *juõ* Cir (Instr. S.; vgl. li. *gerù* || *gerúo-ju*); vgl. ostle. *kù* (tu redzēji?) mit (ar) *kû* (tu kùpâ guoji? RKr XVII 109) : *kù* = westle. *kùo* = li. *kq̃* „was", *kû* = westle. **kuô* : li. *kuõ* Instr. S. „mit wem", 6) le. *lùk* „schau, sieh!" Cir : *lũkât* Cir, Schm „schauen", 7) *vẽl* „wieder" ist, wie die ostli. Form *vẽl'* zeigt, aus **vėlì* (oder **vėlià*) entstanden : *vẽl* (und *vẽl'ei*, *vẽl'ek*) SN aus **vẽli(a)*: le. *vêl* Cir, Schm oder ostle. *viêl* RKr XVII 123 (Alūksne) „noch, ferner" hat, wie das enge *ē* erweist, nach *l i* verloren (wäre *-ļa* verloren, so
96 stünde im Le. *-l'*): also beruht le. *vêl* auf baltisch **vẽli:* (mit dem Akzent auf *-i*) : westli. dial. *vėlà* „wieder" (Vilkavìškis) ist Nom. S. Ntr. zu le. *vẽls* „spät" Adj., li. *vėlaĩ* „spät" Adv.

Ostle. *kû*, *jaû* entstanden aus **kuõ*, **jaũ* in proklitischer Stellung. Li. *kuř* „wo" geht auf eine ältere Form **kùr* zurück (vgl. *kùrnekur*), der im Le. die Form *kuř* BGr || *kuřp* Cir „wohin" entspricht; vgl. auch *tuř* BGr „da dort"; im Dialekt von Krumberg ist *kuř* in Proklisis entstanden.

2. Acutus statt circumflexus

1) *dviejau* K „zu zwei" Lok. Du.: *dviẽjų* Gen. Pl., 2) le. *nejaũši* Cir, Schm „unvermutet" : *jàusma* Schm „Ahnung", *jàutrs* Schm „froh, munter", li. *jaũsti* „fühlen", 3) le. *šùodiẽn* Cir „heute" : *dìena* „Tag".

Lettische Beispiele sind zweifelhaft, weil in nichterster Silbe — vom Wortanfang gerechnet — die fallende Intonation mit der gedehnten Intonation zusammenfiel.

In einigen Adverbien bemerkt man bei akutierter Länge ein Schwanken der Akzentstelle, z. B.: 1) *kíek* oder (Ds) *kíekagi*, le. *ciẽk* BGr II 104 : *ciêk* Schm „wie viel", 2) le. *pruôjām* Schm, E, *pruôjām* BGr neben *pruõjām* BGr „fort, weg".

D. PRAEPOSITIONES UND PRAEVERBIA

1) le. *àiz* Cir, Schm „hinter, wegen", *àiz-mìrst* Schm „vergessen" : *neaĩzmirsteles* Cir „Vergißmeinnicht", 2) *añt* „auf" (ostli. dial. *antà* kálno „auf dem Berge") : *ánt-vožas* „Deckel", *ánt-ežius* neben *añtežius* Ak. Pl. J s. v. *išknaisyti*, 3) *dẽl* westli., nli. neben ostli. *deľ* : le. *dẽl'* BGr, Cir, E, Schm „wegen, halben" aus balt. **dẽ:lį̃ai*, aber li. *dẽliai* (auch ostli., z. B. in Kp) „wegen, um — willen" || *dėlia* (oder *delia*?) Kat. vom Jahre 1598 VChr 55_7 neben *dẽlig tõ* DP 286_7, 288_{34}, 289_{51}, 291_{20}, 293_{17}, 315_{42}, 319_{25}, 335_{28}, 348_{29}, 481_{27} „deswegen", 4) le. *ìe-* in den Verba, z. B. *ìenākt*, *ìesâkt*, *ìebràukt*, pr. *ẽn* „in" : *iẽkavs* Schm oder *iẽkava* Cir „Krampe, Klammer" || *ìekaût* „einschlagen", *iẽ-*

naîds Cir, Schm „Haß" || *ìenîst* „hassen", *iẽvelgans* Schm „etwas feucht", *iẽsãñis* Cir, Schm „etwas von der Seite her", 5) *ĩ-*, dial. *iñ-* in den Verba, z. B. *ĩdedu* oder *iñdedu* : *į-* oder *ìn-* in Nominibus, z. B. *įnagė* „Werkzeug", *įrašas* „Einschreibung", ostli. *ìndėlis* „Mundvorrat zur Reise, kelionei *įsidėtas* maĩstas", ostli. *ìndėvė* (dial. *índāvā* Kp) „Fleck, dėmẽ, *įdėvėtas* dáiktas, drabùžis", nli. *ìndėvės* „Gift" (Dauk.; ar ne *ìndėvė* tavì smáug? Kv, kuriõs čià tavì *ìndevės* pjáun? D[4] 56). *Iñdas*, Pl. *iñdai* „Gefäß", le. *ìekuri* Cir „Holzspan zum Anheizen" sind vielleicht
97 Neubildungen nach Verbum *iñdedu* „ich lege hinein", le. *ìekuřt* „anheizen", 6) *nuõ*, le. *nùo* „von" : *nuõ-bara* Cir, Schm, li. *núobara* „Frühlingswolle"; *núo-pelnas*, le. *nuõpel̃ns* Cir, *nuõpèlns* Schm „Verdienst"; *nuõvãrtã* Schm (*-â* Cir) „in der Verachtung", 7) *peř*, pr. *pēr-*, ostli. dial. *pař* An, Ds, Kp : le. *pār* BGr, Cir, Schm „über" (neben *pàr--duôt* „verkaufen" Schm), li. *pér-nešti* „hinübertragen" || *pař-nešu* „ich trage heim", 8) le. *pìe* „bei" Cir, Schm, E : *piẽdegas* Cir oder *piẽdagas* E „das Angebrannte im Kochgeschirr", *piẽdafbs* Schm „Dreschtenne", 9) *priẽ*, pr. *prēi* „bei" : li. *prie-puolis* „Zufall", *prieżodis* „Sprichwort", 10) ostli. *priẽš*, nli. *prỹš* „gegen, wider", pr. *prēisiks* „Feind" : westli. dial. *príeš* K „gegen, wider", ostli. eĩk *príeš* (nli. *prýš*) „i obviam!", reĩks dárbas dìrbtie *príeš* „von neuem, wiederum" || *príeš-kalnis* „Anberg" neben *priẽš* kálną.

Akutierte Präverbia konnten nach Ausweis des Le. in der Komposition den Akzent nicht auf sich haben; vgl. 1) *suômastàukla* Schm (nach RKr XVI 42) oder *suômastaũkle* Cir „Kummetriemen, li. *sąmatas*", *suômazgas* Cir „Spülicht", *suôvārdis* Schm (nach RKr XVI 42) „Namensvetter" : ostli. *sąsparà,-ōs*, *sąsparą* Ds neben westli. *sąspara* K „Gehrsaß", 2) *ûzkalas* RKr XV 142 (Alūksne) „Ruten zum Zusammenbinden der Schlittenständer" = ostli. *ūžkalos*, *ūžkalį̃* Ds „Rungen" zu *užkálti* „zuschlagen".

E. PARTICULAE

1) ostli. *ẽ* : *ẽgi* Tvr „aber, und" Bg[1] 43, 61, 2) *ir̃* „und" : *ìr* SN „auch, gleichfalls", le. *ìr* BGr „auch", 3) nli. *laĩ* „möge, laß" ist vielleicht aus **lái* entstanden; ostle. *lài* RKr XV 106, 116, 137, 138, 145 (Alūksne) ist wegen des Zusammenfalls der fallenden Intonation mit der gedehnten zweifelhaft : *laî* E, Krb, *leî* Cir, Schm oder (Dzērbene) *laĩ* RKr IX 31 „möge, laß; auch", 4) *neĩ* — *neĩ* „weder — noch", *neĩ* vìenas „keiner, Niemand" : *néi* kõks erẽlis K „gleich wie ein Adler", 5) *vaĩ* „vael" Kv vielleicht aus **vái* : le. *vaĩ!* BGr.

F. VON EINEM ZEITWORTE ABGELEITETE INTERJEKTIONEN

1) *mõst!* „semel manu signum dedit" Kv (vgl. Bg[1] 187*), aber ostli., z. B. in Ds, *mõšt'!* : *móju, móti* „winken", 2) *pjũst* — ir įsipjóvė! Kv : *pjáuti* „schneiden", 3) *šlỹst* — ir pašlijo! Kv : *šlýti* „sich biegen", 4) *padrýkt* K s. v. *drýkt!* : *driẽkti* „ausbreiten", 5) *kýšt* K, ostli. *kýšt!* Ds : *kaĩšo* 3 praes. frequ. von *kìšti* „stecken", 6) *kìmšt* K : *kimšti*
98 „stopfen", 7) *mýžt* ostli. (z. B. Ds, An, Tvr) : *mỹžti* „mingere", 8) *líñkt* Ds : *liñkti* „sich biegen", 9) *tẽkšt* Ds : *tẽkšti* „spritzen", 10) *žìrgt* Ds, *pažìrgt* J 315b : *žeřgti* „Beine spreizen".

Gleiche Intonation zeigen im Le. deverbative Interjektionen wie *paũkš* Cir „li. páukšt", *plaũkš* Cir „li. pliáukšt" und *plīkš* Cir „li. plýkst". Die Interjektionen des Typus le. *paũkš* sind im Litauischen belegt (A. Srba Lietuvių tauta II 65f.); vgl. *pliáukš, brũkš, triáukš!* Kp.

LII 250

G. VERBA

3 Optativi nli. *te-mazgõjies* (dial. *tamazgúojīs* Kv und *tamazgúojẹis* Rt), *teatsidievuõjie* (dial. *taatsidīvūjīs* Kv und *taatsẹdẹivóujẹis* Rt) neben 1 S. Präs. *mazgóju* „ich wasche", *atsidievúoju* „ich sage adieu".

Konditionalis : ostli. dial., z. B. in Ds, Kp, 2 S. *bũtum, ragaũtum,* 1 Pl. *bũtumėm, ragaũtumėm,* 2 Pl. *bũtumėt, ragaũtumėt* neben *bũti* „sein", *ragáuť(ie)* „kosten".

Der Zirkumflex des litauischen Verbums *einù* (nli. *eitù*), *ėjaũ* (nli. *ejáu,* ostli. *ejaũ*), *eĩti* „gehen" erklärt sich aus dem alten Kurzdiphthongen *ei,* vgl. ai. *émi* „ich gehe" (= altli. *eimì*), rus. *uƟmú* „gehen". Li. *éita* „itum est" (Endzelin Revue des études slaves II 64) ist aus *atáita* abstrahiert, dessen Akut im Ostlitauischen gesetzmäßig ist: *ata* : *eita* > *atáita.* Nach Analogie von *atáita* sagt man in Dùsetos neben *išeita, nùveita* auch *išéita, nuvéita.* Dem litauischen *eĩ-* steht im Lettischen *eĩ-* || *iẽ-* und *iê-* gegenüber: *iêmu, iêt* Schm, *iêt* Cir, BGr, ostle. *îtu* „ich gehe = nli. *eitù*", Infin. *ît* neben *aĩte* oder *aĩtet* „gehet = li. *eitè*" RKr XVII 144 f., 120 (Alūksne), *eĩta* „gehet!" BGr || *iẽt* „gehen" BGr, Izv VI,4 146 (Pernigel). Die le. Formen beweisen, daß im Verbum **eiteí* (Infin.) „gehen" eine zweifache Intonation (balt. *eĩ-* und *eí-*) bestand.

I. Klasse

Kurschat Gramm. § 1225, Anm. 2 sagt, daß *sẽdu* im Futur und Infinitiv, sowie in den von denselben abhängigen Formen statt der gestossenen oft eine geschleifte Stammsilbe hatte, Bsp.: *sẽsti*. Dies Zeugnis wird auch durch Angaben in Kurschats „Deutsch-litauischem Wörterbuch" bestätigt, wo man *sẽstis* I 630b, 647a, II 8a, 184b, 334a, 374a, *pasisẽsti* I 630b, 647b, II 189a, 220a, *sẽskis* I 648a, II 184b findet. In dem später erschienenen „Litauisch-deutschen Wörterbuch" setzt Kurschat in allen Formen von *sẽsti* den Akut. Gibt es tatsächlich die Formen *sẽsiu, sẽsti?* Jaũnius und ich kennen nur *sẽsiu, sẽsti*, womit auch le. *sêst* Krb „sitzen" übereinstimmt.

Das Le. erweist, daß der eine Teil der Verba der ersten Klasse
251 Anfangs-, der andere Teil Endbetonung hatte. Anfangsbetonung bei akutierter Länge haben z. B. die folgenden Verba: 1) *mìnti*, le. *mît* „treten" Cir, Schm, 2) *skìnti*, le. *šķît* BGr, Cir, Schm „pflücken" neben dial. *šķît* BGr, 3) *trìnti*, le. *trît* BGr, Cir, Schm „reiben, schleifen", 4) le. *nãkt* BGr, Cir, Schm „kommen".

Endbetonung zeigen z.B.: 1) le. *êst* „ẽsti, essen" Cir, Schm, RKr XVII 122, 2) *sêst* Krb „sẽsti, sitzen", 3) *bêgt* „bẽgti, laufen" Cir, Schm, 4) *pît* „pìnti, flechten", 5) *tît* „**tìnti*, winden, wickeln".

II. Klasse

1) nli. *delù, diláu, dìlti* J s. v. *išdilti*, 717: hli. *dįlù* (nach III. Klasse), *dilaũ, dìlti*, le. *dìlt* Schm „sich abschleifen", 2) nli. *svelù, sviláu, svìlti* J s. v. *įsvilti*: hli. *svįlù* (nach III. Klasse), *svìlti* „sengen", 3) nli. *derù, dyriáu, dìrti* Bg[1] 143, Als, Slnt : hli. *diriù, dýriau, dìrti* „schinden", 4) *genù, giniaũ, giñti*, le. *dzìt* Schm, Krb (> *dzît* BGr) „treiben" : *dzīt* (Prät. *dzīnu*) BGr „treiben", li. *ginù, gýniau, gìnti* „wehren, eig. wegjagen" (žvìrblius nuõ javų̃ *gìnti*).

Lejù, lìeti (žvãkę, sũrį, várškę, vařpą) „conflare ex metallo etc." nli. : *lejù, lẽjau* Ds (westli., nli. *líejau*), *líeti* „aquam fundere", le. *leju, lêju, liêt* Cir, E, Schm „gießen". *Sejù, siẽti* Jaunius Gr. 11, le. *sìenu, sìet* Cir, Schm „binden" aus balt. *seĩ-* neben *seĩ-* in li. *síena*, le. *siêna* „Wand", *sẽta* „Zaun; Bauerhof".

Nach dem Zeugnis des Le. hatten die Verba der II. Klasse Endbetonung, z. B. *deju, diêt* „tanzen", *liêt* „gießen", *riêt* „bellen", *smiêt* „lachen"; *peřdu, pirst* Cir, Schm „crepitum ventris edere", *veřdu, virt* Cir, Schm „kochen, sieden".

III. Klasse

1. Präsentia auf *-na-*

1) *bū̃na* 3 Präs., *kliū̃na, pū̃na* : *bū́ti*, le. *bût* „sein"; *kliū́ti* „an etwas anstoßen, sich anhaken", le. *kl'ũt* Schm „fieri"; *pū́ti*, le. *pũt* „faulen".

Metatonie haben nicht: 1) *aũna* : *aũti*, le. *àut* „die Füße bekleiden", 2) *jaũna* : *jõvė, jaũti* nli. (Kv, Rt, Als, Slnt), ostli. (z. B. in Radvìliškis unweit von Šiauliaĩ) „einrühren, mischen, aquam fervidam supra infundere Schultze Comp. 52", le. *jàunu, jàut* Cir, Schm „Teig einrühren", 3) *gáuna* : *gáuti* „bekommen", 4) *ráuna* ostli., nli. *ráuja* : *ráuti* „raufen".

2. Präsentia mit dem Infix *-n-*

1) *bį̃va, kliū̃va, pį̃va, žį̃va* 3 Präs.: *bū́ti, kliū́ti, pū́ti, žū́ti* „umkommen", 2) *lį̃ja, rį̃ja, šlį̃ja* : *lýti* „regnen", *rýti* „schlucken", *šlýti* „neigen
252 Intr.", 3) *bą̃la, ską̃ra, šą̃la, su-šlą̃ma* : *bálti* „weiß werden", *skárti* „zerlumpt werden", *šálti* „frieren", *sušlámti* „anfangen zu rauschen", 4) *gvę̃ra, kę̃ra* : *gvérti* „sich durch Rütteln lösen, loser werden", *kérti* „sich lösen, sich losreißen", 5) *bį̃ra, dį̃la, svį̃la, svį̃ra, šį̃la* : *bìrti* „sich verstreuen", *dìlti* „sich abschleifen", *svìlti* „sengen Intr.", *svìrti* „herabhangen", *šìlti* „warm werden", 6) *pū̃la* (nli. dial. unweit von Raséiniai *pū̃nl*), *skū̃ra, spū̃ra, šiū̃ra* : *pùlti* „fallen", *skùrti* „verkümmern (von Pflanzen)", *spùrti* „zerreißen Intr.", *šiùrti* „rauh, zottig werden".

Der Akut der Infinitive *bìrti* || le. *biřt, ìrti* || le. *iřt* „reißen, entzweigehen", *svìrti, žìrti* K, J s. v. *išžìrti* „pasirodyti šviẽsai, ùgniai, *kìbirkščiai*", *(pa)šlýti* „pakrỹpti, paliñkti" Kv wird das Ergebnis von Metatonie sein, wofür Formen wie *beřti, barstýti* (3 Präs. *bařsto*) „streuen"; *ardýti* (3 Präs. *ařdo*), le. *ãrdît* „trennen"; *svečřti, svarstýti* (3 Präs. *svařsto*) „mehrfach wägen"; *žeřti, žarstýti* (3 Präs. *žařsto*) „mehrfach scharren"; *šliẽti* „anlehnen" sprechen.

IV. Klasse

1. Zweifache Intonation bei ein und demselben Verbum

1) *beřti* (Präs. *beriù*, Prät. *bėriaũ*), le. *bèrt* Cir : ostli. *bérti* J s. v. *išbeřti*, le. *bẽrt* BGr, Schm „Schütten", 2) *bruõžti* : *bróžti* J s. v. *įbruožti*, le. *brãzt* BGr oder *brâzt* Cir „abstreifen", 3) le. *cènstiês* Schm : *ceñstiês* BGr „sich anstrengen", 4) le. *dùcu, dùkt* Schm „dumpf tönen" (vgl. li. *dūkstù, dū́kti* „rasen, wüten") : *dũkt* BGr „brausen" neben

dûkt BGr „girren“, vielleicht, aus *dùkt*, 5) *gaũdžia, gaũsti* „traurig, dumpf tönen“ : le. *gaũst* BGr neben dial. *gaûst* BGr „klagen“, was gemeinle. **gàust* = li. *gaũsti* widerspiegeln kann; le. *nùo-gaũstiês* RKr XVII 41 (Āzupe). Auch im Slavischen steht Akut: **gǫ́:slь* > serbokr. *gȕsle*, čech. *housle* „Harfe“, 6) *giẽžti* KGr § 1226, J, Kv : *gíežti* J s. v. *gỹžti* „langweilig, zuwider werden; rächen“, 7) *glaũsti* „andrücken“, le. *glàužu, glàust* Schm „streicheln“ : *glaũst* BGr „glätten“, 8) *glõbti* (Präs. *glabiù*) nli. (nach Jaunius), J : *glóbti* KGr § 1225, J „beschützen, helfen, retten“, le. *glâbt* Cir, Schm, RKr XVII 117 „retten, schützen,“ 9) *grę̃žti*, le. *grìezt* Cir, Schm : *griẽzt* Izv VI,4 147 (Wolmar) „wenden, kehren“, 10) *jẽgti* „verstehen; Kraft, Stärke haben“ Kp : le. *jẽdzu, jẽgt* BGr, Cir, Schm „fassen, verstehen“, 11) le. *kàmpt* Schm : *kam̃pt* BGr „fassen, greifen“, 12) *kàst* Schm (mit dem „Zirkumflex“ aus *kàst* < *kārst* = li. *kaŕšti* „Wolle kardätschen“) : *kãst* BGr, Cir, li. *kóšti* „seihen“, 13) *kneŕkti* „schnarchen, weinen“ Ds : le. *kneŕkt* BGr „knarren“, 14) le. *kràpt* Cir, Krb (wo ` mit ~ zusammenfiel): *krâpt* Schm, li. *krópti* „betrügen“, 15) *krečiù, krẽsti* : le. *krẽšu, krẽst* BGr „fallen machen, schütteln“,
253 16) le. *kùopt* Cir, Schm (woher *kuôpt* BGr) : *kuõpt* BGr „pflegen; *reinigen; bestellen, colere“ || li. *kuopiù, kuõpti* „reinigen; verbergen, bestatten“, 17) *kuŕkti*, le. *kùrkt* Schm : *kuŕkt* BGr „quarren“, 18) *leñti* nli. (Jaunius Gr. 136), le. *lèmt* Cir : *leñt* BGr, Schm oder *leñt* Krb und Linde Mag. XVI,2 52, hli. *lémti* KGr § 1229 „divinare, de futuris rebus coniecturam facere“, 19) *liẽžti* Jaunius Gr. 11, KGr § 1226: *líežti* J s. v. *išliežti* „lecken“ || frequ. *laižýti* (3 Präs. *laĩžo*), le. *làizît* Cir, Schm neben *laĩzît* E, 20) *niaũkias, niaũktis* Ds, Kv : *niáukias* Pl, J s. v. *išsiniáukstyti*; le. *apńaûktiês* BGr „sich mit Nebel und Wolken überziehen“ ist zweideutig wegen des Zusammenfalls der Intonationen ˆ und ˋ, 21) *peŕti*, le. *pẽrt* Cir, Schm „mit Ruten schlagen“ : ostli. *pérti* J s. v. *išperti*, 22) *plečiù, plẽsti*, le. *plèst* Cir, Schm : *plẽšu, plẽst* BGr (woher *plẽtît*) „breit machen“, 23) *puõšti* Kv (nach Jaũnius), le. *pùost* Cir, Schm „schmücken, säubern“ : li. *púošti* J, Slnt, 24) *reñti* K, nli., Ds : ostli. *rémti* J s. v. *įsiremti* „stützen“ || le. *rèmdêt* Cir, Schm „beruhigen“, 25) le. *smèlkt* Cir : *smel̃gt* BGr „dumpf, hartnäckig schmerzen“, woher *smil̃kstêt* Schm „winseln“; li. tiktaĩ *nu-smélkė* smagiaĩ — iř įliñdo dieglỹs Kp < *smélkia* 3 Präs. „es stichelt, (sópė) dùria“ : *nù-smelgė* šóną Jnš < *smel̃gia* 3 Präs. „diegia, (sópė, skaudẽjimas) dùria“; le. *smèlc* Cir : li. *smélkia* = li. *smel̃gia* : le. *smel̃dz* BGr, 26) *staũgti* K : *stáugti* ostli. „heulen“, 27) le. *stùmt*

Cir (woher *stùmdît* Cir) : *stumt̃* BGr, Schm, li. *stùmti* „stoßen", 28) *sveřti*, le. *svẽrt* Cir, Schm : ostli. *svérti* J s. v. *įsveřti* „wägen", 29) *treškiù, trẽkšti* ostli. (J s. v. *ištrėkšti*) : *trẽškiu, trẽkšti* K, nli. „auspressen (Saft)", 30) *tremti* Jaunius Gr. 136, KGr § 1229, J s. v. *ištremti* : *trémti* „wegjagen, verbannen, verschicken", woher *išbriámtas* DP 485_{28}, le. *tremt̃* BGr „durch Trampeln scheuchen", 31) *trę̃šti* SN, Ds: *trę̃šti* ostli. (J 668, 721 — verdächtig!) „düngen" || *trąšus* Vl „üppig", 32 *vàcu, vàkt* Krb, Schm „zusammennehmen, ernten", *vàktiês* RKr XVII 117 „zurückziehn" : *vâkt* Cir „zusammennehmen", nli. *vókti* „valýti, doróti" Kv, Slnt || *vókas*, Pl. *vokaĩ* „Deckel; Augenlid", le. *vâks* Cir, Schm „Deckel", 33) *veĩkti* „machen, tun", le. *vèiktiês* Schm (> dial. *veîktiês* BGr) : *veĩktiês* BGr „gedeihen" || *veĩkls* Cir, Schm, li. *véikus* „schnell, flink" Kv, Slnt, 34) *žeřti* K, nli. : *žérti* ostli. (J s. v. *išblẽsti, išžeřti*) „glühende Kohlen zusammenscharren", 35) *daũžti* : le. *daũzt* BGr (woher frequ. *daũzît* Schm) „trümmern, entzweischlagen".

2. Betonung bei akutierter Wurzellänge

a) Nach Ausweis des Le. hatten bei akutierter Wurzellänge im Urbaltischen folgende Verba Endbetonung: *aît, aûst* „weben", *bâzt, biĩst, ceĩt, diêgt, dzeĩt, dzît* Krb, Schm „gýti", *gâzt, gleĩmzt* RKr XV 114,
254 *grâbt, graût* Krb oder *gŕaût* BGr, *graûzt, grûst, jât, jûgt, juôst, kâpt, kaût, klât, kl'aûtis* oder (Cir) *pìekl'aût, krât, kuôst, laîst, lât, laûzt, maût* „zäumen, streifen" Krb, BGr, *mêzt, miêgt* „skriet" Cir, RKr XV 126, *nuôst(ies), peĩt, plaûst* Krb, BGr, *raût, sêst, slêgt, smelt, speît, spiêst, spraûst, spriêst, stât, sviêst, šk̃elt, šk̃iêst, tveît* Krb, *uôst, vâzt* Krb, BGr, *veĩt, viêbt* Krb, *viĩt, zeĩt, zîst, zveĩt* Cir „paleñkti", *žńaûgt*.

b) Anfangsbetonung: le. *baŕu, bãrt; buŕt, duŕt, iŕt* „rudern", *kaĩt, kãrt, kuĩt, kuŕt, l'aût, maĩt, rãt, rĩt, sẽt, snaũst, spẽt, spl'aût* BGr, E, *šaût, šk̃iĩt, šk̃iŕt, tãst, veñt, vẽrt*.

c) Verschiedener Akzentsitz: 1) le. *drâzt* Cir „schnell laufen, schlagen" : *drãzt* Cir, li. *dróžti* „schnitzeln", 2) *dzeît* BGr, Cir, E, Schm : *dzẽrt* Izv VI,4 146 (Pernigel), li. *gérti* „trinken", *gẽrimas* K neben *kandìmas* K (: le. *kuôst* „kąsti"), 3) *dziŕtiês* BGr, li. *gìrtis* „sich rühmen" : le. *dziŕtiês* Schm „beabsichtigen", westli. *gýrimas* K „Loben", 4) *mât* Krb : *mãt* Cir, li. *móti* „winken", 5) *mêgt* Schm : *mègt* Krb dialektisch aus *mẽgt* (in der Mundart Krumbergs fiel ˋ mit ˜ zusammen) „gewohnt sein", li. *mẽgti*, 6) *paûst* BGr, Schm : *paũst* BGr „ruchtbar machen", 7) *plêst* Schm (vgl. li. *plėšìmas* K) : *plẽst* Krb „reißen tr.", 8) *pl'aût* „schlagen, pliki duôt, sist" RKr XVII

108(Alūksne): *pl'aũt* l. c., BGr, Cir, Schm „mähen, ernten", 9) *skaũt* Schm : *skaũt* BGr „umarmen", 10) *sniẽgt* Cir, Schm : *sniẽgt* BGr „reichen", 11) *traũkt* BGr, wenn nicht für *tràukt* Cir (neben *traũcêt* Cir || *tràucêt* Schm „schrecken") : *traũkt* BGr „machen, daß etwas abfällt", 12) *žaũt* BGr, Schm : *žaũt* BGr, li. *džiáuti* „trocknen tr.".

3. Akut bei zirkumflektierter Wurzellänge

1) *kláusia* 3 Präs., *kláusti* „fragen" : *klaũso* 3 Präs., *klausýti*, le. *klàusît* „hören, gehorchen", 2) *níekiu* (výras pãčią *níekia*, *paníekė*), *paníekti* „humiliare, in servitutem redigere, inhumaniter tractare" nli.; le. *niẽks* „Nichts" : li. *niẽkas*, 3) *švélpti* „lispeln" Kv; le. *svelpt* BGr : *svìlpt* Cir, Schm, li. *švilpti* „pfeifen".

4. Zirkumflex bei akutierter Wurzellänge

Stóti hat nach dem Zeugnis von Kurschat in vielen Formen statt des erwarteten Akutes den Zirkumflex, z. B.: *stõtis* K[1] s. v. *aufstehen, auftreten, ausschlagen, bäumen, beifallen, Burzelbaum, geschehen, Riß, stellen; pasistõti* s. v. *erheben, stellen; stõkis* s. v. *aufstehen, neben, Schatten; pastógis, stõjas* s. v. *folgen, gestehen, richten; stõjos* s. v. *aufstehen, gedeihen, geschehen; pasistõjo* s. v. *stellen; stõjosi* s. v. *auftreten* (zweimal) neben *stójosi, stótis* s. v. *herumstellen; pastóti* s. v. *gewitterhaft, groß, gutwerden*. Dasselbe Schwanken der Intonation bemerkten
255 wir auch in der Konjugation von *sẽdu* (I. Klasse) : *sẽskis, sẽstis, pasisẽsti*. Diese beiden Verben besaßen nach Ausweis des Le. im Urbaltischen Endbetonung : le. *stât* und *sêst*. Spuren der Endbetonung haben sich bisher dialektisch im Ostlitauischen erhalten, wo man z. B. sagt: 1) *stojo:s* Ds, Lp (die Intonation kann ich im Augenblick nicht nachprüfen, es heißt wohl *-õs* mit Zirkumflex), DP 231_{12}, 403_{47}, 438_{39}, Tvr (VChr 381_{34}), *stajôsi* žmogumi O 42 aus balt. **stâjâ-se:t* = le. *stâjâs* Endzelin KZ XLIV 57 (vgl. *ėmėsi* „ẽmėsi" Zasẽčiai in Gouv. Grodno), 2) *sėdo:s* Ds, Lp „sẽdosi"; kad *ſedós*, priẽjo iop' mókitinei DP 532_2 (vgl. *ſedę́-ś* DP 347_{35} nom. pl. „at-si-sẽdę"); *sėdo:mės* „atsisẽdome" Tvr, 3) *rado:s* „atsirãdo" Lp, Varėnà, 4) *kėlė:s* „atsikėlė" Lp, Tvr, *kelẽs* iż numiruſsių DP 576_{48} = le. **cêlês* aus balt. **kẽlẽ-se:t*.

V. Klasse (Präsentia auf *-sta-*)

1. Zweifache Intonation bei ein und demselben Verbum

α) Wurzeln auf *-l, -r, -m*: 1) le. *dilstu, dilu, dilt* Schm : *dìlt* Cir > *dilt* BGr „sich abschleifen", 2) le. *dzimt* Schm : *dzìmt* Cir „geboren werden", 3) le. *grimt* Schm : *grìmt* Cir (und *grèmdêt* Cir, Schm)

> *grim̃t* BGr „sinken", li. *grim̃sti*, 4) le. *apgulstuos* Schm : *apgul'uos*, *-gultiês* BGr für *-gùltiês* „sich schlafen legen", *gùldît* Cir, Schm, li. *gulti*, 5) le. *gur̃t* Schm, BGr: *gùrt* Cir „ermatten", ostli. *gur̃sta*, *gur̃do*, *gur̃sti* „krepieren", 6) *lìmstu*, *limaũ*, *lìmti* Jaunius Gr. 146 „frangi" (léndrė *palìmo* „arundo fracta est, non ubique parem rigorem retinet" Kv) : le. *lìmt* Cir „zusammensinken" || *lèmt* Cir neben *lem̃t* Schm, BGr und *lem̃t* Krb, Linde (Mag. XVI,2 52) „bestimmen, urteilen", li. *lámdau,-dyti* „abbrechen, belehren", 7) le. *skum̃t* Schm: *skùmt* Cir > *skum̃t* BGr „traurig werden".

β. Wurzeln auf *-l*, *-r*, *-n* + Kons.: 1) le. *àiz-mir̃st* BGr : *àizmìrst* Cir, Schm > *aîzmir̃st* BGr, li. *užmiršti* „vergessen", 2) le. *sir̃gt* BGr, Schm : *sìrgt* Izv VI,4 147 > *sir̃gt* BGr „krank werden", li. *sergù*, *sir̃gti* „krank sein", 3) le. *skur̃bt* BGr, Schm : *skùrbt* Cir „schwindlig, ohnmächtig werden", nli. *skur̃bsta*, *skur̃bo*, *skur̃bti* „im Wachstum zurückbleiben, verkümmern" (*nuskur̃busi* pušėlė Kv), 4) *smìlkti* : *smil̃kti* J s. v. *įsmilkti* „dolere incipere" (*įsmil̃ksta*, *įsmil̃ko* rankà Kv) || *smìlksi* „es sticht in den Beinen" R I 136, 5) *įspįsta*, *įspìndo*, *įspįsti* Als, J 719 : *įspį̃sti*, *įspiñdo* J || nli. *spìnd* (3 Präs.), *spindė̃ti* Als, Kv = le. *spîdêt* „scheinen, leuchten", westli. *spìnd(i)* K || ostli. *spiñdi* Ds, 6) *šiùrpti* Jaunius Gr. 146 : *šiur̃pti* KGr § 1227 „schauern (von der Haut)", ostli. *šiur̃pas* „Entsetzen, Schauder".

256 γ) Wurzeln auf Explosiva oder Spirans: 1) *blýkštu* ostli. (J 563, Ds) : *blỹkšti* J s. v. *išblykšti* „bleich werden" || *blaĩkštos* 3 Präs. von *blaikštýtis* „blaivýtis", 2) le. *ģìbstu* BGr : *ģìbt* Cir, Schm, li. *gybstù*, *geibstù* „ich werde ohnmächtig", 3) *gýž-(s)ta* Ds, J 706, 441 : *gỹžti* Jaunius Gr. 148, KGr § 1227, nli., J 706 „sauer werden" || *giẽžia* Vl „jaũsti kartùmas burnojè", 4) le. *sa-guĩbis* Cir „suvar̃gęs" : *gùibt* Cir „müde, ohnmächtig werden" || li. *gaĩbti*, *gvaĩbti*, *gvaĩbti* J „Gefühl verlieren, ohnmächtig werden", le. *gaiba* „Törin", 5) le. *kaîst* Schm : li. *kaĩsti* „heiß werden", 6) le. *lîgt* oder *lîkt* BGr „dingen, mieten", *lîgt* Cir, li. *lýgti* „verabreden; um eine Sache, um den Preis dingen" : le. *lìgt* Schm „einig werden im Preise, einverstanden sein" || *lîdza* Schm „zusammen, mit", *lîdzâs* Cir „nebenbei", 7) le. *nîkstu* BGr, Cir, Schm > *nìkt* Krb : li. *nỹkti* „vergehen" || *niẽkas* „Niemand, Nichts", 8) *týž-(s)ta* J 549, 667: *tỹžti* l. c. „pasirýžti", 9) le. *vîsi* BGr, Cir, E, li. *výsti* „welken" (|| le. *viêtêt* Cir, Schm „welken lassen") : le. *vìst* Schm „welken".

2. Akutierte Länge neben zirkumflektierter in andern Bildungen derselben Wurzel

1) nli. *bìrstu, biráu, bìrti* Kv; le. *bir̃stu, bir̃t* BGr, Cir, Schm „rieseln, abfallen" : *bẽrt* Cir, li. *beřti* „streuen, schütten"; *barstýti*, le. *bar̃stît* Cir frequ., 2) nli. *bjùrstu* (hli. *bjųrù*), *bjùrti* „widrig, häßlich werden": *bjaũru* Ntr. „häßlich", 3) *bũgstu* KGr § 1225, J s. v. *ibúgti* „erschrecken" : *baũgu* Ntr. „furchtsam", 4) *dìlstu* (hli. *dįlù*), *dìlti*, le. *dil̃t* Schm : nli. *delù, dil̃ti* Kv, Slnt „mažėti nuõ trýnimo". Le. *dìlstu* Cir ist eine Neubildung nach *delu, dìlt* (> *dil̃t* BGr), 5) *gìmstu, gimti* Sâlos, Panevėžỹs, Vilkavìškis (J s. v. *gimdyti*), J 511, le. *dzim̃stu, dzim̃t* Schm : li. *gemù, gim̃ti* „auf die Welt kommen", daher auch die le. Neubildung *dzìmstu, dzìmt* Cir (> *dzim̃t* BGr) || le. *dzèmdêt* Cir, Schm „gebären", 6) le. *grim̃stu, grim̃t* Schm „sinken" : *grèmdêt* Cir, Schm „versenken". Le. *grìmstu* Cir > *grim̃stu* BGr verallgemeinerte den Zirkumflex aus der Parallelform **gremu, grìmt* (vgl. li. *gemù, gim̃ti*) || li. *grimstù, grimzdaũ, grim̃sti* „sinken"; 7) le. *gul̃stuos* Schm : li. *gulù, gul̃ti* „zu Bett gehen" || le. *gùlta* Schm „Bett", *gùldît* Schm „schlafen legen", 8) *gur̃stu* Schm : *gùrstu* Cir „ich werde matt, kraftlos" ist Neubildung nach dem Infinitiv *gùrt*, 9) *ìrstu* nli. (*įrù* hli.), le. *ir̃stu, ir̃t* BGr, Schm „sich zertrennen, reffeln" : li. *ar̃do* 3 Präs., le. *ãrdît* Schm „trennen" || nli. *er̃tas* Adj. „geräumig", 10) *jùnkstu* KGr § 1225, le. *jûkt* Krb „gewohnt werden" : li. *jaũku* Ntr. „gemütlich", *jaũkas*, gew. Pl. *jaukaĩ* „Lockspeise" Jnš, Kv, le. *jàuceklis* Cir „ds." neben *jaũks* Cir, Schm „anmutig, schön" || ai. *ókas-, ōkyà-m* N. „Behagen, Gefallen; Wohnstätte", *ōkyà* „heimatlich", *dur-óka-m* Adv. „ungewöhnlich", 11) *kìrštu, įkìršti* J „in Aufregung, Zorn geraten" : *kir̃štù* Slnt mit dem Zirkumflex aus dem Infinitiv *sukir̃šti* und Subst. *ker̃štas* „Zorn, Rachedurst". Bei der Verwandtschaft dieses Verbums mit li. *kárštas*, le. *kar̃sts* „heiß" kann man für *kir̃štù* (3 Präs. *kir̃šta*) Übergang von Akut in Zirkumflex annehmen (vgl. *gélbėti* > *pagilstù, šìrdį* > *širstù*). In dem Falle hätte das Verhältnis von *ker̃štas* || *kérš-* (> *kárštas*) eine Parallele an dem von *bruĩžtas* || *brùižti, sõstas* Kv || *sėdžiu, pagrẽbstai* || *pagrẽbstau, pasẽstas* Ds || *pasėdu*, 12) *lìmstu* „frangor" : *lemiù, leĩmti* Kv „divinare, de futuris rebus coniecturam facere"; *lémti* K, SN, le. *leĩmt* Schm, BGr oder *leĩmt* Krb, Linde „bestimmen" hat den Akut aus *lìmstu*, le. **lim̃stu* bekommen, 13) le. *aiz-mir̃stu* Dr. Bielenstein (bei BGr I 64) : *àizmìrstu* Cir, Schm, li. *užmir̃šti* „vergessen" || *mar̃šas* „Vergessen", ai. *mr̥̀yatē*, 3 S. Perf. *mamárṣa* „jis užmiršo". Die gesetzmäßigen Formen le. *-mir̃stu* (Präs.) || *-mìrst* (Infin.) (vgl. li. *mìrštu* || *mir̃ti* „sterben") wurden analogisch

ausgeglichen zu *mir̃stu* > *mir̃st* oder *mìrst* > *mìrstu* = li. *miršt̀u*, 14) *mìrštu* (*rš* aus *rs*, vgl. noch *viršùs*, *ver̃šis*), *miriaũ*, *mir̃ti* „sterben", woraus im Le. *mir̃stu* > *mir̃t* BGr, Schm oder *mìrt* > *mìrstu* Cir entstand. Auf zirkumflektierte Wurzellänge weisen serbokr. *mrijèti*, *ùmrijeti* (aber *smr̀t!*) und le. *mèrdêt* Cir, Schm „marìnti, badù stapìnti", 15) *pliū́kštu*, *pliū́škau* J s. v. *išpliùkšti*, K : *pliųškù*, *pliuškaũ*, *pliùkšti* J 615, Kv „bliùkti, plokštỹn, plonỹn eĩti" || *plauskà* K, SN, SzD 361 s. v. *szczepa*, *pliaũskė* Ds, Lnkm „großes Holzscheit" aus idg. **ploũ:skā́*, **pleũ:skįē* : *pliùskė* Jnš „Scheit", Šẽduva „Kleie" || rus. *плюска́* „Blumenkelch", *плюсна́* „Fußsohle", *плющи́ть* „plätten", poln. *pluskwa* „Wanze" aus sl. **pl'usky* „flaches, plattes Insekt", 16) *rìmstu*, *rìmti*, le. *rim̃stu* Schm : *rìmstu* Cir (>*rim̃stu* BGr) „ich werde ruhig" ist Neubildung nach dem Infinitiv *rìmt* Cir und **remju*, *rèmt* = li. *rem̃ti* „stützen" || le. *rèmdêt* Cir, Schm „beruhigen". Für das Alter der zirkumflektierten Länge sprechen ai. *rámatē* „ilsis", *ratáḥ* „bei etwas weilend, einer Sache ergeben" (wäre li. **rim̃tas*; *rìmtas* „ernst, gesetzt, ruhig" bekam den Akut vom Präs. *rìmstu*), *rátiḥ* „Rast, Ruhe, Behagen" = li. *rimtìs*,*-iẽs*, *rim̃tį* Kv „Friede", 17) *sìlpstu* Jaunius Gr. 146, KGr § 1225, Slnt, Als (J s. v. *įspįsti*): *sil̃psta* J s. v. *išriesti*, *įspįsti* mit Zirkumflex aus dem Infinitiv *sil̃pti* (vgl. *mir̃ti* „sterben" neben *mìrštu* „ich sterbe") || *ap-sal̃po* 3 Prät. „apal̃po, fiel in Ohnmacht" Slnt, 18) le. *sir̃gstu*, *sir̃gu*, *sir̃gt* BGr, Cir, Schm „krank werden" : li. *sergù*, *sirgaũ*, *sir̃gti*, le. *sìrgt* E (Izv VI,4 147> *sir̃gt* Dr. Bielenstein bei BGr I 65), woher die Neubildung Präs. le. *sìrgstu* : *sèrga* Cir, Schm „Krankheit", 19) le. *skum̃stu* Schm : *skùmt* Cir > *skum̃t* BGr
258 „traurig werden", woher die Neubildungen *skum̃t* Schm und *skùmstu* Cir; vgl. *skùmdenât* Cir „betrüben", 20) le. *skur̃bstu* BGr, Schm „schwindlig, ohnmächtig werden" : *ìeskùrbt* Cir „berauscht werden", woher die Neubildungen *skur̃bt* BGr, Schm u. *ìeskùrbstu* Cir, li. alùs *skur̃bsta* „stel̃bsta" Kv || *skur̃bti* „skur̃sti" (*nuskur̃busi* pušelė Kv), serbokr. *skȓb*, *skȓbi* „Kummer, Gram", 21) *slýstu*, *slýdau*, *slýsti* „gleiten, glitschen" : *slidùs* „glatt, schlüpfrig", le. *slìede* „Spur", ae. *slídan*, mhd. *slīten* „gleiten, rutschen" aus idg. **sleĩdh-*, ai. *srédhati* „klum̃pa, klýsta", 22) *pa-sprìngstu* Kp (J s. v. *golas*) : *paspriñgti* Ds „an etwas ersticken". Neubildungen sind *pasprìngti* Kp und *paspringstù* Ds, K || *Įspreñgti* J „įtempti", *sprañgu* Ntr. „würgend", 23) *stýgstu*, *stýgau*, *stýgti* J s. v. *gáirinti*, Raudóndvaris, SN : *stingù*, *stigaũ*, *stìgti* K, Kv „innerlich ruhig werden zum Bleiben und Weilen an einer Stelle" || *steĩgti* „eilen, bestreben", *staĩgiai* Adv. „plötzlich", 24) *šìlstu* nli. (*šįlù* hli.), *šìlti*, le. *sil̃stu* BGr, Schm „ich wärme mich" : *sìlts* Schm

> *šilts* BGr, li. *šil̃tas* „warm" wurde zu einer Zeit gebildet, als neben dem Präs. *šilstu*, le. *sil̃stu* noch der Infin. **šil̃ti*, le. **sìlt* bestand (vgl. *mir̃ti* neben *mìrštu* „ich sterbe"). *Šil̃-* entspricht dem latein. *cal-* (aus idg. **k̂el-*) in *calidus* „warm, heiß", *calēre* „warm, heiß sein, glühen". Idg. **k̂ol-* ist im Ostlitauischen *šalimà,-ōs*, *šālimą* „Wärme" Kp, Pùmpėnai, Vabalnỹkas erhalten, 25) *iš-trýkštu*, *ištrýškau* „hinausgespritzt werden, wytrysnąć" Kv, Lp, J : *ištrįškù*, *ištriškaũ*, *ištrìkšti* J 653 || ostli. *treškiù*, *trėškiaũ*, *trė̃kšti* neben nli. *trėškiu*, *trėkšti* „so auspressen, daß der Saft herausspritzt" : serbokr. *trljesak*, Gen. *trljeska* „Donner (Krachen)" || rus. dial. *трескотáть* „krachen", li. *trāškanos* „Augeneiter, verdickte klebrige Tränen, eig. was *ištriško*", 26) *tū̃ž-(s)tu*, *tū̃žau*, *įtū̃žti* J: *tužtù*, *įtùžti* l. c. „sich erbosen" ist li. Neubildung zum entlehnten *tū̃žytis* „sich grämen" KGr § 282,1 aus altwestrus. *tužiti śa*, 27) *tvìrkstu*, *tvìrkau*, *iš-tvìrkti* „wackelig werden, sich losschrauben lassen; sittenlos, liederlich werden" J 655 : *tvarkà,-ōs*, *tvar̃ką* „Ordnung", *tvar̃ko* (3 Präs.), *tvarkýti* „in Ordnung bringen", 28) le. *var̃gstu* BGr, Cir : li. *var̃gti* „Not leiden" > le. dial. *vârgt* BGr „kränkeln", woher die Neubildungen le. *vārgt* BGr, Cir und li. *vargstù* : *var̃gas*, Pl. *var̃gai* DP, Ms oder *vargaĩ* Ds, K, Sch „Not, Elend", rus. *вóрог* „Feind, Teufel". Wegen li. *vérgas*, Pl. *vergaĩ* = le. *vefgs* Cir, Schm „Sklave" ist die Möglichkeit nicht ausgeschlossen, daß in rus. *вóрог* = li. *var̃gas* und *vargstù* Metatonie vorliegt (Übergang von Akut in Zirkumflex); vgl. le. *vārgs* Cir, Schm „elend, siech" = pr. *wargs* „böse", d. i. **var̃gs* aus balt. **vá:rgas*, 29) *pravìrkstu*, *pravìrkti* KGr § 1225 „zu weinen beginnen" : *ver̃kti* „weinen",
259 30) *įžóstu* „futura divino" J, *išsižósti* „ausplaudern, prasitar̃ti", *apžódau* „pàbariau" J 721: *žõdis* „Wort" zu *žadù*, *žadėti* „versprechen, zusagen", *žādas* „Rede".

3. Zirkumflektierte Länge neben akutierter in andern Bildungen derselben Wurzel

1) *pra-gilbstù,-baũ*, *pragil̃bti* KGr § 1227 „sich erholen", *pagil̃bti* K „genesen": *pagìlbstu* Jaunius Gr. 146 „atsigáunu". Es hieß im Li. einst *pagilbstù*, *pagìlbau*, *pagìlbsiu*, *pagìlbti* (vgl. *mìrštu* neben *mir̃ti* „sterben") || *gélbu* „ich helfe" K, *gélbti* 3 Präs., *pagálba* „Hilfe", 2) *pa-, iš-ilgstù,-gaũ,-il̃gti* Als, Kp (J s. v. *išilgti*) : *išsìilgstu,-ìlgau,-ìlgti* K, *pasìlgstu* Ds „das Langwerden der Zeit unangenehm empfinden; etwas nicht erwarten können", *ìlgstu*, *ìlgau*, *ìlgti* J „tàpti ilgu, nuobodu". Ursprünglich hieß es im Li. 3 Präs. *il̃gsta*, aber Prät. *ìlgo*, Infin. *ìlgti* || *ìlgas*, le. *il̃gs* BGr, Cir, E, Schm, pr. *ilga* Adv. „lange", balt.

**ítlgas*, 3) *juostù, juodaũ, juõsti* J 513, 692, Ds „schwarz werden“: *júodas* „schwarz“, le. *juõds* BGr, Krb „Teufel, li. juodàsis“, 4) *mar̃gsta, mar̃go, mar̃gti* „bunt werden“ K, Šiauliaĩ, Plókščiai: *márgas* „bunt“ || *mìrga, mirgẽti*, le. *mir̂dzêt* Cir, Schm „flimmern“, 5) *mẽlsta, mẽlo, išmẽlti* J 604 „blau werden“: *mẽlys* Pl. „blauer Farbstoff“, hli. *mẽlynas* oder nli. *mẽlenas* „blau“, le.-kurisch *mẽl'š* „blau“, 6) *įspį̃sta, įspiñdo, įspĩsti* Ds, J 553, 719 : *įspísti* Als, K, Kv (J 719) „zu glänzen beginnen“, vakarìnė *praspìndo* añt dangaũs K[1] I 392 „der Abendstern erglänzte am Himmel“; *spìnd(i)* 3 Präs., *spindẽti* „glänzen, strahlen“ Als, K, Kv = le. *spîd, spîdêt* Schm „glänzen, scheinen“ || *spuôžs* „glänzend, hell“ aus balt. **spánduts*. Ostli. *spiñdi* Ds ist Neubildung für *spìndi*, 7) *stem̃bsta, stem̃bo, stem̃bti* „hart, steif, holzig werden (von Pflanzen); stengeln intr.“ Slnt : *stémbas* „Stengel“ J s. v. *grūdėti, išstémbti* || *stémbiu* (ridìkai į *stámbus* áuga) R II 47 s. v. *ausschossen* || *stámbas*, Pl. *stambaĩ* „crassi herbarum culmi, ut rumicis“ Ds, Marcinkónys, Vilkijà, *stámbris,-io* Kv „Stengel“ || *stémbiu,-biau,-bti* DP „widerstreben, Widerstand leisten“. *Stémbstu* J s. v. *išstémbti* erhielt den Akut vom Infinitiv *stémbti* (neben Präs. *stembstù*), 8) *šir̃sta, šir̃do, šir̃sti* „auf jmd. böse sein“ Ds, Škn, J s. v. *įširsti* : *širdìs*, Akk. S. *šìrdį*, le. *sir̂ds* „Herz“, 9) *ũksta, ũko, ũkti* KGr § 1227, *ũkties* Kv „nebulosum fieri“ : *ū́kanas,-na* Adj. „trübe (vom Wetter), düster“, *ū́kana* „trüber Tag“.

4. Präsentia mit Nasalinfix und Suffix *-sta-*

Verba, deren Wurzel auf *-s, -š, -ž* endigt, haben im Präsens vor
260 dem Suffix *-sta-* noch das Infix *-n-*: li. *gę̃sta* „es verlöscht“, *mį̃šta* „es vermischt sich“, *mą̃žta* „wird klein“ aus urli. **ma-ñ-š-ta* für **mañž-sta*. Für *gę̃sta* heißt es im Le. *dziẽst* (Prät. *dzisu*, Inf. *dzist* „verlöschen; kühl werden“ BGr, Cir), was auf die urbaltische Form **gé:nsta* mit akutiertem *en* weist. Eine der beiden balt. Grundformen — *ge:ñsta* (> li. *gę̃sta*) und *gé:nsta* (> le. *dziẽst*) — muß Neubildung sein. Die le. Formen *kùstu* Schm (Infin. *kust* „tauen; ermüden“) aus balt. **ku:ñš-(s)tṓ* und dial. *bûstu* (Prät. *budú*, Inf. *bust* BGr „erwachen“, wo ˆ für ˋ) für *bùstu* aus balt. **bu:ñ(d)-stṓ* sprechen dafür, daß der Zirkumflex im li. *gę̃sta* älter ist. Zirkumflex haben auch noch andere Formen dieses Bildungstypus: *trę̃šta, trẽšo, trèšti* „modern“, *mį̃šta, mìšo, mìšti* „sich vermischen“, *vį̃sta, vìso, vìsti* „sich vermehren“.

gę̃sta, gẽso, gèsti entspricht im Ostli. (Ds, Lp, Lnkm) *gỹsta* (aus **gį̃sta* oder *gę̃sta*), *gìso, gìst(ie)* „erlöschen“; vgl. le. *dzisa* (3 Prät.), *dzist* (Infin.) „auslöschen intr.“.

5. Fälle ohne Metatonie

Eine ziemlich große Anzahl von Verben der V. Klasse zeigt keine Metatonie, weil sie unter dem Einfluß anderer Formen verloren war. Nach dem Zeugnis von li. *mìrštu* || *miřti* sollte nur das Präsens Metatonie aufweisen, während in den übrigen Verbalformen die alte Intonation erhalten blieb. Ursprünglich hieß es im Li. **dỹgsta* || *dýgo, dýgsiu, dýgti* „keimen" und **lìnksta* || *liñko, liñkti* „sich biegen", wobei die Intonation der an Zahl häufigeren Formen durchgeführt wurde, so daß an die Stelle der lautgesetzlichen Formen **dỹgsta* und **lìnksta* die Neubildungen *dýgsta* und *liñksta* traten.

In einigen Fallen bleiben wir im Zweifel, ob wirklich Metatonie vorliegt. Vom li. Standpunkte aus entbehrt das Verbum *sveĩksta, sveĩko, sveĩkti* (vgl. le. *svèicu, svèikt* Cir „begrüßen") „gesund werden" die Metatonie, vgl. das Adjektiv *sveĩkas* „gesund". Aber le. *sveĩks* Cir, Schm, BGr „gesund", das auf urbalt. **sveĩkas* beruht, spricht zu Gunsten der Metatonie beim Verbum *sveĩksta*. Vgl. li. *sveĩksta* „er wird gesund" : **svéikas* > le. *sveĩks* „gesund" = *juõsta* „er wird schwarz" : *júodas* „schwarz" > le. *juõds* „Teufel".

6. Die Akzentstelle

Die litauischen Partizipia Präsentis *dýgstąs* || *liñkstąs* zeigen, daß in der litulettischen (und in der baltischen) Ursprache die Präsensformen Anfangsbetonung hatten. Mit dem Li. stimmen die Tatsachen des Le. zusammen, z. B.: *gu̍rstu* „ich ermatte" BGr, Schm, *pũstu* „ich faule" BGr, Cir, Schm, *spu̍rstu* „ausfasern" BGr, *stiñgstu* „ich
261 erstarre" BGr, Schm, *šņu̍rgstu* „ich leide am Schnupfen" BGr, *atzĩstu* „ich erkenne" BGr, Cir oder *pazĩstu* Schm „pažįstu".

Es gibt einige Fälle, in denen das Präsens Stoßton statt des Dehntones besitzt. Das scheint für die Existenz auch der Endbetonung zu sprechen; doch vermag ich nicht daran zu glauben. Meines Erachtens ist hier statt des Dehntones der Stoßton von den nichtpräsentischen Verbalformen entlehnt. Le. *grûstu* Krb oder *gŕûstu* BGr „griųvù" steht für *grũstu* Schm unter dem Einfluß des Infinitivs *grût* Krb, der, falls er eine Neubildung für *grũt* Schm ist, den Stoßton von *graût* Krb, *gŕaût* U „stürzen, zerfallen" erhalten konnte.

Gestoßen betonte Länge statt des Dehntones zeigen: 1) *bîstuõs, bîtiês* Cir, Schm, BGr „sich fürchten" : *baîdît* Krb oder *baĩdît* E, Schm „schrecken", *baîles* Cir, Schm „Schrecknisse" || li. *baĩdo, baidýti* „scheuchen" : le. *biêdêt* Cir, Schm „schrecken", 2) *îŕstu, îŕt* Cir (RKr

XVI 272) neben *ĩršti, ĩrt* Schm = nli. *ìrstu, ìrti* „auseinanderfallen, sich auftrennen, losgehen". Die Wurzel hatte augenscheinlich zirkumflektierte Länge: li. *ar̃do, ar̃dė, ardýti*, le. *ãrdît* Cir, Schm „auftrennen", *ẽrts* Cir „locker, bequem" = nli. *er̃tas* || hli. *er̃dvas* „geräumig, weit", 3) *jûkstu* Krb, li. *jùnkstu, jùnkti* „gewohnt werden" : le. *jaûks* „anmutig, schön", 4) *kl'ûstu* (ostle. dial. *kl'oûstu* Alūksne RKr XVII 125) neben *kl'ũstu, kl'uvu, kl'ũt* BGr, Cir, Schm „werden, gelangen" : *kl'aûnuôs, kl'âvuôs, kl'aûtiês* Schm „sich stemmen, sich an etw. anlehnen", nli. *kliáunuos, klióviaus, kliáuties* „sich auf jmd. verlassen, jmdm. vertrauen", ostli. *kliáutis, -ies* „Beweggrund (eig. vìsa taĩ kàs kliųva, kuõ kliùdoma; kliuvinỹs), Händelsucht", 5) *izmîkstu, izmîku, izmîkt* Cir „weich werden" : *mîksts* Cir, Schm, li. *mìnkštas* „weich", le. *miẽkšẽt* Schm „weich machen" aus balt. **ménk-št-ēt (kšt* aus *kst)*: li. *mánkau, mánkyti* „zerknittern" Lp, Vilkavìškis, 6) *àizmiĝstu, -miĝt* Cir „anfangen zu flimmern": *miĝdzêt* Cir, Schm, li. *mìrga, mirgėti* „flimmern", 7) *muôstuôs, muôžuôs, muôstiês* Cir, Schm „erwachen": *muôdrs* Cir, *muôžs* Cir „wach, munter", 8) *sa-pîkstu, -pîku, -pîkt* Cir „böse werden": li. *pỹksta, pỹko, pỹkti* „ds." mit dem Zirkumflex nach *peĩkia, peĩkė, pęĩkti* „tadeln, rügen", *paĩkas* „dumm". *Pìktas* „malus, pravus; iratus", le. *pikts* „böse" zeigt, daß neben dem Präsens *pykstù*, le. *pîkstu* für balt. **pĺtkstõ* (*ks* für *kš* ist Neubildung) einst ein Präteritum **pikaũ* (le. **piku*), Infinitivus **pìkti* (le. **pikt*) vorhanden war, 9) *plûstu, plûdu, plûst* Schm, BGr „überströmen" : *plaûst* Krb „naß machen", serbokr. *plȉti*, rus. *плыла́* F. „sie ist geschwommen", li. *plūdìmas* K „Fließen", 10) *rûgstu, rûgt* Cir, Schm, BGr „gähren" : *rûgts* Cir, Schm „bitter, herb", *raûgs* Cir, Schm „Hefe", *raûgâtiês* Cir,
262 Schm „aufstoßen (aus dem Magen)", 11) *slâpstu* „es dürstet mich", li. *slópstu* „ich bin zum Verdursten durstig; ich werde schwach, ohnmächtig" Priekulė, Kv, Slnt, Škn, *slópau, slópti* : *slópiu, slópiau, slópti* „ersticken, troškìnti" Kv, *nuslópti* vaĩką Kv „nugulìti". Le. *slâpstu* Intr. „ich dürste, trókštu" setzt das Bestehen eines **slâpju* Trans. „ich lasse dürsten, troškinù" voraus, von dem der Stoßton entlehnt wurde, 12) *tûkstu, tûku, tûkt* Cir, Schm, BGr „schwellen", *nùotûcis* Cir „nutùkęs, fett geworden" neben regelmäßigem *tũkstu* BGr. Li. *tunkù, tukaũ, tùkti* „fett werden" und le. *tàuki* (neben li. *taukaĩ, táukus*) „Fett" bezeugen, da die Wurzel **touk-* || *teuk-* von Hause aus zirkumflektierte Länge besaß; vgl. ai. *tōkám* „Nachkommenschaft, Kinder", *tókma* „junger Getreidehalm".

VI. Klasse (Stämme auf *-in* || *-inā* || *-ina*)

1. Causativa

a. Denominativa

α. Akut beim Verbum neben Zirkumflex beim Nomen

1) *ártina, ártino, ártinti* KGr § 1273 „nähern" : *iš arto* „aus der Nähe" Ds, Slnt, 2) *įbáilinti* „in Schrecken setzen" J, Ds : *bailùs, baĩlų* „furchtsam, scheu" Ds neben *báilė* Ds „Furcht", le. *baîles* Schm „Angst", 3) *bjáurinti* „besudeln" Ds, J s. v. *įbjáurinti, išbjáurinti* : *bjaũrinu* KGr § 1277 mit dem Zirkumflex nach *bjaũru* Ntr. (vgl. Adv. *bjaũriai*) K „häßlich", ostli. dial. *bjaũras* „häßlich" Sălakas, Lnkm, daher Lok. S. Adv. nli. *bjaũrie* „bei schlechtem, regnerischem Wetter" in dem Sprichwort „tókie *bjaũrie* nė šuõ añt kélmo nėšika" Kv, Rt, Ms, 4) le. *brīdinât* Schm, *-enât* Cir „hinhalten, warnen" : *brìdis* Cir, E, Schm „Weile", li. *brỹdis* „Spur des Watens im Grase", 5) *dáilinti* „etwas verfeinern, glätten" Ds, K : *daĩlu* Ntr. „nett, zierlich", le. *dàil'š* Cir > *daîl'š* U neben *daĩl'š* Schm „ds." aus balt. **daĩ̯lus* || serbokr. *djȅlo* „Tat, Werk", 6) *dángintis* Jnš „sich übersiedeln", *išdánginti* Kp, „hinausschaffen; aus einer Wohnung, aus einem Besitz aussetzen" : nli. *danginti* „übersiedeln tr." || *dangùs, dañgų* „Himmel", 7) *dáuginti* „mehren" Ds, K : *daũg* „viel", le. *Dàugava* Cir, Schm, li. *Dauguvà,-õs, Daũguvą* „Düna" (Flußname). Le. *daũdz* Cir, Schm, U setzt eine baltische Form mit akutierter Anfangsbetonung *daúɪgi* Nom. S. Ntr. „viel" voraus. Le. *dàudzinât* Schm, *-enât* Cir „rühmen" gehört (mit Metatonie) zum baltischen Adjektiv **daúɪgis* M., **daú:gī* F., **daú:gi* N. = le. *daũdz* „viel"; vgl. li. *taũkinti* K[1] I 434 s. v. *fetten,* Kv neben *táukas* Koll. „Fett", 8) *drąsinti* Ds, KGr § 1273 „ermutigen" : *drą̃su* Ntr. „dreist, mutig" DP 424_7 (auch kaĩp liũtas
263 *drą̃sus* DP 79_{85}), *drą̃siai* Adv., le. *drùošs* Cir, Schm „dreist, mutig", *drîkstêt* Cir, Schm „wagen". Le. dial. *druôss* Krb „dreist" setzt das Bestehen einer balt. Form **dránsaɪs* neben **draññsus* (bei Daukša *drą̃sus* M., *drąsì* F., Gen. F. *drą̃sios*) voraus, 9) *gárbinti* „rühmen, ehren" Ds, KGr § 1273: *garbá* Instr. S. DPo 32_{33}, d. i. Nom. S. *garbà*, Akk. *gařbą* „Ehre"; su dìdele *garbè* Sch 141, ʃu ana *garbé* Instr. S. DPo 284_{28} < *garbẽ, gařbę* Kv, Rt, Slnt, SN (neben *gárbę* Ds) || *geřbia, geřbė, geřbti* DP „ehren", pr. *preigērbt* „vorhalten, vorsprechen", *gērbt* „sprechen" aus balt. **geř:pti,* 10) *gársinti* Ds „anzeigen lassen, bekannt machen lassen" : *garsinti* J, *gařsu* Ntr. „laut, hörbar" K, *gařsas* „Laut, Klang; Schall, Echo" aus **gařd-sas* (vgl. *balsas,* sl. *golъ-sъ* „Stimme, Laut") : *girdi, girdėti,* le. *dzìrdêt* Cir, Schm „hören",

11) *géntintis* KGr § 1273 „sich mit jmdm. fernverwandt rechnen", añs munimì *géntinas* Kv, Slnt : *gentìs-iẽs, geñtį* „Verwandter; Freund, Verbündeter" DP, 12) *gróžinti* „schön machen" K: *grõžė* An „Schönheit" || *gražùs* „schön", 13) *káltinti* „beschuldigen" Ds, K, Kv : *kaltas* „schuldig", 14) *ap-káupinti* „mit Hügeln umgrenzen" Kv : *kaũpas* Kv „Haufen". Es gibt auch dialektisches *káupas* SN (vgl. serbokr. *kûp*, bulg. *kúpъt* „Haufen"), in dem der Akut aus dem Fem. **káupa* = serbokr. dial. *kûpa* „Haufen" stammt, vgl. le. *kuõpã* Schm (*-â* Cir) „zusammen", 15) *kváilinti* „dumm machen oder benennen" SN : *kvaĩlinti* K mit dem Zirkumflex nach *kvaĩlas* „dumm", 16) *liáupsinti* K „loben" : *liaupsė̃, liaũpsę* KGr § 634 „Lob", 17) *línksminti* Ds, K „erheitern, belustigen" : *liñksmas*, le. *lìksms* Schm „fröhlich", 18) *mártintis* K „sich verloben; verlobt sein" : *martì, mařčią*, le. *mãrša* „Bruders oder Sohnes Weib", pr. *mārtin* Akk. S. „Braut", 19) *méilintis* Ds „sich bei einem einzuschmeicheln suchen" : *meĩlu* Ntr. „liebreich, gütig" K, aber *méilė* „Liebe", *míelas* „lieb", le. *miẽlasts* Cir, U „Gastmahl", 20) *mérgintis* K, SN „freien, werben (um ein Mädchen)" : *mergà,-õs, meřgą* = pr. *mērgan* „Mädchen", 21) *páikinti* „verwöhnen; verziehen" Kv, SN : *paĩkinti* Als (J s. v. *išpáikinti*) „für einen Dummkopf halten, tadeln" mit dem Zirkumflex nach *paĩkas* „dumm" || *peĩkti* „tadeln", 22) *sáusinti* „trocken machen" (pĩevas *sáusina* Ds) : *iš-saũsinti* J „austrocknen" nach *saũsas*, le. *sàuss* Cir, Schm „trocken", 23) *skálsinti* „machen, daß etwas verschlägt, sich nicht schnell verbraucht" Ds, K : *skalsu* Ntr. „verschlagsam ausgiebig" (vgl. Adv. *skalsiai*) || *skelsia,-sė,-sti* „sich nicht schnell verbrauchen", 24) *sótinti* K „sättigen" : *sõtu* Ntr. „sättigend" K, aber ostli. *sótus* und le. *sãts* Cir, Schm „sättigend", 25) *svéikinti* Jaunius Gr. 12, K, Ds, SN, le. *sveĩcinu,-nât* BGr, Cir, Schm, U „grüs-
264 sen" : *svèicu, svèikt* Cir „begrüßen", li. *sveĩkas* „gesund" neben le. *sveĩks* Cir, Schm, U aus balt. **sveĩ:kas*, 26) *šlóvinti* K „rühmen, preisen" : *šlovė̃, šlõvę* KGr § 634 neben nli. und DP *šlóvė*, serbokr. *slâva* „Ehre", 27) *švéntinti* „weihen, einweihen" K, Ds, „feiern" Kv, Slnt : *šveñtas* „heilig", *šveñtė* „Feiertag", 28) *táikinti* Jaunius Gr. 12, 153, K „zusammenpassen, versöhnen" : *taikùs, taĩkų* „friedlich, ruhig, norįs įtìkti, patìkti" nli. (neben *táikus* K „zusammenpassend") || *teĩktis* „einem wohl wollen, gewogen sein", le. *tèikt* Schm „loben, rühmen", li. *tiñka, tìko, tìkti* „tauglich sein, passen", 29) *támsinti* Ds, K „dunkel, finster machen" : *tamsu* Ntr. „dunkel, finster" K neben ostli. und nli. *támsus*, 30) *téisinti* Ds, K „rechtfertigen" : *teĩsu* Ntr. „gerecht" K || *teĩsti* „etwas führen, lenken", *tiẽsti* „strecken",

le. *tìesa* „Recht, Gericht", Cir, Schm, 31) *tìrštinti* K „dickflüssig machen" : *tiršias* „dick", 32) *váišinti* Jaunius Gr. 12, Slnt, Tv „bewirten, traktieren", *paváišinti* J s. v. *išvýsti* : *vaĩšios*, Dat. Pl. *vaišiõms* Slnt „Bewirtung" neben *váišės*, Dat. Pl. *váišėms* Kv „ds." || *viẽši* (3 Präs.), *viešėti* „zu Gaste sein", le. *viesis* Cir „Gast", 33) *várginti* Ds, K „Jmdn. leiden machen, plagen", le. *vārdzenât* Cir : *vařgas* K, Ds „Not, Elend", Pl. *vařgai* DP, Slnt neben *vargai* Ds, K. Le. *vārgs* Cir, Schm, U „elend, siech", pr. *wargs* „böse", *wargan* Akk. S. „Übel, Leid, Gefahr" *(=wařgan)* weisen auf die balt. Urform **vár:gas*. Zu Gunsten der akutierten Länge spricht auch li. *vérgas*, Pl. *vergaĩ* = le. *vefgs* Cir, Schm „Sklave" > *vĕrdzenât* Cir = nli. *vérginti* „zum Sklaven machen", 34) *žýminti* „Zeichen auf etwas machen, kennzeichnen", *žýmintis* K „Jmdn. als bekannt erkennen, ohne genau zu wissen, wer es ist" : *žymẽ*, *žỹmę*, le. *zìme* Schm „Merkzeichen", ostli. *žỹmi*, *žymėti* Ds „Zeichen machen", *žymùs*, *žỹmų* Ds, Kv „merkbar, ansehnlich" aus balt. **žiñmus* || li. *pažinti*, le. *pazît* „kennen", li. *žénklas* „Zeichen".

β. Zirkumflex beim Verbum neben Akut beim Nomen

1) *mỹlinuos,-ntis* J s. v. *išsigą̃sti* „méilintis", nli. kárvė *neatsimỹlina* vaikù Slnt : nli. *mýlas* (hli. *mielas*), le. *mīl'š* „lieb"; le. *mīlinât* BGr „liebkosen" ist Neubildung für **mìlinât* unter dem Einfluß von *mīl'š* „lieb" und *mīlêt* „lieben", 2) *taũkinti* K[1] I 434 s. v. *fetten* : *taukaĩ* „Fett", *táukus* lýdinti l. c., *táukas* „uterus" Kv, vgl. o. S. 440, sowie *stiñga*, *stìgo*, *stìgti* neben *stýgsta* > *stýgo*, *stýgti* (Neubildung für *stìgo*, *stìgti*) || *steĩgti*, le. *stèigt*; *pliū̃ška*, *pliù̃ko*, *pliùkšti* neben *pliū́kšta* > (Neubildung) *pliū́ško*, *pliū́kšti* „welkend zusammenfallen, eig. rus. *слющиваться*"; *kuñta*, *kùto*, *kùsti* neben *kū́sta*, *kū́to*, *kū́sti* ostli. || *apkiaũtėlis* „verkümmert (von Pflanzen)", pr. *keuto* „Haut", li. *kiáutas*, Pl. *kiautaĩ* „Schale, Hülse".

265 γ. Die Intonation des Nomens bleibt beim Verbum unverändert

Schon oben Begegneten uns einige Verba mit zweifacher Intonation, von denen eine als Neubildung erklärt wurde (S. 441 f.). Hier gebe ich das Verzeichnis einiger Verba, die die Intonation des Nomens, von dem sie hergeleitet sind, festhalten.

αα. 1) *kařtinti* K, Slnt „bitter machen" : *kařtu* Ntr. „bitter" K, *kařčiai* Adv. K, nli.; *kártinti* Ds : *kartùs*, *kártų* „bitter", Ntr. *kartù* Ds, 2) *leñgvinti* Ds, K „leicht machen" : *leñgvas* „leicht", 3) *niẽkinti* K, SN „verachten", *išniẽkinti* J : *niẽkas* „Niemand, Nichts";

le. *niẽcinât* BGr „zu Nichte machen“ neben *niẽks* BGr, Cir, Schm „Nichts“. Metatonie zeigt nli. *nẽkinti* Kv (nach K. Jaũnius) „verachten“ neben nli. *nẽkas* „Niemand, Nichts“, 4) *pur̃vinti* Ds, K „mit Straßenkot beschmutzen“ : *pur̃vas* „Straßenschmutz“, 5) *saldinti* K „süß machen“ : *saldu* Ntr. „süß“ K; Adv. *saldžiai* K, nli.; *sáldinti* Ds : *sáldų*, Ntr. *saldù*, Adv. *saldžiaĩ* Ds, le. *saldS* „süß“, 6) *suñkinti* Ds, K, SN „beschweren“ : *suñku* Ntr. „schwer“, Adv. *suñkiai* K, Ds, SN, 7) *siaũrinti* Ds, K „schmal machen“ : *siaũras*, le. *šàurs* Cir, Schm „schmal“, 8) *trumpinti* Ds, K „kurz machen“: *trumpas* „kurz“, 9) *gar̃dinti* K „wohlschmeckend machen“ : *gar̃du* Ntr. „wohlschmeckend“ K; *gárdinti* Ds, J : *gardùs*, *gárdų* Ds, J, le. *gardS* Cir, Schm „wohlschmeckend“.

ββ. 1) *báltinti* Ds, K „weiß machen“: *báltas*, le. *balts* „weiß“, 2) *bóbinti* „veřsti bóba, vadìnti bóba“ Kv : *bóba*, le. *bãba* „altes Weib“, 3) *kíetinti* Ds, K „hart machen“: *kíetas*, le. *ciẽts* Cir, E, Schm „hart“, 4) *márginti* Ds, K „bunt machen“ : *márgas* „bunt“.

Le. *miřkšinât* Schm, *miřkšķenât* Cir oder *miřškinât* RKr XVII 130 „mit den Augen blinzeln, winken“ hielt die Intonation von **meřkt* = li. *mérkti* „Augen schließen, blinzeln“ fest.

b. Deverbativa

α. Akut bei zirkumflektierter Wurzellänge

αα. Verba auf *-in* || *-ina* || *-inā:* 1) *bìrbinti* K „auf einer birbỹnė blasen“: *biřbti* „summen“, 2) le. *braũcinât* BGr „oft streichen“: *bràukt* Cir, Schm > *braûkt* BGr, U „fahren“, li. *braũkti* „streichen“, 3) le. *brẽcinât* BGr, *-enât* Cir „zum Schreien bringen“ : *brèkt* Cir, Schm „schreien“, 4) *čìrškinti* K „etwas kreischen machen; kepinti su čirškimu; smuikui duoti čirkšti“ Ds : *čiřkšti* „den Laut *čirkšt* von sich geben“, 5) le. *diřsenât* Cir „ein Kind abhalten“ : *dìrst* Cir, Schm „cacare“, 6) *gáilinti* J 401, 509 „Mitleiden erregen, sehr aufregen“ : *gaĩli* (3 Präs.) „es tut leid“, *gailẽti*, 7) le. *izgaĩsinât* BGr „verderben lassen“ :
266 *izgàisenât* Cir hat die Intonation von *izgàist* Cir = li. *išgaĩšti* „vergehen, verschwinden“ fest gehalten, 8) le. *kaĩrenât* Cir „necken, reizen“ — Neubildung für *karinât* nach einer verlorenen, li. *kirinti* Ds, Tvr „ds.“ entsprechenden Form vgl. den Typus *tìkinti (teĩkti)* || *táikinti*. *Tìkinti* : *táikinti* = *kìrinti* : *x*; *x* = ostli. *káirinti* Kp, Panemunẽlis „zergen“. *Kìrinti* hängt etymologisch mit folgenden Worten zusammen: li. *ãtkaras*, *atkarà* Als „nicht geneigt zu etw., widrig“, *kérti* „sich losreißen“, nli. *kỹrsta*, *kỹro*, *įkỹrti* Intr. „nusibosti“ Ms,

ostli. *inkỹro* Jž „nusibódo", 9) *kálbinti* Ds „Jmdn. reden machen, anreden", *įkálbinti* J : *kalba* (3 Präs.), *kalbėti* „reden, sprechen" > (Neubildung) *kalbinti* K, Slnt, 10) *kánkinti* Slnt „peinigen", le.-kurisch *kañcinât* BGr „ausforschen" : *keñkti* „schaden, wehe tun" > *kankìnti* K, 11) *kárkinti* Ds, K „quarren oder schnarren machen" : *karkti* „quarren", 12) le. *kaũcinât* E, *-enât* Cir „heulen machen" : *kàukt* Cir, Schm, li. *kaũkti* „heulen", 13) *kìrkinti* K, Ds „knarren oder knirren machen", le. *kĩrcinât* Schm „reizen" : li. *kirkti* „kreischen", 14) *kìršinti* K „Jmdn. zum Zorn (keršias) reizen", *įkìršinti* J „įpykinti" : *keršas* „Zorn, Rache", *sukiršta,-šo,-šti* „sich entzweien" Slnt neben *įkìršti* J „įpykti". Wenn unsere Sippe verwandt ist mit li. *kárštas* = le. *karsts* Cir, Schm, U „heiß" (vgl. le. *karsêt* Cir „erhitzen, warm machen", *karsuõns* Cir „hitziges Fieber"), so muß man die akutierte Länge als ursprünglich ansehen: balt. **kéršt* (mit Endbetonung). In diesem Falle hätte *keršias* Metatonie wie auch die übrigen substantivierten Bildungen von Adjektiven oder Partizipien auf *-ta-*, vgl. z. B. *bruãkštas* neben Part. *brùižtas* und o. 387, 392, 15) *krókinti* Kv „brausen, tosen machen" : *krõkti*, le. *kràkt* Cir, Schm „krächzen, tosen", 16) le. *kvĩcinât* BGr „quieken machen" : *kviecu, kviekt* Cir, Schm, nli. *kvỹkti* „quieken" Rt, 17) le. *mĩzenât* Cir „harnen lassen": *mìzt* Cir, Schm, li. *mỹžti* (ursprünglich *mį̃žti*) „harnen", 18) le. *nuo-mulsinât* „dumm machen" RKr XVII 42 (Sasmaka) : *mùlstu, mùlšu, mùlst* Cir, Schm „in Verwirrung geraten" || *mèlšu* (oder *milstu* U), *mèlsu, mèlst* Cir „verwirrt reden, phantasieren"; *mùlsenât* Cir übernahm die Intonation des Verbums *mèlst;* zur Etymologie vgl. Boisacq s. v. μέλεος, Walde s. v. *malus*, 19) *náikinti* J 606 neben *naikìnti* K, SN, nli. „tilgen, vergehen lassen" : *niẽkas* „Nichts", *nỹkti* „verschwinden", 20) *pýkinti* Ds : *pỹkinti* K „Jmdn. ärgern, zornig machen" mit dem Akut [Zirkumflex? — *Z.Z.*] nach *pỹksta* „wird zornig", *peĩkti* „tadeln", 21) *plérškinti* K „schnarren tr." : *pleršti* „einen stark schnarrenden Schall von sich geben", 22) le. *atpũtinât* U, *-enât* Cir „erholen lassen" : *atpûta* U „Erholung" dial. für **atpùta* || *pùte* Cir, Schm
267 „Blase, Blatter", *pùst* Cir, Schm = li. *pũsti* „blasen" || li. *paũtas*, Pl. *paũtai*, le. *pàuts* „ovum; testiculus, eig. etwas Aufgedunsenes, Angeschwollenes", li. *pãpautas* „Schwiele, Hühnerauge", *puñta, pùto, pùsti* „aufschwellen, aufdunsen", *putà*, Gen. *pùtos* „Schaum, eig. kàs išpūsta (sc. viršuñ)" aus balt. **pustâ* (mit Anfangsbetonung), 23) *rėkinti* Ds, J 535 „schreien, weinen machen" : *rėkti* „schreien", 24) *rúpinti* „antreiben, anregen", le. *rũpinât* BGr „betrüben, in Sorgen versetzen", li. *rúpintis* „besorgt sein, sorgen" : *rũpi* (3 Präs.), *rūpėti*

„liegen am Herzen, kümmern" zu *raũpia,-pė,-pti* „dúobti, wydrążyć, wydłubać" Kv, *raũpas*, Pl. *raupaĩ* „Pocke", le. *ràupjš* „grob, rauh", 25) *sûpinti* K „Jmdn. fortgesetzt schaukeln" : *sùpti* „wiegen, schaukeln, eig. mętyti" || *siaũptis* „apsisùpti, sich bedecken, eig. nli. antsimèsti", *apsùpti* „umringen", 26) *švìlpinti* K „fortgesetzt pfeifen" : *švìlpti* „pfeifen", 27) *tálpinti* nli. oder *tùlpinti*, *tùlpinti* ostli., J s. v. *įtilpti; įtìlpinti* || *įtùlpinti* J s. v. *įspráusti* „wo unterbringen, placieren" : *talpìnti* K || *telpa, tilpo, tilpti* „Raum finden, haben", 28) *tárškinti* K „darýti kàd tarškėtų" : *tařškia, tarškėti* „klappern", 29) *ténkinti* „daryti kad užtèktų" *(ténkink* âvižas pavâsariui SN) : *teñka* 3 Präs., *tèkti* „hinreichen"; vgl. nli. *pa-kánkinti* „zufrieden stellen, jmdm. Genüge tun" Slnt, Tv : *pakañka, pakàkti* „reichen, genug sein", 30) *įtìnkinti* „jmdm. einen Gefallen erweisen; stimmen, Ton oder Takt treffen" J : *įtiñka, įtìkti* „zu Gefallen tun". Le. *tiñcinât* BGr, Schm (*-enât* Cir) „verhören" kann man, falls es „kurisch" ist, zu li. *tìnkinti* samt Sippe stellen : li. *teĩkti* „einem wohl wollen, einen begünstigen"; le. *tèikt* „sagen, rühmen", 31) *ùrbinti* Bg[3] 173, J s. v. *grąžyti, išurbti;* le. *uřbinât* Schm „fortwährend, wiederholt bohren" : *ùrbt* Cir, li. *uřbti* Als, Kv, Slnt „foramen facere", 32) *ùrzinti* „necken, reizen (vom Hunde)" J 669 : *uřzia, uřzti* oder *uřzdžia, uřzdė, uřsti* „knurren", 33) *vìlkinti* Ož (oder *vìlkdinu* SN), le. *vîlcinât* BGr (*-enât* Cir) „verzögern" : *vìlkt* Cir, Schm, li. *vilkti* „ziehen", 34) *vìrkinti* oder *vìrkdinti* „Jmdn. weinen machen" Jaunius Gr. 153, K : *veřkti* „weinen", 35) le. *veîcinât* BGr neben *vèiccnât* Cir „fördern, gelingen lassen" : *vèikt* Cir „ausrichten, besiegen", *vèiktiês* Schm „gedeihen, gelingen".

ββ. Verba auf *-d-in* || *-dina* || *-dinā*: 1) *bìrdinti*, le. *biřdinât* BGr (*-enât* Cir) „dúoti byrėti, nubìrti": *bèrt* Cir, li. *beřti* „streuen", 2) le. *reĩmdenât* Cir neben *rèmdei âi* sâpes Cir „lindern, beruhigen" : *rèmdêt* Cir, Schm „stillen, beruhigen", 3) *vìlkdinti* „verzögern": *vilkti* „ziehen", 4) *vìrkdinti* K „Jmdn. weinen machen" (oder *vìrkdžiu, vìrkdyti* Ds) : *veřkti* „weinen".

Die Mehrzahl der Kausativa auf *-din-* verallgemeinerte die Into-
268 nation des zu Grunde liegenden Verbums vgl. le. 1) *dêdinât* Krb (*-enât* Cir) = li. *dėdinti* „dúoti vištai kiaušiniùs dėti" || le. *dêt* Cir, Schm „Eier legen", 2) *stâdinât* Schm „stauen", *apstâdenât* Cir, *nuostâdinât* RKr XV 128 „zum Stehen bringen" || *stât* Schm, *stâtiês* Cir, E „sich stellen".

β. Zirkumflex bei akutierter Wurzellänge

1) *gỹlinti* J „stechen (von Insekten); wild und unruhig umherlaufen lassen (vom Vieh)“ : *gìlia, gýle, gìlti* „stechen (von Bienen, Bremsen)“, *gẽlia, gẽlė, gélti* „heftig schmerzen“, le. *dzelt* Cir, Schm „stechen“, 2) *grūžinti* Als (J 714) „dúoti išgráužti“: *gráužti*, le. *graûzt* Cir, Schm „nagen“, 3) *jõdinti* K, J 583, 685 „Jmdn. reiten lassen“ neben nli. *jodìnti* Kv: *jóti*, le. *jât* Cir, Schm „reiten“.

γ. Fehlen der Metatonie

Bei vielen Verben auf *-(d)inti* (Inf.), le. *-(d)inât* fehlt die erwartete Metatonie, was durch den Einfluß des zu Grunde liegenden Verbums leicht zu erklären ist.

αα. Zirkumflektierte Wurzellänge: 1) *gir̃dinti* J „dúoti girdẽti“ : *gir̃di* (3 Präs.), *girdẽti*, le. *dzìrdêt* Cir, Schm „hören“, 2) *il̃sinti* Kv, J „ausruhen lassen“ neben *alsìnti* Kv „müde machen“: *il̃sis* (3 Präs.), *ilsẽtis* K, Kv „ruhen“ || le. *èlšu, èlst* Cir, Schm „keuchen, schwer atmen“; ostli. *ìlsinti* : *ìlsis, ilsẽti* Ds, 3) *kaĩtinti* Ds, K, Kv „heiß machen“ : *kaĩsti* „heiß werden“. Le. *kaîst* Schm „heiß werden, brennen“ ist, wie mir Herr Prof. Peter Schmidt (Riga) schreibt, Druckfehler für *kàist*. Endzelin spricht *s-kàistiês* „sich ärgern“, 4) *sir̃pinti* Kv neben *sarpìnti* „Beeren reifen machen“ : *sir̃psta, sir̃po, sir̃pti* „reif werden (von Beeren und Steinfrüchten), eig. rot werden“.

ββ. Akutierte Wurzellänge: 1) *ẽdinti* neben *ėdìnti* und *ẽzdinti* (aus **ẽ́d-dín-tei*) „fressen oder essen lassen“, le. *êdinât* Schm, BGr, U (*-enât* Cir) „füttern“: *êst*, li. *ẽsti* „fressen, essen“, 2) *máldinti*, le. *maldinât* BGr „mahlen lassen“: *malt* BGr, Cir, E, Schm, li. *málti* „mahlen“, 3) *siūdinti* „nähen lassen“, le. *šūdinât* BGr „Kleinigkeiten nähen“: *šūt* BGr, Cir, E, Schm, li. *siūti* „nähen“.

Weitere Beispiele für das Fehlen der Metatonie kann sich jeder leicht selbst zusammenstellen.

δ. Die Akzentstelle

Die Kausativa auf *-(d)in|a|ā* hatten in der litule. (und balt.) Ursprache Anfangsbetonung; das ist deutlich sichtbar aus folgenden lettischen Verben: 1) *dzir̃dinât* BGr, U „tränken“ : *dzer̃t* BGr, Cir, Schm „trinken“, 2) *pie-laĩdinât* BGr „hinzufügen“: *laîst* BGr, Cir, Schm „lassen“, 3) *mẽdzinât* BGr, *mẽ̦genât* Cir „versuchen, probieren“ :
269 *mẽ̦gt* Cir, Schm „gewöhnt sein“, 4) *rūdinât* BGr, RKr XVI 263 (Rucava) „zum Weinen bringen“: *raûdât* BGr, Cir, Schm, U „weinen“.

2. Verba für den Ausdruck der langsamen Bewegung

Der Akut der Wurzelsilbe geht immer in den Zirkumflex über

1) *baũžinti* „rücksichtslos, kühn gehen" Als (J 561, 716) : *báužti* „gehen" Als, Vlkv (J 716), 2) *pẽdinti* K, Kv „lente incēdere" : *pėdà,-ôs, pẽdą*, le. *pêda* Cir, Schm „Fußsohle; Fußstapfe, Spur; Fuß als Maß", *pêc* „nach" aus *pêdis* BW 13536 = ostli. *pėdaĩs* „pėdomìs", le. *pêdîgs* „der letzte", 3) *spũdinti* Kv „tarde, lente gradi" : *spáusti* „drücken", 4) *tvỹlinti* „pamažì tỹlomis eĩti" Kv : *tvýlau, tvýloti* „schweigen" Kv.

Der Zirkumflex der Wurzelsilbe bleibt unverändert

Die Verba des „Gehens" *kuõdinti, kreĩvinti, šleĩvinti, kiaũšinti, paũtinti* halten die Intonation der zu Grunde liegenden Nomina fest: *kuõdas* „Schopf", *kreĩvas* „krumm, schief", *šleĩvas* „krummfüssig", *kiaũšis* „Ei", *paũtas* „Ei; Hode".

VII. Klasse

1. Formans Präs. *-ā*, Prät. *-ē*, Fut. und Inf. *-ī*

a. Litulettische Iterativa

α. Zweifache Intonation bei ein und demselben Verbum

1) *glamžo* K, J: *glámžo* Ds, J 3 Präs. frequ. „zusammenknüllen; umarmen" : *gleñžti* „knautschen" K, J, Kv, 2) *gliaũdo, gliaudýti* Vd : *gliáudo,-dyti* Sãlos (J s. v. *gvaldýti*) „aushülsen, knacken". Die balt. Wurzel **gleũ-d-* ist verwandt mit. lat. *glūbo* „gliaudaũ" aus idg. **gleubhō*, gr. γλύφω „schnitze", ahd. *clioban* „spalten, klauben", pr. *gleuptene* „Streichbrett am Pfluge", das wäre li. **gliaubtinė* „durch Spalten Hervorgegangenes", 3) *gvaldo* ı *gváldo,-dyti* „ausschälen, knacken" J || *gvalbýti* „ds.".

β. Akut bei zirkumflektierter Wurzellänge

1) osli. *náikau,-kiau,-kyti* Ds „vernichten, vertilgen" : *niẽkas* „Nichts" neben nli. *pa-niekti* „erniedrigen", 2) *táikau,-kiau,-kyti* K, Už „jmdm. gefällig sein; versöhnen; zielen" : *teĩkti* „gerúoju gyvénti; gẽra geĩsti kám; empfehlen", le. *tèikt* Schm „loben", 3) *vìrkau,-kiau, -kyti* J 673 „jmdn. weinen machen" : *veřkti* „weinen".

Das Frequentativum von *metù, mèsti* „werfen" hat langes akutiertes *ē*: *mẽtau* (Stamm **mḗtā*, woher le. *mētât* „wiederholt wer-

fen"), *mẽčiau, mẽtyti.* Hängt nicht die Metatonie von der Verlängerung des Wurzelvokals auch bei den Verben *náikau, táikau* und *vìrkau* ab?

270 Das Le. hat in den Verben vom Typus *táikau* mehr Beispiele für Metatonie als das Li.; ich führe einige an: 1) *baũdît* BGr : *bàudît* Cir, Schm „versuchen, prüfen; kosten" || li. *baudžiù, baũsti* „antreiben, bewegen, zwingen; strafen", 2) *braũcît* BGr, Cir, Schm : li. *braũko, braukýti* „streifen, streichen" frequ. zu *braũkti* „streichen", le. *bràukt* Cir, Schm „fahren", 3) *daũzît* BGr, Cir, Schm : li. *daũžo, daužýti* frequ. zu *daũžti* „schlagen, stoßen", 4) *gaĩdît* BGr : *gàidît* Cir, Schm „warten, Sehnsucht, Verlangen haben" zu pr. *gēide, giēidi* „sie warten" aus balt. **geīdi̯a* = li. *geĩdžia* „wünscht", 5) *glaũstît* BGr „streicheln" : *glàust,* li. *glaudžiù, glaũsti* „anschmiegen" neben *glaũst* BGr „streicheln", 6) *gruõžît* BGr, Cir, Schm : li. *grąžo, grąžýti* frequ. zu *grę̃žti,* le. *grìezt* Cir, Schm „wenden, kehren", *grùožs* Schm „stark gedreht", *grùoža* Schm „Lenkseil", 7) *kaĩsît* BGr : *kàisît* Cir, Schm > *kaîsît* BGr „streuen", li. *kaĩšo, kaišýti* frequ. zu *kìšti* „stecken", 8) *klaũsît* BGr, U : *klàusît* Cir, Schm, li. *klaũso, klausýti* „hören, horchen", 9) *laĩzît* BGr, E, U : *làizît* Cir, Schm, li. *laĩžo* frequ. zu *liẽžti* „lecken", 10) *paĩsît* BGr : *paîsît* U für **pàisît* „Flachs brechen, schwingen" = li. *paĩso, paisýti* „die Hacheln von der Gerste abklopfen", 11) *raĩbît* Schm frequ. zu *rìebt* Schm „Schmerzen durch Besprechen wegschaffen", 12) *raĩsît* BGr : *ràisît* Cir, Schm > *raîsît* U, li. *raĩšo* 3 Präs. frequ. zu pr. *perrēist* „verbinden" aus balt. **reĩš-,* 13) *raũdzît* BGr, Schm, U : *ràudzît* Cir „schauen" || rus. *рýжа* „šviesioji, lauko pusė", *рýжь* „Außenseite", *на-рýжу, с-на-рýжи* „von außen" aus **raugi̯ā,* 14) *slaũcît* BGr, U : *slàucît* Cir, Schm „fegen, wischen", ostli. *šlaũko, šlaukýti* Ds „wischen" frequ. zu *šliaũkia,-kė,-kti* Jnš „fegen, kehren", le. *slàukt* Cir, Schm „melken", 15) *svārîtiês* RKr XVII 55 (Āzupe) „schwanken": *svẽrt* Schm, li. *sverti* „wägen", 16) *šaũbîtiês* Cir, Schm : **šàubîtiês,* woher *šaûbîtiês* U „in Zweifel sein", *šaûbît* BGr „zum Wanken bringen" frequ. zu li. *siaũbti* „siaũsti, albern, tollen", *siaũbas* „Schreck, Entsetzen", *siaũbos* (3 Präs.), *siaubýtis* „wanken, angehen", *siũbúoti* „schwanken, wanken". Vielleicht gehört hierher auch sl. *šibati* „werfen", falls es auf **si̯ūb-* beruht, 17) *šl'aũcît* Cir, Schm „streicheln mit der Hand" statt *slaũcît* mit *šl'* aus *šl'àukt* = li. *šliaũkti* „fegen" Jnš aus balt. *šleũk-* zu lat. *cluo* „purgo", *clovāca* Plin., li. *šlúoju* (neben nli. dial. *šlavù* = lat. **clovō* > *cluo*), *šlaviaũ, šlúoti* „fegen, kehren", 18) *taĩsît* BGr, E (Izv VI,4 147) : *tàisît* Cir, Schm „machen", li.

taĩso, taisýti „bereiten, bessern" frequ. zu *tiẽsti* „gerade machen, richten, strecken", 19) *taũpît* BGr, Schm, U „schonen, sparen": li. *taũpo, taupýti* oder *taupóju,-óti* „ds.", lŭpas *taupýti* Mit I 76, KosL 234a frequ. „labia claudere" oder lŭpas *čiaupýti* J „ds.", *čiaupýtis* K „affektieren" mit *č* statt *t* aus *čiáupia,-pė,-pti* „zusammendrücken"
271 (kỹlį ištráukė ir kélmo plyšỹs *susičiáupė* VChr 235_9 = nli. *susitáupė* Kv, Slnt) : nli. *táupti* ist Neubildung für *čiáupti* (aus balt. **teúptei*) nach dem Frequ. *taupýti* aus idg. *toŭp-*. Neben *čiáupti* besteht die Parallelform *čiúopia,-pė,-pti* „anfassen, ergreifen etwas" K[1] I 85 s. v. *antasten*, J 281, SN, Vilkaviškis mit analogischem *č* aus *čiáupti*. *Čiúopiu* statt *túopiu* „zusammenhäufen": Norėjo, stengėsi *sutuopti* atidžią į tai, kas dedasi aplinkui (L. Pelėdos Klaida 232). *Túopiu* ist Neubildung für *čiáupti* (aus idg. **tēúp-*) nach dem Frequ. *tuõpo, -pė, tuopýti* Als „ersparen", J s. v. *birgėnti, čẽdyti*. 3 Präs. Frequentativi *tuõpo* „taũpo", aus idg. **tōúpāt* (warum Metatonie?) entstanden, verhält sich zur 3 Präs. *čiáupia* (aus idg. **tēúpi̯et*), wie das Frequentativum le. *pluõsa* BGr „zerrt, reißt" (vgl. li. *plúoštas* „Faser; Schicht") zu le. *plẽš*, li. *plėšia* „ds."; vgl. noch le. *sluõgu, sluõdzît* Cir, BGr frequ. zu li. *slėgti* „bedrücken, beschweren". *Čiumpa, čiùpo, čiùpti* Ds „ergreifen" setzt das Bestehen einer Form *čiaũpti* (vgl. frequ. *čiaũpo* || *taũpo* 3 Präs.) im Li. voraus, aus der *č* statt des zu erwartenden *t* stammt. Die schwache Wurzelstufe von *čiaup-* mit altem *t* ist in li. *tupiù* (3 pers. *tùpi*), *tupėti* „hocken, kauern, in den Knieen sitzen; sitzen (von den Vögeln), eig. sich im Zustand eines *susičiáupusio* befinden" erhalten, daher gedehnt *tūpiù,-piaũ, tũpti* „sich niederkauern, sich in die Knie setzen; sich niedersetzen (von den Vögeln)", 20) *traĩpît* Cir : *tràipît* Schm > *traîpît* BGr, U „tröpfeln, schmieren" frequ. zu **trìept* > *triẽpt* BGr, U „ds.".

γ. Zirkumflex bei akutierter Wurzellänge

1) *čiaũpos,-pės, čiaupýtis* K oder *taupýtis* „fortgesetzt das Gesicht verziehen, affektieren" : *čiáupti* K oder nli. *táupti* „den Mund enge und rund schließen", 2) le. *gànu, gànît* Cir, RKr XVII 117 (Alūksne) „beschmutzen, schmähen", *gànîtiês* Schm „schimpfen, sich besudeln, zu Stuhl gehen": *gãnît* BGr, nli. *góniju, gónyti* „térlioti, bjáurioti, besudeln" Als, Kv, Slnt (J 456 statt *gõniju* muß *góniju* sein), *sugónyti*, sumùšti „zerschlagen, sehr beschädigen" K[1] II 379.

b. Lettische Causativa

α. Causativa, die von Verben mit akutierter Wurzellänge gebildet sind

αα. Gedehnte Intonation: 1) *aũsît* Cir, U, li. *áušau, áušyti* „kühlen, kalt machen" : *áušti* „kalt oder kühl werden", le. *aũksts* „kalt", 2) *gnaũzît* BGr „knittern" neben *gnaûzît* U, li. *gniáužyti* frequ. zu *gniáužti*, le. *gnaûzt* U, BGr „mit der Hand drücken, knittern", 3) *graĩzît* BGr, U neben *graîzît* Cir, Schm „schneiden, schnikkern" mit der gestoßenen Intonation nach *griêzt* BGr, Cir, Schm
272 „schneiden": li. *gráižyti* frequ. zu *griežti* „einschneiden, einreißen", 4) *grañdît* BGr, Cir, Schm „polternd abwerfen" neben *graîndît* BGr, U mit der gestoßenen Intonation nach **grenîst* (als Kuronismus für **griêst*) = li. *gréndžiu, grę́sti* „schaben", frequ. *grándyti*, 5) *lãpît* BGr, Cir, Schm, U > *làpît* Krb, li. *lópau, lópyti* „flicken": *lõpas* „Flick" (mit Metatonie vgl. serbokr. *bljeg* || li. *bẽgu, sâd* || li. *sẽdu*), 6) *maĩnît* BGr, Cir, Schm, U neben *maînît* Krb mit dem Stoßton nach *mît* BGr, Cir, Schm, U „tauschen, wechseln", *miêtus* Cir, Schm „Tausch". Li. *maĩno* 3 Präs. *mainýti* (vgl. rus. *из-, от-менúть*) „tauschen" zeigt die Intonation von *maĩnas*, Pl. *mainaĩ* „Tausch", von dem aus es gebildet ist. *Maĩnas* für **máinas* (le. **maîns*) konnte entstehen neben **máina* (le. *maĩna* U, rus. *мéна* „Tausch") vgl. *várna* || *vařnas*, 7) *plaĩsît* BGr, U „bersten, platzen": *plaîsa* Cir, Schm „Riß", *plîst* BGr, Cir, Schm, U, li. *plýšti* „bersten, Risse bekommen", 8) *plãtît* BGr, U „breit machen": *plãtiski* Cir „mit oder auf der Fläche", li. *plótas*, Pl. *plótai* „Raum, Weite", 9) *plẽtît* BGr : *plẽst* BGr neben *plèšu, plèst* Cir, Schm, li. *plečiù, plėčiaũ, plẽsti* „ausbreiten". Le. *plèst*, li. *plẽsti* haben *ẽ* statt *é* durch Metatonie (vgl. *dvesiù, dvẽsti; gresiù, grẽsti; vagiù, võgti; smagiù, smõgti* ostli. dial., z. B. in Lp, *slegiù, slėgiaũ, slẽgtie* neben *slẽgiu, slẽgiau, slẽgti*), 10) *pluôsît* BGr, U frequ. zu *plêst* Cir, Schm, BGr, U, li. *plẽšti* „zerren, reißen". Le. *pluôsît* Cir, Krb „ds." und *pluôsîtiês* Schm „toben, lärmen" hat die Intonation seines Grundverbs *plêst* festgehalten (vgl. li. *plẽšimas* K neben *kū́limas* K || le. *kuļt* „dreschen").

ββ. Gestoßene Intonation. Die folgenden Verben haben gestoßene Länge statt der erwarteten gedehnten: 1) *âvîtiês* (Präs. *âvuôs*) „sich lächerlich gebährden, sich albern stellen" RKr XV 106 (Alūksne), Schm mit dem Stoßton aus dem Subst. **âvs* (Akk. **âvi*) = ai. *āvíḥ* Adv. „offenbar, vor Augen", woher Lok. S. urslav. **āvēi* > serbokr. *jávi* „im Wachen", Akk. S. in rus. *в явь* „öffentlich" : li. **óvi-vaidas* „wer im Wachen erscheint *(vaidìntis)*", daraus durch

Silbendissimilation *óvaidas* „wilder, unbändiger, mutwilliger Mensch“ Būga Izv XVII,1 36, 2) *buřnît* RKr XVII 125 (Alūksne). Was bedeutet es? 3) *buřzît* Cir, U „zerknittern“, *buřzêt* BGr „knillen“ : *buřza* Krb, RKr XVII 125 (Alūksne) oder *buřza* Cir, Schm „Gewühl, Gedränge“ || *beřzêt* Cir, BGr „scheuern“, *biřstu, biřžu, biřst* Schm, RKr XVII 124 (Alūksne) „in kleine Stücke sich zerschlagen“, 4) *graîzît* Cir, Schm nach *griêzt* Cir, Schm, BGr : *graîzît* BGr „schnickern“, 5) *knaîbît* Cir, Krb nach *kniêbt* Cir, Schm, BGr „kneifen“ : *knaîbît* BGr; vgl. li. *gnáibyti*, 6) *laûzît* BGr, Krb : li. *láužyti* frequ. zu le. *laûzt*, li. *láužti* „brechen“ (vgl. *laužìmas* K), 6) *luôbît* Cir, Schm, BGr, U „schälen“ mit dem Stoßton nach *luôbs* = li. *lúobas*, Pl. *luobaĩ* „Borke“ (serbokr. *lȕb*, Gen. *lȕba*!) aus idg. **lōúb(h)o:s* : le. *luõbît* BGr „schälen“ || li. *lubà*, Gen. *lùbos* „ein Brett der Zimmerdecke (ursprünglich „Borke“)“, pr. *lubbo* „Brett“, le. *lûba* „Rinde, Borke; lange Dachschindel“. Baltisches **lu:bâ* (Anfangsbetonung) setzt eine idg. Wurzel **loūb(h)-* voraus, die in serbokr. *lub* vorliegt. Das litule. **luóba:s* (Endbetonung) zeigt die „Dehnstufe“ zur idg. Form **loūb(h)o:s*. Der Vokalismus von idg. **lōub(h)o:s* (> le. *luôbs*, li. *luobaĩ*) und **loū:b(h)os* (serbokr. Gen. S. *lȕba*, rus. Instr. S. *лýбом*, Lok. S. *лýбе*) unterscheidet sich in nichts vom Vokalismus der folgenden Wortpaare: li. *túopti* || *táupti* „zusammendrücken“; *kúopa*, le. *kuõpa* || li. *kaũpas*, sl. *kupъ* „Haufen“, 7) *maîdzît* Cir, ostli. *máigau, máigyti* frequ. zu le. *miêgt* Cir „stark drücken“, Schm „schließen (die Augen)“, 8) *mâcu, mâcît* Krb, BGr, ostli. *mókiu* (nli. *mókau*), *mókyti* „lehren“ : *móku, mokėti*, le. *mâku, mâcêt* Cir, Schm, BGr „können, wissen“, 9) *ńuřcît* Krb, li. *niùrkau,-kyti* „knüllen“ Ds, K, 10) *ruôzîtiês* Krb, RKr XV 133 (Alūksne) „staipîties, žāvâties, guorîties“, li. *rą́žaus,-žiaus,-žytis* „sich recken, die Glieder ausstrecken“ Ds, Sv, Kùrtuvėnai : *rę́žiuos, rę́žiaus, rę́žties* Kv, le. *riêztiês* Krb „sich ausrecken“, 11) *spraûdît* Krb, BGr frequ.: *spraûst* Cir, Schm, BGr, U, li. *spráusti* (vgl. *spraudìmas* K) „zwischenklemmen“. Krumberg's *spràust* beruht auf *spraũst*, denn in seinem Dialekt fiel der dehnende mit dem fallenden Ton zusammen, 12) *svaîdît* Krb, Schm, BGr „oft werfen“, li. *svaidyti* : *sviesti*, le. *sviêst* Schm „werfen“, 13) *škaîdît* Krb statt *skaîdît* mit *šk* aus *škiêžu, škiêst* Schm „zerstreuen“, li. *skiesti* und frequ. *skáidyti* „teilen, trennen“, le. *škiêdra* Schm „Faser“, 14) *traîškît* RKr XV 141 (Alūksne) „zerdrücken, klein machen“ : li. *trýkšti* „ausspritzen intr.“ aus balt. **trîkšte:ĩ* (mit Endbetonung; vgl. *tryškìmas* K) || *trẽškiu, trẽkšti* „taip spausti, kad imtų trẽškėti; sývus, sùltis išspausti“, sl. *trěskъ* „Krachen, Prasseln“, 15) *tûcît* Cir

273

(Bedeutung?) : *tûkt* Cir, Schm „schwellen", *tũks* Cir „Geschwulst", *táukas* „Fett; uterus" neben le. *tàuki* „Fett, Talg", 16) *zîdît* Cir, Krb, BGr „säugen", li. *žìndau, žìndyti;* le. *zîžu, zîst* Cir, Krb, Schm, li. *žìndu, žįsti* „saugen" (vgl. *žindìmas* K).

β. Causativa, die von Verben mit zirkumflektierter Wurzellänge gebildet sind

αα. Gedehnte Intonation. Beispiele s. o. S. 449.

ββ. Fallende Intonation. Aus der großen Anzahl von Causativa, die keine Metatonie zeigen, gebe ich nur wenige: 1) *làupît* Cir, Schm „schälen, rauben", li. *laũpo,-pė, laupýti* „abschälen" : *lupù, lùpti* „abhäuten, schälen", ai. *lōpayati* „verletzt", 2) *màisît* Cir, E,
274 Schm, li. *maĩšo* 3 Präs. frequ.: *miẽšia,-šė,-šti* „vermischen", 3) *pèlnît* Cir, li. *pel̃no* „verdient" : *pel̃nas*, le. *pèl'ņa* Schm „Erwerb", *nuõpèlns* Schm „Verdienst", ai. *paṇatē* „handelt, tauscht ein, kauft; wettet, spielt um", *paṇa-strī* „feiles Weib", idg. **pel̃-ne-* || gr. πωλέω „verkaufe", 4) *vàldît* Cir, Schm, li. *val̃do,-dė, valdýti* „herrschen, regieren" : *paveldžiu,-dėti* DP „ererben", *pavilstu,-ldau,-lsti* DP „etw. in Besitz nehmen". Li. *valdaũ* (sl. *valdǫ*, got. *walda*) hat entgegen der allgemeinen Ansicht (Fick I⁴ 542, II⁴ 262, III⁴ 404, Преображенский Этим. словарь рус. яз. I 88, Walde EW² 804, Pedersen Vgl. Gr. d. kelt. Spr. I 157, Feist Kultur 121 u. a.) *a* aus idg. *o*, gehört also nicht zu *valēre* „stark sein, vermögen" *(validus, valdē)*. Brugmann Grundr. I² 481 setzt für got. *walda*, ahd. *waltu* „ich walte, herrsche", das er mit li. *veldu* (so schon O. Hoffmann Γέρας 58) zusammenstellt, eine Grundform idg. *u̯l̥dhō (ₑlə)* an. Dies *l̥* *(= ₑlə)* ist von Brugmann lediglich aus Rücksicht auf das *a* von *valēre* angesetzt, 5) *vãrtît* Cir, Schm, li. *vařto* 3 Präs. frequ.: *verčiù, veřsti*, le. *vèršu, vèrst* Cir, Schm „vertere", ai. *vártatē*. Vgl. noch le. (in Dialekten Cir, Schm) Causativa: *kàisît* „kaišýti", *lùocît* „lankýti", *màisît* „maišýti", *skàitît, stàipît*. Ostle. *vàlkuôs, vàlcîtiês* „schlendern, vazâties" RKr XV 142 (Alūksne) ist infolge des Zusammenfallens des fallenden und dehnenden Tones zweideutig. Rus. *волочúть* „ziehen" spricht für den fallenden Ton in ostle. *vàlcîtiês*.

2. Causativa mit dem Formans *-dā* (Präs.) || *-dē* (Prät.) || *-dī* (Fut. und Infin.)

a. Zweifache Intonation bei ein und demselben litauischen Verbum

1) *gim̃do* 3 Präs., *gimdýti* Mrj : *gìmdo, gìmdyti* SN (J 704), *pagìmdė* J s. v. *ištrìkti* „gebären". *Gim̃do* hat die Intonation von *gemù,*

gimti = le. *dzìmt; gìmdo* bezog sie aus *gìmstu* > *gìmti*, le. *dzimt* Schm „geboren werden", 2) *ramdo, ramdýti* Kv : *rámdo,-dyti* K, R, Sch „beruhigen" = *remti* „stützen", le. *rèmdêt* Cir, Schm „beruhigen" : *rìmstu, rìmti*, le. *rimt* Schm „still werden, sein".

Li. *tárdau,-dyti* „etw. von jmdm. ausforschen" gegenüber *tarti* „aussprechen" zeigt nur scheinbar Metatonie, da *tariù, tariaũ, tarti* eine Neubildung für *tariù* (oder nli., westli. *taraũ*), *tariaũ, tarýti* ist. Infinitiv *tárti* ist bis jetzt dialektisch im nordöstlichen Litauen, z. B. in Kùpiškis erhalten. Die Intonation *tárti* || *tárdyti* stimmt vollkommen zur Intonation von li. *tìrti* „untersuchen, forschen".

b. Lettische Causativa und Frequentativa auf *-dît* (Infin.)

α. Dehnton gegenüber Stoßton beim Grundwort

1) *baîdît* BGr, E, Schm (vgl. *baîdêklis* Cir „Schreckbild") : *baîdît* Krb, *biêdêt* Cir, Schm „scheuchen, schrecken" mit dem Stoßton nach *bîtiês* Cir, Schm „sich fürchten" : *baîle* BGr, *baîles* Cir, Schm „Furcht". Li. *baîdo* 3 Präs. (Ds, K, nli.) und le. *bìldît* Cir, Schm „schieben, stoßen" weisen auf zirkumflektierte Wurzellänge, vgl. ai. *bhávatē* neben ai. *bhītáḥ* „bijąs" und le. *bîtiês* „bijóti". Le. *bikls* „scheu" U, BW 27075, 29937 aus idg. **bhi-tlo-s*, 2) *dîdît* BGr, Schm, Cir „tanzen lassen, šokìnti" : *diêt* BGr, Cir, Schm „tanzen", 3) *dzîrdît* BGr, U: *dzîrdît* Cir, Schm „tränken" mit dem Stoßton nach *dzert* BGr, Cir, Schm, U „trinken", 4) *kũdît* BGr, U: *kûdît* Cir, Krb, Schm „antreiben, hetzen" mit dem Stoßton nach *kaût* Cir, Schm „schlagen, töten", li. *káuti*, 5) *smaîdît* Cir, Schm : *smaîdît* BGr „lächeln" nach *smiêt* Cir, Schm „lachen", 6) *spārdît* Cir, E, Krb (>ostle. *spārdît* RKr XVII 116) : *spārdît* BGr „mit den Füßen stoßen, schlagen" nach *spert* Cir, Schm „spìrti", 7) *stādît* BGr, Cir, Schm „stellen, pflanzen" : *stât* BGr, Schm „stellen", *stâtiês* Cir „stótis", 8) *tîrdît* BGr, U: *tîrdît* Cir, Schm, RKr XVII 124 (Alūksne) „fragen, forschen" mit dem Stoßton nach **tîrt* = li. *tìrti* „forschen" || li. *tárdau,-dyti* : sl. *тврть* (rus. *мёртвый*, pol. *tarty* „gerieben"), gr. τείρω „reibe", sl. *toriti* „reiben" (rus. дорóгу *про-морúть* „padarýti kẽlią = pratrìnti") = li. *tarýti* frequ. „aussprechen, eig. τορεῖν, (liežuviù) *trìnti*".

β. Der Dehnton bleibt erhalten

1) *kaldît* BGr „schmieden lassen": *kalt* BGr, Cir, Schm, U „schmieden", 2) *kl'ūdîtiês* BGr, Cir „zufällig wohin kommen" : *kl'ūt* BGr, Cir, Schm „werden, gelangen" neben *kl'aût(iês)* Cir, Schm, BGr „sich anstemmen, anhängen", 3) *mîdît* BGr, Cir, U

„wiederholt treten“ : *mĩt*, li. *mìnti* „treten“, 4) *pil̃dît* BGr, Cir „füllen“ : **pil̃t* (vgl. li. *pýlimas* K), li. *pìlti* „gießen, schütten“; *pìlnas*, le. *pil̃ns*, serbokr. *pȕn* „voll“ aus idg. **pₑ:lənos* (mit Anfangsbetonung) neben **pₑləno:s* (mit Endbetonung) in ai. *pūrṇáḥ* „voll“, 5) *sil̃dît* BGr, Schm neben *sildît* Cir (Druckfehler für *sil̃d-*?) „wärmen“ : *sil̃t* Cir, Schm „warm werden“, 6) *spl'aũdît* BGr, Schm „oft speien“ : *spl'aũt* E, li. *spjáuti* „speien“, 7) *šaũdît* BGr, Cir „oft schießen“ : *šaũt* BGr, Cir, Schm „schießen“, nli. *šiáutuvas* „Weberschiffchen“, *šiaulỹs* „Schütze, Jäger“, 8) *šũdît* BGr „nähen lassen“ : *šũt* Cir, Schm „nähen“; 9) *tram̃dît* BGr, Cir „scheuchen, jagen“ : *trem̃t* BGr „trampeln, wegjagen“, ostli. *trémti* „pellere alicunde“ (*ißtriámtas* DP 485_{28}), 10) *vẽdît* BGr, li. *vẽdau,-dyti* „lüften“ : le. *vẽjš* BGr, Cir, Schm, li. *vẽjas*, Pl. *vẽjai* „Wind“.

γ. Stoßton an Stelle zu erwartenden Dehntones

1) *cil̃dît* Krb ist Neubildung für *cil̃dît* U = li. *kìldau,-dyti* „heben, léisti kìlti“ unter dem Einfluß von *cel̃t* BGr, Cir, Schm „kélti“, 2) *jâdît* Krb, BGr „viel reiten“ mit Stoßton für Dehnton nach *jât*
276 BGr, Cir, Schm „reiten“, 3) *mûdît* „werfen, umstürzen“ RKr XV 126 (Alūksne), *mûdîtiês* „sich mühsam durchschlagen, sich durchdrängen RKr XVII 69 (Palsmane) mit Stoßton für Dehnton nach *maût*, *iemaût* Krb, BGr „streifen, zäumen“ : *mujuôs*, *mũtiês* Cir „hinderlich sein, unter den Füßen sein, verkehren“ || lat. *movēre* „bewegen“, 4) *rîdît* BGr, Cir, Krb „hetzen, léisti, kàd šùnes im̃tų žmõgų *ríeti*“, le. *riêt* BGr, Cir, Schm „bellen“ (suńi *rej*, sâk... suńi *riêt* BW 13250, 34, suńi *rêja* 13343), li. šùnes *rẽjas*, *rẽjos* (Infin. *ríeties* „víenas kìtą lóti = pèštis“) Tvr, Dù šuniù *rẽjas* — baltì kraujaĩ bẽga (= Gìrnos) Skuõdas; westli. *ríejuos*, *ríetis* „mit jmdm. im Streite liegen = víenas kìtą *ríeti* = lóti“, 5) *sal̃dît* Krb, li. *šáldau,-dyti* „frieren machen“ : le. *salt* Cir, Schm „frieren“, 6) *skal̃dît* BGr, Cir, Schm frequ. zu *šk̃elt* „spalten“.

δ. Fallende Intonation bei zirkumflektierter Wurzellänge

1) *ā̀rdît* Cir, Schm (> *ãrdît* Krb, *ar̂dît* oder *ar̂dît* BGr), li. *ar̃do*, *-dė*, *ardýti* „auftrennen“: *ìrstu* nli. (*įrù* hli.), *ìrti*, le. *ir̃stu*, *ir̃t* BGr, Schm „lostrennen intr.“ aus balt. **í:rštṑ* (Metatonie!) neben Infin. **ir̃teí* (vgl. li. *mìrštu* || *mir̃ti* „sterben“) : nli. *er̃tas*, le. *ė̀drs* (> *èdris*, F. *èdra* Schm), hli. *er̃dvas* „räumig“, aksl. *oriti* „evertere“, 2) *bìdît* Cir, Schm, RKr XVII 123 (in Alūksne, wo fallende Intonation mit der gedehnten zusammenfiel) > *bîdît* BGr (ˆ aus ˋ) „schieben, stos-

sen". Der fallende Ton ist Neubildung statt des Dehntones, weil im Idg. alle langen Vokale akutiert waren. Le. *bìdît* zeigt Zirkumflex für gesetzmäßigen Akut aus Formen, die li. *baĩdo, baĩdė, baidýti* „scheuchen, schrecken", *baĩsu* Ntr. „greulich" K entsprechen. Akutiertes *ī* ist im Le. *bîtiês* Cir, Schm, BGr „sich fürchten" aus balt. **bíte:í sei* erhalten, 3) *gùldît* Cir, Schm > *guldît* EGr, li. *guĩdo,-dė, guldýti* „schlafen legen" : *gùla, gùlė, gulti* „sich legen", le. *gùlta* Cir, Schm „Bett" neben *gulstuos, gulsties* Schm (Metatonie) „sich schlafen legen", das für die älteren Formen *gulstuôs* || *gùltiês* steht. Bielenstein's und Ulmann's *gultiês* (neben Präs. *gul'uôs*) beruht auf der gemeinle. Urform *gùltiês* : in den Dialekten von BGr und U fiel gestoßene Intonation mit fallender zusammen. Balt. **gul-* gehört mit li. *gval-* zusammen: *gvaĩdo,-dė, gvaldýti* J „dicht zusammenlegen", *gvalsčias* J „gulsčias, liegend", rugiai rankiniai *gvaldžiai* gùl „liegen deucht auf einander" R II 245, *gvalinė* tvorà „saepes jacentibus (horizontalibus) perticis effecta" (Kirchspiel Kvėdarna, Dorf Gvaldaĩ) Bg[1] 186, *gvãlis* „guõlis, Lager eines Tieres" DP, 4) *stùmdît* Cir frequ. zu *stùmt* Cir „stoßen"; *stumdît* BGr, li. *stùmdau* : *stùmti* (vgl. *stúmimas* K), le. *stumt* BGr, Cir. Das gegenwärtige Intonationsverhältnis im Le. kann man ganz befriedigend aus folgendem älteren Zustand erklären: le. *stumjuo, stũmjau, stùmsjuo, stùmtie.* Durch Ausgleichung wurde die eine der beiden Intonationen verallgemeinert: *stũmjau* > *stumsjuo, stumtie* oder *stùmsjuo, stùmtie* > *stùmjau,* 5) *gùmdît* Cir > *gumdît* BGr „antreiben" : **gùmt* neben *gumstu* > *gumt* U „überfallen, greifen" aus idg. **g(h)ₒm-* zu *g(h)om-* in ostli. *gãmas* „kas daug valgo (Ds); kas daugiau dirba nekaip gali (Vd)", eigentlich „kas viską nori suimti, suglemžti", *gãmalas* J „Klumpen" || ksl. *gomola* „ds.", sl. *žьmǫ, žęti* „drücken", le. *gãmêt* U „hungern" (ostli. dial. *išgameti* „išalkti" im handschriftlichen Wörterbuch von Gimžauskas, vielleicht = *išgãmėti,* d. i. *išgomėti*), ostli. *gomulỹs,* Gen. *gómulio* „gùmulas" Butrimónys, *gomùs* „chętny, ochotny", 6) *zùdîtiês* Cir ist Neubildung für *zũdîtiês* BGr „sich härmen" = ostli. *žúdyti* (3 Präs. *žúdžia* Ds) „umbringen, töten" unter dem Einfluß der Intonationen von *zàudêt* Cir, Schm „verlieren" und *zùdu* „ich gehe verloren" (Prät. *zužu,* Inf. *zust* Schm). Hierher gehören li. *žavìnti* „umbringen", *žavėti* (3 Präs. *žãvi*) „verwünschen, eig. untergehen, umkommen (li. *žúti*) machen", *žústu* Ds (oder *žųvù* K), *žuvaũ, žúti* „umkommen".

277

3. Causativa und Frequentativa mit dem Formans *-stā* (Präs.) || *-stē* (Prät.) || *-stī* (Fut. und Infin.)

a. Zweifache Intonation bei ein und demselben Verbum

1) vaikaĩ *ìmstos* „eĩna imtỹnių, ringen" J, *ìmstyti* „vadìnti imtỹnių, zum Kampfe auffordern" J: *ĩmsto,-tė, imstýti* J „oft, wiederholt nehmen" || *ĩmti*, pr. *ìmt* neben le. *jemt* Endzelin IF XXXIII 104, Plāk'is Izv XX,3 45 oder *jemt* Endzelin l. c. „nehmen" (ostli. dial. *jemù, jémiaũ, imti*), *jemt* BGr I 370 (Nīca) || *jemt* BGr I 370 (Aũce), 2) *tvársto,-tė,-tyti* „umwickeln; umzäunen" : *tvařstos,-tės, tvarstýtis* Kv, Rt „se incaute movendo vestem attollere ita, ut pudenda appareant" neben *tvařsos,-sės, tvarsýtis* SN „ds.". Die schwache Stufe von *tvařsos* ist *turs-* (aus *tvurs-*): *tuřsinti* „Jmdm. den Hintern zeigen", *tuřso, tursóti* „mit vorgestecktem Hintern dastehen oder kauern", *tursó-miegis* „der Schlaf auf dem Bauch" Kp, R I 165. Die schwache Stufe von *tveřsias,-sės-,-stis* „kėtótis" (*atsitveřsti* „obnažyć się nieprzystojnie, usiąść nieprzystojnie" KosL 243a) ist *tvirs-* : jis pats sau *tvirso* Ož (Bs[6] 290) „tuřso", *tviřslinti* „tuřslinti = eiti pasturgalį atkišus" J s. v. *bizdinėti*, 3) le. *bārstît* BGr mit dem Dehnton nach le *bērt* BGr, Schm „streuen": le. *bārstît* Cir, li. *barsto, barstýti* frequ. zu *beřti*, le. *bȅrt* Cir, 4) le. *balstît* Schm : *bàlstît* Cir || *bàlzît* Schm „stützen", *bàlzîtiês* Cir, *bàlziêns* Schm oder *bèlziêns* E, li. *balžìenas* „der Stütz-
278 tzenverband am Pfluge, am Schlitten", 5) *kampstît* BGr, U frequ. zu *kamp̃t* BGr, U „greifen, fassen": *kàm(p)stît* Cir neben *kàmpt* Cir, Schm, 6) le. *kraîstît* Cir „schmänden : *krėjums* Cir, *krèims* Schm „Schmand", *krìet* (vgl. *krìetns* Cir „tüchtig") > *kriêt* BGr „schmänden" || li. *krýtis,-ies*, le. *krîts* Cir, Schm „Krebsnetz".

b. Lettische Frequentativa

a. Fallende Wurzellänge

1) *kràmstît* Cir > *kramstît* BGr, U frequ. zu *krìmst* Cir, Schm, li. *kremta, kriñto, kriñsti* „nagen", 2) *nārstît*, daher im Dialekt von BGr und U *nárstît* „laichen" (vgl. *nàstris,-ra* Cir „Laich" = li. *naršlas*): li. *neřšti* (3 Präs.), *neršėti* „laichen", 3) *sàistît* Cir, Schm > *saîstît* BGr, li. *saĩsto,-tė, saistýti* „fest binden, mehrfach fesseln" : *sejù* (dial. auch *siejù*), *siẽti*, le. *sìet* Cir, Schm „binden", 4) *slàistît* Cir, Schm „öfters in die Höhe haben", *slàistîtiês* Cir (> *aî* BGr), li. *šlaĩstos, šlaistýtis* „sich recken, faulenzen" : *šliẽti*, le. *slìet* Cir, Schm „anlehnen, stützen", 5) *svārstît* Cir, Krb frequ.: *svert* Cir, Schm, li. *sveřti* „wägen".

β. Gedehnte Wurzellänge

1) *dẽstît* BGr, U „pflanzen", li. *dẽstau,-tyti* frequ. „dėlióti": *dẽti*, le. *dêt* Schm „Eier legen", *dẽtiês* Schm „aus dem Gesichte kommen". Le. *dèstît* Cir, Schm > *dêstît* BGr „pflanzen, setzen" ist Neubildung nach dem Nomen *dèsts* Cir „Pflanze" (Metatonie!); vgl. li. *pa-sẽstas* „Sitz im Wagen" Ds || *pasẽsti* „niedersitzen", 2) *duřstît* BGr, Cir, U, li. *dùrstau* : *dùrti*, le. *duřt* BGr, Cir, Schm, U „stechen", 3) *glãstît* BGr, Cir, U, li. *glóstau,-tyti* „streicheln": *glódžia, glódė, glósti* „glatt machen" Kv, 4) *grãbstît* BGr, U, li. *gróbstau* : le. *grâbstît* Cir mit dem Stoßton nach *grâbt* BGr, Cir, Schm, U, li. *gróbti* „greifen, fassen", 5) *graműstît* Cir, Schm „greifen, tasten" : *gremžu, gremzt* BGr, li. *grémžiu,-žti* „beißen, nagen", 6) *gũstît* BGr, Cir : *gũstu, gũt* Cir, Schm „haschen fangen, greifen", li. *gáuti* „bekommen", 7) *kŕaũstît* BGr : *kŕaũt* BGr, *kraũt* Cir, Schm, li. *kráuti* „auf einen Haufen bringen", 8) *kulstît* BGr, Cir, Schm „Flachs schwingen" : *kulť* BGr, Cir, Schm „schlagen, dreschen", 9) *kuřstît* BGr „scharf einheizen" : *kuřt* BGr, Cir, Schm „heizen", 10) *muõstît* BGr „durch Zeichen zu verstehen geben", U „stottern" frequ. zu *mãt* Cir, Krb, li. *móti* „winken", 11) *rĩstît* Cir, U neben *rîstît* BGr „hastig schlingen" : *rĩt* BGr, Cir, Schm „schlingen", 12) *skruõstît* BGr, U „kerben, schnitzen" frequ. zu **skrâžu, skrâst* = li. *skródžiu, skrósti* (vgl. *skrodìmas* K) „aufspalten", 13) *skũpstît* BGr neben *skûpstît* BGr, Cir, Schm „küssen", 14) *stuõstîtiês* BGr neben *stuõstîtiês* Cir „stottern, eig. stehen bleiben" frequ. zu *stâtiês* E „aufstehen", 15) *škĩrstît* Cir, Schm „im Buche blättern", *škĩrstîtiês* BGr „sich wiederholt trennen, scheiden" : *škĩrt* Schm „scheiden", 16) *šnũrgstît*
279 BGr „schnurgeln": *šnũrgul'i* Cir „Rotz", 17) *tãstît* BGr frequ. zu *tãst* BGr „schälen" : *tãss* Schm, li. *tõšis* „Birkenrinde", 18) *taûstît* BGr, U neben *taûstît* Cir, Schm „tasten, befühlen", 19) *vãrstît* Cir „aufreihen" : *vẽrt* Cir, Schm „einfädeln, reihen", li. *vérti* (vgl. *vẽrimas* K).

γ. Gestoßene Wurzellänge

Die gestoßene Intonation stammt in den unten angeführten Frequentativa aus dem zu Grunde liegenden Verbum.

1) *kaûstît* Cir, Krb, BGr, li. *káustau,-tyti* „beschlagen (Pferde)" : le. *kaût* Cir, Schm „schlagen, töten", 2) *klâstît* Cir, Krb, U: *klât* Cir, Schm „decken, breiten", 3) *laîstît* BGr, Cir, Krb, U „wiederholt gießen": *liêt* BGr, Cir, E, Schm „gießen", 4) *naŕstît* „flechten, verwirren" RKr XV 128 (Alūksne) = *naŕskît* l. c. 127, li. *nárstau* : le. **neřt*, li. *nérti* „zusammenfügen", 5) *raûstît* Cir, Krb, BGr „zerren" : *raût*

Cir, Schm, BGr „reißen", 6) *skaîstît* BGr „schön machen" nach *skaîsts* U „schön" : *skaîsts* Cir, Schm „schön" || *šķiêst* „zerstreuen", 7) *snaîgstît* BGr „hin und her reichen", *snaîgstîtiês* Cir : *sniêgt* Schm, *sniêgtiês* Cir „reichen, langen" neben *sniẽgt* BGr, U, 8) *stâstît* Schm, BGr, Cir, U „erzählen" : *stât* Schm „stellen, beginnen, aufhören", 9) *tîstît* Cir, BGr : *tît* Cir, Schm, BGr „wickeln", 10) *tvaſstît* Cir, BGr : *tveſt* „greifen, haschen", 11) *uôstît* Cir, Krb, BGr oder *uôkstît* BGr : *uôžu, uôst* Schm „nach etw. riechen", 12) *valstît* Cir, BGr „hin und her wälzen", *valstîtiês* RKr XV 142 (Alūksne) „mētâties" : *velt* Cir, Schm, BGr „wälzen", 13) *vîstît* Schm, BGr, *vîkstît* Cir (vgl. *vîkšķis* Cir „Strohbündel"): *vît* Cir, Schm, BGr „flechten, wickeln", 14) *zvaĺstîtiês* Bra s. v. *schwanken*, RKr XV 145 (Alūksne) „taumeln": *zvelt* E (Izv XVII,4 116) „umwerfen", li. *pa-žvìlti* „sich niederbiegen, bükken", 15) *žaûstîtiês* Cir : *žaût* Cir, Schm, BGr, li. *džiáuti* „trocknen".

VIII. Klasse

1. Stämme auf *-a|ā-* (Präs.), *-ājā-* (Prät.), *-ā-* (Fut. und Infin.)

1) *giedu, giedóti*, le. *dziêdu, dziêdât* BGr, Cir, Schm, *dzîduôt* Alūksna RKr XVII 118 aus *dziêdât* „singen" || ali. *giemi*, 2) *miegù* (ali. *miegmì*), *miegóti* „schlafen" : *miẽgas*, le. *mìegs* „Schlaf" Schm, aber *miêdzu, miêgt* Schm „die Augen schließen" weist auf balt. *meig-* neben *meĩg-*, 3) *ráudu, raudóti*, le. *raûdu, raûdât* BGr, Schm „weinen" || ali. *ráumi*. Ferner 1) *ieškau* (3 Präs. *ieško*), *ieškóti* „suchen" oder ostli. *ieškoti* = le. *iẽskât* (neben 1 Sg. Präs. *iẽskâju* statt **iẽsku*) BGr „lausen", 2) le. *saſgu, saſgât* BGr „bewachen" neben li. *sérgiu*, ali. *sérgmi* mit *a* statt *e* nach *saſgs* „Wächter" BGr, Schm = li. *sárgas*, Pl. *sargaĩ*, 3) *sáugau* (ali. *sáugmi* vgl. *ſaugt* i. J. 1653 VChr 76, 53), *saugóti* oder *sáugoti* Ds, SN, Slnt, Kv (Präs. *sáugoju* SN, Slnt, Kv) „in Acht nehmen, behüten", 4) *žinaũ, žinóti*, le. *zinu, zinât* BGr „wissen".

280 ### 2. Intensiva auf *-sā-* (ein energisches Verharren in einem Zustande bedeutend)

a. Akut bei zirkumflektierter Wurzellänge in *dûksau, dûksoti* „seufzen" J 360 : *dũkti* (Präs. *dūkstù*) „ausdünsten, auslüften" und *kniûpsau, kniûpsoti* K, SN, Škn „dauernd gebückt dasitzen" : *kniaubúos, kniaũbties* „sich bücken". Ostli. *kniūpsaũ* (3 Präs. *kniūpso*),

kniūpsóti macht wahrscheinlich, daß *kniúpsau* die Intonation vom gleichbedeutenden *kniúbau, kniúboti* entlehnte.

b. Die übrigen Intensiva haben zirkumflektierte Wurzellänge: 1) *mařkso, pùsmarkas* „träumt mit halbgeschlossenen Augen" J 216 s. v. *blausóti* : *mérkiu, mérkti* vgl. rus. *морóшить*, 2) *žiopsaũ* (3 Präs. *žiõpso*), *žiopsóti* KGr § 1249, Ds „gähnen" : *žioplỹs* (Gen. *žióplio*) „der Gaffer", 3) *dỹso* „es sticht vom Schmerz in der Seite": *dìegti* „stechen", 4) *drỹkso* „sich lang hinziehen" J 347 : *driẽktis* „sich rekken"; so auch *šỹpso(s)* „lächeln": *šiẽpti(s), vỹpso* „halblachend dastehen" : *viẽpti(s)*, 5) *dilbso* „blickt düster" : *delbti;* so auch *riñgso* „verharrt in gekrümmter Lage" : *reñgti; tvĩrso*: *tvérti; vĩrpso*: *veřpti; žĩrgso* „mit gespreizten Beinen dastehn" : *žeřgti*, 6) *krũpso* : *kraupùs; stũgso* „steif dastehn" : *stúgstu; niũkso*: *niáuktis*, 7) *šiurpso* „aufgerichtet dastehn" : *šiurpas; turso* : *turẽti; kumpso* „krumm dastehn" : *kumpti*, 8) *pampso* „aufgedunsen daliegen" : *pampti; vampso* „mit offnem Munde dastehn": *vámpla*, 9) *rẽpso* „plump dastehn": *rèptis; vẽpso* = *vampso* : *vèptis*, 10) *deřkso* „untätig dasitzen": *derkiù* oder *dérgiu*, 11) *dvõkso* „es stinkt" : *dvakiù, dvõkti* und *rõgso* „plump dasitzen": *rõglinti.*

In gleicher Weise intonieren die Verba auf *-šā-* : *bařkšo* „mit den Zähnen klappern": *báršku, barškẽti; tẽkšo* „plump daliegen" : *teškiù, tẽkšti; šmẽkšo* ist von der Interjektion *šmẽkšt, šmũkšo* Slnt „rogso" von der Interjektion *šmúkšt* hergeleitet; *brũkšo* : *brūškúoti; pũkšo* : *pūškúoti.*

3. Intensiva ohne *-sā-*

1) *brýdau, brýdoti* „hineingewatet dastehen" K, J : *bredù, bridaũ, brìsti* „waten", 2) *drýbau, drýboti* „dick und voll hangen" J, K : *drimbù, dribaũ, drìbti* „fallen" und *drebiù, drẽbti* „werfen", 3) *glúdau, glúdoti* „angeschmiegt stehn oder liegen" K, J 449 : *glaudžiù, glaũsti*, le. *glàužu, glàust* Schm, 4) *gúžau, gúžoti* „gekrümmt stehn oder sitzen" J 499 : *gūžiúos, gūžiaũs, gũžties* || ostli. *į-si-gaũžti* „sich zusammenziehn; sich warm bedecken" J 542; 5) *kýbau, kýboti* KGr §§ 431, 1245 „hangen" : *kimbù, kibaũ, kìbti* || *kebẽklis* „Haken", *kabìnti* „auf-
281 hängen" (: *keb-* = *vadìnti* : *vedù* = *našìnti* : *nešù* = *gadìnti* : *gendù, gèsti*), 6) *kýšau, kýšoti* KGr §§ 431, 1245 „wo hinein gesteckt sein, sich steckend befinden, stecken" : *kišù, kìšti*, frequ. *kaišaũ, kaišýti* „schieben, stecken", 7) *kiútau, kiútoti* K, Ds, Kv „mit angeschmiegtem Kopf still und ohne sich zu regen daliegen" : *kiaustù, kiautaũ, kiaũsti* || *kiáutas*, Pl. *kiautaĩ* „Schale" : *at-kuntù, atkutaũ, at-kùsti* „Rinde verlieren (vom Baum)", 8) *klúpau* Ds, K (oder *klúpoju* KGr § 1279),

klūpoti „knien“ : *klumpù, klupaũ, klùpti* „straucheln“ || *klaupiúos, klaũpties* „hinknien“, 9) *lìndau, lìndoti* KGr §§ 431, 1245 „wo hineingekrochen sein; wo stecken“ : *lendù, lindaũ, lįsti* „kriechen“, 10) *rýmau, rýmoti* KGr § 1245 „aufgestützt dasitzen oder dastehen“ : *rìmstu, rimaũ, rìmti* „ruhig sein“ || *remiù, rėmiaũ, remti* „stützen“, 11) *stýgau, stýgoti* KGr § 1245 „an einem Orte ruhig bleiben“, *išsistýgoti* J 636 : *stingù, stigaũ, stìgti* „auf einer Stelle ruhig weilend aushalten“ || *steigiù, steĩgti* „beeilen; gründen, stiften“, 12) *stýrau, stýroti* K, Sch 224 „steif und lümmelhaft dastehen“: *styr-stù, styraũ, stỹrti* „steif und starr werden, erstarren“ K, Kv, *stỹras* „starr“, į ką *ſtyromis* akimìs žiūrėti K[1] II 203 || *stẽr-ti* „grubieć“ D[2], *pa-stẽrti* „zmartwieć“ l. c., *pa-stẽrę* sijõnai D[5] 40, ākys *pa-stẽrę* Lnkm „die Augen sind starr geworden“ : *starinù* (kāklą „collum“, bỹbį „penem“ usw.) „ērigō, rigidum facio“ causale a verbo *styr-stù* „rigescō“, *pa-sistarìnęs* J 545 s. v. *į-si-rę́žti*. Li. *stýrau* hat nicht *y* aus idg. *ī* und deswegen hat es nichts Gemeinsames mit lat. *stīria* „erstarrter Tropfen“, gr. στῖφος „reif“, lat. *stīpare*, vgl. vielmehr gr. στερεός „starr“, 13) *týkau, týkoti* Ds, K, Kv, le. *tīkât* BGr „worauf lauern“: *tỹkas* „still“ (sl. Lehnwort), 14) *tįsau, tįsoti* K, SN, J 638 s. v. *išsitiesti* „ausgestreckt (lümmelhaft) daliegen“ : *tįstù, tįsaũ, tįsti* „sich ausrecken, länger werden“ || *tęsiù, tę̃sti* „dehnen, ziehen“, 15) *tvýlau, tvýloti* „schweigend dasitzen oder dastehn“ Ms, Slnt, J 209 s. v. *bilti*, 331 s. v. *dýroti* (427 s. v. *gėrėtis* : *tvylõs* 3 Fut. fälschlich für *tvýlos!*), Kõ *tvýlai* kaĩp kiaũlė į aũsį myžamà? Kv : *tvỹlinti* „schweigend an jdm. vorübergehn“ Kv.

IX. Klasse

1. Stämme auf *-a-, -i-, -ja-* (Präs.), *-ējā-* (Prät.), *-ē-* Fut. und Infin.)

a. Litauische Beispicle

1. Gruppe

α. Zirkumflex bei akutierter Wurzellänge

1) *dėviù* (3 Präs. *dẽvi*), *dėvėti* Jaunius Gr. 138, KGr § 1240, Ds „Kleid oder Schuhwerk tragen“, *pa-dẽvi* 3 Präs. J 410 s. v. *ganga* :
282 *dėti* „legen“, 2) *dỹri, dyrėti* Ds „mit niedergeschlagenen Augen blikken“ : *dýrau, dýroti* „mit niedergeschlagenen Augen dasitzen oder dastehn“ || *dẽr-sta, dẽro, dẽrti* „unbeweglich werden; finster blicken“, ākys *pa-dẽrusios* Kv, *padẽręs* „schmalbäckig“ K[1] II 161, sustìngo sparnaĩ... plùnksnos *padẽro* A 1883 35; 3) *at-si-dūsiù, atsidūsėti* „aufseufzen“ : *dūsauti* „seufzen“, 4) *gõbi, gobėti* „ein Tuch tragen, den Kopf

mit einem Tuch umwickelt haben" Vl bei J 708 s. v. *gobėtis* : *gčbiu*, *góbti* „den Kopf mit einem Tuch bewickeln" J 454; 5) *gōri*, *gorėti* „brennen" Vlkv bei J 710 : le. *garme* „Wärme" RKr XVII 90; 6) *ilgiúos* (3 Präs. *ìlgis*), *ilgėties* „sich sehnen" J 522 : *ìlgas*, le. *ilgs* „lang", 7) *kiũri* (šnobžlėlė... *kiũri* An, I[2] XIV 36b[3]), *kiūrėti* Dbk, Sv „im Zustande eines *prakiūręs* sein" : *kiųrù* (žem. *kiùrstu*), *kiuraũ*, *kiùrti* „löcherig werden" : *kiáuras*, le. *caũrs* „löcherig", 8) *klōjis*, *klojėties* Ds „hingebreitet daliegen", linaĩ plevoj *klōjis* : *klčti* „hinbreiten", 9) *lỹdi*, *lydėti* Ds, K „begleiten", *išsìlydžiu* J 629 : *lčidžiu*, *léisti*, le. *laîst* „lassen", *láidoti* „begraben", 10) *rūpi* Ds (*rūp* KGr § 1240), *rūpėti* „es erfaßt mich die Sorge" : *rūpinuos* „sorge mich" : *raūpti* „kratzen, höhlen", 11) *spūdi*, *spūdėti* „dygsóti, hineingebohrt sein", Dieglỹs *spūdi* šóne Lnkm : *spáudžiu*, *spáusti* „drücken", 12) *sūris*, *sūrėties* Ds, K „eingesalzen sein" : *sūras* oder *sūrùs*, *sūrų* „gesalzen", 13) *tỹli*, *tylėti* Jaunius Gr. 138, J 608 s. v. *įšnėkinti*, K, Ds „schweigen" : *nu-tįlù* (žem. *nu-tìlstu*), *nutilaũ*, *nutìlti* „verstummen", 14) *žiūri*, *žiūrėti* K, Ds „blicken" : *pra-žiùrti* „zu sehen beginnen".

β. Akut bei zirkumflektierter Wurzellänge

1) *táršku*, *taršketi* KGr § 1239 : le. *tařkšķêt* oder *teřkšķêt* BGr „scharren" mit ˜ statt ˆ aus dem Präs. *tařkšķu* : li. *teřškia*, *teřkšti* „klappern", 2) *trìnku*, *trinkėti* K, Ds, Lnkm „fortgesetzt dröhnen" : le. *trīcêt* BGr, Schm „zittern" mit ˜ statt ˆ vom Präs. *trīcu*, 3) *žvìlga*, *žvilgėti* Ds, Už „glänzen" : *žvelgiù*, *žvelgti* „blicken", 4) *žvilgiu* (3 Präs. *žvìlgi*), *žvilgėti* „kurz hinblicken" K : *žvelgti* „blicken".

γ. Zweifache Intonation bei ein und demselben Wort

1) *bam̃ba* SN : *bámba* Als, Slnt, Ilg, J 716 s. v. *įbámbinti*, Ds, Kv, Inf. *bambėti* „brummen, murren" : le. *bam̃bât*, *bam̃bêt* „ein hohlklingendes Getöse machen" BGr, 2) *bōdis* Ds, *iš-sì-bodžiu* J 625 : *bódis* KGr § 1225, Kv, Infin. *bodėti(e)s* „Widerwillen empfinden" : *nubósta*, *nubódo*, *nubósti* Ds, Kv „zuwider werden", 3) *ilsi* : *ìlsi* J 524, *ilsėti* „atmen" : *ilsiúos* (3 Präs. *ilsis*) KGr § 1241 : *ìlsiuos* (3 Präs. *ìlsis*) Ds, Inf. *ilsėti(e)s* „ausruhen" : le. *èlšu*, *èlst* Schm „schwer atmen",
283 4) *laĩmi* KGr § 1241, Ds : *láimi* Jaunius Gr. 138, Infin. *laimėti* „gewinnen", le. *laîmêtiês* BGr „glücken", 5) *lūki* ostli. : *lúki* K, Inf. *lūkėti* „ein wenig harren" : *lárkti* „warten", le. *lūkât* Schm „schauen, versuchen", 6) *mỹli* Ds, J 544 s. v. *įsimylėti* : *mýli* Jaunius Gr. 138, KGr § 1239, SN „lieben" und le. *mīlêt* BGr, Cir, Schm mit ˜ statt ˆ aus dem Präs. *mīl'u* : *mielas* „lieb", 7) *skam̃ba* Ds : *skámba*, *skambėti* KGr

§ 1239 „tönen", 8) *spiñdi* Ds, J 403 s. v. *gaĩzdras*, 444 s. v. *glèbti* : *spìndi*, *spindėti* Als, Kv, KGr § 1239 „glänzen", le. *spîdêt* BGr, Cir, Schm „glänzen", daher 3 Präs. *spîd* für **spĩd* : *spuôžs* „glänzend", 9) *pa-výdi* Rg, SN, K : *pa-vỹdi* Ds, Infin. *pa-vydėti* „beneiden" : *iš-výstu*, *iš-výdau*, *išvýsti* „erblicken", *véizdžiu* (3 Sg. *véizdi*), *veizdėti* „schauen", *véidas*, Pl. *veidaĩ* „Gesicht"; pr. *waist* 47_{24} Infin. „wissen", 2 Sg. Ind. *waisei* 45_{53}, 1 Pl. *waidimai* 43_{27} aus balt. *waid-*; rus. *вúжу*, *вúдеть*, č. *viděti* und *vědĕti* „wissen" weist auf akutierte Wurzellänge, 10) *žỹdi* Ds : *žýdi*, *žydėti* Jaunius Gr. 138, KGr § 1239, J 685 s. v. *jonelis* „blühen": le. *ziêžu (ziêdu)*, *ziêdêt* BGr „blühen", *ziêds* Schm „Blüte", li. *žiedas*, Pl. *žiedaĩ* „ds.", *žáidas* Dsn „Blüte" (neben *žiedas* Dsn „Ring", falso Aist. stud. I 7), *žýdras* „blau, caeruleus" Rt, Prk.

2. Gruppe: Neutro-passiva intensiva verba

Ein Teil der li. Dialekte bildet das Präsens mit dem Suffix *-ėja-* (statt *-a-*, *-ia-*, *-i-*).

α. Akut bei zirkumflektierter Wurzellänge

1) *álpiu* (*álpėju* Kv), *álpėti* „in Ohnmacht liegen" : *alpstù*, *alpaũ*, *alpti* „in Ohnmacht fallen": le. *elpêt* „Hülfe haben, ausreichen, durchkommen, zu Statten kommen", *elpe* „Atem, Luftschöpfen", 2) *bréizga*, *bréizgėti* Ds „in statū esse, in quo aliquid *brĩzga*" : *brìzgù*, *brizgaũ*, *brìgzti* „sich ausfasern (vom Gewebe)" : *brezgas* „okrajka mięsa" J 234 (*e* = *ė*?), 3) *čiáuškiu* (3 Präs. lakštingala *čiáuškia* M II 352, Donal. XI 29), *čiáuškėti* K, Donal. X 348 : *čiauškiù*, *čiaũkšti* „rieseln" K, *čiauškėti* „schmatzen beim Essen" K[1] II 161; 4) *čiáužiu*, *čiáužėti* Jaunius Gr. 138 „im Kriechen sein" : *čiaužiù*, *čiaũžti* „kriechen", 5) *dáuži (dáužėja)*, *dáužėti* Ds, Kp, Panemùnis „aufspringen (von Händen)" : *daužiù*, *daũžti* „schlagen", 6) *dréiskėti* „in statū esse, in quō aliquid *drĩska*", tįklas *drêiſkeio* DP $29:_{6}$: *drįskù*, *driskaũ*, *drìksti* „entzweigehn": *dreskiù*, *drėskiaũ*, *drĕksti* „reißen, kratzen", 7) *éiži* Ds, *éižėti* J 695 s. v. *éiženoti*, Ds „platzen, bersten" : *įžù* oder *įž(s)tù*, *ižaũ*, *ìžti* „aus der Hülse fallen": *iežiù*, *iĕžti* „aushülsen", davon Frequ. (Iterat.) *aižaũ*, *aižiaũ*, *aižýti* Ds, 8) *érdėti* Ds, J 396, 697 s. v. *gaižėti*, *išérdėti* J 574 „sich auftrennen": *ìrstu* (žem.),
284 *iraũ*, *ìrti* „sich auftrennen" aus urli. *ìrstu*, **ìrti* > Frequ. Caus. *arĩdo*, *arĩdė*, *ardýti* „auftrennen", le. *ārdît* Schm : *eŕtas*, žem. *eŕdvas*, le. *èrds* „breit": *arĩdas*, Pl. *ardaĩ* „Stangengerüst", 9) *gáižėti* „schreien" (eigtl. *gaižùs* sein) J 403, „mdleć; sauer werden" J 697: *gaižùs*, *gaižų*

„bitter, sauer usw.“ : *giẽžia, giẽžti* „schmeckt bitter“, 10) *gándėjuos, gándėties* „fange an mich zu fürchten“ J 700: *gą̃stis (gañd-)* „erschrekken“, 11) *géibėti* „in Ohnmacht liegen“: *geibstù, geĩbti* „in Ohnmacht fallen“, 12) *géivėties* Slnt neben *geivėtis* J 117 s. v. *at-geivėti* : *gỹvi-s, gyvėties* Ds „aufleben“ : *gývas*, le. *dzîvs* „lebendig“, 13) *géiži (géižėja), géižėti* J 697 s.v. *gáižėti, įgéižėti* J 510 „sauer werden“ : *gįžù (gįžtù), gižaũ, gìžti* „sauer werden“ : *giẽžia, giẽžė, giẽžti* „ranzig werden“, 14) *gėrėjuos* KGr § 1275 neben *gėriúos* (3 Präs. *gẽrisi* J 427, Ds), *gėrėties* „sich erfreuen“: *gẽras* „bonus“, *gẽris* „bonum“, 15) *gváibu, gváibėti* „in Ohnmacht liegen“ J 422 s. v. *geĩbti* : *gvaĩbti* „schwach werden, in Ohnmacht fallen“, le. *gùibt* Cir, 16) *kérta, kértėti* J 697 s. v. *gáižėti* „bersten, platzen“: *kertù, kir̃sti* „haue, schlage“, 17) *kréita, kréitėti* J 697 s. v. *gáižėti*, Ds „brummt, ärgert sich“ (eigtl. est in statū, in quo aliquis aliquem *už-si-krinta*): *krintù, kritaũ, krìsti* „fallen“ : *krečiù, krėčiaũ, krẽsti* „fallen lassen“, 18) *mérdi* (*mérdėja* Slnt), *mérdėti* „im Sterben sein, sich im Todeskampf befinden, mit dem Tode ringen“ : *mir̃ti* „sterben“, le. *mẽrdêt* Schm „aushungern“, 19) *méršiu, méršėti* M I 170 neben *meršėti* DP 572$_{25}$ „vergessen sein“: *užmirštù, užmiršaũ, užmir̃šti* „vergessen“, 20) *rémbiu, rémbėti* „sich mit Narben bedecken; nicht genügend wachsen; träge werden“ Jnš, Škn : *rim̃bas* „dickes Ende einer Knute“ SN, *rambùs*, Neutr. *ram̃bu* „träge (vom Pferd)“, *rum̃bas* „Narbe“, 21) *rùmbėti* Tvẽrai, Ms, Slnt : *rum̃ba, rumbėti* Kv „sich mit Narben *(rum̃bas)* bedecken“, *su-rumbėjęs* Kp, K^1 II 177 s. v. *schwielig*, ronà *aprumbėja* „die Wunde harscht, benarbt heilend“ K^1 I 590 : *rum̃bas*, Pl. *rumbaĩ* „ein Gurt, ein Band an der Schürze, an den Hosen usw. befestigt“ Jnš, „Saum“ Kv, „Narbe“ Tvr, le. *rumba* „Narbe; jede Erhöhung (klein und lang) auf ebener Fläche“, *rumbulis* „ein rundes Stück Holz, ein runder Klotz“ aus idg. *r̥mb(h)ó-* als Schwachstufe zu **romb(h)-*, 22) *sálpėju, sálpėti* Slnt „in Ohnmacht liegen“: *salpstù, salpaũ, salpti* „in Ohnmacht fallen“, *ap-salpo* „zemdlai“ Slnt, džiut ir *salpt* DPo 12$_{21}$: *iš-selpinėti* Als „auseinandergehen“ J 623 : *sìlp-stu, sìlpau, sìlpti* „schwach werden“, 23) *sáusa* (oder *sáusi* Ds), *sáusėti* Panemunėlis, Salos (J 697 s. v. *gáižėti*), *iš-sáusėti* Pnv (J 635) : *saũsi, sausėti* Katýčiai, Kv, le. *sàus, sàusêt* Cir (> *saũsêt* BGr) „trocken werden“: *saũsas*, le. *sàuss* „trocken“ Cir, Schm, 24) *skéndi* (*skéndėja* K), *skéndėti*, žem. „im Ertrinken sein“: *skęstù, skendaũ, skęsti* „ertrinken“, 25) *skérdi (skérdėja), skérdėti* K, Kv „Risse bekommen“: *skir̃sta, skir̃do, skir̃sti* „aufplatzen“ und *skerdžiù, skẽrsti* „schlachten“, 26) *snéigi, snéigėti* „mit Schnee bestäuben“ Ds, Baranowski

Зам. 11: *sniẽgti* 3 Präs., *snìgo* 3 Prät., *snìgti* Inf. „beschneien", *snĩẽgas*, Pl. *sniegaĩ* „Schnee", 27) *stéipėti* Kp „niedomagam, dolega mię" : *stimpù, stipaũ, stìpti* „steif oder starr werden, erstarren": *ſtepin* „affirmat, confirmat", „statuit", *ſtepina* „statuerunt" MT (s. BGLS 326), jus kas nors *stepịs* (tikrịs) A 1885 74 „wird überzeugen", *ſtepina* DPo 30_{25}, *ſtępina* 30_{30}, *ſtępina* 106_{23}, DP 475_{36} „lobt", *paſteppinu* „groß machen" M II 244 < *stẽpinu* (Akzent nach DP) : *nu-stẽp-sta, nu-stẽpo, nu-stẽpti* Sălakas „obstupēre": bỹbį *stapìnti* „pēnem ērigere" Kv, badù *stapìnti* „facere, ut aliquis a fame *stiñpa* — stupeat", 28) *svérdu, svérdėti*, Į staklės sėdau, *pasvérdėjau* J[3] 1055, 1 : *sverdù, sverdėti* „ds." Kv, Jž : *sveřti* „wägen", 29) *térška, térškėti* „sich mit Eis beziehen", ledžiùkas *užtérškėjęs* Vl, J 712 s. v. *grietinė* : *teřškia, teřškė, teřkšti* „zufrieren" vgl. J 93b, 378b, 30) *tréikėti* Kv „wahnsinnig sein", Slnt „kréitėti" : *trinkù, trikaũ, trìkti* „verliere den Verstand" Kv, *pa-trìkęs* šuõ „toller Hund" Kv, Škn, moterißkė *trinka, iſtrinka* „die Frucht gehet dem Weibe ab" M II 6 s. v. *abgehen*, Moterißkė *trikko* „es ist dem schwangern Weibe unrichtig gegangen" M I 297, *ištrìkti* „zronić" Viekšniaĩ (nach Kossarzewski Lituanica 32a), *patrinka* kalboje „er stoßt in der Rede an" M I 298, II 38, *patriko* berok(u)odam's „er hat sich verrechnet" M I 298, *trikìmas* kalbojè „Anstoß in Reden" K[1] I 83, kalbõj *trìkti* „im Reden anstoßen" I 84, kalbà *triñka* „die Rede stockt" II 210, kalbojè *trìkti* „stottern" II 212 : *ap-trẽkti* „zerbeißen, beschädigen" J 95, *trẽkti* „marnotrawić", náudą *iš-trėkė* KosL 86a: *trãkas, trakà* Adj. „toll" Dauk., Jũ (juõ) plìks, jũ *tràks* Kv, J 686 s. v. *jú* = Jou plīk, jou *trak* D[4] 51 „je ärmer, desto toller", *trãkas* Subst. „Tollheit" Ms, Slnt, 31) *tréiškėti* J 95 s. v. *ap-tréiškėti* „eitern (von Augen)": *trįškù, triškaũ, ištrìkšti* „bespritzen": *treškiù, trėškiaũ, trẽkšti* ostli. „so drücken, daß der Satz herausspritzt", *trãškana* und *tráiškana* „Augeneiter", 32) *trénda, tréndėti* „von Würmern zerfressen werden" Kv, *ſutréndėjęs* médis „ein fauler Baum" M I 297 : *tréndu, trendėti* K „ds.": *trẽna, treněti* J 361 s. v. *duléti*, le. *tren, trenêt* BGr, BW 13041, 17 „modern, faulen", 33) *vértėti* „umgefallen, umgestürzt sein", Kv, J 697, „timore vel risu corruere" Jaũnius : *virstù, virtaũ, vřsti* „umfallen", 34) *žémba* K (oder *žémbi* Ds), *žémbėti* „den Keim
286 entwickeln" KGr § 1237, Kp : *žembiù, žeñbti* „zerschneiden" Kv. Žem. *žámba, žámbėti* Jaunius Gr. 132 „kiełkować" mit dem Vokalismus von *žañbas* „wszelka ostra, kątowata rzecz, z. B. skveřno *žañbus*, stógo *žañbas*, sẽklos *žañbas*" KosL 211a, Pl. *žañbai*, le. *zùobs* „Zahn" aus balt. **žañ:bas*, woher finn. *hammas*, Gen. S. *hampaan* „Zahn, Stachel, Zacken, Zapfen" stammt.

β. Akut der Wurzellänge bleibt erhalten

1) *álkėju* „fame premor" Kv durativum : *álkstu, álkau, álktī* „hungern", *álkinu* K neben žem. *alkinù* „facio, ut quis famelicus maneat, cibum non do", 2) *blėsi, blėsėti* J 218 (: *bléisi,-sėti* Ds) „sich mit Asche bedecken (von Kohlen)": *blėstu, blėsau, blėsti* Ds, Lnkm „exstingui" : got. *uf-blēsan* „aufblasen", ahd. *blâsan* „blasen", 3) *lūžėti* Kv, J 697 s. v. *gáižėti* „zerbrochen sein", *sulūžėjusios* tvõros: *lūžtu, lūžau, lūžti* „frangor": *láužiu, láužiau, láužti* „frango", 4) *pléikėti* Kv „rauh werden (vom Gesicht)": *pleīkė, plìkė* = „Glatze", *plìkas* „kahlköpfig, kahl", *plinkù, plikaũ, plìkti* „plìkas werden": *pléikata* „Flechte, Schuppe", 5) *pléina, pléinėti* „ima byrėti dėdirvinės, Flechten beginnen vom Gesicht zu fallen" Kp, *pléini* Ds oder *pléinėja* Kv „žarìjos gęsdamos *plėnimis* dėdasi, die erlöschenden Kohlen bedecken sich mit Asche": *pléinė* Ds = *plėnis*, pr. *plieynis* Voc. 38 „Staubasche" = *pleynis* Voc. 75 „Hirnhaut" aus balt. **pleínis*, Gen. S. **pleíneis;* ostli. *pláinys* Pl. „perzyna" KosL 50a aus *pléinys* „plėnys K" : *pléiskana* „Schinn" Ds, K, 6) *pléiši, pléišėti* K, Ds, Kp, Škn „zerspringen", le. *plaîsa* F. „Ritze" : *plýštu, plýšau, plýšti* „bersten, platzen" : *plėšiu, plėšti*, le. *plêst* „reißen", 7) *péiki-si, péikėtisi* SN, J 632 s. v. *išsipéikinti* „sich nach einer Krankheit erholen" : *peīkis, peikėties* „ds.", *at-si-peikėjau* „atsigavaũ" Ds : *péikyti* „heilen" J III 12 s. v. *mántavoti. Peikmi peikeju* contemno *peikejau* Schultze Compendium Grammaticae Lithvanicae. Regiomonti 1673 S. 53, ne *peikiek* tu musu afferas 1547 Kat. 31_{21} = *peikmi* (oder *peikėju*), *peikėti* „verachten": *peīkti* „tadeln, mäkeln", 8) *ráiši, ráišėti* K, K[1] I 646 „lahm gehen" oder *ráiβtu, ráiβėti* „ich hinke" M I 216, II 271: žem. *ráišu, ráišau, ráišti* „lahmen" Kv, KosL 36b, J[3] 84,3, *apráiβtu* Incohat. „lahm werden" M II 315, *ráišuoja* Tvr „lahmt": *ráišas* „lahm" K, M II 271 s. v. *hinkend*, Kv, Ms, Slnt, Tvr, Akk. Pl. *ráiβus* DPo 274_{21} (= DPo 365_{7}), *ráyβus* DPo 79_{32} : *raĩšas* Schleicher Lit. Gram. 60, Vl, Lnkm, 9) *skélda* M II 555 s. v. *zerspringen* oder *skėldėja* K, Inf. *skėldėti* „aufplatzen": *skįlù, skilaũ, skìlti* „spalten" Intrans.: *skélti*, le. *šķelt* Schm „spalten" Trans., 10) *trūkėti* Kv „zerfetzt werden" : *trūkstu, trūkau, trūkti* „entzwei reißen", le. *trũkt* „reißen" Schm : *tráukiu, tráukti* „ziehen".

287 b. Lettische Beispiele

a. Fallende Intonation bei zirkumflektierter Wurzellänge

1) *iz-šķȅrdêt* Cir, *šķêrd, šķêrdêt* BGr „verschwenden" aus *šķȅrd* : *šķȅrst* Schm „spalten", *šķêržu, šķêrst* BGr „quer durchschneiden" aus *šķȅržu* = li. *skerdžiù, skeřsti* „schlachten", 2) *sàus, sàusêt* Cir

(> *saûs, saûsêt* BGr) „trocken werden“: ostli. *sáusa (sáusi), sáusėti* || žem. *saũsa, sausėti* | *saũsas*, le. *sàuss* Cir, Schm „trocken“.

β. Dehnton bei zirkumflektierter Wurzellänge

1) *dãrd, dãrdêt* Cir (> *dȁrdêt* Alūksna RKr XVII 116) : li. *daržda, dardėti* Ds, SN „Gepolter hören lassen“, 2) *kaũnêtiês* Cir „sich schämen“: *kàuns* Cir, Schm „Schande“, 3) *skrãpêt* Cir, Schm : *skràpt* Cir, Schm „kratzen“ setzt ein li. **skrapiù* (vgl. le. *skrap-stî-t* Frequ. „schaben, höhlen“), **skropiaũ, *skrõpti* voraus (vgl. *vagiù, võgti; skabiù, skõbti; kapiù, kõpti; smagiù, smõgti; dvesiù, dvėsti* usw.) vgl. li. *skrobti* „trocken werden“ J 385 s. v. *džiūti, skróbla* SN „džiūsnà, ein abgezehrter, ausgetrockneter Mensch“; wegen des Nebeneinanders von *-p-* und *-b-* vgl. li. *skapiù, skõpti* || *skabiù, skõbti;* le. *knàpju* || *knàbju* „picke“, li. *kniaupiúos* || *kniaubiúos* „verstecke das Gesicht mit den Händen“ u. a. m., 4) *svilpêt* Cir, Schm : *svìlpt* Schm, *pasvìlpt* Cir, li. *švilpiù, švìlpti* „pfeifen“.

γ. Stoßton bei akutierter Wurzellänge

1) *kliêdêt* Cir „zerstreuen“, *klaîdêt* Cir „sich umhertreiben“: *klîst* Cir, Schm „umher irren“, *kleîsts* „Landstreicher“ Schm : li. *klíedu, kliedėti* Ds „phantasieren“, 2) *kûp, kûpêt* BGr, Cir, Schm „rauchen, dampfen“ = li. *kúpa, kūpėti* „sieden“ Tvr, Lnkm : le. *kvêpêt* Cir, BGr „räuchern“, *kvêpi* Schm „Ruß“, *kvêpêt* Cir, Krb, BGr „räuchern“ = li. *kvėpti* Ds oder *kvėpja* Sv 3 Präs., *kvėpėti* Inf. „duften“: *kvėpiù* (für **kvepiù*), *kvėpiaũ, kvė̃pti* „hauchen“, 3) *mîrdzêt* Schm, Alūksna RKr XVII 124 = li. *mìrga, mirgėti* „flimmern, bunt vor den Augen sein“: *márgas* „bunt“, 4) *sâpêt* BGr, Cir = li. *sópa* (DPo 235_8, KK³ 153_6), *sopėti* Ds, Seinaĩ „schmerzen“, *sópė* „Schmerz“ Ds, Lnkm (le. *sâpe* Cir, Schm mit ˆ statt ˜ nach *sâpêt*), *sópi* „es tut Wehe“ M I 253, II 420 : žem. *sóp, sópėti* „sopėti“ Kv, 5) *sę̂du (sêžu* BGr*), sêdêt* Cir, Schm, Alūksna RKr XVII 122 = li. *sėdžiu, sėdėti* „sitzen“ : le. *sêst* Krb „sich setzen“, 6) *smîrdu* (und *smîržu* BGr), *smirdêt* Cir, Schm, Alūksna RKr XVII 124 = li. *smìrdu* Ds (und *smìrdžiu*, 3 Pers. *smìrdi* K, SN), *smirdėti* „stinken“: le. *smîrst* Schm „stinkend werden“, 7) *spîd, spîdêt* BGr, Cir, Schm = li. *spìndi, spindėti* K, Als, Kv, Slnt „glänzen, strahlen“ : le. *spuôžs* „glänzend“, 8) *svêpêt* Cir, Krb „kvêpêt = räuchern“ : li. *svėpúoti* „schwer atmen“ Tvr, 9) *taũškêt*
288 „kräftig schlagen; zerkleinern“ Palsmane RKr XVII 83 = li. *táuška, tauškėti* Slnt „anklopfen“, 10) *zviln* (lìsmes *zviln* „die Flamme

brennt"), *zvil̃nêt* Alūksna RKr XVII 132: li. *žvį̃la, žvìlo, žvìlti* „glänzen", Šuvà riebùs — nèt *žvį̃la* „blìzga" Saločiai : knata *ſzwœlanti* neuſchgeſis BrP I 35 von 1 Sg. Präs. *žvelù* „brenne".

δ. Stoß- und Dehnton bei ein und demselben Wort

1) *klaûdzêt* Schm neben *klaũdzêt* Cir „Lärm machen, anklopfen" mit ˜ vom Präs. *klaũg* : li. *kliáuga, kliaugėti* Ba[1] 171 (Geitler LSt. 91) „schwatzen" : *klaũgas* „Rohrdommel" Lnkm, 2) *kuřnêt* Cir, Schm, Alūksna RKr XVII 125 neben *kuřnêt* BGr „murren, brummen" mit ˜ aus der 3 Präs. *kuřn* = li. *kùrna, kurnėti* Ds „mit Lärm hinfallen, burbėti", 3) *nîdêt* N.-Autz BGr neben *nĩdêt* BGr I 64, 442 „hassen" mit ˜ aus der 3 Präs. *nĩd* : *nîst* Schm (*nĩst* BGr I 64 mit ˜ statt ˆ vom Präsens *nĩstu*) „verachten", *naîdus* „Feindschaft": *paniėdetas* DPo 355$_4$ „verachtet" von *niedėti*, 4) *pel̃dêt* BGr, Cir neben *pel̃dêt* Schm „schwimmen" mit ˜ statt ˆ vom Präsens *pel̃d* „schwimmt".

ε. Dehnton

1) *bil̃dêt* Cir : *bildu* oder *bilžu, bil̃dêt* BGr „anreden" aus ursprünglichem *bil̃d* 3 Präs., Infin. *bildėt* = li. *bìlda, bildėti* Ds „poltern", 2) *dẽvẽju, dẽvêt* BGr „nennen; halten für etwas" aus **dẽv* 3 Präs. **dêvêt* = li. **dẽvi, dėvėti* > *dẽvi, dėvėti* „Kleid tragen", 3) *graûzdêt* „Eisen härten" BGr I 75, 410, „braten" BGr I 410 : *grūdžiu* gẽležį „ich härte das Eisen" M I 88, *graudinù* gélžį žem. „härte Eisen", 4) *kuřtêt* Schm „schwammig werden" : blg. *kъrtъ* „kratze, stochere", rus. *кортúть* „es sticht, schmerzt", 5) *mẽdzu, mẽdzêt* BGr „pflegen, Gewohnheit haben": *mę̂dzu, mêgt* Schm „Gewohnheit haben", li. *mėgiu, mėgti* „gefallen", 6) *mẽrêt* Cir, Schm „Hunger leiden": *mẽrdêt* Cir, Schm „zu Tode quälen": li. *miřti* „sterben", 7) *mĩlêt* BGr, Cir, Schm „lieben" mit ˜ statt ˆ aus der 3 Präs. *mîl* = li. *mýli, mylėti* : *mielas* „lieb", 8) *niẽzêt* BGr, Cir, Schm „jucken" (impers.) mit ˜ statt ˆ aus der 3 Präs. *niẽz* aus altem **niẽzt*: li. *niežti*, Infin. *niežėti* „jucken", das auf zirkumflektierte Länge der baltischen Wurzel *neĩž-* weist. Le. *niẽz* „es juckt", *niẽzus* Schm und ostli. *niežas*, Pl. *niežaĩ* Ds „Krätze" weisen auf balt. *neĩž-*, 9) *rũpêt* BGr „Sorge machen", *rũpêtiês* Cir mit ˜ für ˆ aus der 3 Präs. *rũp* = li. **rūpi* > *rũpi, rūpėti* : *rūpinti*, le. *rũpes* Schm „Sorge", 10) *skuñd, skuñdêt* BGr „mißgönnen, murren": li. *skùndžiu, skųsti* „klagen", 11) *slãbêt* BGr „schlaff machen" : *slãbs* Schm „schwach" : li. *slobstù, slobaũ, slõbti* „dębilis fiõ" Ds aus *slobstù, *slóbti*, 12) *stãvêt* BGr, Cir, Schm „stehn" mit ˜ für ˆ aus der

3 Präs. *stãv* = li. *stóvi, stovėti* : *stóti,* le. *stât* BGr, Schm, *stâtiês* Cir, 13) *sveĩcêt* Cir : li. *sveikėti* „gesund werden", 14) *šk̃ĕrdêt* „verschwen-
289 den" BGr 61 (aber 443 gibt BGr *šk̃ĕrdêt*!), 1 Präs. *šk̃ĕrdu,* 15) *vaĩdu, vaĩdêt* BGr, Cir, Schm „wehklagen, jammern" : li. *vaĩdas,* Pl. *vaĩdai* DPo 368_{18}, žem. „Zank, Streit", 16) *vĩtêt* BGr „welk machen, welken lassen", *viẽtêt* Schm : *vĩstu, vĩtu, vĩst* BGr, Endzelin BB XXV 270, li. *výstu, výtau, výsti* „welken": le. *vìstu, vìšu, vìst* Schm „welken": es hieß ursprünglich im Le. *vìstu* (1 Präs.), *vĩst* (Infin.).

ζ. Nebeneinander von ˜ und ˋ in derselben Wortform

1) *riẽtẽju, riẽtêt* BGr 409 „machen, daß etwas rollt", *riẽtu, riẽtêt* BGr 442 „rollen", *riẽtêt* BGr 74 „zufließen", *riẽtu, riẽtêt* „Tag werden; zuschießen von der Milch in der Brust": *rìetêt* (saũle *nùorìet; rìetrums* „Westen" Cir) Cir „untergehn (von der Sonne)": li. *riẽta, rietėti* Ds, Kv, Ms, Slnt intr. „rollen": *ritù, rìsti* „rollen, wälzen" trans., *riečiù, riẽsti* „winden, rollen, wickeln", *riẽtena* „Winde (als Pflanze)", 2) *tẽrzêt* BGr 61 „schwatzen": *tẽrzêt* Schm „ds.", daher in N.-Autz *teřzêt* BGr 61, *têrzêt* BGr 411, 3) *traũcêt* BGr „schrecken" Cir : *tràucêt* Schm (> dial. *traûcêt* BGr 76) „ds." : *tràukt* Cir (> dial. *traûkt* BGr 76) neben *traũkt* BGr „machen, daß etwas reißt", *trũkstu, trũkt* BGr, Cir, Schm „reißen, entzweigehen, mangeln, fehlen", li. *tráukti, trū́kti,* 4) *kuřkstu, kuřkstêt* „gafi kùrkt" Alūksna RKr XV 121: *kuřkstêt* BGr 440 „quarren" : *kùrkt* Schm „quaken", li. *kurkiù, kuřkti* „ds." : le. *kuřkt* BGr 69 „quarren", 5) *smĩlkstêt* BGr, Cir, Schm „winseln (von Hunden)" : *smilgt* BGr 65, 376 „winseln", Präs. *smĩlgstu,* wo ˆ auch aus ˋ entstanden sein kann: *smẽldzu, smẽlgt* BGr 60, 365 und *smèlkt* Cir „schmerzen".

2. Verba punctivo-deminutiva (Verba momentiva)

a. Akut bei zirkumflektierter Wurzellänge

1) *grį̃žteri, grį̃žterėti* Sālos, Ds „einen Blick zurückwerfen" J 713 : *grį̃žt* Interj. „er blickte sich um": *grįžtù, grįžaũ, grį̃žti* „zurückkehren", *grę̃žiù, grę̃žti* „umwenden", 2) *kýšteriu* (3 Präs. *-eri*), *kýšterėti* „etwas plötzlich kurz ein wenig hinstecken, zureichen" K, Ds : *kýšt* Interj.: *kišù, kìšti* „stecken", 3) *lìnkteriu, lìnkterėti* „ein klein wenig kurz mit dem Kopf nicken": *lìnkt* Interj.: *liñkti* „sich beugen", *leñkti* „biegen", 4) *lýžteriu, lýžterėti* „lecken" : *lýžt*: *liežiù, liẽžti* „lecken", 5) *pýkteriu, pýkterėti* „sich ein wenig ärgern" Ds, K : *pykstù, pỹkti* „zürnen" : *pìktas* „böse", *peĩkti* „tadeln", 6) *pū́steriu, pū́sterėti* „bla-

sen“: *pučiù, pūčiaũ, pũ̃sti,* le. *pùšu, pùsti* „blasen“ : *paũtas,* le. *pàuts* „ōvum; testiculus“, 7) *šū́kteriu,-rėti* „aufschreien“ : *šaũkti* „rufen“, 8) *švìlpterėti* „einmal pfeifen“ : *švìlpt* Interj. : *švilpiù, švìlpti,* le. *svìlpt* Schm „pfeifen“, 9) *trìnkterėti* „einmal stoßen“ : *trìnkt* Interj. : *trenkiù, treñkti* „dröhnend stoßen“, 10) *žýbterėti* „aufblitzen“ : *žýbt* Interj. : *žiebiù, žiẽbti* „leuchten“, 11) *žvìlgterėti* „aufblicken“ : *žvìlgt* Interj. : *žvelgiù, žvel̃gti* „blicken“.

290

b. Akutierte Wurzellänge bleibt erhalten

1) *klìsterėti* : *klìst* Interj. || *kélti,* 2) *mìrktelėti* : *mìrkt* Interj. || *mérkti,* 3) *pìrstelėti* : *pìrst* Interj. || *pérdžiu, pérsti,* 4) *rū́gterėti* : *rū́gti* || *ráugti,* 5) *sálsterėti* : *sálstu, sálti,* 6) *spū́sterėti* : *spū́st* Interj. || *spáudžiu,* 7) *trū́ktelėti* : *trū́kt* Interj. || *trū́kti, tráukti.*

c. Zirkumflex ist selten

1) *baũbterėti* „brüllen (vom Stier)“ Ds, K : *baũbti,* 2) *kir̃pterėti* „ein wenig sauer werden“ K : *pienas su-kir̃po* Kv „die Milch ist sauer geworden“ Aist. Stud. I 190, 3) *kir̃sterėti* „einen kleinen Hieb tun“ K : *kir̃sti* „hauen“, 4) *krỹpterėti* „sich unwillkürlich plötzlich ein klein wenig wenden“ K : *krỹpti* „sich wenden“.

3. Verba iterativa mit dem Formans *-si* (Präs.), *-sējā* (Prät.), *-sē* (Fut. und Infin.)

a. Akut bei zirkumflektierter Wurzellänge

1) *klìrksiu* (3 Pers. *klìrksi*), *kirksėti* „wiederholt kreischen“ : *kirkiù, kir̃kti* „kreischen“, 2) *krámsi, kramsėti* J 478 s. v. *grukščióti* und *grukšnóti,* Rm, SN, Ner[1], Bìržai : *kremslẽ, kreḿslę* „Knorpel“ : *kremtù, krimtaũ, kriḿsti* „nagen“, 3) *lìnksiu, linksėti* „wiederholt sich biegen“ Ds, Lnkm : *linkstù, linkaũ, liñkti* „sich bücken“.

b. Akutierte Wurzellänge bleibt erhalten

1) *blìnksi, blinksėti* „schimmern, blinken“ K : *blingin* 3 Prās. „glänzt“ Bretkūnas (BGLS 276), pr. *blingis* Voc. 577 „Abramis Bjoerkna“, *blingo* Voc. 580 „Leucaspius delineatus“ vgl. nhd. *blank* „glänzend weiß“, 2) *mìrksiu, mirksėti* „blinzeln“ : *mérkiu, mérkti* „die Augenlider schließen“, 3) *káukši, kaukšėti* „klopfen“ Ds aus **káušk-si,* 4) *kriáukši, kriaukšėti* Ds „knirschen“ aus **kriáušk-si* : le. *kraũkšķêt*

[1] [Tur būt, Nr (=Nerekónys)? — *Z.Z.*].

„krachen (von dürren Sachen zwischen den Zähnen)“ von der Interj. *kraũkš* = li. *kriáukš(t)* || *kriáuškinti* „mit Knirschen essen“, kiaũlė bùlbes *kriáuškina* Škn., 5) *páukši, paukšėti* Ds „klopfen“ : le. *paũkšķêt* oder *paũkšķêt* „klatschen, knacken“ BGr zur Interj. *paũkš* = li. *páukš(t): páuškiu, páuškėti* K „knallen“.

X. Klasse

Präsensstämme auf *-ā-ja-, -uo-ja-, -ē-ja-, -i-ja-, -au-ja-*

1. a. Präsensstamm auf *-āja-*

α. Litauische Beispiele

αα. Akut neben Zirkumflex

1) *į-bjáuroju, įbjáuroti* „beschmutzen“ J 504, Als (Slnt *bjáu-*
291 *rioti*!): *bjaũras* „garstig“ Sălakas, 2) *gáiloti* J 696 s. v. *gaĩgalas* = „mìnti, šaũkti“, žą̃sinas *gáiloja* (žą̃sį) : *gaĩlu* Nom. S. Neutr. K „scharf, beißend; mitleidig“, *gaĩli, gailėti* Impers. „es ist schade“, 3) *jáutoties* „ausfragen“ J 682 : *jáuta* J 681 = *pa-jáuta* An „Gefühl“ : *jaučiù, jaũsti* „fühlen“. Man kann aus wortgeographischen Gründen nordwestžem. *jáutoties* für eine Entlehnung aus le. (kur.) *jaũtât* BGr „fragen“ halten, 4) *į-máitoti* und *įmaĩtoti* „etw. unordentlich machen“ J 524, *máitoties* „dziwaczić się“ Slnt, *máitoti* Ms, Slnt „verderben“ : *maità,-õs, maĩtą*, le. *màita* Schm „Aas“: *màitât* (im Dialekte von BGr daraus *maĩtât*) „zum Aas machen, verderben“. Das li. Wort ist ersichtlich aus dem Le. entlehnt. Das Denominativum von *maità* müßte **maitóju* lauten; vgl. *šakója* || *šakà, vagóju* || *vagà, įdienója* || *dienà, šalnója* || *šalnà* : *vãsaroja* || *vãsara, ãšaroju* || *ãšara, pãsakoju* || *pãsaka* : *kárpo-tas* || *kárpa, iš-si-kìlpoti* || *kìlpo* usw., 5) *sŭ́poti*, le. *šŭ́pât* Schm „wiegen“ mit *š* aus **šàuptiês* = li. *siaũpties* „sich ein Gewand umwerfen“, 6) *šáukoti* Kv = le. *saũkât* BGr „wiederholt rufen“, 7) *šúokoti* „springend laufen“ Jaunius Поневъ. гов. I 128, Arklỹs kuř *nu-šúokojo* Pùmpėnai; *šóku, šókti* : *šŭ́k-snis* „Sprung“ Kv, Slnt, *šūkúoti* „springend laufen“ Kv, Rt, Slnt.

ββ. Zirkumflex neben Akut

1) *ẽdroti*, „ein wenig essen“ J 694 s. v. *ėdrinėti* von *ėdrà* „Nahrung“ : *ẽdu* „esse“, 2) *glõboti* Vvr (J 706 s. v. *glabóti*) „liebkosen“ : *globóti* Krt „umschmeicheln“ : *glóbiu, glóbti* „umhüllen, unterstützen“, le. *glâbt* Schm „retten“, 3) *guõdoti* Plùngė „trösten“ : J 709 s. v. *gõdoti* frequ.: *gúodžiu, gúosti*, 4) *krõvoti* Ds „zusammenlegen“ : *kráuju, kráuti*, le. *kraũt* „legen“, 5) *žiõburoti* Ds „ein wenig gähnen“ demin. :

žiõbauti Ds „gähnen“ vgl. le. *kaũkurât* „wiederholt heulen“ BGr demin.: *kàukt* Schm (> *kaûkt* BGr) „heulen“.

β. Lettische Beispiele

αα. Dehnton

1) *klẽgât* BGr „schreien (von wilden Gänsen)“: li. *klẽga, klegẽti* „laut lachen; schnättern“, 2) *lẽkât* BGr, Cir frequ.: *lèkt* Cir, Schm (> *lêkt* BGr) „springen“, li. *lekiù, lẽkti* „fliegen“, 3) *mẽtât* BGr, Cir, Schm „wiederholt werfen“ : *mẹtu, mest* „werfen“, 4) *nẽsât* Cir, Schm, Rujen nach BGr 387 (neben *nẹsât* BGr) „hin und her tragen“ : *nẹsu, nest*, li. *nešù, nèšti* „tragen“, 5) *rẽgãjuôs, rẽgâtiês* Cir, Schm „gaffen“ : li. *regiù, regẽti* „sehen“.

Dehnton neben zirkumflektierter Wurzelsilbe

1) *braũkât* BGr, Cir, Schm „hin und her fahren, oft fahren“ : *bràucu, bràukt* Cir, Schm (> *braûkt* BGr) „fahren“, li. *braukiù,*
292 *braũkti* „wischen, streichen; Flachs schwingen“, le. *brùce* „Narbe“ Schm, li. *brũkis* „Streifen“, 2) *brẽkât* BGr, E, BB XXV 271 „sehr schreien“ > *brẽka* Schm „Schrei“ : *brẹcu, brèkt* Schm (> *brêkt* BGr) „schreien“, 3) *ẹlsât* Cir, Schm frequ.: *èlšu, èlst* Cir, Schm (> *elst* BGr) „schwer atmen“: li. *ìlsiuos (ilsiúos), ilsẽties* „ausruhen“, *ilstù, ilsaũ, ilsti* „müde werden“, 4) *gãdât* BGr „Vorsorge treffen, sorgen“, *atgãdâtiês* BGr „sich erinnern“, *gãdât* Cir, Schm „besorgen“ : li. *at-si-gostù,-godaũ,-gõsti* „erwachen, zu sich kommen; erinnern“ Ds, J 709 s. v. *godóti* : *godaũ, godžiaũ, godýti* J 709 s. v. *godóti* (*atsigodit* nieteyp piga O[1] 76) : *godoti* „starać się“ KosL 44a, *su-godóju* „verstehe“, 5) *gũbâtiês* Cir, Schm „sich krümmen“: *gub-stu, gubt* BGr „sich krümmen, beugen“, li. *gubà* „Garbenhaufen“, *gùburas* „Hügel“ Lẽnas, *dvì-gubas* „duplex“: *gaubiù, gaũbti* „von oben her ganz zudekken“, 6) *jaũtât* Cir, Schm „fragen“ : *jàušu, jàust* Cir „zu vernehmen geben“, li. *jaučiù, jaũsti* „fühlen“, le. *jàusma* Schm „Vorgefühl“, *jàutris*, fem. *-ra* Schm „fröhlich“: *jaûtât* BGr „fragen“, anscheinend aus *jàutât;* vgl. *jaûst* BGr = *jàust* Cir, 7) *kaũkât* Cir frequ. (< *kaũka* Schm „Schreier“): *kàucu, kàukt* Cir, Schm „heulen, schreien“, li. *kaukiù, kaũkti* „heulen“: serbokr. *kȕkati*, rus. *кýкамь* „murren, mucksen“, 8) *klaĩgât* BGr, Cir (> *klàigât* Alūksna RKr XVII 113) frequ.: *klìedzu, klìegt* Schm (> *kliêgt* BGr) „schreien“: li. *su-klìgo* antẽlė „aufschrie die Ente“, 9) *knãbât* BGr frequ.: *knâbt* BGr aus *knàbẹ* „picken“, 10) *knãpât* Cir frequ.: *knàpt* Cir, Schm „picken“, 11) *krã-*

kât Cir frequ.: *kràkt* Cir, Schm (> *krâkt* BGr), li. *krokiù, krõkti* „schnarchen, brausen (von der See)", 12) *luõdât* BGr, Cir „umherkriechen": *lìst* Cir, Schm (> *lîst* BGr), li. *lendù, lindaũ, lįsti* „kriechen", 13) *niẽvât* BGr, Cir „verachten": li. *neivà,-õs, neĩvą* „das Kränkeln, Hinsiechen" Kuliaĩ : *naĩvoties* Kp „kränkeln" : *neivoti* „tadeln, schelten" (Intonation des *ei* ist unbekannt) J[4] 701,3 : *náivau, náiviau, náivyti* Jž „quälen, töten", visì žąsiõkai *išsináivė*, 14) *pl'ãpât* BGr, Cir „plappern" (< *pl'ãpa* Schm „Schwätzer") frequ. : **pl'àpt*, li. *pliopiù, pliõpti* „schwatzen", 15) *plũkât* BGr, Cir „an den Haaren reißen": *plùcu, plùkt* Cir, Schm, Linde Mag. XVI,2 44 (> *plûkt* BGr) und li. *plùnkiu, plùnkti* Kv „reißen", 16) *rãpât* BGr „kriechen", *rãpâtiês* Cir, Schm „herumkriechen" frequ. : *ràpuôs, ràpties* „kriechen" Cir, Schm : *rãpju, rãpt* BGr „kriechen", li. *už-si-rópiau* añt kálno Pikeliai „ich kletterte auf den Berg herauf" : li. *ropóju, ropóti* Ds „kriechen" ist in der Intonation von le. *rãpãju, rãpât* verschieden, 17) *saũkât* BGr, Cir „wiederholt rufen": *sàucu, sàukt* Cir, Schm (> *saûkt* BGr), li. *šaukiù, šaũkti* „rufen", 18) *skrãbât* Cir, 19) *sa-sprañgât* Cir „schnüren": li. *sprengiù* (Ner[1] und *sprengù* Als, Ms, Slnt), *sprengiaũ, spreñgti* in der Redensart Sausà dúona gerklẽ (loc. sing.)
293 *spreñgias* Erž, 20) *spuřslât* Cir „prusten" : li. *puřslos*, Gen. Pl. *puřslų* „schaumiger Schleim" Kv, Aš dìrbau, kàd mán *puřslos* lakiójo Mit I 75 > *purslóti* „ita loguĩ, ut *puřslos* ex õre ẽvolent, excidant" Kv : Mani iszwidusi pradieje *purstioti* Wajku Kn. 55, žem. für *pùrsčioti* „schnurren (von der Katze)" von der Interj. *pùrst*, 21) *staĩgât* BGr, Cir, Schm „gehn, wandern" : *stèidzu, stèigt* Cir, Schm = li. *steigiù, steĩgti* „beeilen", 22) *sũkât* Cir frequ. : *sùcu, sùkt* Cir, Schm (> *sûkt* BGr) „saugen", li. *sunkiù, suñkti* „die letzten Flüssigkeiten von den Trübern, Hefen usw. durch Neigen des Gefäßes abfließen, absickern lassen", *sunkà,-õs, suñką* Ds „Saft", 23) *šl'ũkât* BGr, Cir frequ. „gleiten": *šl'ùkt* Cir (> *šl'ûcu, šl'ûkt* BGr) „spinnen, eig. gleiten machen" : *šl'ùku, šl'ukt* Schm „gleiten" mit *šl'-* für *sl-* aus **šl'àukt* (vgl. *šl'aũcît* Schm „streicheln") = li. *šliaũkti* „fegen" neben frequ. *šlaukýti* „ausfegen" = le. *slàucît* Schm „fegen", 24) *šńaũkât* BGr „schnauben" : *šńàukt* Schm (> *šńaûkt* BGr) „sich schnäutzen", li. *šniaukiù, šniaũkti* „Tabak schnupfen", 25) *šũpât* Cir, Schm (*šũpuôt* BGr) „schaukeln" statt **sũpât* (= li. *sũpoti*) mit *š* aus **šàupt* = li. *siaũpti*, 26) *treñkât* Cir, Schm „hin und her jagen": *trẽncu, trènkt* Cir, Schm (> *treñkt* oder *triêkt* BGr) „jagen", 27) *vaĺkât* BGr, Cir, Schm „Kleider tra-

[1] [Žr. p. 470 išnašą. — *Z.Z.*].

gen": *vę̀lku, vìlkt* Cir, Schm (> *vilkt* BGr), li. *velkù, vil̃kti*, 28) *zvaĩgât* BGr „wiehern" frequ.: *zvìedzu, zvìegt* Schm (> *zviêgt* BGr) „wiehern", li. *žviegiù, žviẽgti* „kreischen (vom Schwein)".

Dehnton bei akutierter Wurzellänge

1) *bl'ãvât* (> *bl'àvât* Alūksna RKr XV 107) „plāpât" > *bl'ãva* Krb „Schreihals": *bl'aût* Schm, li. *bliáuti* „brüllen, blöken", le. *bl'aûsnis* Alūksna RKr XV 107, 2) *dzīvât* „leben", daher ostle. *dzèivuôt* Alūksna RKr XVII 109, 118, 142, *òizdzèivuôt* aus *àiz-dzīvât* „iemantuot" Alūksna RKr XV 104 : *dzeîve* Alūksna RKr XVII 109 „Leben", *dzîvs* Cir, Schm „lebendig", 3) *grãbât* Cir, Schm „betasten" : *grâbt* Cir, Schm, li. *gróbiu, gróbti* „greifen", 4) *sprę̃gât* BGr, Cir, Schm „prasseln (wie Tannenholz im Feuer)" : *sprâgt*, Präs. *sprâgstu* Cir, Schm, (BGr), li. *sprógstu, sprógti* „platzen". *Sprę̃gât* neben *sprâgt* erweist die Existenz einer Parallelform **sprêgt* vgl. li. *gróbti* || *grẽbti*, 5) *žāvât* BGr 387, 56 oder *žāvâtiês* N.-Autz neben dial. *žâvât* BGr 56, 387, Cir, Schm „gähnen" : li. *žióvauti* „gähnen": *žiójuos, žióties* „den Mund aufsperren", 6) *smur̃gât* BGr, Cir „sudeln", *pìe-smur̃gât* Cir < *smur̃ga* „Schmutz" BGr : *smur̃gul'i* Schm „Rotz", *smùrgas*, Pl. *smùrgai, smùrglis* „Rotz" Aist. Stud. I 170 : wrus. *смóргać* „schnurcheln".

Dehnton statt zu erwartenden Stoßtone

1) *dãvât* Cir, Schm : *dâvât* BGr „schenken": rus. *дабáмь*, serbokr.
294 *dávati* : le. *dâvana* Krb, BGr, li. *dovanà,-õs, dóvaną* „Geschenk" zu le. *duôt* „geben", 2) *iẽskât* BGr (> *ìeskât* Krb) „lausen" = ostli. *ieškau, ieškoti* „suchen" neben westli. *ieškau, ieškóti* = sl. *iskáti*, 3) *niẽkât* BGr, U (Präs. *niẽku* BGr 389), daher im Dialekt von Krumberg (Mag. XVI,2 74) *nìekât* „Grütze schwingen, um die Hülsen abzusondern", li *niekóju, niekóti* : le. *niẽkât* = *dâvât* BGr : *dãvât* Cir, Schm = *dzîvât* Schm „leben": *dzīvât*, 4) *krę̃pât* Cir (> *krę̀pât* Krb) neben *krę̀pât* Schm „Schleim auswerfen": *krę̃pas* Cir, *krę̃pala* BGr „Schleim" : žem. *krẽplės* „skrepliaĩ" : sl. *kropja* „Tropfen", *kropiti* > Iterat. *krápatь*.

ββ. Fallende Intonation neben zirkumflektierter Wurzellänge

1) *dìrât* Schm „schinden" frequ. : li. *derù, dir̃ti* Kv, Rt, 2) *màitât* Cir (> *maîtât* BGr) „verderben": *màita* Cir, Schm, li. *maità,-õs, maĩtą* „Aas", 3) *stràddât* Schm (> *strâddât* BGr) „arbeiten" ist augenscheinlich entlehnt aus altrus. **strãdátī* > rus. dial. *спаждáмь* „arbeiten".

b. Präsensstamm auf *-jāja-*

α. Akut: αα. bei kurzem Wurzelvokal und zirkumflektierter Wurzellänge

1) *mẽčioju, mẽčioti* deminut. frequ. „fortgesetzt ein wenig umherwerfen" K, *išmẽčioti* J 603 : le. *mẽtât* BGr, Schm frequ. „wiederholt werfen" (vgl. li. *lándžioti* neben le. *luõdât* frequ.), 2) *krũpščioti* KGr § 1279 oder *krũpčioti* Ds „fortgesetzt schreckhaft auffahren, zusammenschrecken": *kraupiù, kraũpti* trans. „Jmdn. aufschrecken, anfahren, kurz schelten", *kraũpu* Neutr. K „furchtbar", 3) *báisioties* J 184 „sich erschrecken": *baĩsu* Nom. S. Neutr. K „schrecklich", 4) *bjáurioti* „beschmutzen, entehren" Slnt, *išbjáurioti* J 561 s. v. *išbjáurinti*: *bjaũru* Neutr., *bjaũras* dáiktas (Sãlakas), 5) *bráidžioti* K, Ds, J 228 demin. frequ. „im Wasser herumwaten" ist Neubildung für *bradžióti* „ich gehe im Wasser herum, wate" M I 32, DPo 165_1 zu *bredù, bridaũ, brìsti* „waten" nach dem Vorbild von *ritù, rìsti (riečiù)* || *ráičioti; rišù, rìšti* (pr. *-rēist*), *ráišioti* usw., 6) kalẽ *dráikiojas* Sãlos, *dráikioties* „läufisch sein (von Hunden); huren", *drinkù, drikaũ, drìkti* „sich verwirren; toll werden" und *driekiù, driẽkti* „Halme (von Stroh, Heu) oder Fäden lang streuen" > frequ. *draikaũ, draikýti*, 7) le. *ẽlšât* Cir liegt neben *ęlšât* Schm frequ. wie li. *bradžióti* neben le. *bradât* BGr frequ. „waten" frequ. (demin.) : li. *elsúoti* „keuchen", 8) *gáinioti* J 696, le. *gaĩńât* BGr, Schm „wegjagen": le. *gàińât* Cir (> dial. *gaîńât* BGr) „abwehren", li. *gainióti* „hin und her jagen" J 401, Kv, Slnt ist Neubildung für *ganióti* J 696, Vl (Vilkas avìs *ganiója* SN) zu *giñti* (Prät. *giniaũ*, Präs. *genù*) „jagen" nach dem Vorbilde von *drìkti (driẽkt)* || *dráikioti, kìsti (kiẽsti* oder *keĩsti* „tauschen") || *káičioti, pìnti* || *páinioti, skìnti*: *skáinioti* usw., 9) *gáiščioti* J 402 „urywczo wdychać powietrze, wydając przytym konwulsyjnie słaby głos; łkać, szlochać; konać, umierać" : *gaĩšti* „schwach werden usw.", le. *gaistu, gaisu, gaist* BGr „verschwinden, verderben", 10) *gąsčioti* K „vor Schrecken öfters auffahren": *nu-si-gąstù,-gandaũ,-gąsti* „erschrecken", 11) *iš--gnéičioti* J 579, *gnéičioti* J 451, 341 s. v. *draskýti*, 12) *gnéižioti* „langsam arbeiten" J 330 s. v. *dìrbti* : *gnìžas* „natrętnik, naprzykrzaniec" KosL 44a, J 708, *gniẽžti* 3 Präs. „juckt", Infin. *gniežėti* Km (Aist. Stud. I 170); 13) le. *gremžât* Cir „langsam essen", 14) *at-káipioti* = *atgáuti* J 121: *kaĩpti* „exspirare" Kv : *at-kypstu* „erhole mich nach einer Krankheit", 15) *káišioti* demin. frequ. „häufig ein wenig stoßen" : *kišù, kìšti* „etwas wohin stecken" und *až-kaĩštis* Ds, le. *kàisît* Schm „streuen", 16) *iš-kiáulioti* Vvr (J 719) „umwühlen" :

kiaũlė „Schwein", 17) *knáisioti* demin. frequ. „häufig ein wenig wühlen" Ds : *knisù, knìsti,* frequ. *knaisaũ, knaisýti* „wühlen" : le. *knìeš, knìesa, knìest* Schm „jucken", 18) *láipioti* Jaunius Gr. 151, K, Ds „fortgesetzt ein wenig umhersteigen oder -klettern" : *lipù, lìpti* „klettern", *limpù, lìpti* „ankleben" : *liẽp-ta-s,* le. *làipa* „Steg", *làipnis* „höflich", 19) *lándžioti* KGr § 1279, Ds demin. frequ. „fortgesetzt umherkriechen" : *lendù, lindaũ, lįsti,* 20) le. *luõžńât* BGr, Schm „hin und her kriechen" : *lìst* „kriechen" Cir, Schm, li. *lendù,lįsti,* 21) *máižioti* demin. frequ. Jnš, Kv, Slnt : *mỹžti,* le. *mìzt* „mingere" aus balt. *miñž-* vgl. *mjnſz* „mingit", *minſzans* „mingens", *minſzalus* Akk. Pl. „urina" bei Bretkūnas (BGLS 41, 301), 22) le. *mìžât* Cir < *mìža* Cir, Schm „qui mingit" : *mìzt* Cir, Schm „mingere", 23) *išnáikioti* J 607 „ausrotten" : *niẽkas* „nichts", *nỹkti* „verschwinden", 24) *páikioti* Ož, K „dumme Scherze treiben, albern" : *paĩkas* „dumm" : *peĩkti* „schmähen", 25) *páinioti* Ds, Kv, K „verwickeln, verwirren" ist eine Neubildung für **panióti* zu *pinù, pýniau, pìnti* „flechten", 26) *ráičioti* Ds, KGr § 1279 „hin und her rollen" : *ritù, rìsti* „rollen, wälzen" : *riečiù, riẽsti* „rollen", 27) *ráiščioti* KGr § 1279 „fortgesetzt ein wenig binden" : *rišù, rìšti* „binden", 28) *ráišioti* Ds „fortgesetzt ein wenig binden" : pr. *per-rẽist* „verbinden" vom balt. *reĩš-* „binden", li. *raišaũ, raišýti* frequ., 29) *ránkioti* frequ. demin. „sammeln" Ds, KGr § 1279 : *renkù, riñkti,* 30) *skáinioti* Jaunius Gr. 152, *išskáinioti* J 641 „ein wenig ausholzen" ist Neubildung für **skanióti* zu *skinù, skýniau, skìnti* „ausholzen", le. *šķinu, šķît* „abstreifen", 31) *iš-si-skláidžioti* „sich zerstreuen" J 636 : *skleidžiù, skleĩsti* „ausbreiten" (medey lapus *skleyd* „liście drzewa wypuszczają") : *sklindù, sklidaũ, sklìsti*
296 „auseinandergehn", 32) *skráidžioti* „sich fortgesetzt schnell in kleinen Bogen umherbewegen, reiten, fliegen, fahren" K ist Neubildung für *skradžióti* (Erelui *ſkradżioiączem...* *ſkradżioia* DPo 61_{12}) : *skradìnti* „schwenken, herumdrehen" K[1] II 176, *skrad-nùs* „szybki w lataniu" Lnkm : **skredù* (vgl. *bredù* neben Ds *brendù*) > *skrendù, skridaũ, skrìsti* Ds „fliegen". Le. *skràidît* „hin und her laufen" Schm (> *skraîdît* BGr) ist Frequentativum zu *skrìenu, skrìet* Schm (> *skriêt* BGr) „laufen" vgl. *smaĩdît* Schm „lächeln" : *smiêt* Schm „lachen", 33) *slánkioti* K, Švėkšna „umherschleichen" intr. : *slenkù, slinkaũ, sliñkti* „schleichen", *sliñkas* Adj. „faul", 34) *sváičioti* „phantasieren, irre reden, faseln" K (KGr § 1279), Kv, „kollern" M II 305 : *sváit(i* Slnt, A 1884 2, Škn), *svaitėti* „bredzić, kliedėti", *svaitėju* Kv „falle in Ohnmacht", *svaitinỹs* „svaiginỹs, Schwindel" J 222 s. v. *blūdinys,* Slnt, 35) *šáikioti* demin. frequ. von *šikù, šìkti* „cacare", Vištãliai li-

plnę *ap-šáikiojo* Kv, 36) *šliáužioti* Ds demin. frequ.: *šliaužiù, šliaũžtl* Ds „kriechen", 37) *tąsioti* Ds zu *tęsiù, tę̃sti* „ziehen" : *tą̃so* frequ. 3 Präs., 38) *tráinioti* K[1] II 126 „reiben", J 94 s. v. *ap-tráinioti* „abreiben", *tráinioties* Als, Erž „trũnioties Ds", „sich in einer Menge umherstoßen" K, *tráinojůs* „sich woran reiben" M II 387 (= *nio*) ist Neubildung für **tranióti* zu *trinù, trýniau, trìnti* „reiben": *trẽna, trenėti* „modern" nach Analogie von *ritù, rìsti (riečiù, riẽsti)* || *ráičioti; kišù, kìšti* || *káišioti* usw. *,traĩnėlės* Km, „trỹnėlės" Ds „Borkenkäfer" ist Neubildung für *trãnėlės* : *trándės* Seinaĩ „Holzwürmer", 39) le. *tuõšât* Cir „stöhnen (von der Kuh)": *tùost* Cir „stöhnen, keuchen", 40) *váikščioti* frequ. KGr § 1279, Ds „umhergehn": *vykstù, vykaũ, vỹkti* „sich verwirklichen; sich auf den Weg machen": le. *vèikties* Schm (< *veîktiês* BGr) „gedeihen", 41) *válkiojuos,-kiotis* KGr § 1279, Ds „sich umhertreiben, sich umherschleppen" : *velkù, vil̃kti* „schleppen".

ββ. Akutierte Länge bleibt erhalten

1) *kláidžioti* zu *klýstu, klýdau, klýsti* „sich verirren", *klíedu, kliedėti* Ds, 2) *tráidžioti* : *tríedžiu, tríesti* „Durchfall haben", 3) le. *lĩńât* BGr, Cir, Schm „fein regnen" (: li. *lynóti*) : *lît* „regnen", 4) le. *mĩńât* BGr, Cir „wiederholt treten" : *mît* BGr, Cir, li. *mìnti* „treten", 5) le. *uõžńât* BGr „schnüffeln" : *uôst* BGr, Schm, li. *úodžiu, úosti* „riechen".

Punctivo-frequentativa verba:

1) *gráibščioti* J 710, K „fortgesetzt schnell wonach greifen, fortzureißen oder zu raffen suchen": *griẽbti* „greifen", 2) *krůpčioti* Ds „fortgesetzt schreckhaft auffahren, zusammenschrecken" von *krůpt* 297 Interj. Ds : *kraũpti* „Jmdn. aufschrecken, anfahren", 3) *sriůbčioti* „nach und nach schlürfen" Ds < *sriůbt* Interj.: *sriaũbti* „schlürfen", 4) *tįsčioti* Kv, J 651, *iš-tįsčioti* „ein wenig ziehen" gebildet von der Interj. *tįst* : *tęsiù, tę̃sti* „ziehen", 5) *šiùrpčioti* K „mehrfach schaudern" < *šiùrpt* Interj.: *šiurpti* intr. „schaudern", 6) *tůpčioti* Ds, K „fortgesetzt knixen, fortgesetzt ein wenig in die Knie sinken, niederlassen" < *tůpt* Interj.: *tũpti* „niederhocken", *tupėti* „hocken", 7) *žýbčioti* Ds < *žýbt'* Interj. : *žiẽbti* „glänzen".

β. Zirkumflex bei akutierter Wurzellänge

1) *gỹnioti* J 434, Kv „verteidigen" (*iš-gỹnioti* J 577) : *ginù, gìnti* „wehren", 2) *gỹvailioti* J 438 „sich irgendwie durchschlagen" : *gývas*, le. *dzîvs* „lebendig", 3) *guõdžioti* J 500, 709 s. v. *godoti* „trös-

ten" demin.: *gúodžiu, gúosti,* 4) *mỹnioti* „mìndžioti, fortgesetzt worauf treten, trampeln": *minù, mìnti,* le. *mît* „treten", 5) *išpỹlioti* J 611 „alles allmählich ausgießen" : *pilù, pìlti* „gießen", 6) *iš-pỹnioti* J 612 „alles allmählich aufflechten" : *pinù, pìnti* „flechten", 7) *iš-si-skỹrioti* J 635 „sich langsam trennen": *skiriù, skìrti* „trennen, scheiden", 8) *trỹnioti* K „mehrfach ein wenig reiben": *trinù, trìnti* „reiben", 9) *võlioti* KGr § 350 (*volióti* Ds, Sch 239) = le. *vàl'ât* Cir, Schm (> *vâl'uôt* BGr) „hin und her wälzen": li. *volóti* „wälzen", *Išvolójau* anq̃ pélkė(je) Slnt : *vóliuoties* „galúoties, swawolić" Ms, Slnt || *veliù, vélti,* le. *velt* „wälzen". Dazu mit Metatonie le. *vàle* Schm „Waschbläuel", *vàls* „Heuschwade", li. *volẽ, võlę* „hölzerner Schlägel", 10) *vỹnioti* „wickeln" KGr § 1280, K[1] I 125 s. v. *aufwickeln,* SN, J 662 *iš-,* 672 *į-* neben *vynióti* Ds, K : *vejù, vijaũ, výti,* le. *viju* oder *viņu* (Skruñda BGr I 363), Prät. *viju* oder *vinu* (Skruñda), *vît* BGr, Cir, Schm „flechten, winden": *vaĩnags* Schm „Kranz", 11) *lũkurioti (lũkuriu, lũkurti)* demin. durativum „Jmdes still, ruhig harren" K: *láukiu, láukti,* 12) *plũdurioti (plũduriu, plũdurti)* demin. durat. „auf dem Wasser schwimmend treiben, vom Wasser hin und her getragen werden" K : *plústu, plúdau, plústi* „ins Schwimmen geraten, flott werden, wovon überfließen", le. *plûstu, plûžu, plûst* BGr, Schm „überströmen" neben *plaûžu, plaûst* Krb, BGr, „naß machen (z. B. den Fußboden durch Waschen)", li. *pláudžiu, pláusti* „spülen", 13) *viñgurioti (viñguriu, viñgurti)* K „fortgesetzt krumme oder gewundene Bewegungen machen" : *vìngis* „Biegung" : *véngiu, véngti* „vermeiden" > frequ. *vángstyti* DPo 199$_8$.

Die Deminutiva mit Suffix *-liją-* haben Akut:

1) *mẽtlioti* frequ. demin. „mehrfach hin und her werfen" Als, Kv, Slnt neben *mẽtlióti* K || *mẽtelioties* „nuõ víeno válgymo į kìtą
298 šokinẽti" Kp : *metù, mèsti* „werfen", 2) *tẽplioti* Ds, Kv, Slnt „schmieren" und *iš-tẽplioti* Als (J 650) „nach und nach beschmieren" neben *tẽplióti* Vl oder *teplióti* K: *tepù, tèpti* „schmieren", 3) *dérlioti* J 314 „ein krepiertes Tier abhäuten" : *derù, dìrti* „schinden", 4) *kárglioti* Kv, Taurãgnai „eine Lücke in einem Zaun, einem Tor zuflechten" und *kárgšlioti* Slnt „ds.": *kařgoti* „grodzić rzadko" Als, „schlecht weben" Ms : *pri-kẽrgti* „anbinden", *kargaũ, kargýti* „flechten" Aist. stud. I 141, 5) *spránglioti* Kv : *springstù, springaũ, spriñgti* „beim Schlucken würgen, schwer schlucken, würgend schlucken" s. o. S. 436 und *įspreñgti* „aufspannen" J 554, 6) *térlioti* J 90 s. v. *ap-šleñšti,* Kv, Mit I 136, Ms, Slnt „beschmieren" oder *iš-teřlioti*

J 650 und *terlióti* Vl „umidis rebus inquinare“ : *teršiù, teřšti* „schmutzig machen“, 7) *žìrglioti* Kv, J 173 s. v. *at-žìrglioti* oder *žirglióti* K „mit seitlich gespreizten Beinen gehen“ : *žergiù, žeřgti* „seitwärts schreiten, die Beine spreizen“.

Deminutiva auf *-alįā-*

1) *sárgalioju* K, KGr § 441, § 1279 neben *sařgalioti* J 501 s. v. *gvaĩbuliuoti*, 581 s. v. *išgūžėti* demin. frequ. „fortgesetzt kränkeln“ : *sergù, siřgti* „krank sein“, 2) le. *kāpal'ât* demin. frequ. BGr : *kâpt* BGr, Cir, Schm „steigen“, li. *kópti*, 3) le. *krāpal'ât* „kleine Betrügereien machen“: *krâpt* BGr, Schm „trügen“, li. *krópti*, 4) le. *krītal'ât* BGr „oft ein wenig fallen“: *krìtu, krist* Schm, li. *krintù, krìsti* „fallen“, 5) le. *mẽrdal'ât* BGr „lange im Sterben liegen“: *mìrt* Cir, li. *miřti* „sterben“, 6) le. *staĩgal'ât* BGr „etwas hin und her gehen“ : *stèigt* Schm „beeilen“, 7) le. *svaĩdal'âtiês* Dund. RKr XVII 54 „sich bewerfen“ : *svaîdît* „werfen“.

2. Präsensstamm auf *-uo-ja-*

a. Der Wurzelvokal ist akutiert: Lettische Beispiele

1) *baũruôt* Schm oder *baûruôt* Krb „brüllen“, 2) *daĩńuôt* BGr „kreischen, singen“ neben li. *dainiúoti* Kv, Slnt „Dainas singen“ : *dainà*, Akk. S. *daĩną* und *dáiną* „die Daina“: le. *diêt* Schm „springen, tanzen“, 3) *glaĩmuôt* BGr, Schm „liebkosen, streicheln“: *glaĩma* BGr „Schmeichelei“ : li. *gléimos, gléimų* Pl. „Schleim“ Als : *glejù, gliẽti* Kv „beschmieren“, 4) *maũruôt* Cir, BGr „brüllen“ : li. *mauróti* Jnš und *muróti* Ds „ds.“, 5) *maĩńuôt* BGr „oft tauschen“: li. *máinioti* DP: *maĩnas*, Pl. *mainaĩ* „Tausch“, 6) *pũšl'uôt* BGr, Cir „blasen bei Zauberkuren“ demin. frequ.: li. *púslioti* Ds „ein wenig von Zeit zu Zeit blasen“: le. *pùslis* Schm, li. *pūslė, pũslę* „Blase“, *pučiù, pũsti*, le. *pùšu,*
299 *pùst* „blasen“, 7) *svilpuôt* BGr „dann und wann pfeifen“: *svìlpt*, li. *švilpti* „pfeifen“, 8) *šũpuôt* BGr : *šũpât* Schm, li. *sūpoti* : *sùpti, siaũpti*, 9) *tīkuôt* Cir, Schm : *tīkât* Autz (BGr 395) „wonach trachten, eig. in der Stille belauern, beschleichen“, li. *týkau, týkoti* : *tỹkas* „still“ aus dem Slav., 10) *tīpul'uôt* BGr „trüb Wetter werden“, *tīpul'aîns* Schm „finster“, 11) *tũtuôt* Cir „klagen“: li. *tūtúoti* Ds, 12) *zvę̃ruôt* Schm „glimmen“ neben *zvèruôt* „funkeln“ Dzērbene RKr IX 30 (daher *zvę̂ruôt* BGr „glühen, flimmern“) : li. *ap-žvyrúoti* „dunkel werden (vor den Augen)“ (J 105 hat fälschlich *i* statt *y*).

b. Der Wurzelvokal ist zirkumflektiert: Litauische Beispiele

α. Zirkumflex bei akutierter Wurzellänge

1) *bal̃tuoju, bal̃tuoti* Jaunius Gr. 152, K (KGr §§ 268, 1280) durat. „dauernd weiß schimmern“: *báltas*, le. *bal̃ts* BGr, Cir, Schm „weiß“, 2) *juõduoti* Jaunius Gr. 152, K (KGr § 1280), J 691, 513 s. v. *į-juõduoti* „dauernd schwarz schimmern“: *júodas* „schwarz“, 3) *mar̃guoti* K (KGr § 1280), Sch 142, 143 neben *márguoti* Als, Slnt „dauernd bunt schimmern“: *márgas* „bunt“, 4) *mẽlynuoti* K (KGr § 1280) neben *mẽlenuoti* Ms, Slnt „dauernd blau schimmern“ : *mẽlynas* oder žem. *mẽlenas* Slnt, Als, Kv „blau“, 5) *pal̃šuoti* neben žem. *pálšuoti* Slnt „dauernd fahl schimmern“: *pálšas* „fahl“.

β. Zirkumflex bei zirkumflektierter Wurzellänge

1) *gel̃tonuoti* An, K, SN, J 702 „gelb schimmern“ neben žem. *geltõnuoti* Kv : *geltónas* „gelb“: le. *dzęltāns* Krb, Schm weist auf balt. **géltā́:nas*, 2) *gel̃tuoti* J 702 s. v. *geltonúoti*, KGr § 1280 „gelb schimmern“: *gel̃tas* „gelb“, 3) *raũdonuoti* DP 332_{33}, K[1] I 5 s. v. *Abendgegend*, 422, II 135 (KGr § 1280), Ds „rot schimmern“ neben *raudonúoti* Lnkm : *raudónas*, fem. *raudóna* Ds „rot“: žem. *raũdas* „sar̃tas = fuchsrot“ Kv, Slnt.

3. Präsensstamm auf *-ē-ja-*

a. Litauische Beispiele

siáutėju, siáutėti DP 419_{50} || *siautẽju, siautẽti* K „anhaltend wüten“ : *siaũtos* vẽjas Sv „der Wind tobt“, Inf. *siautýties* : *siaučiù, siaũsti* „rasen, toben“. Die andern Beispiele des Typus *siáutėti* s. o. S. 461 bei Klasse IX.

Deminutiva frequentativa

1) *baũžinėti* Als „gehn“ J 716 s. v. *įbáužti* : *į-báužti* „kühn hineingehn“, *iš-báužti* „kühn hinausgehn“ J 716, 2) *klaũsinėti* „Jmdn. mehrfach hin und her fragen“ SN, *iš-klaũsinėti* J 590 „nach und nach ausfragen“: *kláusiu, kláusti* „fragen“: *klausinẽti* Ds, K. Neben *klaũsinė-*
300 *ti* sagt man in SN *dirbinẽti, kopinẽti, sėdinẽti, sirginẽti, stovinẽti, rėplinẽti, švilpinẽti, traukinẽti*, 3) *raũgelėti* Ds: *riáugi* (und *riáugti* 3 Präs.), *riáugėti* SN „aufstoßen“ : *at-si-rū́gstu,-rū́gau,-rū́gti* Ds, le. *raûgâtiês* Schm „ds.“, *rûgt* Schm „gähren“, 4) *gỹvelėti* J 439 „leben“: *gývas*, 5) le. *braũkalêt* Cir „hin und her fahren“: *bràukt* Cir, Schm „fahren“,

6) le. *kãpelêt* BGr neben *kâpelêt* Cir „umhersteigen, klettern" mit ˆ vom Verbum *kâpt* Cir, Schm, BGr „steigen", 7) le. *raũstelêt* „zerren" BGr : *raût* BGr, Cir, Schm „reißen", 8) le. *skraĩdelêt* BGr „ein wenig umherlaufen" : *skràidît* Schm, *skrìet* Schm „laufen".

b. Lettische Beispiele

α. Mit Dehnton

1) *dẽdẽju, dẽdêt* BGr „alt sein oder werden": serbokr. *djȅd* „Greis", 2) *dẽvêt* BGr „nennen" o. S. 468, 3) *pũdêt* BGr „faulen machen" : *pũt* BGr, Schm „faulen", 4) *riẽtêt* BGr „machen, daß etwas rollt; zufließen" s. o. S. 469, 5) *saũtêt* BGr „bähen" (*sàutêt* nach Endzelin) : *sũst, sũstêt* BGr „brennend schmerzen": *sùtu, sutu, sust* „heiß werden; austrocknen", li. *šuntù, šutaũ, šùsti* „schmoren": *šautas* „cibi genus (lapiẽnė, lãpų sriuba)" Dauk., Ms, 6) *skañdêt* BGr „schallen lassen": *skañdinât* „klingen" : *skanêt* „schallen", 7) *traũcêt* Aũce (BGr) „reißen, abfallen machen, erschrecken" s. o. S. 469.

β. Mit Stoßton

1) *aûdzẽju, aûdzêt* „aufziehen, wachsen machen" BGr : *aûgt* „wachsen" BGr, Schm, 2) *biêdêt* BGr, Cir, Schm „schrecken, ängstigen" : *bîtiês* „sich fürchten", 3) *nâvêt* Cir, Krb „töten" : *nàve* „Tod" u. S. 482; 4) *zi̯ldzêt* neben *zìlgstu, zìlgt* (ist mit ˜ zusammengefallen) „mesties zilā krāsā" Alūksna RKr XV 145, 5) *žâvêt* Cir „räuchern": *žût* Cir, Schm, li. *džiūti* „trocknen".

γ. Mit fallender Intonation

1) *dèldêt* fact. „stumpf machen, abnutzen" Cir, Schm (> *deldêt* BGr): *dìlt* (> *di̯lt* BGr), žem. *delù, di̯lti* : *di̯lù, dìlti*, le. *di̯lt* Schm „sich abschleifen", 2) *dzèmdêt* Schm (> *dzeñdêt* BGr) „gebären": *dzìmt* (> *dziñt* BGr), li. *gimti* : *gìmstu, gìmti*, le. *dziñt* Schm „geboren werden", 3) *mẹ̀rdêt* Schm (> *mêrdêt* BGr) „zu Tode quälen": *mìrt* Cir, li. *miřti* neben le. *miřt* BGr, Schm, li. *mìrštu* „sterben" s. o. S. 435-436; 4) *rèmdêt* Schm (> *reñdêt* BGr) „lindern, sänftigen": *rìmt* (> *riñt* BGr) und *riñt* Schm, li. *rìmti* „ruhig werden", 5) *zàudêt* Schm (> *zaûdêt* BGr 76) „verloren gehen lassen" : *zùdu* (= li. **žundù*), *zust* „verloren gehen".

4. Präsensstamm auf *-i-ja-*

1) le. *spuôstîju* BGr, Cir, Krb : *spuõstît* „mit Schlingen fangen" < *spuôsts* E (BB XXV 268), BGr : *spuõsts* BGr „Dohne", li. *spą̃stai* „Falle", *spuôstît* und *spuôsts* haben ˆ statt ˜ unter dem Einfluß des zu

Grunde liegenden **spiêžu, *spiêst* = li. *spéndžiu, spęsti (: spendìmas)* „Falle oder Fallstricke legen", 2) *šķīstīju, šķīstît* Cir: *šķîstît* BGr „reinigen", mit ˆ für ˜ aus *šķîsts* BGr „rein", Schm „dünnflüssig", das seinerseits eine Neubildung ist für *šķîsts* Schm „rein, keusch" nach dem Verbum *šķîstu, šķîžu, šķîst* Schm „auseinanderfallen".

Zirkumflex bei akutierter Wurzellänge steht in:

1) *liõvijuos, liõvytis* K „allmählich aufhören" demin.: *liáujuos, liáuties* „aufhören, ein Ende nehmen", 2) *naũdiju, naũdyti* „zu seinem Vorteil oder Nutzen begehren, gern mögen" K : *naudà,-õs, náudą* „Nutzen", le. *naûda* Schm „Geld", 3) *iš-nõviju,-vyti* „vernichten" J 609: le. *nâve* „Tod", 4) *viẽniju, viẽnyti* K (KGr § 1278) „einigen" : *vienas*, le. *viẽns* „ein".

5. Präsensstamm auf *-au-ja-*

1) *bũbauju, bũbauti* frequ. „vielfach dumpf und hohl brüllen" : *baubiù, baũbti* „brüllen", 2) *bũdrauti* Vkš „wachen" J 714 s. v. *gudrauti* : *budrùs* „wach" : *baudžiù, baũsti* „antreiben usw.", 3) *báilauti* „erschrecken" DPo 198_{22}, 201_1 : *baĩlu* Nom. S. Neutr. „furchtsam", 4) *dũsauti* KGr § 1281 „fortgesetzt seufzen" : *atsi-dųsù,-dusaũ,-dùsti* „aufseufzen" : *daũsos* pl. „Paradies", 5) *klýkauti* KGr § 1281 „im Freien mehrfach kreischen" : *klykiù, klỹkti* „kreischen", 6) *kniũkauti* frequ.: *kniaũkti* „miauen", 7) *krũpauti* DP frequ. „fortgesetzt schreckhaft auffahren, zusammenschrecken": *kraũpti* „Jmdn. aufschrecken, anfahren", 8) *mártauti* K „kinderlos sein (eig. Braut sein)" : *martì, marčiõs, mař̃čią*, le. *mãrša* „Braut", 9) *mérgauti* K, Slv „ein Mädchenleben führen, unverheiratet leben" : *mergà,-õs, mẽrgą* „Mädchen", 10) *mýkauti* Ds frequ. : *mykiù, mỹkti* Ds „brüllen", 11) *mýžauti* J 691 s. v. *juõkas* frequ. „Lachen": *mỹžti* „mingere", 12) *rẽkauti* KGr § 1281, Ds „mehrfach oder wiederholt schreien": *rẽkti* „schreien", 13) *rýkauti* Viekšniai „mit wilder Stimme schreien" : *su-rinkù, su-rìkti* „aufschreien", 14) *smáilauti* J 442 s. v. *glaižýti*, 643 s. v. *išsmailúoti* „naschen": *smailùs*, Nom. S. Neutr. *smaĩlu* „naschhaft, geil", 15) *smárkauti* Kv „mehrfach oder fortgesetzt Grausamkeit ausüben, grausam wüten", *įsismárkauti* J 546: *smarkùs*, Nom. S. Neutr. *smařku* K „heftig, grausam, furchtbar streng", 16) *stũgauti* K „weinen, heulen": *staũgti* K: *stáugti* Ds „heulen", 17) *sũpauti* Ds „schaukeln" Frequ.: *supù, sùpti*, 18) *šũkauti* Ds, KGr § 1281 „fortgesetzt umherschreien, lärmen" : *šaũkti* „schreien, laut rufen", 19) *tũpauti* „in halb hockender, halb

 sitzender Stellung verharren“ K : *tūpti* „sich niederkauern, sich in die Knie setzen“, 20) *ūžauti* frequ. Ds: *ūžiù, ūžti* „sausen“, 21) *vìrkauti*: *verkiù, veřkti* „weinen“, 22) *žýnauti* K „zaubern“: *žynỹs, žỹnio* „Zauberer“, 23) *žvìngauti* Ds, K „mehrfach umherwiehern“ : *žvéngiu, žvéngti* „wiehern“.

XXIX. KELI MAŽMOŽIAI DEL „ATEITIES SPINDULIŲ“ (Nr. Nr. 1—2, 3—4 1917/18 m.) RAŠYBOS IR KALBOS[1]

[Ateitis 1920 Nr. 2 p. 49—54, Nr. 3 p. 80—84, Nr. 4—5 p. 138—142]

Nr. 1-2 p. 49 Rašomosios kalbos taisyklingumu ir gražumu tuo tarpu mes dar negalime pasigirti. Iš šių dienų rašomosios kalbos mes nė negalėtume to reikalauti. Tiktai tuomet mes, vadinamieji „inteligentai“, teturėtume téisės laikraščių ir knygų kalbą peizoti, kad mūsų pačių — inteligentų — šnekamoji kalba būtų taisyklinga ir graži. Kasdieniame gyvenime kalbos taisyklingumas ir gražumas mums, inteligentams, ne kiek ir terūpėjo. Mes ne tiktai savo kalbõn kaišome svetimų žodžių, bet labai dažnai net ir ištisus sakinius rezgame nesavąja kalbos dvasia. Kiti mūsų, tariamieji žodžio (ne kalbos dvasios) „pūristos“ (švarininkai), véngia atskirų svetimųjų žodžių it maro ligos, tuo tarpu kad savuosius žodžius taip suraizgo, kad šiaipjau žmogelis — neinteligentas — nemokėdamas svetimų kalbų, niekaip negalėtų išpainioti tojo mūsų pūristos lietuviškų žodžių rezginio. Mes mažiau nusidėtume kalbai ne tiek vengdami atskirųjų „nelietuviškų“ žodžių, kiek vartodami tikrų tikriausius „lietuviškus“ žodžius, tiktai juos sudarydami sãkiniu rusų (resp. lenkų) arba vókiečių kalbos taisyklėmis. Kalbą ne tiek teršia svetimieji žodžiai *(griekas, iškada, smertis, dūšia, krasa, smuikas, šilkas, pipiras; kunigas, pinigas, klíenas, šmeižti; vazotis, líeta, zuikis, maĩtoti)*, kiek tųjų žodžių sustatymas. Žodžių sustatymo taisyklingumas nepridera nuo jų savumo ar svetimumo.

Kaimo žmogus, sakydamas „šiemet kaži kas rugiams *pa*iškadijo“, ne tiek nusideda kalbos dvasiai, kiek mūsų inteligentas „pūrista“,

[1] Šis ilgokas mūsų kalbininko prof. Kazio Būgos raštas pagamintas dar Rusuose 1918 m. ir buvo skiriamas „Ateities Spinduliams“. Ten nesuskubta jis atspauzdinti. Besikraustant iš Voronežo Vilniun ir iš Vilniaus Kaunan, buvo kažkur nusimetęs. Dabar surastas, kaipo nepasenęs, pradedamas spauzdinti „Ateity“. [„*Ateities*“ *Redakcija*].

svetimųjų žodžių vengėjas, nusideda sakydamas „šiemet kaži kas rugiams *užkenke*“. Čia mūsų pūristos būta persisunkusio lenkų kalbos dvasia. Žodį *pakenkė* (yra ir taip žmonėse sakoma) pakeitė nėsamas žodis *užkenkė*, lenkų žodžio *zaszkodziło* tariamasis atstojėjas (atstõvas).

Gražios, taisyklingos kalbos reikia ieškoti ne inteligentuose, bet mūsų liáudyje. Kalbos turime mókytis ne iš gimnazijos ir ūniversito mókytojų, bet iš kaimo kerdžių ir žemės artojų. Iki šiolei taip buvo susidėjęs lietuvių gyvenimas, kad mūsų mókytojas ir norėdamas kartais negalėdavo pritilpti prie gyvojo kalbos šaltinio. Vos tik dabar pamaži ima kisti gyvenimo sąlygos. Randasi vilties, kad dabar bus galima daugiau kas padaryti kalbos reikalui. Pastaraisiais metais norinčiam jau buvo galima mókytis kalbos iš gyvojo šaltinio — liaudies lūpų.

Mūsų jaunuomenės (aš tai spėju iš „Ateities Spindulių“) šiais metais kalbos reikalui kiek pasidarbuota. Žymù iš straipsnių, kad ateitininkų turėta kalbos mokytoju Jonas Jablonskis, kad iš jo daug ko jų pramokta. Kai-kurie dalykėliai tiesiog imta net iš gyvojo šaltinio — liáudies kalbos (pavyzdžiui tesie: *maga* 55,114, *sekas* 75, *nėseka* 32,74).

Voronežo jaunuomenė, dar negrįžusi Lietuvon, turi geros prógos pasimókyti kalbos iš buvusiojo savo mokytojo Jablonskio. Šiandieną kito tokio kalbininko, kuriam lygiai taip rūpėtų mūsų kalbos sintaksė, kaip Jablonskiui, mes dar neturime ir vargu be turėsime šiais ar kitais metais. Kalbos išmokimo dingstimì (prake) jaunuomenė iš mūsų „sintaksininko“ ne tiktai pramoktų kalbos, bet ir sueitų į pažines su kalbos paktų rinkimo metodais. Tosios pažinės jau šiuo pat metu būtų pravarčios renkant tą kalbos medžiagą, kurios duoda Voronežo lietuviai tremtiniai.

„Ateitiẽs Spindulių“ rašybos ir kalbos teliesiu tiktai tuos mažmožius, kurie man rodosi ẽsą klaidingi, įtariami ir abejojami.

1. Kirtis ir priegaidės

Kirčio ir prìegaidžių žénklai visuomet buvo mūsų rãštuose retenybė, nes, pirma, reta kas mūsų temokėjo taisiais žénklais tiksliai naudotis, o, antra, kad ir mokėjo, tai negalėjo del spaustuvės neturėjimo tam tikrų raidžių. „Lietuvių Spaustuvei“ kiekvienas kalbos dalykų mėgėjas turi pasakyti dėkui, kad ji nepasigailėjo kelių šimtų (tūkstančių?) muštinių nusilieti priegaidžių žénklams. „Ateities Spindulių“ redakcija be ne pirmoji ima tuos ženklus vartoti ir tuo viešu-

51 mõn kelti neprieinamą visuomenei spaustuvės lõbį. Reikia tikėtis, kad kirčio (ir priegaidžių) „At. Sp-liai" nenustos vartoję ir ateityje. Visi tie ženklai mums, inteligentams, šiuo metu, kuomet baisių baisiausiai darkoma tėvų kalba, yra būtinai reikalingi. Kiek aš gavau patirti susidurdamas su mūsų inteligentais viešuose susirinkimuose ir privačiuose pasikalbėjimuose, nėra beveik to žodžio, kurio inteligentas neiškraipytų. Vilniaus, Petrapilio ir Voronežo inteligentai taip taria jų negirdėtuosius žodžius, kad žodžio vietos žmogus vargu be pažintų, kad tai jo krašto žodis. Pavyzdžiui tesie kad ir tie inteligentų „žargõno" diemantai : *audrà, rūšìs,* (neturiu) *lčšį, teisė̃, ãtstovas, žaĩdžia (žaĩsti), aukl̃ėti, ydà, nuomà, nuomóti, medžiagà, kal̃bininkas, daĩlė, progà, luõmas, laĩpsnis* ir kt. Liáudies kalboje, kame visi tie mūsų žodžiai tebėra gyvi, jie yra tariami visai ne „inteligentiškai", tai yra: *áudra (áudringas), rũšis,* (neturiu) *lėšų* (ne jo *lėšomis* sūnus kunigu išleisti!), *téisė, atstõvas, žáidžia (žáisti), áuklėti (áuklė, áuklėtojas, áuklėjimas), ýda, núoma, núomoti, mėdžiaga* (neturiu tróbai *mėdžiagos*), *kalbiniñkas (tautiniñkas, merginiñkas, daininiñkas, dailiniñkas,* bet *vìštininkas, siĺkininkas), dailė̃, próga, lúomas* (žmonių *lúomai*), *láipsnis.*

1. „Ateities Sp-liuose" gerai dedami kirtis ir priegaidė šiuose žodžiuose: *áudra* 45, *áuklėtojas* 55, *áuklėti* 113, *ýda* 116, *liáudis* 112, *lietùvis* 128, *mėlynė, riáušės* 32 (kilm. *riáušių*), *síela* 4 (greta su *vėlė* 45, 46, t. y. *vėlė̃*, gal. *vė̃lę*), *skáidymas* 52 *(skáidau, skáidyti), véltui* 34.

2. *Amatniñko* (85) vietoje reikia tarti ir rašyti *ãmat(i)ninkas,* ko reikalauja Naumiestiškių (Laũckaimio kaimas Suv. gub.) ir Joniškiečių (Vidgìnių sodžius Šiaulių ap.) *ãmatnykas.* Šaknies kirčio senumą rodo ir pagrindinis žodis *ãmatas,* kurio daugskaitos vardininkas skamba *ãmatai;* plg. patarlę, girdimą Naumiestiškiuose ir Joniškiečiuose : devyni *ãmatai,* dešimtas(sis) badas.

Žodį *ãmatas* (la. *amats,* ryt. la. *amads*) lietuviai gavo iš vokiečių (mitteldeutsch) *ammet* (iš sen. vok. aug. *ambaht,* got. *andbahti*), šiandie ištariamo *Amt.*

3. Iš žodžio *atstõvas* daugskaitos galininkas bus ne **atstóvus* (85), o *atstovùs. Atstõvas* tokios pat rūšies žodis kaip ir *gulõvas, palydõvas, vadõvas, žygõvas* „kresowy" (Žvingiai; žinia imta iš Kossarzewskio Lituanica 33a).

52 **4.** *Dáilė* 34 tokiuo kirčiu man nepažįstama. Akelaitis (Akielewicz Głosownia litewska 90) rašė *daĩlė* „sztuka, sztuki piękne". Rašomojon kalbon *dailė* pateko iš senovės raštų. *Dailės* žodį randame Daukšos, Širvydo (Lietuvių Tauta II 11) veikaluose ir rašte „Summa Aba

Trumpas iszguldimas Ewangeliu... Kiedaynise... Meatu Pona 1653“ p. 203: artay buti gali idant tasay kurs tayp leetą sawą *daylą* (Kėdáinių apylinkės tarmėje atsirado iš *dailę*) dengia tiems kurius ant sawo paweaykśla sutweria neduotu kuo nuogistę pridengtu?

Iš Daukšos raštų aš turiu savo kortelių žodynan įsitraukęs tris žodžio *dailẽs* vardininkus: a) Atgîdik manea numirussi, néssą asz pádaras táwas ir *dailé* rąkų tawų (Э. Вольтер Литовский Катихизис Н. Даукши 44_3), b) tatái Szatônas... padâre... Nes' tatái io îpaczes bukłumas ir *dailé* Szatôno, tuos kuriuos tùri sawói' waldżioi' pirm' apiakint' ir szirdiés iiémus priduot' (Postilla Catholicka 1599 m. 165_{19} — Volterio laidõs p. 218) ir c) *dailé* l. c. 396_{39}.

Tris kart Daukšos raštuose (1595 ir 1599 m.) randamoji *dailé* rodo reikiant taryti ir rašyti *dailẽ*. Laikraštininko *dáilė* yr ne kalbos paktas, bet jo prasimanymas.

Dailẽs pagrindinė reikšmė yra ta pati, kaip ir slavėnų žodžio *дѣло*, tai yra „darbas (dirbimas), veikimas“. *Dailẽ* yra ne tiktai tos pačios reikšmės, bet ir tos pat kilmės, kaip ir slavėnų žodis *дѣло*. Slavėnų garsui *ѣ* mūsų kalboje šitame, kaip ir kituose, atvejyje atsako *ai;* plg. sen. bulg. (др.-ц.-сл.) *отъ-лѣкъ — āt-laikas, мѣсити — maišyti, цѣна — káina, (из)мѣнити — mainyti, дѣлити — dailyti* (*dailaũ* Zietelos par. Zasẽčių sodžius) ir kt. Dirbimo reikšmė tebekyšo Širvydo (1629 m. Punktay Sakimu 41_6) sakinyje: żmoniu iszmonia rado ir pramane wisokias *dayles* arba *remestus*.

Visokio remẽsto (amato) žmones lietuviai vadino ir kai kur tebevadina dvikamiẽniais (dviliemẽniais) vardais, kurių antrąjį — baigiamąjį — kamíeną (líemenį) sudaro *dailės* šaknis. Pavyzdžiui tesie šitie remẽstininkų (remẽsninkų) arba āmatininkų vardai: 1) *rata-dáila* „rãčius, kołodziej, колесник“ (Lietuvių Tauta II 11) arba *rãtadailė* (Ušpãliai), *ratadaylis* (Širvydo 1713 m. Diction. 99) „kołodziej“, 2) *Skridáila* — Mosėdiškių (Telšių ap.) pavardė iš *skrit(a)-dáila* „skričius, skritų (*skritas* Juškos žod. I 62 s. v. *apsegti*) dirbėjas“, 3) *Kāždailis* — Mosėdiškio žemaičio pavardė — iš *kāš-dailis* „kašių pynėjas (*kašis* iš lenkų *kosz*)“, 4) *Skryndãlis* — Kretingiškio žemaičio
53 pavardė (Акты Вилен. Археограф. Ком. XIV 148) — iš *skryn(ia)-dailis* „skrynių dirbėjas“ (*skrynià* iš gud. *skryńa* arba iš lenk. *skrzynia*), 5) *Kilpindailis* — 1562 metų pavardė (Акты Вил. Арх. Ком. XXV 72,79) — iš *kilpìn-dailis* „kìlpinių (šaunamųjų lankų, lankẽtų) dirbėjas“.

Antrasis žodžio *rãta-dailė* „račius“ kamienas visais savo garsais lygus yra su senovės bulgarų *-дъля*, turimu žodyje *дрьводъля* „dailìdė, плотник“ (žr. mano straipsnį 1913 m. žurnale Русский Филологический Вестник LXX 104).

5. Iš Daukšos Katakizmų ir Postilės aišku, kad reikia rašyti ne **nuodėmẽ*, o *núodėmė*. Reikiant rašyti *núodėmė* rodo ir Daukanto tarmė. Daukantas knygelėse, vardu „Žodrodys toie knygelieie essontiû žodiu“ (priedas prie „Epitome Historiae Sacrae. Auctore C. F. Lhomond, in Universitate Parisiensi, Professore Emerito. Petropoli 1838), rašo: *noudieme* 17 (flagitium), 29 (pecatum), 35 (scelus), 41 (vitium). Toksai rašymas rodo, kad žodžio galinis skiemuo *-mė* nėra turėjęs kirčio. Kirčiuotasis *-mė* žodžio gale Daukanto tarmėje būtų davęs *-mie*, plg. Daukanto lytìs *driegmie* „drėgmẽ“ (Apiniû aug. 33), *uksmie* „ūksmẽ“ (Žodrodys 41 s. v. *umbra*).

Daukša greta su *nuodėme* ta pat reikšme vartoja žodį *núodžia*.

6. Žodžio *pašalpà* vienskaitos įnagininkas yra ne **pašalpà* 88, o *pãšalpa* (ryt. *pašalpu*). Telšiškiai žemaičiai ir vardininką turi *pãšalpa* (kilm. žemaitiškai *pàšalpas*, t. y. *pãšalpos*).

7. *Plotmẽs* vietoje Jauniaus žinia tesą sakoma Kvėdarniškiuose *plótmė* „plotas“. Šakyniečiuose (Šakyna Šiaulių aps.) irgi saką: žiūriu, *plótme (= plótmė)* beesanti.

Daukanto tarmėje būta lyties su *a*, t. y. *platmẽ* = *platmie* (Žodrodys 37 s. v. *spatium*).

8. *Sróvė* 109, 113—115 tokiuo kirčiu man nepažįstama. Prūsų lietuvių kalbos šaltiniai (Kuršaitis ir Šleikeris) rodo reikiant rašyti *srovẽ*, *srõvę*; plg. Šleikerio Lit. Lesebuch 192: *srovẽ* kraujų ištekėjo; Kuršaičio Deutsch-lit. Wb.: *srovẽ* „Strom“, prieš *srõvę* II 215, prieš *srõvę* eiti I 124, su *srovė* plaukti I 34. Ruigio (*Ruhig*, iš kur lie. *Ruigys*; 1747 m.) ir Mylkio (Mielcke 1800 m.) žodynai rašo *srowė*, t. y. *srovẽ*. Naumiestiškiai irgi saką *sriovẽ*, *sriõvę*!

Kirčio vietos ir tvirtaprãdės priegaidės galimumo žodžiui *sróvė* aš ginti (neguoti) negaliu, nes man kaip reikiant nėra pažįstamos mūsų kalbos tarmės. Gali Lietuvoje rastis kampelis, kame bus tariama
54 *sróvė*, juk yra gi Lietuvoje greta su *šlovẽ*, *šlõvę* (vakariečiai augštaičiai) sakoma ir *šlóvė* (žemaičiai). „At. Sp-lių“ redakcija turėtų pasisakyti, kame ji girdėjusi tariant *sróvė*, žinoma, jei nebus tik ji kirčio iš piršto išlaužusi. Kolei ji nepasisakys, aš galiu abejoti *sróvės* tikrumu.

9. *Verguvẽs* (103) vietoje gyvoji kalba teturi *vergùvę*. Taip bent sako Naumiestiškiai ir Sintautiškiai. Raštuose *vergùvė* teko man rasti „Auszroje“ (1883 6, 1896 12), „Liet. pasakose (med. mytol.)“ I 56

ir Totoriaus veikale „Pamoksłaj iszminties ir tejsibes... Ispausti Suwałkuase 1851 Metuase“ p. 145.

Praustuvẽ — taip taria Kuršaitis, Jaunius, Daukša (Postilė Volterio laidos p. 338_{35}) ir kun. P. Sragys (salantiškis žemaitis) — neduoda mums tėisės gyvo liáudies žodžio *vergùvė* „baũdžiava“ perdirbti į **veřguvę* ar **vérguvę* (vard. **verguvẽ*).

Susimildami, vyručiai, netaisykime negadintosios liáudies kalbos! Palikime kalbos paktus tokiuos, kokiuos mes juos randame liaudies kalboje! Nekiškime čia savo nešvarių pirštų!

10. *Dìdvyris* 39 juokomis esąs sakomas Naumiestiškiuose kalbant apie labai didelį, áugalotą vyrą. Kirčio žvilgsniu plg. dar žodžius: *dìdmergė* „didesnė nekaip kitos mergos“ (Naumiestis), *mãžvaikis* „kas, būdamas didelis, tarsi mažas vaikas jodosi, kuliasi“ (Mósėdis, Salantaĩ).

11. *Įtakõs* (74) vietoje mano šaltiniai turi vardininką kitu kirčiu: *įtaka* „die Mündung“ Kurschat Deutsch-lit. Wb. I 342. Daukanto tarmėje *įtaka* atstoja žodį *úostas* „устье; гавань, порт“, plg. jo sakinius: 1) Wulfstans kelao jurù pagal nu Hedaby prekibù pagirta Szleswiga miesta; *iitaka* Isłas (Вольтер Об этнограф. поездке по Литве и Жмуди летом 1887 года 128_{21}), 2) Padėliumi prekių buvo Palangos *įtaka*, kurioje savo prekes keitė (Lietuvos istorija II 61), 3) Pireôs *itaką* ir murus Atenams ikùr (Giwatas Didiujû Karwaidû 15_8), 4) *itaka* „portus“ Žodrodys 32.

Eržvilko žemaičiai *įtakos* vietoje sako *intakas* (su išlikusiu *n*; greta su *yteku* „įteku“): y Šáltūna (į Šáltuoną; vard. Šaltuonà) ybiẽg Eržvilka *intaks* „ручей = приток“.

12. Gera būtų, kad „At. S-lių“ redakcija ar kas kitas pranešt̨u, kame Lietuvoje sakoma *érdvė* (67, 69) greta su *eřdvas*. Kirčio ir priegaidės galimumui analogiją turime žodžiuose *láisvė, laĩsvas; méilė, meĩlų; láimė, laĩmų*.

Nr. 3 p. 80

2. Rašyba

1. *Negręsia* 36, *grąsina* 55. Iš kur laĩkraštininkai išpešė, kad čia reikia rašyti nosinis *e* ir *a*? Šitokią rašybą ne pirmieji prasimanė „At. Spinduliai“: *gręsia, grąso* arba *grąsina* rašo ir kiti laikraščiai. Šitaip rašant aš esmi pastebėjęs net dvylika laikraščių. Reikia rašyti *gresiù, grėsiaũ, grėsti* (Juškos žodynas, Dùsetos, Salantaĩ) ir *grasaũ, grasiaũ, grasyti* (ten pat) arba *grasinù* (Kuršaitis).

Gresiù, grėsti yra lygiai tokios pat rūšies veiksmažodis, kaip ir: *dvesiù, dvėsti; lekiù, lėkti; reškiù, rėkšti; teškiù, tėkšti; vagiù, võgti* (Явнис Грамматика литов. языка Пгр. 1916 177). *Grasaũ, grasyti* turi sau paralelę veiksmažodžio lytyse: *dvasyti* (piemuo *išdvasys* Juškevičius Liet. dain. Nr. 1521,9), *raškyti, taškyti* ir kt.

2. *Nesirįžta* 43. Veiksmažodį *ryžtis* esmi pastebėjęs rašant su *į* net septynis laikraščius. Rašyti *į* nėra nė jokio pamato. Telšiškiai ir raseiniškiai žemaičiai sako *ryžties*. „Ryžimos" reikšmei paaiškinti duosiu ben kelis sakinius iš žemaičių tarmės ir iš Daukanto bei Valančiausko veikalų: 1) Kad jau ko usimana, saka: *ryžkes*, dirbk, ka tap nori (Akmėnė, Papilė); *ryžkes* — žinókis „бог с тобою",
81 ans *pasiryža (=pasiryžo)* ratus dirbti (Mosėdis), 2) *rižaus* ejtī kur gałwos neszam's (Daukantas Pasakas Phedro 55), *rižos* pīrmù undenį išzlaktī l. c. 12; 3) *rišos* važiuoti pri stebuklingos mergeles (Valančius Prade 221), tardamas susišelpsiąs nuo pačios, *ryžos* vesti moterį (Valančius Paaug. žmonių kn. 65), 4) *ryžaus* cze išzguldytī... pamokimus (Daukantas Kning. med. siekłû 19), 5) *rižkes* ar pats nori kalbietī, ar ant raszto padoutī, kou kėti rikiou kalbietī (Daukantas Giwatas Didiujû Karwaidû 81), 6) iè (=jei „если") ije nor kou ape jį spręistī (=spręsti), teguł geresnè dabar su jumi *teatsirisztaj*, nekaip... l. c. 58; 7) Cze nors ligī łaimù nu muszos *atsiriżo*, wienog Grekonys nebdriso tô wieto berioksotī l. c. 19; 8) lai svėts (=svietas) būn margs, *tesiryžtas* „mag sich wissen" Klaĩpėda (Mit I 70), 9) Kas taj yra gajlesys? A. (=Atsakymas) yra sógraudinīmas szīrdijs ir neapikąnta griekû papildytû só stīprió *ryžīmous (=ryžimúo-si)* daugiaus i jus nebgrysztī (Daukantas Abecieła 1842 m. 24), pastīprinsi mąni *ryžīmijs* (=*ryžimę-si;* viẽtininkas) l. c. 31, óžłajkik mąnį tamī szwęntamī *ryžīmijs* l. c. 33; 10) Kazimieras iszsikalbėjo sakydamas nieko negalįs *rįžtinai (=ryžtinaĩ)* atsakyti sueimui (=seimui) iszskidus (=išskydus) Daukantas Liet. ist. II 356.

3. *Pakįlo* 68. Turi būti *pakilo* greta su *pakįlu, kįlu.* Plg. Juškevičiaus žodyno rašybą: *Kinla* 92 s. v. *aptaka*, 161 s. v. *atspausti*, 178 s. v. *austi*, 213 s. v. *bjurti, iškinlù* 589 s. v. *iškilti, pakinl* 432 s. v. *gyliuoti.*

4. *Suųžia* 67. Reikia rašyti *sužia.* Šitoje vietoje turėta būti *suųžta* arba *suųža* „ima ūžti", plg. *sùžo* kas (Liet. pasakos, med. mytol. II 25).

5. Vienaskaitos įnagininkai: *dešiniaja* 105, *dieviškaja* 81, *jaja* 83, *laikinaja* 71 turi būti prieš *j* rašomi su *ą*, nes to reikalauja

mūsų tarmės. Žodžio lytis *geraja* Lietuvoje tariama yra: *geránje* (Eržvilkas, Žvingiai), *geranjy* (Kvėdarna, Veivirženai; *ą* yra „nósinis“ *o; y* tariamas maž-daug kaip lenkų *y* žodyje *ryba* „žuvis“), *gerójy* (Kuliai, Kartena), *gerọujy* (Mósėdis), *gerūju* (Dusetos). Toksai tarimas rodo reikiant rašyti įnagininką *geraja, dešiniaja, dieviškaja* ir kt.

6. *Žūva* 59, *nuščiūva* 7. Rašant *bira, kila, šala, šlama, kera, gvera, spura* del draugės priderėtų rašyti ir *žuva, nuščiuva, lija, gija*. Plg. kas del *žuva, lija* pasakyta manuosiuose „Rašybos mažmožiuose“ (Kaunas 1913 p. 25).

82 Kadángi lytys *puvù, žuvù, lija, gijù* nėra niekur rašomos ir tariamos **punvu, *žunvu, *linja, *ginju*, tai nekalbininkas jas galėtų rašyti ir *pūvu, žūvu, lyja, gyju*. Kalbininkas ir šitose lytyse, be abejo, ieškos to paties *n*, kurs tebekyšo lytyse *ankù, senkù, tinkù, tunkù* (greta su *àkti, sèkti, tìkti, tùkti*). Lytyse *skanra, kenra, binra, bjunra, banla, šinla, gensa, vinsa, dunsa, minša, pliunška* iš balsio su *n* turėjo taisyklingai atsirasti „nósinis“ balsis *(skąra, kęra, bįra, bjųra, bąla, šįla, gęsa, vįsa, dųsa, mįša, pliųška)*, iš kurio paskiau rados grynasis burninis balsis; iš *ą* rados *ā, ō, ọu, ū*, iš *ę — ē, ī, ei*, iš *į — ī*, iš *ų — ū*. Kai-kuriose tarmėse, pvz., Pušaloto apylinkėje, mūsų lytys analogijos keliu (iš *randù, gendù, kintù, sukruntù*) gavo *n* iš naūja tuomet, kai *žąsis, kęsti, lįsti, skųsti* buvo jau nebeturėję senojo „nosinumo“. Naujasis analoginis *n* jau nebenyko, per ką atsirado tokios lytys, kaip antai: *skanra* 235 brigsti (Juškos žodynas I), *atkenra* 163 atstoti, *binra* 614 išplerti, *bjunra* 213 bjurti, *banla* 188 balti, 189 baltinti, *šinla* 11 alendra, *šinlu* 420 gėda, *gensù* 430 gesti, *išgensù* 577 išgesti, *vinsa* 401 gaiminti, *duns* 371 dusti, *išdunsù* 571 išdusti, *įminšù* 527 įmišti, *pliunšk* 496 gurti. Kupiškėnuose irgi saką *vinsa, gensa*.

Aš esmi linkęs greta su *šąla, šįla, kęra, spųra* del draugės rašyti ir *pųva, žųva, lįja, rįja, gįja*. Tuomet būtų bent išlaikytas paralelumas.

7. *Slegia* 103, *slegiami* 104, *slegiamas* 46. Reikia rašyti *slėgiu, slėgiau, slėgti* = *slėgiu*. Taip taria Kuršaitis, žemaičiai ir augštaičiai (Dusetos; plg. Juškevičiaus žod. I: *iš-slėgti* 643, *at-slėgti* 160). Latvių *slêdzu, slêgt* „rakinti“ irgi rodo *ė*.

8. *Delei* 31, 40 „del“. Reikia rašyti *dėliai* (dievo *dėliai*); žr. K. Būgos Rašybos mažmožių p. 26. *Dėliai* taria ten, kame *del* turi trumpą *e* (pvz., Kupiškėnuose). Tariant kame *dėliai* arba *deliai* nėra tekę man girdėti.

Galūnėje reikia rašyti *-ai* su minkštu *l* (= *li*) todel, kad to reikalauja tarmių mokslas (dialectologia). Kupiškėnai taria dievo *dėlei* su minkštu *l*, kas rodo skiemenį *-lei* kilus iš *-liai*. Tuo tarpu vienskaitos naudininkas *dėlei* (*dėlė* „пиявка, surbėlė“) turi kietąją *l*. Taja pat kietas *l* ir lytyse: *kõlei, tõlei, šiõlei, šitolei*, kas rodo čia reikiant po *l* rašyti *e*.

9. Vietoje *didelia* liepsna 38 (vn. įn.) paprastai rašoma *didele*
83 liepsna; plg. dusetiškių *dideli* liepsnù. Lyčiai *didelia* Dusetiškiuose atsakytų **dideliu*, plg. vn. įn. *valiù* = *valià*.

10. *Poperio* 112, *popežių* 79. Reikia rašyti *põpierius* (Kuršaitis, Dusetos) arba *põpiera* (Naumiestis) ir *pópiežius*, nes taip šituos žodžius taria tie lietuviai, kurių tarmėje nekirčiuotasis *ie* nesutrumpėjo. Žemaičiai tuodu žodžiu taria vienodai su augštaičiais, t. y. *popierius* (i *popieriu* Daukantas Ape sodnus 17) ir *pópiežius* (Kvėdarna, Mosėdis). Trumpajam *e* nėra jokio pagrindo.

Susimildami, vyručiai, netaisykite kalbos paktų, nesutinkančių su jūsų prasimanytomis kalbos taisyklingumo tevorìjomis!

11. *Yt* peilis 66, *yt* rasa 67. Reikia rašyti *ìt* (peilis, rasa), nes čia žemaičiai taria garsą *i* netęsdami (trumpai). Jablonskis Juškevičiaus žodyne I 664 rašo dvejaip: *yt* ir *ìt*. Jablonskio lytis *yt* atsirado nesusipratimo keliu iš telšiškių (Alsėdžiai) žemaičių lyties *ìt*, kurioje *i* yra trumpas, bet ankštas, lygiai toks kaip ir žodžiuose: *kárťis* (daugskaitos vardininkas; *t* minkštas) „kartys“ greta su vienskaitos vardininku *kártys* (*t* kietas; *y* yra maž-daug vidurinis garsas tarp *e* ir *i*, panašus į lenkų *y*), *meťi* „tu meti“ greta su *katy* „kate“ (vienskaitos įnagininkas nuo žodžio *kãty* = *kãtė* „katė“).

Telšiškių žemaičių žodelis *ìt* turi ankštąjį (siaurąjį) *i* laukiamojo *y* (plačiojo, atvirojo) vietoje del iškritusio galinio *i*. Nudilėlis galinis *-i*, pats būdamas kilimo iš ilgojo *i*, turėjo būti ankštas, plg. telš. žem. *ši* „ši“ (*š* minkštas) (= la. *šī* [*i* ilgas tvirtagalis]) greta su *šys* „šis“ (*š* kietas, *y* platus, atviras) = la. *šis* (*i* trumpas).

Žodelis *it* sutrumpėjo iš **itì*, iš senesnės lyties **itį́* (antrasis *i* ilgas) su tvirtaprade priegaide ant ilgojo *i*. Pastaroji lytis, t. y. **itį́* (su abiem ankštam *i*) telšiškių žemaičių tarmėje (Alsėdžiai) turėjo kilti iš senesnės **ytį́* (su *y* = plačiam, atviram *i*) balsių asimilacijos keliu. Pavyzdžiui tesie šie balsių asimilacijos (vienodėjimo) padarai iš Alsėdžių tarmės *b'iťis* (*b* ir *t* minkšti) iš *byťis* (daugskaitos galininkas) greta su *bytys* (*b* ir *t* kieti) „bitìs“ (vienskaitos vardininkas), *Tubùťis* (vienskaitos vardininkas), *Tubùťi* (vn. gal.; *u* ir

i ankšti, *t* prieš *i* minkštas) ir *Toḅoty* (*o* = atviram *u*, *y* = atviram *i*, *t* prieš *y* kietas) „Tubùtis". *Tubùtis* — pavardė.

Žemaičių *it* yra tas pat žodis kaip ir *lãtvių it* (su trumpuoju *i*): *it* jaũns kâ šùodìen tàisîts „splitternagelneu", *it* jaũna lìeta „ganz neu" Stender Lettisches Lexikon II s. v. *Fall* = žem. *ìtnaujins* „visai naujas, naujitelys", *ìtgeris* „visai geras" (Rietãvas) arba *ìčnaujis*, *ìčgeris* (Kvėdarna). Plg. dar latvių: Divi dìenas mežã jâju, *it* nenička neredzêju BW 1350,40 (Latvju dainas) „dvi dieni mẽdžian (girion) jojau, visai nieko neregėjau", Kaĩnã kâpu, *it* (var.: juõ) kaĩnã, pašã kaĩna galiņã BW 22947 „kalnan kopau juo (juobà „magis") kalnan, pačion kalno viršūnėn". 84

Su *it* yra giminė rytiečių augštaičių (Baisógala, Pumpėnai, Ramygala) *ìtin* (geras) „labai, gana", kuriam atsako lãtvių *itiņ* Labi, labi, *itin* labi, tãlu manis arajiņis, ne tas manus pirkstus lauza, ne mauc manus gredzeniņus, ne tas manas villainites svẽtam naktem sagulẽja BW 6305 „Gẽra gera, labai gera, (kad) toli mano artojėlis (= jaunikis): nei jis mano pirštų laužo, nei smaukia žiedelio, nei jis mano vilnonių nesuguli šventosioms naktims", Jauna biju, *itin* jauna, nemãceju galvu tĩt, gan mãceju saimi rãt, maizi slẽgt kamburẽ BW 21747 „Jauna buvau, labai jauna, nemokėjau galvos rišti (sc. skepeta); gana mokėjau šeimyną barti, duoną rakinti pirkáitėje (kamaroje)". Be to, *ìtin* teko man rasti „Auszroje": *itin* labai 1884 304, *itin*, labai, didei 1883 15, *itin* sunkus dalykas 1885 260.

Taigi, viskas rodo, kad rašymui **yt* nėra nė jokio pamato. Turime rašyti *it* ir *ìtin*.

Nr. 4-5 p. 138 **12.** *Pernelig* 56. Dusetiškių ir saliečių *parnẽlig* (su netrumpu, vidutinio ilgumo *i*, kursai visuomet tekìla iš ilgojo *ī*), saliečių *parnelĩg* (*ĩ* tvirtagalis netrumpas, vidutinio ilgumo) rodo reikiant rašyti *pernelyg*. Žodžio kilmė irgi rodo ilgąjį *ī*: *per nelygiai*.

13. *Vilyčias* laido 112. Reikia rašyti *vylyčia*, o tarti *vỹlyčia* (Ylakiai, Salantai) = *wỹlyczia* „Wurfpfeil" Kurschat Deutsch-lit. Wb. II 363. Balsio *i* ilgumą rodo ir Daukanto rašyba: *wylyczès*, kardą, sejdoką ar swĩlksnį (Būdas 90_{24}), *wylyczes*, sejdokus, swĩlksnys, ragotĩnės tĩjkę l. c. 169_4. Kad pirmasis skiemuo *(vi)* buvo tariamas su ilguoju *ī*, rodo dar ir Daukšos *wîliczios* (Post. 356_8), Mylkio (Wb. II 228, 370) *wyliczia*. Šiaurės vakarų Kuršo latviai saką *vīlīča* (abu *i* ilgu) „ein Pfeil". Manceliaus 1638 m. žodynas (Lettus) turi žodį *vīlīcis* (abu *i* ilgu) (Rakstu krājums XIV 99).

Lietuvių ir latvių *vỹlyčia*, kaip rodo patys garsai, yra svetimas žodis, turįs neaiškų ryšį su žemųjų vokiečių (niederdeutsch) žodžiu *Flitz*, *Flitsch* „Pfeil", olandų *flits*, iš kur pranc. *flèche* „strėlė".

Jauniaus *vylà (vylõs, vylą)* „стрела", jei tasai žodis tikrai yra Kvėdarniškiuose, kuo aš abejoju, būtų irgi vokiškosios kilmės (*Pfeil* iš senesnės lyties *pfîl*).

Vylyčios ir *vylos* vietoje aš vartočiau žodį *strėlà (strėlõs, strẽlą)* arba *strėlė (strėlę)*. Mūsų *strėlà* yra lygiai tas pat žodis, kaip ir senovės vokiečių augštaičių (althochdeutsch) *strâla* „Pfeil, Blitzstrahl" (vok. *â* iš ilgojo *ē*: *Same* || lie. *sėmens*, sen. vok. aug. *mâno* || *mėnuo*), šių dienų vokiečių *Strahl* „spindulys" ir slavėnų *стрѣла*. *Strėlà* paimta iš gudų kalbos būti negali, nes tuomet tartume **strielà*: iš slavėnų garso *ѣ* mūsų kalboje randasi *ie* (K. Буга Lituanica 7—9). *Strėlà* taip santykiuoja su *strielčiumi*, kaip *bėdà* su *biednù*. Vadinasi, *strėlà* ir *bėdà* yra savi žodžiai, o *strielčius (strielbà)* ir *biednas* — atajuonys iš gudo kalbos. *Bėdà* giminiuojasi su *badù* ir sanskrito žodžiu *bādhás* „priespauda, vargas".

139 Pavyzdžiui duodu kelias *strėlõs* žodžio vartojimo vietas: 1) *strėlos* rustibes Diewo (Daukšos Post. 14_{25}), 2) *streła* iż kilpinio iszâuta l. c. 580_{16}, 3) atmuschk iu *strelas* 1547 m. Katek. 24_{31}, 4) *strelos* žayzdingos (Kniga Nobažnistes... Kiedaynise 1653 p. 79), *strelu* łakiańćiu l. c. 80; 5) Imismeygie *streles* tawo szirdin mano l. c. 42, Kałbos tawo kayp *streles* piłnos nuoda sanćios l. c. 101; 6) iszgesijt wissas ugningas *strėlas* piktojo (1701 m. Nauj. Testam. Pov. Grom. Efez. 6,16), 7) *stralã* „atâžala" (Kupiškis) iš *strėlė*, 8) medžias *stralàs (= strėlės)* laidžia (Pandėlys), 9) Ne bile pievoj dobilas augo penkiom šašom *strėlãlėm (= strėlẽlėmis)*, su devyneis žiedeleis (Seinų dainos žodžiai).

14. *Skraistė* 51. Ištarmė *skraĩstė* („čigonių apsigaubimas" Naujāmiestis, Juškevičius žod. I 417 s. v. *gaubti; skrayste* 1644 m. Punktay sakimu 163) tegalima tiktai tose tarmėse, kuriose *kreivas* pavirto *kraivù* (*kraywas* Širvido Dict.[5] 119, Anykščiai). Rašyti reikia *skreĩstė*. Plg. *skreĩstė* „ein weites, faltiges Oberkleid" Kurschat D.-lit. Wb. I 540, Jis apsisiautė savo kunigiškąją *skreĩstę* Schleicher Lit. Lsb. 186, łópitosse *skrêistessia* waikszczioio Daukšos Post. 582_{43}; *skrejstis*, narodowy ubior niewiast z płótna białego, uroczysty; i z płótna zielonego (nie bielonego) żałobny zwany *judskrejstis* (około Wiekszń i Worń) Kossarzewski Lituanica 159b = *skrẽstis* (Juškevičius žod. I 198 s. v. *bažnyčiškas*) ir *júodskreistis*.

15. *Liūdijimas* 81, *liudininkė* 33. Iš šnekamosios kalbos veiksmažodis *liudyti* (taip rašo Kuršaitis) arba *liūdyti* (ką rodo Daukšos ra-

šyba) man nepažįstamas. Aš, turėdamas autoritu Kuršaitį, labiau linkstu rašyti trumpąjį *u*. Daukantas vartojo lytį *liūdėti* (balsio *u* ilgumą rodo jo rašyba): *ludiete* neteisingai „dicere falsum testimonium“ Žodrodys 13, *ludiejs*, swietkas „testis“ l. c. 39, *liudieiemas* „liùdijimas“ Giwatas Didiujû Karwaidû 53.

Liùdyti (Daukšos *liūdyti*) taja pat svetimas žodis kaip ir *sviẽtkas* (iš gudų žodžio *śv'etok*, atsiradusio per kilmininko *светка* kalčią iš *свѣдокъ*) ir *sviẽčyti* (iš gud. *śv'etčić* iš senovės lyties *свѣдѣчити*). *Liudyti* yra viduramžio gudų žodžio **людити* vaikas; plg. *люди* „свидетели“ Срезневский Материалы для словаря древнерусского языка II 93.

Senieji lietuvių „liudijimo“ tarminai mums nežinomi. Latviai liudijimui turi net du žodžius: *lìecinât*, *lìecinìẽks* „liùdininkas, t. y. liekàsis (лишний) žmogus“ ir (Kuršo šiáurės vakaruose) *taprinât*, *taprinìẽks* (iš ko Dùndangos tarmėje atsirado *tarpinìẽks*). Pastarasis
140 latvių žodis be ne bus tik sugadintas *staŕpiniẽks* „tarpininkas“? Plg. *èdris* „erdvas“ iš *erds*, *skâdris* „skárdas (жесть)“ iš *skârds*.

Jauniaus liudijimu, Kvėdarniškiuose rusų žodį *люди* „свидетели“ atstoją *vyrai*. Pasakymas *vyrus kelti*, *vyrus vesti* reiškiąs šaukti liudytojus, kad jie išvystų žmogui daromą pragaištį (blėdį).

16. *Biaurus* 5,51, *piauti* 9, *šienpiūviai* 30, *spiovęs* 15, *biuro* 91. Del tokios rašybos nebus pro šalį atminti skaitytojui mano žodžiai, pasakytieji dar 1913 metais „Rašybos mažmožiuose“ (p. 14). Štai jie: „Visi be išimties lietuviai žodžius *spjauti*, *pjauti*, *bjaurus* ištaria su *j*. Girdimojo *j* vietoje rašyti *i* neturime nė mažiausio pamato. Kiekvienos kalbos rašyba turi su paktais taip elgtis, kaip patys jie reikalauja (sc. pasielgiami). Rašyti *spiauti*, *piauti*, *biaurus*, tai yra taip, kaip niekur niekas Lietuvoje netaria, yra ne mokslo, bet vadinamosios „Schulfuchserei'os“ darbas. *Biaurus*, *piauti* pirmasis pradėjo rašyti Kuršaitis. Žodžių *biaurus* ir *piauti* negalime statyti vienon draugėn su *kiaule*. Kadángi visi lietuviai žodžio pradžioje po *b* ir *p* ištaria *j*, tai ir reikia rašyti *j*. Rašydami žodžiuose *bjaurus*, *bjurti*, *pjauti*, *pjūtis*, *pjaulai*, *spjauti* po *b* ir *p* minkštinamąjį ženklą *i* vietoje girdimo priebalsio *j*, mes tiesiai spjauname akysna liáudies kalbai. Nėra kam mums kraipyti ir tampyti, kaip tam Macìkui plaučiai, kalbos paktai! Imkime juos tokiuos, kokie jie iš tikrųjų yra! Kalboje visa kas daryti vienu šablonu nepridėrėtų“.

Kuo remdamos Rygiškių Jonas nori mums prispirtinai įterpti supelijusį Kuršaičio „tavorą“, aš nežinau, delto kad iki šiolei dar ne-

esmi gavęs jo „Mūsų rašybos“, apie kurios pasirodymą pranešė „Ateities Spinduliai“ (1917/18 m. Nr. 3—4 p. 121).

Kitą kartą net ir patsai šablonista Kuršaitis po *b* ir *p* rašė *j*: *pjáustau* Beiträge zur Kunde der littauischen Sprache. Königsberg 1849 II 171, *pjáuti, pjáuju* II 148, Peiliù důnos *pjáuti* I (Königsberg 1843) 30, *nupjáuk* I 20, *spjáuti* II 149. Tokią pat rašybą, tai yra *bjaurus, pjauti...*, randame Ruigio (1747), Mylkio (1800) ir Neselmano (1850) žodynuose. Šita rašyba nėra buvusi svetima ir Didžiosios Lietuvos raštams. Suprasliaus 1787 m. Żiwatas Pona yr Diewa musu Jezusa Christusa...(Suprasląw... Metusy Pona 1787)“ rašo: *bjawres* 173, *pjawn* 78, *pjawna* 77,78, *pjawty* 78, *pjawstity* 331, *apsypjawstity* 308, ik *pjuties*, ant *pjuties* 77, *spjawdałoms suspjawde* 332, *spjawde*
141 183, *spjawdidamy* 173, 181, *spjawditas* 183, *suspjawditas* 188, 197, *suspjawdita* 211, *spjawdančiu* 175, *spjowe* 80. Giedraičio „Naujame Istatyme (Wilniuje 1816)“ irgi po *b* ir *p* randame *j* : *bjaurus* 319a, 242a, *pjaujų* 42b, *pjauja* 111, 143b, *pjautuwą* 57a, 380a, *pjutis* 14a, 21b, 57a, 105b, 143b, 380a; *spjaude* 46b, 80a, *spjauditi* 79a ir kt.

Kitą kartą ir „Varpui“ po *b* ir *p* rašybos su *j* būta nesvetimos; plg. *bjaurus* VII 3,11,12,29,30,35,65,66, VIII 174, IX 8,83, X 37, XI 42, XII 5,102, XIV 101, XV 31,235, *pjauti pjautuvu* VII 17, *pjauja* VII 29, *nusispjaudavo* X 54, *nusispjovė* 37 ir t. t.

Daugiau pavyzdžių neduodu, nes gaila laikraščio vietos. Užsispyrėliui net ir šimtai pavyzdžių nebus pėrkalbingi.

3. Garsai nebuvėliai

Lietuvių kalbai daug yra svetimų garsų, kurie kitoms kalboms paprasčiausi. Pavyzdžiui, lietuviai neturi savo žodžių, kur būtų garsai *x* (rusų *хитрый*, lenkų *chytry*, vok. *ach, ich*), *h* (rusų *г* žodžiuose *господь, бога, богу, богатый*, ukrainiečių *horod* „miestas“, gudų *hid* „gyvis, vabalai“, vok. *Hieb*), *f*, *th* (anglų kalbos garsas, vadinamasis *t* ir *d* „interdentalis“) ir kt. Garsus *x* ir *f* lietuvis visuomet pakeičia jų giminaičiais *k* ir *p*, o *h*, nieku nepakeisdamas, visai išmeta. Slavėnų žodžius *chować* (lenk.), *хитрый* (gud.), vokiečių *Fehl, Fuhrmann*, slavėnų *hodina* (gud. *hadžina*), *horělka, pohibel, húditi* (gudų *húdžić* „peikti“), vokiečių *Hieb, Hälschen* lietuvis persidirbo į *kavóti, kytras, pėlė* „trūkumas, yda“, *pùrmonas* (rytiečių *kùrmonas, kuntas* „svaras“ iš gudiškųjų lyčių *xúrman, xunt* „Pfund“), *adynà, arielkà* (žem. *orielka*), *paĩbelis* (plg. dar žem. *náiką*, kilusią iš gud. *nahajka*), *ũdyti* (*išũdijo* mane kaip paršelį), *ypas, élckis* „krūtinė (манишка) su apykakle“.

Slavėnų garsas *x* yra naujas garsas, kilęs iš senesnio *s* arba *ks*. Pavyzdžiui tesie sl. *ухо* || *ausis*, *сухъ* || *sausas*, *блъха* || *blusa*, *вихърь* || *viesulas*, *вьрхъ* || *viršus* (*rš* lietuvių kalboje randasi iš senesnio *rs* Эндзелин Славяно-балтийские этюды. Харьков 1911 p. 29—33, Буга Baltica. Варшава 1911 p. 7), *худъ* (iš čia lie. *kūdas*) || skr. *kṣudrás* „menkas“ (sanskrito *kṣ* kilęs iš *ks*), *стрѣха* „stogas“ iš **stroiksā* || *striegiu*, *striegti* „stiegti, dengti stogą“. Slavėnų garsas *f* dar jaunesnis nekaip *x*. Savuosiuose žodžiuose *f* paprastai kįla iš senesniojo *v* žodžio gale arba skiemens pradžioje prieš kimų priebalsį (*lof* „лов“, *ftarój* „второй“, *lafka* „лавка“), o svetimuosiuose atstoja kitų kalbų garsą *f* (*фабрика*, lenk. *fanaberya*). Tuo metu, kai rusai dar tebetarė *lov*, *vtoroj*,
142 *lavka*, svetimųjų žodžių garsas *f* virsdavo *p*. Iš tos gadynės eina rusų liaudies vardai: *Гапон* || nauj. gr. *Agathon* (*th* taria *f*), *Гапья* || *Agáthi*, *Остап* || *Eustáthios*, *Проська* || *Euphrosini*, *Осип* || *Josiphos*, *Пилип* || *Philippos* (Фасмер Греко-славянские этюды III 13).

Lietuvių kalbon svetimų garsų vesti nereiktų[1]. Mums gana savųjų! Ne tiek kalbą darko sulietuvėję svetimi žodžiai (*kriẽnas* || *хрѣнъ*, *aršiaũ* || gud. *horše*, *vytis* „витязь“ Daukantas || žem. vokiečių *Vît* „Bruder Veit, Landsknecht“, *krūzas* || vok. *Krus* „кружка“), kiek naujóvininkų peršamosios svetimybės nelietuviškos našystos drabužiais (*Lourdes'o stebuklai*, *filosofija*, *historija*, *Henrichas*, *charakteris*, *šachas*). Geriausia būtų svetimųjų žodžių véngti, bet kur jie neišvengiami — reiktų lietuvinti.

„Ateities Spinduliai“ pagirtini už rašymą *karakteringas* (84) su *k* svetimojo *x* (*ch*) vietoje, bet už *gegemoniją* (64) bartini. Iš graikų žodžio *hègemonía* (ἡγεμονία) pritilpti prie **gegemonijos* kitaip negalima, kaip tiktai per rusų *гегемония*. Skolindamies žodį iš pirmutinio šaltinio, be tarpininkų, gautume *ėgemonìją* (vard. *ėgemonìjà*, kilm. *-nìjos*) su tokiuo pat kirčiu, kaip originale ir kaip mūsų žodžiuose (*brolìjà*, *-ìjos*, *Ąžuolìjà* — vietos vardas Dusetiškiuose, *žarìjà*, *kalavìjà*, *-ìjos* „ajerų rūšis“, *molìjà* ir kt.).

Svetimųjų kalbų ilgųjų balsių neturime trumpinti, nusižiūrėję į lenkus ir rusus, kurie šitos rūšies balsių neturi. Savo gimnazijose mes turėsime vaikus mókyti lotynų ir graikų kalbos žodžiuose griežtai skirti trumpuosius balsius nuo ilgųjų, kaip kad juos skiria vokie-

[1] [Čia ir žemiau dėstomos mintys apie priebalsių *f*, *h*, *ch* nevartotinumą literatūrinėje kalboje šiandieną jau yra pasenusios, nes šie priebalsiai kartu su naujesniaisiais skoliniais bei tarptautiniais žodžiais dabar jau yra tvirtai įėję į lietuvių literatūrinės kalbos fonetinę sistemą.—*Z.Z.*].

čių mókytojai. Graikų *sistėma* turės likti neperdirbta į **sistemą*. Lotynų *ūnivérsitas*, įėjęs mūsų kalbon, turi ir palikti *ūnivérsitu*.

Prie žodžių *kamantai* (iš lenk. *chomąt*) ir *pū̃kas* (žem. *puõkas* iš *пухъ*) priderėtų mums tarti ir *karãkteris*, *kėmijà* „химия". *Pabrikas*, *Pranciškus (Pranas, Pranys)*, *Peliksas*, *parapija*, *poskà* „faska", *pielà* „Feile" reikalauja rašyti ir taryti *pilosopijà* (kilm. *-pìjos*), *paktas*, *prapesorius*. Greta su *ostija* „hostia", *adynà* „hodina", *paĩbelis* „pohibel" ir *náika* „nahaika" turėtų būti sakoma ir *ėgemonijà*, *iminas* „ὕμνος" (*mn* lietuviai verčia į *min* : *minykas* „mnich", *giminazija*) arba *ìmnas*, *Olándai*[1].

[1] [Straipsnis ne visas, pabaigos nėra. — *Z.Z.*].

XXX. ЗАМЕЧАНИЯ И ДОПОЛНЕНИЯ К ЭТИМОЛОГИЧЕСКОМУ СЛОВАРЮ РУССКОГО ЯЗЫКА А. ПРЕОБРАЖЕНСКОГО[1]

1. *На* прдл. Пр I 586 = пр. *na, no* „на", напр., *na ſemmey* || *naſemmiey* „на земле", *na*dengon || *na*dangon „на небо", *no*ſcmien „на земле", *no* Dangon „на небо", *no*dins „на них", *no*wans „на вас" = лит. постпозитивная частица *-na* (из балт. **nā*) в иллативе (= вин. ед. или мн. + *na*) : пра-лит. вин. ед. *šānan nā, ràtan nā* || *kelmañ nā, stulpañ nā; várnān nā, àšvān nā* || *galvą̃n nā, bēdą̃n nā; sáulēn nā, žèmēn nā* || *giesmẽn nā, žālẽn nā; žìrnin nā, veršin nā* || *arkliñ nā, rugiñ nā; tášin nā, pùsnin nā* || *širdiñ nā, pušiñ nā; lígun* (sc. laukañ) *nā, turgun nā* || *sūnuñ nā, danguñ nā; mẽnesin nā* || *seseriñ nā*, пра-лит. вин. мн. *šānuos nā, ràtuos nā* || *kelmúos nā, stulpúos nā; várnās nā, àšvās nā* || *galvąs nā, bēdąs nā; kùrpēs nā, žèmēs nā* || *giesmẽs nā, žālẽs nā; žìrnjuos nā, veršiuos nā* || *arkljúos nā, rugjúos nā; tášīs nā, pùsnīs nā* || *širdĩs nā, pušĩs nā; lígūs* (sc. laukúos) *nā, turgūs nā* || *sūnús nā, pelús nā,*

[1] [Spausdinama pirmą kartą. Darbas nebaigtas ir be autoriaus antraštės. Rankraštį sudaro 16 sąsiuvinių, įrištų į vieną tomą kartu su „Славяно-балтийские этимологии" rankraščio dalimi ir 19 įvairaus dydžio prirašytų popieriaus skiautelių. Saugoma Vilniaus universiteto bibliotekos rankraštyne, D 467. Vienuolikoje sąsiuvinių tvarkingai surašytos pastabos nuo žodžio *раб* (žr. Nr. 89) iki *жудá* (žr. Nr. 413). Šios pastabos paties Būgos iš eilės sunumeruotos. Likusiuose penkiuose sąsiuviniuose surašytos pastabos apie žodžius, prasidedančius *н—п* raidėmis (žr. Nr.Nr. 1—88). Trys iš jų nepilni, be to, po daugelio pastabų paliktos tuščios eilutės. Pastabos nenumeruotos. Matyt, autorius ketino jas papildyti. Šiame leidinyje visos pastabos nuo žodžio *на* iki *жудá* surašytos iš eilės ir sunumeruotos 1—413 numeriais. Pabaigoje (p. 689—694) pridėtos atrinktos ištraukos iš kito K. Būgos rankraščio, pavadinto „Išrašai iš Preobraženskio «Etimologičeskij slovar» su papildomais literatūros nurodymais" (ten pat, D 535). — *Z. Z.*].

откуда произошли древнелитовские *šónana, rãtana* || *kelmanà, stulpanà; várnona, ãšvona* || *galvonà, bėdonà; sáulėna, žẽmėna* || *giesmėnà, žolėnà; žìrnina, veršina* || *arklinà, ruginà; tóšina, pùsnina* || *širdinà, pušinà; lýguna, tuřguna* || *sūnunà, danguna; mėnesina* || *seserinà* — illativus sing., *šónuosna, rãtuosna* || *kelmúosna, stulpúosna; várnosna, ãšvosna* || *galvósna, bėdósna; kùrţėsna, žẽmėsna* || *giesmėsna, žolėsna; žìrniuosna, veršiuosna* || *arkliúosna, ruginúosna; tóšysna, pùsnysna* || *širdýsna, pušýsna; lýgūsna, tuřgūsna* || *sūnūsna, pelūsna* — illativus pluralis.

Окончание иллатива *-na* во всех современных восточных говорах в единственном числе лишилось конечного *-a* как не имеющего морфологической ценности. Теперь говорят, напр., в Dùsetos, Anykščiaĩ, Lìnkmenes, Merkìnė и др.: *šónan, rãtan* || *kelmañ, stulpañ* и т. д. Illativus plur. на *-na* в неизмененном виде сохранился в Sãlakas, Lazūnai, Valkinỹkas, Zíetela и др., напр.: važiúoju *Vìdžiuosna*, nežiūri *dantýsna*, kìšk *kélniāsna* (Sãlakas), *akýsna, nasrúosna, súolúosna* (Zíetela), lẽkia *dausósna* (Valkinỹkas). Несокращенная форма на *-na* в един. числе сохранилась в наречии *kanà* „куда“ (из **kañ nâ* : *kanà* tù užlindaĩ? *kanà* tù nešì? Zíetela), а в других случаях — только в языке песен : *tonà karčemonà* (Marcinkónys).

Даю несколько примеров иллатива на *-na* из памятников XVI столетия: *vardana* Катих. 1547 г. р. 12_{31}, *wardana* Willent 1579 г. р. 45_{29}, 64_{4}, 80_{1}, *gardana* 94_{28}, *gironą* 72_{21}, т. е. *gìriona* с диал. отвердением *r*, *danguna* l. c. 50_{18}, *indůſna* 160_{18}, *klůnůſna* 114_{19}, *marioſna* 160_{16}, *ſchirdiſna* 56_{3}, ne wienas girtůkłe ne įęis *dąguna* Даукша Post. 496_{35}, *karaliſton'* iumus *padaritona* kitaip nę įtilpſitę, tiektái per wargus 499_{47}, pažigeio *βálina* „в сторону“ 500_{40} — опечатка вм. *βaliná*.

Буква *-ą* в древнелитовских иллативах *mieſtaną, gironą* (sc. *gìriona;* у Зубатого — **girėn-ą*) вопреки Зубатому (IF VI 269 и сл.) нисколько не доказывает, что в нашем падеже древние литовцы произносили „носовой“ гласный (Bezzenberger Γερας 159 сл.). Написание *-ą* в иллативе мн. *Namuſną* (Бреткунас Bezzenberger Beitr. zur Gesch. der Lit. Spr. 250) столько же говорит в пользу носового произношения конечного *-a* постпозиции *-na*, сколько написание *-o* в иллативе ед. *wardano, karaliſtano* (Бреткунас Bezzenberger l. c.) говорит за общелитовское *-o* в той же постпозиции. В правописании Бреткунаса написания *-ną, -no* являются не фонетическим, а графическим вариантом окон-

чания иллатива *-na* (*gedona* Бреткунас Bezzenberger l. c. 248). В нашем случае графические варианты иллатива *-nq*, *-no*, *-na* фонетически равнозначущи, так как в говоре Бреткунаса общелитовские *-o* (из балт. *-ā*) и *-ą* (из балт. *-an* или *-ān*) в конце слова при отсутствии на них ударения совпали в кратком *-a*. Что в правописании Бреткунаса *-ą*, *-o*, *-a* в конечных слогах равнозначущи, видно хотя бы из следующих примеров (Bezzenberger Beitr. zur Gesch. der Lit. Spr.) : 1) *-ą* вместо *-a* из общелитовского *-o* (балт. *-ā*) : ikki *wienoliktą mætą* 244 „ikì vienúolikto mẽto“, nůmos nei *uſzkaupą* 289 „núomos neĩ užkaupo“ род. ед., ghis... *moką*... intempti 260 „jìs móko inteñpti“, 2) *-ą* вместо *-a* из *e* после *s* : *ſzemeſą* 262 = *žẽmėsa* Marcinkónys, Seinaĩ из *žẽmėse*, 3) *-qs* вместо *-as* из балт. *-ās* (вин. мн.) : *ilgąs* dare redas 319, 4) *-o* вм. *-a* : *iro* 59, 197 „yrà“, *nero* 197, 265 „nėra“, 5) *-o* вм. *-a* из общелит. *-ą* : ing tawo *wardo* 123 „iñg tãva [ср. *tapa* 76 „tãpo“, *noka* 240,305 „nóko“] vařda из iñg tãvo vařdą“, *ſeklo* 123 „sẽklą“, ſant... *dwiliko* dienu 242 „sañt dvýliką dienų̃“. В правописании псалтыри 1625 года (Der Psalter Davids Deutsch und Littawiſch. Pſalteras Dowido Wokiſchkai Bei Lietuwiſckai. Karaliauczoje Pruſſu per Lorintzu Segebadu Mœtoſſa Chriſtaus 1625) буквы *-ą*, *-o*, *-a* в конечном слоге слова также равнозначущи, т. е. имеют фонетическое значение звука *-a* : *wardaną*, *waliona*, *důbena*, *danguna*, *tinklůſna*, *rankoſna* при *wardaną*, *důbeną*, *marůſną* (sc. *mãriosna*); ср. aſch mekſtůs *tawo* prowomis || nemidůk paklysſti nůg *tawa* priſakimu || apginêjas *tawą* nemiekti (Litauische und Lettische Drucke II p. XXIII). Написания *tawo* || *tawa* || *tawą* представляют собою графические варианты общелитовской формы *tãvo* (или *tàvo* Veliuonà, S. Naũmiestis), произносившейся в говоре псалтыри 1625 года как *tãva* (resp. *tàva*, ср. *sàva* Jurkschat Lit. Märchen u. Erzähl. I $8_{2,3,5}$, $9_{8,10}$, 69_4) Kurschat Gram. § 886.

Итак, окончание иллатива *-na*, с исторической точки зрения являющееся постпозитивною частицей, присоединявшейся в литовском праязыке к форме винительного падежа, согласно показанию современных говоров и памятников письменности возникло из пралит. **nâ*. Пралитовский послелог **nâ* „по направлению к, на“ тождествен с прусским предлогом *na* || *no* „т. с.“: пралитовское *danguñ nâ* „на небо“, откуда др.-лит. *dangunà* и современное вост. *danguñ* = пр. *nadangon*, *no Dangon* „на небо“ из пра-пр. *nâ danguñ*.

Предлог лит. *nuõ*, лтш. *nùo*, префикс лит. *núo-* в именах ‖ *nu-* в глаголах, лтш. *nuõ-* „с (верху вниз), от“ не находится в этимологическом родстве с сл. *na* „на“.

2. *Наг* Пр I 589 из и.-е. **nōgʷó-* = лтш. *nuôgs* „нагой, голый“ Endzelin KZ XLII 379. Прерывистая интонация латышского слова показывает, что лит. *núogas* „голый“ восходит к балт. **nōgà-s;* ср. *наго́й* при *но́вый* (гр. νέος), *ти́хий* (срб. *tȉh*). Ср. р. *живо́й* ‖ скр. *jīvá-* = лтш. *dzîvs* (лит. *gývas*) из балт. **gīvà-s* Endzelin KZ XLIV 51.

3. *На-мет* Пр I 591. Лит. *nomẽtas* ‖ лтш. *nāmets (nāmats* диал. вм. *nāmets, nāmetiņš* „Weiberkopftuch“ Magaz. XX, 3 148, 146, уменьш. *nāmetīns* BW 4302 Nīca „Nieder-Bartau“) „бабий головной убор из тонкого белого полотна“ предполагает существование в древнем западно-русском наречии слова *намёт* с тем же значением, что и б.-р. (Новогрудск. Мин. г.) *nāmietka* ubior głowy niewiasty zamężnej Krewiczanki... Płat płótna białego koło głowy; twarzy obwinięty, s końcami na plecy spadającemi J. Czeczot Piosnki 83.

Лит. *nomẽtas* „намётка“ Dùsetos, Kùpiškis (V[7] 71, 72) и *nómetas* Salantaĩ : *Nométas* „Schleyer, ein Littauischer, der Eheweiber“ Ruhig Wb. II 311, pasigiadau jau *nometo* O[1] 89, *nometa* Žiw. J. Chr. 26, 28 (вин. ед.), negalies diewieti bałtu *nometu* ir skiepetu Wał. Žw. I 41, motrīszkoses nenorieię... *nometû* nu gałwôs... mestĩ D[5] 234$_{29}$, nukrīs *nometaj* nu musû gałwû l. c. 235$_{4}$, põ šyra *nometėlių* LB 25 (№ 30, 27), 69 (№ 124, 12). Некоторые вместо *nomẽtas* пишут *nùmetas* Kurschat D.-lit. Wb. I 592 „Haube“, *nùmetas* LB 103 (№ 18, 1, 2, 3), J[3] 364,2, 755,10, *nùmẽtas* Bezzenberger KZ XLIV 35 (Stallupönen). Если форма *nuometas* действительно существует, то она является литванизацией русского заимствования *nomẽtas.*

4. *На-пáсть* „несчастный случай, беда“ Пр I 592. Лит. вост. *nõpostis,-ties* ж. „напасть“ (Kàd taũ *nõpostis*! Ẽg čià *nõpostis*! Dùsetos, Svėdasaĩ) предполагает в древнем западнорусском наречии в слове *напасть* ударение на префиксе в отличие от современной белорусской формы *напáсць* (Носович). В ю.-вост. жемайтском наречии (Kvėdarna) р. **нáпасть* изменилось в *nõpąstis,-ties* ж. (из др.-жем. **nãpāstis* : *ā* перед *s* назалировалось; ср. лит. аукшт. *mostìs* ‖ жем. *mąstìs* „мазь“ из др.-жем. **māstìs* из р. *масть* „мазь“).

5. Б.-р. (новогруд.) *naúdā* (читается *naų̃dá*); mówi się ironicznie : *wielikaja naúdā*, wielka rzecz! osobliwość! *heto nie naúdā*, to nie nowa, nieosobliwa rzecz! J. Czeczot Piosnki 84. Б.-р. *naų̃dá* „полезная вещь, польза“ заимствование из лит. *naudà,-ōs*, вин. *náudą* „польза; добро, имущество (utilitas, opes praeter pecuniam Явнис)“ = лтш. *naûda* „деньги“ (Brugmann Gr. I² 202).

6. *Навь* Пр I 589, Mikkola Ursl. Gr. I 112 = лит. *novis,-ies* ж. „мучение“ Daukantas Liet. ist. I 33, 200, II 226, Daukantas Pasakojimai 27, nu *nowiû* Pizistrato, kùrès nesenè buwo pritirusis Daukantas Giw. 13 || лтш. *nâve* „смерть“ Эндзелин Сл.-балт. эт 197 = лит. жем. *novė* „смерть (?)“ в *novės káulas* „навья косточка“: *Nāujos kaũs*, *Naujōs kaĩs* (Kalwarya), indziej *Nōwes kaul's* Kossarzewski Lituanica 255b, т. е. *naų̃jōs káulas* Alsėdžiai, Būgà Aist. stud. I 102_{28}. Лит. *naujōs káulas* „могильная (мертвая) косточка“, повидимому, является заимствованием из р. *навья (кость)*. В некоторых говорах словосочетание *naujōs káulas* (Kasuskomposition) было переделано в сложное слово (Stammkomposition) *naujìkaulis* „ein knorpeliger Auswuchs bei Menschen, der sich etwas hin- und herschieben lässt“ Kurschat D.-lit. Wb. I 164 : вост. *navjikavlis* „gruczoł“ Kossarzewski Lituanica 49a, т. е. *naujì-kaulis*. *Naujōs káulas* так относится к *naujìkaulis*, как *šóno káulas* (Szyrwid Dict. 447: Żebro. Costa. *Szono kaulas*) относится к *šonìkaulis* „ребро“ Vadõkliai, Kossarzewski Lituanica 55a. Из *naujì-kaulis* фонетически правильно (ср. вост. *klaĩmas* „гумно“, *greĩmas* „пленка на молоке“ Dùsetos из *klājìmas* „klojìmas“ *grējìmas* „grėjìmas“) развилась форма *navì-kaulis* „eine hervorgewachsene, schmerzlose Verhärtung am thierischen Körper“ Kurschat D.-lit. Wb. I 538 : *navìkaulis* v. *navìkas* „навья косточка“ Baisógala : *Nawikaulis* „Gewächs am Leibe“ Ruhig Wb. II 175, Mielcke I 111, II 232.

При *navì-kaulis* „мертвая косточка“ (S. Naũmiestis) существовала параллельная форма **novì-kaulis*, которая под влиянием **norỹs* „сочленение“ в *są-norỹs* „сустав“ (в Dùsetos *sūnārīs* Būgà Aist. stud. I 153_{16}) была переделана в *norì-kaulis* „мертвая косточка“ (*nārīkaul'īs* Ds) : *norikaulis* „gruczoł“ Kossarzewski Lituanica 49a, Szyrwid Dict. 67 п. с. *gruczoły;* ср. *narìkaulis* „мертвая косточка“ Veliuonà : *narikaulis* „gruczoł“ Daukantas Żod. r.

От лит. *novis,-ies* ж. „мучение“ образован глагол *nõviju*, *nõvyti* „мучить (Микуцкий 11), изводить, умерщвлять, терзать“ Mósėdis, Salantaĩ, Daukantas Żodrodys 3 п. с. *afficio*, 41 п. с.

vexo : skaudes biedas likumo ĩr mĩrusį *nowĩj* Daukantas Pasakas Ph. 37, asz *nowijau* ir *nowisiu* tas biauribes Wajku Kn. 4, múßa, *nôwiia* Даукша Post. 361_9, *nôwiia* 353_{35}, *nôwit* 285_{33}. К. О. Явнис (Jaũnius) в *novyti* вместо восходящей интонации, известной мне из с.-зап. жемайтского наречия, писал нисходящую, т. е. *nóviju, nóvyti* „exstirpare“ (ср. Būgà Aist. stud. I 86_{17}), что согласуется в показанием лтш. *nâvêt* „умерщвлять“ Rakstu kr. XV 86.

7. Сл. *nĕga*, р. *нега* Пр I 621, Bezzenberger-Fick BB VI 238 : лтш. *naigât* „желать, стремиться“ : лит. *naigurỹs*, род. *naĩgurio* „вялый, мешкотный человек; сухопарый, хиряга“ — *najguris* „gnus“ Kossarzewski Lituanica 49a, *naigurỹs* „sausa-skrãdas, padžiūvęs žmogùs“ Kùpiškis || *naĩguroti* „быть вялым, мешкотным“ (*najguroti* „gnusić“ Kossarzewski l. c.).

8. Сл. *nĕmъ*, р. *нем* Пр I 622. Лтш. *mę̃ms* „немой“ П. Шмидт, Rakstu kr. XV 85 находится в родстве с лит. *mémẽ* „малоречивый“ Salantaĩ, *mẽmis* „т. с.; разиня, простак (ištìžėlis, avìdvakas)“ Mósėdis, Plùngė, Tvẽrai : Kàd klaũsos kàs išsižiójęs lìg ausų̃ iř nesuprañta, kàd ìš jõ juõkias, mìslija kàd teisýbė — *mẽmis* sãko (Šakýna). Лит.-лтш. *mẽm-* является звукоподражательным корнем как и *mem-* в лит. *memẽklis* „заика“ Plókščiai, Plùngė; ср. лтш. *mê-t* „блеять (meckern)“ Krumberg Magaz. XVI 2.

Сл. *nĕmъ*, повидимому, тоже звукоподражательного происхождения.

9. *Непріятель*. Древность белорусского ударения в слове *niépryjaciel* (Mścibowo. Federowski Lud białoruski II 44), *нéприятель* (Носович) „враг“ подтверждает литовское заимствование *nẽprietelis,-lio* „неприятель“ Dùsetos, S. Naũmiestis при *neprietelis, neprietelius* Kurschat D.-lit. Wb. I 429 „Feind“, Schleicher Lit. Lesebuch 249 : *neprietelus* им. ед. Даукша Post. (по ориг.) 366_{13}, ſu tułays *neprietelumis* kariawo PS II 259_3. Лит. *nẽprietelis* предполагает старую западнорусскую форму *ńépri(j)eťel'* или *ńépri(j)ãťel'*, ср. *непреетелю* 1489 г., *неприетеля* 1562 г. Соболевский Лекции[4] 89. Из зап.-русск. *ńeprijáťel'* было бы в литовском **neprijõteli(u)s*.

10. Сл. *nerstъ*, р. *нéрест* Пр I 600 = лит. *neršlas* „время, когда рыба мечет икру“ Dùsetos от лит. *neršti, neršėjo, neršėti* „метать икру“ : žùves (nom. pl.) *neršti* „рыба мечет икру“ Dùsetos, Merkinė, žùvys *neršt, neršėjo* Kurschat D.-lit. Wb. II 3 „laichen“, *nerβti, -βėjo, -βės, -βėti* „laichen“ Ruhig Wb. II 241,

Mielcke II 322 : *neršia, neršė, neršti* „метать икру“ Biržai, žùvys pràded *neršti* Eržvilkas, *neršti*s (infin.) „laichen“ Šeduvà (Mit I 229). Основным значением глагола *neršti* было не „метать икру“, а „сорить“ (Būgà Aist. stud. I 174_3) Юшкевич Лит. сл. I 71 п. с. *ap-neršti*.

Р. *нóрос* арх. „рыбья икра“ = лит. *naršas* „т. с.“, *narβas* „die Laiche der Fische, Fischsaamen“ Mielcke Wb. I 177, *ápnarβas* „Leiche, Saamen der Fische“ Ruhig Wb. II 241, т. е. *ãp-naršas*. Р. *нóрост* = лит. *narštas* „рыбья икра; время, когда рыба мечет икру“, *narβtas* „Leiche, Saamen der Fische“ Ruhig II 241, Mielcke I 177, II 322, *naršto* čẽsas Kurschat D.-lit. Wb. II 3 „Laichzeit“ || *narštvà*, род. *narštvos* „нерест“ (nerščẽjimas) Als : *naršaũ, naršýti* „приводить в беспорядок“ Юшкевич Лит. сл. I 287 п. с. *dakalioti*. Лтш. *nàstris*, род. *nàstra* „время, когда рыба мечет икру“ Rakstu kr. XV 86 возникло путем метатезы из *nârsts* = лит. *naršt*as || лтш. *nàstrus* „норост“ П. Шмидт из *nârstus*.

В виду русских форм *нóрос* (лит. *naršas*) и *норосúться* (лит. *naršýti*) корнем в *нéрест* (лит. *neršt*as) служит и.-е. **nerk̂-* (а не **ners-*).

11. *Нерéт* смол. || *нóрот* мск. „верша“ Пр I 525 : б.-р. ulēz jak u *nieret* (= „więcierz“), ni ú zadni ú pierеd J. Czeczot Piosnki 115. Р. (в.-р., б.-р., м.-р.) *нерет* не имеет ничего общего с р. *мéрда*. *Нерет* и *норот* находятся в родстве с лит. *neriù, nẽriau, nérti* „вязать (чулки, рукавицы и др.)“ : Ludwi pramoka... żekies su pirsztiniems *nerti* Wajku Kn. 84, *nérti* „stricken“ Bezzenberger Lit. Forsch. 146 (ср. Юшкевич Лит. сл. I 608 п. с. *iš-nérti*) || *nẽriniu* užsiim̃ti „заниматься вязаньем (чулок...)“ Iwinskis Genaw. 56. *Нóрот* = балт. *narta-* „верша“ в вост.-лтш. *norty* „więcierz“ Kurmin Słownik 236 = лит. *nártas* „угол, соб. стык — sunkrimas — двух стен“ Ruhig Wb. II 108, Mielcke II 141 п. с. *Ecke* (лит. слово отличается интонациею от русского) : Jay ir mieſtá Pons ne ſerges wartu | Dikay ſargay ſargt ant muru *nàrtu* KN 105.

12. Сл. *nerti* (praes. *nьrǫ*) „нырять“ Пр I 611 = лит. *nérti* „нырять“ Эндзелин Сл.-балт. эт. 194 : piršt*ines nẽria* „вяжет перчатки“ || *nérti* „стыкать концы бревен на углах при постройке“ || kójas į kùrpes *nérti* „ноги в башмаки вдевать“.

13. Сл. *nicь* „pronus“ Пр I 607 из и.-е. **nīk^{w}o-s* : лтш. *nīca* „место, лежащее на нижнем течении реки“ Bielenstein Lett.

Spr. I 64 (в говоре Bielenstein'a прерывистая интонация слова *nîca* может соответствовать общелатышской нисходящей : **nìca*), откуда название местечка *Nîca* „нем. Nieder-Bartau" BW 12091; ср. вост.-лтш. *Neic-galis* „нем. Nitzgall" (местечко Двин. у. Вит. г.) из *Nîc-galis — Nitzegale (castrum)* в акте 1254 г. Bielenstein Grenzen 101.

14. Сл. *nitь* „filum" Пр I 607, Mikkola Ursl. Gr. I 122, Hirt Abl. 80. Срб. *nîti* = лит. *nýtys*, род *nýčių* „ниченки" Эндзелин Сл.-балт. эт. 196 = лтш. *nîtis* мн. „ниченки" BW 13536, 23226. Лит. *nýtis* следует переводить не словом „*бердо" Пр I 607 (= *skiẽtas*), а „ниченки", так как немецкое слово *Hewelte* (= *Hewelte* Frischbier Preussisches Wörterbuch I 288 п. с. *Hêwelten*) обозначает „ниченки", „ниченицы". Singulare tantum *nýtis,-ies* „ниченки" мне неизвестно; ср. *nytys,-ćiû*, f. pl. die Heewelten der Leinweber Ruhig I 98, II 242, Mielcke I 185, II 324, т. е. *nýtys*, род. *nýčių* Dùsetos, Kùpiškis, Kvėdarna, Salantaĩ.

Лтш. *nîts*, вин. *nîti* „перекладина" П. Шмидт, повидимому, принадлежит к той же этимологической группе, что и сл. *nitь* „filum" : скр. *náyati* „ведет", *nīti-* „ведение".

Срб. *nîz*, род. *nîza* „нитка (бисера, монет)" Leskien Untersuch. 42, Пр I 604. Сл. *nьzǫ*, inf. *nisti*, как ц.-сл. **цвьтѫ, цвисти; чьтѫ, чисти; съпѫ, сѣути**[1].

15. Др.-р. *обьжа*, р. *обжа* Пр I 627. Лтш. вост. *apîža* „оглобля у сохи" (aîkla ilkss) Rakstu kr. XV 105 (starp *apīzām* l. c. 135 п. с. *skàlbis*) предполагает существование в древнерусском параллельной формы **обижа*; ср. *обход* при *обиход*. Форма **abîža* в устах двуязычного латыша подверглась переделке в *apîža*. Переделка происходила по образцу следующих соответствий: р. *об-уть* || лтш. *ap-ùut*, р. *об-[в]ора* || лтш. *ap-[v]are* „обора у лаптя", р. *об-руч* || лтш. *ap-ruocis* и др.

Обьжа из **ob-jьža* : **обижа* из **obь-jьža; *-jьža* из и.-е. **jugiā* при р. *иго*.

16. *Око* Пр I 643 : лит. *ākas* „прорубь" Nesselmann Wb. 2, Brugmann Gr. II,1[2] 160 || лтш. *ака* „колодец" BW 1931/2; 15166,2 (= гр. ὀπή „отверстие" Fick I[4] 371) : лтш. *akacs*, род. *akacs*, вин. *akaci* (Bērzuone; *okacs* Alūksne) „окно в болоте, поросшее травою или мохом" (slepēns, ar zālēm, sūnām apaudzis

[1] [Nebaigtas sakinys. Rankraštyje palikti du tušti lapai. — *Z. Z.*].

bezdibinis pl'ạvās, purvuos) Rakstu kr. XV 104 из балт. **akaki-*: лит. *akìs* „окно в болоте“ (liűno, bãlos mažà kiaurumà, pilnà vandeñs = *akì-varas* v. *atã-varas* Dùsetos) Dysnà, Jõniškis, *vandeñs akìs* „Quelle“ Kurschat D.-lit. Wb. II 118a, *akìs* „l. das Auge, 2. das Loch vom Springbrunnen, 3. ein Auge im Drillich“ Ruhig Wb. I 3, *akkìs* l. c. II 335 п. с. *Springbrunn*: лит. *ẽketis,-ties* или *ẽketė* „прорубь“ Dùsetos (*ẽkertis,-ties* „прорубь“ Коварск Вилкомир. у. вм. *ẽketis* с *r* из *kertù* „прорубаю“), *eketìs* „прорубь“ Юшкевич Лит. сл. I 177 п. с. *aukštkaũpais*, iš *eketiẽs* l. c. 253 п. с. *bùrgtelėti*, *eketẽ* v. akìvaras „окно в болоте“ Kp, *eketẽ* „прорубь“ Kurschat D.-lit. Wb. II 362, Dysnà, Kp, ю.-вост. жем. *eketỹs* „прорубь“ Kvėdarna (*ekiẽtis*, m. płoń Paszkiewicz Słown.) || с.-зап. жем. *èkẽtys* „прорубь“ (с двумя ударениями; тв. ед. *ẽkeťo*, им. дв. *dõ ẽkeťo*, вин. мн. *ẽkeťus* — с одним ударением) Mósėdis, Salantaĩ (*ekietys* „przeręb“ Λ, *ekétys* „przerębla“ Daukantas Žod. r., i *ekėtį* Daukantas Būd. 66_{23}, Sókas it szud's *ekėtie* Daukantas Abec. 55) из и.-е. **ekʷet-i- (ekʷēt-i-)* с *e-* как и в ирл. *enech*, ср.-кимр. *enep* „лицо“ Pedersen Vergl. Gr. der kelt. Spr. I 38, 184.

17. *Олово* Пр I 647: лит. *álvas* „цинк (Nesselmann Wb. 5); свинец (Bezzenberger Beitr. zur Gesch. 270); олово“. Интонация литовского слова *alvas* восстановлена на основании Даукшовой формы твор. ед. *álwu* (*álwu* ir waßkú łâia Катих. 1595 p. 24_{26}). Нисходящее ударение нашего слова оправдывает прерывистая интонация лтш. *alva* „олово“ П. Шмидт, Rakstu kr. XV 71, Endzelin BB XXV 265 (ср. BW 1775). Лит. *álvas* = лтш. *alvs* „олово“ BW 370, 372, 12833, 13669, *olvs* Rakstu kr. XVII 91 = пр. *alwis* „свинец“ из балт. *alva-s*.

18. Б.-р. *ордá* „шум, беспорядок“ Пр I 657, повидимому, является заимствованием из лит. *ardà,-õs*, *ařdą* „раздор, ссора“ Dùsetos, Юшкевич Лит. сл. I 106: *ardaũ*, *ardýti* „распарывать“, *įrù*, *iraũ*, *ìrti* „пороться“.

19. Сл. *orьlъ*, р. *орёл* Пр I 657. Общелитовскою формою следует считать *erẽlis* „орел“ (ср. лтш. *èrglis* „т. с.“ Rakstu kr. XV 76, П. Шмидт). Лит. *arẽlis* (Dùsetos, Kùpiškis, Linkmenes, Veliuonà: *Arelo* iaunifte „orła młodość“ PS II 123_2, *Arialey* juos iżłas KK 20) или *arelỹs* (Юшкевич Лит. сл. I 695 п. с. *ẽras*, Bs[1] 140, 193) известны из тех говоров, в которых начальное *e-* изменяется в *a-*: 1) если это *e-* никогда не получает ударения (Ds, Kp, Lnkm): *ařžilas* (kaĩvė kaĩ *ařžilas*) при *ẽžeras* l. c.,

aršķẽtīs при *érzintie* Ds, *ešerỹs* с *e-* из *ẽšerio* и т. д. Ds, 2) независимо от ударения в Veliuonà, Ariógala (из **Eriógala*), Garliavà и др. : *ãglė, ãžeras, ažỹs, ašerỹs.*

В тех говорах, в которых начальное *e-* ни при каких условиях не переходит в *a-*, произносят *erẽlis* : 1) аукшт. — S. Naũmiestis, Tot 8, Bs² 29, Schleicher Lit. Lesebuch 206, 208 : *Errélis* „ein Adler" Ruhig Wb. I 33, II 14 (= Mielcke I 67, II 19); 2) жем. : ю.-вост. Kvėdarna (*erelis* „orzeł" Paszkiewicz Słown.) : с.-зап. Alsėdžiai, Salantaĩ, Kalvaitis d. 500, Daukantas Prasma 25, Daukantas Pasakas Ph. XIV, Wołonczewskis Prade 162, Wołonczewskis Żw. I 221, *erelej* sawo lĩsduse Daukantas Kning. med. siekłû 9; 3) старо-лит. iaunibe *erelia* Кат. 1547 г. 28_{16}, *ereley* Willent 1579 г. 126_{13}, *erélis* Даукша Post. 61_{12}, *ęrẹlis* 61_{23}, *ereªlui* 61_{11}, *herélei* 372_{19} (по ориг.), *herêlei* 375_{25}, Kur norint bus ſtearwa tenay ſuſirinks ir *ereley* 1653 KK³ 240, Ans táwę... kayp *Eriali* atanáuiná KN 89 (ср. Вольтер Лхр 74_{36}, 78_{39}), *erélei* NT 1701 Mat. 24, 28, Luc. 17, 37.

Итак, общелитовскою формой является *erẽlis* „орёл" с и.-е. *e-* как и в кимр. *eryr* „орел" из кельт. **eriro-* Pedersen Vergl. Gram. I 491.

Пр. *arelie* (описка вм. *arelis*) „орёл", как и лит. диал. *arẽlis*, восходит к *erelis*. В говоре ельбингенского словаря начальное *e-* изменяется в *a-* : *afy* (лит. *ažà* Léipalingis „Лейпуны") || лит. *ežià, affaran* (лит. *ãžaras* l. c.) || *ẽžeras, affegis* (лит. *Azãgis* — название озера в приходе Léipalingis Сейн. у. Сув. г.; как показывает *z*, название озера *Azãgis* заимствовано из ятвяжского языка) || лит. *ežegỹs* „ёрш".

20. *О-стров* Пр I 666. Диалектической форме лит. *strovė* „стрежень, стремнина; струя" в этимологическом словаре русского языка не должно быть места. Общелитовскою формой является *srovė*, вин. *srõvę* : 0,9 литовской территории между *s* и *r* не знает вставочного *t*.

Вторая часть славянского слова *o-strovъ* „insula" находит себе полное соответствие в лит. *srãvas* (из и.-е. **sróvo-s*) в сочетании *srãvo žolė* „деревей, achillea millefolium" Kurschat D.-lit. Wb. II 145b = жем. *srawa žole*, Millefolium Krwawnik Kossarzewski Lituanica 126a, откуда сложение *srãvažolė* „krwawnik" S. Naũmiestis (= *srauja-nósis,-sio* Ds) и *sráužolė* = *sráw-žolė*, Schafgarbe (achillea millefolium) Kurschat Gram. 190, *Srawżolė* (при опечатке *Srawżdė* Ruhig Wb. II 301 = Mielcke II 403) „Schaaf-

garbe, oder Scheer“ Mielcke Wb. II 403, „Schaafscheer“ l. c. I 255; прилагательное от *srãvo žolẽ* : *srawinnė źolė* „Schaafgarbe, oder Scheer“ Ruhig Wb. II 301, Mielcke II 403, т. е. *sravìnė žolẽ*, *stravìnis* „srãvažolė“ Seinaĩ из *sravìnis*.

При форме муж. р. *srãvas* (= гр. ῥόος) имеется жен. р. *sravà* „течение; крови“ Nesselmann Wb. 496 : *sravà* „Blutfluss (Brod.)“ Kurschat D.-lit. Wb. I 250b || *nósrava* „achillea millefolium“ Lìnkmenes из *nós(i)-srava*. Ср. лит. *sravùs* „быстрый (о течении)“, tẽka *sravì* upẽlė (Marcinkónys) : лтш. *strũgle* „струя, ручей“ *(strũkle)*, Lietus nāk *strūglēm* zemē Rakstu kr. XVII 54 || лит. *srūglỹs* „т. с.“ Юшкевич Лит. сл. I 278 п. с. *čiurkšlỹs*, 303 п. с. *debesìs*. Ср. РФВ LXXV 147.

21. Сл. *ǫglь*, ц.-сл. **ѫгль**, р. *уголь* Fick I⁴ 14, 161, Эндзелин Сл.-балт. эт. 194. Срб. *ùgalj*, род. *ùglja* (р. *у́голь*, род. *у́гля*) отличается интонациею от лит. *añglį* (вин. ед.) : *anglìs,-liẽs* „уголь“ Kvědarna, S. Naũmiestis, *angliį̃* dègti, *anglimìs* kūrénti Kurschat D.-lit. Wb. I 698 п. с. *Kohle*, *anglis*, Carbo. Fœm. : cum gravi in ultima Schultze Compendium 26. В восточном аукштайтском наречии слово *anglìs* некогда имело ударение на основе и было муж. рода, т. е. *añglis*, род. *añglies*. Последняя форма в говорах Новоалександровского (Dùsetos) и Вилкомирского (Anykščiaĩ, Ušpãliai) уездов перешла в склонение основ на *-ī-* (им. ед.) || *-i-* (вин. ед.) || *-ja-* : им. ед. *uñgl'īs*, род. *uñgl'ā*, вин. *uñgl'ī* (illativus или вин. с постпозитивною частицею **nȁ* : *uñglin* из **añglina*, пра-лит. **añglin nȁ*). Интонация латышского слова *ùogle* „уголь“ (Rakstu kr. XV 87, П. Шмидт) совпадает с интонацией лит. *anglìs* || вост. *añglis*.

22. Сл. *ǫgorь* „угорь“ Vondrák Vergl. slav. Gr. I 121, 184, Brugmann Gr. I² 387, Fick I⁴ 363, Эндзелин Сл.-балт. эт. 195 : пр. *angurgis* „anguilla“, т. е. *angurjis* из балт. **angurja-s*, откуда заимствовано фин. *ankerias* „угорь“ Thomsen Berör. 88, 105, 158. Лит. *ungurỹs*, род. *uñgurio* „угорь“ (*ungurys* anguilla Klein Gram. litu. 63) возникло путем ассимиляции из **angurỹs*. Балт. (resp. пралит.) **añgurjas* так относится к **angurỹs*, как лит. *svẽčias* (= жем. *svèts*, род. *svẽtę*) относится к жем. *svetỹs* „гость“.

В части восточных аукштайтских говоров (Dùsetos, Kùpiškis, Sãlakas, Lìnkmenes) вместо *ungurỹs* (Szyrwid Dict. 393 п. с. *węgorz rzeczny. Anguilla. Unguris*) вследствие совпадения предлогов *añt* „на“ и *iñ(g)* „в“ в одной форме *un(t)* „на : в“ или *in(t)* „в : на“ (употребляются обе формы promiscue : *uñ* stãlā или *iñ*

stālā, *iñt* ùpĩ или *uñt* ùpĩ „к реке“) говорят *ingurỹs* (Būga Aist. stud. I 109_{13}). Греческое ἰμ- слова ἴμβηρις· ἔγχελυς· Μηθυμναῖοι Hes. не имеет ничего общего с вост.-лит. *in-* слова *ingurỹs;* ср. H. Ehrlich Zur idg. Sprachgeschichte 16.

На куронской территории (лтш. *Kursa*, лит. *Kuršas*) есть озеро и река, получившие название от „угря“. Современные латыши их называют *Ę̃ñgure* (Endzelin FUF XII 64). Сами куроны это озеро и реку называли *Angure* или *Angura* (= лит. *Ungurà* „Angerburg“ Ruhig Wb. I 168, *Uñguros* miestẽlis Schleicher Lit. Leseb. 39 : *Ungurė* „die Angerap, ein Fluß“ Mielcke Wb. I 307), как об этом можно судить на основании форм актов XIII — XIV вв. — *Anger-beke*, *Angere* (stagnum) Bielenstein Grenzen 183, 286. Селение, лежавшее „над“ (*cērs-* : пр. *kērschan*, *kirschan* „над“) рекою *Angure* в XIII столетии называлось *Cę̃rs-angure* РФВ LXX 103, Būga Aist. stud. I 146_{15}.

23. Сл. *ǫžь*, пл. *wąż*, р. *уж* Vondrák Vergl. sl. Gr. I 121, Fick I^4 8, 352, Brugmann Gr. I^2 592, II,1^2 169 = лит. зап. *angìs*,*-giẽs*, *añgį* „змея, гадюка“ Kurschat D.-lit. Wb. II 157, Ruhig Wb. I 5, II 273 п. с. *Otter*, Bs^1 148, Schleicher Lit. Leseb. 173 (Galčtų jìs paũtą põ *angiñ* paiñti l. c. 110) ‖ *añginas* „большая змея“ Kurschat D.-lit. Wb. II 157 „eine grosse giftige Schlange“, *angins* „die (Schlangen-) Otter“ Ruhig Wb. I 5. Лит. *angìs* = лтш. *uodzs*, откуда вост. *ùdzs* „гадюка“ BW 31347,1 var. и, с переходом в склонение на *-(į)ē-*, *ùodze* „змея“ П. Шмидт, BW 10297 var., 25794,2; 29581, 31347,2, вост. *ûdzę* BW 10297,3 из обще-лтш. **uôdze* (лит. **angìs*, вин. **ángį*) при *uõdze* (лит. **ángis*) „гадюка“ Rakstu kr. XV 87. В говоре Биленштейна (Lett. Spr. I 77), в котором нисходящая (') интонация совпала с прерывистою (ˆ), лтш. *uôdze*, повидимому, восходит к общелатышской форме *ùodze*.

Слово *angìs* знают только западные аукштайты. Жемайты и восточные аукштайты на месте *angìs* имеют новое слово, первоначально, вероятно, εὐφημισμός — *gyvãtė* „змея, гадюка“ (ср. Nesselmann Wb. 259 п. с. *gywáta*, т. е. *gyvãte* из *gyvãtė*). Юго-вост. жемайты (Kvėdarna) при *gyvãtė* в качестве ругательства употребляют *añginas*.

В латышском при *uodze* существует параллельная форма *ūdze*, откуда mella *vūdze* „черная гадюка“ BW 30796,8 var. (Frauenburg — лтш. Saldus Курл. губ.) = melna *uodze* BW 30796,8. В восточнолатышском говоре ливенгофской волости

(Двинский у. Вит. г.) слово *ūdze* является в форме *iūdžę* BW 31347,1. Лтш. *ûdze* предполагает литовскую форму **ungìs*, вин. **ùngį;* ср. с.-зап. жем. *ùnginas* „лентяй“ Юшкевич Лит. сл. I 84 п. с. *apsliñkti*, „tinginių pántis = лентяй“ Salantaĩ[1].

24. *Пахнýть* Пр II 29. В.-р.диал. (севск.) *пах* „запах, odor“, откуда заимствовано в.-лит. *põkas* „т. с.“ Dùsetos.

25. *Паять* Пр II 32. Сл. *-рojь (спой, упой)* „связь, спайка“ = лит. *pajaĩ* „восковой клей, которым пчелы заклеивают щели улья“, откуда *pajúoti* „заклеивать восковым клеем“: Bitys žiẽmai aũlį *užsi|pajúoja* Kvėdarna.

26. *Пáкля* Пр II 5, Mikkola Ursl. Gr. I 79, 80 из сл. *pa-kъlja*. Пл. *pakuły*, б.-р. *пакулле* (collect.) „пакля“ и в.-р. твр. *пакули* „вязанки из домашней шерсти“ РФВ LXXI 345 являются заимствованием из лит. *pãkulos*, род. *pãkulų* или лтш. *pakulas* BW 2163, 26971 „пакля“. Ср. лтш. *kulstît* „трепать лён или коноплю“, *kulmāji* „отрепки льна, конопли“.

27. *Паслён* Пр II 21, м.-р. *паслін* из *па* + р. диал. *слён* „твердая слизь“ Булич Изв X,2 429.

28. *Пасмо* Пр II 21, Эндзелин Сл.-балт. эт. 197, Буга РФВ LXXIII 335 = лтш. *puõsmis*, вин. ед. *puõsmu* „прясло, звено изгороди“ Rakstu kr. XV 90 из балт. **pōsma-*.

29. *Пасти́* Пр II 23. Лит. *púošiuos*, *púoštis* „рядиться, украшаться“ нет возможности выводить из русск. *пущу́, пуши́ть*. При заимствовании р. *пуши́ть* дало бы в лит. **pũšyti* или **puõšyti;* ср. лит. заимствования *sũdyti*, *blũdyti*, *slũžyti*, *mũčyti*, *muãlyti*, *viẽryti*, *griẽšyti*, *smarãdyti* из р. (собств. б.-р.) *суди́ть*, *блуди́ть*, *служи́ть*, *му́чить*, *мылить*, *ве́рить*, *греши́ть*, *смороди́ть*.

Лит. *púošiu*, *púošiau*, *púošti* „украшать, zdobić“ Юшкевич Лит. сл. I 465 п. с. *grãžinti*, 475 п. с. *grõžinti*, 619 п. с. *iš-púošti*, Salantaĩ: *pouszù* Довконт Żodr. 15 п. с. *exorno* (= с.-з. жем. *póušọ*), *puwſie* yr anus milieie Żiw. J. Chr. 70, т. е. *puųšе* (= с.-з. жем. *póušę*), turi kajp rek *pasĩpousztĩ* Daukantas Dajnes 46, *papuosze* nauję bažnicze... stowiłoms Wałanczewskis Żw. I 219, panora *papuoszti* nauję bažniczę l. c. II 99, išskilmę *pousztĩ* Daukantas Būdas 217$_3$, *poszau*, *iszposzau* „putzen, schmücken“ Ragnit (Mit I 18), т. е. *(iš)púošiau* (praeter.), nùmus *iszpószti* „putzen“ Memel (Mit I 68), *pószu*, *pószti* „putzen, zieren“, *iszpószti* „Haus und Flur mit Sand und Tannen ausstreuen“, *issipószti*, *apsipószti*

[1] [Palikta tuščių 7$^3/_4$ lapo. — *Z. Z.*].

„sich ausputzen“, *atpószti* „aufstutzen, renovieren, z. B. einen Hut“ l. c. I 134, где *o* (при *å* из *o*, балт. *ā*) диалектически из *uo; púošti(e)s* „украшаться, наряжаться“ Юшкевич Лит. сл. I 417 п. с. *gãšytis: pousztęis* Daukantas Žod. r. п. с. *przyjść się* из с.-зап. жем. *póušteis*, jaunumene... tuokart gieb *puoszties* Wałanczewskis Žw. II 210.

К лит. *púošiu* „украшаю“, может быть, принадлежит вост.-лит. *puõšas* „кто медленно говорит (retakalbis)“ Lìnkmenes.

При полном соответствии интонаций латышскому *pùošu, pùost* „чистить, украшать“ (Rakstu kr. XV 90, П. Шмидт) в литовском языке должно было бы соответствовать не *púošiu, púošti*, а **puošiù, *puõšti*. Последняя форма по свидетельству К. Явниса будто бы существует в жемайтских говорах приходов Kvčdarna и Rietãvas (*puošiù, puõšti* Būga Aist. stud. I 3_{28}, РФВ LXVI 250). Для лит. глагола *púošiu, púošti* „украшать“ циркумфлекс пока нужно считать недоказанным.

Сл. *pasǫ, pasti* не имеет никакого отношения к лит. *púošiu* (лтш. *pùošu*) : гот. *ga-fehāba fagrs* „приличный“, др.-англ. *fæʒr* „красивый“.

30. *Паук* Пр II 28. Лит. *ūda* „леса“ (Bezzenberger Lit. Forsch. 191, Geitler Lit. Stud. 118) или *ūdas* (интонация неизвестна) „удочка для ловли угрей“ (Nesselmann Wb. 33), являясь заимствованием из р. *уда* (б.-р., м.-р. *вýда*, срб. *ûdica*, пл. *wędka*), не имеет никакой связи ни с сл. *paǫkъ*, ни с лит. *áudžiu* „тку“.

31. *Паз* Пр II 4. Вм. лит. **požas, *požyti* следует писать *põzas*, мн. *põzai* „паз“, *põziju, põzyti* „пазить“ Dùsetos : жем. *põziti*, łazdietaj iszdyrbti, laskować Kossarzewski Lituanica 36b. Лит. слово из русск. resp. польск.

32. *Пекелёк* „мотылёк, бабочка“ Пр II 32 из сл. **petel-ькъ* : *pẽteliškė* „мотылёк“ Dùsetos, *peteliškẽ* Dysnà, *peteliškė* Lìnkmenes, Suv. Naũmiestis (диал. *petelĩčkė* Raudóndvaris Ковен. уезда): *Poteliβka* „papilio“ Szyrwid Dict. 156 п. с. *motyl* — опечатка вм. *Peteliβkie* l. c. 157 п. с. *muchá do lamp ábo świec przylatuiąca (Pyrausta)*, т. е. *peteliškė* : ieško baltõs *peteliškės* Вольтер Лхр 246_8 : *peteliszke* motyl || *petelskeś*. Janski robak Kossarzewski Lituanica 206b, т. е. *petel-iškė* „мотылёк“ || *petel-skė* „светлячок“. Лит. *petel-iškė* „мотылёк“ находится в родстве с πέτομαι „лечу“.

33. Сл. *pelnъ*, р. *полóн* Пр II 80, Fick I⁴ 83, 480, Hirt Abl. 85 Anm. Срб. *plȉjen* „добыча“ = лит. *pelnas* „заработок, польза“

Эндзелин Сл.-балт. эт. 197; р. *полóн*, род. *полóна* = лтш. *-pęlns* (в лит. было бы **pélnas*) в *nuõpęlns* „заслуга“ Rakstu kr. XV 87: лтш. *pel'ńa* „заработок“ Endzelin IF XXXIII 109 при *pèl'ńa* „т. с.“ Rakstu kr. XVI 276, П. Шмидт. Лтш. *pèlnît* Rakstu kr. XV 89, лит. *pelnýti* „заработать“ = срб. *plijèniti* Эндзелин Сл.-балт. эт. 194, р. *полони́ть*.

34. Сл. *pely*, род. *pelъve* „мякина“ (ср. в Новгород. I-ой лет. под 6636 г.: *съ пелъми* = лит. tomìs *pelu-mìs* Изв XVII,1 36) Шахматов Энциклопедия слав. филол. XI,1 153 = балт. *pelū-* жен. р. (относительно рода ср. лтш. *savas pelus* BW 656) „мякина“ в лтш. дат. и твор. м. *pelū-m* (Bielenstein Lett. Spr. II 50) и *pelū-de* „мякинница, половня“ BW 5205, 12594,2,4, 14434 = лит. *Pellúdė* Ruhig Wb. II 334 = Mielcke II 448 п. с. *Spreuboden*, *pelūdė* W. Schulze KZ XLIV 132. При латышском *pulūde* существует параллельная форма *pelude* BW 12677, 35143 var. = лит. *pelùdė* „мякинница“ Kurschat D.-lit. Wb. II 199 п. с. *Spreukammer*, Kvĕdarna, Salantaĩ, Suv. Naũmiestis, Šakýna || *pelù-d-inė* Palĕvenė или *pelùdnykas* Dùsetos „т. с.“. Лит. *pelù-dė* указывает, что в балтийском праязыке при *pelū-* была известна параллельная форма *pelu-*: вост.-лит. дат. мн. *pelúm* (*ú* средней долготы) из обще-восточного **pelù-mi* при им. мн. *pẽlūs*, мест. мн. *pelū̃s* (vikaĩ sutrupĕjo *pelū̃s* Dùsetos) из **pelūsì* (пралит. **pelūsḗn*).

Лит. *pẽlūs* pl. t. „мякина“ Dùsetos: *pełus* Szyrwid Dict. 253 п. с. *plewa*, Kossarzewski Lituanica 49b, *piałus* „plewy“ RŽ, *pélus* palea Klein Gram. Litu. 6, *peałus* ir kukaliay (Summa... Kiedaynise 1653 p. 39), Tuβti *peałus* wiſad toli nog kwiećiu łakia l. c. 43, Diewo neſſibija, bus kaip *pelus* kurius weias iſchbarſta Бреткунас Post. I 119: ſu *pełumis* Szyrwid Dict. 199 п. с. *oblepa ściany*, т. е. *pelu-mìs*.

Сл. *pelva* (м.-р. *полóва*) = пр. *pelwo* Brugmann Gr. I² 340, Эндзелин Сл.-балт. эт. 195 = лтш. *pelvas* мн. „мякина“ РФВ LXXIII, 335, BW 17160 var.

Др.-р. *пелъ-ми* (тв. мн.): р. диал. *пелá* = лтш. *ragus* pl. t. (дат. мн. *ragū-m*): лит. *rãgos* „дровни“ Zíetela из балт. **ragā-* = лтш. *dzir̃nus* pl. t. (дат. *dzirnū-m* BW 22566): лит. *gìrna* „жернов“.

35. Сл. *pęta*, р. *пятá* Пр II 166, Эндзелин Сл.-балт. эт. 196, Mikkola Ursl. Gr. I 72: лит. *péntis,-ties* ж. „пятка (kulnìs)“ Valkinỹkas, „обух“ Anykščiaĩ, Dùsetos, Salantaĩ, *pentẽlė* demin.

„das Dengeleisen“ Mit I 231 = лтш. *piêtis* „обух“ Endzelin Arch. f. sl. Phil. XXXII 290, Rakstu kr. XV 89, *piêsis* „шпора“ (*s* новообразование; ср. *kvìesis* при лит. *kvietỹs* „пшеничное зерно“).

Ц.-сл. **пѧтьно** „шпора“ = лит. *pentìnas* „шпора“ Эндзелин Сл.-балт. эт. 196 из и.-е. **pentíno-m* : gaidzio *pentinnai* Mielcke Wb. II 250 п. с. *Hahnenspornen* : *pentinẽliai* „шпорник, раст. delphinium“ Kurschat D.-lit. II 133 п. с. *Rittersporn*, Mielcke Wb. II 392 (= Ruhig II 293: *Pertinėlei* — опечатка вм. *pentinėlei*), *pentineley* „mądrzeniec. Consolida regalis“ Paszkiewicz Słown.

Интонация латышского слова *piêtis* „обух“ показывает, что в литовском вместо *péntis* первоначально было **pentìs*, вин. ед. *péntį*. Форма *pentìs* „обух“, повидимому, сохранилась в говоре К. Явниса (Грамм. Лит. яз. стр. 9 литовского текста).

36. Сл. *pęti*, *pьnǫ,-pona* Пр II 168 : лтш. *mat-pen-iņa* demin. „косяная лента“ Endzelin IF XXXIII 101 : *mat-pan-iņa* BW 5524 var., *mat-pan-ĩte* BW 5524,4 var. „matu pinas BW 5526“ уменьш. к *mat(a)-pana* „косяная лента“. Ср. лтш. *pinu*, *pît* „плести“ KZ XLIII 12.

37. *Пихáть* Пр II 65 из и.-е. **peisā-* : лтш. *paisît* „мять лен“ Rakstu kr. XIV 73, BW 28394, вост.-лтш. *pajsu* łynus, kanepejas Kurmin Słownik 76 п. с. *miedlę*, *paisītājs* „кто мнет лен или коноплю“ BW 18250.

38. Сл. *рькъль*, р. *пекло* Пр II 33. Лит. *pìkis* вместе с лтш. *piķis* „черная смола, вар“ является заимствованием из нем. *Pech*.

39. *Пила* Пр II 58. Вост.-лит. *pielà,-õs*, *piẽlą* „пила“ (Dùsetos, Szyrwid Dict. 250 п. с. *pila*, Kossarzewski Lituanica 49b) по географическим соображениям скорее является заимствованием из древнерусского, чем из немецкого. Что касается изменения р. *и (i)* в лит.-лтш. (и фин.) *ie*, то ср. Буга Изв XVII,1 16.

40. Сл. *pilę*, срб. *pȉle* „цыпленок“, р. *пилюк* Пр 59, Эндзелин Сл.-балт. эт. 195 : лтш. *pīle* „утка“ Bielenstein Lett. Spr. I 64, Rakstu kr. XV 89, П. Шмидт. Сев.-зап. жем. *pỹlė* „утка“ (Mósėdis, Kretingà, Rietãvas) по интонационным соображениям приходится считать заимствованием из латышского resp. куронского языка. При родстве вместо *pỹlė* в литовском следовало бы ожидать **pýlė*. Форма **pýlė* действительно засвидетельствована Куршатом (Lit.-deutsches Wb. 311 и Deutsch-lit. Wb.

II 391 : „Ente“ bei Memel *pýlė*). Но в виду того, что Куртат в словах несвоего говора очень часто обозначал интонацию и ударение неверно (ср. **nùmà* вм. *núoma*, **tìmsras* вм. *tim̃sras*, **dirvõnas* вм. *dirvónas*, **kar̃klės* вм. *kárklės*, **vaĩstas* вм. *váistas* и др.), мы имеем полное основание считать **pýlė* недостоверною формой.

С.-зап. жем. *pỹlė* „утка“ : Żousys, *pyles* bąndos twartī buo łaykomas (Daukantas Būdas 20$_{10}$), Ente, ántis, ês f. *Pylė*, *ês*, f. Ruhig Wb. II 119 (= Mielcke II 155); *pỹlinas* „селезень“ Kretingà, Geitler Lit. Stud. 103, Bezzenberger Lit. Forsch. 154.

41. *Пенька* Пр II 36 из сл. **pьnьka* к лит. *pinù*, *pìnti* „плести“, сл. *pǫto* || лит. *pántis* „путо“.

42. Сл. *pьrděti* Brugmann Gr. I² 471, 522 : лтш. *pir̂st* (praes. *pęr̂du*, praet. *pir̂žu*) „crepitum ventris edere“ || *pir̃ža* „Stänkerer“ Endzelin IF XXXIII 109.

43. Сл. *pьrsь*, срб. *pȑsi* „грудь“ Буга РФВ LXXIII 339, Пр II 45, Fick I⁴ 81, 253, Brugmann Gr. I² 465 = лит. *pìršys*, род. *pìršių* „грудь (у лошади)“ : árklio *pìršys* Alsė́džiai, Mósėdis, Salantaĩ, Smil̃giai, Suv. Naũmiestis; *pìršis,-ies* (Юшкевич Лит. сл. I 259 п. с. *cacìnė* : *piršìs* следует читать *pìršis*) „árklio pirmutiniõsios kójos dalìs, kurì susìduria sù krūtinè“: Jáuno árklio *pìršys* drẽba nū̃ sunkaũs vežìmo (Er̃žvilkas), Dar perlūžta arkliams sturplio kaulai, užvis atsikišęs į šalį galas, *piršė* M. Veitas Apie gyv. ligas 73$_6$, arklys su nudaužta *piršė* l. c., Eĩna *pìršes* (papùs) atstãčiusi (Garliavà), *pìršės* „грудь у лошади“ Эндзелин Сл.-балт. эт. 196, Mikkola Ursl. Gr. I 119.

Сл. *pьrsь* = лит. *pìršis* „грудь, соб. перёд“ из и.-е. **perə-s-i-* к гр. πάρος „прежде“, пр. *pirs-dau* „перед“, др.-в.-н. *first* „конек, гребень“.

44. Сл. *pьrstъ*, срб. *pȑst* „палец“ Пр II 46, Mikkola Ursl. Gr. I 80 : лтш. *pìrsts* „палец“ П. Шмидт, Эндзелин Изв XIII, 4 179, *pirst(i)s,-ta* Rakstu kr. XVII 94, *pirsti* им. мн. BW 4459, *pirst-iń̃š* уменьш. BW 281,7, *pierstu* goli „pir̃štų galaĩ“ BW 4061, *piersts* Kurmin Slown. 131 п. с. *palec*.

Лит. *pir̃štas*, мн. *pir̃štai* и лтш. *pìr(k)sts* „палец“ отличаются интонациею от славянской формы (срб. *pȑst*).

Лит. *pir̃štas* (скр. *pr̥ṣṭhá-m*) : срб. *pȑst* = лтш. *pìrmaĩs* „первый“ (лит **pir̃mas*) : вост.-лтш. *pir̂màis* Эндзелин Латыш. предл. I 188, лит. *pìrmas* „первый“ = лтш. *bę̀rns* „ребёнок, дитя“

Endzelin BB XXV 267, Linde Magaz. XVI,2 44 (лит. *beřnas*): лтш. *bę̃rc*, род. *bę̃rna* П. Шмидт, лит. *bérnas*.

45. Др.-р. *пьрть* „баня“ Эндзелин Сл.-балт. эт. 197, Пр II 47. Арх. *пертъ* „жилая корельская изба“ и древненовгородское *пьрть* „баня“ по соображениям географического характера приходится считать заимствованием не из литовского, а из финского (: ф. *pirtti*, кар. *pertti* J. Kalima Ostseefin. Lehnw. im Russ. 183). Финское слово является балтийским заимствованием: лит. *pirtìs*,-*tiẽs* „баня; овин для сушки льна“, лтш. *pìrts* „баня“ от лит. *periù*, *pėriaũ*, *peřti*, лтш. *peŕu*, *pèru*, *pẽrt* „парить в бане“.

46. Сл. *platъ* „лоскут ткани“ (*платáть* „чинить, латать“, *заплатка*, *платок*) Пр II 69 не к скр. *paṭas* „платок“, так как славянская форма восходит не к и.-е. **pol-to-*, а к и.-е. **plā-to-*, ср. пл. *płatewka* „отщепок, отколок дерева“, *płatać* „расщеплять“ : лит. *plotìju* „складываю в складки“ Nesselmann Wb. 310 (Fick I⁴ 86).

47. Сл. *plěšь*, р. *плешь* Пр II 81, Ильинский Изв XX,3 72, XX,4 152 из и.-е. *ploi-s-* при и.-е. *plei-ḱ-* в лит. *pleišė* „плешь“: Tu regi toie Misscholnika su praskusta *pleische* Ape popieſziſchkaie Miſſche... Karaliaucziuie 1600 p. 25b, per kunigus top ipaczei paalietůſius ir *prapleiſchitůſius* bei indaglůtus l. c. 1a, *prapleiſchintaſis*, apdergtaſis kunigas l. c. 29a (*pleišyti* „делать плешь“): *Pleißė*, *ßės*, f. der Scheitel, nicht überall gebräuchlich Mielcke Wb. I 203 (значение „темя“, повидимому, продукт недоразумения). В балтийских языках при *plei-š-* „голый, плешивый“ существует параллельная форма *plei-k-* : лит. *pleĩkė* „голое место; плешь“ Dysnà (в приходе Tverẽčius Свенцян. у.), лтш. *pleiks* „плешивый, без волос“ Rakstu kr. XVI 38.

48. Сл. *plěva*, р. *плева* Пр II 71 из и.-е. **plē-vā* : лит. *plėvė̃* = лтш. *plẽve* „плева, плёнка“, вин. ед. лит. *plė̃vę* (Kvėdarna, Suv. Naũmiestis) — новообразование вм. **plė̃vę* : *plėnis*,-*ies* „плева, перепонка“ (не **plenė!* Пр II 71) Dùsetos : *plėkšmė̃*, вин. ед. *plė̃kšmę* „перепонка сальника (plėvė̃, apsiaũčianti įsnaujas)“ Jõniškis из **plėšk-mė* || лтш. *plẽksne* „перхоть“ (plēne, der Schinn) Rakstu kr. XVII 46 из **plēsk-nē*.

49. Сл. *plęsati*, *plęšǫ*, р. *плясáть* Пр II 83 : лит. *plęšiu*, *plęšti* „бушевать, шуметь; танцовать; прыгать; ликовать“, Užkit Mários wilnis kupſtuokit | Su wiſu ſwietu *plęßdami*. Tegul po io weydu ßwenćiaušiu | Upes *plą̃ßti* ne perſtoiá (Kniga Nobažniſtes ... Kiedayniſe... 1653 p. 83) — ſchokineio *(plenſche)* Bezzenberger Beitr.

zur Gesch. 315 — iſchgirda giedanczius bei *plenſchenczus* l. c. — *pleszti* „frohlocken“ (Brodowski и Quartlexicon) Nesselmann Wb. 307 из *plęšti*: жем. *plenszti* „wiele gadać, narzekać, ogadywać“ Kossarzewski Lituanica 237b, *plēnszìmas* „kłótnia“ l. c. 37b.

Гр. πλίσσομαι „раздвигаю ноги, чтобы идти, шагаю“ в виду вокализма нельзя сопоставлять с лит. *plęšti* и сл. *plęsati*.

50. Др.-р. *Пльсковъ* „Псков“ Пр II 146. Латышское название Пскова *Pliskava* BW 19281 показывает, что основною формой названия города было *Пльсковъ*, а не **Пьсковъ*. Название Пскова не имело никакого отношения к гот. *fisks* „рыба“.

51. Сл. *ploskonь* „посконь“ Пр II 112, б.-р. *płaskunny, a, e* konopiany, z tak zwanych *płōskuni* robiony (J. Czeczot Piosnki 66): лит. *plaskãnės* „посконь“ Dysnà (ср. Miežinis 185), жем. *plaskãniai* „т. с.“ Alsėdžiai, Юшкевич Лит. сл. I 597 п. с. *išlasyti*, Bezzenberger Lit. Forsch. 155: *płaskanis*, konoplica Daukantas Żod. r., *płaskaney*, maciory konopne Paszkiewicz Słown. Лит. вост. *plaskãnė* (sc. *kanãpė*), жем. *plaskãnis* (sc. *kanãpis*) „один стебель поскони“ является производною формой от лит. *plãskanos* мн. „перхоть“ Nesselmann Wb. 304, 309; ср. лит. *plaskata* „иверень, щепа“ (что касается образования, то ср. *plėskata* „перхоть“ Jõniškis, *plãkata* „т. с.“ [неверно И. О. Яблонский у Юшкевича Лит. сл. I 614 п. с. *išplėrti*], *plėikata* „накожный лишай; перхоть“ Kvėdarna, Юшкевич Лит. сл. I 217 п. с. *blaũzgas*, 304 п. с. *dedervinė*): medis išėjęs į mažiausias *plaskotas* (опечатка вм. *plaskatas*) — sudraskytas tapęs Bs[1] 28.

Лит. *plãskana* „перхоть“ || *plãskata* „иверень, щепа“, *plėskata* „перхоть“ вместе с *plėskės* „посконь“ (ср. Miežinis 185) находятся в родстве с норв. *flas* „перхоть“ Fick III[4] 252.

При лит. *plãskana* существуют параллельные формы *plėiskana* „перхоть“ и лтш. *pluzganas* мн. „перхоть“ Brasche Deutsch-lettisches Wb. 622 п. с. *Schinn, plauskas* „перхоть“ Ulmann = лит. *plauskà* „плаха, полено“ Kurschat D.-lit. Wb. I 248 „Kloben“, 657 „Holzscheit“ (*plauskų* krūvà l. c. II 151 „Scheiterhaufen“: *płauſka* Szyrwid Dict. 361 п. с. *szczepa* || *plauckà* S. Naũmiestis).

52. *Плоск* Пр II 76, Буга РФВ LXXIII 337: лтш. *plãksta* „плоский стручок“ (= *plàces* „т. с. = лит. žìrnių plókštys“ Rakstu kr. XV 130: *plakts* „клоп“ l. c. XVI 38) Rakstu kr. XV 89 из **plāsk-tā*.

53. *Плотица* Пр II 77 принадлежит к этимологической группе лит. *platùs* „широкий“. В семантическом отношении

плотицу можно сравнить с лит. диал. *plaksnìs,-niẽs* ж. „плотва, leuciscus rutilus“ РФВ LXXIII 337 из **plask-nì-s* к сл. *ploskъ* „плоский“.

54. *Плюскá* Пр II 82 „siliqua“ = лит. *pliauskà* „плаха, бревешко, расколотое пополам“ РФВ LXXIII 337 „skalãmedis, skalóms rą̃stas (лучевое полено)“ Jõniškis : *plauska*, błona, łuczywo Paszkiewicz Słown., łuczywo nieposzczepane l. c., *plauska*, szczepa, łuczyna Juszkiewicz Słown., т. е. *pliauskà*, *pl'auska* „opałka, szczepa“ Kossarzewski Lituanica 50a = *pliauckà* „плаха, полено“ Dysnà || *pliaũskė* „т. с.“ РФВ LXXIII 337 : лит. *pliùskė* „полено“ Jõniškis вм. **plùskė* с мягким *l* из *pliauskà* : *pliuskė* (rugiũ) „die Roggenkleie“ Šeduvà (Mit I 231). Ср. лтш. *plauskas*, *plaukstes* „перхоть“ || срб. *pljȕske* ж. мн. „сыпь“.

55. *Плющ* „hedera helix“ Пр II 83, срб. *pljȕšt*, *pljȕšta* из и.-е. **pleuskio-s* к срб. *pljȕske* „сыпь, экзема“ (см. выше под словом *плюскá*) || лтш. *pluzganas* „перхоть“. — *Блющь* из и.-е. **b(h)leuskio-s* к лит. *blauzgas*, *blùzgana* „перхоть“, лтш. *blauzga*, *blaugzna* „т. с.“. Что касается семантической стороны, то ср. лит. *gebinė* „hedera helix“ (P. Matulionis Žolynas II 31 : *Gebene*, т. е. жем. *ǵebenę*) : жем. *gèbĩnė* (с двумя ударениями, тв. ед. *gẽbine* с одним удар.) „сыпь, экзема“ Salantaĩ : *gi̇ãbiné* „rodzaj białych wyrzutów skórnych“ Kossarzewski Lituanica 255b, т. е. *gẽbinė* Юшкевич Лит. сл. I 701 п. с. *gẽbenė*.

56. Сл. *plъtь*, р. *плоть* „тело; перхоть, шевырюжки, лупа“, пл. *płeć*, *plci* „sexus“ Пр II 78 : лит. *plutà*, род. *plùtos* „корка хлеба, кора земли“ к лит. *pláuti* „мыть, омывать“ = сл. *pluti* „плыть“. Лит. *plutà* (лтш. *pluta*) „кора“ является семантическою параллелью к гр. ἐπί-πλοον „перепонка, покрывающая (соб. оплывающая) брюшные черёва“ || ἐπι-πλέω.

57. Сл. *plъtъ*, пл. *płet*, р. *плот* „связанные для сплава бревна, пором“ Пр II 77 = лтш. *pluts* „т. с.“ (ein Holzfloss, Prahm Rakstu kr. XVI 39 „celtuva, ar kuo pār upi pārcel'ās“ Lubāns „Dienas Lapas“ pielikums 1893 p. 1) из и.-е. **plu-to-s* „плывущий; на чем можно плыть“ к сл. *plovǫ*, *pluti* „плыть“; ср. лит. *pláustas*, мн. *pláustai* „пором“ Eržvilkas, Kvėdarna, Šakýna, Bs² 39, Юшкевич Лит. сл. I 432 п. с. *gilmẽ*, 536 п. с. *ìrklas* : *plaustas* „Floss auf dem Flusse zum Uebersetzen“ Ragnit (Mit I 19), *plaustas* „przewoz“ Juszkiewicz Słown., *plaustas* „płyt, przewoz“ Paszkiewicz Słown., т. е. *pláustas* || др.-исл. *flaustr* „корабль“.

58. Сл. *plutja*, пл. *płuca*, срб. *плу́ћа* „легкие“ Hirt Abl. 531, Эндзелин Сл.-балт. эт. 196, Mikkola Ursl. Gr. I 57 : лтш. *plàuši* „легкие“ Rakstu kr. XV 90, BW 35542,5 = лит. *plaũčiai* „т. с.“ из и.-е. **plou-tio-* при и.-е. **pleu-tio-* в ц.-сл. плюшта, ср. мн.

59. *Под* „дно печки“ Новгород. РФВ LXXI 331, Пр II 88, Brugmann Gr. II,1² 157 = лит. *pãdas*, мн. *pãdai* „дно печки; ток (убитое место для молотьбы посреди гумна; подошва (: а. кожа, подшиваемая под низ обуви, б. низ, испод ступни)“ : pẽčiaus *pãdas*, klaĩmo (= klojìmo) *pãdas* Dùsetos (= *laĩtas* Jūžintaĩ) || čebãto, kójos *pãdas* Dùsetos, Jūžintaĩ, bãto, kójos *pãdas* Kvẽdarna, Mósėdis : *Pádas*, *do*, M. 1. die Fußsohle, 2. das Sohlenleder Ruhig Wb. I 99, *Pádas* l. c. II 156 n. c. *Fußsohle*, 318 n. c. *Schuhsohle*, 329 n. c. *Sole*, rėßk iß *pádo* „nimm, wo nichts zu nehmen ist“ Mielcke Wb. I 189, uźrėźė kai ant *pado* „er hat es sehr wohl gemacht, es ist wie auf den Fuß gegossen“ l. c. 225 : skūrà *pãdams* Kurschat D.-lit. Wb. II 190 „Sohlleder“, kiřčiai põ kójų *pãdais* l. c. I 173 „Bastonade“, nuõ kójų *pãdų* ikì galvõs viřšaus l. c. II 374a : *padas* „planta, imum pedis, vestigium, vola pedis“ Szyrwid Dict. 260 n. c. *podeszwa u nogi*, *padas* „solum, fulmenta“ l. c. n. c. *podeszwa u obowia*, *padas* „solea, ima trabs aedificii“ l. c. 265 n. c. *podwalina*, *podeszwa w budowaniu*.

Ударение лит. слова *pãdas*, мн. *pãdai* совпадает с в.-р. род. ед. *нóда*, срб. род. ед. *по̏да* и гр. πέδον (ср. Meillet Études 232, чак. род. ед. *podà*, м.-р. *nodá* : скр. *padá-m*).

60. *Погóст* Пр II 85, Berneker SEW I 337. Из русского языка слово *погóст* проникло в латышский язык, где оно приобрело следующие значения: 1) *pagasts* „приход, волость“ : Saules *pagasts* BW 13250,42, Kungi tiesā sauca, aicina *pagastā* BW 780,3 (I 854) „баре звали в суд, приглашали в волость“, kungi sauca *pagastā* BW 25681, jāju kunga *pagastā* BW 31273, triju kungu *pagastuos* BW 385 = triju kungu *nuovaduos* 385, 1 (par dcvĩņas kungu *valstis* 426); 2) *pãgasts* „подать; деньги (лит. mẽzliava), которые складываются гостями молодой на свадьбе, роженице или новорожденному на крестинах“ = вост.-лтш. *pogosts* Kurmin Słownik 21 n. c. *czynsz*, 22 n. c. *dań*: Kūmiņas, kūmiņas, pie *pagastiņa*! Rudeņa laiciņš, *pagasta* vajag BW 1739, Veci vīri, jauni puiši, šur nāciet *pagastā*! Še ir mazs cilvẽciņš *Pagastiņa* ņēmājiņš BW 1740 „старые мужчины, молодые парни, сюда идите в «погост»! Здесь есть малый человечек собиратель «погостка»“, Andrīt brālīt, Griez kali priekšā, Nu tev

māsiña *pagasta* prasa BW 25654 „братец Андрюшка, поверни мошну вперед: теперь просит тебя сестрица «погоста»“, Ai, kundziñi, ai, kundziñi, Kad turēsi *pagastiñu?* — Rītu, rītu, mani bę̄rni, Nesat naudu saujiñai BW 31265 „О барин, о барин, когда ты будешь держать «погост» (когда будешь собирать подати)? — Завтра, завтра, мои дети, принесите деньги в горсти“.

Лтш. *pagasts* был заимствован литовцами: 1) *pagastas*, parakwija, parafia Daukantas Żod. r.: *pagastusĩ* arba parakwĩjosĩ Kretiû arba Kretingos Daukantas Dajnes XII; 2) *pãgastas* „свадебный «погост» (mẽzliawa), складываемый гостями молодой“: mẽta *pãgastą* Obẽliai „Абели“ Новоалекс. у., výrai, *pãgastan!* „мужчины, в погост“ (этими словами приглашают гостей на свадьбе „pãgasto mèsti“ — кидать, собирать „погост“) Daũgailiai „Довгели“ Новоалександр. у.

61. *Полá*, вин. ед. *пóлу* „половина; нижняя часть распашной одежды (лит. skvẽrnas), полотнище“ Пр II 90 = лит. *palà,-õs* „полотнище“ S. Naũmiestis: dvikartes, *palas* nuo kaimynų surinkus, siũti iš jų vieną didelį žaką Bs[1] 34 || лит. *palùtė* „пелена“ S. Naũmiestis: лит. *pãlas*, мн. *pãlai* „полотнище“ (andarõkas penkiaĩs *pãlais* Dùsetos, Kvẽdarna: *pałas* „brét“ Kossarzewski Lituanica 49b), *pãlai* „полок (в бане)“ Dùsetos.

62. *Пол* „половина; сторона, край, бок; sexus, помост, настилка“ Пр II 100 сл. из и.-е. **polu-s*: р. *пóлоть*, пл. *połeć, -łcia* „полтуши свинины“, р. *полотóк* „половина распластанной птицы“, пл. *połetek* „малая полоть; половина“, р. *полт-úна* „полрубля“ из и.-е. **polu-t-* при и.-е. **polou-tā* „половина“ в словин. *polúta* „полушарие“. При **polou-tā* „нечто располотое“ в индоевропейском существовала параллельная форма **plou-to-*, сохранившаяся в лит. *plaũtas*, мн. *plaũtai* „полок в банях; придолжек, дверка у ульевой колоды; боковая доска челна однодеревки; лопасть топора“: 1) *plaũtas* „scamnum in balneo, Schwitzbank“ Kvẽdarna: Pirtỹ žemiaũ — láipts, aukščiaũ — *plaũts* Šakýna, *ploutas* „poł (w łaźni)“ RŽ, *plāutaj* „połki w łaźni“ Kossarzewski Lituanica 226a, pĩrtie... *płautaj* Daukantas Būdas 27$_4$, *Plautai* „die Queerhölzer auf der Darre“ Ruhig Wb. I 109 = *Plautai* „die Queerhölzer auf der Darre, die Schwitzbank der Littauer“ Mielcke Wb. I 203, *Plautai* Ruhig Wb. II 323 п. с. *Schwitzbank der Littauer* = *plaũtai* Jõniškis; 2) ãvilio (aũlio) *plaũtas, plaũtai* Юшкевич Лит. сл. I 53 п. с. *aplipinti*, 290 п. с. *dãmas*, 385 п. с. *džiùngt*, ãvilio *plaũtai* Dùsetos, жем. aũlio *plaũtai*

„duo asseres, quibus alveare clauditur“ (Явнис) Alsėdžiai, Kvėdarna, *plautas*, *plautaj* „zakrycia do ula okrągłego“ Kossarzewski Lituanica 226b, *plautas* „denko ula z boku“ Paszkiewicz Słown., auly *plauts* „zakładka“ Λ; 3) eldijõs (в Dùsetos произносят *aldijãs*) *plaũtai* Būga Aist. stud. I 9_{21}; 4) kiřvio *plaũtas* „płaz siekiery“ Kvėdarna, Viekšniaĩ.

Литовскому *plaũtas* в латышском языке соответствует *plauts* „полка, полица“ BW 32218 var. (Bersohn, Lasdohn, Odensee, Festen, в других говорах *plàukts;* возможно, что вост.-лтш. *plauts* фонетически возникло из *plàukts*).

При и.-е. **plou-to-* имелась параллельная форма **pləu-to-*, сохранившаяся в лит. *pliaũtas;* мн. *pliaũtai* „придолжек у ульевой колоды“ Dysnà.

Пола, *полъ*, *полъть* || *пол-ъ-но* || р. *рас-полóть* „располовинить“ Даль III³ 1617 из и.-е. **polə-tei-* к сл. *pelena* „пелена“ : и.-е. корень *pel-* „колоть, щепить“, др.-исл. *fjǫl* „доска, половица“ из и.-е. **pelā*.

63. Сл. *polvъ*, р. *половóй* Пр II 94, Fick I⁴ 83, 478, Brugmann Gr. I 334, 340, 520, Буга Изв XVII,1 4 : лит. *palvė* „морошка, rubus chamaemorus (úoga, panašì į̃ aviẽtę, išsiřpusi geltóna, áuga šalià pélkių pievose)“ Eřžvilkas. — Вм. лтш. **pals* Пр II 94 следует писать *pàlss*, ж. *pàlsa* „половой“ Rakstu kr. XV 88 = лит. *pálšas* „половой“ (латышская интонация, если она верно обозначена, не соответствует литовской) || *pálša* „лещ, рыба abramis brama“ Būgà Aist. stud. I 141_{24}.

64. Ц.-сл. *по-мънъ* „память“ Berneker SEW II 49 (к лит. *menù* „помню“ Blankenstein Untersuch. 40) = лит. вост. *pa-mẽnai* „небесное явление, знамение; северное сияние; привидение, baugaĩ (Panemunẽlis); зарево от пожара (Dùsetos); красным цветом окрашенные облака (Dùsetos); чудо“ : Añt dangaũs pas(i)ródė *pamẽnai* „lumen boreale“ Dùsetos, Lìnkmenes, Sãlakas, Bùvo *pamẽnai* : visuř dangùs dẽgė (сев. сияние) Aluntà „Ованта“, Didì dỹvai, didì *pamẽnai* : viduĩ vãsaros ẽžeras užšãlo (Dysnà).

65. Сл. *porxъ*, р. *пóрох* Пр II 109 : лтш. *pę̃rsla* „порошинка, снежинка“ Rakstu kr. XV 89, П. Шмидт.

66. *Пóсконь* Пр II 112 : лтш. *paskaņi*, *paskaņas* мн. „посконь“, *paskanāju* kreklis BW 3682 (Salaca „нем. Salis“ Лифл. г.) „посконная рубашка“ || лтш. *peska* „паршивый человек“: Nāc ārā, suska *peska*! BW 16884, Bija suska, bija *peska* BW 17236 : др.-в.-н. *faso* „волокно“.

67. Сл. *po-tolkъ* (ср. р. *прú-толока*), р. *потолóк*, род. *потолóка* (*потолкú* — новообразование Соболевский Лекции[4] 56) Пр II 117. Лит. *·pã̃-tala-s* следует переводить не словами „*подмостки из досок“ (Пр), а „постель“ || лтш. *tilât*, *tilinât* „стлать; лежать постланным“.

68. Сл. *pǫgy*, р. *пуговица* Пр II 149: лтш. *pañga* „опухоль“ Rakstu kr. XV 88.

69. Сл. *pǫditi*, р. *пудить* Пр II 150. Вм. лит. **spandýti* „*натягивать“ следует писать *spándau*, *spándyti* „расставлять западни“.

70. Др.-р. *pǫdъ*, *пуд* Пр II 150. Лит. *pundùs*, вин. *pùndų* или *pùndas* „пуд“ принадлежит к древнейшему слою русских заимствований: оно вошло в литовский язык не позже начала X века (Буга Изв XVII,1 1, Roczn. Slaw. VI 35).

71. Сл. *pǫpъ*, р. *пуп* Пр II 153 из и.-е. **pompo-s*: лтш. *pàmpt* „пухнуть“ Rakstu kr. XV 88, лит. *pámpla* „толстопузый“ Salantaĩ: лтш. *pèmpis* „пузо“ Rakstu kr. XV 70, *pèmpt* „пухнуть“ l. c. 89, *pempele* „низкорослый, пузатый“ BW 18831 var.: лтш. *pim̃pis* „penis“ Rakstu kr. XV 89, BW 34691 var., 34899 var., 35366,1, лит. *pim̃pilas* „penis“ Pìlviškiai: лтш. *pum̃pa* „горб; опухоль; пуговица“ Rakstu kr. XV 91, П. Шмидт = лит. *pùmpa* „шарообразный орнамент кола или столба; кубышечка желтая, nymphaea lutea“, *pùmpulis* „колыжка (vieta, kur dzija resnāka kā vispāri)“, *pùmpurs* „низкорослый, пузатый“ (kaut kas mazs) Rakstu kr. XV 131 = *pum̃purs* „почка, бутон“ П. Шмидт = лит. *pum̃puras* „почка“, с.-зап. жем. *pumpótaũkšlis* (с двумя ударениями; твор. ед. *pumpótaukšliu* — одно ударение) „дождевик, lycoperdon bovista“ Salantaĩ.

72. *Пращур* Пр II 124. Вместо лит. **prakurėjas* „предок“ следует писать *prakūrėjas* (в говоре Куршата было бы *prakūrėjas*). Основным значением слова *pra-kūrėjas* было „основатель“; ср. *prà-kuriu* „anfangen zu bauen, das Fundament legen“ (ср. Nesselmann Wb. 212): Miẽstą... *pra-kùrsim* iš brangių̃ akmená(i)čių̃ (Schleicher Lit. Lesebuch 13) „основаем (заложим) город из дорогих камней“.

73. Сл. *prěsnъ* Mikkola Ursl. Gr. I 78, р. *пресен* Пр II 141. Вместо лит. **priẽška* „süß Brot, ungesäuert“ Ruhig Wb. II 347 (= Mielcke II 464), **priẽškas* „ungesäuert“ l. c. 380 (Mielcke II 511) следует писать *prẽška* „ungesäuert Brot“ l. c. II 85 (Mielcke II 111), *prẽškas,-ka* „ungesäuert“ l. c. I 112 (*Prẽška*

lappėnė „frischer Kumst“ Mielcke Wb. I 208, т. е. *prėskà lapiėnė* Юшкевич Лит. сл. I 186 п. с. *balánda*) : *preſkáis* Даукша Post. 250_3, *preſkiêneie*... dûnoie l. c. 187_2, *preſkenioſa* Willent 1579 p. 80_8, Buwa diena *preſkiniu* l. c. 141_{22}, áteia diena *Preſkieniu* Summa... Kiedaynise 1653 p. 246, *Preſka* duona „azymus panis, non fermentatus“ Szyrwid Dict. 291 п. с. *przaśnik*.

Вместо **priẽskas* (Куршат, Fick III⁴ 248) согласно показанию памятников и современных говоров следует писать *prẽskas*, *prėskà* „пресный“ Dùsetos, S. Naũmiestis, Юшкевич Лит. сл. I 423 п. с. *gẽlas* : *prãskas* Kùpiškis, где *ã* из *ẽ* (ср. *tãvas* „tẽvas“ при *tėvẽl'ĩs*, *bãgu* „bẽgu“ при *b'ẽgi* „bẽgi“) : *prėskinỹs* Dùsetos или *prėskiėnė* Panemùnis „пресный картофельный суп“.

Фин. *rieska* „пресный, свежий (Thomsen Berör. 209, J. Kalima Ostseefin. Lehnwörter im Russischen 197) восходит к палитовской форме **prẽska-*. Лит. *ė* говорит в пользу того, что сл. *ě* в *prěsnъ* не из дифтонга.

74. Срб. *prīd*, род. *prīda* „прибавка, придача“ (ср. Эндзелин Сл.-балт. эт. 197) = лит. *priẽ-da-s* „придача при мене или торговле“ sing. tantum Dùsetos (Šúds *priẽdo* nedèst Schleicher Lit. Lesebuch 98) или *priẽdai* pl. t. „т. с.“ Kurschat D.-lit. Wb. I 43, „Agio“ II 82, „Zugabe“ II 377, S. Naũmiestis, Schleicher Lit. Lesebuch 154, 155: Mainaĩ varnáms, *priẽdai* vaikams Schleicher Lit. Lesebuch 88, Kíek dúosi *priẽdų*, taĩ mainýsiva Bs² 7.

Лит. *priẽdai* = лтш. *priedi* „придача“ : nāksi pati *priediem* „piedavām“ BW 6399,4, *priediem* duot BW 14448,3. *Priẽ-da-s* к лит. *pri-dėti* „прибавить, придать“ (Kíek *dėsi*, *pri-dėsi* priẽdo? Dùsetos) = ц.-сл. при-дѣти „adferre“.

75. *Простыня* Пр II 135 в виду литовской формы *prastyrià* возникла путем диссимиляции из **про-стиря* (ср. *про-стирать* к *про-стереть*). Лит. *prastyrià* была заимствована у русских еще тогда, когда вместо *простыня* говорилось **простиря*.

Лит. *prastyrià* „простыня, покрывало“ : ßlůſtit *praſtiriá* Даукша Post. 181_{33}, ápſeuſtas *praſtiriá* 206_{15}, *praſtîrią* 181_{31}, 206_{16}, rado... *praſtirias* l. c. (по оригин.) 494_{39}, įwiniójo jį ing ćijſtą *praſtijrią* NT 1701 Mat. 27,59, ßłuoſtit *praſtiria* Summa... Kiedaynise 1653 p. 246, iemis *praſtiru* (с диал. отвердевшим *r*) perſiiuoſes Szyrwid Punktay Sakimu 1644 p. 173, *praſtyra* Ruhig Wb. II 181 п. с. *Grabtuch*, *praſtyrà* „Grabtuch“ Mielcke Wb. I 207 *(-ra* диалектически из *-ria)* || *prastỹrė* или drobùlė „род головного покрывала из тонкого домашнего полотна“ (посили лет

50—60 тому назад) S. Naũmiestis, Юшкевич Лит. сл. I 351 п. с. *drobùlė* : *prastîre* „ręczniki czyli szaliki płocienne używane nad Niemnem u kobiet litwinek na szyi i aż po kolana“ Kossarzewski Lituanica 234b.

76. *Прыть* Пр II 140. Лит. *spraũnas* (v. vikrùs „żwawy“ Kossarzewski Lituanica 59b, merga... *sprauna* O[1] 64) или *spraunùs* (*spraunì* merginà „vikrì“ S. Naũmiestis, *spraunus* kajp ežis V[7] 103_{33}) || *spriaunùs* (*spriaunì* mergaĩtė, ein eitles Mädchen, das sich gern schmückt Kurschat D.-lit. Wb. I 365b) „живой, подвижной, верткий“, будучи заимствованием из пл. *sprawny* „проворный, деятельный“, не имеет никакой связи с р. *прыть*.

77. *Пу́га* „гузка яйца“ Пр II 148 = лтш. *pauga* „подушка“ РФВ LXVII 243 || лтш. *paugurs* „хребет горы“ Rakstu kr. II 59 : скр. *pū́gas* „куча, множество, толпа“ Persson Beitr. 244.

78. *Пуга́* „метель, кура, вьюга“ Пр II 148 является тем же словом, что и лит. *pūgà,-ōs*, *pū̃gą* „снежная метель (procella hiemalis, tempestas hiemalis, ubi ventorum flatu vehementi nix cietur festurque per aërem K. O. Явнис)“ : vaikaĩ põ tróbą *pūgàs* iĩ áldras veĩt (Kvėdarna), *pugas* ĩr pósnys Daukantas Būdas 15_1 им. мн., spejgus, pósnys ĩr *pugàs* l. c. 153_{30}, *pugoms* póstąnt Daukantas Kning. med. siekłû 13, *pugas* wert „do góry nogami przewracają wszystko (swawoląc)“ Kossarzewski Lituanica 112a, *puga* „miecielica“ Daukantas Žod. r., *pūgà* Юшкевич Лит. сл. I 174 п. с. *áudra*. Лит. *pūgà* „метель“ = лтш. *pūga* „порывистый ветер, вихрь“. Русск. диал. (севск.) *пуга́* скорее является заимствованным словом, чем оригиналом литовско-латышского слова **pūgā* (ср. Fick III[4] 243 герм. *feukan*).

79. *Пугач* Пр II 149 напоминает лтш. *apuogs* „род совы“ (диал. *opuogs* Rakstu kr. XVII 90) || лит. *apúokas* „филин“, а также и лтш. *pũce* „сова“ BB XXIX 180, Rakstu kr. XV 91, П. Шмидт.

80. *Пу́ня* Пр II 153 „сарай для соломы“ новгород. РФВ LXXI 332 заимствование из лит. *pū̃nė* „сарай для мякины; хлев“ = лтш. *pūne* „сарай для мякины (Kokenhusen)“ Ulmann „сарай для соломы“: (salnu) *pūnes* dibinā „salmu gubeni“ BW 19252,1, 28808,1, gar *pūnāmi* BW 20564 (Laudohn) вм. *pūnām* диал. из *pūnēm*, es... (sc. gul'u) *pūnītē* BW 35783 var. (Bersohn) || skrienu salmu *pūnītī* 34625 (Bersohn; уменьш. к *pūnis* „сарай для соломы“ Bielenstein Lett. Spr. I 69, Ulmann), puiši gul' *pūnītē* BW 35401,1 „gubeni“ (Odensee), *pȳunē* mań saul'e

l'ẽce BW 5777,5 (Режицкий у. Вит. г.) мест. ед. от *pỳune* „сарай для мякины“ = *pyunie* „chlew“ Kurmin Słownik 14.

В литовском при *pū̃nė* (Viekšniaĩ; жем. *pūné* v. łājdaris „dzennik“ Kossarzewski Lituanica 117a; *-é* выражает *-ę*, т. е. *-ė* при отсутствии на нем ударения) говорят также и *pūnẽ* (Юшкевич Лит. сл. I 493 п. с. *gurbas*), вин. ед. *pū̃nę* „хлев“ Síesikai.

Лит. *pū̃nė* || *pūnẽ* засвидетельствовано следующими источниками: 1) Bretkūnas между 1579—1590 гг. (Bezzenberger Beitr. zur Gesch. 318) : мест. ед. *puneia* „вертеп“, 2) Szyrwid Dict. 25 : Chlew. Stabulum, caula. *Pune*, gurbas, 3) Kossarzewski Lituanica 49b (около 1850—60 г.) : вост.-лит. peałudea, *punea*, plewnik, 4) жем. — Волончевский Paaugusių žmonių kn. 102 : iškasęs *punę*, apstatė medžiais. Ср. *pūnis,-ies* „мякинница“ К. Явнис Поневежские говоры II 27.

Литовско-латышское **pūnẽ* „сарай (для соломы или мякины); хлев“ этимологически является тем же самым словом, что и вост.-лит. *pūnẽ* „пужка, гузка яйца“ Буга РФВ LXVII 243 (: р. *пы́ня* „гордый, надутый“) : Kiaušinis sù dviẽm *pūnẽm;* atgrę̃žk *pū̃nę;* kàp jį̃ sugùrįsi: *pūnẽ* šóne (Valkinỹkas „Олькеники“ Трокского у. Вил. г.). Первоначально слово **pūnẽ* имело значение „куча“ (sc. соломы, мякины, навоза). Наше **pūnẽ* „куча“ находится в родстве с: 1) лтш. *paũna* „связка“ П. Шмидт = *pauna* „tłumok, sarcina“ Kurmin Słownik 218, „котомка“ BW 20880 var., 28839 (ср. Persson Beitr. 241), 2) лтш. *puns* „шишка, желвак, бугорок“ BW 901[1] (I 860), 8424, 30562, 3 var., Rakstu kr. XV 131, РФВ LXVII 243.

Что касается развития значения „сарай“ или „хлев“ из значения „куча“, то ср. 1) лтш. *gubens* BW 35462, *gubenis* 34914, 35661, 35784, salmu *gubene* BW 28808, *gubezis* BW 2470, 4 var., 5 var., *gubecis* 31247 „сарай (для соломы, сена)“ при *guba* „куча; копна (сена); суслон (сжатого хлеба)“ BW 5326,3; 17080, 17152, 24085, 28255,1; 29944,1; 30886, 35127, 35755 = лит. *gubà,-õs* „суслон“ Ds, Jnš, Mk[1] 11 (= *guba* „babka albo kopna zboża z dziesięciu snopów postawiona“ RŽ) || *gùbė* (при *gubẽ* : жем. *gubie* rugiu Kossarzewski Lituanica 128a) vasarójo, rugių̃ kùpelė (Alsėdžiai); 2) лит. *kūginỹs*, род. *kūginio* „хлев“ Юшкевич Лит. сл. I 592 п. с. *iškõpti*, Panemun̄élis, Sãlos : *kuginis* тоже, что twartas огороженное место, куда загоняют скот Mk[1] 10, Pìlnas *kūginỹs* žalų̃ galvìjų : víenas į̃lėkė, visùs išbaĩdė. — Nuoděguliai iř pagaĩkštis (загадка Kùpiškis); namái Diéwo tikrái

iůʃiąmp *kuginéis* pawîrto Даукша Post. (по оригин.) 412_7, ing dârgų *kúginį* l. c. 534_8 : *kúgis* (šiẽno, šiaudų̃) „стог“; 3) лит. вост. *gurbas*, мн. *gurbaĩ* „хлев“ Dùsetos, Kùpiškis, Vadõkliai, Kossarzewski Lituanica 91a, RŽ „chlew, obora“, Szyrwid Dict. 25 п. с. *chlew* (Bũgà Aist. stud. I 52_{18}, 176_5) — основное значение „куча“ (навоза) = сл. *gr̃b* „бугорок, горб, морщина“ (при *gŕba*, срб. *gr̃ba;* относительно мены интонации ср. р. *во́рон* || *воро́на*, срб. *cr̃v* || *cr̃va* Mikkola Ursl. Gr. I 126, лит. *gumbas* || срб. *gȕba* Berneker SEW I 340 п. с. *gǫba* 2, лит. *maĩšas* „мешок“ Dùsetos, Kvėdarna, Salantaĩ || *máiša* „сетка для сена“ Kurschat D.-lit. Wb. I 636b, II 140b „ein grosser netzartiger Heusack“, лит. *laĩvas* || лтш. *laĩva* „лодка“ [= лит. **láiva*], срб. *kljȗn* || *kljȗna* Berneker SEW I 529), р. *горб*.

81. Сл. *pъrxati*, р. *порха́ть* Пр II 111 : лит. *pùrsť* межд. „пырх!“ Paukštìkė *pùrst* ir̃ nùlėkė (Šakýna), bałądelis *purst* atliekies nutupe gałwu Wołonczewskis Prade 142, *pū̃rst* (долгое *ū;* ср. русск. межд. *пырх!*) paũkštis ir̃ pàlėkė Kvėdarna.

82. Сл. *pъrskati*, р. *порскать* Пр II 109, 140, пл. *parskać* „фыркать“ : лит. *purkščiù*, *puř̃kšti* „фыркать, брызгать“, *purkščiù* „ich schleffele, prauste, wie eine Katze“ Ruhig Wb. I 115, *puř̃kščia* (lietùs) kaĩp iš burnõs „моросит, мжит“ Dùsetos, Katẽ̃ *pùrkštauja* „кошка брызжет“ Ežvilkas: *purškiù*, *puř̃kšti* „фыркать, брызгать“, kaĩp voverẽ̃ į̃ pùšį *į̃purškė* „как белка брызнула (sc. от собак) на сосну“ Bezzenberger Lit. Forsch. 160, *puř̃škia* 3 praes. „моросит, мжит“ S. Naũmiestis.

83. *Пуст* Пр II 155. Лит. *pùstis* „месяц февраль“ (Nesselmann Wb. 300, Szyrwid Dict. 138 п. с. *luty*. Februarius intercalaris mensis. *Puſis*, *puſtis;* *Puſis* м. б. = лтш. *pūsis* „порыв ветра“ Bũgà Aist. stud. I 58_{13}) не славянское заимствование; ср. лит. *pùsto* 3 praes. „метет (о снеге)“, *pusnìs*,*-niẽs* „сугро́б, сумёт“.

Лтш. *puõsts* „беда, гибель“ (*puõstaša* из р. *пустошь* Буга Изв XVII,1 14, Endzelin IF XXXIII 116) не имеет никакого отношения к лтш. *pùošu*, *pùost* „чистить, украшать“ (= лит. *púošiu*, *púošti* „украшать“) : оно заимствовано из русск. (ср. *пустой*).

84. Сл. *pъta* (и.-е. **putā* при **poutā* в чш. *puta* „курица“), р. *птица* Пр II 147 : р. *пóтка* „1. avis ; 2. pēnis“ Даль III³ 927 || лит. *pùtė* „курица; птица“ (в детском языке; вост. *putia* „kura; ptaszę“ RŽ из *pùtė*) и „membrum muliebre, cunnus“ (Kaũnas; не жем., как неверно у меня Изв XVII,1 37): *pùť* Dusetos (*t* мягкое), *pùti*, *pùti*, *pùti* ! Salantaĩ (неверно о *putput*, т. е.

pùt, *pùt* ! Пр II 147) мждм. дла призыва (приманивания) кур: *put-nó-ti* „призывать курицу говоря *pùti*!“ Salantaĩ: šìlo (от *šìlas* „бор“) *pùtinas* „тетерев (tẽtirvinas; в шуточной речи)“ Kvĕdarna. Лит. *putýtis* „пташечка“ = ц.-сл. *пътишть* Эндзелин Сл.-балт. эт. 195. Ср. чш. *puta* „курица“ : кашуб. *puta* „cunnus, vulva“ РФВ LXXIII 338.

85. Сл. *pyriti*, р. *пы́рить* „топырить, вздымать шерсть, перья“ : лит. *pa-pū̃rẽs* „взъерошенный“ Kvĕdarna, *papū̃rẽs*, - *rusi* „rozkudłany“ Paszkiewicz Słown. || *pū̃rinti* „топырить, пыжить“, plùnksnas, pãkulas, vìlnas *papū̃rinti* Kurschat D.-lit. Wb. I 110 „auflockern“: лит. *purùs* „рыхлый“ Юшкевич Лит. сл. I 496 п. с. *gurlùs*, *pùrė* „kura z wielkiem czubem“ Kossarzewski Lituanica 32b (Viekšniaĩ).

86. Ц.-сл. *пыро* „far, milium“ Пр II 159, Vondrák Vergl. Gr. I 398 = лит. *pū̃ras* „одно зерно или один стебель озимой пшеницы“ Юшкевич Лит. сл. I 476 п. с. *grū́das*, К. Явнис Грам. лит. яз. 20, мн. *pūraĩ* „triticum hiemale“ Юшкевич Лит сл. I 285 п. с. *daĩgius*, 332 п. с. *dìrsėtas*, 422 п. с. *gẽĩbti*, К. Явнис Грам. лит. яз. 80_{17}, 80^{2} или *pū̃rai* Bezzenberger BB XXI 299, Явнис Грам. 84_{15} : Sãkė, nulẽsęs *pūrį̃* laukẽlį J^{3} 618,4, Sẽjo *pūreliùs* trejùs meteliùs J^{3} 183,5 = жем. sieię *purelus* trejus metelus, niewĩjnas neiszdygo Daukantas Dajnes 44, *purai* Daukantas Žod. 40 п. с. *triticum*, *purû* mìlta l. c. 38 п. с. *similа*, septinę aktaine *purû* teko Daukantas Giw. 229, wìrtì *purrus* Daukantas Ape sodnus 164, Kwieczej arba *puraj* cze użder V^{7} 48_{15}. В латышском (соб. куронском) слово *pū̃ras* перешло в склонение на *-ĮO-* : *pūris* „озимая пшеница“ BW 23824,2, *pûŕi* Bielenstein Lett. Spr. I 69 (прерывистая интонация из нисходящей), *pūŕu* pũrs BW 20777 var. и диал. с отвердевшим *r* : *pūru* maize BW 11402, 13646,16, *pūrus* sẽt BW 10623.

87. *Пыск* Пр II 160 = лит. *pū̃škas* „прыщик“ Būgà Aist. stud. I 58_{11} : *pū̃škúoti* „тяжело дышать; спать“ РФВ LXXIII 339, Pawalgi... bęmpt sugulem ir *puszkawom* V^{7} 32_{23} (ср. 35_{4}), Giwi dajktaj, turiedami płauczius, *puszkuj* ir kwiepuj Kossarzewski Lituanica 15a, parbėg žirgelis, jau *par-pū̃škúoja* Schleicher Lit. Lesebuch 26 : *pùškas* „прыщик, небольшой нарыв“ Jnš, Kurschat D.-lit. Wb. I 652 „Hitzblatter“, мн. *puškaĩ* Kurschat D.-lit. Wb. 81 „feiner Ausschlag, Pickeln“, *puszkas* „pryszcz“ Daukantas Žod. r., kū́nas aptẽko mẽlenais *puškaĩs* Salantaĩ : *pušku̇laĩ* „прыщи“ Dùsetos : *pųškù*, *puškaũ*, *pùkšti* „опухать; покрываться прыщиками“ Kvĕdarna, *pùkszti* „pryszczeć“ Daukantas Žod. r., *papùškusi* rankà

Alsėdžiai (ср. Явнис Грам. лит. яз. 183) : *pauškiu, pauškėti* „волдыриться“ (ср. Юшкевич Лит. сл. I 39 п. с. *api-pauškėti*), *pauškulė* „волдырь“ РФВ LXXIII 339 || *pó-pūkšlė* „т. с.“ l. c., *Pukβle, papauβkas* Szyrwid Dict. 69 п. с. *guz*, т. е. *pūkš-lė̃* (из **pūšk-lė̃*) и *pã-pauškas*.

И.-е. корень *pous-k-, pŭs-k-* „дуть; вздуваться“ Persson Beitr. 248 сл.

88. *Пыж* Пр II 159 из и.-е. **pūĝ(h)ịo-* || пл. *pyzaty* или *puzaty* „толстый, пузатый“ : лтш. вост. *puža* „затычка ружейного заряда“ (vīstuoklis : ìdzen *pužu* plìntèi stùbrâ!) Rakstu kr. XV 132 из балт. **pužjā* : лит. *pùžas*, мн. *pužaĩ* „ерш, рыба acerina cernua“ Dùsetos = *pužas* „толстопузый“ Miež 211 || лит. *pužùn-galvis* „головастик“ Lygumaĩ, Pašvitinỹs (= *bužùn-galvis* Radvìliškis „т. с.“, kūja-gal̃vis, varlia-gal̃vis Kùpiškis) : *pūgžlỹs*, род. *pūgžlio* „ерш“ РФВ LXVII 243, Lìnkmenes, Vadõkliai или *paugžlỹs*, род. *paũgžlio* „ерш“ РФВ LXVII 243 из балт. **pūzg-ljá-* и **pauzg-ljá-*, где *pūzg-*, *pauzg-* является параллельною формою к лит. *pūšk-*, *paušk-* (см. выше под словом *пыск*; *pūšk-* из и.-е. *pūs-k-*); ср. *луска* || *лузга* РФВ LXXI 470, лит. *vìkš-ris* „осока“ из **višk-ris* || *vizgà* „род осоки“ РФВ LXV 324, лит. *pleĩskės* || *pleĩzgės* „посконь“ РФВ LXV 319, пр. *liska-* „логово“ || лтш. *lizga-* „гнездо“ l. c. 318, пл. *brzask* || *brzazg*, ц.-сл. *брьзгъ*, срб. *vìska* || р. *визе* Пр I 83, пл. *trzaska* || *trzazga* и др.

При *pūgžlỹs* имеется параллельная форма с носовым инфиксом *pungžlỹs*, род. *puñgžlio* „ерш“ (Ramýgala) из **punzg-ljá-* (ср. пл. *pyzaty, puzik* при *pęziol* „карапузик“ Brückner KZ XLII 360). Р. *пýзо* из и.-е. **pouĝ(h)o-* или **pu-n-ĝ(h)o-*[1].

89. *Раб* Пр II 169. Лит. *arbonas* „ein Rind“ лучше было бы оставить в покое как не вполне достоверное слово (ср. Nesselmann Wb. d. lit. Spr. 8).

90. *Рахман* Пр II 186. Jan Czeczot (w Bartnikach) в „Piosnki wieśniacze z nad Niemna i Dźwiny, niektóre przysłowia i idiotyzmy, w mowie Sławiano-Krewickiej, s postrzeżeniami nad nią uczynionemi. Wilno. Drukiem Józefa Zawadzkiego. 1846“ на стр. 88 о интересующем нас слове говорит следующее: nowogr. (=белорусск. окрестностей Новогрудка Мин. г.) *rachmany* oswojony, łagodny, ogłaskany : sabaka, kot, koń *rachmany*. Из белорусского (resp. польского) это слово проникло и в литовский

[1] [Palikta tuščių $12^{3}/_{4}$ lapo. — *Z. Z.*]

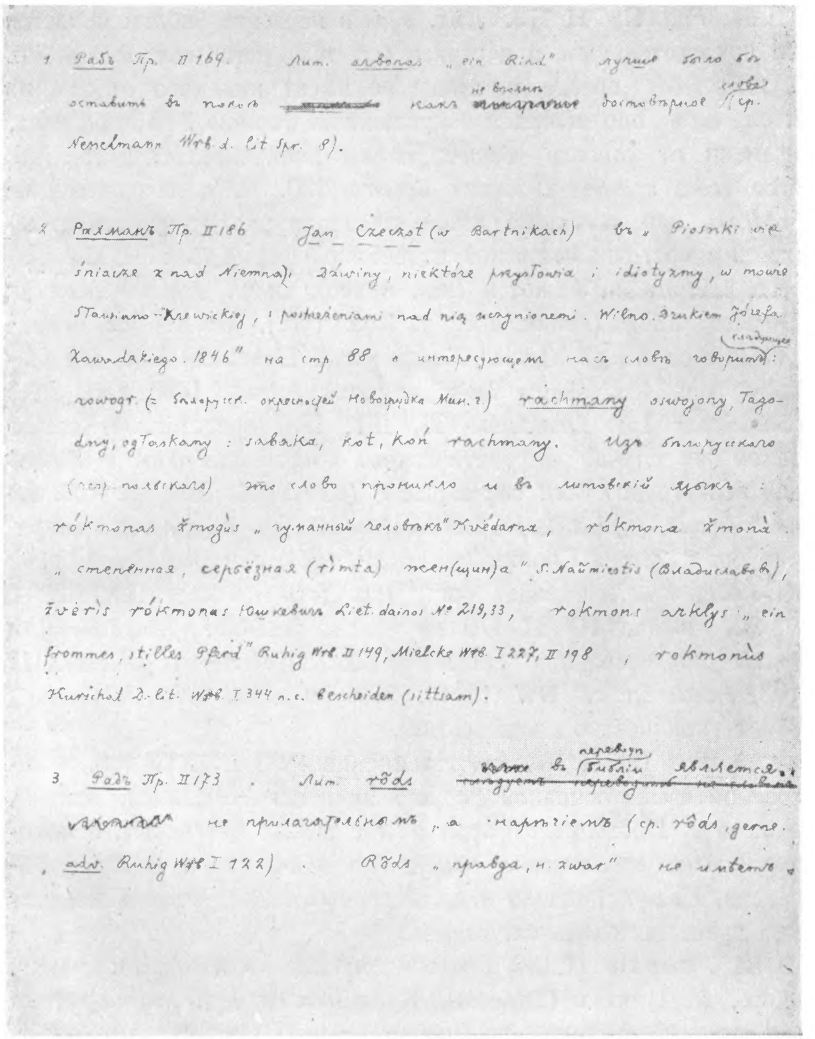

A. Preobraženskio rusų kalbos etimologinio žodyno papildymų ir pataisymų rankraščio puslapis

язык: *rókmonas žmogùs* „гуманный человек“ Kvėdarna, *rókmona* žmonà „степенная, серьёзная (rìmta) жен(щин)а“ S. Naũmiestis (Владиславов), žvėrìs *rókmonas* Юшкевич Liet. dainos № 219,33, *rokmons* arklys „ein frommes, stilles Pferd“ Ruhig Wb. II 149, Mielke Wb. I 227, II 198, *rokmonùs* Kurschat D.-lit. Wb. I 344 п. с. *bescheiden* (sittsam).

91. *Рад* Пр II 173. Лит. *rõds* в переводе библии является не прилагательным, а наречием (ср. *rôds*, gerne adv. Ruhig Wb. I 122). *Rõds* „правда, н. zwar“ не имеет никакого отношения к сл. *radъ*: оно является сокращенною формою 3-го лица наст. времени от глагола *ródau-s*, *ródytis* „показываться“; ср. *rods* arba *rodos* apparet Довконт Prasma 120. *Rõds*, возникшее из **ród(o)s*, первоначально имело значение „кажется“, сохранившееся в восточнолитовской изменённой форме *lõc* : *lõc*, kàd matýtas žmogùs „я, кажется (как будто), видел этого человека“ Dùsetos, Sãlos (Новоалекс. у. Ков. губ.), *loc* kas isz to bus „właśnie co z tego będzie“ Kossarzewski Lituanica 152b, *lots* „jakoby“ l. c. 48a, sienos *loc-gi* angsztos Auszra 1883 255. *Rõds* (Schleicher Lit. Lesebuch 138, 161, 198) представляет собою такой же случай нефонетического сокращения как и *diežmõ* „да вознаградит бог! bóg zapłać!“ (Radvìliškis Шав. у. Ков. г.) из **die(va)s-(u)žmó(ka)* „diẽvas užmóka“ (ср. *diẽsgina* „да сохранит бог!“ Zietela Слоним. у. Гродн. губ.) или *dievažì* „ей богу“ из *diẽvas žìna* „да знает бог!“ (ср. ἴστω νῦν Ζεύς Il. 19,258).

92. *Ракита* Пр II 179 из прасл. **orkūtā* : лтш. *ẽrcis* или *ẽrcetis* „можжевельник“ Эндзелин KZ XLIV 59—61, IF XXXIII 103, *ẽrcetis* „т. с.“ BW 16245, 21306 и *ẽrcitis* BW 16243 var., 23062 (количество *i* неизвестно).

93. *Рак* Пр II 180, ср. Ильинский РФВ LXXIV 125. В литовском языке основной формою является *érkė* „клещ, acarus“, а не *árkė*. Последнюю форму знают только те говоры, в которых всякое начальное *e-* изменилось в *a-*, напр., Велёна, Эйрагола, Ковно, Годлево и др. Лит. диал. *árkė* отнюдь не даёт нам права выводить сл. *rakъ* из **orko-*.

94. *Рама* Пр II 180. Восточнолитовское *rõmčiai* pl. t. „рама“, напр., в Дусятах (Dùsetos), Купишках и др., указывает на зап.-русский оригинал **рамцы* (уменьш.). Из р. *рама* заимствовано лит. *romos* pl. t. (Miežinis).

95. *Рáменье* „лес, граничащий с полем“ Пр II 180 напоминает лит. *armuõ*, род. *armeñs*, вин. *ármenį* „пахотный слой земли“ (viršuñ dìrvos ariamóji žẽmė, kíek žãgrė užkabìna Švčkšna), *ármenes* pl. t. „пахотьба, arìmo mẽtas“ (Kùpiškis, Šimónys), *armenà* „подпочва“ (Ark lig *armenų̃* Kuliaĩ). *Ar-men-* принадлежит к группе лит. *árti* „пахать“, *árklas* „плуг, соха“.

96. *Рамо* Пр II 181. Лит. *armaĩ*, вин. *armùs* „сница, бруски, между которыми вставляется дышло повозки“ (Kvčdarna,

Švėkšna; *armai* „skręty“ Kossarzewski Lituanica 154b), сравниваемое с праслл. *ormo-* „armus“ (Буга Aist. stud. I 133. Trautmann Altpreuss. Sprachd. 347), является западнолитовским заимствованием из нем. *arm*. Родственное слово со сл. *рамо*, нем. *arm* и др. в литовском языке имело другой вид, а именно *irma-* (ср. пр. *irmo*), сохранившееся лишь в сложении: *ìrm-ėdis,-ies* ж. (Dùsetos) или *ìrmėdė* (Vadõkliai) „простуда, ломота в костях или суставах“ („mdłość“ Kossarzewski Lituanica 45a, *irmėdėti* „mdlewać“ l. c.).

97. *Рана* Пр II 182. Лтш. *rẽta* (Сборн. отд. р. яз. и сл. Ак. Н. LXVII 36, Rakstu krājums XV 92) следует переводить словом „рубец“ (н. Narbe), а не „*пупок“ (н. Nabel). Родственное с латышским *rẽta* литовское *retỹs* „рубец“ (Kvėdarna, Юшкевич Лит. сл. I 310 п. с. *dėmẽ*) также не имеет никакой связи с „пупком“.

98. *Рать* Пр II 186. Никакого **erīgs* или **eruotẽs* (ср. Пр I 217 п. с. *ёрник* 1) в латышском языке не существует; есть только *eŗŗuõtiês* (из нем. *sich ärgern*), *eŗŗîgs*, *eŗŗestība* с „двойным“ (долгим) *r* Эндзелин Изв XV,2 217. Если фин. *artti* „раздор, ссора, спор“ индоевропейского происхождения, то в таком случае в сл. *ratь* придётся видеть отражение и.-е. праформы **orə-ti-* и видеть в ней тот же корень, что и в сл. *oriti* (Пр I 658 п. с. *-орить*), лит. *įrù, ìrti* „пороться, расползаться“, *ér-dė-ti* „пороться“, *eř-ta-s* „просторный, обширный“, *ardà* „раздор, несогласие“.

99. *Раз* Пр II 177, Mikkola Ursl. Gr. I 107. Вм. лит. **slúoga* (Пр II 177) следуеть писать *slúogas*. Рядом с *rúožas*, мн. *ruožaĩ* „черта, полоса“ (Dùsetos, Kaũnas, Skãpiškis, Auszra 1885 52) имеется параллельная форма с суффиксом *-to-* : šìtuo *rúožiu* eĩna piẽskos „этою полосою идут пески“ S. Naũmiestis, Nuo tada einantis per vidurį ažero tasai takas, tasai *ruožtas*, likęs vadinamas „Velnio kalnu“ Liet. pasakos, med. mytol. I 33, *rûßtas* dangaus žwėrinnis „Thierkreis am Himmel“ Ruhig Wb. II 350, Mielcke II 469. Чередование гласных в формах *rúož-ta-s* || *rėžiu* „режу“ такое же как и в *plúoš-ta-s* „волокно (соб. отдирок)“ || *plėšiu* „рву, отдираю“.

100. *Ребро* Пр II 191. Лит. *rẽbas*, мн. *rẽbai* „длинная верша, плетенная из прутьев, которую ставят в реке против течения“ (Kùpiškis, Linkuvà, Vabalnỹkas, Jõniškis) вместе с *рабром* находится в родстве с др.-в.-н. *reba, rebo* „виноградная лоза (лат.

vītis)“ S. Feist Kultur 259. Основным значением корня *rebh-* является „сгибаемость“, „гибкость“.

101. *Редок* Пр II 233. Форма **rẽtas* „редкий“ с *ė* (= индоевр. *ē*) литовскому языку чужда. Лит. *erdvas* значит „просторный, обширный“, но не „*далёкий“, как переводит Пр.

102. *Ремесло* Пр II 197, Ильинский Изв XVI,4 14 сл. Относительно лит. *remẽslas* „ремесло“ (Постилла Даукши 1599 г.: *rąmęſłas* 420_{12}, *rąmeſłus* 513_{25}, Margarita Theologica... 1600 г.: *remeſlai* 215b, Punktay Sakimu Ширвида 1629 г. изд. R. Garbe: dayłes aba *remeſłus* 41_{6}, Словарь Ph. Ruhig'a 1747 г.: *Reméſlas* II 190 п. с. *Handwerk*, Рукоп. польско-лит. словарь Дионизия Пашкевича — Poška — около 1818 г.: *remẽsłas* „rzemiosło“, Tatarė Pamoksłaj iszminties ir tejsibes... Suwałkuase 1851: *remesłu* 89 твор. ед.) у всякого невольно может возникнуть подозрение, не является ли оно заимствованием из славянских языков. Говорить о заимствовании формы *remestas* „ремесло“ (*Reméſtas* Ruhig Wb. I 121, II 190, *remeſtas* jû buwo dirbti czėtras Нов. Зав. 1701 г. Деян. апост. 18,3, *Reméſtą* warrau, ich habe, treibe ein Handwerk Mielcke Wb. I 223, kuñterbandos *remẽstą* varýt Mitteil. d. lit. liter. G. I 78, *remẽstas* Kurschat D.-lit. Wb. I 540, 588), повидимому, не приходится. Из русской формы *ремество* мы ожидали бы **remestvas* (ср. *remestva* в XVI в. у Бреткунаса). Лит. *remẽsninkas* „ремесленник“ (*remeſnikams* Enchiridion 1579 г. 4_{31}, *rąmęſnįkai* Пост. Даукши 1599 г. 413_{46}, *remeſnikai* l. c. 575_{41}, *remeſnikai* Пост. Бреткунаса 1591 г. II 212, *remeſnįkas* H. Зав. 1701 г. Apocal. 18,22, *Reméſninkas* Mielcke Wb. II 71 п. с. *Baumann*) восходит к более древней форме *remẽst-ininkas* (ср. Ant darbo numanai gerą *remestininką* у Бродовского. Куршат D.-lit. Wb. I 588 и Шлейхер Lit. Lesebuch 76 ставят неверное ударение). Лит. *remẽsas* „плотник“ (*Remésas, o,* m. ein Handwerk, bes. ein Zimmermann. Plur. *Remésai.* Bauleute Nesselmann Wb. der Lit. Spr. 435) вместе с лтш. *remesis* „плотник“ (Rakstu krājums XVI 40 „namdaris, īpaši kas pastrādā kuoka darbu“ „Dienas lapas“ etn. pielikums 1891 137), род. *remeša* (Ulmann) и tā *remesa* (Rakstu krājums XIV 79), им. мн. *remeši* „ремесленники, amatnicki“ (Rakstu kr. XIV 79) ни в каком уже случае не может быть заподозрено в заимствовании по той причине, что славянские языки не имеют тожественной с балтийскою формы. Суффикс nominis agentis *-eso-* имеется не только в нашем названии „плотника“ *(remẽsa-s)*, но и в следующих других:

a) *burgẽsas* „воркотун, брюзга“ Буга Aist. stud. I 179: *bùrgu, burgė̃ti* „ворчать“, b) *švelpẽsas* „шепелюн“ Буга Aist. stud. I 185: *švélpiu, švélpti* „шепелявить“, c) *velbẽsas* „шепелюн“ Dùsetos, откуда *velbesúoti* „шепелявить“ (*pawelbejóju* Ruhig Wb. II 245, Mielcke Wb. II 327 п. с. *lispeln* опечатка вм. *pawelbeſóju*). Корневая часть слова *remẽsas* родственна с лит. *ramtaũ, ramtýti* „рубить“ (*rąmtiti* o okrąglakach drzcwa : *surąmtik* tus pagalus, porąb te kije Kossarzewski Lituanica 151c, *romtýť* Smil̃giai, *rumtiti* „rąbać, knuć“ Kossarzewski Lituanica 51b), *ram̃tis* „зарубка“, *ram̃tas* „обрубок“ (*rumtas* „odręb, kłoda“ Kossarzewski Lituanica 51b) и *rámdas* „рубец, blizna“ Dùsetos, Juszkiewicz Słownik).

Рядом с *remẽsas* некогда существовала параллельная форма **remẽzdas*, от которой след сохранился в слове *remezd-va* „ремесло“ (Bezzenberger Beiträge zur Gesch. 85, 319).

103. *Ревнив* Пр II 192, Persson Beitr. 770: др.-ц.-сл. видѣвъ же народъ чоудеса господьн҃ꙗ риваахѫ (=„толкали“) дроугъ дроуга Супр. рук. (Leskien Handb.[4] 235). Сл. *riva-* к *ri-nǫ-ti* (Пр II 203 п. с. *ри́нуть*). Корень *rei-* „двигаться“.

104. *Рог* Пр II 207, Буга РФВ LXXIII 342 сл., Изв XVII, 1 42. Вм. пр. **ragintis* „олень“ следует писать *ragingis* (лит. **ragìngas* „ragúotas = рогатый“). „Сани“, „дровни“ у литовцев и латышей получили название от „рога“, так как загнутые полозья своею формою напоминают рога животного: лит. *rãgės*, род. *rãgių* (Буга Aist. stud. I 65, 120, Kùpiškis, Довконт Būdas 22_{18}, Вольтер Лит. хрест. 194_4, Юшкевич Лит. сл. I 165 п. с.; *ãtšlajė*), *rãgos*, род. *rãgų* (Zietela Слоним. у. Гродн. г.), *rãgutės*, род. *rãgučių* (Dùsetos) „дровни“, лтш. *ragavas* BW 12770, 30480, *ragus* BW 14393, 17181, **ragutes*, откуда уменьш. *ragutińas* BW 15960,1, 26876 и *raguteles* BW 23552 „дровни“. Долгое *ā* имеем в лит. *rõgės*, род. *rõgių* „дровни“ (Kamajaĩ), *rõgė* „колюшка, рыбка gasterosteus aculeatus“ (Dùsetos при *rãgė* Sãlos и *raguõtė* Výžuonos) и лтш. *rādz-īte* (уменьш.) „рукоятка?“ (dieva gail'i dzied zuobentińa *rādzītē* BW 32048 „божьи петухи поют на рукоятке меча“). При *rcg-* и *rāg-* в балтийских языках существовала параллельная форма с кратким *e*: лтш. *rę̃gavas* „сани, дровни“ BW 5292 var., 5293, 30600 var., Rakstu kr. XV 70 и фин. (из балт.) *reki* „сани“.

105. *Рок* Пр I 212. В РФВ LXVI 247 сл. для славянского слова *rokъ* (=лит. *rãkas*) „определенное время, срок“ мною

была предложена новая этимология, по которой *rokъ* первоначально имел-де значение „пункт“ (лат. *punctum* || *pungō*) и „копец“ (|| *копать*); ср. лит. *rankù*, *rakaũ*, *rakti* „ковырять, колоть, копать“. Соединение слова *rokъ* = лит. *rãkas* в одну группу со славянским глаголом *rekǫ* „говорю“ (Mikkola Ursl. Gr. I 99) мне казалось невозможным в виду литовско-латышского значения „граница“. В настоящее время подобного семантического затруднения я не нахожу. Значение „граница“ является естественным развитием значения „предел“, „конец“, а последнее в свою очередь легко развивается из значения „судьба“ (ср. др.-р. съмрьти наводяться *рокомъ* жизньнымъ. А безъ *року* смерти нѣту Срезневский Матер. III 163). Таким образом все значения лит. *rãkas* (по Нессельману Wb. 427 „1. относительно времени: пора, определённое время; предел жизни, ожидаемый исход, время родов; время вылупа из яйца птенцов; 2. относительно пространства: предел, конец, граница; обрамка, рама?“) и сл. *rokъ* вполне удовлетворительно выводимы нз основного значения „уречонное“, „урочное“ (sc. время или место).

Несколько новых данных о лит. слове *rãkas* : a) *Rákas, ko,* m. 1. die bestimmte, rechte Zeit, in specie, wenn das Federvieh auskommt, 2. das Ende, Zweck. Ruhig Wb. I 117, *Rákas* mano pareit, mein Ende nahet sich l. c. II 118, ámżis, żio, M. *Rákas, ko,* m. Lebenszeit l. c. II 240, *Rákas, ko,* m. Job. XIV 5 Ziel, des Lebens. Ziel setzen, *Ráką* uźmetu l. c. II 413, Gálas, lo, m. *Rákas, ko,* m. Miėris, rio m. Zweck l. c. II 423 (всё это повторено Mielcke Wb. I 217, II 154, 320, 556, 573), b) Margarita Theologica... Karaliaucziuie... 1600 : Geraſis Diewe | tu żmogui ußmetei *Raką* giwenti kurio negal pereiti | neſa ghis ſawa nuſtatitą czieſą... XLVII, Mokinkem tadą paßinti ir dumoti | man galą buſenti | ir manam Giwenimui *Raką* ußmeſtą XLVII, c) Kniga Nobażniſtes... Kiedayniſe... 1653 : Kunás widuia ißſeáka | Máns be *ráka* 42, d) baigiant(i)ės *rakui* Liet. pasakos, med. mytol. I 12, atėjo toj diena *rako* l. c. II 24, e) Kamī asz judums ieszkosiù, *rakuj* atejùs Довконт Pasakas Phedro 11, neīszbręns iki *rako* Довконт Tab. aug. 45, f) *rakas* „termin“ рукоп. словарь вост.-лит. наречия (в архиве Литов. научн. общ. в Вильне), kiaušìnis pùsėj *rãko* „яйцо после истечения половины времени до вылупления *(pra-si-rakīmas)* птенца“ Kùpiškis, откуда *pusiáurakis* = *Puſſáu-Rakis, kio,* m. die Hälfte der Weiber, der sitzenden Hühner etc. Ruhig Wb. I 118.

Хотя лит. *rãkas* в значении „граница“ и совпадает в семантическом отношении с др.-швед. *rā* „межевой знак“ (из герм. *rahō* ж.), но в этимологическом отношении эти слова, повидимому, различного происхождения. Др.-шведское слово, как отметил E. Lidén Studien zur altind. und vergl. Sprachg. 81, первоначально значило не „границу“, а „шест“, „жердь“ (веху), между тем как лит. *rãkas* своё значение развило из „предела“, „конца“. Германскому *rahō* „шест, жердь“ (Lidén l. c., Fick III⁴ 335) имеется полное соответствие в лтш. *raka* „вица качелей“ Rakstu krājums II 60.

106. *Ронжа* Пр II 213. Птица „ореховка“, „лесная воронка“, „ракша“ у литовцев называется *rą́šis,-ies* ж. *(rą́šė)* или *rę́šis,-ies* ж. *(rę́šas)* : 1) *rán̆šis*, род. *rán̆šys* Ežvilkas, Tauragė, *roszis* Šeduvà (Mitteil. d. lit. liter. Ges. I 232), 2) *rǫ́nši* Kvėdarna, *rąnsze* ir krakė meletaj sakę Довконт Dajnes 141, juodóji *ráše*, žalióji *ráše* Šakýna из *rą́šė*, 3) *rę́nšis* ir krakė Юшкевич Liet. dainos № 219, 11, *reszas* Šeduvà (Mit I 232) из *rę́šas*, *rénšis* Юшкевич Лит. сл. I 692 п. с. *juõzganas*. Р. *ронжа* напоминает лтш. *ruoze* (б. м. = *ruõze* Rakstu krājums XV 92?) из пралтш. **ránžē*, а р. *ракша* — лит. *rą́šė*. Кто и у кого заимствовал? Родство балтийских и русских форм исключено.

107. *Ропуха* Пр II 215 : лтш. *rẽpêt* „покрываться корою от грязи“ (Kājas gluži *aprẽpẽjusas*, t. i. mẹlnumi, netīrumi jàu ìeaûgušì âdâ) Rakstu kr. XV 70 : лтш. *repis* „мозоль, рубец“.

108. *Роса* Пр II 215. Праздник Ивана Купалы в западной России носил (носит?) название „Роса“ (Даль III³ 1716). С подобным названием существовал праздник также у литовцев, как об этом можно судить на основании слов песни (Юшкевич Liet. dainos № 210,4): *Rasõs* švẹñtė kaĩp atẽjo, šiẽną pjáuti jaũ reikẽjo „когда пришол праздник „Росы“, уже надо было косить сено“. Откуда это название и каково его отношение к *роса* „ros, δρόσος“?

109. *Росомáха* Пр II 216. Ср. что говорит географ Меркатор (1512—1594 г.) о росомахе в Lietuvių Tauta I 74 : est in Lithuania animal voracissimum *Rossomaka* dictum, magnitudine canem, facie felem, corpore et cauda vulpem referens, colore nigrum. Cadaveribus vescitur. Сравнительно недавно росомаха еще встречалась в Беловежской пуще.

110. *Рéнда* (севск.) Пр I 8 под словом *аренда*. Вост.-лит., напр., в Дусятах, *rindà*, род. *riñdãs* (из **rendà*, род. *reñdos*) „арен-

да“ указывает на существование белорусской формы *рéнда (ср. рендáрь у Носовича).

111. *Рѣсьнъ* Пр II 236. Сравниваемое со сл. *rěsno-* лит. *ráiškus* „ясный, выразительный“ (Kvědarna, *ráyβkei* adv. Даукша Post. 62_{21}) находится в родстве с лит. *réiškiu, réikšti* „объявлять; выражать, значить“.

112. *Резать* Пр II 234. Имен. ед. **rėžỹs* (лит.) „черта“ Шлейхером построен неправильно на основании вин. ед. (tùrįs sù šoblè apliñk savè *rěžį* apsirěžt Lit. Lesebuch 177); должно быть *rěžis*, как на самом деле имеется во всех известных мне говорах. Лтш. *reĩza (reize)* не имеет никакого отношения к глаголу *резать* (лит. *rěžti*), так как оно является заимствованием из нем. *reise* Эндзелин BB XXIX 179[1].

Вместо лит. *rěžiu, rěžti* „режу; делаю черту“ (Явнис Поневежские говоры литовского языка I 127, 128, Dùsetos, S. Naũmiestis, *reźiu*, rimam facio, vulnero Schultze Compendium 50, *surėžei* mâiβą Даукша Post. $577_{8,10}$, *surėžitas* 577_{9}, *ſureżei* nůmarůnį 577_{20}) некоторые языковеды, полагаясь на авторитет Куршата, пишут **ríežiu, *ríežti* Persson Stud. 22, Beitr. 840, Mikkola Ursl. Gr. I 107, Ильинский РФВ LXXIV 122. По показанию литовских говоров, строго различающих *ė* (и.-е. *ē*) от дифтонга *ie* (и.-е. *ei* или *ēi*), вместо **ríežiu* следует писать *rěžiu*.

113. Б.-р. *rezhini,-ń* (liczba mn.) „łęki drewniane siatką okryte do noszenia między niemi siana, lub słomy do obory“ J. Czeczot Piosnki (Новогрудский уезд Мин. г.), „плетёный пехтерь“ является заимствованием из лит. *rẽzginės*, род. *rẽzginių* „верёвочная сетка для сена или соломы, пехтерь“ (Dùsetos, Subačius, Vabalnỹkas) : *rezginės* „die Vorrichtung zum Tragen des Viehfutters (Heu, Stroh) aus der Scheune zum Stall. Sie besteht aus zwei Hälften, jede aus einem zum Halbkreis gebogenen Stock, ausgeflochten mit einem dünnen Strick“ Šeduvà (Mit I 232), *rezginės* około Janopola, Powondenia, a to samo około Worń riekstei (= верхне-лит. *rėkščiai*) Kossarzewski Lituanica 87b, *rezginės* „podbiorki“ 1. c. 51a, Nẽšė mẽdų *rẽzginėse* Юшкевич Liet. dainos № 141,8; ср. лтш. *režģenes* „пестер“. В нижнелитовском наречии словом *rẽzginės* (*resgĩnes* ar wyžĩnas Довконт Būdas 40), ед. *rezginẽ* (vienà *rezginẽ* nusmùkti norẽjo Prökuls Mit I 343) называется другой продукт „плетения“ (лит. *rezgù, rèzgti*, лтш. *režģêt* „плести“), а именно — „лыковые лапти“. Ср. лит. *rẽzgis,-io* м. „сетчатый кошель для сена = máišė“ Kvědarna, *rezgelė* „koszałka“ Kos-

sarzewski Lituanica 51a, *rẽkstis, -čio* „пехтерь“ (=„iš virvių padirbtas platus maišas šienui kelionei įsikimšti; tokiuo pat būdu nurazgytas kaip ir tinklas“ Alsėdžiai, Mósėdis, Plùngė, Salantaĩ= *máišė* Dùsetos, Kupiškis; kieno *rekstis* to ir kumelis Волончевский Wajku Kningiele 63, atsigule ąnt swetimu *rekstiu* [твор. ед.], dabar pons *rekste* [род. ед.] atjem nu manęs kumeli l. c.), *rẽgzčiai* pl. t. „т. с.“ (*rẽkstei* Ežvilkas, *rekstey* „nosidło do noszenia pokarmu na plecach“ Paszkiewicz Słownik, рукоп.), *rẽkščiai* „rẽzginės“ (Šakýna, Šiauliaĩ; Eĩk, màno vaikél! àš táu añt tàvo svõdbos paklausýsiu, sù *rẽkščiais* vandeñs atnèšiu Mielcke Wb. I 222); *rẽkstis* или *rekstỹs* „корзина“ (*rekſtiię* Даукша Post. изд. Вольтера 277_1, dwîliką *rekſciú* l. c. 166_{10}, ſeptînis *rekßczius* l. c. по оригин. 300_1), *rekstẽlė* (уменьш.) „корзина, лукошко“ Õniškis (Hanuszyszki Новоалекс. у. Ков. г.), *rẽkštas* „носилки для сена или соломы, состоящие из одной половины (в rẽzginės две половины)“ Kvẽdarna.

Виленский (M. Orgelbrand 1861) „Słownik języka polskiego“ знает слово *rezginy* мн. („dwa łęki drewniane, zaplecione sznurkami, pomiędzy które zakłada się siano lub słoma do przenoszenia“) как провинциализм.

О этимологической группе *rezgù, rẽzginės* и др. см. у Фика Vergl. Wb. I^4 118, 301, 529, Бругмана Grundr. I^2 731, 789, Walde Lat. et. Wb. под словом *restis*, Schrader Reallex. 841.

114. *Ряб* Пр II 240. Формы *ėrubẽ, jėrubẽ* „рябчик“ литовскою диалектологиею до сих пор не подтвердились (Куршат их из своего собственного говора не знал); их знает только словарь Ruhig'a: *Jėrubbė* II 191 (Mielcke II 254) рядом с *Jerublė* „Haselhuhn“ I 47 (*Jerublė* опечатка вм. *Jerubbė* перешедшая в словарь Mielcke, а оттуда и в другие: *Jėrublė* I 67 рядом с *Erubė, Jėrubė* и *Jerublė* I 94 рядом с *Jėrubė*). Достоверно известна лишь форма *jerubẽ* (при *jerumbẽ* И. О. Яблонский у Юшкевича Лит. сл. I 684): *jerubẽ* Príenai, Юшкевич Liet. dainos № 219,18; 1064,5, *jerubie* Довконт Prasma 6_{14} и *jerube* (ударение не на окончании) „jarząbek“ Довконт Польск.-лит. словарь (рук.), Paszkiewicz Słownik (рукоп.); *jerubis* „jarząbek“ Juszkiewicz Słownik (рукоп.), Kossarzewski Lituanica 123b. При *jerubẽ* существует параллельная форма с долгим *ū*: *jerūbė* „рябчик“ (Skãpiškis, Jõniškis) или „пёстрая корова“ (rainúota kárvė, bėraĩ támsi, margà Jõniškis Шав. у.).

При родстве латышскому *ir̃be* „рябчик, куропатка“ (Rakstu kr. XV 78) в литовском языке соответствовала бы форма **ìrbė*. На самом же деле вместо **ìrbė* находим две формы с *j* и другим вокализмом : a) *jìerbė* „рябчик“ Юшкевич Лит. сл. I 684, Kùpiškis, Vadõkliai и b) *jérbė* „рябчик“ Lìnkmenes, Kossarzewski Lituanica 45a, Рукоп. словарь вост.-лит. наречия (в архиве Лит. научного об. в Вильне).

Отношение литовских форм *jerubẽ* || *jerū̃bė* || *jerumbẽ* || *jìerbė* || *jérbė* к сл. **jerębь* (м.-р. *орябок*, ц.-сл. **ерѧбь** Соболевский Лекции[4] 93) и лтш. *ir̃be* довольно темное. Литовские формы с *u(m)* || *ū* очень просто объяснялись бы заимствованием при наличности славянской формы с *ǫ*, т. е. из **jerǫbь*. Но и в таком случае лтш. *ir̃be* вместе с лит. *jìerbė* (м. б. из лтш. диал. *iẽrbe* с „*ier* + Cons.“ из „*ir* + Cons.“?) остались бы необъясненными.

115. *Ряжка* Пр II 24, б.-р. *raszka* (Новогруд. у., с отвердевшим *r*) „naczynie drewniane, czasem z jedną rączką, bez uch, do zlewania czego“ J. Czeczot Piosnki 88. Из белорусского это слово проникло и в литовский язык в форме *rėčkà*, род. *rėčkos* „небольшая кадь (Dùsetos)“ : *rėczkà* „сосуд для черпанья“ Ruhig Wb. II 355, жем. *rieczka (ie* из *ė)*, kipe „koncw“ Kossarzewski Lituanica 37a.

116. *Редька* Пр II 194, *рёдка* новгор. РФВ LXXI 332. Русская форма слова восходит к **rьdьka*. Лит. *ridìkas* вместе с лтш. *rutkis*, род. *rutka* „редька“ указывают на существование западнорусской (кривичской) формы **rьdьkъ* (муж. р.). В части кривичских (лтш. krìevi „русские“) говоров **rьdьkъ* после отвердения *r* изменился в **rъdьkъ*. Кривичскую форму **rъdьkъ* предполагает не только лтш. *rutkis* (из **rutkas*, **rudikas*), но и восточнолитовское *rudìkas* „редька“ (Dùsetos, Kossarzewski Lituanica 51b). Лтш. *krusts* „крест“ (при *krists* BW 1312,2; 1618) также говорит в пользу отвердения *r* в части кривичских говоров, непосредственно влиявших на латышей (resp. литовцев).

117. *Рыстати* Пр II 204, зап.-р. *рыстию* „рысью“ Соболевский Лекции[4] 114, ц.-сл. *ристаниѥ* „cursus“ : лит. *risnóti* „бежать мелкою рысью“ Юшкевич Лит. сл. I 369 п. с. *dursnóti*, Довконт Pasakas Phedro 26 из **rist-nó-ti*, *riščiúoti* „бежать рысью“ Kalvaitis Prūs. liet. dainos Nr. 91, жем. *ristė* „рысью“ Юшкевич Лит. сл. I 236 п. с. *brikšnóti* (*risti* joti „kłusować“ Довконт рукоп. пол.-лит. слов., *rysty* biegty „rysią, kłusem“ рук.

слов. говора Laũkžemis) из пралит. **ristjắn* (твор. ед. к им. ед. **ristjắ* = жем. *riste* Довконт l. c. „kłus“), *rìstas* „рысак (?)“ эпитет коня (žirgẽlis) в народных песнях.

118. *Ройстро* Литов. метрика 1520 г. (Русская историч. библиотека т. XX 1486) „кустовое болото“ : тоє *ройстро* ему єсмо присудили; не въ которомъ *ройстрѣ* и сеножатехъ подле Жижмы (въ Лидскомъ пов.). *Ройстро* переделано из **ройсто* под влиянием „рейстръ“; ср. пл. *rojst,-u* „miejsce bagniste, porosłe trawą, mchem, łozą, grzęzawica, bagno“ Słownik języka polskiego Wilno 1861 p. 1360. Зап.-р. *ройст(р)о* и польск. провинц. *rojst* являются заимствованием из лит. *raĩstas*, мн. *raĩstai* (Dùsetos, Kùpiškis, Lìnkmenes, Punià) „вязкое болото, покрытое ольшняком“ : *rayſtas* „bagnisko (palus)“ Szyrwid Dictionarium^{5} 4, „trzęsawica“ l. c. 373, ážu wienu *rayſtu* ir bałás Punktay Sakimu 1644 г. 99, *raĩstas* nebùs bè vélnio „нет болота без чорта“ Вольтер Лит. хрест. 244_{13}, per girres ir neišžengamus *raistus* Довконт у Вольтера Об этнограф. поездке 126_{9}, *raĩstas* Юшкевич Лит. сл. I 182 п. с. *bagnà*, 306 п. с. *degsnỹs*, Сборн. Отд. р. яз. и сл. Акад. Н. LXXVII № 2 23, Leskien Bild. der Nom. 534 (годлевское *reĩstas* Leskien-Brugmann Lit. Volksl. u. Märchen 161 гипернормализм вм. *raĩstas*, так как в годлевском говоре *reĩ* и *rei* изменилось в *rai*, а *réi* сохранилось без изменения), *raĩstas* „мокроватый луг, поросший кустарником“ (apýsausė pieva krūmais apžėlusi Salantaĩ).

Этимология литовского слова *raĩstas* мне неизвестна. Фин. *raisio* „болото, топь“ к литовскому слову может быть не имеет никакого отношения (иначе Būga Aist. stud. I 83).

119. *Рубеж* Пр II 218, Ильинский Изв XVI,4 15, *рубить* Пр II 220. Со сл. корнем *rǫb-* „рубить“ находятся в родстве следующие литовские слова : I. *rumb-* : 1) *rumbà,-ōs*, мн. *rumbos* „рубец от зажившей раны“ Mósėdis, Salantaĩ, Šãtės = лтш. *rumba* „бугорок“ (Ulmann), „пуговица“ BW 20556 var., l. c. 3 : *rumba* (randas) M. Veitas Apie gyvulių ligas 18, gumbaj, *rumbas*, rūpas ir kĩjtjmes Довконт Ape sodnus 9, *rumbà* „подрубленный край, шов, рубец“ Mielcke Wb. I 229; 2) *rumbas*, мн. *rumbaĩ* „рубец от зажившей раны“ (Kùpiškis, Lìnkmenes), „подрубленный край, кайма“ (Dùsetos, Kvėdarna, Kurschat D.-lit. Wb. I 255 „Narbe“, Mielcke Wb. I 229, II 430, Kossarzewski Lituanica 39b), „шишка, желвак“ (*rumbas* v. gumbas „guz“ Kossarzewski Lituanica 51b); 3) *rumbėti* и *rùmbėti* „покрываться рубцами, заживать“ : *ap-rumba*

mẽdis „der Baum verheilt, kriegt eine Nath“ Mielcke Wb. I 9, 229, kárvės uodegà *rumb*, *nurumbėjo* Kvėdarna, ronà *ap-rumbėja* „Die Wunde harscht, benarbt heilend“ Kurschat D.-lit. Wb. I 590, *su-rumbėjęs* Kurschat l. c. II 177 п. с. *schwielig*, Kùpiškis, Dùsetos = *su-rùmbėjęs* Mósėdis, Salantaĩ, Tvẽrai, *su-rumbės* ir suretės ronos Auszra 1885 4, žijwie didej palengwaj *te-rumbie* Довконт Ape sodnus 153, *ùž-rumbie* žijwie l. c. 64; 4) *rùmbstu*, *rùmbau*, *rùmbti* „покрываться рубцами“ : *nurùmbo* rankà kaĩp bėržas ruoplỹs Alsėdžiai; 5) *rumbúotas* „покрытый рубцами“ Mósėdis, Salantaĩ : *rumbuotas* „nasiekany, cicatricosus“ Szyrwid Dict.[5] 169, vìsos gýslos jõ *rumbúotos* Вольтер Лит. хрест. 209_{11} : *rumbúotinis* vẽzdas „зарубчатая палка“ Šeduvà (Mit I 232); 6) *rumbúoju*, *rumbúoti* „сгибать в сборки (в деле швей)“ ср. Mielcke Wb. II 308.

II. *ramb-* : 1) *ap-si-rambiju* „ich stelle mich träg, werde träg“ Mielcke Wb. I 217; 2) *rambùs* „ленивый, кого надо погонять кнутом (соб. „рубить“)“, adv. *ramb̃iai* : *rambùs* arklỹs Mielcke Wb. II 177, 370, Tataré Pamokslaj 114.

III. *remb-* : 1. a) *rémbėti* „покрываться рубцами, заживать“ : Mẽdis *surémbėjęs*, ronà (žaizdà) *surémbėjusi* Jõniškis, *surémbėjęs* — káulas arbà mẽdis pérlaužtas, kuř suáugęs Šakýna, kàd tìk suráišiosi, *surémbės* l. c., b) *rémbėti* „хиреть, останавливаться в росте“ : mẽdis, paršẽlis *rémbė(ja)* Plãteliai, c) *rémbėti* „набираться сил, крепнуть“ : *į-rémbėjo* (= sutvìrtėjo, pilnas výras), jaũ nebesuvaldýsi Šakýna, Kaĩp tvìrts, taĩp jaũ *įrémbėjęs* ỹr kaĩp arklỹs l. c., d) *rémbėti* „становиться ленивым (соб. „рубимым“)“ : *ap-ſi-rembju*, *-ėti* „ich stelle mich träg, werde träg“ Mielcke Wb. I 217, *Apſi-rémbja*, Apſimulwije Arklys „faul werden“ Ruhig Wb. II 135 (Mielcke II 177); 2) *rembti*, *ap-si-rembiu* „делаться ленивым“ Юшкевич Лит. сл. I 72.

Лит. *rumbyti* „рубить“ (kasgi mate kad asz wienas tokie didele giriszcze *iszrumbicze*? Tataré Pamokslaj 128), повидимому, является заимствованием из польского языка.

Из латышского языка сюда принадлежат: 1) *rumb̃a* „стýпица“ (соб. „обрубок“ BW 15613, 16393, *rumba* „бугорок“ (Kronwald) или „пуговица“ BW 20556 var., l. c. 3; 2) *rumbulis* „чурбан, круглый отрубок дерева“; 3) *rimba* „кружок, диск“ (соб. „отрубок“). То обстоятельство, что в латышском *rumb̃a* тавтосиллабическое *m* не подверглось вокализации, показывает, что корень *remb(h)-* „рубить“ является продуктом соединения корня *rem-* с корневым распространителем *b(h)*. Если бы *m* в корне

remb восходило к индоевропейскому *n*, то оно в латышском языке вокализировалось бы, иначе говоря, вместо *rum̃ba* имелось бы **rũba*; ср. лтш. *zùobs* „зуб“ = лит. *žam̃bas* „острый угол“ из и.-е. **ĝonbho-s* (ср. Hirt Ablaut § 643 и р. *знобить* при *зябнуть*, *прозябать* || лит. *žémbėti*). Что тавтосиллабическое *m* перед *b* и *p* в латышском языке сохранялось, а *n* в том же положении вокализировалось, может считаться доказанным после статьи И. М. Эндзелина „О судьбе носовых в латышском языке“ (в Известиях Отд. р. яз. и сл. Академии Наук XV (1910 г.) кн. 2 204 сл.).

Корень *remb(h)-* „рубить“ разлагается на *rem* + корневой распространитель или „детерминант“ *b(h)*. В чистом виде корень *rem-* „рубить“ сохранился в литовско-латышском названии „плотника“ (лит. *remẽsas*, лтш. *remesis*, род. *remesa*) и в др.-р. *ремезъ* „мастер, рабочий“ (Ильинский Изв XVI,4 15). Корень *rem-* известен не только с губным, но также и с зубным детерминантами, а именно: 1) лит. *rám-da-s* „рубец от зажившей раны“ (Dùsetos) и 2) лит. *rem̃-ta-s* „обрубок, чурбан“ (Biržai, Smilgiai).

И.-е. **romb(h)o-s* (р. *руб*, *рýба*, срб. *rũb*, *rũba*) в латышском языке должно бы было отразиться в виде **ràmbs* (и.-европейское *m* не подвергается вокализации!), а потому лтш. *rùobs* „зарубка“, равно как и *rùobeža* „граница“, мы принуждены считать заимствованием из русского языка.

Вокализм литовско-латышских форм *rémbėti* || лтш. *rimba* || *rambùs* || *rum̃bas* ничем не отличается от вокализма следующих форм: a) лит. *renčiù* || *riñtis* || *rañtas* || *rùntinu* „бью, колочу“ Eřžvilkas, b) *slenkù* || *sliñkas* || *pa-slankùs* || *sluñkius*, c) *lémti* || *lìmti* || *lámstai* || лтш. *lumsti*, d) *témstu* || лтш. *timsa* BW 3615, 30006 || лит. *tamsà* || лтш. *tùmsa*, e) *kremslė̃* || лтш. *krim̃slis* || *kramslė̃* || лтш. *krum̃slis* „хрящ“ (Bielenstein Let. Spr. I 68) Būga Aist. stud. I 110, f) лтш. *pempucīte* BW 21213, *pempele* BW 18831 var. || лтш. *pimpis*, пр. *pa-pimpis* „подседельная подушка“ || лтш. *pàmpt* „пухнуть“ || лтш. *pum̃pa* „горб, опухоль, нарост, шишка“, лит. *pumpótaukšlis* „дождевик, lycoperdon bovista“, g) лит. *blendìs* || *blindìs* || *blìndė* „бредина, salix caprea“ Būga Aist. stud. I 110.

120. *Рухнуть* Пр II 228. Вм. лит. **rúsas* „яма (для картофеля на зиму)“ следует писать *rūsas*, так как интонация этого слова не засвидетельствована. Лит. *rušus* „деятельный, рабо-

тящий", *rušėti* (ср. расглагольствования Persson'a BB XIX 274) или *rušauti* „быть деятельным, подвижным" до сих пор мною не найдены ни в памятниках, ни в живой речи. Мне известно не **ruš-*, а *ruoš-* : *ruošùs* „деятельный" (*ruoſus* „sprawny, industrius, navus, strenuus" Szyrwid Dict.[5] 349), *ruošà,-õs*, вин. *ruõšą* „приготовление (Kàs tè? ilgõs *ruošõs* — vá!gyt neinì Dùsetos); уход за хозяйством, скотом (Dùsetos, Lìnkmenes, Subãčius)", *ruošiù, ruošiaũ, ruõšti* „приготовлять" l. c.; ср. лтш. *rùosîgs* „дельный, подвижной", *rùosîtiês* „хлопотать, суетиться" (интонация по Rakstu kr. XV 92).

Сл. *rušiti* (срб. *rȕšiti*, р. *рȳшить*) имеет такую же интонацию, как и лит. *riáušės*, род. *riáušių* pl. t. „суматоха, скандал: погром" : Parẽjęs gìrtas visókių *riáušių* pridìrbo (S. Naũmiestis), Kám jũs čià *riáušes* kẽliat (dìrbat netvarką, šẽlstat)? Eržvilkas.

Из латышского языка к слав. этимологической группе *rux-* (из и.-е. *rous-* : лит. *rausiù* „рою" [лтш. *ràušu, ràust* KZ XLIII 30, Rakstu kr. XV 92], *rūsìs,-iẽs* „погреб" Ilguvà) м. б. относится *ràušuôs,-suôs, ràustiês* „1. вставать (*Ràusîs* nu gùltas!), 2. карабкаться, взбираться (*Ràusîs* kùkâ!)" Rakstu kr. XV 133. *-s-* латышского *raus-* может одинаково отражать как лит. *s (rausiù)*, так и лит. *š (riáušės)* из и.-е. *ḱ, sḱ* и *ḱs*.

121. *Рдеть, руда* Пр II 190, Буга РФВ LXXV 141. Вм. лит. **rudėti* „ржаветь" (ср. также Brugmann Gr. I[2] 522) и **rudìs* „ржавчина" следует писать *rūdėti* (Kvẽdarna, Mósėdis при *rudėti* „становиться рыжим" Kvėdarna) и *rūdìs*. Ср. лит. *raudà,-õs, raũdą* Kvẽdarna, Šeduvà = лтш. *ràuda* „плотва, leuciscus rutilus" Rakstu kr. IX 94, XV 91, BW 19620; 28255,1; лит. *rũdas* „зарница" Dùsetos; лтш. *rùsa* „ржавчина, ржа, зарница", *rùsęns* „ржавый", *rùsêt* „ржаветь" Rakstu kr. XV 92 (IX 29); лтш. *ruzgs* „красноватый" (iẽsafkans : *Ruzgas* lapas) Rakstu kr. XV 133.

122. *Рупить* Пр II 224, б.-р. *rupić, rupić ca* „troskać, troszczyć się o co", *rupliwy* „troskliwy, staranny" Czeczot Piosnki 89. Велико-рус. (пск., твр., смл., кал., орл.) *рупит* мне купить лошадь эту = лит. mán *rũpi* pirkti šitą árklį, бело-рус. тобе *рупиць* сказаць = táu *rũpi* pasakýti, мало-рус. не *рупыть* мени домивка = *nerũpi* mán ũkis и диал. польск. *rupi* „берёт забота = лит. *rũpi*" (Виленский Słownik języka polskiego) в такой мере совпадают с литовским *rũpi* значением и формою (в.-р., б.-р., м.-р. из *rupi-tь*, пл. *rupi*), что невольно является мысль о заимствовании диалектического русско-польского *rupi(tь)* „берёт забо-

та“ из литовского *rũpi* (лтш. *rũp*) „т. с.“. Ср. что сказано Преображенским об отношении русского и польского слова к литовскому. Для смоленского *рупит* (мне) литовское происхождение принимается академиком А. И. Соболевским в статье „Где жила Литва?“ Известия Академии Наук 1911 стр. 1054. Итак, славянское происхождение русского (в.-р., б.-р. и м.-р.) диал. *рupiть* и польского диал. *rupi* находится под вполне основательным подозрением. Но даже и считая заимствование безличного глагола *rupi(ть)* из лит. *rũpi* неподлежащим сомнению, мы, всё-таки, принуждены будем признать, что славянским языком корень *rup-* (ступень, соответствующая лит. *raup-*) „рыть, копать“ не был чужд. Его мы имеем в следующих славянских словах: а) srb. *rȕpa*, блг. *rúpa* „яма“, м.-р. *pijna* „яма для хранения картофеля“, чш. *rupa* „пещера“: др.-инд. *rōpa-* ср. „яма, пещера“ Fick II^3 645, др.-исл. *rauf* ж. „яма, отверстие“ Rozwadowski IF Anz. X 269, Fick III^4 352, b) пл. *ruṕ*, род. *rupia* мж. „oxyuris s. ascaris vermicularis, глиста“, откуда переносно *rupie* мн. ч. „забота, печаль“ (пословица: każdy ma swoje *rupie* Виленский Słown. jęz. pol. 1425), чш. *roup* „ascaris, глиста, острица“.

Из балтийских языков к нашей этимологической группе принадлежат следующие слова: I. *raup-*: 1) лтш. *raupa* „шерешь, шероховатость“, 2) лит. *raũpas* „оспинка“, мн. *raupaĩ* „оспа“ Dùsetos, Linkmenes: ſchů du ſunkei ſirga | kits *raupais* („проказа“) antras kaulu ligga Бреткунас Post. I 189, ápćiſtiti buwo *raupay* io Summa... Kiedaynise 1653 p. 32, *raupay* „ospice“ Szyrwid Dict.^{5} 233, 3) лит. *raupaũ*, *raupiaũ*, *raupýti* „ковырять, долбить“, ср. Юшкевич Лит. сл. I 622 п. с. *iš-ruõpti*, 4) лит. *raupiù*, *raupiaũ*, *raũpti* „делать дыру, желобить (dúobti)“ Kvėdarna, 5) лтш. *ràupjš* „шероховатый“ (*ràupja* âda) из *raupja-*, 6) лит. *rauplẽ* „оспинка“, мн. *raũplės* „оспа“ Alsėdžiai, Kvėdarna, Mósėdis, prãgaro (pekłos Ивинский Kalend. XV 33) *rauplẽ* „сибирская язва“ Kvėdarna, Veitas Apie gyvulių ligas 156 (и velnio *rauplė* l. c. 5), *rauplėmis* seĩga Mielcke Wb. I 220, II 375, Kitta ligga ira *Rauples*, kitta raupſai Бреткунас Post. I 188, Muſu waikai | kartais ir ſenni ſerga *rauplemis* l. c., 7) лит. *raũpsas* и pl. t. (Kurschat D.-lit. Wb. I 149 п. с. *Aussatz*) *raupsaĩ* „проказа“: *raupſas* „der Aussatz“ Ruhig Wb. I 119, II 46, *ráupſą* ſlápia ir dągo Даукша Post. 329$_{14}$, ſzmogus *Raupſais* ſergans

Бретκунас Post. I 186, tůjaus nůg jo atſtójo *raupſai* H. Зав. 1701 г. Marc. 1,42.

II. *rup-* : 1) лит. *rupė* „улитка“ : *ruppė* „ein Muschel“ Ruhig Wb. I 125, Geldinnė, dėžinnė warlė, *ruppė* l. c. II 261 п. с. *Muschel*, 2) лит. *rupės* pl. t. „колика у лошадей“ : *ruppės* „die Bauchbütte (der Pferde)“ Ruhig Wb. I 125, *ruppės* l. c. II 54 п. с. *Bauchleiss*, arklys *ruppėmis* ſerga „das Pferd hat die Fiebel“ Mielke Wb. II 184, 3) лит. *rùpkė* „жаба“ Kvėdarna (исключительно как ругательство)“ : *rupkė* „ropucha“ Kossarzewski Lituanica 138b, 4) лит. *rupšnà* „корельская береза, свиль берёзовая“ РФВ LXV 307 : Kuĩ einì *rùpšna*? „куда идёшь г. (= паршивец?)?“ Sintautaĩ, 5) лит. *rumpù*, *rupaũ*, *rùpti* „шершаветь, паршиветь, грубеть“ Ežvilkas : *rupti* „stać się grubym, grubijańskim“ Kossarzewski Lituanica 51b, 6) лит. *rùpuižė* „жаба“ Kurschat Gram. § 644, BB VIII 113 : *ruppuižė* „die Kröte“ Ruhig I 125 (*reppuižė* l. c. II 233 опечатка вм. *ruppuižė* Mielcke Wb. II 310), 7) лит. *rupùs* „крупный“ Dùsetos (*rupì* druskà, *rùpūs* mìltai) = лтш. *rupjš* „т. с.“ : sìnkūs (им. ед. sìnkus „мелкий“) ir *rùpūs* mìltai Lìnkmenes, *rupùs* „gruby, grubijański“ Kossarzewski Lituanica 51b, 8) лтш. *rupucis* „жаба“ Bielenstein Let. Spr. I 70, „żaba wielka krostawa“ Kurmin 256, 9) лит. *rùpūžė* BB VIII 113, Schleicher Lit. Lesebuch 123, Dùsetos, Kvėdarna : vėlne, kõ *rupūžioji* (ругаешься словом *rùpūžė*) kaĩp gyvãtė? Kantaũčiai.

III. *rūp-* : 1) лит. *rūpa* „забота“ (jìs tùri... *rūpą* Юшкевич Лит. сл. I 20 п. с. *ankštis*), лтш. *rūpas* pl. t. „забота, печаль“ : рус. *pyná* (На него некак *pyná* напала) „тоска“ из литовского, 2) лит. *rūpė* sing. t. „забота, печаль“ (*rūpę* tùri) Dùsetos = лтш. *rūpes* pl. „забота“ IF XXXIII 109, 3) лит. *rūpẽsnis,-io* „забота, печаль“ Kaltinėnai, Kvėdarna, Veivìrženai (с двумя ударениями; одно ударение в твор. ед. *rūpesniu*, вин. мн. *rūpesnius*), *rūpẽsnis,-io* Mósėdis, Plùngė, Salantaĩ (при *mókẽsnis* l. c. с двумя ударениями) : matuszęs *rupesnis* Довконт Dajnes 92, *rupesnys* „maeror“ Довконт Żodrodys 25, Kieno wajkaj to ĩr *rupesnej* Довконт Apiniû aug. 42, 4) лит. *rūpestis,-ies* муж. р. „забота, печаль“ Ruhig Wb. II 330 п. с. *Sorge*, Kurschat D.-lit. Wb. I 64, 221, II 192, Schleicher Lit. Lesebuch 175, 208, Вольтер Лит. хрест. 219_{11} : *rūpestis,-ies* жен. р. Dùsetos, Lìnkmenes, Liet. pasakos yvairios IV 224 : t o k i a ira *rupeſtis* kuno Ширвид Punktay Sakimu 1644 г. 63, żmones... ne turi *rupest-es* (окончание *-es* консонантных основ) l. c. 86, *rupeſties* ne dárikite l. c. 178 : *rūpestis,-čio*

(новообразование по *-i-/-ja-* склонению типа *žõdis, žodžio*) муж. р. Batakiaĩ, Skirsnemùnė, Schleicher Lit. Lsb. 215 : didžéuſes *rûpęſtis* Даукша Post. 333_{19}, *rûpęſcio* 333_{16}, wiſſas *rupeſtis* Willent 1579 г. 2_{31}, *rupeſczei* ir godas 21_4, *rupeſteis* penukſchla 47_7, 5) лит. *rũpi, rūpėjo, rūpėti* „заботит, интересует, гребтится, скребёт на душе“ = лтш. *rũp, rũpêt* „т. с.“, *rũpêtiês* „заботиться, печаловаться“ IF XXXIII 109, 6) лит. *rûpinu, rûpinti* „снабжать, доставлять что-либо нужное“ : tõ píeno jaĩ brólis *parûpino* Schleicher Lit. Lsb. 165, kařčiamą pyvù *už-rûpint'* Mielcke Wb. I 229 : *rûpinuos,-nties* „заботиться, печься“ : tù munimì *nesirûpink* Alsėdžiai, Kvėdarna, Salantaĩ, Dĩjw's touitimpôs *rupĩnas* sawo szejminó Daukantas Abecele 48, Tù *nesirupink*... màno sunkiaĩs darbẽliais Юшкевич Liet. dainos Nr. 31,9, ķiekwiénas tû *rupinas* Даукша Post. 488_{42}, tas netur *rupintieſy* Willent 1579 p. 17_{14}, 7) лит. *rūpùs* „заботливый, радивый“ (*rūpus* v. rūpestingas „pilny, staranny, pieczołowity“ Kossarzewski Lituanica 51b) : *rupiey*... daro „z wielkim ſtárániem“ Ширвид Punktay S. 1644 г. 62, *rupjey* „sorgfältig“ Mielcke Wb. I 230. Ср. РФВ LXXV 142.

Лит. *rũpi* „берёт забота“ является „стативною“ формою к активной *raũpti* „проковыривать“, иначе говоря, безличным глаголом *rũpi* выражается то состояние человека, которое производится в нём чьим-то постоянным „ковырянием“ (скребением) — *raupìmas*. Глаголы типа *rũpi* (infin. *rūpėti*) при активе на *au* || *u* и *ei (ie)* || *i* всегда в корне имеют долгие *u* и *i*; ср. *spũdi, spūdėti* || *spáudžiu; glũdi, glūdėti* || *glaudžiù; liũdi, liūdėti* || пр. *laustineiti; mũvi, mūvėti* || *máuju; dỹgi, dygėti* || *dìegti; kỹši, kyšėti* || *kišù; rỹši, ryšėti* || *rišù; švỹti, švytėti* || *šviečiù (šveičiù)*.

Выше мы отметили в литовской этимологической группе, родственной со славянским словом *rupa* „яма“, три разновидности корня : *raup-* || *rup-* || *rūp-* . Теперь же приступаем к четвёртой разновидности *ruop-* : 1) лит. *ruopa* „желвак, неровность (на дереве)“ : gumbaj, rumbas, *rûpas* ir kĩjtjmes Daukantas Ape sodnus 9, 2) *rúopis,-pio* „погреб (rūsys su rąstų vainiku arba su dviem vainikam ir medžio šulais; angà užkimšta kìdinomis, pãkulomis, šiaudais Явпис)“ Rietãvas (диал. *rọ́upis*), 3) *ruoplėtas* „шероховатый“ : *rûplietas* „niegładki“ Довконт рук. слов., piuwis... trumpas arba *rûplietas* Daukantas Ape sodnus 43, 4) béržo *rúoplis,-lio* „корельская береза“ Mósėdis, Salantaĩ, nurùmbo rankà kaĩp béržas *ruoplỹs* Alsėdžiai, (ritinis) buwa padirbtas isz *ruople* berża Pałąngos Juze 22, 5) *ruopščiúos, ruopščiaũs, ruõpšties* „карабкаться,

лезть, подниматься; собираться“ : Reĩk mán *rū̃pštys* (reñgties, taisýties) eĩti ỹ laũka Ežvilkas, sẽnis *ęsė̀roupštę* (=*iš-sì-ruopštė*) ęš vežę̃ma Alsė̃džiai : *Ysìruopšte*, susìriete, ař eĩsi laũkan! (įlìpo neléidžiant ir atsìgulė) Šakýna, Kàd iř buvaũ *ysiruõpštes*, iškrãpšte, nelaĩke l. c. : *rõupštę (ruõpšti)* ãkmeńi ęš dọ̀ubiẽs „kélti iš duobės ãkmenį pakàsdamos“ Mósėdis, 6) *ruopiù*, *ruõpti* „проковыривать, продалбливать“ (интонация по И. О. Яблонскому) Юшкевич Лит. сл. I 372 п. с. *dúobti*, 622 п. с. *iš-ruõpti* : *ruoptiesi* „карабкаться, взлезать“ Daukantas Lietuvos istorija II 132.

Четвёртый вариант корня *ruop-* отмечен только в нижне-литовском (жемайтском) наречии. По соображениям алтернационного характера *ruop-* приходится считать отражением индоевропейского *rōup-* (с долгим *o*). Лит. *raup-* в *raũpti*, *raũpas* и т. д. отражает индоевропейское *roup-* (с кратким *o*). Алтернанты *uo*‖ *au* (*u* или *ū*) в образованиях от одного и того же корня не представляют большой редкости, как в этом можно убедиться из следующих примеров: 1) лтш. *bauze* BW 28794 „било, валёк цепа“, *baužė* „башка, голова“, *baũžas* „комолый“ РФВ LXVII 233 ‖ *búožė* „било, валёк цепа; безмен; голова (напр., змеи), набалдашник“, 2) ãkys *bláusia-s* „глаза становятся мутными (клонит ко сну)“ Dùsetos, Sãlos, tìk *ap-si-bláusėjau* (=pradėjau snáusti), iř pribùdino Lìnkmenes ‖ *blúos-ta-s* „смыкание глаз“ (nẽ *blúosto* nesudėjau pař nãktį) Dùsetos, Lìnkmenes, Pùmpėnai, Svėdasaĩ, 3) лтш. *blauzgas* „перхоть, головная плоть“ ‖ лит. *bluozgaĩ*, вин. *bluozgùs* „т. с.“ Mósėdis, *bluõzgas* sing. t. „род конской болезни“ (arklỹs tùr *bluõzgą*) Rietãvas, 4) *braužti* ‖ *bruožti* (ср. Юшкевич Лит. сл. I 505 п. с. *įbruožti*), *a(ž)-si-brúožė* (застрял, įliñdo) vežìmas ir nèveža Lìnkmenes, Kaĩ *a(ž)-si-brúožia* (заупрямится) kumẽlė — spìria Dùsetos, 5) *čiáupti* „сжимать“ S. Naũmiestis, *táupti* Kvėdarna, Salantaĩ ‖ *čiúopti* „хватать“ Mósėdis, Vilkavìškis, 6) *čiaũžti* „ползти, скользить“ ‖ *čiuõžti* „скользить, скользиться“, 7) *daubà* „долина“ ‖ *duobė̃* „яма“, *dúobti* „делать ямочку, выемку“ Kùpiškis, 8) *gaudžiù*, *gaũsti* „жалобно звучать, гудеть“ ‖ *gúodžiuos*, *gúostis* „жаловаться“, 9) *gaũgaras* „вершина горы“, *gugà*, род. *gùgos* „горбинка, выпуклина“ Alsė̃džiai ‖ *gúogė* „голова“, Dúosiu peř *gúogę* „дам по башке“ S. Naũmiestis, 10) *kaũpas* „насп, верхи“ ‖ *kúopa* „множество, толпа, куча; собрание“, лтш. *kuõpā* „вместе“, 11) лтш. *knausis* „жигалка, насекомое сопорс“, лит. *kniausiúos* „зарываю себя во что-нибудь“ ‖ лтш. *knuosīties* „почосываться“ BW 20999, 29284, 12) *lùbos* ‖ *lúobas*

РФВ LXXI 468, 13) *pláustas* „плот, пором“ Kvėdarna, др.-исл. *flaustr* „корабль“ || *plúostas* „т. с.“ Darbėnai, лтш. *pluosts* BW 466, 12462,3; 30970, 14) *pliaũpti* „течь сильною струёй“ || *pliuõpti* „изливаться“ Барановский Заметки 12 (Сборн. отд. р. яз. и сл. Ак. Н. LXV), 15) *rũkas* „сухой туман“, герм. *rauki* „дым“ Fick III⁴ 349 (вост.-лтш. dyumi *ryuga* BW 11103,1 „шол дым“ из **rūga*) || *ruoknóti* „моросить, dulkti, dujóti“ Rietãvas, 16) *saũkti* Юшкевич Лит. сл. I 421 п. с. *giedóti* || *suõkti* „протяжно петь“ S. Naũmiestis, *pri-suõkti* „заставить, принудить“ Юшкевич l. c. 658 п. с. *išvartìnti*, 17) *supù* „качаю“, *ap-saupti* „накрыть, завернуть во что нибудь“ Юшкевич Лит. сл. I 30, 61 || *súopuoti* „качать“, *súopỹnė* „качели“ Mósėdis, 18) *saũsas* „сухой“ || *suõsti* „докучать“, *Nesuõsk* mùn galvõs „не суши мне голову!“ Rietãvas (ср. Юшкевич Лит. сл. I 548), 19) *spáugas* Baisógala, Ušpãliai, Veliuonà || *spúogas* „прыщ“ Dùsetos, Jõniškis, 20) лтш. *sprauga* „отверстие, лазок в плетне“ || (apìńu) *spruodz-īte* уменьш. „(хмелевая) шишка“ BW 19748 var., *spruõga* „кудря“, 21) *sr(i)aũbti* || *sr(i)uõbti* „хлебать“, 22) лтш. *staubaniņš* уменьш. „ствол“ BW 128,2 || лит. *stúobas* „ствол“ Panemunėlis, 23) *šliaũkti* „мести“ (žãbas veĺkamas *nùšliaukė* sniẽgą) Jõniškis, *šlaukaũ*, *šlaukýti* „подметать“ Dùsetos, Bìržai || лтш. *šl'uoka* „след, оставшийся после прохода скота по засеянному полю“, 24) *šliaũžti* Dùsetos || *šliuõžti* „ползти; скользаться“ Šiauliaĩ, 25) *taupýti* „копить, сберегать“, лтш. *taũpît* „беречь, щадить“ || *tuopýti* „копить, сберегать“ Alsėdžiai, Юшкевич Лит. сл. I 211 п. с. *birgénti*, 266 п. с. *čėdyti*.

В литовском и латышском языках дифтонг *uo* отражает собою не только и.-е. дифтонг *ōu* (с долгим *o*), но также и и.-е. долгий монофтонг *ō*. Самыми убедительными примерами изменения и.-европейского *ō* в литовско-латышское *uo* я считаю те случаи, в которых *uo* алтернирует с *ė* или *o* (= и.-е. *ā*). Эти случаи следующие: I. *uo* || *ė*: 1) *rúožas* „черта, полоса“ || *rėžiu* „режу“ (ср. сл. *razъ* || *rěžǫ*), 2) *brúožas* „царапина, черта, штрих“ || *brėžiu* „царапать, проводить черту“, 3) *slúogas*, лтш. (linu) *sluogs* BW 24741 „гнёт, нажим (напр. при мочке льна) || *slėgiu* „гнету, прижимаю“, 4) *plúoštas* „отдирок; волокно“, лтш. *pluôsît* „разрывать“ || *plėšti*, лтш. *plêst* „рвать, раздирать“; II. *uo* || *o* (лтш. *ā*): 1) *druõžlės* „стружки“ Dùsetos, Szyrwid Dict.⁵ 71 || *dróžiu* „строгаю“, лтш. *drāzt*, 2) *šúokoti* „подпрыгивать“ Pùmpėnai, (meškà bėga) *pa-šúokom* „(медведь бежит) подпрыгивая“ Dùsetos || *šókti*

„прыгаю“, 3) *stuomuõ*, вин. *stúomenį* (при вост. *stomuõ* Dùsetos, Ширвид) „рост, стан“ || *stóti*, 4) *súodys*, род. *súodžių* „сажа“ || *sėdu* „оседаю (прилипаю)“, 5) *gluodas* „гладкий“ Szyrwid Dict.[5] 59 п. с. *gładki*, *gluõdenas* „медянка, anguis fragilis“ || *glodùs* „гладкий“, *su-si-glódžiu* „привожу волосы в порядок (соб. глажу)“ Būga Aist. stud. I 126. Совпадение двух первоначально различных звуков (и.-е. *ō* и *ōu*) в одном *uo* способствовало смешению рядов альтернации. Так, напр., корни *slėg-*, *drož-*, *brėž-*, *šok-* благодаря двусмысленности *uo* альтернантов *slúogas*, *druõžlės*, *brúožti*, *pa-šúokom(is)* попали в аналогию *u(au)-* ряда (ср. *ruõpti* || *raupaĩ* || *rupùs*), вследствие чего они получили новые альтернанты по образцу другого ряда гласных: *slūgti*, *drūžė̃*, вин. *drūžę* „полоса“ Alsėdžiai, Šakýna, *brūžúoti* „шмыгать (веревку)“ Dùsetos, *šūkúoti* „бежать подпрыгивая“ Rietãvas, *šūksnis* „прыжок“ l. c.

И.-е. дифтонг *ōi* (с долгим *o*) дал в литовском и латышском языках *ui*; ср. Буга РФВ LXXI 469 сл., Эндзелин IF XXXIII 120 сл.

123. *Рот* Пр II 217. Вм. лит. **rỹti* „глотать“ следует писать *rýti*. Основным значением слав. слова *rъtъ* было „отверстие, дыра“, нечто „вырытое“ (лат. *rutum* || *ruo*). В семантическом отношении сл. *rъtъ* || *ryti* находит полную параллель в литовском названии „рта“ *burnà* (|| лат. *forare*, др.-в.-н. *borōn* „буравить“). Относительно вокализма ср. лит. *bùtas* „жилище“ (краткое *u* = сл. *ъ*) при *būstu* (долгое *ū* = сл. *ы*) „живу, пребываю“ (Seinaĩ), сл. *byti*.

124. *Ружа* Пр II 210 под словом *2. рожа*. Сар. *рудá* „родá, ружь; наружный вид, образ, лицо“ (Даль III[3] 1731), повидимому, является только графическим вариантом слова сар. *родá* „род, вид, образ; облик, физиономия“ (l. c. 1697). А если это так, то *ружа* действительно может быть сравниваема с лтш. *raũgu*, *raũdzît* (или *ràudzît* IF XXXIII 111) „смотреть“.

125. *Рыдать* Пр II 229. Литовские говоры, различающие монофтонг *o* (лтш. *ā*) от дифтонга *uo*, в глаголе *raudóti* „плакать, рыдать“ (не „стонать [= stenẽti]“ как толкует Пр l. c.) знают только *o*. Та же ступень гласного, что в славянском *rydati*, известна и балтийским языкам; ср. лтш. *rũdinât* „доводить до слёз, заставлять плакать“ (при *raũdât* „плакать“) IF XXXIII 112, лит. *rūdinti* „доводить до слёз“ (ср. Motina... stoweio *užrudinta* 1677 г. Вольтер Лит. хрест. 93_3), *į-rūdęs* (sūnùs) „разрыдавшийся“ Юшкевич Лит. сл. I 537 п. с. *įrūsti*, Kõ *su-rūdai*, rūs-

tóji širdùže? Kalvaitis Prūsijos liet. dainos № 300 „чего ты пригорюнилось, угрюмое сердечушко?“

126. *Рысь* Пр II 231. Основною формой названия „рыси“ в литовском языке следует считать *lúši-* (основа на *-i-*). Основа мужеского рода *lúši-* благодаря двусмысленности *i* именительного ед. *lúšis* (ср. *kártis*, род. *kárties* и *veršis*, род. *veršio*) в западном верхнелитовском наречии перешла в категорию слов с основою на *-ja-* (и.-е. *-ǫo-*) [при имен. ед. на *-i-s* и вин. ед. на *-į* из балт. *-i-n*, ср. вост.-лит. иллатив *žõdin* „в слово“ из *žõdina* при *rañkon*], т. е. вместо *lúšis*, род. *lúšies* муж. р. (Kurschat D.-lit. Wb. II 229 п. с. *Tiger*) появилось склонение *lúšis*, род. *lúšio* (Ruhig Wb. I 154, II 330, Nesselmann Wb. 376, Akìs lýg kókio *lúſzio* Kurschat D.-lit. Wb. II 37 п. с. *Luchs*). Род и другие падежи кроме именительного ед. слова *lúšis* для восточного верхнелитовского наречия незасвидетельствованы : *łušis* Ширвид Punktay Sak. 1629 изд. R. Garbe 121_{27}, *Łušis* Szyrwid Dict.[5] 128 п. с. *lampart*, *Łuſis* l. c. 329 п. с. *ryś*, где *ſ* вм. *ś* (ср. *Łušinis* l. c. 329 п. с. *rysi*, pantherinus). В нижнелитовском (жемайтском) наречии слово *lúšis* свою основу сохранило без изменения, но зато изменило род, т. е. *lúšis*, род. *lúšies* (*lúšys* в Žviñgiai или *lúšis* [Mosėdis], дат. *lúšie*) является словом женского рода; ср. *łuszis* Довконт Польско-лит. рук. сл. п. с. *ostrowidz*, *ryś*, nebukli *łuszīs* Daukantas Pasakas Phedro 24, *łuszīs* jautį sópliesziusi Daukantas Būdas 15_{24}, medioię... brĩjdius, *łuszys* l. c. 43_{26}, род. мн. *luszų* Daukantas Liet. istorija II 132_{16}, т. е. *lúš-ų* (след консонантной основы; ср. гр. λυγκ-!), *łuszis*, jautius вин. мн. Волончевский Prade 71, *łūszis* f. „гуś, pardus“ Paszkiewicz Slown. (рукопись), *łuszys* „ryś“ Словарик лаукожемского (Laũkžemis Телыш. у.) говора (рукопись).

В Хвейданском (Kvėdarna и Kvėdãna) и Ретовском (Rietãvas) приходах Россиенского (Raséiniai) уезда Ков. г. вместо *lúšis* произносят *lúnšis* (а также и *lúnši*, *-i* из *-ė*) жен. р. Последнее обстоятельство говорило бы в пользу возникновения формы *lúšis* из более древней **lúšis* (Pedersen Vgl. Gr. II 815 по моему указанию), если бы такому предположению не противоречили другие факты тех же говоров; напр., *grýžtis* жен. р. (чаще *grýžtė* соб. *grýšti*) „связка льну“ (*grąžtìs* „т. с.“ Юшкевич Лит. сл. I 713 п. с. *grinžóratas*) при *grįnžti*, *grį̃nžts*, а также им. мн. *ãkis* „глаза“ при *trįs* „три“, *dìdis* при *dìdįnsis*. Подобные факты, как *grýžtis* и *didįnsis*, свидетельствуют о том, что при не-

известных нам условиях *į* (resp. *ų*) могло потерять носовое произношение, а *y* (балт. и и.-е. долгое *ī*) — назалироваться.

Форма *lūšỹs* (Boisacq Dict. 590, Trautmann Altpreuss. Sprachd. 372, Пр II 231) построена языковедами из *luszys*, как это слово пишется в словарях Межениса и Лалиса. Форма *lūšỹs* мне известна из Владиславовского (Naũmiestis Сув. г.) говора, где род. ед. звучит *lūšio* (с восходящею интонацией). Место ударения именительного ед. и интонация род. ед. представляют собою позднее диалектическое новообразование. Слово *lúšis* издревле было парокситонон, что видно из лтш. *lũsis* (Bielenstein Lett. Spr. I 69, Rakstu kr. XV 84) или *lũsa* „рысь" (П. Шмидт). Латышская длительная (gedehnt) интонация, как доказал И. М. Эндзелин, отвечает литовской нисходящей (сильноначальной, gestossen) при непременном условии неподвижности ударения; ср. лит. *dũmai* „дым", *dúona* „хлеб", *výrai* „мужчины", *tẽvai* „отцы" (Dùsetos, Linkmenes, Доналициус, Даукша), *kìlpa* „петля", *kùrpė* „башмак" и др. = лтш. *dũmi*, *duõna* „кусок хлеба", *vĩri*, *tẽvi*, *cìlpa*, *kuřpe* и др.; ср. BB XXV 268.

127. *Сахар* Пр II 254. Лит. *cùkrus* (жем. *ṣùkrus*, напр., в Mósėdis, Palangà) „сахар" является поздним заимствованием из нем. *Zucker* (resp. польск. *cukier*). Для истории культуры и торговли больший интерес представляет старолитовское *sokoras* „сахар" (ударение на *so-*, но не известна интонация): tíkras mędús, *ſókoras* Даукша Post. 303_{47}, pátį *ſókorą* 303_{41}, *ſókorų* (*-ų* опечатка вм. *-ą*) mâißo ir ſaldże 592_{16}. *Sokoras* принадлежит к древнейшему слою литовских заимствований, проникших из русского языка при торговых сношениях (ср. *pundùs* „пуд, 40 ф.", *bìrkavas* „10 пуд.", *šìlkas* „шелк", *pipìras* „перец", *skavardà* „латка", *čeřpė* „черепок" Изв XVII,1 3 сл.).

128. *Сало* Пр II 247. Лтш. *sals* со славянским словом *sadlo* „сало" не имеет генетической связи, так как оно возникло либо эллиптически из *(speķu) sals* (перевод немецкого *Speckseite* : *speķu sala* „Speckseite" Rakstu krājums XVI 16), либо из **sals* „по́лоть" (ср. лтш. *sala* „die eine Hälfte des geschlachteten Schweines" Салисбург в Лифл.). Лтш. *sala* „пол-туши свинины, по́лоть" развило своё значение из „половина, бок"; ср. лит. *šalìs* „бок; край; сторона; страна" : гот. *halbs* adj. „dimidius" из и.-е. **ḱol-bho-s* „расщеплённый" к корню *ḱel-* (параллельно с *skel-* : лит. *skeliù* и др.) „расщеплять, колоть" : др.-инд. *çalá-* м. „палка, игла (колючка) дикобраза", *çalā́kā* ж. „щепа, заноза,

палочка, соломина, игла, прутик“, *çálka-* м., ср. „щепа“, ср. „рыбья чешуя“.

129. *Сани* Пр II 250. По свидетельству Манцелия (Lettus das ist Wortbuch... 1638 г.) латыши в Скрундене (лтш. Skruñda в Зап. Курляндии) вместо *kamanas* или *ragavas* „сани“ называли словом *sāńi* : „Schlitten, Kammanas, Scrunden, *Sahńi*“ Rakstu kr. XIV 80. Географическое положение Скрундена (вдали от русских, в соседстве с ливами) говорит в пользу заимствования слова *sāńi* из ливского языка (лив. *sāń*, *sā̆ń*, эст. *sāń*, фин., вот. *saani* „сани“). Ср. Rocznik slaw. V 255.

130. *Сапог* Пр II 251, *сабог* твр. РФВ LXXI 345, сарат. РФВ LXVI 206. В латышском языке рядом с *zàbaki* „сапоги“ диалектически была известна форма *zābagi* (и *zābagnieks*; оба слова у Lange Deutsch-Lettisches Wb. 1772 S. 498) Rakstu kr. XVI 44. Лтш. *zābagi* находит себе полное соответствие в западнорусской форме *забог*, засвидетельствованной Радзивиловским списком нач. летописи и новгородским по происхождению Пантелеймоновым Ев. XII века (Соболевский РФВ LXV 414). Прусские верхние литовцы (аукштайты) „сапог“ называют *sopãgas* (Ruhig Wb. I 137, II 340, Schleicher Lit. Lsb. 96, 204, Kurschat D.-lit. Wb. II 208 п. с. *Stiefel*), а нижние литовцы (жемайты) — *šopagà* (Klaĩpėda — нем. Memel) GGA 1885 932, *šopãgų* pãdai atvim̃p Mit I 68. Лит. *sopãgas* принято считать заимствованием из русского. Клайпедская форма *šopagà*, род. *šopãgos* из русского языка необъяснима. Не являются ли западнолитовские слова *šopagà* и *sopãgas* заимствованием из ливского языка : первое в древнейшую эпоху (через древнекорский язык), а второе в позднейшую, т. е. после изменения прафинского „мягкого“ *š* (или *ś*) в *s* (ср. арийское *çatám* > лап. *čuötte*, фин. *sata* „сто“). На основании клайпедской формы *šopagà* мы, кажется, в праве установить для фин. *saapas* (кар. *šoappoa* из **sappaga*, вепс. *sapug*, вот. *sāppaga*, эст. *sābas*, лив. *såpkəz*, мн. *såpkəd*) „сапог“ основную прафинскую форму с „мягким“ *š*.

Происхождение названия „сапога“ и пути его распространения одинаков темны и загадочны, как и слова „сани“.

131. *Сажа* Пр II 244. Лит. *súodžiai* „сажа“ (Куршат, Dùsetos) является позднейшим изменением старой основы на *-i-* : *súodys* мн. Dùsetos (муж. р.), *suodis* Szyrwid Dict. 331 п. с. *sadza*. Лтш. *suôdrẽji* „сажа“ П. Шмидт, Rakstu kr. XV 95. Р. *сáжа* (из и.-е. **sōdi̯ā* „что осело, осадок“) находится в таком

отношении к лит. *súodys* (из и.-е. **sōdi-*), как сл. *dol'a* (вост.-лит. *dalià* из и.-е. **doliā*) к лит. *dalìs*, род. *daliẽs* „доля, часть". В северо-западном жемайтском наречии вместо ожидаемого **sọ́udis* говорят *sū́dis* (им. мн. жен. р.) из *sū́dys* (Alsėdžiai, Salantaĩ); ср. *sū́dės* мн. „сажа" в говоре Довконта: *sudes* kamĩnĩ deg Ugnęs kn. 30, *sudes* kimb l. c. 15. Южно-восточное жемайтское *sū́dis* (мн. жен. р.) одинаково может отражать как *sū́dys*, так равно и *súodys*, так как в последнем наречии совпали *ū* и *uo* в монофтонге *ū*; ср., напр., юго-вост. жем. *dū́na* „хлеб", *dūbiẽ* „яма", *gū́stys* „жаловаться", *gūbà* „ulmus" = сев.-зап. жем. *dọ́una*, *dọubiẽ*, *gọ́usteis*, *gọubà*.

Вокализм жемайтского названия *sū́dys* гармонирует с вокализмом кельтского **sōud-* „сажа", предполагаемого Педерсеном (Vergl. Gram. der kelt. Spr. I 71) для кимр. *huddygl* и бретон. *huzel* „сажа". Кроме того, в самом жемайтском наречии *ū* слова *sū́dys* имеет при себе алтернант *va* в глаголе *svadìnti* „садить" (аукштайтское или верхне-лит. *sodìnti*) Alsėdžiai, Kvėdarna, Salantaĩ (Geitler Lit. Stud. I 113, Bezzenberger Lit. Forsch. 180, Явнис Грамм. лит. языка 200): *swadinu* „sadzę" Paszkiewicz Słownik (рук.), *Svadìn* svetelių už staleliuo (dat. sing.) Юшкевич Liet. dainos № 1488,8, *swadinté* ir czlepite medzius Ł. Iwinski Genawajte 19, *swadinti* l. c. 102, weżyme... pagal sawes *paswadyna* Stanewicze Hist. szw. 19, Matusze duodama Pctronelej walgiti *swadina* pabłaku ąnt žiami Wajku Kningiele еписк. Волончевского 37, *paswadina* i weżimą ir iszweże l. c. 15, *į-svadìnti* Юшкевич Лит. сл. I 553 п. с. *įsodìnti*. Относительно алтернации *ū* с *va* (resp. *ve*) ср. жем. *tūrėti* „держать, tenere" (Явнис Грамм. лит. яз. 180; при жем. *turėti* „иметь, habere") ‖ *tvérti* (*tvérk* anã! „хватай, держи его!").

132. *Селава* Пр II 271. Название селявы (coregonus albula, coregonus maraena) в литовском языке является в следующих формах: а) *sẽliava* Dùsetos : *selevà* Куршат Lit.-d. Wb. 364, 370 = *sélawa* Nesselmann Wb. 461, где *la* (ср. Куршатово написание *le*) вм. *lia*, b) *salawà* Ruhig Wb. II 260 п. с. *Murene* (Mielcke Wb. II 348), *sallawa* „eine Murene, Pisc." Mielcke Wb. I 232, т. е. *saliavà* вм. *seliavà* с прусским южнолитовским изменением *se* в *sa*, c) *seliova* = *Selowa* Szyrwid Dict.[5] 336 под словом *sielawa* (лат. selava, smaris, maena). Первоисточника названия селявы во всяком случае надо искать не в литовском языке. В незаимствованных словах в суффиксе *-iava* (ср

nẽšliava „ноша“, *bažidžiava* „барщина“, *gãniava* „пасево; пастбище“, *páiniava* „путаница“, *pỹliava* „ссыпка, подать зерном“, *vėliava* „хоругвь, знамя“) *a* не алтернирует с *o*.

133. *Селезёнка* Пр II 272. Лит. *blužnìs* (пр. *bluſne* = вост.-аукшт. *blužnė* Szyrwid Dict.[5] 341 п. с. *śledziona*) следовало бы оставить в покое. С не меньшим правом славянское название селезёнки можно было бы сопоставлять и с латышским *liêsa* „селезёнка“ : ведь фонетический состав латышского слова при семантическом тожестве мало отличается от лит. *blužnìs*, для которой предполагается исходной формою и.-е. **pl̥ĝhen-*! На балтийской почве благодаря регрессивной ассимиляции **pl̥ĝhen-* превратилось-де в **blˌl̥ĝhen-*, а затем и в лит. *blužnìs*! Подобные превращения легко совершаются только в сказках.

Как вост.-лит. *kasà* (б.-р. *коса*), нем. *Milz* и лтш. *liêsa*, не смотря на их семантическое тожество, фонетически не выводимы из одной основной формы, так равно и сл. *selzena* вместе с балтийским *blužnìs*. Балт. *blužnìs* не соединимо не только со сл. *selzena*, но даже и с авест. *spərəzan-* „lien“ : во 1) *pl-* перед звонким согласным следующего слога в литовском не изменяется в *bl-*, во 2) слогообразующее *l* никогда не дает *lu*, что мною вслед за Явнисом ошибочно принималось в Aist. stud. I 187 сл.

134. Сл. *selmę* „бревно, перекладина“, *слемя* Пр II 331. Сл. *selmę* находит полное соответствие в вост.-лит. *šelmuõ*, вин. *šélmenį* (та же интонация, что и в слав.; ср. срб. *šljȅme*) „гребень, конёк кровли (снизу; гребень сверху называется *kraĩkas*)“ Kùpiškis, Skãpiškis : *szelmuo* w Oniksztach = *želmuo* w Jużyntach (также и в Дусятах *žclmuõ*, вин. *žélmenį*) „szczyt dachu wewnątrz ze spodu“ Kossarzewski Lituanica 180a. Вместо *šelmuõ* говорят также и *šelmenìs*,-*iẽs* (Kossarzewski Lituanica 52b; ср. сл. *kamy* ‖ *kamenь*) или *šelmenỹs*, род. *šélmenio* (Panemùnis Новоалекс. у.).

Лит. *šclmuõ* ‖ сл. *selmę* формально ничем не отличается от лит. *sėmuõ* (ударение по Kossarzewski Lituanica 52a) „сев, сеянье“ (pákołay źiame pateks *ſemuo* | ir pijumuo ne pálaus Maldos Krikſcioniſzkos... Kiedayniſe 1653 p. 72) ‖ сл. *sěmę*.

S. Agrell (Intonation und Auslaut im Slavischen. Upsal 1913 S. 88) сл. *selmę* возводит к фантастической форме **stelpmen-* (к сл. *sъlpъ*), против которой говорит не только лит. *šelmuõ*, но и факты славянских языков.

135. *Село* Пр II 273, Буга РФВ LXVII 244, Rozwadowski Mater. i Prace II 351 сл. Сл. *selo* „fundus, vicus“ и лит. *salà* „деревня“ со стороны вокализма находятся в таком отношении, как и пр. *kelan* (др.-исл. *huel*, др.-инд. *cakrám*) „колесо“ и сл. *kolo*. Название села восходит к корню *sel-* „сидеть || двигаться“. Значение „сидеть“ сохраняют лат. *solium* „высокий стул, престол“, лит. *súolas*, лтш. *suôls* „скамья“, ирл. *selb* ж. „Besitz“ из **sel-vā* (гал. *Lugu-selva*) Brugmann Gr. I² 328. Значение „движения“ проглядывает в лит. *sálti* „течь“ (vanduõ lìg vařtų *at-sālo* = at-spìndo „вода дошла до ворот“ РФВ LXVII 245), *selù*, *selomìs* eimì „dybię, dybkiem idę (suspenso gradu eo)“ Szyrwid Dict.[5] 49.

Лит. *salà* „остров“ ведет свое начало от того же самого корня *sel-*, что и *salà* „деревня = жем. *sodà* (к *sėdėti* „сидеть“)“. *Salà* „остров“ — „отекамое“ (лит. tekamóji sc. vietà), а *salà* „деревня“ — „сидимое“ (лит. sėdimóji sc. vietà).

136. Сл. *sěmę* „семя“. Лит. *sėmuõ* „посев (время сеянья и что посеяно)“ Kossarzewski Lituanica 52b, *sěmenes* (ср. *ſémenes* Даукша Post. 123_{16}), род. *sěmenų* мн. „льняное семя“ Dùsetos, S. Naũmiestis и род. *sėmenų̃* = *ſemenų̃* Даукша Post. 119_{28}. Лит. *sěmenija* „время, когда сеют“ : šiñdiei gerà rugių̃ *sėmenija* Dùsetos. Лтш. *sę̃nalas* „отруби“, возводимое Эндзелином BB XXVII 329 к **sēmnalās*, сюда не принадлежит. Лтш. *sę̃nalas* (и *sēlena* BW 20166, 31198) образовалось путём метатезы из **sę̃lanas*, ср. лит. *sělenos*, род. *sělenų* „отруби“. Аналогичный случай метатезы имеется в лтш. *dzenuolīts* уменьш. „жало“ BW 11824 (вост. nu biťeitis *dzanyugl'eńa* BW 28643,2 уменьш. к **dzenūglis*) при *dzeluoniem* BW 22591, 28643 „жало“ (лит. *geluõ* и *geluonìs* „жало“ : *gelių* „жалю“).

137. Сл. *sěnь*, р. *сени* стар. „дом вообще; дворец“ Даль IV³ 698. В ближайшем родстве с др.-р. *сѣни* „дом, палаты“ (Срезневский Матер. III 895) находится в родстве лит. *sėnys*, род. *sėnių* pl. t. „дворец, пышный дом“ : *Senis* Szyrwid Dict[5]. 48 п. с. *dwor*, 61 п. с. *gmach*, 239 п. с. *pałac*, aukßti namay, *ſenis* płaćios Szyrwid Punktay Sakimu 1629 г. изд. R. Garbe 124_{17}, *ſeniſe* l. c. 28_{7}, Punktay Sak. 1644 г. 16,17 „w pałacach“, Jagdbude, Haus, *Sėnys*, *ėnių*, F. pl. Ruhig Wb. II 213 (Mielcke II 284). Сюда принадлежит лит. *sėnėlė* (уменьш.) „дом, двор?“, известное нам из песни гервятских литовцев (Вольтер Лит. хрест. 397 № 2).

О заимствовании лит. *sėnys* из русского языка не может быть и речи, так как при заимствовании русское *ѣ* никогда не отражается в виде лит. *ė* (Буга Изв XVII,1 8 сл.). Литовско-славянское название „дома“ („сеней“) **sēni-* возникло из **sēd-ni-* „сиденье“ (сл. *сѣдѣти* = лит. *sėdėti*). Из *-dn-* в славянских языках получается *-n-* (Vondrák Vergl. Slav. Gr. I 279, Г. А. Ильинский Праслав. грамм. 263), ср. р. *прянуть* рядом с *пря́дать*, пл. *ganić* „хулить, порицать“ из **gad-n-iti* (пл. *na-gana* „порицание“) „гадить, говорить гадкое“ = лтш. *gànîtiês* „ругаться, пачкаться; испражняться“ (*gàņa* „испражнение“). В литовском *d* исчезает перед *n* там, где уже перестала чувствоваться связь с другими родственными образованиями с *d*, ср. *slėnùs* „низко находящийся“ („pochodzisty, declivis“ Juszkiewicz Słown.) : žėmė *slėnì* Dùsetos, *slėnù* „nizko“, *slėnė* „nizina, dolina“ Kossarzewski Lituanica 53a, Kalnay yr pákálnes *ſleniauſios* | Dźiugaut ne pálàuia Kniga Nobažniſtes 1653 г. 60 : *slėnỹs*, род. *slėnio* „низина“ Būga Aist. stud. I 62, *slaniûosi* (т. е. диал. *slāniuõsi* из *slėniuosę*) wisu nietîki (sc. rugiey) Olechnowicz Element. 23. Форма *slėdnus* сохранилась в Прусской Литве : lauk's *ſlėdnus* „ein abträgiger Acker“ Mielcke Wb. I 143 (*ſlelnus* l. c. II 14 опечатка вм. *ſlėdnus*), *slėdnus* lauk's l. c. I 247 : *slėdnas* stógas „flaches Dach“ l. c. II 186 (Ruhig II 141) : *slėnnùs* „abträgig, nicht steil“ Ruhig I 134 (y Mielcke I 247 *slennus*) как нарушающее алфавитный порядок (стоит перед *slėgiu*) является опечаткою вм. *slėdnùs*. Слово *slėdnùs* (ср. *slėdniai* važiúo „nuolaĩdžiai, nuoždveĩniai“ Mósėdis) сохранило (resp. восстановило) *d* в говоре Ruhig'a под влиянием других родственных форм, в которых *d* должно было сохраниться.

Рядом с *slėni-* в литовском существует параллельная форма *sėniu-*; ср. *barnìs* „ссора, раздорь“ (ц.-сл. *брань*) при сев.-зап. жем. *baĩnius* Mósėdis (*barniùs* Daukanto Žodrodys 4 п. с. *altercatio*, 10 п. с. *contraversia*). Основы на *-ju-* во множественном числе во всех современных говорах перешли в категорию основ на *-ja-* (ср. *vaĩsius*, мн. *vaĩsiai*), а потому и *sėniu-* в именительном мн. ч. приняло форму *sėniai*, от которой засвидетельствован нам вин. п. в Супрасльском издании 1787 г. жемайтского перевода Żiwatas Pona yr Diewa musu Jezusa Christusa : *ſienius* malawotus milete 139. Что чувствовалось родство *sėniu-* с глаголом *sėdu* „сажусь“ и *sėdžiu* „сижу“, доказывает велёнская

форма *sėdnius* „сени“ : nórintiems įeĩti į̃ vìdų ùžblašk durìs ĩr neįléidžia jų̃jų nẽ į̃ *sėdnių* Юшкевич Svotbìnė rėdà 23.

Тёмное пятно с очерком предмета, от которого „садится (оседает)“ тень, было названо славянами *сѣнью*.

138. Сл. *sernъ*, р. *серен* Пр II 280, Буга РФВ LXXV 143. Слова **szarnà* „иней, изморозь“ (Пр II 280, Walde LEW п. с. *caleo*) литовский язык не знает. S. Agrell (Intonation und Auslaut im Slavischen 8) пошел еще дальше : он даже открыл латышскую форму **saŕna*, буквально соответствующую несуществующей литовской **šarnà* ! Как в литовском, так и в латышском названии „иней, изморозь“ вместо *n* надо писать *m* : a) лит. *šarmà,-õs*, вин. *šar̃mą* Jõniškis, S. Naũmiestis, *szarmà* Ruhig Wb. I 148, II 290, Kurschat D.-lit. Wb. II 127, b) лтш. *saŕma* Rakstu kr. XV 134 или *sęŕma* l. c. 93. В лингвистической литературе мы сплошь да рядом встречаемся с фактами литовского и латышского языка такого же порядка, как и лит. **šarnà* || лтш. **saŕna*. Так, напр., известный шведский лингвист P. Persson в своих Beiträge zur indogermanischen Wortforschung (стр. 564) оперирует с несуществующим литовским словом **skirtas* „логовище, берлога“, взятым у Лескина из Bildung der Nomina im Litauischen 537. А Лескин в названном сочинении ссылается на Litauische Studien Гейтлера, между тем как последний вместо **skirtas* дает *szirtas*, т. е. *širtas*. Последняя форма подтверждается живыми говорами : *šìrtas*, мн. *šìrtai* „берлога“ Salantaĩ, Šãtės, kirmių̃ *šìrtas* „lìzdas“ Mósėdis, *szirtas* „knieje“ Довконт Польско-лит. рук. слов., *širtą* вин. ед. Довконт Liet. istorija I 229, 397, žvėrių *širtůse* l. c. I 316, (łuszĩs) łakiù szuksniù isz důbies ĩssĩlůsawo, ĩr i *szĩrtą* sząnkéj griżo Daukantas Pasakas Phedr. 24. К несуществующим формам между прочим принадлежат, напр. : лит. **bal^{a}dótis* (a̱ „ein leichter anaptyktischer Vocal“ Leskien u. Brugmann Lit. Volkslieder u. Märchen 290), **bal^{a}dóti* Brugmann Gr. I^{2} 821, **darbis* „дупло“ Torbiörnsson Liquidamet. II 20, лтш. **ē-dzēris* „подвыпивший“ Brugmann Gr. II^{2} 817, Rozwadowski Roczn. slaw. II 102^{5}, лит. **žébėti* „прозябать (keimen)“ Fick III^{4} 38, Преображенский Эт. сл. I 260 = *baladótis* „гулять (соб. стучать, толкаться)“, *baladóti* „стучать“ и *bàladoti* Sintautaĩ, *durbis* (Микуцкий из сочин. Довконта : *durbiû* ir szakû Daukantas Ape sodnus 13; ср. seni *isz-dùrbĩ* medej tąnkej lejd tokès atżełas tosĩ wietosĩ, kamĩ jû *isz-durbems* bengas Daukantas l. c. 103), лтш. *ie-dzēris* „лит. į-gẽręs“ (лтш. *ie-* = пр.

en- „*ī*, в"!), *žémbėti*. Большее число несуществующих литовских слов, фигурируюших в лингвистических сочинениях, я намерен дать впоследствии в виде отдельной статьи с разбивкою материала на отдельные категории[1].

Если сл. *sernъ* возникло из и.-е. основной формы **ker-sno-s* (ср. сл. *čьrnъ* = др.-инд. *kr̥šṇá-*, пр. *kirsnan* „чорный" Berneker SEW I 170), то оно вполне тожественно лтш. *sę̃rsni* мн. „иней" Rakstu kr. XV 93, *sę̃rsnu* вин. ед. „иней" BW 26613,2 var.

Лит. форме *šeřkšnas* „иней" (Dùsetos, Lìnkmenes, Szyrwid Dict.[5] 351 п. с. *srzon*, Юшкевич Лит. сл. I 75) или „наст" (*szierksznas* „lod na snìegu" Paszkiewicz Słown.) соответствует латышская *sę̃rksnis*, род. *-ņa* (ср. уменьш. *sę̃rksn-iņš* BW 27957, 11), откуда вост.-лтш. *sārksnys* : *sarksnys* „srzon, pruina" J. Kurmìn Słownìk polsko łacińsko łotewski Wilno 1858 p. 205. Как сл. *sernъ* (ц.-сл. *срънъ*, др.-р. *серенъ* „белый"), так и лит. *šeřkšnas* является также и именем прилагательным, присоединяемым к названиям предметов, похожих по цвету на „иней": *šeřkšnas* arklỹs, *šerkšnà* kumẽlė „белесоватый, сивый, сивочалый" Jõniškis, S. Naũmiestis, Ruhig Wb. II 241, Mielcke II 241, I 274; ср. лит. *šeřkš-ta-s* „т. с." РФВ LXV 309 (: лтш. *sę̃rsts* „наст, замёрзший сверху снег" Изв XVII,4 112).

139. Сл. *sěstъ*, р. *по-сéст* „время, пора или срок сиденья" Даль III[3] 916 = лит. *pa-sẽstas*, мн. *pasẽstai* „подушка или мешок, набитый соломой или сеном, служащий сиденьем в телеге" Dùsetos : bùe *pasestu* sedìet kïeta Olechnowicz Pasakos 89. Рядом с *pasẽstas* в том же значении употребляют в Дусятах и *pasẽdas*, мн. *pasẽdai*; ср. р. *посéд*, *посéды*. В лит. *pa-sẽ-das* и *pa-sẽstas* имеем прекрасный пример метатонии (ср. И. М. Эндзелин IF XXXIII 107 сл.), хорошо известной также и славянским языкам; ср. срб. *bȉjeg* „бег" при *bjȅgati* „бегать"; срб. *sâd* при *sjȅsti*; срб. *smrâd*, р. *смóрод* при *smrȁditi*, *смородúть*; р. *мóлот*, срб. *mlât* при р. *молóть*, срб. *mljȅti*; срб. *znâk* при р. *знáчить*.

Литовские примеры метатонии в основах на и.-е. *-o-* : 1) *smiřdas* || *smìrdi*, 2) *skiřtas* „разница" Kùpiškis || *skìrtas* part. perf. pass., 3) *graũsmas* „гром" Dùsetos, *keĩksmas* „ругательство" || *gráudžia* „гремит", *kéikti*, 4) *ẽdalas*, *giẽdalas*, *triẽdalas* || *ẽdu*, *gíedu*, *tríedžiu*, 5) *geřvinas*, *kuřkinas*, *añtinas* Dùsetos || *gérvė*, *kùrkė* Ds, *ántis*, 6) *taũ-*

[1] [Žr. p. 695 — 725. — *Z. Z.*].

kinas, *plaũkinas* || *táukus* вин., *plákas*, 7) *pa-výdas* „зависть“ || *iš--výdau* 1 sing. praet., 8) *šil̃tas* || *šìlti*, 9) *klõtas* „помост, настилка“ || *klóti*, 10) *stõtas* „рост, величина; фигура“ (statūra) || *stóti*.

140. Сл. *sětь*, р., ц.-сл. *сѣть* и др. Vondrák Vrgl. Gr. I 14, 58. Др.-индийский глагол *si-nā́-ti* „связывает“ (praes. *sitá-*, perf. *siṣāya*) имеет себе точное соответствие не только в латышском *sìenu* (praes.), *sėju* (praet.), *sìet* (inf.) „связывать“ KZ XLIII 38, но также и в литовском *sienù* (Dysnà, Lìnkmenes, *pri-ſienu* Szyrwid Dict.[5] 14 п. с. *bite*) || *sejù* (Dùsetos, Kùpiškis, жем. Alsėdžiai, Kvėdarna, Salantaĩ) || *siejù* (Vabalnỹkas) — praesens, *sėjaũ* (Dùsetos, Kùpiškis, Vabalnỹkas) || жем. *siejáu* (Alsėdžiai, Kvėdarna, Salantaĩ) || *siniaũ* (Dysnà, Lìnkmenes) — praeteritum, *siẽti* — inf. „связывать, вязать“ : *sieti* „wiązać“ Kossarzewski Lituanica 52, *seijù*, rĩszù, kergù Daukanto Żodrodys 23 п. с. *ligo*, *su-sĩijù* l. c. 4 п. с. *alligo*, 9 п. с. *conjungo*, *pri-sĩju* l. c. 2 п. с. *adjungo*, *susijti*, sukergti „przylączyć“ Довконт Польско-лит. рукоп. слов., dwĩ kartaĩ tworĩnikĩ *pasĩjtĩ* wytimis Daukantas Būdas 21_{6}, twartĩ buo gywolej pasĩjnejs *prisĩjtĩ* l. c. 20_{7}, *pasĩjiusi* l. c. 101_{14}, stipresnė iudu *susẽjiję* 3 praet. Daukantas Giwatas 247_{19}, Toki križiu ąnt auksa reteżeliu *pasijta* nesziojęntims, Tiews Szwęntasis sutejkie... atłajdus Волончевский Żem. wiskup. I 213 : *pri-siẽk* žãlį! Mósėdis, šlúotas, vántas, gálvą rìša, ẽ javùs *siẽna* (cf. rugiũ *sinẽjas* „rišẽjas“) Lìnkmenes, *sejù* viẽdrą, ražañčių Kvėdarna.

От глагола *siẽti* ведут своё начало следующие слова : 1) *siẽtas*, мн. *siẽtai* „привязло, верёвочка для привязу скотины в хлеву“ Kvėdarna, Salantaĩ, Smil̃giai, Šakýna, Vabalnýkas, Daukantas Būdas 238_{26}, Bus... ožkelei *sietẽlis* Юшкевич Liet. dainos 1498,2; 2) *saĩtas*, мн. *saĩtai* „всё, чем связывают, соединяют, ryšỹs“ Būgà Aist. stud. I 87 : *sajtas* Daukantas Ape sodnus 56, buwo jis judums bendribos *saitù* Daukantas Giwatas 232, isz... *sajtû* Daukantas Dajnes 134, łángwas *ſaytelis* ánt ſopánćios ronos ſkaudula priedetás Summa 1653 г. 159, *ſáytay* „кандалы“ Даукша Post. 27_{17}, *ſáitûſe* l. c 295_{44}, 300_{22}, żmógų... *ſáitûsna* indęſt' 361_{12} : *saĩtas* „науз = чародейственная навязь, носимая для предохранения от болезни или несчастия“ — uszkalbeghimu, *saitu* dawimu... didis stabu meldimas... laikamas esti в акте 1578 г. BB I 45, *seitai*[1] i. e. Amulete und anhängende Dinge, so zuerst

[1] *ei* вм. *ai* пишет Praetorius в других случаях, напр.: *weidiju* ich streite, zanke 9, *weidit* streiten 41, *Weidulut* 23,35, *zweigsde* ein Stern 26,

von einem *Seitone* sind geheiliget [*Seitones* haben *Amuleta* den kranken Menschen und Vieh angebunden und wenn sie es abgenommen, haben sie Leben und Tod dessen hersagen können 44] Matthäus Prätorius Deliciae Prussicae... herausgegeben von Dr. W. Pierson Berlin 1871 S. 114; 3) лтш. *saĩte* „привязок, завязка, повязка" IF XXXIII 109, BW 16456 : *saita* BW 16457,1; 28880, 1 var., Kurmin Słown. 210 п. с. *swora* : *saits* (= лит. *saĩtas*) || *sajts* Kurmin Słown. 210 п. с. *swora*, 231 п. с. *uwiązek*, *sajty* l. c. 238 п. с. *więzy;* 4) *saistaũ*, *saistýti* „связывать, обязывать" Kvėdarna, Seinaĩ = лтш. *sàistu*, *sàistît* „завязывать, связывать" BW 1504; 5) лтш. *saĩnîtis* „связка, пучок, узел" IF XXXIII 114; 6) лит. *àt-saĩlė* „тяж, отоса" Kvėdarna, Salantaĩ (два ударения; одно ударение в им.-вин. дв. *àtsaili*, твор. ед. *àtsaile*, вин. мн. *àtsailes*) : *at-saitai* „łągwie" Kossarzewski Lituanica 155b : *at-saitė* „otosa" Paszkiewicz Słown., isztęmpe it *atsajtę* Волончевский Prade 161, isztęmpe ju rąnkas ir kojes tarp medžiu it *atsajtes* l. c. 288; 7) *atã-saja* Dùsetos || *ãt-saja* Юшкевич Лит. сл. 259 п. с. *búožė* : *atã-seja* Dysnà, Kùpiškis : *ãt-sija* Ramýgala : лтш. *at-sẽje* „тяж, отоса"; 8) *sijà,-õs* „балка, перекладина" Dùsetos, Salantaĩ = лтш. *sija* „т. с." KZ XLIII 40, Rakstu kr. XIV 83 : *sĩje* arba balkis Daukantas Būdas 20_{32}, balkius arba *sĩjės* Daukantas Ugnęs kn. 12, Kas žino, neįsidėjau, rašyti nemoku, neįrašiau į *sĩją* Valančius Paaug. žmonių kn. 21, *Sijos* po tiltu Mielcke Wb. I 294, *sìjos* — kur skersai pakloja po lentų po tiltu Šakýna; 9) лтш. *saĩškis* „свясло", откуда *sajszkys* Kurmin 231 п. с. *uwiązek;* 10) *síelis,-lio* „плот, trabes inter se colligatae, ut flumine aliorsum deportentur" Kaĺtanėnai (Вил. г.), Labanóras, Sãlakas, Kvėdarna, Юшкевич Лит. сл. I 177 п. с. *aukúoti*, 485 п. с. *gùdas*, „trafta, pływaczka" Kossarzewski Lituanica 52a : *síelė* „т. с.", откуда *sýli* Vainùtas, *sĩles* f. pl. „płyt, trafta" Paszkiewicz Słown., *sėlė* Ruhig Wb. II 144 п. с. *Flöss* (*ė* вм. *ie*), Medžiùs *síelėmis* (K. пишет *ė* вм. *ie*) léisti Kurschat

---

pabeigtuwe Rugg-pjuties consumatio mensis 59, Die Eltern der beiden angehenden Eheleute nennen sich *Swotei* 93.

Saitas „гадание, ворожба, Zeichendeuterei" (Nesselmann Wb. 455) не явилось ли по недоразумению из *saĩtas* „науз"? Связь литовского слова с германским *saiþa-* (Schrader Sprachvergl. II 457, Fick III⁴ 440, Boisacq 691, Prellwitz² 324) и кельтским *soito-* „чары" (Pedersen Vgl. Gr. I 58) возможна только в том случае, если германское и кельтское слово образованы от корня *sei-* „связывать".

D.-lit. Wb. I 8 п. с. *abflössen*, 447 п. с. *Floss* : лтш. *siels*, *sielājs*, *sielains* „плот“, 11) лтш. *sę̃ta* „забор, плетень“ (sîku kârklu *sę̃tu* pinu BW 21863, ср. 15830,2) „крестьянская усадьба“.

В лит. паре *siẽtas* || *saĩtas* имеем пример чередования индоевропейских *ei* || *oi*, ср. пл. *świt* : р. *свет* = сл. *vina* : лтш. *vaĩna* = лит. *liẽkas* : *laĩkas*, гр. λοιπός = *žíedas* : *žáidas* „цветок“ Dysnà = лтш. *teks* BW 11976, 23927 : *taks* BW 13575, сл. *tokъ* = лтш. *ap-segs* : лит. *ãp-sagas* = *mẽlas* : жем. *mãlas* „ложь“ = лтш. *šķerbs* : *skafbs*.

141. Сл. *sębrъ* Пр II 267 п. с. *себёр*. Балтийская форма *sebra-* „товарищ“, откуда заимствовано фин. *seura* „общество“, вот. *sõbra* „приятель“ (Thomsen Berör. 215), засвидетельствована для латышского языка не только Ульманом, но и Курмином (Słownik polsko łacinsko łotewski. Wilno 1858) : *siabrys* „towarzysz“ 219, т. е. *sębris*, род. *sębra*. Форма *sẽbras* была известна и литовцам. В „Summa | Abá | Trumpas iſzguldimas | Ewangeliu... Kiedaynise... 1653“ читаем: Ir pamoia ánt *Siabru* kurie buwa kitoy eldijoy 158, kurie buwa *Siabray* Simanuy 159, ſu ſaways *ſiábràys* 159, Diews *ſiabra* Táworiſciaus ligia ſau turet nenori 202. Написанием *ia* вм. *e* передается широкое произношение звука *e*. Какой звук скрывается под буквою *ê* в Даукшовой (Post. 293_{50}) форме *ſêbrai*, не может быть решено.

Вост.-лтш. *sābris* (Ульман) восходит к *sę̃bris* (из р. *сябр*); ср. *sābruos* „в сябрах“ BW 30156, Kur mõseń, cīmā īssi? *sābrūs* tovi bõl'el'eńi BW 26636,1 „куда, сестрица, пойдешь ты в гости? ведь твои братья в сябрах“.

Лит. *sẽbras*, мн. *sẽbrai* „участник в каком-либо деле или предприятии, половинщик, сябр“ (Dùsetos) из р. *сябр* „сябёр“ (Срезневский Матер. III 907 сл.). Ср. *sėbras* „ein Hälftner, der etwas auf die Hälfte giebt oder nimmt“ Ruhig Wb. I 128, būsime *sėbrais* „wir wollen es auf die Hälfte nehmen“ Mielcke Wb. I 235, puſſaù, *ſębrinay* [= iñk bitès *sėbrinaĩ* Valkinỹkas Вил. г.] turrù, *sėbráuju* Ruhig Wb. II 198 „auf die Helfte haben“, *sėbráuju, awaù, áuſu, áuti. sėbrinay* turrù l. c. II 34, draugißkay, *ſębrißkay*, *ſębrinay*, bendrißkay turrù l. c. II 167 „gemein, zusammen haben“ : Japõnai sù Kitõjum suv-ẽjo *sėbrìjon* Dùsetos „Япония заключила с Китаем союз“ : *sėbrà* „компания, дружба“, suvẽjo *sėbrõn* Dùsetos, Sãlos (ср. лтш. *vę̃rga* „рабство“, *vę̃rgā* iet „отбывать барщину“ BW 31639).

Славянскому *sębo-* „socius, suus“ в р. *сябр*, срб. *sȅbar* соответствует др.-прусское *semba-*, сохранившееся в названии прусского племени *Sembi* (лат. форма им. мн.), жившего в провинции Samland (*Sambia* Dusburg III 3): Tertia est illa (т. е. insula, собств. полуостров), quae *Semland* dicitur, contigua Ruzzis et Polonis; hanc inhabitant *Sembi* vel *Pruzzi*, homines humanissimi, qui obviam tendunt his ad auxiliandum, qui periclitantur in mari, vel qui a pyratis infestantur M. Adami (1070 г.) Gesta Hammab. eccl. pont. IV 18. С XIII столетия в имени *semba-* вместо *e* пишется *a*, что свидетельствует о диалектическом изменении *se* в *sa* (ср. пр. *saxsto* „бревно“ : лит. *šẽkštis* „шест“): *Sambia* „Samland“ 1246 г., *Samlandia* 1246 г., *Zambia* 1231 г., *Sambitae* „die Samländer“ 1326 г., Gunther *Sambe* „имя вармийского пруссa“ 1357 г., *Sambelauken* (теперь Samlack) „деревня у Rössel'a“ 1390 г. (Pierson Altpreuss. Namencodex), т. е. „поле (lauks) семба“.

142. *Сиг* Пр II 284. Вм. лтш. **sīgas* „coregonus lavaretus“ должно быть *sīga* Rakstu kr. XV 93 и *sīka* l. c. IX 29, XV 93. Форма с *k* диалектически (Klaĩpėda, Príekulė) известна и в лит. языке : *sykis,-ies* жен. „coregonus (salmo) lavaretus“ Nesselman Wb. 465. Фин. *siika* (олон. *siiga-*, вепс. *sīg*) „сиг“ J. Kalima Die ostseefinnischen Lehnwörter im Russischen Helsingfors 1915 стр. 217 считает заимствованием из др.-сев. *sīkr*. Не является ли и название сиг, как и селёдка (ср. Буга РФВ LXXV 143, Преображенский Эт. сл. II 274 п. с. *сельдь*), заимствованием из неиндоевропейского языка аборигенов восточного побережья Балтийского моря?

143. *Сикать* Пр II 285 не следует отделять от сл. *sьcati* „mingere“, родственного с др.-инд. *siñcáti*, *sécatē* „льёт, выливает“. Из литовского языка сюда принадлежат: 1) лит. *síekas* „мера сыпучих тел в 6 гарнцев (Jõniškis, Lygumaĩ); сетево, севалка (Lygumai)“, *syjkas* „siek, siewalnia“ w par. Okmiańskiej Kossarzewski Lituanica 161b = лтш. *sìeks* „треть лофа или пуры“ (интонации не совпадают), 2) лит. *saĩkas* „сосуд для измерения сыпучих тел (Daukantas Būdas 26_{22}, Mielcke Wb. II 336); мера“ : wálgimę ir gerimę *ſáiko* ir mêſto ne túrime Даукша Post. 340_{49}, kokiuo *ſayku ſeykieſime* | tokiuo ir mumus *átſeykietá* bus Summa 1653 г. 232, *Saĩkas* „ein Maass, zum Getränke [: Kandel, *Saikas* R II 219], oder Geträyde“ Ruhig Wb. I 126, 3) *sỹkas* (редко; trỹs *sykaĩ* sẽmenų Dùsetos), *sykẽlis* „четверть пура (pũras) =

6 гарнцев" Ds (*sykelių* kviečių yrà sěta), Kùpiškis (*sikiali* вин. ед. Olechnowicz Pasakos 27), 4) *seikù* (= *Seyku* Szyrwid Dict.[5] 149 п. с. *mierzę co* и *mierzę dbo miárkuię co czym*, *Seikù* Ruhig Wb. I 128, *Atſeiku* „ich messe das volle Maass" l. c. I 126, *Seikù* „messen mit dem Scheffel" l. c. II 255) или *seikiù* („ich messe" Ruhig I 126 если не опечатка), *seikėjau*, *seikėti* „измерять сыпучие и жидкие тела" (соб. переливать) : ſaikú *ſeikate* Даукша Post. 285_{38}, tůieg ſaikú bus taw' *atseikėta* 285_{43}, tąiag' miera | kuriąja *ſeykate* | bus jumus *átſeykieta* Summa 1653 г. 154, Kągi tàvo tėtátis *seikėjo*? Schleicher Lit. Lsb. 226, tie pradeda sverti ar *seikėti* savotiškai Valančius Paaug. žmonių kn. 32, Kas žmogui *nū-seikėta*, iš to ans negal išsiveĩsties Mit I 75, *seikù*, mierouiù Daukantas Žodrodys 25 п. с. *metor*.

Сúкать имеет такого же происхождения ударение и интонацию, что и *сúка*; ср. лтш. *kaũkât* (срб. *kȕkati*) || *kaũka* Endzelin IF XXXIII 110.

144. *Сила* Пр II 286, Vondrák Vgl. Gr. I 435, Эндзелин Сл.-балт. эт. 198, Arch. f. sl. Ph. XXXII 295. Вм. „лтш. *sẽla* слабость" (Пр l. c.) должно быть лит. (=литовское) *síela* „совесть; душевное беспокойство, забота".

145. Др.-р. *sьlьdь* Пр II 274, Буга РФВ LXXV 113. Формант *k* (resp. *g*) является не только в балтийском (лит. *silkė*, лтш. *siĺ'ke*, пр. *sylecke*) и русском (арх., нвгр. *сельгá*) названии селёдки, но также и в эстонском названии „салакушки" (*silk*, род. *silgu* или *silakas*, род. *silaka* „clupea harengus var. mebras L.").

146. *Силок* Пр II 286. Вм. лит. *àtsailė* „верёвочная связь" должно быть *àtsaĩlė* (жем. с двумя ударениями) „отося, тяж" (см. выше под словом *sẽtь*). Лтш. *saiklis* „свясло" из балт. **sai-tla-*.

147. Сл. *sьrbati*, р. *сербáть* Пр II 276. Вм. лит. **sriẽpti*, *sriẽbiù*, *srẽbti* „хлебать" следует писать *srebiù*, *srėbiaũ*, *srẽbti* Dùsetos, Kùpiškis, Kvėdarna, S. Naũmiestis = лтш. *strebu* (praes.), *strèbu* (praet.), *strèbt* „хлебать" П. Шмидт Сборн. отд. р. яз. и сл. LXVII 40, Rakstu kr. XV 96. Praesens **srėbiù* с долгим *ė* из живых говоров мне не известен.

148. Сл. *sьrd-*, р. *сердце* Пр II 277, *середа* Пр II 279. Вм. лит. *šir̃dis* „сердцевина дерева" следует писать *širdìs*,*-iẽs* Буга РФВ LXXV 143. Следы консонантного склонения лит. *širdìs*

сохранилось в род. ед., им. и род. мн.: iž *βirdęs* Даукша Post. 170_{23}, iž *βirdés* 583_{27}, *βirdų́* 225_{26}, 349_{22}, 351_{45}, 537_{41}, 538_{3}. Сл. *sȓd* „гнев" (Agrell Intonation u. Ausl. 68) находит себе полную параллель в вост.-лит. *širdaĩ*, вин. *širdùs* „ссора, гнев": Kíek bùvo *širdų́* ! Bùvo daũg *širdų́* „daũg pykõs, širdìjimosi" Dysnà (Тверечской вол. Вил. руб.); ср. *širdijúos, širdýtis* „сердиться" Dysnà, Lìnkmenes, *širstù, širdaũ, šìrsti* „сердиться, кипеть гневом" (ср. у Юшкевича *į-šìrsti*) Šakýna, *užšìrdo* jáunas bernužėlis Юшкевич Liet. dainos 805,6 (392,6) = лтш. *-sirstiês* „сердиться", откуда вост. *aizasyrda* „zagniewał się" Endzelin KZ XLIII 10.

Та же ступень гласного, что в сл. *serda*, скрывается в лтш. *sefde* „сердцевина" = лит. диал. *šerdẽ*, вин. *šérdę* „т. с." Dysnà, Dùsetos. Лит. *šerdẽ* (лтш. *sefde*) — новообразование вместо *šerdìs,-iẽs, šérdį* (и новообразование по вин. ед. *šérdis,-ies* Буга Aist. stud. I 202*) „medulla, сердцевина" Dùsetos, Mósėdis, Salantaĩ, Ušpãliai, Vabalnýkas, РФВ LXVI 250 : *szerdìs,iês* F. „Mark im Baum" Ruhig Wb. II 251 (= Mielcke II 335), vaĩpo *šerdìs* Ds, jo *szerdis* papuwo Tataré Pamokslaj 48, wìduriej' bałano *szerdĩs* Daukantas Ape sodnus 9, *szerdĩs*... rodo mums gérai atliktą piuwį, jei ji patemi widuriej' pasirodis l. c. 43, nu *szèrdęis* lig bałano 10, ne raudonõs *szerdęis* 48, pri *szerdies* tos spurganos... yra apałus mažus grudelis Daukanto Apiniû aug. 12, jûdalksnínes žìrges... tórentes sawiep *szerdį* ìr žwinas Daukantas Kning. med. siekłû 38, išmýnė... lelijẽlę iš *šerdžiu̧* Фортунатов и Миллер Лит. песни № 91,8 : *šérdys*, род. *šerdų́* „черви (масть в картах)" Salantaĩ. Салантовский (Тельш. у. Ков. г.) род. мн. *šerdų́* показывает, что и *šerdìs* первоначально склонялось по консонантному склонению (ср. гр. κῆρ, пр. *seyr*).

149. Сл. *sȓebro*, р. *серебро* Пр II 278. Рядом с *sudobrys* (ср. род. *sudobra* BW 9631,4,8; 11697, 28873) в восточно-латышском наречии диалектически существует параллельная форма *sudabrys* : zalts, *sudabrys* BW 3902,2 (из Ликсны Вит. руб.) = *sudabrys* Kurmin Słownik 205 п. с. *srebro*. Первая форма соответствует литовской *sudãbras*, а вторая — лит. *sudẽbras*: 1) вост.-лит. *sudãbras* Явнис Поневежские говоры литовского языка, часть II (Ковна 1899) стр. 29 : *sudabras* Auszra 1883 254, *sudabra* krėsl$_{u}$s (Vabalnýkas) Liet. pasakos, med. mytol. II 68; 2) *sudẽbras* : auksas branʒesnis už *sudebrą* Кречинский Букварь жмудско-русский Ковна 1865 стр. 31.

Отношение др.-ц.-сл. *сѣребро* (А. А. Шахматов ЖМНПр 1909 № 7 107) к форме *сьребро* аналогично отношению лит. *sudãbras* к *sidãbras* (Dùsetos, Бреткунас, Даукша) или лтш. *sudrabs* BW 30767 var., 31011, 31012 к *sidrabs* BW 13357, 31012, 3 var., 4. Лит.-лтш. *u* ‖ *i*, сл. *ъ* ‖ *ь* предполагают эти звуки в языке того народа, у которого заимствовали название „серебра" литво-латыши и славяне.

150. Сл. *сьрпъ*, р. *серп* Пр II 281 = лтш. **sirps* „серп", откуда вост.-лтш. *sierps* (рядом с *plautyus*) Kurmin 195 п. с. *sierp*, вин. ед. *sierpu* BW 17778, 3 (и *cirpu* BW 17778) : *sirpe* „серп" (и *cirpe* П. Шмидт), откуда вин. ед. *sirpi* BW 17778, 2.

151. Сл. *sita* „juncus", р. *ситник* Пр II 290 : лит. *sytótas* mẽdžias „ситовое дерево, дуплястое (drevẽtas)" Dùsetos.

152. Сл. *sitja*, срб. *sȉć*, род. *sȉća* „сосуд для воды" : латин. *situla* „черпало, ведро". Ср. Walde LEW под словом *sīnum*.

153. *Скáба* Пр II 291 к лит. *skabiù*, *skõbti* „1. срывать, сорвать, напр., лист, яблоко с дерева; 2. вырезáть, напр., ложку кривым резаком" (лит. *skabiù* praes. : *skobiaũ* praet. = гот. *skaban* : *skõf* perf. Brugmann KGr. 79 = др.-исл. *aka* „ехать" : *ōk* Brugmann Gr. I² 169) Eĭžvilkas : *skabrùs* „поворотливый, быстрый" Ds, „szparki, żwawy" Kossarzewski Lituanica 52a, *skabarùs* „проворный" Юшкевич Лит. сл. I 80 п. с. *atskabarùs* : лтш. *skabaŕga* „заноза" Rakstu kr. XV 94, BW 19236 : лтш. *skâbs* „кислый", лит. *skóbstu*, *skóbau*, *skóbti* „киснуть" Kvĕdarna, Юшкевич Лит. сл. I 82 п. с. *apskóbti*, 420 п. с. *gaužúoti* (misà, alùs *paskóbo* 34 п. с. *apgỹžti*).

154. Б.-р. (Новогруд. у. Мин. г.) *skalanūć* „skłócić, zmącić, np. wodę" J. Czeczot Piosnki 91 не является ли заимствованием из литовского? Ср. лит. *skaláuti* „полоскать" Dysnà, Kossarzewski Lituanica 52b, лтш. *skal-inât*, *skaluôt* „полоскать".

155. *Скобá* Пр II 300. Лит. *kabẽti* значит не „приставать", но „висеть".

156. *Скобли́ть* Пр II 301. Вм. лит. **skóbti* и лтш. **skabs* должно быть лит. *skõbti* (praes. *skabiù*) „желобить, вырезáть кривым резаком" и лтш. *skâbs* „кислый" Изв XIII,4 193 = жем. *skobas* „кислый" (*skoba* pótra Daukantas Būdas 41_{16}). Ср. р. *щебло* Буга РФВ LXXV 149.

157. *Скол* „вытьё, вой" : лтш. *skal'š* „звонкий, зычный" : лит. *skal̃kas* „гончая собака" Būgà Aist. stud. I 186.

158. *Скоми́т* „ноет, болит“, *скомлéть* „скорбеть“ || *щóмы* „тиски“, *щемить* (ср. Пр II 304) : лтш. *skumstu, skumu, skumt* и *skùmstu, skùmt* „печалиться, скорбеть“ IF XXXIII 113, если лтш. *um* из и.-е. *m̥* : лтш. *šķēmel-īte* уменьш. „щепка, иверень“, лит. (r.ẽ) *pa-skẽmį* (neliko) „ничего, соб. ни щепки (не осталось)“ Dysnà, лтш. *skamba* „щепка“, ср. BW 19709,1.

159. Сл. *skomorchъ*, р. *скоморóх* Пр II 304 = др.-пл. *skomroch* „kuglarz“ Brückner Dzieje języka polskiego[1] 81. Русские и польские *скоморохи* были хорошо известны литовцам, как можно судить на основании заимствованных слов *skamarãkas* (из рус.) „скоморох“ и *Skambrãkas* (из польск.) „фамилия (около Рагнита)“, мн. *Skambrãkai* „название деревни в Прус. Литве“.

160. *Скопить* Пр II 306, севск. *скопля́ть* „колоть, щепать (лучину)“ Пр II 297 п. с. *-скеп-*. Вм. лит. **skópti* и лтш. *schk^{e}epelis* должно быть лит. *skõpti* „желобить, вырезывать ножом“ Klaĩpėda и лтш. *šķēpelis* „большой осколок“. Ср. лит. *skopinỹs* „предмет, который вырезывают кривым резцом“ Юшкевич Лит. сл. I 352 п. с. *drožinỹs*.

161. *Скора* Пр II 306 = лит. *skarà,-õs* „тряпка“ S. Naũmiestis, „платок“ Dùsetos, Lìnkmenes, „волокно“ Kvėdarna, Довконт Рукоп. пл.-лит. слов. п. с. *wlókno* (*skara* gerų linų Kossarzewski Lituanica 93b), rajžąnt... rejk wejzietĩ, kajp *skaras* ejt Dauk. = др.-в.-н. *skara* „куча, толпа, отряд войска, работа на барщине“ из и.-е. **skorâ* „нечто отделённое, отодранное, отдирок“. Сл. *skora* : *sker-* „драть, рвать, отделять“ (лит. *skìrti, skérdėti*) Persson Beitr. 176, Fick III[4] 453, Būga Aist. stud. I 127 = гр. δορ́ᾱ „шкура“ : δέρω, жем. *derù* „сдираю“[1]... Ape sodnus 151) „косма“ Ruhig Wb. II 414 (*skaras* pl. „kosmacina“ Paszkiewicz Słownik).

162. Сл. *skormъ*, р. *скоромный* Пр II 308 : вост.-лтш. *skorums* „волога (pavalgs)“ Lubāns „Dienas lapas“ etn. pielikums 1893 1. Срб. *skrâma* „корка“, относимое к этимологической группе *скóром* (б.-р., м.-р.), напоминает лит. *skařmalas*, мн. *skarmalaĩ* „тряпка, лохмотье“ (S. Naũmiestis, *skarmalaĩ* kãba jám nuõ rũbo žemỹn Kurschat D.-lit. Wb. I 434, Юшкевич лит. сл. I 74 п. с. *apsiskařmaliuoti*, 76 п. с. *apsišlamšti*): лтш. *šķērmel-īte* уменьш. „щепка, иверень“ BW 26295,3 var. Основным значением слова

[1] [Daugtaškio vietoje rankraštyje yra pieštuku įrašytas ženklelis, rodantis praleistą tekstą. — *Z. Z.*].

ско́ром „жир, мясо“ было „отрезок, кусок (sc. мяса)“; ср. лат. *caro, carnis* „мясо“ = умбр. *karu* „pars“, оск. *carneis* „partis“ (к сл. *kora* : лит. *kęrù, keraũ, kérti* „отстаю, отдираюсь“, dúonos plutà *atkĕ́ro* „корка хлеба отстала“). Сл. *skormъ* „жир, мясо“ и сл. *skora* (ср. срб. *skrâma* „корка“) является членами одного и того же этимологического гнезда (др.-в.-н. *sceran*, лит. *skìrti* и др.).

163. *Скор* „celer“ Пр II 309, Буга РФВ LXXV 144, Roczn. Slaw. VI 38. Миклошич EW 432 сл. *скоръ* сопоставлял с несуществующим лит. **šarnus* „скорый“. Честь открытия и обнародования слова **šarnus (szarnus)* принадлежит Ф. Ф. Фортунатову (BB III 70). Своим возникновением оно обязано неверному чтению. „Букварь жмудско-русский, составленный по методе В. Зотова, перевод И. Кречинского. Ковна 1865“, откуда взял Фортунатов слово **šarnus*, дает на стр. 85 словосочетание *„шарпус* быстрый“ и на стр. 28 *„шарпей* шибко“, в которых буква *n* была прочитана за *н*. Впоследствии Ф. Ф. Фортунатов, заметив свою ошибку, в том же журнале (BB VI 240) напечатал поправку, гласящую следующее : „Im dritten Bande dieser Zeitschrif ist auf S. 70 statt *szarnus* „schnell“, *szarnei* adv., aus Kreczinski (wo *n* und *p* in rusischer schrift nicht selten verwechselt werden und manchmal schwer zu unterscheiden sind), *szarpus, szarpei* zu lesen, und die vergleichung mit slav. *skorŭ* ist darum zu streichen. *Szarpus* „rasch“ wird jetzt von Ziegler angeführt (Mittheilungen der litauischen literarischen Gesellschaft, erstes Heft, S. 20) ; vgl. auch *szarpûti* „eilen“ Geitler Lit. stud. S. 114a“. Ср. *šarpùs vẽjas*, óras „острый, суровый“ Veliuonà : *šárpus* „скорый“ Būga Aist. stud. I 171, *szarpus* — greytas Kossarzewski Lituanica 93a, *szarpus* „ostry“ Paszkiewicz Słown., *szarpus* kada rejk gulti Волончевский Tamosziaus isz Kempis 293, *szárpei bėgt* Mit I 73, *szarpey* kaiszti par lauką Mit I 234 (из нем. *scharf*).

Поправка Фортунатова осталась незамеченной И. М. Эндзелином, который в „Слав.-балтийских этюдах“ (стр. 46 прим. 1) на основании несуществующей литовской формы даже построил и.-е. корень *ḱor-*.

Сл. прилагательное *skorъ* „celer“ образовано от корня *sker-* „прыгать“ (гр. σκαίρω). Значение „прыгать“ развилось из значения „отскакивать (от земли), отставать, отделяться“ ‖ „трескаться, лопаться“ ‖ „рваться, драться“. *Скор, ско́ром* и *скора* составляют одно этимологическое гнездо.

164. Сл. *skovorda*, др.-ц.-сл. *сковрада* (Супр.), пл. *skowroda*, р. *сковорода* Пр II 302. Вост.-лит. *skavardà,-õs*, *skavárdą* „лáтка“ (Буга Изв XVII,1 4) и вост.-лтш. *skaworda* „противень“ (Kurmin Słown. 11 п. с. *brytfanna*) принадлежат к древнейшему слою русских заимствований (до появления полногласия). В вост.-лит. форме *skavarada* „patelnia“ Kossarzewski Lituanica 52a отражается русская полногласная форма, а в зап.-лит. (аукшт. и жем.) *skauradà*, род. *skaurãdos* — польская *skowroda*. Форма *skauradà* мне известна из Владиславова (S. Naũmiestis Сув. г.), Schleicher Lit. Lsb. 97 (из слов. Бродовского), Ruhig Wb. I 131, II 82 (= Mielcke I 241, II 108), Paszkiewicz Słownik п. с. *rondel* (= okrągłe naczynie do smażenia, athenum): *skauradà* (in der Bibel) Kurschat D.-lit. Wb. I 256 п. с. *Bratpfanne*. Рядом с *skauradà* существует параллельная форма *skarvadà*, род. *skarvãdos* „сковорода“ (Prienai Сув. г. недалеко от Ковна) = *skarwada* „britfanná. Sartago“ Szyrwid Dict.[5] 20. Она возникла из **skavradà* (< пл. *skowroda*) путем метатеза *v*, вызванной стремлением сохранить *v*; ср. жем. *krydva* „кривда“ (kokie dyde *kridwa* Żiwatas... Christusa... Suprasląw 1787 p. 253, iums dara *kridwa* 132, mes... nenorema... yr *kridwas* kokios nukyntiety 74) вм. **kryvda* из пл. *krzywda*.

Форма **skarada* (Kurschat Lit.-d. Wb. 377) „сковорода“, которую Nesselmann Wb. 473 (*Skarradà, ádôs*) приписывает словарю Руига, не существует, так как у последнего имеется только *skauradà, ádôs* (Wb. I 131, II 82 п. с. *Bratpfañe*, 276 п. с. *Pfanne*); также и у Mielcke Wb. I 241, II 108, 369.

Рядом со *skovorda* существовала в славянском праязыке параллельная форма *skorda* (= д.-ц-.сл. *скрада* „sartago“), точно соответствующая литовско-латышскому названию жести: лит. *skárda* (Salantaĩ, Daukantas Būdas 43_{14}, Kossarzewski Lituanica 39b), лтш. *skārda* „жесть“, ср. лит. *skárdas* мж. „lamina metalica argentei coloris (Явнис), белая жесть“ Kvĕdarna, rada... daugibę auksa ir sidabra *skardu* Волончевский Żem. wisk. I 234, *skardas* (cina) Auszra 1883 258, sutirpo su szvinu ar *skardu* (ciną) l. c. 257, *skárdas* mêsai kèpti, skauradà „brytfana“ Kossarzewski Lituanica 39b = лтш. *skārds* „(белая) жесть“ BW 19549, 24053. В балтийском праязыке именем *skárdas* назывался какой-то белый металл (олово?); ср. пр. *scarstis* „олово“. Фин. *karta* „листовое железо“, эст. *kard*, лив. *karda* „жесть“ из балт. Thomsen Berör. 218.

165. Сл. *skǫda* „недостаток, скудá“, *скуден* Пр II 314 : лит. *skundaĩ* нар. „недостаточно, скудно“ Kvėdarna (*skundaĩ* piningų̃ teturù), *skundùs* „скудный“ (pri *skundaus* walgima Ł. Iwinski Genaw. 141). Сюда же и лит. *skùndžiu, skųsti* „жалеть; сожалеть, соболезновать; завидовать; обжаловать, пожаловаться, обвинять“ : *neskundė* „не жалел“ Daukantas Liet. ist. I 391, warputis *neskundąnt* (не жалея) nie kokio wargo iki paskůjo tùr butĩ isznowitas Daukantas Ape sodnus 29, rikßtes ne *skųſt* Даукша Post. 89_{32}, Ne *ſkųſkitę* rikßczių l. c. 90_{20} || aš jo *neskùndžiu* „не соболезную“ S. Naumiestis, Mertyns matydams jį teip biedningą, labai jį *nu-skùndė* Schleicher Lit. Lsb. 233, Kažemėks, širdingai *nuskùndęs* bũrą, skũrą pažiūrėjo ir paklausė, ką jis už skũrą norėtų l. c. 225, Kas mane *nuskų̃s*? Юшкевич Liet. dainos 1182,1, užtekės saulelė, o *nuskų̃s* manè l. c. 539, 8 || лтш. *skuñdêt* „завидовать“ Bielenstein Lett. Spr. I 70, лит. pawidêt' arba *ſkůſt* Даукша Post. 626_7 || Kám tù manè tėvui *į-skùndei? skùndžiasi* pilvù „он жалуется на болезнь живота“, *skundžia* „жалобщик, обвинитель“ Ruhig Wb. II 24 п. с. *Ankläger*.

Лит. *skùndžiu* является назалированной формою к лит. *skaũsti* или *skaũda* (3 praes.), *skaudėti* (inf.) „болеть“ || лтш. *skàužu, skàust* или *skaudu, skaudêt* „завидовать“. Назалированная форма лит. *skùndžiu* (лтш. *skuñdu, skuñdêt* в виду *n* является „куронизмом“) находится в таком отношении к *skaũd-* (лтш. *skàud-*), как и лит. *jùngiu* (лтш. *jûdzu*) к лит. *jaũgti* „мешать, примешивать“ (Kvėdarna, Salantaĩ).

Если сл. *skǫda* „недостаток“ действительно родственно лит. *skundà* „жалоба“, то она не имеет никакого отношения к *ščędìti* „щадить“.

166. Сл. *skrebǫ, skresti*, р. *скрести* Пр II 311, Буга РФВ LXXV 145. Вм. лит. *àtskrabai* „остатки“ (Persson Beitr. 847, 862 из Bezzenberger Lit. Forsch. 97) следует писать *atskrabaĩ*, как эта форма произносится в говорах, не знающих переноса ударения с конечного слога на начальный, напр., в Эржвилках (Россиенского у. Ков. г.); ср. также Юшкевич Лит. сл. I 160: skiáuties *at-skrabaĩ* „края“, valgio vienì *atskrabaĩ* (остатки, засушинки) beliko, skrybėlės *atskrabaĩ* „поля шляпы“ Eržvilkas = skrybėlės *atskrebaĩ* S. Naũmiestis : dúonos, kõšės *atskrebaĩ* „засушинки“ S. Naũmiestis. *At-skrabaĩ* || *at-skrebaĩ* находятся в родстве с : 1) лит. *ãt-skreba* „поле (шляпа)“ = *átſkrėba* „Stülpe am

Huth“ Ruhig Wb. II 345, где *ė* опечатка вм. *e* : *at-skrebìnė* kepùrė l. c. I 133 „ein aufgeschlagener Huth“ (Mielcke Wb. I 14, II 283), 2) *skrãbalas* „погремушка, побрякушка“ Kvĕdarna, Šãtės : *skrãbalas* — bar̃škalas, kur̃ kárvei põ kaklù pàriša Šakýna, 3) *ãp-skrabas* „мёрзлая грязь поголу“ Юшкевич, 4) *skrabù, skrabė̃ti* „шершить, шелестеть“ : výženos skrabė̃jo Юшкевич Liet. dainos 252,5, jud ir *skrab* sawo kiautĩ Daukantas Kning. med. siekłû 27, 5) *skrabinti* „бить, колотить“ : *iszskrabinkiet* jo senus kaułus su łazdomis Волончевский Prade 170, ср. *ap-skrabìnti* Юшкевич, 6) *skrãbis* „кляча“ L. Pelėdos Klaida 285, 302, 7) *skrab-riẽtė* „тощая (соб. чьи skrãba ríetai)“ — sauskárka, skūrìnė, dvasnà tokià, nusprógėlė, sudžiū́vusi, dvigỹslė — kùika (кляча) Šakýna, 8) *skrambù, skrabaũ, skràbti* „сохнуть, скорузнуть; подмерзать“ Alsė̃džiai, Mósėdis, Salantaĩ, ср. *ap-skràbti* Юшкевич = лтш. *skrabstu, skrabt* „скрести, скоблить, чесать, царапать“ : *skrabinât* „обгрызать, огладывать; хрустеть“, *skrabstińš* „долбило, резец“, 9) *skrabùčiai* „засохлый, старый кожух“, откуда — po kajlĩniû *skrabuczĩniû* Daukantas Dajnes 16, Kur̃ kailiniaĩ *skrabutė̃liai?* Юшкевич Liet. dainos 1050,4, Po kailinių *skrabutė̃lių* prie manęs atjojo l. c. 252,2, 10) *skrebù, skrebė̃ti* „шершить, шелестеть“ Dùsetos, Kvė̃darna : Gaidys *ſkréba* kaßélėje Mielcke Wb. I 68, 245, Kàs tì (там) *skrẽba* (скребётся sc. в дверь)? — *Skrabẽlė* (не ударяемое *re* изменяется в *ra*) „скребушка“! Kõ íeškai? — Mergẽlės (bobẽlės etc.)! (слова одной игры) Lìnkmenes, 11) *skrẽbiai* „старый кожух (prastì, suvilkė̃ti kalniaĩ)“ Dùsetos, Dysnà (произносят *skrẽbjei*), 12) *skrẽbinti* „подмерзать“ : *pa-ſkrébina* „frostern“ Mielcke Wb. II 198 (у Ruhig'a II 160 опечатка *ė* вм. *e*), szaltis *paskrébino* (вм. *é* опечатка *ė*) l. c. I 245, 13) *skrẽbliai* „плохой старый кожух“ (*skrẽbliais* apsivil̃ko) Ds : *skrabliaĩ* Lìnkmenes, где *ra* из неударенного *re*, *skreabl'aj* „kożuch nędzny“ Kossarzewski Lituanica 52b = лтш. *skreblis* „старый кожух (vecs kažuõks)“ Rakstu kr. XV 135 : *skreblinė* kepuružė Kalvaitis Pr. liet. dainos Nr. 63, sušlapo... juodoji *skreblinėlė* l. c. № 509, 14) *skrem̃ba, skrẽbo, skrèbti* „сохнуть и твердеть, скорузнуть; хрустеть; подмерзать“ : kailiniaĩ *skrem̃b* Kvė̃darna, *skreabti* „chrobotać, trochę podmarznąc“ Kossarzewski Lituanica 52b, *paskrẽbusi* nósis „paskrẽtusi“ Svėdasaĩ, bìškį *paskrẽbo* — aptráukė gruodžiùks Šakýna : *skrėbjù* „ich bin trocken“ Ruhig Wb. I 133, *skrėbjù*, sauſas eſmì „trocken seyn“ l. c. II 356 ошибочно (?) с *ė* вм. *e* = вост.-лтш. *skreblu, skrabynu* Kurmin Słownik 15 п. с. *chropocę* (strepo) из **skrebju* (*bl* из *bj*),

15) *skróbla* „худой, спавший с тела, džiūsnà“ S. Naũmiestis: Kàžinko džiũn ir džiũn — palìka kaĩp *skróbla* Šakýna || *skroblìnis* — barškalìnis, sudžiũvęs, kaulenyčia, toks ar vyrs, ar gyvulys Šakyna || *skroblus* „chudy“ Juszkiewicz Słownik: лтш. *skrãbât* „хрустеть (?)“ Rakstu kr. XV 94.

Сл. *skrebǫ* || лит. *skrebù* (лтш. **skrebju*, откуда вост. *skrebl'u*), пл. *skrobać* || лит. *skràbti* (лтш. *skrabt*) и р. севск. *скрáбать* || лтш. *skrãbât* (лит. *skróbla*), повидимому, являются звукоподражательными словами.

167. *Скрыль* „отрезок, скибка, ломоть, краюха (хлеба)“ Пр II 313 напоминает лит. *skrỹlis*, об. мн. *skrỹliai* „вареники, сырники; оладьи“ : *skrilis* „łazanek“ RŽ, *skrỹliai* „оладки“ Baisógala, Kùpiškis (*skrỹliu* lọngẽ, *skrỹliu* dũris, kilbãsu grebẽste Naujãmiestis Понев. у.), „łazanki“ Joniškẽlis, prisidiẽjau tarbon *skrîliu* Olechnowicz Pasakos 74, *skrilej* „małdrzyk, potrawa, Wiecznie“ Kossarzewski Lituanica 40a, *skrylej* „małdrzyki ze syra robią“ l. c. 151d, *skrîlus* — apwałas mažas sûris, małdrzyk l. c. 36a, Su graibštù virtiniùs, *skryliùs* griẽbia išvìrus Юшкевич Лит. сл. I 459 п. с. *graĩbštas*. О родстве русского и литовского слова можно говорить лишь в том случае, если р. *скрыль* возникло из **скриль*; ср. *крыло* = др.-ц.-сл. *крило*, пл. *skrzydło*. Основным значением лит. *skrỹlis* было „отрезок (sc. теста)“. Варённые квадратные отрезки катанного теста называются *skrỹliais* (пл. łazanki).

168. Сл. *skrьžьtъ*, *скрежет* Пр II 311. Вм. лит. **krẽgu*, **krogiù*, **krógti* следует писать *kregù*, *krogiu*, *krogti*: 1) *kregù*, *kregẽti* „хрюкать“ J. Juškevičius, Prienai: šárka *krẽga* „сорока сокочет“ Šakýna, *kregẽket* (трещите, болтайте) jũs čià (pasakýta mergóms) Tvẽrai || *kregà* „хрип, хрипение“, Sẽnis tùri *krẽgą* (dùsulį) Ramýgala || *krẽgas* „кто кряхтит, дряхлый старик“ Prienai || *kregúoti* „тяжело дышать“, Ligónis, sẽnis *kregúoja* Panemunẽlis, Ramýgala, 2) *kriogúoti* „хрипеть“ Skãpiškis, Юшкевич Лит. сл. I 413 п. с. *gargaliúoti*. Формы *krogiu*, *krogti* „хрипеть“ лучше ие снабжать акцентом, так как он не засвидетельствован. Из живых говоров *krogiu* мне не известно.

169. *Скудáть* „хворать“ Даль IV³ 229, если р. *у* из и.-е. *ou*, находится в ближайшем родстве с лит. *skaũda* или *skaũsti* (3 praes.) „болит“, *skaudẽti* (inf.). А если *у* из *ǫ*, то ср. выше под словом *skǫda*.

170. *Скула* „желвак, нарыв“ Пр II 315 к сл. *кыла* = лит. *kũla* „горб, шишка“ Буга РФВ LXXI 54.

171. Сл. *skъrbь, скорбь, скорбнуть* Пр II 307. Вм. лтш. *skorbt* следует писать *skuorbt (skůrbt)*. Форма *skuorbt* диалектическая из *skùrbt* (Rakstu kr. XV 94) или *skuřbt* (Endzelin IF XXXIII 113) „хмелеть“ = лит. *skurbstù, skurbaũ, skuřbti* „хиреть, чахнуть“, *Nu-skuřbusi* pušìs „захиревшая сосна“, alùs *skuřbsta, nuskuřbęs* „пиво, потерявшее свою крепость“ Kvėdarna || *skurbti* „печалиться“ и *skurbė* „скорбь, печаль“ Miežinis 221. Ср. лит. *skuř-da-s* „недостаток, бедность (соб. хирение, прозябание)“ Dùsetos, *skurdùs* „żałośny, smutny, nędzny“ Kossarzewski Lituanica 53a.

172. *Скут* „кусок ткани“ Пр II 316 : 1) лит. *skũtas*, мн. *skũtai* „лохмотья, тряпка“ Kùpiškis : *skũtay* „okrawki“, „pokrayki“ Paszkiewicz Słownik, Aš tavì iñ *skũtùs* sudraskýsiu Dùsetos, Jo drabužiai *skũtais* eĩn (*skũts* — draĩskals) Šakýna, 2) *skùtas* „тряпка, иверень“ Grìškabūdis : į *skùtą* sùdegė „er ist in Grund abgebrannt“ Mielcke Wb. I 246, Anfangs-Gründe 71, i *skutą* sùdegino Daukantas Giw. 20 (ср. Liet. istor. II 70), į plentą, į *skuttą* ſugaiſinù „schleifen, eine Stadt“ Ruhig II 310, 3) *skùtelis,-io* м. р. „остаток, лоскуток“ : žỹdo (sc. nuõ guõlio) nebeliko nẽ *skùtelių* Dùsetos. Лит. *skũtas* в виду долготы гласного *u* скорее всего является заимствованием. Сл. *skutъ* (из и.-е. **skouto-s*) и лит. *skùtas* находятся в родстве с лит. глаголом *skutù, skùsti* „скоблить, скрести; брить (бороду)“ : лтш. *skuvu, skũt* „брить“.

173. *Слаб* Пр II 317 = лтш. *slābs* (срб. *slȁb*, чш. *sláb*) „слабый“ Эндзелин IF XXXIII 118, Rakstu kr. XV 94 || *slābęns* „слабый“, *at-, iz-slābt* „спадать (об опухоли), ослабевать“ Rakstu kr. XV 94. Из лит. языка сюда относятся : 1) *slābnas* „слабый“ Kvėdarna, S. Naũmiestis, Tataré Pamokslaj 89, Юшкевич Лит. сл. I 84 п. с. *apslabnėti*, форма **slabnùs* сомнительна; существует с.-зап. жем. *slābnus* (соб. *slabnọs*) м., *slàbna* ж., где *u* из *a*, как и в формах *pāršus* „paršas“, *sāpnus* „sãpnas“, *vīsus* „vìsas“ (соб. *vẽsọs*) и др., 2) *slambù, slabaũ, slàbti* „ослабевать, делаться слабым“ Alsėdžiai, Salantaĩ : Ligónis *ap-slābo*, čmė *slàbt* S. Naumiestis, ligónis *nuslābo* Kvėdarna, 3) *slõbnas, slobnà* „слабый“ Anykščiaĩ, Dùsetos, RŽ : *słobnas* kwietkielis Deszyms Uwogu 18 || *slõbas* (žmogùs) „слабый (человек)“ Dievẽniškis (Ошмян. — Ašmenà — у. Вил. г.) м. б. из русск., 4) *slobstù, slobaũ, slõbti* „ослабевать“ Anykščiaĩ, Dùsetos, Kùpiškis : *słobsta* „słabieje“ RŽ.

Рядом с *slāb-* (лит. *slob-*) || *slab-* существует параллельный корень *slāp-* (лит. *slop-*) с конечным глухим губным : 1) лтш.

slâpstu, slôpu, slôpt „томиться жаждою (лит. trókšti), задыхаться (лит. trókšti), оседать, опадать (об опухоли), ослабевать (о боли)“ KZ XLIII 25 = лит. *slópstu, slópau, slópti* „задыхаться от жажды, угара, trókšti“ Kvėdarna, Salantaĩ, GGA 1885 940 : dusuliúodams, užtrókšdams, *slópdams* kós Šakýna || *nu-slópti* kūdikį „nugulti, заспать младенца, удавить его собою“ Kvėdarna, 2) лит. *slopìnti* „быть томиму жаждою“ GGA 1885 940 : munì *slopìn* „troškina, меня мучит жажда“ Alsėdžiai, 3) *slopùs* adj. : *slopù* dãrėsi „душно, удушливо становилось“ L. Pelėdos Klaida 46, duslùs, *slopùs* balsas l. c. 332 „тихий голос с одышкою“, kìlo *slopùs* murmėjimas ir pagaliõs grasìnimai l. c. 476 „поднялся сдавленный ропот и наконец угрозы“, *slopùs* óras „душный (от жары) воздух“ Alsėdžiai, GGA 1885 940.

Далее, к нашей этимологической группе относится лит. *slėpsnos*, род. *slėpsnų* „пах, подвздошье“ Alsėdžiai, Kùpiškis, Kvėdarna, Šakýna : *slėpsnās* „slabizna“ Kossarzewski Lituanica 53a, *slepsnos* „pachwiny“ RŽ, жем. *sliepsnas* f. pl. „pachwina“ Paszkiewicz Słown., *slėpsnos* „Dünnung des Leibes“ Ruhig Wb. II 106 || *paslėpsnei* „die Schaam“ l. c. I 134 из *paslėpsniai*. Лит. *slėp-sno-s* является семантической параллелью к пл. *słabizna* || срб. *slabìna* „пах, подвздохи“. Чередование *ē* || *ā* в лит. *slėp-snos* || *slóp-ti* (лтш. *slâpt*) унаследовано из и.-е. праязыка; ср. гот. *slēpan* „спать“ || лат. *lābēs* „падение“.

174. Сл. *sl̀ědъ, след* Пр II 330 : лтш. *slieda* „след“ BW 3773,2 || *slìede* „т. с.“ Endzelin IF XXXIII 117, BW 30326 (*ie* из балт., и.-е. *ei*) : лтш. *slaids* „slidẹns, скользкий“ BW 13610 : жем. *slydùs*, вин. ед. м. р. *slỹdi* „скользкий“ Alsėdžiai, Šãtės, Kvėdarna (*slydùs* — śliski Daukantas Žod. r.) || аукшт. *slidùs* „т. с.“ Dùsetos, Kùpiškis, Linkmenes, S. Naũmiestis.

175. Сл. *slěga*, р. *слега* Пр II 321. Лит. *sleñkstis* (или *sleñksnis* = лтш. *slìeksnis*) „порог“ лучше было бы оставить в покое, так как лит. *en* не может соответствовать сл. *ě*. Если *слегою* первоначально называлась „подпорка“, то возможно родство с лтш. *sliedzu, sliegt* „подпирать“ KZ XLIII 28, Bielenstein Lett. Spr. II 74 (из балт. *šleig-* к лит. *šliẽti* = лтш. *slìet* „подпирать“).

176. *Слеп* Пр II 331. Родство сл. *slěpъ* с лит. *slepiù, slėpiaũ, slėpti* „скрывать, прятать“ — сомнительно в виду славянских форм с *ь* (др.-ц.-сл. ѡсльпѫша, ѡсльпъ). Это *ь* говорит в пользу возникновения в сл. слове *slěpъ* звука *ě* из дифтонга *oi*

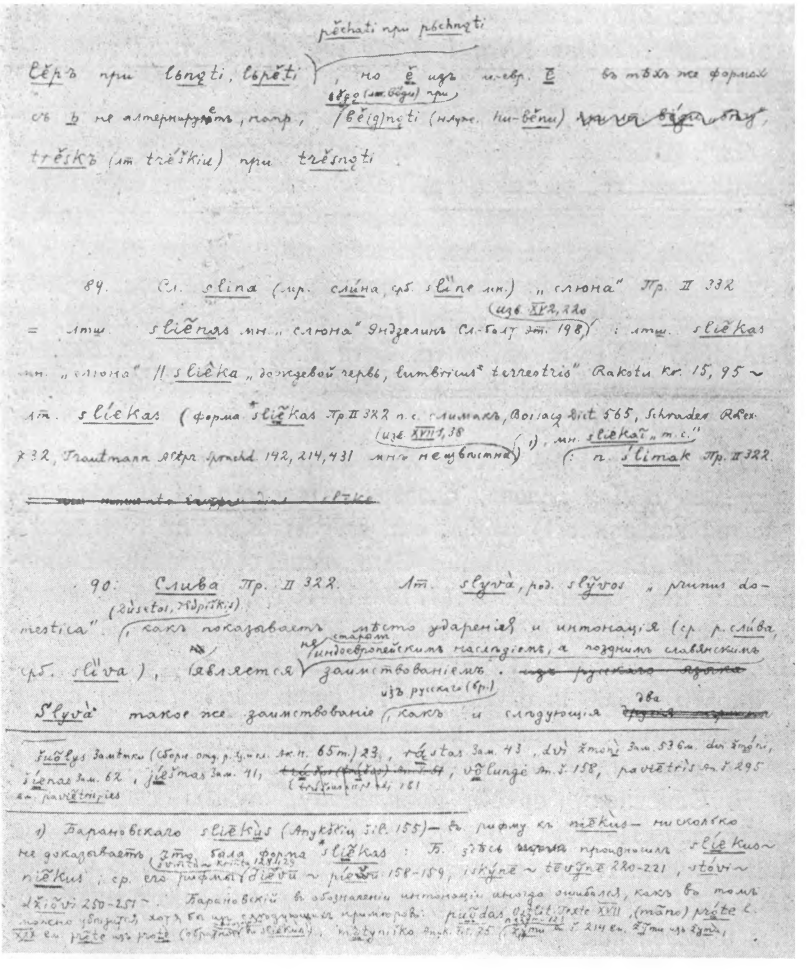

A. Vreobraženskio rusų kalbos etimologinio žodyno papildymų ir pataisymų rankraščio puslapis

(ai), ср. сл. *světъ* при *o-svьnǫti*, *svьtěti*, *lěpъ* при *lьnǫti*, *lьpěti*, *pěchati* при *pьchnǫti*, но *ě* из и.-е. *ē* в тех же формах с *ь* не альтернирует, напр., *běgǫ* (лит. *bėgu*) при *bě(g)nǫti* (н.-луж. *hu-bě-nu*), *trěskъ* (лит. *trėškiu*) при *trěsnǫti*.

177. Сл. *slina* (м.-р. *слúна*, срб. *слúне* мн.) „слюна“ Пр II 332 = лтш. *sliẽnas* мн. „слюна“ Эндзелин Сл.-балт. эт. 198, Изв XV,2 220 : лтш. *sliẽkas* мн. „слюна“ || *sliẽka* „дождевой червь, lumbricus terrestris“ Rakstu kr. XV 95 ~ лит. *slíekas* (форма **sliẽkas* Пр II 322 п. с. *слимак*, Boisacq Dict. 565, Schra-

der RLex. 732, Trautmann Altpreuss. Sprachd. 142, 214, 431 мне неизвестна Изв XVII, 1 38)[1], мн. *sliekaĩ* „т. с.“: пл. *ślimak* Пр II 322.

178. *Слива* Пр II 322. Лит. *slyvà*, род. *slỹvos* „prunus domestica“ (Dùsetos, Kùpiškis), как показывает место ударения и интонация (ср. р. *сли́ва*, срб. *slȉva*), является не старым индоевропейским наследием, а поздним славянским заимствованием. *Slyvà* такое же заимствование из русского (б.-р.), как и следующие два фруктовых дерева: 1) *vyšnià*, род. *vỹšnios* „prunus cerasus“ || жем. *viẽšnė* (соб. *vẹ̃išnẹ* Als, Mósėdis), ср. GGA 1885 934 (о *ie* вм. *y* ср. Буга Изв XVII,1 16), 2) *grūšià*, род. *grū̃šios* или (Dùsetos) *grūšnià*, род. *grū̃šnios* (ср. севск. *игру́шня* Пр I 163) „pirus“.

179. *Слон* Пр II 324, Фасмер Жив. стар. 1908 стр. 148 сл. (:тур. *aslan* „лев“). Для „слона“ словари литовского языка дают целых три названия: 1) *szlajus*, *aus*, m. der Elephant Nesselmann Wb. 525 из „Lexicon Lithuanico-Germanicum et Germanico-Lithuanicum“ Як. Бродовского (1713—1744 г.), 2) *szlėjaus* káulas „Helfenbein“ Ruhig Wb. II 198 (= Mielcke II 263), 3) *szlápis* „Elephant“ Ruhig Wb. II 117 (= Mielcke II 153 = *szlãpis?* Kurschat D.-lit. Wb. I 366 п. с. *Elephant*). Форма *szlapis (šlapis)* своим возникновением обязана неверному прочтению слова *szlajus*, где *ju* вследствие неразборчивости письма было прочитано за *pi*. Основною формой, повидимому, нужно считать *šlajus (szlajus)*. Под буквою *ė* руиговской формы *szlėjus* в *szlėjaus* káulas скрывается *ie*, введённое из глагола *šliejù* (вост. и жем. *šlejù*), *šliẽti* „слонить“. Слона, с которым литовцы познакомились в виленском зверинце (в XVI ст. или еще ранее), назвали „слоняющимся“ — *šlajùs* м., *šlajì* ж. (ср. *gajùs* „живучий“ к *gýti* „заживать, поправляться“, *rajùs* „прожорливый“ к *rýti*,

[1] Барановского *sliẽkùs* (Anykščių šil. 155) — в рифму к *niẽkùs* — нисколько не доказывает, что была форма **sliẽkas*: Б. здесь произносил *sliekus*~*niẽkus*; ср. его рифмы *švin̄tà*~*kriñta* 128—129, *Jiẽvū*~*pi̇ẽvū* 158—159, *iskýnē*~*tẽvỹnē* 220—221, *-stóvi*~*džiõvi* 250—251. Барановский в обозначении интонации иногда ошибался, как в том можно убедиться хотя бы из следующих примеров: *puõdas* Ostlit. Texte XVII, (mãno) *próte* l. c. XXX вм. *prõte* из *protè* (обратное произошло в *sliẽkùs*!), *mõtyniško* Anyk. šil. 75, *nežýmu* 123, *žýmu* An. šil. 214 вм. *žỹmu* из *žymù*, *šuõlys* Заметки (Сборн. отд. р. яз. и сл. Ак. н. LXV) 23, *rą́stas* Зам. 43, *dvi žmoni* Зам 53 вм. *dvi žmóni*, *šienas* Зам. 62, *jiešmas* Зам. 41, *võlungė* An. šil. 158, *paviẽtris* An. šil. 295 вм. *paviẽtris,-ies*.

bajùs „пугливый“ к лтш. *bîtiês* „бояться“, *klajùs* kẽlias „сбивчивая дорога, где легко заблудиться“ к др.-лит. *kliemi* „блуждаю“, лтш. *skrajš* „редкий, о лесе“, caur tuo *skraju* priežu mežu BW 18718 к лит. *skriẽti*, лтш. *skrìet* „бежать“) : *szlájus* arklys „stetig, vom Pferd“ Ruhig Wb. II 340 (= Mielcke II 455), *szlajus* arklys „ein stetiges Pferd“ Mielcke II 370, *szlajus, ji* „stätig, von Pferden“ Mielcke I 277 = *szlajùs* „stätisch, das sich statt vorzugehen seitwärts zieht, springt“ Kurschat D.-lit. Wb. II 203.

Итак, лит. *šlajus* „elephas“ и сл. *slonъ (слонь)* есть „слоняющееся“ животное (ср. слова песни: Не слон *слóнится*... Даль IV^{2} 261, по-литовски было бы : Nè šlajus *šlaĩstosi*...).

180. Сл. *slǫka*, р. *слúка* Пр II 332 п. с. *сляка* = *sluõka* „боровой кулик“ Bielenstein Lett. Spr. I 77 || лит. *slankà* „вальдшнеп“ Šakýna, Kvėdarna = лтш. *slùoka* „боровой кулик“ П. Шмидт, Rakstu kr. XV 95.

181. *Слуда* Пр II 326. Вм. лит. **paszlûnùs* „покатый, наклонный“ следует писать *pa-šliuonùs* (с мягким *l*). Мягкость *l* засвидетельствована Куршатом в Deutsch-lit. Wb., где читаем : *paszlionùs, paszliodnùs* I 27 п. с. *abschüssig*, I 273, II 168, *paszliodnùs* kálnas I 13, 209, *paszliõdnią* od. *paszliõnią* (sc. lýsę) padarýti I 4 п. с. *abdachen*, dirwà añt sziõs pùsės nůlaidì od. *paszliodnì* l. c., ùpė eĩt labaĩ *paszliõdniei* I 8, *paszliõdnei, paszliõnei* adv. I 273, II 168. Что в Куршатовой форме *pa-szlio(d)nùs* под *o* скрывается *uo*, видно из *paszlůdnus* BB VIII 99 прим. (здесь *lů* из *liuo*).

Рядом с *pa-šliuo(d)nùs* существует параллельная форма *pa-šliaunùs* „покатый, отлогий, наклонный“, adv. *pa-šliaũniai* Alsėdžiai, Kùrtuvėnai, Kùpiškis, Юшкевич Лит. сл. I 557 п. с. *įstrižas* : *paszlaunus* „pochyły“ Paszkiewicz Słown. || įkypaĩ — *pašliaũniai* Kossarzewski Lituanica 151b, kamĩ ligi yra žijwie, rèjk nupiautĩ ligémĩ auksztiej *paszlaunej* ar patogesnė dar truputi paskibaj Daukantas Ape sodnus 47, metuges... nerejk rĩsztĩ statej, bet wissados *paszlaunej* l. c. 75, rejk ikaltĩ du mijtalu *paszlaunė* i žámę it stogą ant kélmù l. c. 86 || *pa-šliaũtin(a)-s* káln(a)s, *pašliaũtina* atkálnė Alsėdžiai : *pašliaũtinai* (oppos. stãčiai) nuvažiúoti Salantaĩ, *paszlautĩnaj* Daukantas Ape sodnus 127 || adv. *pašliaũniuo* riẽt(a) „ukośnie“ Alsėdžiai.

Дифтонг *uo* слова *pa-šliuo(d)nùs* альтернирует с *ė* : *pa-šlėdnùs* káln(s) „отлогая, покатая гора“ Alsėdžiai, *pa-šl'ėdniai* „pa-užulniai, nuolaĩdžiai“ adv. Dùsetos (*l* мягкое, в Дусятах ожидали бы „твердое“ *l*; ср. дусятское *šlajeĩ* из *šlejeĩ* < *šlejaĩ* из р. *шлея*).

Из лтш. языка сюда принадлежат: 1) *šl'aubums* „отлогость“ Эндзелин Сл.-балт. эт. 109[1], 2) *šl'aups* „наклонный“ Bielenstein Lett. Spr. I 76 с прерывистою интонацией, в которой в говоре Биленштейна совпали нисходящая и прерывистая.

Лит. *šlċd-* || *šliuod-* и *šliaun-* (повидимому из *šliaud-n-*) || *šliaut-*, лтш. *šl'aub-* || *šl'aup-* „отлогий, покатый, наклонный“ являются потомками индоевропейской базы **k̂le-i̯e-* „слонить, клонить“, скрывающейся, напр., в форме лит. *šlẽja* (вост. и жем. при зап. новообразовании *šliẽja*) = др.-инд. *çráyati* „слонит, опирает, приставляет что к чему“.

Šlė-d- (при незасвидетельствованном **šled-*) так относится к *šlejù* || *šlajùs*, как лит. *skrejù* (лтш. *skreju* BW 13595,32) „бегу, лечу“ || лит. *skrajóti* „летать, бегать“ Alsẽdžiai, S. Naũmiestis к *skredžióju* „latam“ Juszkiewicz Słown. || Ere[s]lui *ſkradżioiąncżem...* *ſkradżioia* Даукша Post. 61_{12} || *skradìnti*, *skriẽti* „schwenken, herumdrehen“ Kurschat D.-lit. Wb. II 176 || *skradnùs* adj. „хорошо, шибко летающий, охотник летать“ Linkmenes || *skratẽlė* уменьш. „кружок“ (óbuolio *skratẽlė* „apskrità, apýsukinė riekẽlė“, *skratẽlėmi* ritinėjas „катают кружок [такая игра], ritùlį mùša Ds“) Linkmenes (неударенное *ra* в Лынгмянах может восходить и к *re*).

182. *Слугá* Пр II 326 = лит. (жем.) *slaugà* „1. услуживанье, помогание по хозяйству; 2. кто услуживает, помогает по хозяйству, заменяет кого в работе = слуга“ || жем. *pã-slauga* „помогание по хозяйству, замена кого в работе“ Буга РФВ LXVI 249 = р. *по-слýга*, пл. *posługa* : *pasłaugą* turieté Календарь Л. Ивинского VI (1851) 38b, kada ankstie kas kial ir pajem pate jaunas, tumet daug nuodirbt ir *pasłaugos* sułaukt gaunas Фортунатов BB III 59.

Лит. *slaugà* в первом значении мне известно из сборника стихов „J. Miglovaras Rasztai. Iivaires Eilas. Pirmas pluuksztas. Tilže 1884“, где на стр. 25 читаем:

Priiveike mani nedoras marczes,
Priispaude žeantai nedori,
Sugilde szirdi juu *slaugas* karczes,
Juu žodei žiaurus ir stori.

Во втором значении лит. *slaugà* встречается в сборнике литовских песен А. Юшкевича (Lietuv. dainos Nr. 1495,2,3): Prijim̃kit martẽlę mán ùž *slaugẽlę*.

Почему Преображенский, казалось бы, такое очевидное, само собою напрашивающееся, родство литовского слова со славянским считает сомнительным, я не в состоянии понять. Если исконное родство литовского слова *slaugà* с слав. *slugá* сомнительно, то что же тогда достоверно? При подобном отношении к очевидным лексическим тожествам с таким же правом можно будет отрицать, напр., родство литовских слов *draũgas*, *saũsas*, *raũdas* с слав. *drugъ*, *suchъ*, *rudъ*.

При существительном *slaugà* в литовском языке имеется глагол *slaugýti*, буквально соответствующий (включительно до ударения и интонации) славянскому *služiti*.

К материалу, данному мною в РФВ LXVI 248 и LXXV 145 сл., сейчас могу добавить следующее: 1) *slaugaũ*, *slaugiaũ*, *slaugýti* „заменять кого в работе, помогать по хозяйству; ухаживать за кем, услуживать, прислуживать кому“: a) Nuõ šiõ kartẽlio jaũ manę̃s *neslaugýsi* Юшкевич Liet. dainos 1483,5, b) Ař sugrįšì, dukreláite, manè *paslaugýti*? l. c. 1487,8, c) Paliks mažiáusios sesẽlės matušẽlei *slaugýti* l. c. 1503,6, d) *nebeslaugidama* nuskarusiu zokoninku pasidavẽ Auszra 1883 229, e) Žemelė matutė jį *slaugė* M. Vaitkus Šviesųs krislai. Vilnius 1913 p. 76, f) Ją (sc. pupą) laisto gausūs lietūs, matutė saulė *slaugo* l. c. 107, g) liepe *slaugiti* kleboną Волончевский Žem. wisk. I 111, h) Jauns pawiskupe didelej *slaugie* senoli diedę l. c. 209, i) *slaugie* kajp imanidams wiskupą l. c. 270, j) Juzukas, namie būdamas, visuose dalykuose *slaugė* tėvą Valančius Paaug. žmonių kn. 51, k) Adomas teip Juzuko *slaugomas* laimingesnis buvo l. c. 51; 2) *slaugìnti* „т. с.“: idant... sawi *slaugintu* Календарь Ивинского XVII (1864) $28b_{35}$; 3) *slaugóti* „т. с.“: Dziaugsius kad manes... ne *slaugosi* l. c. $27b_{34}$.

183. *Слуз* Пр II 326. Лит. *šlúostyti* значит не „*обмывать“, но „вытирать“ („сушить вытиранием; чистить, напр., трубу“, kãminą *šlúostyti*, *kamìn-šluosta* „трубочист“). Сл. *sluzъ* не следует отделять от лит. *šliaužiù*, *šliaužiaũ*, *šliaũžti* „ползти, скользить“ Dùsetos, Kùpiškis при *šliuõžti* „т. с.“ Rietãvas, S. Naũmiestis: *šliužẽ* „конёк“ (*szluźźė* Ruhig Wb. II 317, *szlużie* „lyżwa do ślizgania się“ Paszkiewicz Słown., *szlużie* ant dwyraćiu „kolaseczka na dwuch kołkach“ l. c.), *šliùžės* „санки“ Kvẽdarna || *šliužaĩ* „коньки“ Dùsetos || *šliūžẽ*, мн. *šliūžės* „след где кто ползучи прошол“ Dùsetos, S. Naũmiestis (mãno *šliūžė* eĩk Kùpiškis) || *pa-šlúža* „конёк, łyżwa, narta“ Kossarzewski Lituanica 55a.

Пл. *śluz* „слизь“, *śluzem* adv. „наклонно; плашмя“ имеет тот же вокализм, что и лит. *šliaužiù* „ползу“ из и.-е. *sleuĝ(h)* [при срб. *slȕz* „слизь“ из и.-е. **slouĝ(h)o-s*]. Корень *sleuĝ(h)* „ползти, скользить“, как видно из параллельной лит. формы *sliaũgti* „т. с.“ (Jõniškis; ср. слов. *slug*, *sluga* „голая улитка“), возник из *sleu-* путём присоединения „детерминанта“ *-ĝ(h)-*. К этой группе придётся отнести и лит. *slaugaũs*, *slaugiaũs*, *slaugýtis* „укрываться, хорониться, прятаться“ Буга РФВ LXXV 146 || *slaugiù* „таję“, *slaugiúos* „kryję“ Juszkiewicz Słown. || *slaugūnas* „biegun, błąkacz“, *slaugùs* „skryty“ l. c : *slū́gstu*, *slū́gau*, *slū́gti* „спадать, оседать, убывать (соб. сползать)“.

184. *Смага* Пр II 333. Лит. *smáugti* и лтш. *smakt* (praes. *smùoku*) следует переводить не словами „*тушить“ и „*тушить, гасить“, но „душить“ (лит. *smáugti*) и „задыхаться“, „потухать, гаснуть“ (лтш. *smakt*). Лтш. *smakuôt* „издавать запах“, как слово немецкого происхождения (ср. с.-в.-н. *smacken*), не имеет никакого отношения к лтш. *smakt*.

185. Сл. *smьrdъ* Пр II 334, пл. *smard* Brückner Dzieje jęz. pol.[1] 40 = лтш. *smirds* „крестьянин, подданный“ Эндзелин KZ XLII 379, Сл.-балт. эт. 196 = лит. *smirdas* „смерд?“ Буга РФВ LXVII 245 : Szidai | noredami | ka wiſſu pikcziauſiu *ſmirdu* alba latru wadinti | bilodawa | Tatai tas ira Samaritanas Бреткунас Post. I 323, iſch ranku ſchitu netikuſiu *ſmirdu* iſſpruda l. c. I 327, kaip wiriauſis *ſmirdu* pakariams ira l. c. I 423 : O kokia tatai jra *ſmirdiſta* | bei drąſsumas Sacramentus... atmainjti Apie popieſziſckaie Miſſche... Karaliaucziue 1600 p. 29a. Слово *smirdas* в приведённых мною примерах скорее всего имеет значение не „смерд“ (мужик, крестьянин), но „смердюк, вонючка“ (подлый человек); ср. Schalk, lüderlicher Mensch, Balamútas, to, m. Jer. XXIII. 11. Sukćius, ćiaus, m. Syr. XIX. 22. Negiéras, Matt. VI. 23. Klaſtórus, óraus, m. *Smirdas*, *do*, m. Ruhig Wb. II 301, *Smirdas*, *do*, m. ein Unflath, lüderlicher Mensch. *Smirdyſtė*, *ės*, f. ein lüderliches Wesen l. c. I 136, Unfläther, Bjaurėſtis, ėſczio, m. *Smirdas*, *do*, m. Mielcke Wb. II 509 = *smirdas* „parkot. Hircus“ Juszkiewicz Słown. = *smir̃das* Kurschat D.-lit. Wb. II 202 п. с. *Stänker* (eĩk tù, *smir̃de*, smirdẽliau! S. Naũmiestis) || *smìrda* муж. р. „смердюк“ Kvėdarna. Для лит. *smirdas* значение „смерд“ засвидетельствовано летописью Виганда (Scriptores rerum Prussicarum II 533), где под годом 1362 читаем: Rex quoque Kynstud in perturbato animo cum in-

genti multitudine stetit juxta Mimilam (т. е. Nẽmunas, р. Нёмон), Algard similiter cum suis *bayoribus* et *smyrdens* prope Nergam (т. е. Nerìs,-iẽs, р. Вилия) et consiliantur et disponunt se celeriter, quomodo castrum ab hujusmodi impugnationibus absolverent. Выражение „cum suis *bayoribus* et *smyrdens*" отражает литовское выражение „sù sàvo *bajõrais* iř *smirdais*".

Лтш. *smirds*, лит. *smirdas* в качестве сословного названия является не индоевропейским наследием, а заимствованием из древнерусского, как и названия остальных сословий : а) лит. *bajõras*, лтш. *bajārs* „боярин" BW 1456, 31258, b) лтш. *kalps* „холоп" (лит. *kalpas* в говоре Довконта из лтш.).

186. Сл. *smьrděti*, р. *смердеть* Пр II 335. Вм. лит. **smirdelė* и пр. **smrdeo* „*черемуха" следует писать *smirdėlẽ* „sambucus ebulus" и пр. *smorde* „крушина, rhamnus frangula"; ср. лтш. *smeŕdelis* „sambucus nigra" Rakstu kr. XV 136.

187. *Смола́* Пр II 337 = лит. *smalà,-õs* „смола, дёготь; чорный вар" Dùsetos, Schleicher Lit. Lsb. 147, Даукша Post. 92_6, Ruhig Wb. II 350 : *smal-dagỹs*, *smaĺdagio* „дегтяр" Kvčdarna || *smãlinas* „запачкавшийся смолою" Mósėdis, Salantaĭ || *smaliniñkas* „торговец дёгтем, смолою" Kurschat D.-lit. II 226 п. с. *Theerführer*, Ruhig Wb. II 350, откуда *Smaliniñkai* (соб. имя местечка в Прусской Литве) || *smãlius* „дегтяр" Kurschat D.-lit. Wb. I 226 п. с. *Theerbrenner*, „торговец дёгтем, смолою" Mielcke Wb. II 468 п. с. *Theerführer*. Заставляет нас отрицать заимствование литовского слова из русского параллельная форма с гласным *e*, т. е. *smelà* : kad tu *smẽlu* ritum Olechnowicz Pasakos 85. Вокализм восточнолитовской формы *smelà* „смола" совпадает с вокализмом лтш. формы *smęli* „смолистые поленья" Эндзелин Сл.-балт. эт. 194. Отношение между формами *smelà* (лтш. *smela-* мж. р.) и *smalà* (сл. *smola*) таково, как и между лтш. *iz-teka* BW 26480 и лит. *iš-takà* „исток" Salantaĭ, лит. *dervà* и лтш. *daŕva* „жидкая смола", *at-žela* Довконт Būdas 13_{32}, Giwatas 227, Apiniû aug. 18 и *at-žalà* или (Dùsetos) *atãžala* „побег, отпрыск, отрасль".

К группе *smelà* || *smalà* (= сл. *smola*) относятся: 1) лит. *smelstu*, *smelau*, *smelti* „грязнеть, пропитываться грязью, smolić się" : *smealstu*, *lav*, *smealti* „brudzić się, wsiękać" Kossarzewski Lituanica 53b, где посредством *ea* передается „широкое" *e*, 2) лит. *smẽla*, *smėlėti* „виднеться неясно, точно во мгле" Linkmenes, 3) лит. *pa-smẽlęs* dangùs „почерневшее небо" Dysnà, gál

vãkar gìrtas buvaĩ, kàd šiañdie *pasmẽlęs* „угрюмый (пасмурный, неясный)“ S. Naũmiestis, *pa-smẽlusios* ãkys — miẽgo nór Papìlė, Akmẽnė, 5) лит. *smėlus* „пепельного цвета“ : *smielus* „aschgrau“ Mielcke Wb. I 249, где *ie* вм. *ė*, 6) лтш. *smalsts* (диал. *smolsts*),*-a* „нечистый, грязный (о воде или другом напитке)“ Rakstu kr. XV 136.

188. Сл. *smordъ*, р. *смородина* „ribes“ Пр II 338 : лит. *smirduõlės* мн. „ribes nigrum“ Valkinỹkas (Олькеники, Трок. у. Вил. г.). Сл. *smordъ* = лит. *smardas* „вонь“ : bus *smardas* wietoi gero kwapo Бреткунас Post. II 197 || *smardùs* „smrodliwy“ Kossarzewski Lituanica 53b, РФВ LXXV 146.

189. Сл. *smъrgati* „сморкать“, зап., пск. *сморгáть* Пр II 338 = лтш. *smuŗgât* „марать, гадить, пачкать“ : *smuŗga* „неряха“, *smuŗgul'i* „сопли“ : лит. *smùrgas*, мн. *smùrgai*, *smùrglis*,*-lio* „сопля, возгря“, *smùrglės* „ноздри“ Būgà Aist. stud. I 170, *smuŗgius* и *smuŗglius* „сопляк“ Kvėdarna, *smùrg-laiža* „сопляк (соб. лижущий сопли)“ Юшкевич Лит. сл. I 447 п. с. *glỹtlaiža*, *nu-smùrgęs* „угрюмый“ Dùsetos (asz wĩjnas *nusmórgęs* Daukanto Dajnes 119): *smurg-só-ti* „сидеть, стоять сонным, угрюмым“ Mósėdis, *smurgso* it katéns óžpelenie Довконт Būdas 45_{31}.

Вм. лит. **smàrglis* (Пр п. с. *сморкать*) следует писать *smùrglis* Kvėdarna, S. Naũmiestis.

190. *Смы́кать* „дергать“, *смы́каться* „шататься взад и вперед“ Пр II 341 : лит. *smaukiù*, *smaũkti* „сволакивать, стягивать, сдёргивать = делать так, чтобы ползло, валилось, шло вниз (лит. smùkinti)“, žiedą nuõ piršto *nu-smaũkti* Kvėdarna, *nu-smaukt* kelnes Liet. pasak. med. mytol. I 127, tas aržilas *nusi-smaukė* no galvos Liet. pas. yvairios IV 102, *nusmauks* tavi nabagai „oszukają ciebie, biedaku“, *nusismaukė* kaip šuniẽs uodega Kossarzewski Lituanica 151d, *smaũkti* gleiten machen = streifen; *nusmaũkti*, *nusmaukýti* abstreifen z. B. die Blätter von einem Zweige, die Hopfenblüten (apynių spùrganas); *nusmaũkti* auch jemanden rupfen, prellen; rankóves *atsismaũkti* sich die Ärmel aufkrempeln; *nusmaũkti* Tuch vom Kopfe nehmen; *užsmaũkti* aufstreifen Mit I 135 (в говоре окрестностей г. Klaĩpėda — н. Memel). Др.-р. *смучити* „ползать“ = лит. *smaukýti* frequ. aukštỹn kẽlių *nesmaukýsi* Юшкевич Liet. dainos 121,20.

Пл. *smukły* „стройный, тонкий“ : лтш. *šmauks* „длинный и тонкий, стройный“ (при *šmaugs* BW 27296 = *smaugs* BW 30419 var.): лтш. *šmaukt* „убираться, уходить“ KZ XLIII 30 || *šmùku*, *šmukt*

„бежать“ П. Шмидт = лит. *smunkù, smùkti* „сползать, спадать, проваливаться; улепётывать“, ir aš ką tik *pasmukau* Liet. pas. med. mytol. I 136, Žmogus kad kerta velniui, tai tas *susmunka* l. c. II 75 : *smukùs* „delikatny, zgrabny“ Kossarzewski Lituanica 53b (ср. пл. *smukły*) : *smuklės* „ein breit Gras, wie Kalmus, welches im Frühjar aus den nassen Wiesen hervorkommt“ Ruhig Wb. I 136 (= „ein Schilfgras“ Mielcke I 250) || *smuklis* „roślina Sparganium“ Kossarzewski Lituanica 126a || *smuknià* „вид осоки (carex)“, Mìnkštas kaĩp *smuknià* Lìnkmenes.

191. Сл. *sněgъ*, р. *снег* Пр II 347 = пр. *snaygis* „снег“ из балт. **snaiga-s* (пр. *-is* из *-as*, как и в лтш. *sniegis* BW 29965, вост. *snìgys* BW 19386). Лит. *sniẽgas*, мн. *sniegaĩ*, лтш. *snìegs* „снег“ в отличие от славянского и прусского слова имеет ту же ступень гласного, что и глагол лит. *sniẽga* (при praet. *snìgo*, inf. *snìgti* Dùsetos = лтш. *snìeg* „снег идёт“ = гр. νείφει или лит. *sniẽgti* „снег идёт“ Merkinė, Schleicher Lit. Lsb. 348, Ruhig Wb. I 137. Если даже и существовала некогда в литовско-латышском праязыке форма **snaĩgas*, то и в таком случае она легко могла измениться в **snẽigas* под влиянием глагола **snẽigti* или **sneĩga* „ninguit“, ср. выражения лит. *sniẽgas sniẽgti* Merkinė, *sniẽgas sniẽga* Dùsetos = лтш. *snìeg snìegs* BW 30437,1 (*snìegi sniga* 29963,1, *sniga snìegis* 29965). Возможность переделки **snaĩgas* в *sniẽgas* под влиянием глагола *sniẽga (sniẽgti)* становится более чем вероятной в виду хвейданской формы *snį̃nks* (род. *snį̃nga*) „снег“, возникшей вместо *snỹks* (род. *snỹga*; *y* из *ie*) под влиянием глагола *snį̃ng* (= *sning* „ninguit“ Daukantas Prasma 119, *sniñga* Юшкевич Liet. dainos 249,2, Olechnowicz Pasakos 39, Kurschat D.-lit. Wb. II 165). Жем. диал. *snį̃nks* (из *sniñgas*) „снег“ имеет себе параллель в лат. *ningues* вм. *nives* Endzelin Lietuvių Tauta II 287.

Ту же ступень гласного, что и сл. *sněgъ* (= и.-е. **snoigʷho-s*), имеют следующие литовские образования: 1) *į-snaigas* „снежные хлопья, снег, покрывающий сучья и ветви деревьев“ Kvėdarna, ср. Юшкевич Лит. сл. I 553, 2) *snaĩgala* „снежинка“ Ruhig Wb. I 137, II 314 п. с. *Schneeflocke*, „kryształki skupione śniegu“ Kossarzewski Lituanica 161a : užsìgeidė *snaĩgalą* paragáuti Schleicher Lit. Lsb. 96 „er hat einen unnützen Appetit“ Mielcke Wb. I 251, 3) *snaĩgalioti* „снежить“ Kossarzewski Lituanica 117b, 4) *snaigýti* demin. Kurschat D.-lit. Wb. II 165 п. с. *schneien*, Ruhig Wb. I 137 = р. *снежúть*, 5) *snaĩgũlė* „снежинка“

(два ударения; твор. ед. *snaĩgūle*, вин. мн. *snaĩgūles* с одним ударением) Alsėdžiai, Pìkeliai, Salantaĩ, 6) *snaĩgūlio* l. c. „немного снежит“ (с двумя ударениями), 7) *snaĩguolė* „снежинка“ Kurschat D.-lit. Wb. II 165 (K. пишет также и *-o-* l. c. I 447, что вм. *uo*), Rietãvas (*snaĩgoulė*).

При *snaĩgala* и *snaĩguolė* существует параллельная форма с *ie*: a) užsìgeidė *sniegalà* smeĩčio Schleicher Lit. Lsb. 96, b) *sniegguolẽ* „снежинка“ = *snygūliẽ*, *snỹgūles* lãksta Ežvilkas.

Рядом с *ie* (*sniẽgas*) в литовском языке возможны также формы и с *ei* (ср. *diẽvas* при *deivẽ*, *deivótas*); ср. *snéigėti* „порошить снегом“ (вид продолжительный) Барановский Заметки 11, Dùsetos; *sneigalà* (если *ei* не описка или опечатка вм. *ie*), *snaigala* „ein Schneeflocken“ Mielcke Wb. I 251.

Р. *Снигирь* (чш. *sněhula*, пл. *śniegula*) Соболевский Лекции[4] 82 „pyrrhula vulgaris“ имеет себе родственников и в балт. языках: 1) лит. *sniẽgala* „снигирь“ Seinaĩ = *snėgala* „ein Schneevogel, 2. ein Dumpapke; sonst diddyſis kikillis“ Ruhig Wb. I 137, где *ė* вм. *ie*, 2) *sniẽgana* „снигирь“ Lìnkmenes, Юшкевич Liet. dainos 219,15, „kwiczoł, turdus minor“ Paszkiewicz Słown., Szyrwid Dict.[5] 126 || *sniẽgena* „снигирь“ Debeĩkiai, Dùsetos, „gil“ RŽ, „kwiczoł“ Kossarzewski Lituanica 53b, 3) лтш. *sniẽdze* „снигирь“ П. Шмидт, Эндзелин IF XXXIII 109.

192. Сл. *snitь* „aegopodium podagraria“, р. *снить*, *снитюк*, *снитныящи* Даль IV[3] 322. Основною формой следует считать не *сныть* (Пр II 346), а *снить* согласно показанию Даля и польской формы *śnitka* „sison ; aegopodium podagraria“ Słownik języka polskiego. Wilno 1861 p. 1673. Растение *snitь* принадлежит к этимологической группе пл. *śnit,-u* „доска для ухитки на зиму до лжи бортеновой“, пл. *śniat,-u* „пень (соб. отрезок, отрубок)“ : гот. *sneiþan*, др.-в.-н. *snîdan* „резать, жать, косить“, ср.-в.-н. *sneite* ж. „просека“, др.-исл. *sneis* ж. „копьё, рожон“ из и.-е. **snoit-ʲtā* Brugmann Gr. II,1[2] 410.

193. М.-р. *сно́та* „девичье целомудрие“ Пр II 345 из пл. *cnota* „добродетель“ из **čьstьn-ota* (Berneker SEW I 174).

194. *Со́бить* „копить, собирать, припасать“, *собь* „имущество, добро“ : лит. *sẽbinu*, *sẽbinti* „бережливо употреблять, сберегать, экономничать“, *sẽbinu sẽbinu*, bẽt jaũ priseĩs pabaĩgt' Dùsetos, Lìnkmenes, Iš rùdenio Jõnas *sẽbindavo* šiáudus Dùsetos. Лтш. диал. *sabiņas* мн. „доход, добыток“ м. б. из р. *со́бина-*

Лит. *seb-* || сл. *sob-* местоименного происхождения; ср. сл. *sebe*, пр. *sebbei*, оск. *sífeí*, др.-инд. *sabhā́*, гот. *sibja*, н. *sippe* и др.

195. *Соболь* Пр II 348: лит. *sãbalas* „mustela zibellina“ Kvėdarna (júodas kaĩp *sãbalas* Dùsetos, S. Naũmiestis), Ruhig Wb. II 414 п. с. *Zobel* || *sabalà* „ein Zobel“ Mielcke Wb. I 231 || *sabulìnė* „соболья шапка“ = *sabulinnė*, *ês* (sc. muce) eine Zobelmütz, *sabalinnis*, *sabulinnis*, *ė*, von Zobel-Fellen Mielcke Wb. I 231 || *sabalius* „соболь“ Szyrwid Dict. 345 п. с. *sobol*. Лтш. *sabal-ītis* || *sabul-ītis* уменьш. в качестве эпитета собаки : вост. suńeit munu *sabal'eit*! BW 30516,7 || sunīt manu *sabulīti*! BW 30516 || *sabelis* „соболь“ Endzelin KZ XLII 378.

Литовское и латышское название соболя в виду различия в суффиксе (*al* || *el* || *ul*) нельзя выводить из русского языка, а потому приходится считать исконно балтийским словом, родственным с сл. *sobolь*. Сопоставление с др.-инд. *çabála-* „пегий, пёстрый“ должно отпасть не только по фонетическим, но и семантическим (соболь, ведь, не пёстр!) соображениям.

196. *Сокол* Пр II 350. Лит. *sākalas* „falco“ может и не быть славянским заимствованием. *Сокол* — „преследователь птиц“ принадлежит к той же этимологической группе, что р. *сочить* (Пр II 350 п. с. *1. сок*); ср. лит. *sãkaloti* „часто следовать за кем-н.“ Dysna при *sãkelioti* „т. с.“ Linkmenes.

197. *Сок* „sūcus“ Пр II 351 = лит. *sakaĩ* „светлая смола“, *gyva-sakiaĩ*, вин. *gývasakius* „живица“ Dùsetos. Сл. *soko-* = лит. *saka-* принадлежит к той же этимологической группе, что и лит. *senkù*, *sekaũ*, *sèkti* „спадать, убывать (о воде; соб. утекать), мелеть“ (ùpė *nusẽkusi*), *seklùs* „мелкий (о воде)“ || *sekù* „следую, иду за кем“, лат. *sequor*.

Неясно отношение лит. *sakai* (= лтш. *saki* в Vircava Rakstu kr. III 138) к лтш. *sveki* (Rakstu kr. III 133, XIV 89), *svekri* (в Smiltene Rakstu kr. III 138) „смола, das Harz“ и *svakas* мн. „Kien“ Rakstu kr. XIV 88. И это отношение тем запутаннее, что при *sveki (svakas)* имеются рядом формы с „мягким“ *ķ* вместо ожидаемого *c (sveķi* BW 21038, *swekieli* Kurmin 282 п. с. *żywica*, т. е. *sveķel'i*) и с гласными *i* : *sviķa* ceĩms „смолистый пень“ BW 21157, *sviķis* „смолистая лучина“ BW 21356, Rakstu kr. XIV 88. Лтш. *sveka-* своим вокализмом напоминает лат. *sūcus* „сок“.

198. *Сок* „accusator“ (*сочити* „accusare“) Пр II 350 = лит. *sākas* „обвинитель, истец“, Ir kou *sak's* turieję dariti i mokę

Daukantas Giwatas 40 || *príe-sakis* „противник“, kas nori bût' gentimi to paſáulo, tas tą́mpa *priéſakiu* Diéwo Даукша Post. 331_5. *Сочить* „искать, следить“ к лит. *sekù* „слежу; следую || рассказываю (*sekù sẽkmę* Dysnà)“. *Сок* „sūcus“ и *сок* „accusator“ восходят к одному и тому же корню **seḱ^{w}-* „следовать, следить; следить глазами — видеть; давать видеть, показывать — объявлять — говорить“. Значение „следовать, следить“, повидимому, развилось из „быть в движении, течь“, на которое указывает лит. *señka, sẽko, sèkti* „сочась иссыхать, спадать (о воде)“.

199. *Соль* Пр II 355 = пр. *sal* prG 60 из *sali* (Hartknoch вм. *sal* дает *salli* „Salz“ Trautmann Altpr. Sprachd. 95) сред. р. = лат. *sale* n. „sal“ Ennius. Не исключена возможность, что лит. *sólymas* „росол“ (Būga Aist. stud. I 131, Изв XVII,1 37) является заимствованием из лтш. *sālīms* „росол“ (из *sālījums* к *sàlît* „солить“; ср. *krèims* при *krẽjums* „сметана, сливки“).

200. Сл. *solna*, срб. *slána* Пр II 319 = лтш. *salna* „заморозок“ Rakstu kr. XV 93, П. Шмидт, лит. *šalnà,-õs, šal̃ną* „холодная осенняя роса“ Ds.

Вм. лит. **szalù* следует писать *šąlù* „мёрзну“ из пралит. **ša-n-lúo* с носовым инфиксом, как и в *ankù, àkti; gendù, gèsti* и т. д. Написание *šąlù* оправдывается следующими диалектическими формами: 1) *šanlù* Юшкевич Лит. сл. I 420 п. с. *gẽda, šañla* l. c. 676 п. с. *ižúoti*, Liet. dainos 74,9, 2) *nuβą́la* Даукша Post. 379_{46}, 3) liia, *βuła* Szyrwid Punktay Sakimu 1644 г. 63, *szułu* „frigeo, algeo, frigesco“ Szyrwid Dict. 451 п. с. *ziębnę, suszułu* „congelo“ l. c. 454 п. с. *zmarzłym czynię* || *szûła*, sninga Olechnowicz Pasakos 79, *suszûla* l. c. 73 = *šūla* Dùsetos, Lìnkmenes, Kùpiškis, Vabalnỹkas, 4) *šǫ̃lə* Pùmpėnai, Šeduvà. Ширвидово *szalu* (Dict. 143 п. с. *marznę*) „gelo, glacior, congelasco“ является опечаткою вм. *szulu* = *šūlù* (Dùsetos) из *šąlù*.

201. Сл. *solpъ* „fluctus“, *слап* Срезневский Матер. III 411 = лит. *sal̃pas* „заводь, залив“ Буга РФВ LXVII 244, Žviñgiai, „sinulus aquae stantis, incīsus in fluminis ripam“ (по Явнису), *salpâs, salpù*, vadìn w Kołtyniańskiem zatokę w jeziorze Kossarzewski Lituanica 107a || Fischerwinkel, *Salpà, ôs*, f. Ruhig Wb. II 141 (= Mielcke II 186). *Solpъ* к корню *selp-* „быть в движении“ РФВ LXVII 244.

202. Сл. *solvьji*, р. *соловей* Пр II 353. Пр. слово *salowis* „luscinia“ Траутман (Altpr. Sprachd. 417) вслед за Бернекером

выводит из русской формы *соловéй*. А так как русские на памяти истории не были соседями пруссов, а потому и не могли прямо без посредничества передать им своего „соловья". При передаче соловья посредниками были-де литовцы. Русское заимствование и литовское посредничество — миф.

Если даже мы и согласимся, что прусское название соловья действительно является заимствованием, то и в таком случае не было пруссам надобности ходить за соловьём в Россию. Название соловья являлось с *-olo-* не только у русских, но и у балтийских славян; ср. в.-луж. *sołobik*, *syłobik*, н.-луж. *syłowik*, полаб. *sålü* из прасл. **solov-* при прасл. *solv-* в пл. *słowik*, др.-ц.-сл. *славии* Vondrák Vgl. Gr. I 308.

203. Сл. *solvъ*, р. *соловóй* Пр II 353 : лит. *šalva* = *szałwa* „sałata ryba" Paszkiewicz Słown. || *šalvìs,-iẽs*, *šal̃vį* „сигообразная рыба, salmo thymallus?" Taĩ eĩna — kaĩp *šalvìs* vándeniu! S. Naũmiestis || *šal̃vjai* мн. Dùsetos || *šalvė* = *szalwe* Iwinskis Kal. XV 44, *szalwes* ryba w Jurze w bystrej wodzie Kossarzewski Lituanica 152a : „W rzece Świętej pod Oniksztami jest ryba *szelwis* (*szalwe* około Gaury), podobna jak szapał, pożera drugie ryby; jak mówiono mnie, że to Bolcń rzeczny Barbus fluviatilis" Kossarzewski Lituanica 135b. Ср. veidẽliai *šalvuogẽliai* Фортунатов и Миллер Лит. песн. № 9,4, если из *šalv-uogẽlis*. Родство слов *соловей* || *соловóй* с лит. *šalvìs* „форель?" допускается Зубатым Arch. f. sl. Ph. XVI 414.

В литовском языке рыба *šalvìs* || *šelvis*, а в славянском птица „соловей" назван по цвету (балт. *šalva-* = сл. *solvo-* „falb, grau"). Лужицкое и полабское название соловья восходит к основной форме *solov-*, отличной от *solv-* форм ц.-сл. *славии*, пл. *słowik* и др. Сл. *solovo-* (прилагат.) отражает и.-е. *k̂ola*ˣ*vo-*. Сильная ступень к последней форме была *k̂olā*ˣ*vo-*. Она сохранилась в прусском названии соловья — *salowis* (*o* из *ā*).

Пр. *salowis* : в.-луж. *sołobik* : пл. *słowik*, др.-ц.-сл. *славии*, лит. *šalvìs* = др.-инд. *palā́va-* м. мн. : лтш. *pelavas* BW 8524,6 : лтш. *pęlvas* Endzelin KZ XLII 378, срб. *pljȅva* „полова".

204. *Сом*, род. *сомá*, срб. *sȏm*, *sȏma* Пр II 355 = лит. *šãmas* „silurus glanis" Dùsetos, Anykščiaĩ, Ruhig Wb. I 148, II 398 п. с. *Wels*, Szyrwid Dict.[5] 357 п. с. *sum*, Юшкевич Liet. dainos 1237,11 || *šama-uõstis,-sčio* „с большими усами" Rietãvas, Kvėdarna, где рыбы *šãmas* уже не знают.

Сравнение *šãmas* с лат. *salmo* не возможно.

205. *Сор* Пр II 359 : лит. *nu-sãręs*, ж. *nusãrusi* (praet. *nusãro*) „грязный, оборванец, неряха“ (nusrùtęs, apiplýšęs, nepasirẽdęs) Grìškabūdis || *sarvalaĩ* bẽg ìš ronõs „гной (srùtos) течет из раны“ Kùrtuvėnai : лтш. *sãrņi* „осадок, грязь“ Rakstu kr. XV 93, П. Шмидт. Вся наша группа вместе с сл. *serǫ*, *sьrati* „cacare“ ведёт своё начало от корня *ser-* „течь“, „бежать“.

206. Сл. *sorka*, р. *сорóка* „corvus pica“ Пр II 358 : лтш. *sìrcu*, *sìrkt* „жужжать“ (smalkā trīcuošā balstiņā dūkt), Mòusa *sìerc* „муха жужжит“ Rakstu kr. XV 135.

207. Сл. *sorka*, др.-ц.-сл. *срака* „рубаха, одежда“ Пр II 358. Рядом с *šařkas*, *šařkai* Kvėdarna (ср. pilki *šarkeliai* Kalvaitis Pr. 1. d. № 63, *šařko*... sãgas Юшкевич Лит. сл. I 154 п. с. *atsisègti*) существует параллельная форма *švařkas*, мн. *švařkai* Юшкевич Лит. сл. I 77 п. с. *apsišvarkúoti*, 266 п. с. *čeinyti*, 338 п. с. *drabùžis*, „сюртук, пиджак“ Jõniškis. Вост.-лит. *švařkai* = лтш. *svàrki* „сюртук“. Сл. *sorka*, жем. *šařkai* || вост. *švařkai*, др.-сев. *serkr* и эст. *särk*, род. *särgi* „рубаха, кафтан, сюртук“ (лив. *särk*, мн. *särkīd*) распространились по северо-восточной Европе путём торговли из неизвестного нам культурного центра.

208. Сл. *sormъ*, м.-р., б.-р. *сором* „срам“ Пр II 369 из и.-е. **sormo-s* „краснота = стыд“ : лит. *sarmóties* „стыдиться“ (Dùsetos, Kossarzewski Lituanica 161b) : лит. *sařtas* „рыжий“ (аукшт. = raũdas жем., о лошади) = лтш. *sàrts* „красноватый“ : лтш. *sařkans* „красный“ (лит. *Sárkānis* соб. имя речки), лтш. *sařkt* „краснеть“ : лат. *sorbus* „рябина“ из и.-е. **sor-bho-s* „красный“ || лит. *siřbti* „чрез созревание делаться красным (о ягодах)“, *serbeñtai* „смородина (красная)“. Все эти слова образованы от корня *ser-* || *sor-* „красный“ Буга Изв XVII,1 5.

209. Сл. *sovati*, *sujǫ*, *совать* Пр II 349. Севск. *сýю* = лит. *šáuju*. Древность ударения формы *сýю* доказывает лтш. длительная интонация *(šaũju, šaũt)*. Лит. *šáuju* (зап.) или *šáunu* (жем. и вост.), *šóviau* (зап.) или *šavaũ* (вост., жем.), *šáuti* является в следующих значениях : 1) „задвигать, засовывать (двери)“ : *šáuna* durìs „задвигает, resp. отодвигает засов (задвижку) дверей“, mergiõtė *ata-šãvo* durìs, *užšáuk* durìs Dùsetos, 2) „сажать (соб. совать) хлебы в печь“: Jaũ dúoną pãkepėm, *pašóvėm*, dúoną *šáuna* Ds, *száuju* „ich stosse das Brot in den Ofen“ Ruhig Wb. I 149, II 318 п. с. *schüben*, *paszáuju* „ich schiesse wund, ich schiebe in den Ofen“ l. c., *įszáuju* „schieben Brot

in den Ofen“ l. c. II 306, dũną į péczų *įßáuti* „Brod einschauben in den Backofen“ Mielcke Wb. II 111, 3) „найтись, предложить себя“: *pasiszawa* i pirszlus Волончевский Wajku Kn. 61, Bernadinams rupinąntes, du drąnsiu wajkiuku *pasiszawa* gulieti baźniczioj par kiaurą nakti l. c. 77, Ryto metą Kuršo žydas *pasišovė* pirkti Волончевский Paaug. žm. kn. 24, Maksas *pasišovė* nusileisti gũšton S. Mečius Trumpas žemės aprašymas. Vilnius 1906 p. 28, 4) *pri-šáuti* Dùsetos „приделать (соб. присунуть) к сапогам головки“ (*pri-grę̃žti* Kvėdarna), *príe-šavos,-vų* мн. „сапоги с приделанными головками“ Ds, 5) „покрывать, обволочь (безл.)“, Kàs tãvo véidas *šautù apšáutas?* (véidas tãpęs geltónas) Lìnkmenes, 6) „стрелять“: *šautinaĩ šãvo* Dusetos, Paskui kaip *šovė*, tai šičia *atšovė* Liet. pasakos med. mytol. II 56.

От *šau-* „совать, стрелять“ ведут своё происхождение следующие литовские слова: 1) *šaudyklė* „стрела“ = *szaudikly, klcs* strzała Stanewicze Hist. szw. 80, jymk kylpyny yr *szaudikles* l. c. 11, *ßaudikłes*... ßaude ir mete Szyrwid Punktay Sak. 1644 r. 69, *szaudyklė*, strėlà Ruhig Wb. II 80 п. с. *Eolzen* : *šaudyklẽ*, вин. *šaudýklę* Dùsetos „ткацкий челнок“ = *szaudyklė* „die Schütze der Leinweber“ Ruhig Wb. I 149, II 243; 2) *šaudìklis* „стрелец, охотник“ Юшкевич Лит. сл. I 362 п. с. *dūmà* (Юшкевич вм. *ì* пишет неверно *ý*), eĩn *šaudìklis* ankstì Юшкевич Liet. dainos 410,2; 3) *šaulỹs* „стрелец, охотник“ Юшкевич Liet. dainos 212,4*; 4) *šaũnas,-nà* „прыткий, подвижной; дельный, порядочный; хороший“ : *šaũns* ũkininks Schleicher Lit. Lsb. 182 ср. 200, *šaunà* gìrė 202, labaĩ *šaunà* ožka 128, Brólis išẽjęs ir̃ *šaũnę* kam̃pą gìrės apsùkęs užtrópyjo zuĩkį 164, *šaunám* čẽsui praẽjus tiẽ vaikaĩ norẽjo pàs sàvo tẽvus parkeliáuti 179, Čià bũt *šaunę̃* stãlų 126, taĩ *šaũns* výrs, taĩ *šaũns* žmogùs „brav“ Kurschat D.-lit. Wb. I 257, gẽras, *šaũns* „tüchtig, gut“ I 38 п. с. *ächt*, *šaũnas* (auch : *šaunùs*, gew. *šaũns*) I 79, jìs galẽtų *šaũns* zelniẽrius bũti I 10 п. с. *abgeben, szaunas, nà* Ruhig Wb. II 315 п. с. *schnell;* наречие от *šaũnas* имеет форму не **šaunaĩ*, но *šaũniai*, Ruhig Wb. I 149, „mit Ungestüm“ II 315, „schnell“ Schleicher Lit. Lsb. 159, 186, 198, 210, Kurschat D.-lit. Wb. I 38, 79, 257; 5) жем. *šaunùs* „прыткий, живой; славный“ Явнис Грам. лит. яз. 129 : *šaunùs* žmogùs, výras „дельный, живой, скорый, прыткий“ Kùpiškis, S. Naũmiestis, „zuchwały“ Kossarzewski Lituanica 54b, *szaunus* „vortreflich, heftig“ Mielcke Wb. I 272, Jùdu má *šaũnūs* výrai Schleicher Lit. Lsb. 235 (244) || smulkios uogos — *šaunūs* žodžiai Kalvaitis

Pr. 1. dain. Nr. 58, *šaũnūs* žodẽliai Юшкевич Liet. dainos 35,2; 56,4; 187,6 „пронизающий“, жем. łabay *szaunes* moszeles radau Schleicher Lit. Lsb. 23, *Szaunus* żodeley tay mun pasaky 24; 6) *šáutuvas* „ткацкий челнок“ Юшкевич Лит. сл. I 356 п. с. *dù* = *szautuw's*, czołnek tkacki Paszkiewicz Słown., *szautuwas*, czułenko Λ, *šautuvžlis* Юшкевич Liet. dain. 129,6, Svodb. dain. 271,5, Kalvaitis Pr. 1. d. Nr. 31.

Литовскому *šáuti* в латышском должна отвечать форма **saũt*, а между тем мы находим в литературном наречии *šaũt*. Лтш. *šaũt* предполагает балтийскую основную форму **šeutei*, изменившую впоследствии в **šjautei*. Лит. *šáuti* вм. с вост.-лтш. *saut* (*sausim*, *nūsōvuši* BW 13250,8, *sausęm* l. c. var.) возникло из балт. **šaut(e)i* (*au* из и.-е. *ou*). Лит. *šáuti* (вост.-лтш. *saut*) находится в таком отношении к лтш. *šaũt* (ср. ниже лит. *šiáutuvas*), как лтш. *laîst* к лит. *léisti* „пускать“, лит. *baĩgti* к лтш. *bèigt* „кончать“, лит. *málti* (лтш. *maĺt*) к сл. *melti* (срб. *mljẽti*) „молоть“, сл. *bodǫ*, *bosti* к лит. *bedù*, *bèsti* „втыкать; садить (картофель)“ и др. Ту же ступень гласного, что в лтш. *šaũju* или *šaũnu*, *šãvu*, *šaũt* „совать, стрелять“ (и.-е. *sḱeu-*), имеют следующие литовские образования: 1) *šiaudỹklė* „ткацкий челнок“ Príenai, S. Naũmiestis, ar neturėjai *šiaudyklėlės* Kalvaitis Pr. liet. d. Nr. 326, 2) *šiaulė* „стрела“ : *sziaulė* tartum szauta Auszra 1885 46, 3) *šiaulỹs* „охотник, strzelec“ Явнис : *šiaulỹs* pẽdas rañda Юшкевич Liet. dainos 198,14, *šiauliaĩ*, mẽdininkai l. c. 190,2, сюда же название города *Šiauliaĩ*, вин. *Šiauliùs* (Шавли Ков. губ.) „соб. стрельцы“, 4) *šiáutuvas* „ткацкий челнок“ Būgà Aist. stud. I 36, Salantaĩ : Pranukė staklėse net pasidėjus *šiautuvą* ėmė apsigaubus prunkšti Lazdynų Pelėdos Klaida 108, 5) *šiavà* „язвина, трещина“ : *šiava* dūryje pasiliekta M. Veitas Apie gyvulių ligas. Tilžė 1906 p. 122; ср. лтш. *šâva* (Rakstu kr. XVII 55) „трещина, пустота в дереве“ (неверно Пр II 415 п. с. *суета*) с *j* из *šaũt* при *sâva* „продолговатая трещина, пр. рубец“ (iegarena rēta) Rakstu kr. XV 134 = лит. *šovà*,*-ōs*, *šõvą* „трещина, язвина; дупло (по Явнису — „cavum, caverna arboris“) : *šovà* = išpùvęs mẽdyje rándas Dùsetos, Dysnà, Linkmenes, Ušpãliai, prãstas mẽdžias sù *šovõm* Ds, *szowa* „osęk“ Daukantas Żod. r., *šova* „skaza“ Kossarzewski Lituanica 55a (*šovótisi* „szczepać się, skaz nabierać“ l. c.), bĩtiû... *szowosĩ* (в дуплах) siówąntiû Daukantas Būdas 14_{14}.

При praes. **šjáuja* (лтш. *šaũj*) в пралитовском языке praeteritum имело форму **šėvė*, как об этом можно судить на основании следующего слова: *šėvulỹs*, *šėvulio* „осколок, щепа; лучина“ Kurschat D.-lit. Wb. II 153 „Schliefer = Splitter“, 193 „ein Splitter, auch ein Brennspan“, 197 „Splitter, ein von grösseren Ganzen abgesprungenes kleines längliches Stück“, į *šėvulius* sutrupėti 197 „splittern“, díemanto *šėvulỹs* I 291 „Demantsplitter“, *šėvuliúotas* akmuõ I 245 „ein blätterichter Stein“ : *šėvulis* „т. с.“, Jójo vìdurio keliù teĩp smařkiai, kàd *šėvuliai* lėkė Schleicher Lit. Lsb. 144, Kur užmynė kliavo grindį, *šėvuliai* lakiojo Kalvaitis Pr. 1. d. Nr. 433 : *šėvelis* „т. с.“, в адвербиальных выражениях púodai pradėjo *šėveliais* eĩti Юшкевич Лит. сл. I 49 п. с. *apkùrti*, *šėveliais* eĩna dárbas „visù smarkumù“ Мариамполь Сув. г.

При *šėvelis* „осколок, щепка“ имелась параллельная форма с кратким *e*, сохранившаяся в выражениях: tàs mán dárbas *ševeliaĩs* eĩna „labaĩ greĩt ir lengvaĩ“, kàd eĩna, taĩ nẽt *ševeliaĩs*! Dùsetos.

Лит. *šau-* || *šiau-* || *šėv-* || *šev-* являются потомками и.-е. корня *sḱeu-*, *skēu-* „двигать, толкать“; ср. гот. *skēwjan* „идти“, др.-сев. *skjóta* и др.

210. Сл. *sǫdъ* „judicium“, р. *судъ* Пр II 414. Лит. *samdas* „наём, аренда“ (*samdas* „Miethe“ Ruhig Wb. II 255, написание *am* предлагает *am̃*) не имеет никакого отношения к сл. *sǫdъ*, так как лит. *sam-* в *samdas*, *samdýti* „нанимать“ является не и.-е. префиксом *som-* „с“, а глагольным корнем *som-* „брать“. Лит. *sam-d-ýti* „нанимать; отдавать или брать в аренду“ является каузативом к лит. *semù* (Dùsetos) или *semiù* (S. Naumiestis), *sémti* „брать воду, черпать“; ср. *ram-d-ýti* при *remiù*, *ar-d-ýti* при *ìrti* и др.

211. Сл. *sǫkъ*, р. *сукъ* Пр II 416 : 1) лит. *at-šankė̃* „выдающаяся часть, выступ; отпрыск“ || *atszankė* „кутец, матня невода“ Ruhig Wb. II 266 п. с. *Netzkydel*, 2) *šankinù*,*-ìnti* „заставлять прыгать“ Kurschat D.-lit. Wb. II 165 „schnell springen machen“ : *šankìnti* árklį paĩ tvõrą Kvėdarna (но *šañkinti* mergẽlę „вести танцовать“ l. c.), *sąnkina* meszkas Pał. Juze 49_{27}, pamatęs... žirgą ąnt sawęs *szonkinont* Daukantas Giw. 149, Kuomèt *šankìnsiu* kūdikẽlį? Юшкевич Liet. dainos 238,4, 3) *šankus*, об. *pa-šánkus* „прыткий, скорый, живой“ Salantaĩ : kiszkis sprùko *sąnkiej* nu mediejo Daukantas Pasakas Ph. 58, *šunkus* (*un* вост. диал. из *an*) „zuchwały, rączy, szybki, żwawy, porywczy, śmia-

łek“ Kossarzewski Lituanica 55a, *pašánki* kárvė „skwapliwy“ Als, wajkielis... łabaj guwus, szarpus, *paszą̃nkus* ir linksmus Волончевский Wajku Kn. 17, *paszą̃kus* „poskoczny“ Paszkiewicz Słown., *paszonkùs* „alacer“ Daukantas Prasma 36, 4) *pa-šánkinė* „laqueus captam avem in aëre suspendens, ne a vulpe devoretur“ (по Явнису) Kvėdarna, 5) *pa-šánkliotas* áudeklas „имеющий близны (blakėtas), niedobity“ Als.

Сл. *sǫkъ* и лит. *šánk-* представляют собою назалированные формы к лит. *šóku* „скачу, прыгаю“ || *šakà* „сук“, *šãkės* „вилы“ || лтш. *sekumi* BW 19881, 29111 или *secumi* „вилы“ BW 19331. В виду лтш. *sekumi* „šãkės“ *a* литовского слова *šakà* отражает собою не индоевропейское „шва“ (арм. *çax* при др.-инд. *çákhā* Brugmann Gr. I² 548 ; арм. *çax* по Bartholomae Stud. II 42 из и.-е. **k̂sakhā*), а и.-е. *o*. Соответствующая латышской *(sekumi)* ступень сохранилась в литовском слове *šẽk-štis, -ščio* м. „деревянная вила с загнутыми зубьями шириною в два или полтора дюйма, для загребания мякины“ (medinė pakum̃pusiais dviejų̃ ar̃ pusañtro cólio platùmo nagaĩs šãkė sù ùžgaliu ùžpakalyje peláms sémti ; ùžpakalis yrà statinẽliais apdìrbtas, kàd daugiaũ pelų̃ pasémti galėtų) Pikeliai, Židìkiai, „шест рассохою для подпорки ветвей яблони“ Марцинканцы (мною слышано род. мн. *šãkščū* „spyrių̃ obelìms“; *ša* из *še*, ср. *šašl* „*šešl*“) || *kãška-šekštis* „гнёт, слега, прижим на возу сена“ Viekšniaĩ. К лит. *šẽk-štis* „рассоха, шест, вилы“, возникшей из прабалт. **šek-stis* (*ks* изменяется в *kš* Буга РФВ LXV 303 сл.) в др.-ирл. *cécht* (manx *keeaght*) „соха“ (Blankenstein Unters. zu d. lang. Vokal 29) сохранилась параллельная форма **k̂e-n-k-tu-* с носовым инфиксом (Pedersen Vgl. Gr. I 124, 126, 151, Fick I⁴ 77).

Наша этимологическая группа восходит к и.-е. корню *(s)k̂ek-* „прыгать, скакать; (про)ходить“ : авест. *sačāite* conj. „(да) минует, проидёт“, др.-в.-н. *scehan* „случаться, происходить“, др.-исл. *skaga* „выдаваться, выскакивать“, др.-ирл. *scuchim* „ухожу, избегаю“ из кельт. *skok-*. Значение „пройти, проходить“ лит. *šóku* имеет, напр., в выражениях: mẽtai *pra-šóko* „прошол, истёк год“ (ср. авест. frā hama *sačinte* Zupitza Germ. Gutt. 27²), *pra-βókuſiąſias* nuodemes „прошлые грехи“ Даукша Post. 360_{21}, *Praβókuſi, pérėjuſi* nedėlė „vergangene Woche“ Ruhig Wb. II 364.

Значение „сук, ветвь“ в лит. *šakà* и сл. *sǫkъ* развилось из значения „выскок“, „выступ“.

212. Сл. *sǫpъ* „vultur“, пл. *sęp*, чш. *sup* „коршун, ястреб“ напоминает лит. *súopis*, *súopio* „вид коршуна = liñgė (Dùsetos), klýkis (Salantaĩ, Kuliaĩ), peslỹs (Шав. у.)“ : аукшт. *súopis* Jurbarkas = юго-вост. жем. *sûpis* Švėkšna, „kania“ Kossarzewski Lituanica 34a, *sūpis*, m. kaniuk. Accipiter Paszkiewicz Słown., Týka kâp *sûpis* lãša Kvėdarna, Láuk kaĩp *sûpis* vandeñs lãša nūkriñtant Eřžvilkas = с.-зап. жем. *sǫ́upis*, род. *sǫ́upę*, вин. *sǫ́upį* Kantaũčiai, *sûpis* „sęp“ Daukantas Žod. r., Ko tykaj it *soupis* łaszo Daukantas Dajnes 168, Sied kajp *sûpis* egliej Daukantas Apin.û aug. 47, *sûpis*... sakęs „oj szunali wertaj bĩbsoj“ Daukantas Pasakas Ph. 16, kranklių, *sûpių* būriai Daukantas Liet. istor. I 469, *suopis* v. klikis (= klýkis,-kio), kania, Milvus Kossarzewski Lituanica 123b. В переносном значении *súopis* (с.-з. жем. *sǫ́upis*) — „разиня, ворона“ (vepskà Kvėdarna, vėpelis) Kuliaĩ, „неаккуратный“ Kretingà.

Родство славянского слова с литовским возможно лишь в том случае, если первое восходит к и.-е. **su-n-po-s*, а второе — к и.-е. **sōupis*. Лит. *súopis* „kania, sęp“ в семантическом отношении является параллелью к лит. *klýkis* „т. с.“ (: лит. *klỹkti*, р. *кликать*; каня „milvus“ докучает своим клёктом); ср. *suõpia* „жалуется, ноет“, inf. *suõpti* S. Naũmiestis. Но *súopis* не только хорошо „клёкчет“, но и превосходно „парúт“, почему его и назвали восточные литовцы (Dùsetos, Kùpiškis) *liñgė* (*lìngauti* „качаться“ Dùsetos). Если основным значением слова *súopis* было не „клектун“, а подоблачный „паритель“, то его надо сопоставлять с лит. (с.-з. жем.) *suopúoti* (*sǫ́upoutę*) „качать“ Plùngė, Mósėdis, Юшкевич Лит. сл. I 566 п. с. *iščiũčiúoti* : *sûpûti*, ligûti „halkać“ Daukanto Žod. r., *soupoujemus* mĩgę Daukantas Būdas 48_{23}, Jaunumene dirba *suopines* (= *suõpynes*, им. ед. *suõpỹnė* с двумя ударениями Salantaĩ = *soupyne* Daukantas Būdas 70_{9}) ir *suopawos* Pał. Juze 57_{10}; ср. лит. *siaũptis* „sùptis“ Юшкевич Лит. сл. I 73 п. с. *apsisiaũpti*.

213. *Стадо* Пр II 370. Лит. *staĩdas* „хлев“ не имеет и.-е. суффикса *-d(h)o-*, так как лит. *ld* передаёт немецкое *ll* (*Stall*). Интонация лит. слова *stodas* „стадо; табун“ мне неизвестна (в Aist. stud. I 28 я вслед за Явнисом писал *stódas*) : *ſtôdai* ir kâimenes Даукша Post. 290_{40}, *ſtôdai* 306_{29}, *ſtodo* „stáda“ Szyrwid Punktay Sak. 1644 p. 136, gineiu buk *ſtodà* wiernuiu Kniga Nobażnistes... 1653 p. 66, piemenimus | *Stodą* ganantiemus 130, Doſnumas táwo ant ligumá *Stodus* práwáyſiná 60, aſch Iſchtikſiu

piemeni | bei *Stadas* (т. е. *stādas, stā̊das*) awiu iſſibarstjs Бретку-нас Post. I 364. Рядом со *stodas* имелась параллельная форма *stoda*, род. (с ударением на основе) *stodos* „стадо“ : *ſtoda* arba bąda Żiwatas... Jezusa Christusa... Suprasląw 1787 p. 28, pry *ſtodas* ſawa ſugriża 28, ganikiet... *ſtoda* tą 294. Если лит. слово не заимствование из русского, то оно тожественно с лтш. *stàds* „саженец, рассадное растение“ (при лтш. *stādît* „сажать“) Endzelin IF XXXIII 108, Rakstu kr. XV 96. В лит. слове *stodas* должно быть согласно показанию латышской формы *stàds* и аналогии литовских образований (ср. *klō-da-s* „слой“ при *kló-ti* „стлать“, *pa-sẽdas* „сидение“ при *sẽdžiu* „сижу“) восходящая интонация, т. е. *stõdas*, мн. *stõdai* (ср. выше Даукшову форму мн. ч.) и жен. р. *stodà*, род. *stõdos;* ср. интонацию сербского сл. *stȃdo* при новообразовании *stȁdo* (Leskien Unters. 45).

Относительно форманта *d* в лит. *stõdas* = лтш. *stàds* = срб. *stȃdo* ср. лит. *stódainis* „палисадина“ (*stódainiu* tvérti „stačiomìs lentikėmis“ Alsėdžiai), лтш. *stādags* „столб“ BW 11742.

214. Сл. *stamъ*, р. *стамóй* лёд, *стамúк* Даль IV³ 502 : лит. *stúomas* „фигура, стан“, Tàs žmõgus iš *stúomo* geraĩ atródo S. Naumiestis, *stuomuõ,-meñs* „т. с., лат. statura“, *stúomens*, *stuomenį̃* „стан рубахи, станина“ Alsėdžiai, Rietãvas || лтш. *stuõmîtiês* „заикаться“ (соб. останавливаться); становиться на дыбы“ : др.-в.-н. *gi-stuomi* „спокойный“, гот. *stōma* м. „основание“ : лит. *stamantrùs* „стойкий, упругий (*stambùs* Ds)“ Šiauliaĩ, ir ta daina rodo *stamantrumą* dwasês raszytojo Auszra 1883 77, Oberlėnas perkopė tas visas kliutis savo *stamantrumu* l. c. 1885 315, *stamantrėja* doriszkas jausmas l. c. 1884 31 „крепнет“. Корень *st(h)a*ˣ*m-* к *st(h)ā-* „стоять“.

215. *Старостa* Пр II 373 разлагается на *старо-ста* (к *старо-*). Суффикс *-stā* имеем в лит. *gyva-stà*, род. *gyvãstos* „житьё, жизнь“ Dùsetos (к *gýva-s* „живой“), *tekẽ-stos*, род. *tekẽstų* „выход замуж“ (к *tekėti* „выходить замуж“) Lìnkmenes и *ženỹ--stos*, род. *ženỹstų* „женитьба“ (к *žẽny-tis* из р. *жениться*) l. c.; ср. др.-в.-н. *dionō-st* ср. „служба“ (к *dionōn* „служить“).

216. Сл. *stavjǫ, staviti, ставить* Пр II 376 : лтш. *stãvs* „прямо стоящий“ (при *stãvu, stãvêt* „стоять“) || *stàvs* „рост, стан, фигура“ (о чередовании интонации ср. Эндзелин IF XXXIII 107) = лит. *stõvai* „ткацкий стан (став), stãklės“ Príenai, *ustõvas* (из **uš-stõvas* при *uš-eĩtie* „взойти“ || *až-eĩtie* „зайти“) „старший пастух, keĩdžius“ Dùsetos, Kùpiškis.

217. *Стегать* Пр II 379. Лтш. *stìegu, stigt* „вязнуть“ (nuostiga *staigā* purvā BW 13466 „увяз в вязком болоте“, *staigas* dūkstis „вязкие болота“ BW 26355,1 var., brienu *stiegnu* purvu BW 10106,1 „бреду по вязкой грязи, по вязкому болоту“) только в таком случае можно сопоставлять с р. *стегать*, если последнее восходит к сл. **stьgati*. Но из **stьgati* скорее всего мы имели бы в русском не **стегать*, но **згать*, ср. ни *зги* (из **стьгы*) не видать, *изба* из **jьstъba*. Итак, для р. *стегать* надо предполагать прасл. **stegati* с основным значением „прокалывать“. Значение „хлестать“, „бить“ развилось из значения „колоть“; ср. р. *колотить*, пл. *kłócić się* „ссориться (соб. колотить друг друга)“ к р. *колоть*, пл. *kłóć* (лит. *kálti*). Сл. *stegati* находится в родстве с: 1) др.-р. *стежеръ*: лит. *stegerỹs* „сухой стебель“; 2) лит. *stãgaras* „сухой стебель травы; хворостина; пенёк пера“: лтш. *stagaris* „gasterosteus aculeatus, рыбка колючка (н. Stichling)“ Rakstu kr. IX 93; 3) срб. *stȉjeg*, род. *stȉjega* „знамя“: лтш. *stę̃ga* „шест, тычина, колышок“ BW 35772, 35774: лит. *stėgỹs* = жем. *stiegis* „rybka drobna, oścista, mieszkająca obficie w małych ruczajach nad pruską granicą (około Szwekszń, Gorżd, Korcian najwięcej). Około Worń niema. Mięso nędzne. Podobno ciernik pospolity, Gasterosteus aculeatus. Żmudzini prócz *stiegis* nazywają *īlăjŏs żuwele* [= *įlajos žuvẽlė*], to jest z deszczem spadła ryba“ Kossarzewski Lituanica 263a (лит. *stėgỹs* в виду *stėkỹs*, род. *stẽkio* „колючка, gasterosteus aculeatus“ Rietãvas || *stiekius*... képę Daukantas Būdas 26_{12} может быть заимствованием из нем.; ср. *stechert*, *stêkbedel* и др. „gasterosteus aculeatus“); 4) лтш. *stega, stegris* „колок, прут, тычина“ BW 34960.

218. *Степень* || *стопа* Пр II 382, 392. Лит. *stapaus, stapytis* „останавливаться“, взятое Куршатом из словаря Нессельмана (498), мне, как и Куршату, не известно. Существует только *stapinù, stapìnti* „penem (bỹbį) erigere“ (Būga Aist. stud. I 172) и „морить голодом (badù), принуждать голодать“ Kvẽdarna: ašvienius badu *stapinti* Волончевский Paaug. žmon. kn. 68, badu *stapinti* Волончевский Prade 111, Żem. wisk. II 214, kiaules... badu *stapina* Волончевский Wajku kn. 28. Корень *step-* „останавливать(ся)“ кроме *stapìnti* имеется еще в следующих образованиях: 1) лит. *stepinti* „удивлять (соб. останавливать, пл. zastanawiać)“: *ſtepina* Даукша Post. 30_{25}, *ſtêpina* 30_{30}, *ſtępina* 106_{23}, по ориг. 475_{36}, iż *ſtepinť* $595_{48,\ 54}$ || „говорить, утверждать (соб. прочно устанавливать)“: Taſiau latrui ant krißaus kabanczem

ſtepin taridams : Schen diena buſsi roiuie ſu manimi Margarita Theologica 1600 p. 260a, Atmetamas jra Ariſtotela | ir kitu Philoſophu klaiojmas | kurie Swieta nůg amßu buwuſsi ſakie | ir amßinai paſilikſenti *ſtepina* l. c. 46a, jus kas nors *stepįs* (tikrįs) Auszra 1885 74 || „возвеличивать“ (соб. высоко ставить): gross machen, Diddinu, Paáukßtinu, *Paſteppinù* Ruhig Wb. II 184; 2) visì *nu-stẽpo* „wszyscy zastanowili się, все были поражены, удивлены“ Sălakas; 3) лтш. *stapars* „смёрзлая глыба“ (cũku *stapars* BW 34728, 4 var. „свиной смёрзлый кал“) : лтш. zemes *stepis* „ком, глыба??“ BW 10771,2 (том IV стр. 565); 4) лит. *pā-stapas* „столб, подпора“ Юшкевич Лит. сл. I 161 п. с. *ātsparas* : „*pāstapas* Vel. l. słup. Pastatýtas *pāstapas* põ bálkiu inlůžusiu. 2. podpora. Mìntuvų *pāstapas*“ Юшкевич Лит. сл. II п. с. *pāstapas*, yrá ſtiébu ir *pâſtapu* tieſós Даукша Post. 547_{11}, 541_{33}.

Основным значением балтийского *step- (stēp-)* || *stap-* было „стоять“, „ставить“, „замерзать“ (ср. река *стала*).

219. Сл. *stьblo* „caudex, caulis“, р. *стéбель*, *стебло́* Пр II 378, Буга РФВ LXXV 148. Слово **staĩbis* в значении „столб“ в литовском языке неизвестно : его не знают ни современные говоры, ни памятники языка. Значение „столб“ придумано Куршатом. В своей грамматике (стр. 163) слово **staĩbis* толкует словом „Schienbein“, а не „ein Pfosten“, как он это впоследствии сделал в лит.-нем. словаре. Вместо **staĩbis* (Leskien Bild. d. Nom. 292, Meillet Études II 419, Persson Beitr. 153, 423, Пр II 378, Trautmann Altpreuss. Sprachd. 429) или **staĩbiai* (Walde LEW п. с. *stipo, tibia*, Fick III⁴ 492, Pedersen Vgl. Gr. I 116 [zu lesen *stáibiai* l. c. II 816]) нужно писать *stáibis* „берцо, голень“, мн. *stáibiai* „берцовые кости“ Буга Aist. stud. I 27, Изв XVII,1 38, РФВ LXXV 148. К тем данным относительно слова *stáibis*, которые мною уже приведены в названных выше статьях, в настоящее время могу присоединить следующее : 1) *stáibis* „голень, берцо = kójos dalìs nuõ kulkšniẽs ligì kẽlio“ Mósėdis, Salantaĩ : pa-įmsu áli, důsu pãr *stábi* „paimsiu áilį (*áilis, áilio* „дубина, палка“), dúosiu peř *stáibį*“ Kvėdarna, it kélne óź *stajbį* pakabinta Daukantas Būdas 24_5, *staibis,bjo* das Bein F. W. Haack Vocabularium (Haale 1730) 119, Bein *staibis*. Beine blauzdos l. c. 160; 2) *stáibiai* мн. „берцовые кости, blauzdãkauliai“ : tujaus iszsitijse sukumpi *stajbej* Wałanczewski Prade 19, pun mana *stajbej* Wajku Kn. 25, pradieje... *stajbej* gielti Wałan-

czewskis Žem. wisk. II 77, ant *ſtaibiu* vira Wilent 1579 p. 21_{15}, ſu wiſsa Meſa ir galwa bei *Stabeis* (=жем. *stábės* „stáibiais“ Kvėdarna) Bretkūnas III Mos. 4,11 (Bezzenberger Beitr. zur Gesch. d. lit. Spr. 62), io widurius ir *ſtaibius* numaſgok Bretkūnas II Mos. 29,17 (Bezzenberger l. c. 325), veiziu : šunys kad griaužia mano *staibius!* M. Vaitkus Šviesųs krislai Vilnius 1913 p. 110, woz wiskupas uždieje ant jo gałwos *stajbius* ranku (NB : rañkų *stáibiai* „локтевые кости?“) sawa, tujau spitris ataka Wałanczewskis Prade 157_5; 3) *Staibai, bû*, m. pl. Schienbein; sonst Blauzd-kaulei Ruhig Wb. I 140 = *Staibai, bjû*, m. die Schienbeine, sonst Blauzd-káulei Mielcke Wb. I 255 является неверной передачей жемайтского слова *stáibei*, род. *stáibju* Eržvilkas = *stábė*, род. *stábiu* Kvėdarna; 4) *staibió-kaulis* „берцовая кость“ : vos nepalaužė man *staibiokaulių* Valančiaus Paaug. žm. kn. 16, perlaužė *staibiokaulį* l. c. 24 : palauždavo *staibikaulį* Auszra 1884 270.

Лит. *staibus* „stark, tapfer“ образовано Нессельманом (Wb. 499) на основании существительного *staibumas* „отвага“, извлеченного им из словаря Руига: Tapferkeit, Drąſummas, mo, *staibummas, mo*, m. II 348 (=Mielcke Wb. II 466).

Лит. *stembras* „стебель“ (ударение не засвидетельствовано; *steñbrai* „ситник, meldaĩ“ Mósėdis, Salantaĩ = лтш. *stiebri* „т. с.“) или (Jõniškis Шав. у. Ков. г.) „пенёк, огузок хвоста“ следует отделить от сл. *stъblo* || лит. *stáibis*. Это *stemb-* возникло из *steb-* путём введения носового *(n)* инфикса. Ср. лит. *stémbas* „стебель“ Юшкевич Лит. сл. I 476 п. с. *grūdėti*, 644 п. с. *išstémbti* при *stámbas*, мн. *stambaĩ* „crassi herbarum culmi, ut rumicis“ Dùsetos, Marcinkónys.

Основным значением корня, от которого образованы сл. *stъblo*, лит. *stiebas* „стебель; столб“, *stáibis*, *steib-* (ср.-н. *stîper*, в.-фриз. *stîpe* „кол, тычина“ Fick III[4] 492), было „вытягаться (в длину), подниматься“; ср. лит. *stiebiúos*, *stiẽbties* „вытягиваюсь вверх, поднимаюсь на цыпочки“ (Slavìkai), *iš-stỹbti* „вытянуться в вышину“ Юшкевич Лит. сл. I 644.

Та же ступень гласного, что в сл. *stъblo*, имеется в лит. *stibýna* „голень“ Mósėdis, Salantaĩ (paĩ *stibýnas* reĩk sudúoti J[3] 181,15), лтш. *stibiŗklis* „кусок окорока ближе к мыщолку (gurna, jeb šķiņķa gal'as gabals)“ Rakstu kr. XVII 79 и др., см. РФВ LXXV 148.

220. Сл. *stigǫ* (др.-р. *стижетъ* „догонит“), р. *-стúгнуть* Пр II 386 : сл. *stьga* „тропа“, р. *стегá* Пр II 378. Глагол

**staigytis* „спешить“ в литовском языке не существует. Лтш. *stèidzu* (напр., BW 10726, 18526), *stèigt* „спешить“ (при *staĩgât* „ходить“; относительно интонации ср. Endzelin IF XXXIII 111) в литовском языке соответствует *steigiù, steigiaũ, steĩgti*: 1) „спешить, скоро идти“: iſch mieſtu *ſteigeſi* iop Бреткунас Post. I 239, *ſteigeſi* l. c. I 243, *ſteiges* = paſsiſkubinoia Бреткунас I Mos. 24,20 (Bezzenberger Beitr. z. Gesch. 56), iųs ne *ſtéigeteś*, arba ne ſkúbinateś Даукша Post. 304_{27}, *ſtéigęmeś* 43_{20}, *ſtéigęś* 3 praet. 132_{21}, weikięi *páſteiges* l. c. по ориг. 478_{35}, *steikies* musump ijr netruk Катех. 1547 г. 36_{10}, tur Kunigs tas Maldas... *neſteigdamaſi* biloti Wilent 1579 г. 32_{20}; 2) „стараться, заботиться, тщиться“, „желать, стремиться“: *steigù* Daukantas Žod. 2 п. с. *adhibeo*, 11 п. с. *curo*, *steigù*, smeigous, noriù l. c. 9 п. с. *conor*, Tou isitiemęs *steigę* (старался) par žinį... tyrionį nugałoutĩ Daukantas Giw. 187_{16}, Už wis rejk *stejgtĩ*, idąnt žáme pirm žijmôs but patijkta Daukantas Ape sodnus 20, Muno tarimĩ *stejgiau* kajp imanùs iszguldytĩ iki szioł rekalingas žinès l. c. 93, tór... par wĩs *stejgtĩ*, kad... siekłas nepagestu Daukantas Kning. med. siekłû 20, žodis i žodi be kokios atmainas apęnt iszspausti *stejgiau* Kun. L. Montwidas Punktay Sakimu... Szyrwida. Wilniuje 1845 p. IV, šernaĩ, lokiaĩ, vilkaĩ... išbẽgti *steĩg* nuõ jų̃ (sc. šunų̃) tỹlomis Юшкевич Liet. dainos 219,35, *steĩgti* „labaĩ norẽti (kaĩtais be reĩkalo ir ūmaĩ)“ Slavìkai, idas... klebonaj... tur *stejgties* isznowiti Wołonczewski List past. 21, pamatęs ligonį *steigiasi* jam ką norint patarti Valančius Paaug. žm. kn. 44, atkakłus eretikas najries ie *stejgies* kajp norint iszsisukti Wałanczewskis Prade 212, Dide *steige* pas sawi łaikiti mokitus žmonis Вольтер Лит. Хр. 190_{18}, rupintųs ir *ſteiktúś* Даукша Post. ориг. 356_{39}, *į-steĩgti* „позаботиться, постараться, сделать“ Юшкевич Лит. сл. I 555; 3) „приобретать, обзаводиться“: nebgaliejo... negi dûnos sau *be-i-steigtĩ* Daukantas Kning. med. siekłû 15; 4) „основывать, учреждать“ Salantaĩ, Slavìkai „строить, делать“: Sãva kàmbarĩẽ *ỹsteigiau* dẽivamūka, Pẽtris mũsu bažnýčẽ (dat. sing.) *ỹsteigę* ẽrnuota Ylakiaĩ, sau karuną *stejgti* Dauk. (Вольтер Лхр 199_{10}), *steigti*, gruntawoti Auszra 1883 18, Christus *instejge* spawiedne Żinia 228, *stejgie* bažniczes Wałanczewskis Prade 200, pradieje *stejgti* naujus trobesius Wałanczewskis Żem. wisk. I 223, *į-si-steĩgti* „обзавестись, сделать себе“ Юшкевич Лит. сл. I 547.

От лит. *steĩgti* „спешить и др.“ образованы следующие формы: 1) *steigìmas* „старание, забота“: *steigim's* Daukantas Žod.

11 п. с. *cura*, 31 п. с. *procuratio*, Jô *steigimù* Joniję nu Atenû bendribos atsiskiydę Daukantas Giw. 60; 2) *steigùs,-ì* „заботливый, рачительный“ : žaltį... kónegaj dîdej *stejgej* majtînusis pîjnó łakindamis Daukantas Būdas 94_{26}; 3) *steigomis* adv. „поспешно“: *steigomis* BrB I Reg. 12,18, Abrahomas *ſteigoms* nueija ing Schetrą BrB I Reg. 18,6 (Bezzenberger Beitr. z. Gesch. 326); 4) *staigà* adv. (соб. твор. ед.) „внезапно“ : Kařtais ir *staigà* numìršta S. Naûmiestis, mire *stajgu* Wałanczewskis Żem. wisk. I 215 = mìri *staigù* Kvĕdarną, Daug kas mirszt *stajgu* Wałanczewskis Tamosziaus isz Kempis 61_{20}, *stajgu* ji apszoki... musze Pałąngos Juze 81_{21}, Susirga *stajgu* l. c. 82_{28}, *staigù* Eretriję igawo Daukantas Giw. 8_{13}, nairies *staigù* gałą dariti l. c. 179_8; 5) *staigùs* „поспешный, торопливый“, „внезапный, неожиданный“, „вспыльчивый“, „крутой (о горе)“ : *staigùs* žmogùs, *staigùs* kálnas Kvĕdarna, *staygus* nagły Stanewicze Hist. szw. 80, *staigùs* „schnell, trotzig“ Ruhig Wb. I 140, II 192 п. с. *hastig*, „trotzig, adj. *staigùs, gi, gù*, Ps. LIV. 5“ l. c. II 357, greitas, *staigus* Mielcke Wb. II 228 п. с. *geschwinde*, *staigùs* „jähzornig“ Kurschat D.-lit. Wb. II 129, *staigî* notîs Daukantas Giw. 58_3, *staigaus* neprieteliaus Daukantas Liet. ist. II 129 : ne *ſtáigus* nom. sing. Даукша Post. ориг. 413_{30} (ср. ne *ſtáigumo* l. c. 403_{19}, ſu *ſtáigumu* 471_2; относительно ударения ср. Endzelin KZ XLIV 52 сл.), kû priwadżioia ąnt' sawę *ſtáigų* prażûdimą l. c. изд. B. 40_{12} : adv. *staîgiai* Schleicher Lit. Lsb. 169, Kvĕdarna, *staîgiei* Kurschat D.-lit. Wb. I 169a, 334a, 592b, 601b (и неверно dideî *staigieî* l. c. 592 п. с. *Hast*), tęka *ſtáigei* Даукша Post. 472_{45}; 6) *staigùtis,-tė* „вспыльчивый, опрометчивый человек“ Kvĕdarna; 7) *staigiof'* (= *staigiûs* Mielcke I 255), ich eile, widersetze mich, *giaus, aigſos, aigtis* Ruhig Wb. II 140; не является ли *staigtis* неверным (немецким) написанием вм. *steîgtis*?

Сл. *stьga (stьdza)* = лтш. *stiga* „тропа, пешеходная дорога“ BW 25930, *styga* „ścieżka (semita)“ Kurmin 193.

221. Сл. *stьrb-*, р. *стербнуть* Пр II 382 : пл. *starnąć* „кочеметь“ : лит. *pra-stirbėlis* „берзила, жердяй (bimbas, bajbak, drągal)“ Juszkiewicz Słown., *sterblẽ* „полы“ (Даукша Post. 369_{50}), жем. *steřblės* мн. „inferior, crassior duriorque pars subuculae seu camisii muliebris“ (Явнис) Kvĕdarna = лтш. *stęrbele* „полы“ Rakstu kr. XVI 276, BW 20523,12 ; 24109.

222. Сл. *stьrǫ, sterti* „sternere“, р. *простерéть* Пр II 133 : лит. *stìrta* „скирда, стог сена или хлеба, ухиченный сверху

соломой“ Dùsetos, Kùpiškis, Kvėdarna, Lìnkmenes, Kossarzewski Lituanica 91b, Bretkūnas (Bezz. Beitr. z. Gesch. 326), Бродовский Lexikon (1713—1744; Nesselmann Wb. 502) || tu ... bewęliii... idą́nt rugéi ... *ſtirtoſe* ... ſupûtų Даукша Post изд. B. 322_9, *stirta*, kugis „acervus manipulorum frumenti“ Szyrwid Dict.[5] 19 п. с. *brog*. Основным значением литовского слова *stìrta* „bróg“ было „strāta“ (лат.), „ухиченная“ (покрытая) соломою. Литовское название „скирды“ заимствовали ближайшие соседи литовцев — белоруссы, малоруссы и поляки (пограничные) : 1) б.-р. *ски́рта* (Носович) с *ќ* из восточно-литовского мягкого *t'*[1] : сена три *стирты* Лит. метрика (Рус. Истор. Библиотека т. XX) 192, за *стирту* жита 291, *стирта* жита 1508; 2) м.-р. *стирта* и *скирта* А. Е. Крымский Изв XI,3 382; 3) пл. *sterta* v. *styrta* „bróg, skład zboża pośród pola lub przy stodole, pod atkrytem niebem“ Słownik jęz. polskiego Wilno 1861 p. 1568.

Литовскому *stìrta* в латышском соответствует *stiŕta* = *styrta* Kurmin 11 п. с. *brog*. При лтш. *stirta* имеется параллельная форма *stirpa* „скирда хлеба“ Bielenstein Lett. Spr. I 65. Ср. еще лтш. *spirts* (: *stirpa*) и *kiŕpa* „скирда“ BW 28258.

В.-р. *скирда* из б.-р. или м.-р. с непонятным *д* вм. *т*.

223. Сл. *stьrvo* „падаль“, р. *стéрва* Пр II 383 принадлежит к группе лит. *star-inù* (kāklą, bỹbį etc.) „erigo, rigidum facio“ causale от глагола *styr-stù* „rigesco“ Kvėdarna : Dù *stariù starìno*, dù vãnagu kabìno, Šemšỹs nabàgs pãskui sẽkė. Jáučiai, norãgai beĩ artójis Schleicher Lit. Lsb. 58, Du *starìniai starìna*, dù vanagaĩ kabìna, šnopšlỹs pãskui eĩna. Jáučiai, žãgrė ir artójis l. c., Tráukia jáutis ... *pa-si-starìnęs* „понатужившись“ Юшкевич Лит. сл. I 545 п. с. *įsirė́žti*. Далее к *ster-* „твердеть, коченеть, stỹrti (ср. гр. στερεός)“ относятся : 1) лит. *stėr-stù*, *stėraũ*, *stė̃rti* „styrstù, твердею, коченею“ : ākys *pastė̃rę* kaĩ nóri miẽgo Lìnkmenes, жем. *stierti* „grabieć“ Daukantas Žod. r., *pa-stierti*, apmirti „zmartwieć“ l. c., *pastierĩ* sĩjonaj Daukantas Būdas 40_6 „pa-stėrę“, 2) *sterežióties* „натуживаться“ Eĩžvilkas, 3) linaĩ *pa-stirì* (nom. sing. *pã-stiras*) „negeraĩ išmintì“ Kvėdarna, 4) *stirlas* „крепкий“ Юшкевич Лит. сл. I 324 п. с. *dìktas*.

---

[1] *śtirta* изменилась в белорусском в *śkirta* по той причине, что в период заимствования уже не было мягкого *t'*, так как оно уже успело измениться в *ć*. Иначе говоря, когда *stirta* проникла в белорусское наречие, белоруссы уже произносили *śćiráć* „стирать“.

Тот же формант, что и в сл. *stъrvo* имеем в лит. *stir̃velioti* „утверждать свое, не соглашаться“ Salantaĩ, Юшкевич Лит. сл. I 145 п. с. *atsibárti* || *stir̃velėti* „т. с.“ : Tiewunaj... negalieja arba nebnorieja *bestirwelieti* priesz Wiskupa Вольтер Лхр 200_{20}, Kù tu mums *stirwelieię* węina Dęiwa stipresni essant už musa Dęiwus l. c. 195_{26}, Asz mokau... ne didźiodamos nej *stirweliedamas* Wałanczewskis Tam. isz Kempis 215_{25}, Gieresni ira atkrejpti akis... ne kajp *stirwelieti* l. c. 217_{6}, *stirvelėti* Юшкевич Лит. сл. I 4 п. с. *agnavoti*.

224. *Стобор* „columna“ Пр II 389 = лит. *stãbaras*, мн. *stabaraĩ* „сухой, твёрдый стебель“ РФВ LXXV 146, Anykščių šil. 93, „łodyga“ Linkmenes, „засохшее дерево без ветвей“ Aluntà (Ованта Вилкомир. у. Ков. г.), žolės vienì *stabaraĩ* liko Garliavà, откуда ridìkai *stabãriai* (nesunkóti „несочные“) Sãlos. Лит. *stãbaras* образовано при помощи суффикса *-ra-* (и.-е. *-ro-* Brugmann Gr. II,1² 347, 357) от лит. *stãbas*, мн. *stabaĩ* „идол, кумир, истукан (соб. столб: stułpaj arba *stabaj* Довконт РФВ LXXV 146); статуя; паралич“ = лтш. vārtu *stabs* „воротный столб“ BW 888. Отношение формы *stãba-ra-s* к *stãba-s* такое, как и отношение *žãba-ra-s* „хворостина“ (Viekšniaĩ) к *žãbas*, мн. *žãbai* „прут, сухая ветвь“ (Anykščiai, Dùsetos), *stãga-ra-s* „сухой стебель“ к **staga-s* (лтш. *stagi* мн. „род травы, стебли которой съедобны“, др.-анг. *staca* м. „кол, столб“), *žãga-ra-s* „хворостина“ к *žãga-s* „конусообразный стог, скирд“ (Būgà Aist. stud. I 119, Daukantas Būdas 26_{31}, 27_{2}, Юшкевич Лит. сл. I 228 п. с. *brãgas*; первоначально *žãgas* — „островь“; ср. *žãgaras* „nukirstà ẽglė, apkapótomis ilgaĩs galaĩs šakomìs“ Dùsetos, *žaginỹs* «staktà „столб“ sėmenų žárdui, ilgomìs apkapótomis šakomìs, kuř dedamì yrà vãrai „жерди“, rišamì kùralaišomis „свясло“» Sãlakas).

К материалу употребления слова *stãbas*, сообщенному мною в Lietuvių Tauta I 210, 213 сл., могу теперь добавить следующее: 1) *stãbas* „идол, языческий бог“: Lietuwûs basznitczaye per Kurschus ir Lietuwnikus yu priszadais, mietimu, waschkineis kudikeis alba sunareis, kitakeis bei galwyu darimais, teipaieg uszkalbeghimu, saitu dawimu, Rhetczia beginimu alba sukimu, ir kitais daiktais didis *stabu* meldimas bei Diewa paniekighimas laikamas esti в акте 1578 года, напечатанном Нессельманом в „Neue Preuss. Prov.-Bl. Andere Folge Bd. I 1852 S. 241“ Bezzenberger BB I 45, *stabų̀* gárbinimą Даукша Post. 238_{33}, *ſtabų̀* tarnâwi-

mas 394_1, *ſtabų́* meldimo 610_4, ant *Stabu* meldimo Br Post. II 436 : *stabs*, balwan Walanczewskis Żem. wisk. I 22^{15}, *stabaj* arba stowiłas diewajtiu l. c. I 24, *stabas* gasĩ Magnezios Daukantas Giw. 30, sunaus *stabas* naujĩno seną minawonę tiewo l. c. 108, trys Dĩjwaj arba medio *stabaj* Daukantas Būdas 94_7 : *stabas* Daukantas Żod. 37 п. с. *statua*, Daukantas Żod. п. с. *posąg*, 2) *stãbas* „паралич“ : *stabas* alba kaulu ligga ira kitta ligga nei Raupſai Br Post. I 188, *stabas* „der Schlagfluss“, *Stabù* iβtiktas „den der halbe Schlag gerühret hat, ein Gichtbrüchtiger“ Ruhig Wb. I 140, *stabù* ißtiktas Mielcke Wb. II 396, 414, *stabù* mùštas, ìštiktas Kurschat D.-lit. Wb. II 157 п. с. *Schlagfluss*, 3) *stãbo* naktìs „страшная ночь (у евреев), nešamóji naktìs“ Ylakiaĩ = жем. „*staba* naktis w Worniach, to lange Nacht żydowskie, Gom kipper hebr.“ Kossarzewski Lituanica 216b.

Далее, к группе *stãbas* || *stãbaras* (сл. *stoborъ*) относятся: 1) *stabaũ*, *stabiaũ*, *stabýti* „останавливаю; успокаиваю, унимаю“ Kvĕdarna, Salantaĩ : toks wandu ramin — *staba* kosuli Żinia 3, *abstabau* Daukantas Żod. 8 п. с. *cohibeo*, łaiwinę *apstabiti* Daukantas Giw. 109, łaiwinę tęis Salaminu *apstabę* l. c. 19, Szimtajs wara, wiena pragana, wysus *apstaba* (Krosny) Kossarzewski Lituanica 154b (загадка), Šeimininkė, ją mylėdama, *apstabė* ant antrų metų Valančius Paaug. žm. kn. 83, *ſtabitis* inf. Даукша Post. 475_7, 2) *stab-meldỹs*, род. *stãbmeldžio* „язычник, соб. молящийся идолу“ : *ſtabmeldis* Даукша Post. 515_{26}, *ſtábmeldżius* 234_{14}, *ſtabmeldżêmus* 89_{39}, karszatie Salamons pałaistuwis ĩr *stabmeldis* Daukantas Epitome 41, 3) *stabù-kaulis,-lio* м. „берцовая кость“ Mósėdis, Salantaĩ : bus... isz *stabukaulu* patruboczej Pałągos Juze 105_4, 4) *stabý-kaulis* „берцовая кость“ Būga Aist. stud. I 171, 5) жем. *stabulẽ* „ступица“ Kvĕdarna, Mósėdis, Λ, Paszkiewicz Słown., Kossarzewski Lituanica 154b, GGA 1885 915, ratams zwanas ar stabule Daukantas Kning. med. sieklû 18, piaunam... tekinems zwanus ir *stabulės* l. c. 7 (ср. выражение *stãbulę pũsti* Būga Aist. stud. I 97) = лтш. *stabule* „свирель, дудка, флажолет“ || лит. *stebulẽ* „ступица“ Dùsetos, Skirsnemùnė, Ruhig Wb. II 262 „Nabe am Rade“ : лтш. *stebulêt* BW 27560 „stabulêt, играть на stabule“, 6) *stabùs* „приводящий в удивление, удивительный“ Daukantas Liet. ist. I 466, Żod. 2 п. с. *admirabilis*, *stabáus* karâlaus Даукша Post. 14_{30} : *įstabùs* Юшкевич || *stebùs* „т. с.“ : *stebus* „cudowny, dziwny“ Kossarzewski Lituanica 54a, *stębús* dáiktas Даукша Post. ориг. 357_{18}, *stebus* io vżgimimás Kniga Nobażnistes 129,

7) *stebeĩliju,-lyti* „уставлять, вперять в кого взор“ : į ką *stebeĩlyti* „etwas mit starrem, unverwandtem Blick betrachten“ Kurschat D.-lit. Wb. I 228, 82, *įstebeĩlijo* akìs Príenai, 8) *stebiúos, stebẽti(e)s* „пристально, уставив взор смотреть; удивляться“ Kvẽdarna : kureis mes tikrai galime *stebėtiesi* Auszra 1885 184, 9) *nu-stembù, nustebaũ, nustèbti* „прихожу в изумление, удивление“ Dùsetos, Kvẽdarna, 10) *stebùklas* „чудо“ Salantaĩ, Kurschat Gram. 86, D.-lit. Wb. II 362 : *stebùklai* rãdos Schleicher Lit. Lsb. 7, didì dỹvai rãdos ir̃ *stebùklai* JJ[1] 21,1, *stebuklùs* dárąs „ein Wunderthäter“ Ruhig Wb. I 140, II 406, Dawg... *ſtebukłu* padare Żiw. J. Chr. 271, wiſſu pirmiauſis *Stebuklas* Br Post. I 173, ſu *ſtebukłú* Даукша Post. ориг. 356_{33}, 615_{32}, ſu didžiú *ſtebukłú* 398, откуда wéikałas *ſtębúklingas* l. c. 406_{28}, *ſtebúklingai* adv. 405_{38}, 11) лтш. *stablis* „пень?“ BW 24442,2 : *stebere* „огузок хвоста, лит. stimbirỹs (Dùsetos)“ BW 28423, 28428, 28471, 12) лит. *stobúoti* „успокаивать, останавливать“ : *teſtobúia* Даукша Post. 512_{30}, tur ßirdį garái *nuſtobûtą* ir nuramintą l. c. изд. B. 317_5, 13) *stúobas* „столб“ : Tiktaĩ víenas *stúobas* („туловище“) žmogaũs bebùvo Panemur̃élis, 14) *stuobras* „ствол, столб“ : pawirta *stuobru* druſkos BrB I Mos. 19,26 (Bezzenberger Beitr. z. Gesch. 326) = лтш. *stùobris,-ra,-ru* „стебель; ствол“ Rakstu kr. XV 96, BW 12813,3; 34671, „ствол ружья“ 9752, 30449, 15) *stúobris* „сухое дерево на корню без вершины, суховина“ Ẽžvilkas, Kvẽdarna, Mósėdis, Línkmenes, Salantaĩ, Veliuonà, Юшкевич Лит. сл. I 173 п. с. *ãtžala*, 305 п. с. *degẽsas* ‖ *stuobrỹs*, род. *stúobrio* „т. с.“ Anykščių šil. 146, 283 (Kurschat D.-lit. I 175, Ruhig Wb. I 141, Mielcke II 72 вм. *ů* пишут неверно *o* : *stobrỹs, stobrys*) : *stůbris* „konar“ Daukantas Żod. r., *stúbris* „konor“ Kossarzewski Lituanica 37a, radę aržuolo tiktai vieną *stuobrį* Bs[1] 14, Atrada... szakota *stuobri* Wajku Kn. 76, stipsoje it *stuobris* Wałanczewskis Prade 290, gianis *stuobrĩ* gusztu kała Olechnowicz Pasakos 128, Stóvi kaĩ *stuobrỹs* žvìrblių šikamas (nekrutẽdamas, niẽko neveĩkdamas) Dùsetos, 16) *stúobrinė* Plókščiai = *stuobrìnė* Subãčius, Vabalnỹkas „ставец, деревянный коноб, высокий жбан“ : жем. *stūbrine* „czara, crater“ Juszkiewicz Słown., Юшкевич Лит. сл. I 16 п. с. *ančgérti*, где *ū* из *uo*.

Всё наше этимологическое гнездо с алтернантами на лит. *e* ‖ *a* ‖ *o* ‖ *uo* (и.-е. = *e* ‖ *o* ‖ *ā* ‖ *ō*) является потомком индоевропейских корней *st(h)e-b(h)-* и *st(h)ā-b(h)-* (гр. ϝ-στη-μι) „stare — immobile fieri — admirari“.

Рядом со *st(h)e-b(h)-* имелись в индоевропейском праязыке параллельные дифтонгические формы *st(h)ei-b(h)-* и *st(h)eu-b(h)-*; ср. лит. *stíebas* „стебель; столб“ (не **stébas* как у Пр II 389) Изв XVII,1 39, *stiebiúos, stiẽbtis* „вытягиваться вверх, становиться на цыпочки“ и лит. *stùburas* = лтш. *stuburs* „столб“ BW 13304, 31483.

Сл. *stoborъ* в суффиксальном отношении ср. с блг. *čekor* „свиль, сук, ветвь“, *čepor* „ветвь“, срб. *kosor* „cultri genus“, сл. *govorъ* St. Mladenov Arch. f. sl. Phil. XXXIV 396.

225. *Стог* Пр II 390. Вм. лит. **stẽgti* „покрывать“ (Пр I 665, II 390, Leskien Bild. 323, Bechtel Hauptpr. 162, Hirt Abl. 742, Walde LEW п. с. *tego*, Brugmann Gr. I² 152, II 1² 224, II 3² 399, 493, Trautmann Altpr. Sprachd. 120, 125, 438, Fick III⁴ 176, 479, Pedersen Vgl. Gr. I 97, Wiedemann Lit. Prät. 20, Blankenstein Unters. 61, F. de Sausure MSL VIII 429 и др.) следует писать *stiegiu, stiegiau, stiegti*, как мною было указано в Aist. stud. I 62 и в Изв. отд. р. яз. и сл. Акад. Н. XVII,1 38; ср. также Pedersen Vgl. Gr. II 816, Endzelin Arch. f. sl. Phil. XXXII 289. Лит. *stiegti* в неверном написании попало в лингвистическую литературу из литовско-немецкого словаря Куршата. В своей грамматике (стр. 83) Куршат писал верно „*stiẽgius* Dachdecker, von *stiẽkti*, dachdecken“. В говорах, отличающих монофтонг *ė* от дифтонга *ie*, существует лишь форма *stiegiu, stiegiau, stiegti* „pokrywać dach“ Akieliewicz Głosownia 45, Veliuonà, Sintautaĩ, Юшкевич Лит. сл. I 102 п. с. *apžargìnti*, 261 п. с. *cygelis*, 311 п. с. *deñgti*, 522 п. с. *ilgìnis*, 555 п. с. *įstiegti*, 642 п. с. *išskleĩsti*, Послесловие И. О. Яблонского к Лит. сл. Юшкевича IV, XLV, stainios... dangumì *stiegtos* Юшкевич Svotb. rėda 19, sziaudais... sodiecziai *stiegia* stogus Auszra 1884 131, *stiegtie* „deñgti stógą palaidaĩs šiaudaĩs“ S. Naũmiestis : жем. *stjigiu (stijgu), stjigti* „kryję dach pod łopatą“ Paszkiewicz Słown., stogas *stjktas* „dach słomą pod łopatą kryty“ l. c., т. е. *stīgu* (в говоре Пашкевича *ie* изменилось в долгое *ī*) : *stiegtìnis* stógas „kàd várpos yrà vidaũs pùsėje ir augštynliñkes“ (oppos.: *žemvarpis* stógas „kàd várpos yrà laũko pùsėje ir žemynliñkės“) Veliuonà.

Отношение литовского *stiegiu*, предполагающего балтийское **steígjō*, к др.-инд. *sthágati*, гр. στέγος неясно.

226. *Стол* Пр II 391 к пр. *stallit* „стоять“ : др.-инд. *sthálati* „стоит“, др.-англ. *stalaþ* „постоянство“ Fick III⁴ 487.

Вм. лит. **pastólai* (Пр II 371, 391, Meillet Études II 420, Fick III[4] 488, Trautmann Altpr. Sprachd. 104, 435) или **pastólas* (Brugmann Gr. I[2] 169, Schrader RL 345) следует писать *pastõlai*, как это слово произносится в Лигумах (Lygumaĩ) Шав. у. Лит. *pastõlai* pl. t. „подмостки, леса, rusztowanie" : *pastõlai* nupùs iĩ... Lygumaĩ. Форма единственного числа **pastólas* построена Куршатом, а „акут" им заимствован у Нессельмана (resp. Мильке) и Шлейхера : *pastólai* „das Gerüste der Bauleute" Nesselmann Wb. 503, „Gerüst von Holz" Mielcke Wb. II 225 (из Ruhig II 170), nù *pastólų* nuẽmusiu Schleicher Lit. Lsb. 159. Посредством „акута" Нессельман (resp. Мильке, Руиг) и Шлейхер обозначали только место ударения, но отнюдь не интонацию, а потому Куршату следовало бы в слове *pastolai* не ставить[1] никакого знака ударения (resp. интонации). Рядом с *pastõlai* pl. t. „подмостки, леса (Ruhig, Lygumaĩ); подставка под улей (Schleicher Lit. Lsb. 159)" существует параллельная форма *pastõliai* pl. t. „подмостки, леса" : Jõno stãto klẽtį bè *pastõlių* Dùsetos.

Pa-stõlai (|| *pa-stõliai*) является образованием не от корня *st(h)el-* „стоять, ставить", а от корня *st(h)ā-*. *Pa-stõ-liai* — это такое приспособление, на котором при постройке здания можно *pa-si-stóti;* ср. *núo-sto-lis* „остановка" в выражении *bè núostolio* „беспрерывно" Kamajaĩ || *bè nu-stójimo* „т. с."; *án(t)-sto-lis* „надсмотрщик" Alsẽdžiai к жем. *an(t)-stóti* „неотлучно стоять при ком".

227. *Страда́ть* Пр II 393 = лтш. *stràdât* „работать" (интонация по П. Шмидту, Эндзелину IF XXXIII 117 и Rakstu kr. XV 96), *stràdniẽks* „работник". Из литовского языка к группе лтш. *stràdât* „работать" относится *stropùs* „прилежный, старательный" Kurschat D.-lit. Wb. I 91b, 400 п. с. *Ernst* : Jìs vaĩks bũdams *strõpiai* mokìnos l. c. I 48b, *strõpiai* dìrbti l. c. II 124 п. с. *rechtschaffen, stropùs,* skudrùs „rzeski" Daukantas Żod. r., *stropus* „rzeski. Strenuus, impiger" Paszkiewicz Słown., wejkus ir *stropus* darbi Daukantas Лхр. 202_{29}, *stropùs,* kąntrùs, dosnus ir aimus Daukantas Giw. 56_{9}, buwo jis bukłus karie ir *stropus* riedo l. c. 79_{8}, *stropùs,* dirwo ir ukie sumanus 224_{20}, *stropey* rupindamôs 16_{14}, vyras *stropus* ir buklus Daukantas L. ist. II 201, *Stropùs* „eilfertig, hitzig im Fleiss" Ruhig Wb. I 142, II 118 п. с. *emsig*, II 143 п. с. *fleissig, stropùs* ant

[1] [Šis žodis rankraštyje praleistas. — *Z. Z.*].

ko l. c. II 56 п. с. *begierig*, *ſtrópu-mis* instr. pl. adj. Даукша Post. 434_{27} (subst. *ſtrôpumas* 306_{32}, 377_{25}). При прилагательном *stropùs* (Даукша — *strópus*, ср. *opùs*, *sotùs* при вост. *ópus*, *sótus*) был глагол *strópti* : *stropstu* „czerstwieję“ Juszkiewicz Słown., *už-strópstu*, *-pau*,*-pti* „застигнуть, застать“ : kokia te^{a}nái ßirdis bus żmonių anų́, kuriůs toii diená użuſpés' arba *vżſtróps?* Даукша Post. изд. В. 22_{31}, *użſtrôpo* be żíburio l. c. ориг. 374_{45}, *vżſtrôpo* 570_{26}, *użſtróps* 570_{30}, *vżſtrópti* 374_{44}, *už-stropau* (Kossarzewski пишет *užtropau*) „nadeszłem, nadybałem“ Kossarzewski Lituanica 56b, *užstrópė* Schleicher Lit. Lsb. 80. Лит. *strópti* показывает, что *d* славянского и латышского глаголов **strādātei* является т. н. детерминантом. Балт. *strā-p-* || *strā-d-* к лат. *strēnuus* „старательный, проворный“.

228. *Стрéха* Пр II 405 из и.-е. **stroig-sā* к лит. *stríegiu*, *stríegiau*, *stríegti* „крыть соломою крышу ворохом“ (при *deñgti* „крыть соломою крышу под щетку“) Vilkavìškis, Pìlviškiai: kàs kìta stógą *stríegtie*, vėl kàs kìta deñgtie, *striegtìnis* stógas l. c. Лит. *stríeg-* из балт. *streig-* м. б. родственно с лит. *streigiù*, *streigiaũ*, *streĩgti* „бросаю, кидаю (metù)“ : *streĩkć* ãkmeniu, aĩ dár *streiksì* kaĩtū ãkmeńy Valkinỹkas || frequ. *straigaũ*, *straigýti*: kū̃ ćà *straĩgotės* akmenaĩs, pagal'eĩs? l. c. || *straiga* J^{4} 219,3 или *straigas* J^{3} 381,47, J^{4} 906,2 „палка, дубина, лат. missile“ || жем. *strìktas* „падаль“ (если *k* из *g*) Būga Aist. stud. I 107, GGA 1885 941, Kossarzewski Lituanica 263b, Veivìrženai.

Основным значением глаґола *stríegti* было „обметать“ (соломою).

229. Сл. *strěkati* Пр II 395. Лит. *strõkas* „страх, спех“ не имеет никакого отношения к лит. *strakùs* „хорошо прыгающий, прыткий“ (*stràkt!* межд. „скок!“: tik *strakt* bóba iš krepšio! Bs^{6} 132 : *stràksi* liñksmas „прыгает“ Bs^{1} 82), так как является заимствованием из б.-р. *страх*.

230. *Стрелá* Пр II 404, Fick III^{4} 500 = лит. *strėlà* „sagitta“: atmuschk iu *strelas* Кат. 1547 р. 24_{31}, wiſsos *ſtrêlos* им. мн. Даукша Post. изд. В. 14_{25}, *ſtreła* iż kilpinio iβâuta l. c. ориг. 580_{16}, *ſtrełos* żayzdingos Kniga Nob. 79, *strełu* łákiańćiu 80, ißgeſijt wiſſas ugningas *ſtrėlas* piktojo NT 1701 Ep. Paul. ad Eph. 6,16 || *strėlẽ* „sagitta“ : Imiſmeygie *ſtreles* táwo | ſzirdin máno Kn. Nob. 42, Káłbos táwo kayp *ſtreles* piłnos nuodá ſánćios 101 || *strėlẽ*, *strẽlę* „отпрыск, селетний побег“ : mẽdžias *strālàs* (nom. sing. *strālã*)

láidžia Pandėlỹs „mẽdžias strėlės (atãžalas) léidžia“, Ne bilė pievoj dóbilas áugo penkiõm šešiõm *strėlėlėm*, sù devyniaĩs žiedẽliais Seinaĩ (dainà).

При заимствовании из сл. вместо *strėlà* было бы в литовском **strielà*; ср. *strielbà* „ружьё“ из б.-р. *strjélba* (Federowski Lud białor. II 23,24) resp. пл. *strzelba* и лит. *striẽlčius* „охотник“ из б.-р. *strãléc* (l. c. II 24) resp. пл. *strzelec*.

231. Сл. *strьmъ* „declivis“, *стремить* Пр II 396 : пл. *stromy* „крутой (напр., гора)“ к и.-е. *strem-* „быстро, скоро двигаться“ : лит. *strìma-galviais* („стремглав“) puolėsi prie vežimo Lazdynų Pelėdos Klaida 28 || *strìngalvas* lẽkia „сломя голову (стремглав) летит“ Kùpiškis (*ng* из *mg*; ср. Эндзелин Изв XV,2 203 сл.): *stramenù* „гоню, пугаю“, Laukìnis (= vil̃kas) árklius *pastramẽno* „trupùtį pagañdino“ Sãlos : *stramùžyti* „муштровать (соб. гонять)“ S. Naũmiestis, Nãktį parẽjęs pãčią *stramùžijo* J³ 845,3, tevadžiója, *stramùžija*... brolẽlis l. c. 427,4, Kariùs (вин. мн. к *karỹs* „воин“)... *stramùžijo* 1080,2.

Пл. *strumień* „ручей“ не сюда (Буга РФВ LXXV 147).

232. Сл. *strьženь*, р. *стержень* Пр II 384 : *strьžь*, р. *стреж* Пр II 394, срб. *stȓž*, *stȓži* „Holzteil unter dem Splint“. В.-р. форма *стержень* из диал. **стрженъ* (ср. *кстить* из **крстить*, *Псков* из *Плсковъ*) восходят к др.-р. *стрьжьнь* Соболевский Лекции⁴ 55. М.-р. и б.-р. *стрижень* имеют *и* из *ь*; ср. *тривога* при в.-р. *тревога*, пл. *trwoga*. Взаимное отношение славянских форм Преображенский представляет неверно. Почему же м.-р. и б.-р. форма должны основываться на несуществующей польской форме? Пр. *strigeno* „мозг“ показывает, что м.-р. и б.-р. формы являются вполне законными и что в великорусском следовало бы ожидать **стрежень*, но не *стержень*.

233. *Строить* Пр II 400. Форма **strãja* по звуковым законам литовского языка не возможна. И.-е. **strójā* в литовском языке непременно изменилось бы в **strajà*, род. **strãjos*; ср. *dvasià*, род. *dvãsios*, *valià*, род. *vãlios*, *galià*, род. *gãlios* „мочь, сила“, *musià*, род. *mùsios* „муха“, *girià*, род. *gìrios*, *ežià*, род. *ẽžios* „межа“, *dirvà*, род. *dir̃vos*, *kaktà*, род. *kãktos*, *aslà*, род. *ãslos*, *aušrà*, род. *aũšros*, *dešrà*, род. *dẽšros*, *putrà*, род. *pùtros* и др. Конечное *-a* куршатовой формы *strãja* (Lit.-deutsches Wb. 407 и D.-lit. Wb. II 201 „ein gebrückter Stall für Pferde“) является фактом не фонетического, а графического характера : *strãja* пишется вм. *strãje* (у Нессельмана Wb. der Lit.

Spr. 505 : *straje, ês* Ragnit). А форма *strãje* в говоре Куршата возникла из *strãjė*. Конечное неударенное *-ė* в говоре Куршата сократилось в *-e* (широкое), вместо которого он нередко пишет *-ia*, напр.: 1) *gìlia* D.-lit. Wb. I 327 п. с. *Ecker*, 581 п. с. *Halsdrüse* (I 333 п. с. *Eichel* пишет *gìlia* и *gìlė;* penẽjimas *gìliomis* 333 п. с. *Eichelmast* — новообразование) вм. *gìle* из *gìlė* Seinaĩ, S. Naũmiestis, 2) *gìria* вм. *gìre* из *girė*.

Значение слова *strãjė* точнее определено Нессельманом: „*Straja, ôs*, f. die Streu, das Streuhstroh (Ragnit); dann auch der Stall, bes. der Pferdestall (häufig in Dainos). Vgl. *Sztrajus*“ Wb. der Lit. Spr. 505. Кто со вниманием читал Нессельманово толкование слова *strãjė*, тот не станет его сопоставлять со сл. *strojiti*. *Strãjė* — это чисто немецкое слово, известное только прусским литовцам; ср. ср.-н.-н. *strogen, stregen, stroien* „streuen“ W. Prellwitz Die deutschen Bestandteile in den Lettischen Sprachen I Göttingen 1891 p. 36,49. При *strãjė* (ср. dù trỹs žvìngau *strajẽlė* Schleicher Lit. Lsb. 43) существует параллельная форма *strãgė* : eina senas tėvelis... į naująją *stragelę* Kalvaitis Pr. liet. d. Nr. 25, arklys stótinink's, *straginink's* Mielcke Wb. 450 п. с. *Stallpferd*. В пользу немецкого происхождения слова *strãjė* говорит не только параллельная форма с *g (strãgė)*, но также и произношение начального *st-* как *št-* в „*sztrájus, aus*, m. eine Streu, vgl. *Strája*“ Nesselmann Wb. 530.

При несомненном германизме *strãjė* (**strãja* у Walde LEW п. с. *sterno*, Persson Beitr. 787, 832, Пр II 133, 400) „Streu(stroh)“ в литовском языке существует другое *straj-*, которое из нем. *streuen* не выводимо, а именно : 1) *strãjus*, род. *strãjaus* „половой член птиц“ : gaĩdžio *strãjus*, dėkui, Mariùte, ùž gaĩdį iř gaĩdžio *strãjų* S. Naũmiestis, *strajùkas* skaudėjo, *strajóť* negalėjo J³ 243,10; 2) *strajó-ti* „работать при помощи strãjus (соб. строить)“ : žvirblẽlis... *strajóť* negalėjo J³ 243,10; 3) *strajáuti* „шляться, válkiotis“ : *strajáuju* „streifen herum, als eine Rotte“ Ruhig Wb. II 344, *strajauju,-awau,-ausu,-auti* „umherstreichen, sich umhertreiben“ Nesselmann Wb. 506. Звуковая сторона лит. слова *strãjus* „penis avium“ (соб. строитель) почти целиком соответствует звуковой стороне сл. *strojь*, что невольно возникает вопрос, не имеем ли мы тут дело с заимствованием? При заимствовании сл. *-jь* даёт в литовском *-jus*, ср. *pakãjus* из б.-р. *покóй*, *karvõjus* из прарусского **korvajь* „коровай“. Заимствование из пл. *strój* „мошна (анат.), scrotum“ вполне веро-

ятно в виду лит. *bebrų strãjis* „бобровая струя, castoreum“ (Geitler Lit. stud. 112), заимствованного из пл. *strój bobrowy* „castoreum“. Переход значения „scrotum“ в „penis“, если он еще не имел места в польском языке, легко мог совершиться и на литовской почве. *Strajóti* и *strajáuti* возникли уже на литовской почве из заимствованного *strãjus*.

Вместе с существительным *strój (>strãjus)* в литовский язык вошло также и имя прилагательное *strojny* : *straĩnas* м., *strainà* ж. „шаловливый“ Dùsetos || *strainas* „нарядный“ Miež 229 || strangùs, *strainùs* „steif, in Worten“ Ruhig Wb. II 338 (= Mielcke II 453), *strainus* „widerspenstig in Worten“ Mielcke Wb. I 259 „бодрый, здоровый; старательный; проворный, подвижной (живой); строптивый, сварливый, задорный“ Nesselmann Wb. 506. От *straĩnas* (resp. *strainùs*) произведён глагол *stráinytis* „упрямиться, упираться ногами“: „*pa-si-stráiniju*, streben, sich anstemmen mit den Füssen, um fest zu stehen. Szaltis *pasistrainija* (диал. из *-ija* 3 praet. *К.Б.*), die Kälte ist hartnäckig“ Nesselmann Wb. II 506.

В виду вышеизложенного само собою должно отпасть сопоставление лит. *strainùs* || *pa-si-stráinyti* с др.-в.-н. *strîtan* и др. Persson Beitr. 440, H. Falk—A. Torp у Fick'a Vgl. Wb. III[4] 501.

Славянское *strojь* предполагает существование глагола **striti* (praes. *strójǫ*); ср. *lojь* при *liti*, *bojь* при *biti*, *po-kojь* при *po-čiti* и др. Предполагаемому сл. **striti* в литовском языке соответствует незасвидетельствованное **srieti*, от которого сохранились следующие образования: 1) *sritìs,-ìės* ж. „1. полéница, ligna recto ordine composita, strues Būga Aist. stud. I 30, 165, 2. стена (у ткачих), раздел основы поперёк (= *síena* Dùsetos) Kvĕdarna, 3. полоса земли, участок Salantaĩ, 4. область“ : *srĩtis* Daukantas Žod. п. с. *provincia*, *sritis* Daukantas Žod. r. п. с. *gubernija*, *prowincya*, *sritis* „область“ Daukantas Liet. ist. I 198, II 5, Būdas 64_{12}, Giw. 82, 87, 108, 149, 223, *srĩtiese* Woronežo ir Saratawo Daukantas Tab. aug. 37, *sritis*, skritis, kreizas Auszra 1884 222; žĕmės *sritìs* „tárpas“ Salantaĩ, Kriušà išmušė rugiũ *srìtį* l. c., Tais pačiais metais užėjo kruša, *sritis* jos išmušė rugius su javais Valančius Paaug. žm. kn. 69, *sritis* „полоса; клетка (дров, кирпичей)“ Miež 226 || умен. *sritẽlis*, ratẽlis „krążek“ Kossarzewski Lituanica 37a, *sritelis* „kluba“ l. c. 37b; 2) *srijà*, род. *srìjos* „область, territorium“ : Wisa ta *srije*, prasidedąnt nu Wentos ir Dubisas, lig... Muszos... ira ligi Pałangos Juze 48_{7}, Nu *srijes* tu kałnu lig

juras 30_{35}, apsakik wejkałus žmoniu tos *srijes* kurę parejej 41_{14}, Žmones to *srijes* netur pirtiu 49_{8}, žmones tos *srijes* ira łabaj gieri 107_{1}, tos *srijes* wargdienej Wałanczewskis Žem. wisk. I 101.

Сл. *strojь* в вид лит. *sritìs* || *srijà* следует выводить не из и.-е. **strójo-*, но *srójo-*. В дослав. *srój-o-* и в лит. *sri-(tìs)* следует видеть расширение индоевропейской базы *ser(e)-* „соединять (= вязать, плести, низать); присоединять > класть“ : лат. *serō* „rišù, pinù“, *sertum* „венок“, *seriēs* „ряд“, *sors, sortis* „жребий, доля, судьба“ || лтш. *seru, sẽru, sẽrt* „класть скошенный хлеб в ригу“ (ср. лат. *in-serō, ex-serere* linguam „высунуть язык“), *sārts* „костёр“. Что касается алтернации значения „соединяю, присоединяю“ || „кладу, полагаю“, то ср. лит. *sienù*, лтш. *sìenu* „связываю, serō“ и лат. *pōno, po-si-tum* „кладу, полагаю“ (*dē-serō* : *dē-sinō* „оставляю, покидаю, paliekù, metù“), *situs* „положенный“.

234. *Стругать* Пр II 401. Вм. лит. *striugas* „род ножа“ следует писать *strũgas, striũgas* „струг“ (из русск.). Сл. *strъgati* м. б. родственно с лит. *strùgas* „короткий, куцый“ : *strùgs* šuõ bè uodegõs, sù úodega bũtų ilgèsnis Schleicher Lit. Lsb. 99, *strùgis* „žemùtis, łokietek“, Kám kliús kám nekliũs — *strùgiui* kliús Kossarzewski Lituanica 36b, *strugas* „kęsy“ Paszkiewicz Słown., *strũg-bībis* (vulgo ironice et obscene), *strũgis* (moderate vulgo) „obrzezaniec“ l. c. || *strungas* „mutilus caudā, curtus“ Szyrwid Dict.[5] 88 п. с. *kęsy*. Рядом с *strùgas* существуют параллельные формы *strùkas* Bs[1] 61, Mielcke Wb. I 260, II 313 п. с. *kurz* || *strùbas* Kvėdarna, Daukantas Giw. 98, Prasma 47 || лтш. *strups* „куцый“.

235. *Струя́* Пр II 403, Буга РФВ LXXV 147 = лит. *sraujà* „струя“ : gulo... it tarsi... *srauja*, kuri pagrobusi vis bogina su savimi Daukantas Liet. ist. II 74. Ср. лтш. *stràuji* zĩgi „горячие лошади“ BW 31425 : *stràume, stràva* „струя“, *straũts* „ручей“ (и *stràuts* П. Шмидт) RKr XV 96, *strũkla* „водяная жила“.

236. *Студить* Пр II 407. Infinitivus к лит. **stauginu* „шляюсь, болтаюсь без дела“ может быть только **stauginti*, но ни в каком случае не **stauginėti*. Последнею формой литовскую лексику подарил Нессельман (Wb. der lit. Spr. 499), которого повторяет Куршат, а Куршата — другие. Засвидетельствована только 1 л. ед. ч. наст. вр. *nu-ſtáuginu* „hin schlentern“ Ruhig Wb. II 205 (= Mielcke II 273). Форма *nu-ſtáuginu* м. б. получилась у Руига из *nu-ſláuginu* вследствие неверного прочтения буквы *l* за *t*. В таком случае **nu-sláuginu* принадлежало бы

к группе *slaugaũs*, *slaugiaũs*, *slaugýtis* „прятаться, укрываться“ Буга РФВ LXXV 146 : *slaugiu* „taję“, *slaugiuos* „kryję“, *slaugū̃nas* „biegun, błąkacz“, *slaugùs* „skryty“ Juszkiewicz Słown.

Пл. *styg-ną-ć* „стынуть“ к балт. *stūg-* || *stug-* „делаться твёрдым; торгать к верху“ : *stūgsta* „es stehet steif in die Höhe, wie ein Ohr“ Ruhig Wb. I 143, *stū̃gt* (Kvėdarna и *stū̃gt* S. Naũmiestis)! ir iškìlo „assurrexit“ (ср.-н.-н. *stūke* „пень“ из герм. **stūkōn* Fick III⁴ 494) : *stungù*, *stugaũ*, *stùgti* „делаюсь упругим“, *Pastùgusį* ĮkiŠa, o subliū́škusį ištráuk. Linaĩ taĩp mìntuvų Schleicher Lit. Lsb. || *stùguras* „стоячий столб; болван“ Буга Изв XVII,1 39 || *stugùtis* „соха“ : лтш. *stugs* „куцый“, *stugi* svārki „īsi svārki“ BW 20511 var. || лтш. *studzināt* „делать упругим, твёрдым“ BW 35534, 35586, Jancis pimpi (: pimpis „penis“) *studzināja* BW 35078.

237. Сл. *stuga*, срб. *stȕga* „дуплянка, кадочка однодеревка“ к лит. *stùguras* „столб“ см. выше под № 236.

238. *Стук* Пр II 408. Лит. *stùkt!* „стук!“ межд. Piršlys *stukt* jam į pašonę Bs⁶ 252, *stùkt* — stùmtelėjo, pastūmėjo nuõ kriaũšaus iř kū̃lio nuriedėjo Kùpiškis || *stùktelėti* или *stùkterėti* „стукнуть“, *stukterėjo* lazda... į grindis Bs¹ 102.

239. Сл. *stъlbъ*, р. *столб* Пр II 390 = лит. *stul̃bas* „столб“ в выражении ligónies ākys į *stul̃bą* atsistójo „глаза больного стали столбом“ Būgà Aist. stud. I 171 || *stul̃bis* „вялый работник, тяжолый на подъём“ l. c., *stul̃bis* v. kuĩnas Kossarzewski Lituanica 47a к лтш. *stùlbs* (или *stul̃bs* П. Шмидт) „ошеломлённый, смущонный, остолбенелый; слепой“ Rakstu kr. XV 97, *stulbs* ērzelis BW 21151, *stulba* kuńa 30486.

Сл. *stъlpъ* (срб. *stȕp*) = лит. *stul̃pas*, мн. *stulpaĩ* „столб“, лтш. vārtu *stulps* „воротный столб“ BW 18591, sudraba *stulpi* „серебряные столбы“ BW 32274.

Далее, к сл. *stъl-bъ* || *stъl-pъ* = лит. *stul̃-ba-s* || *stul̃-pa-s* принадлежит лтш. *stulms* „сухое дерево на корню без вершины, лит. stúobris“. Сл. *stъl-*, лит.-лтш. *stul-* может быть слабою ступенью как к и.-е. *st(h)ol-* (напр., в лит. *ap-si-stalbúoti* „установиться“ Būga Aist. stud. I 171), так равно и к и.-е. *st(h)a-ve-l-* || гр. στῦλος „столб“.

Жем. *štul̃pas* „столб“ (Kvėdarna, prikała pri *sztulpu* Wałanczewskis Prade 53) в виду *š* является заимствованием из герм.; ср. датск. *stolpe* „столб“.

240. Сл. *stъp-ica*, р. *спица* Пр II 365 ‖ р. *стóпка* „деревянный гвоздь в стене“ Ильинский РФВ LXVI 276 : лит. *stupér-galis* „хвостец (у человека)“ Буга РФВ LXXV 147 : лтш. *stupe* „гибкий прут (tiêva, lùokana, rîkste)“ Rakstu kr. XV 138. При *stu-p-* существуют параллельные формы на *stu-b-* : лтш. *stubuſ̂ksnis* „дерево без ветвей, соломина без колоса“ (kuoks bez zariem, labības stiebrs bez vārpas)“ Rakstu kr. XV 138 ‖ *stàuberis* „дерево без ветвей“ l. c. 137.

Лтш. *spîķis* „штык“, сопоставляемое Пр-им с р. *спица*, заимствовано из нем.; ср. ср.-в.-н. *spîcher* „гвоздь“, нем. диал. *spîken* „колоть“ Frischbier Preuss. Wb. II 350.

241. *Стырить* Пр II 410 ‖ *сты́ра* „вялая, сонная, ленивая женщина“. *Стыр* пск. „кол“ = лтш. *stũrs* „упорный, упрямый“ ‖ *stùris* „угол“ Endzelin IF XXXIII 108, Persson Beitr. 714 : гр. σταυρός „кол“.

242. Сл. *sukati*, р. *сука́ть* ‖ *скать* Mikkola Ursl. Gr. I 106, 123. Р. *ску́* = лит. *sukù* Эндзелин Сл.-балт. эт. 194. М. б. сюда же и лит. *saukiù*, *saukiaũ*, *saũkti* „протяжно петь“ Šeduvà, Юшкевич Лит. сл. I 421 п. с. *giedóti* : *nu-saũkti* „beim Gesange dehnen“ Mit I 230, *saukúoti* „den Ton im Gesang dehen; fig. heulen : *saukúoti* kaĩp vil̃kas“ l. c. 233; Jìs *pa-saũkdamas*, *pasaukúodamas* prãšo, t. y. pateñpdamas, paspáuzdamas Smil̃giai. Но в виду параллельной формы *saugiù* (ср. *saugìnė* dainà Юшкевич Лит. сл. I 121 п. с. *atitaĩti*) и для *saukiù* придётся считать исходным значением не „вертение“ (sukìmas), но „завывание“; ср. лтш. *sûdzêt* „жаловаться“ Persson Beitr. 355.

243. *Сулица* ‖ *сула́* „клюка, дубина“ ‖ *сую*, *совать*. Относительно форманта *-l-* ср. лит. *šaulỹs* или *šiaulỹs* „охотник“.

244. Сл. *supъ* „насыпь“, срб. *sũp*, *sũpa* „закол рыболовный“ : р. *сопка* Пр II 357, др.-р. *сопъ* „курган, холм“ из сл. *sъpъ* = пр. *suppis* „мельничная запруда“. Сл. *sъpǫ*, *suti* „сыпать“ сопоставляют не без семантических затруднений с лит. *supù*, *sùpti* „качать“ (Mikkola Ursl. Gr. I 106). Переход значения от „сыпки“ к „качанию“ или обратно не может быть признан вполне естественным. Основным значением литовского *sùpti* было не „качать“, а другое что; ср. *ap-sùpti* „окутать, повязать (напр., голову платком); обернуть; окружить, осадить“, *ap-si-sùpti* „закутаться“ (*apsisùpk* drobulė). Значение „кутать“, „по-,об-вязывать“ развилось из значения „кидать“, „бросать“; ср. „*накинь*“ на себя тулуп = *ap-si-sùpk*, *užsisùpk* káiliniais, „*накидка*“ = *ãpsupas*, *apì-*

supalas, „набросив“ (лит. užsimẽtęs) плащ, он ушол, пск. *набросок* — „кафтан, свита“. Итак, в литовском *sùpti* значение „качать“ развилось из значения „подкидывать“, „подбрасывать“ (бросать вверх), а значение „окутывать“, „повязывать“, „обёртывать“ — из „накидывать“, „набрасывать“. Значение „сыпать“ также выводимо из первоначального значения „кидать“, „бросать“. Ср. лат. *dis-sipāre* „рассыпать“ || *in-sipāre* „вкидывать, вбрасывать“ || *supāre* „бросать, кидать, метать“.

К базе *seu-p(e)-* „бросать, кидать“ кроме *sùpti* восходят еще следующие литовские формы: 1) *siaupiúos*, *siaupiaũs*, *siaũpti(e)s* „окутываться, накидывать на себя плащ“ Юшкевич Лит. сл. I 73 из и.-е. *seup-*, 2) *saupiù*, *saupiaũ*, *saũpti* „накрывать, покрывать чем“ Pùšalotas из и.-е. *soup-*, 3) *sũpuoti* (Sãlos) или *sūpúoti* „качать“ (при жем. *suopúoti*) : лтш. *šũpuôt* „качать“ вм. **sũpuôt* с *š* из незасвидетельствованного **šàupt* (ср. лит. *siaupiúos*). Лит. *sũpuoti* (ср. р. *сыпать*) образовано к *supù*, а *suopúoti* — к *saupiù* (и.-е. *soup-*), иначе говоря, *suopúoti* из и.-е. *sōup-*.

245. Сл. *surovъ* и *syrъ* „humidus, crudus“ являются членами не этимологической группы лит. *sũras* „солёный“ (Mikkola Ursl. Gr. I 42), но группы лит. *šiaurùs* (vẽjas) „резкий, суровый, пронизывающий до костей (ветер)“ Буга РФВ LXVII 245, Юшкевич Лит. сл. I 401 п. с. *gailùs* || сл. *sěverъ* „boreas“.

Лит. *šiaurùs*, вин. *šiaũrų* из и.-е. **k̂eu-r-u-s : száurus* (написание *száu* равнозначуще написанию *sziau*) Daukantas Żod. 2 п. с. *acerbus*, *sziaurù* l. c. п. с. *acerbè*, Ištìko *šiaurùs* vẽjas Šveñtaželis, J[3] 824,7, *šiaurùs* vėjẽlis J[3] 28,7, tegùl pùčia *šiaurùs* vẽjas Фортунатов и Миллер Лит. п. № 13,19, *šiaũrusai* vėjẽlis Seinaĩ || *at-šiaurùs* „суровый, грубый, жестокий, crudus“ Юшкевич Лит. сл. I 106 п. с. *ardùs*, 165 : *atsziaurej* „hardo“, *atsziaurus* „hardy“ Daukantas Żod. r., visi atsakė *atšiauriai* Daukantas Liet. ist. II 207, swiets atkakłus, itarems, weikus, *atsziaurus* Daukantas Giw. 110, Svečių̃ šalẽlė rũsti žmonẽliai, *atšiaurì* jų̃ malónė J[3] 183,15 или жем. swetio szalelie rustĩ żmoneles, *atsziauri* jû małone Daukantas Dajnes 45.

От прилагательного *šiaurùs* „crudus, acerbus“ имеются следующие образования: 1) *šiáurė* „север“ (что касается интонации, то ср. *kváišė* „дура“ при *kvaĩšas* „глупый“, *lénkė* „впадина“ при *leñkti* и др.; ср. Endzelin IF XXXIII 109) : *ßáure* Aquilo Klein Gram. 1653 p. 61, wadintĩ *sziaurę̃s* giwentojejs

Daukantas Kning. med. siekłû 43, *szaurėſ-p-linkay* „nordwärts“ Mielcke Wb. I 272; 2) *šiaurỹs* „северный ветер“ Schleicher Lit. Lsb. 5 : *szaurys* „Nordwind“ Ruhig Wb. I 149, II 268, *Šiauriu* vėjužiu aš nusiųzdįsiu Kalvaitis Pr. l. dain. Nr. 186; 3) *šiaurìnis,-nė* „северный“ : Pūsk, pūsk, vėjeli, papūsk, *šiaurini!* Kalvaitis Pr. l. dainos Nr. 136; 4) *at-šiaurùmas* „суровость, гневность“ : Turieję diedę... didė kieysto budo wirą, kurio *atsziaurumą* tejp mokieję jis wengtī, iog lig... karszatęs nesupikino Daukantas Giw. 231_{15}; 5) *šiauruonẽlis* (уменьш.) „резкий, холодный“ (эпитет северного ветра): жем. pūtė vėjẽlis, pūtė *šiaurūnẽlis* Schleicher Lit. Lsb. 22, J³ 536,12 (*ū* из *uo*), pūsk, vėjẽli, pūsk *šiauronẽli!* Schleicher Lit. Lsb. 44 (*o* вм. *uo*).

Сл. *syrъ* „сыро́й“ в литовском языке соответствует **šūrùs*, перешедшее в *šiūrùs* под влиянием *šiaurùs*. *Šiūrùs* vẽjas „резкий, холодный ветер“ говорят, напр., в Лынгмянах (Lìnkmenes) Свенцян. у. Вил. г.

От *šiūr-* || *šiur-* „crudus“ в литовском образовано : 1) gaidỹs *šiùris* „взъерошенный петух“ J³ 619,4, S. Naũmiestis || *šiùrinti* „ерошить“ : vėjẽlis... *šiùrin* màno galvužẽlę J³ 281,4; 2) *ap-šiùręs* „полинялый, растрепавшийся“ Jõniškis, gauraĩ *nušiùrę* Юшкевич Лит. сл. I 418 п. с. *gaũras* || *pa-šiũręs* „взъерошенный“ Alsėdžiai, Kvėdarna; 3) gaidỹs *šiùrpis*, vištà *šiùrpė* „взъерошенный“ Dùsetos, Lìnkmenes : *šiùrpstu*, *šiùrpau*, *šiùrpti* „взъерошиваться“ Dùsetos, *pašiùrpęs* „взъерошенный“ = вост.-лтш. *pa-szuorpis*, *szuorpuots* „nasierzały, najeżony“ Kurmin 90 из **pa-šuřpis*, *šuřpâts* || *šiurpùs* (вин. *šiuřpų*) vẽjas „резкий, холодный ветер“ Dùsetos, Eřžvilkas, Jõniškis, *šiurpì* dienà — taĩp sukembaũ Krãžiai || *šiuřpas* manė ìma „дрожь (ужас) меня берет“ Dùsetos, Būga Aist. stud. I 171; 4) *šiurkštùs* „негладкий, шероховатый“ Dùsetos, Sausà pieva — nẽt kójom *šiurkštù* kaĩ einì Sãlos, áßtras arba *šiurkßtus* ápwałkałas Даукша Post. 473_{14} : *šiurkštùs* из **šiurk-stùs* || *šiuřkšlės*, род. *šiuřkšlių* „trzecie czoło, poślad“ Viekšniaĩ (Kossarzewski Lituanica 33b), „die durch das Reiben abgesplitterten Spänchen, besonders an unbeschlagenen Schlittenkufen“ Šeduvà (Mit I 235) || *šiuřkšliai* „poślad (ziarna)“ Юшкевич Лит. сл. I 116 п. с. *atgaliai*, 209 п. с. *bimbiras*, „krūmai, ką̃ tìk dviejų̃ mẽtų, mẽtūgės atžẽlusios“ Šakýna || *šiuřkšlai* (nuõ grūdų̃) „šiuřmai“ Varniai; 5) *šiuřlai* „šiuřkšlai, šiuřmai (nuõ grūdų̃)“ Betýgala : *šiuřliai* „т. с.“ Eřžvilkas; 6) *šiuřmos*, род. *šiuřmų* „соломинка, poślad“ Kal̃tinėnai, *šiurmà* „прутик“ BB III 70 : *šiuřmai* „šiuřkšlai“ Rietãvas, Vař-

niai || *šiurmuliaĩ* „Schund, Afall, Schutt“ Kurschat D.-lit. Wb. II 172, „feines Gerülle“ I 525; 7) *šiurnùs* „надменный, спесивый“ : *sziurnus* „czupurny“, *sziurnijuse* „czupurzę się, nadymam się“ Paszkiewicz Słown.

246. Сл. *sъsǫdъ*, р. *сосуд* Пр II 361. Что касается ударения срб. *sȗd*, *sûda* „сосуд“, то ср. лит. *iñ-dai* мн. (*iñdas* „посудина“). Сл. *sǫ-dъ* — это то, куда можно что-нибудь *sъděti*, а литовское *iñ-da-s* — это то, куда можно что-нибудь *indėti* „вложить“. В срб. *sȗd*, *sûda* и лит. *iñdai* имеем ударение на основе вследствие „пассивного“ их значения : сл. *sǫdъ* — *sùdedamas*, а лит. *iñdas* — *iñdedamas*; ср. срб. *prîd*, *prîda* = лит. *priẽdai* „придача“ — *prìdedamas*, лит. *nuõ-dai* „яд“ — *nùdedamas* от *nu-dėti* „умертвить“.

247. Сл. *sъtъ*, р. *сот* Пр II 362, Ильинский Праслав. грам. 267. Сл. *sъtъ* „пласт вощины с мёдом“ принадлежит к той же этимологической семье, что и сл. *šiti* „шить“. Словом *sъtъ* обозначается то, что пчолы „сшили“; ср. выражение лит. bìtys *siùva* „пчолы делают соты, работают“ Kurschat Lit.-deutsches Wb. 49 п. с. *bitìs*: Bittės daug *prisuwo* „die Bienen haben viel Wachs eingetragen, angesetzt“ Mielcke Wb. I 28,266, Parskyrą tarp dìjnos ìr naktìjs tiktaj te numanę nu bìtiû gaudesio (от жужжания пчол) szowosì (в дуплах, в бортях) *siówąntiû* (делающих соты, ячейки) ar po mediû žìjdus užąntiû Daukantas Būdas 14, Bìtys koriùs *siùva* „die Bienen bilden Zellen“ Kurschat D.-lit. Wb. I 238, Màno bìtės... *siùvo* koriùs J³ 141,8, 547,3 || лтш. *šũn*, bitīte, bìezu kâri BW 30287. В латышском языке от глагола *šũt* „шить“ образовано название „сота“ или „сотовых ячеек“ *šũna* Rakstu kr. XV 98 (*šũnu* bite namu dara BW 30387), *šũņi* П. Шмидт.

В слове *sъtъ* корнем является не *sịū-*, что в сл. *šitъ*, лит. *siũtas*, лтш. *šũts*, др.-инд. *syūtás* „шитый“, а параллельная его форма без *ị*, т. е. *su-*; ср. лат. *suo*, *sūtum*, др.-инд. *sū́tram* „нитка“. Что касается вокализма (сл. *sъtъ* из и.-е. **sú-to-s* при лат. *sūtum*), то ср. лит. *bù-ta-s* „жилище, дом; сени“ при прич. *bū́tas*, сл. *bytъ* (и.-е. **bhū-to-s*).

248. Сл. *syčь*, р. *сыч* „совушка, scops“ : лит. *šūkis* м. „зов; клич“, *šū́kauti* „покрикивать“ || *šaukiù*, *šaũkti* „звать“, жем. *šáukoti* „покрикивать, почасту кричать“ = лтш. *saũkât* (при *sàukt* „звать, называть“) IF XXXIII 111.

249. Срб. *svèk*, род. *svèka* „медовая роса“ = лтш. *sveki* „смола“, *svekains* „смолистый“ Rakstu kr. III 133. См. выше п. с. *сок*.

250. Сл. *свѣ́жь*, р. *свеж* Пр II 264, Ильинский РФВ LXXVI 243 сл. : лтш. *svaigs* „свежий“ (frisch, von Gemüse, Fleisch, d. i. nicht gesäuert oder geräuchert) „Dienas Lapas“ pielikums 1891 II 18 (Magaz. Lett. lit. Ges. XX,3 182).

Вм. лит. *szviẽżas* „свежий“ следует писать *šviẽžias* (из б.-р.).

251. *Свига́ть* „спешить, бежать“, *свúгушка* „провор“ Zubatý Arch. f. sl. Ph. XVI 414, Ильинский РФВ LXXVI 244 : лит. *svíegiu, svíegiau, svíegti* „швыряю, бросаю“ Rietãvas, Sãlos, Юшкевич Лит. сл. I 719 п. с. *įsvíesti*, Taip jai *sviegė*, jog... pramušė šoną Mečius 12 : *sveigstù, sveigaũ, svcĩgti* „закружить в голове, сделаться вертежу“ („ogłuszać się, głupicć“ Kossarzewski Lituanica 54a), Kàd daviaũ paĩ aũsį — nẽt *ap-sveĩgo* Dùsetos || *svaigstù, svaigaũ, svaĩgti* „т. с.“ Šakýna, Kvėdarna : *svaiginỹs*, род. *svaĩginio* „овечий вертёж (болезнь); головокружение“ Dùsetos, Šakýna, Taurãgai, „меланхолия, мания“ Dùsetos : *svaigura-vimo* ãvižos „Lolium temulentum“ Mit II 137.

Рядом с *svíegiu* „бросаю, швыряю“ говорят и *svíedžiu, svíedžiau, svíesti* „т. с.“ Dùsetos: *swĩdù* Daukantas Žod. 1 п.с. *abjicio*, 19 п. с. *iacio*, *Swijde* i žiamę it mole szmotą Valančius Лхр 243_{14}, Kàp *svíedė* pãgaliu peĩ gálvą! Valkinỹkas || *svaidau, svaidyti* „швырять“ Dùsetos : др.-ирл. *fóidim* „посылаю, отправляю“ Pedersen Vgl. Gr. I 359, II 525, Fick II^4 325.

Лит. *svíe-g-* || *svíe-d-* „швырять“ (*ie* из балт. *ei*) указывают на существование корня *svei-*, который не был чужд и литовскому языку; ср. *svajóju, svajóti* „блуждать; бредить; мечтать“ Юшкевич Лит. сл. I 222 п. с. *blũdyti*, Eržvilkas, Salantaĩ, Daug Rudžių gyventojai apie tas savo lankas *svajoja* Bs^2 65, palcjstas *swaioiu* kùr tinkams Daukantas Pasakas Ph. 27, lûsùs *swajojem's* ôro „свободное движение воздуха“ Daukantas Ape sodnus 27, *swajoti* „zbłąkać“, *swajoti*, kłajoti, daužyties „natulać się“ Daukantas Žod. r.; ср. в.-фриз. *swãien* „двигаться покачиваясь, пошатываясь“.

Далее, лит. *svíegiu, svíedžiu* (= лтш. *sviêžu* „бросаю“) и *svajóju* находятся в этимологической связи с лит.: 1) *svaičiu* (3 pers. *svaĩti*) или *svaitėju* (Kvėdarna), *svaitėti* „бредить; мечтать“ Salantaĩ, „закружить в голове, сделаться вертёжу“ Kvėdarna : *swajtieti* „bredzić“ Daukantas Žod. r., Iš miẽga kas *svaĩti*, kìts nemiegódams *svaĩti*, niekùs kàd kaĩb Šakýna, Kõ čià *svaĩti?* Kõ čià suopalioji? kõ čià blũdiji? l. c., Kiti vėl *svaiti* apie...

vos atgijimą Auszra 1884 2, E! *svaiti*, motyn! Lazdynų Pelėdos Klaida 93, *swajtiejentius* ołungés lĩsdó smĩlkę Daukantas Būdas 68_7, Biauri *swajtieimaj* Wałanczewskis Tam. isz Kempis 164_{28} || *sváičioju, sváičioti* „грезить, бредить; мечтать" Kurschat Gram. 349, D.-lit. Wb. II 188, Ruhig Wb. II 229 п. с. *kollern*, Kvẽdarna, Netikėkite... tai yra tiktai vienas *svaicziojimas* — daugiaus nieko Auszra 1885 74; 2) *svaimẽ* „понятие, смысл, ум (núomonė, núovoka, prõtas)", Tíek añs betùr *svaimẽs!* Salantaĩ : ср.-в.-н. *sweim* „качание, шатание" Persson Stud. 193, Brugmann Gr. II,1[2] 249, Berneker SEW I 407, Fick III[4] 544, 553.

252. *Свинья* Пр II 260. Вместо лит. **poř̃szas*, лтш. **sivenis*, **sivenice*, **suvenis* следует писать *pař̃šas* „поросёнок; боров" и лтш. *sivę̃ns* IF XXXIII 106, RKr XV 94 *(sivēns)*, *sivēnīce* и *suvę̃ns (suvēns)*. Основною формой следует считать *suvę̃ns*, род. *suvę̃na* Rakstu kr. XV 94, Endzelin BB XXVII 322[3], 323, 324, диал. *suvāns* Rakstu kr. XVII 93 с *ā* из *ę̃*. Пр. *seweynis* „свиной хлев" (Bezzenberger BB XXIII 299), с *e*, выражающим широкое *i* (resp. *y*), возникло путём диссимиляции из **suveina-s* „suīnus", как и вост.-лтш. *syvāna-m* dat. sing. BW 20341,8 „поросёнку" из *suvę̃na-m*. Прусский формант *-eina-* равен латышскому *-iena-*, напр., в *liepiens* „липняк" BW 9588, *smiltiens* „песчаный холм" BW 7216, *alksniens* „ольшняк" BW 19877, *bērziens* „березняк" BW 28171 : лит. naktis *nemėnesiena* (имя прилаг.) „безлунная ночь" Szyrwid Dict.[5] 10 п. с. *bezksiężyczny* (interlunis), *mėnesienà,-õs* (имя сущ.) „лунная ночь" Dùsetos, S. Naũmiestis.

253. Сл. *svьrčati*, р. *сверчáть* Пр II 258. Вместо лит. *szvìrksztu, szvìrkszti* следует писать *švirkščiù, švirkščiaũ, šviř̃kšti* „шипеть; брызгать" Sãlos, „sykać, pryskać" Kossarzewski Lituanica 55b = лтш. *svirkš* „трещит" из **švirkštja* || *švìrkštas* „сикалка" Sãlos : *švirkšlẽ* „sikawka" Kossarzewski Lituanica 55b : *švìrkšterėti* „шипнуть", kàd *švìrkšterėjo* (пролетело с шипом) prõ nósį „šmẽžterėjo, pràlėkė prõ šãlį" Dùsetos.

Лит. *švirkšt-* алтернирует со *švarkšt-* || *švargžd-* : 1) *švař̃kšti* „крякать" (и „журчать?" Юшкевич Лит. сл. I 279 п. с. *čiuř̃kšti*) : gaigals *ßwarkßćia* „Ente qvaackt" Ruhig Wb. II 119, *szwarkßćia* ántys „qvacken wie eine Ente" l. c. 284; 2) *švarkšiu, švarkšėti* „покрякивать" : gaigals *ßwarkßi* „der Erpel quackt" Mielcke Wb. I 69; 3) жем. *švargždù* (вм. аукшт. *švargždžiù*), *švargždžiáu, švař̃kšti* „шипеть" Kvẽdarna : *švargždùs,-dì* „шипящий" l. c.

Сл. *svьr-č-bkъ* „gryllus“ : лит. *svir-p-lỹs*, род. *svir̃plio* „сверчок“. Лит. *svirplỹs* показывает, что *švirkšt-* возникло из **svirkšt-* путём ассимиляции (ср. *šẽšuras* „свёкор“ из **sešuras* = гр. ἑκυρός, лат. *socer*, *šmaĩkštis* „тычина“ из **smaĩkštis*, **smaik-stis* при *smaĩgtis*, *smaĩgas* „тычина“ Буга РФВ LXV 306), а последнее — из **svirk-st-*.

254. *Свирель* Пр II 260. Лит. *surmà* „свирель, дудка“ (Ruhig Wb. II 302 п. с. *Schalmey*) не имеет никакого отношения ни к сл. *svirati*, ни к др.-инд. *surmí* „водопроводная труба“ (KZ XL 561, Fick I⁴ 579), так как оно является заимствованием из русского (resp. польского) языка; ср. м.-р., польск. *surma* „дудка, свирель“. М.-р., пл. *surma*, вместе с др.-р. *сурна* (Срезневский Мат. III 626) и срб. *surla* „свирель“ являются заимствованием из турецкого языка (ср. G. Meyer Etym. Wb. der alban. Spr. 487 п. с. *zurnɛ*).

255. Сл. *svьrdlъ* „сверло“ Пр II 358 принадлежит к той же этимологической группе, что и сл. *svьrběti* „чесаться, зудеть“, *svorbъ* „свербёж“ Пр II 257. Сл. *svьr-d-* и *svьr-b-* „сверлить“ находятся в родстве с лтш.: 1) *svārsts*, род. *-sta* „сверло“ П. Шмидт; 2) *svārpsts*, род. *-sta* „т. с.“ Rakstu kr. XV 97; 3) *svir̃pis* „дубонос, птица coccothraustes“ Bielenstein Lett. Spr. I 65, где прерывистая (ˆ) интонация может восходить также и к лтш. нисходящей (˙).

256. Сл. *svьstь* ‖ *svěstь* „своячиница“, р. *свесть* Пр II 258, Ильинский Arch. f. sl. Phil. XXVIII 455 сл. Мною было доказано в РФВ LXVI 250, что „свояк“ или „шурин“ у литовцев называется не **svaĩnis* (Leskien Bild. der Nom. 371, Fick III⁴ 543), как пишет Куршат, а *sváinis*. В пользу написания *sváinis* могу привести следующие новые данные: 1) des Eheweibes Schwester, *Swáinė*, *ês* f. derselben Ehemann, *Swáinis*, *no*, m. Ruhig Wb. II 171 ‖ Schwager, Schwestermann, *Swáinus*, *naus*, M. [= *sváinius*] Schwager, Mannsbruder, *Swáinis*, *nio* m. Deuter. XXV. 5 Schwägerin, Brudernweib, *Swáinė*, *nês*, F. Schwägerin, Mannes Bruderweib, *Swáinė*, *ês*, F. Ruth. I. 15. Gentė, ês, F. l. c. 319 ‖ Weibes Schwester, *Swáinė*, *ês*, F. Schwestermann, Źéntas, to, m. *Swáinis*, *nio*, m. l. c. 322; 2) *Swáinė*, des Eheweibes Schwester *Swáinis*, des Eheweibes Schwester Mann Mielcke Wb. I 266; 3) buvaũ pàs *sváinį* S. Naũmiestis; 4) *swoyni* Mârtu Olechnowicz Pasakos 88 (*oi* из *ái*, *aĩ* в этом говоре даёт *ɔ̃i*) = *sváinę* Mõrtą. Что наше слово было неизвестно Куршату,

ясно видно из его собственных слов (Deutsch-litauisches Wb. II 173b): «*swaĩnius*, Schwestermann. *swaĩnis*, Mannsbruder. Nicht recht im Gebrauch sind. *swaĩnė*, Bruderweib, Schwester der Frau, auch: Mannes-Bruderweib. Ziemlich veraltet». А потому куршатово написание **svaĩnis*, как противоречащее единодушному показанию говоров и памятников, должно быть сдано в архив вместе с другими несуществующими формами (напр., **skirtas* „логовище, берлога“ Persson Beitr. 564 вм. *šìrtas*, **verbiu* „переворачиваю“ l. c. 498 вм. *verčiù* и много др.).

Слова *sváinis*, *sváinė* являются вполне обычными в русской Литве (Didėji Lietuvà). Для восточного наречия могу привести еще следующие данные: 1) *swaynis*, szwagier RŽ; 2) *swajnis*, mąż siostry, *swajnea*, siostra żony Kossarzewski Lituanica 54a; 3) *swajnis*, *swajne*, tak nazywają się siostry względem swych małżonków krewnych i niekrewnych Kossarzewski Lituanica 225b; а для западного и жемайтского: 1) Màno brolẽliai, õ tàvo *sváiniai*... grãbą dãro J³ 1216,15; 2) turėjo patvirtinti *svainystą* tarp lenkų ir lietuvių Daukantas Liet. ist. II 289_6.

Интонация литовского слова *sváinis* подтверждается данными латышского языка: *svaĩnis* Bielenstein Lett. Spr. I 73 или *svaîns* Rakstu kr. XVI 276 с прерывистою интонацией вместо длительной, введённой из исчезнувшего первообразного **svaîns* = лит. **sváinas* „свой“ Буга РФВ LXVI 250.

257. *Свобóда* Пр II 262 находится в таком отношении к *собь* „всё свое, имущество, добро“, как лтш. *svaĩbs* „свободный“ (pietiekuoši nesagriests strikis vai dzija Rakstu kr. XVII 80, „ērts, val'īgs“ Lubānā „Dienas lapas“ pielikums 1893 p. 1) к др.-в.-н. *selb* „сам“ из и.-е. **se-l-bho-* E. Lidén Stud. zur altind. u. vgl. Sprachg. 55.

258. Сл. *šebe(o)lъ*, р. *шóболы*, *шóбоны*, *шебёл* „ветошь, лохмотья“ из и.-е. **kscb(h)-elo-* : лит. *šẽberkštis,-ties* ж. „щепа, осколок (atšáiža, skevéina, atskìlusi, bèt dár nenukrìtusi)“ Kùpiškis, Skãpiškis из и.-е. *kscb(h)-er-*. И.-е. *kseb(h)-* является параллельною формой корня *skeb(h)-* „щепить“ : лтш. *skabarda* „заноза“ BW 22478.

259. *Шест* Ильинский Изв XX,4 151, Jagić Arch. f. sl. Phil. II 397 из и.-е. **ksesto-s* : лтш. *šķeste*, *šķestra* „слега, жердина“ Rakstu kr. III 137 || *šķeters* „т. с.“. **Ksesto-s* так отно-

сится к лтш. *šķeste* (и.-е. *sket-*), как сл. *хвóя* из и.-е. **ksvojā* — к лит. *skujà* „хвоя".

260. Б.-р. *шешóк* „хорёк" Даль IV³ 1430 является заимствованием из лит. *šẽškas* = лтш. *seskis*, dat. sing. *seska-m* BW 19479 „хорёк". При *šẽškas*, voc. *šeškė*, nom. pl. *šeškaĩ* (Adùtiškis : *széβkas* „ein Iltis, Teufelskind" Ruhig Wb. I 150, II 215) говорят также и *šeškùs* Jẽznas, Kvẽdarna, Seinaĩ и *šẽškus,-aus* Dysnà, Dùsetos (*Siaβkus* Szyrwid Dict.⁵ 369 п. с. *tchorz*). Лит. *šẽškas* не имеет никакого отношения ни к др.-инд. *kaçīkā* „ласица" (Fick I⁴ 22, Brugmann Gr. I² 545), ни к др.-инд. *jáhakā* „хорёк" (W. Schulze KZ XLV 96). Этимология К. О. Явниса, объяснявшего *šeškùs* из **še-šikùs* (удвоение к лит. *šikù* „сасо") „вонючка, смердюк", также отпадает в виду латышской формы *ses-ele* „хорьковая шапка" Bielenstein Lett. Spr. I 283. Последняя форма показывает, что в слове *šeškùs* не было удвоения и что *k* является не корневым, а суффиксальным элементом. Балт. *šeš-* (*šẽš-ka-s*, лтш. *ses-ele*) может одинаково отражать и и.-е. **(s)ḱeḱ-*, и и.-е. **seḱ-*.

261. *Ши́калка* пск., твр. „задний проход; кто шикает, воняет" может быть легко заподозрена в заимствовании из литовского (ср. *šikù*, *šìkti* „cacare"), но не исключена также возможность видеть в *шикалке* чисто русское образование от *шикать* „издавать звук *ши*, шипеть", родственного лтш. *sìcu*, *sìkt* „шипеть" (ûdens *sìc* katlâ) Rakstu kr. XV 93 (IX 29), *sìc* bitīte BW 21904 „жужжит пчелка".

262. *Шип* „ость, игла, колючка", срб. *šȉp* „особого вида гвоздь; острие" из и.-е. **kseipo-s* Ильинский РФВ LXX 257, Изв XX,3 103 : др.-инд. *kšíp-* ж., *kšipā́* ж. „палец" : лит. *šipulỹs* „щепа, осколок, отломок" Юшкевич Лит. сл. I 165 п. с. *atšipuliúoti*, Leskien Bild. der Nom. 487, Auszra 1884 210, Sintautaĩ, Vabalnỹkas, *šipulỹs* „ździbło", *šipulùkai* „zapałki" Prĩenai, sudraskė tą kelmą į *šipulius* Bs¹ 142, medis į smulkius *šipulėlius* išlakstė Bs¹ 26 из и.-е. *ksip-* при пл. *szypułka* „черешок, стебелёк", *szyplać* „ковырять, щипать" из и.-е. *kseip-*. К и.-е. корню *kseip-* „щепать, лит. skélti" кроме *šipulỹs* (: сл. *šipъl-* в пл. *szyplać*) восходят следующие литовские слова: 1) *šìpinti* „откалывать, skélti" : *nu-si-šìpinau* šipulẽlį „nusiskėliau" Veliuonà, 2) *šiepiúos*, *šiepiaũs*, *šiẽpti(e)s* „оскалить (ср. лит. *skélti* „раскалывать") зубы", 3) *šimpù*, *šipaũ*, *šìpti* „тупеть", 4) лтш. *sip-sna* „прут" (иначе Endzelin KZ XLIV 58).

Рядом со *kseip-* в индоевропейском праязыке существовал параллельный корень *skeip-* „щепать, колоть"; ср. сл. *ščipati*, р. *щипать* : лит. *skiẽpas* „прищепок, прививок" || *skypata* „отколок, отломок, щепа" || лтш. *šķipasts*, *šķip-snis* „щепоть".

263. *Шúра* влгд.-яр. „мышь" — заимствование из угро-финских языков; ср. зыр. *šyr*, *šir* = фин. *hiiri* „мышь".

264. Д.-р. *šьršenь* (при новообразовании *šьršьnь* Срезневский Матер. III 1604), р. *шершень* возникло путём ассимиляции из *sьršєnь* = лтш. *sir̂senis* „т. с." Rakstu kr. XV 94 (П. Шмидт дает *sir̂sins,-na* с прерывистою интонациею; не опечатка ли *sir̂senis* вм. *sir̂sєnis?* но в XVI томе Rakstu kr. *sir̂senis* в числе опечаток не значится). Сл. *sьršenь* и лтш. *sirsenis* являются самостоятельными, независимыми новообразованиями славянских и латышского языков взамен сл. **sьrxy* и лтш. **sirsuo*. В литовском языке название „шершня" является в следующих формах: 1) *širšuo* „crabro" : *Sirβuo* Szyrwid Dict^{5}. 336 п. с. *sierszcń*, где *s* вм. *ś* = *š*; ударение не засвидетельствовано, а потому не имеем права вместе с Лескином Bild. der Nom. 381, Hirt Akzent 142 (Ablaut 162, 196), Brugmann Gr. I^{2} 479, II, 1^{2} 172, 286, 296, Meillet Études II 418, 432, Būga Aist. stud. I 152 (Эндзелин Сл.-балт. эт. 29) и др. писать **širšuõ (szirszũ̃)*; 2) *šir̂šuonas*, мн. *šir̂šuonai* „шершень" : *šir̂šonas* Vabalnỹkas, Subačius || *šir̂šanɔs* Liñkuva : *šir̂šọuns* Rietavas, где *o*, *a* и *ọu* из *uo*: *šzirszuonaj* Iwinskis Kal. XV 44a; 3) сев.-зап. жем. *šir̂šūnas* (соб. *šẹ̀r̂šūns*) Alsėdžiai, Salantaĩ, BB VIII 127 (Príekulė) : *šir̂šūns* J^{3} 364,1, 1526,5, *šir̂šūnai* J^{3} 219,29, szok i akis kajp *szirszunas* Wajku Kn. 28, pagonis it *szirszunaj*... pakibinti Wołonczewskis Prade 83, użdegie it *szirszunus* 167, żwirblis żwejeló, *szīrszuns* prekéló Daukantas Dajnes 74; 4) *šir̂šalas* деревня Ùžšiliai при гор. Ковне; 5) *šir̂šuolas* Sãlakas : *šir̂šolɔs* Baisógala, *szirszołas* „szerszeń" RŽ, где *o* диал. из *uo*; 6) *šir̂šuolis* : *šir̂šōlys* Dùsetos, Kùpiškis (в Dùsetos неударяемое *o* произносится как *ā*, неударяемое *uo* — как *ō* или *ō*^{a}); 7) *širšlỹs* „eine Wespe" Ruhig Wb. I 151, II 210 п. с. *Hornisse*, 399 п. с. *Wespe* : pakìbinai *šir̂šlius* Donalitius VII 217 || czirkszlỹs, auch : *szirkszlỹs* Wespe Kurschat D.-lit. Wb. II 350; 8) *šir̂šinas* Kal̀tanėnai (Свенц. у. Вил. г.) = лтш. *sir̂sins* П. Шмидт „шершень"; 9) *šir̂ša* || *šir̂šas* Būga Aist. stud. I 152; 10) *šir̂šė* Юшкевич Лит. сл. I 209 п. с. *bim̃balas*, 382 п. с. *dzingilis*, Gìrkalnis, Veliuonà „vespa" : Kuř mažèsnės —

vãpsos, kuř didèsnės — *šìršės* Šakýna, Piktos *szirszės* iszcziulpė, sugylė Auszra 1883 69.

Вместо **szirszonas* (Brugmann Gr. II,1² 308) говоры, в которых *o* не совпало с *uo* в одном звуке, знают только *šìršuonas (szìrszůnas)*. Им. ед. **szirszonis* (Brugmann Gr. II,1² 308) и **szirszonė* (l. c. 296) или *szirszonẽ* (Fick III 76), повидимому, никогда не существовали. Обе формы являются изобретением Бецценбергера Beitr. zur Gesch. Lit. Sprach. 100, 329. Первая форма восстановлена на основании вин. мн. *ſcherſchonis* (*e* вм. *i*) || *ſchirſchonis* (Bezz. 57,100), а вторая на основании им. мн. *ſchirſchones* (Bezz. 329). Им. мн. *šìršuon-es* и вин. мн. *šìršuon-is* предполагает им. ед. *šìršuo*, вин. *šìršuonį*; ср. *geluõ*, вин. *gẽluonį* „жало", *èduo, èduonies* „włośnik" Kossarzewski Lituanica 42a.

265. *Шиш* (волос *шишом* встал) Даль IV³ 1444 : лит. *šiūšà* ìma „пробирает дрожь, холод (šiuřpas ìma)" Lìnkmenes || plaukaĩ *šiáušias* „волосы *шишом* встают" : *šiūšẽmetis,-čio* „caterva, hominum concursus, turba" Kvėdarna или *šiůšemetis* „piemenų, nesuáugusių žmonių būrỹs, šiuřštas", Nemãčius *šiůšemečio!* Dùsetos = *šiuβiemetis* Szyrwid Dict. 24 п. с. *chałastra, Siušiemetis* 156 п. с. *motłoch* : *šiūšýnas* „кустарник", Szcnden palikom *sziuszinuse* begywenąntis, kajp kiszkéj kadaginuse bekiutąntis Daukantas Kning. med. siekłû 9, nemokau cze rąnkiotĩ siekłas żarinû ar *sziuszinû* l. c. 18.

266. Сл. *šiti*, р. *шить* = лит. *siūti*, лтш. *šũt*. Куршатова (Lit.-deutsches Wb. 375) форма 1 л. ед. ч. наст. вр. *siūvù* (лит.) является опечаткою вместо *siuvù*; ср. у Куршата же l. c. *àpsiuvu, ìšsiuvu* etc. и bìtys *siùva* 49 п. с. *bitìs*, bìtys koriùs *siùva* „die Bienen bilden Zellen" Kurschat D.-lit. Wb. I 238. В пользу формы *siuvù* показывает также и диалектология (Dùsetos, Kvėdarna, Salantaĩ, Veliuonà). *Лит. siuvù* = лтш. *šuvu* Endzelin BB XXVII 321, П. Шмидт. Praeteritum при *siuvaũ* имеет параллельную форму *siuviaũ* : *pàsiuvė* Lazdìjai, Kàs táu *siùvė* márškinius? Marcinkónys, ne *prisiuwe* βirdies ſawo naudoſp Summa 1653 p. 203. — Ср. сл. *ѕѣтъ*.

267. *Шуло* севск. Пр II 331 п. с. *слемя*, б.-р. *szuło* „słup wyżłobiony, w który się zakładają bierwiona" J. Czeczot Piosnki 92, пл. *szuło* Brückner KZ XLIV 333. *Лит. šùlas* Бецценбергер KZ XLIV 331 считает заимствованием из нем. *Schôl-* (в *Schôl-holz;* ср. *Schale, Schalbrett, verschalen*), а Брюкнер KZ XLIV 333 — из ср.-в.-н. (др.-в.-н.) *sûl* „Säule" при посред-

стве польского *szulo*. Заимствование литовского слово *šùlas* невероятно как из немецкого, так равно и из польского языка по соображениям фонетического характера. Немецкое долгое *o* ни в коем случае не изменяется в краткое литовское *u*, а польское (resp. белорусское) *u* в старых заимствованиях всегда дает в литовском долгое *ū*; ср. *abrūsas, balamūtas, blūdas, bliūdas, būdà, dūdà, dūlià* „род груш“, *dūmóti, dūšià, grūšià, kopūstai, karūnà, kūdas, kūmas, kūzãvas, kvartūkas, pūčkà, pūkas, strūgas, striūnà, šiūbà, ūlyčia* и др.

На глубокую древность слова *šùlas* указывают необычные от него образования *šùlė* „бочка“ Būgà Aist. stud. I 29 и *šul-inỹs* „колодец“, откуда *šulnỹs* Būgà Aist. stud. I 54. Слово *šùlas*, мн. *šulaĩ* имеет следующие значения: 1. dùrų ir langų̃ šulaĩ „боковые столбы дверной и оконной рамы“, 2. vařtų šulaĩ „воротные столбы“, 3. kibìrų, šùlių šulaĩ „клёпки, лады“ (соб. ведерные, бочечные столбы), 4. tvorų̃ šulaĩ „заборные столбы“, 5. žárdo (переплот, озород), klúono (klojìmo „гумно“), trobõs (здание) šulaĩ Dùsetos, Kvėdarna, Lìnkmenes: *szułas* „klepka“ Kossarzewski Lituanica 37b, *szullas* „ein Stab vom Gefäss, 2. Eine Pfeiler, Ständer, darein das Füllholz gestecket wird“ Ruhig Wb. I 154, II 134 п. с. *Fassstab*, II 336 п. с. *Stab am Gefäss*, II 337 п. с. *Ständer*, kóbīluj *szułas* Daukantas Kning. med. siekl̂ 18, Pirko mán drabánkubilį kuoprasčiáusių *šulẽlių* J³ 889,11, Sugėrė bačką su visais *šulais* Kalvaitis Pr. liet. d. Nr. 266,2, *szùlas* „columna“ Daukantas Žod. 8.

От *šùlas* образовано название „колодца“: 1) *šulinỹs* S. Naũmiestis, Schleicher Lit. Lsb. 180, Ruhig Wb. I 154, II 413 п. с. *Ziehbrunn*: «*ſzulaĩ* (davon: *ſzulinỹs*, Brunnen), ein kleiner aus Eimer- od. Fassstaben zusammengesetzter Brunnenkasten» Kurschat D.-lit. Wb. I 264, «*ßulinỹs* heisst eigentlich zunächst und ursprünglich eine mit Stäben oder Fass- oder Eimer-Dauben *(ßulaĩ)* eingefasste Quelle» Kurschat Gram. 81: Diewas | jra *ſchullinjs* bei pradzia Margarita Theologica 1600 p. 124b, *ßulinius* ſauſus kaſti Summa 1653 p. 114, buwo ten *ßulinijs* NT 1701 Joh. 4,6; 2) жем. *šùlinė* (два ударения, тв. ед. *šùline*, им. дв. *šùlini*, вин. мн. *šùlines* — одно ударение) Alsėdžiai, Kretingà, Kvėdarna, Mósėdis: «Sic germanicam vocem ein Brunn hîc loci (т. е. в Тильзите — Tilžė), et in Samogitia vocant *ßulline* | cuius Genitivus est *ßullinês* Fem. Alii in magno Ducatu Litvaniae, et qui huic confines ſunt, terminant hanc vocem in *ys* Maſculini Gene-

ris : Dicunt enim *βullinys* | Genit. *βullinio»* D. Klein Gramm. Litv. 1653 an. p. XIV : *szùlīne* Daukantas Žod. 17 п. с. *fons, fzulyne* gyli Żiw. J. Chr. 76, pry nekurios *βulynes* l. c., *szólīnes* ĩr twąnkas Daukantas Būdas 5_{23} (231_6), ĩszszoko ĩsz *szulinęs* Daukantas Pasakas Ph. 42, iki pirmosęs *szulinęs* Daukantas Ugnęs kn. 50, gal ĩszłajkytĩ gĩlys *szulĩniesi* arba dóbórkiusĩ Daukantas Kning. med. siekłû 30, tis *szulyne* Stancwicze Hist. szw. 9, pry *szulynies* 9, pagal *szulynies* 9, т. е. *šulinės*; 3) *šulnỹs, šùlnio* Dùsetos, Jẽznas, Kùpiškis : *szulnis* dikas Olechnowicz Pasakos 18, *βulnįs* Даукша Post. ориг. 505_{50}, *βulnióp* 434_{16}, *βulníp* 356_4, iauczes impuls *βulnín'* 356_4, *βulnius* 455_{44}, *βúlniu* instr. sing. l. c. изд. B. 56_{13}, 63_9, *szulnis* „puteus“ Szyrwid Dict. 356 п. с. *studnia.*

В виду краткости гласного *u* и древности производных *šùlė* „бочка“ и *šulinỹs* (жем. *šùlìnė*) „колодец“ не может быть и речи о заимствовании литовского слова *šùlas* из польского (resp. белорусского) или немецкого языка. Лит. *šùlas* (= пр. *sulis*) находится в ближайшем родстве с гр. ξύλον.

Пл. *szuło* и р. (б.-р., севск.) *шýло* являются заимствованием из литовского языка. При родстве литовского слова с славянским мы ожидали бы в польском **słο* (если *šùlas* из и.-е. *k̑sulo-* с палатальным *k*) или **chło* (если *šùlas* из и.-е. *ksulo-* с веларным *k*). Б.-р. *шýло* (пл. *szuło*) является одним из нередких литванизмов плотнического дела; ср. б.-р. *дойлид* (лит. *dailìdė* „плотник“), *евья* (лит. *jáuja* „овин“), *примен* (лит. *priemenė* „сени, передняя“), *пуня* (лит. *pūnė*).

268. *Шýрпа* зап. „взъерошенная курица“, *шýрпатый* „шершавый“ Даль IV³ 1485, пл. *szurpa, szurpaty* Słown. jęz. polsk. Wilno 1861 p. 1653 заимствование из лит. *šiùrpa* „ероха, у кого взъерошены волосы“ Dùsetos (при *šiurpas* „ужас, соб. время, когда волосы шишом встают“), **šiùrpotas* = вост.-лтш. *šuorpuots* „nasierzały, najeżony“ Kurmin 90. Лит. *šiùrpa* „ероха“ = ятвяж. *Шюрпа* — князь Ипатьев. лет.² 870 (под 1273 г.) из *Śurpā*, откуда название деревни *Szurpiły* (гмина Еленево Сувалк. у.) из ятв. **Śur(pa)-pil(i)s* „замок (лит. *pilìs*) князя Шюрпы“. О этимологической группе *šiùrpa* см. выше под словом *surovъ*.

269. *Шут, шутить*, слов. *šutec* Endzelin KZ XLIV 66 ‖ *шýстрый* „бойкий, ловкий“. *Шуст* „развилка из двух пружин, лещодка, которая лапками, разведенными врозь, оскребает и гладит ствол (ружья)“ Даль IV³ 1485 = лит. *siaũstas* „шалов-

ливый, шалящий", *siaũstas* vaĩkas, *siaustà* piemẽnė Dùsetos || *siaučiù, siaũsti* „шалить", лтш. *šàušu, šàutu, šàust* „сечь розгами", *šauts* BW 29074, *šautris,-ra* BW 25853, *šaustris,-ra* (ср. *шýстрый!*) BW 25853 var. „дубина, палка" : лтш. *šauls* „бестолковый, глупый" Endzelin KZ XLIV 66 : лит. *siaũbti* „шалить" || *siūbúoti* „качаться" Изв XVII,1 38.

270. *Щель, щóлка* Буга РФВ LXXV 149 : лтш. *šķẹ̃ldẹrs* „щепка (šķẽpele)" Rakstu kr. XVII 55.

271. *Щемúть* || *скомúть, скомлить* Пр II 304 к и.-е. корню *skem-* „колоть (skélti), щепить" : лтш. *šķẽmelīte* demin. „щепа, осколок" Rakstu kr. XV 97 || лтш. *skamba* „т. с." : лит. *pa-skẽmai* „остатки" (nelìko nẽ *paskẽmų*) Dysnà.

272. *Щепá* Буга РФВ LXVII 245, Persson Beitr. 141 || *скопúть* Пр II 306 : лтш. *šķẽpele* „щепа, осколок", *šķẽps* „копьё" Rakstu kr. XV 97 : лтш. *šķepste* „горсть".

273. М.-р. *щибати* „сбивать (напр., плоды с деревьев), щипать" : лтш. *šķibît* „рвать, срывать (листья), щипать; подрезывать (ветви, сучья деревьев)" Ильинский РФВ LXXIII 304 : лит. *skiebiù, skiebiaũ, skiẽbti* „тонкими ломтями отрезывать (plonaĩ riẽkti)" Viekšniaĩ, „próć, czynić otwór" Kossarzewski Lituanica 52b, *skybti* (*y* ю.-в. жем. из *ie*) v. žembti „kroić" l. c. 104a, daug... guwumo rekałau jes (т. е. tijwàs wicès) madaroint ir *skĩjbąnt* Daukantas Ape sodnus 44 || *skiebẽlė* demin. „тонкий ломоть (plonà riekẽ)" Viekšniaĩ : *pra-skiẽbas* „отверстие", „rozpór" Kossarzewski Lituanica 52b, Pro debesų *praskiebus* vietomis matyti buvo žemė S. Mečius Trumpas žemės aprašymas. Vilnius 1906 p. 52 || *pra-skiẽbė* „небольшое отверстие, прорез, прореха; просека" (skiemenỹs, tuinuõs, miškė : spragà — dìdelė), *Praskiẽbė* tvorõj — kuĩ vištà gãli išlįsti Sãlos.

274. Сл. *ščьrba, щерба* Буга РФВ LXXV 149=лтш. *šķirba* „щель, трещина" Rakstu kr. XV 97 : лтш. *skārbala* „осколок, заноза, щепа", *sa-skārbalât* „разбить вдребезги" l. c. 94 || *skarbs* „суровый, сердитый" l. c. : лит. *skiřbsta, skiřbo, skiřbti* „киснуть", Píens sugỹžęs, *su-skiřbęs* Šakýna, Viekšniaĩ, *skirbti* „kwaśnieć" w Poniewieżskim Kossarzewski Lituanica 151c, Píenas... *ap-skiřbęs* Юшкевич Лит. сл. I 81, Alùs... apskóbo... *ap-skiřbo* l. c. 82 п. с. *ap-skóbti* : лтш. *šķerbs* „горькокислый", *šķērms* „горький, ёлкий, острый на вкус".

275. *Щипáть* Zubatý Arch. f. sl. Ph. XVI 415, Ильинский РФВ LXXIII 303 : лит. *skiepiu, skiepiau, skiepti* „próć, czynić

rozpór", *skiepas* „rozpór" Kossarzewski Lituanica 52b. См. выше под словом *шип*.

276. *Щит* „scutum" = лит. *skiẽtas*, мн. *skiẽtai* „1. бёрдо, 2. валёк (у конной упряжи), 3. грядка (у бороны)" Kvẽdarna, Dùsetos = лтш. *šķiets* „бёрдо" BW 1967,1, откуда лит. *skiẽtamedis* „бересклет, evonymus europaeus" Dùsetos, *Skietamedis* Szyrwid Dict. 374 п. с. *trzmiel, skietmedis* „trzmielina" Onikszty (Kossarzewski Lituanica 135b), RŽ. Сл. *ščitъ* = ирл. *sciath* „scutum" из и.-е. **skeito-s* Fick II⁴ 309, Pedersen Vgl. Gram. I 58 = лит. *skiẽtas* = др.-в.-н. *scît*, др.-исл. *skíð* „Scheit, Holz" Schrader Sprachvgl. II 100 из и.-е. **skeito-m*. Др.-в.-н. *sceidan* „scheiden" является *o*- ступенью к и.-е. *skei-t-* „колоть, щепить, отделять": и.-е. *skeito-* ср., м. „отколок, отщепок" || лтш. *šķeists* „тычина, жердь, слега" из **skeit-to-*: лтш. *šķina* „хворостина, прут" BW 23433,1 var., Rakstu kr. XV 139.

Лит. *skydas* „щит", обыкновенно сопоставляемое с гр. ἀσπίς „щит" (Fick I⁴ 567, Boisacq Dict. 90, Hirt Handb. der griech. Laut. u. Formenlehre² 204), не имеет к последнему никакого отношения, будучи само заимствованием из германского; ср. др.-исл. *skíð* „Scheit", др.-в.-н. *scît* Feist Kultur 219.

Слово *skyda(s)* мне известно из следующих источников: 1) Постилла Бреткунаса 1591 г.: kiti nukrimta oda nůg *ſkidu* II 343; 2) Катехизис Петкевича 1598 г.: *ſkida* 103, 104 „twierdza"; 3) Постилла Даукши 1599 г.: mûsų *ſkîdá* ir kaławiię̃s 134_{16}, *ſkîdą* 553; 4) Kniga Nobażniſtes 1653 г.: Ans eſt ſiła yr *ſkida* mano 28, Kayp *ſkidu* manę̃ βwentayſeys Żodźiays teykſis ſergieti 78, Szàrwàs yr *ſkida* irá teyſibe io 80; 5) Новый Зав. 1701 г.: ėmę *ſkijdą* wierôs Ep. Pauli ad Ephes. 6,16; 6) Ruhig Wb. 1747 г.: *skyda* II 307 п. с. *Schild*.

Пр. *scaytan* (= лат. *scūtum*) „щит" из и.-е. **skoito-m* так относится к лит. *skiẽtas* (= сл. *ščitъ*, ирл. *sciath*) из и.-е. **skeito-s*, как лит. *dáigas* относится к *dìegas* „росток"; ср. лит. *saĩtas* || *siẽtas* „привязь", *dáiktas*, диал. *daĩktas* Būgà Aist. stud. I 81 || пр. *deickta-* „предмет, место", *káimas* (лтш. *kaĩmĩc*, род. *-īna* „сосед") || *kiẽmas* „двор; деревня", лтш. *skaîda* || лит. *skiedà* „щепа" Būgà Aist. stud. I 87 и др.

277. Пл. *tekszla* (malina) „rubus arcticus" Słownik jęz. polsk. Wilno 1861 p. 1698 — заимствование из лит. *tekšlė* „rubus chamaemorus, моршка" (*teakšlea*, borówka, jagoda Kossarzewski Li-

tuanica 56a) : *tẽkšė* „panašì į aviẽtę úoga, išsiřpusi geltóna (ẽsti jų̃ Šepetõj)“ Kùpiškis „морошка“.

278. Сл. *telę*, р. *теля́* : лит. вост. *tẽlias*, мн. *tẽliai* „теля“, Eĩk, tù *telė*! Dùsetos, Keturiaĩs *tẽliais* kárvė Dùsetos, *teal'as*, cielę Kossarzewski Lituanica 55a, *telas (la = lia, l'a)* „vitulus“ Szyrwid Dict. 29 п. с. *cielę*, *tialis* „ciołek, cielę“ RŽ (*-is* диал. вост. из *-ias*), *tęlų* ir awinų Даукша Post. 515_{10}, méĵą *tęlų* l. c. изд. B. 356_6, ážumuβt kiełtuwu kokiu, *telu* (= *tẽliū* „tẽlią“ Dùsetos), karwi, oβku Szyrwid Punktay Sak. 1644 p. 224, riebų̃ *télą* užmuβkit NT 1701 Luc. 15,23, pati kiapie *tẽlio* gãlu Olechnowicz Pasakos 124, уменьш. *teliùkas* (Bs^1 77) или *teliõkas* Dùsetos (ср. *berniõkas*, *kumeliõkas*, *žąsiõkas* и др. Dùsetos) : *teliúoja-s*, *teliúoties* „телиться“ Dùsetos, Mãno kárvė *apsiteliáu* Seinaĩ. Литовскому *tẽlias* соответствует лтш. *tel'š* „телёнок“ Эндзелин Сл.-балт. эт. 195 из и.-е. **telio-m* (ср. Эндзелин РФВ LXXVI 308). Если основным значением балтийского слова *telja-* „теля“ было нечто „неуклюжее“, „неповоротливое“, то оно родственно с лит. *teliaũšis* или *teliavẽšis* „неуклюжий, неповоротливый, толстый человек, телепень“ : Sutìžęs, sudrìbęs, riebùs, drū́kts kaĩ bliùkis — *teliaũšis*. Mergà riebì kaĩ *teliaũšė*. Stoná(i)tė, kuř bùvo pagrabė̀, sudrìbusi, sukrìtusi, *taliaũšė*. Šū́dą išlebẽtijai, *teliaũši* tóks, nevaléika, nèderga ! Šakýna || *Teliavẽžis* — ištùžęs dáikts Alsėdžiai.

Первоначальное значение корня *tel-* „отекать, оплывать“ (течь, плыть) сохранилось в ирл. *tuile* „поток, текущая вода“ из **tolio-*, ср. гр. τέλμα „лужа, болото“, лит. *tìlžti* „подниматься воде, наводнять“.

279. *Тéло*, срб. *tìjelo* Mikkola Ursl. Gr. I 46, 127 : лтш. *tęls* „вид, фигура; картина; тень“ Endzelin IF XXXIII 117, Rakstu kr. XV 98, П. Шмидт из балт. **tẽla-s*. Сл. *tělo* родственно с группою *telę* „vitulus“.

280. Сл. *tenсto* || *tonoto* : *tьnъkъ* „tenuis“. Из балтийских языков к нашей этимологической группе принадлежат следующие образования: 1) лит. *tẽna*, *tenė̃ti* „ссесться, свернуться, густеть (соб. стягиваться)“ Smìlgiai, Subačius, Svėdasaĩ, Vabalnỹkas, „krzepnąć“ Kossarzewski Lituanica 56a, Vanduõ *sù-ten* Юшкевич Лит. сл. I 343 п. с. *drebulė̃*, *ap-tenė̃ti* „покрываться слизью“ l. c. 93 || лит. *tenė̃-ti* = лат. *tenẽ-re* : лит. *teniūgoti* „ciągać co niezgrabnie z wody“ Kossarzewski Lituanica 56a; 2) *tę́vas*, *tę́vė* „тонкий, láibas“ Alsėdžiai, Kvėdarna, Salantaĩ, Jõniškis = лтш. *tiẽvs*

„тонкий“ из и.-е. *tenə-ɥó- || гр. ταναός, др.-инд. tanú-; 3) tįsti, tinaũ, tìnti „пухнуть (соб. растягиваться)“ : лтш. tinu, tiņu, tît „мотать, плести“ (saives tīt BW 6819,2 „лит. šeivàs trìnti“) KZ XLIII 12 : лит. tiñklas „сеть, невод“ = лтш. tìklis, -la „сеть“ из балт. *tiñkla-n сред. р. (пр. sasin-tinklo „заячьи тенёта“ им. мн. сред. р.) : др.-в.-н. donēn „растягиваться, пухнуть“; 4) tãnas „опухоль“ : tánas Ruhig Wb. II 36 п. с. Auflauf des Geschwürs, 172 п. с. Geschwulst (Tánas atʃėda, Geschwulst setzet sich), 394 п. с. Wassersucht, Tannaĩ l. c. II 179 п. с. Gliedwasser = tanaĩ || гр. τόνος „натяжение, напряжение“ : tãnės „гной изо рта мёртвого тела“ Vadõkliai || tãniaĩ „т. с.; гной из раны“ Aluntà, Юшкевич Лит. сл. I 13 п. с. almuo, 371 п. с. dùsti, 571 п. с. išdùrstyti : taniùs, taniaũs „опухоль“ S. Naũmiestis, „гной из раны, eĩmės, krùvinos pùtos, eĩnančios iš numìrėlio burnõs“ Raudóndvaris, pùtmenas (auch : tãnių) ištráukti Kurschat D.-lit. Wb. I 165 п. с. ausziehen || tánus, -naus, Schwulst Ruhig Wb. II 323 вм. tãnius; 5) лтш. tanis „паук, die Spinne“ Rakstu kr. XVII 58; 6) лтш. teñterêt „неуклюже ходить“ П. Шмидт, tenterêt BW 16307 „некрасиво, плохо говорить“ (к лтш. tinu, tît „плести, мотать“ относит Эндзелин IF XXXIII 101), tenteris „кто неуклюже ходит?“ BW 32642?

281. *Тень* Mikkola Ursl. Gr. I 66, 101, Rozwadowski Jagić-Festschr. 307 из и.-е. *tēni- : ten- в лат. tenebrae из и.-е. *tenes-rā- (иначе J. Schmidt Plur. 364, Brugmann Gr. I² 367, 763; II,1² 359) : срб. sú-ton „сумерки“, слов. za-tòn „заход солнца“, toňa „тень“, м.-р. су-тени́ти „смеркаться“, сутени́на „сумерки“. Корень ten- нашей этимологической группы тождествен с ten- группы сл. teneto. Следовательно, тенью названо нечто „затянутое“ (гр. τείνω, лат. teneo, лит. tẽna, tenẽti). Р. при-тон (рыбы, птицы, зверя) — это место, куда „тянет“ (гр. τείνει) рыба, птица, зверь.

282. Сл. teplъ, р. *тёплый* : пр. Taplawken, Warmfelt genant в акте 1440 г., Tapelawke 1388 г. G. Gerullis De Prussicis Sambiensium locorum nominibus Tilsis 1912 p. 115 (реценз. Trautmann Arch. f. sl. Phil. XXXIV 593) из *tape-lauk(a)-s „город Tapiau“, где tape- из *tapje-, *tapja- „тёплый“ (им. ед. *tapus). У литовцев город Tapiau носит название Tẽpliava Ruhig Wb. II 348. Нем. Tapiau восходит к прусской форме Tapjavā, а лит. Tẽpliava — к прусской диалектической форме. Tepl'avā (ср. Tepplawcken в акте 1459 г.), с изменением pja в pl'a.

В названии качества „теплый“ (лат. *tepidus*) прусский язык расходится с литовско-латышским (лит. *šil̃tas* = лтш. *sìlts* „тёплый“).

283. Сл. *terti*, р. *терéть*, др.-ц.-сл. *трѣти* || р. *тёртый*, пл. *tarty*, сл. *тьртъ* = лит. *tìrtas* „исследованный“ (соб. тёртый) от *tiriù*, *týriau*, *tìrti* „разузнавать, выпытывать, исследовать“ : *tár-d-yti* „т. с.“.

284. Сл. *tešǫ*, *tesati*, р. *тесать* : лтш. *tešu*, *test* „тесать“ KZ XLIII 23, BW 2175,1 || *tèšu*, *tèst* „тесать“ Rakstu kr. XV 98, П. Шмидт из балт. *tēš-* : лтш. *tasa* „затесина, зарубина (vieta, nuo kuŕas nuotēsta skaida; iegarens ievainuojums)“ Rakstu kr. XV 140. Лит. *tašaũ*, *tašýti* „тесать“ и сл. *tesati*, лтш. *test* в звуковом и формальном отношении можно сравнить с лит. *kasaũ*, *kasýti* || сл. *češǫ*, *česati*.

285. *Тёма* нвг., др.-ц.-сл. *тема* „тётка“ Fick I⁴ 439, Brugmann Gr. II,1² 127 = лит. *tetà,-ōs* „тётка“ S. Naũmiestis, Kurschat D.-lit. Wb. I 173, II 71 „Mutterschwester“, *Tettà* „der Mutter Schwester, Muhme“ Ruhig Wb. I 160, II 53 п. с. *Base* (Mutter Schwester), 171 п. с. *des Vaters Schwester*, 260 п. с. *Muhme*, 262 п. с. *Mutterschwester*, 322 п. с. *Schwester* (Mutterschwester), *tiata* io bů Даукша Post. 483_{16}, Wiſſo swieto *tetta* „die eine weitläuftige Freundschaft hat“ Mielcke Wb. I 293, *tetàs* pasikviẽst Schleicher Lit. Lsb. 125, Jõs *tẽtos* tókios negrãžios l. c. || *tetẽnas* „муж тёти“ Slavìkai, S. Naũmiestis, Kurschat D.-lit. Wb. II 100 „der Gatte der Mutterschwester“ : *tetùlė* „тётка, mótynos arbà tẽvo sesuõ“ Dùsetos, Kùpiškis, Lìnkmenes, *Tetule* Szyrwid Dict. 31 п. с. *ciotka* || *tetulẽnas* „муж тётки“ Panemùnis, Юшкевич Лит. сл. I 118 п. с. *atgodóti*, 399 п. с. *gãdyti*, 455 п. с. *godóti*, *tetulenas* Szyrwid Dict. 30 п. с. *ciotczany* : *tetùtė* „тётка“, *tetule* Tyaus Daukantas Giw. 115.

286. Сл. *tetervь*, др.-ц.-сл. *метрьвь*, р. *мéмерев* Fick I⁴ 58, 222, 441 : лит. *tetervà* „тетеря“ Kurschat D.-lit. Wb. I 98 п. с. *Auerhuhn*, Mielcke Wb. I 293 „Birkhenne“, Lìnkmenes || *tẽtervinas* „тетерев“ Lìnkmenes, Kurschat D.-lit. Wb. I 98 „Auerhahn“, *Teterwins* diddyſis, Kurtinys Ruhig Wb. II 93 п. с. *Auerhahn*, *Teterwinė* „Auerhenne“ l. c. : *tetirvà,-ōs*, *tẽtirvą* „тетеря“ Alsẽdžiai, Būgà Aist. stud. I 138, Mósėdis, *tetyrwa* „cieciorka“ Л, Paszkiewicz Słown., *Tetirwa* „tetrax femina“ Szyrwid Dict. 28 п. с. *cieciorka* || *tẽtirvinas* „тетерев“ Dùsetos, Kamajaĩ,

tetirwinas užia mâła Olechnowicz Pasakos 128, *tetyrwyns* „cietrzew“ Л.

Прусское *tatarwis* „тетерев“ представляет третью ступень чередования к лит. *tetervà* (р. *мéтерев*, др.-ц.-сл. *тетрьвь*) || *tetirvà*; ср. др.-ц.-сл. *тетрави* acc. pl. (Miklosich Lex. palaeosl.).

Р. *тетёря* (*тетёрка*, пл. *cieciorka*) из и.-е. **teter-i̯ē* (без *u̯*, *v*): лтш. *teteris* „тетерев“ BW 15212, 17708 и *teter-īga* „тетеря“ BW 2675. Буга РФВ LXXV 149.

Фин. *tetri (teiri)* „тетерев“ указывает на балтийское **tetrīs* или **tetris*. Может быть к нашей группе принадлежит и лтш. *tītars* „индюк“?

287. Сл. *tęga*, р. *тяга*, *тягать*, пл. *ciągać*, др.-ц.-сл. **тагнѫти** „тянуть“ || сл. *tǫgъ*, р. *тугóй*, *по-тýга* Буга РФВ LXXV 150: пр. *per-tengginnons* ast „он послал“ || авест. *θang-* „тянуть“ Zupitza BB XXV 89: лит. *tìngiu* (3 pers. *tìngi*), *tingėti* „лениться (соб. быть тяжолым на подъём, стягиваться, потягиваться)“ || *tingùs* „ленивый“, adv. *tiñgiai* Kurschat D.-lit. Wb. II 144 (*tingiaĩ* l. c. I 424 — неверно!), *tingus* „opieszały, gnusny, leniwy“ Kossarzewski Lituanica 56a, „tardus, piger“ Szyrwid Dict. 131 п. с. *leniwy*, *Tingùs* „faul“ Ruhig Wb. I 160, II 134 п. с. *faul*, 353 п. с. *träge*, Eſmi *tingus* praſchime Margarita Theologica 1600 p. 144a, paykieii ir *tingios* śirdies Szyrwid Punktay Sak. 1644 p. 236, *tingus*, atžiulnus Auszra 1885 284, *tingus* pri wisokios małdos Wołonczewskis Tamoszìaus isz Kempis 294_6, *tingùs* màno bernẽlis sunkių darbẽlių dìrbti J^3 183,3 = *tingas* (следует читать *-as* как *-us*, соб. *-os*, как и в других случаях) mąno bernelis sunkiû darbeliû dīrbtĩ Daukantas Dajnes 44 || *tingia* „лень“ = *Tingiė*, *giõs*, f. Ruhig Wb. II 135 п. с. *Faulheit* (не **tingẽ*, как транскрибирует Куршат).

288. Сл. *tinъ* из и.-е. **tei-no-s* в р. *за-тúн* „затишье, тихая вода под крутым берегом, на повороте реки“ Буга РФВ LXVII 245: лит. *tienė* „затин, заводь, затон реки“ (Куршат Lit.-deutsches Wb. 453 пишет *tėnẽ*, Nesselmann Wb. 96 — *tẽnẽ*) взято Нессельманом и Куршатом из словарей Руига (1747) и Мильке (1800): *Tėnė* „ein Ort im Fluss, das es tief und still Wasser ist“ Ruhig Wb. I 158, II 341, „still im Fluss“ п. с. *still* (= Mielcke I 291, II 456), *Tėnė* „tief, still Wasser“ Ruhig Betrachtung der Littauischen Sprache Königsberg 1745 p. 26. *Tėkė* „stillstehender Ort an der Seite des Flusses“ Ruhig Wb. II 144 п. с. *Fluss* (= Mielcke II 191) является опечаткою вместо *Tėnė*. Что Руигово *tėnė* сле-

дует читать *tienė* с дифтонгом *ie*, видно из показания велёнской (Veliuonà) формы *at-tícnis* „затон реки, край русла реки с тихо текущею или стоячею водою, отишье“ Буга РФВ LXVII 245 : *atíenis* Юшкевич Лит. сл. I 115, *at-tíenis* l. c. 167, *attíeniuose* žùvys rìmsta „ãtsalose“ Veliuonà, Žuvẽlės... pasikavó põ didžiàs gelmès, giliùs *atíenius* J³ 219,24, Jie visi maudėsi nedidučiame ežerėlyje, kurį smėlio *atienis* teskyrė nuo didžiojo ežero Mečius 62.

Лит. *tíen-* (р. *за-тúн*) родственно с срб. *тȉх*, *тȉха*, *тȉхо* „тихий“ и др.-инд. *stēnáˊ-*, *(s)tāyúˊ-* „вор“, *stēya-kr̥t* „совершающий воровство“, *stāyát* „тайно, исподтишка“, авест. *taya-* „тайный“, сл. *tajǫ*, *tajьnъ*. Связь славянского *tixъ* (срб. *тȉх*) с лит. *tiẽs-* (*tiesà* „правда“, *tiẽsti* „стлать; равнять“) семантически трудно оправдать, да кроме того, не совпадает интонации.

289. Сл. *tьma*, *tьmьnъ*, р. *тьма*, *тёмный*. Ту же ступень гласного, что и в славянском, имеют следующие балтийские формы: 1) лтш. вост. *timt* „темнеть“ Endzelin KZ XLIII 13, *sa-tyma* „лит. *su-tẽmo*“ BW 9157; 2) лтш. вост. *timsa* „темнота, тьма“ BW 3615, 10789,1, 29647, 30006,10 : *timsa-* „тёмный“ BW 16600, *tymsa-* BW 20567; 3) лит. *timsras* „чернорыжий с белою гривою (о лошади), juodaĩ rùdas baltaĩs kařčiais“ S. Naũmiestis. Форма **tìmsras*, как пишут вслед за Куршатом Hirt Ablaut 162, 342, Akzent 143, F. de Saussure MSL VIII 435, J. Schmidt Kritik 182, Brugmann Gr. I² 410, 672, II,1² 385, KGr 130, 346, Persson Beitr. 352, Walde LEW п. с. *tenebrae*, Mikkola Ursl. Gr. I 101 и др., в живом языке с „акутом“ не существует. Из словаря Руига (II 321 п. с. *Schweissfuchs Pferd* = Mielcke II 430) слова *timſras*, *timſrótas* перешли в литовско-немецкую часть словаря Мильке (I 294) без обозначения ударения, т. е. в виде *timſras*, *timſrotas*. Последние формы Куршат снабдил неверным ударением : «*tìmsras*, *tìmsrotas* nach Mielcke Schweissfuchs» D.-lit. Wb. II 176. Вместо куршатовых **tìmsras*, **tìmsrotas* согласно показанию живого языка и Руига следует писать *timsras*, *timsrúotas* (ср. *raĩnas* при вост.-лит. *rainúotas* Dùsetos).

290. Сл. *tьrzati*, р. *терзать* = лтш. *tìrzât* „выспрашивать, выпытывать“ (*tirât*) Rakstu kr. XV 99 к лит. *tiriù*, *týriau*, *tìrti* „выведывать, разузнавать; исследовать“, лтш. *tirdît* „расспрашивать“ || сл. *tьrǫ*, *terti* „тереть“.

291. Сл. *tjuxъ*, пл. *cuch* „вонь, смрад“, срб. *ћȕх*, *ћȕха* „дыхание“ из и.-е. **teuso-s* : р. *муха* „снежная метель“ Буга РФВ LXVI 252 : лит. *taũso-s*, *taũsė-s*, *tausýties* „успокаиваться,

утихать (о ветре)", Nuõ vãkar dienõs vėjas kaĩ *taũsos*, Iñ pãvakarę vėjas *ap-s(i)-taũsė* Dùsetos (Endzelin KZ XLIV 68) || пл. *tuszyć* „надеяться, уповать, чаять", *po-tucha* „упование, надежда" Ильинский Изв XX,3 86 : лтш. *tusêt* „тяжело дышать" BW 4904, *tust* „т. с." BW 25248, *tusnât* „вздыхать" BW 780,1, *tusnuôt* BW 16360 „задыхаться"?: *tveš* 3 praes. „задыхается, тяжело дышет" (Ulmann) : *tuoš* „т. с." из и.-е. **tōusie-t* 3 sing. praes.

292. *Точи́ло*, пл. *toczydło*: пр. *tackelis* „точильный камень", лит. *tãkilas* „точило" Būgà Aist. stud. I 106, 153: лтш. *teciêls* „точильный камень" Rakstu kr. XVI 45, П. Шмидт или *teciẽla* „т. с." Rakstu kr. XV 98 || лит. *tẽkėlas* „точило" Dùsetos, S. Naũmiestis = *tėkėlas* Ruhig Wb. II 310 п. с. *Schleiffstein, umzudrehen, tėkelas* (*e* вм. *ė*, опечатка) l. c. II 400 п.с. *Wetzstein*, ein grosser, runder *tekėlis,-ėlo* „ein grosser Schleifstein" l. c. I 158 (= *tiekėlis,-lio* Mielcke I 290) вм. *tėkėls, tėkėlas* || *tekẽlas* „т. с." Kurschat D.-lit. Wb. II 158 „Schleifstein": жем. *tekiels* „toczydło" Л. Взаимное отношение форм сл. *točidlo* || лит. *tẽkėlas, tekẽlas* || лтш. *teciêls* неясно. Лит. *tekẽlas*, повидимому, морфологически разлагается на *tel.ẽ-la-s* (суфф. и.-е. *-lo-*) || *tekẽ-ti* „течь". Но чем вызвано передвижение ударения в форме *tẽkėlas*? Ср. *pa-tek-ỹ-las* „кто выходит навстречу (pàteka)" Dysnà.

293. Сл. *toljǫ, toliti* „placare", р. *(у)молить* жажду: лит. *tìl-ti* „умолкать, успокаиваться" = сл. *orjǫ, oriti* Пр I 658: лит. *ìr-ti* „рваться, распадаться". Ср. лит. *tál-d-au, tál-d-yti* „успокаивать, унимать, усмирять", *Táldo* maĩdo brolužẽliai seserẽlės širdùžę J[4] 593,8.

294. Сл. *tolka* „толокá" Буга РФВ LXXV 150: лтш. *tàlks* „т. с." Rakstu kr. XV 98. Нем. диал. (вост.-прусское) *talk* м., *talke* ж. „толока" (Frischbier Preussisches Wb. II 392, Nesselmann Thesaurus linguae Prussicae 184) предполагает существование в прусском языке форм **talk(a)-s* м., **talkā* ж. Относительно пр. *tlāku* „молотит" ср. РФВ LXVI 251.

295. Сл. *toriti*, р. *мopúmь* = лит. вост. *tarýti*, praes. *taraũ* „произносить" (собст. тереть языком). Ср. выше под словом сл. *terti*.

296. *Тóрна* „промежек, прясло" зап. Даль IV[4] 809, б.-р. *torp* „zapole, zasiek" Rozwadowski Roczn. Slaw. V 19, пл. *torp,-u* prow. (na Litwie) „przęsło w gumnie, tudzież ilość zboża w snopach, pomieszczona w tem przęśle" (Omłócono dwa *torpy* żyta)

Słown. jęz. polsk. Wilno 1861 p. 1711 является заимствованием из лит. *tárpas*, мн. *tárpai* „промежуток“ : *teřp*, *terpù* „между“ praepos. Dùsetos, *terpu* Szyrwid PS 1644 p. 175, 204, Kniga Nobażn. 1653 p. 62 (Вольтер Лхр 60_{19}, 61_{13}, 93_{37}) || *térpė* „промежуток“ Dùsetos : лтш. *staŕp* „между“.

297. Сл. *tratiti*, д.-ц.-сл. *тратити* „absumere“ Persson Beitr. 778 от сл. *trata* из и.-е. **trō-tā* : лтш. *truõts* „точильный брусок“ Rakstu kr. XVI 46, П. Шмидт (*trùts* „galuôda“ Rakstu kr. XV 141 с диал. *ù* из *uõ*) = лит. *truotas* „т. с.“, *trůtas* „granit“ Daukantas Żod. r., *trûtas* „brusek do ostrzenia kosy alias gudé“ w Kalwaryi, Okmianach Kossarzewski Lituanica 161b, *trùtas* Юшкевич Лит. сл. I 405 п. с. *galąstuvas*, где *û*, *ù* следует читать как *ū* (ю.-вост. жем. из *uo*). Лтш. *truõts* из балт. **trṓ-ta-* к гр. τρω-τό-ς „раненый“ || τείρω, сл. *тьрѫ*, *terti*. Лтш. *truõts* не из **tran-ta-s* Persson Beitr. 587[1].

298. *Трепáть* || *троná* : *тренет* РФВ LXXV 150 : пр. *er-trep-pa* „переступают“, *trapt* „приступать“ || лит. *trepénti* „топать ногами“ Miež 258 || *trepsiù*, *trepsėti* „т. с.“ Dùsetos, Kossarzewski Lituanica 56b, bernužẽliai apiẽ manè *trèpsi* J[3] 221,3, sù kójomis *trepsėti* J[3] 96,50, *trepsinẽjo* čebatúotas Olechnowicz Pas. 108 || žvirblẽlis *trèp trèp* (мжд. для выражения топанья ногами), pelẽda šlèp šlèp! J[3] 381,37, Sù kojelè *trèpt trèpt*, lapukẽliai krèst kresť! J[3] 255,3 || *treplénti* „топать“ : Kaĩp àš parėjaũ añt kiẽmo pàs bùtą, *pasitreplenaũ*; taĩ tiẽ čebãtai tìk suskambẽjo Capeller IF XXXI 442 || *trapénti* „tupać, pnąć“ : *trapsėti* „tupać z przestankiem“ Kossarzewski Lituanica 56b : *trapinėti* „топать ногами“ Būgà Aist stud. I 127 : *trapãtas* „кто тропочет на месте“ (kuřs vienõj viẽtoj *trapinėja*) Kùpiškis.

Руигово *trépſti* kójomis (Wb. II 280 п. с. *poltern mit den Füssen* = Mielcke II 375) Мильке (Wb. I 298) переделал в *trépſta* kojomis „er poltert mit den Füssen“. На основании последней формы Nesselmann Wb. 113 построил infinitivus *trépti*. Формы **trépſta* || *trépti* в живом языке не существуют. Руигово *trépſti* является опечаткою вм. *trépſi*, т. е. *trèpsi*. Итак, глагол **trepstu*, *trepti* (Trautmann Altpreus. Sprachd. 450) никогда не существовал.

---

[1] [Rankraštyje spalvotu pieštuku (Būgos ranka?) išbraukta visa pastraipa: „*Трупúть* пск. «мельчить, крошить» Даль IV[3] 854 из и.-е. **troupī-* : лит. *trupù*, *trupėti* «крошиться» = р. *лупúть*, лит. *laupýti*, лтш. *ļaupît* из и.-е. **loupī-*: лит. *lupù*, *lùpti* «драть». Ср. Persson Stud. 50, Beitr. 858“. — *Z.Z.*].

299. Сл. *tres-* „гнить“ в р. южн. *тресóчник* „перегной из мелкой щепы и бурьяна“ : лит. *trę̃štù, trešaũ, trèšti* „гнить, тлеть“ Veivìržėnai, Viekšniaĩ, Paĩ vãsarą jaũ *patrẽšo* mẽdžiai „papùvo, minkštesnì pasidãrė“ Lygumaĩ, sąnkrytos... apatĩnioses pówo... o wĩrszouies *treszo* Daukantas Būdas 3_{25}, *iš-trèšti* „feucht ausstokken“ Kurschat D.-lit. Wb. I 159, *trèšti* „modern, faulen“ l. c. II 66, Žievė jaũ *at-trę̃šta* „die Rinde giebt schon nach, lässt sich ablösen“ Mit I 72, důſi... *patreſchti* Вольтер Лхр 19_{43} || *trẽšinti* „давать трѣсти“ : rinktĩ ôbulus ĩr *treszintĩ* jus Daukantas Kning. med. siekl̃ 40 : *trešėti* „тлеть, гнить“ Lìnkmenes = лтш. *tresêt*, praes. *tresu* „т. с.“ : лит. *trašà,-õs* „прогниенье (žẽmės supuvìmas)“ Slavìkai, *trašaĩ* „соринки, порошинки (šãpai)“ Mit I 136 || лтш. *trasa* miza „хрупкая кора“ BW 21706,2 var.

И.-е. корень *tre-k̂-* „распадаться на части, крошиться (: гнить)“ : лит. *tre-n-ėti*, лтш. *trenêt* „гнить, тлеть“ Bielenstein LSpr. I 439, BW 13041,17 : лтш. *tre-p-êt* „т. с.“ || гр. τείρω и др.

300. Б.-р. *tryhubica* „siatka we trzy ściany na ptaki“ J. Czeczot Piosnki 92 || пл. *drgubica* „сеть“ Berneker SEW I 361. Лит. вост. *triū̃bnyčia* „род рыболовных сетей“ (Dùsetos) предполагает существование в белорусском формы **tryhubnica* из **trь-gubbnića*. Относительно исчезновения *h* ср. лит. *paĩbelis* из **pohib'el'* „погибель“ (в выражении Kàd tavè *paĩbelis!*).

301. Др.-ц.-сл. (овьнъ) *тризъ* „trīmus, τριετίζων“ из и.-е. **treigho-* : лит. *treigỹs*, род. *treĩgio* „трелеток“. Что касается суффикса, то ср. др.-в.-н. *zwîg* м. „ветвь, отпрыск, сук“ из **dvei-gho-*.

302. Др.-ц.-сл. тр҃тъ, слов. *trot* „crabro, progenies apum“, в.-р. *тру́тень*, м.-р. *трут*, срб. *трȗт*, *трȗта* из и.-е. **tron-to-* : лит. *trãnas*, мн. *tranaĩ* „трутень“, лтш. *trani* BW 30282 var. (при *traņi* BW 30282), лит. *tranáuti* „novum quaerere domicilium apum examini; diligenter anquirere“ Būga Aist. stud. I 143. Сл. *tron-to-* находится ровно в таком же отношении к лит. *trãna-s*, как и герм. *hun-da-* „собака“ к и.-е. *k̂un-* (гр. κύν-ες, лит. *šùnes*).

303. *Трухá* Бога РФВ LXXV 151 : лтш. *tràuslis*, ж. *-la* „ломкий, хрупкий“ Rakstu kr. XV 99, П. Шмидт. Лит. *traũšti* „крошиться, распадаться на части“ отличается от славянского слова конечным гласным корня, иначе говоря, лит. *trauš-* из и.-е. *trau-k̂-* или *trou-sk̂-*, между тем как сл. *trux-* из и.-е. *trou-s-*. Ср. гр. θρύον „ситник“ из *τρύhον = и.-е. *truso-m* Sommer Griech. Lautstudien 60 сл.

304. Р. *трун* „тряпка, ветошь“ Буга РФВ LXXV 150 сл.: срб. *trȗn*, род. *trȗna* „щепка, заноза“ : р. *трын*, *тры́нья* Даль IV³ 858.

305. Р. *туха* „снежная метель“ см. выше под словом *тjихъ* : и.-е. корень *teus-*, *tous-*, *tus-* || *tu̯es-* „дуть etc.“ Буга РФВ LXVI 252, Ильинский Изв XX,3 86, 89, 93: др.-зап.-норв. *þústr* „сильный порыв ветра“, н.-исл. *þústur* „aura frigida“, др.-в.-н. *dōsōn* „flare, strepere“ Persson Beitr. 484 : пр. *tusnan* вин. ед. „тихий, спокойный, мирный“, *tussīse* „да молчит, tetyli“ || пр. *Tausnicke* „имение вблизи Gerdauen“ 1436 г. из *Taus-(i)nīka-* „молчальники“ — *Tusseyn* „озеро вблизи Gutstadt 1372“, *Tussen* „озеро в A. Seesten 1653 г.“ из *Tus-eina-n* (sc. azaran, ezeran) „тихое, sc. озеро“ (относительно суффикса ср. лтш. *liep-iens* „липняк“, лит. *rugiẽnis* „ржаной“, *rugíenos* „ржище“) — *Tussine* „личное имя помезанского пруссa 1362 г.“ из *Tusìnīs* „тихоня“ (ср. лит. *saldìnis* при *saldùs*).

306. *Ту́кать* „стучать“ || *ткнуть*, *у-ток* || *ты́кать* : лтш. *tûcu*, *tûcît* „набивать, напихивать (bâst, spaîdît)“ Rakstu kr. XV 141.

307. *Тук* = лит. *taukaĩ*, вин. *táukus* „тук, жир“, *táukas* „uterus“ (euphemismus) KZ XLIV 68, лтш. *tàuki* „тук, сало, жир“. В литовском *táukas*, мн. *taukaĩ* имеет „акут“ вместо „циркумфлекса“, на который указывает лтш. *tàuki*, под влиянием исчезнувшего глагола **tûkstu*, *tûkau*, *tûkti* = лтш. *tûkstu*, *-ku*, *tûkt* „пухнуть“ KZ XLIII 16, Rakstu kr. XV 99, П. Шмидт. Относительно метатонии (лтш. *tàuki* : *tûkt*, лит. *táukas* : *taũkinas*) ср. Эндзелин IF XXXIII 108.

Лтш. *tûkstu*, *tûkt* так относится к лит. *tunkù*, *tukaũ*, *tùkti* „жиреть“, как лит. *stýgstu*, *stýgau*, *stýgti* к *stingù*, *stigaũ*, *stìgti* „спокойно находиться на определённом месте“ или *prûstu*, *prûsau*, *prûsti* „избаловаться“ (Bepìga seniaũ bùvo ûkininkams! Dabaĩ bernaĩ *iš-prûso* : žìno Rỹgą, Amẽriką; del̃ meñko dáikto mẽta ûkininką : kituĩ, girdì, gerèsnę dúoną gáusią Naujãmiestis, Baisógala) к *prunsù*, *prusaũ*, *prùsti* „оправиться, откормиться, сделаться более светлым лицом“ (Kùpiškis к *prausiù* „мою“).

308. Сл. *тълкъ*, р. *толк* Mikkola Ursl. Gr. I 82 : др.-исл. *þulr*, др.-анг. *þyle* „праздничный оратор“ из герм. **þuli-z* M. von Blankenstein IF XXIII 134, Fick III⁴ 188 || пр. *tulissones* „имя жреца, принимавшего участие при похоронах („панегирист)“ : пр. sen *tuldīsnan* „с радостью“ от глагола **tul-dī-t(wei)* „радовать“ (каузативный суфф. *-dī-* : лит. *skál-dy-ti* || *skélti*, *gìr-dy-ti* || *gérti*).

Лит. *tùlkas*, лтш. *tuĺks* „толмач, переводчик“ (*tuĺki* мн. BW 22885, 23111) вопреки Микколе Ursl. Gr. I 82 может быть заимствованием из прарусск. **tъĺkъ* Endzelin IF XXXIII 116. Литовское слово *tùlkas* „переводчик“ со своими производными мне известно из следующих памятников: 1) Kurschat D.-lit. Wb. I 302 п. с. *Dolmetscher* : *tùlkas*, *tùlkininkas*, 2) Ruhig Lit.-d. und D.-lit. Wb. 1747 II 102 (= Mielcke II 133): *Tulkas* „Dolmetscher“, *Tulkóju* „dolmetschen“, т. е. *tulkuoju*, 3) Постилла Бреткунаса 1591 г. : Wis ka ikſcholei primokiti eſte | tati wis iumus radoſi iſch Latiniſchko | lenkiſchko alba wokiſchko lieſzuwio | per *tulkus* II 76 (ср. Auszra 1885 401), 4) Постилла Даукши 1599 г. : kas túri dówaną *tułkawimo* râßto, te *tûlkawiii* 385_{53}.

309. Сл. *tъlpa*, р. *толпá* „turba“ одинаково может отражать как и.-е. **tu-l-p-ā* (ср. сл. *túlo* „туловище“ || *tylъ* и Буга РФВ LXVII 246), так равно и и.-е. **tₒlpā*, представляющее собою слабую ступень к лит. *talpà* „вместимость, вмещаемость“ (*talpùs* „вместительный“) из и.-е. *tolpá*. Ср. лтш. *tęĺpa* „вместительность, вместимость“ || *tìlpt* „вмещаться“ Endzelin IF XXXIII 110.

310. Сл. *tъrkati*, р. *мóркать* Буга РФВ LXXV 151, пл. *tarkać*, *tarkotać* „скрипеть, трещать“, чш. *trkati* „бодать“ V. Jagić Arch. f. Sl. Ph. II 398 : лит. вост. *tur̃kia*, *tur̃kė*, *tur̃kti* „трещать (о земляном раке)“, *turk-lỹs* „земляной рак, медведок“. Звукоподражание. Ср. лит. *kur̃kti*, *pur̃pti* „трещать (о земляном раке)“.

311. Сл. *turъ*, слов. *tûr* Mikkola Ursl. Gr. I 58, 123, Brugmann Gr. I² 174 = лит. *taũras*, мн. *tauraĩ* „тур“ Буга Изв XVII,1 40—44 : лтш. *tàurīc*, род. *-īna* „бабочка, pāpilio“ Rakstu kr. XV 98 || *taũrẹns.-na* „т. с.“ l. c. XVII 58 (Донданген), *taûriņš* „куколь (kuokalis, Kornrade)“ l. c. XVII 58 (Гальсен) где „прерывистая“ интонация из „нисходящей“ *(tàuriņš)*. К материалу, обнародованному мною в 1912 году, в настоящее время могу присоединить следующее: 1) *taũragė* „роговая рюмка“ : *taure*, *tauragė* „kielich“ Daukantas Żod. r., *tauragėle* rąnko Daukantas Dajnes 98; 2) *tauras* „тур“ Daukantas Pasakojimai II 4 (рукопись) : *Tauras* ist ein vom Drechsler ausgedreheter hohler Stutz [= „kleiner, niedriger Becher“ Frischbier Preuss. Wb. II 387] Th. Lepner Preuss. Lithauer 92; 3) *taurė̃*: **a)** „чаша, кубок; рюмка“ : *taurė* „Schaale, ein Littauisch Trinkgeschirr“ Ruhig Wb. II 301, „Trinkgeschirr, Littauisches von ausgehöltem

Holz“ II 356, *taurė, taurėlė* „ein littauisches Trinkgeschirr“ Mielke Wb. I 289, *taurẽ* „Becher, von Holz“ Kurschat D.-lit. Wb. I 177, Atnešė jam *taurę* vyno su nuodais Bs[1] 113, Beñ trỹs bùvę medìnės *taũrės* mũsų senẽlio, jõ tẽvo dá palikìmo Panemunẽlis, *taurie* Daukantas Żod. 36 п. с. *scyphus*, imk *taurelę* į rąnką Daukantas Dajnes 66, kajp tik *taurėlę* prigawau tujaus gieriau l. c. 148, Vom Bier trincket sie aber aus einer *Taurel* (kleiner Stutz) so mit Raut ummachet ist Lepner Preuss. Lithauer 40: **b)** „чашка у цветов“: żiedo *taurele* tur pęnkis łapelus Daukantas Apiniû aug. 11; ср. grìkių *taũrės* „kadà nėrà grũdo (trisė pãluose)“ Seinaĩ Изв XVII,1 41, **c)** „рожóк, снаряд для пускания крови, банка“: *taurė, taurėlė* „ein Baderhorn, das Blut auszuziehen“ Ruhig Wb. I 158, II 317 „Schröpfköpfe“, *taurė* Mielcke Wb. II 68 п. с. *Baderhorn, taurėlė* „Kopf der Bader“ Ruhig Wb. II 229, *taurėmis* kraują léidẑiu l. c. II 317 п. с. *schrepfen, taurėmìs* kraũją léisti Kurschat D.-lit. Wb. II 170 „schröpfen“, Nuléisk, sãko, *taurẽm* iř ganà! Panemunẽlis, pri *taures* Iwinskis Kal. XI (1858) 43b$_4$ от им. ед. *taũrė* Kvĕdarna, жем. *tawrie* „bańka“ Λ из *taurẽ;* 4) *taurẽlės* „орлики, aquilegia“: *taurėlės* „Agley, wächst in der Heide“ Mielcke Wb. I 289; 5) *taũrinuos, taũrintis* „прижиматься, glaũstis“ Lìnkmenes; 6) *taurúotas* „тороватый?“: *taurótas* „gehörnt, reich“, Ne *taurotas* eſmi „ich bin nicht reich“ Mielcke Wb. I 289. Имя прилагательное *taũras* (výras) „дельный, порядочный, хороший“ (мужчина), *taurà* (móteris) Vadõkliai не возникло ли из имени сущ. *taũras* „тур“? (ср. *kuĩnas* jáučias, *kuinà* kárvė „комолый“ Dysnà, Lìnkmenes при *kuĩnas* „кляча“ Dùsetos, Kvĕdarna). От прилагательного *taũras* „dõras“ образовано имя сущ. *taurà*: ùž tvorõs nėrà *taurõs* (dorõs Dùsetos) „за забором не бывает добра“ Vadõkliai. Дополнения к собственным именам (Изв XVII,1 42 сл.), образованным от *taũras*: 1) *Taura* „rzeka, pow. trocki, gm. Żośle, okr. wiejski Iłgokiemia“ Słown. geogr. VIII 221, „jezioro w pow. trockim pod zaśc. Miedynki i Taura, o 40 w. od Trok“ l. c. XII 263: лтш. *Tauras* мн. „название местности“ Bielenstein LSpr. I 332; 2) *Таврa-упись*, *Таврупи*, *Таврупъ* Спрогис Геогр. слов. др. Жомойтской земли 305 из лит. *Taur(a)-upis*: *Taur-upis* „lewy dopływ Dubisy“ Słown. geogr. II 192, XII 265 (VIII 725), *Taurup* „wieś; koło tej wsi ma źródło rz. Abse, lewy dopływ Egel“ l. c. II 315, *Tawrupie* „wieś, pow. Kowieński, o 62 w. od Kowna“ l. c. XII 267: *Taurup* „вблизи Erlaa в Лифляндии“ Bielenstein

Grenzen 172, 288, лтш. *Taurupiete* BW 12868,3, *Taurupieši* BW 12727,1 var.; 3) *Taũragno* ẽžeras (eĩna sąsmaugom Lìnkmenes) „озеро при местечке Taurãgnai (Таврогины), Новоалекс. у. Ков. губ.“ : Anno 1375... ad terras has Letwinorum pervenerunt, scilicet *Taurage* (= *Taurãgnai)*, Vtten (= Utenà), Balnike (= Bálnykai), Naliske, Sessolen (= Šešuoliai), Videniske, Gedereyten (= Giedráičiai) et partem de terra Dubinghen (река Dubingà) ac Asdubinghen Scr. rer. Prussic. II 105 сл; 4) *Tauraytis* „личное имя 1563 г.“ Акты, издав. Вилен. Археограф. Комис. т. XXV 416; 5) *Taũra-kalnis* — гора в поле дер. Ažùbaliai, прих. Svėdasaĩ (Свядосце), Вилкомир. у. (указывает на им. мн. *taũrai;* но *Taurã-pilis* — на им. мн. *taurai*); 6) *Tawrejki* „jezioro przy wsi t. n., o 30 w. od Trok“ Słown. geogr. XII 267 из лит. *Taureĩkis* (ср. личные имена *Lapeĩkis* || *lãpė* „лисица“, *Višteĩkis* || *vištà* „курица“); 7) *Taurya* „1. wieś nad rzeką Wileńką, o 16 w. od Wilno, 2. zaśc. o 12 w. od Wilna“ Słown. geogr. XII 265 из лит. *Taurijà* (ср. *Vilkijà* — местечко Ков. у. || *vil̃kas* „волк“); 8) *Tãuryszkiu* kałns w bagnach na brzegu Nekkacza, par. Wornie Kossarzewski Lituanica 124a к им. мн. *Taũriškės;* 9) лтш. *Taur-kallieši* BW 12727,4 „жители местности, называемой *Tàura kalns*“ : лит. *Taur-kalniai* „Tauerkallen“ в прих. Pilupėnai Kalvaitis Liet. vardų klėtelė 61; 10) *Таврода́уба* — речка вблизи Kaũpiškiai Вольтер Список нас. м. Сув. губ. 226 из лит. *Taũro daubà* „долина тура“; 11) *Таврагола* — имение в Крожской вол. Спрогис Геогр. словарь 305 из лит. *Tauró-gala* (ср. Изв XVII,1 43[11]); 12) **Tawrojnie* „wieś pow. telsz., o 20 w. od Telsz“ Słown. geogr. XII 267 опечатка вм. *Tarwojnie* = лит. *Tarvainiai;* 13) *Tauro-kiemie* „wieś na lewym brzegu Niemna, gm. Poniemoń Pożajście, par. Pokojnie [= лит. Pakúonis]“ Słown. geogr. XII 264 из лит. *Taura-kiemis;* 14) *Tauragiškis* — застенок Курклевской (Kurkliaĩ) вол., Вилком. у.; 15) *Taur-dvariai* „нем. Auer“ || *Taur-laukis* „нем. Charlottenhof“ || *Taurūnai* „нем. Thorunen“ || *Taurupėnai* „нем. Auerfluss“ || *Taurutėnai* „нем. Taurothenen“ Kalvaitis Liet. vardų klėtelė 60 сл. : реки *Taurinė* || *Taurupė* l. c. 71. — Ср. кельт. *Taurus* palus Holder II 1772.

Что „рога“ зубра (resp. тура) играли важную роль в жизни балтийцев, видно из слов латышской народной песни : sūbrīti... būs tavi balti ragi bajāram alus dzert BW 30493 „о зубре... будут твои белые рога боярину для питья пива“.

312. *Ты*: лит. *tù* „ты“ не из **tú* (= пр. *toũ*, лат. *tū*), как полагает Mikkola Ursl. Gr. I 42, а из и.-е **tu* (= лтш. *tu*, гот. *þu*), как показывает сев.-зап. жем. *tọ̀*. Пралитовские долгие гласные *ī* и *ū* в северо-западном жемайтском наречии перешли в краткие „узкие“ *i*, *u*, между тем как пралитовские краткие *i*, *u* изменились в „широкие“ *i*, *u* (пишу *ę*, *ǫ*; звуки средние между *i* и *e*, *u* и *o*); ср. *šę̀s* „šìs, сл. *sъ*“ им. ед. муж. р. || *šì* „šì“ им. ед. жен. р., *kártęs* „жердь“ им. ед. || *kártis* им. мн. и вин. мн.; *nọ̀*, *nọ̀gi* „теперь, nunc“ (гр. νύ) или *sūnọ̀s* „сын“ им. ед. || *sūnus* им. и вин. мн.

313. Др.-ц.-сл. тысѧшта || тысѧшта „mille“ Vondrák Vgl. Gram. 104, 337, р. *тысяча*, срб. *tìsuća*: лтш. *tūkstuôš* „тысяча“ Rakstu kr. XV 99, П. Шмидт, *tūkstuôts* П. Шмидт, *tūkstuôtis* Endzelin IF XXXIII 106. Слово „тысяча“ в литовских говорах является в следующих формах: 1) *tūkstantis,-ies* муж. и жен. р. Kurschat Gram. § 1043, 1047: trys *tukſtantis* dreytauſend, keturi *tukſtantis* viertauſend Klein Comp. 44 (в Corrigenda p. 113: Keturos *tukſtantis*), Sic *tukstantis* | mille, in. Plur. *tukstantis* Maſc. etc. *tukſtancios* Fem. Klein Gram. 72, *tukſtantis* mille Fem. Klein Gram. 48, *tukſtantis* | Mille, in plurali *tukſtancżios* Schultze Comp. 34, tris *tukſtantis* nom. pl. Бреткунас Post. II 402, ilgiaus nei puſantros *Tukſtanties* metu l. c. I 63, ant *tukſtantis* (gen. sing. жем.) Wirų, keturi *tukſtantis*, penki *tukſtantis* Bezzenberger Beitr. zur Gesch. 183, *tûkſtąntis* nom. sing. Даукша Post. 526_2, pirm *tukſtanties* metu 455_{11}, nůg *túkſtanties* mętų 541_{26}, nůg *túkſtąnties* 254_{13}, puſantros *túkſtantęs* mętų 460_{12} (= *tūkstant-es* gen. sing. по консонантному склонению), *tûkſtąntįs* nom. pl. 610_{44}, nuſtata ſcheſches *tuxtantis* mętu Margarita Theolcgica 1600 p. 236b, tris *tukſtantis* nom. pl. Нов. Завет 1701 г. Epist. Pauli ad Corinth. 10,8, *tukſtantis,-tiês*, f. Ruhig Wb. II 349 „Tausend“, *túkſtcntis,-tês*, auch *-ćio*, Tausend, m. l. c. I 165, жем. *tukstąntis*, *dwetukstąntī*, *trystukstąntes* Daukantas Abec. 79, atwede... tris *tukstantis* žmoniu Žinia 139, Kałnajs nubieg, kałnajs parbieg; szimtajs *tukstantimis* skajta, wiena atsistojusi wysus iszbajda. — Metieji yr audieji Kossarzewski Lituanica 85a, *tukſtuntis* „mille“ *tukſtunti* kartu „millies“ Szyrwid Dict. 376; 2) *tūkstantis,-nčio* муж. р. Kurschat Gram. § 1015, S. Naũmiestis: ſu daug *tukſtanteis* Бреткунас Bezz. Beitr. z. Gesch. 183; 3) *tūkstančia* Dùsetos (говорят также и *stūkstančia*): pękios *túkſtanczios* Даукша Post. 439_{16}, pinkios *tuukſtunćios* Szyrwid PS 1644 p. 78, ape tris *tukſtanćias* Н. Зав. 1701 г. Ap. dar-

bai 2,41; 4) жем. *tū́kstantė* Явнис Грам. лит. языка 2,156, Salantaĩ : *tukstante* Daukantas Żod. 25 п. с. *mille, tukſtąnte* Żiw. J. Chr. 332.

Порядковое (ordinale) *tukſtasſis* | Milleſimus (Schultze Comp. 30) предполагает существование количественного *tū́kstas*, ср. *šimtàs-is* „сотый, centesimus“ при *šim̃tas* „сто, centum“. В пользу существования *tū́kstas* говорит также и порядковое *tū́kst-inis* „тысячный“: *tū́kſtinis* 1000 (ordinale) Ruhig Anfangsgründe einer Littauischen Grammatik Königsberg 1747 p. 50, *tûkſtinis* der tauſendſte Klein Comp. 44, *tukſtinis* milleſimus Klein Gram. 74. От *tū́kstas* „тысяча“ образовано также *tū́kst-er-(i)opas* „тысячекратный“: iiſsái... atadûs taw... *tûkßtęriopą* (в исправлениях: *tûkſtęropą*) âłgą Даукша Post. изд. B. 53_{18}.

Лит. *tū́kstant-* (консонантная основа; ср. род. ед. *tukſtantęs* Даукша Post. 460_{12}) представляет собою причастие наст. врем. дейст. зал. от исчезнувшего в литовском глагола **tū́k-stu, *tū́kau, *tū́kti* = лтш. *tûkstu, tûku, tûkt* „пухнуть“. Это причастие, повидимому, в литовско-латышском праязыке употреблялось в соединении с *šim̃tas* „сто“ (первоначально **šimtan* „centum“): **tū́kstant-s šim̃tas* (после замены среднего рода мужеским) resp. **tū́kstan(t) šimtan* „прибывающая, увеличивающая, пухнущая сотня“. *Tū́k-sta-s* „тысяча“ является существительным, образованным при помощи и.-е. суффикса *-o-* от основы настоящего времени (лтш. *tûk-stu*); ср. *laĩstas* „замазка“ Veliuonà, Юшкевич Лит. сл. I 459 п. с. *gráižtvos* || *laistaũ* „замазываю щели глиною“, лтш. *klaist(a)-s* „шатун, бродяга“ || *klaistīties* „бродить, блуждать“, лтш. *slàists* „лыняла, лында“ BW 25691 || *slàistuõs*, лит. *šlaistaũs* „лыняю“. Основным значением слова *tū́kstas* „mille“ было „множество“, „куча“. Переход значения от „множества“ к „тысяче“ можем наблюдать на литовском слове *tumstas*: *tumstas* „1000 Tausend“, Tas ponas pražaidė *tumstą* rublių Mit IV 182 (Ошмянский — Ašmenà — уезд Вил. губ.). *Tumstas* „тысяча“ находится в ближайшем родстве с лит. *tumtas* „comitatus, frequentia, grex, stipatio, cohors (= bū̃rỹs)“ Szyrwid Dict. 229 п. с. *orszak* : tuõ *tùmtu* „tym zachodem, tuõ bū̃riù“, Iř àš tuõ pačiù *tùmtu* išejáu „вместе с ними“ Salantaĩ || sù *tùmtu* atẽjo „bū̃rỹ“ Юшкевич Лит. сл. I 148 п. с. *atsigrĩsti* : *tùmulas* „ком“, Ł langelius beldžia sniego *tumulai* Viltis 1912 № 36 (671) p. 5 столб. 1 (ср. Юшкевич Лит. сл. I 286 п. с. *dáiktas*) = лат. *tumulus* „бугор, курган“ : лит. *tùma*,

tuměti „густеть, ссесться, свернуться“ Viekšniaĩ = лат. *tumēre* „пухнуть, надуваться“.

Пр. *tūsimtons* acc. pl. „тысяча“ возникло из балтийского *tūs-ent-* (part. praes. act.) под влиянием **šimtan* „centum“; ср. швед. *þūsind* Bezzenberger KZ XLIV 331. Ср. Brugmann IF XXI 12.

314. *Твань* южн., зап. „топкое место, мочажина“, смол. „болото из озера“ Изв. (Bulletin) Акад. Н. 1911 стр. 1054, Būgà Kalbų mokslas bei mūsų senovė. Kaunas 1913 p. 15 находится в ближайшем родстве с лит. *tvãnas*, мн. *tvãnai* (Dùsetos, Даукша Post. изд. B. 14_1) „водополь, наводнение, потоп“. *Твань* предполагает существование глагола **твоню*, *твонить* „наводнять“. Вокализм слова *твань* (при **твонить* || лит. *tvãnas*) имеет себе параллель в р. *тварь* (пл. *twarz*) при *твори́ть*, *гарь* при *горю;* ср. *речь* при *рекѫ* , гр. δῆρις при δέρω.

Сл. *tvanь* || лит. *tvãnas* принадлежит к этимологической группе лит. *tvį́stu*, *tvinaũ*, *tvìnti* „прибывать воде“. Лит. *tvìnti* представляет носовое распространение корня *teu-*, *teu̯e-* „пухнуть, прибывать, вздуваться“, т. е. *tvìnti* из и.-е. **tu̯ₑ-nə-* (лит. *tvãnas* из и.-е. **tu̯o-no-*, а сл. *tvanь* из и.-е. **tu̯ō-n-i-*). Лит. *tv-ìn-ti* находится в таком же отношении к д.-инд. *tā́uti* „имеет силу“ (сл. *ty-ti* „жиреть“, срб. *tȏv* „жир“), как лит. *tr-ìn-ti* „тереть“ к гр. τείρω, сл. *terti*, part. p. p. *tьrtъ* „тёртый“.

Слабая ступень корня *tu̯e-n-* имеется в следующих словах: 1) др.-анг. *þunian* „подниматься“, 2) гр. τύν-τλο-ς, „грязь, тина“ (относительно суффикса ср. ἄν-τλο-ς Brugmann Gr. II,1^2 342): др.-инд. *tōya-m* „вода“, 3) лит. *tùnas* „воск“ Mit 10 Heft 10,20 (Bs[1] 26), It *tunas* tirpsta Auszra 1883 128 : *tunaĩ* мн. „пергá, хлéбина (восковой клей)“ Юшкевич Лит. сл. I 290 п. с. *dãmas*, 4) *tùnys*, род. *tunių̃* (Ežvilkas) или *tunų̃* (S. Naũmiestis) „липкая грязь, осадок, подонки“: Añt dùgno *tùnys* nusistójo, ir pasidãrė vanduõ kaĩp krìkštols. Orè dùlkės, vandenẽ *tùnys*. Kíek *tunių̃* añt dùgno nusistójo! Į ãkį *tunìkė* įkrìto Eržvilkas || Vanduõ *pri-si-tunė́jęs* l. c. : *tunnys,niû* Ruhig Wb. II 74 п. с. *Bienenharz*, т. е. *tùnys*, *tunių̃*, 5) *tuntas* „толпа, отряд (būrỹs)“: Vaĩkas išsiskýrė ìš *tùnto* (из толпы) iĩ nuẽjo sáu Юшкевич Лит. сл. I 635 п. с. *iš-si-skìrti*, *tuntas* v. minea „ciżba, tłum, rzesza. Patrz tumtas“ Kossarzewski Lituanica 56b, *tuntas* jotęs „huf, hufiec“ Daukantas Žod. r., *tuntas* karejwiu „zastęp“ l. c., só sawo *tuntajs* sóejtĩ Daukantas Būdas 205_{22}, ejdams... sótūkęs ginkłoutą *tuntą* Žámajtiû l. c. 247_{31},

pránaßų dídis *túntas* Даукша Post. 543_{38}, płaczei ſwindąnczeis *tuntáis* apriéte 610_{46}, *tuntays* Szyrwid Dict. 66 п. с. *gromadno*, dìdelis *tuntẽlis* J³ 1192,7; 6) лтш. *tuntulis* „колыжка, бугорок“ BW 25314,1 var.,12.

Корень *tŭe-n-* „пухнуть, вздуваться“, от которого имеем лит. *tvìnti* || *tvãnas* и сл. *tvanь*, является также и с детерминантом *k₁* лит. *tvenkiù*, *tveñkti* „наводнять, запружать“ || *tvankà* „пруд“ || *tvinkstù*, *tviñkti* „нарывать, нагнаиваться, прибывать (о молоке в вымени животных)“.

Удлинённая разновидность корня *tu-n-*, т. е. *tū-n-* имеется в лит. *tū́nau*, *tū́noti* „скорчившись скрыто сидеть“ S. Naũmiestis (что касается образования, то ср. лит. *klū́pau*, *klū́poti* „стоять на коленях“ при *klùpti* „спотыкаться“, *klaũptis* „становиться на колени“, *brýdau*, *brýdoti* „стоять в воде [вбредши]“ при *bridaũ* „я брёл в воду“ и др.).

Сл. *tvanь* : лит. *tuni-* : лит. *tvãna-s* = др.-инд. *catvâraḥ*, гот. *fidwōr* : лит. *keturì*, др.-инд. *catur-pād-*, гот. *fidur-dōgs* : лит. *ketverì*, сл. *četvero*.

У нас нет достаточного основания вместе с А. И. Соболевским (Bulletin Акад. Наук 1911 стр. 1054) р. *твань* считать заимствованием из лит. *tvãnas*.

315. Сл. *tvorъ* в р. *по-твóры* „чары, зелье“ Даль III³ 922. Прекрасную семантическую параллель к р. *по-твóры* представляет лит. *pa-daraĩ* „чары“ : žiniuõnys... lãpais... šaknià... nuõ ligų̃ iř *padarų̃* gýdžia vìsą svíetą Барановский Anykščių̃ šilẽlis 85 „знахари... листьями... корнем... от болезней и *чар* лечат весь свет“. Ср. лит. *kẽras* „чары“ Būgà Aist. stud. I 180 || кимр. *peri* „facere“, р. *чары* Berneker SEW I 136 сл.

316. *Убóг* || *небóг*. Сба русских слова были заимствованы литовцами в форме *ùbagas* || *nabãgas*. В первой форме является загадочным место ударения (ожидали бы **ubãgas*), а во второй — вокализм. Вместо ожидаемого *nebãgas* имеют *nabãgas* не только литовцы, но и латыши *(nabags)*. Ударение слова *ùbagas* в литовском можно было бы объяснить допущением, что русское слово *убóг* проникло в Литву при латышском посредничестве. Но и латышское посредничество перехода *nebãgas* в *nabãgas* не объясняет. Лит. *ùbagas*, мн. *ùbagai* (Salantaĩ, Schleicher Lit. Lsb. 160) и лтш. *ubags* „нищий“ в виду краткости *u-* являются более поздним заимствованием, имевшим место после сокращения долгих гласных; ср. лит. *ũmas* || лтш. *ùoms*

Rakstu kr. XV 87 из р. *ум*, лит. *ūlyčia* || лтш. *uõlnīca* Rakstu kr. XV 87 из р. *у́лица*.

Подобно *nabãgas* (Dùsetos, Kvėdarna, Schleicher Lit. Lsb. 239) имеет *na-* вместо ожидаемого *ne-* также и заимствованное из польского *nabãštikas* „покойник“ (пл. *nieboszczyk* Berneker SEW I 67) : mùna tiẽva *nabãštiks* „покойный мой отец“ Alsėdžiai, Kvėdarna, Viekšniaĩ, undenió numasgoię *nabasztīką* Daukantas Būdas 145_5, *nabasztīk's* Daukantas Žod. 6 п. с. *cadaver*; ср. *nabãšt(i)ninkas* Mit I 67, откуда *nabãšninkas* „покойник“ : Kunnigo *nabaſznink's* „der selige Pfarrer“ Mielcke Wb. I 176, II 434, Mãna mótynas *nabãšninke* turėja laũmes pãpa Šakýna, môtinu *naboszniki* użłaykie Olechnowicz Elem. 37, *nabaßnikas* Szyrwid Dict. 173 п. с. *nieboszczyk*. Лит. *nabãžnykas* „покойник“ (S. Naũmiestis : *nabożnikas* Olechnowicz Pasakos 18, 72) указывает на б.-русское (resp. польское) **nebóžnik*.

Nebãgas фонетически могло измениться в *nabãgas* только в юго-восточном жемайтском наречии, напр., в Kvėdarna, где вместо *nežinaũ, neturiù* говорят *nažináu* „не знаю“, *naturù* „не имею“. Жемайтское посредничество для *nabãgas* мало вероятно в виду лтш. *nabags*.

317. *Ухо*, срб. *ùho* отличается интонацией от лит. *aũsį* || лтш. *àusi* вин. ед. „ухо“ и пр. *āusins* вин. мн. (ср. гр. οὖς). Совпадение литовско-латышского и латинского названий „уха“ в именительном единственного числа (лит. *ausìs* || лтш. *àuss* : лат. *auris*) является игрою случая. Как в литовском, так и в латышском слово *ausìs* сравнительно еще недавно склонялось по консонантному склонению; ср. род. мн. лтш. *àus-u* BW 26787 = лит. жем. *aus-ų̃* : iky *ausu* Stanewicze Hist. szw. 24 (Вольтер Лхр 173_{14}), skausmas widuj *ausu* randas Żinia 8, lig *ausu* Wajku Kn. 33.

Лат. *aurī-tu-s* „ушастый“ = лит. *ausýtas,-ta* „ушатый, ушастый“ Kvėdarna, Salantaĩ : Żijma tur kiepures... *ausitas* ar lęnktineles Pałąngos Juze 48_{29}, Żijma diewie kiepures *ausitas* arba lęnktineles l. c. 106_{23}, movė kepures *ausytas* Valančius Paaug. žm. kn. 30 ; ср. *ausý-las*, жен. *-la* „qui est acri auditu, kàs gerų̃ ausų̃“ Kvėdarna.

318. *У́дить* „спеть, наливаться (о зерне)“, *у́дное* зерно ол. „полное, крупное“ Даль IV³ 955 || др.-ц.-сл. *удъ* „mebrum“ || сл. *vymę* „вымя“ : гр. οὖθαρ „вымя“ || лат. *ūber* „плодородие, изобилие; вымя, сосец“ : лит. *ūdróti* (форма **ūdrṹti* Пр I 104, Brug-

mann Gr. I² 114, Boisacq Dict. 726, Walde LEW п. с. *ūber* неизвестна) „припухать и крепнуть вымени (о супоросой свинье, суке и кошке)“ Dùsetos, Jõniškis, Kvėdarna, Юшкевич Лит. сл. I 229 п. с. *brandìnti, pri-ūdrójusi* Юшкевич I 372 п. с. *dùžnas,* kiaũlė *pri-ūdrójus* Jõniškis : лит. вост. *pa-ũdrė* „место вблизи вымени (pà-vėdãrė Kvėdarna)“ Dùsetos, Kùpiškis, „łono“ Juszkiewicz Słown., „udo“ Kossarzewski Lituanica 57a, Grìbšt... ùž *paũdrės* Юшкевич Лит. сл. I 470 п. с. *grìbšt.*

319. Сл. *uka* в *на-ýка, учúть* из и.-е. **oúkā, *oukĭ-* : лтш. *jàucêt* „приучать, давать привыкнуть“ из и.-е. **eukĕ-,* лтш. *jàuceklis,* лит. *jaũkas* „illecebra, приманка“ || гр. εὔκηλος „quietus, tranquillus“. В литовском и в латышском было введено *j* из законных форм в роде *jaũkas* „приманка“ (др.-инд. *ṓkas-;* относительно вокализма ср. *véidas, mẽtas, pẽnas, spéigas* „стужа“, *siaũbas* „ужас“ и др.) и в те формы, в которых ему не было места, напр. в лит. *jaukìnti* „приручать, приучать“ вм. **aukìnti* (ср. *laipìnti* || *lìpti, vaidìnti* || *véidas, vadìnti* || *vèsti, gadìnti* || *ged-, gèsti* и др.), *jùnkstu, jùnkau, jùnkti* = лтш. *jũkstu,-ku, jũkt* „привыкать“ (повидимому, **jũkt;* ср. *jûgt, tũkt*) вм. **ùnkstu.* Форма **ùnkstu, *ùnkti* „привыкать“ некогда должна была существовать в литовском языке, на что указывает существительное *ũkis, ũkio* „хозяйство, усадьба“, откуда *ũkininkas* „владеющий ũkis, хозяин“.

Может быть, к группе *учить* принадлежат также и : 1) лит. *aukúoti* „качать; нянчить, воспитывать“, Móčia... *aukúoja* kũdikį. Vil̃nys *aukúoja* sẽlį, váltį Юшкевич Лит. сл. I 177 : *aukuoti* „piastować, ofiarować“ Kossarzewski Lituanica 57b, Dukrẽlę... ji augìndama, õ jì *aukúodama,* taĩp tolì pažadẽjo J³ 859,2, *aukũdamas* ir głapſtídamas... kudikẽlį... pałáimino Даукша Post. 430_{13}, Liepe... ant ranku *aukuoty* | Idánt tu koios ſawo | Nepážeyſtumey żengdâmás Kniga Nob. 79, ánt ránku... *aukuot* Summa 1653 p. 23, *Aukúoja* gi — nešiója añt rañkų, kàd nevẽrktų kũdikis Šakýna, *Aukóju,* ich sprenge ein Kind, hebe es auf und nieder, *kawaù* Ruhig Wb. I 10, kudikį *aukóju* „ein Kind auf den Händen wiegen, in die Höhe heben und herunter lassen“ Mielcke Wb. II 297: „hebopfern, (*Aukóju,* Lev. II. 7) Pakielu, Num. XVIII. 24. sich, Paſikeliu“ Ruhig Wb. II 194; 2) лтш. *ucinât, ucît* „качать (aukúoti), унимать“.

Вост.-лтш. *vuicu, vuicīt* „учить“ (*wujcu* „cwiczę kogo“ Kurmin 18, „nauczam“ 91) и *iz-vuikt* „выучиться“ (*iz-vuikuśe* „iš-

mokusi“ BW 22147) не говорят ли в пользу существования в кривических (лтш. krìevi „русские“) говорах форм **вычу, вычить* „учить“ и **выку*, inf. **вычь* (ср. *на-вык, при-вычка*)? В таком случае латышское *ui* отражало бы древнекривическое *ы*; ср. лтш. *muĩta* из *мыто, suits* из *сытъ*. Из *учúть* в восточнолатышском мы ожидали бы **vucīt, *ūcīt* или **иосīt*.

320. *Уклéя, уклейка* : лит. *áukšlė* (Kurschat D.-lit. Wb. II 251 „Uckelei“, S. Naũmiestis) или *aukšlẽ*, вин. *aũkšlę* „уклейка, alburnus lucidus“ Буга РФВ LXXV 151 из **auk-slė* (*ks* изменяется в *kš*) Буга РФВ LXV 303 : *aukßlė* Ruhig Wb. II 84 п. с. *Breitfisch*, II 362 п. с. *Uckeley*, Mielcke Wb. I 16, Mažiùkės *aukšliùkės* — taĩ tàvo sesiùkės J³ 1003,8.

321. Сл. *умъ* „mens“ (р. *ум*, срб. *ȕm*) восходит не к и.-е. **ouk-mo-* (др.-ц.-сл. *оукъ* „doctrina“, *оучити*), как думает S. Agrell Intonation und Auslaut im Slawischen 83, но к вост.-литовскому *aum-en-is* (или *aum-en-ỹs;* ср. диал. *šelm-en-ỹs* при *šelmuõ* „гребень кровли, конёк“) „память“ Изв XVII,1 21. Может быть сюда же принадлежит и вост. лит. *aumuõ*, род. *aumen-iẽs* „отчаяние, уныние, скорбь, угрызение совести“ (rozpacz, zgryzota) Kossarzewski Lituanica 41a, откуда *aumeniúotie* „отчаиваться, унывать“ (rozpaczać) l. c. Не сюда ли следует отнести и вост.-литовское *aũmoniom* (instr. pl.) adv. „бессознательно (соб. чутьём)“ Būgà Aist. stud. I 92 или *aũmonėm* „т. с.“ : Váikščāja kaìp *ãũmāńām* Dysnà, Aĩna *ãũmāńēm* „bè núomonės“ Lìnkmenes?

322. *Уздá* в виду лтш. *ap-aũši* „узда, недоуздок“ (соб. то, что находится вокруг ушей — лтш. *àusis*) находится в родстве со словом *ýхо*, т. е. *узда* из и.-е. **aus* + *dhā* „то, что надевают (сл. *dĕti*, гр. τίθημι) лошади около ушей“.

323. *Вада* „ссора, спор, клевета“ Пр I 62. Лит. *vaĩdas* (об. pl. t. *vaĩdai* Salantaĩ, Даукша Post. изд. B. 366_8, 368_{18}, *vaidaĩ* Schleicher Lit. Lsb. 81) „ссора“ в виду дифтонга *ai* не может иметь никакой связи со славянским словом. То же самое нужно сказать и относительно лит. *vadúoti* „выручать“. Основным значением литовского *vadúoti* было не „выкупать“, давать „залог“ (гот. *vadi*, лат. *vas, vadis*), а „выводить“ : *Vadúok*, motynýte, manì jaunuolẽlę iš bálto stalẽlio (свадебное причитание) „выводи (> выкупай), матушка, меня молодую из-за белого стола“ Dùsetos || sù smerčiù *vadúoties* „умирать (соб. водиться со смертью)“ Mósėdis, smerčiù *vadúojas* „умирает“ Plókščiai || Nėrà kám mãnęs *pa-vadúoja, už-vadúoja* „нет кому заменить

меня в работе“ Dùsetos (=nėrà kám mãno dárbas *vẽda*). *Vadúoti* так относится к *vedù* „веду“, как лит. *matúoti* „измерять“ к *metù* „бросаю“ (šitos viřvės keturiaĩs síeksniais *ne-iš-mẽsi*) „этой верёвки будет 4 сажени=соб. не выкинешь четырьмя саженями“: *mẽtas* „мера“).

324. *Ваган* Пр I 62 п. с. *ваганки*, Фасмер Греко-слав. этюды III 41: пр. *wogonis* „блюдо с выпуклою крышкою“ из **vōgōnas*=лит. *vogõnas* „небольшой, круглый, деревянный сосуд с крышкою для масла или сметаны, который обыкновенно берётся в дорогу“ (ãbrinas) Kařtena, Юшкевич Лит. сл. I 436 п. с. *girõkštas* : *wogonas* „krzynow. Ligneum concavum“ Paszkiewicz Słown., „jaszcz“ Daukantas Żod. r., *wogonelis* „jaszczyk do masła“ l. c., *ôgônas* Daukantas Būdas 182_4, *ogonas* Daukantas Liet. istor. II 120_{31}, $121_{2,4}$ вместо *vogonas*, ipił i půdelį ar *wogonatį* driegnû žiamiû Daukantas Kning. med. siekłû 22, *ogoneliej* loc. sing. l. c. 22, Kuõm tù pasisémsi šaltìnio vandenẽlio? — *Vogõno* viršūnėlė J³ 1139,8. Рядом с *vogõnas* имеется параллельная форма *vogõnė* „ãbrinas“ Baisógala, Kùpiškis: *wogone* „vas ligneum concavum, rotundus alveus“ Szyrwid Dict. 118 п. с. *krzynow*, *wogónė* Ruhig Wb. II 90 п. с. *Butterbüchs*, Mielcke Wb. I 332.

То же самое слово было заимствовано вторично в форме *vagõnas* Kvėdarna, Kossarzewski Lituanica 38a „jaszczyk“, откуда *vagõnė* Kurschat D.-lit. Wb. I 271 „Butterbüchse“ (из словаря Бродовского) || *wagónė* Mielcke Wb. II 118 п. с. *Butterbuchs*, *vagonea* „jaszczyk“ Kossarzewski Lituanica 57b. Форма *vogõnas* (пр. *wogonis*) в виду *o* из неударенного славянского (русск. resp. польского) *a* является более древним заимствованием, чем форма с *a*, т. е. *vagõnas*.

Сл. *ваганъ* может и не быть заимствованием из ср.-греч. βαγάνι „корыто“, так как не исключена возможность этимологической связи с фин. *vakka* „круглый ящик, шкатулка, коробка, осмина, сундук“, *villa-vakkanen* „ящик с шерстью“.

325. *Валáндать* „делать кое-как“ Пр I 63 формантом *-андать* напоминает несомненные финнизмы *арандать*, *бýрандать*, *кáландать*, *киляндать*, *кобандать*, *корандать*, *лобандать*, *мяляндать*, *мяряндать*, *нюгандать*, *парáндать*, *пужандать*, *раванадать*, *рибандать*, *ряжандать*, *сяряндать*, *уландать*, *урандать*, *чиландать*, *чирандать*, *чорандать*, *шабандать*, *юрандать* (J. Kalima Die ostseefinischen Lehnwörter im Russischen Helsingfors 1915). Я. Калима слова *валáндать* в своем иссле-

дования не приводит. Лит. *valandà* „час“ не имеет никакого отношения к *валáндать(ся)*.

326. *Валя́ть* Пр I 63 п. с. 2. *вал* = лтш. *vàl'ât* „валять“ Эндзелин Сл.-балт. этюды 194, Rakstu kr. XV 100, П. Шмидт, *vâl'âtiês* „валяться, sich wälzen“ (*vâl'-* диал. из *vàl'-*), Zirgs *vāl'ājās zālē* Rakstu kr. XVII 62 = лит. *voliójuos, volióties* „валяться“ Dùsetos (Smàks dá gẽrą vãlandą sàvo kraujuõs *voliójos* Schleicher Lsb. 239) или *võlioju* „hin und her wälzen“ Kurschat Gram. 350, kiaũlė *võliojas* purvuosè Kurschat D.-lit. Wb. II 336, *võliotis* „herumwälzen“, girtuõklis *võliojasi* purvuosè l. c. I 628. Далее к нашей этимологической группе принадлежат: 1) лтш. *vâl'a* „место, где лошадь валялась“ (*vâl'a* может восходить к **vàl'a*, так как в нашем говоре нисходящая интонация совпала с прерывистою) Rakstu kr. XVII 61; 2) лит. *volóti* „валять“: *Išvolójau* aną̃ pélkė Salantaĩ; 3) лтш. *vàle* „валёк“ IF XXXIII 108, Rakstu kr. IX 30, XV 100, П. Шмидт (‖ лтш. *vàlītes* „Saatkolben am Rohr“, vìlku *vàlītes* „typha latifolia“ IF XXXIII 126) = лит. *volẽ*, *võlę* „затычка (соб. валик) бочки“ (ãlui léisti kamštis) Dùsetos, Vadõkliai, вост. *woła* „gwoździ, czop u beczki“ RŽ, *wołea* „gwoździ do zatknięcia beczki“ Kossarzewski Lituanica 58c, *wólė* „Kahn am Kiewen“ Ruhig Wb. II 188 (*wóbė* l. c. II 409 п. с. *Zapfe* — опечатка вм. *wólė*) : *wãle* „hölzerner Schlägel“ GGA 1885 942, т. е. *võlė* (ср. Ruhig) или *volẽ*; 4) лит. *vẽlenas*, мн. *velenaĩ* „вал мельничный и других машин“ Būgà Aist. stud. I 66, Юшкевич Лит. сл. I 52 п. с. *apleténti*, 170 п. с. *atveržtė* : вост. *veałanas* „walec, wał krosienny“ Kossarzewski Lituanica 58b; 5) лит. *ap-valùs* „круглый валом, облый“ Dùsetos (неверно Hirt Ablaut 666 : и.-е. *awal* „Rundung“), Werd bulwes *apwales* Pałągos Juze 52_{28}, откуда *apalùs* „т. с.“ Būgà Aist. stud. I 66 = лтш. *apal'š* „круглый“ : pri *apalo* stało Daukantas Būdas 174_{26}, buo ji paiłgoutĩnaj *apali* l. c. 189_{6}; 6) лтш. *vel'u, vêl'u, velt* „валять“ = лит. *veliù, vẽliau, vélti* „катать, валять (mìlą „сукно“, tū̃bą „войлок“); ерошить (pláukus)“ : лтш. *valstîtiês* „валяться (mētāties)“, Pa grèidas vìerss *volstâs* vusuôdas lìtas Rakstu kr. XV 142. У нас нет достаточного сснования вместе с Брюкнером считать лит. *võlas* „вал“ заимствованием из польского *wał* (resp. русск. *вал*); ср. лит. *pa-núo-volis,-lio* муж. р. „то место в озере или реке, где начинается глубина“, лтш. *vàl(a)-s* „пласт, валок скошенной травы, хлеба“ Endzelin IF XXXIII 108 или *vãls* Rakstu kr. IX 30, Bielenstein L. Spr. I 57 : лит. *võlas* (= срб. *vȃl, vāla*

„Welle“), мн. *võlai* „вал“ || *võlas* — sėmenìms kùlti vẽlenas Kvẽdarna, *wólai* „Lagerholz, worauf etwas gelegt wird“ Mielcke Wb. II 315, miłas skajtitojau mąn neparodisi tiek eglinû puszinû iszaugusiû i ronus ir *wołus* Daukantas Kning. med. siekłû 8, kĩrstĩ (medius)... melniczęs *ołuj* l. c. 5, т. е. жем. *vuõlọu* (гипернормализм **ołuj*), *wolai* „die Wellen in der See“ Ragnit Mit I 21. От *võlas* (Brugmann Gr. I² 151) образовано название рыбы пескаря *volainis* „gobio fluviatilis“ : *wõłãjnĩs* „kieł, ryba“ Kossarzewski Lituanica 40a (Viekšniaĩ), gramzdas, *wołajnis*, gujre—kiełb, gobio Kossarzewski Lituanica 37b.

Что касается ударения лит. глагола *volióti* (вост.) || *võlioti* (зап.), то ср. вост. *vynióti* || зап. *vỹnioti*.

327. *Вар*, *варить*, *вреть* Пр I 66, Fick I⁴ 416, Hirt Ablaut 246, Brugmann Gr. I² 151, 472. Ширвидово (Dict. 52 п. с. *farmuszka*. Offa, sorbitio. Sruba, *izwora*) *izwora* „варёная тюря, похлёбка“ следует читать *iš-vora*. Латышскому *vārs* „варево“ (пр. *vārît* „варить“) соответствует лит. вост. *võras* „кипяток“ Dysnà. Лит.-лтш. *vāra-* „варево“ с одинаковым правом можно считать как исконнородственным с сл. *varъ*, так равно и заимствованием из русского (resp. польского) языка. Лит.-лтш. *vāra-* так относится к *vér-du* „варю“, как лит. *tvorà* „забор“ к *tvérti* „городить“, лит. *žolẽ*, лтш. *zâle* „трава“ к лит. *žélti*, лтш. *zelt* „зеленеть, расти“. Далее, сюда относятся: 1) лит. жем. *verẽnas* „варево, vìralas“ Kvẽdarna, Юшкевич Лит. сл. I 354 п. с. *drungti*, 404 п. с. *gaižùs*, 441 п. с. *gìžti*, 459 п. с. *graistýti* : senele greitai tan *verieną* riin Miglovaras rasztai 11; 2) лтш. *vefsme* „сильный жар“ (svelme) Kruôsnî brìsmîga vefsme Rakstu kr. XV 143=лит. *versmẽ*, *vérsmę* „ключ, источник“ (initium rivuli, caput fontis, fons) Dùsetos или *vérsmė* Kvẽdarna : Kà d-anà *vérsmėn*, kas-dà žmogỹstė! Lìnkmenes, Gyvà gyvâčių *versmẽ*. Kuĩ tù tókią *vérsmę* svečiũ pripenẽsi Sãlos, Ẽg iš *vérsmės* ãnas atsirãdo! Dùsetos: *werſmė* „die Quelle“ Ruhig Wb. I 178, II 335 п. с. *Springbrunn*; лит. *versmẽ* в виду *s* после *r* должно восходить к **verd-smẽ* (ср. Эндзелин Сл.-балт. эт. 204); ср. *verd-ẽnė* „ключ, источник“ Auszra 1883 107, *verdenis* (т. е. *verdẽnis*) aszaru papluusta Miglovaras rasztai 20 : *verdùlis* kãtils — kàs diẽną vérdamas Šakýna || лтш. *verdît* (иначе, но неверно H. Ehrlich Zur idg. Sprachg. 31) „клокотать, кипеть, бить ключом“; 3) лит. *varùs* „варкий“ : *warus* „coctilis“ Szyrwid Dict. 391 п. с. *warzysty* || др.-ц.-сл. *из-воръ* „источник“.

328. *Вѣха, вѣхъть* Пр I 110 из и.-е. **voi-s-ɨ* лтш. *vîkšķis, vîšķis* „связка соломы; тряпка“ из балт. **vīs-kįa-* при лтш. *vîstuõls* „связка“ Эндзелин Изв XVII,4 116 : др.-инд. *vḗṣ-ṭa-tē* „вьётся“, *vēṣ̌ṭáyati* „обвивает“, *vḗṣa-* м. „одежда“, *vēṣ̌ká-* м. „петля“, др.-исл. *wisk* „связка соломы или камыша“ Persson Beitr. 322 : сл. *vixъrъ* || лит. *vįesulas* „turbo, вихорь“ из и.-е. *vei-s-* „вертеть, крутить, вить“ Буга РФВ LXVII 247 : лит. *výstau, výstyti* „пеленать“ = лтш. *vîstu, vîstît* „завёртывать“ может отражать как и.-е. *vīs-tā-*, так равно и *vī-stā-* (суффикс наст. вр. *-stā-*, напр., в лит. 3 pers. *saĩ-sto* || *siẽti, vár-sto* || *vér-ti* и др.) к лит. *výti* = лтш. *vît* „вить“. Вторая возможность мало вероятна по соображениям алтернационного характера, так как глагольные формы с суффиксом *-stā-* имеют ступень *a* (и.-е. *o*); ср. *raĩ̃-sto* || *rẽmia*, лтш. *val-sta* || *vel'*, лит. *vẽlia, lái-sto* || *lẽja* (жем., вост.) „líeja“ и др. В виду этого лит. *výsto*, лтш. *vîsta* (3 praes.) приходится выводить из и-.е. **vīs-tā-t.*

329. *Вéять, ветер* Пр I 110, Mikkola Ursl. Gr. I 46,125 : лтш. *pa-vẽnis* „место в тени (лит. *pa-vėsis*)“ Rakstu kr. XV 88, BW 13692,2; 23051 var. = лит. *pa-vẽnis,-nio* „т. с.“ Dùsetos : лтш. vẽja *vę̃tra* „буря“ BW 16213.

330. *Век* Пр I 107, прасл. *ǫ-věčьnъ* „нездоровый, инвалид“ Ильинский РФВ LXXVI 244. Вместо лит. **vėkà* „сила, крепость“ Пр I 107 следует писать *vieka* : Kàd *viekos* netèksi, prõtą priiĩ̃si Schleicher Lsb. 102. Юго-вост. жем. *viẽka* „robur, vis“ || *viẽki* „vigor, coeundi cum femina potentia“ является заимствованием из аукштайтских говоров, так как при родстве было бы **výka* (ср. ю.-в. жем. *dynà* „dienà“, *pýns* „pienas“) : Ãr týk *viẽkas* bãturi, kàd ĩr tẽp lę̃ngva mâša napãkeli! Kvẽdarna „aĩ̃ tíek víekos bèturi, kàd iĩ̃ teĩp leñgvo maĩšo nepàkeli“. Более обычною формой является в литовских говорах не *vieka* „robur, vis“ || *viekė* „vigor, coeundi cum femina potentia“, а *viẽkas* „сила“ sing. tantum S. Naũmiestis, Vilkavìškis, Юшкевич Лит. сл. I 355 п. с. *drūtýbė*, 404 п. с. *galià*, Bs[1] 154, 169, Bs[2] 61, Bs[6] 114, Bè màno *viẽko*, galẽt, nebùs niẽko Мацково Сув. г., Kẽlia, dìrba ìš vìso *viẽko* Kùpiškis, isz wiso *wieko* Tataré Pamoksłaj 31, mãžas jõsios *viekẽlis* J[3] 1178,6.

Лит. *viẽkas* отличается от сл. *vękъ* (н.-исл. *veigr* м. „vigor, valor“ BB III 113) вокализмом : *viẽkas* из и.-е. **veiko-s*, а сл. *vękъ* из и.-е. **voiko-s*. В лит. *viẽkas* тот же вокализм, что в гла-

голе лит. *veĩkti* = лтш. *vèikt* „действовать“ || лтш. *veĩkls* „проворный“ Endzelin IF XXXIII 114 : лит. *véikus* „скорый“.

Лит. *viẽkas* из и.-е. **veiko-s* : сл. *věkъ*, н.-исл. *veigr* = лит. *siẽtas* : *saĩtas* „привязь“ = *díegas* : *dáigas* „росток“ = лтш. *teks* : *taks*, лит. *tãkas*, сл. *tokъ* = лит. *mẽtas* „мера“ : *mãtas* „мера“.

331. *Велик* Пр I 71, Ильинский Праслав. грам. 423. Сл. *velikъ* || *velьkъ* местоименного происхождения, как и сл. *kolikъ*, *tolikъ*, *jelikъ*; ср. гр. τηλίκος, πηλίκος, др.-в.-н. *solih* „такой“. Лит. *valià*, род. *vãlios* (у Пр I 71 *valè*!) „воля“ не имеет никакого отношения к сл. *velikъ*, ср. лат. *volō* „хочу“, лит. *vel-t(i)* „хочет, желает“.

332. *Вéнтерь* Пр I 72, Эндзелин Сл.-балт. эт. 197, Буга РФВ LXXV 152 сл. является заимствованием из лит. *vénteris* „верша из нитяной сетки“ : лтш. *venteris* „сети“ Rakstu kr. XIV 98, *vèn̂teris* l. c. XV 101 „верша“ || лтш. *vẽteris* BW 3690 — обратное заимствование из нвгр. *вя́терь* (из лит. *vénteris*). В дополнение к материалу, сообщенному мною в РФВ LXXV 152 сл., сейчас могу добавить следующее: 1) *véntaris,-rio* „eine von Garn gestrickte Fischreuse“ Kurschat D.-lit. Wb. I 440, 486 „Garnreuse“, Kvėdarna (К. О. Явнис), 2) *venterẽ*, *veñterę* „váržas (верша) sù užtvenkiamaĩs sparnaĩs“ Eržvilkas, 3) *vénteris* „верша из ивовых прутьев“ S. Naũmiestis : с.-зап. жем. *véntẽris* „т. с.“ (с двумя ударениями; с одним ударением тв. ед. *vénteriu*, вин. мн. *vénterius*) Mósėdis, Salantaĩ : *vénteris* „iš siū̃lų numegztà várža, añt lankẽlių ištemptà, iš šalių̄ sù sparnaĩs, skersaĩ ùpę spendžiamà“ Vìšakio Rūdà : musis galieje ilisti, bet nebsumane iszlisti it żuwis isz *wę̃nteri* Wajku Kn. 37, riužius ĩr *wenterius* dirbo Daukantas Būdas 24_{23}. Форма *vcnterỹs* Юшкевич Лит. сл. I 674 п. с. *iža*, род. *veñterio* l. c. 565 п. с. *iščiuĩžti* из живого языка мне неизвестна.

Лит. *vénteris* „верша“ образовано от корня *ven-t-* „гнуть || вить, плести“ : др.-анг. *windel* „короб, корзина“ || гот. *wandus* „прут, лоза“ : др.-инд. *vandhúra-* „кузов (телеги)“ : лит. *vìngis* „изгиб, лука“ || и.-е. *ven-g-* (алб. *vangu* „косяк, обод колеса“) : др.-инд. *vaṅka* „лука, изгиб“ из и.-е. *von-ko-*.

333. *Вепрь*, срб. *vȅpar* Пр I 72 = лтш. *vepris* „кабан“ Эндзелин Сл.-балт. эт. 195, BW 28825; 2916,2; 31145, вост.-лтш. *weprys* Kurmin 237 п. с. *wieprz*. Для латышского *vepris* „aper“ заимствование из русского не исключено. Литовское географи-

ческое название *Vepriai* „нем. Weppern“ Kalvaitis Liet. vardų klėtelė предполагает существование слова *vepris* и в литовском.

334. Сл. *versъ* „вереск“, срб. *vrȉjes* Mikkola Ursl. Gr. I 94, Пр I 74, Persson Beitr. 506, Pedersen Vgl. Gr. I 60, 175: лтш. *vìrši* „вереск“ Rakstu kr. XV 101, *vìrsis* BW 15143,7; 29044,2, *viršus* мн. BW 14534, *virsnes* BW 4681, вост. *wiersnia, wiersnies* Kurmin 242 п. с. *wrzos*, т. е. *vìerśńę* „erica vulgaris“ из и.-е. *v$_e$r-k̂-* при и.-е. *v$_e$r-ĝ(h)-* в лит. *vìržiai* „вереск (жем. šilaĩ)“ Dùsetos, Sãlakas, S. Naũmiestis: *wirżei* Mielcke Wb. II 270 п. с. *Heydekraut, wirźis* „erica“ Szyrwid Dict. 404 п. с. *wrzos*, т. е. *vìržis,-žio* „один стебель вереска“, *wirźiu* menuo „september“ l. c. п. с. *wrzesień*, т. е. *vìržių mẽnuo* || *viržė* „wrzos“ Kossarzewski Lituanica 58c: лтш. *vir̃za* „род травы (alsine media?)“ Rakstu kr. XV 101.

335. Сл. *ver-ti* „колоть“, р. орл. *за-верéть* лáпоть или кошóлку „заплести, зачинить“, др.-ц.-сл. съвѧзати рѫцѣ и нозѣ и колъ желѣзнъ въ-врѣти междоу рѫкама и ногама Супр. 2 (Срезневский Мат. I 327 сл.) = лит. *vérti*, praes. *veriù*, praet. *vẽriau*: ãdatą *vérti* „продевать нитку в иглу“, šóną *vẽria* „колет в боку“ || *vėrulỹs, vẽrulio* „колика, резь“ Буга РФВ LXXV 152, Persson Beitr. 500.

336. Сл. *vьrvь* „верёвка“ Пр I 73, Эндзелин Сл.-балт. эт. 197, Brugmann Gr. I^2 338, 425, Fick I^4 549. Вместо *virvẽ* „верёвка“ (Куршат, S. Naũmiestis, Schleicher Lsb. 148, 203) большинство литовских говоров имеет *vir̃vė*, напр., вост. (Dùsetos, Kùpiškis, Lìnkmenes), жем. с.-зап. (Mósėdis, Żiw. J. Chr. 332: uż *wyrwes*) и ю.-вост. (Kvẽdarna). Лит. *vir̃vė* = лтш. *virve*, откуда вост. *wierwe* „funis, restis“ Kurmin 161 п. с. *powroz*. Рядом с *vir̃vė* в северо-западном жемайтском наречии существовала параллельная форма **vir̃bė* (= лтш., соб. куронское, *virbe* „верёвка“ BW 1861 Гольдинген = пр. *wirbe* „Seil“ Endzelin Arch. f. sl. Ph. XXXII 293), сохранившаяся в сложении с *gãlas* „конец“: *virb-galỹs* „кусок верёвки, virva-galỹs Dùsetos“, *wyrbgalej* rąkas... ryſza Żiw. J. Chr. 171, *wyrbgalus*, idant... ſuryſztumete l. c. 135.

Форма *virvẽ*, как показывает *vir̃vininkas* „верёвочник“ (Kurschat D.-lit. Wb. II 127 п. с. *Reifschläger*), является новообразованием вместо *vir̃vė*; ср. *mergà,-õs* || *merginiñkas, dárbas*, мн. *darbaĩ* || *darbiniñkas*, но *kiaũlė* || *kiaũlininkas* „свиной хлев“, *girià*,

род. *gìrios* || *gìrininkas*, вост. *mẽdžias*, мн. *mẽdžiai* || *mẽdininkas* „лесник“, *tárpas*, мн. *tárpai* || *tárpininkas*.

Относительно этимологии слова *vir̃vė* ср. Lidén Stud. 48 (: др.-инд. *varatrá* „ремень, верёвка“).

337. *Веселъ* „hilaris“ Пр I 78 = лтш. *vęsęls* „здоровый, целый“ Эндзелин Сл.-балт. эт. I 98 = пр. *wessals* „весёлый“ (*sa* из *se: wesselingi* „весело, радостно“): гот. *wisan* „веселиться“, брет. *gwiou* „весёлый“ из **vēsu-* Pedersen Vgl. Gr. I 74, 252: др.-инд. *vásu-* „bonus“. Для того, чтобы вместе с Брюкнером Arch. f. sl. Ph. XX 490 и Траутманом Altpreuss. Sprachd. 460 считать прусско-латышское слово заимствованием из польского (resp. русского), у нас не имеется ровно никаких оснований. С таким же правом мог бы Брюкнер, Траутман или другой кто-нибудь считать заимствованием и пр. *galwo, gallū* || лтш. *galva* || лит. *galvà* или пр. *semen* || лит. *sẽmens* из славянских *golva* „голова“ и *sẽmę* „семя“. Ни в латышской, ни прусской форме нет ни малейшего признака, по которому можно было бы заподозрить индоевропейское происхождение слова.

338. *Весна* Пр I 79. Лит. *vasarà,-õs* „весна“ с ударением на окончании мне известна из Куршата и Шлейхера: prie *vasarõs* Schleicher Lsb. 117, *vasarõs* čėsė l. c. 197. Куршат в D.-lit. Wb. относительно ударения колеблется: *vasarà* Sommer, *vasarõs* dárbas Sommerarbeit II 191, *vasarõs* pradžiõj I 361 п. с. *Eintritt* и šì *vãsara* I 545 п. с. *gewöhnlich*, añt *vãsaros* sẽkasi žiemà I 74 п. с. *anreihen*. Все другие источники единогласно указывают на форму *vãsara* (неподвижное ударение): Alsẽdžiai, Dùsetos, Kùpiškis, Kvẽdarna, Lìnkmenes, Salantaĩ, S. Naũmiestis, *wáſara* Даукша Post. 585_{34}, „aestas“ Klein Gram. 2, „der Sommer“ Haack Vocab. 1730 p. 235, Ruhig Wb. I 174, II 329, lýtinga *vãsara* Mit 10 Heft 16 (Ožkabaliaĩ Вилков. у. Сув. г.), жем. *wasaras* łajkie Żinia 6, *wasaras* łajki Wajku Kn. 54, *wasaras* dienose Ł. Iwinskis Genaw. 54, Siunty muny anitely... *wasaras* sniga Schleicher Lsb. 24, *wasaras* wĩdó Daukantas Būdas 66_{29}, *wasaras* buwa łajkas Pałągos Juze 82_{11}, tynay *waſaras* niera karſztos Żiw. J. Chr. 5.

Шлейхеро-куршатова форма *vasarà* является новообразованием вместо *vãsara*. Что и в говоре Куршата было *vãsara*, показывает производное *vãsaroti* (ср. mẽs šią̃ vàsarą *išvãsarojom* káime S. Naũmiestis); ср. *sãmanos*, род. *sãmanų* „мох“ || *sãmanoti* „обрастать мохом“ Dùsetos. При исконности формы *vasarà* имели

бы не *vãsaroti*, но **vasaróti*, ср. *dienóti* || *dienà,-ōs*, *dovanóti* || *dovanà*.

339. *Вѣтръ* „ветер", срб. *vjètar* Пр I 109. Вместо лит. **vejas* „ветер" (Пр I 109) следует писать *vẽjas* = лтш. *vẽš*, род. *vẽja* „ветер". Балт. *vẽ-trā* „буря" (= лит. *vẽtra*, лтш. *vẽtra*, пр. *wetro*, откуда заимствовано фин. *vietra* „ветер") в формальном отношении можно сравнить с гр. χύ-τρᾱ (ср. место ударения!). Корень *vē(i)-* „дуть" является распространением корня *eu-*, откуда гр. οὖ-ρο-ς „aura, ventus" || лтш. *aure* „буря (vẽtra)" Rakstu kr. XV 106 : гр. ᾱ̔(F)-η-μι „дую".

340. *Ветхъ* Пр I 80. Вместо лит. **vétušas* Mikkola Ursl. Gr. I 64, Эндзелин Сл.-балт. эт. 52, Feist Kultur 265, Fick III⁴ 385, Walde LEW п. с. *vetus*, Schrader RL 389, как было мною доказано в РФВ LXVII 246, следует писать *vẽtušas* „старый, дряхлый". В дополнение к данным, сообщенным в РФВ LXVII 246, в настоящее время могу прибавить следующее: 1) vredas *wetuschu* alba senu matrischkiu Катех. 1547 г. р. 18_5; 2) *wętuβos*... moterißkes gen. sing. Даукша Post. 463_{16}; 3) *wetuſchoj* (читается *vetušój*) Orthodoxiſchkoghi Bẵßnicza Margarita Theologica 154a; 4) *wetuβas* Szyrwid Dict. 39 п. с. *dawny*, 132 п. с. *letny*; 5) *wétuβis* „alter Ochse" Ruhig Wb. II 17, 58 „bejahrt, alt", 68 „betagter Ochs" : *wėtuβis* „ein alter Ochs" Mielcke Wb. I 328, II 78 „bejahrt, alt" является опечаткою вм. *wétuβis*, т. е. *vẽtušis*.

Аукштайтское (верхнелит.) *vẽtušis* „старый вол" по месту ударения отличается от жемайтского *vetùšis* „старик (церковный) = špitõlnykas (Dùsetos)".

Жем. *vẽčas* „старый" РФВ LXVII 246, Изв XIII,4 193 является тем же словом, что и *vẽtušas*, только в древне-куронской (корсской, лит. kuĩšis) форме с исчезнувшим *u*, т. е. **vet(u)šas* = лтш. *vet(u)s(a)s* = *vẹcs* „старый". В позднейшем (XIII, XIV столетие) куронском языке балтийскому *š*, как и в латышском, соответствовало *s* (напр., *Sventāja*, *Talsi* Endzelin FUF XII 64), но древнекуронский язык еще сохранял старое *š*, что видно из с.-зап. жем. (Klaĩpėda) слова *šopagà* „сапог", заимствованного из ливского языка при куронском посредничестве; ср. лив. *sā̮pkəz*, мн. *sā̮pkəd* (эст. *sābas*, вот. *sāppaga*, вепс. *sapug*, кар. *šoappoa*, фин. *saapas*) „сапог". Фин. *s* в *saapas* восходит к прафинскому согласному типа *ś* (*ŝ* или *ś*), как и в фин. *sata* „сто" = др.-инд. *ćatám*, фин. *suka* „щотка" = лит.

šùkos мн. Название „сапога“ с *š-* из древнеливского языка перешло в древнекуронский, а оттуда в северо-западное жемайтское наречие. С „шолком“ северо-западные жемайты познакомились от той же корси, но значительно позже, чем с „сапогами“. Др.-русский *шьлкъ* благодаря торговле сделался известным не только литовцам (*šil̃kas*, мн. *šilkaĩ*), но и их соседям куронам. В куронском языке слово *šilkas* впоследствии, с переходом балтийского *š* в *s*, должно было измениться в *silkas*. Последняя форма путём заимствования перешла в жемайтское наречие: *sil̃kas*, мн. *silkaĩ* „шолк“.

Итак, с.-зап. жем. *vẽčas* из **vẽt(u)šas* „старый“ и *šopagà* „сапог“ принадлежит к древнейшему слою куронизмов, а *sil̃kas* — к более позднему.

341. *Вевер-ица* Пр I 106, Эндзелин Сл.-балт. эт. 195 : лит. *vėveris*, *vẽverį* „белка“ Эндзелин Сл.-балт. эт. 205, Lìnkmenes, Mãno dieveris kaĩ *vėveris* Dùsetos (слышано в дер. Antãžiegė, обык. в Dusetos *voveris*) РФВ LXXV 153. Форма лит. **vaiverẽ* „белка“, с которою оперируют Бругман Gr. II,1² 128 и Траутман Altpreuss. Sprachd. 460, не существует. Известно только *Waiweris,-rio*, m. das Männlein von den Iltissen oder Teufelskindern, sonst heisset *wowėrė, ės* f. ein Eichhorn, und Széßkas, ko, m. ein Iltiss Ruhig Wb. I 171: Eichhorn, *Wowerė, ės*, f. das Männlein, *Waiweris*, *rio*, m. Ruhig Wb. II 110 : Rehbock, *Waiwcris* (Stirnôs), *rio*, m. l. c. II 289 : Marder, Kiáunė, nės, f. Jes. XXXIV. 14. *Weiwarys*, *rio*, m. l. c. II 251 — опечатка вм. *waiwerys*. Отсюда видим, что словом *waiweris* называлась у литовцев не „белка“, а „самец“ различных животных: хорька, белки, серны, куницы. В современных говорах, напр., в Radviliškis (Шав. у. Ков. г.), словом *vaivaras* называют „самца“ и „сожителя“. Руигово слово следует читать *vaiveris*. Оно первоначально склонялось по консонантному склонению : род. *vaiver-ės*, *vaiveřs*, которое было впоследствии вытеснено новообразованием *vaiverio*; ср. *dieveris*, род. *dieveřs* || у Руига *Dėweris,-rio* II 251, I 25.

В лит. *vaiver-ì-s* „самец“ отражается и.-е. *u̯ai̯u̯er-* : ирл. *feraim* „лью“, др.-инд. *vâri* „вода“ || *vár-ṣ-ati* „идет дождь“, откуда лат. *verrēs* „кабан“ || др.-инд. *vṛ́ṣa-ḥ* „бык“, *vṛ́ṣan-* „самец, муж, жеребец“ || вост.-лит. *veršis* „бык“.

Лит. *vėveris* (консонантная основа : род. мн. *vėver-ų̃*, им. мн. *vẽver-es* Lìnkmenes) || *voveris* „белка“, повидимому, при-

андлежит к другой этимологической группе, чем лит. *vaiveris* „самец“.

342. *Везти* Пр I 69. Слово *обоз* в польском языке, как показывает лит. *abazėlis* „детская повозка, тележка“ S. Naũmiestis и пр. *abaſus* Voc. или *abbas* из *abaſ(a)s* Grunau „повозка, телега“, некогда имело значение „телеги, повозки“.

343. *Вежа* Пр I 107 „башня“. На месте жемайтской формы *vieža* „тюрьма“ (*wieża*, turma Daukantas Dajnes 41) восточные аукштайты имеют *vežià* с кратким *e: wężia* ſtiprii Даукша Post. 497_{40}, Babilono *wężios* gen. sing. 312_{32}, *wężė* twirczéuſia l. c. изд. B. 112_{18}, *wežės* iſswárto ir pagrêuie 339_{11}, *Wežia* „turris, carcer“ Szyrwid Dict. 398 п. с. *wieża*. Жем. *vieža* восходит к польскому *wieża*, а вост.-лит. *vežià* — к древнерусскому *вежа*.

344. Сл. *vęzati*, р. *вязать* Пр I 111 вместе со сл. *vęzъ* „вяз, ulmus“ принадлежит к этимологической группе лит. *vìnkšna* = лтш. *vîksna* „ulmus campestris“ : алб. *viθ*, *viði* м. „вяз“ из и.-е. **μenĝ(h)o-*. Лит. *vìnkšna* восходит к балтийской форме **vinž-knā*, откуда **vinšknā*. Последняя форма, после того, как начал действовать закон о перестановке *sk*‖*šk* и *zg* в *ks*‖*kš* и *gz* в положении перед согласными (Буга Roczn. Slaw. VI 28), перешла в лит. **vinkšnà*, вин. *vìnkšnę* = лтш. *vîksna*. Им. ед. **vinkšnà* благодаря вин. *vìnkšnę* попал в аналогию слов категории лит. *kìlpa*‖лтш. *cîlpa* „петля“, лит. *dėlna*‖лтш. *dęlna* „ладонь“, лит. *várna*‖ лтш. *vārna* „ворона“ и др.

Что касается суффикса *-knā*, то ср. лит. *alksnis* „ольха“ из **als-kn-is* при пр. *alis-kan-dē* „ольха“ (кописто переписано в виде *abskande* Voc. 602); ср. др.-инд. *pali-knī* „серая“. Суффикс *-knā* встречается рядом с *-nā;* ср. *glúos-na* „ива“ An. šil. 78‖*glúos-nis,-nio* „ива“ S. Naũmiestis при *glúoksnis* „ива“ Veliuonà из **glúos-kn-is* (ср. **alš-kn-is*, откуда *alksnis* „ольха“ при лат. *alnus* из **als-no-s* или? **als-kn-os*) : *glúosis, -sio* „ива“ Jūžintaĩ = пр. *glossis* „salix vitellina“‖лит. *gluosà* „янтарная желтая краска“ Būgà Aist. stud. I 8*.

В славянском корне *vęz-* „вязать“ (соб. др.-ц.-сл. *лучити*, пл. *łączyć* „соединять“: „гнуть“) начальное *v* не приставное, а корневое. А поэтому сл. *vęz-* (алб. *viθ-*, балт. *vinž-* в лит. *vìnkšna*) не имеет никакой связи с группою лат. *ango*, авест. *ązō* и др. В лтш. *vîze* или *vīza* BW 26098 = лит. *vyžà*, род. *vỹžos* „лапоть“ (не „*локоть“, как у Пр I 111!) Dùsetos или *vỹžas*, мн. *vỹžai* Dysnà можно было бы видеть родственное слово со

славянским *vęzati*, если лтш. *vîz-* || лит. *vỹž-* (разные интонации!) действительно восходит к балтийскому *vinž-*. Современная литовская диалектология не может ничего сказать ни против *vinž-*, ни за *vinž-*. Юго-вост. жем. (Kvėdarna) *vyžinà*, вин. *výžina* „лапоть" столько же говорит в пользу балтийского **vīž-*, как и ю.-вост. жем. *trįns* „три", *didįnsis* „большой" или *gįnsla* „жила" в пользу балт. **trins*, **didinsīs* или **ginslā*. В *trįns*, *didįnsis*, *gįnsla* имеем дело с назализациею долгого *ī*, между тем как в *vīž-* — потерю пралитовской назальности, как и в *ỹ* „в" из *iñ*, *grýštis* жен. „связка (льну)" вм. *grįžtis*. В ю.-в. жем. говоре прихода Kvėdarna (Хвейданы, Россиен. у.) общелитовским *ę* и *ą* соответствуют *ęn(ęn)* и *ąn(ọn)*, а *į* и *ų* перешли в чистые долгие *ī* и *ū*. Первоначально в Kvėdarna говорили *dręnsù* „смею", *drąnsùs* „смелый", но *drỹsti* „сметь, осмеливаться", *gręnžù* „поворачиваю, буравлю, сверлю", *grąnžáu* frequ., но *grỹžti* „вернуться, возвращаться", также *skū́sti* „жаловаться". В *drỹsti*, *grỹžti* была впоследствии введена назализация из форм с *ęn* || *ąn*, где она законно сохранялась. *Skū́sti* было переделано в *skųsti* под влиянием praes. *skùndu*, praet. *skùndžiau*. Но те формы с *į* и *ų*, которые не имели при себе параллельных форм с *ęn* || *ąn* и *un* или, хотя и имели, но была потеряна с параллельными формами семантическая связь, фонетически должны были получить *ī* и *ū*, напр.: *ỹ* „в" из *iñ*, *čýži (čýžė)* из нем. *Zinse* „Zins", *grýštis* f. „связка (льну)" (связь с *grįnžti*, *grę̃nžti* не сознается), *gryžórats* „большая медведица" (созвездие) из *grįžo rãtas* „вращающаяся колесница". При фонетически правильном *grýštis* могла возникнуть у лиц, связывающих это слово с *gręnžù* || *grąnžáu* и с новообразованием *grįnžti*, параллельная форма *grįnžtis*. Ряд таких случаев, как *grýžtis* || *grįnžtis*, породил возможность назализации балтийского долгого *ī* (resp. *ū*) перед *s* || *š* || *ž*. Пражемайтские формы *trīs* „три", *didīsīs* „большой", *skīstas* „жидкий", *gīsla* „жила" и *jūs* „вы" по аналогии парных форм типа *grýžtis* || *grįnžtis* в юго-восточном жемайтском наречии получили при себе параллельные формы *trįns*, *didįnsis*, *skįnsts*, *gįnsla* и *jų̃ns*. Фонетически правильные формы *trỹs*, *didỹsis*, *skýsts*, *gýsla* и *jū̃s* впоследствии были вытеснены новообразованиями.

При таком положении дела относительно общелитовского *į* (resp. *ų*) в юго-восточном жемайтском наречии ничто нам не мешает в лтш. *vîze* и лит. *vyžà* „лапоть" видеть тот же балт.

корень *vinž-*, что и в **vinž-knâ* (лтш. *vîksna*, лит. *vìnkšna*) „вяз“.

Лит. *vyžà*, род. *výžos* „лапоть“ Dùsetos. Куршат Gram. 179 дает склонение *vyžà*, род. *vyžõs*, вин. *výžą*, но форма род. мн. *výžų* l. c. 394 показывает, что и в говоре Куршата род. ед. было *výžos;* ср. далее *vyžà* „Sandale von Lindenbast geflochten“ Kurschat D.-lit. Wb. II 142, *wyžà* „eine Pareßke“ Ruhig Wb. I 183, II 274 п. с. *Parreßke*, Pažadėtas *vyžàs* beĩ kùrpes jìs jaĩ àtdavė Schleicher Lsb. 163, Ėmė vienam žmogučiui ir nuplyšo *vyžos* Bs² 74. *Výžai* „лапти“: Jis buvo apsiavęs su *vyžais* Bs² 66. Жем. *výžina* Alsėdžiai или *vyžinà*, *výžiną* Kvėdarna „лапоть“ из *vyžena* Šakýna : *wižynas* — wižas Kossarzewski Lituanica 91a = *výžẹnas* мн. „lš lùnkų, máuknų pìntos“ Mósėdis, *wyžînomis* ar kojînomis apsîavęs gîrrie ar dîrwo brusdę Daukantas Būdas 39_5, su *wižinomis* Pałągnos Juze 106_{21}, *výženos* skrabėjo J³ 252,5, *výženas* nusiavęs Bs¹ 77.

Слово *vyžà* „лыковый лапоть“ образовано от глагола *výžu výžau*, *výžti* „плести“ Daukantas Liet. ist. I 67 : жем. výžinas (= výženas) *výžti* „плести лапти“ Akmėnė, Alsėdžiai, Kvėdarna, Salantaĩ, Viekšniaĩ, *výžkit* výžas (Salantaĩ, *vyžà*, *-õs*, *výžą*) J³ 316,4, ĩsz lĩjpos łunkû demblus grabużiui audę, jau awałus *wyžo* Daukantas Būdas 16_{19}, mažĩje wakaj... płunksnàs plieszę ar wyžĩnàs *wyžo* dĩdĩjsems l. c. 46_4, gelžĩniemis szarwomis... sawį mokieię *apwižtĩ* l. c. 210_1 „покрыть, оплести“, *wižù*, audù Daukantas Žod. 39 п. с. *texo*, sage *wižta*, žĩtkouta, adita „toga texta“ l. c.

Балт. *vinž-* „гнуть (: сл. lçčiti „соединять“) : связывать : плести“ сохранилось не только в лит. *vìnkšna* и *výžti*, но и в пр. *winſus* „шея, kāklas“ : арм. *viz* „шея“ Pedersen KZ XXXVI 340, XXXVIII 225, XXXIX 437, Schelftelowitz BB XXVIII 300 из и.-е. **u̯enĝh- (u̯n̥ĝh)-* : м.-р. *вязь* „затылок“. Сюда, вероятно, принадлежит и куронское название местности *Vẹnzava* Endzelin FUF XII 67 „Вязовка“.

345. Сл. *vixati* „веять, колыхать, махать“ Ильинский Изв XX,3 77, Пр I 87, Буга РФВ LXXV 153 : сл. *vixъrъ* „1. завой, завиток волос (лит. *verpẽtas* Dùsetos || *veřpti* «прясть, соб. крутить, вить»); 2. всё вьющий ветер, вихрь“ || лит. *vìesulas* „вихрь“ РФВ LXVII 247 : сл. *vĕxъ* „пучок (соб. свиток)“, *vĕxa* „связка соломы или сена“ : лит. *viskinti* „колебать“.

346. *Вихрь* Пр I 87. Вм. лит. **vẽsulas*, **vẽsti* следует писать *vìesulas* „вихрь“ Буга РФВ LXVII 247 (при диал. новообразо-

вании *vẽsulas*) и *vẽsti* „стынуть, охлаждаться“. Ср. лтш. *viẽsulis* „вихрь“ Rakstu kr. XV 101.

347. Сл. *vьlga* Mikkola Ursl. Gr. I 82, 126, Пр I 263. Вместо диалектического *volungẽ* (Куршат, S. Naũmiestis) большинство литовских говоров имеет *vólungė* „иволга“ (жем. — Kvėdarna, Mósėdis, вост. — Dùsetos) : nè *wolunge* ubawo, nè *wołungęs* balselis Daukantas Dajnes 33, *vólungė* „remiz, parus pendulinus“ Kossarzewski Lituanica 123b, „Golddrossel“ Mit I 74; вм. *wôlunge* An. šil. 158 следует читать *vólungė*. В виду лтш. *vãluôdze* приходится считать лит. форму *volungẽ* диалектическим новообразованием вм. *vólungė*. Лит. *vólungė* = вост.-лтш. *võlyudze* BW 2127,3 (I 904) из **vãlûdze*.

348. Сл. *vьlna*, р. *волна́* Пр I 92, Brugmann Gr. I² 315, 382, Fick I⁴ 551, Буга РФВ LXXV 154 = лтш. (соб. куронское) *vilna* „волна“ BW 31003,1 var. (Kuldīga), l. c. 3 var. (Alšvarga) : *vilne* BW 31003,1, вост.-лтш. yudenia *wilnes* Evang. 1753 г. Лхр 145_{21} || *vilnis* (pate) f. BW 31003,1 var., sit *vilnis* acc. pl. BW 28628, вост.-лтш. *v'il'ńis* acc. pl. Эндзелин Изв XIII,4 181 = лит. *vilnìs,-niẽs*, мн. род. *vilnių*, дат. *vilnims* Kvėdarna или род. мн. *vilniũ*, мест. *vilnisè* S. Naũmiestis : *vilniũ* virtùmas „Brandung“ Kurschat D.-lit. Wb. I 256, váltis *vilnių* supamà l. c. II 174, *wilnìs, ês*, f. „die Welle im Wasser“ Ruhig Wb. I 180, II 398, ю.-вост. жем. *wylnys,-nis* „wał na wodzie“ Stanewicze Hist. szw. 82, *wylnyse* l. c. 29, т. е. *vilnise* || *vilnià*, род. *vilnios* „волна“ Dùsetos, Kùpiškis : *wîlnios* mârių Даукша Post. изд. B. 109_{27}, *wîlniomis* 107_{25}, užėjo didelė *vilnia* ir sutrupino vairą Mečius 8 : нижнелтш. *vilnis*, род. *vilńa* „волна“ Rakstu kr. XV 101.

Сл.-балт. *vel-n-* „волна“ к др.-в.-н. *wallu* „киплю, клокочу, волнуюсь“ Brugmann KGr. 134 из и.-е. **u̯ol-nō* к лтш. *vel'u*, *velt* „валять, катать“, лит. *véltiniai* bãtai „катанки“.

349. Сл. *vьrba* Пр I 72. Р. *ве́рба* (было бы в лит. **vìrba*) : лит. *vir̃bas* „хворостина“, мн. *virbaĩ* Mósėdis, Salantaĩ = *ворóна*, лит. *várna* : *вóрон*, лит. *var̃nas*. Лит. *vir̃bas* || *virbìnis* „можжевельник“ Ariógala к лит. *vìrbu, virbėti* „трястись, дрожать“ : Kõ *vìrbi* kaĩp ãvino uodegà? Dùsetos, Sãlakas. Основным значением корня *ver-b(h)* было „гнуть“ (лит. leñkti). Из значения „согнуться“ развилось значение „пугаться“ (пл. lękać się), „бояться“, а из последнего — „трястись, дрожать“. К *ver-b(h)-*

„гнуть || крутить, вертеть“ восходит р. *вóроб* „снасть для мотания пряжи“ (лит. lañktis).

350. Сл. *vьrхъ*, р. *верх* Пр I 78, Mikkola Ursl. Gr. I 64, 80, 120, Эндзелин Сл.-балт. эт. 198 = лит. *viršùs*, лтш. *vìrsus* „верх“. Род. ед. от *viršùs* в западном аукштайтском наречии имеет форму *viršaus* (ср. р. *вéрху*): ìš *viršaus* S. Naũmiestis, Virbãlius, čià añt *viršaus* kãbo S. Naũmiestis, pradẽjo jį̃ nuõ *viršaus* kumščiúot Schleicher Lsb. 129, añt *viršaus* 203, Mãrių vil̃nys ikì artì *viršaus* kálno užsìmušė 182, Añt tõ kálno viršaus 236, ikì *viršaus* 240, ìš *viršaus* Kurschat D.-lit. Wb. I 76 п. с. *Anschein*, I 154a, *viršaus* pùsė oder noch lieber *viršùs* I 163 п. с. *auswendig*, pritẽko ikì mũrų viršaus I 402 п. с. *erreichen*, añt kálno *viršaus* užsigáuti I 542 п. с. *gewinnen*, añt kálno *viršaus* užlìpo I 547 п. с. *Gipfel*. В Владиславове (Naũmiestis, Сув. г.) при ìš, nuõ, añt *viršaus* говорят *viršaũs* gãvo trìs skatikùs „надбавки получил три гроша“. Восточные аукштайтские говоры и жемайтское наречие имеет род. ед. *viršaũs*.

Слово *viršùs* образует не только странную форму род. ед. *viršaus*, но также и странное производное *virš(i)nykas* „кто берёт над другими верх“: viršų gãvo *vìršinykas* Smil̃giai (ср. *Dáržinyko* [tókia pavardẽ] daržas bè tvorõs l. c.), piemuõ arbà jáučias *vìršnykas* „kuŕs kitùs viršija, nuveĩkia“ Kùpiškis, Sãlos.

351. Сл. *vьrgǫ* „бросаю“ Persson Beitr. 501, Пр I 73 п. с. *-вергнуть* : др.-р. *из-ворогъ* „изверг“ : лтш. *virdze* „куча“.

352. Сл. *vьrša*, р. *вéрша* Пр I 78 из и.-е. **v̥r-k̂-i̯ā* или (Persson Beitr. 505) **v̥rĝh-s-i̯ā* : лит. *várža* „верша из ивовых прутьев, кужа“ Bìržai, Dùsetos, Ramýgala, Kossarzewski Lituanica 58a, *waŕża* „nassus“ Szyrwid Dict. 397 п. с. *wiersza*, *várža* — ìš karklẽlių nupintà, sù gérkle, kaĩp vénteris, sparnų̃ viẽtoje dãro persẽdą (sùkala kuolùs ir̃ užklója ẽglių šakomìs), õ tiẽs vìduriu sriovėjė spẽndžia víeną ar̃ dvì *váržas* Vìšakio Rūdà || *várža* v. persẽda „закол для ловли рыбы“ Būgà Aist. stud. I 107, 139 : Kõ kroki kaĩp *várža* (persẽda)? Teñ *váržas* (persẽdas) kãla Veliuonà : *váržas* „верша из ивовых прутьев“ Eĩžvilkas, Kvẽdarna, Kurschat D.-lit. Wb. I 440 „von Weiden geflochtene Fischreuse“ RŽ „bucz“, *wą́rżas* „ein weidener Korb zum Fischfangen; sonst bucźus“ Ruhig Wb. I 174, 178, II 141 п. с. *Fischreiser, ein kleiner*.

Лит. *várža* „верша, закол“ является тем же словом, что и лит. *várža* „1. верёвка, которою прижимают (лит. *veržia*) пригнёт (слегу) на возу сена Šakýna; 2. слега, которою прижима-

ется (лит. *veřžia*) солома крыши к решетинам Smilgiai" || *varža* „гнёт, прижим" : vyresnybė... nukeltų *varžą*, kokia iki sziol... mus tebeslogina Auszra 1885 284 = м.-р. *ворóза* „шнур, перевязь" Mikkola Ursl. Gr. I 103.

353. Сл. *vьrzǫ, versti*, др.-ц.-сл. отвръзѫ, отврѣсти Пр I 75, Brugmann Gr. I² 471, Persson Beitr. 468, 505. Сл. *vers-ti* = лит. *veřž-ti* (не **véržti* как у Mikkola Ursl. Gr. I 103), praes. *veržiù* „нажимать, нагнетать, напирать; стягивать сжимая". Вместо лит. **viržỹs* (Пр I 75, Brugmann Gr. I² 471) следует писать *viřžis*, род. *viřžio* „всё, чем veřžia = стягивают (привязывают)" : *viřžis* „постромка" S. Naũmiestis, Vilkijà, *wirźis,-źio* „dickes Seil" Ruhig Wb. II 325, *wirźis* „ein bastener Strick, Ackerstrang" Mielcke Wb. I 331, II 459 п. с. *Strang*, Nušókęs nù vežìmo, tuojaũ *viržiùs* nupjóvė Schleicher Lsb. 127, *viržių* kilpas... ėstie Bs⁶ 107, susivijo *viržį* l. c. 292, sutrūko... *virželiai* Kalvaitis Pr. l. dainos Nr. 430. Далее, к нашей этимологической группе принадлежат: 1) лит. *viržiù* (3 pers. *viřži*), *viržėti* „сжимать, стягивать верёвками" Dùsetos : *wirźiu* ligo funibus *wirźejau* Schultze Comp. 48 : rũbai pečiùs *viřži*, *nu-viržėjo*, 2) вост.-лит. *viržmenys* мн. „po obnoszeniu kutnieru nitki, które widać na suknie" Kossarzewski Lituanica 58c, 3) жем. *viržtù, viržaũ, viřžti* „стягиваться, покрываться твердою корою, крепнуть; задерживаться в росте" : Kàs paviřšiui apdžiũna iř apsìdeda kíeta plutà, sãkoma „*apviřžo*" Alsėdžiai, Salantaĩ, *Ap-viřžo* dúona — kaĩp šikšnà pasidãrė Tvėrai, Kàd viřkščios pabeřgžd, tadà iř žìrniai nesuvérda, ẽsti *ap-viřžę* Alsėdžiai, Kũdikis... *ap-viřžęs* Юшкевич Лит. сл. I 96 п. с. *ap-ulžti*, *ap-viřžti* I 101, *viřžti* I 333 п. с. *diřžti*, 4) *veržėtis,-ties* f. „слега для прижима воза, пригнет" Palėvenė. Ср. выше под словом *vьrša*.

354. *Висеть* Пр I 85. Вместо лит. *vanszas, ąnszas* „крючок" следует писать *vą̃šas* S. Naũmiestis : **1)** *wãšzas* „ein Haken zum Aufziehen des Wassereimers an dem Brunnenschwengel" Kurschat D.-lit. Wb. I 579b, *wãšzėlis* „Hacken zum Drehen von Stricken" l. c. = жем. *vąnšėlis* „вязальный крючок" Юшкевич Лит. сл. 275 п. с. *čiulė*, *wážas* „ein krummer hölzerner Hacken" Ruhig Wb. I 174, II 186 п. с. *Haacken, was aufzuhängen, waßas* Mielcke Wb. II 113 п. с. *Brunnenhacken* : с.-зап. жем. *vǫ̃nšos*, род. *vǫ̃nša* „uncinus aëno suspendendo" Telšiaĩ, Varniaĩ, patemĩ wĩdórie buo pasĩjtas oužouła ramentas *ouszó* wadĩnamas Daukantas Būdas 21_{13}, *ouszós* kyboję l. c. 21_{17}, т. е. *ǫ̃ušos*, род. *ǫ̃uša* (*v-* исчезло перед *ǫ*) : вост. аукшт.

ūšas или *lūšas* „крючок оцепа, которым подымают из колодца ведро с водою“ Vadõkliai (*l-* из *v-*; ср. др.-лит. *Avantà* „местечко Ованта Вилком. у.“ > совр. вост. *Aluntà* из **Avunta*: вост.-лтш. *olūts* из **ovūts* = нижнелтш. *avuõts* „источник, ключ“) из *vą̃šas*; **2)** *vąš-karà,-õs*, *vą̃škarą* f. „uncus, ex quo pendet ahenum, dum cibus coquitur“ Raudóndvaris, Ragaĩnė (Mit II 129): *vą̃š-karas,-ro* masc. „kãtilo lañkas“ Jõniškis : *wãszkars* „Haken zum Aufhängen des Kochtopfes“ Mit II 129, tarbõs — pasaĩts, viẽdra — *vãškars*, kárvei rìšti — siẽts Šakýna; **3)** *vąšúoti* „работать при помощи *vą̃šas*“ : káilius *vąšúoja* Ariógala = vokúoja Kvẽdarna.

Существование общелитовской формы **ą̃šas* „крючок“ (Būgà Aist. stud. I 108), предлагаемой К. О. Явнисом на основании юго-вост. жем. (Kvẽdarna) *ǫ̃nšas (ą̃nšas)* „uncinus aheno suspendendo“, приходится признать недоказанным, так как иачальное *v-* могло фонетически отпасть перед носовым *ǫ* (звук средний между *u* и *o*).

Лит. *vą̃šas*, мн. *vą̃šai* (= *ǫ̃nšā* Kvẽdarna) „крюк, uncus“ могло бы быть тем же словом, что и гр. ὄγκο-ς „Widerhaken“, если бы последнее начиналось с дигаммы (F-). В балт. **vañ-š-a-s* корнем является *ven-* (*von-*), распространённое посредством *k̂*, т. е. *ven-k̂-* „гнуть (leñkti)“. Корень *ven-* „гнуть, вить; плести“ со следующими детерминантами: 1) *g* : *ven-g-* в лит. *vìngis* „изгиб, излучина“ || др.-в.-н. *winchil* „угол“ || алб. *vank*, *vang-u* „косяк, обод колеса“ G. Meyer Et. Wb. der albanes. Spr. 463; 2) *k* : *ven-k-* в др.-инд. *váñcati* „криво идет, шатается“, *vak-rá-* „кривой, косой, лукавый“; 3) *t* || *d* : *ven-t-* || *ven-dh-* см. под словом *вентер*; 4) *ĝh* : *ven-ĝh-* см. выше под словом *vęzati*.

Лит. *vą̃šas* лучше было бы в виду вокализма (и.-е. *on*) оставить в покое и не сопоставлять с сл. *visěti* || *věsiti*.

355. Сл. *višь* „болотная трава“, пл. *wisz* „камыш“ Brückner KZ XLIV 334, слов. *viš*, *vĩš* „камыш, осока“ H. Petersson Arch. f. sl. Phil. XXXVI 151 : пр. *wissene* „ledum palustre“ Brückner KZ XLIV 334 : лит. *vizgà*, род. *vìzgos* „мягкая трава, похожая на saĩdriai (carex vulpina?), любимая пища тетерева“ Kvẽdarna. При *viz-gà* РФВ LXV 324 некогда имелась параллельная форма, сейчас не существующая, **vis-kà*, от которой образованы: **1)** *viks-và*, род. *vìksvos* „1. vizgà Kvẽdarna, 2. осока (острая, режущая трава Dùsetos“ : *wikswà* „langes hartes Gras, welches im Sumpfe wächst; das junge Gras wird vom Vieh und von den Pferden gern gefressen, aber sonst verschmäht“ Šeduvà (Mit I 237),

wikſwà Ruhig Wb. II 333 п. с. *Spitzgras* || *wikßwà* „roth klein Gras, Spitzgras“ Ruhig Wb. I 180, как показывает порядок слов (между *wikkiůtas* и *wikßris*), является опечаткою вм. *wikſwà*; *viksvà* из **visk-và* : *sk* || *šk* и *zg* внутри слова перед согласным изменяется в балтийских языках в *ks* || *kš* и *gz* : *áiškus* „ясный“ при *aikš-tĕ* или *aikš-mĕ* „открытое, ясное, видное место“ Dysnà, *laiškùs* при *laikš-tù-s* „горьковатый, елкий“, *viskĕti* „дрожать, колебаться“ при *viks-nó-ti* „вилять хвостом“ и др., **2)** *vìkšris,-rio* „осока, carex“ Jõniškis, Salantaĩ, S. Naũmiestis из **vìšk-ris*, **vìsk-ris* : *wikßris* „Schnittgras“ Ruhig Wb. I 180, II 292 п. с. *Rietgras*, Mielcke Wb. II 412 п. с. *Schilfgras*, *vìkšriai*, saĩdžiai „Rieth, Schilfgras“ Kurschat D.-lit. Wb. II 132b, *wikszrei* „Schilfgras“ Mit II 136.

Сл. *višь* (и.-е. *veis-i̯o-*), пр. *vis-enē*, лит. *vizgà* || *viksvà* || *vìkšris*, как названия болотных растений, являются производными от индоевропейского названия „болота“, „поемного луга“ *veis-* || *vis-* : пр. *weysigis* „луг“ в *Treonkaymynweysigis* „trium villarum pratum“ в акте 1331 г. Gerullis De Prussicis Sambiensium locorum nominibus 117, т. е. *Trei̯ōn kaimin veisijis* (из балт. *veisijas*): др.-в.-н. *wisa* „луг“ || ново-норв. *veisa* „palus putrida“ : кимр. *gwy* „жидкость“ из **veiso-* Pedersen Vgl. Gr. I 73, Fick II^4 265.

356. *Вишня* Пр I 87. Вместо лит. **vỹsznė* „вишня“ следует писать *vyšnià*, род. *vỹšnios* Dùsetos (*wyßnia,-niôs* Ruhig Wb. II 223 п. с. *Kirsche*, *wiśnia* Szyrwid Dict. 399 п. с. *wiśń*) или *vỹšnė* : *wyśne* (если *-ne* = *nė*, а не *-nia*) ceraſus Klein Gram. 62, *wyßnė* „eine Kirsche, Kirschenbaum“ Ruhig Wb. I 183, II 223 п. с. *Kirschbaum*. Лит. *vyšnià* и пр. *wisn-aytos* „вишни“ являются заимствованием из русского (resp. польского). В с.-зап. жемайтском наречии вишня называется *viẽšnė*, соб. *vẽišnę* Alsĕdžiai, Mósėdis, Viekšniaĩ : *wyjszny* „wiśnia“ Λ, *wijszne* „wiśnia“ Daukanto Žod. r., *wĩjsznĩ* (cerasus) Daukantas Kning. med. siekłû 41, *węisznęs* waisius, cerasum Daukantas Prasma 115b, szakélę *wijsznęs* Daukantas Ape sodnus 80, sù sliwajs ir *wĩjszniemis* l. c. 45, *vệšne* „die Kirsche“ Heydekrug Prökuls, Drawöhnen, Memel GGA 1885 934 || *wieszniẽnes*, slywĩnes siekłas Daukantas Kning. med. siekłû 26, *węisznin's*, sliwin's Daukantas Ape sodnus 3. Жем. *viẽšnė* возникло из **viešnià* (с.-зап. было бы **vẹišnė*, ср. *valė* или *vàlė*) под влиянием род. ед. **viẽšnes* (собст. с.-зап. *vẽišnes*, *wyjsznys*), образовавшегося фонетически из **viẽšnios*. Пражемайтское **vieśńà* является более древним заимствованием из русского *вúшня*,

чем аукштайтское *vyšnià*, род. *vỹšnios*. Литовско-латышские заимствования из русского языка, в которых русскому *у, и* соответствуют дифтонги *uo, ie*, древнее заимствований с *ū, ī* (Буга Изв XVII,1 16).

357. *Витать* Пр I 85, Буга РФВ LXVII 246 || др.-ц.-сл. *имо-витъ* Буга РФВ LXXV 153. Вм. лтш. **vītēt* „пить за здоровье“ Пр I 85 следует писать *vitêt*. Лит. *vitavóti, vitóti* „приветствовать, угощать“ являются заимствованием из б.-р. (resp. польск.) *witać*. Лтш. *vietêt* „чрезмерно пить“ || *vitêt* „пить за здоровье, угощать“, повидимому, не родственно с пл. *witać* „приветствовать, т. е. говорить *witaj* (=живи! vivat! ср. *об-[в]итать* „жить“)“, так как трудно связать с лтш. *vìeta* „место“ Rakstu kr. XVI 276.

358. *Вить* Пр I 86, Mikkola Ursl. Gr. I 44, 53, 109. Вместо лит. **výtis* „ивовый прут, обруч“, **želvítis* „род ивы“ и лтш. **vitols* „ива“ следует писать: 1) *vytìs,-iẽs*, вин. *vỹtį* „вица, лоза“ Būgà Aist. stud. I 132, Юшкевич Лит. сл. I 532 п. с. *įplàkti*, 647 п. с. *iššvaistýti*, Dùsetos, Kùpiškis, Kvĕdarna, Pùšalotas, Salantaĩ, Šakýna, Tvẽrai : *wîtis* „virga salignea“ Univers. lingu. Litu. 12 (Rozwadowski IF VII 247)=*výtis*, род. *vytẽs* Anykščiaĩ из *vytìs, vytiẽs, wytĩjs* Daukantas Būdas 111_2, *wicziun* gen. pl. Senas ałtorius 346_{27}; 2) *žilvìtis, -ìčio* Dùsetos или *žilvitỹs* „salix viminalis“ Būgà Aist. stud. I 58; 3) лтш. *vîtuõls* „ива“ Rakstu kr. XV 101, Endzelin BB XXV 267 : лит. *vytúlas* „связка мокрого белья“ Dùsetos.

Р. *по-ви́тель* „convolvulus arvensis“ (ср. *по-вой*) : лит. *vytùris* „т. с.“ Kvĕdarna.

359. *Ветла* „salix pendula, alba“ Пр I 80 из др.-р. *вьт-ьла* (ср. м.-р. *ветл-ина* „кустовая ива“) : сл. *vьt-*=лит. *vit-* в *žil-vìtis* „salix acutifolia, viminalis“. Вместо пр. **wutwan* „ива“ следует писать *witwan* Trautmann Altpreuss. Sprachd. 464, Brugmann Gr. I^2 339, Fick I^4 548 : гр. γιτέα Hesychius=ἰτέα „ива“ из и.-е. **vītevā*.

360. *Вода* Пр I 89. При *vanduõ*, род. *vandenès* (Мариамполь Сув. г.) || *vandeñs*, вин. *vándenį* говорят литовцы также и *vánduo*, род. *vándenes*, вин. *vándenį* : *úndō* (из *vánduo*, ср. *wanduo* Univers. lingu. Lituaniae 1737 p. 10, откуда *wunduo* „aqua, lympha, unda“ Szyrwid Dict. 401 п. с. *woda*), род. *úndeńā*, вин. *úndeńī*, им. мн. *úndenes*, род. мн. *úndenū* Dùsetos, Lìnkmenes ||

wą́ndů Даукша Post. 361_{45}, род. ед. *wą́ndęnęs* 429_{11}, 462_{35}, *wą́ndenes* 476_{22}, *wą́ndenes* 424_{17}, brągiauſio *wą́ndenias* 481_{17} (*ę* = *ia*, т. е. открытому, широкому *e*), тв. ед. ßwęſtú *wándęnimi* 458_{44}, *wą́ndenimi* 481_{15}, род. мн. *wą́ndęnų* 288_{30}, тв. мн. *wą́ndenimis* $339_{\frac{1}{2}}$, местн. мн. *wą́ndęniſę* 379_{36}.

Что слово *vánduo* было paroxytonon и в юго-восточном жемайтском наречии, где теперь говорят *vanduõ* (соб. *vọndū̃*, *vąndū̃*), видно из наречного твор. ед. *vọ́ndāmi (važiū́ti* из *važiúoti)* „(ехать) водным путём (соб. водою)“ Būgà Aist. stud. I 140 и тв. мн. *vọ́ndāmis*. Тв. ед. (и мн.) *vọ́ndāmi(s)* показывает, что юго-вост. жем. *vọndū̃*, род. *vọndę̃ns* (Ùpiė [loc. sing.] *vọndę̃ns*— víėžiū [dat. sing. из *vėžiuo*] pusiáu šõnu Kvėdarna) является новообразованием вм. **vọ́ndū̃*, род. **vọ́ndęns;* ср. тв. мн. *seser-mìs* при им. ед. *sesū̃* „сестра“ и *dukter-mìs* при им. ед. *duktiẽ* „дочь“. Юго-восточному жемайтскому творительному ед. *vọ́ndāmi* соответствует северо-западное жем. *vondāmi* (ударение неизвестно) : krawij ſu *wądemi* yſzlyiie Żiw. J. Chr. 54, lyipk mąn *wądemi*... ateyty 84, *wądemi* mazgoty koies 145, ſzałtu *wandemi* 184, duna (sc. dūną, Żiw. J. Chr. обыкновенно пишет *duwna* = *dọ́una*) ſu *wądemi* 336. Форма творительного ед. *vándāmi* не была чужда и Бреткунасу, бывшему представителем северо-западного жемайтского наречия Прусской Литвы : *wandemi* krikſchtiti Postilla 1591 года I 40, *wandemi* I 412 и *wandeimi* I 41, 46, II 239, 377, 426 (*ei* вместо *e*, т. е. *ā̈*, является гипернормализмом; Бреткунас говорил, напр. : *kap, paſkatitu, wakas, stabeis, tapaieg, maſchta, iſchkrakiſiu, iſchtaſama, dalide, wanikus, galleiosi, palamas, ghisa tureia* 2 sing. — с *ā* из *ai* ‖ *swekina, atleſti, nu-eſiu, rekeio, nukrepia, weſdeti*, tu... *nepaſmauge* 2 sing. praet. Bezzenberger Beitr. zur Gesch. 62, 63).

Лит. *vanduõ* является новообразованием вместо *vánduo* (ср. гр. ὕδωρ). То же самое нужно сказать и относительно *akmuõ;* ср. гр. ἄκμων (др.-инд. *áśmā*) = лит. *ākmuo*, им. м. *ākmenes*, род. мн. *ākmen-ų* „камень“ Dùsetos : *ákmů* Даукша Post. изд. B. 116_{36}, по ориг. 467_{51}, iż brągáus *ákmenes* 573_{40}, *ákmeⁿnimi* 3_{18}, *ákmęnimi* praminf 468_{8}, giwiėii *ákmęnes* 573_{32}, tié *ákmenes* 575_{45}, *ákmęnų* 622_{16}, твор. ед. *akmemi*... buty Żiw. J. Chr. 331, *akmemi*... prymeſty 158, твор. мн. *akmemis* užmuſzty 102, 106, 122 (трижды), *akmemis* ne užmuſztum 117, Nu užmuśima *akmemis* 122, miećioty purways yr *akmemis* 172.

Жемайтский тв. ед. *vọ́ndãmi, akmãmi* и тв. мн. *vọ́ndãmis, akmãmis* возникли из балт. **vánden-mī, *akmen-mī* и **vánden-mīs, *akmen-mīs*.

В качестве жемайтской формы нередко лингвистами, вслед за Куршатом (Lit.-d. Wb. 475) и Нессельманом (Wb. 34, 50), приводится *unduõ*. Форма *unduõ*, имеющая такой же вокализм как и пр. *unda-* и лтш. *ûdens* „вода", известна только западной, приморской части северо-западного жемайтского наречия (Lenkìmai, зап. часть прихода Salantaĩ, Darbė̃nai, т. е. говоры писателей Довконта и Волончевского), — той части, которая некогда была населена корсью (куронами, лит. kuršiai). Жем. с.-зап. диал. *unduõ* (собств. *ùndọ̃u*) я считаю куронизмом, как и жем. *zuĩkis* „заяц" Endzelin IF XXXIII 103 сл. || *undou* Daukantas Żod. 4 п. с. *aqua*, Daukantas Prasma 25, Daukantas Būdas 41_6, dĩdis *undù* Daukantas Apiniû aug. 16_3, *unduo* Вольтер Лхр 241_5, Вольтер Об этногр. поездке 21, 23, Wołonczewskis Prade 140_8, Pałągos Juze 43_1, 48_{10}, Wajku Kn. 10, pusgarczę *undins* Daukantas Ape sodnus 150, par *undĩnį̃* Daukantas Būdas 217_{17} (ср. Эндзелин Изв XIII,4 189), su *undiniu* Pałągos Juze 85_8, *undinie* loc. sing. Pałągos Juze 10_{33}. Форма *unduõ* некогда была известна и прусским жемайтам с.-западного наречия (Klaĩpėda — нем. Memel) : *undens* für wandens Paul Friedrich Ruhig Anfangsgründe einer Littauischen Grammatik. Königsberg 1747 S. 131. Куронское *und-* „вода" на латышской почве сохранилось в названии реки *Und-upe* Bielenstein Lett. Spr. I 326.

Общежемайтским названием „воды" является не диал. с.-зап. жем. *unduõ*, но *vanduõ*, как и в аукштайтском наречии: юговост. жем. *vandũ* Eřžvilkas, Žviñgiai, *vọndũ (vąndũ)* Kvėdarna, Varniaĩ, *wanduo* aptwyna wysa żemę Stanewicze Hist. szw. 6, ant *wandens* 6 = с.-зап. жем. *vọ̀ndõu* Plùngė, Veivìrženai, lyipk mąn *wądemi*... ateyty Żiw. J. Chr. 84 „lẽipk mọ́n *vọ́ndãmi* atãte", *ọ̀ndọ̃u* Viekšniaĩ (при *dũmblọ̃s* „dumblas").

Вместо *vanduõ* говорят *vanduõi* в Марцинканцах (Marcinkónys Трокск. у. Вил. г.), Мариамполе Сув. г. и в Сейнах (Seinaĩ Сув. г.). Трифтонг *-uõi* не может быть старым, иначе сократился бы в *-uĩ*.

361. *Воитять* || намъ *воитяючи* взказали есте (Посольство Казимира кор. польск.) Срезневский Матер. I 288 „жалуясь?". Слово *войтять*, если оно значит „жаловаться, горевать", мо-

жет быть литванизмом : **vaitěti* к *vaitóju, vaitóti* „охать, стонать“ Dùsetos, rejk... tankiej *wajtoti* Wałanczewskis Tamosz. 241_2.

362. Чш. *volati*, пл. *wołać* „звать“ Fick I⁴ 133 : лтш. *valuôda* „речь, язык, разговор“ Rakstu kr. XV 100, П. Шмидт из балт. **valándā* = лит. *valandà,-ōs*, вин. *vãlandą* (новообразование вм. **valándą*) „короткое время, час“. Семантическая связь латышского слова с литовским мне неясна.

363. Сл. *volga*, р. *волóга* „скоромная приправа“ Пр I 87 п. с. *влага*, Mikkola Ursl. Gr. I 95 : лит. *pa-valga* „скоромная приправа“ Būga Aist. stud. I 127, Daukantas Būdas 16_1 || *pã-valgas* „т. с.“ Юшкевич Лит. сл. I 288 п. с. *dakvõsti* = лтш. *pa-valgs* „скоромная приправа“ Rakstu kr. XV 88, П. Шмидт, *suńa tàuki pawalgam* „собачий жир для вологи“ BW 19361, лит. *pã-valgalas* „скоромное“ Gaičė : лит. *válgau,-gyti* „есть (соб. увлажать)“ : лтш. *valgs* или *valgans* „сырой, влажный“ Rakstu kr. XV 100 || *vęlgans* „т. с.“ П. Шмидт : лит. *pa-vilgà,-ōs*, вин. *pã-vilgą* „волóга, скоромная приправа“ Būgà Aist. stud. I 127, Юшкевич Лит. сл. I 293 п. с. *dapstýti* || *vìlgšnas* „влажный, сырой“ из **vìlg-sna-s* Буга РФВ LXV 304.

Вост.-лит. *vãlagas* „кушанье (valgis, ėdis)“ Sãlakas, Valkinỹkas предполагает существование зап.-русского (б.-р.) **вóлог* (иначе Būgà Aist. stud. I 127). **Вóлог*, откуда в.-лит. *vãlagas*, так относится к *волóга*, как *смóрод*, откуда в.-лит. *smãradas* Буга РФВ LXXV 146, к *смородá*, *вóлок* — к *волóка*.

364. *Вóля* Пр I 95, Fick I⁴ 132, 541, 551, Эндзелин Сл.-балт. эт. 198 = лит. *valià*, род. *vãlios*, лтш. *val'a* „воля“ Эндзелин РФВ LXXVI 301. Вместо лит. *vãlė* Пр I 95 следует писать *valià*, род. *vãlios* Dùsetos, Lìnkmenes, S. Naũmiestis: *walia* Кат. 1547 г. 22_{19}, Forma chr. 1559 г. 36_3, Wilent 1579 г. $12_{21,26}$, 29_{19}, Бреткунас Post. 1591 г. I 193, II 60, Margarita Theol. 1600 г. 42a, Kn. Nobažn. 1653 г. 144, Nauj. Test. 1701 Luc. 11,2, walnoghi *wallia* Margarita Theologica 55a, *walá* Diéwo Даукша Post. 299_{40}, род. ед. pagal *walias* Кат. 1547 г. 20_{15}, Ta bjla pareitiſi *walioſp* Tewa Marg. Theol. 227b, вин. ед. с постпозицией *-n(a) wálon'* Даукша Post. 370_{16}, żmogaus *walon* padeſti Margar. Theol. 95b, мест. ед. *waloie* Marg. Theol. 43b, 58a, *walioie* deiwiſchkoie 223b, *Waloj'* gimjau, *waloj'* uźáugau, o uźgi newalninko nutekkėjau Mielcke Wb. I 314, *vãlioj* áugusi, kàd pareĩs į vãrgą, neliáusis Šakýna, Kienõ *valià*, tõ tiesà Schleicher Lsb. 101, nebùvo *vãlios* nueĩtie Cappeller IF XXXI 435.

В части говоров вместо *valià* произносят *valè*: nebùvo valiè Schleicher Lsb. 177, *walè* Kurschat D.-lit. Wb. I 182 п. с. *Befehl*, 255 п. с. *Botmässigkeit*, II 354 п. с. *Wille*, Kiẽnõ *walè*, tõ tiẽʃà I 539 п. с. *Gewalt*, taĩ mãno *walè* I 354a, *wallè* „es ist erlaubt" Mielcke Wb. I 314, Tai *walè* Ruhig Wb. II 125 п. с. *erlaubt ist das*, *walè*, *ês* II 125 п. с. *Erlaubniss*, Mân *walè* II 102 п. с. *dörfen*, Ne gierà *walè* II 381 п. с. *Ungunst*, *wałe* voluntas Klein Gram. 10 (*ł* пишется вм. *ll*), tokia ira *wale* Diewa Stanewicze Hist. szw. 10.

Родительный ед. от *valè* из *valià* в говорах сокращающих при неударяемости долготу в конечных слогах имеет форму *vãles*. Так говорят, напр., в Ežvilkas (ю.-в. жем.) и в говорах Куршата (Tilžė, средняя Прусская Литва) и Руига. Куршат в род. ед. вместо *wãles* (при им. *walè*) пишет *wãlės* D.-lit. Wb. II 354 п. с. *Wille*, где *ė* имеет не фонетическое, а только графическое значение. В Салантах Тельш. у. (с.-зап. жем.) формы *valià*, род. *vãlios* изменились в *vàle*, род. *vãlęs* при *sáulę*, род. *sáules* (из *sáulė*, *sáulės*). В тех говорах, в которых пралитовский род. ед. **vàlįās (vãlios)* изменился в *vãles* или *vãlęs*, вместо именительного ед. *valè* легко могло возникнуть новообразование *vãlĕ* : *válė*, *válės*, f. der Wille Ruhig Wb. I 171, т. е. *vãle*.

Возникновение формы *vãle* (как будто из общелит. **vãlė*, ср. *kãlė*, *sáulė*, *séilė*) представляется возможным только в жемайтском наречии и в части западных аукштайтских говорах, смежных с жемайтами, где пралитовские *-įā(s)* и *-ē(s)* при отсутствии на них ударения совпали в одном звуке; ср. жем. *sáujẹ* „sáuja" || *sáulẹ* „sáulė", род. *sáujęs* „sáujos" || *sáulęs* „sáulės" Mósėdis, Salantaĩ (Довконт, Волончевский). Старый мест. ед. *sáujo* (из *sáujoje*), дат. мн. *sáujoms*, тв. мн. *sáujomis* в жемайтском (напр., в Mósėdis, Salantaĩ) очень легко вытесняется новообразованиями *sáujė*, *sáujėms*, *sáujėmis*, вызванными совпадением им. и род. ед. основ на *-įā-* с основами на *-(į)ē-*.

Итак, лит. *vãlė* (собств. *vãle*) не может быть выставляемо в качестве примера чередования индоевропейских основ на *-įē-* || *-įā-* (лат. *māteriēs* || *māteria*), так как *vãlė* является не индоевропейским наследием, а сравнительно поздним (в XVI столетии его еще не было) диалектическим новообразованием вместо *valià*.

Производное лит. *valióju, valióti* „мочь, быть в силе, posse“ показывает, что некогда словом *valià* обозначалась не только „воля“, но также и „сила“ или „мочь“ (ср. пословицу Kienõ valià, tõ iř galià „чья воля, того и сила“) : Kur žmoniu pagejdimaj daugieł *walio*, tęn ir wisoks stejgims nieka nepadaris giera Wołonczewskis Žem. wisk. II 11, *waloti* nestęngdams, suszauk... kunegus II 150, kajp *walosi* pargaleti Wolonczewskis Tam. 29_{16}, Nieks ne *valo* suprasti dangiszku dajktu 114_5, Aš táu septýnis metùs tíek pinigų̃ dúosiu, kíek tù tìk *valiósi* sučẽraut Schleicher Lsb. 213, visùs kẽturis *nevaliójo* anuõdu ištráukt 239, nepríetelius *ap-valióti* „die Feinde bändigen“ Kurschat D.-lit. Wb. I 170b, galiedams Parionys *pawaloti* nieka nenuweikęs... nu muszôs prasiszalino Daukantas Giw. 12_{17}, Kad mažaś buwa kiaturius *pawaloje*, kajp dydis paauga kałnus werte, o kajp numyre po bažniczes po dwarus wajkszczioje. — Jautis Kossarzewski Lituanica 84a, Jei lygūs keleliai, nevingrūs upeliai, tai rasi *valiosiu* Kalvaitis Pr. liet. dainos Nr. 181. Лит. *valióti* „posse“ = лтш. *val'ât* „совладать, держать в своей воле“, *uz-val'ât* „uzvarêt“ BW 886, 16088, 3, *ìeval'ât* „nùoturêt (лит. suvaldýti)“ BW 19956,1.

365. Сл. *volka*, м.-р. *волóка* „загон, полоса земли“ Пр I 94, Буга РФВ LXXV 153 = лтш. *vaĺku* drãnas „буднишнее платье“, *vaĺkât* „носить платье“ || лтш. *vìlkt*, praes. *vę̀lku* „влечь“ Endzelin KZ XXXIII 110.

Ср. в.-р. *вóлок* : м.-р. *волóка* = *вóроб* : *воробá* = *кóроб* : б.-р. *карóба*.

366. Сл. *volkъno*, р. *волокнó* Пр I 93. Лит. *valaknà* (Bs[1] 89, Kurschat D.-lit. Wb. I 173b, 422b) или *valãknas* (Dùsetos) „волокно“ — заимствование из русского (чисто-лит. название „волокна“ *plúoštas* и *skarà*). Сл. *volk-ъno* образовано от сл. *velkǫ* „волокý“; ср. сл. *lǫk-ъno* „лукнó“ || *lękǫ* „гну (лит. lenkiù)“ Berneker SEW I 707, сл. *tolk-ъno* „толокно“ || *tьlkǫ*, **telk-ti* „толочь“.

367. Сл. *volstь* „власть, волость“ Пр I 88, Mikkola Ursl. Gr. I 91 = лтш. *vàlsts* (основа *·vàlsti-*) f. „волость, государство“ || *vaĺstība* „государство“ Endzelin IF XXXIII 114 (: лит. *valstýbė*, *walstibe* Daukantas Žod. 13 п. с. *ditio*, Prasma 27 „regnum“, rubežei *walstibęs* Daukantas Žod. 17 п. с. *fines regni*) : лит. *vaĺstis*, род. *vaĺsčio* m. „волость, округ“, *vaĺstis* der Bezirk, dalį nū to... *vàlsto* (собств. *vaĺste*) Mit I 64, Klaĩpėda beĩ jõs *vaĺstis* prỹ Prúsų žẽmės pryklaũso 64 : *vaĺsčius* „волость, округ“ Буга

РФВ LXXV 153 сл., Kurschat D.-lit. Wb. I 52 „Amtsbezirk“, с.-зап. жем. *walsciùs* Daukantas Żod. r. п. с. *kaduk*, isz trijû *walstiû* bernelej joię Daukantas Dajnes 96 (ср. J³ 1158,2), iſch Heroda *walſcziaus* Бреткунас Post. I 378.

Балт. *valsti-s* „волость“ и сл. *volstь* „власть, волость“ разлагаются на корень и.-е. *vol-dh-* (гот. *walda* „властвую“) + суффикс *-ti-*; ср. лит. *valdaũ, valdýti* = лтш. *vàldu, vàldît* „управлять“ из н.-е. *vol-dh-ā-, vol-dh-ī-* || *veldĕti* „владеть“ : *weldźiu* potior *weldejau* Schultze Comp. 48, *paweldù* (= *pawéldu* Mielcke Wb. I 189; интонация praesentis неизвестна), ich erbe, besetze erblich, *ėjau, ėſu, ėti paweldėjimas, mo*, m. das Erbtheil, Eigenthum Ruhig Wb. I 103, *paweldėju* II 123 п. с. *ererben, Paweldźiù, paweldėju*, Exod. XLVII. 27 Ruhig Wb. II 215 п. с. *innen haben*, dĩdesis kónegajksztys adawę jo walstiu kĩtam weldietĩ Daukantas Būdas 167_{10}, *weldieję* didius... turtus Daukantas Giw. 86_{14}, piles... adavė jam ir jo vaikams amžinai *veldėti* Daukantas Liet. ist. II 41_1, dziedziczyć... *weldieti* Montwidas Punktay Sakimu Wilniuje 1845 p. 5^1, *weldœti* ſawa turta Marg. Theol. 199a, kurie dinkcze Walniſtes chrikſczoniſchkoſes maiſchtus ſaiudin | idant *weldczentij* Vręda nieku pawerſtu 204a, *weldœti* Vredu 214b, *weldami* daiktai 218a, Ir kad iau merdet pradeſiu | Rankoms | koioms *neweldeſiu* | Pribuk Jezau Kn. Nobaźn. 228, *welda* dangu ſu ſzeme Бреткунас Post. (Вольтер Лхр 27_{17}), Szemiauſe Dali Mieſto *weldeia* Janas Бреткунас Post. II 342, *weldêſſitę* Даукша Post. изд. B. 137_{36}; *pa-veldĕti* (veralto) Kurschat D.-lit. Wb. I 385 „erben“, Põ karãliaus galvõs karalỹstę vìsą *paveldėsiąs* iř karãlium pastósiąs Schleicher Lsb. 166, Jìs sàvo úošvio vìsą tuřtą *paveldėjo* 174, Vyturỹs paskuĩ *paveldėjo* tą vìsą kiẽmą iř pastójo bagóts výrs 230, Tókiu būdù cìmerninks *paveldėjo*... namẽlį 246, mĩrós wĩs *paweldieię* it bût jû sunós buwęs Daukantas Būdas 179_{21}, sunus isz io seseręis gimditĩ tur weiną dalį rikies *paweldietĩ* Daukantas Giw. 88_6, ne gal... wiſo swieto *paweldeimu* ażugieſit „opánowániem“ Szyrwid Punktay Sak. 1644 p. 50, *páweldeti* Maldos Krikſcion. 1653 p. 26, Eykit páßłáwinti Tewa mano | *paweldekite* karaliſtę ju mums (sic! *K. Б.*) págátawotą l. c. 54, Paßławinti Romus : nes jie *paweldės* źémę Nauj. Test. 1701 Mat. 5,5, Kantrume juſû *paweldėkite* dußias juſû l. c. Luc. 21, 19; jaun's pałaistuwingai giwo. *Iszweldietas* ukéj parsidoud Daukantas Giw. 15_3 || tie tay *paweldo* „oſiągáią“ 3 praes. Szyrwid Punktay Sak. 1644 p. 59 предполагает infinitivus *pa-veldyti*(?) : *veldĕtojas* „наследник“,

с.-зап. жем. *weldietos* (им. ед.) tiewo *manelû* (оков) Daukantas Giw. 43_2 || patanp... *weldieju* (dziedzicem) amżinos garbies Wołonczewskis Tam. 283_8 : *veldėmė* „наследство (соб. владение)“, neapikąntą... it *weldiemę*... użłaikę Daukantas Giw. 205_{15}, jaunikaitis... brusdę Sabinusî, kamî *weldiemę* nu tiewo paliktą turieję 223_1, sawą gywenîmą... tórieię óż sawo *weldiemę* Daukantas Būdas 167_{15}, źiame essanti jû *weldiemî*, kórios nieks nu jû negalis atimtî 167_{21}, lūgojo... idant grąžintų jo tėvo *veldėmę* Daukantas Liet. ist. II 155_{31} : *iš-veldė-d-inti* „лишить наследства“, Tièwaj jo nemilieję, kaipo nenaudielį, iog pałaistuwîngaj elgies ir bùtù nerupinôs, todrin tiewaj jį *iszweldiedino* Daukantas Giw. 16_9.

Причастие страдательного залога настоящего времени от *veldu*, *veldėti* „владеть“ в древнелитовском употреблялось в качестве термина, выражающего социальное положение низшего сословия сельских жителей : *veldamas* или *veldamasis* „подданный“ : padotygi alba *veldamai* Кат. 1547 г. 15_{35}, *weldamas* Даукша Post. 498_{29}, Kiti karâlus prałobſta | iżg grinumo ſawûių *wêldamų* 4_9, iżg wiſſų ſawų *wéldamų* dûs ſmárkų ſkáicziu 484_{43}, Anįs... giarbiami ir ſwirinami ir garbinami nûg *wéldamuių* ſawųių 497_{36}, grinûſius *wêldamus*... wêrcze ąnt ſawų... wierų l. c. изд. B. 117_{13}. Термин *veldamas* был заимствован и официальным языком актов Литовского государства; ср. „Панъ Янъ Кгезкгайловичъ, панъ виленский, староста Жомойтский. Того Шабу почали были у короля просити у *вялдомыш*... онъ и за первыхъ князей великихъ служылъ конемъ на войнахъ. И мы досмотревъ изъ бояры, дали есьмо ему нашъ листъ, што его никому не просить за *велдомого*, занже онъ перед тымъ и свои людцы мелъ *велдомыш*, а тепер прыубожалъ. Писан у Крожахъ, мая 26, индиктъ 4“ Документы Москов. Арх. Мин. Юстиции I 538.

При *valdaũ*, *veldu* в литовском существует и третья ступень *vild-* : *ap-*,*pa-vilstu*,*-vildau*,*-vilsti* „получать во владение, завладевать“, *pawilſtu* impetro, *pawildau* Schultze Comp. 56, karaliſtes Diewa niekadais *nepawils* Marg. Theol. 266a, *apwilst'* kiémus ir turtus Даукша Post. 276_{30} (изд. B. 367_{33}), *apwîlſkite* karalîſtę 286_{29}, *apwîlſkite*^{a} karálîſtę изд. B. 17_{14}, kuriûs *apwîlſta* 160_5, iûs *apwîlſta* 162_{30}, wießpatís mané *apwîldo* 62_{12}, łápumas *apwîldo* 154_{25}, bewêlis ius *pawîlſt* 162_{23}, ßatônas kurį... *pawîlſta*, to iau ne pałêidże 162_{36}, Tûrkai *pawîldę* kurią pîlį... ſtiprei gina 162_{32}.

Лит. *-vilstu, veldu* показывает, что как лит. *valdaũ*, так и гот. *walda*, др.-в.-н. *waltu* „ich walte, herrsche“, имеют *al* не из и.-е. *l̥* (Brugmann Gr. I² 481), а из и.-е. *ol*. Лит. *valdaũ* так относится к *veldu*, как лит. *tašaũ* к сл. *tešǫ*, лит. *kasaũ* к сл. *češǫ*, лит. *tapaũ* к *terù* „мажу“, лит. *tąsaũ* к *tęsiù* „тяну“.

368. Сл. *volть*, р. *волоть* Пр I 93, Fick I⁴ 132, Mikkola Ursl. Gr. I 91. Слова *váltis* в значении „прядь, пряжа“ литовский язык не знает. Значение „прядь, пряжа“ получилось благодаря неверному толкованию Преображенским немецкого слова *Garn* „сеть“ : *waltis, czio*, m. Garn, Fischernetz Nesselmann Wb. 49 (заимствовано из словаря Бродовского). Название „рыболовной сети“ следует приводить не в форме **váltis,-ties* f., а *valtis*, род. *valčio* m. без знака ударения, которое нам не засвидетельствовано. Слово *váltis,-ties* (= м.-р. *волóть* Эндзелин Сл.-балт. эт. 195) литовские говоры знают в двух значениях: **a)** „бронь, овсяный колос“ Veliuonà : *váltis, tiês*, f. 1. eine Haberrispe, 2. ein Kahn Ruhig Wb. I 172, *waltis* Mielcke Wb. II 248 п. с. *Haberrispe*, 392 п. с. *Rispe* (Haberähre) ‖ *váltingos* áwižos „raspelicher, rispiger Haber“ Ruhig Wb. II 187 = *váltingos* âvižos „бронистый овёс“ Ilguvà, **b)** „плоскодонная лодка, барка“ Eřžvilkas, Kvědarna : *váltis, ies* f. ein Kahn Kurschat D.-lit. Wb. I 172 п. с. *Barke, waltis, tiês* „Nachen, Kahn“ Mielcke Wb. II 350, „krypa“ Kossarzewski Lituanica 37a, *waltês*, cymba Daukantas Prasma 6 = т. е. с.-зап. жем. *váltęs* Mósėdis, Greĩtai bẽgo į̃ sãvo váltį Schleicher Lsb. 139, nuleide *váltį* ant máriû Nauj. Test. 1701 Apaszt. darb. 27, 30, anu *waltys* grimzda Żiw. J. Chr. 83.

Váltis „бронь, овсяный колос“ имеет при себе параллельную форму *válkštis,-ties* и *válkšna* „т. с.“ Буга РФВ LXV 306, возникшую из **válk-stis* и **válk-sna*. Не исключена возможность, что и *váltis* некогда имело *k* перед *t;* ср. лтш. *smìlts* при диал. *smilkts* „песок“, лтш. *zaĺtis* при диал. *zalktis* „уж“.

Лит. *váltis* „овсяный колос“ родственно с пр. *wolti* „колос“ (относительно вокализма ср. пр. *bordus* „борода“, *gorme* „жар“ = лтш. *gaŕme, scolwo* „лучина, щепка“, *sompisinis* „чорный хлеб“, жем. *sąmalìnė* dúona [*su-málti* : пр. *sam-pis-* „pinso“]). Прусское *wolti* „колос“ без всякого основания Ал. Брюкнер Rozprawy Akad. Um. wydz. filolog. XXXVIII (1904) p. 311 считает заимствованием из пл. диал. *włoć* „колос“ (koś czysto, nie zostawiaj *włoci* za kosą).

369. *Бóрчик* севск. Пр I 9 п. с. *арчак* из пл. *orczyk* (из нем. *Ortscheit* „валёк“).

370. Сл. *vorxъ*, р. *вóрох* „куча (зерна)“ Пр I 98. В латышском *vārsmis*, вин. *vàrsmu* „куча молоченного, еще не веянного хлеба“ Endzelin IF XXXIII 126 следует видеть не отражение и.-европейского **vors-mo-s*, родственного с **vorso-s* (р. *вóрох*, болгар. *врахъ*), а **vort-smo-s* „то, что сваленo в кучу = лит. kàs sù-versta“. И.-е. **vort-smo-s* „наваленное“ („куча, ворох“), откуда пралатышское **varsma-s*, образовано от глагола лит. *verčiù* „ворочаю, выворачиваю, валю, наваливаю, сваливаю = лтш. *vę̂ršu* „поворачиваю“ || лат. *verto*. Лтш. *vārsmis* имеет значение не только „куча“, „ворох“, но также и „полоса“: krusa gulēja *vārsmuos* „град лежал полосами“. Лтш. *vàrsmis* „куча, ворох; полоса“ = лит. *vařsmas* „полоса пашни длиною в один поворот плуга“ Ragaĩnė. Что касается суффикса *-smo-*, то ср. лит. *vaĺk-smas* „тоня, один залов, соб. волок“ при *velkù* „волоку“, *lañk-smas* „изгиб, колено“ при *lenkiù* „гну“, *trañk-smas* „гул, стук“ при *trenkiù* „ударяю со стуком“, гр. πλοχμός „коса, соб. сплетение“ из **plok-smó-s* при πλέκω „плету“.

371. Сл. *vorgъ*, р. *вóрог* Пр I 100, Hirt. Ablaut 603, Mikkola Ursl. Gr. I 124 = лит. *vařgas*, мн. *vařgai* (Mósėdis, Salantaĩ, Даукша Post. 3_{30}, 583_{24}, 597_{23}) или *vargaĩ* (Dùsetos, Kurschat Gram. 404, Schleicher Lsb. 196, 210) „беда, горе, нужда“ при лтш. adjectivum *vārgs* „плохой (*vārgs* cel'š); хворый, хилый“ Rakstu kr. XV 100. Интонацию латышского *vārgs* (= лит. **várgas*) сохранило лит. *várginas* (gyvẽnimas) „бедная (жизнь; жизнь в нужде)“ Salantaĩ.

Что касается интонационного отношения лит. *vařgas* (substantivum) к лтш. *vārgs* (adjectivum), то ср. отношение лтш. *làuks* „имеющий лысину на голове“ к лтш. *laũks* „поле“ или лит. *aũkštas* „чердак“ (subst.) к *áukštas* „высокий“ (adject.).

Лит. *vérgas*, мн. *vergaĩ* „раб“ (Dùsetos, Kvėdarna) = лтш. *vę̂rgs* „т. с.“ при *vę̂rdzęnât* „делать рабом“ Rakstu kr. XV 101.

372. *Вор* „fur“ Пр I 98 принадлежит к той же этимологической семье, что и р. *про-вóр*, *про-вóра* „ловкий, бойкий, расторопный человек; иногда плут“, *про-вóрный* „скорый, поворотливый, живой“: лтш. *veŕu*, *vert* „бежать“, откуда лит. causativum *varaũ*, *varýti* „гнать (соб. заставлять бежать, идти)“.

373. *Вор* „ограда, забор; огороженое место“ Срезневский Матер. I 305 = лит. *vāras*, мн. *vārai* „жердь (для забора)“ Буга

РФВ LXXV 154. Что касается семантической стороны (мена значений з а б о р || ж е р д ь), то ср. лит. *tvorà* „забор Dusetos: жердь Sālakas“. Ср. *за-вора* „запор в дверях“, *за-вор* „id.“, бродове бяху *за-ворени* „заперты“ Пск. I лет. 6915 г. Срезневский Матер.

374. Сл. *vǫda*, пл. *węda*, р. *уда*. Лтш. *ūda* „большая уда для ловли камбалы“ Rakstu kr. XVI 46, *ūdi* мн. „уда для ловли рыбы gadus morrhua (лтш. meñce)“ BW 30854 является заимствованием из русского. Лтш. *ùida* „род уды“ Rakstu kr. XV 99 загадочно своим *ui*, которое фонетически не могло развиться из *ū*. В тот период древнерусского языка, когда еще носовые гласные *ų* и *ą̈* не успели совпасть с чистыми гласными *u* и *ä* *(čäsъ, žälb)*, слово **ųda* было заимствовано эстами (*und*, род. *unna*, основа *unda-* „блесна, род уды“) и ливами (*ūnda* „уда“). Из эстонского (resp. ливского) языка форма с *n* перешла также и в латышский язык : *undes* „длинные верёвки с удильными крючьями“.

Слово *ūda* от латышей рыбаков перешло и к приморским нижним литовцам (напр., Memel, Drawehnen), где оно употребляется в значении „леса“ (Angelschnur).

375. Сл. *vǫsъ*, пл. *wąs*, р. *ус* из и.-е. **vondh-so-* = пр. *wanso* „пух на подбородке“ им. мн. средн. р. : ирл. *fés* „волос“ из **vendh-so-* при ирл. *find* „волос“ KZ XXXVIII 312, др.-в.-н. *wint-* „волос“ в *wint-brāwa* Lidén IF XIX 318 сл., 347 сл., Charpentier KZ XL 427 сл.

Лтш. *ûsas* и лит. *ūsai* „усы“ (Dùsetos) из р. *усы*. Жем. *uõstai* „усы“ (с.-зап. *ȯustā*, ю.-вост. *ūstā*), как и аукштайтское *ūsai*, следует считать русским словом, только более древним чем *ūsai*. Жем. *uõstai* представляет такую же переделку заимствования **uõsai*, как и жем. *čẽstas* при аукшт. *čẽsas* (р. *час*, resp. пл. *czas*) „время“, жем. *abrūstas* при аукшт. *abrūsas* (б.-р. *обрýс*), общелит. *zõpostas* из пл. *zapas* „запáс“.

Вместо *ū* имеем дифтонг *uo* на месте древнерусского *u* (из „большого юса“ и *у*), кроме жем. *uõstai* „усы“, в следующих заимствованиях: 1) общелит. *kuodẽlis* „pensum lini“ из др.-р. *кудéль* Буга Изв XVII,1 15; 2) жем. *puokaĩ* „пух“ (sing. *puokas* „одна пушинка“) из др.-р. *пухъ*.

376. Сл. *vъšь*, р. *вошь* Пр I 100, Буга РФВ LXVII 247 сл. Существование в литовских говорах формы **utẽ* „вошь“ сомнительно. Говоры и памятники языка знают только *utėlẽ*, вин.

ùtėlę (Dùsetos) и *utìs*, *utiẽs*, род. мн. *utų̃* (жем. — Kvėdarna, Salantaĩ) : *ut-ų̃* род. мн. Юшкевич Лит. сл. I 239 п. с. *brudìngas*, 440 п. с. *gývis*, 468 п. с. *grę́sti*, Kìrb it *ótīs* gałwo Daukantas Abec. 53, Taj ne *utį* óźmusztī 56, sako... iog łapu *utys* sprogĩnąntis Daukantas Apiniû aug. 18, glemż nu... łapû *utû* ĩr kitû kirmiû 29.

377. *Вымя* Пр I 104. Вм. лит. **ūdrū́ti* „беременеть, сделаться стельною“ следует писать *ūdróti* „вымнеть, припухать и крепнуть вымени (пра-лит. **ūdrā*, откуда *pa-ū́drė* „место вблизи вымени“, ср. выше под словом *ýдить*); говорится о супоросой свинье, суке и кошке : kiaũlė *ūdrójanti*, kumẽlė dienì, kárvė turė̃sianti Ežvilkas, kiaũlė, kalė̃ *ūdró* 3 praes. Kvėdarna, kiaulė *udrója*, die Sau eutert Mielcke Wb. II 172, kiaũlė paršìnga, *ūdrója*, die Sau ist trächtig Kurschat D.-lit. Wb. II 143b, с.-зап. жем. *udro* kiewli, prośna Λ, *udrota* kiaule, prośna Daukantas Żod. r., kate *udrota*, kotna l. c., kalė́ *udrota* ługoię ąntros, idąnt lejstum sawo kĩnie ĩssĩwajsyt Daukantas Pasakas Ph. 12, вост.-аукшт. *udroi*, świnia prośna, na czasach *udrot*, bydź na czasach RŽ, ю.-вост. жем. kiaule *pri-udrōjũsi*, prośna świnia Paszkiewicz Słown.

Нет основания вместе с F. Tamm'ом (Mitteil. der Lit. liter. Gesellsch. I 242) и другими считать лит. *ūdróti* заимствованием из нижненем. *üdern* „eutern“, ср. лит. *pa-ū́drė* „подбрюшье (свиньи), места около вымени“ Anykščiaĩ, Dùsetos.

В славянском слове *vymę* (из и.-е. **ūdh-men-*) имеется тот же суффикс, что и в лит. *teš-muõ* (не **tezmu*, как у Пр I 104), вин. *tẽš-men-į* „вымя“ (от глагола лит. *tẽšia*, *tẽšė*, *tẽšti* „вымнеть, tviñkti“ Dùsetos, Kárvė *pri-tẽšus*).

378. *Выпь* „botaurus stellaris“ Пр I 104 = лтш. *ũpis* „филин, bubo maximus“ (уже сопоставил Потебня РФВ VI 149) Эндзелин Изв XV,2 219, Буга РФВ LXVI 232, IF Anz. XXV 69, KZ XLIII 182, Rakstu kr. XV 99, baltaîs *ûpis*, nâves *ûpis* „Surnia nyctea L., die Schneeeule“ Rakstu kr. XVII 60 (в Sasmaka) || лтш. *ûpsis* „Strix bubo, Uhu“ l. c. : др.-исл. *ūfr*, др.-в.-н. *ūfo* „ночная сова“. Далее, с р. *выпь* и лтш. *ũpis* находятся в родстве : 1) сл. *vъpiti* „вопить“ Пр I 96 : лит. *ùpas* „эхо“, Aš sušukaũ, nèt *ùpas* nuvẽjo Dysnà; 2) лтш. *ūpêt* „кричать, выть“ (kliegt, kaukt) Rakstu kr. XIV 95; 3) лит. *ũpas* „1. эхо (соб. вытьё, вой) Linkmenes; 2. ярость, бешенство Kvėdarna; 3. пароксизм водобоязни l. c. ; 4. расположение духа, настроение, пл. humor Vadõkliai“ (ср. Юшкевич Лит. сл. I 5 п. с. *áikštis*,

359 п. с. *dūkas*, 360 п. с. *dūkùmas*) : užėjo tam vyrui *ūpas* Bs[1] 192, Kad užėja *ūp's* „kiedy nadchodził szał“ Kossarzewski Lituanica 168a, *ūpas* „humor“ l. c. 57b, *ūpais* „šõriais, иногда, временами“ adv. Vadõkliai, Юшкевич Лит. сл. I 496 п. с. *gūsis*, Negẽras jáṃ *ūpas* užẽjo, iř prieĩti nebegalì Vadõkliai, *ūpas* „uniesienie; porywczość, gwałtowność“ Akielewicz Głosownia lit. 159, *ūps* (ярость) pašóko Kvėdarna, *ūpas*, narow *ūpa* tũriu, narowię się su *ūpu*, narowisty Paszkiewicz Słown., *ūpas*, chuć, zapał Juszkiewicz Słown.; 4) *upuoklis* „выпь, botaurus cinerea“ (Aluntà „Ованта“; ударение на *uo*, количество начального *u-* не известно; *u*, вероятно, долгое; ср. *ūpúoti* „кричать как удод“); 5) *upùtis* „удод“ Jurbarkas : *Upùtis ūpúoja* l. c.; 6) *ūpùs* „пылкий, торопливый, опрометчивый“ : *upus* „zapalczywy“ Juszkiewicz Słown., *ūpus* „porywczy, popędliwy“ Kossarzewski Lituanica 57b.

Тот же корень, что в сл. *vъp-iti* и лит. *ùpas* „эхо“, повидимому, скрывается и в литовско-латышском названии реки : лит. *ùpė*, лтш. *upe* „ревущая, быстро текущая“ (ср. *ūpas* „rabies, furia“); жем. *upìs*, род. **ùpies*, откуда *ùpis*, дат. ед. *ùpie* „река“.

379. *Выть, вою* Пр I 105. Сл. *vъjǫ* = лит. *ujù* „криком отгоняю (от стада) волка“ Буга РФВ LXVI 232, infin. сл. *vyti* = лит. **ũti*, которое под влиянием настоящего времени *ujù* было переделано в *ùiti*.

380. *Вы́жлец* „гончий кобель“ Пр I 103. Пр. слово *wuyſis* „сторожевая собака“, заимствованное из польского языка (ср. пл. *wyżeł* „выжлец“), в руках Преображенского превратилось в имя прилагательное со значением „бодрый“! Пр. *wuyſis* в эльбингенском словаре толкуется немецким словом *Wacker*, которое там является не именем прилагательным (н. *wacker*), а существительным в значении Wachthund Bezzenberger BB XXIII 319.

381. *Забота* Пр I 239, Berneker SEW I 78. Вм. лит. **gẽbėti* „solere, posse“, **gebiezīna* „industria“, **gėbus* „привычный“, **gėbsnus* „т. с., способный“, **sugėbėti* „быть в состоянии, быть способным“ следует писать : 1) *gebù, gebėti* „имею обыкновение, soleo“ Alsėdžiai, Kvėdarna, Salantaĩ : *sù-gebu* „soleo“ Явнис у Гуковского Описание Россиенского уезда. Ковна 1893 стр. 45, *pagebous* „artis peritus“ Daukantas Żod. 5 из *pa-gebą̃s*, Je kas but ies (sc. kąnklės) *pagebous* radęs, dąngĩszkas bałsùs ausys dziugintû Daukantas Pasakas Ph. 54, wis nuweiktĩ *pagebous* Daukantas Giw. 56$_5$,

gebiejem's „ars“ Daukantas Żod. 5, т. е. *gebějimas*, netejp didibĩ sawo weikałû, kaip kareiwiniù *gebiejemù* buwo garsus l. c. 97_8, *su-gebėti* „уметь“ Kr 84; 2) *gebĕscna*, с.-зап. жем. *gebiesĩna*, industria Daukantas Prasma 10; 3) *gebùs* „умелый, привыкший“: *gebey* omsdejs omsditĩ Daukantas Giw. III; 4) *gebšnùs* „industrius“ K. Явнис или *pa-gebšnùs* „умелый, имеющий навык, опытный“: *pagebsznùs*, sùmanùs, nagout's Daukantas Żod. 19 n. c. *idoneus*, wĩłk's *pagébsznus* ludiejas Daukantas Pasakas Ph. 11, wissu bùklije ir *pagebsznije* buwo io karėjwe Daukantas Giw. 153, darė... skudriai, guviai, *pagebšniai*, greitai ir sumaniai Daukantas Liet. ist. II 237_1 || *pa-gebsnùs* „т. с.“ : Żmonys yra drousĩ, skódrĩ ĩr ąnt karęs *pagébsnĩ* Daukantas Būdas 72_{30} || *pa-gebuonìs* „ремесленник“: dailidės iř kitù *pãgebuonys* Daukantas Liet. ist. II 20_6.

При *geb-* имеется и *gab-* (*a* = и.-е. *o*): a) *gabùs* „способный, пл. zdolny“ Auszra 1885 284 : Sãko jìs *gabùs* į rãšymą Virbãlius, b) *gab-snùs* „т. с.“ : *gabsnios* galėtu ir paczios augsztesnį mokslą pasiekti Auszra 1885 100.

Сл. *zab-ota* родственна с этимологическою группою *zobati* „клевать“ Пр I 254 : лит. *žẽbiu*, *žẽbėti* „подбирать мелкую пищу губами, зобать“, *žẽbia* cùkraus miltelių Dùsetos, *Pri-žẽbėjęs* tekìnis purvų, sermėgà akuotų Alsẽdžiai, aß ſotinauſi pełanus *żebedams* Kn'ga Nobaźn. 1653 p. 87, т. е. *žẽbėdams* || *żebmi* żirnus, ich esse Erbsen Mielcke Wb. I 339 — опечатка вм. *żėbmi*. Итак, *забота* — это то, что *зоблет* человека.

382. *Заяц* Пр I 244. Словом *zuĩkis* называют „зайца“ все жемайты (ю.-вост. и с.-зап.) и их соседи западные аукштайты. Восточным аукштайтам (Виленская губ., Новоалекс., Вилкомир., Поневежский, отчасти Ковенский и Шавельский уезды Ковенской губ.) слово *zuĩkis* неизвестно, вместо которого они имеют *kìškis*, род. *kìškio*. По географическим соображениям жем. и зап. аукшт. *zuĩkis* можно считать вместе с И. М. Эндзелином IF XXXIII 103 заимствованием из древнекуронского **zuojikas* „заяц“. Из б.-р. *зайка* на литовской почве ие могло развиться *zuĩkis* Alsẽdžiai, Kvẽdarna, Mósėdis, Salantaĩ, Kurschat D.-lit. Wb. I 591 „Hase“ (: Haase, Kißkis, kio, m. *zuikis*, *kio*, m. Ruhig Wb. II 187) или *zuikỹs*, род. *zuĩkio* „заяц“ S. Naũmiestis (: *zuikys* guli Bs² 74).

Лтш. *zaķis* (у Пр I 244 — *sakjis!*) „заяц“ загадочно как своим *a* вместо дифтонга, так и *ķ* вместо ожидаемого *c*.

383. *Заметъ* „забор“ (1589 г.) Срезневский Матер. I 928, *за-мёт* „досчатый забор, пряслами, с закладкою досок в пазы столбов“ Даль I³ 1503. Лит. *zomãtas* „досчатый забор; забор, ограда“ J³ 257,2 : *zomãtas* „ostrog, parkan“ Paszkiewicz Słown., *zomatas*, parkan Kossarzewski Lituanica 118b, Juszkiewicz Słown., Daukantas Žod. r., „Zaun von Brettern“ Ragnit (Mit I 19), *zomats* забор Kr 87, *zomatai* parkan z dylów Kossarzewski Lituanica 59a, *Zomatas* „sepimentum militare, sepes fructilis“ Szyrwid Dict. 242 п. с. *parkan* : par aukszta *zomata* kuriuo miestas buwa abtwertas Wołonczewskis Prade 29, szwęntoriu aptwiere dajlej akmeniu *zomatu* it sienu Wołonczewskis Žem. wisk. I 263, druktas oużoułas... buwęs szeszejs kąmpajs *zômató* aptwertas Daukantas Būdas 104_{30}, gywentojus... lygej só pĩlĩ akmĩnĩniû plytû ar źiamiû *zomatajs* aptwierę 196_{25}. Лит. *zomãtas* „забор“ предполагает существование в древнерусском формы **замо́тъ*, которая впоследствии была вытеснена новообразованием *замётъ*.

**За-мо́тъ* (в лит. *zomãtas*) : *за-метý* = *за-бо́ръ* : *за-берý*.

384. *Зегзица* „кукушка“ Пр I 248. Пруссы кукушку называли не **žẽguze*, а *geguſe* = лит. *gegužẽ*, лтш. *dzeguze* BW 9337; ср. лит. *gegẽ* и *gẽgė* „кукушка“ Юшкевич Лит. сл. I 701.

385. *Земля* Пр I 249 = пр. *ſemmẽ* „земля“ Эндзелин Сл.-балт. эт. 194.

386. Сл. *zębati* „прозябать“ Пр I 260. Вместо лит. **žébėti* „прорастать“ (Пр I 260, Fick III⁴ 38) следует писать *žémbiu* (3 praes. *žémbi*), *žémbėti* „прозябать, прорастать“ Буга РФВ LXXV 154: rugiaĩ *su-žémbėjo* Kùpiškis, *źemba*, es keimt, lässet den Keim aus Mielcke Wb. I 341, *suźemb'* jawai, das Getraide fängt zu keimen I 262, *žémbu*, *žémbėti*, den Keim entwickeln Kurschat Gram. 330 || *apžémbėti*, benarben, von einer Wunde ronà jaũ *apžémbėjusi* Kurschat D.-lit. Wb. I 205a.

387. Срб. *zȋd*, род. *zȋda* || *zȃd*, *zȃda* „каменная стена“ из сл. *zьdъ* Пр I 247, Буга РФВ LXV 325, LXVII 249, LXXV 155. Срб. *zȋd* = балт. **žeidas* в пр. *ſeydis* „стена“. Лит. *žiedžiù*, *žiedžiaũ*, *žiẽsti* „лепить, делать горшки“ РФВ LXV 325 = лтш. *ziežu*, *ziedu*, *ziest* „обмазывать глиной“ Endzelin KZ XLIII 28, Rakstu kr. XVI 44, *zìest* „марать“, Bàidz ràizi *zìst* sev driebes! Rakstu kr. XV 145.

388. *Зима* Пр I 251: лтш. *ziẽmelis* или *ziẽmẽlis* „север“ при *zìema* „зима“ Endzelin IF XXXIII 114 || лит. *žiẽmiai* мн. „север“ Dùsetos. Сюда принадлежит названне латышского племе-

ни лат. *Semigalli*, нем. *Semgaller* и др.-р. *Земигола* из лтш. *Ziemi-gala* „зимский (=северный) конец (=край)“ или „область (=конец) племени *zìemji* (aquilonares)“. Ср. лит. собственное личное имя *Žeimỹs*, род. *Žeĩmio* „aquilonaris“.

389. *Зúнька* „вид синички“ Пр I 252 могла бы считаться словом балтийского происхождения, если область её распространения лежит по соседству с территорией латышей и ятвягов. У литовцев и латышей синица слывёт вещею птицей, умеющей предсказывать будущее (напр., ненастье, мороз). Латыши про синицу поют, напр.: Gan zīlīte taisni dzied | Ì meluot pameluo BW 9908 „хотя синичка и поёт правдиво (что она поет, то и сбывается), но (иногда) и наврёт“. Синицу называют литовцы *žýlė*, а латыши *zīle*. От имени синицы латыши образовали глагол *zīlêt* со значением „предсказывать будущее“. В качестве вещей птицы синица могла быть названа балтийцами **žīnį̃ẽ* „знахарка“ (лит. *žynẽ* ж. при *žynỹs*, род. *žỹnio* м.). Уменьшительное от **žīnį̃ẽ* в прусском и ятвяжском языке являлось в форме *zīnikā*, ср. пр. *ſineco* „parus minor, зинька“, где *e* отражает широкое произношение гласного *i*. Ятвяжское **zīnikā* при заимствовании дало русск. *зинька*.

Весьма возможно, что и лит. *žýlė* || лтш. *zīle*, как и *зинька*, является производным образованием от лит. *žynẽ* „знахарка, ведунья“. В таком случае лит. *žýlė* восходило бы к балт. **žīn-lį̃ẽ*.

390. Сл. *зьрѣти*, *зреть* „видеть“ Пр I 257, Буга РФВ LXXV 155. Вместо лит. **žẽrėti*, **žaryjos*, лтш. **sārût*, **sārs*, **sarains* следует писать *žėrėti* „сиять, блестеть, лосниться“ (3 praes. *žẽri*), *žarìjos* „горящие угольня“ (*žarijà*, род. *-ìjos* „один гор. уголёк“ Dùsetos, Kvẽdarna, S. Naũmiestis), лтш. *zarũôt* „бросать лучи“, *zars* „ветвь“, *zaraîns* „ветвистый, лучистый“.

Пл. *zwiercadło* (при др.-р. *зьрцало*) „зеркало“ своим *w* напоминает лтш. *zwę̃ruôt* „блистать, сверкать“ Rakstu kr. IX 30 (BW 28641,1; 28716) или *zvę̃ruôt* „тлеть“ П. Шмидт; лит. akysė *ap-žvyrãvo* „в глазах показались искры, в глазах потемнело“ || *žvyrúoti* : **žvìr-ti* „искриться, сверкать“ = *svyrúoti* : *svìrti* = *švytúoti* Schleicher Lsb. 40 : *švìsti* = *lykúoti* „точно что делать, подсчитывать“ Kvẽdarna : *lìkti* = *dylúoti* „слоняться без дела“ Dysna : *dìlti*.

391. *Зобáть* Пр I 254, Pedersen Vergl. Gram. I 161 || *заб-ота* (см. это слово выше). Вместо лит. **žẽbti*, *žẽbiù* следует

писать *žẽbiu* (и *žẽbėju* Kossarzewski Lituanica 58d), *žẽbėti* „зобать, подбирать мелкую пищу губами“ Dùsetos.

Зобéнька „корзина“ яросл. РФВ LXVII 256, *зобня́*, *зобни́ца* „торба для овса (лошадям)“ имеют родственников и в балтийских языках : 1) лтш. *zeb-eniẽks* „торба, котомка“ BW 23942, 6, tãšu *zebeniẽks* „котомка из берёсты“ BW 29229, 5 : àuzu *zebenĩca* „зобница“ BW 18638; 2) лтш. *žibnĩca* „торба, котомка“ BW 21171; 3) лит. *žibìkas* „сума, котомка“ Būgà Aist. stud. I 107 : *žibinỹkas* (ср. лтш. *zebeniẽks*) „зобница, торба для овса (лошадям)“ l. c. I 31. Лит. *žibìkas*, *žibinỹkas* (откуда, может быть, лтш. *žib[i]nĩca*), повидимому, возникло путём ассимиляции из **žebìkas*, **žebinỹkas* : *e... i* ассимилировалось в *i... i*, как и в вост.-аукшт. *žibinkštìs* Seinaĩ (соб. *žibinkščìs*) или *žibiñkstė* Dùsetos при жем. и зап.-аукшт. *žebenkštìs* „ласица, mustela vulgaris“ || лтш. *zebiẽksta* „т. с.“.

392. Сл. *zolъkъ*, м.-р. *золóк* „самый больной пункт раны, опухоли“, *до-золити* комусь, *до-золяти* комусь „досаждать“ А. Е. Крымский Изв XI,3 373, в.-р. *на-зóла* ряз., ниж. „грусть, тоска; досада“, *на-зóлить* „досаждать“. Из балтийских языков сюда принадлежат: 1) лит. *žalà,-õs*, *žãlį* „вред“ Fick III^4 130 : yra *żałá* ſielôtis ape ĺôbį Даукша Post. 331_6, díde *żałá* 362_{10}, *żałá* 392_1, ne maż *żałós* ne dâro 622_{48}, *żałós* gen. sing. 362_{36}, kokés *żałás* arba pážaſtus 395_6, *żałás* acc. pl. 392_{12}, *żãlą* arba pażaſtus 385_{18}, ſkołos atłayſt, árba *żałos* negáli „ßkody“ Szyrwid Punktay Sak. 1644 p. 186_4, *Zała* „damnum, detrimentum, iactura“ Szyrwid Dict. 364 п. с. *szkoda*, где *Z-* вм. *Ż-* || с.-зап. жем. vandeñs *žalà*, род. *žalõs* „водянка (соб. водяное зло?)“ Mósėdis : gawa undens *żałą* Wołonczewskis Prade 263; ср. wàndens *žãle* (м. б. *žãlə* из *žàla*, *žalà*?) „1. Wassersucht, 2. ein im Wasser schwimmender Pilz mit grünem Saft, der gegen Wassersucht gebraucht wird“ Drawöhnen GGA 1885 934; 2) лит. *žalai* мн. „козни?“ : *ſzalais* velns mus ußslagina Кат. 1547 г. 23_{36}; 3) лтш. *zalba* „повреждение, рана“ Endzelin KZ XLIV 66.

393. *Зорóд* Zubatý Arch. f. Sl. Ph. XVI 420 сл., Буга РФВ LXXV 155, Шахматов Очерк древн. периода ист. рус. яз. 153 = лтш. *zãrds* „переплот, леса для сушки гороха или льняных головок под открытым небом“ Rakstu kr. XV 102 (ср. BW 20892,1 var.) = лит. *žárdas*, мн. *žárdai* Dùsetos или *žardaĩ* Kvėdarna „т. с.“ : *żárdas* „ein Scheiterhaufen, 2. ein Holzwerk, da man die Erbsen zu trocknen aufhänget“ Ruhig Wb. I 185,

Gerüst, subst. von Holz, *žaras, aro*, m. [= Mielcke Wb. II 225 — опечатка вм. *žárdas*] Pagrindaĩ, dû, m. Paſtólai, lû, m. pl. l. c. II 170. От лит. *žárdas* имеются следующие производные: 1) *žardã-kartė* „жердь переплота“ Dùsetos (*žardã-* указывает на им. мн. *žardaĩ*); 2) жем. *žárdiena* „locus saeptus, ubi žárdas erigitur, prope hypocaustum «jáujas» (= klúonas Dùsetos)“ Kvėdarna, Mósėdis, Salantaĩ, Veivìrženai, Юшкевич Лит. сл. I 426 п. с. *genesỹs* : *žardiena* „огороженный лужок для телят“ Kossarzewski Lituanica 89a, *žardienoje* sutiko tėvą Valančius Paaug. žm. kn. 65; 3) с.-зап. жем. *žardiniñkas* „крыша на столбах над žárdas, в котором сушат льняные головки“ (padañgtė sėmenų̃ žárdui) Salantaĩ; 4) *žařdininkas* „ein Arbeitsmann, Instmann, der zu seinem Lohn einen Küchengarten (= *žařdis K. Б.*) zu benutzen erhält“ Kurschat D.-lit. Wb. I 486b : *žardininkas*, ein Gärtner Ruhig Wb. I 185, II 216 п. с. *Instmann*, Gärtner, zum Feldbau, *žardininkas, kė* subst. mob. der etwas Land bekömmt, kummetis, tė, subst. mob. l. c. II 158; 5) *žařdis,-džio* „огороженный луг вблизи гумна для телят или жеребят“ Laĩbikiai, S. Naũmiestis, Kurschat D.-lit. Wb. 363b, II 134b „Rossgarten“ : *žardis, džio* „ein Rossgarten“ Ruhig Wb. I 185, II 295, užžárdžiau *žařdį* — veřšis neveřšys (3 fut. veržiúos) Eřžvilkas, Tu iſch wiſſakiu medziu *ſzardzio* (: *žařdis* „огород, παράδεισις) walgiſi Br Post. I 244 : лит. *žařdis* = пр. *ſardis* „огороженный луг“; 6) *žárdžiu* (Dùsetos) || *žárdau* (Eřžvilkas) || *žárdiju* (Kvėdarna), *žárdyti* „класть для просушки в žárdas“ Dùsetos, Kvėdarna или „огораживать“ Eřžvilkas : výrai žìrnius *žárdžia* Dùsetos. Ср. название деревни лит. *Žardžiai* Būgà Roczn. Slaw. VI 33.

394. Сл. *zǫbrъ*, р. *зубр* Пр I 258. Славянское название зубра отличается от латышского *sumbrs* „Auerochs“ Rakstu kr. XVI 43 || *sūbrs* Буга Изв XVII,1 45 начальным согласным. В виду лит. *stum̃bras* „зубр“ глухой согласный латышского *sūbrs* из балт. *sumbra-s* приходится считать не только более древним, но и первоначальным. Что касается фонетической стороны балтийского названия зубра *sumbra-s* (пра-латыш.) и *stum̃bras* (лит.), то ср. лтш. *sirna* „серна“ Эндзелин Сл.-балт. эт. 5,195, KZ XLII 378 и *stiřna*, лит. *stìrna* „серна“, лит. *sìena*, лтш. *siêna* и сл. *stěna* Эндзелин Сл.-балт. эт. 44.

Замена *s* через *z* в названии зубра произошла не без влияния слов *zǫbъ* „зуб“ и *zǫbrъ* „зубрина“ (= лит. *žam̃bris* „соха“). Сл. **sǫbrъ* (откуда *zǫbrъ*) „зубр“ с некоторой вероятно-

стью можно считать заимствованием из ятвяжского языка (ятв. **sumbris*) Буга Изв XVII,1 45.

Материал, сообщенный мною в Изв XVII,1 45,51, следует дополнить новыми цитатами : *stum̃bras*, Auerochs Kurschat D.-lit. Wb. I 98a, *stumbras* „Auerochs“ Ruhig Wb. II 33, 376 „Uhrochs“, 389 „Uhrochs“, 391 „Waldochs (Jes. LI. 20)“, Mielcke Wb. I 260 „Auerochs“ || вост.-лтш. *stumbrys* Kurmin 4 п. с. *bawał*.

395. Сл. *zǫbъ*, срб. *zȕb*, *zȕba*, р. *зуб*, *зу́ба* Пр I 258, Mikkola Ursl. Gram. I 72, 119, 124, Hirt Ablaut 643 = лтш. *zùobs* „зуб, dens“ Rakstu kr. XV 102, П. Шмидт из балт. **žañbas* (*m* в лтш. не вокализуется!) = лит. *žam̃bas*, мн. *žam̃bai* „край, ребро, острый угол“ Dùsetos: *źámbas* Ruhig Wb. II 108 п. с. *Ecke* — опечатка вм. *źambas* (Mielcke Wb. II 141 п. с. Ecke) Ruhig Wb. II 219 п. с. *Kante*, Mielcke Wb. I 338 „eine Kante am Balken“, balkio *źambas* „eine Kante am Balken“ Mielcke Wb. I 19, *žambas* „poła“ Daukantas Żod. r., *żombas*, mała, paszalys Daukantas Żod. 28 п. с. *ora*, *žambas* „wszelka ostra, kątowata rzecz, np., skwerna *žambas*, stoga *žambas*, siekłos *žambas*“ Kossarzewski Lituanica 211a, kad tu... szyta *żamba* nukirstumey Tataré Pamoksłaj 128, Baltrukas turėjosi motynos *žambo* Valančius Paaug. žm. kn. 63, szilde po sawa *żąmbu* Wajku Kn. 39, capt ir nutwiere jam uź *źąmbą* 76, ginkłą... isz maksztiû isztraukęs po *żąmbą* pasiaut Daukantas Giw. 126, rubû *żąmbą* palytietĩ Daukantas Būdas 158_{15}, jemas jo *żąmbą* „хватает за полу“ Pałąngos Juze 91_{19}, rúbo *żąmbas* Даукша Post. 368, šar̃ko *žam̃bai* „полы, skvernaĩ“ Kvė́darna, Mósėdis.

Некогда слово *žam̃bas* имело в литовском значение „заостренный кол“. Впоследствии с развитием земледелия „заостренный кол“ превратился в современную „соху“: жем. *žam̃bis*, род. *žam̃bio* „соха“ Буга РФВ LXXV 155, Юшкевич Лит. сл. I 107 п. с. *árklas*, „radło“ Akielewicz Głosownia lit. 154 : *žąmbis* „socha“ Daukantas Żod. r., tajsyk mąn *żąmbelį* Daukantas Dajnes 14, Kad tetuszis *żąmbį* tajsę toukart mażós buwau 15, só płatiůjó *żąmbió* Daukantas Tab. aug. 28, Żmones ar źiamę su *źąmbejs* Pałąngos Juze 41_{24}, ar źiamę su maźajs *źąmbejs* 48_{12}, *źąbeli* kiłnosiu 95_{6}, su sziuo *żąmbelu* 95_{7}, tai jų *žambis* Valančius Paaug. žm. kn. 50, it żagrę i *żąmbi* itwerti Wołonczewskis Żem. wisk. I 6, ing *żambi* kinkom arté Ł. Iwinskis Genaw. 181, Màno *žam̃bis* dir̃vą ãria J³ 150,15, pataisýki *žambeliùs* J³ 1018,8 || *žam̃b-r-is* „соха“ Буга РФВ LXXV 155 : *žambris* „árklas“ Auszra 1884 181.

Лит. *žam̃bas* (=гр. γόμφος) принадлежит к этимологической группе лит. *žembiù, žem̃bti* „кроить, резать“ || *žémbiu* (3 pers. *žémbi*), *žémbėti* „прозябать, прорастать“ Буга РФВ LXXV 154 сл.

396. Сл. *zъvati, zovǫ*, р. *звать* Пр I 244. Вместо лит. **žavetojis*, лтш. **sawet* следует писать *žavẽtojas* „чародей“, лтш. *zavêt* „чаровать“.

Лтш. *zavêt* „чаровать, колдовать“ Rakstu kr. III 71, *zavētnieks* „колдун“ l. c., BW 16072,1 (при *zavatnieks* BW 16072 : лит. *žavatis,-ies* „колдун“ в качестве ругательного слова Ylakiaĩ) имеет себе соответствия в жем.: 1) *žaviù, žavėti* „колдовать, чаровать“ Ylakiaĩ, Юшкевич Лит. сл. I 268 п. с. *čerėti*, 399 п. с. *gadìnti*, „czarować“ Kossarzewski Lituanica 58 d : *žãvi* 3 praes. „kẽri“ Юшкевич Лит. сл. I 173 п. с. *at-žinduõlis, žawieti*, czarować Wołonczewskis Žem. wisk. II 163, Kłausinieje ar ira ragãnomis, ar sugieb *žawieti* ir bene *sužawieje* karalienę? Wołonczewskis Prade 228, Cze žmones tebtik i *žawieimus:* saka esąnt raganas kurios gal kitus *sužawieti* Pałąngos Juze 61_{26}, jos *sužavėjo* nekaltas seseris Bs[1] 78, žỹdas vaĩką *sužavẽjo* Kvėdarna, 2) *žavėtininkas* „колдун, чародей (соб. кто занимается чарами — с.-зап. жем. *žavėtės* мн.)“: pĩlnĩ jû kĩjmaj yra kónegû, žyniû, burtinikû, *žawietinikû* Daukantas Būdas 117_{24}, nu *žawietĩniko* 151_{10}. От лит. *žavėti* имеем следующие производные: a) с.-зап. жем. *žavatis,-ties* „ругательное слово «колдун»“ Ylakiaĩ, b) с.-з. жем. *žavėtės* мн. „чары“: *žawietes* „czary“ Daukantas Žod. r., откуда *žavėtininkas*, c) *žavìklis* „чародей, колдун“ (не **žavýklis*, как у Юшкевича Лит. сл. I 267 п. с. *čėrauninkas;* ср. *adìklis, romìklis, durìklis, stumìklis* и др.).

Жем. *žavėti* и лтш. (соб. куронское) *zavêt* „колдовать, чаровать“ не имеют ничего общего с авест. *zavaiti* „зовет, кличет“ и сл. *zovetь* (Ehrlich Zur idg. Sprachg. 48, Brugmann Gr. I[2] 557, Hirt Ablaut 400), так как основным значением литовско-латышского слова было не „звать“, а „портить, губить“ (ср. Юшкевич Лит. сл. I п. с. *gadìnti*), *Žavėti* принадлежит к той же этимологической группе, что и лит. *žavinù, žavinti* „убивать, умерщвлять“: *žavìnti* „hinwürgen“ Kurschat D.-lit. Wb. I 650, II 69 „morden“, *žawinù* „ich bringe um“ Ruhig Wb. I 185, II 352 п. с. *tödten* = *žawinu* „ich strafe am Leben“ Mielcke Wb. I 349, Herodas Bernelio ieſchkos *nuſzawinti* Bretkũnas Post. I 102, *pažawíno* nówitoius anûs Даукша Post. 352_{27}, ſmertis mus teyp *žawina* Kn. Nobaż. 231, darbas *žavina* be at-

lydos mus Auszra 1885 317, gaidį... *nužawinti* Rheſa Aiſópas 5 || лтш. *zàudêt* „терять“ || лит. *žūti* „гибнуть“.

397. *Звездá* Пр I 245. Если в лит. *žvaigždẽ* и лтш. *zvàigzne* „звезда“ *g* является корневым (не „вставочным“), что весьма вероятно в виду лтш. *zvaīgala* „корова с белым пятном в роде звезды на лбу“ (Endzelin IF XXXIII 114), то в таком случае для жемайтской (и отчасти зап.-аукшт.) формы *žvaizdẽ* придётся предположить фонетическое упрощение группы *gžd* в *zd;* ср. жем. *žvirzdas* „дресва, крупный песок“ при вост.-аукшт. *žvirgždas,* лтш. *zvìrgzdi* „дресва“. С лтш. *zvaīgala* ср. лтш. *zvīgul'uot* „сверкать, блестеть“ = с.-зап. жем. *žvỹguliuoti* „т. с.“ Šalantaĩ : лтш. *zvidz* BW 33672 „сверкает, блестит“ из балт. **žvigįa.*

Балтийский корень *žvaig-* || *žvig-* „сверкать, блестеть“ является распространенной разновидностью корня *žvai-* || *žvi-,* оставившего следы своего существования в 1) ю.-вост. жем. *žváinas, žvainà* adject. „с белой пежиной поперёк глаза“ Буга РФВ LXVI 254 : *žváinas* arklỹs или *žvain-ãkis* Kvėdarna = с.-зап. жем. *żwajn-akis,* żwajrakis „białooki“ Daukantas Żod. r., 2) с.-зап. жем. *žvýnos,* род. *žvýnų* „чешуя“ Salantaĩ || *žvýnai* Kvėdarna „чешуя (соб. нечто блестящее)“ : лтш. *zvīnas* мн. „чешуя“ BW 10377 ; ср. лтш. *zvīgzn-* „чешуя“ (: *zvidz, zvīgul'uot*) в līdecińa *zelt-zvīgznīte* „щука, у которой золотая чешуя“ BW 30807, 8 var., 3) лтш. *zviedras* acis „сверкающие, блестящие глаза“ BW 20280,10; 23424,2 из балт. *žvei-d-,* 4) лтш. *zveiras* acis „т. с.“ BW 13088, 14392, 14479, 20280,9,12; 20979, 23424,5.

Родство балтийских слов возможно с гр. φαῖνοψ, φαιδρός Буга РФВ LXVI 254.

H. Ehrlich Zur idg. Sprachgesch. 30 лит. *žvaigždẽ* выводит из и.-е. **ĝhu̯aiq* + *z-d-* и сопоставляет с греч. φαικός „блестящий“ Sophokl. fr. 1002.

398. *Железо* Пр I 227, Эндзелин Сл.-балт. эт. 194, Mikkola Ursl. Gr. I 77. Название железа известно литовскому языку в двух формах: *geležìs* и *gelžìs.* Первая форма исключительно аукштайтская (верхнелитовская), а вторая — жемайтская (нижнелитовская). Форму *gelžìs,* вин. *gélžį,* род. мн. *gelž-ų̃* (первоначально консонантная основа!) преимущественно употребляют жемайты, а из западных аукштайтов её знают только ближайшие соседи жемайтов (Tilžė „Тильзит“ в Прус. Литве). *Geležìs,-iẽs, gẽležį,* им. мн. *gẽležes,* род. мн. *geležų̃* Dùsetos, Ušpã-

liai, Lìnkmenes, Seinaĩ (соб. *ģelaž-*, где *la* = *ła* из *łe* из *le*), S. Naũmiestis, Veliuonà : *geležies* род. ед. Bs[1] 31, 168, *geležų* род. мн. Bs[6] 255, nusipirko daug *geležiẽs* Schleicher Lsb. 213, *Geležìs, ês*, f. das Eisen Ruhig Wb. I 38, II 116, trapi *geležis* „sprockicht Eisen" Mielcke Wb. I 301, *geležís* Даукша Post. 581_{27}, kiétai *gelažii* dat. sing. 176_{8}, giałažis Kn. Nob. 47 (Лхр 84_{33}), *gelležìs* ferrum Klein Gram. 66, *giałežis* „ferrum" Szyrwid Dict. 448 п. с. *żelazo*. Куршатов вин. ед. *géležį* D.-lit. Wb. I 14 п. с. *abhärten*, 89 п. с. *anziehen* имеет „акут" вместо „циркумфлекса" (ср. *gẽležį* Dùsetos, S. Naũmiestis) из формы без второго *e*, т. е. из *gélžį*. По свидетельству Куршата, *gelžìs* в западном аукштайтском говоре окрестностей Тильзита (Tilžė) является словом женского рода, между тем как в жемайтских говорах *gelžìs* мужеского рода : kíetas *gelžìs* Alsėdžiai, Kvėdarna, Salantaĩ, Vievìrženai, nujau imk stiprį pejlį arba *gelžĩjs* klingį Daukantas Ape sodnus 85, Ir *gélžĩs* nudeł Daukantas Apinìû aug. 44, *gélžĩs* szałtas Daukantas Ugnęs kn. 21, *gelžĩs*... retas Daukantas Būdas 209_{25}, *gelžęis* noragas (= norãgais, -as = ās из -ais) arte Лхр 191_{30}, *gielžis* imestas i ugni nusikrata rudiemis Wołonczewskis Tam. 86_{8}.

Общелатышскою формою названия железа является *dzèlz(i)-s* : род. ед. *dzelz-s* BW 15054, 25902, род. мн. *dzelzu* (= лит. *gelž-ų̃*) BW 3712; 13646,10; 15224, 15906, 18042, вин. м. *dzelzis* BW 14562, тв. мн. *dzelzim* kalt BW 16624, мест. мн. *dzelzīs* BW 29811. Но часть восточно-латышских говоров знает форму и со вторым *e*, т. е. *dzelez(i)s* Эндзелин Изв XIII,4 180. Жем. *gelžìs*, лтш. *dzèlz(i)s* и пр. *gelʃo* „железо", повидимому, возникли в отдельной жизни каждого языка из балт. *gelež-*, ср. лит. *vélnias* из **vél'nas* = др. лит. *vẽlinas* „чорт", лтш. *pẽrklis* из *pereklis* „гнездо", пр. *wesliskan* „радость" при *wessals* „рад, веселый".

От *gel(e)žìs* получили себе имя следующие географические названия : 1) лтш. *Dzelzava*, ср. BW 12868,4; 2) жем. *Gelžė́* — болото вблизи м-ка Raudėnai Шав. у.; 3) *Gelžių pelkė* — болото „na NO od Janopola między dwoma długiemi rzędami pagórków" Kossarzewski Lituanica 125a; 4) *Gelžýčiai* (соб. жем. *Gelžýtā*) — a) болото деревни Alkupis приход Kvėdarna Россиен. у. и b) деревня в прих. Tvẽrai Тельш. у. : *Gelžītej* — wieś par. Twerskiej w okolicach Drabukszt Kossarzewski Lituanica 159c; 5) *Gelž-upis* — болото деревни Lėgaĩ в прих. Rietãvas Росиен. у.; 6) *Gelžiaĩ* —

дер. в прих. Krãžiai Росиен. у.; 7) в „Алфавитном списке населенных мест Ковенской губернии“ Ковна 1903 отмечены следующие населенные места от *gel(e)žìs* : *Гележники, Гележишки, Гележи* (= *Gelãžei* из *Gelẽžiai*), *Гележиня* || *Гельжи, Гельжине, Гельжице.*

399. *Жень* = лит. *genỹs*, лтш. *dzenis* „стремянка, лазиво, снасть для лаженья борти, добычи мёда“ Буга РФВ LXXV 156. В латышском рядом с *dzenis* BW 30369; 30738,1 встречается параллельная форма *dzēnis* с долгим *ē* (BW 30283; 30331,1; 30409, 30738). При монофтонгическом *genįa-* || *gēnįa-* имеется загадочная дифтоническая форма *geinįa-* : лит. *geinỹs* = лтш. *dzeinis* „жень“ РФВ LXXV 156, BW 30394, 31823.

Лит. *geinỹs*, род. ед. *geĩnio* „жень“ Merkìnė (Мереч) Трок. у. Вил. г. : *geinys* drawininkû „Knecht, der Bienenwarter“ Ruhig Wb. II 227 (= Mielcke Wb. II 303), *geinis* (следует читать *geinỹs*), lùnkų virvẽ (Brod.), Beutener Strick Kurschat D.-lit. Wb. I 232b, „die *Geynen*... darmit sie die Beute besteigen“ в акте 1604 г. Mit I 36.

400. Сл. *žepa*, р. *жóпа*. Если основным значением слова *žepa* было то же, что и польского *dupa* „podex“ (др.-ц.-сл. *dupina* „caverna“, р. *дупло́*), то оно может быть родственно авест. *gafya* „бездна, пропасть“ Fick I⁴ 400.

401. Сл. *žerxъ*, р. *жéрех* || жен. р. *жерёха* „род хищной рыбы“ из и.-е. *gʷer-so-* || *gʷer-sā-* : лит. *géršė* „цапля, ardea“ Ruhig Wb. I 39, II 290, Kurschat D.-lit. Wb. II 127 „Reiher“ из и.-е. **gʷer-s(į)ē* к гр. βορά, лат. *voro*, сл. *žьrǫ*, *žerti* „жрать“ || вост.-лит. *prã-garas* „прожора“ Буга РФВ LXXV 156.

402. Сл. *žer-dlo*, р. *жерело́* Пр I 230 : лит. *gerklẽ*, вин. *geřklę* (жем. — Alsėdžiai, Kvėdarna, Salantaĩ, зап. — S. Naũmiestis) или *gérklę* Dùsetos „горло; жерло“ || *gérklos*, род. *gérklų* „глотка“ Kvėdarna : лит. *in-gérklis* Dùsetos = лтш. *iẽ-dzẽrklis* „жерло верши“ Rakstu kr. XV 76 (при лтш. *dzẽrt*).

403. Сл. *židǫ*, *žьdati*, р. *ждать* Пр I 223 : лтш. *gàidît* или *gaĩdît* „ожидать“ Endzelin IF XXXIII 111.

404. *Жúла* Пр I 232. Что сл. *žila* восходит к балтийско-славянскому **ginslā*, нисколько не доказывает жем. *gįnsla*, так как в жемайтском в некоторых случаях назалируется и старое *ī*; ср. жем. *trįns*, *skįnsts*, *didįnsis* из *trỹs* „три“, *skýstas* „чистый“ (part. perf. pass. к *skyd-* „отделяю“), *didỹsis* „большой“ (определенная форма от *dìdis*). Жем. *gįnsla*, как показывает пр.

-gislo (без *n!*) „жила“, восходит к балт. *gī-slā* (ср. р. *жúца*, лит. *gijà*) = лтш. *dzîsla* Rakstu kr. XV 76.

405. Сл. *žьltъ*, *жолтый* Пр I 226 : жем. *geĺtas*, аукшт. *geltónas* = лтш. *dzęltãns* „жолтый“ Rakstu kr. XV 75 || *dzęltât* „красить жолтою краской“ l. c. : лтш. *dzeltęnaîs* vanags „falco tinnunculus L., der Turmfalk“ Rakstu kr. XVII 62 || *dzeltēna* vārpa „жолтый колос“ Bielenstein Lett. Spr. II 35. Жем. *geĺtuoju*, аукшт. *geltonuoju* (Dùsetos) „становлюсь жолтым, желтею“.

406. Сл. *žьrstva*, р. зап. *жерствá* „дресва“ из и.-е. **gh$_e$r-s--tu̯ā* : авест. *zarštvā-* „камень“, гр. χερμάς „булыжник“, χέραδος „хрящ, гравий, саб., марс. *herna* «saxa“ = р. *гверстá* : лит. *žvirždas* „дресва, гравий“.

407. *Жир* Пр I 233. Вм. лтш. **dziras* „пирушка“ следует писать *dzīŕas* (ср. вин. ед. *dzīŕu* dzēra Rakstu kr. XVI 234) или *dzìres* „попойка, пирушка“ Endzelin IF XXXIII 108. Лтш. слово не имеет ничего общего с *жиром* (: *жить*, *жито*, *гой*), так как оно является производным от лтш. *dzeît* = лит. *gérti* „пить“; ср. с.-зап. жем. *gėrynė* „попойка, пирушка“ : *gierine* Daukantas Žod. 10 п. с. *convivium*, *gierine* arba půta Э. Вольтер Лхр 192_{31}, kieł *gierinę* Э. Вольтер Лхр 192_{30}, kórę *gierynę* szenden dar ĩsz Gódĩszko żodio weselĩ (linksmybe) wadĩn Daukantas Būdas 52_5, į *gėrynę* Daukantas Liet. ist. II 128_5, žmonės ... vadino tokią *gėrynę* lokučio krikštynomis Valančius Paaug. žm. kn. 10.

408. *Жесть* Пр I 231 по показанию латышского языка восходит к др.-р. форме с глухим, т. е. к *жьсть*. Из др.-р. *жьсть* было заимствовано вост.-лтш. *zyśtę* из более древней формы *zist(i)s* жен. р. : *zystie* Kurmin 8 п. с. *blaszka* || *zystiniks* „blacharz“ l. c. Но откуда дославянское **gisti-s* или **gĩktis* „жесть“? Не скрывается ли под **gĩktis* „жесть“ название какого-то металла? Ср. с.-зап. жем. *geišis* или *geišys* „сталь“ : plijnas, arba *gejszis* „bułat“ Daukantas Żod. r., wargó wargą remdamis nómusĩ, dĩrwosĩ ĩr gĩriesĩ newen netĩžo; bet i *gejszį* sópentieję Daukantas Būdas 33_{15}.

Сл. *žьstь* „жесть“ : лит. *geĩšis* „сталь“ = жем. *skárdas*, лтш. *skārds* „белая жесть“ : пр. *scarstis* „олово“.

409. *Жито*, срб. *žîto* „frumentum“ Пр I 233, Pedersen Vgl. Gr. I 58 из и.-е. **g^{w}ei-to-m* (: корень *g^{w}ei-* „жить“ Brugmann Gr. II,1^2 410). Пр. *geits* „хлеб“ в виду вин. ед. *geytien*, *geitien* восходит не к балт. **geíta-s*, а к **geitį̃a-s*, ср. пр. *tīrts* „третий“

из балт. **tiřtịa-s* || жем. *svèts, trèts* из балт. **svetịa-s* „svẽčias, гость“, **tretịa-s* „trẽčias, третий“.

Ту же ступень, что пр. *geits*, представляет и лит. (с.-зап. жем.) *gėivėjuos, gėivėties* „приходить в чувство, оживать“ Salantaĩ || лтш. (соб. куронское) *dziewa* BW 10487, 15132 или *dzieve* BW 31275 „жизнь“, *dzievāt* „жить; работать“ BW 9412, 11100 и др.

410. Сл. *živъ*, р. *живóй* Пр I 234 = лтш. *dzîvs* BB XXIX 178, лит. *gývas* „живой“ из балт. **gīvá-* (= др.-инд. *jīvá-*). В литовском имена прилагательные типа лтш. *pìlns* (= срб. *pȕn*) „полный“ и лтш. *nuôgs* (= р. *нагóй*) „голый“ совпали. Некогда литовцы, напр., в дат. ед. говорили *pìlna-m(ui)* = лтш. *pìlnam*, р. *пóлному*, но *nuogá-m(ui)* = лтш. *nuôgam*, р. *нагóму*. В современном литовском языке слова категории **pìlnam* целиком перешли в категорию *nuogám* || *vienám* = лтш. *viênam*, т. е. **pìlnam* изменилось в *pilnám*. Следы категории *pìlna-m* сохранились отчасти в говсре Даукши XVI века (у него, напр., dat. sing. *tũla-m, añtra-m*), а в современном языке в некоторых производных образованиях; ср. adverbia с.-зап. жем. *pìlnai* (лтш. *pìlns*), *kiáurai* (лтш. *caũrs*), вост. (Dysnà) и зап. (S. Naũmiestis) *tìkrai*, общелит. *greĩtai* при с.-зап. жем. *nuogaĩ, gyvaĩ*.

Лит. *gýti* (= сл. *žiti, жить*) : лтш. *dzît* „заживать“ Rakstu kr. XV 76 предполагает балтийский инфинитив *gī-teí* (с ударением на окончании и с „акутованною“ долготою в корне *gī-*).

При медиальном **gī-teí* „заживать“ должно было существовать в балтийском и активное **gei-teí* (с акутованным *gei-*, м. б., из и.-е. $g^{w}ēi$- или $g^{w}eiə$-) „давать жить, давать заживать“. Последнее сохранилось в лтш. *dziê-dê-t* „лечить“. Med. *gītei* так относится к act. *geiteí*, как лит. *lýti*, лтш. *lît* „идти дождю (соб. литься)“ относится к лит. *líeti*, лтш. *liêt* „лить“.

411. *Жлýкто* Пр I 234 курск. и херс. гг., севск., *жлýкта* обоян., смол. = б.-р. „nowogr. *żłukto, a*, neutr. mówimy w Litwie: *złukto*. Jest to naczynie drewniane z otworem u boku, lub spodu, do którego kładą się chusty, lub płótno niebielone, sypie się popioł, rzucają się rospalone kamiene i robi się tym sposobem ług“ J. Czeczot Piosnki 96 = м.-р. *жлýкто*, пл. *żłukto* „бук или кадка, в которой парят бельё“. Р. (б.-р., м.-р. и в.-р.) и пл. слово *żłukto* является заимствованием из литовского языка, где существуют две альтернирующие формы — *žlùktas* „кадь для

бученья белья“ и *žlaũktas* „однодонная кадь квасная с отверстием во дне, затыкаемым длинною палкою“ Буга РФВ LXVI 254.

Лит. *žlùktas* || *žlaũktas* принадлежат к этимологической группе лит. *žlungù, žlugaũ, žlùgti* „мокнуть; класть бельё в бук (соб. давать мокнуть); стирать бельё“: *žliaũgia, žliaũgė, žliaũgti* „1. сильно течь; 2. мочить; 3. прожорливо есть (о скоте) мочоное сено, солому“ РФВ LXVI 253 из балт. *žleug-*.

Потомство балтийского корня *žleu-g-* „течь; мокнуть“, перечисленное мною в РФВ LXVI 252 сл., в настоящее время может быть дополнено следующими новыми данными: **I.** лит. *žlaug-*, где *au* из и.-е. *ou*: 1) *žlaũkčiai* мн. „дробины, солодины“ = ю.-вост. жем. *žlaũkt̃ā* Kvėdarna; 2) *žlaũktas* „alùdaris kùbilas, trikõjis, dugnė netolì krãšto skylė, užkišamà ìlga lazdà (volė)“ Taurãgnai, Linkmenes = *girinė* Dùsetos; 3) *žlaũktai* „дробины, солодины“ Schleicher Lsb. 78: *žlauktaj* arba tirsztimaj „gaszcz“ Daukantas Žod. r., Wargstam kajp pelie po *žlauktus* Daukantas Apiniû aug. 47; **II.** *žliaug-*, где *iau* из и.-е. *eu*: 4) *žliaũktas* „нечто мокрое“: *žliaũkts* žmogùs palìka. Šlãpias kaĩp *žliaũkts* Šakýna; 5) *žliaũgia, žliaũgė, žliaũgti* „deszcz pada bez przerwy“ Kossarzewski Lituanica 58d: Ansaĩ *žliaũgia* balsomìs „ревет“ Юшкевич Лит. сл. I 188 п. с. *balsomìs, į-žliaũgti* „намочить“ l. c. 675, *beźlaugdama* sudriekina „проливая слёзы“ Wajku Kn. 87 (pradieje didej *zlaugti* „плакать“ l. c. 85 — опечатка вм. *žlaugti*, т. е. *žliaũzti*), Kàd lỹja — nèt *žliaũgia* „сильно течет“ Dùsetos, Galvìjai *žliaũgia* „õtriai šlãpia ką̃ ėda“ Jõniškis; 6) *žliaũktys* мн. „дробины, солодины“ Kurschat Gram. 38, D.-lit. Wb. II 232 „Träber“: *žlaugtys, cziû* „die Träber“ Mielcke Wb. I 345 может восходить как к *žlaug-*, так равно и к *žliaug-*; **III.** *žliug-* || *žliūg-* с „мягким“ *l* из *žliaũgti*, балт. **žleugteĩ*; 7) лтш. *žl'ûga* „Wasserguss“ Rakstu kr. XVII 66; 8) лит. *žliūgas* „zawsze mokry“ Anykščiaĩ (Kossarzewski Lituanica 240b): Kaĩp *žliūgas*... į lóvą atsitėškė Юшкевич Лит. сл. I 156 п. с. *atsitėkšti*: *žliūgai* — añt viẽtas, vándenia prisisuñkę, supùvę, prižliuřkę pũsrai, *Žliūgų* teñ priviřtę Šakýna; 9) *žliūgė, žliūgę* „мокрица“ Dùsetos, Linkmenes: *žlugia* „mokrzyca“ RŽ, т. е. диал. *žliūgiã*; 10) *žliùginas* „совершенно мокрый, с кого вода течет (žliaũgia)“: Parejaũ vìsas *žliùginas* — kàd pérlijo! „kàd rũbai nèt čiùrkši“ Dùsetos, *žlūginas* „zmokły“ Kossarzewski Lituanica 240b (Anykščiaĩ; ¯ обозначает место ударения), *žl'uginas* „zupełnie zmokły, mokry“ Kossarzewski Lituanica 59a; 11) *žliùginti* „kochend brühen“ Kurschat Gram. 38,

Labaĩ išálkęs kàd *žliùginau*, taĩ *žliùginau* (хлебал) — išėdžiau dù trìs bliūdùs Šakýna; 12) *žliūgis* „мокрица“ Kvėdarna : *žlugiey* „mokrzyca. Alsine“ Paszkiewicz Słown.; 13) *žliungù*, *žliugaũ*, *žliùgti* „становиться мокрым, мокнуть“ : pieva *pažliùgo* Dùsetos, kraujaĩs *pažliùgęs*, voll geronnenen Bluts, bluttriefend Kurschat D.-lit. Wb. I 251a || *žliukstù* (?? *К. Б.*, обыкн. *žliungù*), *žliugaũ*, *žliùkti*, triefend nass werden Kurschat Gram. 325; **IV.** *žlug-* || *žlūg-* : 14) *žlùgas* „щолок (šármas)“ Pandėlỹs, Panemunėlis; 15) *žlúgauti* „всхлипывать“ : *žlugáuju*, schnucken beym Weinen Mielcke Wb. II 422; 16) *žlūgės* „мокрица“ : *žlugės*, ein Kraut Mielcke Wb. I 345; 17) *žlugėti* „мокнуть“ : žlùgtis *žlugėjo* „бельё находилось в буке“ Salantaĩ, wiresnibe... *žlugiedama* skomies lapumusĩ niekino tù žinĩ Daukantas Giw. 145_{14}; 18) *žlùginu* žlùgtį „бучу, стираю бельё“ Kvėdarna, Salantaĩ : *žluginù* Daukantas Žod. 23 п. с. *lavo*, Márškinius *žlùgin*, šùtin, skalb Šakýna, *žlugginu*, ich bücke, wasche Kleider mit Lauge Ruhig Wb. I 188, II 393; 19) *žlūgis* „мокрица“ Kvėdarna : *žlugis* „ślaz“ Daukantas Žod. r.; 20) *žlūgsóti* „стоять разлившись (о роде)“ : slūgso, *žlūgso* vanduõ rugiuosè Síesikai || *žlugsóti* „т. с.; мокнуть“ Salantaĩ : Paviĩtęs pėlkė (loc. sing.) mėdis *žlugsójo* — vandeñs prisigėręs takšójo. *Žlùgso* pėlkė (nom. sing.) kėlio vidurė. Kraujų̃ latàkai *žlugsójo* Salantaĩ, idant... goslibo *žlugsotum* Daukantas Giw. 89_{21}, goslibo *žlugsoię* 173_{11}, ię nu goslibos griesę, kuriojĩ buwo jau pradiejusi *žlùgsotĩ* 224_{14}; 21) *žlùgtas* „1. бученье белья, стирка белья со щолоком; 2. кадь, в которой бельё бучат“ S. Naũmiestis, Юшкевич Лит. сл. I 6 п. с. *aketė*, 69 п. с. *apsilakamiežyti*, 91 п. с. *apšùtinti*, 235 п. с. *brýdoti*, 254 п. с. *burkti*, 675 п. с. *įžlùgti* : *žlugtas* „żłukto“ Kossarzewski Lituanica 59a, *žluktas* „eine Bückwäsche“ Ruhig Wb. I 188, *žlugtą* ſkalbti „bücken, mit Lauge waschen“ Mielcke Wb. I 345, dvì seselì *žlùgtą* skalbė J[3] 83,10, skalbė karaliaus mergos *žlugtą* Bs[1] 97, paupėje kas žin kas *žlugtą* skalbia 102; 22) *žlugtė* „бук“ = вост. *žluktia* „żłuktowka, kubełek o trzech nogach, mający w dnie czop“ RŽ; 23) *žlungù*, *žlugaũ*, *žlùgti* „1. бучить бельё, стирать Dùsetos; 2. обтекать водою, мокнуть Kvėdarna“ : žlùgtį *žlùgt* Dùsetos, *žlugti*, skalbti Kossarzewski Lituanica 96b, *žlunga* „żłukcie“ *žlukt* „wyparzać ługiem chusty, żłuktać“ RŽ, *žlungu*, *žlugti* „żłuktać“ Kossarzewski Lituanica 58d || *žlungù*, pompstù Daukantas Žod. 2 п. с. *adaquo*, wándenu *pažluggęs* Ruhig Wb. II 394 п. с. *wassersüchtig*, т. е. vándeniu *pa-žlùgęs*, *pažluggęs*, *gufi* l. c. 394 п. с. *wässerig*, žlu-

gáudam's, *žlugdam's*, verkė „er schnuckte im Weinen“ Mielcke Wb. II 422, т. е. žlůgaudams, *žlùgdams* weřkė, *Pažluggęs* médis „Holz, das viel Wasser in sich gezogen hat“ Ruhig Wb. I 188, *Pažluggimas* kuno „die Wassersucht“ l. c. 189; 24) *žlùgtis,-čio* = *žlùgtas* : šiñdiei móteres *žlùgtį* veléja Dùsetos, *žlùktį* žlugĩno Daukantas Būdas 21_{32}, т. е. *žlùgtį* žlùgino Kvědarna, Salantaĩ.

В.-р. *жлук* курск., обоян. „раскалённый камень или чугунное ядро, употребляемое для бученья белья“ (Акад. слов.) или „бук“ (Даль) является заимствованием из лит. *žlùgas* „щолок“. Лит. *žlùgas* при заимствовании перешло в *жлук*, а не в **жлуг*, по той причине, что малорусское и южновеликорусское *к* более напоминало литовское *g* (взрывное), чем м.-р. и ю.-в.-р. *г* (фрикативное).

412. Срб. *žuboriti* „журчать“ Ильинский Изв XVI,4 25 из и.-е. **ĝheu-b(h)-or-* к гр. χέω, др.-инд. *juhṓti* : лтш. *žaut* „Wasser in grosser Menge giessen“ (BB XIV 132) Endzelin IF XXXIII 126, KZ XLIII 27 из балт. **žeu-tei-*.

413. *Жудá* Пр I 236 : лит. (с.-зап. жем.) *žiaudùs* „суровый; шероховатый, негладкий“ Mósėdis, *žiaudus* vėjas „суровый, холодный северный ветер“ Daukantas Liet. ist. I 388, sziaurę̃s ar kittĩ *žiaudĩ* wiejej Daukantas Ape sodnus 19, *žiaudĩ* žijmos spejgaj 24, ôr's yra... *žiaudùs* ir nepatogus 80, szałnas ir *žiaudùs* oras 80, *žiaudus* ůras Daukantas (Вольтер Об этн. поезд. 127_{15}), nu *žiaudio* sziaurio Daukantas Būdas 48_{23} (Leskien Bild. 588, 259), sùła... tùr wissadôs skomą gižį ir *žiaudį* Daukantas Ape sodnus 160 „прокислый и острый вкус“, *žiaudùs* Daukantas Žod. 2 п. с. *acerbus*, *žiaudùs*, žiaurùs „chropawy“ Daukantas Žod. r. || с.-зап. жем. *žiaudrùs* „суровый, пронизывающий, острый; шершавый, неровный“ : nuraszė... *žiaudrią* gromatą karaliui Daukantas Liet. ist. II 185, Oda pasiliekta suputusi su *žiaudriais*, pasišiaušusiais plaukais ant visuomet Veitas Gyv. 81 : *žiaudrùmas* „chropowaty“, *žiaudrěti* „chropowaciеć“ Kossarzewski Lituanica 39a.

Слабая ступень от *žiaudrùs* сохранилась в с.-зап. жем. *žiudrùs* „шершавый, негладкий (šiurkštùs)“ Mósėdis и *žiudrěti* „становиться шершавым“ : *nužiùdro* rañkos nũ bùlvių rinkìmo Alsėdžiai[1].

[1] [Žodžiu *жудá*, matyt, tekstas neturėjo baigtis, nes rankraštyje K. Būgos ranka užrašytas tolimesnės pastabos numeris ir palikta 20 neprirašytų puslapių. — *Z. Z.*].

* * *

1. *Аренда* Пр I 8. Лит. вост. (Dùsetos) ***rindà***, род. ***riñdos*** „аренда“ (из ****rendà***; говор, в котором *en* изменилось в *in*) предполагает белорусск. форму *рéнда* (ср. севск. *рéнда*).

2. *Везти* Пр I 69. Др.-пр. *abaſus* (Voc. 294), *abbaſ* (Grunau 63) „повозка, телега (Wagen)“ и зап. лит. (Naũmiestis Сув. губ.) *abazẽlis* dim. „детская повозочка, коляска“ показывает, что у славян соседей балтов слово *обоз* кроме обычного значения имело значение „Wagen“ (повозка, телега).

3. *Вúсеть* || *весить* Пр I 85, как восходящие к и.-е. *veiḱ-* || *voiḱ-*, не могут иметь никакого отношения к лит. *vãšas* (*ąnszas* диал. из *vanšas* = гр. ὄγκος) из балт. ****vanša-s***. *Вис-* || *вес-* следует сопоставлять с др.-инд. *viça-ti* „eintreffen, kommen“. Что касается значения, то ср. нем. *Wage*, *Gewicht* и *be-wegen*.

4. *Витать* Пр I 85. Лит. *vitóti*, *vitavóti* несомненно из польск. „Угощать“ по-чисто-литовски *váišinti* и *myléti*. Лтш. *vitêt* (а не ****vītēt*** как у Пр и Р. Брандта РФВ LXXIV 352) „пить за здоровье, угощать“.

5. *Вóлоть* Пр I 93. Лит. *valtis* (ударение не засвидетельствовано, см. Nesselmann Wb. 49) имеет значение не „пряди, пряжи“, а „рыболовной сети“: здесь нем. слово Garn = Netz.

6. *Выжлец* Пр I 103. Пр. ***wuyſis*** ***(wuysis)*** — не „добрый“, а „сторожевая собака“. ***Wuyſis*** заимствование из слав. языков (resp. польск.): ***uy***, т. е. ***ui***, из ***ы***; ср. пр. ***zuit*** „довольно, достаточно“ из пл. *syto* „сыто“.

7. *Глина* Пр I 126. Вм. *glòmės* следует писать *glėmės* (ср. разные формы у Юшкевича Лит. сл. I 707 п. с. *glėima*).

8. *Груздь* Пр I 162. Лит. *grūzdas* (не ****grùzdas***, напр. в Dùsetos) в виду долготы гласного *u* из русского.

9. *Груша* Пр I 163. Вост. лит. (напр., Dùsetos Новоалекс. у.) *grūšnià*, род. *grūšnios* „дерево и плод“ указывает на б.-р. ****грýшня***; ср. севск. *грýшня*.

10. *Гуз* Пр I 168. Вм. лит. *gužas*, *gužikas* следует писать *gùzas*, *guzikas* (оба слова из польск.).

11. *Дёготь* Пр I 177 из литовского Фасмер Roczn. Slaw. III 265.

12. *Дед* Пр I 207. Вм. *dedas* (лит.) следует писать *diẽdas*, без ударения *diedas* (*dẽdas* Бругманн, *dìedas* Куршат).

13. *Ёлкий* Пр I 214. Лит. *jãlus* „горьковатый“ и лтш. *ẽls* не существует. „Ёлкий“, „горьковатый“ у литовцев называется *ogùs, laiškùs, aitrùs*. Лтш. слово следует писать *jẽls*. Существует лит. *gẽlas* (pienas) „сладкое = свежее (молоко)“ и *jẽlà* (mėsà) „живое [без кожи] (мясо)“, ср. Юшкевич Лит. сл. I 702. *Gẽlas, jẽlas* из латышского.

14. *Клýня* Пр I 318. Вм. лит. *klūnas, klónas* следует писать *klúonas*, мн. *klúonai (klūnas)* „ток; гумно“.

15. *Кнѣсъ* Пр I 324. Вм. лтш. *knēse* нужно писать *knēze (knēſe)* : здесь *z (ſ)* = р. *з*, т. е. читается *кнезе*.

16. *Кол* Пр I 340. Лит. *kuõlas* „кол“ в виду *uo* не может быть заимств. из слав. яз. Сл. *kolъ* : лит. *kuõlas* = лат. *jocus* : лит. *iuõkas*.

17. *Ком* Пр I 343. Лит. *gumulỹs* (не **gumulis* как у Пр), обыкн. *gùmulas* „ком“ не из польского. *Gùmulas* || *gùmuras* „ком“ (ср. Юшкевич Лит. сл. I п. с.).

Ср. лат. *cumulus* || лтш. *kumurs* „куча, толпа, множество“ || лит. *kùmuliuotis, kumúotis* „окутываться“.

18. *Копа* зап. Пр I 349 „сходка, толпа“ (и „род суда, судебного разбирательства“ Литов. метрика) из лит. *kúopa* „собрание, сходка; толпа“ = лтш. *kuõpa*.

19. *Крупа* Пр I 395. Вм. лит. *kropà, krõpos* следует писать *kruõpos (krůpos)* „крупá“, *kruopà* „одна крупинка, одно зернышко крупы“. *Kruõpos* из русского.

20. *Кудель* Пр I 405. Вм. лит. *kõdas* следует писать *kuõdas (kůdas)*. Лит. *kuodẽlis (kůdẽlis)* из русского.

21. *Купа* Пр I 413. Вм. прусск. *kaufa* должно быть персидское *kaufa*.

22. *Куст* Пр I 421. Вм. *kóksztas* следует писать *kúokštas, kúksztas*; лит. *uo(ů)* может восходить и к и.-е. *ōu*.

23. *Лазина* Пр I 429. Вм. лтш. *lēss, lēsns, leśens* следует писать *lēzs, lēzns, lēzens (lēſs, lēſns, lēſens)*, где *z (ſ)* = р. *з*. *Lēsa* „песчаная отмель“ имеет *s* = р. *с*, а потому не может быть связываемо с *lēzens* etc., где *z* = р. *з*.

24. *Лелек* Пр I 445. Вм. лит. *lelis* следует писать *lẽlis*.

25. *Лещ* Пр I 450. Лтш. *leste* из литовского языка, а в литовском из лтш. *plekste*.

26. *Лоб* Пр I 462. В прус. слово *lobis* „череп“ не существует; есть только *arglobis* (Voc. 76) „темя, макушка, vertex = лит.

viršùgalvis“. Этимология слова *arglobis* не установлена; делят и *ar-globis* (лит. *glóbti*).

27. *Лони* Пр I 468. Лит. *alė* из б.-р.

28. *Луб* Пр I 473. Формы *lóbas* нет; существует только лит. *lúobas (lúbas)*, мн. *lúobai*.

29. *-лучиться* Пр I 481, как имеющее *у* из и.-е. *ou (au)*, не может находиться в родстве с пр. *perlānkei*, лит. *per-leñkis*.

30. *Лыко* Пр I 483 из и.-е. **lūko-m* (без нос. инфикса): лит. *lù-n-kas*, др.-инд. *lúñcati* с инфиксом. *Лыко* не имеет никакого отношения к лит. *lenkiù* „гну“. Корень *lūk-* „драть“ (лыко драть) : *lenk-* „гнуть“.

31. *Лев* Пр I 485. Лтш. *l'auns* „злой, дурной, лихой; левый“ = лит. *liaũnas* „гибкий“, *ne-liaunaĩ* (rẽkia) adv. „очень (кричит), черезчур“. Слово не слав. происхождения.

32. *Лют* Пр I 495. Вм. лит. *lutis*, *lutingas* следует писать *liūtìs*,*-iẽs* f. „непрерывный дождь (Dùsetos); ненастье (Szyrwid Dictionarium Vilnae 1713 п. с. *Niepagoda* [Tempestas, perturbatio coeli])“, *liūtìngas* „дождливый (Dùsetos); ненастный (Szyrwid)“, напр. *liūtìngi mẽtai* „дождливый год“. Лит. слово находится в родстве с пл. *lunąć* „1. лить струею, ручьем (*Lunąć* na kogo wodą), 2. потечь ручьем, политься обильно (z niebios *lunęły* rzęsiste deszcze)“. *Lu-ną-ć* предполагает **luć;* ср. *dunąć*, *dýнуть*: *дуть*; *plu-nąć* : *pluć*. **Luć* из и.-е. **leu-tēi* „лить; течь струею, ручьем“.

Лит. *liūtìs* : **liauti* (= пл. **luć*) = лит. *pjūtìs* „резь; жатва“: *pjáuti* „резать; жать (хлеба)“ = лит. *grūžtìs* „резь (в животе)“: *gráužti* „грызть“.

Liūtìs не имеет никакого отношения к сл. *лютъ*.

33. *Лях* Пр I 499. Вм. лит. *leñkas* должно быть *lénkas*, мн. *lénkai* (ср. Буга Изв XVII,1 1). Формы *linkas*, *lankas* это тоже, что и *lénkas*, но только в диалектической (вост.) окраске: *línkas* (Dùsetos) || *línkas* (у Ширвида *Łynkas*) || *lánkas* (Шавли).

Диалектическим формам *línkas* || *lánkas* из *lénkas* не должно быть места в этимологических словарях. С таким же правом можно было бы писать *leñkti* = *liñktie* (Dùsetos) = *lañkt* (Šiauliai, Merkinė), *lentà* „доска“ = *lintà* (Dusetos; *łynta* Szyrwid) = *lañta* (Šiauliai), *lantà* (Merkinė) и т. д.

34. *Мазать* Пр I 502. Вм. лтш. *makt* должно быть *mãkt* (с интонацией : *mãkt*).

35. *Медведь* Пр I 519. Вм. *alúdaris* должно быть *alùdaris*. Существование лит. формы *mès-ẽdis* сомнительно (у Куршата *miẽʃ-ẽdis*, что может быть опечаткою и вм. *mẽsėdis* и вм. *mėsẽdis*). Мне известно : *dúon-ėdis* „*хлебо-ед“, *pel-ẽda* „сова = *мыше-ед“, *žuv-ẽda* „чайка = *рыбоед“ или *žuv-ẽdžia* „т. с.“.

36. *Мелок* Пр I 522. Вм. *mailus* должно быть *maĩlius* „мелёк, мелюзга (рыбка)“ Dùsetos. Лтш. *maîle* „маленькая рыбка“, лит. *máila* „род речной рыбы“.

37. *Мести* Пр I 530. Вм. (пр.) *památis* должно быть *pamatis* (= лит. *pâ-matas* „основание, фундамент“). Вм. *ìshmota* д. б. *ìszmota, ìšmota*.

38. *Мех* Пр I 582. Вм. лит. *mászė* должно быть *máiszė* = *máišė*.

39. *Мясо* Пр I 584. Лит. *mėsà* приходится считать заимствованием из русского в виду нижнелитовской формы *mẽsà, mãsà*; в родственных словах верхнелитовскому *ė* в нижнелитовском (жемайтском) соответствует дифтонг *ie*, напр.: верхне-лит. *sẽdi, ẽda, mẽto* = нижне-лит. *siẽd, jiẽd, miẽta*.

40. *Нетина* Пр I 603. Вм. *nůterẽ* должно быть *nõterė* (Naũmiestis — Владиславов Сув. г., Mielcke II 110 s. v. *Erennessel*, XVI в. у Бреткунаса Bezzenberger Beitr. z. Gesch. d. lit. Spr. 239[2], gailiųjų *noter-ėlių* gen. pl. dim. Basanavičius Ožkabalių dainos № 204,36) „urtica urens“. Известны следующие формы для слова „urtica urens, жигучка“:

notnerẽ Довконт (рукоп. словарь польско-литов.) || *nõtnerė* Viekšniaĩ (Шавельск. у. Ков. г.);

notra Юшкевич Лит. сл. I 327 п. с. *dilga;*

notrẽ Dùsetos (Новоалекс. у. Ков. г.), Tverẽčius (Свенцянск. у. Вилен. г.) = лтш. *nâtre;*

nõtrėlė Kvẽdarna (Россиен. у. Ков. г.), Kossarzewski Lituanica 91a, Paszkiewicz рукоп. словарь польско-литов. п. с. *pokszywa;*

nõtrỹnė Alsẽdžiai, Salantaĩ (Тельш. у Ков. г.), Kvẽdarna (с двумя ударениями; instr. sing. *nõtryne* — с одним ударением), *notrynė* Юшкевич Liet. dainos № 252,10, Mit I 134, Schleicher Lit. Lesebuch 91, Kalvaitis Prūs. liet. dainos № 149, Žinia 11, Daukantas Dajnes 17, Daukantas Apiniû aug. 46, Montwidas Punktay Sakimu 1845 p. 209[1].

Все литовские говоры, в которых различается *o* (балтийское *ā*) от *uo* (балтийское *ō*), в нашем слове имеют *o*, древность которого подтверждается и латышским *ā*, ср. *nātre* BW 14675,1.

41. *Оскомина* Пр I 663. Лит. *skomas* не из польского (из пл. *skoma* было бы лит. **skama|s*).

42. *Паз* Пр II 4. Вм. *požas, požyti* Пр II 5 должно быть *pozas, pozyti* (из сл.).

43. *Пакля* Пр II 5. Вм. лтш. *kulmāje* должно быть *kulmāji.*

44. *Паять* Пр II 31. Не сюда ли лит. *pajaĩ* „хлёбина (= клей, которым пчелы заклеивают на зиму улей), Bienenbrot" (Kvėdarna)?

45. *Пег* Пр II 161. Пр. форма *aupaickīt* (не **aupaictīt!* как у Пр) — изобретение Бернекера. Инфинитив нам неизвестен. Засвидетельствованы следующие формы: *aupaickēmai* 1 pl. conj. „abdringen", *paickemmai* „(dass) wir trügen" и *popaikā* „betrüge" || гот. *bi-fáihōn* „betrügen, übervorteilen", *fáih* n. „Betrug" Brugmann Gr. II,1² 263, др.-ирл. *óech* „враг" из **(p)oiko-*. Все эти слова неродственны с *пег.*

46. *Пелена* Пр II 34. Вм. лит. *plenė* должно быть *plėnė* (обыкн. *plėnis,-ies* f.)

47. *Пес* Пр II 52. Вм. лит. *pėkus* должно быть *pekus* (известно и ударение: *pẽkus* Zietela — Здетела > пл. Zdzięcioł, р. Дятлово, Слонимск. у. Гроднен. губ.).

48. *Пигалица* Пр II 57. Вм. *spigti* должно быть *spiegti (spẽgti).*

49. *Пилюк* Пр II 59. Вм. лит. *pylìs* должно быть *pylis.*

50. *Пить* Пр II 64. Вм. лит. *pů̃ta* должно быть *puotà (pů̃tà).*

51. *Плакать* Пр II 66. Вм. *plẽkti, plẽkiu* должно быть *plíekti, plíekiu (plẽkti, plẽkiu).*

52. *Плева* Пр II 71. Вм. лит. *plenė* должно быть *plėnė* (обыкн. *plėnis,-ies* fem.).

53. *Плесна* Пр II 73. Вм. *iszplẽsti* должно быть *iszplẽsti* = *išplẽsti.*

54. *Плоть* Пр II 78. Вм. лтш. *plutā* должно быть *pluta.* Лтш. *pluta* это тоже слово, что и лит. *plutà* „скорка (хлеба)".

55. *Плыть* Пр II 79. Вм. лтш. *plauschu (plaušu)* должно быть *plauſchu (plaužu)*, здесь *ж (= ž)*, а не *ш.*

56. *Плен* Пр II 80. Вм. лтш. *pelna, pelūs* должно быть *pel'ńa, pelns.*

57. *Половой* Пр II 94. Вм. лтш. *pals* должно быть *palss* (жен. р. *palsa*) = лит. *pálšas.*

58. *Посив* Пр II 112. Вм. лтш. *sīwa* должно быть *siewa* = *sieva (sëva)*: *ie|ë* из и.-е. *ei.*

59. *Пятно* Пр II 166. Вм. *pẽtma* „пятно“ *(pétmas, petnas)* следует писать *pėtma (pėtmas, pėtnas)*. Ударение не засвидетельствовано. В Жемойти (Нижняя Литва) говорят *pẽtmė* „пятно“. Все эти формы славянского происхождения (зап.-рус.).

60. *Рай* Пр II 177, 2. Вм. лит. *rẽju*, лтш. *rẽt* должно быть *rieju (rẽju)*, лтш. *riet (rẽt)*, где *ie* из балтийского *ei*.

61. *Рель* Пр II 196. Вм. лит. *riklas* „чердак“ должно быть *rieklas (rẽklas)*. Форма сомнительная; у Куршата в скобках (он пишет *rėklas*). Все остальные словари и другие источники указывают лишь на *riekl*ė*s* даже и со значением „Bodenraum“ (чердак): bus ios tris *Riekles* Bretkūnas I Mos. 6,16 (XVI век) Bezzenberger Beitr. z. Gesch. d. lit. Spr. 320. По-прусски „чердак“ называется *riclis* Voc. 205. О лит. *riekl*ė*s* ср. Буга Aist. stud. 91, 166, 214. Слово *riekl*ė*s* имеется и в Лит. слов. Юшкевича I 467 п. с. *grẽdai*, 106 п. с. *ard-kilà* (Ю. пишет *árdkeła*).

62. *Репей* Пр II 198. Вм. *rẽplinti* должно быть *rẽplinti*. Лит. слово принадлежит к этим. гнезду *rėplomìs, rėplióti*, лат. *rẽpō*.

63. *Речь* Пр II 201. Вм. лит. *rẽkti, gelà* должно быть *rẽkti, gėlà*.

64. *Рот* Пр II 217. Вм. лит. *rỹti* должно быть *rýti*.

65. *Рупить* Пр II 224. Вм. лит. *rupẽti* должно быть *rūpẽti*.

66. *Рыгать* Пр II 229. Вм. лит. *raugmì* должно быть *raugmi*.

67. *Редок* Пр II 233. Вм. лит. *rẽtas* должно быть *rẽtas*. *Eřdvas* значения „далекий“ не имеет (*eřdvas* — просторный, широкий, обширный); *ìrti, yrù* (т. е. *įrù*) — „пороться, расползаться“ (средн., medium), а не „разделяться“.

68. *Резать* Пр II 234. Вм. лит. *rėzỹs* должно быть *rẽžis*. Лтш. *reiza, reize* сюда не принадлежит, так как заимствовано из нем.

69. *Река* Пр II 235. Вокализм лит. формы *rėva* : *rieva* не установлен. Mielcke Wb. пишет: 1) *rėwa* „ein Fels, Steinkluft“ I 224, „Klippe“ II 301, *ůla rėwů* „Felsenklippe“ II 181; 2) *riėwa* „Klippe“ II 297.

На форму с кратким *e*, т. е. *revà*, указывают: 1) Grèta su krumàleis (= Wäldchen) tarp *rėwů* (= Hügel) įsiknaúsęs . . . gul wėns kėmėlis Jacoby Mit I 70; 2) Onksztimosĩ, *rewosĩ* ir krumusĩ Daukantas Giwatas did. karw. 148; 3) *reva* Daukantas Liet. istor. I 394.

Лтш. *rava* вместе с лит. *revà* говорит в пользу того, что вм. *rievà* нужно писать *rėvà*. В таком случае *rėvà* не имеет ничего общего с *ре-ка*, *ри-нуть* etc.

XXXI. LIETUVIŲ KALBOS ŽODŽIŲ, IŠKRAIPYTAI VARTOJAMŲ KALBOS MOKSLO LITERATŪROJE, SĄRAŠAS

СПИСОК ЛИТОВСКИХ СЛОВ, УПОТРЕБЛЯЕМЫХ В ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ В ИСКАЖЕННОМ ВИДЕ

Spausdinama pirmą kartą. Darbas nebaigtas (1918 m.?) ir be autoriaus antraštės. Rankraštis saugomas Vilniaus universiteto bibliotekos rankraštyne, D 500. Literatūroje (Tauta ir žodis III 567 Nr. 30) ir rankraštyno kataloguose jis klaidingai vadinamas „Etimologijų rodyklėmis". Į spausdinamą sąrašą Būga įtraukė ne tik iškraipytus žodžius, bet ir tuos, kurie jam tuomet atrodė a b e j o t i n i. Vėliau, geriau ištyręs, keliolika iš jų jis pats vartojo(žr. žodžių r o d y k l ę tritomio pabaigoje). Žodžiai ir šaltiniai, kuriuos K. Būga papildomai įrašė į sąrašą pieštuku, pateikiami laužtiniuose skliaustuose [ ]. Autoriaus pabrauktos raidės (t. y. iškraipytosios) spausdinamos kursyvu. Po sąrašo pateikiama projektuoto straipsnio apie lietuvių kalbos žodžių kraipymą lingvistikos literatūroje[1] schema, kurioje yra nemaža p a p i l d y m ų. Pati schema spausdinama kiek aptvarkyta.

Iškraipytus lietuvių kalbos žodžius K. Būga išrinko iš šių veikalų:

Agrell S. Intonation und Auslaut im Slavischen. Archives d'Et. Orient. 7 (1913), 1. Upsala.

Bechtel E. Die Hauptprobleme der indogermanischen Lautlehre seit Schleicher. Göttingen 1892.

Berneker E. Slavisches etymologisches Wörterbuch I—II. Heidelberg 1908—1913 (=**BEW**).

Berneker E. Von der Vertretung des idg. *ĕu* im baltisch-slavischen Sprachzweig. — IF X (1899) 145—167.

Berneker E. В. К. Поржезинский К истории форм спряжения в балтийских языках [rec.]. — AslPh XXV (1903) 473—499.

Bezzenberger Ad. Studien über die Sprache des preussischen Enchiridions. — KZ XLI (1907) 65—127.

Bezzenberger Ad. R e i n h o l d T r a u t m a n n Die altpreussischen Sprachdenkmäler [rec.]. — KZ XLIV (1911) 285—331.

van Blankenstein M. Untersuchungen zu den langen Vokalen in der *ē*-Reihe. Göttingen 1911.

Boisacq E. Dictionnaire étymologique de la langue greque étudiée dans ses rapports avec les autres langues indo-européennes. Heidelberg 1916.

[1] Apie jį žr. šio tomo p. 557.

Brugmann K. Griechische Grammatik. Dritte Auflage. München 1900.

Brugmann K. Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen. Vergleichende Laut-, Stammbildungs- und Flexionslehre der indogermanischen Sprachen. Zweite Bearbeitung. Erster Band: Einleitung und Lautlehre. Strassburg 1897. Zweiter Band: Lehre von den Wortformen und ihrem Gebrauch. Erster Teil. Strassburg 1906. Zweiter Teil. Strassburg 1911. Dritter Teil. Strassburg 1916.

Brugmann K. Kurze vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen. Erste Lieferung: Einleitung und Lautlehre. Strassburg 1902. Zweite Lieferung: Lehre von den Wortformen und ihrem Gebrauch. Strassburg 1903. Dritte Lieferung: Lehre von den Satzbilden und Sach- und Wörterverzeichnis. Strassburg 1904.

Brugmann K. Der gotische Genetivus Pluralis auf *-ē*. — IF XXXIII (1914) 272—284.

Ehrlich H. Zur indogermanischen Sprachgeschichte. Progr. Königsberg 1910.

Endzelin J. Baltica. — KZ XLIV (1911) 46—69.

Эндзелин И. О судьбе носовых звуков в латышском языке. — Изв XV,2 (1910) 198—221.

Эндзелин И. Славяно-балтийские этюды. Харьков 1911.

Endzelin J. Varia. — Glotta III (1912) 273—275.

Feist S. Kultur, Ausbreitung und Herkunft der Indogermanen. Berlin 1913.

Fick A. Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen. Vierte Auflage bearbeitet von Adalb. Bezzenberger, Hj. Falk, Aug. Fick, Whitley Stokes und Alf. Torp. Dritter Teil. Göttingen 1909.

Fortunatov Ph. Lituanica. — BB III (1875) 54—73.

Hirt H. Akzentstudien. — IF X (1899) 20—59.

Hirt H. Der indogermanische Ablaut, vornehmlich in seinem Verhältnis zur Betonung. Strassburg 1900 (K. Būga nurodo ne puslapius, bet paragrafus!).

Hirt H. Der indogermanische Akzent. Strassburg 1895.

Hirt H. Fragen des Vokalismus und der Stammbildung im Indogermanischen. — IF XXXII (1913) 209—318.

Hirt H. Handbuch der griechischen Laut- und Formenlehre. Eine Einführung in das Sprachwissenschaftliche Studium der Griechischen. Zweite umgearbeitete Auflage. Heidelberg 1912.

Hirt H. Zur Bildung auf *-ī* im Indogermanischen. — IF XXXI (1912/13) 1—23.

Holthausen F. Altenglische Etymologien. — IF XXXII (1913) 340—341.

Ильинский Г. Славянские этимологии. — РФВ LXV (1911) 212—231, LXX (1913) 257—275, LXXIII (1915) 281—308.

Ильинский Г. Суффикс *oz/ez/ъz* в славянских языках. — Изв XVI,4 (1912) 1—29.

Ильинский Г. Звук *ch* в славянских языках. — Изв XX,3 (1915) 53—118.

Kurschat Fr. Grammatik der littauischen Sprache. Halle 1876.

Leskien A. Die Bildung der Nomina im Litauischen. Leipzig 1891.

Leskien A. Zur litauischen Wortkunde. — IF XXVIII (1911) 134—137.

Lewy E. Preussisches. — IF XXXII (1913) 160—179.

Lidén E. Studien zur altindischen und vergleichenden Sprachgeschichte. Upsala 1897.

Meillet A. Études sur l'étymologie et vocabulaire du vieux slav. 2 vol. Paris 1902—1905.

Mikkola J. Berneker E. Die preussische Sprache. Texte, Grammatik, etymologisches Wörterbuch. Strassburg, Trübner 1896. X + 333 [rec.]. — AslPh XX (1898) 147—150.

Mikkola J. J. Urslavische Grammatik. Einführung in das vergleichende Studium der slavischen Sprachen. I. Teil: Lautlehre, Vocalismus, Betonung. Heidelberg 1913.

Mikkola J. J. Baltische Etymologien. — BB XXII (1897) 239—255.

Mikkola J. J. Zwei slavische Etymologien. — IF XXVI (1909—1910) 295—296.

Младенов Ст. Славянские этимологии. — РФВ LXVIII (1912) 373—388.

Niedermann M. Etymologische Forschungen. — IF XV (1903—1904) 104—121.

Niedermann M. Studien zur Geschichte der lateinischen Wortbildung. — IF X (1899) 221—258.

von der Osten-Sacken W. Frhr. Berichtigungen und Ergänzungen zu Waldes Lateinischem Etymologischem Wörterbuch, 2. Auflage, aus dem Gebiet der Slavistik und Lituanistik. — IF XXXIII (1914) 181—272.

von der Osten-Sacken W. Frhr. Zur Entwicklungsgeschichte der Nomina auf slavisch *-bba*, litauisch *-ýbas,-ýba,-ýbė*, lettisch *-ība*. — IF XXVI (1909—1910) 307—324.

von der Osten-Sacken W. Frhr. Lett. *gēdu, ģidu ģist, ģidāt*. — KZ XLIV (1911) 44—46.

von Patrubány L. Lituanica. — IF XXXII (1913) 326—329.

Pedersen H. Vergleichende Grammatik der keltischen Sprachen. I. Bd.: Einleitung und Lautlehre. Göttingen 1909. II. Bd.: Bedeutungslehre (Wortlehre). Göttingen 1913.

Pedersen H. Das indogermanische *s* im Slavischen. — IF V (1895) 33—87.

Persson P. Beiträge zur indogermanischen Wortforschung. Upsala — Leipzig 1912.

Persson P. Studien zur Lehre von der Wurzelerweiterung und Wurzelvariation. Upsala 1891.

Petersson H. Einige Tier- und Pflanzennamen aus idg. Sprachen. — KZ XLVI (1914) 128—150.

Плакис Г. К истории литовско-латышских интонаций. — Изв XX,3 (1915) 41—52.

Prellwitz W. Etymologisches Wörterbuch der griechischen Sprache. Zweite verbess. Auflage. Göttingen 1905.

Porŕezinskij AslPh XXV 490 = **Berneker E.** В. К. Поржеński К истории форм спряжения...

Преображенский А. Этимологический словарь русского языка. Том первый: А—О; том второй: П—С. Москва 1910—1914.

de Saussure F. A propos de l'accentuation lituanienne. — MSL VIII,5 (1894) 425—446.

Schmidt Joh. Der locativus singularis und die griechische *i*-declination. — KZ XXVII (1885) 287—309.

Schmidt Joh. Kritik der Sonantentheorie. Eine Sprachwissenschaftliche Untersuchung. Weimar 1895.

Schrader O. Reallexikon der indogermanischen Altertumskunde. Grundzüge einer Kultur- und Völkergeschichte Alteuropas. Strassburg 1901.

Schrader O. Sprachvergleichung und Urgeschichte. Dritte neubearbeitete Auflage. I. Teil. Jena 1906. II. Teil. I. Abschnitt 1906; II. Teil. II. Abschnitt. Jena 1907.

Solmsen F. Zur Geschichte des Dativs in den indogermanischen Sprachen. — KZ XLIV (1911) 161—223.

Trautmann R. Die altpreussischen Sprachdenkmäler. Einleitung, Texte, Grammatik, Wörterbuch. Göttingen 1910.

Trautmann R. Skr. $\sqrt{}$*kṣubh*. — KZ XLIII (1910) 109.

Walde A. Lateinisches etymologisches Wörterbuch. Zweite umgearbeitete Auflage. Heidelberg 1910.

Wiedemann O. Das litauische Präteritum. Ein Beitrag zur Verbalflexion der indogermanischen Sprachen. Strassburg 1891.

van Wijk N. Germanische Etymologien. — IF XXVIII (1911) 121—133.

Zubatý J. Baltisch-Slavisch. — IF Anz. X (1899) 262—299.

Z.Z.

* * *

abeją „beides" Brugm. Gr. II,2[2] 150.
aiškùs „ясный, громкий"[1] Ильинский РФВ LXV 220 сл.
[alúdaris Пр I 519].
*a*lvas Brugm. Gr. II,1[2] 388, Schrader RL 994, [Agrell Intonation 19].
an*u*kas Schrader RL 183.
[ap*s*ėga Blankenstein Unters. 94].
aptwãras Schrader RL 706.
*á*puszė Berneker I 32, Trautmann XII; 295.
[ar̃dai[2] Hirt Akz. 156].
arẽlis Trautm. 302, [arẽlis Bezz. KZ XLIV 299].
[ąsũczius F. de Saussure MSL VIII 431].
ąsú̃tas Brugm. Gr. II,1[2] 407, [F. de Saussure MSL VIII 431].
ãt-m*i*gas Berneker II 57.
at*ó*dogei Trautm. 316, [Hirt IF XXXII 312, atódûgiai Blank. 95].
at*ó*r*e*tei Trautm. 124, 305.
[atpeñcz Brugm. Gr. II,2[2] 742].
[àtsailė Пр II 286].
[àtskrabai Persson Beitr. 847, 862, Пр II 311].
[audžù „weben" Ehrlich Zur. idg. Sprachg. 51].
áug*l*a Berneker II 65.
aug*l*is Berneker I 493.

[1] [Virš žodžio громкий rankraštyje yra du šauktukai. — *Z.Z.*].

[2] [Prieš šį žodį pieštuku įrašyta *NB*. — *Z.Z.*].

a u k s z i n i s Walde s. v. *aulla.*
a u k s z *l i s* Walde s. v. *aulla.*
[per **a u k s z t y n ą** Brugm. Gr. II,2[2] 703, ant **a u k s z t y n i o** gyvenimo II,2[2] 703].
a *ū́* k s z t a s „hoch" Osten-Sacken IF XXVI 317.
[**a u s t i s** „sich erquicken", **a t a u s i m a s** Endzelin KZ XLIV 63].

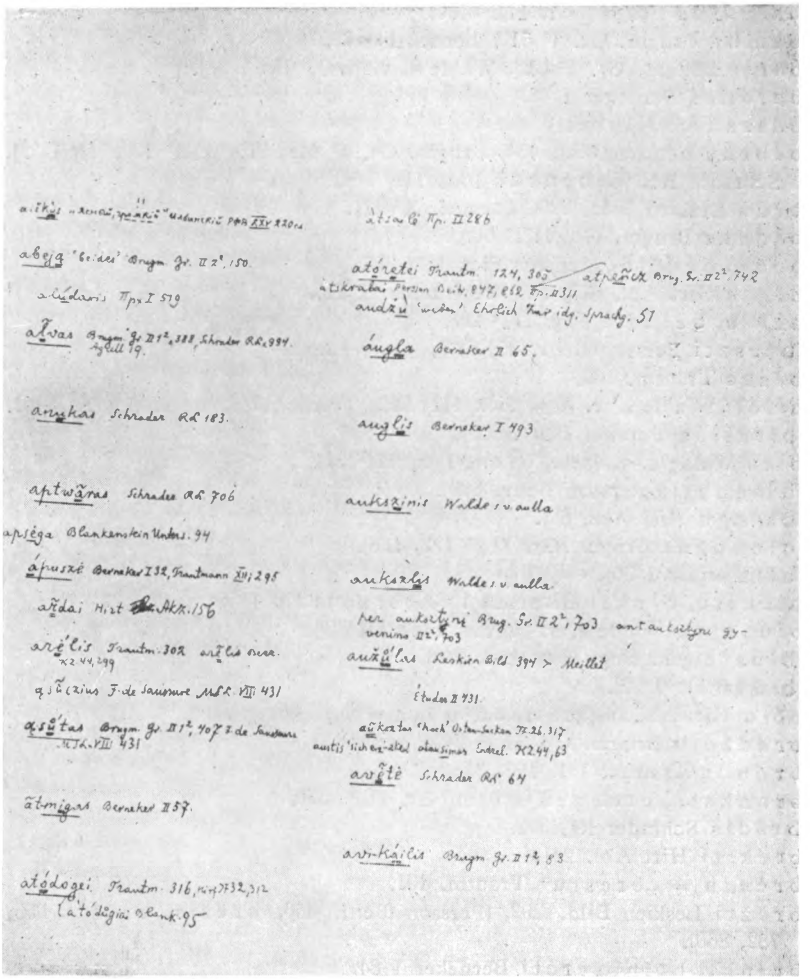

„Lietuvių kalbos žodžių, iškraipytai vartojamų kalbos mokslo literatūroje, sąrašo" rankraščio puslapis

a u ž ú́ l a s Leskien Bild. 394 > Meillet Études II 431.
a v *ẽ́* t ė Schrader RL 64.
a v i - k *á́* i l i s Brugm. Gr. II,1[2] 83.
a v i k *y* n ė Meillet Études II 336, **-*ỹ* n ė** Brugm. Gr. II,1[2] 487.

avižáinis Brugm. Gr. II²,1 279.
*a*žeras Berneker I 455.
bábras Trautm. 310.
[bal*a*dóti Brugm. Gr. I² 821].
balándis Leskien Bild. 589, Meillet Études II 322, 323, Brugm. Gr. II,1² 387, 467 (: balañdis 492), [Persson Beitr. 586].
balnũtas Brugm. Gr. II,1² 400.
bambù Brugm. Gr. I² 512, Berneker I 79.
bari*ù* Brugm. Gr. I² 513, Walde s. v. *ferio*, [Пр I 38].
bar*ó*nas Berneker I 43.
básas Fick III⁴ 269.
bẽbrus Leskien Bild. 434, Brugm. Gr. I² 448, 518, II,1² 129, [Пр I 32], Schrader RL 85, bẽbrus Fick III⁴ 264.
bẽdà Leskien Bild. 325, Trautm. XVIII.
bẽdnas Brugm. Gr. II,1² 509.
bedù, bedẽti „graben" Fick III⁴ 258.
bẽgas Hirt Abl. 677, Meillet Études II 215.
beld*ù*, beldẽti Fick III⁴ 268.
[bérszti Persson Beitr. 35, 689].
bẽsas Trautm. 186.
bílóti Walde s. v. *fleo*, Fick III⁴ 266; Trautm. 282, Bezz. KZ XLI 101.
[birgelas Persson Beitr. 860].
bitẽ Walde s. v. *fucus*, bitis Fick III⁴ 271.
[blágnytis Persson Beitr. 880].
[blázgu Hirt Akz. 59].
[blendžũs Brugm. Gr. II,3² 122, 138].
[blínai Пр I 30].
blúkstu, blúkti Berneker I 63, [blukti Пр I 29].
blúksztu Walde s. v. *flaccus*, Fick III⁴ 288.
[blusõs gen. sing. Hirt Akz. 248].
[bl*ū*vù Пр I 32].
bóju Hirt Abl. 58 (pro *ne*bóju non = *bhā* „sprechen").
brádžoju Brugm. Gr. II,3² 240.
brándа Trautm. 191, 192, 313.
brankstù, brangaũ Brugm. Gr. II,3² 370.
brẽdis Schrader RL 372.
brẽksti Hirt Abl. 241.
brẽ*n*du = „brę̃stu" Trautm. 191.
brẽžti Leskien Bild. 292, [Persson Beitr. 466, brẽžis, brẽžti 955, 782, 860].
brį̃nktl brį̃nkterėti Berneker I 84.
brolẽnas Leskien Bild. 388, Brugm. Gr. II,1² 308.
brotcrẽlis Schrader RL 116, Fick III⁴ 280.
brũklis[1] Leskien Bild. 458.
[pérvas nu-brù*n*ka KZ XLIV 44].
brùzgas Trautm. 169, 314.

[1] [Prieš šį žodį įrašytas + ženklelis. — *Z.Z.*].

bukas „Holunder“ Berneker I 111.
buklas, bũklẽ, bũklà Berneker I 112.
[bùmburas Persson Beitr. 254, 269].
[burbuloti Пр I 37].
burgèsus (žem.) Berneker I 119.
burgù Trautm. 282.
burgulûti „ворчать, бранить, журить“ Ильинский Изв XVI,4 25.
burýs Pl. „Segel“ Lidén Stud. 24, Schrader RL 757.
burìs „Haufen“ Walde s. v. *folium*, burìs „Herde“ Brugm. Gr. II,1[2] 355 = bũrìs 382, [II,2[2] 656, Persson Beitr. 30].
bùrszkiu Berneker I 108, [bùrkszti Persson Beitr. 347].
bùta Trautm. 315.
[bũvis... žũvį dĩdis „gross“ Hirt Akz. 211, dũgnas 264, 271].
bůdu, bůdẽti Brugm. Gr. I[2] 156.
czáudėti Berneker I 658.
cziùrkszti Berneker I 131.
czónai Trautm. 421.
dabár „noch“ Trautm. 316.
daigýti Berneker I 250.
dailýdė Leskien Bild. 281.
dángtis Trautm. 317.
[dázgau Hirt Akz. 59].
dẽ̃das Meillet Études II 235, Berneker I 191, Hirt Akz. 129.
dẽ̃gas „Keim“ Leskien Bild. 184, 185.
dëglìs Brugm. Gr. II,1[2] 384, Berneker I 493.
dejoti Trautm. 299.
dẽmi Berneker I 182, 193, Feist Kultur 441, [Agrell 37], Mikkola Ursl. I 108, [Brugm. Gr. II,3[2] 110 (+ dẽsti)].
[dérgana Hirt Akz. 134].
deszerà Leskien Bild. 443.
[dẽti Пр I 202].
[dëvõp Hirt Akz. 303, Brugm. Gr. II,2[2] 844 (galõp)].
dėwerìs Schrader RL 753, Feist Kultur 113.
[dygstù, dygaũ, dỹgti Hirt Akz. 162].
[dýkas Agrell 35], už dýką, añt dýkũ Berneker I 200.
dilgẽ Schrader RL 1022.
dilgẽlė Berneker I 207, Fick III[4] 204.
dýnis Berneker I 250.
dìrti[1] Hirt Abl. 162, 229, Berneker I 185, 256, Fick III[4] 156.
dirvõnas Leskien Bild. 393, Brugm. Gr. II,1[2] 281, Berneker I 186.
dìžu Brugm. Gr. I[2] 551, Berneker I 198, [dìžti Persson Beitr. 468].
dówyti Trautm. 164.
draugúlė Trautm. 323.
drẽbti Trautm. 323.
[drėksztinė lenta BEW I 224].
drąsùs „дерзкий“ Ильинский Изв XX,3 109, Пр I 199 < Pedersen IF V 56.

[1] [Prieš šį žodį įrašytas + ženklelis. — *Z.Z.*].

[d r*ẽ*v*ẽ* Hirt IF XXXII 261, 301].
[d r*i*žau, d r*i*žti Persson Beitr. 46].
[d *ú* b t i, d *ú* b i u Пр I 203].
d *ú* b u r a s, d u b *ù* r k i s Berneker I 242.
d *ù* j a Leskien Bild. 311, Walde s. v. *fumus*, Berneker I 236, Fick III⁴ 206, [Persson Beitr. 44, 588].
d u k t e *r*i s acc. pl. Mikkola Ursl. I 76.
d *u* l i n ė t i Boisacq 348.
d *ù* l s v a s Meillet Études II 364 (< Niedermann IF XV 121), [Persson Beitr. 32, 580].
dūm *a*ī Trautm. 134, 324, [Mikkola Ursl. I 66].
d *ú* m š l ė Trautm. 116.
d *ù* r i s acc. pl. Berneker I 242.
d *u* s t ù Berneker I 236, [Persson Beitr. 555].
d *û* k l a s Leskien Bild. 496, Brugm. Gr. II,1² 340, 341.
[d u o n*o mi* instr. sing. Brugm. Gr. II²,2 191].
d *û* n i s Leskien Bild. 370, Meillet Études II 455, Brugm. Gr. II,1² 287, 289, Walde s. v. *do*, Berneker I 179, Trautm. 123.
[d *ů* s*ę* Brugm. Gr. II,2² 147, d *ů* s ę s, b *ú* s ę s II,3² 130].
d *û* s l ù s Brugm. Gr. II²,1 373.
d *û* s n ù s Osten-Sacken IF XXVI 317, [Wied. LPr. 44].
d *ū́* t i s Hirt Abl. 62, d *ũ̂* t i s Feist Kultur 59, d *ût* i s Meillet Études II 277, Berneker I 180.
d w a s *ė* Schrader RL 28, 1010.
[d v e j *ą* t ė k Brugm. Gr. II,2² 79].
[d v *ẽ́* k t i s Persson Beitr. 653].
d v *ẽ́* m[1] dat. du. Brugm. Gr. II,2² 10, [77].
d v *e*t a s Brugm. Gr. II,2² 24.
[d v *ó* k t i, d v á k a s Persson Beitr. 653].
[d ž i *a ũ̂* g i ů s Berneker IF X 149].
e „und“ Brugm. Gr. I² 152, Berneker I 415.
ẽ́ d c s i s Berneker I 275, Walde s. v. *esca*, Brugm. Gr. II²,1 477, 478, [I² 665].
ẽ́ d m i Berneker I 273.
[*eī* m e, *eī* t e Brugm. Gr. II²,3 88].
*é*l d i j a Walde s. v. *alveus*, *e*l d i j a Trautm. 106.
*é*n *k* i u[1] Brugm. Gr. II²,3 382 pro *é n g* i u l. c. 285.
ẽ p u s z *ẽ* Berneker I 32.
ẽ́ r a s J. Schmidt Krit. 155, Schrader RL 707, Berneker I 447, [Hirt Akz. 129, Persson Beitr. 738, 761, Blank. 94].
e r s z k *ẽ́* t i s, a r s z k *ẽ́ t ỹ* s „Stör“ Trautm. 109, 331.
e r s z k *ẽ́* t r a s Schrader RL 830.
[*ẽ́* s a m e Hirt Akz. 146, *ẽ* s m e, *ẽ* s t e, *č* s v a, *ẽ* s t a Hirt Akz. 179, Brugm. Gr. II,3² 94].

---

[1] [Paraštėje pieštuku įrašyta *NB.* — *Z.Z.*].

*ẽ*szmas Berneker I 423, Feist Kultur 217.
g*á*bal*a* Berneker I 495.
gad*ynà* „Stunde“ Berneker I 318.
g*a*galas Boisacq 462, „Storch“ Berneker I 318.
ga*idẽj*as „Sänger“ Brugm. IF XXXIII 282.
ga*lẽ* Berneker I 320.
[ga*lù* verb. Hirt IF X 23].
ga*l*vai dat. sing. Brugm. Gr. II²,1 101.
g*á*rdas Schrader RL 263.
[gausti, g*auju* Пр I 135].
[gėdrà, gėdrùs Пр I 69].
geini*s* Schrader RL 841, Walde s. v. *filum, funis.*
[g*e*là Пр II 201].
g*e*lė „Waldveilchen“ Walde s. v. *flavus.*
[g*é*ležį[1] Hirt Akz. 59].
[geležìni*s* warlẽ Schrader RL 722.
[g*é*lmeni*s*[2] „heftige Kälte“ Hirt Akz. 134].
gel*o*nis Brugm. Gr. I² 469, 593, [Пр I 221].
g*e*ntãras Berneker I 445.
[g*ẽ*ralas Blankenstein Unter. 94].
[pa-si-g*e*rẽjo Brugm. Gr. II,2² 533].
g*ẽ*ris Leskien Bild. 235, 287, Brugm. Gr. II²,1 251, [Blankenstein 94].
[g esmẽ Brugm. Gr. I² 784].
g*e*stù „erlöschen“ Brugm. Gr. II²,3 370, Berneker I 295, [M. Niedermann IF X 252³].
gi*m̃*dyti Brugm. Gr. II²,1 204.
gi*ñ*či*a*s Pedersen Vgl. Gr. I 108 = gi*ñ*čas II 661.
g*i*nsla Mikkola Ursl. I 71.
[g*i*nti Mikkola Ursl. I 70 (geraĩ 101)].
g*i*ria „Wald“ Brugm. KGr 133, Gr. I 460, II²,1 170, Berneker I 329, [Пр I 145].
g*i*ri*a* „Trank“ Brugm. Gr. II²,1 185.
girstù, g*i*rsti Berneker I 332, g*i*rsti Trautm. 337.
g*į*sla Mikkola BB XXII 245, Walde s. v. *filum, vẽna.*
g*i*stù Hirt Abl. 30, gistu Mikkola Ursl. I 99, [Persson Beitr. 153].
g*l*audýti Trautm. 340.
gležnu*s*[3] Berneker I 302.
glo*d*enà Berneker I 300, Trautm. 118.
gl*ó*snis Schrader RL 940.
[gl*u*dóti Berneker IF X 148].
[gn*u*tulas Persson Beitr. 91, 935].

---

[1] [Prieš šį žodį pieštuku įrašyta *NB.* — *Z.Z.*].
[2] [Prieš šį žodį pieštuku įrašytas x ženklelis. — *Z.Z.*].
[3] [Prieš šį žodį įrašytas + ženklelis. — *Z.Z.*].

gõdas[1] „Schlange“ Berneker I 289.
[gojùs Пр I 138].
[graju], graĩti „spielen“ Berneker I 422.
[grándai Persson Beitr. 293].
grandẽlė Trautm. 342.
[grazdà Пр I 159].
grẽbas Berneker I 352.
gresti Berneker I 355.
grẽžiu „knirsche“ Fick III⁴ 54.
grįdyju Brugm. Gr. II²,3 222, 288.
[grindis Persson Beitr. 293].
[grįstas l. c.].
grįszas „Rundung, Kreis“ Brugm. Gr. II²,1 155.
grõbas „Darm“ Leskien Bild. 180.
grobė „Beute“ Berneker I 344.
gródas Walde s. v. *grando*, Trautm. 343, [Пр I 154].
gródis Schrader RL 549.
[grùzdas Пр I 162].
gružinėti[2] Berneker I 359.
gùlbas, gulbẽ Berneker I 322, 660.
gumulỹs „Klumpen“ Berneker I 326, [gumulỹs Persson Beitr. 79].
gunė Berneker I 363.
gùžas „Knorren“ Fick III⁴ 46, [Persson Beitr. 465, 955, Пр I 168, gužikas Пр I 168].
gužỹs „Kropf“ Berneker I 343, 375.
[su-si-gúžti Persson Beitr. 466, 955, gužti „beschützen“ 467].
gužutys, gužas „Storch“ Berneker I 343, 375.
gĩda „Ehre“ Berneker I 318, [guda Пр I 137].
gũdas Leskien Bild. 196, „Gier“ Brugm. Gr. II²,3 217, [Blankenstein Unters. 95].
gũdėjûs Brugm. Gr. II²,1 436, 444, II²,3 217.
[į-kirus BEW I 171].
ylà Leskien Bild. 205.
ĩntė [F. de Saussure MSL VIII 435], Hirt Abl. 162, 171, 306, Brugm. Gr. I² 422, Meillet Études II 268, Walde s. v. *janitrīcēs*, Schrader RL 753, Feist Kultur 113, [Hirt Akz. 143, 227].
[ĩr „ἀρ, ἔρ“ Hirt Akz. 325].
ĩszczos Berneker I 434, Fick III⁴ 25, išči os Mikkola Ursl. I 71.
ĩszkus Berneker I 276, 433, išk ùs „ясный, светлый“ Ильинский РФВ LXV 220.
[jãlus Пр I 214].
su-jaudĩnti Berneker I 457.
su-jaũdrinti Berneker I 457.
jaũnas Berneker I 457.
jduti (jáuju, jóviau) Berneker I 458, [Agrell 33].

[1] [Prieš šį žodį įrašytas šauktukas. — *Z.Z.*].
[2] [Prieš šį žodį pieštuku įrašytas † ženklelis. — *Z.Z.*].

(j)*é*kszlis Berneker I 277.
j*e*nkù, *jè*kti Brugm. Gr. II²,3 296.
*jé*ntė Meillet Études II 268, Brugm. Gr. I² 178, 270, 422, II²,1 334, II²,2 276, Schrader RL 753, Walde s. v. *janitrīcēs*, Boisacq 250.
[jėrkà, prajérkà Persson Beitr. 839].
[jėskóti Hirt IF X 35].
j*ẽ*szmas Schrader RL 786.
j*ė*tis Trautm. 297.
j*e*va Pedersen Vgl. Gr. I 62 (= zu lesen *ie*và II 814), j*e*và Feist Kultur 194, j*ė*wà Schrader RL 163.
judìnti Berneker I 457.
j*ù*dra „Wirbelwind" Brugm. Gr. II²,1 355.
[junk*t*ù, jùkti Berneker IF X 161].
j*ù*pa Berneker I 460.
[szilkũ jûstas Brugm. Gr. II,2² 603].
k*à* f. „kàs" Boisacq 799, Berneker I 675.
ka*cz*árga Berneker 536.
kaĩmas [Hirt IF XXXI 9], [KZ XLIV 186], Leskien Bild. 388, 422, [Пр II 275] pro k*ái*mas Mikkola AslPh XX 149.
isz-kaĩszti Trautm. 361, nu-kaíszti, kaísztuvas Berneker I 127, 152.
kal*á*wijas Trautm. 351, [kal*ã*vijas E. Lewy IF XXXII 167].
[kalb*umi* instr. sing. Brugm. Gr. II,2² 191].
kal̃nas [Hirt Akz. 271], Berneker I 547, aber 549 — kálnas.
kam*á*nė Berneker I 167.
kam*ě*nas Berneker I 663.
[k*á*nkti „причинять горе" Ильинский РФВ LXX 266].
k*à*rbas „Korb" Berneker I 568.
kar̃klės Leskien Bild. 498.
k*á*rkti „krächzen" Schrader RL 782.
karkul*i*s Berneker I 571.
kar̃sztas Osten-Sacken IF XXVI 318.
k*a*rszulis Schrader RL 853 < k*e*rsz-.
karvõj*a*s Berneker I 578.
[kasi*nù* Пр I 365].
kaũlas Leskien Bild. 194 (káulas 325).
kaž*a*mẽkas Berneker I 598.
keb*ě*klis Hirt. Abl. 30.
keĩkti || keĩkestis Meillet Études II 281.
[k*e*lìszkas BEW I 473].
k*e*ltis „Geschlecht" Schrader RL 190, Berneker I 141, 142.
[k*e*merai BEW I 142].
kémbė[1] „Haken" Trautm. 349.
kermõ*szu*s Berneker I 501.
isz-kern*ó*ju Brugm. Gr. I² 468, [Пр I 355], Boisacq 414, [Persson Beitr. 144].

[1] [Prieš šį žodį įrašytas brūkšnelis. — *Z.Z.*].

[k e r s z ù l i s BEW I 170].
[k e t v e r *a* tėk Brugm. Gr. II,2[2] 77].
k ė̃ w ė Trautm. XII, 142, 351.
k i *á* u k s ė t i Trautm. 148, 357.
k i *a*ū́ t a s Berneker I 602, [IF X 146], Walde s. v. *cutis*, [Пр I 421]; Trautmann 148, 357.
[k i *a*ū́ w a l a s Agrell Int. 11].
k *í e* m a s Г. Плакис Изв XX,3 47.
k *ý* l ė „kielė“ Schrader RL 768.
k *i* l ė́ t i Brugm. Gr. II[2],3 312.
k i l *ú́* t i „heben“ Brugm. Gr. I[2] 473.
k i m *e* n a ĩ, k i m *o* n a ĩ Berneker I 167.
[k i m ì n t i BEW I 167].
k i m *ù l i* s[1] Brugm. Gr. II[2],1 368.
p a - k *ý* r, k *i* r ė́ t i Berneker I 172.
[k i *r̃* t i Пр I 362].
k i t õ n i s z k a s Leskien Bild. 393.
[k l *á* i d a Leskien Bild. 587.
k l a i d *ý* t i Berneker I 518.
k l *ä ĩ* m a s[2] Berneker I 518.
k l a j *ú́* t i Fick III[4] 538.
k l a m p *ý* n ė Berneker I 516.
p a - s i - k l *á* u j u Berneker I 528, [p a s i - k l *á* u t i zu lat. *clāvis* Hirt Akz. 138].
k l e b e t *o* t i Berneker I 506.
k l e m s z *ó* t i Berneker I 516.
k l *ê* p a s Walde s. v. *libum*, Schrader RL 112, Fick III[4] 109, Boisacq 471, Berneker I 389.
k l i a u d *à* Berneker I 527, [IF X 151, Persson Beitr. 158].
s u - k l ì g *u* 3 praet. Berneker I 512.
[k l *i* m p t i BEW I 516].
k l *ý* n a s „Hodenbruch“ Brugm. Gr. II[2],1 263, Berneker I 519.
k l i *ū̃* d a ũ Berneker I 528.
k l *i* v a s Meillet Études II 363, Brugm. Gr. II[2],1 204.
k l õ n a s Leskien Bild. 361, Berneker I 522, k l *ó* n a s Hirt Abl. 151, 259, Brugm. Gr. II[2],1 259, [Hirt Akz. 156].
[k l õ *n o* t i s Brugm. Gr. II,2[2] 554].
k *l* ū n ù, k *l* ū v ù Brugm. Gr. II[2],3 321 (k l i ū v ù 377).
k l u p *ó* t i Walde s. v. *culcita*.
k *l* u p u r i s Leskien Bild. 449 (< D[5] 21).
[p a - k l *u* s t ù Пр II 328].
k n *á* p ė „Hanf“ Berneker I 559.
k n *é* b i ù Fick III[4] 97, [Persson Beitr. 881, 140, 234].
k *n ú* p o t i, k *n ú* p o z c z a s Berneker I 531.
k *ó* b o t a s Berneker I 465.

[1] [Prieš šį žodį pieštuku įrašytas † ženklelis. — *Z.Z.*].
[2] [Prieš šį žodį įrašytas + ženklelis. — *Z.Z.*].

k õ d a s Berneker I 598, Boisacq 542.
[k ó k s z t a s Пр I 421].
k o r a *l* u s „Koralle“ Berneker I 567.
k ó r *i* s Schrader RL 86.
k ó s a s „Dohle“ Schrader RL 769, [Пр II 302].
k o s *ė* r ė Trautm. 124, 230.
k ó s z ė [Berneker I 493].
k ó t a s Berneker I 494.
k o v *à* „Saatkrähe“ Leskien Bild. 343, „Dohle“ Berneker I 496, Mikkola Ursl. I 62.
k r *á* k ė Trautm. 229.
[k r a *k t i* BEW I 621].
[k r ā p i n t i BEW I 623].
[k r ė g u Пр II 311].
k r e g ž d *i* n g a Schrader RL 1024, Trautm. 363.
[k r *e* k i ù Пр I 388].
k r *e* m̃ s t i Berneker I 402.
k r *ẽ* n *à*, pl. k r *ẽ* n o s Boisacq 435.
k r *ẽ* n a Leskien Bild. 364, „Sahne“ Fick III⁴ 104.
k r *ẽ* s a Berneker I 610.
k r *e* s n *a s*[1] „F e u e r b r a n d“ Berneker I 611.
k r *ẽ* s t i Brugm. Gr. II²,3 287.
[k r i á u s ė Пр I 163].
k r (i) a ũ *s z u* s, p a k r a u *s z u s* Berneker I 629.
k r i e n *o* „Kaufpreis“ Schrader RL 110, 327.
k r ỹ k *s* t i Boisacq 516.
k r *i* m s t i Trautm. 342.
[k r i ú k i u Persson Beitr. 377].
k r i v i d *à* Berneker I 618.
[k r ỹ ž *u s* BEW I 620].
[k r ó g t i Пр II 311].
k r *o* p à Berneker I 630.
[k r o t *aĩ* Endzelin Glotta III 275].
[k r *u* p t i s „erschrecken“ Persson Beitr. 862].
k r *u s* t ì n ė „Graupe“ Fick III⁴ 109.
k r ū t u l *i* s Brugm. Gr. I² 449, II²,3 241.
k r *u* v à Berneker I 633.
k *ũ* c z a, [k õ c z a] Berneker I 654.
k u i l *à* Berneker I 677.
k ū l *à* „Hodenbruch“ Berneker I 677.
[k *u* l i s „головистый хлеб“ Пр I 411].
k ù m e t *y s* Trautm. 117.
k ù n *i n* g a s Schrader RL 453, Walde s. v. *genius*, Berneker I 663.
[k *ù* p a Пр I 413].
k ù p i n a - *ḥ* „gehäuft“ Brugm. Gr. II²,3 313.
k *u* p o *l a* u t i, k *u* p õ l ė Berneker I 601.

[1] [Paraštėje pieštuku įrašytas klaustukas. — *Z.Z.*].

kupstaĩ Schrader RL 869.
[kupiu, kupti BEW I 646].
kùrbas Trautm. 110.
[kúszys Persson Beitr. 562, 185].
[kùszlus Berneker IF X 159].
kusznẽrius Berneker I 672.
[kutỹs BEW I 602].
[kútis „kūtis" Persson Beitr. 181, 183].
[kůlas Brugm. Gr. II,2[2] 399].
kůpà „Pfandgeld" Walde s. v. *capio*, [IF XXXIII 195].
[kůwas Berneker IF X 147 „Dohle"].
[kvankszù, kvánksztiBEW I 657].
láidaras Leskien Bild. 446, [Эндзелин Сл.-балт. эт. 90].
laigýti Fick III[4] 354.
laigõnas Leskien Bild. 394, Brugm. Gr. II[2],1 332, Schrader RL 753, Lidén Stud. 36, Walde s. v. *levir*, *ligo*, Berneker I 717.
laĩva Berneker I 686.
[laksztýti Пр I 449].
lamstai Leskien Bild. 533.
lankiójuBrugm. Gr. II[2],3 240.
[laſaſza BEW I 734].
laszindìnis Brugm. Gr. II[2],1 279.
[laũkti, su-laũkti Osten-Sacken KZ XLIV 45].
lẽdus Berneker 699.
[lẽkà „elftens" BEW I 711].
[lẽkei „fliegende Spreu" Blankenstein Unters. 94].
lẽ̃kmi Brugm. Gr. II[2],3 91.
lẽkna Pedersen Vgl. Gr. I 125 (= líekna II 661).
lela, lẽlis Berneker I 700.
[lẽlesza Petersson KZ XLVI 132].
leñkas Berneker I 705, [Пр I 499].
leñszis Berneker I 708.
lẽpa Schrader RL 503.
lẽpszas Berneker I 712.
lẽsas Walde s. v. *letum*, Fick III[4] 364, Blankenstein Unters. 38, 94, [lesas Пр I 451].
lẽtas „blöde" Walde s. v. *lenis*, Brugm. Gr. II[2],3 377.
[lẽtauras BEW I 725].
[lėtėti Walde s. v. *līs*, lėtu, lėtėti Boisacq 42].
lẽvas Walde s. v. *leo*, Boisacq 575, [Пр I 442].
lyczýna Berneker I 720.
lydis Trautm. 370.
lyjgus (žem.) d. i. lẽgus Trautm. 404.
lýkius Trautm. 133, 404.
[lykoti Пр I 453].
lìnai Schrader RL 246, 247.
lìngė „Weihe" Leskien Bild. 268.
lingóti Trautm. 370, Berneker I 706.

[l*ĺ*nksmas Brugm. Gr. II,2[2] 544].
l*ý*tingas (l*ỹ*tų) Bezz. KZ XLI 82, lytùs (l*ỹ*tų) 83, 91.
l*i*tis Brugm. KGr. 108.
[l*i u*bě̃ti BEW I 758].
l*ó*bas Walde s. v. *liber*, [Пр I 473].
[l*ǒ*kį Hirt Akz. 156].
l*ó*ma Walde s. v. *lama*, Trautm. 461, Boisacq 578.
l*o*m*à* „Ziel, Schicksal" Berneker I 688, 731, [Blankenstein Unters. 95].
l*ó*nė Trautm. 124, 371.
[l*ó*pas Walde EW[2] 413 s. v. *lappa*, Holthausen IF XXXII 340].
l*ó*peta Meillet Études II 291, Berneker I 733, lopė̀tà Schrader RL 709, [Persson Beitr. 196].
lov*à* Boisacq 578, [Пр I 426].
[l*ǒ*vį Hirt Akz. 157].
[l*ū*bytis BEW I 758].
*l*ū̃dnas Brugm. Gr. II[3],1 258.
*l u*g*ó*ti Walde s. v. *lacio*.
[l*u*kai BEW I 745].
*l u*k*ė́*ju Brugm. Gr. II[3],3 204, [p a l*u*k*ė̀*k i t II,2[2] 627].
l*ú*ksztas Berneker I 746.
*l u*l*ỹ*s Berneker I 731.
[l*u ñ*g i n u Пр I 440].
l u p*i* n a*ĩ* Boisacq 570, l u p*i* n o s Berneker I 746.
l*ū*s*zỹ*s Boisacq 590, [Пр II 231], Trautm. 372, l*ú*š i s Pedersen Vgl. Gr. I 186, 188 (zu lesen l*ú*š i s II 815).
*l u*t y n a s Walde s. v. *lutum*, Boisacq 591.
*l u*t i n g a s Boisacq 592, [Berneker IF X 153].
*l u*t i s „Sturm" Berneker I 760, [IF X 153], Boisacq 592, [Пр I 495].
*l*ûbà „ruošà" Boisacq 594.
[l ûm à „Mal, Ziel" Blankenstein Unters. 95].
m a g o n a Berneker II 10.
m a i g*ú* n a s Trautm. 373.
m a i*l u* s Walde s. v. *minus*, [Пр I 522], Berneker II 48 (=m a i l*i u* s SzD > Leskien Bild. 320).
m*á* i s z a s Meillet Études 237, Berneker II 47, [Hirt Akz. 157].
m*a*ĩtė̀l i s Trautm. 386, Berneker II 54.
m*a* l i n*ỹ* s Berneker II 34.
m*a* l m*ů̃* Berneker II 73.
m*a*l̃ v i n t i Berneker II 64.
[m a n*ę̀*, t a v*ę̀*, s a v*ę̀* Brugm. Gr. II,2[2] 413].
m*á* n e i dat. sing. Berneker II 36, [Hirt Akz. 287].
m a*ř* g a s „Morgen" Trautm. 110.
[m a r k s t*ý* t i BEW II 78].
m a s t*ě̃* g*ů̃* t i Boisacq 601.
[m*á* s z ė < m*á* i š ė Пр I 582].
[m a u*r ù* s acc. pl. Hirt Akz. 156 = m a u*k* a*ĩ* Пр I 567].
m e d*ě̃* Leskien Bild. 265.
[m e d*ĩ̃* n a s „Waldvogel" Hirt Akz. 278].
m e d ž i*ů̃* k l ė Schrader RL 384.

medžónė Trautm. 155.
mélas „Gyps“ Schrader RL 480.
mẽlės „Hefe“ Berneker II 48 pro mẽlės Leskien Bild. 275.
merdėti Walde s. v. *morior*.
[mérgininkas Leskien IF XXVIII 135].
mẽryti „messen“ Berneker II 50.
mės-ẽdis Brugm. Gr. II²,1 113, Berneker II 31, [Пр I 519].
[mẽʃzlas F. de Saussure MSL VIII 446], mẽszlai Fick III⁴ 320.
métas Leskien Bild. 536, Berneker II 52.
metûsù Mikkola Ursl. I 41.
mẽžiu Walde s. v. *mingo*, Fick III⁴ 319.
mę́žu Berneker II 63.
midùs[1] Berneker II 31, [Hirt Akz. 220].
mĩ́sà Schrader RL 250.
miẽžiu „miste“ Schrader RL 147, [mẽžiu F. de Saussure MSL VIII 446].
mįgti „drücken“ Trautm. 393.
mildus „fromm“ Brugm. Gr. I² 456, Berneker II 65.
[mylùs BEW II 58].
milžinas Walde s. v. *melior*, milžinas Schrader RL 1003.
mynia „Menge“ Leskien Bild. 312.
[miñkszti „weich werden“ Persson Beitr. 562].
[miršù, miřti Hirt Akz. 163], mirsztù Osten-Sacken IF XXVI 320.
[miszriù adv. BEW II 53].
su-misztù Brugm. Gr. II²,3 360, [misztù Persson Beitr. 341].
mįžia „cunnus“ Brugm. II²,3 275.
mogilà Berneker II 69.
[mojas BEW II 8].
momonė (neben momû) Brugm. Gr. II²,1 240.
mónai Walde s. v. *manticulor*.
neĩ-mótais Leskien Bild. 178.
motẽ Brugm. Gr. I² 163, 342, II²,1 333, II²,2 125, 127, 297, KGr. 78, 109, [Hirt Akz. 227], Walde s. v. *mater*, Trautm. 124, 230, 381, Mikkola Ursl. I 50, [Boisacq Dict. 635], Berneker II 27, mõtė Brugm. Gr. II²,2 277.
musaĩ Brugm. Gr. I² 110, [mùsas Hirt IF X 50 (=ahd. *mos* n.)], Meillet Études II 237, Ильинский Изв XX,3 91, Walde s. v. *muscus*, Fick III⁴ 327, Mikkola Ursl. I 41.
nakti-gonis Berneker I 294.
[naktim̃ dat. du. Brugm. Gr. II,2² 203].
[namè „zu Hause, nach Hause“ Brugm. Gr. II²,2 707, 743].
[namẽj Brugm. Gr. II,2² 665, namėjė 181].
namũn Brugm. Gr. II²,2 743, [namõn Hirt Akz. 303], [namûsnà Brugm. Gr. II,2² 225].
[naũdą Hirt Akz. 132, náudą 153].
nėkóju Schrader RL 8,966, Sprachvergl. II 203.

[1] [Prieš šį žodį įrašytas brūkšnelis. — *Z.Z.*].

n e n d r ẽ Schrader RL 693.
n e p o t i s Brugm. Gr. I² 147, 508, [971], Walde s. v. *nepos*, Schrader RL 182, Pedersen Vgl. Gr. I 92 (zu lesen n e p *uo* t i s II 815), n e p ō t i s Feist Kultur 115.
n e s z ỹ s[1] Brugm. Gr. II²,3 240.
[n *i u* k s o t i Persson Beitr. 371].
n o t é r ė s Trautm. 126.
n o v ý t i Walde s. v. *neco*.
[*nũ* k t i Пр I 617].
n *ù̃* ž ė „didelė varlė“ J[s] 68, Leskien Bild. 278.
n *ũ̃* g l a s Leskien Bild. 468, Meillet Études II 413, Brugm. Gr. II²,1 362, 507.
n *ũ̃* m a s Leskien Bild. 197, Blankenstein Unters. 28, 44, 96, J. Schmidt Kritik 156, Boisacq 662, n ů m *ą* Leskien Bild. 232, [Hirt Akz. 152].
[n ů s ẽ d a s „Bodensatz“ Blankenstein Unters. 94].
n *uo* t r *i* n ė Pedersen Vgl. Gr. I 186, 189 (zu lesen n o t r ỹ n ė II 815).
[n *ů* t e r ė Persson Beitr. 813, Пр I 603].
ó l e k t i s Schrader RL 467, Boisacq 555, Feist Kultur 101, *o* l e k t i s Brugm. Gr. II²,1 438.
[*ó* s t a s „Haff“ Hirt IF X 54].
ó s z k a Meillet Études II 442.
õ ž k ą Berneker I 108.
p a g *i* n à Brugm. Gr. II²,1 155.
p a g *i* n ė t i Mikkola Ursl. I 70.
p a i l g *o* t i n a s Brugm. Gr. II²,1 285.
[p *á* i s z a s „пятно от сажи“ Ст. Младенов РФВ LXVIII 374, 376].
p a k l *ó* d a s, *ù̃* ž k l o d a s Leskien Bild. 586.
p a k l *ó* d ė Berneker I 508.
p a l a i d *o* n a s Brugm. Gr. II²,1 308.
p a l *a* ũ k i s[2] Boisacq 560, Berneker I 749.
p ã l ė g i s Leskien Bild. 288, Walde s. v. *lectus*, Fick III⁴ 357, Blankenstein Unters. 37, 94, Boisacq 574, Berneker I 708.
p a l ẽ p ė „Gesimse“ Leskien Bild. 275, p a l ẽ p i s l. c. 292.
p a n e d *i* ė l i s Schrader RL 963.
p ã s a i t i s Mikkola Ursl. I 55.
p a s ẽ d a s Brugm. Gr. II²,1 153.
[p a s l ė p t i s Blankenstein Unters. 94].
p a s t ó l a s Brugm. Gr. I² 169, Schrader RL 345, - a i Meillet Études II 420, Fick III⁴ 488, Trautm. 104, 435, [Пр II 391, 376].
[p a s z / *ů* n ù s Пр II 326].
p a ũ k s z t *a* s Brugm. Gr. I² 446.
p a w ý d a s Trautm. 297.
p a v *i* d ẽ t i Mikkola Ursl. I 46, - ė k Brugm. Gr. I² 914.
p a v *i* d i s „Neid“ Brugm. Gr. II²,1 173.
[p a v y j ė l i s Persson Beitr. 518].

[1] [Paraštėje pieštuku įrašytas + ženklelis. — *Z.Z.*].
[2] [Virš šio žodžio pieštuku įrašyta *-lidukis*. — *Z.Z.*].

p a ž *d* r a s Meillet Études II 225, [Persson Beitr. 121, 128, 369].
p a ž *i* u l n ù s Brugm. Gr. II²,1 292.
[p a ž ù l n u s Persson Beitr. 757].
p é c z a s „zu Fuss“ Brugm. KGr. 634, 768.
p e k *a* s Trautm. 240, 392.
p ė k u s Fick III⁴ 225, Walde s. v. *pecu*, Boisacq 759, Blankenstein Untersuch. 46, [Пр II 52, Ильинский РФВ LXXIII 284].
p e l *i* n o s Schrader RL 953.
[p e l *u* s pl. Persson Beitr. 806].
[p ė p a l a[1] Petersson KZ XLVI 132].
[p e r g é l i s Persson Beitr. 475].
p e r k ú n *y* j a Trautm. 395.
[p é t m a s, p e t n a s, p ė̃ t m a Пр II 166].
p ė̃ t ū s Hirt Abl. 84 (S. 222), Berneker I 457.
p i a u l *i* a i Walde s. v. *pus*.
p i a u t ù v a s Brugm. Gr. II²,1 162, 449.
[p *i* ė̃ m e n į Hirt Akz. 132, Brugm. Gr. I² 488].
p i k t a d ė̃ j a s Berneker I 193.
p *y* k t i Trautm. 398.
p *y* k ù l a s Trautm. 174, 398.
p *y* l ė Trautm. XI.
p *i* l i a v a Leskien Bild. 349.
[p i l *u* s „voll, reichlich“ Brugm. Gr. II,2² 656].
p i n i ñ g a i Trautm. 393.
p i r m *o* n ì s Trautm. 252, 399.
a s z p i r *s z* a u[2] „ich kaufte“ Brugm. Gr. II²,2 8,42.
p l a u t *a* ĩ Fick III⁴ 249, Trautm. 386.
[p r i - p l *e* i k t i Persson Beitr. 878].
p l ė̃ k i u „schlage“ Persson Stud. 283, Hirt Abl. 151, 287, Walde s. v. *plango*, *plecto*, Fick III⁴ 250, Boisacq 796, Brugm. Gr. II²,3 366, [Hirt Akz. 129, Wiedem. Lit. Prät. 19,21, Persson Beitr. 230, F. de Saussure MSL VIII 429, Пр II 66].
p l ė̃ n a s Schrader RL 795.
[i s z - p l ė̃ s t i Пр II 73].
p l *e* v ė̃ Fick III⁴ 236.
[p l ó́ k s z t a s Persson Beitr. 239].
p l ō̃ n a s „flach“ Schrader RL 146.
p ó g *i* m i s Brugm. Gr. I² 415, [Hirt Akz. 211].
(s z w e n t a) p *o* n ì k ė Schrader RL 674.
p o ž a s Walde s. v. *paciscor*, Fick III⁴ 224, [Пр II 4, p o ž y t i Пр II 4].
p r ā k a r t *i* s Berneker I 579.
p r a *k* a r ù s Berneker I 579 pro p r a *n* a r ù s.
p r e *i* k a l a s Leskien Bild. 176, Meillet Études II 218, Berneker I 552, Trautm. 410.

---

[1] [Prieš šį žodį pieštuku įrašytas † ženklelis. — *Z.Z.*].
[2] [Prieš šį žodį pieštuku įrašyta *NB*. — *Z.Z.*].

p r ẽ k a l a s l. c. + Trautm. 213.
p r ę k e i Trautm. 411.
p r ẽ̃ s k a s Fick III⁴ 248 [(=prẽskas Эндзелин Сл.-балт. эт. 56)].
p r ë t *i* k i s Osten-Sacken IF XXVI 322.
p r i d v ẽ *j* a s Hirt Abl. 151, 404, -ẽ*j*as Berneker I 236.
[k l a u s ý t i p r i s ā k *i* m o Brugm. Gr. II,2² 594].
p r ó t a s Г. Плакис Изв XX,3 47.
[p ú k y s „Drache" Persson Beitr. 264].
[p ú *l* a i „Eiter" Berneker IF X 145].
p ú n u „faule" Brugm. Gr. II²,3 313.
p *u* r a i „πῦρoί" [Agrell 55], Schrader RL 948, Sprachvergl. II 189, p ū r a i Brugm. Gr. II²,1 353, [Hirt Akz. 130], p ū r a i Feist Kultur 166, [p ū r a i] Г. Плакис Изв XX,3 50, [(1899) Hirt IF X 51].
p *u* s c z i à Hirt Akz. 248, p ū́ s t l a u k i s *(ū=ù)* „wüstes Feld" 317].
p ū̃ d a s Schrader RL 236.
p ū́ t a Brugm. Gr. I² 37, 157, Walde s. v. *bibo*, Hirt Abl. 82, Boisacq 786, Trautm. 186, Mikkola Ursl. I 110, Feist Kultur 246, [Hirt Akz. 129, F. de Saussure MSL VIII 427, Пр II 64].
r a n k o s - n *à* Hirt Akz. 303, [Эндзелин Сл.-балт. эт. 167², Brugm. Gr. II,2² 225, 226] et n a m u s n *à* (Kursch. § 1488).
[r a š ẽ *j* a s Brugm. IF XXXIII 282].
[r a u d *m ì* Berneker IF X 164].
[r a u d ū́ t i Пр II 229].
r a u g i *ù*, r a ū̃ k t i Brugm. Gr. I² 202.
r a u g m *ì* Fick III⁴ 349, Пр II 229.
[r á u š y t i „rausýti" Эндзелин Сл.-балт. эт. 58¹].
r ẽ d a s Fick III⁴ 337.
r ẽ *j* u „schichte auf" Persson Stud. 46, Hirt Abl. 89, Brugm. Gr. I² 176, KGr. 81, Walde s. v. *rarus*, *reor*, Trautm. 120, 415, [Hirt Akz. 129, Wied. LPr. 26, Persson Beitr. 635, 741 f., 856].
r ẽ *j* u „brülle" Persson Stud. 90, Hirt Abl. 465, Brugm. Gr. II²,3 31, 204, Walde s. v. *ravus*, *verbum*, Boisacq 230, Fick III⁴ 331, Mikkola Ursl. I 113, [Hirt Akz. 129, Wied. LPr. 26, Persson Beitr. 732].
r ẽ k l a s Trautm. 120.
r ẽ k l ė s Leskien Bild. 498, Walde s. v. *rarus*, *ratis*, Fick III⁴ 335 (: r ẽ k l ė s 343), Trautm. 415, [Wied. LPr. 26, Blankenstein 52, 94, Persson Beitr. 635].
r ẽ k t i „schreien" Hirt Abl. 564, Walde s. v. *racco*, [Пр II 201].
[r è n *g t i* s „sich anstrengen" Ehrlich Zur idg. Sprachg. 16].
[r *e* ñ k t i (pro r *i* ñ k t i *K.B.*) Hirt Akz. 131].
[r ẽ p l i n t i Пр II 198].
ap-r *e* p t i Fick III⁴ 337, Trautm. 414, a p r e p (*ė*) t i Walde s. v. *rapio*, [IF XXVIII 126].
r ẽ s z a Leskien Bild. 206.
r ẽ s z u t a s Schrader RL 335.
[r ẽ t a s Пр II 233].
r ẽ̃ t i s Leskien Bild. 326.
[r ė v à, r i ė v à Пр II 235].

r*ė́*žiu Persson Stud. 22 (: ai. *riçáti*), Mikkola Ursl. I 107, [Persson Beitr. 840].
ryk*á*uju „regiere“ Brugm. Gr. II²,3 220.
ryk*á*uti Trautm. 415.
[riklas Пр II 196].
ri*m̃*tas Brugm. Gr. I² 415.
ri*m̃*ti Brugm. Gr. I² 415, II²,1 430, [rimstù, ri*m̃*ti Hirt Akz. 163].
[rindà „ряд“ Hirt Akz. 152].
[pra-r*ỹ*t Brugm. Gr. II,2² 559, r*ỹ*ti Пр II 217].
ritu*l*ai Walde s. v. *rota*, Fick III⁴ 336, [-*l*ai Brugm. Gr. II,2² 442].
[rud*ė́*ti „rosten“ Brugm. Gr. I² 522 pro r*ū́*d*ý*ti].
[r*u*dìs Пр II 190].
лтш. ruds (из лит. *r*ū̃*d*as) =ἐρυθρός Г. Плакис Изв XX,3 50.
rud*ū́*kė Brugm. Gr. II²,1 501.
[rupė́ti Пр II 224].
[r*ú*sas „Grube“ Persson Beitr. 287, Пр II 228].
są*l*úba Trautm. XX, 181, 226, 417, są*l*i*ū*ba 136, [saluba BEW I 758].
sa*l*ubas Berneker I 758.
sa*n*vaitė Trautm. XI, 420.
*s*aubiù Trautm. KZ XLIII 109.
[*s*aũras Berneker IF X 163].
sausi*ù* Brugm. Gr. Gr.² 299, [sau*s*i*ù*, sausė́ti Hirt Akz. 164].
[s*á*vei Hirt Akz. 287].
s*ė́*jis Hirt Abl. 52.
s*e*kmė Boisacq 256, [Пр II 350].
[sėlavà, selevà, selova, salavà Пр II 271].
[s*ė́*linu Blankenstein 55, 99].
senùlis Leskien Bild. 495.
s*é*ris[1] „Pechdraht“ Walde s. v. *sero*, Boisacq 229, Fick III⁴ 434, [Blankenstein 56, 94].
s*ė́*tas „Strick“ Fick III⁴ 438.
s*ė̃*tas „Sieb“ Boisacq 315, Fick III⁴ 421, Pedersen Vgl. Gr. I 72 ; „Orion“ Leskien Bild. 536.
s*ė́*tas „Sieb“ Walde s. v. *saeta*.
s*é*tuvà Fick III⁴ 439.
skař*d*i*s* „Blech“ Trautm. 436.
skėdž*i*ù Fick III⁴ 463.
skerd*ė́*ti Fick III⁴ 455.
sk*é*rdžu Berneker I 401.
sk*e*r*i*s Schrader RL 369.
[sk*ī*das Hirt Handb.² 204].
[sk*i*ẽ́drą Hirt Akz. 132, 151].
skilt*i*s Schrader RL 721.
su-sk*i*rdusios k*ó*jos Trautm. 117, 440.
skirpstùs Trautm. 102, 239, 429, ski*p*stus Walde s. v. *carpinus*.
[s*k*irtas „Tierlager“ Persson Beitr. 564].

[1] [Prieš šį žodį pieštuku įrašyta *NB.* — *Z.Z.*].

skiřti Brugm. Gr. II²,3 268, 374.
[skīvitas „лохмотье“ Ильинский РФВ LXXIII 300].
skóbti Walde s. v. *scabo*, [Пр II 301, nu-skóbti „abflücken“ Persson Beitr. 142].
skópti Walde s. v. *capo*, [Пр II 306, I 349, nu-skópti Hirt Akz. 128].
skrándas[1] Berneker I 401.
skrebiù Brugm. Gr. Gr.³ 279 pro skrembù, [Пр II 307].
skręd̃žiu, skrę̃sti Fick III⁴ 475.
skrę̃ti Trautm. 111, 430, [skrėti Пр II 312, I 388].
skroblùs[1] Berneker I 343.
skůpti Walde s. v. *capo*, [Persson Beitr. 884].
[slabnùs Пр II 317].
slaužiu „krieche“ Fick III⁴ 541.
slę̃kas Trautm. 142, 214, 431, Boisacq 565, Schrader RL 732 (pro slę́kas Leskien Bild. 185), [Пр II 322].
slė́snas „niedrig“ Brugm. Gr. II²,1 265.
[slóbti Пр II 317].
[slúoga Пр II 177].
smalugas Leskien Bild. 525.
[smãrglis Пр II 338].
smėlis Leskien Bild. 300, [Blankenstein Unters. 95].
smelus, pasmėlys Boisacq 624, [smėlùs Пр II 340].
[smirdelė Пр II 335].
[smirdžiù Hirt IF X 23].
[snãigala Пр II 347].
sodybà Osten-Sacken IF XXVI 323.
[sõp³, sopėti Hirt Akz. 164, IF X 22].
[spandýti Пр II 150, 367].
spą̃stas Leskien Bild. 531, Trautm. 190 (spą́stas).
[speĩgas Persson Beitr. 400].
[spę̃lóti Persson Beitr. 397].
spėnỹs Pedersen Vgl. Gr. I 75 (zu lesen spenỹs II 816), spėnys Fick III⁴ 508, [Blankenstein 59, 95, Persson Beitr. 956].
spėrùs Meillet Études II 404, Brugm. Gr. II²,1 350, [Persson Beitr. 400].
spę̃sti, spendžiù Leskien Bild. 531.
spiřgas Leskien Bild. 163, 164.
[spiris Persson Beitr. 473].
sprendžù, sprę̃sti Leskien Bild. 539.
[spudinti Persson Beitr. 401, 415, 844, pa-spudė̃ti 415].
sraĩgė Leskien Bild. 276, Schrader RL 732, Brugm. Gr. I² 190, 330, 610, [Persson Beitr. 502].
srė́biù Brugm. Gr. I² 454, 511 (=srebiù 493), [srẽb'ù Hirt. Handb.² 227], [Пр II 276], Walde s. v. *sorbeo*, Fick III⁴ 446, srę̃pti Brugm. Gr. I² 628, [srę̃bti Пр II 276], [sriębti Blankenstein 60].
srį́biù Walde s. v. *sorbeo*.
srudžu [„mache blutig“], srudžau, srusti Brugm. Gr. II²,3 374, 390.

[1] [Prieš šį žodį įrašytas brūkšnelis. — *Z.Z.*].

staĩbis [Пр II 378], Leskien Bild. 292, Meillet Études II 419, Trautm. 429, -*biai* Walde s. v. *stipo, tibia*, Fick III⁴ 492, Pedersen Vgl. Gr. I 116 (zu lesen *stáibiai* II 816), [Persson Beitr. 153, 423].
staigtis Fick III⁴ 491.
[*stapýtis* Пр II 382].
[*stauginėti* < sl- Пр II 407].
[*stébas* Пр II 389].
stẽbas Leskien Bild. 166 (=*stẽbas* 185), Persson Stud. 59, 193, Walde s. v. *tabula*, Fick III⁴ 483, [Boisacq 91, Blankenstein 60, 95].
stébiũs Fick III⁴ 483, [*stẽbtis* Blankenstein 99].
[*stebýti* Brugm. Gr. II,3² 382].
[*stebulỹs* Пр II 389].
[*stęgė* Пр II 379].
stẽgiu Leskien Bild. 323, [Пр II 390, I 665], Bechtel Hauptpr. 162, Hirt Abl. 742, Walde s. v. *tego*, Brugm. Gr. I² 152, II²,1 224, II²,3 [399], 493, Trautm. 120, 125, 438, Fick III⁴ 176, 479, Pedersen Vgl. Gr. I 97 (*stiegiu* Buga II 816), [*stégti* IF XXXII 327, Wied. Lit. Prät. 20, Blankenstein 61, F. de Saussure MSL VIII 429].
steigara Leskien Bild. 447.
[*stẽktojis* Brugm. Gr. I² 573].
stembiù, stẽmbti Brugm. Gr. II²,3 293, 382.
[*stèmbras* Пр II 378].
[*steptis* Blankenstein 61 „stieptis"].
stibas „Halm, Stengel" Leskien Bild. 165 (< I¹ 58, 71).
stimbras Fick III⁴ 484.
stýrsti (: *styrstù*) Walde s. v. *stipo*.
stódas Schrader RL 796, [Пр II 370].
stomũ Meillet Études II 423, Brugm. Gr. II²,1 238. Walde s. v. *stamen*, Fick III⁴ 479, [Hirt Akz. 236].
straĩpsnis Leskien Bild. 183, Trautm. 440.
strãja Ильинский Изв XX,3 74, Walde s. v. *sterno*, [Persson Beitr. 787, 832, Пр II 133, 400].
strázdas Fick III⁴ 192.
[*stregti* Persson Beitr. 432].
strẽpsnis Leskien Bild. 183.
[*strigsoti* Persson Beitr. 459].
[į-*strìngu* Persson Beitr. 459].
[*striugas* Пр II 401].
[*stróga* Persson Beitr. 866].
strókas „поспешность" Ильинский Изв XX,3 116.
[*struĵus* Пр II 404].
[*stúkteliu* Пр II 408].
sūbũti Trautm. KZ XLIII 109, *sūbóti* Berneker I 413, Trautm. 390, KZ XLIII 109, [Эндзелин Сл.-балт. эт. 50¹], Fick III⁴ 548.
sudrus Berneker I 214.
[*sudžà* Brugm. Gr. II,2² 322].
suitis Trautm. XX, 146, 466 (le. *suits*).
жем. *sundau* из *sùmdau* Эндзелин Изв XV,2 200.

*sú*lyti Schrader RL 111, 329.
[sunùs acc. pl. Mikkola Ursl. I 74].
[*su*sù „ich werde räudig" Brugm. Gr. I² 490, II,3² 127].
[sų̃sti Эндзелин Сл.-балт. эт. 19 „sių̃sti"].
[sutvė́rtojis Blankenstein 68, 95].
svaĩnė Brugm. Gr. I² 269 (= sváinė Lesk. Bild. 371).
svaĩnis [Пр II 258], Leskien Bild. 371, Fick III⁴ 543.
svẽtis Osten-Sacken IF XXVI 314, Leskien Bild. 309, Boisacq 292.
swyróti Trautm. 290.
[šalė J. Schmidt KZ XXVII 287ff., Hirt Handb.² 397].
szālù „algeo" : szą̃lù „algesco" Poržezinskij AslPh XXV 490 (Brugm. Gr. II²,3 296, 137[8]), [szalù Пр II 319].
szar*n*à Walde s. v. *caleo*, [la. sar̂na Agrell 8], [Пр II 280].
[szarnus „скорый" Fortunatov BB III 70, Эндзелин Сл.-балт. эт. 46¹].
szeíma Trautm. 423.
szẽmas Boisacq 456, [Leskien Bild. 428].
[szeñdën BEW I 253].
szer̃nas IF Anz. X 263.
szesz*iù*ras Leskien Bild. 448, Schrader RL VIII, 752, Sprachvergl. II 313, Pedersen Vgl. Gr. I 75 (zu lesen šẽšuras II 816).
szeszũras Leskien Bild. 448.
sziẽtra Schrader RL 982.
sziltas Hirt Abl. 162, 260, Walde s. v. *caleo*.
sziłto*n*is Leskien Bild. 393 (< szĩłtouię dĩjną D⁵ 135).
szi*l*us „August" Brugm. Gr. II²,1 468, Walde s. v. *caleo*.
[sziõkią Brugm. Gr. II,2² 632].
szir̃dyjůs Brugm. Gr. II²,3 222, [IF XXXI 22].
szir̃dis „coeur du bois" Meillet Études II 207, Boisacq 412, [Пр II 277].
szirszonas Brugm. Gr. II²,1 308.
szirszonė Brugm. Gr. II²,1 296, -nẽ Fick III⁴ 76.
szirszonis Brugm. Gr. II²,1 308.
szirszũ Leskien Bild. 381, Meillet Études II 418, 432, [Эндзелин Сл.-балт. эт. 29 < Būga Aist. stud. I 152], Hirt Abl. 162, 196, Schrader RL 954, Brugm. Gr. I² 479, II²,1 172, 286, 296, KGr. 136, Walde s. v. *crabro*, Boisacq 438, Trautm. 427, Fick III⁴ 76, [Hirt Akz. 142].
szirvas Trautm. 428.
*sz*iubė Trautm. 443.
[szlèkti, szlėkiù Пр II 333].
szlõvę¹ Meillet Études II 208.
sz*lú*bas Berneker I 758.
[šm*ie*kšoti Эндзелин Сл.-балт. эт. 36].
szm*ú*las Boisacq 433.
sztái Trautm. 171, 260.
*sz*ūbà, sziūbà Berneker I 460.
[szuk-lũpis, dambralũpis *(ũ=ù)* Hirt Akz. 317].
[szuñ Hirt. Akz. 67].

---

¹ [Prieš šį žodį įrašytas brūkšnelis. — *Z.Z.*].

szupù, suszupęs Lidén Stud. 52, [Berneker IF X 155], [šùpti „гнить“ Эндзелин Сл.-балт. эт. 42[1]].
szurksztus Fick III[4] 80, Boisacq 497, Walde s. v. *crinis*, šurkštus Ильинский Изв XX,3 101.
[šūlį Hirt Akz. 157].
[szusnis Persson Beitr. 192].
szveñdrai Brugm. Gr. I[2] 122, 338, Schrader RL 693, Walde s. v. *combretum*, Fick III[4] 115.
szveñdrės Leskien Bild. 439, Trautm. 149.
[szviẽžas Пр II 264].
szvir*kl*ẽ Brugm. Gr. II[2],3 371.
szvirksztu Brugm. Gr. II[2],3 371, -ti Walde s. v. *cornix*, [Persson Beitr. 124, 346, 531, Пр II 258].
[szvitrinėti Пр II 265].
taikýti Trautm. 277, 447.
takiszis Trautm. 445.
tamsta[1] Brugm. Gr. II[2],1 41, Berneker II 59.
tankùs Fick III[4] 179.
[társzku, tařkszti Persson Beitr. 347].
taszka Trautm. 401.
ap-si-taszkauti Leskien Bild. 504 (< D[6] 193).
taũras[1] Meillet Études II 410 (< Leskien Bild. 285).
[távei Hirt Akz. 287].
[telas Blankenstein 65, tėlinti 65, 99].
temptýva Meillet Études II 371, Walde s. v. *tempus*, Schrader RL 620, Fick III[4] 181, Pedersen Vgl. Gr. I 138, [temptíva Hirt IF XXXI 5].
tẽmus Trautm. 187.
teñvas = skr. *tanúḥ* Г. Плакис Изв XX,3 50.
tẽtis Г. Плакис Изв XX,3 50, Brugm. Gr. II[2],1 127, Feist Kultur 105, tẽtis Trautm. 234.
tėvonis Leskien Bild. 394, Schrader RL 184.
[tezmu Пр I 104].
[vėjas nu-týkst Brugm. Gr. II,2[2] 530 = nutýkst 745].
[isz-si-tikti „vertrauen“ Brugm. Gr. II,2[2] 550].
[verb. tylù Hirt IF X 23].
tamsras[2] J. Schmidt Kritik 182, Hirt Abl. 162, 342, Brugm. Gr. I 410, 672, II[2],1 385, KGr. 130, 346, Walde s. v. *tenebrae*, [Hirt Akz. 143, Persson Beitr. 352, F. de Saussure MSL VIII 435, Mikkola Ursl. I 101].
tinklas Walde s. v. *tenus*.
[tiẽtù Persson Beitr. 465].
[trąszai Persson Beitr. 457].
[trą̃szkanos Persson Beitr. 457].
trẽkszti Leskien Bild. 275, [Persson Beitr. 334].
trinkis „Anstoss“ Walde s. v. *truncus*.
tri-rą̃žis Brugm. Gr. II[2],1 69, 113.
[triszti „düngen“ Persson Beitr. 454].

[1] [Paraštėje pieštuku įrašytas brūkšnelis. — *Z.Z.*].

[2] [Prieš šį žodį įrašytas brūkšnelis. — *Z.Z.*].

[t r u n i ù Persson Beitr. 777].
t u r g ù s Mikkola Ursl. I 82.
t u r s a s[1] Pedersen Vgl. Gr. I 83.
[t v ė r d i n t i Blankenstein 68, 69 ‖ s u t v ė r t o j i s 68, 95].
ū d r ū́ t i Brugm. Gr. I² 114, Walde s. v. *uber*, Boisacq 726, [Пр I 104].
u m a ĩ Fick III⁴ 16, 558.
[u ž b i n t i Boisacq 74].
ū́ s z ė s Brugm. Gr. II²,2 17, 55, Boisacq 260, [ū́ s z i n i n k ė Эндзелин Сл.-балт. эт. 49].
ù ž k l o d a s Berneker I 508, [Leskien Bild. 586].
u ž m a s Brugm. Gr. II²,1 249.
ů g *l* u s Berneker I 443.
ů́ l ė „Höhle" Walde s. v. *alveus*.
ů́ l e k t i s Brugm. Gr. I² 153, 424, Trautm. 128, 464, Mikkola Ursl. I 90, [Hirt Akz. 129, Пр I 466].
v á g i s Brugm. Gr. I² 326, 614, Walde s. v. *vomer*.
v a i k a m ù s Brugm. Gr. II²,2 257.
[v a ĩ k s t a s Эндзелин Сл.-балт. эт. 38].
v a ĩ r *a* Schrader RL 697, Feist Kultur 224.
[v a ĩ š k a s Brugm. Gr. II,2² 805].
v a i v e r ė̃ Brugm. Gr. II²,1 128.
v a ĩ v e r i s Walde s. v. *viverra*, [Пр I 106].
v ã l ė Meillet Études II 394, [v ã l ė̀ Пр I 95], v a l ė̀ [Пр I 71], Walde s. v. *valeo*.
[v á n d u o F. de Saussure MSL VIII 439, v a ñ d e n i o Brugm. Gr. II, 2² 584, 587].
v a r l ō̃ ž i u s „жаба"[2] Ильинский Изв XVI,4 28.
w ā́ r n a s Trautm. XI (= w a ř n a s 110).
w a r t a ĩ Trautm. 218, 231, Fick III⁴ 394.
w ā́ s z a s Trautm. 301, [v ą́ š a s Hirt. Handb.² 139].
w e d ỹ s Schrader RL 354, Leskien Bild. 295.
v e d l y s Leskien Bild. 457.
v e i k a *l i* ů t i Fick III⁴ 408.
[v e i k ù s Persson Beitr. 85].
[v ė́ k à Пр I 107].
v e l ė̃ n a s „Walke" Leskien Bild. 389.
v e l y s Pedersen Vgl. Gr. I 362.
W ė́ l ō̃ n i s (Vielona) Schrader RL 869.
[v e *l* t a s „unnütz" IF XXXIII 269].
v e *l* ů k a Leskien Bild. 516.
v ę m a l a ĩ Brugm. Gr. I² 342, KGr. 109, Walde s. v. *vomo*, Fick III⁴ 392.
v ẽ̃ n a s Osten-Sacken IF XXVI 316, [v ė̃ n *à* a k i m ì Brugm. Gr. II, 2² 28, 544].
v ẽ̃ n i n u Brugm. Gr. II²,3 323.
v ė n ó l i k a Feist Kultur 270.
[v ė p s ó t i Persson Beitr. 235].

---

[1] [Prieš šį žodį įrašyta žvaigždutė. — *Z.Z.*].

[2] [Virš žodžio ж а б а raudonu pieštuku įrašyti du šauktukai. — *Z.Z.*].

[v*ě̌*p t i s Persson Beitr. 235].
[v e r *b i* u „umwenden“ Persson Beitr. 498].
w e r *p ù* Schrader RL 788.
[v*e*r̃ s m ę Hirt Akz. 154].
v*é*r ž t i Mikkola Ursl. I 103.
v*ẽ̌* s t i Meillet Études II 411 (< Leskien Bild. 485).
v*ẽ̌* s u l a s Meillet Études II 411 (< Leskien Bild. 485), [Persson Beitr. 11].
v*é* t u s z a s Schrader RL 389, Walde s. v. *vetus*, [Эндзелин Сл.-балт. эт. 52], Fick III⁴ 385, Feist Kultur 265, Mikkola Ursl. I 64.
v*é* t u s z i s Leskien Bild. 599.
[v e v e r*ẽ̌* Пр I 106].
w*é* w e r s ỹ s Schrader RL 770, Trautm. XI, 460, Mikkola IF XXVI 295, [Эндзелин Сл.-балт. эт. 32 = v i e v e r s ỹ s Эндзелин Сл.-балт. эт. 204].
v*é* v e s à Mikkola Ursl. I 41, v*ẽ̌* v e s a Ильинский Изв. XX,3 94, Mikkola IF XXVI 295, [Petersson KZ XLVI 132].
v*ẽ̌* z d a s Leskien Bild. 166.
[v *ý d r a* Persson Beitr. 12].
v i *ĺ* k a i nom. pl. Mikkola Ursl. I 55, [v i l k u *m i* instr. sing. Brugm. Gr. II,2² 191, dial. v i l k *u n s* acc. pl. 221].
w *ý* l i u s Trautm. 409.
v i l n *õ* n a s Leskien Bild. 393, Brugm. Gr. II²,1 281.
v i *l ú̃* s Walde s. v. *volo*.
v i *ñ* g i s Berneker I 740.
[v *i* r u l ỹ s Persson Beitr. 509].
[v i *r̃* ž i s „вереск“ Hirt Akz. 122, v i r ž y s Пр I 74].
a n t w *ý* s z u e ī t Trautm. 144.
v *ý* t i s Leskien Bild. 546, Meillet Études II 279, Schrader RL 940, Brugm. Gr. I² 103, Walde s. v. *vieo*, *vitis*, Boisacq 386, Trautm. 131, 464, Fick III⁴ 406, Feist Kultur 134, 193, 230, 259, [Hirt Akz. 130, 155, Persson Beitr. 518, F. de Saussure MSL VIII 428].
v y *z* n a „вишня“ Fick III⁴ 409.
v *ó* j ę s Hirt. Abl. 151, 385, [Persson Beitr. 536, 659].
v *õ* r a s „Spinne“ Leskien Bild. 179.
w *õ* r a s „alt“ Trautm. 127 (w o r a s 183), w *ó* r a s Schrader RL 642.
z e *r̃* k o l a s Schrader RL 784.
ž a l i *ú̃* k ė Brugm. Gr. II²,1 501.
[ž *à* l v a s Persson Beitr. 31].
ž a r *ý* j o s Brugm. Gr. I² 547, 566, Walde s. v. *augur*, Trautm. 419, [Persson Beitr. 121].
ž a u d u s „reizbar“ Walde s. v. *boa*, [Persson Beitr. 251].
ž *é* b ė t i „keimen“ Fick III⁴ 38, [Пр I 260].
[ž ë b t i, ž ë b i ù Пр I 254].
ž *ẽ̃* d a s „Ring“ Trautm. 216, 426.
[ž e *l* m e n į Agrell 44, Hirt Akz. 131].
[ž *ẽ̃* m a s Пр I 249].
Ž *ẽ̃* m ė p a t i s Schrader RL 671.
[ž e m ė s *n à* Brugm. Gr. II,2² 226].
[ž é n k l *o s* Пр I 254].

žẽntis Mikkola Ursl. I 126.
[žẽrėti Пр I 257].
žerėti „strahlen“ Hirt Abl. 214, [Brugm. Gr. II,2² 817].
žiñklas (žem.) Trautm. 113, 153, 325.
žinóvas Brugm. Gr. II²,1 204, [Persson Beitr. 162].
žiřgas Leskien Bild. 163, 278, Trautm. 213 (žirgas 113, 427 sine acc.).
žiřnis — зернò Г. Плакис Изв XX,3 50.
[žiógris Persson Beitr. 60].
žiuwìs Trautm. 116.
žmogžúda Brugm. Gr. II²,1 472.
žubeřklas Leskien Bild. 496.
žùkmistras Brugm. Gr. I² 104, II²,1 483.
žumìmas „Umkommen“ Walde s. v. *funus*, Prellwitz Ew.² 505 s. v. χέω.
Žwaigždùkas Schrader RL 672.
žvejúti Berneker I 87
[žvelgsėti Эндзелин Сл.-балт. эт. 37].
žvėris Meillet Études II 263.
[žvygiù BEW I 365].
[žvilůti Persson Beitr. 757].

* * *

I. ГЛАСНЫЕ

o pro *uo* : atódůgiai, atóretei, burbuloti, dejoti, gelonis, glodenà, glósnis, gródas, gródis, klebetoti, klemszóti, klõnas, kõdas, kóksztas, kósas, kropà, laigõnas, lingóti, lóbas, lomà, magona, momonė, nepotis, ólektis, óstas, pailgotinas, palaidonas, pirmonis, plóksztas, sriobiù, stomů̃, stróga, sūbóti, swyróti, szirszonas,-ė,-is, Wėlõnis, vėnólika, vėnólika Пр I 487.

uo* pro *o : ąsůtas, balnůtas, bůdėti, důklas, důnis, důslùs, důsnùs, důtis, gůdas, gůdėjůs, kilůti, klajůti, kůwas, medžiůklė, namů̃n, nůglas, nuotrinė, nůterė, raudůti, senůlis, skůpti, ūdrůti, ůlė̃, žvejůti.

o pro *a* : asilos Пр I 661, balona, balonka I 30, bircova I 24, bodaù I 34, broda I 45, draũgos I 198, gojùs, griekouti I 164, pořszas II 260, ženklos I 254.

ė pro *ie* : avėtė, bėdnas, bėsas, brėdis, dėdas, dėwerìs, gėdrà,-ùs, grėžiu, jėrkà, jėszmas, jėtis, jėwà, kamėnas, knėbiù, krėnà, lėkna, lėlesza, lėpa, lėsas, lėtėti, mėlas, mėlės, namėjė Gr. II,2² 181, nėkóju, pãlėgis, plėkiu, plėnas, prajérkà, rėju (2), rėklas,-ės, rėsza, rėszutas, sėtas, sėtuwà, skrėti, stėbas, stėbiůs, stėgiu, trėdžiu Пр I 195, vėkà, vėptis, vėsulas, wėwersỹs, vėvesà.

ie pro *ė* : biẽdà, briẽžti, diẽti, kẽwė, krẽna, mẽʃzlas, miẽžiu, miẽžiu, miẽsà, palẽpė,-is, panediẽlis, prẽskas, rẽtis, rẽžiu, smẽlùs, spẽlóti, szẽmas, sziẽtra, šmiekšoti, triẽkszti, vẽpsóti, žẽbiù.

ė pro e : apsėga, arėlis, bėbrus, dėmi, drėvė, grandėlė, kebėklis, kosėrė, krėgu, lėkei, lopėtà, pėkus, rėtas, sėmti Пр II 362, sėlinu, slėsnas, spįnyš, srėbiù, sutvėrtojis, szlėkiù, tėlinti, tvėrdinti, žėmas.

e pro ė : bezmenas Пр I 22, brekszti I 44, dilgėlė, gelà, gelė, gresti, lela || lėlis, pėtmas, plenė Пр II 34, plevė, ap-repti, sekmė, skeris, smelus, smirdelė, srėbti, stegė, szlėkti, tėtis, wedỹs, vedlys, vemalaĩ, žerėti.

e pro ie : atóretei, jeva, kelìszkas, kemerai, klepas, kusznėrius, lesas, namė, prekei, skredžiu, stébas, steptis.

ie pro e : lėpszas, lėvas, mastėgū́ti.

e pro ę : gestù.

e pro i : keltis, kimenaĩ, kreñsti, reñkti, želvítis Пр I 86.

e pro ia : dwasė, szeñdėn, valė.

e pro o : veverė.

ei pro ie : pri-pleĩkti, steigara.

ę pro e : manę̀, tavę̀, savę̀.

ę pro į̨ : búsęs, dū́sęs, dū́sę Gr. II,2[2] 147.

ę pro ą : drąsús Пр I 199.

a pro e : alnis BEW I 263, árkė Пр II 180.

a pro ą : blázgu, dázgau, szą̃lù Gr. II,3[2] 138, 296, wą̃szas.

ą pro a : abeją, dveją tėk Gr. II,2[2] 79, trąszai, trą̃szkanos, tri-rą̃žis.

a pro ai : mászė.

i pro y : ăt-migas, aukszlis, bilóti, blinai, bū̃ris, dėglis, dižu, geinis, graĩti, gridyju, gumulis, iszczos, iszkus, įkirus, karkulis, kilėti, kimùlis, kirėti, klivas, kóris, krū̃tulis, laižimas Пр I 452, lydis, litis, lupinos, lutis, migti, mogilà, nuotrinė, paginà,-ėti, pavidėti, pavidis, pelinos, piliava, pógimis, prėtikis, klausýti prisãkimo, skeris, smėlis, strigsoti, svėtis, szvitrinėti, takiszis, žvilū́ti.

y pro i : per auksztynį,-io gyv., avikynė, dailýdė, gužutys, kùmetys, mynia, pavyjėlis, perkúnyja, pykùlas, viržys, žarýjos.

y pro ie : kýlė, žvygiù.

i pro ie : stibas.

i pro ė : virulỹs.

i pro į̨ : blista Пр I 31, misztù, su-misztù, tiztù.

i pro ę : gistù, triszti.

in pro en : žinklas (žem.).

ia pro ė : dùja, gìria, mìžia, strãja.

u pro ū : anukas, brùzgas, bukas, buklas, buris, dulinėti, dustù, gludóti, gniusai Пр I 132, grùzdas, gunė, gužỹs, gužti, klupóti, kruvà, kulis, kupõlė, liubėti, lugóti, lukai, lukėju, pa-lukėkit, lulỹs, lutis, mùsas, musaĩ, niuksoti, nùžė, poduk̃ra,-ė BEW I 244, pelus, purai, pusczià, rudis, rupėti, pa-spudėti, spudinti, srusti, strujus, striugas, sudrus, sunùs, szusnis, umaĩ, žùkmistras.

ū pro u : alúdaris, dúburas, kliūdaũ, lúksztas, stúkteliu, szeszū́ras, szmúlas, ūszės, ūszininkė, žmogžúda.

u pro ų : dustù, pa-klustù, susù.

u pro uo : dúbti, guda.

II. СОГЛАСНЫЕ

g* pro *j : *g*esmẽ.
s* pro *š : atau*s*imas, brẽk*s*ti, jė*s*kóti, kriáu*s*ė, krỹk*s*ti, kru*s*tìnė, *s*ėris, *s*laužiu.
š* pro *s : drėk*sz*tìnė, lak*sz*týti, ráu*š*yti.
z* pro *s : žą*z*is Пр I 171.
z* pro *š : te*z*mu.
š* pro *ž : grį*sz*as, *sz*iubė.
ž* pro *z : gu*ž*as, gu*ž*ikas, po*ž*as, *ž*velgsėti.
č* pro *sč : pẽ*cz*as.
l, s, š, ž, n, r, č, (p)* pro *li, si, ši, ži, ni, ri, či, (pi) : b*l*úkstu, b*l*úksztu, b*l*ūvù, burbu*l*oti, ga*l*ù, g*l*audas Пр I 129, g*l*audýti, pa-si-k*l*áuju, k*l*ūnù, k*l*ūvù, k*l*upuris, kupo*l*auti, *l*ūbytis, *l*ūdnas, *l*ulỹs, *l*utynas, *l*utis (*l*utingas), *l*ůbà, mai*l*us, pasz*l*ůnùs, pú*l*ai, ritu*l*aĩ, są*l*úba(s), sė*l*avà, sma*l*ugas, szi*l*us, sz*l*úbas, te*l*as, ty*l*ù, ůg*l*us, Wė*l*õnis, ve*l*ůka, vi*l*ů̃s; *s*aubiù, *s*aũras, *s*ūbóti, *s*úlyti, *s*ųsti; kraũ*sz*us, *sz*ūbà, *sz*upù (*š*ùpti), *sz*urksztus; krỹ*ž*us, *ž*audus; g*n*utulas, *n*ũkti, klõ*n*otis, k*n*úpoti; ketve*r*a tëk Brugm. Gr. II, 2² 77; wer*p*ù.
či, li, ni, ri, ži, ši* pro *č, l, n, r, ž, š : giñ*či*as; piau*li*aĩ, veika*li*ůti, *žli*úktas Пр I 234; tru*ni*ù; ba*ri*ù, gì*ri*a „Trank", misz*ri*ù; pa*ži*ulnùs, *ži*uwìs; sze*szi*ùras.

III. УДАРЕНИЕ

1. **Ударение поставлено на несоответствующем месте:** aptvã*r*as, a*r̃*dai, *à*tskrabai, audž*ù*, auž*ů̃*las, avik*á*ilis, avik*ỹ*nė, bamb*ù*, bit*ẽ*, b*i*tis, blus*õ*s, br*á*džoju, br*á*nda, brankst*ù* (brangaũ), brol*ẽ*nas, burg*ù*, bur*ý*s pl., b*ù*rszkiu, b*ù*ta, dab*á*r, daig*ý*ti, deszer*à*, dygst*ù* (dygaũ), dilg*ẽ*, dilg*ẽ*lė, dr*i*žau, dukter*i*s acc. pl., dūma*ĩ*, d*ù*ris acc., džiaũgiůs, e*ĩ*me, e*ĩ*te, *é*l*d*ija, ẽpusz*ẽ*, *ẽ*sme (*ẽ*ste, *ẽ*sva, *ẽ*sta), gadyn*à*, gal*ẽ*, gi*m̃*dyti, g*i*ria, glud*ó*ti, gr*à*ndai, gr*i*ndis, *í*ntė, į-str*i*ngu, yl*à*, sujaud*i*nti, j*é*ntė, jud*i*nti, j*ù*dra, j*ù*pa, kal*á*wijas, ka*í*sztuvas, isz-kern*ó*ju, kim*i*nti, kim*ù*lis, kl*á*ida, kliaud*à*, klup*ó*ti, k*ó*ris, kov*à*, kregžd*i*nga, krivid*à*, kri*ú*kiu, k*ũ*cza, kuil*à*, kūl*à*, kupstaĩ, kust*ù*, k*ù*szlus, k*ú*tis, kůp*à*, laig*õ*nas, laig*ý*ti, lank*ió*ju, l*ẽ*kmi, l*ẽ*lesza, l*i*nai, l*ó*ma, lom*à*, l*ó*peta, lov*à*, lům*à*, lūszỹs, markst*ý*ti, maur*ù*s acc., med*ẽ*, med*ĩ*nas, merd*ẽ*ti, m*é*rgininkas, mės*ẽ*dis, metůs*ù*, m*ę́*žu, mid*ù*s, milž*i*nas, mirštù, mot*ẽ*, naktigon*i*s, nam*ů*sn*à*, nendr*ẽ*, not*é*rės, nov*ý*ti, nům*à*, nůs*ẽ*das, *ó*szka, piaut*ù*vas, pini*ñ*gai, plautaĩ, pre*ĩ*kalas, pr*ẽ*kalas, p*ú*kys, p*ú*nu, p*ú*rai, p*ů̃*ta, rankosn*à* Gr. II² 225, 226, raudm*i*, raugi*ù* (raugm*i*), rind*à*, ryk*á*uti, rimst*ù*, s*ą́*l*ú*ba, sausi*ù*,-*ẽ*ti, s*ẽ*linu, skëdži*ù*, skerd*ẽ*ti, skilt*i*s, ski*r̃*pst*ù*s, smirdži*ù*, sn*ã*igala, sodyb*à*, spand*ý*ti, spendži*ù*, spėr*ù*s, sprendž*ù*, stembi*ù*, sun*ù*s acc., sv*ẽ*tis, sze*í*ma, szeszi*ù*ras || szesz*ũ*ras, szi*r̃*dis, szirsz*ů̃*, szve*ñ*drai, szv*i*rksztu, taik*ý*ti, tank*ù*s, tėvon*i*s, turg*ù*s, *ù*žklodas, *ů̃*lektis (*ó*lektis), vaikam*ù*s dat. pl. Gr. II² 257, veik*ù*s, vën*à* akimi, wartaĩ, vel*ẽ*nas, v*ẽ*vesa, vi*l̃*kai, viln*õ*nas, v*ý*tis, žemėsn*à* Gr. II² 226, Ž*ẽ*mėpatis, ž*ẽ*rėti, žmogž*ú*da, žv*ẽ*ris.

2. **Акут вместо циркумфлекса:** *á*puszė, *á*ugla, avižá*i*nis, b*á*bras, bal*á*ndis, bar*ó*nas, b*á*sas, b*ẽ*gas, b*i*rgelas, b*ł*ágnytis, broter*ẽ*lis, nu-br*ù*nka, b*ù*mburas, burg*ù*, b*ù*rškiu, czi*ù*rkszti, d*á*ngtis, už d*ý*ką, d*ý*nis, d*ó*wyti, draug*ů̃*lė, dr*ẽ*bti, dubr*á*vas BEW I 242, dub*ù*rkis, d*ù*lsvas, d*ú*mšlė, dv*á*kas, dv*ẽ*ktis,

dvẽm dat. du., dvókti, ẽdesis, *ẽl*dija, erszkẽtras, észmas, gábala, gárdas, gẽralas, gẽris, g*i*nti, g*i*rsti, grįstas, gùlbas, susi-gúžti, *ir*, jáuti, kamánė, k*à*rbas, k*á*rkti, kátinas Пр I 371, k*ẽm*bė, pa-k*ý*r, klampýnė, kl*i*mpti, klýnas, knápė, kóbotas, kószė, kótas, krákė, kr*ẽ*sti, kr*i*msti, krógti, kūlas, kùrbas, kútis, kv*á*nkszti, l*á*idaras, laszin*á*inis, lẽtas, lýkius, l*i*ngė, l*í*nksmas, lónė, maigúnas, m*á*iszas, mánei, medžónė, mẽtas, mẽžu, milžinas, mónai, neĩ mótais, nendrė, pak*i*rsti Perss. Beitr. 753, 555, paklódas, paklódė, pasẽdas, pastólas, pawýdas, pavyjẽlis, pažùlnus, pergélis, pẽtūs, pýkti, isz-plẽsti, púrai, rẽdas, rẽkti, rèngtis, rẽplinti, rudúkė, rúsas, sávei, sẽjis, sẽtas, skídas, su-skirdusios kojos, skóbti, nu-skóbti, skópti, skrẽti, slóbti, srẽpti, stẽmbras, st*i*mbras, stýrsti, stódas, strázdas, szi*l*tas, szirwas, sztái, szviẽžas, távei, nu-týkst, t*i*msras, t*i*nklas, tr*i*nkis, vágis, wárnas, vąšas, véržti, vẽzdas, wýlius, ant wýszu eĩt, vóras „alt", žaliūkė, žàlvas, žinóvas, žiógris.

3. Гравис вместо циркумфлекса:...

4. Циркумфлекс вместо акута: *a*lvas, atpeñcz, *aũ*ksztas, br*a*ngaũ, brẽžti, dẽgas, dẽvõp, dỹgti, dirvõnas, g*a*lvai, grõbas, su-j*aũ*drinti, j*aũ*nas, k*aĩ*mas, isz-k*aĩ*szti, k*aĩ*nas, k*aĩ*klės, k*aĩ*sztas, k*aũ*las, k*eĩ*kti, kẽwė, kia*ũ*tas, kitõniszkas, klõnas, l*aĩ*stai, l*aũ*kti, leñkas, lõkį, lõvį, lỹtų, l*uĩ*nginu, m*aĩ*gas, m*aurùs* acc., mẽryti, mirštù, mõtė, nakt*ĩ*m dat. du. Gr. II,2[2] 203, n*aũ*dą, nũmas, õžką, pal*aũ*kis, pãsaitis, pi*ẽ*menį, piktadẽjas, plõnas, prẽskas, pũdas, r*aũ*kti, ri*ĩ*tas, r*ĩ*mti, pra-rỹt, sẽtas, sk*aĩ*dis, ski*ẽ*drą, skirti, slẽkas, sõp, spą̃stas, spą̃sti, spẽigas, spi*ẽ*gas, sprẽsti, sr*aĩ*gė, st*aĩ*bis, st*ẽ*mbti, str*aĩ*psnis, strẽpsnis, sv*aĩ*nė sv*aĩ*nis, szer*n*as, sziõkią, szir*d*yjûs, szũlį, szveñdrės, t*aĩ*sta, tẽmus, *už*binti, v*aĩ*kstas, v*aĩ*skas, v*aĩ*denio, vel*t*as, vẽnas, ver*s*mę, vẽsti, vẽsulas, vilnõnas, vi*ñ*gis, vi*ž*žis, võras, zer*k*olas, žẽdas, žel*m*enį, žir*g*as, žube*r*klas.

5. Циркумфлекс вместо грависа: mẽgsti BEW II 28, mẽsti II 41...

6. Знак ударения вместо его отсутствия:...

IV. НЕСУЩЕСТВУЮЩИЕ СЛОВА И ФОРМЫ

1. Несуществующие слова.

2. Несуществующие формы склонения.

3. Несуществующие формы спряжения.

anszas Пр I 85, aukszinis, austis, bajaùs Пр I 41, baldóti, bedẽti, beldẽti (beldù), berszt*a* Пр I 24, brén*du*, d*é*rgana, d*ū*tis, dvù Agrell 17, *ẽd*mi, én*k*iu, gaidẽjas, gauju, geležìn*ỹs* varlẽ, glómės Пр I 126, godýnė BEW I 289 < gluodinė, grẽbas, jenkù, jèkti, *i*glas „Ilgas" Пр I 189, jãlus, junktù, šilkū j*ū*st*as*, ka fem., kaŕszoti Пр I 298, k*a*rszulis, karvõj*as*, kasinu, keltis, kerszùlis, kiaũwolas, kimonaĩ, kiŕti, kýjis Пр I 306, klejùĩ Мн. Пр I 313, k*r*akti, krekiù, kreñsti, kùn*i*ngas, krotaĩ, kùpina*h*, kutỹs, kvankszù, laĩv*a*, lẽtauras, m*a*ĩtėlis, m*a*linỹs, m*a*lmą̃, m*a*lvinti, m*a*tyna Пр I 516, mélyn*a* BEW II 12, mildus, miñkszti, mylùs, mojas, pasl*é*ptis, paũksz*tas*, pek*as*, pil*us*, asz pirszaũ, p*o*nlkė, prãkart*ĩs*, pra*k*arùs, pridvéjas, raščjas, ráu*š*yti, re*ñ*kti, ap-r*e*pėti, riklas, s*a*nvaitė, s*é*ris, skrándas, skrebiù (pro skrembù), skirtas, slãpnas Agrell 36, s*l*aužiu, slúoga, smàrglis, spigti Пр II 57, st*a*igtis, st*a*uginėti, stebulỹs, st*e*igara, stėktojis, st*i*bas, suit*ĩs*, szarn*à*, szarnus, szesziũras, szilt*o*nis, sziubė, szlìęs Пр I 317, taŕkszti, taszk*a*, apsitaszk*a*uti, isz-si-tik*t*i, tur*sas*, vaĩra, vaiver*ẽ*, vel*t*as, Wėlõnis, verb*i*u, dial. vilku*ns* Gr. II,2[2] 221, *žẽ*bėti, žẽbti, žẽnt*ĩs*, žum*ì*mas, žvelgsėti.

V. НЕСУЩЕСТВУЮЩИЕ ЗНАЧЕНИЯ СЛОВ

añtras „Pflugwende (Mass)“ Agrell 13, ***apgìntinis*** „защита“ Пр I 223, ***dervà*** „сосна“ Пр I 180, ***dõvyti*** „приводить в сильное движение“ Пр I 173, ***ẽrdvas*** „далекий“ Пр II 233, ***erškẽtis*** „Stör“, ***gõdas*** „Schlange“, ***krams*** „кремень“ Пр I 380, ***kresnas*** „Feuerbrand“, ***miklùs*** „feucht“ Bern. EW II 70, ***nýtis*** „бердо“ Пр I 607, ***patalas*** „подмостки из досок“ Пр II 117, ***rũdẽti***, ***smáugti*** „тушить“ Пр II 333, ***szlũstyti*** „обмывать“ Пр II 326, ***váltis*** „пряжа“ Пр I 93, ***vaiveris*** „белка“, пр. ***w(u)ysis*** „бодрый“ Пр I 103.

VI. НЕВОЗМОЖНЫЕ ЭТИМОЛОГИИ

* * *

Преображенский:

bo*h*nas I 11, pasi*h*endu I 113.
ìs*h*mota I 530, mẽs*h*kė I 532, kúls*h*e I 411, jẽs*h*kóti I 274, diř*s*ti I 181, lús*h*is I 484.
*c*arinãt I 355, bir*c*ova I 24.
żą**z**is I 171, gebie**z**īna I 239.

TURINYS

Pratarmė *Z. Zinkevičius* 5
XXIV. Kalba ir senovė (1920—1922) 7
Pratarmė 7
1. Kaip sena latvių kalba? 18
2. Veliažolė ir lėgersa 19
3. Zarasai (Ežerėnai) ir jų įkūrėjai sėliai 19
4. Gonys, gonė 23
5. Biaurus ar bjaurus? 24
6. Autoris, sekretoris ir gaspadoris 25
7. Alkerius, poperius ir popežius 26
8. Visiem vyram ir visom mergom 26
9. Darbuotė, manifestuotė, okupuotė ir kitos -uotės 27
10. Bačka, bosas ir verpelė 28
11. Pragumas, proguma ir proga 29
12. Skriauda ir skriausti 30
13. Romuva 32
14. Žinčius 33
15. Viesulas ir vėsulas 33
16. Pakurti ar įkurti? 34
17. Brėžti ar briežti? 35
18. Kėsausi, kėsinuosi 35
19. Kamienas ar kamėnas? 35
20. Del Vaižganto „Pragiedrulių“ kalbos kritikos 37
21. Patrimpas su giminaičiais 77
22. Priesaga -eil- ir -il- 78
23. Dievai Pikulas ir Patulas 78
24. Prūsų dievas Kurka 79
25. Piktas 79
26. Krivė 79
27. Paniabudė 80
28. Visųsenieji lietuvių santykiai su germanais 80
29. Prūsų dievas Aušautas 98
30. Neikom 98
31. Prūsų dievas Gardaitas 98

32. Juodeikis ir juodikis 99
33. Festschrift Adalbert Bezzenberger *(rec.)* 99
34. Filologu biedrības raksti. I sējums *(rec.)* 106
35. Mūsų žodžių giminaičiai 110
36. Nieku būdu 112
37. Bartinas 113
38. Tekinas ir vedinas 114
39. Mirtinai sirgti 115
40. Noriuos, laukiuos prašomas 116
41. Esamojo laiko neveikiamieji dalyviai 117
42. Būtojo laiko neveikiamieji dalyviai 118
43. Popiežininkas 119
44. Darbų darbai ir vienų vienas 120
45. Į 120
46. Pro 121
47. Nesakyti mes nieko nedarom 122
48. Būtinas 122
49. Tariuosi pražuvęs 122
50. Kiek galįs, ką galįs, kol(ei) galįs 123
51. Nėr kas padedąs 123
52. Tiekti 123
53. Leisti 125
54. Kurti 127
55. Tverti 130
56. Atkrikštynės, atsekminės... 132
57. Santykis, pokylis, atosūkis... 133
58. Gãtvė 136
59. „Waidelotte“ 139
60. Ketus 139
61. *Jurgio Šlapelio* Lietuvių kalbos žodynas *(rec.)* 139
62. *Roderick Mc Kenzie* Notes sur l'histoire des diphtongues *ie* et *uo* dans les langues baltiques *(rec.)* 150
63. *Herbert Petersson* Arische und armenische Studien *(rec.)* 151
64. *Max Vasmer* Studien zur albanesischen Wortforschung I *(rec.)* 153
65. Lietuvių ir rusų kalbų žodynas Sudarė d-ras *J. Šlapelis (rec.)* 154
66. Prūsų dievai Pilvytas ir Zvaigstikas 155
67. Panikas ir Ukapirmas 156
68. Labs ryts, labs vakarėlis 156
69. Krėslas ir kedė 160
70. Prašyti ir melsti 165
71. Vilna ir gauras 167
72. Mūsų žodžių giminaičiai 172
73. Ievads valuodniecībā prof. *P. Šmidta* lekciju konspekts *(rec.)* 173
74. *M. Skujeneeks* Latwija *(rec.)* 174
75. Litauische Mundarten gesammelt von *A. Baranowski (rec.)* 175

76. Litauisches Lesebuch von *A. Leskien (rec.)* 177
77. Bajoras ir smirdas 191
78. Mūsų žodžių giminaičiai 191
79. Grabas, karstas ir rakštis 192
80. Stovyla 195
81. Krasa 197
82. Abelnas 198
83. Vyšnia ir žem. viešnė 199
84. Pečius ir krosnis 201
85. Piela ir peilis 211
86. Mūsų žodžių giminaičiai 211
87. *K. Būga* Priesagos -ūnas ir dvibalsio uo kilmė *(autorec.)* 212
88. Zur baltoslavischen Lautgeschichte. Baltoslavische Lautstudien. Zwei Beiträge zur slavischen Lautgeschichte von *Sigurd Agrell (rec.)* 214
89. Latviešu valodas mācība *J. Endzelīna* un *K. Mülenbacha* sarakstīta *(rec.)* 223
90. Izrunas un rakstības vadonis *(rec.)* 224
91. Mūsų žodžių giminaičiai 225
92. Pataisos 225
93. Vókia, miksai ir Kuršas 226
94. *H. Hirt* Indogermanische Grammatik II *(rec.)* 236
95. Galūnė -ysta arba -ystė 265
96. Vyskūpija ir vyskūpystė 266
97. Marios ir jūrės 266
98. Keli fonėtikos ir senovės dalykėliai 276
99. Gabija ir kiauras 293
100. Priedėlis etimologijos žodynui 293
XXV. Priesagos -ūnas ir dvibalsio uo kilmė (1921) 331
XXVI. Lietuvių kalbos žodyno redaktoriaus pranešimas (1921) 377
XXVII. Apie knygas (*G. Gerullis* Die altpreussischen Ortsnamen 1922 [*rec.*] 383
XXVIII. Die Metatonie im Litauischen und Lettischen (1916—1924?) 386
A. Substantiva 387
I. Stämme auf *-a-* 387
II. Stämme auf *-ā-* 393
III. Stämme auf *-įā* 403
IV. Stämme auf *-įē* 404
V. Stämme auf *-i(ī)-*||*-įo-* 411
VI. Stämme auf *-įo* mit li.-le. Nom. S. *-įas* 418
VII. Stämme auf *-i (-ei-)* 418
VIII. Stämme auf *-įu-*||*-įou-* 420
IX. Konsonantische Stämme 420
B. Adjektiva 421
I. Stämme auf *-a-* 421
II. Stämme auf *-u-* 424

C. Adverbia 425
D. Praepositiones und Praeverbia 426
E. Particulae 427
F. Von einem Zeitworte abgeleitete Interjektionen 428
G. Verba 428
I. Klasse 429
II. Klasse 429
III. Klasse 430
IV. Klasse 430
V. Klasse 433
VI. Klasse 441
VII. Klasse 448
VIII. Klasse 459
IX. Klasse 461
X. Klasse 471
XXIX. Keli mažmožiai del „Ateities Spindulių“ (Nr. Nr. 1—2, 3—4 1917/18 m.) rašybos ir kalbos (1918) 484
1. Kirtis ir priegaidės 485
2. Rašyba 489
3. Garsai nebuvėliai 496
XXX. Замечания и дополнения к этимологическому словарю русского языка А. Преображенского (1918?) 499
XXXI. Lietuvių kalbos žodžių, iškraipytai vartojamų kalbos mokslo literatūroje, sąrašas. Список литовских слов, употребляемых в лингвистической литературе в искаженном виде (1918?) 695

К. БУГА
ИЗБРАННЫЕ СОЧИНЕНИЯ
том II
На литовском языке
Госполитнаучиздат Лит. ССР, 1959 г.

Dailininkas *P. Rauduvė*
Redaktorė *B. Medekšaitė*
Techn. redaktorius *A. Perevičius*
Korektorė *A. Sulgaitė*

Leidinys Nr. 5197 Tiražas 10 000 egz.
Pasirašyta spausdinti 1959.XI.14. LV 2668. Popierius 60×92/16 — 22,875 popier. lapo — 45,75 sp. l., 47,09 autor. l., 48,55 apsk. leid. lanko. 42 681 ženklas 1 sp. lanke. Kaina 20,90

Spaudė Valst. K. Poželos v. sp. Kaune, Puškino g. 11. Užsak. Nr. 295

Pastebėtos klaidos

Psl.	Eil.	Išspausdinta	Turi būti
88	6 iš ap.	*Ilbingąz*	*Ilbingaz*
144	18 „ virš.	*kal̀ni*	*kal̀ni*
164	10 „ ap.	δόμρς	δόμος
210	10 „ virš.	*tormus*	*formus*
231	18 „ „	*kal'kis*	*kal̀'kis*
238	20 „ „	*atsailẽ*	*atsailẽ*
261	19 „ ap.	*smùlki*	*smulki*
327	2 „ virš.	*vîšь*	*višь*
346	14 „ „	*naqaths*	*naqaþs*
389	18 „ ap.	*veřt*	*vẽrt*
403	16 „ „	*laĩba*	*labība*
404	2 „ „	*biřžė*	*bir̀žė*
417	13 „ „	*smùgliai*	*smùrgliai*
419	2 „ „	*pkrùts*	*pakrùts*
432	2 „ virš.	*sveřti*, lc. *svẽrt*	*sveřti*, lc. *svèrt*
435	11 „ ap.	*pagils-*	*pagilbs-*
436	18 „ „	*>siřgt*	*>siřgt*
452	14 „ virš.	*lūba*	*luba*
452	16 „ „	*lub*	*lūb*
454	16 „ „	*bìldît*	*bìdît*
456	8 „ „	*gulsties*	*gul̀ties*
465	3 „ ap.	*žaĩmbus*	*žaĩmbas*
470	1 „ virš.	*pùsti*	*pùst*
526	7 „ „	*cr̃v*	*cr̃v*
691	5 „ „	лит. *lŭobas*	лит. *lúobas*
697	3 „ ap.	нский	зинский
704	11 „ „	*ăρ*	*ăρ*
713	1 „ virš.	prẽkalas	prẽ̃kalas